





R. BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE  
FIRENZE

LIBRI

DONATI DAL

DOTTOR ANNIBALE GIULIONI

GIURISTA

Nato a Firenze il 7 febbrajo 1807  
e morto il 1° Dicembre 1895 in Firenze.

16 Maggio 1896







IVSTI HENNINGII BOEHMERI Icti,

POTENTISSIMI BORUSSORVM REGIS QVONIAM A CONSILIIS  
SANCTIORIBVS, REGIMINIS DVCATVS MAGDEBVRGICI CANCELLARIJ,  
ACADEMIAE FRIDERICIANAE DIRECTORIS, ORDINIS ICTORVM  
PRAESIDIS ET PROFESSORIS IVRIS PRIMARIJ

# EXERCITATIONES

AD

## PANDECTAS,

IN QVIBVS PRAECIPVA DIGESTORVM CAPITA  
EXPLICANTVR, ANTEA SIGILLATIM EDITAE, NVNC CONIVNCTIM  
SECVNDVM ORDINEM PANDECTARVM DIGESTAE,  
CVRA FILII

GEORGII LVDOVICI BOEHMERI D.

POTENTISSIMI MAGNAE BRITANNIAE REGIS AD AVLAE CONSILII ET  
ANTECESSORIS IN ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA.



---

TOMVS VI. CVM INDICE IN OMNES SEX TOMOS.

---

HANOVERAE ET GOETTINGAE,

CIO 13 CC LXIV.

Pl 5. 3. 424

# LECTORI BENEVOLO

S. P. D.

GEORGIUS LUDOVICUS BOEHMER.

**P**rodit denique paternarum exercitationum ad Pandectas volumen sextum idque ultimum, quod nullus diffido Tibi, Candide lector, aequè placiturum, ac priora. Quae eodem exhibentur dissertationes, in duplici potissimum versantur argumento. Aliae pertinent ad illustrandam eam iurisprudentiae priuatae partem, quae de criminibus praecipit, in iisque praecipua quaedam excussa sunt iuris capita, excessuum et delictorum indolem, nonnullas delictorum species, scilicet crimen suspecti, iniuriarum causam, parricidium et sacrilegium, nec non obligationem ad ea revelanda ex vario iure ciuili canonico feudali et publico traditam, expensarumque criminalium pariter atque poenarum indolem concernentia. Aliae causam spectant appellationum, in quibus proposita sunt, quae tum ad vim appellationis et ad executionem, pendente illa, ex speciali ratione suscipiendam, tum quae ad querelam negatae iustitiae eiusque originem indolem et usum pertinent. Praemissi singulis exercitationibus princeps, quoad eius fieri potuit, argumentum; indeque omni earundem vberius recensendarum opera eo lubentius supersedeo, cum et earum argumenta veluti in nucleo exposita exhibeantur in indiculo huic volumini praemisso. Indicem materiarum generalem, qui in tanta argumentorum in sex tomis expositorum varietate subsidium praestaret, annecti cum vtilissimum videretur, isque multorum desiderio expeteretur: id precibus meis dedit Collega Honoratissimus,

# IV PRAEFATIO.

tissimus, Vir Generosissimus et Excellentissimus *Io. Henr. Christianus de Selchow*, vt omni eius rei cura defungeretur. Qui itaque in calce apparent indices locupletissimi et omni accuratone contexti, illius studiis et humanitati, quam grato animo agnosco, debentur. Supersunt nonnullae B. Parentis dissertationes, varia *iuris publici* argumenta egregie illustrantes; quas speciali volumine complecti satius duxi, quam eas huic collectioni annectere, vt et satisfaceret illis, quorum ex re videretur, illis solis vti.

Colophonem impositurus huic collectioni dum subiicio *memoriam Beati Parentis* ab academia Fridericiana a. *MDCCCXLIX* in funere ipsius celebratam: rem Tibi, Candide lector, haud ingratam me facturum existimaui, eamque nec ab ea pietate alienam, qua manes defuncti aeternum veneror. Vitam eius saepius iam delineatam habes in *Iacobi Bruckeri* Pinacotheca decade I. n. 5. in *Io. Iac. Moseri* Lexico der ietzt lebenden Rechtsgelehrten p. 17. in *Gabr. Wilb. Goettenii* Gelehrten Europa P. I. p. 346. P. II. p. 809. in *Christoph. Weidlichii* Geschichten der ietzt lebenden Rechtsgelehrten in Teutschland P. I. p. 68. in *Io. Christoph. de Dreyhaupt* egregio opere omnique eruditionis apparatu in decus Urbis Hallensis instructo, Diplomatisch-historischen Beschreibung des Saal-Creyßes tom. II. p. 589. Recensum scriptorum, saepius iam editum, plena manu instruxit Vir illustis *Daniel Nettelbadt* in Hallischen Beyträgen zu der juristischen Gelehrten Historie Vol. I. P. III. n. 2. p. 425. Scrib. in Georgia Augusta a. d. XII. Mai *MDCCXLIV*.

ELOGIVM



# ELOGIVM

## IVSTI HENNINGII BOEHMERI

### MEMORIAE EIVS

AB ACADEMIA FRIDERICIANA CONSECRATVM  
IN FVNERE AN. cld lccc xlix.

**V**ix fama fuit, migrasse ad coelestes beatorum sedes excelsam animam IVSTI HENNINGII BOEHMERI, cum acerbissimi doloris sensus illico cunctorum pectora peruasit, subitaque consternatione perculit omnes, quotquot excellentissimam virtutem, ingenii praestantiam, eruditionis amplitudinem, merita in publicam et litterariam rem ingentia, nominis celebritatem, aliaque in vno BOEHMERO sociata innumerabilia decora, grata cum admiratione huc vsque reueriti fuerant. Ingemiscunt discessum magni Apollinis sui Musae Hallenses: illacrimatur luctuosissimo funeri vrbs nostra, maximo orbata ornamento: dolet Germania amissionem clarissimi ciuis, quem mille exteris opponere poterat: stupet denique, quasi attonitus, ad tanti occasum sideris, litteratus orbis vniuersus. Ac certe vix verba sufficiunt, quae cum grauissimam iacturam, tum acerrimum luctum, aliquo modo exaequare possint. BOEHMERVM amisimus, praesidium academiae, delictum vrbs, eruditorum reipublicae ocellum, Iurisprudentiae splendidissimum lumen, saeculi nostri Papinianum, ciuile et ecclesiastici Iuris heroem, commune cultioris orbis oraculum. Quemadmodum vero cumulatissimis Illustris Cancellarii meritis aeternum se obstrictam agnoscit Fridericiana, quem meminit omnem vim ingenii, omnes vastae eruditionis opes, ad illam ordinandam illustrandamque vnice contulisse: ita facere non potest, quin caro nomini aliquod honoris molitur monumentum, quod ipsum, licet impar prodeat Boehmerianae magnitudini, pignoris tamen instar obdisdisque sit gratiae deuotaeque pietatis, quam nulla vnquam debeat aut imminuet diuturnitas ac sempiternitas temporum. Probe quidem scimus, mirifice inter ceteras Diui nostri virtutes eluxisse illam raram moderationem animi, qua decorum suorum insignium ipse parcissimus exstitit aestimator, haud magnopere gauisus, dici de se quicquam aut scribi magnificentius, Titi Aristonis (\*) exemplo, *nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam,* referens,

referens, egregiorumque factorum mercedem non ex populi sermonibus, sed ex factis, petens. Attamen cum vicissim pietatis sit, referre gratiam bene meritis, eorumque memoriae debitum mundis exsoluere, haud peccaturos nos confidimus in modestiam Viri, si quidem vitae cum laude et celebritate transactae cursum sine furo depingere instituamus, rosasque et lilia spargamus tumulo incomparabilis Iurisconsulti, quem perpetuo desiderabit secutura aetas, quemque laudibus extollere nunquam desinent nepotes et pronepotes nostri. Praeterea haud iniucundum futurum putamus hoc descriptionis genus tot Boehmeriani nominis cultoribus, apud quos in singulari existimatione fuit, tot exteris, qui copiam eruditionis celebritatemque famae mirati sunt, tot aliis hominibus, qui ex BOEHMERI olim disciplina profecti solidam Iuris diuini humanique scientiam ei cum maxime acceptam ferunt. Tacemus, tantam exempli esse praestantiam, qua facile vnusquisque inflammari possit, ad idem virtutis et laudis ingrediendum iter.

Patria Diuo nostro Cancellario inclita contigit Guelforum vrbs, *Hanouera*, vbi natus fuit d. xxviii. Ianuarii anni cto 16clxxiiii. Parentem habuit Virum Consultissimum, VALENTINVM BOEHMERVM, aduocatum spectatae prudentiae et integritatis, atque hac laude ciuibz suis notissimum: matrem, ANNAM MARIAM SCHIRMERIAM. Haud praeterritendum ducimus, Boehmeros gentis suae origines debere Bohemiae, vnde etiam nominis adfinitatem facile colligas. Fuit tempus, quo horrendis Hulsiticorum bellorum tempestatibus misere concussum illud regnum, multique religionis causa patriae extorres alibi perfrugium quaerere coacti sunt. Exstiterunt inter hos Euangelicae fidei tenacissimos cultores maiores Boehmerorum, qui in Germaniam profugi ad Brunsvicenses terras, tanquam ad tutissimum portum, appulerunt, fortunarumque sedem in his oris collocare coeperunt. Vix inestimabile coeli depositum deosculati fuerant parentes, vbi viuida mox indoles, inusitatusque mentis emicuit vigor. Tralaticium apud eos est, qui aliquid de vita nostri scriptis mandarunt, insedisse iam infanti aliquod quasi naturale librorum desiderium, adeo vt vagientem blandimenta nulla, nulla crepundia, certius tranquillare potuerint, quam attactus libellorum. Magis diuinas dotes explicare coepit pueritia, quae tanta mentis acie se protulit, ut inter puerum et virum nihil, nisi quod aetas ipsa et experientia secum fert, interesse discriminis videretur. Summam id ipsum excitauit curam amantissimi patris, vt filius tam egregius optimis scientiis mature imbueretur, ac coelestia illa dona diligenti et prouida institutione publicae rei bono magis magisque sulcitareretur



rentur atque excolerentur. Aetatem hanc partim ipse ad litterarum tirocinia deduxit pater, nullique in formando filio pepercit operae, partim regendam commisit domesticis praeceptoribus, dignis, qui tantae spei admouerentur. Stetit adolſcentia BOEHMERI intra priuatam informationem vsque ad annum XIII, vbi studia extra limen penatesque protulit. Receptus tum in ſcholam publicam Hanouerenſem, peritiſſimis magiſtris conſpicuam. Ac in illo quidem conſtitutus litterarum ſtadio, tantos progreſſus fecit, vt vix exacto biennio primi ordinis alumnis adſcribi meruerit, in diſciplinam traditus pio doctoſque Reſtori IVSTO HOYSENIO. Sub huius viri manuſductione id egit praecipue, vt artibus, quae ad humanitatem pertinent, expoliret ingenium, ſatis cognofcens, in hoc ſitum eſſe verum decus et excellentiam torius eruditionis, nec noble aliquid et magnificum exſurgere, niſi iaſto prius fundamento tali. Vidit ingenii fertilitatem docilitatemque inſignem Acroaterii Reſtor, tantoque maior exſtitit aemulatio praeceptoris, ne vlla ex parte inſtituendi ardorem vinceret diſcendi cupiditas praeſtantiſſimi diſcipuli, quem vtrum amauerit, an ſuſpexerit, magis, ſane ambiguum videtur.

Tandem academiae maturus iuuenis patris arbitrio ad altiora tranſiit anno MDCLXXXIII. eoſque conatu Ienenſem elegit vniuerſitatem, praeclariffimis abundantem Profeſſoribus, et ad quam, tanquam ad mercaturam bonarum artium, inſignis quotidie conſuebat multitudo exterorum, exemplum inde petitura melioris cultiorisque doctrinae. In haec ampliora emiſſus ſpatia, politiones litteras minime deſeruit, aut praepoſtero faſtu deſpexit, quin potius prudentiſſimo conſilio elegantioribus ſtudiis et Philoſophiae ſe tradidit primum, duce humaniſſimo SCHVBARTO, nec non TREVNERO et HARTVNGIO. Dare id profeſſo in ruborem poteſt omnes eos, qui praecipitant curas, illotiſque manibus ſublimerum diſciplinarum ſacra violant. Rectius e contrario ſibi conſulens BOEHMERVS iam praeludere coepit futurae magnitudini, qua palmam deinceps dubiam fecit togatis heroibus illis, humanioribus Iuriſconſultis, Gallis Belgisque, qui elegantiorum litterarum cultu legibus lumen intulerunt poſtuminio. Ita vero optime praeſeparatus ac praeſtantiſſimis ſubſidiis inſtructus, feliciter ad ipſam deinde Iuriſprudentiam excolendam acceſſit, doctoſtoribus vſus celeberrimis Iuriſconſultis. quorum nomina immortalia praeſtant eximia in Ius tam ciuile, quam eccleſiaſticum, tam priuatum, quam publicum, merita. Vere egregios dicimus viros, LYNKERVM, WILDVOGE-

LIVM, SCHROETERVM, FRISIVM, FLOERCKIVM. His continuo adhaerescens, eorumque solidissimas doctrinas penitus imbibens, maximorum praeterea Iurisconsultorum scripta assidua manu versans, cito legum rationem omnem perspicere, totamque Iuris artem vasto ingenio complecti, coepit.

Incidit in illud tempus Fridericianae nostrae inaugurationi, insigni apparatu suscepta Calendis Iulii anni c1o lxxlxxxiiii. Quae solennitas cum exteris magno numero alliceret, ac vnusquisque plane insolito spectaculo oculos implere festinaret, tactus quoque rei magnitudine BOEHMERVS petit Halam, vt pompam dedicationis, et augustos nouae academiae natales, praefens miraretur. Postquam pedem intulit vrbi nostrae, surgentemque vidit inter tot plausus, inter tot publicas priuatasque gratulationes, Fridericianam, benignitate ac clementia Conditoris fortunatissimam, summis in omni sapientiae genere viris fulgidissimam, aliisque innumeris laudis argumentis maxime commendabilem, tantum protinus sibi nasci sensit Athenarum nostrarum amorem, vt felicem se existimaret, si quidem viuere daretur Halae: quem praenuntium quodammodo agnoscimus adfectum Viri, ciuitati nostrae litterariae tantopere olim illustrandae atque amplificandae diuinitus destinati. Effecit tamen, quin voti compos fieret tum, patris iussus, diu expectatum desideratumque filium post breue tempus reuocantis in patriam. Ante quam veniamus ad alia, silentio praeterire non possumus, praeter cetera virtutis specimina, quibus in inclita Salana innotuit, communemque omnium gratiam existimationemque sibi deuinxit, visum quoque plus simplici vice fuisse in cathedra, de grauissimis Iuris argumentis promte et fortiter differentem. Exenim non solum sub WILDOGELII moderamine in theses miscellas Iuridicas disputauit ser, sed etiam quarta vice elegantissimam, eamque proprio Marte elaboratam, dissertationem, *de imputatione culpae propriae*, cum egregia laude defendit.

Redditus natali solo nullum diem perdidit, sed conquisitas amplissimae eruditionis copias ad vtilitatem communem contulit, ac, pro illa quidem rerum suarum conditione, parentis etiam suafu hortatuque, forensia negotia tractanda sumisit. Quicquid vero in his suscipere ageretque, eluxit vbique singularis dexteritas, solertia, fides: egit causas grauiter et ardentem: egit solide, siue meditata, siue subita, proferret, laudem inde inter ciues celeriter nactus, quae tamen, vt magis laudandus fieret, effecit. Clarissime autem apparere putamus nostri exemplo, quam longe distet a moliminibus

bus mortalium Supremi Numinis providentia, fata hominibus dispensans, eorumque sortem sapientissime constituens. Haud certetam angustis limitibus circumscribi ingentem BOEHMERI animum voluit Deus, ut intra illepidos iudiciorum strepitus arceretur. Quin in ipsius Divi Cancellarii mente iam diu infederat consilium, si occasio esset, academicam eligendi vitam, meritoque in hoc permanfit proposito, quod excellens eruditio, ingeniumque ad prouehendas atque amplificandas scientias natura factum, haud felicius sese extollat, quam in luce academiæ. Consideravit identidem, pro integritate sua, multum malitiæ, quamvis nolint, addiscere, qui in foro et variis licibus versantur, scholam contra et auditorium rem inermem atque innoxiam esse, Iurisque prudentiam nusquam sincerius coli atque innocentius.

Talia animo volenti atque versanti perquam commodum accidit exoptatumque, quod Iuueni cuidam litterarum studiofo, patria Mindensi, in Rintelensem academiæ cogitanti, comes requireretur anno 1710. Minime alienum, quod offerbatur, a suis rationibus existimans, lubens laetusque foro valedixit, Musasque resalutavit.

Enimvero præ Hallensis academiæ celebritate cito displicere ac vilescere coeperunt BOEHMERO res Rintelensium, cumque breui post cum iuvene fidei suæ commissio Halam ire iuberetur, quid quaeso putes lætius eidem potuisse accidere, illo in Fridericianam reditu, ipsi academiæ fausto et salutari, nec vnquam sine gratæ divinæ providentiæ celebratione nobis commemorando? Ab hoc enim tempore vindicatum Fridericianæ nostræ illud fulgentissimum lumen, quod tam splendide deinceps ei illuxit: illa præclarissima eruditio, vnde nihil nisi inusitatum atque admirandum effloruit: illa virtus, quam ciues pariter atque exteri suspexerunt. Inter alios quidem magni nominis Professores tum præcipue se addixit Viris illustribus et clarissimis, SAMVELI STRYKIO, CHRISTIANO THOMASIO et IOHANNI FRANCISCO BVDDEO, quorum per totum cultiorem orbem late vagata fama insignem litteratæ iuuentutis multitudinem vndiquaque attraxit, ut indies exurgeret altius ciuitas hæc litteraria, ac inter ceteras, quantumvis celebratissimas, Germaniæ academiæ fere sola caput efferret. Ac profecto noua quasi cum ipsa Fridericiana exoriri videbantur fata disciplinis, nouaque facies prodire omnium scientiarum. Theologiam si spectemus, formulariæ illi ac contentiosæ sapientiæ exilium indixit pietas:

Tom. VI.

b.

Iuris

Iuris scientiae, explosis Glossatorum nugis, masculinum vigorem, artusque et nervos, addiderunt Iurisconsulti: Medicinae et corporum curationi alius prorsus indutus habitus: inutiles scholasticorum subtilitates et umbratiles tricas triumpharunt Philosophi: commune erroribus bellum indictum, veraeque sapientiae doctrinaeque decus a praeiudiciorum imperiosa tyrannide gloriosissime vindicatum. Ast quam praeclara hic scena aperta BOEHMERO, ad solidam eruditionem et laudem iam pridem citato gradu contendenti! Videbat theatrum, in quo ingenium, excelsum illud et plane divinum, produceret, magnorumque exemplorum aemulatione incensus, magnus ipse aliquando evaderet verioris doctrinae adfector ac instaurator. In praecipua vero felicitatis parte posuit, quod ad STRYKII et THOMASII propiorum notitiam patefieret aditus, quorum in consuetudine et complexu versari pulchrum merito et honorificum sibi ducebat. Maximis tamen beneficiis cumulatus a STRYKIO fuit, qui adiutum omni ratione cupiens Virum probissimum eruditissimumque, nullam in tuendo eo ac ornando occasionem neglexit. Ex quo enim nostri intellexit praestantiam grauis ingeniorum censor, plus quam paterna caritate illum diligere incepit, optima eruditionis subsidia largiter subministravit, instructissimae Bibliothecae usum concessit, arcana Iurisprudentiae aperuit, ac vniuerse tanta STRYKIO exponendi BOEHMERI atque in grande litterarum decus efformandi, voluptas exstitit, ut hunc praecipue simplicissimae doctrinae suae heredem sibi adoptasse videretur. Effectum quoque indulgentissimi Patroni commendatione atque auctoritate, ut priuatis repetitionibus doctrinarum, in publicis priuatisque acroasibus ab Illustri Antecessore traditarum, legum cupidus inseruiret adolescentibus, quod officium multis cum singulari fructu praestitit. Sic vero, cum maior quotidie in BOEHMERO fiducia esset, quam multis signis virtutis et eruditionis satis comprobabat, mirum esse non potest, quod prae aliis dignus visus sit deinceps, qui duorum fratrum ex nobili AVSCHIORVM gente studia academica vitaeque cultum moderanda in se susciperet. Adfulsit postea occasio, iter per potiores Europae regiones ingrediendi, qua tamen, licet optabilis fortasse videatur plurimis, nec spernenda facile, uti noluit, nulla alia, ut arbitramur, ratione compulsus, quam quod a dilecta academia, cui iam totum se deuouere coeperat, iterum abstrahi graue duceret. Ceterum pensabat breui, quod sponte e manibus elabi passus

passus erat, clementioris fortunae beneficium, aequae laetabile ac honorificum munus, nec tamen diuortii cum Fridericiana facienda secum ferens necessitatem, quando Illustrissimo S. R. I. Comiti Waldeccio, GEORGIO HENRICO, studiorum et morum moderator datus fuit. Coniunxit cum nouo hoc munere Licentiatursae dignitatem, idque hortatu inprimis STRYKII, iniquum existimantis, omni legum scientia exultissimum Virum diutius carcere honoribus iis, quibus exornari pro merito iussit vetustas dignos Astraeae filios, quosque e contrario admodum intempestiuo et infano ambitu in se trahunt passim exilia parumque culta ingenia. Superato igitur cum communi Iurisconsultorum Ordinis laude et admiratione examine utroque, doctam elucubrauit dissertationem inauguralem, argumentique minime vulgaris, de *Iure Epistalmatis*, qua sub Patroni sui praesidio defensi publice die XVII. Nouembris anni 1706 cxcvii. summorum in utroque Iure honorum Licentiam adeptus est. Ut vero Statutis Iuridici Ordinis perfecte satisfaceret, aliam mox superaddidit perelegantem de *testamento non praescripto* dissertationem, quam insigni cum plausu omnium propugnauit Praefes.

Cepit ab eo tempore nobilem illum ardorem in Fridericiana docendo scribendoque inclarescendi, quem nulla vnquam restinxit aetatis series, nulla imminuit virium atque aetatis fragilitas. Ac certe praestitit cum abundantissima doctrina coniuncta docendi perspicuitas ac fides, ut magnus statim concursus, magna admiratio, auditorum esset, iique BOEHMERVM haud secus ac alterum STRYKIVM impensissime colerent ac venerarentur. Multum identidem ad celebritatem adsequendam faciebant tot exquisitissimi studii dissertationes, quae non solum ciuium academicorum in eum ora oculosque conuertebant, sed etiam ianuam famae patefaciebant apud externos. Inter haec Summus STRYKIVS ad iudicium quoque actorum tractationem vocare nostrum, et in Iurisprudentiae practica parte opportunitates multas suppeditare coepit, quem admodum vicissim tantum BOEHMERO tribuit, ut plurimas disputationes, quibus elaborandis otium haud suppetebat, eidem scribendas commiserit, ac deinceps nihilominus sub nomine prodire iusserit Strykiano.

Annus agebatur 1706 cci. cum aulae Regiae proceribus innotescendi occasionem nactus est exoptatissimam, eamque, sicut exitus docuit, minime sterilem atque instructuosam. Aduentabat

tum noui Regis post Regiomontanam coronationem in Berolinensem urbem relictus, cuius augustam magnificentiam praefens spectaturus Illustrissimus Comes Waldeccius, itineris locum adsumpsit BOEHMERVM. Ita vero in aulam productus noster gradum sibi sterni vidit ad purpuratorum ministrorum ineundam gratiam, quos praestantissimis dotibus, quibus enitebat, adeo sibi breui conciliauit, vt communem excellentissimorum Virorum colligeret fauorem atque existimationem. Praecipue, quorum curae res litterariae academiarumque tutela permissa erat, agnouerunt, quantum ab eo Fridericiana emolumenti habitura esset, quantaque pollet, praesertim si praemiis excitaretur, subsidia adferre litteris. Contigit igitur, vt, vix Halam redux, Professor Iuris Extraordinarius appellaretur codicillo augustali die XXVII. Iulii anno 1700. cui dignitati anno insequente insulsum adiunxit Doctorem, quam congratulante atque applaudente Ordine Iuridico obtinuit die XI. Augusti.

Ornauit, quam adeptus erat, spartam industria summa, maximaque intentione communibus commodis inservire studuit, in qua vivendi agendique ratione fieri non potuit, quin tum in oculis ferebatur Fridericianae ciuium, tum academici Senatus fauorem iniret, tum Regi suo clementissimo in dies carior fieret, placeret denique bonis omnibus. Solidum simul hoc modo fundamentum struxit fortunae amplioris, vidimusque deinceps BOEHMERVM magnis passibus iter illud conficere excelsarum mentium, quod ad honorem ducit et gloriam. Anno quidem 1704. die IX. Decembris illud praestantiae suae habuit testimonium, quod laboris in Iurisconsultorum Ordine leuandi causa, Regis Serenissimi permissu, adfisceretur a STRYKIO, cui vacationem ab eiusmodi occupationibus prouecta aetas imperabat, et magis magisque obrepens senium. Quas partes cum in se susciperet optimo successu, STRYKIVMQUE redderet virili vigore ac suppari doctrina, facile ad iudicandum est, meliorem postea haud inueniri potuisse, qui luctuosissimum magni Iurisconsulti solaretur obitum, doloremque academiae leniret ac mitigaret felicius. Creatus igitur post mortem SAMVELIS STRYKII Iuris Professor Ordinarius, ac Facultati Iurisconsultorum, tanquam certissimum decus, adfertus est die XXIV. Augusti, anni 1700. Nouum officium nouis illustrauit industriae atque eruditionis speciminibus, in quibus praeter crebras dissertationes, aliosque felicissimi ingenii foetus,

rus, insigniaque et profundioris doctrinae opera, hic neutiquam conticescenda est Strykiani *Vfus Pandectarum Moderni Continuatio tertia* eaque postrema, tanto maiore ab eruditis hominibus plausu excepta, quod maximo opere dohuissent, incliti auctoris obitum plene consummando finiendoque operi egregio intercessisse. Eo igitur gratus esse oportuit omnibus, manum admouisse huic negotio magnum STRYKII discipulum, cui uni datum videbatur, pari gravitate ac doctrinae copia non peracta adiicere, imperfectumque opus pulcherrime ad exitum deducere. Maiora attulit emolumenta excessus IOANNIS SAMVELIS STRYKII, Samuelis filii, haecenus Professoris Iuris Ordinarii, in cuius locum extemplo suffectus noster addito honorifico Consilarii Regii titulo, praesertim vero fortunam eius haud mediocriter amplificavit, quod et Strykiano salario benignissime donaretur, et obtento in Facultate loco ordinario, quem hucusque habuerat supra numerum, omnium inde pendendum redditum atque commodorum particeps redderetur die XXIX. Iunii anno 1710 cccxv. Breui deinde interiecto temporis intervallo, quanti faceret de salute academiae tam praeclare meritum Virum, nouo clementiae documento ostendit Rex Potentissimus, Consilarii Intimi splendidissimum titulum eidem attribuendo die XXIII. Maii anni 1710 cccxix. In alterum a Facultatis Iuridicae Praeside locum adscendit satis functo CHRISTIANO THOMASIO die XII. Nouembris anno 1710 cccxxix. dignissimis honoribus subinde altius euectus, donec eniti daretur ad summos, qui in Fridericianae Professorem cadere possunt. Gratia vero apud Augustum Regem sicut iam diu plurimum valebat, tum ob academica merita, tum ob eximiam praestitam fidem ac industriam in scribendis deductionibus, quibus augustae domus iura egregie instruxit, firmissimisque muniuit argumentis, ita gloriosissimae memoriae Rex, FRIDERICVS WILHELMVS, ubi inter alias regni curas consilia aliquando agitare restituerat pristino nitore Fridericianae, BOEHMERVM consulendum ratus potissimum, requirere ex eo dignatus est, quid rebus ob stare putaret academiae, quid utile vicissim ac salutare arbitraretur. Benignitatis plenas Regis accepit litteras die XII. Maii, anno 1710 cccxxxi. quibus euocatus Potsdampium, coram super hac re aperire mentem iubebatur. Obsequentissime paruit, ac de omnibus sciscitanti Regi non solum abundantissime satisfecit, sed etiam pro candore suo causam publicam Fridericianae in curia augustali masculae et fortiter egit,

abiens vero honorificentissimo cum testimonio ac multa peculiaris gratiae testificatione dimissus est. Ceterum profectiois huius fructum habuit illum, ut paullo post die XXV. Maii Vicarius Ordinis Iurisconsultorum Praefes rescripto Regio appellaretur, addita sublimi dignitate Directoris Academiae, proxima a fastigio Pro Rectoris. Curam certe conseruationemque huius ingeniorum reipublicae nulli tutius demandare poterat Princeps sapientissimus, quam Diuo BOEHMERO, in quo omnia coniuncta erant, quae fata quam laetissima Fridericianae polliceri poterant, auctoritas summa, prudentia, integritas, iustitia, vigilantia, fixus denique communis salutis ac utilitatis amor. Nouam decora BOEHMERI accessio- nem habuerunt anno 1713. die XIV. Decembris, ubi non modo Praefes luridici Ordinis Regio iussu successit incomparabili Viro, IOHANNI PETRO a LVDWIG, verum etiam honorem meruit Magdeburgici Ducatus Cancellarii. Denique, quod certe magnum arbitramur, semper inconcussam retinuit gratiam Regis, cui nunquam desit placere, cum nec mereri desierit.

Tanta vero eruditionis gloria fulgidissimus, et praeclaris scriptis celebratissimus, omniumque virtutum & laudum genere abundan- tissimus, quid mirum, quod ultra Brandenburgici imperii fines ra- dios latissime sparserit claritatis suae, exterorumque Principum ac rerumpublicarum eam excitauerit admirationem, ut in sibi vindican- do insigni Viro, vero saeculi ornamento, mirifica contentione cer- tauerint? Fuerunt, qui academias suas tanto legum sapientiaeque doctore illustrare conarentur, amplissimis propolitis conditionibus. Ut enim *Bernensium* in Heluetis taceamus Rempubliam, quae luridicam Professionem nostro destinauerat anno 1709. factum an- no 1711. ut ab Holsatiae duce in *Kilonensem*, anno 1712. a duce Brunsvicensi in Iuliam *Helmsfadiensem*, inuita- retur academiam. Tum iterum iterumque annis 1714. et 1715. *Tubingensi* vniuersitati excellentissimum Iurisconsul- tum poposcit dux Württembergicus, postquam Musarum sedes illa haud leuem iacturam passa esset amissione celeberrimi UARPRECH- TI. Inter honorificas condiciones fuit praerogatiua cathedrae Iuris primariae, coniuncta cum officio Consilarii Regiminis Prouincialis. Sollicitatus itidem anno 1713. a Potentissimo Poloniarum Rege ad augendam *Leucoridis* celebritatem. Nec minus impense ad-



adnitus est sequenti anno c1010cccxxiv. Serenissimus Hassiae Landgravius, vt hoc maximum Iurisprudentiae lumen *Marpurgensi* academiae inferret, primariam Iuris Professionem cum Consiliarii intimi dignitate offerens clementissime. Praeter academica vero officia etiam ad alia illustriora vocatum nouimus. Vt, cum a Serenissimo Electore Brunsvicensi, GEORGIO LVDOVICO, Iudicii aulici, quod Cellis floret, Adfessor desideratus est anno c1010cccxii. Deinceps vero, ne quid ad numerosam laudem deesset, ipsi Imperatori Romanorum Augusto, CAROLO VI. egregia eius merita digna visa fuerunt, quae in aulae Caesareae culmine exsplendererent, excellentissimo proposito munere Consiliarii Imperialis Aulici, decessu Iurisconsulti consummatissimi, Perillustis L. B. LYNCKERI, vacui anno c1010cccxvi. Diu satis laboratum est tum, de abstrahendo a Fridericiana Viro tam eximio, idque a Potentissimo Porussiae Rege serio ac saepius precibus contendere Caesar Augustus. Enimuero sicut illustre hoc, quod in sinu fovebat, decus aegre dimissura erat Fridericiana, ita quoque prorsus aduersum rationibus suis semper existimauit Rex Clementissimus, missionem dare tanti nominis Professori, et in largiendis viris, de academia rebusque Brandenburgicis optime merentibus, intempestiua abuti facilitate. Accedit, quod ipse BOEHMERVS, pro insigni, quo in Fridericianam suam ferebatur, studio, maxime vero pro summa in Regem fide atque pietate, se nunquam non praeberit difficiliorem sollicitationibus exterorum, suaque forte contentus, firmiter apud se statuerit consensescere Halae, eoque in loco, vbi famam nominis consecutus fuerat, vbi tot Regiis beneficiis auctum se gratissime agnoscebat, vbi denique nihil ad bene feliciterque viuendum deerat, tranquille et gloriose mori. Consulatu academico in Fridericiana semel iterumque functus, omnes curas cogitationesque ad tuendas seruandasque res academiae intendit, tertia tamen vice, multis aliis dissentent negotiis, hunc supremi magistratus honorem recusauit modeste, ac sponte successori resignauit. Ordinis vicissim sui Decanatus gessit XVII. tam largo Candidatorum prouentu, vt vniuerse LXXV. numerauerit suis auspiciis creatos Iuris Doctores atque Licentiatos.

Satis profecto elucet ex omni Illustris Cancellarii vita insignis illius praestantia, ita vt, qui laudes BOEHMERI scribere velit, nihil

nihil praeterea agendum habeat, quam ut historiam eius scribat, laudis gloriaeque nunquam interituris documentis per se refertam. Verum enimvero, ut ex hac quoque parte satisfiat lectoribus, summis quasi lineis iam depingemus imaginem Viri, unde appareat, quantum donorum in unum BOEHMERVM contulerit natura, quantusque virtutum laudumque concentus illum omnibus merito reddiderit venerabilem. Quod quidem si tenui ac simplici stilo effecerimus, cogitabunt aequiores rerum arbitri, habere talem scribendi rationem maiorem fidem, quam adfectatam sublimitatem tumoremque dictionis, ac ingeniosorem ad excogitandum simulationem veritate esse, cum vero in exaequandis oratione tam excelsis dotibus, vim ingenii ac facultatem scribendi vel eloquentissimum deficere.

Primum omnium quidem rara in BOEHMERO excelluit sanctitas pietasque animi. Inde veram et solidam animi tranquillitatem petiit, sicque vitam reapse vixit felicissimam. Admodum memorabile hoc esse iudicamus exemplum Iurisconsulti clarissimi, omniumque litterarum maximi herois, nostra praesertim aetate, qua fere in mores iuit, ut, quo quisque sibi videtur argutior aut ingeniosior, tanto impudentius insurgat aduersus religionem, ac, quicquid vel leuissimam pietatis habet significationem, tanquam maximae indicium simplicitatis, naso crispante rideat atque explodat. Melius ac sapientius Diuus noster Cancellarius per omnem aetatem id egit, ut effigiem Iurisconsulti exhiberet vere Christiani, et quantam pectore aleret Dei Optimi Maximi venerationem, verbis factisque ostenderet. Solenne ipsi precibus propitiare Numen, eique suam suorumque salutem ardentissimo affectu commendare: diligenti diuini codicis lectione animum pascere, indeque in secundis rebus decus, solatium in aduersis, quaerere: publicis interesse sacris, a quorum frequentatione eum, nec multiplices occupationes, nec incessantes senectutis molestias, vnquam retardasse vidimus. Quam viuendi rationem constantissime tenens, et recte actorum conscientia tutus, coelestique praesidio, tanquam scuto, semper securus, omnibus, quibus vita hominum exposita atque obiecta est, aduersitatibus fortiter obuiam ire potuit, eamque ipsam immobilem animi Deo deuoti firmitudinem et constantiam familiari symbolo: *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* praeclare expressit. Iustitiam, cuius

cuius se sacerdotem profitebatur, non tam nomine, quam re ipsa, IVSTVS, coluit religiosissime, nullo modo ferens malitiam atque improbitatem rularum, callidasque et versutas iuris interpretationes, quibus in optimam quamvis causam saepissime arietant subtiliores causidici, iustitiamque et aequitatem omnem nequisime corrumpunt. Vicissim ab hoc gradu nunquam se dimoueri passus est Vir pro fide antiqua firmissimus, vt cuique ius redderet sine studio et odio, in causarum aequae decisionibus iudicatisque, quam consultationibus et responsis, ad iustitiae rationes vnice intenderet oculos, nemini iniquus esset, conscientiam vbique in consilio haberet. Quae res simul singularem inclito ordini luridico excitauit fiduciam, vt vndique huc conuolauerint, tanquam ad commune aliquod oraculum, forensibus actis onusti tabellarii, nec fere fuerit vspiam, qui discriminis plenas lites, ac de rebus suis fortunisque iudicium, non committeret cognitioni nostratium Iurisconsultorum. Candore ac integritate tantum praestitit, vt priscam fidem in nemine clarius expressam cerneret, ab omni mentis sinistritate ac malignitate, fallacisque, alienissimus, nullam artem, nisi illam simulandi, ignorans magis. Moderatio animi egregia fuit: non solum enim tristitia, in iisque haud pridem acerbillimum casum amissi filii, patientissime tulit, verum etiam in ceteris fuit imperare sibi, nunquam iracundia aut alio adfectu vehementiore abreptus aut elatus, quin placida et tranquilla temperatione mentis semper conspicuus. Ab incitis igitur litibus atque iurgiis litteratorum tanto vehementius abhorruit, multum dissimilis iis, quos vnus interdum vocabuli controuersia, leuissimumque opinionis dissidium, in turpissimas agit similitudines, et plus quam scurrilia conuicia. Factum ab insigni eruditione raro seiunctum esse, omnis aetatis exemplis testatissimum est, gloriam vero BOEHMERI eo arbitramur maiorem, quod in tanta eruditionis amplitudine, et in illa altissima fama, nihil hoc Viro modestius humaniusque fingi potuerit, sic vt ne minimum quidem prae se tulerit arrogantiae, quosunque peregrinos ac ciues singulari comitate exceperit, qua ratione virtutes suas dotesque respice in luce magis collocauit, quam velamentum inducendo stolidae et intolerabilis superbiae. De aliorum doctrina meritisque semper sensit honorifice, quid in vnoquoque pulchrum laudandumue esset, agnouit, laudauit, neminem laceffuit, nullius gloriae inuidit, propriarum vicissim virtu-

tum parcissimus ostentator fuit, adeo ut quam excelsum inter eruditos fastigium teneret, ipse quam maxime dissimulare soleret. De vastissima eruditione vix est ut aliquid hic commemoremus, cum celebritas rei huius perusata iam pridem sit omnes gentes, ac ipsi posteritati BOEHMERI nomen satis commendatura sint tot absolutissima scripta, ac ad aeternitatem duratura ingenii monumenta. Quam peritus ille et privati iuris et publici? quantum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis, tenebat? Omnibus, qui addita quaerere, thesaurus fuit, nec quicquam erat, quod non sciret, adeo ut museum ambulans viventemque dixisses Bibliothecam. Memoriae vim habuit prorsus excellentem, cuius viuacitati nihil tempus detraxit, memineruntque iam senem collegae luridici Ordinis maxima promptitudine animique praesentia, sine ullo excerptorum subsidio, forenses controuersias retulisse ex actis, imo ipsas interdum ex tempore paginas allegasse, ac, ubi opus esset, sine mora et negotio euoluisse. Quid tandem de illa dicendum vix credibili sollertia ac laboris patientia prope nimia, quae tot decoribus tanquam cumulus accessit? Quid de diligentia in docendo? de adfuitate in respondendo atque consulendo? de studio scribendi, cui tot praeclarissima et acuum latura opera debemus? A quo quidem tempore in Fridericiana docere coepit BOEHMERVS, nunquam gratia periit doctoris, quin maxima semper illustrium atque clarissimorum iuuenum nouimus multitudinem circumfusus iura legesque interpretatum fuisse, secus ac saepe numero ferre solent fata ac vicissitudines academiæ. Docebat grauiter ac solide, imperspicua egregie explanabat, firmabat incerta, perperam tradita corrigebat, cursim et breuiter nihil attingebat, praeparationem ratus transire dicenda, argumentabatur fortiter, ac, ut rem in pauca conferamus, nihil ex eo auditum nisi profuturum, nihil quod nescire rectius esset. Quae cum ita sint, ad eum gradum peruenit fauor Viri, ut, quicumque legum studiis incubuissent Halae, de eo gloriari solerent praecipue, quod audire, quod cognoscere BOEHMERVM contigisset, contra autem in tanti doctoris scholis exules ieiuni admodum ac insipidi homines censerent. Manifestum est, in tanto eruditionis apparatu, opus minime fuisse nostro prauis artibus inclarescere, agyrtarumque academicorum ritu prensare auditores, supplicare, blandiri, computationibus amicos et adscelas parare, mediocritati ingenii qualicumque nouitatis speciem lenocinari, inde-

indeque struere applausum fortuitum ac vanum, acres vehementesque habentem primos impetus, qui tamen breui sponte elanguescunt ac confident. Fuit ceterum eo erga literatam iuventutem animo, ut magnam diei partem, non in virili modo, sed prouecta etiam, aetate, publicis priuatisque praelectionibus diligentissime impenderet, quietem honestam suetis laboribus nunquam anteponens. Quo dum in cursu constanter perseverauit, nec vlla corporis debilitate ab explendis officii partibus reuocari potuit, euenit ei, ut vltimae apoplexiae insultibus corripere docens, quod utique ad gloriam Diui nostri pertinet, siquidem non minus pulchrum ac decorum existimemus, docentem ac lura explicantem Professorem, quam stantem mori Imperatorem. Quemadmodum vero omnes artes aliter ab iis tractantur, qui eas ad usum transferunt, aliter ab iis, qui ipsarum artium tractatu delectati, nihil aliud in vita sunt acturi, ac vanissima sit scientia intra umbraticam contemplationem ac speculationem inclusa, nullam publicae rei praestans utilitatem: ita merito quoque BOEHMERVS Iurisprudentiam suam traduxit ad usum, quod vberime fecisse Fridericianae Papinianum satis declarat continuus ille in respondendo de lure et consulendo, pro tanta nominis celebritate, labor. Certe, si grandia Consultationum et Decisionum volumina, Illustris filii, CAROLI AVGVSTI, cura edita in lucem, si inter Consilia Hallensia, quae Boehmerianum nomen praeferunt, maxima cum cura elaborata iuris responsa, pensitemus, stupemus merito Viri ex hac quoque parte sedulitatem, qui in illo etiam genere tantum praestitit, ut id vnum per omnem aetatem egisse videatur. In illustri Iurisconsultorum collegio diligentia nulli vnquam secundus, quosunque labores subiit laetus, ad causas, quantumvis intricatissimas maximeque perplexas, expediendas pari cum voluptate ac dexteritate accessit, semper gauisus, si officio quam plenissime satisfacere liceret. Memorabile est, ne postremum quidem morbum, vitaeque instantem terminum, Facultatis suae conuentibus eximere potuisse Virum laboriosissimum, atque efficere, quin, viribus quantumvis quassatis, prodiret in conspectum Collegarum, ac breui ante excessum referret ex actis, ea quidem mentis intentione, rerumque perspicientia atque ordine, quasi in omnimoda vacatione imbecillitatis omnis et molestiae id faceret. Quis vero credat, Virum, tantis laboribus semper distractum occupatissimumque alias, abundare identidem potuisse tot eruditis scribendis

bendis operibus? Attamen ita est, siquidem, nullum otium a commentando vacuum sibi abire passus, quicquid superfluit, vel diurni temporis, vel quod nocti subtraheret, id omne Musis orbique literato dicitur. Non est propositi nostri, indicem hic dare scriptorum Boehmerianorum, praesertim cum catalogum illorum subiciamus scorsum, isque praeterea in manibus sit omnium, qui ad solidam masculinamque Iurisprudentiam singulari studio enituntur. Haud igitur dissertationum academicarum hic recensum agemus, tanto numero conscriptarum, ut plura adimplere possint volumina, verumtamen eo quoque elaboratarum utilissimorum argumentorum selectu, et doctrinae melioris apparatu, ut singulas BOEHMERI dissertationes singulos exquisitissimae eruditionis libellos dixeris, qua in re multum se distinguunt ab inanibus schedis, sub dissertationum titulo interdum volitantibus per academias orbemque eruditum, projecta reapse vilioribus alga, si vel materiae sterilitatem, vel frigidissimae et plus quam puerilis tractationis species ineptias. Nec dicemus de egregiis ad Ius Publicum Vniuersale, ad Ius Digestorum, ad doctrinam vii fori frequentissimam de actionibus et artem referendi acta, introductionibus, quas auditorum commodis scripsit. Haud itidem commemorabimus praestantissimas Iuris Canonici tum Ecclesiastici tum Pontificii ad methodum decretalium compositas institutiones, multis rarae eruditionis luminibus insignes. Mittimus et Iuris Parochialis opus elaboratissimum, in quo acri magnoque iudicio omnia ab origine causisque primis repetit, discernit, expendit. Tacemus praeclarum specimen Iuris Ecclesiastici antiqui, dissertationibus XII. ad Plinium et Tertullianum comprehensum, quo veras origines praecipuarum materiarum Iuris Ecclesiastici feliciter aperit, multaque abstrusa et recondita antiquitatum Ecclesiasticarum capita diligenti investigatione proferit in lucem. Omittimus, quod iam antea attigimus. Consiliorum nobile et voluminosum opus. Nec immorabimur libris iis, quos adscriptis observationibus suis notisque utilissimis, minimeque vulgaribus, ob raritatem et praestantiam passim recudi curauit, in quibus insigne eminet de Concordia Sacerdotii et Imperii opus Parisiensis Archiepiscopi, PATRI DE MARCA, cuius editionem Germanicam primam, post tertiam Lutetiensem Baluzianam, BOEHMERO acceptam ferimus, ipso consilium approbante humanissimisque litteris nostrum in proposito confirmante GALVZIO. Vnum autem est, quod silentio nec-

necquicquam est praetereundum, immortale, superiorumque temporum eruditis intentatum, opus Iuris Ecclesiastici Protestantium, vsum hodiernum Iuris Canonici secundum Decretalium ordinem exhibens Voluminibus quinque. Vix credimus aliquid inter manus habuisse Diuum Cancellarium, cui sollicitudinem praestiterit maiorem, eo quod illustri Iuris Ecclesiastici disciplinae a primis temporibus deseruisset potissimum, eamque ex voto amplificandi, discussisque, quibus inuoluta erat, tenebris, splendorem ei nouum inferendi, summum iam pridem cepisset ardorem. Grauis scriptio, multum antiquitatis, rerum praestantissimarum maxima vbertas et copia, lectio diffusa, aliaeque ornamenta, vt in hoc vno libro omnes artes suas protulisse videatur. Enimuero si sempiternae gloriae cessit ALCIATIS, CUIACIIS, HOTOMANNIS, BYDAEIS, BALDWINIS, GODOFREDIS, meliorum litterarum subsidiis instaurasse Iurisprudentiam Romanam, quis BOEHMERO neget aut inuideat gloriam instaurati inter nos Iuris Ecclesiastici, tanto vtrique maiorem, quanto sublimiore inter eruditos culmine stant ii, qui lumen disciplinis accendunt, vindicesque earum et Statores iure audiunt. Denique nec conticescenda splendidissima illa aeque ac operosissima, qua Seni frui datum est, editio Corporis Iuris Canonici, diligentissima cum Codicibus veteribus Manuscriptis aliisque editionibus instituta collatione nobilis, cui, praeter notas hinc inde interspersas, litteratissimam praemisit praefationem de varia decreti fortuna, itemque de interpolationibus Gratiani.

Spectauimus haec viuentem academiae, viuentem litteris, viuentem saluti publicae, Diuum BOEHMERVM, atque tot praeclare actis gestisque partae gloriae debita cum reuerentia adfuerimus. Superest, vt quod ad vitam eius priuatam et domesticam pertinet, attingamus, vbi praeter multa alia diuina documenta clementiae hic praecipue memorandum venit auspaticissimum coniugium cum lectissima Virgine, ELEONORA ROSINA, filia natu secunda Viri spectatissimi, IOHANNIS GOTTHILF STUZZINGII, Patricii ac Salinatoris Hallensis, aerariiue vrbici Secretarii, inicum die XXI. Augusti anno MDCCCIII. Haud infamam profecto felicitatis suae partem reputare debuit BOEHMERVS, quod in Stuzingia natus esset tori sociam piam, fidam, prudentem, omniumque virtutum egregiarum ornatu conspicuam. Tanto autem magis adfectum fuisse oportet, cum cara coniuge orbaretur anno MDCCCXXXIX. a qua haud mediocre leuamentum ac solacium

trium sperauerat superuenienti senectuti. Ceterum nec illius immortalitatis expers fuit, quae a stirpis propagatione proficiscitur, et matrimonii fecunditate. Vidit enim, in quibus etiam post fata victurus esset, clarissimos filios, paternarum virtutum heredes, ac fere singulos Iurisconsultos, ut Boehmeriana domus, quemadmodum Romae olim Scaeuolarum, domus Iurisconsultorum vere appellari possit. Maximus natus est

I. Vir Illustris atque Excellentissimus, IOHANNES SAMUEL FRIDERICVS BOEHMERVS, Potentissimi Regis Borussiae Consiliarius Intimus, Professor Iuris apud nos Ordinarius, et Comes Palatinus Caesareus, Fridericianam nostram claritate nominis et famae plurimum illustrans. Cuius sicut indies crescentibus meritis, ita fausto quoque connubio cum ornatissima virgine, CATHARINA LOVISA CHARLOTTA, magni STAHLII filia secundo genita, anno 1755. die XIV. Aprilis, multum laetatus est Venerabilis Pater, nepotes octo inde prognatos amplexus 1) IVSTVM ERNESTVM a. 1766. d. XIX. Decembris, 2) ELEONORAM HENRIETAM, a. 1767. d. XII. Ianuarii, 3) GEORGIUM FRIDERICVM, a. 1768. d. XI. Iulii, 4) IOHANNEM HENRICVM, a. 1769. d. XXVI. Iulii, non multo post praematura morte sublatum, 5) GYSTAVVM SAMVELEM anno 1770. d. XIX. Octobris, itidem breui post natales viuis ereptum, 6) IOHANNAM ELISABETHAM anno 1771. d. XVIII. Octobr. 7) CHRISTIANVM WILHELMVM a. 1772. d. XXIV. Octobris, 8) IVLIANAM SOPHIAM a. 1773. d. XXVII. Sept. Alter fuit

II. Vir Perillustis, CAROLVS AVGVSTVS de BOEHMER, Serenissimo Borussiae Regi a Consiliis sanctioribus, et Glogauiensis tractus in Silesia Praefes, dignitatis splendore munerisque excellentia spectatissimus. Iunctus is matrimonio fuerat Generosissimae feminae, SOPHIAE ELISABETHAE AMALIAE de KALCKREUTH die XIX. Nouembris anno 1774. quae seriem nepotum Diui nostri auxit filiabus binis, SOPHIA AEMILIA ELISABETHA a. 1775. d. XVI. Septembris, et CAROLINA AVGVSTA anno 1776. d. XXX. Nouembris, filioque vnico, CAROLO IVSTO ERNESTO a. 1777. d. IX. Aprilis, parentum tamen amplexibus mox iterum a. 1778. d. II. Aprilis morte crepto. Tristissimus interim casus fuit, cum ipse etiam Perillustis CAROLVS AVGVSTVS, splendidum illud familiae lumen, inopina et subita morte, in medio virilium annorum flore, exstingueretur die VII. Mar-



Martii anno clobccclviii, turbatoque naturae ordine fata anteuerteret parentis. Grauius discessum tanti filii, sed sapienter etiam et moderate, luxit Dignus noster Cancellarius, quantoque semper esset animo hoc ipso satis ostendit. Tertium genitus filius

III. Illustris atque Excellentissimus Vir est, GEORGIUS LVDOVICVS BOEHMERVS, Potentissimae Magnae Britanniae Regis et Serenissimi Electoris Brunsvicensis Consiliarius aulicus, et Professor Iuris Goettingensis, magnum inclitae academiae ornamentum. Postremus natus est

IV. Vir Excellentissimus atque Amplissimus, PHILIPPVS ADOLPHVS BOEHMERVS, Medicinae et Anatomiae Professor Ordinarius Hallensis, praecleara eruditione celeberrimus, ac de fama Medici ordinis optime meritus. Coniux huic contigit virgo nobilissima, IOHANNA DOROTHEA, spectatissimi Viri, IOHANNIS CHRISTOPHORI NAVMANNI, Patricii et Salinatoris Hallensis, nec non hereditarii domini in Neukirchen et Corbetha, filia unica, verum sexus sui decus, quam domum duxit die XXVI Octobris, anno clobccclii. Vidit ex hoc quoque matrimonio BOEHMERVS laetissima gentis suae efflorescere augmenta, siquidem nepotes inde tres, neprem vnam, exosculatus fuit, 1) IVSTVM CHRISTOPHORVM a. clobcccliii. d. XVIII. Iulii, 2) IOHANNEM PHILIPPVM, qui tamen a. clobcccliv. d. II. Decembris viuis interesse desit infans, 3) IOHANNAM DOROTHEAM a. clobccclv. d. IX. Iulii, 4) LVDOVICVM ADOLPHVM a. clobccclvi. d. XXIII. Iunii. Denique notandum habemus

V. Filiam quidem Digno Cancellario natam die XXI. Augusti anno clobccix. ELEONORAM SOPHIAM, hanc tamen praematura morte iterum subductam fuisse rebus humanis die X. Decembris anno clobccc.

Nostrum nunc est, ultimum vitae incomparabilis BOEHMERI aperire actum, haud minus, ac ceteri, gloriosum, aditumque commemorare mortis, si modo mors dicenda est, qua tanti Viri mortalitas magis finita, quam vita, est. Dies fuit XI. Augusti praesentis anni, tristis et inauspicatus Fridericianae, quo sinistram corporis latus invasit improvisus et subita apoplexia, multum minitans periculi, nisi nutanti naturae mature succurreretur. Adnisi igitur omni ope ac arte clarissimi Medici, ut ingruentem vim duri atque asperi hostis validissimis armis depellerent, familiaeque illustri rei publicae et litterariae BOEHMERVM ex communi voto vindicarent. Commodissima  
vita

# XXIV ELOGIVM IVSTI HENNINGII BOEHMERI.

vifa ad meatum sanguinis liberiozem efficiendum venae sectio, cui curationi adeo prospero successu adfuit Deus, vt maximae difficultates feliciter iam superatae viderentur, nec fere vllus superesset metus aliquis discriminis. In his aduersae valetudinis tentamentis, dici non potest, quam admirabilis apparuerit Illustris Senex, patientissime et sine querela ferens, quicquid immitteret Summus factorum dispensator ac arbiter, tum mentis viuacitate ac vigore insigni inter maximos corporis languores adeo sese proferens, vt vincendis morbi incommoditatibus solis animi viribus sufficere videretur. Sed quam sunt spes vanae mortalium! Cuius Viri retinendi iam haud mediocris nobis fiducia inerat, huius certam amissionem praenunciabat breui recurrens summa virium debilitas. Superstiterunt angustiae pectoris, a quibus plurimum metuendum erat, cum in expellenda, quae noxam inferebat, spissiore materia, segnior et subinde deficiens deprehenderetur natura. Ipse satis agnouit Diuus noster, imminere nunc exitum ex hac vita mortali, ianuamque patefieri ad nouam vitam eamque sempiternam et vere immortalem. Quemadmodum autem iam diu ante funus ad transitum ex hac mortalitate appulerat animum, ita de suprema hora iam securus appropinquantem eam maxima cum tranquillitate mentis et constantia expectauit, feliciterque et gloriose moriendi exemplum sane praebuit illustrissimum. Decessit placide die XXIII. Augusti, et sine vlllo prope sensu mortis animam Deo amatam, Deo deuotam, reddidit coelo, postquam viuendo annos expleuit LXXV. menses VI. hebdomades III. diesque IV.

Sic rebus suis florentissimis decessit Summus BOEHMERVS, sic abiit plenus annis, plenus honoribus, etiam illis, quos recusauit, attamen nulli eruditorum indefletus abiit, Fridericianae praecipue altissimum relinquens luctum, et sempiternum tanti Palladii desiderium. Interim stabit effigies inter STRYKIOS, THOMASIOS, LYDEWIGIOS, HEINECCIOS, in quam sancta cum veneratione sera intueatur posteritas. Imo, quod imaginibus, statuis, columnis, saxis, marmoribusque longe speciosius arbitramur, durabit illustre nomen in memoria et animis hominum, hisque monumentis incisum perennabit futuris temporibus ac saeculis.

P. P. in Academia Fridericianae d. I. Septembris  
a. c1010ccxlix.

WU M N

INDEX

**INDEX EXERCITATIONVM.**  
**EXERCITATIO XCIV. AD LIB. XLVII. PAND. TIT. I.**

**DE**  
**EXCESSVVM POENIS,**

**RESPONDENTE**  
**GVILIELMO SNEIDER, genannt SMIDT, Moeno Francof.**  
**habita an c1815ccxxx.**

**CAP. I.**

§. I. II. Excedere quid proprie sit? • III. Eius significatus moralis.  
IV. Mensura et modus rerum. V. Prohibitorum nulla mensura, bene ta-  
men praeceptorum et promissorum. VI. Fines et limites negotiorum.  
VII. Officii limites. VIII. Secundum quid prohibita modum admittunt.  
IX. Nec non officia. X. Excessus et defectus in officiis diuinis. XI. Per-  
missorum modus. XII. Principia, quibus determinatur modus officiorum.  
XIII. Excessus quid? XIV. Nimium quid. XV. Aequum et bonum.

**CAP. II.**

**QVATENVS EXCESSVS COERCENDI.**

§. I. Non omnis excessus poenam meretur. II. Excessus iustus ex  
probabili causa. III. IV. Excessus, in quo nihil agit aduersus ius alte-  
rius, in crimen non incidit. V. VI. Quando abeat in delictum? VII. Ex-  
cessus in moderamine inculpatae tutelae. VIII. Excessus in contractibus  
in delictum non cadunt. IX. Excessus in privilegiis. X. XI. Excessus et  
defectus iuris Can. in puniendis excessibus. XII. Discrimen inter delicta et  
excessus secundum ius Can. XIII. Et secundum ius Civile. XIV. Censu-  
rarum. origines. XV. Distinctio inter iurisdictionem altam et bassam.  
XVI. Poenae excessuum in consistoriis.

**EXERCITATIO XCV. AD LIB. XLVII. PAND. TIT. I.**

**DE**  
**CRIMINE SVSPECTI.**

**RESPONDENTE**  
**IOANNE SEYBERTH, Moeno Francofurtano,**  
**habita a. c1815ccxxx.**

**CAP. I.**

**AN CRIMEN SVSPECTI DETVR DE IVRE CIVILI.**

§. I. II. Suspecti quinam? III. Suspicionis ratio. IV. Suspectio  
fundata. V. Argumenta pro crimine suspecti. VI. Differentia inter cri-  
men  
Tem. VI.

men et eius suspiciones. VII. VIII. Vtrum hae ad condemnationem sufficiant. IX. Pertinent ad probationem criminis, sed crimen non constituunt. X. Quid sit crimen suspecti in tutore? XI. XII. XIII. Consistit in perfida administratione tutelae.

## CAP. II.

## AN CRIMEN SUSPECTI DETVR DE IVRE CANONICO.

§. I. Crimen suspecti quaeritur in haeresi. II. Hypotheses iuris canonici circa haeresin. III. Crimen suspecti de haeresi. IV. Eius fundamenta ex iure canonico. V. Gradus suspicionis de haeresi. VI. Quid inter hos interesse credatur? VII. VIII. Machiavellianus, sub tegmine huius criminis opprimendi probos. IX. eosque persequendi. X. innocentes in suspicionem vocandi. XI. hereticum exercendi, XII. et illicita sub colore causae fidei patrandi. XIII. XIV. Modus procedendi in puniendo hoc crimine XV. Suspicio hereficos ex blasphemia, XVI. ex idololatria et magia. XVII. Similes suspiciones. XVIII. XIX. Quinam censentur suspecti de haeresi. XX. iisdem accensentur relapsi. XXI. XXII. Eorum poenae. XXIII. De iudice suspecto.

## EXERCITATIO XCVI. AD LIB. XLVII. PAND. TIT. X.

## DE

INIQUITATE ET INIVSTITIA ACTIONVM  
INIVRIARVM,

## RESPONDENTE

GILLIS RODENBORGIO, Hamburgensi,

habita a. MDCCC1,

DEINDE OBSERVATIONIBVS AVCTA, IN FORMA TRACTATVS  
EDITA A. MDCCCXIV.

Cap. I. De causis erroris communis, remedia iniuriarum salua conscientia institui posse.

Cap. II. de conceptu aequitatis et iustitiae genuino.

Cap. III. de indole remediorum vindicantium iniurias.

Cap. IV. de actionibus iniuriarum indoli Christianismi adversantibus.

Cap. V. de actionibus iniuriarum repugnantibus praxi primitivae ecclesiae.

Cap. VI. de actionibus iniuriarum adversantibus Scripturae sacrae.

Cap. VII. de actionibus iniuriarum saniori Philosophiae adversantibus.

Cap. VIII. de actionibus iniuriarum repugnantibus Ethnicorum traditis et exemplis.

Cap. IX. de actionibus iniuriarum regulis prudentiae adversantibus.

Cap. X. de officio boni iudicis circa actiones iniuriarum institutas.

EXER-

EXERCITATIO XCVII. AD LIB. XLVIII. PAND. TIT. II.

DE

OBLIGATIONE AD REVELANDVM OCCVLTA,  
RESPONDENTEIOANNE IACOBO REINHARDO, Decca Nassouienſe,  
habita a. MDCCCXXXIV.

## CAP. I.

SISTENS REGVLAM QVOD OCCVLTA NON SINT  
NECESSARIO REVELANDA.

§. I. Quid ſint occulta, eorumque reuelatio. II. Ad delicta occulta reuelanda iure nat. non datur obligatio perfecta niſi ex ſpeciali ratione. III. Nec ea repeti poteſt a ſpe emendationis inde promouendae. IV. Dubium ab utilitate poenarum. V. Idem obtinet ſiue pactum de ſeruando ſecreto interceſſerit nec ne. VI. Nec haec obligatio iure Romano conſtituta eſt. VII. VIII. Nec iure canonico.

## CAP. II.

## DE OBLIGATIONE AD REVELANDVM OCCVLTA

EX IVRE CIVILI.

§. I. Reuelatio criminis neceſſaria eſt, ſi comparata eſt ad auerſendum reipublicae damnum. II. Crimina committenda reuelanda ſunt, III. etiam ſine Admonitione. IV. Crimina commiſſa manifeftanda ſunt, ex quibus ſecuritas publica in diſcrimen vocatur. V. An mandato de reuelando crimine teneantur, ad fidem ſilentii obſtricti. VI. Hoc mandato comprehenſae eſſe non praefumuntur perſonae coniunctae. VII. Iudex cogere poteſt ad teſtimonium de occulto crimine ferendum. VIII. Niſi ſint perſonae coniunctae. IX. Vtrum delinquens ſe ipſe prodere teneatur. X. An heres reuelare teneatur mortem defuncti violentam? XI. Quinam ex officii neceſſitate crimina deferre debeant? XII. Iudex ex officio in delicta occulta inquirere non poteſt.

## CAP. III.

## DE OBLIGATIONE AD REVELANDVM OCCVLTA

EX IVRE CANONICO.

I. Confefſionarius ad ſecretum confefſionis ſeruandum obligatur. II. Rationes huius obligationis. III. Non pertinet ad delicta committenda. IV. Nec obtinet, ſi ex occultatione alter in diſcrimen vitae vocatur. V. Monitoriis inducitur obligatio ad occulta reuelanda. VI. Quando illis locus ſit. VII. Obligant ſubditos. VIII. Quinam illis non obſtringantur. IX. An iis teneatur, qui fidem dedit ſilentii. X. De obligatione ad peccata confefſionario reuelanda. XI. De denunciatione ſuſpectorum occultae haereſeos. XII. Teſtes ſynodales olim ad denunciandum obſtricti.

d 2

CAP.

## CAP. IV.

## DE OBLIGATIONE AD REVELANDVM OCCVLTA

## EX IVRE GERMANICO.

I. Obligatio Scabinorum vehmicorum ad deferenda delicta, II. iuramento firmata. III. Arcana iudicii vehmici celata; aliis non manifestanda nisi Imperatori. IV. Ad denunciandum obstringuntur magistri rusticum et sculteti. V. Iudicia denunciationis. VI. Iure particulari obstringuntur subditi deferre crimina.

## CAP. V.

## DE OBLIGATIONE AD REVELANDVM OCCVLTA

## EX IVRE FRYDALI.

I. Vassallus reuelare domino tenetur damna et laesiones aliorum, II. etiam si admonitus non sit in iudicio, vel laesiones immineant a personis coniunctis. III. Domini reciproca obligatio. IV. Vassallus impune reuelat committenda delicta domini.

## CAP. VI.

## DE OBLIGATIONE AD REVELANDVM OCCVLTA

## EX IVRE PVBlico.

I. Subditi reuelare obligantur saluti reipublicae inimica. II. Silentium in crimine perduellionis in crimen incidit. III. Nec villa exceptione excusatur, IV. nec necessitudinis vinculo, V. nec illud denunciante poena calumniarum imminet, VI. commercium literarium cum hoste interdictum. VII. Monetiae adulteratores deferendi sunt. Merces vectigales apud Publicanum profutendae. VIII. Poena eos non profitentium, IX. officium ministrorum principis in reuelandis occultis, X. officium nuntiatorum in nunciandis bonis vacantibus. XI. Obligatio ad bona censorioribus indicanda.

## EXERCITATIO XCVIII. AD LIB. XLVIII. PAND. TIT. II.

## DE

## EXPENSIS CRIMINALIBVS,

## RESPONDENTE

SAM. HENR. VFFELMANNO, Stadenſi,  
habita a. CIOIOCCXL.

## CAP. I.

## DE EXPENSARVM CRIMINALIVM SPECIALI RATIONE.

§. I. Expensae criminales. II. Principia obligationis easdem praestandi, III. quod 1) quis impensarum causam praeberit, IV. 2) quod ex re commodum percipiat, in quam sunt, V. 3) quod in ipsius commodum directio fiant, VI. momenta in expensis praestandis attendenda. VII. Recensus variarum expensarum criminalium specierum. VIII. Quid circa earum determinationem obseruandum.

## CAP. II.

## DE EXPENSIS PRAESTANDIS IN PROCESSV ACCVSATORIO.

§. I. Regulae de expensis in causis civilibus seruantur in processu accusatorio. II. Quis nomine accusatoris intelligatur? III. An heres occisi accusare

ensare teneatur? IV. vel sumtus inquisitionis suppeditare? V. Accusator de impensis cauere obstrictus. VI. Quando reus cauere iubeatur? VII. An reus ex crimine capitali in expensas condemnari possit? VIII. Decisio affirmatiua. IX. Accusator temerarius in easdem condemnandus. X. Probabilis accusandi causa rationem continet eas compensandi, XI. veluisi reus indicii grauat. XII. Quanam expensae compensationem admittant? XIII. A iudice ferendae impensae pro subleuanda imperitia, XIV. pro exercitio vel executione iudicii Criminalis, XV. ob inopiam rei, XVI. ob iniuriam in procedendo commissam.

## CAP. III.

## DE EXPENSIS, IN PROCESSV INQUISITORIO PRAESTANDIS.

§. I. Cur in processu inquisitorio expensarum non sit eadem ratio. II. Inquisitio victus ferre eas tenetur. III. Ratione officii a iudice praestiti remuneratio non debetur. IV. Heredes rei vel confessi vel iudicati ad eas tenentur. V. VI. An etiam reo ante condemnationem mortuo? VII. Tenentur hodie ex obligatione defuncti. VIII. Praestito iureiurando absolutus ad illas refundendas obstringitur, IX. praeterquam si causam haud dederit inquisitioni, X. vel iusiurandum nulliter exactum sit. XI. Ad torturam vocatus illas refundere tenetur, XII. nec non heredes illius, XIII. Non vero pure absolutus, nisi causam inquisitioni dederit. An denunciator ad illas tenetur? XIV. De reo ob inopiam eas non soluente. XV. An expensae criminales priuilegio gaudeant.

## EXERCITATIO XCIX. AD LIB. XLVII. PAND. TIT. IX.

## DE

## CAEDE INFANTVM IN VTERO,

## RESPONDENTE

THOMA SPALDINGO, Gussrouio Megapolitano,

habita an. MDCCCXXXII.

§. I. Variae parricidii poenae. II. Infanticidium Romanis olim imputum. III. De partus expositione et nece lis inter Noodtium et Bynkershoekium. IV. Media sententia. V. Neces infantum in vtero ad crimina olim non relata. VI-VIII. De vita infantum in vtero, veterum sententia. IX. Partus nondum editus iure hominum non habebatur. X. Heres inutiliter instituitur. XI. Alia iura priuata ipsi negata. XII. Mater ob abortum non punita, nisi ex eo aliis illata iniuria. XIII. Mariti ius in custodiendo ventre. XIV. Poena abortus extraordinaria ob iniuriam marito illatam, XV. abortu etiam post diuortium facto. XVI. Sententia Pauli in L. 38 §. 5. de poenis. XVII. Patris ius in liberos recens natos. XVIII. Patris iudicium domesticum, XIX. in abusum subinde vocatum. XX. Eius liberior olim exheredandi liberos facultas. XXI. Ius vitae et necis iam restrictum sub Traiano et Hadriano. XXII. Facultas tantum data liberos magistratui puniendos offerendi. XXIII. Christianis improbata abactio foetus viui. XXIV. Sententia Exod. XXI. 22. XXV. Interpretatio septuaginta interpretum. XXVI. Augustini. XXVII. Tertulliani. XXVIII. Basilii. XXIX. Bene-

Benedicti Leuitae. XXX. Versio graeca in Legibus Francorum adoptata, XXXI. etia Decretalibus. XXXII. Constitutio Sixti V. qua abortus procuratus generatim vindicatur. XXXIII. Correcta rursus a Gregorio XIV. XXXIV. Distinctio inter partum animatum et inanimatum iure communi probata. XXXV. Vita infantis aestimatur ex motu. XXXVI. Terminus motus. XXXVII. Eadem distinctio agnita in Const. Crim. Carolina. XXXVIII. Per hanc non definitus terminus vitalitatis. XXXIX. Ob abortum foetus animati poenae ordinariae tantum locus est. XL. XLI. Habita quoque ratione qualitatis venenorum abortiuorum.

## EXERCITATIO C. AD LIB. XLVIII. PAND. TIT. XIII.

DE

## VARIIS SACRILEGII SPECIEBUS EX MENTE IVRIS CIVILIS,

RESPONDENTE FILIO

IO. SAMVELE FRIDERICO BOEHMERO,

habita an. C1515CCXXIV.

§. I. Vagus sacrilegii conceptus. II. Latior eius significatus. III. Significatus strictior. IV. Determinatur per principia religionis. V. Inde diuersa de eo inter Catholicos et inter Evangelicos sententia. VI. Ratio huius criminis. VII. Supponit violationem Sacrorum. VIII. Committitur in rebus sacris. IX. Illustratur 1) ex Sacris Aegyptiorum, X. 2) ex sacris Iudaeorum, XI. XII. inter quos grauius punitum est sacrilegium, XIII. quamquam non semper poena capitali, XIV. 3) ex sacris Graecorum, XV. 4) ex sacris Romanorum, inter quos lege Iulia ad crimen peculatus refertur, XVI. XVII. de sacrilegiis Verris ante Legem Iuliam. XVIII. Cur ad crimen peculatus refertur. XIX. Committitur in pecunia sacra, XX. eaque publica, XXI. non in pecunia sacra priuata. XXII. An in pecunia religiosa? XXIII. Quo nomine non veniunt ornamenta cum cadauere recondita. XXIV. Non in rebus priuatorum in loco sacro depositis. XXV. Committitur in rebus sanctis. XXVI. Facta sacrum euocatione, in sacra hostium omnia licere credebantur. XXVII. De sacrilegiis iure victoriae impune commissis, XXVIII. quae iustam causam belli non praebent. XXIX. An committatur re sacra e loco profano ablata? XXX. Ab eo cuius periculo res fuit, non sacrilegium committitur, sed crimen de residuis. XXXI. XXXII. Opinio veterum de vindicta diuina huius criminis. XXXIII. Huius exempla in veteri testamento. XXXIV. Poena sacrilegii ante Legem Iuliam arbitraria. XXXV. Poena eius ex lege Iulia. XXXVI. Sacrilegium productum ad alias sacrorum violationes. Sacrilegium religionis Christianis ab ethnicis, XXXVII. et his ab illis imputatum. XXXVIII. Sacrilegium violatae sanctitatis rerum sacrarum. XXXIX. Sacrilegium pudicitiae et nuptiarum. XL. Sacrilegium politicum. XLI. Mos Imperatorum honores diuinos sibi arrogandi. XLII. Reliquiae huius sacrilegii in iure Romano.

## EXERCITATIO CI. AD LIB. XLVIII. PAND. TIT. XIX.

DE

## POENA SINE CRIMINE,

OCCASIONE L. ICTVS FVSTIVM 23. D. DE HIS, QUI NOT. INFAM.

RESPONDENTE

CAROLO FRIDERICO STEINHART, Gedanensi,

habita an. C1515CCXXI.

CAP. I.

## DE POENA CRIMINIS COMMISSI SEQVELA.

§. I. Tristes delictorum euectus. II. Quid inter sit de delicto certo constare. III. Probatio eius per instrumenta, IV. per testes, V. per propriam confessionem, VI.



VI. VII. quae in consilio non necessaria est, VIII. per euidenciam criminis. IX. quid circa puniendā crimine obseruandum.

CAP. II.

DE POENIS SINE CRIMINE.

§. I. Poena ex accidente, est sine crimine. II. Ratio dicendorum. III. An ex poena inflicta inferri possit crimen. IV. Indoles criminis et poenae. V. VI. Ex poena inflicta euincitur criminis veritas. VII. Exceptio est si 1) acta iudicialia sint falsa, VIII. 2) si poena decreta est ex iracundiae affectu; constitutio Theodosii, IX. eiusque applicatio in Ianuaria Parisiensi, X. 3) si lata est ex odio, XI. vel 4) sine debita causae cognitione, XII. XIII. vel 5) ex abusu iurisdictionis, XIV. vel 6) ex imperitia iudicis. XV. Vis praesumptionis pro iudice. XVI. XVII. Exempla innocentium punitorum, XVIII. imprimis ex imputata magia, XIX. XX. vel heresi. XXI. Exempla martyrum. XXII. Exasperata poena non est argumentum criminis. XXIII. Opinioni vulgi nulla vis est. XXIV. Probatio innocentiae, XXV. omni tempore permessa. XXVI. Innocentis in integrum restitutio, XXVII. ratione famae, XXVIII. ratione bonorum, XXIX. omniumque iurium. XXX. Restitutio antiquis oneribus redditur obnoxius. XXXI. An innocens pro martyre politico habendus. XXXII. De poena iudicis iniuste iudicantis. XXXIII. Principis iniustitia Deum solum vitorem habet. XXXIV. Poena ad personam adstricta est. XXXV. Ad alios tamen transit 1) ex nascendi conditione, XXXVI. 2) ex ratione societatis ciuili, XXXVII. 3) ex ratione ciuili vel canonica. XXXVIII. An poena criminalis ad heredes transeat, XXXIX. 4) ob criminis atrocitatem, XL. vera poena adficitur nonnunquam qui crimine carere videtur.

EXERCITATIO CII. AD LIB. XLIX. PAND.

DE  
EXECVTIONE PENDENTE APPELLATIONE

VALIDE FACIENDA.

RESPONDENTE

IOACHIMO HENRICO DREYER, Lubecensi,

habita an. MDCCCXXXIV.

CAP. I.

DE EXECVTIONE PER APPELLATIONEM REGVLARITER SVSPENDENDA.

§. I. Appellationum vsus et abusus. II. Quatenus suspendant executionem? III. Executio rei iudicatae vltimus finis litis, IV. sanctiones de ea promouenda. V. officium iudicis in ea promouenda. VI. Vis appellationis in suspendenda sententiae executione. VII. Explicatur L. 1. ad SC. Turpill. VIII. Attentatum iudicis pendente appellatione exequantis. IX. X. Appellatio a definitiua ipso iure ligat iudici manus, nec non ab interlocutoria mixta, non vero a simplici interlocutione. XI. Vis appellationis extraiudicialis. XII. Iudex notitia interpositae appellationis destitutus attentatum non committit.

CAP. II.

DE EXECVTIONE PENDENTE APPELLATIONE VALIDE SVSCEPTA OB SVTRACTVM APPELLATIONI EFFECTVM SVSPENSIVVM.

§. I. Remediis contra sententias, restitutioni in integrum, reuisioni, supplicationi, interueniente iusta causa, negatur effectus suspensiuus. II. Idem obtrinet in appellatione ob facultatem appellandi iusto latius productam. III. Vtrum appellatio ob negatum effectum suspensiuum suspendat executionem? IV. Executio pendente appellatione retractatur ob sententiae reformationem. V. De cautione in istum euentum praestanda. VI. VII. Appellatio effectum suspensiuum non habet 1) in decretis prou-

provisionalibus ratione summarum litis, VIII. 2) in causis alimentorum futurorum, IX. siue debeantur officio iudicis, siue iure actionis exigantur. X. XI. Ex quibus causis in alimentis locus esse possit effectui suspensiuo, XII. 3) in causa mercedis famulorum. XIII. An idem obtineat in mercede locationis praediorum? XIV. 4) in causa dotis, XV. 5) in causa subsidii charitativi, XVI. 6) in causa decimarum, XVII. 7) in causis morum non ferentibus, XVIII. 8) in executiis, XIX. 9) in cambialibus. XX. 10) An in causa depositi, XXI. et 11) sequestri? XXII. 12) in sententiis, quae secum trahunt executionem, XXIII. 13) in remediis possessorii, in quibus iure Rom. negata appellatio, XXIV. in summa retinendae possessionis cessat effectus suspensiuus. XXV. Admittitur ex speciali iusta causa, XXVI. an in remedio ordinario, in remedio adipiscendae et recuperandae possessionis obtineat?

## CAP. III.

DE EXECVTIONE FACIENDA OB ADEMTAM APPELLATIONI  
EFFECTVM DEVOLVTIVVM.

§. 1. Appellationem in causa non appellabili interpositam etiam iudex inferior reiciere potest. II. Appellationes extra Prouinciam in Germania olim non usitatae. Diuersa ab his sunt appellationes ad ciuitates. III. Causae non appellabiles ratione tribunalium imp. sunt causae politicae, IV. ecclesiasticae, V. criminales. VI. Ex accidenti causa non appellabilis fit, ex contumacia vera, ob tres conformes sententias ob defectum summae appellabilis. VII. de privilegio de non appellando. VIII. de pacto de non appellando, de rescripto, quo appellatio remouetur.

EXERCITATIO CIII. AD L. II. XLIX. PAND. TIT. VIII.

DE  
ORIGINE PROGRESSV ATQVE INDOLE

## QVERELAE DENEGATAE VEL PROTRACTAE IUSTITIAE,

## AVCTORE

IOANNE FRIDERICO IOACHIMO, Halensi,

habita an. MDCCCXXXVIII.

§. I. Instituti ratio. II. querela denegatae iustitiae quid? quatenus tanquam separatam ab appellatione remedium consideretur? III. Ita ignota Graecis, IV. nec non veteribus Germanis. V. vestigia eius in scriptis Germanorum legibus. VI. Tanquam separatum remedium, iure Romano antiquo ignoratur. VII. Vestigia eius sub Valentino Iunior, VIII. et sub Iustiniano. IX. Colore huius querelae causae seculares ad forum ecclesiasticum translatae. X. Eius rei exempla, XI. XII. et constitutiones pontificum. XIII. Opinio de supplenda negligentia iudicis secularis, XIV. de Appellatione ab abusu. XV. Post Sec. XIII. haec querela in usum in Germania deducta. XVI. Cura Imp. Statuum in tuenda iurisdictione seculari aduersus haec attentata. XVII. Graeuamina Nationis Germanicae aduersus huius querelae abusus. XVIII. de abusu iuramenti perhorrescentiae in recusando iudicio seculari. XIX. Legitimus usus querelae denegatae iustitiae in foris secularibus. XX. XXI. In privilegiis de non appellando et de non euocando excipitur casus negatae iustitiae. XXII. In hoc fundat: est iurisdic- tio tribunalium imp. XXIII. XXIV. Huius querelae indoles. XXV. Fundamen- tum eius consistit in euidenti iustitiae denegatione vel eius dolosa protractione, XXVI. ideoque desiderat causam iam in iudicium deductam. XXVII. de eius probatione, XXVIII. qua peracta, quid a iudice decernendum. XXIX. Ad iudicem immediate superiorem dirigenda est querela. XXX. ideoque gradatim ad superiores iudices de- ferenda. XXXI. Vtrum in causis, ad superioris iurisdictionem non pertinentibus, huius querelae locus sit? Quoad promotoriales decernendos. XXXII. XXXIII. Mo- dus procedendi in decernendis promotorialibus in iudiciis Imp. XXXIV. Eadem pra- xis in iudiciis prouincialibus. XXXV. De cauto huius querelae vsu.

EXERCI-



EXERCITATIO XCIV.

AD LIB. XLVII. PAND. TIT. I.

DE

EXCESSVVM POENIS.

CAP. I.

DE

EXCESSVVM NOTIONE IVRIDICA.

ARGVMENTVM.

*I. II. Excedere, quid proprie sit? III. Eius significatus moralis. IV. Mensura et modus rerum. V. Prohibitorum nulla merita, bene tamen praeceptorum et permissorum. VI. Fines et limites negotiorum. VII. Officii limites. VIII. Secundum quid prohibita modum admittunt. IX. Nec non officia. X. Excessus et defectus in officiis diuinis. XI. Permissorum modus. XII. Principia, quibus determinatur modus officiorum. XIII. Excessus quid? XIV. Nimum quid? XV. Aequum et bonum quid?*

Tom. VI.

A

Mundo

## §. I.

In mundo omnia certis sunt inclusa limitibus.

**M**ando neque quicquam pulchrius, neque eius aedificatore praestantius esse, recte asseruit CICERO in fragment. de uniuers. quod in eo eleganter & tam sapienter cohaereant omnia, iustis limitibus inclusa, ut dissolui non possint, nisi ab eodem, a quo colligatus est mundus. Ita censet summus orator ex hac ratione, quod quatuor rerum, seu elementorum, de quibus antea egerat, sic in omni mundo omnes partes collocatae sint, ut nulla pars huius generis excederet extra, ad instar horologii, in quo omnia iusto ordine disposita et limitibus certis inclusa esse debent, si officio suo recte fungi velit. In quo deficit, si vel excedit limites, vel in defectu iusti ordinis peccat. Par est entium moralium conditio, quae vel a Deo supremo legislatore suis finibus sunt inclusa, vel a legislatore humano determinata, quos si non attingunt, in defectu; si eos plane transiliunt, & ultra, quam licebat, progrediuntur, in excessu peccatur. Id vero rectius intelligi non posse arbitrator, quam si quarumcunque rerum moralium limites & fines, quibus circumdatae sunt, euoluantur, & cum de peccatis in defectu alia occasione edisserendi locus erit, hac dissertatione tantum occupatus ero in notandis excessibus, quatenus vel coercendi vel impuniti relinquendi, ut tamen ad reparationem damni obligare queant.

Entium moralium par ratio.

in quibus peccatur vel in defectu vel in excessu.

§. II. Ante omnia vero notio iuridica huius vocis penitius & prolixius eruenda erit, cum palam sit, appellationem *transgredi* excedere, etiam in iure nostro, in duplici potissimum significato accipi, vel *natiuo* vel *moralis*. In illo idem denotat quod egredi, et sic simul in suo conceptu *locum*, *terminum*, & *limitem* comprehendit, quem excedens egreditur, seu extra eum progreditur. Sic agmen in bello *excedunt* milites, qui prohibiti egrediuntur, l. 3. §. 16. de re milit.

Excedere quid significet in sensu natiuo?

*milit. & fines imperii Romani excedere dicuntur captiui ab hoste, qui extra imperii limites in captiuitate hostili esse coguntur. l. 19. §. 3. de captiu. & possim. Pariter honestioribus dictari solet in poenis arbitrariis fines patriae excedere, l. 1. §. 1. de effractor. quibus verbis relegatio designatur. Qui prouinciam regit, obseruare debet, ne fines eius excedat, iuxta l. 15. de offic. praesid. sed intra eos maneat. Absesse reipublicae causa intelligitur et is, qui ab vrbe profectus, licet nondum prouincia excefferit. l. 32. ex quib. caus. mai. Relegati in certam insulam vel alium locum cauere debebant, ne locis interdictis excederent seu egredierentur, quia loca interdicta iis instar limitum erant positi, intra quos se continere debebant, iuxta l. 4. de poen. Quandoque excedere et egredi ciuitatem vel regionem simul coniunguntur, ut in l. 7. §. 8. de interdict. et releg. ibi: ut forte non excedat ciuitatem aliquam vel regionem aliquam non egrediatur.*

§. III. In sensu morali passim etiam praedicatur de rebus et causis, quae certum terminum, quantitatem, mensuram vel modum praescriptum habent. *Modum qui excedit, illum non seruat, sicuti ille, qui fines certi loci excedit, intra illum locum non subsistit. Pariter qui ad certam quantitatem iurisdictionem habet, modum suae iurisdictionis excedere dicitur, qui ultra eam iudicat. l. 11. D. de iurisdic. Finem pretii excedere ea iudicantur, quae ultra verum pretium soluuntur. l. 66. §. 3. D. de euict. In actione de eo quod certo loco in officio iudicis id potissimum quaeritur, utrum quantitati contractus seruire, an vero vel excedere, vel minuere quantitatem debeat? l. 12. §. f. de eo quod certo loco. In quartam ex SCto Trebelliano fructus interim perceptos computari notissimum est, cuius computandi ratio ita ponenda, ut, cum omnimodo quadrantem excedit fructus, si in tantum excreuerit, ut quantitatem*

titatem partis dimidia bonorum excedat, etiam id, quod excefferit, retineat, vt eleganter ait ICtus in l. 27. §. 16. ad SC. Trebell. Bonae fidei possessor sumtus in praedium factos iure retentionis seruat, si fructuum ante litem contestatam perceptorum summam excedant, iuxta verba l. 48. de rei vindic. Si de quantitate impensarum determinanda agitur, videndum, utrum probabilem modum excedant? l. 39. §. ult. de damn. in f. quia honestus modus seruandus. l. 40. pr. eod. Puberes ab impuberibus distinguit certus aetatis terminus, vt, qui exceffit decimum quartum annum, pubes dicatur. l. 5. qui testam. fac. poss. Libertatis iura nulli subiacent praescriptioni, etiamsi sexaginta annorum circula excefferit longinquitas temporis, vt dicitur in l. f. C. de long. temp. praescript. Laesus, si iam exceffit aetatem viginti quinque annorum, non restituitur in integrum, iuxta l. 19. de nouat. Plura non addo. vbiuis obuia. Id tantum obseruo, quando de excessu in sensu morali quaeritur, semper causas, res, vel negotia praesupponi, quae modum certum, mensuram, vel terminum seu finem habent.

vel mensu-  
ram.

quae vel na-  
turalis,

vel moralis.

§. IV. Sed etiam mensura rerum duplex est, naturalis & moralis. Illa denotat certam quantitatem, secundum quam magnitudo iusta alicui rei tribuitur, ad quam restricta est. Haec praedicatur de actionibus moralibus, denotatque modum, intra quem actio quaedam licite et legitime suscipi queat, vt suam rectitudinem et bonitatem habeat. Sicuti enim res naturales suam certam mensuram accipiunt, vnde cognoscuntur, ita actiones morales suum determinatum modum et mensuram habent, quatenus et quousque fieri queant, ne a recto tramite abeant. Optime CICERO in Bruto: In omnibus rebus videndum est, QUANTUM: etsi enim suus cuique modus est, tamen magis offendsit NIMUM quam PARVM. Expressius HORATIUS lib. 1. sat. 1. vers. 106. sq.

Haec docet,  
quatenus ac-  
tio fieri de-  
beat,

Est

*Est modus in rebus: sunt certi denique fines,  
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.*

*et modum  
designat.*

Determinantur videlicet quaelibet res ex suis propriis finibus, ad quos restrictae sunt, et quos excedere non debent, vel ex naturae determinatione vel hominum facto: pariter actionibus moralibus fines certi sunt praescripti, quatinus fieri debeant, quos modi appellatione designamus, accurate observandi, iuxta sententiam CATONIS apud LYCANVM in pharsal. lib. II. vers. 379.

- - - *Hi mores, haec duri immota Catonis  
Secta fuit, servare MODVM, finemque tenere.*

§. V. Ut vero de finibus et modo actionum moralium eo rectius constet, sciendum est, actiones morales esse vel prohibitas vel praeceptas vel permissas. Quae prohibita sunt, veluti turari, latrocinium facere, prorsus fieri non debent, sed omittenda, prout §. VIII. plenius declarabitur. Quae praecepta, obligant ad faciendum, quatenus et quousque praecepta sunt. Quae vero nec prohibita nec praecepta sunt, permissa censentur, et sic ad ea agenda cuiuslibet ius censetur datum, ut licite ea facere queat. Quia vero libertas hominum in rebus, quae nec prohibita nec praecepta sunt, facile in abusum trahi solet, ut noxia humano generi fieri possit, necesse fuit, in statu civili eam variis modis coarctare et restringere, ut sciatur, quatenus et quousque quid licite fieri queat. Quamvis enim etiam recta ratio doceat, libertate naturali ad aliorum iniuriam aut noxiam reipublicae non esse utendum, et sic rationem iubentem suppeditet, ne quid nimis, sed cum moderatione omnia fiant; hoc tamen praeceptum admodum generale est, quod saepe anticipites contentiones parit in casibus specialioribus, unde consultum admodum visum fuit plerisque generibus, in suis rebuspublicis specialius determinare modum

*Prohibitae  
actiones mo-  
dum non  
habent:  
bene tamen  
praecepta et  
permissa,*

*quae legibus  
civilibus mo-*

dum acci-  
piunt.

exemplo ser-  
uitutis.

in potioribus actionibus, quatenus suscipi et fieri legitime queant, quem si excesserit, in vitium abicit, et ad illicitum declinat. Atque *hi modi*, actionibus huiusmodi praescripti, primaria pars iurisprudentiae nostrae sunt, in quibus recte discernendis et tractandis omnis cura posita esse debet. Facultates legitime aliquid agendi facile omnibus innotescunt; sed *modi et limites*, intra quos haec facultates morales coerceri debeant, plus difficultatis et sollicitudinis habent, et concertationum forensium quotidianum obiectum sunt. Seruitutes reales praediorum determinatos suos *modos seu limites* habent, quibus adeo strictae continentur, ut, quicquid ultra eos factum sit, in laesionem et iniuriam domini praedii seruientis vergat: quicquid autem intra limites seruitutis factum, licite factum censeatur, licet domino praedii seruientis non leue incommodum inde accesserit. Et hoc est, quod dici solet, seruitute *ciuiliter* vtendum esse, h. e. secundum *modum* vel *conuentum* vel *solitum*, quem qui non tenet, in *modo* peccat, iuxta l. 9. de *seruit.* Qui vsumfructum habet, re frui debet salua rei substantia, et prout bonum patremfamilias decet. l. 1. §. 3. *usufruct. quemadm. cau.* Ergo qui *syluae caeduae* habet vsumfructum, modum tenere debet eum in arboribus caedendis, quem boni patresfamilias obseruare et tenere solent, non vero deuastare syluam, quod ab officio boni patrisfamilias alienum est. Recte TREBATIVS censuit in l. 9. *inf. de usufr. syluam caeduum et arundinetum posse fructuarium caedere, sicut paterfamilias caedebat, et vendere, licet paterfamilias* (seu proprietarius) *non solebat vendere, sed ipse uti*; ad modum enim referendum est, non ad qualitatem vtendi, h. e. non videndum, qualiter vsus fuerit proprietarius, sed in genere ad modum respiciendum, quatenus quilibet alius paterfamilias industrius ea re uti soleat.



§. VI. Hi modi, quibus negotia hominum determinantur, eleganter *fines* et *limites* etiam in iure nostro vocantur, qua appellatione neruose designatur, actiones quaslibet ad certas circumstantias & formam ita restrictas esse, vt intra illas tanquam *certos limites* et *fines* sese continere, non vero eos egredi debeant. Mandata determinatis suis circumstantiis includi et praescribi solent, quae *fines mandati* constituere dicuntur. Diligenter ait PAVLVVS in l. 5. *pr. mand. fines mandati custodiendi sunt; nam qui excessit, aliud quid facere videtur.* Quid aliud *fines mandati* designant, quam formam modumque mandato praescriptum? Pariter imperator in §. 8. *l. mand.* ait: *Is, qui exequitur mandatum, non debet EXCEDERE FINES mandati;* intuitu *excessus* enim mandans non obligatur mandatario l. 3. in f. eod. In c. 20. X. de priuil. praecauendum esse iubet pontifex, ne *fines priuilegiorum* excedantur. In l. 46. eod. *fines mandati* appellatione *formae* designantur: *Coninodissime* vel forma. illa forma in mandatis seruanda est, vt, quoties certum mandatum sit, *recedi a forma* non debeat, seu a modo exequendi. Sed etiam modus et forma negotiorum sub voce *termini* adumbratur, qui sicut certum agri vel fundi modum denotat, ita moraliter etiam monstrat *modum* negotiis praescriptum. Depositum suum *modum* habet, vt idem in specie, non tantundem, restituatur: si posterius placuit, egreditur ea res *notissimos depositi terminos*, vt PAPINIANVS in l. 24. *depos.* ait.

§. VII. Habent ergo actiones morales suos *modos*, Inde officii *fines*, seu *terminos*, intra quos sese continere debent. Id notio nascitur quod hac ratione ab hominibus agendum est, *officii* nomine venit, cuius appellatio proinde exuberans et admodum proflixa est, quia circa quaslibet *actiones morales* versatur, docetque, *quid, quo modo, et quatenus*, agi debeat. Nulla enim

*enim vitae pars, neque publicis neque priuatis, neque forensibus neque domesticis in rebus: neque si tecum agas quid, neque si cum altero contrahas, vacare officio potest: in eoque colendo sita est vitae honestas omnis et in negligendo turpitudine, ut recte philosophatur CICERO de offic. l. I. c. 2.*

*Cum ergo modus agendi determinet cuiusque officium, contra id egisse dicendus est, qui limites officii sui transiit, et sic in excessu peccauit: pariter, qui partes sui officii, quibus defungi debebat, ne quidem obseruat, in officio defecisse, seu in defectu peccasse dicendus est. Declarat hoc CICERO lib. I. de offic. c. 6. exemplo officii, quod circa veri inuestigationem versatur, docetque, duo vitia in eo vitanda esse; unum, ne incognita pro cognitis accipiamus, hisque temere assentiamus, quā in re in defectu peccari palam est, quia non adhibet ad res considerandas et tempus et diligentiam debitam. Alterum est vitium, quod quidam nimis magnum studium, multam operam in res obscuras atque difficiles conferunt easdemque non necessarias, quales in excessu peccant, seu limites officii sui egrediuntur, et eius studio ut plurimum a rebus agendis abducuntur.*

*quod determinatur ex modo agendi,*

*in quo peccatur, vel in defectu,*

*vel in excessu.*

*Prohibitas actiones absolute modum non habent.*

§. VIII. Nihil autem difficilius est, quam *modum* et *limites officii* in *quacunque* re determinare, cuius demonstratione tamen eo magis necessaria est, quod sine hac cognitione haud appareat, utrum quis in *excessu* vel *defectu* peccaverit, an vero *modum* tenuerit officio suo debitum? Sunt enim, prout dixi, *actionum* varia genera. Quaedam prohibita sunt *absolute*; quaedam *secundum quid*. Illa *modum* non habent, ut scilicet *aliquid* intra modum licite in eis peragi possit, sed prorsus euitanda, qualia sunt furari, spoliare, latrocinia et depredationes facere, rempublicam animo hostili inuadere, adulteria perpetrare et similia, quae quidem suos *gradus* habent, sed *modum* non recipiunt, quippe

quippe qui designat id, quod licite fieri potest. Adeoque <sup>adeoque ex-</sup> excessus circa talia haud occupatur, nec in iis <sup>cessus hic de-</sup> nimirum aut <sup>ficit.</sup> parum deprehendi potest, quin potius quaeuis in iis com-  
missa iniustitiae labe laborant. Quae vero <sup>Secundum</sup> secundum quid <sup>quid prohibi-</sup> duntaxat prohibita sunt, certa ratione sunt permissa, quae <sup>ta modum</sup> modum seu limites recipiunt omnino, vnde officii huius ra- <sup>habet.</sup> tio apparere queat. Xenia accipere, magistratibus Roma-  
nis in prouinciam aduentantibus certa ratione permissum;  
*secundum quid* vero prohibitum erat. Vnde **VLPIANVS**  
in l. 6. §. 3. *de offic. procons.* ita de his rationes subducit:  
*Non vero in totum Xenii abstinere debet proconsul, sed*  
*modum adicere: ut neque morose in totum abstineat, ne-*  
*que auare modum Xeniorum excedat.* Addit **SEVERI &**  
**ANTONINI** epistolam: *vetus prouerbium est: ὅτι πάντα*  
*ὅτι πάντες, ὅτι παρὰ πάντων, i. e. neque omnia, neque quo-*  
*vis tempore, neque ab omnibus. Nam valde inhumanum*  
*est, a nemine accipere: sed passim, vilissimum, & omnia,*  
*auarissimum.* Sicuti vero hoc monitum ad Xenia, quae  
gratulationis ergo mittebantur aduentantibus in prouin-  
ciam magistratibus, accipienda sunt, ita ad ea munera, quae  
corruptionis causa dantur, extendi non debet, *in totum &*  
*prorsus prohibita.* Cibum capere tempore ieiunii indicti  
prohibitum est, certa ratione tamen permissum valetudina-  
riis & senibus aliisque speciatim exceptis, dummodo mo-  
dum in cibo capiendo obseruent. Venatio clericis est prohi-  
bita *secundum quid*, certo modo permissa, quem determi-  
nat **IULIUS ANTONIVS MARIA ROBEREDO** in *modesta*  
*venatione defensa*; qualis est, quae intra modum a iure ca-  
nonico determinatum suscipitur. Hic si exceditur, in vi-  
tium cadit. Negoriationes pariter clericis interdictae, vt  
docet *tit. X. ne clerici vel monachi secular. negot. se inmisc.*  
inprimis vero iis interdictum, iudicia sanguinis exercere,  
c. 5. & 9. *X. eod.* militiamque sequi, postea tamen certa ra-  
tione

Tom. VI.

B

tione

tione permiffum, vt peccare non dicatur, qui *modum praefcriptum* n feruat.

*Officia praec-  
cepta mo-  
dum admi-  
nistrant,  
rum publica,*

§. IX. Officia, quae *praecepta* sunt, sunt vel *publica* vel *privata*, vel *diuina* vel *humana*. Haec etiam *modum* quendam habent, intra quem fieri debent, alioquin facile vitium contrahere poffunt. Ad *publica officia* refero fontium coercionem, magistratibus imperatam; & tamen non inepte CICERO lib. I. offic. c. 11. dixit: *Est vlcifcendi & puniendi modus*. Hunc c. 25. eleganter determinat, aitque: *animaduersione & castigatio contumelia vacare debet, neque ad eius, qui punit aliquem, aut verbis castigat, fed ad reipublicae utilitatem referri. Cauendum est etiam, ne maior poena quam culpa fit. Prohibenda autem maxime est ira in puniendo. Nunquam enim, iratus qui accedet ad poenam, mediocritatem illam tenebit, quae est inter nimium & parum*. Exemplo SYLLAE hoc comprobatur LV-  
CANVS lib. II. Pharfal. verf. 138. fqq. qui modum punien-  
di odio & iracundia inflammatus exceffit:

*Sylla quoque immerfis accessit cladibus ultor.  
Ille, quod exiguum restabat sanguinis urbi,  
Haufit: dumque nimis iam putrida membra recidit,  
EXCESSIT medicina MODVM, nimiumque secuta est,  
Qua morbi duxere manus periere nocentes;  
Sed cum iam soli possent superesse nocentes.*

*Officia diuina.*

Diuina officia externa potissimum in modo colendi numen consistunt, quem vel Deus ipsemet determinauit, vel qui legibus determinatus est, quoad illa, quae *adiaphora* vocantur. In veteri testamento *modus praefcriptus* sanctissime obseruandus erat a iudaeis, adeoque facile hic peccari poterat in excessu, si ultra modum quid fiebat. In nouo foedere officia christianorum eo iugo haud sunt circumscripta, sed CHRISTI iugum lenius & facilius supportari potest;

potest; interim tamen haec officia suum modum, quem excedere nequeunt, habent, quorum merito protestantes referunt *venerationem imaginum*, seu ne Deus *sub imaginibus* colatur, quanquam hunc modum ius canonicum abiecit. Huc etiam *diei dominicae cultus* referri potest, ad eum praescriptus modum, ne *idcirco* eum celebremus & seruemus, ut iam olim censuit GREGORIUS in c. 12. *de consecr. D. 3.* Officia ieiuniorum suum modum habent, quem excedunt admodum, qui vini naturae inferunt, opinione alicuius meriti, & sic in *excessu* peccant, exemplo B. OSANNAE Mantuanæ, creberrimis ieiuniis fere semet conficientis; *consequenter* enim, ait AVTOR *vitae eius in act. SS. d. 18. Ian. tom. III. p. 654.* eam victus parcitas deduxerat, ut vix pedes subsisteret pellisque ossibus haereret, qualis irrationabilis excelsus *sanctitatis* argumentum esse nequit.

§. X. Sed in his aliisque officiis diuinis sacrisque admodum discrepamus a dogmatibus ecclesiae Romanae, quae aliter determinat modum, colendi Deum, quam protestantes, his aequae ac illis ad iudicium scripturae sacrae provocantibus, quamuis illi adhuc *traditiones* superaddant. Quod nos *excessibus* adscribimus, illi deuotioni sanctiori tribuunt, modumque a nobis propositum non agnoscunt: quod illi nobis ut defectus obiiciunt, seu quod in hoc vel illo *verum modum religionis christianae* non attingamus, sed in defectu peccemus, nos non agnoscimus, & modum ab illis imperatum respuimus. Monastice Deum colere, statis horis & precibus, regulisque exacte seruatis in cibo, potu, vestitu aliisque, & interim ab omni labore abstinere, otiosamque agere vitam, ex sententia protestantium non est sanctiorem & angelicam viuere vitam; est, ex ecclesiae Romanae placitis. Vnde manifestum est, diuersitatem hanc in modo colendi Deum, a legibus ecclesiasticis quidem proficisci,

*In quibus modum aliter ecclesia Romana, aliter protestantes determinant.*

ficisci, quae *modum & limites* horum officiorum determinavit; in eo tamen merito omnes, qui proficentur religionem christianam, conspirare debent, has leges ecclesiasticas ad normam scripturae S. & euangelii indolem debere esse attemperatas, & proinde eas etiam limites praescriptos egredi, si modum euangelicae veritati & puritati repugnantem admittunt, tolerant, probant. Atque hoc ipsum est illud *κρίνεναι*, quod inter utriusque ecclesiae sodales in contentionem trahitur, & secundum quod quilibet de officiis alterius ecclesiae iudicat. Episcopos aliosque praelatos, inprimis vero pontificem, limites officii a CHRISTO determinatos admodum excedere, firmiter persuasissimum habent protestantes, scientes, curam animarum non imperio sacro & illimitato, sed in vita omnibus ad imitandum proposita potissimum consistere, 1 Petr. V, 3. Id vero strenue negant Romanae ecclesiae doctores, & consueque limites officii sacri propagatos atque extensos esse edicunt in decantato Christi praecepto: *pasce oves meas*, item in *iure clauum*, aliisque huc tractis scripturae S. dictis. Quis ergo negauerit, fundamentum primarium *limitum* cuiusque officii quaeri in legibus tam diuinis, quam humanis? in quibus, qui inter se discrepant, non possunt non quoque diuersa iudicia de *excessibus & defectibus* ferre.

§. XI. Inprimis vero, modus dextre agendi, cadit in ea officia, quae in *permis*is atque *non-prohibit*is occupantur, quippe quae, prout supra §. V. iam dictum, ex legum praescripto varios *limites & terminos* acceperunt, ne in nimiam erumpant licentiam, reipublicae & generi humano noxiam. *Officia* autem huc pertinentia vel nosmet ipsos vel alios respiciunt, ut CICERO §. 7. allegatus monuit. Illa vel *facultates animi* vel *corpus* vel *bona* respiciunt. Ratione *facultatum animi* palam est, literis optimis incumbere & nervos animi ad eas addiscendas intendere, laudabile cense-

Et sic magno  
pere de mo-  
do consendi-  
tur.

Officiis per-  
missis inpri-  
mis per mo-  
dum determi-  
nantur,

a) ratione  
facultatum  
animi,

cenſeri, vt tamen *modus* non excedatur, nimisq; lectio-  
nibus & meditationibus corpus frangatur iuxta illud SEN-  
CAE in *Troad. act. II. v. 258. moderata durant*; quod enim  
caret alterna requie, durabile non eſt Sed etiam non ſer-  
uat modum, qui parum ſtudiis vel ſaltem ſuperficiarie oc-  
cupatus eſt, vt vix leui brachio ea attingat, quae ad inti-  
mam eorum cognitionem pertinent, qui in *deſectu* pec-  
cant. Eleganter PLINIVS lib. I. epiſt. 20. non minus non  
*ſeruat modum, qui infra rem quam qui ſupra: qui adſtri-*  
*ctius quam qui effuſius dixit.* Quoad patrimonium ius qui-  
dem proprietatis ſingulis in bona ſua illibatum eſſe oportet,  
ſed ita tamen, ne modus in bonis profundendis excede-  
datur in perniciem reipublicae, cuius intereſt, ne quis ea  
dilaccret. Alioquin ſi talem magiſtratus inuenit, qui ne-  
que tempus, neque finem (modum) expenſarum habet, ſed  
bona ſua dilacerando & diſſipando profudit, curatorem ei  
dubit, exemplo *furioſi*, vt ait ULPIANVS in l. I. pr. de cu-  
rat. furioſ. vel al. dand. adeoque inde liquet, ne quidem  
leges negligere exceſſum in facultatibus propriis commiſ-  
ſum. Sed poſſimum in officiis erga alios *modum* quoad  
negotia alias permiſſa leges determinant & praecauent, ne  
vel in exceſſu vel in *deſectu* peccetur. Hanc mediani-  
viam, quae inter *nimum* & *parum* deprehenditur, optime  
determinauit ULPIANVS in l. 33. de uſur. ratione exigen-  
dorum nominum publicorum. Si bene, ait, collocatae ſunt  
pecuniae publicae, in ſortem inquietari debitorum non de-  
bent, & maxime ſi pariant uſuras: ſi non parient, proſpi-  
cere reipublicae ſecuritati debet praefes prouinciae, dummo-  
do non acerbum ſe exactorem, nec contumelioſum prae-  
beat, ſed & moderatum & cum efficacia benignum & cum  
iſtantia humanum; nam inter inſolentiam incurioſam &  
diligentiam non ambitioſam multum intereſt. Exigere no-  
mina publica ad facultatem omnino pertinet, ſed tamen

8) ratione  
bonorum,

9) ratione  
aliorum.

iuxta *modum* a Icto designatum, quem *recta ratio* praescribit. Permissum est creditoribus, meliorem pignoris causam facere etiam impensis factis, sed non ultra *modum*, prout optime declaratum est in l. 25. *de pignor. act.* scilicet, ut ratio habeatur debitoris & eius facultatum. Si enim *solum grandem pignori datum ab homine, qui vix luere potest, nedum excolere, tu acceptum pignori excoluisti sic, ut magni pretii facerēs*, *modum* impensarum sine dubio egressus es, quod non habueris rationem debitoris, qui si reddere impensas debet, aut distrahere, quod velit receptum, aut penuria grauatus derelinquere cogitur, quod non est ferendum. Inde a iudice *medie haec erunt dispicienda, ut neque delicatus debitor, neque onerosus creditor audiat, utroque peccante, hoc in excessu, illo in defectu.* Plura non addo, quae in capite sequenti declaranda sunt.

*Modus in officii determinatur*  
1) *legibus,*  
2) *regulis honesti,*

§. XII. Denique etiam hoc obseruandum est, officia determinari quoad *modum* non tantum *legibus* strictè dictis, quae primario ad iuris nostri artem pertinent; sed etiam praeterea ex *regulis honesti, decori & prudentiae.* Regulae *honesti*, quae internam animi emendationem intendunt, pariter *modum* agendi determinant, & *excessum* quoque praecauidendum docent. Haec vero disciplina a praesenti themate aliena est, pertinetque ad theologos & moralium interpretes, nisi quatenus a) regulae *honestatis* per leges vim iuris quoque acceperunt, quod inprimis quoad eos necesse est, qui alios bono & innocenti exemplo praecire inter ceteros debent: β) quatenus affectus animi non reguntur aut coercentur debito modo, sed in aliorum perniciem vergunt. Hoc in compendio eleganter obseruat CICERO lib. I. offic. c. 29. & *qui appetitus, ait, longius euegantur, & tanquam exsultantes siue cupiendo siue fugiendo, non satis a ratione retinentur, hi sine dubio* FINEM &

MODVM



MODVM transeunt. Relinquant enim & abiciunt obedientiam, nec rationi parent, cui sunt subiecti lege naturae, a quibus non modo animi perturbantur, sed etiam corpora. Pari ratione regulae decori modum in eo, quod <sup>3) regulis decori,</sup> decet, seruare docent, qui si exceditur, damnum pudoris & verecundiae dispendium patitur, qui modum in decoro egressus est. Enim vero rursus hic excessus ad iuridicam considerationem non pertinet primario, nisi forsan honestas externa, quam potissimum decorum intendit, intuitu certarum personarum legibus etiam circumscripta & determinata fuerit, quo ea simul obiectum legum constituit, & ad nostrum scopum pertinet. In iure canonico non insolitum est, decorum clericorum in vestibus, capillis, barba, potu, & quotidiano vitae usu, specialissime circumscribere, & sub censuris etiam EXCESSVS eius prohibere, quod tit. X. de vita & honest. cleric. aperte euincit, qui vnice fere occupatus est in honestate externa recte obseruanda. Inprimis vero <sup>4) regulis prudentiae.</sup> regulae prudentiae quoque modum in rebus peragendis recte tenendum suppeditant, qui si exceditur, imprudenter quis egisse, & culpam quandam commisisse dicitur, qua vel sibi vel ipsi vel aliis damnum attrahit. Ita vero facile haec consideratio etiam ad nostrum thema pertinet, cum ipsa iurisprudentia monstret viam, qua prudenter in rebus peragendis eundum sit. Quid enim aliud est, eum seruare modum, quem boni patres familias in rebus suis tenere solent, quam ex regulis prudentiae ea, quae peragenda sunt, metiri? ad quam regulam in infinitis iuris doctrinis prouocatur. Assumit videlicet iurisprudentia varia subsidia ex alienis disciplinis, eaque in suos vsus applicat atque vertit.

§. XIII. Repraesentata indole excessum superest, vt <sup>Definitio excessum.</sup> inde succincta exstruatur definitio. Videlicet EXCESSVS nihil aliud sunt, quam actiones illicitae, quibus ultra modum,

dum, officio singulorum lege praescriptum quid attentatur, & ita nimis, quam fieri debebat, agitur. In excelsibus (1) *illicite* aliquid agi, vel inde liquet, quod *modus*, officiis hominum praescriptus, determinet agenda, & hunc in finem iis limites praefigat; intra quos agens se continere debeat, ultra quos qui agit, *modum* non servat legibus sedulo inculcatum, & sic *illicite* agitur. Actus enim contra legis iussum susceptus non potest non *illicitis* accenseri: ita vero (2) *excessus* in actione regulariter consistit, sicuti, qui minus agit, quam agere debebat, deficit, & in *omittendo* magis peccat. Utrobique (3) *modus* a lege determinatus praesupponitur. *Modus* enim rationem demonstrat, quousque & quatenus actio fieri debeat, adeoque intendit, ne ultra quid fiat. Si leges non praecise coarctant & restringunt negotium ad formam praescriptam, *excessus* deficit. In testamentis quidem septem testium numerus desideratur *praecise*, non tamen exceditur *moxe illicito*, si vel decem aut plures adhibeantur. In ore duorum vel trium testium omnis consistit veritas; non tamen prohibitum est, producere plures ad maiorem rei corroborationem, quia leges tantum intendunt, ne pauciores quam duo testes producantur, plures nullibi prohibent. Quando *modus* pretii determinatur vnice in favorem venditorum, ne minus solvatur, plus licite ab emtoribus promittitur; sicuti e contrario si *modus* pretio statutus est in favorem emtorum, ne plus solvatur, (prout plerumque fieri solet) tantum *excessus* illicitus est, non *defectus*. Itaque in *excelsibus* talis praesupponitur officiis hominum praescriptus *modus*, qui ex *ratione legitima* prohibet, ne ultra illum quid fiat, id quod facile ex *legis ratione* colligi potest. Atque hoc ipsum est, quod per particulam *QUATENUS* designari solet, ut eleganter CICERO, cuius verba §. IV. dedi, observavit, & rursus in *orat. pro C. Rabirio posthumo* ad

in qua potest  
finium ad  
modum respec-  
tendum,

ut sciamus,  
quatenus agi  
debeat.

ad officium iudicis optime applicat: *Vbi est igitur sapientia iudicis? in hoc, ut non solum, quid possit, sed etiam quid debeat, ponderet, nec quantum sibi permissum, meminerit solum, sed etiam QUATENUS commissum sit.* Multa fieri possunt ex potentia, qua iudex pollet; sed non fieri debent, quod leges officio eius praescriptae monstrant. Pariter creditor, qui cum in angustiis deprehenso debitore contrahit, *potest ei ex statu eius praesente quascunque leges praescribere; sed iuxta officium suum id tantum facere debet, quatenus leges hoc permittunt, adeoque si modum usurarum excedit, peccat in excessu, nec licite id, quod ultra usurarum modum promissum est, petit, quia leges hunc excessum damnarunt. In defectu sane non peccat minus accipiendo, quam per leges permissum est, quippe quod nullibi leges damnarunt.*

§. XIV. Id vero ipsum, quod *modum* excedit, ut plurimum vocari solet *nimum*, quod sapientes vitandum esse olim docuerunt. Laudat sapientum vetera praecepta CICERO lib. III. de finib. bon. & mal. in f. qui iubent, *temperi parere, sequi Deum, se noscere, & NIHIL NIMIS.* Inde vulgatum illud: *Ne quid nimis*, quod ut plurimum a coryphaeis sapientum deriuari solet, aliis ad PYTHAGORAM, aliis ad BIANTEM, rursus aliis ad SOLONEM vel THALETEM prouocantibus, ut obseruat ERASMVS in *adag. chiliad. 1. cent. 6. adag. 96.* Estque hoc praeceptum immensae amplitudinis, ut per omnes artes, & quascunque actiones ire soleat. Nam & APELLES pictores eos quoque peccare dicebat, *qui non sentirent, quid esset satis*, ut CICERO in *Bruto* post verba §. IV. supra adducta refert. Expressius rem enarrat PLINIVS *natur. histor. lib. XXXV. cap. 36. §. 10.* aitque, APELLEM Protogenis opus miratum esse, sed tamen dixisse, *uno se praestare, quod manum ille de tabula non sciret tollere, memorabili praecepto: NOCERE*

Tom. VI.

C

SAEPE

SAEPE NIMIAM DILIGENTIAM. Rursus IDEM *lib. XI. c. 119.* generaliter vrget: *perniciosum in omni quidem vita, quod NIMIUM, praecipue tamen corpori, quod postlerius eleganter demonstrauit MORHOFIVS de intemperantia in studiis, eruditorumque, qui ex ista oriuntur, morbis.* Qua de causa etiam medicorum princeps GALENVS *lib. XII. de meth. med. c. 1.* inter regulas sanitatem conseruantes hoc praeceptum retulit aiens: *in omni totius vitae tum habitudine, tum actione, illud sapientis, NE QUID NIMIS, amplectamur.* Quanto magis ergo etiam iuris artem tradentibus incumbit, hoc praeceptum in suos vsus conuertere, vt in omni actione obseruent, *ne quid nimis*, id quod ex haecenus declaratis obseruationibus sine dubio elucescit.

*Inde etiam  
aequi bonique  
concepiuntur,*

§. XV. Denique etiam *aequi & boni* doctrina potissimum inde cognoscitur, si intra *modum rationabilem* actio quaeuis suscipitur. Sicuti enim quilibet priuatus *aequitatem* adhibere tunc dicitur, si iuris rigori non praefracte insistit, sed aliquid ex illo remittit ex regulis *humanitatis*, quia hunc modum, quem *regulae humanitatis* praescribunt, tenet, non excedit; ita quoque leges temperamentum caussis & negotiis addunt, illudque obseruandum esse iubent, vt inter *nimum & parum* subsistatur, & sic a rigore iuris in favorem aduersarii desistatur, id quod *bonum & aequum* in legibus dici obseruat etiam PVFENDORFF *de iure IV. & G. lib. IV. c. 12. §. 21.* Nolo quidem omnem *aequitatis* conceptum hac obseruatione exhaurire, sed tamen obseruo, hunc *significatum sapissime* in iure *aequitati* tribui. Huc sine dubio respexit DONATVS in *Adelpb. Terent. Act. I. Sc. I.* Inter *ius & aequitatem* hoc interest: *ius est, quod omnia recta & inflexibilia exigit. Aequitas est, quae de iure multum remittit.* Huiusmodi temperamento inter *nimum & parum* quaeuis doctrinae iuris abundant, quas adferre & enumerare haud conuenit, cum mihi etiam cogitandum sit, *ne quid nimis.*

*quod tamen  
declaratur,*

CAP. II.

## CAP. II.

## QVATENVS EXCESSVS COERCENDI?

## A R G V M E N T V M.

- I. Non omnis excessus poenam meretur. II. Excessus iustus ex probabili causa. III. IV. Excessus, in quo nihil agitur aduersus ius alterius, in crimen non incidit. V. VI. Quando abeat in delictum? VII. Excessus in moderamine inculpatæ tutelæ. VIII. Excessus in contractibus in delictum non cadunt. IX. Excessus in priuilegiis. X. XI. Excessus & defectus iuris Can. in puniendis excessibus. XII. Discrimen inter delicta & excessus secundum ius Can. XIII. & secundum ius civile. XIV. Censurarum origines. XV. Distinctio inter iurisdictionem altam & bassam. XVI. Poenæ excessuum in consistoriis.*

## §. I.

**I**n conceptu excessuum præsupponi actionem illicitam, dictum est. Idem quoque etiam in hoc capite præsupponi debet, ubi id potissimum inquirendum, quatenus excessus coerceri possint & debeant, id enim aliter intelligi nequit, quam ubi factum illicitum concurrat. Etenim (1) quandoque extra ordinem contingit, ut excessus iusta ratione defendi queat, & sic in vitium non cadat, utut alias actio suos limites & terminos habeat, id quod proinde non ad regulam, sed exceptionem pertinet. (2) Non omnes excessus poenam admittunt, licet vitiosi & illiciti sint. Vtrumque ab hoc themate remouendum, & in posteriori inprimis fundamenta ponenda, vnde cognosci possit, quinam excessus in negotiis actionibusque hominum admissi poenam mereantur.

*Non omnis excessus poenam meretur.*

## C 2

## §. II.

*Aliquando  
etiam modus  
licite exce-  
ditur,*

*ex infra causa.*

§. II. Primum quod concernit, desidero *iustam & probabilem causam*, vt quis modum praescriptum *licite & sine vitio* excedere possit, quo casu omnis poena indubie cessat. De hac vero ex circumstantiis, quae adferuntur, iudicium ferendum. Ita enim legum applicatio facienda, vt *caussa* facti inprimis sub censuram reuocetur, quae si *permissa probabilis & rationabilis* apparet, *excessus* optimo iure fieri potuit. Poenae habent suos limites, adeoque iudici incumbit, vt decernendo poenam, vel *grauiore* vel *leuiore*, *rationem non excedat*, vt dicitur in l. 13. de poen. Nihilominus tamen a) extra ordinem princeps aliquando *grauiore*, quam a lege statuta est, in certam personam decernere potest poenam, si *ratio salutis publicae* id suadeat, vtur id ipsum in *consequentiam* non sit trahendum. §. 6. I. de I. N. G. & C. Hoc ipso excedit quidem *modum poenarum ordinarium*, sed optimo iure id facit. Imo β) cuilibet magistrato quandoque integrum est, limites excedere, si praegnans ratio id suadeat, vt obseruat CLAUDIUS SATURNINVS in l. 16. in f. de poen. Nonnunquam *cuenit*, vt aliquorum malefactorum supplicia *exacerbentur*, quoties nimirum multis personis grassantibus exemplo opus fuit. Sed vero plures aliae *causae probatae* sunt, ex quibus *rationem poenarum ordinariam* egredi, & eas *exasperare* licet, de quibus agit plenius B. COCCIVS, in *diff. de excessu poenar. ordin.* in qua non de *vitiis iudicium*, sed *ratione licite excedendi modum poenarum* agit. Aliquando etiam per *excessum* in puniendo quis *beneficium* quoddam delinquenti facit, vt ob *grauiore* poenam fama eius conferuetur, quae alias perpetua labe aspersa fuisset, l. 10. in f. de poen. quod *duriori sententia transactum* videatur de eius *existimatione*, lege permittente, & sic poena *grauior, ultra legem imposita existimationem* conferuare dicitur in l. 13. §. 7. de his, qui not. inf. l. 4. C. eod.

§. III.

§. III. Quoad alterum, quod ex §. I. superest, membrum, *Omnis excessus*  
 obseruo ex C. 1. omnem quidem *excessum*, *deficiente iusta* *causa*, (vt §. praeced. modo declaravi) esse *vitiosum*, sed non *quidem ha-*  
 semper in *crimen* cadere. Vt plurimum in *excessu* adest *men semper*  
*culpa*, quandoque etiam *dolus*. Enim vero sicuti non *crimen*,  
 omnis *dolus* & *culpa* delicti reatum generat, aut poenam  
 postulat, ita pariter in *excessu* cauendum, ne, vbi de *ex-*  
*cessum* *coercitione* quaerimus, in *excessu* vel *defectu* pec-  
 cemus. Vitia, donec homines. Pariter *excessus*, donec  
 vitia. Quod si autem quaecunque *vitia* in censuram poe-  
 narum trahenda aut delictis accensenda, infinita adhuc tri-  
 bunalia erigenda, & iudicum copia magnopere augenda,  
 quo ipso tamen medicina excedit modum. Sicuti autem  
 quaelibet corporis imbecillitas, mala dispositio, aut defe-  
 ctus, vel excessus in dormiendo, edendo, eundo, medici-  
 nam non statim desiderat, sed si quis tam stulte forsan age-  
 ret, vt ad eam quotidie refugium sumeret, medicinam in  
*eibum ordinarium* verteret, corpore adeo ad eam assueto,  
 vt nullum anplius fructum ferre posset, sed virtutem suam  
 amitteret; ita pariter, si omnes naeui humani generis, qui  
 vt plurimum in *defectu* vel *excessu* vel contra *honestatis*  
*truntem* aut *modum* in *decoro* committuntur, coercendi  
 forent, coercitio in consuetudinem degeneraret, quam ho-  
 mines quotidie deuorare cogerentur. Ast quantae inde  
 turbae! quanta mala & contentionum fomenta, rixis de  
*excessibus* in immensum propagatis auctisque! Quotus  
 quisque est, qui non excedat in libidine plus habendi, quae  
*vitio* quidem inquinata, sed labe *delicti* caret. Improbat  
 ralem legem rectissime GELLIVS in *N. A. lib. VII. c. 3.* quae  
 in huiusmodi excessus poenas nummarias statuerat, addit-  
 que: *Atqui nos omnia plura habere volumus, & id nobis*  
*impune est.* Quis vero omnes naeuos, limites *decori* ex-  
 cedentes, coerceret, qui quotidie inter homines apparent,

*nec excessus  
 contra deo-  
 rum,*

licet pudor atque verecundia plerosque detertere soleat, ne  
 minium illos egrediantur, prout ratio vitae praesentis de-  
 corum eiusque obseruationem postulat. Machiauellista-  
 rum plena sunt omnia. *Totius enim iniustitiae nulla capi-  
 talior est, quam eorum, qui cum maxime fallunt, id agunt,  
 ut viri boni esse videantur, ut verbis CICERONIS lib. I.  
 offic. c. 13. utar.* Nec tamen hoc cacoëthes legibus eradi-  
 cari aut tolli potest, & quia occultum est probatque diffi-  
 cile, iudiciariam seueritatem regulariter elugit. Saepe  
 adeo aegrotat respublica, ut ne quidem excessus grauiores  
 sine periculo summo tollere queat princeps. Quid magis  
 in oculis incurrit, quam *luxus*, omnem excedens modum,  
 quo tum res priuatorum consumuntur, tum clades reipu-  
 blicae non raro adfertur. Hunc coërcere solent *leges sum-  
 tuariae*, & ad *honestum* reducere modum; parum tamen  
 profunt in republica morbida, in qua potentiores, nemine  
 excepto, hoc laborant morbo, qui saepe sine totius corpo-  
 ris interitu tolli nequit. Falsus est TIBERIVS teste TACI-  
 TO lib. III. *annal. c. 54. tot a maioribus repertas leges, tot,  
 quas diuus Augustus tulerat, illas tamen obliuione, has  
 (quod flagitiosius) contemtu abolitas, securiorem luxum  
 fecisse.* Et cum aediles ad principem referrent, *sperni le-  
 gem sumtuariam, nec mediocribus remediis nimium lu-  
 xum sisti posse, literis ad Senatum datis prolixius rationes  
 exponit, quae impedirent, quo minus hic grauior excessus  
 pro praesenti rerum statu per leges coerceri possit. Non  
 ignoro, scribit, in conuiuiis & circulis incusari ista, &  
 MODVM posci: sed si quis legem sanciat, poenas indicat;  
 iidem illi ciuitatem verti, splendidissimo cuique exilium pa-  
 rari, neminem criminis expertem, clamitabunt.* Felicius  
 & facilius tales excessus emendantur optimo principis ex-  
 emplo, qui obsequium amore sibi parauit, ut vel mores  
 VESPASIANI euincunt. Ait TACITVS *cjt. l. c. 55. Prae-  
 cipuus*

*nec semper  
 excessus con-  
 tra luxum.*

*qui magis bo-  
 no principis  
 exemplo sol-  
 luntur.*



*cipius adstricti moris auctor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu victuque obsequium inde in principem & aemulandi amor, validior, quam poena ex legibus & metus. Tam vniuersalis excessus itaque non semper tam facile, & sine reipublicae iactura, per leges poenales tolli potest, sed sicuti morbis inueteratis, qui totum corpus infecerunt, magna prudentia adhibita, medicina applicanda, ne aegrotanti corpori interitum attrahat, ita pariter in excessibus vniuersalibus & inueteratis, qui vt plurimum robustiores sunt, est agendum, vt vel probo principis exemplo subditi in ruborem coniciantur, vel aliis positis molestiis tandem eos taedium capiat, & in voluntariam rapiat abdicationem.*

§. IV. Aliorum excessuum, qui non ita vniuersales & inueterati sunt, diuersa quidem est ratio; sed tamen non omnes ita comparati sunt, vt *delicti* cuiusdam rationem contineant. Neque enim omne, quod lege prohibitum, temere in *crimen* rapiendum, vt iam antea notauimus. Inprimis vtro cogitandum, homines infirmitate naturali laborare, ad excessus pronos, & prudentissimos etiam modum facile excedere posse; ne dicam, impeditum admodum & perdifficile esse, modum agendi in quibuscunque causis accurate & ad punctum determinare & statuere. Denique licet per excessum in modo malum & noxium exemplum, quod facile allicit ad imitationem, dari queat, cogitandum tamen est, non omnem excessum in modo legis prohibitum esse, aut semper prohiberi posse, ne leges in infinitum excrecant, & ad minutissima extendantur. Modus in aedificando merito prudentissimo homini seruandus, quem qui egreditur, imprudenter vt plurimum & luxuriose agit, ino exemplo suo etiam nocere potest; at ea de causa non delinquit, nec poenam incurrit, quatenus modus aedificiis extruendis legibus haud positus, & sub poena iniunctus

*maxime si vniuersales sunt.*

*Non omnes excessus etiam delicti rationem habent.*

*vt in aedificando commissus.*

iunctus est, quod quidem rarius fieri solet. Optime rationes subducit CICERO lib. I. offic. c. 39. & , cauendum autem est, ait, praesertim si ipse aedifices, ne extra modum sumtu & magnificentia prodeas: quo in genere multum mali etiam in exemplo est. Studiosè enim plerique, praesertim in hanc partem, facta principum inuitantur: ut L. Luculli summi viri virtutem quis? at quam multi villarum magnificentiam inuitati sunt? quorum quidem certe est adhibendus modus, ad mediocritatem reuocandus eademque mediocritas ad vsum cultumque vitae referenda est. Movent quidem hae rationes ad praecauendum excessum in aedificando, ostenduntque mala, quae ex hoc excessu, praesertim a viro magnae auctoritatis commissio, nascuntur; sed nihil aliud euincunt, quam extra modum in aedificando procedentem imprudenter & intemperanter agere, qualia facta leges nec puniunt, nec semper punire queunt. In elargiendo modum seruandum esse, regulae prudentiae iubent, quem qui egreditur, contra praedictas regulas peccat, non tamen delinquit. Rursus CICERO lib. II. offic. c. 15. nec ita claudenda est res familiaris, ut eam benignitas aperire non possit; nec ita referenda, ut pateat omnibus. Modus adhibeatur, isque referatur ad facultates.

§. V. Hac de causa de iure Romano modum in rebus permixtis vel praeceptis excedentes non aliter puniuntur, quam si ad speciem delicti vel criminis id, in quo exceditur, referri queat. Etenim hoc iure determinata sunt delicta vera & quasi, ad quae recurrendum, si de poenis infligendis & de facto quodam coercendo quaeritur. Quamuis vero delicta etiam innominata dentur, non aliter tamen delictorum in censum referri queunt facta prohibita, quam legum dispositione, quarum est poenas his factis impondere, quod ad delictum constituendum sufficit; neque vero innominata vocantur, quod iure civili non sint, ut delicta, notata,

Iure civili  
excessus puniuntur, si in aliquod delictum cadit.

notata, sed quod *nomine speciali* careant, & circumscribi debeant. Olim sub republica libera dominorum potestas in seruos illimitata erat, & quamuis regulae humanitatis modum dominis praescriberent, intra quem exerceri deberet, hic tamen impune negligi poterat, nec abusus eius coercebatur, aut delictis annumerabatur, quod dominus *re sua* abusus esset. Tandem vero *modum* dominicae potestati posuit HADRIANVS, vetuitque, ne ultra modum & absque caussa iusta saeuiretur in seruos sub poena arbitraria. Hac de caussa matronam quandam in quinquennium relegauit, quod ex leuissimis caussis ancillas atrocissime tractasset, l. 2. in f. de his qui sui vel al. iur. sunt, & D. PIVS. constituit, vt, qui modum excedit in seruis castigandis, eos venire cogeretur irrevocabiliter, imo & puniretur, si fraudem legi fecisset. cit. l. 2. Hoc modo ergo *excessus in exercitio dominicae potestatis*, quae alias illibata esse debebat, delictis *inimominatis* annumeratus est, antea extra classeni delictorum constitutus. Pari ratione patria potestas olim *item patriae* limites nullo de iure civili habebat, adeoque si vel maxime *modum*, quem *ius naturae* & *recta ratio* dictaret, patres egrederentur, non delinquebant, quod vel ex exheredationibus sine caussa factis & potestate occidendi liberos apparet. l. 11. in f. de lib. & posth. her. instit. Pederentim nimius patrum excessus ansam dedit, vt tum exheredationibus tum promiscuis liberorum occisionibus *modus* poneretur, quem qui excedit, priori casu incassum & frustra disponit, posteriori vero punitur. Inprimis vero hic excessus emergebat, si filias adulteras in adulterio deprehendissent, cui vindictae hunc modum leges posuerunt, vt pater parem in eos, qui deprehensi sunt, indignationem exerceret, & eadem seueritate, adulterum & adulteram puniret, quo aniore naturali erga filiam patris calor iracundiae erga adulterum retenebatur & retardaretur. l. 22. §. 4. ad L.

Tom. VI.

D

Lul.

iunctus est, quod quidem rarius fieri solet. Optime rationes subducit CICERO lib. 1. offic. c. 39. & *cauendum autem est*, ait, praesertim si ipse aedifices, ne extra modum sumtu & magnificentia prodeas: quo in genere multum mali etiam in exemplo est. Studiosae enim plerique, praesertim in hanc partem, facta principum imitantur: ut L. Luculli summi viri virtutem quis? at quam multi villarum magnificentiam imitati sunt? quorum quidem certe est adhibendus modus, ad mediocritatem reuocandus eademque mediocritas ad usum cultumque vitae referenda est. Movent quidem hae rationes ad praecauendum excessum in aedificando, ostenduntque mala, quae ex hoc excessu, praesertim a viro magnae auctoritatis commisso, nascuntur; sed nihil aliud euincunt, quam extra modum in aedificando procedentem imprudenter & intemperanter agere, qualia facta leges nec puniunt, nec semper punire queunt. In

*elargiendo.*

*Iure civili  
excessus puni-  
untur, si in  
aliquod deli-  
ctum cadit.*

§. V. Hac de causa de iure Romano modum in rebus permissis vel praeceptis excedentes non aliter puniuntur, quam si ad speciem delicti vel criminis id, in quo exceditur, referri queat. Etenim hoc iure determinata sunt delicta vera & quasi, ad quae recurrendum, si de poenis infligendis & de facto quodam coercendo quaeritur. Quamuis vero delicta etiam *inimosa* dentur, non aliter tamen delictorum in censum referri queunt facta prohibita, quam legum dispositione, quarum est poenas his factis impo-  
nere, quod ad delictum constituendum sufficit; neque vero *inimosa* vocantur, quod iure civili non sint, ut delicta,

*notata,*

notata, sed quod *nomine speciali* careant, & circumscribi debeant. Olim sub republica libera dominorum potestas in seruos illimitata erat, & quamuis regulae humanitatis modum dominis praescriberent, intra quem exerceri deberet, hic tamen impune negligi poterat, nec abusus eius coerceretur, aut delictis annumerabatur, quod dominus *re sua* abusus esset. Tandem vero *modum* dominicae potestati posuit HADRIANVS, vetuitque, ne ultra modum & absque causa iusta saeuiretur in seruos sub poena arbitraria. Hac de causa matronam quandam in quinquennium relegauit, quod ex leuissimis causis ancillas atrocissime tractasset, l. 2. in f. de his qui sui vel al. iur. sunt, & D. PIVS. constituit, vt, qui modum excedit in seruis castigandis, eos venire cogeretur irreuocabiliter, imo & puniretur, si fraudem legi fecisset. cit. l. 2. Hoc modo ergo *excessus in exercitio dominicae potestatis*, quae alias illibata esse debebat, delictis *innominatis* annumeratus est, antea extra classeni delictorum constitutus. Pari ratione patria potestas olim *item patriae* limites nullos de iure civili habebat, adeoque si vel maxime *modum*, quem *ius naturae* & *recta ratio* dicitur, patres egredierentur, non delinquebant, quod vel ex exheredationibus sine causa factis & potestate occidendi liberos apparet. l. 11. in f. de lib. & postb. her. instit. Pedetentim nimius patrum excessus ansam dedit, vt tum exheredationibus tum promiscuis liberorum occisionibus *modus* poneretur, quem qui excedit, priori casu incassum & frustra disponit, posteriori vero punitur. Inprimis vero hic excessus emergebat, si filias adulteras in adulterio deprehendissent, cui vindictae hunc modum leges posuerunt, vt pater parem in eos, qui deprehensi sunt, indignationem exerceret, & eadem seueritate adulterum & adulteram puniret, quo aniore naturali erga filiam patris calor iracundiae erga adulterum refrenaretur & retardaretur. l. 22. §. 4. ad L.

Tom. VI.

D

Iul.

*Iul. de adult.* Si, filia salua, solum adulterum occidit, lege Cornelia tenetur. l. 32. *pr. ad L. Iul. de adult.* Imo non aliter occidere vtrumque licebat, quam si in sua vel generi domo delinquentes deprehendisset, & in *continenti*, vno ictu vnoque impetu aequalem vindictam sumisset. l. 23. *eod.* Modum hunc qui non seruabat, legis Corneliae reus erat, ob hunc excessum coercendus pro ratione admissi. Si in tantum excedebant patres & domini; vt lenones fierent, & filiabus suis & ancillis peccandi necessitatem imponerent, priuabantur sua potestate, & aliquando exilii poena multabantur. l. 6. *C. de spectac.*

*Præcepto-  
rum.*

§. VI. Pariter præceptoris nimia saeuitia culpa assignatur, l. 6. *ad L. Aquil.*, quae in delictum damni dati per L. Aquiliam vindicandi, incidebat, si forsan discipulis nocumentum inde allatum erat, quo nomine pater agere potest. MEY. *P. I. dec. 211.* STRYK. *de iure præcept. c. III. n. 34.* Si inde periit, homicidii culposi reus fit, & pro qualitate culpa coercetur; quamuis enim versatus sit præceptor in re licita, in modo tamen, quem excessit, peccauit, & sic culpam contrahit insignem. CARPZ. *pr. crim. qu. 27. n. 10. sqq.* Olim si seruum alienum in disciplina occidebat magister, tenebatur ex L. Aquilia, quod etiam dicendum, si cum eluscauerat, vel aliter vitiosum reddiderat. l. 5. §. 3. *ad L. Aquil.* Retertur etiam ibidem alius enormior excessus: Sutor puero discenti, ingenuo filio familias, parum bene facienti, quod demonstrauerat, forma calcei ceruicem percussit, vt oculus puero perfunderetur. Respondet IULIANVS iniuriarum actionem quidem non competere, quia non faciendae iniuriae causa percussit, sed monendi & docendi causa. Versatus erat in actu licito & permissio, sed modum disciplinae exceaserat, quia leuis dumtaxat castigatio concessa est docenti; adeoque existimat Ictus, lege Aquilia posse agi a patre ob patriam potestatem.

tem, quae in tantum excreuerat, vt liberi in multis cum seruis equipararentur. NOODT *ad L. Aquil. cap. 2.* Et quidem hac actione pater consequebatur, quod minus ex operis filii sui propter vitiatum oculum sit habiturus, & impendia, quae pro eius curatione fecerit, *l. 7. pr. ad L. aquil.* nec dubium, quin hodie extra ordinem praeterea coerceri queat. Et quid de *saecuitia maritali* dicam? Olim quidem in casibus, in quibus diuortium marito concessum erat, flagellis vel fustibus vxorem caedere permissum erat per *nou. 117. c. 14.* verum si extra has causas, quae *cit. l. c. 8.* enumerantur, in hanc saecuitiam processerat, modum potestatis maritalis excedebat, & quamuis diuortium ob hanc causam vxor facere haud posset, maritus tamen pro hac iniuria ex sua substantia tantum dare debebat, quantum tertia pars ante nuptialis faciebat largitatis per *cit. nou. c. 14.* Praeterea hodie si in *excessu* peccant mariti, non tantum seperatio quoad thorum & mensam *ad tempus* conceditur, sed mariti carcere, relegatione, quandoque etiam fustigatione pro arbitrio iudicis & *ratione excessus* puniuntur, obseruante CARPZOVIO *in pr. crim. qu. 12. n. 51.* cui iungendus B. STRYK *de abus. iur. quaes. c. III. n. 67. sqq.* Denique pari ratione excessus *dominorum & magistratum*, per saecuitiam in proprios homines, famulos, & subditos commissi, in delictum incidunt, & extra ordinem plecti possunt. Huc pertinet, si dominus proprium hominem armis lethiferis adoriatur, grauitur vulneret, verberibus ultra modum excipiat, carceribus tetris mancipet, & in poenis infligendis excedat nimium, de quo plenius agit STRYK. *cit. l. c. II. n. 36. sqq.* Inter hos eminet excessus admodum pluribus magistratibus familiaris, in incarceratione commissus, contra *art. 11. const. crim. Car.* vbi cauetur, *dass die Gefängnis zu Behaltung und nicht zu schwerer gefährlicher Peinigung der Gefangenen sollen gemacht und*

D 2

zuge-

zugerichtet werden. quod etiam imperat l. 1. C. de custod. reor. Quocirca non dubium, quin tales excessus grauitur plecti queant, praesertim si ob leuiiores causas incarcerationi subditi fuerint, & tam immani barbarie in hoc squalore affecti, vt perire debuerint, quo casu etiam ad poenam mortis deueniri potest, si atrocitas in tantum excreuerit, vt omnem superaueit humanitatem, quale exemplum anno 1726. ex actis publicis typis mandatum est sub tit. *Faeti species in caussa der Königl. und Fürstl. Ober-Sachwaltern Anklägern wider Herrn Heinrich Rantzau auf Bürrau, Inquisitum und Angeklagten*, in quo specimen atrocissimae & plus quam tyrannicae saeuiciae omnem fere superantis fidem relata est, quae capitale crimen noninari meretur. Pariter in famulos quoque modica castigatio permessa est, quam si exceaserit dominus, propter excessum arbitrio iudicis puniendus erit. *MENOCH de arbitr. iud. quaeft. cas. 364. n. 14.* Praelato itidem castigatio monachi, quam regularem disciplinam vocant, permessa, modo a) eam ipsemet vel per monachum, non per laicum exequatur: b) modum non excedat; c. 24. X. de sent. excomm. alioquin, etiam excommunicatione, plecti potest. Inde in capitulis, ad imaginem monasteriorum efformatis, traxit originem  *censura canonica*, quae olim etiam virgis exercebatur a Decano, vel praeposito, de qua egit Dn. *PRAES. tom. II. iur. eccl. p. 626. sqq.*

*Excessus in moderamine inculpatae tutelae in delictum cadit.*

§. VII. Moderamen inculpatae tutelae omni iure permissum, & impunitum est, cum vim vi repellere liceat, l. 3. de l. & l. l. 1. §. 27. de vi & vi arm. l. 4. ad L. Aquil. l. 45. §. 4. eod. c. 6. de sent. excomm. in 6. art. 139 Const. crim. Carol. adeo vt, si in legitima sui ipsius defensione praeter voluntatem suam innocentem simul occiderit, ab omni poena absolendus sit, per art. 145. C. C. Car. Habet tamen haec *defensio necessaria* suos limites, intra quos sese conti-



continere debet, quorsum pertinet, α) iniusta offensio per art. 140. C. C. C. β) imminens vitae, pudicitiae vel integritatis membrorum periculum, quod γ) aliter quam interneccione aggressoris declinare & auertere nequit, veluti, vt dicitur in cit. art. 140., *wann der Benöthigte ohne Fabrligkeit seines Leibes, Lebens, Ehr und guten Leumuth nicht füglich entweichen kan.* Periculum honoris quoque hic adiectum est, illis temporibus conueniens, quibus duella suo modo permiffa, & falua exiftimatione fieri non poffe creditum, vt prouocatus nobilis, miles, vel alius ius gladii habens, recedere & fugere poffet, quae hodiernis tamen moribus haud conueniunt. Hos limites fi excefferit defenfor, a poena non est immunis, de qua agit CARPZ. in pr. crim. qu. 29. & poenam excessus in defensione commissi examinat. Optime ICRUS in l. 38. §. 8. ad L. Iul. de adult. qui plus fecit, quam quia se vindicare non debuerit, puniendus est, quia homicidium tali casu magis culposum quam necessarium est. Talis excessus vero varie <sup>quomodo</sup> committi potest, α) ratione caussae, si nullum periculum <sup>committitur?</sup> probabile imminuit: β) ratione modi, *wenn der Todtschläger dem Benöthigten wol füglich der Weise, und ohne Fabrligkeit seines Lebens Ehren und guten Leumuths halben entweichen können, vt dicitur in art. 142. C. C. C.* γ) ratione temporis, *wenn der Entlebte nach gethaner ersten Benöthigung gewichen, dem der Todtschläger aus freyen Willen und ungenötheter Ding nachgesolget, und ihn allererst in der Nachfolge erschlagen, vt rurius loquitur CAROLVS V. cit. l.* Grauior sine dubio excessus est, si ab aggressore iam liberatus occisor ex interuallo quodam eam inuadat, & occidat, qui a solo vix immunis est, & limites defensionis nimum quantum excedit. Imo ne quidem sese amplius defendere dici potest, qui aggressorem ex postfacto, tumultu iam sedato, aggreditur, sed magis <sup>aliose</sup>

dolose occidisse alterum creditur, poena ordinaria plectendus. Ita enim in *cit. art. 142. in f. cautum*: so einer der ersten Benöthigung halber redliche Ursache zur Nothwehr gehabt, und doch in der That nicht alle Umstände, die zu einer gantzen entschuldigten Nothwehr gehören, gehalten hätte, eo in casu accurate ponderandum & inquirendum: wie viel oder wenig der Thäter zur That Ursache gehabt, & ita poena vel ordinaria vel extraordinaria dictanda, haec quidem, si excessus verus defensionis inculpatæ adest; illa vero, si animo doloso ex intervallo aggressorem occidit & inuadit, quod ne quidem aliqua amplius defensio allegari queat; Conf. CARPZ. pr. crim. qu. 29. n. 34. vel etiam si occisor iniustus aggressor & autor rixæ fuit, & postea in eadem rixa in discrimine vitæ constitutus prouocatum occiderit. Hac de causâ CARPZOV. *cit. l. n. 37.* distinguit inter excessum defensionis & inter excessum inculpatæ defensionis seu tutelæ, sed tamen clare & distincte hoc discrimen non exponit; quin potius, quantum ex allatis exemplis colligi potest, distinguere potius debuisset inter excessum inculpatæ defensionis, vt nudum defensionis pretextum, quemadmodum incongrue excessum defensionis appellat. Qui minantem occidit, non tam excedit in defensione, quam pretextu defensionis crimen tegere intendit, vt recte poena ordinaria plecti debeat, EODEM observante *cit. l. n. 56.* Qui ab omni liberatus periculo ex post facto aggressorem occidit, frustra ad defensionem prouocat, cuius pretextu mero vitur, vt causam ad moderamen inculpatæ tutelæ deducat. quod tamen fieri nequit.

*Distinctio inter excessum defensionis & defensionis inculpatæ fundamento carce.*

*Cessante hoc respectu excessus in delictum non cadit.*

§. VIII. Quemadmodum vero ex his, quæ adlata sunt, tuto colligi potest, tunc demum de iure ciuili excessus poenis arbitrariis subiici, si vel id, in quo exceditur, ad censum delictorum in iure ciuili determinatorum & communium

munium referri potest, vel speciatim excessus adeo a lege improbatu est, vt certam meruerit poenam, vt de marito uxorem flagellante dictum; ita cessante hoc principio excessus in delicti speciem non cadit, licet culpam vel dolum in agente arguat, & eum ad indemnitate[m] seu praestationem eius, quod interest, obliget. Nam in contractibus & negotiis quotidianis hominum infinita per abusus vel culpam, imo dolum perpetrari palam est, quae quidem contra leges fiunt, sed delicti speciem non constituunt. Sunt talia illegitime facta; non tamen indistincte poenis subiacent, sed vel nulliter gesta, (quod tantum imprudentiam arguit) vel cum simplici obligatione ad damnum refarciendum coniuncta, quod laesionem iuris alterius praesupponit. Qui fines mandati excessit, quos diligenter custodire debebat, non mandatum impleuisse, sed aliud quid fecisse dicitur, l. 5. pr. mand. hoc effectu, vt, quicquid eo nomine impenderit, petere non possit, quin potius mandantem indennum seruare teneatur. cit. l. 5. §. 3. l. 33. eod. Factum tale excessum arguit, sed non delictum. Si praeterea mandatarius impensas in executionem mandati fecit, eos repetit, nisi probabilem modum excedant. l. 25. negot. gest. In ceteris contractibus vel quasi pariter ultra modum, vel lege vel pacto determinatum plura fiunt, quae laesionem continent, poenam vero non habent. Plus impendere, quam oportebat, arguit excessum in negotiorum gestione, cit. l. 25. pignoratitia, l. 25. de pignor. cit. locatione conductione, obseruante SCHILTERO ex 31. th. 30., dote, l. 8. de impens. in rem dot. fact. administratione hereditatis, l. 50. §. 1. de hered. petit. tutela, l. 3. pr. de contrar. tut. vel utili act. similibusque; sed talia delictum non sapiunt: simplicem rei persecutionem, non poenam operantur. Nihil aequius est, quam in contractibus, in quibus praestationes aequipollentes desiderantur, aequalitatem seruare, quae tamen,

vt in contractibus,

*in quibus mo-  
dus ex officio  
patrifamilias  
dece-  
nat,*

*scu regulis  
prudētia  
oeconomi-  
ae,*

*in Academiis  
sedulo tra-  
dendae.*

tamen, cum ad punctum haberi non possit, enormiorem tantum excessum evitandum esse iubet, qualis est, quae est ultra dimidium iusti pretii. l. 2. C. de rescind. vend. Inprimis vero in his, quae geruntur inter homines, modus is servandus est, quem tenere solent boni patresfamilias secundum regulas prudentiae oeconomicae, ad quas tam frequenter in iure nostro prouocatur, vt nulla fere doctrina ab iis immunis sit. l. 14. de pignor. act. l. 10. de admin. & peric. tutor. l. 18. pr. commod. l. 65. pr. de usufr. l. 21. C. mand. &c. Vnde duo colligo: 1) primum est, excessum in his negotiis regulariter aestimandum esse ex regulis prudentiae oeconomicae, quae insignem usum in iurisprudētia praestant, vt in strepitu forensi quotidie ad eas recurrendum sit. Quotquotidie lites emergunt de huiusmodi excessibus, vnice in hoc fundatis, quod reus officium boni patrisfamilias non impleuerit. Id vero nec aduocati legitime docere, nec iudices de eo arbitrari, nec lCi sana consilia desuper suppeditare possunt, nisi fundamentis prudentiae oeconomicae instructi fuerint, quae tamen in Academiis vt plurimum inter minus necessaria studia admodum imperite reiciuntur. Quocirca non satis laudari potest prudentia summa augustissimi nostri regis FRIDERICI WILHELMI, qui hunc defectum, qui antea in Academiis regnabat, in suis emendauit, & viris in hac disciplina peritis hanc prouinciam demandauit, in qua tum priuatam tum publicam rem oeconomica, cum maximo boni publici & studiorum incremento, ex suis propriis principiis explicant, illaque tradunt, quae non nudis speculationibus inferuiunt, sed usum in vita communi praestant. Haec gloria itaque augustissimo nostro regi vnice debetur, quod primus in Germaniae Academiis hanc disciplinam resuscitauerit, quem ducem sequi eo gloriosius censendum, quo vberiores fructus in rem priuatam, & publicam inde sperantur. 2) Alterum, quod

quod ex adductis colligo, huc redit, *regulariter* in negotiis hominum ad regulam praedictam de officio boni patris familias recurrendum esse, quod qui non seruat, *culpam* leuem commisisse dicitur. Atque haec *regulariter* in quibuslibet contractibus seruanda, nisi maior diligentia vel *expresse vel tacite* promissa fuerit, quod tantum *incidenter* hic monuisse sufficit.

§. IX. Placet vero haec ulterius illustrare ex doctrina de priuilegiis, quae etiam suum *modum* habent, quem qui egrediuntur, *excessum* quidem committunt, & ad damni reparationem tenentur, sed non semper delinquant, ut vel titulus X. de priuilegiis & excessibus priuilegiat. docet. Excedere itaque hic dicuntur, qui ultra limites priuilegio suo praescriptos agunt, & ita ius alterius laedunt, cum tamen priuilegia strictos limites ex natura sua habeant, & *ius singulare*, quod contra regulam introductum est, in se contineant. Ita vero comparati sunt homines, ut licentia singulari sibi indulta facile abutantur, & *modum* eum non teneant, quem natura priuilegiorum desiderat, quin potius ea extendant ad sibi non concessa, in quo vel nulliter agunt, vel aliquando in *grauiori excessu priuatione iuris* sui plectuntur. Clericalium excessuum in hac materia plena sunt omnia, quia ipsa sedes Romana, omnium ceterarum ecclesiarum magistra, uti vocatur, limites potestatis sibi concessae ultra *modum* iam dudum excessit, & quotidie egreditur. Huius exemplo etiam reliqui ex ordine clericorum utendum, credunt, maxime religiosi, qui *exemptionis* priuilegio a iurisdictione episcopali muniti sunt, & ea occasione iura ipsa episcopalia inuaserunt, atque omnia turbarunt. Notantur speciatim in c. 3. X. de priuil. fratres templi & Hospitalis & alii quoque religiosae professionis, quod *indulta sibi ab apostolica sede* excedentes priuilegia, contra episcopalem auctoritatem multa praesumerent.

Tom. VI.

E

quor-

quorum refert pontifex, 1) *quod ecclesias & decimas de manibus laicorum reciperent sine consensu episcoporum*, easque per *personas* seu *vicarios* administrarent, redditus vero potiores inde redundantes suos facerent, quod qua ratione intelligendum, sedulo explicuit PETRVS DE MARCA in *not. ad c. 7. concil. Claram*. Cum enim pedetentim se albo clericorum adscriptos viderent, nihil prius nihilque potius iis fuit, quam altaria seu ecclesias, a laicis olim maxime in Gallia possessas, ad sua trahere compendia, quod a laicis eo-facilius impetrarunt, quo magis hi fulmine excommunicationis deterriti ea relinquere coacti fuerunt, quamvis non monachis, sed episcopo & eius provisioni relinqui debuissent. (2) *Quod excommunicatos & interdictos ad ecclesiastica sacramenta & sepulturam admitterent*. Gaudent monasteria quaedam hac immunitate, ut tempore interdicti sacra administrare queant, prout liquet ex *c. 24. X. de privilegiis*, quae tamen extendenda haud erat ad excommunicatos & speciatim interdictos. *c. 5. 24. X. eod.* 3) *Quod in ecclesiis suis praeter episcoporum conscientiam & instituerent & amoverent sacerdotes*, cum tamen institutio debeatur episcopo, & remotio iurisdictioni episcopali cohaereat. 4) *Quod Hospitalariis ultra eos, qui vota faciebant, sese quidam adiungerent sub titulo confratrum vel donatorum*, nullis tamen votis obstrictorum, iuxta *c. 24. X. de privilegiis*. quos ab episcopali iurisdictione pariter eximere conabantur, quod improbat pontifex. Generatim enim in *c. 7. X. de privilegiis*. ALEXANDER III. constituit: *Sic Hospitalarios (qui multa libertatis praerogativa donati erant) volumus privilegiorum suorum servare tenorem, quod eorum metas transgredi minime videantur*. Vt plurimum tanquam ipsi pontifices ad huiusmodi excessus anam dederunt, ultra modum hisce ordinibus indulgentes, & sic etiam nimium quantum in privilegiorum & immunitatum atque

atque libertatum concessione excedentes, unde immensa contentiōdm farrago orta, episcopis suae iurisdictionis vigore agentibus, religiosiis vero pro *libertate* extendenda pugnantibus. Hoc liquidum est 5) ex nouo excessu, quem notat pontifex in c. 24. X. de priuil. Templariis & Hospitalariis datum erat, vt, si forte ad locum *interdicto* subiectum peruenirent, in eorum iucundo aduentu semel in anno aperirentur ecclesiae, vt, exclusis excommunicatis, diuina ibidem officia celebrarentur, quod illis quaestuosum, interdictis instar alicuius solaminis esse debebat. Fratres Hospitalarii, quia *ecclesiarum* in plurali mentio facta, id ita accipiendum esse credebant, vt *omnes* interdicti loci ecclesiae illorum visitationi libere paterent, quo vberiores prouentus ex eis facere possent. c. 25. X. eod. Hos vero in excessu peccasse ait pontifex, cum priuilegium tale de vna tantum ecclesia intelligi debeat, quamuis, si hoc pontifex intendisset, clarius & cautius etiam loqui, nec ecclesiarum mentionem facere debuisset. Atque in huiusmodi excessibus *abusus priuilegiorum* consistit; quando scilicet priuilegium ultra *intentionem concedentis* extenditur, vel in praecudicium tertii aut concedentis illud adhibetur, quo rursus ultra limites eorum quid agitur, prout plenius illustrat STRYKIVS de abus. iur. quaes. c. 4. n. 20. sqq. Effectus huius excessus est, quod *priuationem priuilegii* operetur, iuxta vulgatum illud, quod etiam adfertur in c. 11. & 24. X. de priuil. & excess. priuil. quod priuilegium mereatur amittere, qui permixta sibi abutitur potestate.

§. X. Verum rarius, prout haecenus obseruauimus, *excessus* in agendo ad *delicta* proprie dicta inclinant, nisi forsitan quoad eos, quibus *speciale officium* quoddam conceditur, cuius limites si exceduntur, grauius reipublicae detrimentum tales excessus adferre possunt, utpote si iudex, pater, maritus, dominus &c. potestatis suae fines nimiam excedant.

*Disciplina  
antiquae ec-  
clesiae in praecauendis ex-  
cessibus,*

*Et puritate  
vitae a cleri-  
cis seruanda,*

*iuxta regulas  
praescriptas,*

*unde excessus  
assumaban-  
tur,  
maxime a  
monachis,*

excedant. Ius canonicum in alia omnia iuit, & partim in defectu, partim excessu in puniendis leuioribus excessibus peccauit, atque ab antiquo ecclesiae more in multis descivit. In confesso apud omnes est, ecclesiam priscam imprimis curam habuisse, ut miniistri ecclesiae vita, moribus, innocentiaque agendi omnibus praecirent, & sic *typus gregis* redderentur, qua ratione leuiiores etiam excessus in his eo magis (sine poena tamen) notabant, quo plus detrimenti rei ecclesiasticae adferre possent, si sine censura & reprehensione relinquerentur. Paulatim consensit in pluribus haec vitae integritas, ut AUGUSTINUS in c. 7. D. 40. asserat, suo tempore nihil facilius & laetius & hominibus acceptabilius episcopi aut presbyteri aut diaconi officio fuisse, si persunctorie atque adulatorie res agatur, sed nihil apud Deum miserius & tristius & damabilius. Item nihil esse; pergit, in hac vita & maxime hoc tempore difficilius, laboriosius, periculosius episcopi, aut presbyteri, aut diaconi officio; sed apud Deum nihil beatius, si eo modo militetur, quo noster imperator iubet. Rectissime itaque censuerunt patres antiquae disciplinae dediti non sufficere, in clerico, si externam saltem honestatem sectaretur, sed imprimis puritatem morum internam in eo desiderabant, ut bene viuendo & bene docendo populum instrueret, quomodo debeat viuere, ut ait CHRYSOSTOMUS in c. 12. D. 40. Inde infinitae regulae viuendi, quae maxime vitam clericalem exornarent, traditae sunt, passim etiam sub censuris in conciliis imperatae, quarum limites si non seruarentur, a modo viuendi declinare dicebantur clerici, id quod imprimis excessuum nomine designatum est. Prae ceteris vero monachi, singularem affectantes abstinentiam & vitae puritatem, infinitas regulas suis discipulis praescripserunt, iuxta quas ad vnguem mores suos componerent, quae tamen saepius ad absurdas obseruationes & minutias sunt extensae,



tenſae, vt probatum dedit Dn. PRAES. tom. III. iur. eccl. p. 186. Hae vero non ita comparatae fuerunt, vt vitae emendationem internam & morum immutationem, qualem CHRISTVS in diſcipulis ſuis deſiderat, operari potuerint, id vnice tantum praestantes, vt in aſſectata quadam *regulari* vita, vt vocatur, omnis in poſterum ſanctimonia vitae collocaretur, &, ſi limites harum regularum ad amuſſim haud obſeruarentur, monachi ſub nomine *pacnitentiae*, horum leuiorum *exceſſuum* cauſa, varias moleſtias & *diſci-*  
*plinam regularem* ſubire cogerentur, licet in *pauitate* *mo-*  
*rum interna* deficerent. Accesserunt praeterea noui ordi-  
 nes, & horum infinitae reformationes, & ſic rursus plures  
 nouae *regulae* arctiores inuentae, quae omnem vitae mo-  
 naſticae vſum vnice conſtituerent, grauiter vero delinque-  
 re crederentur, qui eos vel in minimo *excederent*, *diſci-*  
*plinae monaſticae ſeueriori* ob eam rem ſubiiciendi. Inde  
 vero farrago *exceſſuum* in infinitum excreuit, in eo vnice  
 collocatorum, ſi limites *officii* huius *regularis* neglecti, &  
 ab iis vel in minimis reſeſſum fuerit, in quo graua delicta  
 quaefita fuerunt. Denique ordinibus hiſce tantus fauor  
 pederentiim acceſſit, vt priuilegiis papalibus & imperialibus  
 plurima iura ſingularia ſibi acquiſiuerint, in quibus ſtrenue  
 exercendis vel etiam extendendis admodum ſolliciti fue-  
 runt monachi, canonici & ordines militares, eccleſiarum  
 praelatis id aegre admodum ferentibus, & quouis modo  
 poteſtatem monachorum ordinumque (quod a priſco vſu  
 alieniſſima eſſet) reſtringere conantibus. Inde tot que-  
 relae de *exceſſibus praelatorum*, relatae in c. 16. & 17. X.  
 de *exceſſib. praelat.* quibus tamen anſam dederunt exem-  
 tionibus & immunitates ordinibus indultae, quibus admo-  
 dum antiqua eccleſiae diſciplina turbata fuit. Peccarunt  
 ergo in *exceſſu a)* pontifices, monachi, vltra vitae ſuae  
 conditionem, ea indulgentes, quae clericis & eccleſiarum  
 praela-

qui leuiore  
 contra eas  
 exceſſus pu-  
 nicbant, pa-  
 rum de inter-  
 na vitae puri-  
 tate ſolliciti.

priuilegiis  
 etiam ma-  
 ſtari.

inde querelae  
 de exceſſibus  
 epiſcoporum.

praelatis debentur, eosque ab obsequio episcopali promiscue eximientes, denique tot novos ordines familiasque concedentes:  $\beta$ ) autores ordinum & reformatores, tam infinitis regulis vitam monasticam sub poenis constituentes, quae tamen *morum puritatem* operari haud potuerunt. E contrario in *defectu* peccarunt, quod, quae ad internam morum animique emendationem pertinent, neglexerint, & loco eius superstitiosum viuendi modum substituerint.

*Monachorum mores assumserunt clerici,*

*ad plures regulas adstricti sub poena,*

§. XI. Interim quia opinio de *vital monasticae* praestantia omnium animis sese insinuauerat, non tantum monachi ad ecclesiarum praefecturas prae aliis cooptati, sed etiam monastici instituti ratio ad clericatum extensa, vt specialius ex antiquitatibus illustrat THOMASSINVS de vet. & nou. eccles. discipl. P. I. lib. 3. c. 13. sqq. CHRODONGO, Metensium episcopo, inprimis vitae canonicae rationem ad monachorum regulas magnopere accommodante. Inde rursus nouis regulis, modum viuendi determinantibus, *vita clericalis* instructa, quae *monastice* obseruandae erant, adeo vt, qui vel in minimo excederet, *canonicae disciplinae* subiiceretur. Modus in cibo & potu illis praescriptus: c. 1. seqq. D. 35. ne ultra tertiam vicem poculum attingerent, c. 9. D. 44. vel ad aequales haustus alios obligarent vetitum: c. 14. X. de vita & honest. cleric. formam praefinitam vestium & ornamentorum seruare iussi, nimia breuitate vel longitudine abstinentes: c. 15. X. eod. barbam radere & comam nutrire prohibiti, c. 4. eod. sub poena anathematis, c. 5. eod. tonsura & corona congruente incedentes, c. 15. X. eod. & quae sunt alia, quae ad minutas saepe declinarunt. Interim si excessus in his commissus, seueriores excedentes disciplinam experti sunt, vt exemplo notabili canonici, sine veste canonicali chorum intrantis, & virgis a decano castigati probatum dedit Dn.

PRAES.

PRAES. tom. II. iur. eccl. p. 104. §. 37. in f. Infinitae enim sunt observationes circa rem vestiariam clericorum, in sacris, sedula cura explicatae ab ANDREA DV SAVSSAY in panoplia sacerd. seu de venerand. sacerd. habitu, ut facile in his errari & excessus committi queat. Sicuti enim regulae nihil aliud sunt, quam *modus* agendi, & mores suos recte instituendi, atque ad praescriptum efformandi, ita excessuum crescit copia, quoties regulae hae incrementa NIMIA capiunt; sed etiam in infinitum extenduntur poenae, si qualis qualis excessus, contra regulas commissus, mox in crimen, monastico more, trahitur, omisis illis, quae reprehensionem omnino merebantur.

§. XII. Inde in iure canonico inualuit distinctio inter crimina & excessus. Illa (I) concernunt facta illicita, sub grauioribus poenis a legibus prohibita, publicam rem turbantia; hi vero neglectum regularum, mores efformantium, & officia, maxime clericalia, determinantium, vnde vel in excessu vel in defectu peccatur. (II) Illa a quibuscunque committi possunt, laicis & clericis; hi nonnisi ab his, quibus *modus* viuendi praescriptus. Qua de causa quod ad excessus clericales refertur, vitiumque habet, in laicis eo caret, quibus tales regulae non sunt praescriptae. (III) Illa semper poenis vindicanda; non hi, nisi in delictum a lege notatum vergant, ut ex antea dictis liquet. Hanc vero differentiam in clericis & monachis non esse obseruandam, ius canonicum voluit, quod qualescunque excessus in clericis punit. Rationem in eo collocant, quod *vita clericorum* a laicorum moribus longe diuersa, & ad adstrictiorem feuerioremque disciplinam praecise efformata esse debeat, quod alias in ecclesia scandalum creetur, si vel in minimis a clericis exceditur. (IV) Illa criminali iudicio subfunt, criminali iurisdictione vindicanda, adeoque ecclesiasticis foris non subiecta, quae hac destituuntur iurisdictione: excess-

Distinctio in-  
ter excessus &  
delicta,  
1) excessus  
transgressio-  
nem morum  
& officii de-  
signant,  
2) commis-  
suntur tan-  
tum ab iis,  
quibus regu-  
lae praescri-  
ptae,  
3) puniuntur  
supra in  
clericis,

4) *sine criminali iurisdictione,*

*qui destituuntur consistoria, & aliquando Academiae, & tamen excessus puniunt,*

*imo quidam etiam sine omni iurisdictione,*

*unde poenae excessuum dictae censurae,*

excessuum punitionem sibi & suae potestati eo magis convenire censuere episcopi, quod in his puniendis magis *censura & disciplina quam criminalis vindicta* exerceretur, quae vnice *emendationem morum* intenderet, & singulorum saluti prodesset. Qua de causa etiam α) nostra consistoria castigant excessus clericorum, licet *iurisdictionem criminalem* non habeant. β) Dantur Academiae, maxime antiquiores, destitutae *iurisdictione criminali*, quae tamen *excessus* suorum civium graviore Academia disciplina plectunt, qualis est carcer, poena pecuniaria, relegatio, acrior reprehensio. γ) Dantur omni *iurisdictione* destituti, qui tamen ius *castigandi excessus in moribus* suo modo habent, ut praeceptores, abbates, patres &c. quod vel *domestica disciplina*, & *monastica* docet. Abbates quoque his adiunxi, qui olim in monachos nullam proprie dictam iurisdictionem habebant, interim tamen *seucriorem* erga eos *disciplinam*, etiam *virgis*, exercebant, quoties regularum limites egrediebantur. Decanorum parem rationem fuisse, supra iam observavi, qui inde tamen cum abbatibus *pedetentim proprie dictam iurisdictionem* in monachos acquisiverunt. Inde fluxit (V) illud discrimen, quod *crimina* proprie dictis *poenis*, excessus vero meris *censuris* castigari debeant, quae tamen *pedetentim* in proprie dictas poenas degenerarunt, quas *criminales* dici noluerunt, ne *criminalia* exercere videantur clerici. Denique (VI) *crimina & delicta* turbant & laedunt *salutem & pacem civilem*, ab omnibus vitanda, *legibus civilibus* prohibita; excessus vero hoc iure primario *transgressionem officii vel morum*, regulis determinatorum, delignant intuitu eorum, qui iuxta certas regulas, moribus externis & decoro praescriptas, vivere, & secundum illas officium suum peragere exacte debent, quorsum inprimis pertinent, quorum *mores* vel efformandi sunt, ut *scholares*, vel qui *clericorum* numero censentur.

consentur, qui *regulis monasticis & canonicis* ab antiquo subiecti fuerunt. Quocirca etiam in Academicis excessus <sup>sive strepitum</sup> & delicta distinguuntur, quod haec *criminaliter* plectantur, <sup>forensi exco-</sup> h. e. per *processum criminalem*, quem non desiderant: excessus in moribus leuius sine *strepitu forensi* castigandi.

§. XIII. Ex his quoque primaria differentia inter ius <sup>ius civile rati-</sup> civile & canonicum desumi potest. Si illud excessus contra limites officii coerceat, id eo respectu facit, quod in eis <sup>in iudicio</sup> proprie dicta delicta deprehendat, adeoque illud delicta & excessus non distinguat. Quae a decore & honestate morum deuiabant, poenis non subiacebant, nec magistratum cognitioni, sed censorum censuris subiecta erant, a legitima <sup>excessus in moribus ad curam censorum relati,</sup> cura aliena; quae de causa in iure civili de hoc iudicio morum non agitur. Optime id obseruauit B. Dn. THOMASIVS de iudic. & censura mor. c. 1. §. 4. aiens: non putandum est, ac si mores, qui iudicio morum subsunt, sint delicta vel crimina publica vel etiam extraordinaria. Nam crimina in specie publica illa vocabantur, in quae poena interesse reipublicae respiciens certa & speciali aliqua lege publicorum iudiciorum vel SCTo erat statuta; extraordinaria, ubi deficit lex & SCTum poenam dictans, sed res relinquitur arbitrio iudicis. At in iudicio morum nulla lex poenam imponens, nulla poena proprie dicta, nullus iudex, qui more maiorum seu omnium populorum iudicet. Idem §. 8. vltius hoc declarat: Iudicium criminale leges praesupponit: quia crimina coercent & delicta, delictum autem omne est, quod contra legem fit. Iudicium civile examinat ea, de quibus leges actiones concesserunt in republica. At iudicia morum animaduertunt, ac notant ea, quae legibus definiri nequeunt, ea, de quibus actio non datur, quae probari sufficienter non possunt, h. e. non crimen quidem, sed vitia tamen, scelera & flagitia, etiamsi non sint publica, sed clandestina,

quorum no-  
mine deficie-  
bat in agendi,

quique igno-  
minia nota-  
batur,

sine effectū  
rei iudicatae.

destina, cuiuscunque scilicet mores domesticos. Pertinebant ergo ad iudicium morum censorum, quae in foro civili impunita erant, quorumque nomine agi non poterat, veluti mores lasciuī, intemperantesque, quos notabant censores, non magistratus. Si de moribus agi poterat, (quale quid inter coniuges, diuortio facto, receptum erat) ad cognitionem magistratuum pertinebat, cuius erat punire & condemnare secundum leges. AVTOR ad Herennium lib. 2. discrimen hoc his memorat verbis: si nihil eorum fieri poterit, utatur extrema defensione, & dicat, non se de MORIBVS eius apud CENSORES, sed CRIMINIBVS aduersariorum apud IUDICES dicere. Nota haec censoris ignominia onerabat notatum, quae instar infamiae facti erat, & in ruborem eum coniciebat, ut constat ex fragmento CICERONIS lib. IV. de republ. censoris iudicium nihil fere damnatis affert nisi ruborem. Sed haec ignominia etiam graue adferre poterat damnum, quod praeterea notatus senatu ciici posset. Ita enim PLUTARCHVS in Catone mai. pag. 307. Romani neque nuptias cuiusque neque liberorum procreationem neque victus rationem neque conuiuium, examinis, & iudicii immune, singulorumue hominum voluntati aut cupiditati liberum relinquebant: verum rati in domesticis hisce rebus certius, quam in publicis & omnium conspectui expositis actionibus vniuscuiusque mores conspici, constituerunt duos viros, unum patritium, plebeum alterum, qui in obseruando, castigando, plectendoque curarent, ne quis a Romana & consueta vita per voluptatem diuerteret. Hi censores dicebantur: quibus licebat aut equum admovere, aut senatu eicere, si quis intemperantur vixisset. Caeterum haec iudicia morum non habebant vim rei iudicatae, quae duntaxat proprie dictis iudiciis tribuebatur, adeoque turpi iudicio in foro damnatus in perpetuum ab omni aditu ad honores exclusus erat,

ut

vt optime demonstrat ex CICER. *orat. pro Cluent. B. Dn. THOMASIVS de censur. mor. c. II. §. 21.* praeterea vero *c. III.* censuram super censuram *morum Romanam* addit, ostenditque, eam reipublicae Romanae parum utilitatis attulisse.

§. XIV. *Ius canonicum* hunc reipublicae Romanae morem in suos vsus transtulisse videtur. Determinauit *regulas morum*, singulisque pro ratione vitae, maxime clericis monachisque, praescripsit, secundum quas mores suos instituerent & eiformarent sub inspectione episcoporum tanquam *censuram morum*: qui limites praescriptos egrediebantur, *censuris* subiiciebant, quas in variis poenitentiis constituiebant, quibus etiam ieiunia, suspensionem, carcerem, imo remotionem ab officio sacro, more censorum Romanorum, annuerant. Censuras has poenitentiae species, non poenas dixere, quod magis emendationem morum intenderent, & excessus leuiiores castigarent. In eo tamen recedebant a Romanae reipublicae disciplina, 1) quod praeterea etiam grauissima crimina & quaeuis delicta ad censuram suam reuocarent, poenitentiis expianda, quibus salutem animae contineri credebant, cum poenis civilibus tantum saluti reipublicae prospiceretur: 2) quod leuissimos excessus, a regulis praescriptis deuiantes, castigarent more monastico, cum censores tantum crassiores & grauiores notarent: 3) quod ab initio quidem praelati non vt magistratus in poenitentiis indicendis, sed magis vt censores, mero imperio destituti procederent; pedetentim tamen li- mites potestatis suae exceßerint, & censuram in proprie dictam iurisdictionem & imperium sacrum transmutauerint, separatam quandam rem publicam in republica affectantes. Ab hoc tempore 4) desierunt magistri & censores morum esse, legislatores & magistratus facti, omnia pro iurisdictione sua in foro externo, vt vocatur, constituentes.

quo ipso sub-  
lata est diffe-  
rentia inter  
poenas & cen-  
suras,

& excessus in  
formis scanda-  
lorum delictis  
annumerati.

Atque ita discrimen inter *poenas* & *cenfuras*, inter *leges* & *regulas morum* evanuit atque expiravit, ut vel tit. X. de *poen.* ostendit, & plenius declaravit D. PRAES. de vera *indole poen. ecclesiast.* Quaevis per *leges ecclesiasticas* determinata, ut *excessus* in moribus delictis annumerata, & in *iudiciis ecclesiasticis* per sententias condemnatorias adhibito processu forensi castigata. Iudices seculares, hanc novam formam reipublicae ecclesiasticae intuentes, pariter *excessum* vindicationem, in laicis maxime, ad sua fora trahebant, praesertim postquam *inquisitiones* ex officio, quae itidem *iuri canonico* debentur, in his foris receptae sunt. Inde vero etiam hodie *excessus* infiniti *inquisitionibus* & *poenis* subiiciuntur, quibus *leges antiquae* poenam non constituerunt, pro arbitrio iudicis plectendi, quod vel *excessus opificum* ostendunt, quibus partim *leges dicam* scripserunt, partim *curae magistratuum* in genere horum vindicationem reliquerunt, ut vel *Conclusum derer dreyen Reichs-Collegiorum im May 1671. die Abstellung der Mißbräuche bey denen Handwerckern betreffend*, item *ordin. polit. de ann. 1548. & 1577.* ostendunt.

Adhuc tamen  
hodie poenae  
ecclesiasticae a  
criminalibus  
distinguen-  
tur,

indeque or-  
sum traxis di-  
stinctio inter  
iurisdictionem  
altam &  
bassam,

§. XV. Interim ex antiqua ecclesiae disciplina quaedam supersunt, quae observari merentur. Primum est, quod *iudicia ecclesiastica*, quae olim proprie dicta deerant, hodie *criminales iurisdictionem* non exercere dicantur, sed *poenas*, quas infligunt, a *poenis criminalibus* seceant atque distinguant, quae olim nomine *cenfurarum* & *poenitentiae* veniebant. Imo etiam nostra consistoria graviora delicta non vindicant, sed magistratui seculari relinquunt, ut hodie *poenae ecclesiasticae* verae poenae sint. Alterum est, quod inde in Germania ortum traxisse videatur distinctio inter *iurisdictionem altam* & *bassam*. Etenim postquam etiam episcopi cum *regalibus* inuestiti & *iurisdictione seculari* praediti fuerunt, ad huius exercitium quidem



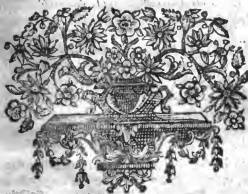
quidem vicarios & officiales constituerunt, sed eis criminalia committere non potuerunt, quorum ipsimet incapaces erant, quae eis immediate a rege committenda erant. Ita enim ius prouinc. Sueu. c. 85. hat ein Pfaffen - Fürst Gericht von dem König, der mag niemand davon keinen Bann geliehen, daß es den Leuten an ihren Lyb oder an ihr Blutvergießen gang. Und empfielt er einen Richter also das Gericht, daß er über die Blutbrünste richtet, er wird schuldig an allen denen, die ihr Bluth vergießen. Und will er recht thun, so soll er dem Richter zu dem König senden, dem er sein Gericht sendet und leibet, und mag denn der nicht kommen, so soll der Pfaffenfürst seinen Boten zu dem König senden, daß er seinen Richter den Bann an einen Brieff sende, und ist auch recht. Der Ding bedarff ein Ley nicht; der Gericht empfähet von dem König, der leibet seinen Bann wol dem Richter; und der Richter mag ihn für daß nicht gleichen. In c. 110. idem regulatum hac ratione diuersitatis proposita: das ist davon, daß der Ley selb Urthel giebet über dem Todschlag. Das thut der Pfaffenfürste nicht, wann damit verleuret er sein Amt, wann er des Gewalts nicht hat. Fiebant enim olim clerici irregulares, qui sanguinis poenam decernebant, adeoque a tali criminali iurisdictione abstinere debebant, & si vel maxime cum vniuersa iurisdictione essent inuestiti, olim tamen, pro conditione subiecti, id de ea potestate iudiciali intelligi debebat, quae ei conueniebat, h. e. de potestate iudicandi in causis civilibus, poenasque illas exercendi, quae etiam a iudiciis ecclesiasticis non erant aliena, vt carceris, multa, relegationis &c. Atque hanc speciem bassam dixerunt, quam solam mandare poterat suis officialibus episcopus, non illam speciem, quam altam dixerunt, quae poenas sanguinis exercebat, cuius potestatem immediate a regibus accipiebant.

bant. Vnde olim ad illam speciem omnia delicta & excessus spectabant, quae poenis, etiam in iudiciis ecclesiasticis ultatis, coerceri poterant; ad hanc vero, quorum coercitio in fustigatione vel supplicio capitali, certis tantum delictis imposita, consiltebat, uti adhuc in terris Suevicis hoc discrimen perspicue deprehenditur. Equidem in Saxonia limites utriusque iurisdictionis paulo aliter pedetentim efformati sunt, ut vel ex CARPZOVIO *pr. crim. quaest. 109. n. 31.* liquet; sed cogitandum est, hanc differentiam magis debere recentioribus observationibus forensibus, ex iuris antiqui ignorantia ortis, praesertim postquam qui *altam iurisdictionem* exercuerunt, potestatis suae limites admodum extenderunt, & quaevis delicta, iuxta iuris Romani disciplinam ad eam traxerunt, levioribus excessibus tantum *basiae iurisdictioni* relictis, unde noua illa metamorphosis Carpzouiana orta, quae tamen non ubique *pro regula* agnoscitur, cum hinc inde passim ex antiquo more multum retentum fuerit.

*Modus castigandi excessus in consistoriis vsus.*

§. XVI. Quodsi ad specialia excessuum capita nunc transeundum esset, in mare immensum me immitterem, praesertim si examinare & referre illos vellem, qui a clericis contra limites officii & regularum committuntur, & in consistoriis ex merito castigantur. Id tantum binis verbis obseruo, ne limites mihi praescriptos ipsemet exceedam, in foris ecclesiasticis per gradus in his castigandis procedi, & pro qualitate excessuum, sine strepitu forensi, in rixolos & intemperanter viuentes animaduerti *acriori reprehensione*; hac si non emendantur, carceris poena vel multa dictatur; paulo post progressus sit ad *suspensionem*, tandemque ad *remotionem*, saluo tamen iudicis arbitrio, ut plenius definit CARPZ. in *iurispr. eccles. lib. 3. def. 112. seqq.* Eodem modo quoque proceditur cum

cum aedituis & custodibus, vt perspicue declarat ordin. elect. eccles. tit. 37. wurde aber von denen Kirchnern in Kirchen-Diensten einige Versünnis oder Unfleiß befaunden, und er vom Pfarrer hiezu gestraffet nicht folgen, noch sich bessern, sondern seines eigenen Kopfs mutwillig leben wolte, so soll sich der Pfarrer desselben erstlich gegen des Orts Obrigkeit, dem Richter und Kirch-Vätern beklagen, und da keine Besserung folgen wolte, sollen die gradus admonitionum, wie mit andern gehalten, und da er dieselben verachten, und hiervon nicht ablassen würde, soll er seines Dienstes auf Verordnung des Consistorii oder Synodi eingesetzt werden, quo more pleraque iudicia ecclesiastica vti solent.



EXER-



## EXERCITATIO XCV.

AD LIB. XLVII. PAND. TIT. I.

DE

## CRIMINE SUSPECTI.

## CAP. I.

AN CRIMEN SUSPECTI DETVR DE  
IVRE CIVILI

## ARGUMENTVM.

- I. II. Suspecti quinam? III. Suspicionis ratio. IV. Suspicio fundata. V. Argumenta pro crimine suspecti. VI. Differentia inter crimen & inter suspensiones. VII. VIII. Vtrum hae ad condemnationem sufficiant. IX. Pertinent ad probationem criminis, sed crimen non constituunt. X. Quid sit crimen suspecti in tuto-  
re? XI. XII. XIII. Consistit in perfida administra-  
tione tutelae.

## §. I.

*Vana suspicio  
criminum,*

**P**lurima in suspensionem criminis vocari, quae talia non sunt, tralatitium est, maxime sub aegrotante & perdita republica, in qua delatores grati, & calumniatores praefidio publico muniti sunt, ut vel *fata calumniatorum* sub antiquis imperatoribus demonstrant, erudite ex serie temporum delineata a BRENCMANNO de *fatis calumniator. sub Imperat. in tom. III. thes. iur. Rom. in f. relato.*  
Pruden-

Prudentis itaque atque optimi legislatoris est, *modum delationibus* ponere, nec statim quodlibet lubricum linguae *in delationibus olim deprehenſa.* in crimen vocare, l. 7. ad L. lil. Mai. aut quamecunque ſuſpicionem admittere, quin potius praecauere, ne quis ex ſolis ſuſpicionibus, ſaepe male fundatis, condemnetur, prout iura communia mandant. Et tamen, quod mirandum eſt, inter crimina etiam *crimen ſuſpecti* tum *de iure civili* tum *canonico* referri ſolet, quod tamen *criminiſ* rationem habere non videtur, cum ſuſpiciones nunquam crimen ali-  
*an ergo cri-  
 men ſuſpe-  
 cti concipi  
 queat?* quod conſtituant, ſed tantum indicia quaedam & argumen-  
 ta probabilia de crimine commiſſo delignent atque ſuppe-  
 ditent. Iuſte proinde dubitari poteſt, vtrum proprie lo-  
 quendo detur *crimen ſuſpecti*, vt vel ipſa ſuſpicio punibilis  
 ſit? quia abſque conceptu poenae *delictum* vel *crimen* ciui-  
 liter concipi nequit. Et cum in vtroque iure, tam *civili*  
 quam *canonico*, haec *de crimine ſuſpecti* doctrina occurrat,  
 ſecundum vtrumque ius examinanda erit.

§. II. Iuuabit vero, ante omnia conceptum *ſuſpecti* & *Suſpicio ſuſpicionis* penitus euoluere & intueri. *Suſpecti* aequae ac *ſuſpicioſi* fumitur duobus modis, vel *ſuſpiciatur* vel *ſuſpicatur*. Prius  
*miſtur vel  
 actiue vel  
 paſſiue.* teſte lib. 9. c. 12. *paſſiue* vel *actiue*; praedicatur enim vel  
 de eo, qui *ſuſpectus* eſt, vel de eo, qui *ſuſpicatur*. Prius  
 viſitatiſſimum & vulgare, adeo vt fere primario in iure in  
 hoc accipiatuſ ſenſu, ceu ex §. f. l. de ſuſp. tutor. liquet:  
*ſuſpectum eum putamus, qui moribus talis eſt, vt ſuſpectus  
 ſit.* Pariter *VLPIANVS* in l. 31. §. 1. de reb. autor. iudic.  
*poſſ. ſuſpectus heres non iisdem modis, quibus ſuſpectus tu-  
 tor, aeſtimatur, ſiquidem tutorem non facultates, ſed  
 fraudulentam in rebus pupillaribus, ſed callida conuerſatio  
 ſuſpectum commendat; haeredem vero ſolae facultates.*  
*Qua de cauſſa creditores hereditarii heredem inopem ſuſpe-  
 ctum poſtulare poſſunt, vt cautionem praestet, h. e. fun-  
 damentum petendae cautionis in eo collocant, quod ob*  
*Tom. VI. G defectum*

defectum bonorum suspectus sit, ne bona dilapidet. Eodem sensu *suspectus fieri procurator dicitur hoc ipso*, qui operam suam ingerit inuito, l. 25. §. 1. de procur., quae acceptio in infinitis aliis locis occurrit. Posterius designat subiectum, quod ex *suspicionem* iudicium fert, seu suspicatur, quod PAULVS in l. 21. de his quae vt indign. designasse videtur his verbis: *portiones eorum fisco vindicantur*, qui mortem libertorum suspecto decedentium non defecerunt, h. e. quos non morte naturali, sed violenta extinctos suspicamur. Pariter CATO his versiculis:

*Suspectus caue sis, ne sis miser omnibus horis.*

*Nam timidus & suspectis aptissima mors est.*

Quibus depingit malum, in quo haerent suspicaces, quibus omnia suspecta sunt, vt CICERO de amic. ait: *in vita tyrannorum omnia semper sunt suspecta atque sollicita.*

Quid suspicio?

§. III. Qui suspecti sunt actiue vel passiue, *suspicionem* attulisse, praebuisse, vel concepisse dicuntur; & sic ex huius indole facile cognoscitur suspecti ratio. SUSPICIO aliis dicitur *cognitio incerta vel coniectura infirma*, adeo vt CICERO lib. VI. ad famil. ep. 7. eam coecam hac de causa dixerit, quod, qui suspicionem contra aliquem concipiunt, reuera in tenebris adhuc, non in plena luce, versentur. STRYKIO iudice de suspic. c. I. est *vacillatio iudicii in sequiorem partem ex leui causa orta*. Ipsa vacillatio iudicii certitudinis defectum arguit, ostenditque, ex quibusdam argumentis aliquid probabiliter colligi, quod tamen fallere potest, & saepe fallit. Semper vero in *malum* vergit partem, id quod *suspicioni* proprium est, adeo vt Germani significatum eius vocabulo *des Argwohn*, vel in Saxonia inferiori *des Argwahn*, optime exprefferint, cum *arg malum*, & *wohn* seu *wahn* sit opinio, h. e. opinio in *malam partem* de aliquo concepta. In hoc differt a praesumptione, quae

in malum trahitur partem,

quae probabilem coniecturam infert, etiam in bonam partem, quod vel ex vulgato: *quilibet praesumitur bonus*, li-  
quet. Videlicet suspicio, actiue sumpta, est actus intellectus. *in qua differ-  
a praesum-  
sione.*

Huius operatio in ratiocinatione consistit, desumpta ex principiis vel certis vel incertis & dubiis, h. e. quae fallere possunt. Inde variam denominationem accipit, ut vel *scientia* vel *praesumptio* vel etiam nuda *suspicio* dicatur cum fluctuatione & dubitatione mentis coniuncta, quatenus in deteriorem partem vergit. Vnde quandoque peccato non

caret, quatenus ex *leulbus* causis trahitur, quia cum amore *Inde non  
semper pec-  
cato caret,*

integerrimo consistere nequit. 1 Cor. XIII, 7. Conf. B. BVDDEVS de theolog. morali P. I. c. I. sect. 2. §. 18. Vnde generatim dici potest operatio intellectus, quando de hominis alicuius dictis vel factis sinistre iudicamus ex coniecturis, vel probatis vel improbatis & male fundatis; sicuti vero ex illis concepta rectae rationi conueniens est & in iure insignem usum praestat, ita ex his formata praua & irrationabilis dicenda. Temeraria talis suspicio fuit, quam de omnibus hominibus in deterrimam partem NERO sibi formauit. Ait SVETON. in Neron. c. 29. ex nonnullis comperi, persuasissimum habuisse eum, neminem hominum pudicum aut vlla corporis parte purum esse: verum plerisque dissimulare vitium & calliditate obtegere: ideoque professis apud se obscœuitatem, cetera quoque concessisse delicta. *exemplo Ne-  
ronis,*

Quia enim NERO luto omnium obscœnitatum volutabatur, ex suis moribus alios quoque iudicabat, credebaturque temere, omnes sibi similes esse. Iesuita Anglus IOANNES FLOYD sub nomine ficto FIDELIS ANNOSI VEREMENTANI contra M. A. DE DOMINIS scripsit hypocrisin M. A. de Dominis detectam, ubi Archiepiscopi huius doctrinam suspectam reddere intendit, & p. 116. sq. ita contra eum rationes subducit: Hic aliud argumentum adducam, quo ostendam, conscientiam tuam & fidem merito nobis

nobis & cordato cuius suspectam esse debere. Nostri, opinor, oratoris dictum, cuius veritatem quotidiana experientia declarat: ut quisque pessimus est, ita de aliis pessimo suspicatur. Qui fastu tumet, superbos: qui diuitiis inbiat, auaros: qui sanctitatem fingit, hypoeritas: qui dolos versat, proditores: qui nulla fide & conscientia est, conscientiam pensi non habere, una secum omnes existimat. Satis probe naturam suspicionis, male fundatæ, his verbis designat, quæ hoc modo corrupti intellectus, quatenus a voluntate praua impellitur, argumentum certissimum est. Quæ vero in thesi dixerat, IDEM. p. 134. ad M. ANTONIVM DE DOMINIS hoc modo applicat: si Vigilantianis, qui nullos castos ex clero credebant, bene obicit Hieronymus, satis ostendant, quam sancte vivant, qui male de omnibus suspicantur: certe satis conscientiam tuam, quam lætas puram, quam sit tetra & impia, ostendis, qui de scriptoribus Romanis, Parisiensibus, modernis, antiquis, graecis, latinis, Imperatoribus Christianis, summis pontificibus antiquissimis, conciliis generalibus plenissimis, sex Christianis seculis, tetra & impia non suspicaris modo, sed certissime affirmas, ubi ne leuissima quidem iusta suspicionis umbra est. Locum hunc debeo BAYLIO in artic. Bembus tit. O. ubi egregio de vana eiusmodi suspitione edisserit, & in artic. Arminius lit. C. quantum malum adferat, ostendit. Ait: Parny. tant de maladies populaires de l'esprit humain, je ne sai, s'il y en a de plus blâmables & de plus fécondes en mauvais effets, que la coutume de lâcher la bride aux soupçons. C'est un chemin bien glissant; on y est bientôt éloigné du point, d'où l'on est parti. On passe facilement d'un premier soupçon à un second; on ne s'arrête guère à la possibilité. On court vite à la probabilité, à la grande vraisemblance: & bientôt ce qui ne passoit, que pour apparent, est débite comme certain & incontestable.

Judicium  
Baylii.



contestable, & l'on fait courir en peu de tems par toute une ville cette prétendue certitude. Les grandes cittez sont plus sujettes à ce desordre que les autres. Ad sinistram famam de ARMINIO sparsam hoc applicat: on debita dans Amsterdam, qu'Arminius avoit baissé les piés du Pape, qu'il avoit eu des liaisons avec les Iesuites, qu'il s'étoit fait connoître à Bellarmin, qu'il avoit abjuré la religion reformée. Tout cela étoit faux; & néanmoins on fit impression par ses mensonges sur l'esprit des Magistrats, qui entretenoient cet jeune homme.

§. IV. Enimvero suspensiones ea de causa in genere improbari nequeunt, quae in foris criminalibus & civilibus insigni saepe adiumentum praebent tum iudici tum adversario, qui probatione destituitur, si modo in rationabili causa, quae ad credendum homines impellere potest, sit fundata: Ex pravis moribus suspensissimos homines fieri, experientia docet, & hanc suspensionem leges quoque probant in tutore, ut ex §. f. I. de susp. tut. constat. Qui ad alios decipiendos & fraudandos promptus ac proclivis est, aegre non feret, si contra eum sinistra suspicio in negotiis civilibus, quod non bona fide egerit, nascitur. Multi enim fallere docuerunt, dum timent falli, & alii ius peccandi suspicando fecerunt, ait optime SENECA epist. 3. Adeo videlicet suspicio quandoque probata esse potest; ut qui gravi eiusmodi suspensione se oneravit, infinita incommoda inde sustineat, & iudici ius peccandi contra se suspicando praebat; non quod iudex contra graviter suspectum procedendo peccet, sed quod peccare videatur, innocentem, quamvis suspensissimum, affligendo tormentisque subiiciendo. Hoc innuit CAROLVS V. in art. 61. constit. crim. Car. Man soll sich nach Sage der Rechten nicht allein vor Vollbringung des Uebels, sondern auch vor alle Gestaltmüß des Uebels, (h. e. quod speciem delicti habet)

Dantur tamē suspensiones rationabiles,

ex malis moribus.

so bösen Leumuhlt oder Anzeigen der Missethat machen, büßen, und wer das nicht thät, der wird deßhalb gemeldet seiner Beschwerd selbst Ursache seyn, quod non ita caute & sobrie vixerit, vt suspicionem criminis nullam incurreret. Neque enim aliter quaestio de receptis in custodiam habenda, quam si aliquibus suspicionibus urgeantur, l. f. de quaest. vel aliis argumentis ita probationi admouetur, vt sola confessio deesse videatur, l. 1. §. 1. D. eod.

Argumenta  
pro crimine  
suspecti de iure  
Carolino,

civilis,

§. V. An ergo datur de iure civili crimen suspecti, vt suspicio ipsa puniri queat? Id vero (I) ex adductis verbis Carolinis colligi posse videtur, quae innuunt, non tantum ipsa delicta fugienda esse, sed etiam quaeuis alia facta, quae suspicionem criminis inducere possunt, quae ad minimum culpa non vacant, & afflictionem molestantque adferunt, ipsam poenam saepe aequantem. Accedit, (II) quod existentiam huius criminis leges ipsaemet agnoscant in tutore, qui non ex fide tutelam gerere videtur, id quod disertis verbis vocant crimen suspecti. l. 1. §. 2. l. 3. §. 3. 7. de susp. tutor. Ob hoc accusatio suspecti concessa est, vt dicitur in l. 3. §. 6. eod. & iudici suspecti cognitio, l. f. eod. adeo vt etiam suspecti poenam leges agnoscant. l. 1. §. 1. D. eod. Porro rei huius criminis dicuntur postulari suspecti, h. e. accusari de crimine suspecti, l. 1. §. 4. l. 4. §. 4. D. l. 4. C. eod. accusatores vero suspectos tutores facere, l. 3. §. 1. l. 5. eod. suspectos postulare, l. 3. §. 5. D. l. 1. 2. 4. §. 8. C. eod. & tandem iudex de suspecto cognoscere. l. 1. §. 4. §. 5. D. de susp. tut. Haec omnia arguunt, reuera dari crimen suspecti, quod in eo consistit, quod ex male gesta tutela vel aliis argumentis tutor in suspicionem de tutela in posterum quoque perfide administranda deductus sit, vt in poenam suspicionis huius remoueri, etiam aliquando cum infamia, debeat, ne diutius ipsi grassandi in re familiari praestetur occasio. l. 6.

*l. 6. D. de susp. tut.* Qui ob *perfidiam iam commissam* punitur, non punitur ob *suspicionem de perfidia*, sed ob ipsum *perfidiae crimen* probatum; is tamen simul in futurum suspectus est, atque ratione huius *suspicionis* quoque postulatur, desertur, accusatur, ne velut *praedo alienis bonis* ulterius incumbat, *l. 3. §. 15. eod.* imo ob eam quoque punitur, dum a futura administratione cum infamia repellitur, quae tamen, quia futura est, adhuc omni crimine carere videtur; ipsa etiam *suspicio incerta*, & ita comparata est, ut non raro fallat, & homines etiam deperditi mores *crimen suspecti* incognitum fuisse, vel *ostracismus* docet apud Athenienses vlitatus, qui ob nimiam potentiam suspectos reipublicae exilio mulctabant decennali. Hoc exilio mulctati sunt viri praestantissimi praeter meritum, ut Themistocles, Cimon, Thucydides, Alcibiades, Aristides aliique, quos ob insignem virtutem plebs, libertati nimium indulgens, suspectos habebat, hoc ipso praecauens, ne ea abuterentur in perniciem reipublicae, & libertatis popularis intertrimentum. PLUTARCHVS in vita Aristid. p. 322. tit. c. seq. de hac poena ita iudicat: nullius facinoris erat illud exilium poena, sed speciosum nomen habebat, ut auctoritatis & potentiae grauioris diceretur depressio & coercitio. Erat vero inuidiae mite lenimentum, quo stomachus ex offensa malus in vindictam nullam atrociorē, sed in exilium decennale effundebatur. Ita vero nimis sollicita conseruandae libertatis cura reuera ius quoddam iniquum produxerat, quod salutis publicae ratione defendebatur. Denique (IV) quis ignorat, inter gentes etiam *suspicionem* ex vicinorum nimia & exuberascēte potentia nasci, & contra eam praesidium a vi bellica desumi ad eam infringendam & aequilibrium inter gentes seruandum? Non probo hanc belli causam, quatenus ex ea *viue* & *principaliter* bellum suscipi-

Graeco,

gentium.

fufcipitur, ex rationibus a Dn. PRAESID. in iur. publ. vnta. P. Spec. lib. 2. c. 1. §. 9. adductis; interim tamen si mores gentium confidero atque examino, nihil vfitatius ab omni acuo fuiffe deprehendo, quam nimis crescentem alterius gentis potentiam in *fufpicionem* vocare, eamque bello illato declinare & amouere.

Impugnatur  
crimen fufpe-  
cti de iure  
civili.

§. VI. Enimero si quod datur *crimen fufpecti in iure civili*, vel *umbram tantum criminis* habet, vel tota iuris civilis dispositio tyrannica atque inhumana dicenda. Aliud enim est, ipsum *delictum*, quod rempublicam laedit atque eius commodis magnopere oflicit, euoluere & punire; & aliud *argumenta*, quibus delictum probabile redditur, proferre, exponere, & exornare, vt fidem quandam iudici faciant. Haec non sunt ipsum *delictum*, sed quodammodo testantur de delicto ipso realiter commisso, interim tamen poenis non obnoxia. Sicuti enim *fufpecta* de adulterio non statim est adultera, nec vt talis puniri potest, ita humanitati omni contrarium videtur, crimen in *fufpicionibus* quaerere. Aut enim ipsum delictum ex nudis *fufpicionibus* inferitur: aut *fufpiciones* ipfae, ex variis argumentis contractae, vt crimen quoddam puniuntur. Prius iura prorsus reprobant voluereque, vt nemo ex *nudis coniecturis*, *fufpicionibus* & *indiciis* condemnatur, quin potius constituunt: daß der Richter sich erkundigen und fleißig Nachfragens haben solle, ob die Mißthat, darum der Beklagte und Berüchtigte angenommen, berüchtiget und Verdacht, auch beschehen sey oder nicht, vt ait CAROLVS V. in art. VI. constit. crim. Carol. Vnde palam est, veritatem criminis commissi desiderari ad hunc effectum, vt poena dictari fufpecto possit. Clarius & magis rotunde id constituit in art. 22. cit. l. voluitque: daß niemand auf einigerley Anzeige, Argwohn, Wahrzeichen oder Verdacht endlich zu peinlicher Straffe soll verurtheilet werden, sondern

ex fufpicio-  
nibus nemo  
condemna-  
tur.

sondern allein peinlich man darauf fragen mag, so die Anzeige gnugsam ist. Addit imperator: denn soll jemand endlich zu peinlicher Straffe verurtheilet werden, daß muß aus eigen Bekennen oder Beweisung bestehen, und nicht auf Vermuthung oder Anzeigen. Nullum Crimen excipitur, sed generatim sine vlla reservatione cauetur, duntaxat confessum aut conuictum de crimine puniendum esse; solis autem suspicionibus nemo conuictus dici potest.

§. VII. De iure civili quidem, de quo hoc capite agendum constitui primario, admittunt nonnulli, suspectum de crimine commissio condemnari posse ex gravissimis suspicionibus. Nam in l. f. C. de probat. tria praesidia, crimina probandi, proponuntur: 1) per testes: 2) per tabulas: 3) per indubitata indicia, quae nihil aliud sunt, quam suspensiones violentae & gravissimae. Id quod si verum est, datur crimen suspecti hoc sensu, quod crimen ex solis suspicionibus, negante praefracte suspecto, eruatur & commissum asseratur, id quod tamen fallere potest. Celebre est exemplum, quod CICERO lib. I. de divinat. adfert, in quo suspicionis singularia argumenta occurrunt, suspectumque homicidii arguunt. Cum duo, ait, quidam Arcades familiares iter una facerent & Megaram venissent, alterum ad cauponem diuertisse: ad hospitem alterum. Qui ut cognati quiescerent, convivia nocte visum esse in somniis ei, qui erat in hospitio, illum alterum orare, ut subveniret, quod sibi a caupone interitus pararetur, eum primo perterritum somnio surrexisse. Deinde cum se collegisset, idque visum promissum habendum esse duxisset, recubuisse: tum ei dormienti eundem illum visum esse rogare, ut, quoniam sibi vivo non subvenisset, mortem suam ne inultam esse pateretur: se interfectum in plaustrum a caupone esse coniectum, & supra stercurus esse iniectum: petere, ut mane ad portam odesset, priusquam plaustrum ex oppido exiret, hoc vero somnio eum commotum,

Tom. VI.

H

motum,

Quid si gravissima suspitionum argumenta fuerint, ut in exemplo a Cicero ne suppeditato.

motum, mane bubulco praesto ad portam fuisse: quæsisse ex eo, quid esset in plauistro: illum perterritum fugisse, mortuum erutum esse: Cauponem re patefacta, poenam dedisse. Fingamus, cauponem negare prorsus, se hominem interemisisse, vtrum ex his *suspicionibus* puniri vt homicida potuit? Singularia in hac causa occurrebant *suspicionis* pondera: α) cadaveris inuenti sub fimo occultatio: β) eiusdem inuentio: γ) deportatio eiusdem extra ciuitatem occulta & suspecta: δ) cauponis trepidatio ac pallor: ε) fuga suspecta: ζ) sodalis duplex somnium, quo ei indicatum erat homicidium, quod eo maiorem vim habuisset, si, postquam somno repetito simul cum sole experrectus esset, somnii duplicis & mirabilis speciem hospiti & domesticis eius enarrasset, illosque vt testes secum ad portam adduxisset, visuros, vtrum veritas rei somnio responderet? Quod si ergo negans caupo ex his argumentis suspectissimis damnatus fuit, vel solae *suspiciones* sufficere possunt, ad reum

*et alio simili.*

conuincendum. Labet vero aliud exemplum incredibile prorsus, sed *suspicionibus* grauissimis refertum, adferre, quod PETRVS GILKENIVS ad l. f. C. de probat. n. 9. recitat, de caede in parcho ciuitatis Dinantii & ipsius familiae perpetrata, cuius nomine gener ipsius parochi, siue maritus naturalis filiae, innocens quidem, sed *suspectissimus* rotæ supplicio affectus fuit. Etenim, sunt verba GILKENII, aliquot annis post, quo innocens ad supplicium crudele raptus erat, tabellio quidam ductus poenitentia a se commissi facinoris, rem ad magistratum ciuitatis Leodiensis desert, & se reum profitetur, atque totam facti seriem exponit, se nimirum ab eodem parcho accersitum, vt testamentum ipsius conscriberet, ex eodem parcho intellexisse, quantum pecuniae in promtu, et quo in loco haberet. Confecto testamento & notario & testibus ad sua reuersis, incessisse se quandam detestabilem cupiditatem

tatem per suum scelus & nefas huius pecuniae interuertendae. Intendentibus itaque se noctis tenebris, claua, quam plerumque in itinere secum circumferre solebat, instructum, rediisse ad domum parochi, pulsasse ostium, admissum & agnitum significasse parocho, se accinctum itineri, ut Leodium repeteret, animaduertisse adhuc quaedam, ad confirmationem desiderari, quibus tamen ex consilio suo facile mederi possit. Non potuisse itaque sibi temperare, quin ante discessum suum haec eadem communicaret. Egisse gratias parochum, & illum amicis verbis ad coenam inuitasse, puerum ad pandocheum, ut unam aut alteram vini mensuram adferret, ablegasse, misisse deinde ancillam suam, ad postulationem suam in cellam penuariam, ut cereuisiam promeret, ut solus cum solo de testamenti defectu colloqueretur: se nihil tale cogitantem infelicem parochum clauae suae ictu prostrauisse, consecisse deinde ancillam ex penuario redeuntem: ultimo & puerum a caupona reuertentem & admissum aedibus obtruncasse: sublatis deinde clauibus aperuisse scrinia, & conuasatis pecuniis, mox se in diuersorium & sequenti die Leodium recepisse. Haec de facto suo: quae insecta sunt, publicemus. Vix commode egressus erat, cum gener parochi, quem ante designauimus, potus superuenit: is cum ostium pulsando non admitteretur, incallescere incipit, & multa infausta in parochum conicere, & ita tumultuari, ut a vicinis modestiae admoneretur: tantum abest, ut illis acquieuerit, ut etiam arreptis scalis quibusdam, siue aliis adnunculis per fenestram domus conscenderit, ubi cum obseruando nullum lumen inueniret, tandem, ut erat ebrius, certo loco obdormiuit. In ipso diluculo expergiscitur, progressus ad conclaue ipsius parochi & paulo ulterius, terribile spectaculum oculis usurpat, & quantum voce potest, exclamat: accurrunt vicini, viatores, item & magi-

stratus & miserum atque insontem in carceres abripiunt. Suspectissimus sine dubio gener de caede commissa erat: solus in aedibus deprehensus: minae capitales nedum eo die sed & antea saepe praecesserant: spreta vicinorum reprehensione domum conscenderat: fenestram per vim effregerat, neque ullus mortalium reperiebatur, ad quem huius facinoris suspicio pertinebat. Inde iuste rota contusus ab omnibus credebatur, donec innocentiam eius manifestaret plana Notarii confessio.

*Leniores sus-  
piciones non  
sufficiunt ad  
crimen pro-  
bandum,*

§. VIII. Quid ergo dicendum, vtrum eiusmodi violentis suspicionibus convinci potest reus de ipso delicto? Id videlicet palam est, de levioribus indiciiis id non intelligi, & huc pertinere sententiam VLPiani in l. 5. pr. de poen. de suspicionibus neminem damnari debere, quod suspicionum appellatio ut plurimum leviores coniecturas denotet observante STRYKIO diff. de suspic. c. 1. n. 42. satius enim esse D. Traianum rescripsit, impunitum relinqui facinus nocentis, quam innocentem damnare. De gravissimis tantum suspicionum causis sermo est, quae indubitata videntur indicia inferre, ex quibus de iure civili crimina probari posse, evincit l. f. C. de probat. & plenius monstrat ANTON. MATTHAE. de crimin. ad lib. 48. tit. 15. c. 6. firmatque GILKENIVS cit. l. n. 17. sqq. Oratores praecipue in eo arcem causae, cuius propugnationem in foro susceperant, constituiebant olim, ut, quem testibus, quem documentis convinci non posse sciebant, eundem argumentis pluribus coaceruatis convincerent, adeoque inprimis solliciti essent in ordinandis recte locis argumentorum, vnde tanquam ex sede ordinaria varia argumenta depromi & coniungi poterant, ut docet QUINTILIANVS lib. V. instit. orat. c. 10. Haec si vel maxime singula suo pondere parum praestarent, multum tamen ex sententia CICERON. in top. cum essent coaceruata, proficerent.

*quod probatur testimonio oratorum,*



rent. Qua de causa IDEM lib. II. de orat. ita rationes subducit: si & ferro interfectus est ille, & tu inimicus eius cum gladio cruento comprehensus es in illo ipso loco, & nemo praeter te ibi visus est, & causa nemini, & tu semper audax, quid est quod de facinore dubitare possimus? En cumulum suspicionum, quarum vis adhuc magis augetur, si indicia haec reus non fatetur, sed de iis conuincitur; si enim negat, hic causae cardinem ponit, in quo si victus fuerit, etiam in sequentibus ruit. Non enim videtur in negando mentiturus fuisse, nisi desperasset, id posse defendi, nisi confiteretur, ut ait QUINTILIANVS lib. V. instit. orat. c. 12. Ipsi Caesares tam in iure quam in arte oratoria optime instructi, probationi per argumenta artificialia vim insignem tribuerunt, quod vel HADRIANI rescriptum in l. 3. §. 2. de testib. docet: quae argumenta ad quem modum probandae cuique rei sufficiant, nullo certo modo satis definiiri potest: sicut non semper, ita saepe sine publicis monumentis cuiusque rei veritas apprehenditur. Totam denique rem committit prudentis iudicis arbitrio aiens: ex sententia animi tui te aestimare oportet, quid aut credas, aut parum probatum opineris. Rursus HADRIANVS, speciatim de criminibus, in l. 1. §. 4. de quaest. constituit, argumentis causam examinandam, non vero in vnius serui quaestione fidem rei constituendam esse; moris enim erat, seruos in caput domini torquere. Idem in l. 5. §. 6. de re milit. vim argumentorum in probationibus laudat, atque quantum eis tribui debeat, euincit. Praeterea in l. 2. C. quorum appell. non recip. imperatores cauent, ne de scelere argumentis conuictus, testibus superatus, voce etiam propria vitium scelusque confessus audiatur appellans, adduntque in sequentibus tres probandi modos: testibus productis, instrumentis prolatis, aliis argumentis praestitis. Denique ex l. 24.

Caesarum.

C. ad L. iul. de adult. & auth. si quis ei. C. eod. palam est, feminam ex suspicionibus gravissimis de adulterio condemnari posse, quod indicant verba: facinus illud, in quo fuerint accusati, manifesta fide atque INDICIIS EVIDENTIBVS publicabunt. Unde si qui eiusmodi reperti fuerint, iussimus in eisdem sacrissime vindicari, & VELUT CONVICTVM FACINVS CONFESSVMQUE puniri.

Inde tamen  
crimen sus-  
pecti non evin-  
citur,

sed probatio  
criminis,

suspiciones  
vero crimen  
per se non  
constituunt,

ut per omnes  
eius gradus  
monstratur,

§. IX. Haec momenta quidem evincunt, de iure civili ex evidentibus indiciis & suspicionibus aliquem condemnari potuisse, ius vero Carolinum ab hac sententia recessisse; interim crimen suspecti inde colligi nequit. Qui enim tam gravissimis suspicionum causis grauatus erat, velut convictus & confessus habebatur, ut cit. l. 34. in f. C. ad L. iul. de adult. docet, adeoque non in suspicionibus crimen collocabatur, sed per eas crimen ipsum commissum satis probatum iudicabatur. Querimus crimen, quod ipsa suspicione contrahitur, & sic ad alterum membrum, quod ex §. VI. in med. superest, progrediendum, atque inquirendum, an hoc sensu detur verum crimen suspecti, in quo suspensiones crimen ipsum puniendum constituent? Hoc itidem recta ratio & iuris non patitur. Sunt enim SUSPICIONES nihil aliud, quam indicia delicti commissi vel committendi. Priori casu, ubi delictum commissum arguunt, poena suspicionibus non imponitur, sed ad accusandum & inquirendum hodie viam aperiunt. Atque in hoc processu criminali corpus delicti non suspicio, sed veritas facti, prout haberi potest, constituit, cuius in autorem inquiritur. Habet praeterea suspicio suos gradus, ut observat STRYKIVS de suspic. c. 1. n. 39. acque ut fides iuridica, quae probationem vel perficit vel ei ad minimum inseruit. Cum enim in foris iudiciis ad absolutam certitudinem rerum probandarum rarissime deveniri possit,

possit, recurrendum saepe ad illa, quae vero *proxima* & *similia* sunt, adeoque probabilitatem habent. Atque horum *verosimilium*, obseruante B. THOMASIO *de fide iurid.* 6. l. §. 51. commodè possunt tres constitui gradus: *infimus, medius, summus*. *Infimus* gradus habet talia argumenta, quae magis fallunt, quam veritatem arguunt, adeoque haec *suspicio temeraria* vocari solet, parumque a *vizio* in suspicante abest, ceu ab initio huius dissertationis monitum, & consequenter *delictum* in eo, quem *suspectum* esse ex his leuibus argumentis *temere* iudicamus, operari nequit, vt exemplo declarat *art. 21. C.C.C.* In *medio gradu* occurrunt indicia, quae plene non probant, ita tamen rationabiliter cohaerent, vt iudicem quodammodo mouere possint, ad credendum, delictum a suspecto commissum fuisse, quem gradum *suspicionis ICI* vt plurimum appellatione *semiplenae probationis* insignire solent, atque optima ratiocinatione illustrat CAROLVS V. in *art. 131. Const. crim.* Atque nec *suspicio* in hoc gradu *delictum* constituit, sed operatur, vt de *medio* eruendi *veritatem* *subsidiario* iudex sollicitus esse debeat. *Tertius* denique *gradus* summam verosimilitudinem & quidem vel ideo operatur, quia *rarissime* fallunt, sed eam *ut plurimum* certitudinem inducunt, quae inter homines haberi potest, vt sunt *duo testes* omni exceptione maiores, *tabulae probatae, indubitata indicia*. Enimvero rursus haec *etiam per* argumenta crimen non habent, sed *subsidia iuridica* sunt, *summum*. quibus *certitudo criminis* admissi demonstratur, prout in foro humano haberi potest. Vno verbo: pro *conuictio* reus habetur, nec amplius *suspectum* eum dicimus, quo nomine reus tantum gaudet, quamdiu *factum* adhuc *incertum* est; quia *suspicio* tantum *cognitionem incertam* & *vacillantem* operatur. Vbi autem *certitudo iuridica* delicti commissi adest, delicto imponitur poena, quod pro *vero*

vero habetur, nec amplius in nuda suspitione iudicis consistit.

De crimine  
suspecti in tu-  
tore,

quod designat  
magis crimi-  
nationem seu  
accusatio-  
nem,

& quidem  
impropiam.

ad iurisdictio-  
nem, non me-  
rum imperi-  
um pertinens.

§. X. Colligo ex haftenus dictis, *crimen suspecti* de iure civili non dari. Et tamen eius existentiam §. V. in tutore, qui ob *suspectam fidem* remouetur, demonstrari, quae nunc paulo curatius examinanda. Videlicet 1) obseruo, appellationem criminis *suspecti* esse ambiguam, nec praecise speciale quoddam inuoluere, sed magis designare *criminationem* seu *accusationem*, ut NOODTIVS ad tit. de *suspect. tut. ab init.* observat. Id euidenter euincit pr. I. de *susp. tutor.* sciendum est *suspecti crimen* ex lege XII. tabularum descendere. Ipsum *crimen* ex legibus descendere nequit, bene tamen *accusatio de crimine*, adeoque THEOPHILVS hac paraphrasi vsus est: *accusatio autem haec ex lege XII. tabularum descendit*, quod etiam observat & aliis textibus illustrat BRISSEONIVS de verb. sign. voce *crimen*. Pariter quod dicitur in l. 3. §. 3. de *susp. tutor.* si quis curam ventris bonorumque administrat, non carebit huius criminis metu, eo accipiendum sensu, quod curator talis aequae accusari possit. II.) Ipsa *accusatio* quidem regulariter *crimen*, & quidem lege publica notatum, pro obiecto habet, quae tamen hic admittitur; sed *postulatio* haec tantum aliquid ad finem cum *accusatione publica* habet, *publicum* autem iudicium non constituit. Enim a) Ictus in l. 1. §. 6. de *susp. tutor.* ait notanter, quasi *publicam esse accusationem*, h. e. omnibus patere. In hoc tantum imitabatur *accusationes*, quod quilibet ad eam admitteretur, ex LL. XII. tabb. in ceteris actionum ordinariorum naturam habebat. Proinde β) cognitio de suspecto tutore pertinebat ad *iurisditionem* maiorum magistratuum, non merum imperium; quod Ictus innuit in l. 1. §. 4. de *susp. tut.* consequens erit dicere, & eum, cui a praetore mandata est *iurisdictio*, posse de suspecto cognoscere. Enim ea cognitio magistratibus

tibus maioribus iure proprio h. e. iure magistratus compete-  
 rebat, & sic mandari poterat, *l. 1. pr. & l. 4. de offic. eius* quae mandari  
 cui mand. est. iurisd. quod de mero imperio; accusationibus poterat,  
 & criminibus cognoscendis inseruiente, dici haud poterat,  
 quod nec iure magistratus competebat, nec mandare cui-  
 quam integrum erat, nec iurisdictioni cohaerebat. Prae- & praetori-  
 terea γ) praetores in vrbe de suspecto tutore cognosce- bus compe-  
 bant, qui iurisdictionem duntaxat exercebant, à mero im- bat,  
 perio vacui & exclusi, cui suberant crimina. Hunc in fi- nisi grauius  
 nem δ) ob facta atrociora in tutela admissa, criminaliter crimen con-  
 plectenda, remittebatur tutor ad praefectum vrbi graui- curreret.  
 ter puniendus, vt testis est Ictus in *l. 1. in f. & l. 3. §. 15.*  
*de susp. tut.* vtpote qui mero imperio gaudebat. Atque  
 hoc casu non amplius ex capite suspecti contra eum pro-  
 cedebatur, sed potius facinorum variorum reus postulaba-  
 tur criminaliter. Etenim accusatus apud praetorem ex  
 capite suspecti remouebatur, & ita, iudicio ciuili finito,  
 remittebatur ad praefectum, vt ob concurrentem singu-  
 larem perfidiam contra eum procederetur criminaliter.  
 III.) Poena suspecti, cuius fit mentio in *l. 1. §. 1. de susp.* Poena suspe-  
*tut.* non est criminalis, sed impropria, in priuatione iuris cti ciuilis.  
 consistens, quod tutela indignus sit, adeoque potest dici  
 priuata, in vsum pupilli tendens, de qua ciuilitate, non  
 criminaliter in foro contenditur. Insignis enim est vti-  
 litas pupilli, quod a tutela remoueatur, qui suspectus est,  
 adeoque ex poena hac tutoris non leue incommodum pri-  
 uatum sentit, cuius vice quilibet agit. IV.) Tutor su-  
 spectus remotus contutores suos suspectos facere potest,  
*l. 3. pr. de susp. tutot.* vtut infamis sit; nam etiam infames  
 agere, non tamen accusare possunt. *l. 8. de accus. l. 5. de*  
*publ. iudic.*

§. XI. Euicir, accusationem tutoris suspecti non esse  
 proprie dictam, sed remedium mere ciuile, & magis per  
 Tom. VI. actio-

*actionem intentari; interim vice pupilli, qui ipse agere nequit, cuiuslibet parere. Demonstraui simul, crimen suspecti deficere, & hac appellatione facultatem agendi ad remotionem venire. Denique obseruaui, poenam remo-*

*An ergo delictum priuatum suspecti detur?*

*tionis in tutore mere ciuilem esse. His vero positis, necesse est, ut ad minimum delictum priuatum in eo, quod tutor suspectus sit, quaeri & constitui debeat, quod poena ciuilis arguat priuatum delictum. Et sic ad minimum datur delictum suspecti, cuius ratio & essentia in suspitione collocatur, quod haecenus in dubium vocatum est. Enimvero sciendum est, suspiciones, quales hic desiderantur, non constituere delictum, sed inhabilitatem magis inducere proprio dolo & culpa causatam a tutore, ob quam vel plane ad tutelam admitti nequit, vel admissus ut inhabilis ut ineptus repellendus est. Imo inhabilitas, quae hic concurrere potest, etiam delicto carere potest, utpote, quod debitor pupilli sit, qui tutor esse nequit: Nou. 72. c. 1. quod aduersa valetudine, propter quam ne quidem suis negotiis superesse potest, laboret: §. 7. I. de excus. tutor. quod minor sit. §. 13. I. eod. &c. Ast inhabilitas dolo*

*Et haec delictum priuatum facit.*

*vel culpa contracta, recte in classem delictorum priuatum collocari potest, cuius poena est remotio cum vel sine infamia. Ipsa autem inhabilitas, de qua hic agitur, consistit in fide tutorum adeo suspecta, ut muneri huic amplius praesse non possit nec debeat.*

*Quia tantum fideles ad tutelam admittendi,*

§. XII. Videlicet conclamatum est, ad tutelam, curam, similemque administrationem publicam & priuam non alios admitti posse ex natura rei, quam qui fideles creduntur, h. e. qui sunt spectatae fidei & morum probatorum. Vnde ULPIANVS in l. 8. de susp. tutor. recte infert, tutorem, quamuis pauperem, fidelem tamen & diligentem, non esse remouendum quasi suspectum, quod in eo deficiat inhabilitas. Pari ratione in l. 22. de his quae ut indign.

*dign. dicitur, quod fides tutoris excusata esse debeat; imo in l. 9. de reb. eorum qui sub tut. vel cur. fraus & dolus contra fidem tutori commissam esse iudicatur; nec non in l. 4. de eo qui pro tut. l. C. ait: qui pro tutore negotia gerit, eandem fidem & diligentiam praestat, quam tutor praestaret. E contrario tutores, qui male administrant, non ex fide gerere dicuntur, §. 5. l. de susp. tutor. imo ipsum officium curatoris fides eleganter vocatur in l. 33. §. 1. de admin. & peric. tut. adeoque fidei tutorum & curatorum convenire dicitur, ut consilio suo coeptam licentiam perficiant; denique nisi bonam fidem in administratione praestiterint aneclogisti, damnandi sunt. l. 5. §. 6. & 7. de admin. & peric. tut. In quibus ergo fides debita prorsus deest, vel sunt suspectae fidei, ad tutelam idonei non sunt. Si sunt inepti, vel remouendi a tutela iam suscepta, vel repellendi, si tutelam suscipere volunt. Eleganter hoc illustratur per parabolam a CHRISTO propositam Luc. XVI. 1. sqq. homo quidam dives dispensatorem habebat, qui apud eum, tanquam, qui eius bona dilapidaret, delatus est. Et ille vocatum eum sic allocutus est: quid est quod audio de te? Redde tuae dispensationis rationem: nec enim tibi licebit amplius dispensatorem esse. Merito hunc remouendum a dispensatione ulteriori censebat dominus, quod esset suspectae fidei & sic ad dispensationem idoneus.*

*& fides in tutore desideratur,*

*quae si deficit, inhabilitas oritur.*

§. XIII. Pari ratione tutor suspectus, h. e. qui non ex fide gessit tutelam, ut dicitur in §. 5. l. de susp. tut. ad tutelam inhabilis est, adeoque vel a suscepta remouendus, vel a suscipienda arcendus. Vtrumque colligitur tum ex fraude & dolo tum ex culpa lata, h. e. segnitie, rusticitate, inertia, simplicitate, vel ineptia, quae talia praedicata sunt, quae summam inhabilitatem indicant, adeoque remotio- nem merito operantur, sed salua existimatione, quia fraude

*Quod illustratur plenius,*

care. Denique hoc etiam colligitur ex *inhabilitate* aliunde contracta, utpote si *inimicus* pupillo parentibusue eius sit; l. 3. §. 12. de susp. tut. quamvis enim inimicitia magis sit vitium morale quam delictum civile, ad minimum tamen operatur, ut reiici talis tutor debeat, non quod in delicto quodam haereat, sed quod regulæ prudentiæ inimicum ab administratione arceant. Nec alia ratione iura nova creditorem pupilli a tutela debitoris sui repellunt, quam quod intuitu huius tutelæ suspectæ fidei sit, & inidoneus, ut, creditorem alicuius pupilli esse, nec delictum nec vitium morale inuoluat, & sic talis tutor dolo & culpa vacet. Quæ cum ita sint, concludo, crimen suspecti, quod tutori obicitur, vel plane non esse speciem delicti, prout exempla data ostendunt, vel si est, merum delictum priuatum constituere in eo, qui dolo & fraudulenter contra datam fidem quid in tutela admisit, quamvis hoc casu qualitas suspecti non coerceatur, sed magis perfida gestio; imo etiam inhabilitas inde contracta operetur remotionem, idque ex natura rei, cui repugnat, tutelam ei, in quo fides deest, permittere.

## CAP. II.

AN CRIMEN SUSPECTI DETVR DE  
IVRE CANONICO.

## ARGVMENTVM.

- I. Crimen suspecti quaeritur in haeresi. II. Hypotheses iuris Can. circa haeresin. III. Crimen suspecti de haeresi. IV. Eius fundamenta ex iure Canonico. V. Gradus suspicionis de haeresi. VI. Quid inter hos interesse credatur? VII. VIII. Machiavellismus, sub tegmine



tegmine huius criminis opprimendi probos, IX. eosque persequendi, X. innocentes in suspicionem vocandi, XI. haeretificium exercendi, XII. et illicita sub colore causae fidei patrandi. XIII. XIV. Modus procedendi in puniendo hoc crimine. XV. Suspicio haereseos ex blasphemia, XVI. ex idololatria & magia. XVII. Similes suspensiones. XVIII. XIX. Quinam censeantur suspecti de haeresi. XX. Iisdem accensentur relapsi. XXI. XXII. Eorum poena. XXIII. De iudice suspecto.

## §. I.

**E**uictum est cap. antec. de iure civili non dari crimen suspecti. De iure canonico facilius crimen hoc effingunt admittuntque in materia haereseos, quod hoc crimen, (loquor ex mente ecclesiae Romanae) multa irregularia, a iuris ratione aliena, imo *arbitrata* contineat, adeoque non adeo mirandum sit, si etiam suspicio de haeresi in crimen incidat. In fidei favorem enim multa singularia esse introducta, liquet ex c. 5. 8. & 10. de haeret. in 6. adeoque negotium inquisitionis contra suspectos de haeresi ad augmentum fidei (seu orthodoxiae Romanae) ob favorem fidei tendere dicitur in c. 18. de haeresi. in 6. & clem. 1. eod. quod infinita irregularia produxit collecta a 10. a ROYAS inquisitore Valentino in singularibus de fide. Quamvis ergo alias dici soleat: ut quisque pessimus est, ita de aliis pessime suspicatur, & qui nulla fide & conscientia est, conscientiam pensi non habere una secum omnes existimant, ut §. 3. c. praec. dictum, suspicio tamen haec in materia fidei non improbat, quin potius laudari solent, qui alios ut suspectos de haeresi deferunt.

§. II. Nolo me inmittere in prolixiore explicationem Fides formulatoria in haeresi supponitur, sed ex iure canonico suppono, fidem, quae tota pepercipitur

a papa prae-  
scripta.

Definitio.

peperit singularia & paradoxa dogmata in iure canonico, esse illam ipsam fidem formulariam ab ecclesia Romana approbatam, determinatam, & praescriptam, licet tantum philosophicam quandam contineat propositionem. Talis est: substantia animae rationalis seu intellectiuae vere ac per se humani corporis forma est, quam definit Clemens V. in clem. vn. de sum. trinit. & fide cathol. adeo, ut, qui eandem in dubium vocauerit, erroneam & veritati catholicae inimicam fidei doctrinam fouere credatur. Pariter idem pontifex definiuit: usuras accipere peccatum esse; inde in clem. vn. de usur. in f. ira decernit: sane si quis in illum errorem inciderit, ut pertinaciter affirmare praesumat, exercere usuras non esse peccatum, decernimus velut haereticum puniendum, locorum nihilominus ordinariis & haereticarum prauitatis inquisitoribus districtius iniungentes, ut contra eos, quos de errore huiusmodi diffamatos inuenerint aut suspectos, tanquam contra DIFFAMATOS vel SUSPECTOS DE HAERESI procedere non omittant. Quam temeraria & infrunita haec sit decisio, facile omnes intelligunt, qui perpendunt, ita constitutiones imperii ut haereticas fugilari, quae iusta de causa usuras admiserunt, & commerciiis admodum proficuas esse, prudenter iudicarunt, ut vel in hoc pontificem grauiter hallucinatum fuisse dici debeat. Hoc ergo posito principio, haeresis dicenda erit error intellectus circa fidem ecclesiae Romanae formulariam cum pertinacia ab eo, qui baptizatus est, susceptus. Errorem intellectus praecipue supponunt in haeresi, ut, quamuis in rei veritate talis non sit, pro eo tamen haberi debeat, quod contra formulam fidei definitam pugnet. Olim articulis fidei annumeratum est dogma, non dari antipodes, qui tamen reuera dantur, ut ex omnium confessione liquet, adeoque olim haec propositio adscripta fuit errori intellectus, quae tamen in rei veritate aequae fundata est ac quidem

dem illa *propositio: usuras accipere non est peccatum absolute.* Reliqua huius definitionis non tangam principia, sed ex iure canonico supponam, vt notoria.

§. III. Constituunt vero duplicem haeresin, *veram & Haeresis vera vel praesumptam.* Illa est, quando baptizatus errorem contra fidem Romanam pertinaciter sciens & volens defendit. Haec vero in graui & violenta suspitione de errore intellectus pertinaci contra fidem hanc consistit, licet de ea formaliter & vere non sit conuictus aut confessus. Duplicis huius speciei mentionem facit MENOCH. de praesumpt. lib. V. praef. 6. n. 15. aitque violenter suspectos puniri, vt haereticos, non tamen vt vere haereticos, sed vt praesumptos, vnde liquet de iure canonico suo modo dari crimen suspecti, cum id etiam poenis subiectum sit, licet non omnes ad praesumptam haeresin applicari queant. Fundamenta huius criminis suspecti ante omnia colligam ex iure canonico, vt de eo sine omni suspitione huius criminis iudicare valeamus. Nam si ius ecclesiasticum Romanum crimen hoc suscipit, crimen suspecti sine dubio incurrit, qui hoc in dubium vocare ausus fuerit: si vero crimen suspecti negat, & fidei aduersari credit, rursus suspecti criminis reus fit, qui hoc crimen decretis pontificis affingit, cum etiam, qui epistolis decretalibus contradicit, non efugiat suspitionem haereseos, vt traditum apud BALVZIVM tom. I. miscell. p. 288.

§. IV. LVCIVS III. in c. 9. vers. qui vero, & INNOCENTIVS III. in c. 13. X. de haeret. eandem fere decisionem hac de causa fouent, quam tuam etiam fecit Imperator FRIDERICVS II. in constitut. de Statut. & consuetud. contra libert. eccl. vnde desumpta est auth. Gazaros. C. de haeretic. Ita vero pontifices decernunt: qui inuenti fuerint, sola suspitione notabiles, nisi iuxta considerationem suspitionis, qualitatemque personae propriam innocentiam congrua

*Inde crimen suspecti.*

*Fundamenta praesumptas haereseos ex iure canonico.*

ex inforae-  
scentia

grua purgatione monstrauerint, anathematis gladio feri-  
antur, & usque ad satisfactionem condignam ab omnibus  
euitentur, ita, quod si per annum in excommunicatione  
perfliterint, ex tunc VELVT HAERETICI condemnentur.  
Palam est 1) gradus suspicionis esse considerandos: 2) recu-  
santem subire purgationem canonicam, praesumptum esse  
haereticum: 3) inforDESCENTEM per annum in excommu-  
nicatione velut haereticum condemnandum, quod a con-  
demnatione veri haeretici adhuc differre videtur. ALEX-  
ANDER ex hac inforDESCENTIA, vt loquuntur, itidem  
praesumptam haeresin trahit in c. 7. de haeres. in 6.: cum  
CONTUMACIA (in causa praesertim FIDEI,) suspicioni PRAE-  
SUMTIONEM adiiciat VEHEMENTEM, si suspectus de  
haeresi vocatus a vobis, vt de fide respondeat, excommuni-  
cationis vinculo (pro eo, quod parere subterfugit, aut con-  
tumaciter se absentat) per vos fuerit inmodatus, quam si  
per annum animo sustineat pertinaci, ex tunc VELVT hae-  
reticus condemnatur Ita contingere potest, vt leuiter de  
haeresi suspectus hoc crimen suspecti incurrat, si per inte-  
grum annum in excommunicatione, ob contumaciam in-  
flicta, inforDuerit; tunc enim velut haereticus vel vt prae-  
sumtus, qui non recte de virtute huius fulminis sentire  
creditur, condemnatur. Iam FRIDERICVS I. in auth.  
item. C. de episc. & cler. huius dogmatis fundamenta cor-  
roborauit, & nouiter Tridentini sess. XXV. de reform. c. 3.  
evidentius mentem iuris canonici producit, & crimen su-  
specti dari edicunt: Excommunicatus quicumque, si post le-  
gitimas monitiones non resipuerit, non solum ad sacramen-  
tum & communionem fidelium ac familiaritatem non reci-  
piatur, sed si obdurato animo censuris annexum in illis  
per annum inforDuerit, etiam contra eum TANQVAM de  
haeresi suspectum procedi possit. Qui iuxta textum antea  
relatos VELVTI haereticus condemnandus esse dicitur, is

TAN-

TANQVAM de haeresi suspectus a Tridentini in iudicium vocatur, non ut se purget ab hac suspitione, sed ut condemnetur. Rursus criminis suspecti existentiam ALEXANDER IV. firmat in cap. 8. de haeret. in 6. Accusatus de haeresi vel suspectus, contra quem de hoc crimine magna & vebemens suspicio orta erat, si haeresin in iudicio abiurauit, & postea committit in ipsa, censeri debet QVADAM IVRIS FICTIONE relapsus, licet ante abiurationem suam haeresis crimen plene probatum non fuerit contra ipsum. Fictione iuris haereticus hoc textu dicitur, qui tantum suspitione grauissima haereseos laborat, quia rursus in eam haeresin incidit, quod tunc antea eadem infectus fuisse credatur. licet vel maxime eam abiurauerit. Additur vero: si autem levis & modica illa suspicio fuerit (quanquam ex hoc grauius sit puniendus) non tamen debet in haeresin relapsorum poena puniri. Poena relapsorum quidem hoc casu cessat, augetur tamen poena ex priori suspitione, licet leui & modica, & sic rationem criminis habere videtur. Speciatim de haeresi suspecti sunt, qui haereticos, credentes, receptatores, desertores vel fautores eorum scienter sepulturae tradiderunt, qui vsque ad idoneam satisfactionem excommunicationis sententia subiacent. c. 2. de haeret. in 6. Qui enim, ait LIMBORCH. in histor. inquisi. lib. III. c. II. p. 211. ex mente iuris canonici, scienter sepelit eos, quos ecclesia ut haereticos aut de haeresi suspectos persequitur, & damnat, quamuis aliud animo gerat, hoc factio indicare & profideri videtur, aut non debuisse ecclesiam tales sepultura priuare, aut pro haereticis & eorum credentibus &c. esse orandum, cum more Catholicorum eos sepeliat. Num autem haec suspicio tantum sit levis an vebemens, ex qualitate personarum pensandum erit iudicio peritorum. Equidem propter solum crimen suspecti poena ordinaria haereticorum locum

2) ex relapsu  
facto.

3) ex sepultura  
haeretico-  
rum.

4) ex poena  
extraordina-  
ria.

Tom. VI.

K

habere

habere nequit, non tamen ab omni poena immune est, id quod etiam INNOCENTIUS III. in c. 14. X. de praesumpt. censuisse videtur: quocirca mandamus, quatenus, cum propter solam suspicionem (quamvis VEHEMENTEM) nolumus illum de tam gravi crimine condemnari, talem & tantam securitatem recipiatis ab ipso, praeter iuratoriam cautionem, quod timore poenae corporalis debeat coerceri, discretam ei poenitentiam iniungentes, ex qua valeat apparere, utrum in tenebris ambulet an in luce: utrum sit vere poenitens an fide conuersus: & si eum hoc modo verum catholicum cognoueritis, non sinatis ipsum indebite molestari: alioquin eum TANQVAM HAERETICVM condenmetis. Hac de causa CLEMENS IV. in c. 11. de haeres. in 6. generatim iniunxit inquisitoribus, vt contra haereticos eorumque fautores & receptatores, nec non contra infamatos de haeresi vel suspectos iuxta sanctiones canonicas procedant. Tales suspecti vel diffamati de haeresi censentur, qui occulta conuentiula celebrant seu a communi conuersatione fidelium vita & moribus dissident, die nicht mit machen, qui si iurare noluerunt, ex hoc ipso TANQVAM HAERETICI reputentur. c. 17. vers. adiciamus, X. de haeretic. Tales ergo sunt praesumpti haeretici.

Triplex suspici-  
onis gradus  
in haeresi,

levis,

§. V. Evolui existentiam criminis suspecti in materia haereseos de iure canonico, quod tamen suis gradibus discernendum & aestimandum; quia citati textus monstrant, varios suspicionis gradus dari, prout iam cap. praec. obseruaui. Communiter tres gradus constituunt, vt suspicio de haeresi vel levis sit vel uehemens vel violenta. LEVIS est, quae deducitur ex signis externis operum aut verborum, quibus tamen raro, licet aliquando, haeresis concludi potest, testibus LIMBORCHIO in histor. inquis. lib. III. c. 11. & DANDINO de susp. de haeres. praelim. IV. n. 2. vno verbo: quae saepissime fallit & vt plurimum tenera-

temeraria est. **VEHEMENS** suspicio est, ex qua argumen- <sup>vehemens.</sup>  
tum desumitur, frequenter concludens, & cum praesum-  
ptione iuris adeo conspirat, ut, nisi contrarium probetur,  
pro plena probatione accipi debeat, qualis nascitur ex fa-  
miliaritate & receptione haereticorum. In concilio Tar-  
raconensi de anno 1242. apud HARDVIN. tom. VII. con-  
cil. p. 350. singulorum graduum differentia his exemplis  
traditur: *suspectus de haeresi potest dici, qui audit prae-*  
*dicatorem vel lectionem irabbatorum, vel qui flexit ge-*  
*nuia orando cum eis, vel qui dedit osculum eis, vel similia,*  
*quae possunt probabiliter suspicionem inducere.* Et pot-  
est dici suspectus similiter esse, qui semel orauit, vel alte-  
rum fecit de praedictis cum eis. Si vero pluries audi-  
visset praedicationem vel lectionem, vel orasset, vel aliquid  
aliud de praedictis fecisset cum eis, posset dici **VEHEMEN-**  
**TER** suspectus. Si autem omnia praedicta fecisset, ma-  
xime, si pluries, posset **VEHEMENTISSIME** dici suspectus.  
Quae hic dicitur suspicio *vehementissima*, illa ipsa videtur, <sup>violenta.</sup>  
quam alias violentam vocant, quae praesumptionem iuris  
& de iure in haeresi inducit, contra quam probationem  
in contrarium non admittendam, sed suspectum velut hae-  
reticum condemnandum esse censent, quales sunt, qui ut  
suspecti de haeresi nolunt iuramento se purgare vel ab-  
iurare haeresin, qui ut confessi & conuicti de haeresi con-  
demnantur, c. 13. vers. qui autem. X. de haeres. c. 8. eod. in  
6. vel si citatus de fide respondere nolit, & ex hac causa  
excommunicatus per integrum annum in illo statu infor-  
duerit. c. 7. de haeres. in 6. Conf. LIMBORCH. in histor. in-  
quis. lib. III. c. 11. p. 217.

6. VI. Inter hos gradus hoc discrimen constituunt, <sup>Leniter suspec-</sup>  
quod leniter suspecti ne quidem necessario denunciandi <sup>ti non sunt</sup>  
sint, ut censuit DANDINVS de susp. de haeres. praelim. <sup>denunciandi</sup>  
IV. n. 5. ideo quod in tam graui crimine ex leui causa <sup>necessario,</sup>

*bene tamen  
vehementer  
suspecti,*

non sit vagandum cum alterius existimatione, quae non potest non per talem inquisitionem laedi. Sunt enim indicia, quae huc pertinent, admodum *remota*, & plerumque *temeraria*, quae non fundant inquisitionem. Proximiora indicia operantur *vehementem praesumptionem*, ut talis praesumatur vere haereticus, & ideo denunciandus sit. Huc refert DANDINVS *cit. l. qui vivente prima vxore*, aliam scienter ducit, quod bigamus non recte censetur sentire de *sacramento matrimonii*, exemplo Lutheranorum Italiae propinquorum & Turcarum, pluralitatem adnitentium, ut garrus homo mendax. Equidem Turcarum dogma illam admittere, in propatulo est; sed evidens & malitiosa calumnia est, Lutheranos, ubicunque habitent, esse patronos *biganiae*, adeoque impia Autoris conclusio est, ideo bigamum de haereti suspectum esse, quod ex Turcarum & Lutheranorum doctrina haec processerit. Tali *suspensione vehementi* laborantes congrua purgatione, vel tortura suam innocentiam probare debent, alioquin ut haeretici damnantur. *c. 9. de haeret. in 6.* Praeterea vero non omnem effugiunt censuram, etiam post *abiurationem*, quippe qua tantum a rogo se liberant, ut infra plenius explicandum erit. Denique *violenta suspensione* laborantes ut *haeretici* condemnantur, & absolutione atque reconciliatione indigent, si submisit deprecantur lapsum; sin impenitentes, rogo imponuntur. In singulis gradibus fere *crimen suspecti* sese exerit; sed magis in posterioribus duobus gradibus, prout distincte explicandum erit.

*violenter sus-  
pecti ut haer-  
etici puni-  
antur.*

*Macchiavelli-  
mus in crimi-  
ne suspecti la-  
nias.*

§. 7. Iuvat nunc ire per exempla & *indicia*, quae ad hunc vel illum gradum referri solent, ut inde liqueat, quam lubrica haec sit doctrina, & ita comparata, ut secundum passionem inordinatas & odium iudicis, illa, quae aliis levis censetur suspicio, possit detorqueri in *vehementem*, quae simul proximam viam praebet ad *violentam*, ut vel



vel innocentissimus in hoc crimen suspecti incidere, ac velut haereticus condemnari queat. Quasunque enim regulas, praecautiones, & limitationes formauerint, illae tamen non sufficiunt, nec facile alicui profunt, si in iudice odium vel invidia praedominatur; sin amicitia vel fauor, vehemens facile degenerabit in leuem, vt ex hac inquisitionis fundamentum deficere videatur. Denique non male forsan dixeris, Machiauellissimum ecclesiasticum in crimine hoc praesumpto latitare, quo plerumque vtuntur praepotentes ad opprimendum eum, qui vel ab ipsorum moribus abhorret, vel qui ex aliis causis non tolerandus videtur. Suspicio haec, quam trado, non est vana, aut improba, sed a viris sincerioris animi agnita & approbata. Prodeat in scenam IOANNES LASSENIUS Theologus Danus, qui arcana atheistico - politica contra ecclesiasticos Machiauellistas edidit, eisque varia praecepta pseudo - politica, quae ex eorum principiis hausit, per ironiam praescripsit. Axioma XI. est sequens; SI BONVM NOVERIS, ARGVTIIS <sup>quod a Lasse-</sup> TVIS CONTRARIVM, EN REMEDIVM, HAERETICVM <sup>mio optime il-</sup> DICITO. OBTINEBIS OMNIA. RELIGIONIS MAGNA <sup>lustratum est.</sup> VIS. Subiicit huic axiomati Machiauellistico hanc exegesis Germanicam: Sollten sich auch noch andere einfinden, die dem eitat auch zuwider wären, und die Griffe und Schliche nicht approbiren wollten, und es wollte das Wort SEDITIO nicht mehr helfen (denn es ist wahr, wenn man mit einem Dinge gar zu offte ausgezogen kommt, wird es endlich stinckend, und die Bauren fangen an, es zu mercken) so ist dieses ein bewehrtes Mittel, daß man angreiffe religionem, und sage: Dieser Kerl hat keine rechte religion, er ist unser Väter Gottesdienst zuwider, er führet in seinen Schriften verdächtige Reden, er suchet die Leute sub specie recti zu verführen: er hat unter glatten Worten, die er ausgiebet, einen heimlichen

lichen Gift der Ketzerey verborgen, was gilt, das eini-  
ge Wort wird etwas fruchten. Es werden zum wenig-  
sten etliche anfangen, eine suspicion zu bekommen, ab-  
sonderlich wo solche Worte ein alter Statut offi wieder-  
hohlet. Andere, die es noch nicht glauben wollen, und  
Beweis suchen, die fange man mit andern Mitteln. Man  
darff ihnen eben nicht sagen, worinn diese oder iene Ke-  
tzerey verborgen, genug ist, daß man saget, er ist ein  
Ketzer, er dienet hie nicht, er suchet mit schönen Wor-  
ten die Leute zu verführen, er gehet mit einer bösen Re-  
ligion schwanger, die Zeit wird es austreiben. Er ist  
papistisch! höret ihr nicht, wie er die guten Werke aus-  
streicht? Er ist ein Quäcker, höret ihr nicht, wie er  
die Leute um der Laster straffet? so gar, daß er auch  
Obrigkeit und Prediger angreiffet, und das ist eben der  
rechte quackerismus. Fordert man noch mehr Beweiß,  
so wird es einen Statutey gar geringe seyn, eines solchen  
Kerls Worte zu verdrehen, und ihm einen andern sen-  
sum anzudichten. Und dieses ist darum nicht unrecht,  
denn es geschiehet alles propter commodum rationis sta-  
tus, diese in ihren Wesen zu erhalten. Vor allen Din-  
gen ist dis heutiges Tages das beste Mittel, jemand  
verdächtig zu machen. Man sage nur, er sey ein Quä-  
cker, ein Weigelianer; fraget man, warumb? so saget  
man, sufficit me dixisse. Ich bin darzu bestellet, ich soll  
wachen für Fuch, ich kenne den Vogel an seinen Federn.  
Will es noch nicht belffen, so gebe man des Kerls Leben  
durch. Man sage: ist er nicht ein Quäcker, warumb hält er  
dann in seinen Hauße Bethstunden? warumb conferiret er  
mit andern Leuten in Glaubens-Sachen? warumb klaget  
er und saget, daß alles heutiges Tages verwirret sey?  
Das ist aber die rechte Art der Quäcker: ist was ver-  
wirret, so seynd wir davor, wir wollten solche Dinge  
nicht

*exemplo con-  
tra eos, qui ab  
usu vivendi  
mundano de-  
clinant.*

nicht verschweigen oder vermüthen, sondern vielmehr abthun, und verlassen, davor habe uns jedermann. Dann in solchem Fall muß man es machen, wie die Politici an des Darius Hoffe mit dem Daniel. (Daniel VI) Dann, sprachen sie nicht, wir werden keine Sache zu Daniel finden, ohne über seinen Gottes-Dienst? Ist er nicht ein Quäcker, warumb hat er dann gewisse Fast-Tage vor sich in der Woche angestellet? Ist er nicht ein Quäcker, warumb ist er dann mit andern Leuten nicht lustig und fröhlich, und enthält sich aller Gastereyen, da man weacker trinckt, frist, und allerhand Kurtzweil treibet? Ist er nicht ein Quäcker, warumb verwirfft er dann die heutigen alamodischen Trachten und hält sich in Kleidern anders dann andere Leute? siehet man derhalben, daß solch ein Kerl aufstehet, der zu viel betet, der zu christlich lebet, und gerne wollte nach der alten apostolischen Art die Dinge eingerichtet wissen, also fort beraus, und gesagt, er ist ein Quäcker, was gilts, es wird ihm Verdacht genug geben, und er wird nicht bleiben können; Dann den Quäckern ist man keine Herberge zu geben schuldig. Also muß es seyn, soll ratio status bestehen, und nicht die Statisten sammt den Staat untergeben. Dann hilff Gott! wo man solche Kerle wollte einmisten lassen, so die Wahrheit sagen, und also von der Apostel Art schwatzen, wie viel würde unsern Statisten jährlich an Intraden eingehen? Die Apostel waren Bettler, wir aber nicht also, wir sind Herrn, und wollen Herrn bleiben, die mit güldenen Netzen fischen. Trotz Apostel! Trotz Wahrheit! wer dawider saget, Quäcker elto! Das ist ein Fund, der nicht mit Gelde zu bezahlen, und den die Statisten jährlich nicht um 1000 Ducaten missen sollten. Es ist aber nicht genug, daß man alleine an einem Ort die Wahrheit verjage, man muß auch zum Schein, daß alles um der Religion willen

willen geschehen, an andere Oerter schreiben mit beweglichen Worten und contestirung seiner condolentz; man habe vernommen, daß auch daselbst Quäcker seyn (das ist rechtschaffene frommer Christen Leute, dann es sind nicht alle Quäcker, die man Noth halben Quäcker nennen muß) man möge doch zusehen, daß man sie auch da ausrotte, alsdann bekömmet unser procedre überall einen guten Schein.

*Illustrantur  
haec pseudo-  
politica prin-  
cipia.*

*Si quis fors-  
a communi  
vita dissidet  
& conuenti-  
cula celebrat  
ex iure cano-  
nico*

§. VIII. Ne credas, haec pseudo-politica principia esse vanas summi Theologi cogitationes & mera somnia, probationem eorum liquidam ex decretis pontificum dabo, quamvis praxis pessima pro dolor! per varia secula vsque ad nostra tempora haec principia in quibuscunque fere ecclesiis fouerit. Ad pseudo-politica principia I.) retulit summus Theologus, quem modo laudauimus, artem hominem innocentem in crimen suspecti vocare, α) si a communi vita & moribus ceterorum dissidet: β) si forsitan occulta celebrat conuenticula. Vtrumque approbat INNOCENTIVS III. in c. 13. vers. adiicimus. de haeresi iubetque, ut hi denunciarentur mox episcopo, qui occulta conuenticula celebrant, seu a communi conuersatione fidelium & moribus dissident. Qui ergo abstinent ab illecebris huius mundi: qui omnem in vestibus aliisque ornamentis ambitionem vitant fugiuntque: qui commensationibus & comotationibus abstinent: qui bacchanalia in Italia alibique ante quadragesimam visitata damnant: qui vnicum illud bonum duntaxat quaerunt, & in quotidiana abnegatione sui ipsius viuunt, reuera a communi conuersatione fidelium (h. e. Christianorum, qui nomine tales sunt) & moribus dissident, & ita secundum hoc principium pseudo-politicum non potest non suspectus de haeresi fieri. Inueteratum hoc malum in clero Romano iam olim viguisse BARON. ad ann. 1016. n. 5. fatetur, adeo ut vel ex suspiciante impetu ferren-

*et prae-  
signa-*

ferrentur in innocentissimos. Sed, pergit, ut contingit  
 saepe pecuariis canibus in amicos ferri, quos cum extra-  
 neo indutos habitu viderint, existiment inimicos, ita saepe  
 quoque contingit, ut eum inuadant, & in suspicionem  
 haereseos adducere conentur clerici, quem a suis moribus  
 & vita dissidere censent. Illustrat hoc exemplo SIMEO exemplo Simeonis.  
 NIS eremita, refertque, cum visitasse circumeundo varia  
 sanctorum corpora, & tandem quoque Romam anno 1016.  
 venisse, atque in ecclesia Lateranensi congregatam Syno-  
 dum sub BENEDICTO VIII. deprehendisse: in qua, per-  
 git, ex scriptore vitae eius, cum deuotae orationis moram,  
 ut ei semper consuetudo erat, diu in longum protraheret,  
 unus ex clero, nequitiae & superbiae furore plenus, Si-  
 meonem virum sanctum & Catholicum omnibus in Synodo  
 residentibus ore polluto infamauit haereticum, dicendo:  
 Nonne omnes videtis in visu & incessu, & totius corporis  
 gestu hominem hunc prauum & inpositorem haeretice agere?  
 Ex solo itaque aspectu & externis moribus eum de haeresi  
 infamauit, & quia praeterea Armenus erat, occidentalibus  
 suspectus, aequae absurde ac impie eum in suspicionem  
 criminis ex natione deducere conabatur, ac quidem in-  
 quisitor Valentinus IOANNES a ROYAS in tr. de haeret. P. I.  
 n. 208. Germanos, Gallos, atque Anglos suspitione  
 hac laborare, insulse sibi persuadet. Ideo, ait, non erit  
 indicium temerarium, sed iuri consonum, verba dubia ab  
 homine Gallo, Anglico, vel Germanico prolata in deterio-  
 rem partem interpretari, quod is ex suspectis regnis ortum  
 traxerit, & sic suspectus de haeresi fuerit, de quo suspi-  
 cionis fundamento consulendus DANDINVS de susp. de  
 haeres. in praelim. V. Adeo vero diuturnior deusio eo  
 tempore insolita visa, ipsaque pietas suspecta clero deper-  
 dito fuit, ut ex hac nota haeretici agniti vulgo fuerint,  
 ideo quod Manichaei passim occidentem infecissent, in qui-  
 bus,

Arndii.

Speneri.

Gerhardi.

bus, ut ait BARONIVS cit. l. n. 6. cum esse consueverit affe-  
*ctata sanctitas, ne detegerentur, plane euenit, ut ex iisdem,*  
*notis viri etiam sanctissimi infamarentur, & aegre SIMEON*  
*furori insanientis cleri exemptus fuerit. Fata B. ARNDII*  
*notissima sunt, qui impio clero ideo suspectus de haeresi*  
*visus fuit, quod vitam in Christianis meliorem & ad ima-*  
*ginem CHRISTI effigiatam, & sic longe alios mores desi-*  
*deraret, seseque ad hanc doctrinam componeret. Quia*  
*vero haec doctrina a vita & moribus impii cleri dissidebat,*  
*suspicionem de haeresi varia eum infamarunt, in quam etiam*  
*alii sanctiores Theologi, ut GERHARDVS, SPENERVS alii-*  
*que coniecti sunt. Hac de causa SPENERVS in consil.*  
*Theol. Germ. P. III. c. 6. art. 1. dist. 4. sect. 33. p. 619.*  
*notanter scribit: Die Lust andere zu verketzern, wäh-*  
*ret schon lauge, und mögen wir fast allgemach gewohnen;*  
*dergleichen zu hören -- Daß auch der liebe Arndius noch*  
*so bösen Nahmen bey einigen behält, hindert seiner Seel-*  
*igkeit nichts, so wird auch sein Gedächtniß nichts desto-*  
*weniger im Seegen bleiben, bey allen denen, welche ihn*  
*mit Verstande gelesen, und etwas einen Geschmack von*  
*geistlichen Dingen haben. GERHARDVS pariter de calu-*  
*mnii in semet iactis cecinit:*

*Qui studium hoc aeuo pietatis gnauius urget,*  
*Et Sophiae partem tractat utramque sacrae:*  
*Ille Rosae crucius vel Weigelianus habetur,*  
*Et nota TURPIS ei scribitur HAERESEOS.*  
*De me non verita est vitiosa calumnia id ipsum*  
*Spargere, & his nugis conciliare fidem.*  
*O coecas hominum mentes! o pectora coeca!*  
*O sine iudicio debile iudicium!*  
*Discite quaesio prius, quis vere Weigelianus,*  
*Quisue Rosae crucius, discite quaesio prius.*

Dis-

*Dispellunt radii solares nubila coeli,  
Lux veri & falsis clarior emicuit.*

Idem obseruauit B. BRUNNEMANNVS lib. I. iur. eccl. c. 1. <sup>testimonio</sup>  
§. 7. aitque: *conqueritur* B. MEISNERVS in praefat. me- <sup>Brunneman-</sup>  
dit. ad Evang. festiu. refrixisse in multis pietatem & cha-  
ritatem: vix deplorari posse huius seculi iniquitatem: vix  
amplius urgeri posse pietatis studium sine SUSPICIONE  
HAERESEOS Weigelianae.

§. IX. Quia vero II.) plurimi Curios simulant, & bac- <sup>Pessimorum</sup>  
chanalia viuunt, inde non mirandum est, optimam calu- <sup>præsidium</sup>  
mniandi innocentes occasionem iis videri, si cos <sup>persequendi</sup>  
*de haeresi* facere possint. Norunt, haereseos infamiam <sup>optimos viros</sup>  
infinita mala parere: famam virorum inelytorum sugillare <sup>ex suspitione</sup>  
atque laedere, imo primum quasi fomentum esse, quo hi  
possunt opprimi, quorum interitum meditantur. Sciunt,  
eorum a pluribus laudari & probari zelum, qui pro puri-  
tate fidei suscipitur, adeoque hunc primum gradum esse  
ad inclarescendum. Inde viros in magna existimatione <sup>ut in-cre-</sup>  
positos, & eruditionis laude celebres adoriuntur, verba <sup>scant,</sup>  
captant, consequentias periculosas inde eliciunt, & omnem  
mouent lapidem, ut in *suspicionem haereseos* eos addu-  
cant. Vno verbo: haec doctrina, quae *suspicionem de*  
*haeresi* fouet, defendit, imo criminibus accenset, plerum-  
que tutissimum portum calumniatoribus praebet, quo se <sup>ex calumniis</sup>  
refert & impune calumnias quascunque in innocentes, <sup>innocentium,</sup>  
integros, praestantesque viros euomere possint. SPENE-  
RVM virum integerrimae fidei & morum Christianorum  
id vnice excruciauit, quod ex plurimorum calumnia, qua  
ipsum *suspectum de haeresi* reddere omnibus viribus annisi  
sunt, *lapis offensionis*, in quem plures peccarunt, fuerit,  
quamuis simul gauisus, *daß dem Satan*, ut scribit tom. III.  
*conf. Theol. c. 6. art. 1. D. 4. sect. 1. p. 532., sein Stück*  
*L 2 nicht*

nicht angegangen, welcher nicht nur gesucht, das arme und wenige Gute, so hier oder von uns geschehen mag, zu unterdrücken, welches endlich keine so große Sache wäre, sondern damit auszurichten, wo er durch die Calumnien den Sieg erhalten, und es darbey hätte bleiben müssen, unsere Sache und Vornehmen wäre irrig und schädlich gewesen, daher unterdrucket worden, daß, wo irgend auch anderswo ein christlicher Lehrer eine redliche Intention hätte, das Gute mit Eifer zu thun, und den Greueln sich mit Macht zu widersetzen, derselbe sich durch unser exempel intimidiren und furchtsam machen liesse, die Wahrheit bey sich aus solcher Sorge in Ungerechtigkeit aufzuhalten, oder ein soleher Stracks desto stärkeren Widerspruch und obstacula befände, weil dergleichen an unserm praecudio bereits durch die Erfahrung schädlich und unterdrückwürdig erkannt worden wäre. Plena est tota epistola de calumniis eorum, quibus hi, qui artem profitentur, alios de suspitione haereseos acculandi; ut solent contra eos, qui norunt, Christianam religionem alios mores aliamque vitam postulare, a quibus longe alieni sunt calumniatores. Horum primaria cura, ut finem propositum obtineant, esse solet, ut primo innocentes ex variis consarcinatis causis suspectos reddant, paratos se defendere repellant, & quoscunque adhortentur, ne apologias eorum legant, veneno acuto & vix apparente infectas, ne incanti capiantur. Etiam hoc axioma intimae artis Machiavellistae esse censet IOANNES LASSENIUS cit. l. p. 147. DEFENDERE CUIPIENTEM, NON AVDITO: STET PRO RATIONE VOLUNTAS, SALVS PVBLICA, addita hac exegesi: würden aber solche Leute, die man aus Städten zwar ohne Ursache und wider Billigkeit treiben lässet, anhalten, man möge sie überweisen irrige Lehren, sie wollen sich sodann verantworten oder unterrichten

quod p. fudo.  
p. hieci prin  
cipit anu-  
merat Lasse-  
nius.



ten lassen, so muß kein Statist Obren haben. Weg, weg, creutzige ihn! muß es heißen; Es ist allbereit beschloffen; ihr seyd Schwätzer, Ketzler und Schwärmer. Es ist decretiret, ihr sollt zum Thor hinaus, dann ihr erregt die Stadt. Warum seyd ihr nicht bey den alten Leissen geblieben? habeatis vobis. Gebet fort. Denn wenn es erst zur defension kommet, dürfften diese wohl solche argumenta vorbringen, daß das decret müsse wieder umgestoßen werden. Darum ist es eine herrliche Sache, wenn collegialiter ein Ding beschloffen, so hat es vim inringentem, das decretum ist sodann intallibile, und darff niemand darwider brummen. Das wissen die Papisten wohl, darum halten sie so viel auf ihre concilia, von welchen sie sagen, daß sie nicht irren können. Gebet denn nun ein dergleichen Verklagter und Ungehört-Verdammter gleich klagen an andre Oerter, wird er doch von andern wenig geböret werden, denn man wird überall sagen: Seyd ihr an diesen oder jenen Ort vor den vortrefflichsten Itatisten verdammet, wer kan euch weiter helfen? Euch wird kein Unrecht geschehen seyn, denn das sind alte Leute, welche so viel labre her allbereit practisiret haben; sie wissen wohl, was sie thun sollen. Denn es ist ein grosses Ding um einen alten Statuten; dem wird überall geglaubet, darum muß er auch um desto mehr seine Autoritet in Acht nehmen, damit d iß sie nicht zu cadentz komme, welches sonst gar leicht geschehen.

§. X. Praefertim vero illi magnis ingeniis. quibus <sup>Protestantiss-</sup> ultra vulgus sapere datum est, hoc fatum imminet, vt ab <sup>ma ingenia</sup> inuidis in suspicionem haereseos, imo quod plus est, ma <sup>pariter in su-</sup> giae deducantur; nam ex iplo, quo haec eis attribuitur, <sup>spiciuntur</sup> per indirectum sunt graviter suspecti de haeresi, quod pa- <sup>haereseos &</sup> ctum cum diabolo iniuerint, vt strenue adstruit DANDINVS <sup>magiae dedu-</sup> de suspecti. de haeresi. c. 2. sect. 1. p. 149. sqq. & SIMANCAS

de *Cathol. instit. tit. 31. n. 8.* Notum est, peculiarem spiritum familiarem seu daemone[m] attributum fuisse SOCRATI, ARISTOTELI, PLOTINO, PORPHYRIO aliisque, imo ipsi SCALIGERO & CARDANO, ut docet NAVDAEVS dans *apologie pour les grands hommes, soupçonnez de Magie, c. 13. p. 212. sqq.* quorum stupenda eruditio magicis artibus adscribi meruit. Nec hoc insolitum esse censet DANDINVS *cit. l. subsect. 2. n. 25. p. 160.* aiens: Daemon quandoque & artes & scientias docet; scientiae enim nostrae dependent ab intellectu agente (quem illustrare potest Daemon) sicut a primo principio. Verum est, quod Daemon omni conatu procurat homines, non ad scientias, sed ad errores reuocare: tametsi ipse praeter Socratem & alios, Aristotelem etiam philosophum reddiderit. optima ergo via est, eos, quos ingenio nostro superare non possumus, de magia & haeresi suspectos reddere, eorum conatibus, ne inclarescant, resistere, & ita eosdem opprimere. Est enim hoc stratagemata iuxta DANDINVM admodum probabile, quod vulgi mentem facile ferit, ut ingenii praestantia & acumen magis noceat quam prosit in iis locis, in quibus criminis suspecti sedula habetur ratio; seu in quibus superstitione regnat. Nam licet forsan haec suspicio levis esse videatur, facile tamen augeri potest, si modo ante omnia ad inquisitionem raptus fuit. Certum autem & indubitatum est, ait IO. A ROYAS P. II. de haeret. n. 20. inquisitores fidei contra aliquem in crimine haeresis posse ex leui & modica suspicione procedere, ut suspectus interrogetur; quid sentiat de fide? Si comparere nolit, aegre ferens, dotes ingenii singularis in suspicionem pacti cum diabolo initi ineptissime vocari, excommunicandus, & post annum, nisi absolutionem petierit, velut haereticus condemnandus est iuxta processum in c. 7. de haeret. in 6. praescriptum. Etiam hoc Stratagemata

gema Machiavellistis suppeditat IO. LASSENIUS in arca-  
 nis atheist. polit. p. 119. QVEM ULTRA VULGVS SAPERE  
 NORIS, SPIRITVM FAMILIAREM HABERE DICAS: O-  
 MNIA RATIONI STATUS INSERVIENTIA CONQUIR-  
 TO.

*ex pseudo-  
 principis po-  
 liticis iuxta  
 Lassenii sen-  
 tentiam.*

TO. Addit vero hanc axiomatis illustrationem: Noch  
 ein ander bewährtes Mittel ist, jemand verdächtig zu  
 machen, der etwa herrliche Gaben hat, und dem der ge-  
 meine Mann anhänget, ihn etwa unterhält, dadurch be-  
 sorglich die Intraden der Statisten dörrften geschnälert  
 werden; Man sage, der Kerl hat einen spiritum famili-  
 arem, es gehet nicht recht mit ihm zu; von ihm selbst kan  
 er das Ding nicht thun. Denn es geschiebet offtermahls,  
 daß mancher Kerl so gute Dinge stiftet und schreibt,  
 daß man nichts dawider zu sagen hat, auch nichts con-  
 quiriren kan, zu der Zeit muß der Teuffel aus Noth  
 helfen. Man sage nur: er habe einen spiritum famili-  
 arem, davor wird bald iedermann erschrecken. Dem  
 wer wollte vor dem Teuffel nicht Abscheu haben? Fra-  
 get man, wo ihm der Teuffel sitze? so kan man alsdamm  
 auch leichtlich was erfinden: Die Zeit und circumstantien  
 geben solche Dinge schon an die Hand. Wirst man  
 aber vor: der Mensch bete fleißig, er führe ein gutes  
 Leben, und schreibe herrliche geistreiche Bücher, so  
 diene einem solchen zur Antwort: ob man nicht in heiliger  
 Schrift gelesen, daß auch der Teuffel in einen Engel  
 des Lichts sich verstellen könne? Summa, in der Zeit der  
 Noth muß man alles conquiriren, sonderlich wenn ratio  
 status anfänget zu wancken, dann mag helfen wer nur  
 kan, er sey weiß oder schwarz. Die Statisterey kan  
 alles wieder gut machen; lügen muß man alsdenn auch  
 stattlich können, und aus einer Mücke wissen in einem Au-  
 genblick einen Elephanten zu machen. Hac methodo  
 vsi sunt fratres ignorantiae, eo inprimis tempore, quo

*illustratur  
 hoc ex facti  
 sculi XV.*

bar-

exemplo  
Ren. blini.

testimonio  
Espencae.

Erasm.

barbaries summa inter eruditos regnabat, & *linguarum orientalium* studium p[ro]ne consenuerat, vt seculi XV. fata ostendunt, quo quidam studia elegantiora reducere satagerunt, quorum fata enarrat HERMANNVS VAN DER HARDT in *histor. literar. reformat.* REUCHLINVM vt suspectum de haeresi ab HOOCHSTRATO delatum fuisse constat, quod ille vltra vulgus saperet, & *hebraicis* potissimum delectaretur studiis, rudibus eo tempore suspectis, & sic etiam HOOCHSTRATO hominū infuslo & imperitissimo. Adhuc tempore ESPENCAEI Graecis & Hebraeis linguis inclarescentes suspecti de haeresi ab imperitis, quorum maxima copia erat, traducebantur, vt testantur Autores *Thesauri Theologico-philologici* in praefat. docentes, non fuisse citra periculum supra vulgus sapere, fatente etiam ingenue CLAUDIO ESPENCAEO, Graecum aliquid nosse fuisse suspectum, *hebraicae* autem proprie haereticum. Nec hoc negant ipsi Triuultini dans *memoires pour l'histoire des sciences & des beaux arts* de anno 1701. art. XI. vbi praefationem praedictam referunt, & sub examen reuocant. ERASMVS non alia de causa haereseos accusatus est a monachis aliisque indoctis theologis, quam quod barbariem monasticam impugnaret, & bonas instauraret literas, inprimis vero graecae linguae peritiam inculcaret. Periculum ex linguis graeca & *hebraica* imminere rei ecclesiasticae, clamabant imperiti, nil nisi suspiciones haereticae prauitatis spirantes, adeo vt, cum ERASMVS Hieronymum edere incepisset, accurrerent quidam graues viri & insignes, vt sibi videbantur theologi, per omnia sacra typographum obtestantes, ne quid graecitatis aut *hebraismi* pateretur admisceri, ingens in eis literis esse periculum, nec quicquam esse fructus, ad solam curiositatem esse paratas, vt verbis ERASMI refert VAN DER HARDT cit. l. P. I. p. 22.

§. XI. Denique IV.) obseruandum, hoc *crimen suspecti* de iure canonico esse illud scutum, quo suum tegere solent liuorem & malitiam persecutores eorum, quos intolerabiles censent, vulgo *die Ketzermacher oder Ketzermeister*; quid enim vt plurimum aliud hi heroës intendunt, quam hominem bonae exstimationis traducere, quod suspectas opiniones foueat, quodque, quaecunque agat scribarque, nobis suspecta esse debeant? Tales enim *haeretifices*, si ita loqui licet, ecclesiae h. e. *regno ecclesiastico* admodum viles esse credunt, quippe qui pro ecclesia eiusque salute pugnare, pro fide, eiusque puritate solliciti esse, & lupos abigere ab ouili dicuntur. Quin quod omnes ad accusandum *haeticum* vel *suspectum* obligentur, cum haeresis dicatur crimen reipublicae Christianae perniciosissimum, & quia nullum crimen grauius est, ideo confestim sine mora aliqua ad accusandum vel denunciandum properandum est. *Qui enim alios, cum potest, ab errore non reuocat, se ipsum errare demonstrat*, iuxta c. 2. X. de haeret. quod posterius sedulo praecauere student *haeretifices*; ideo clamant: ideo accusant: ideo libellos refutatorios scribunt, idque se vi conscientiae facere protestantur iuxta c. 47. C. 2. q. 7., quod illius non sit dissimulandum opprobrium, qui probra nostra deleuit, vt loquitur INNOCENTIUS III. in c. 15. X. de lud. & Sarac. Imo addunt, se iuxta doctrinam IO. a ROYAS in singular. fidei p. 12. n. 17. violenter suspectos de haeresi reputandos, si tacerent, nec communem vigilantiam & sollicitudinem contra hostes communes & insidiatores adhiberent. Palam ergo est, haeretifices optimam defendere causam, & praesidium ex iure canonico habere tutissimum. Eadem quoque apud Protestantem nonnunquam luditur fabula. Impunis *haeticum* vt plurimum audacia, & scelere re- vera ius datam, quod semper tales simulent se causam Dei

*Haeticum scutum in hac doctrina suadatum.*

*quod iuxta iuri canonico debetur*

*& impunitum est.*

Tom. VI.

M

agere.

ab studio  
bene merendi  
de ecclesia.

agere. Refert B. SPENERVS tom. III. consil. Theol. c. VI. art. 2. sect. 11. p. 878. *Se ex relatione cuiusdam intellexisse, daß ein vornehmer Theologus sollte gesagt haben, wenn 3. oder 4. Theologi, die in Ansehen sind, zusammen halten wollten, daß sie den vierten oder fünften leicht zum Ketzer machen könnten. Ita enim se optime meritos de ecclesia esse censent plurimi, & quia plerique studio bene merendi ducuntur, nulla commodior occasio reperitur, quam crimen suspecti vrgeri, in usum sedulo reuocare, & illud iis imputare, quorum merita in ecclesiam forsan Diis minorum gentium obstant, ne inclarere possint. Confirmabo hoc testimonio prudentissimi Theologi SPENERI tom. ult. consil. Theol. c. 2. art. 4. sect. 10. p. 497. Ich bedaure das Unglück unserer Zeit, daß es leider, sonderlich bey unserer Religion, dahin gekommen, daß sich viele kaum, ihrer Meinung nach, um die Kirche besser verdient zu machen glauben, als wo sie Mitbrüder um dieses oder jenes willen zu Ketzer machen, oder doch in Verdacht ziehen können: und will man die Evangelische Religion fast insgesamt nur auf gewisse Formeln setzen, da so bald eine Sylbe von der gemeinen Art, obwohl beybehalten gefunden Verstandes, abgewichen werden, alle Reinigkeit der Lehre in Gefahr zu stehen, wo nicht gar verlohren zu geben, geachtet wird, darüber man fast gar den Glauben (der gewiß mehr in Krafft als Worten stehet) und Liebe vergift. De hoc pruritu meritorio vel quasi, vt credunt haeretices, IDEM denuo agit cit. l. c. VI. art. 2. sect. 22. p. 292. in primis vero tom. III. c. 6. art. 2. sect. 16. p. 728. vbi ita: gewislich diese Unart, welche sich bey vielen findet, daß sie so gerne Ketzer machen, und meinen, darin bestehe ihr Füssen vor die Beybehaltung der reinen Wahrheit (die an sich freylich eine Pflicht ist, daran wir allen Fleiß anwenden sollen) wo sie ander*

Haereticorum  
nequitia de-  
sorgnendi  
verba.

ter

ver ihre Worte mißdeuten, und aus jeglichen erzwingene Folgen machen, an die die Autores nicht gedacht haben, ist eine unserer Zeit so gemeine als gefährliche Seuche, daß man sie fast morbum epidemicum ecclesiae nennen sollte. Et tamen hic morbus inter virtutes & opera meritoria refertur, illisque inuisus tantum atque intolerabilis esse videtur, qui ipsi suspecti sunt de haeresi: haereticos enim non esse prosequendos atque a praecipibus ecclesiae arcendos, plus quam haeretica propositio esse creditur.

§. XII. Ostendi, in crimine suspecti, eiusque persequutione secundum praxin canonicam, omnibus religionibus fere familiarem, contineri vt plurimum 1.) arcanum atheistico - politicum vel Machiavellicum: 2.) impunem calumniandi & lacessendi audaciam: 3.) ingenia magna opprimendi artificium insigne: 4.) haereticum molimina meritoria, vt vulgo vocantur. His adde 5.) praetextum insignem, causam fidei, quae exorbitantem & irregularem prorsus fauorem habet, c. 8. 18. de haeresi in 6. clem. I. eod. ab omni iure deuiare, omnem captiuare rationem, nec subiectam esse iudiciis laicorum, ratione corrupta vten-  
Prætextus  
notus, quod  
fidei fauor  
quaque per-  
mittat.  
tium. Etenim a) causa fidei ad multa obligat, quae alias sunt voluntaria: β) multa, imo infinita remittit, quae alias praeccepta: γ) multa prohibet, quae alias permittit: δ) quae alias valide gesta, annullat, & contra ε) quae alias nulla & irrita, facit valida, quae omnia ex iure canonico illustrari possent, si de effectibus haereseos scribere, volupe esset, qua in re consuli poterit id. a ROYAS de singularibus fidei, quae reuera plusquam singularia, & adeo portentosa sunt, vt nullum grauius malum suspitione haereseos excogitari queat. Immanitas plus quam barbara contra haereticos, zelus ecclesiasticus & diuinus creditur: odium erga eos, qui suspitione haereseos laborant, censetur singularis fidei effectus, qui a vera fide longissime aber-

rat. Vno verbo: *suspicio de haeresi* infinitis malis, vicem poenae grauissimae sustinentibus, subiecta est: *orthodoxia* bene beateque viuere concedit, vbi sola *fide* intellectuali viuatur. DE LA ROCHE dans la bibliothèque Angloise tom. I. P. I. art. 9. literas Ministri cuiusdam ecclesiastici ad studiosum theologiae, sermone Anglicano scriptas Gallico idiomate recensuit, in quibus inter alia mala huius suspicionis & connoda orthodoxiae, etiam extra Romanam ecclesiam, depingit. Placet potiora eius verbis hic repetere, quae de appellatione *haeretici* p. 223. sq. attulit: C'est un terrible mot, quoi qu'il n'ait aucun sens dans la bouche du peuple, ni aucune mauuaise signification en lui même. On suppose, qu'il renferme toutes sortes de mauuaises qualitez: il fait tout paroître odieux & difforme, il rompt l'amitié la plus étroite: il étouffe les sentimens d'affection les plus iustes & les mieux fondez. Du moment, qu'un homme passe pour hérétique, la charité consiste à agir contre les regles, qu'elle prescrit; & plus on viole les loix divines par rapport à l'hérétique, plus on croit rendre service à Dieu. Post pauca pergit de his, quos *suspicio haereseos* onerat: Considerez, je vous prie, ce qui arrive, lors qu'un homme est soupçonné d'hérésie. Dès que vous passerez pour hérétique, vous ne serez plus en état d'édifier vos paroissiens. Je suis sûr, qu'un aussi bonnête homme, que vous, doit regarder cela comme un grand mal. Pendant que vos Paroissiens croient, que vous êtes orthodoxe, votre bonne conduite, votre temperence, la maniere affable, dont vous vous entretenez avec eux, le soin, que vous avez de consoler les malades & les affliger, toutes les qualitez, jointes à une maniere d'instruire aisée & pleine d'affection, ont beaucoup d'influence sur eux; & vous les conduisez comme il vous plaît. Ils achinent votre bon exemple, & ils tâchent de l'imiter: votre conduite régu-

& haereseos  
applicatio  
terribilis fit.

multis refer-  
sa malis.



régulière est une reproche tacite, lors qu'ils font mal: votre présence même est une leçon de vertu; & l'on ne sauroit nier, que vous n'ayez déjà fait beaucoup de bien, pendant le peu de temps, que vous avez été parmi eux. Mais dès qu'ils vous soupçonneront d'hérésie, n'espérez plus de leur être utile. Ceux qui avoient auparavant une secrète vénération pour vous, croiront, qu'il est de leur devoir, de vous diffamer. Ils traiteront votre vertu d'hypocrisie, & votre humilité d'orgueil. Il vous regarderont comme un réprouvé & ils s'imagineront, que le diable a eu part à tout, ce que vous avez fait. Pour donner des preuves solides de leur orthodoxie, ils mépriseront votre doctrine, votre bon exemple; & afin, qu'on ne s' imagine pas, qu'ils sont infectez de vos erreurs, ils retomberont dans les vices, auxquels ils avoient renoncé, & ils auront soin de ne plus profiter de vos instructions. In sequentibus alia infinita mala, quae ministris ecclesiae suspectis imminant, exaggerat & in scenam producit, tandemque subiungit commoda infinita orthodoxiae annexa. L'orthodoxe vit tranquillement & à son aise: on extermine, on excuse ses fautes, ou plutôt on les oublie entièrement. Sa violence passe pour zèle louable, & son indiscretion pour un bon naturel. On attribue ses méprises, à un défaut d'attention: & si l'on ne peut les justifier, on dira, que les plus grands hommes se trompent quelque fois, & que les Écrivains du premier rang ne sont pas infallibles. Peut-être même que ses fautes lui seront avantageuses: on montrera, que la bonne cause, qu'il soutient, l'a fait tomber dans l'erreur. On donnera des éloges extraordinaires à son savoir: tout le monde louera ses bonnes qualités, & l'on mettra ses vertus dans leur plus beau jour, afin de cacher ses défauts. En un mot l'orthodoxie sert à expier toutes sortes de vices, & l'hérésie détruit toutes sortes de vertus.

*impedit omnem aedificationem ecclesiae.*

*optimis orthodoxiae vitam tranquillam & beneficam praestat.*

Proinde hanc  
ipsa suspicio  
non omni poe-  
na caret.

§. XIII. Quae cum ita sint, aestimanti veram *suspicionis* indolem facile apparebit, illam proprie loquendo *crimen* nullum constituere posse, si vel maxime *haeresin* criminibus accenseas; id quod rationes *cap. I.* adductae docent. At odium vatinianum erga haereticos, effecit, ut, 1) qui tantum *suspecti* sunt *de haeresi*, ab omni crimine & poena non liberentur, maxime si clerici fuerint, licet 2) non possint *plecti poena ordinariâ* haereticorum. Posterior assertit pontifex in *c. 14. X. de praesumpt.* si modo congrua purgatione h. e. vel iuramento purgatorio vel tortura innocentiam suam monstrauerit. *c. 9. & 13. X. de haeres.* In hac purgatione si deficit, ut conuictus condemnatur. Facile autem deficere potest de iure canonico, quod plures compurgatores pro qualitate personae & criminis desiderat, quos si reperire ad numerum praescriptum nequeat, defecisse in purgatione dicitur, adeo ut, qui olim in Hispania vno tantum deficiebat expurgatore, ut conuictus condemnatus fuerit, obseruante LIMBORCHIO in *hisor. inquis. lib. IV. cap. 28. p. 314.* qui etiam processum ipsum se purgandi diligenter recensuit. Purgatione facta, ab omni poena non est immunis, quod prius membrum est, adeoque vel *sola suspicio* aliquod crimen in haeresi constituit.

nam 1.) post  
abiurationem  
extra ordi-  
nem puniatur.

§. XIV. Etenim I.) apud multos inquisitores, teste LIMBORCHIO *cit. l. p. 316.* inualuit consuetudo, ut reus vehementer suspectus prius torqueatur, deinde si nihil confessus fuerit, ut se purgare cogatur; posthac si expurgatus fuerit, & abiurare quoque teneatur, & tandem post abiurationem arbitrariis etiam poenis puniatur. Inhumanus hic omnemque barbariem superans processus ne quidem ab omnibus inquisitoribus approbatur, quamuis ostendat, etiam crimen incurrere, qui duntaxat *suspicionem* contra se excitauerit. II.) Obseruat 10. a ROYAS P.

2.) *suspicionem*  
sine abiurati-  
one.

II. de

II. de haeret. n. 305. *sqq.* ne quidem hodie purgationem canonicam, usu & consuetudine sublatam adhiberi, sed eum, qui vehementer suspectus est, ad triremes, vel ad carcerem aut abiurationem & ad poenas pecuniarias vel alias extraordinarias arbitrio iudicis condemnandum esse.

III.) Admittunt interpretes, licet suspicio vehemens quo-  
3.) ipsa sus-  
 spicionis caus.  
 fac poenam  
 habens.  
 modocunque siue *tortura* siue *iuramento* purgata fuerit, ut ab ipso crimine absolui debeat, ut plurimum tamen

ipsum indicium, unde suspicio mala est, ita comparatum esse, ut per se crimen ecclesiasticum constituat, poena legitima expiandum, & ita delictum, suspicionem grauioris criminis in se continens, non vero suspicio ipsa puniatur. Sic qui celat res furtiuas per violentam effractionem contrectatas, suspicionem contra se habet, quod ipsemet violentae effractioni manus accommodauerit per *art. 40. C. crim. Carol.* quod aliis praeterea exemplis illustrat FRANCISCVS SARMIENTO *lib. I. select. interpr. c. 1. n. 10.*

In his, qui suspecti sunt de haeresi, id semper occurrit, quia nullum potest excogitari indicium haereseos, quod iura canonica inter illicita & fugienda haud collocent, & ita in effectu crimen suspecti semper superfit, purgatione iam facta. Diximus supra, contra bigamiam esse praesumptionem grauem, quod non recte de sacramento matrimonii senserit, quamuis bigamia euidenter peculiare aliud delictum constituat. Qui citatus, ut de fide respondeat, contumax est, excommunicatur, ut grauius de haeresi suspectus sit, adeo ut absolutionem cum poenitentia petere, & se ab omni haeresi purgare teneatur. *c. 7. de haeret. in 6.*

Euidentius exemplum occurrit in *c. 10. X. de purgat. canonica*, quo ille, qui se ab haeresi purgauerat, adhuc tamen plectendus esse dicitur. Iuxta principia huius iuris omnes haeretici sunt vitandi, ut familiaritas cum iis contracta non possit non esse punibilis, *c. 4. §. 8. X. de haeret.*

atque

ad hoc pur-  
 gationis facta  
 semper super-  
 est crimen.

quod illustra-  
 tur ex *c. 10.*  
*de purg. ca-*  
*non.*

atque communicantes cum haereticis & fautores eorum excommunicentur, c. 13. X. eod. praetereaque grauiter de haeresi suspecti sint, per c. 10. X. de purg. canon., quod plenius illustrat DANDINVS de susp. de haeresi c. 5. sect. 1. n. 10. sqq. p. 436. sqq. Denique IV.) tales propter scandalum concurrens putatiuum ne quidem purgatione facta ab omni poena immunes esse queunt, cum scandalum quoque plectendum sit. Ait pontifex in cit. c. 10. In poenam autem familiaritatis illius, quam cum haereticis scienter habuisse dignoscitur, eum ab officio volumus manere suspensum, donec SCANDALVM sopiatur, ita tamen, ut publice familiaritatem haereticorum abijcet. Scandalum potissimum inde deriuasse videtur pontifex, quod ipsemet ex familiaritate cum haereticis contracta in publicam suspicionem haereseos inciderat, quod nec purgatione aboletur, adeoque aliqua coercitione dignum iudicatum fuit. Hoc indicant verba, quae paulo post sequuntur: sic deinceps vitam suam bonis adornans operibus, ut INFAMIA conuertatur in bonam famam, & omne SCANDALVM & suspicio de catholicorum mentibus deleatur.

4.) suspicio in se scandalum habere dicitur.

Suspicio ex blasphemia,

& Iconomachia.

§. XV. Adducta sunt fundamenta poenarum, quae ipsam suspicionem in crimen vocant. Addam alias praeterea causas, vnde suspicio haereseos trahitur, ita comparatas, ut itidem grauiter infamare suspectum, & scandalum publicum praebere dicantur. Huc enim primo loco DANDINVS cit. tr. cap. 1. sect. 1. sqq. blasphemantes refert, qui verbis vel factis haereticalibus, ut loquitur, blasphemant, quae vehementem inducunt suspicionem; quorum Iconomachos referendos censet, quod qui sacras imagines deturpat, corrumpit, conculcat, vel percutit, non aliunde moueatur, quam ex errore intellectus deprauato cum pertinacia extrema coniuncto, ut male sentire de cultu imaginum censeatur, ceu cit. l. n. 48. sqq. multis decla-

rat

rat verbis, insimulque indicat, cultum imaginum esse articulum fidei Romanae, quem tamen alii prudentiores inter summos abusum ecclesiae Romanae collocarunt. Non omnes autem blasphemias hunc effectum habere censet, sed tantum *haereticas*, cum quaedam *simplices* sine *suspensione* vlla *haereseos* esse possint, ex opinione DANDINI cit. l. sect. 3. n. 17. veluti si quis mala deo & beatissimae virgini imprecetur, aut contumeliosis verbis eos afficiat, quem tamen omnis religionis expertem facile quilibet iudicabit. Tam subtiliter vero inter blasphemiam *haereticalem* & non-haereticalem distinguunt, ut constituent, in quibus causis *inquisitores haereticae prauitatis* officio suo fungi, & ad torturam super *haeresi* procedere possint nec ne; cum blasphemiae, qua tales, si absit *suspicio haereseos*, eorum cognitioni non sublit, ut DANDINVS cit. sect. 3. n. 19. p. 103. monstrat. Vterius sect. 4. n. 5. sqq. addit, blasphemias haereticas non statim esse *formales haereses*, sed tantum operari *suspicionem de haeresi*, quod saepe ex lubrico linguae talia proferantur, ut tamen sanus adhuc in fide permaneat, quia omnis *orthodoxia* illis fide intellectuali & seruii absoluitur, qua salua, *fidelis* adhuc est, seu sub obedientia ecclesiae constitutus, quibuscunque blasphemis & criminibus inquinatus fuerit. Exemplis blasphemiae *haereticae* sect. 4. n. 27. DANDINVS accenset fabulam de tribus impostoribus Imperatori FRIDERICO II. a GREGORIO afflictam, ob quam eum, nec confessum nec conuictum, imperio impie priuauit. Nec ERASMVVS ROTODAMVS effugit censuram DANDINI cit. l. n. 35. qui ideo suspectus de *haeresi* creditus, quod omnis in hoc fuerit, ut iocis *facetis*que *satyricis* ceremonias ecclesiasticas in derisionem traxerit, quamuis duntaxat *abusus Romanae ecclesiae* & *superstitiosam ignorantiam*, callidasque artes *mo-nachorum* notauerit & exhibilauerit, atque horum animos

Tom. VI.

N

adeo

modo blasphemia sit haeretica.

quae imputata Friderico II.

Erasmus.

Et poenam ha-  
bet granio-  
rem,

imo duplicem  
inquisitionem.

adeo irritauerit, vt grauiter suspectum de haeresi cum esse clamarent, contra quas calumnias se masculine in scriptis suis defendit. Si in manus DANDINI incidisset ERASMVS, tortura se purgare non tantum, sed praeterea acrem poenam subire debuisset, quod irrisioni monachos exposuisset. Ceterum fundamentum huius suspicionis, blasphemia scilicet, per se iam delictum constituit, vt post purgationem etiam poenam subire debeat, quae sine dubio inde augebitur, quod *haereticalis* fuerit. Etenim DANDINVS C. 1. sect. 6. n. 87. eousque progreditur, vt asserat, blasphemum ob simplicem blasphemiam punitum, denuo ab inquisitoribus in inquisitionem deduci & puniri posse, si postea *haereticalis* fuisse probetur, vt blasphemus, iusto licet supplicio ob blasphemiam affectus, nunquam tutus, sed semper ipsi verendum sit, ne in manus inplacabiles inquisitorum denuo incidat, quod argumentum quoddam *haerefeos probabilis* per consequentiam inde trahi queat. Nec contra hanc inquisitionem ex graui suspicionis causa ortam asyli priuilegium blasphemio indulgetur, quod causa haerefeos, de qua grauiter suspectus est, fores ecclesiae occludat, omnique gratia ecclesiastica grauiter de haeresi suspectum indignum iudicet. CORTIADA decis. 67. n. 23. DANDIN. cit. l. n. 99.

Suspicio ex  
idololatria

Et magia.

§. XVI. Eiusdem farinae habetur idololatria, in qua alterum fundamentum suspicionis DANDINVS C. 2. sect. 1. collocat, h. e. quando aliud quid praeter Deum adoratur, vel adorari praecipitur, veluti Daemon, quia negationem veri Dei, & sic fidei orthodoxae, inuoluit, vt inquisitorum ultionem effugere nequeat. Magiam inprimis huc refert, atque grauem haerefeos praesumptionem sect. 2 p. 149. inde petit, quod magi paciscantur cum Daemone principe, vt cogat inferiores daemones ad inferuendum mago promptissime; neque enim, ait n. 5. alias inferuissent reliqui

reliqui daemones, qui sunt superbissimi. Iussu igitur Daemonis principis inferiores cogi & constringi possunt a mago, ad id efficiendum, quod vires humanas, non tamen Daemonis excedit, atque huc tendere *incantationes* credit. *Exorcismos* in ecclesia quidem ad eundem effectum esse <sup>ab exorcismo distinguenda.</sup> ordinatos, ut constringant Daemones, sed eosdem ob *merita exorcizantis* plus operari, docet, quod Deus sanctorum suorum imperio coactiuo subiecerit Daemones. Adfert duplex exemplum, a) CUNEGUNDAE S. Henrici imperatoris coniugis, quae, ut fabula est, Daemoni ut mancipio imperauit, ut fabricae templi Bambergensis operas suas praestaret, & praegrandes lapides loco competente collocaret: ß) THEODORI Sedunensis, Daemone ad instar vilissimi iumenti utentis ad portandam campanam, quam ei dono dederat LEO pontifex. His similibusque quisquiliis & amilibus fabulis prolixissime hanc materiam exponit, ut eas referre taedeat pudeatque. Nemo negabit, magiam esse impium facinus, & *incantationes*, quae adhiberi solent, fieri ex vana hac opinione, quod carminibus his vim singularem inesse impie credant. Sed 1.) facile ostendi potest, formulas *incantationum* a formulis *exorcismorum*, quos in Ecclesia Romana excogitarunt, & ritibus adhibitis esse deriuatos, quibus virtutem singularem constringendi Daemones attribuerunt, id quod omni fundamento caret. 2.) Dum potestatem exorcistis suis concedunt, constringendi daemones, sanctisque virtutem diabolo, ut mancipio, utendi, assignant, impiis ansam dederunt de mediis cogitandi, quibus daemones, ut iussa expediant, cogant, vel se cogere posse credant. 3.) Si pactum cum diabolo probari atque ostendi potest, magis abnegationem fidei christianae quam suspicionem de haeresi continet. 4.) Quia etiam pactum tacitum cum Daemone in sortilegiis constituunt, omnes eorum species & super-

superstitionum inanium modos sollicitè examinant, ut constituent, quousque *vehemens suspicio* haereseos ex his oritur nec ne? ut inquisitores haereticae prauitatis, quando causam ad suum forum trahere liceat, inde cognoscere, & contra reos inusitato horridoque processu, qui in *crimine haereseos* obtinet, procedere queant.

*Alia indicio  
haereseos.*

*si non sacer-  
dos missam ce-  
lebrat,*

*si laici vesti-  
bus sacris ab-  
suntur,*

*si non sacer-  
dos audit con-  
fessiones,*

*si sacerdos in  
confessione  
mulieres ad  
libidinem pro-  
vocat,*

*si bigamia  
committitur,*

§. XVII. Plura quoque sunt alia facinora, ex hypothesi peculiari ecclesiae Romanae orta, quae itidem *suspicionem haereseos* creare possunt, veluti a) si non-sacerdos missam celebrat, qui *vehementer de haeresi suspectus* creditur, ut inquisitoribus subdari debeat, quod de sacrificio missae non recte sentiat, utut forsan spe lucri id fecerit: b) si laicus sumit vestes sacras ad missae celebrationem destinatas, iisque sese induit, quamvis non vehementer suspectus dicatur DANDINO *de susp. de haeres. c. 3. sect. 1. subf. 1. n. 6.* γ) Si non-sacerdos audit confessiones, de quibus agit LIMBORCH *in histor. inquis. lib. III. c. 10.* quod tales credant alios praeter sacerdotes posse esse illius sacramenti ministros. δ) Si confessionarii sollicitant in sacramentali confessione mulieres, & sic intentio abutendi lasciuos, quod dedecus in Italia & Hispania frequentissimum esse obseruat LIMBORCH *cit. l. c. 17.* hoc tamen cum discrimine, ut in Hispania sollicitantes sint tantum suspecti *de leui*; in Italia vero *vehementer suspecti*, quod Hispani in sollicitantibus magis *libidinem* quam *voluntatem* abutendi sacramento poenitentiae considerare soleant, quasi Itali magis casti censeantur, & sic intentio abutendi sacramentis in eis praeponderet. ε) Polygami quoque *haereseos suspicionem* laborant, ob conceptum *sacramenti*; in matrimonio latitantis, ex traditione ecclesiae Romanae, teste LIMBORCHIO *cit. l. c. 15.* quem fideliter sequitur DANDINVS *c. 3. sect. 1. subsect. 1. §. 1. n. 1. sqq. p. 273.* ut parum absit, quin ex hoc ipso non leuem *suspicionem haere-*



*haereseos* sibi attraxerit, quam tamen forsan absterfit, p. 400. eum vocando *impium*. §) Idem quoque constituunt *si sacerdos* de sacerdote, uxorem ducente, quod *bigamus* sit, & post-  
quam matrimonium cum CHRISTO contraxit, uxorem carnalem superinducat, teste DANDINO *cit. l. §. 2.* Pariter dicuntur suspecti de haeresi, qui relicta & inuita legitima uxore, ordines suscipiunt, quod talis rursus bigamus fiat. Sed infinitum foret, omnia argumenta recensere, ex quibus *indicia haereseos* trahuntur; quia enim infinitas observationes in sacramentorum celebratione adhibendas excogitarunt, facile contra eas peccari, & peccans in suspicionem saltim aliqualem haereseos trahi potest, ut de eius salute actum sit, si aliunde iam inquisitores irritauit. Ecce enim, si sacerdos post prandium missam peragit, dici-  
tur DANDINO c. 3. sect. 1. subsect. 5. n. 10. suspectus de haeresi, ut denunciari debeat inquisitoribus, quamvis teste experientia spe lucri id fieri soleat. Pariter qui in con-  
ficienda eucharistia sacras vestes respuit, est suspectus de haeresi, sicuti ille huc refertur, qui vasa aurea vel argentea  
in eius consecratione damnat vel insuper habet, ut IDEM docet *cit. l. subsect. 6. n. 6. & 7.* Hoc modo vestes, cerei, vasa & tot infiniti ritus per indirectum ad articulos fidei referuntur, quorum usum spernere, est quodammodo fidem & religionem ipsam violare. Quid vero absurdius est, quam inde suspicionem haereseos trahere, quod quis in vernacula missam celebrauerit? quod fundamentum tamen  
rursus adstruit DANDINVS *cit. l. n. 30. seq.* adeoque in genere suspectus de haeresi dicendus, qui contra quaevis instituta ecclesiastica Romanae curiae quid audet, quod de potestate ecclesiae non recte sentire forsan credatur, cuius auctoritas tamen quouis modo salua & illibata seruanda.

§. XVIII. Inprimis vero suspecti de haeresi sunt *scilicet* suspecti sunt  
tores, haereticorum, quales sunt, 1) qui non denunciant  
haere-

haereticos, vel de *haeresi suspectos*, si vel maxime leuiter suspecti sint, adeo vt denunciationem omittentes vehementer de haeresi suspecti credantur, teste DANDINO c. 4. sect. 1. subf. 1. n. 13. ac aequè in excommunicationem incidant, atque illi, qui haereticos recipiunt, eosque ad dignitates promouent, c. 13. X. de haeret. quippe qui in excommunicationem bullae coenae domini incidunt, & grauem suspicionem, quod in pari luto haereant, incurrunt, notante EODEM cit. l. subsect. 2. Haec omnia ad perturbandam rempublicam quietemque communem quidem faciunt, sed quia in fauorem fidei Romanae seu hierarchie tendunt, quaeuis potius audenda, etiam cum praesentissimo reipublicae intertrimento, quam fautoribus haereticorum, spiritu persecutionis non instructis, quiduis indulgere. Id enim ad fidei feruorem & integritatem pertinere creditur, vt omnes, imi & summi, arma contra haereticos, h. e. a principiis sedis Romanae recedentes, arripiant, eos exturbent ex mortalium societate, refugium vero nullum praestent.

- 2) *receptores*. Quocirca etiam 2) eorum *receptores*, maxime qui saepius eos receperunt, licet non intuitu *haereseos*, pro suspectis habendi ob graue periculum iis imminens, c. 13. X. eod. vers. *credentes*. nisi ad receptionem vi metuque coacti fuerint, vel alia iusta causa eos excusauerit, de quibus DANDINVS loc. cit. n. 21. seqq. p. 408. sq. Nec 3) receptores obligat pactum vel concessus *saluus conductus*, quippe qui *absolute*, & sine vlla limitatione ab imperante haereticis, absque suspicionem *haereseos*, concedi nequit, nec fides illis data seruanda creditur, vt ex traditis rigidiorum docet LIMBORCH in *hisor. inquis. lib. 3. c. 2. p. 184.* Praeterea 4) *suspecti de haeresi* redduntur principes, libertatem conscientiae subditis baptizatis indulgentes, ex sententia DANDINI cit. l. subf. 2. §. 2. p. 414. quod solus pontifex de haereticis possit

3) qui saluum  
conductum  
concedunt.

4) qui toleran-  
tiam indul-  
gent.

possit disponere in ordine ad *religionem*, nisi forsan casus necessitatis principes ad talem *tolerantiam* coegerit, pacemque ab eis extorserit, quo in casu demum etiam REINKING *de regim. sec. & eccl. lib. 3. class. 1. c. 1. n. 30.* iis hoc ius indulget. Multo magis ergo 5) suspicione haereticos se maculat, qui haereticos ad dignitates admouet, quod merito iis velificari & fauere credatur, & dignitas famam auctoritatemque conciliet, haeretico prorsus denegandam, nisi integrae regiones haeresibus infectae fuerint. Vid. DANDINVS *cit. l. §. 3. p. 418.* Ex eadem ratione 6) *suspicionem* incurrunt *haereticorum defensores*, haereticos verbo vel facto vel quocunque officio & ingenio defendentes, & impediētes, quo minus ecclesia suum officium ad extirpandam haeresein exercere queat, vt ex definitione concilii Tarraconensis sub INNOCENTIO IV. habiti tradit LIMBORCH. *cit. l. lib. 3. c. 8. p. 200.* Hos damnat etiam constitutio FRIDERICI II. in *auth. credentes. C. de haeret. ex principiis curiae Romanae desumpta*, quos *vehementer* de haeresi suspectos esse censet RICCIVLLVS *de iur. person. extr. grem. eccl. exist. lib. 5. c. 11. n. 14.* quod vt plurimum odio *S. officii* ducantur, vel potius odio *fidei*, pro qua tuenda omnes neruos intendit tribunal inquisitionis, vt censet DANDIN. *cit. l. sect. 2. n. 2.* Latissimus est hic suspicionis campus, quia plurimae defensionum viae sunt, tam *in iudicio* quam *extra iudicium*, vt nihil facilius sit, quam hac se onerare *suspicionem*, nisi omni humanitati exemplo inquisitorum nuncium miserit. Qua de causa 7) ne quidem sub haeretico principe absque *suspicione haereseos* arma gerere atque militare conceditur, cuius subditus non est; imo etsi subiectus ei fuerit, si bellum tamen *propter fidem* geritur, ne quidem sub metu mortis ad arma arripienda moueri debet ad obedientiam, tradente DANDINO *cit. l. n. 15.* Ita facile subditi principis,

1) qui haereticos ad honores promouent.

6) haereticorum defensores.

7) qui sub haeretico principe militant.

cipis, a Romana fide alieni, in bello possunt ad defectionem impelli & allici, si a seditiosis clericis eis opinio & persuasio ingeratur, quod *religionis causam* bellum respiciat. Pariter 8) princeps suspectus est de haeresi, si edito caueat, ne contra haereticos inquiri queat, teste FARINACIO *qu. 182. n. 75.* quia non tam humanitate quam odio fidei hoc constituisse credendus est, si fides habenda DANDINO *cit. l. n. 34.* Adeo omnia in deteriorem partem accipienda sunt, ut semper pateat occasio, ex crimine suspicionis eos inuadendi, quos clerus odio habet, id quod facile fieri potest ex traditis INNOCENTII III. in c. 13. *vers. moneantur. & vers. credentes. X. de haeret.* iunctis obseruationibus FERROSINI in *tr. crimin. ad h. text. p. 268. sqq.* Eandem suspicionem 9) incurrit magistratus secularis, qui iuxta c. 11. *eod. in 6. in f. iurare recusat*, se inuolabiliter obseruaturum constitutiones contra haereticos, credentes, receptatores, fautores ac defensores, ita ut iuxta FERROSINUM in *tr. crim. ad c. 13. §. moneantur. qu. 2. n. 1. p. 273.* possit apprehendi, & iurisdictione sua priuari iuxta c. 9. *X. vers. statuimus. eod.* Et in genere suspecti crimen incurrunt, qui quomodoctunque impediunt S. officium inquisitionis, & immani eius crudelitati siue directo siue per indirectum resistunt, de quibus prolixius edisserit LIMBORCH. *lib. 3. c. 10.*

Suspecti quoque sunt, qui legunt libros haereticorum.

§. XIX. Sicuti cum haereticis familiaritatem contrahentes suspicionem haereseos incurrunt, c. 10. *X. de purg. can.* quod seductionis periculo sese exponant, ita pariter non carent vehementi suspicionem, qui legunt libros haereticorum, ita ut ob hanc causam ad tribunal inquisitionis rapi queant teste LIMBORCHIO *lib. 3. c. 14.* Sufficit vero, si eosdem tantum retineant, modo tales libri fuerint, qui aliena a fide Romana tradunt, de quo genere suspectorum plenus est DANDINVS de *suspect. de haeres. c. 6. sect. I.*

vix a *suspensione haereseos* immunis, quod diligenter legere LIMBORCHII, REINKINGII aliorumque, quos *haereticos* habere debuit, scripta, eosque in suos vltus conuerterit, nisi forsan pro se allegare posset causas, quibus haec suspicio abstergi dicitur, quas *cit. l. sect. 2. p. 461.* examinat. Plura addere taedet; sufficit enim vel inde monstrasse, causas, vnde suspicio deriuatur, ita esse comparatas, vt factum iure canonico improbatum contineant, adeoque, licet suspensionem tandem absterferit reus, nihilominus adhuc plecti queat, ceu §. 14. iam monui, & ex his, quae haecenus dicta sunt, illustrare volui. Interim suspicio, quae ex his causis eam inducentibus trahitur, hoc operatur, vt propter illam reus ad S. officium trahi & torturae subiici, aliisque malis, quae omnem superant poenam, affligi queat, vt suspicio haec, quae comitatur alia facta iure canonico improbata, in effectu & puniatur & crimen constituat.

§. XX. Tandem V.) suspensionem hanc criminis instar haberi vel inde liquet, quod etiam ex illa relapsis annumerari queat suspectus. Ita enim ALEXANDER IV. in c. *de haeres. in 6. accusatus de haeresi vel suspectus, contra quem de hoc crimine magna & vehemens suspicio orta erat, si haeresin in iudicio abiurauit, & postea committit in ipsa, censeri debet quadam IURIS FICTIONE relapsus; licet ante abiurationem suam haeresis crimen plene probatum non fuerit contra ipsam.* Miserrima est relapsorum conditio. Omnis his audientia denegatur simpliciter brachio seculari, vt executori, relinquendis. c. 4. *de haeres. in 6.* Sunt autem proprie dicti relapsi, qui conuicti & damnati de haeresi contra abiurationem suam in eam incidunt & denuo ita haeretici fiunt. Enimvero ex sententia ALEXANDRI IV. etiam his annumerandi, qui, quod grauiter suspecti essent, se quidem iuramento purgant, Novum argumentum criminis suspecti ex doctrina de relapsis.

runt, sed deinceps in eam incidunt, & de ea conuincuntur. Hoc casu *suspicio grauis* idem praestat, quod *ipsa haeresis*, cum, licet iuramento suam monstauerit innocentiam, ex *suspicionem* creditur antea haereticus fuisse. *De-*  
*modo suspicio* *grauis fuerit.* *fideratur* autem *suspicio magna & uehemens*: si *leuis* &  
*modica suspicio* fuerit, postea tamen absolutus reus in veram haeresin incidisse deprehenditur, non tenetur poena relapsorum ex iudicio ALEXANDRI IV. cit. l. *quamuis* ex  
*quid si leuior?* *hoc grauius sit puniendus.* Ita *leuior suspicio* praecedens, purgata licet absterlaque, auget poenam haereseos superuenientis, in quam postea incidit, ut ipsa *leuior suspicio* ita in crimen deducatur. Denique etiam *suspicio noua*, quae haeresin abiuratam sequitur, relapsis aggregat reum. Pergit enim ALEXANDER IV. cit. l. *ille quoque, de cuius lapsu in haeresin ante abiurationem constiterat, vel nunc constat, si post illam haereticos acceptat, deducat, uisitet, siue associet, aut dona vel munera eis donet vel mittat, seu fauorem eis impendat, relapsus iudicatur.* Hic quidem constat, reum reuera fuisse lapsum, quia de *haeresi* conuictus vel confessus erat, adeoque sordes eius proprio absterlit iuramento in viam rectiorem deductus, (ALEXANDRI IV. mentem sisto exhibeoque) ne *pertinax* esse videatur. Sed de nouo ex familiari vii haereticorum, & fauore iis exhibito fit *suspectus de haeresi*, quae *suspicio* idem praestat, quod ipsa *haeresis*, h. e. poena innumerabili relapsorum tenetur, & ipsa *suspicio* summum constituit crimen. Quocirca, *abiuratione a suspecto facta*, inquisitor in Hispania teste 10. a ROYAS de *singul. in fauor. fidei singul.* l. n. 20. ita compellere solet *uehemente suspicione* grauatum: *Fili, Tu suspensionem, quam de te merito habebamus, purgasti per abiurationem, quam fecisti: volo te reddere cautiorem, & caue tibi deinceps, quomodo ages.* Nam si de caetero talia agas vel dicas, pro-

*quid si post haeresin abiuratam superuenierit.*

propter quae proberis in futuram haeresin vel in aliam haereseos speciem incidisse, sine aliqua misericordia poena relapsis debita punieris, & ut relapsus tradendus eris brachio seculari. Pariter leuiter de haeresi suspectus simili modo iuramento se purgat, quo facto, inquisitor, observante LIMBORCHIO in *histor. inquis. lib. IV. c. 30.* ita eum alloquitur: *Fili, suspicionem, quam de te habebamus, & non immerito, purgasti per abiurationem praelibatam; de cetero cauets tibi, ut non incidas in hanc haeresin abiuratum: nam licet, si poeniteres, non tradereris brachio seculari, quia abiurasti tanquam suspectus leuiter, & non vehementer; tamen tunc multo fortius punireris, quam si non abiurasses, & pro leuiter suspecto habereris vehementer suspectus, & ut talis abiurares, & si denuo prolabereris, poena relapsis debita punireris, & absque misericordia tradereris curiae seculari ultimo supplicio feriendus.*

§. XXI. Desideratur adhuc pars altera a DANDINO promissa, quae in explicandis poenis, quibus plectuntur de haeresi suspecti, occupata est, quem laborem sine dubio perfecit absoluitque, sed publicare ausus non fuit. Quo vero consilio id factum sit, nec in fine operis prodit, nec editionem secundae partis promittit. Forsan non consultum censoribus, qui acriter hunc librum castigarunt, visum fuit, ea in vnum congesta publicare, quae omnem superant inhumanitatem, facilius toleranda, si sparsim a scriptoribus tantum traduntur. Paucis ergo addam, quae poena coerceantur suspecti de haeresi ex testimonio inquisitoris Valentini IOANNIS AROYAS, qui *cit. tr. singul. l. n. 21.* ita censet: *suspecti siue leuiter siue vehementer non debent perpetuo immurari, neque carceri perpetuo tradi, neque crucibus consignari, sed ad tempus carceri mancipari, vel ad peregrinationem faciendam, vel quod*

*De poenis ha-  
ereticorum  
remissae.*

in diebus solemnibus habeant inter missarum sollemnia cereos, suis propriis manibus ardentes, vel ad similia, prout qualitas negotii requirit. Addit: inquisitores suspectos de haeresi punire possunt in poenis pecuniariis pro officio exequendo seu in pios usus conuertendis, quemadmodum alias poenitentia solet poena pecuniaria redimi. Aliquando etiam exilii & deportationis poenam decerni, vel suspectum etiam ad triremes condemnari, testatur, quod etiam P. 2. de haeret. n. 305. repetit. Heredibus tamen parcitur nonnunquam, si suspectus lite pendente decesserit. Aut enim poenitentia eidem nondum iniuncta, aut iam iniuncta erat. De priori casu ita decernit ALEXANDER IV. in c. 8. de haeret. in 6. Si propter huiusmodi haereticorum receptationem, defensionem seu fauorem quis ad faciendam poenitentiam, quam inquisitores ipsi iniungere vellet, bona sua obligauerit eisdem, & antequam ei poenitentia iniungeretur, decesserit, eius heredibus non est satisfactio pro extincto in crimine iniungenda. Posteriori casu, si poenitentia iniuncta, sed nondum peracta decessit, si per huiusmodi poenitentiam onus impositum fuerit proficiens, ad salutem in bonis eius temporalibus exequendum, ad complementum ipsius per inquisitores cogi debent heredes, vel alii, ad quos cum suo onere bona huiusmodi deuenerunt.

quid de heredibus suspectorum dicendum.

Poenae ordinariae locum habet, si suspicio est violenta.

§. XXII. Aliquando etiam poena haereticorum ordinaria tenetur suspectus, si adeo suspicio crescat, ut in violentam degeneret. Huc pertinet a) si se purgare recusat iuxta c. 13. X. de haeret. Qui inuenti fuerint sola suspicione notabiles, nisi iuxta considerationem suspicionis qualitatemque personae propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, anathematis gladio feriantur, & usque ad satisfactionem condignam ab omnibus euentur, ita quod si per annum in excommunicatione persistuerint,



terint, ex tunc VELUT HAERETICI condemnentur, quod contemnere *claves ecclesiae* credantur. β) Si contumax est, respondere recusans de fide interrogatus, cum quo eodem proceditur modo iuxta c. 7. de haeret. in 6. γ) Qui extra causam fidei excommunicatus, inforruit per annum in hoc statu, habetur ut *suspectus vehementer* de haeresi, & ita contra eum ut *suspectum*, non ut *conuictum*, proceditur, poenisque *suspectorum* plectitur, teste FERMO SINO ad c. 13. §. qui autem. X. de haeret. qu. 1. n. 7. quia circa articulum fidei de *clauibus* errare creditur. Enimuero etiam hic tandem velut *haereticus* condemnari potest, si contumax est in se purgando ab hac suspitione, quo casu *vehemens* mutatur in *violentam*, ut pro *conuicto* habendus sit, obseruante FERMO SINO cit. l. n. 15.

§. XXIII. Euictum est, iure canonico *suspicionem* quandoque crimen esse & puniri. Superest, ut de *suspecto iudice* agam, quem ius tam *ciuile* quam *canonicum*, a cognitione ob *suspicionem* remouit, ut tamen rursus posterius est. plura priori addiderit, relata a CORVINO in aphor. iur. canon. lib. 3. tit. 37. Enimuero *recusatio suspecti iudicis* nec in *delicto* se fundat, nec *poenam* habet, sed est *beneficium* litigantium, vi cuius is, qui *suspicionem* probabilem contra iudicem habet, coram eo litigare non tenetur, (quod admodum graue foret) sed recusare illum potest, *suppositis* his, quae iura ad hoc desiderant. Quocirca in hoc exemplo *crimen suspecti* non magis occurrit, quam in *recusatione suspecti testis*, cui exceptio *inhabilitatis* ex *suspitione*, a legibus probata, opponitur, & ita ad *defensionem* excipientis pertinet. Denique sicuti *poenae* rationem non habet, quod *suspectus testis* a testimonio repellatur, ita iudex in eo nullo modo punitur, quod a cognoscendo debeat abstinere. Multo minus ergo ad *crimen suspecti* referri debet *suspicio calumniae*, qua litigantes laborant, quamque iuramento calumniae *generali* & *speciali* elidere coguntur.

O 3.

EXER.

Doctrina de  
suspecto iudi-  
ce ab hac do-  
ctrina aliena

## EXERCITATIO XCVI.

AD LIB. XLVII. PAND. TIT. X.

D E

INIQUITATE ET INIVSTITIA  
ACTIONVM, INIVRIARVM.

## PRAEFATIO.

**A**mmo MDCCI. d. V. Martii publicae eruditorum disquisitioni, respondente Dn. GILLIS RODENBORGIO, Hamburgensi, subieci dissertationem de Iniustitia actionum iniuriarum, eamque undecim capitibus absolui, ostendique, non tantum remedia intuitu iniuriarum competentia esse regulis aequitatis, pietatis & Christianismi, sed etiam prudentiae contraria. Vtut vero alias veritas odium pariat, singulari tamen Dei providentia inconcussa stetit, nec in hac doctrina contradictores experta est, licet alias fora hisce remediis personent. Imo in tantum veritati plerique assurrexerunt, ut noua eaque plenior editio huius meditationis abhinc aliquot annis iam desiderata fuerit. Nolui itaque deesse meo officio, & veritatis amantium placito, quin potius, quantum per alios labores ordinarios licuit, dissertationem denuo reuolui, examinavi, emendavi, & quibusdam obseruationibus auxi, id vnice exoptans, ut non tantum veritas in theoria sed etiam in praxi admittatur, & iniuria affecti tandem sapere discant, & perpendere incipiant, admodum inane esse lucrum actionum iniuriarum. Dab. d. 18. lul. MDCCXIV.

SA-

## SAMVEL STRYKIVS, IC. NOBILISSIMIS

DNN. DISPUTATURIS SAL.

**E**gregiam suscepistis operam in themate hoc enucleando, & ad iustitiae normam reuocando, cuius perversa praxis ita ubiuis inualuit, ut regulas etiam ab ipso Salvatore praescriptas, moribus Christianorum plerorumque exoleuisse certum sit. Priuatam intelligo vindictam, adeo severe in sacris literis interdictam, ut ipsius summi Numinis ius inuolare videatur, qui vindictam quaerit, utpote quam Deus sibi soli asseruit, & eius executionem commisit illi, qui vicaria eius potestate in terris gaudet. Hanc vero hodie plerique ex Christianis, vel leuiter etiam offensi, tanto rigore sibi adscribunt, ut iurare quoque salua conscientia posse credant, se malle tot millia thalerorum amittere, quam iniuriam hanc inultam sinere; cum tamen si pauci saltem thaleri ad promovendum Dei cultum, aut orphanorum sustentationem impendendi sint, potius amorem Dei, pauperisque proximi deponere malint, quam tantillum in pios hos usus impendere. Interim proborum Christianorum coetu, imo sacrae Synaxeos usu non arcentur isti vindictae cupidi, sed gliscentibus licet odiis, processibusque ad vindictam tendentibus acerrime continuatis, a peccatis absoluuntur. Quod si tandem a probo Ecclesiae ministro, cui venalis non est absolutio, repellantur, & ad monitum Saluatoris iubeantur, ut primo cum fratre offenso in gratiam redeant, mox querelas mouent, & vindictam a Confessionario etiam expectunt, quod ad sacrum amoris epulum admittere noluerit hominem, odio vindictaque in fratrem cupiditate flagrantem. Equidem non ignoro, iurium remedia omnibus patere, & odium personae ab odio causae

fae

sae separandum esse: sed cuique sua testis erit conscientia; annon haec distinctio quoad iniuriarum processus in lingua tantum, minime autem in animo fundata sit. Qui vindictam petit, quod in actione iniuriarum fieri testatur ius nostrum, vindicem habeat animum necesse est; aut si hunc non habet, vindictam non desiderabit. Si dixeris: Legitimam intendit vindictam. At vero haec a te non petenda vel vrgenda, multo minus iureiurando taxanda & aestimanda, sed magistratui, cui gladium commisit Deus, hoc relinquendum, ut puniat fontes, & defendat infontes. Sane maiores nostros in Germania famae prodigos fuisse, haud quisquam asseruerit; hos vero laesam exultationem pecunia aestimasse, & in hanc condemnari iniuriantem petiisse, ne minimo quidem vestigio doceri poterit. Saxonum placita, quae in Germania inferiori pro lege observata, antequam innotesceret ius Romanum, aestimandi hanc iniuriae licentiam nunquam indulserunt; cuius nec indicium in iure Lubecensi apparet, nec antiquiores Caroli Magni leges aliud remedium concesserunt, quam ut magistratus pro gravitate admissi animaduertret in conuicantes. Postquam vero ius Romanum in Germania receptum, remedia ab Ethnicis Ictis excogitata ad vindicandam iniuriam pronis vlnis arrepta, imo moribus iudiciorum aucta; regulae vero a Salvatore nobis praescripta penitus neglectae. Imo peruersissima haec praxis adeo iustitiae pallio superbit, ut nihil deliqui subesse credant in hoc vindicandi iniurias studio. Cum enim Legibus suppeditatum hoc remedium videant, conscientiam satis securam esse censent, quicquid etiam contra sentiat Christus cum suis Apostolis: quasi vero omne, quod leges permittunt, mox iustum esset, & Christianum hominem a peccato absolueret; certe legibus praecepta & permissa toto coclo differre norunt, qui nec veteri testamen-

stamento indulta, nouo foedere probata esse in comperto habent. Iniquitatem huius negotii ante plures quam triginta annos demonstraui, quod vero Vos plena manu horum processuum iniustitiam in praesenti egregie demonstraeritis, mihi lectu gratissimum fuit, praesertim cum reipublicae Christianae detectionem huius iniustitiae summo opere necessariam esse censeam, quo tandem ab Ethnorum traditis ad Christi regulas reuocentur. Gratulor Vobis de opera hac erudite exantlata; & si huius rei gratiam ab improbis rerum aestimatoribus non referetis, haut deerunt tamen alii veritate conuicti aut pudore conscientiae suffusi, qui Vobis calculum adiecturi. Deus vero O. M. Vobis porro adsit gratia sua, vt, quod fecistis hactenus, iurisprudentiam ita porro excolatis, quo Deo, quod Dei est, Caesari, quod Caesaris, relinquatis: Vos ipsi vero amorem Deo, Caesari & proximo exhibeatis. Bene valete. Dabam in Alma Frideric. d. XIX. Febr. MDCCI.

## CAPVT I.

## DE CAUSSIS ERRORIS COMMVNIS, REMEDIA INIVRIARVM SALVA CONSCIENTIA INSTITVI POSSE.

## CONSPECTVS.

**C**ommune praeiudicium, naeuos Iurisprudentiae esse dissimulandos. §. I. II. Diuturnitate temporum iniustum non redditur iustum. §. III. Qui naeuos indicat, non recte dicitur osor artis esse. §. IV. Doctor quatales etiam de legibus iudicat. §. V. Doctoris & iudicium diuersum circa leges officium. §. VI. Ziegleri iudicium de epicrisi Doctorum circa leges. §. VII. Ap-  
Tom. VI. P plica-

plicatio fit ad praesentem disputationem. §. VIII. *Vsus* huius doctrinae, 1) an a S. Synaxi vindicantes iniuriam repelli possint. §. IX. 2) *Vsus* est in consulendo. §. X. Transitus ad thema huius capituli de causis communis praeiudicii actiones iniuriarum esse licitas. §. XI. Causa 1) consistit in persuasione de singulari pietate Iuris Romani. §. XII. 2) Quod omne id salua conscientia fieri possit, quod legibus fit permittentibus. §. XIII. 3) Quod plerique destituantur cognitione sui ipsius. §. XIV. 4) Quod in plerisque sinceritas deficiat. §. XV. 5) Praejudicium auctoritatis, quod difficulter a traditis Doctorum communibus recedamus. §. XVI. 6) Quod Aristoteles ab hac sententia communi non fuerit alienus. §. XVII. Eius sententia, quod servile sit tolerare iniurias. ibid. Mansuetudo iuxta Arist. admittit etiam vindictam. ibid. 7) Quod magnanimitas sit ornamentum virtutum & tolerantiae & humilitati adversa secundum Aristot. §. XVIII. Patientia & Humilitas Christiana Ethnicis contemptibilis visa. §. XIX. 8) Crudele esse famam suam negligere. §. XX. Descriptio famae & infamiae ex Pseudo-sapientiae traditis. ib. 9) Distinguendum esse inter honorem externum, & internum, externum per calumnias laedi. §. XXI. 10) Communis vulgi persuasio, infamem fieri, qui iniurias non vindicat. §. XXII. 11) Contorta explicatio dictorum S. Scripturae quoad hanc materiam. §. XXIII. 12) Quod distinguant inter *to* remittere rancorem animi & *to* ius suum persequi. §. XXIV. 13) Argumentum deductum a licentia bellandi. §. XXV. 14) Quod vindicta publica in actione iniuriarum contineatur. §. XXVI. 15) Quod per actiones iniuriarum defendatur fama, non vindicetur. §. XXVII. 16) Quod retorsio iniuriarum sit licita, ergo multo magis

gis actiones iniuriarum. §. XXVIII. 17) Quod concurrat simul interesse priuatum, ne haec remedia habeantur pro illicitis. §. XXIX. 18) Quod Christianismus non tollat ius quaesitum & politiam. §. XXX. 19) Quod intersit Reipubl. ne delicta maneant impunita. ib. 20) Quod sub Constantino M. in florentissimo Ecclesiae statu approbata haec remedia fuerint. ibid. Huberi sententia de iniustitia actionis iniuriarum. §. XXXI. Sententia Bachovii. §. XXXII. Sententiam de iniustitia harum actionum non esse nouam, probatur testimonio Strykii. §. XXXIII. Aliorum Iurum sententiae. §. XXXIV. Sententia Fabri. §. XXXV. Theologorum consensus. §. XXXVI. Responsum Facult. Iurid. Hal- lensis. §. XXXVII.

## §. I.

**I**niustitiam actionum iniuriarum hac meditatione excus-  
suro plura ob stare videbantur, quae hoc institutum  
cohiberent. Statim enim in limine censores iniquissi-  
mos cateruatim praecideo, illud vulgatum obiekturos, me  
eo ipso cerebrinam captare aequitatem diuersam ab illis  
virtutibus, quas tamen haecenus constanti doctrina rece-  
ptas nemo diffiteri posset, & quibuscum actio iniuriarum  
optime conspiraret, iuris Ciuilis placita a tot seculis gene-  
raliter, etiam ab ipsis Theologis, esse approbata tanquam  
pia, (a) iusta, honesta & maxime Christiana, contra osiores  
eorundem semper despectui habitos fuisse.

§. II. Quin grauiorem censuram adhuc sustinendam  
mihi ducebam, praesertim cum haecenus iura tradiderim,  
& ex communi praeiudicio defectus Iurisprudentiae no-  
strae magis dissimulare, quam propalare, debuerim. Ac-  
cedebat, quod iurium cultores veram & non simulatam  
phi-

P 2

(a) Ad hoc praeiudicium respondetur c. 2.

philosophiam affectare dicerentur, teste ipso ICto in *l. 1. §. 1. ff. de J. & J.* vt nihil vitii Iurisprudentiae Romanae scitis attingi posset. (b)

§. III. Sed hos praecudicii auctoritatis & praecipitantiæ infauslos partus suis auctoribus relinquo. Breuiter solummodo hisce iuris Civilis adulatoribus repono, doctrinam constantem non reddere iustum, quod iniustum est, & improbos mores nulla diuturnitate confirmari temporum, nec semper osores, de facto despectui habitos, esse culpandos. Plures, Dei gratia, hodie mysterii iniquitatis osores sunt, & despectui habentur ab illis, qui id ipsum adorant; at quis diceret propter tales contemtores mysterium iniquitatis esse adorandum?

§. IV. Neque vero recte praedicatur iuris civilis *odium* de eo, qui, vt naeuos & defectus defendat, non potest adduci. Communis haec fuit omnium fere seculorum persuasio, ex quo etiam natum videtur *πλουτέλλητον* illud, *ars non habet osores nisi ignorantem*. Scilicet ita fert hominis natura deprauata, vt illum, qui eam a vitiis optimis adhortationibus deducere studet, nobis tanquam hostem idiotam vel imperitissimum, imo talem concipiamus, qui nobis non bene cupiat. Homo enim, ambiciosum illud animal, quatenus cognitione sui destituitur, difficulter potest adduci, vt credat, se tot vitiis & impunitatibus esse inquinatum; & qui crederet, cum statim ab ineunte aetate talibus principiis imbui soleat, quae hominem tanquam animal nobilissimum & praestantissimum ipsi repraesentant? Sed ita coecus coecum ducit.

§. V. Non intelligunt Iurisprudentis officium, qui illud solummodo ad defendenda placita iurium Romanorum restringunt. Confundunt *iudicis* & *doctoris* officium, qui putant ICti esse, non de legibus, sed secundum

(b) Responso habetur *c. 2. §. 18.*



dum eas iudicare, & sic omnem potestatem de legibus iudicandi reprobant. Iurisprudencia sane latius euagatur & amplissimum campum quaerit, non contenta solis legibus civilibus, sed etiam & vniuersales, diuinas, quin & virtutum femina, amplectitur, quod leguleiis ἀτόμῳ videtur.

§. VI. Caeterum quando de iudicio circa leges quaestio voluitur, non illud quaeritur: an iudex, vel qui loco eius est, propria auctoritate possit legem sibi praescriptam negligere, vel vt iniquam & iniustam reiicere? nam ita recte dicimus: *Iudicis non esse de legibus, sed secundum eas iudicare. c. 3. D. 4.* Non enim iudex, quando cognoscit & iudicat, interrogatur, *an haec lex sit iusta nec ne?* sed, an ad hunc casum applicari possit? Ast docentis potest latius se extendit. Huic incumbit, iura tradere ex principiis *genuinis*, iustitiam legum declarare, & ita in interpretando *ἐπιτιμῶν* suam addere, quae iudicium de legibus comprehendit.

§. VII. Optime ZIEGLER. *de origin. Iur. Can. §. 168.* eiusmodi ieiunis censoribus respondet: *Doctōris titulus & dignitas hoc a me non exigit, vt, quod impium, quod iniustum, quod ambitiosum est, defendam, neque id a me promissum vnquam fuit, sed hoc potius velle me id, quod iustum est & pium, respondere.* Quod effatum non tantum ad iura canonica, sed etiam civilia applicat. Addit deinde: *soleo ego ex Cathedra, post expositionem cuiusque textus, ἐπιτιμῶν meam addere, & de iis, quae bona, quae mala sunt, vt DOCTOREM IN HIS REBUS DECET, Auditores meos monere.*

§. VIII. Nemo proinde mihi vitio vertet, quod *iniquitatem & impietatem* remediorum iniuriarum fusius exponere coner, cum vtique illud commune praeiudicium, quo plerique fascinati sunt, e medio tollendum existimauerim, licite & salua conscientia omnia illa fieri posse,

quae iura Romana permittunt. Et sane in sinum gaudeo, quod plures eosque grauissimos Ictos reppererim, qui eandem mecum fouent sententiam.

§. IX. Neque etiam haec doctrina vsu suo destituitur, praesertim cum in ipsis Consistoriis pii Theologi hic non raro controuersias patiantur, a confessione & S. Synaxi repellentes eos, qui in vindicandis iniuriis sat fortes & strenui sunt. Et cum Consistoria non ex solis Theologis, sed etiam Ictis consent, merito etiam his incumbit necessitas inquirendi in hanc doctrinam, vt recte votum suum in hac controuersia formare possint.

§. X. Porro quoque se vsus exserit in alio negotio. Constat, quod Iurisprudentis officium etiam consistat in *cauendo*, vt erudite passim inculcat SCHILTER. in *Prax. Iur. Rom. Ex. I. th. 3. seq.* & B. STRYK. in *tr. de Cautel.* Quomodo vero recte cauere Ictus potest, si non penitus naturam horum remediorum inspexerit, & incommoda, vitia, vt & imprudentiam eorum ob oculos habuerit? Quod ipsum *cap. penult.* plenius excutiam, vbi & alii vsus huius doctrinae sese exercent.

§. XI. Liceat ergo scapham scapham dicere. Sed antequam id fiat, inquirendum paulisper in fontem ipsum communis praeiudicii, qui scilicet factum, vt actiones iniuriarum & a Theologis & Ictis ipsis haecenus tam strenue sint defensae, praesertim a Casuistis, qui casus conscientiae tradiderunt. Id enim vbi perspectum habebimus, & praetextus a veris causis separauerimus, facili negotio iniustitiam eius indagare poterimus. Larua prius detrahenda, si larua indutum cognoscere velis.

§. XII. Causae vero sunt vel *communes* vel *propriae*. Inter communes primum occupat locum communis persuasio de singulari aequitate iuris Romani. Illa vero tanta est, vt fere non amplius quaeratur, an vbiuis aequitas talis

talis deprehendatur, quae salvis principiis Christianismi & salvis virtutibus veris possit exerceri, sed tanquam veritas indubitabilis supponatur, omnia quam optime regulis veri Christianismi congruere, & ita salva conscientia omnia in legibus approbata peragi posse. (c)

§. XIII. Deinde huc adferri solet incommoda applicatio dicti illius Apostolici *Rom. XIII. 1. seq. 1. Petr. II. 13. 14.* quod summis potestatibus tanquam Dei ordinationi sit parendum. (d) Ex quo inferunt: *omne ius positum ut obligat conscientiam, ita tranquillam tutamque eam praestat etiam permittendo, si nihil aduersum ius Naturae sanciat*; vel ut vir quidam non incelebris ait: *cum lege Civili aliquid permittitur & ius conceditur, perinde id valet, & non modo in foro extrinseco, sed & in foro animae permissum licitumque est, ac si lege Dei id permissum iusque concessum esset.*

§. XIV. Porro ad communes causas refero, quod plerique destituantur *cognitione sui ipsius*, & hac neglecta, in cognitionem naturae humanae aliorumque hominum, in qua tamen primum sapientiae latitat fundamentum, penetrare non possint. Vnde nescio, an non ex merito hic applicari possit Modestini Icti dieterium in *l. si duas. 6. §. 7. ff. de excus. tutor. Rari sunt, qui philosophantur.* Plurimi sapientiam crepant, sed tamen propterea non sunt sapientes. Plurimi philosophiam tractant, minime philosophantes. Qui vero hoc? quoniam sapientia non in speculando, sed agendo consistit, ut recte Ictus *cit. l. concludit & vel ipse ARIST. lib. 2. Ethic. c. 5. quaeft. 8. fatetur. (e)*

§. XV. Inde est, quod pauci sinceritate debita cordis in *enucleanda veritate* praediti sint, sed, ut optime dicit

(c) Responsum ad hoc praeiudicium c. 2. §. 5. *seqq. & 18.* (d) *vid. cap. 2. §. 10.* (e) *vid. cap. 7.*

dicit PETRVS POIRET. *in vera methodo inueniendi verum*, §. 4. plurimi sui ipsorum scientes deceptores & impostores fiant. (f) Si enim ineptias proprias & malum intrinsecus quilibet penitius scrutaretur, heu quam plures opiniones, quae haecenus altas radices egerunt, sua sponte corruerent.

§. XVI. Accedit approbatio tot summorum virorum, (ff) quicquid calculus communis sapientiam attribuit; at vero solent plerumque ita Dd. (loquor cum RENNE-MANN. *de iure Retors. aduers. verb. ini. P. 2. th. 1. lit. a.*) in foro procedere, ut peronatis pedibus alii alios sine iudicio turmatim sequantur, instar auium, quas regales vocant, quarum vnam praeuolantem omnes reliquae comitari solent. Sic narrauerunt patres, sic nos narrabimus ipsi. Adstipulatur praxis frequentissima, & inueterata consuetudo, quae multos sub larua iustitiae decipit. His accedit denique doctrina eorum, qui casuum conscientiae farraginem tradiderunt, & tales Regulas exstruxerunt, secundum quas aliorum conscientias metiri solent, pro indubio venditantes, homines inter se non differre specie, sed conscientiam huius eandem esse cum conscientia alterius.

§. XVII. Ad causas proprias, quae huic opinioni de iustitia actionis iniuriarum propius accedunt, refero 1.) quod Aristoteles sit summus huius sententiae Patronus. (g) Ita enim ille 4. *Ethic.* 5. τὸ δὲ προκπλακίζοντων ἀνέχουσαι, καὶ τὰς οὐκ αἰσίων περιεργάζαν, ἀνδραποδῶδες. *Tolerare, si lacessaris, patique, ut tui contumelia afficiantur, seruire est.* (h) Sicuti vero totus mundus factus est Aristotelicus, sicuti olim simile quid de Arriana Haeresi praedicare solebant Orthodoxi, quid mirum, quod simul repudium missum sit patientiae, virtuti scilicet tali, quae seruilibus ingeniis secundum sacram hanc philosophiam propria est, cum vindi-

(f) vid. cap. 4. §. 6. (ff) vid. c. 4. §. 32. & 34. (g) vid. c. 8. in f. (h) vid. c. 8. §. 13.

vindicta generosos maxime secundum profanam philosophiam deceat, vel saltem si vindictam commode exercere nequeas, generosus contemtus. ARISTOT. *lib. 4. Ethic. c. 3.* Equidem & mansuetudo in philosophia profana laudatur; sed ita, ut ultionem seu vindictam non respuat. Nam in defectu secundum huius hypothesein apparet, *αρεγγοσία.* Qui enim non irascitur, inquit ARIST. *lib. 4. Ethic. cap. 5.* neque videtur sentire, neque dolere, neque esse idoneus ad uliscendum. (i)

§. XVIII. Quin si penitus fontem huius mali indagamus, sistit se nobis *magnanimitas*, ut ornamentum quoddam caeterarum virtutum, (k) ARIST. *lib. 4. Ethic. c. 3.* quae inprimis circa honores versatur. *ὁ μεγαλόψυχος περί τιμὰς*, inquit Philosophus *cit. l.* Iniuriae honorem alterius laedunt, eique quam maxime aduersantur. (Loquor ex communi hypothesei) Cui autem honor res parua est, inquit idem Philosophus *cit. l.* etiam ei alia (scil. virtutes) parua sunt. *ὁ δὲ μικρόψυχος ἑλλείπει καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὸ τῷ μεγαλόψυχῳ ἀξίωμα.* qui parum animi habet, (h. e. qui non est ambitiosus) deficit & ad se ipsum & ad magnanimi dignitatem, inquit rursus facit ille philosophus *l. cit.*

§. XIX. Exulent ergo secundum hanc philosophandi rationem *patientia* & *humilitas*, quae honorem & vindictam respuunt, soli Deo honorem tribuentes, eique vindictam commendantes. (l) Inde Ethnicis tradita Christianorum in primitiua Ecclesia visa sunt tam absurda, repugnantia quippe ambitioni, quae omnium virtutum ornamentum & incitamentum traditur. (m) Inde humiles & patientes pro abiectis hominibus vulgo habentur. (n)

§. XX. Ex hac doctrina nouae conclusiones oriuntur, Tom. VI. Q tur,

(i) c. 8. §. 15. (k) Magnanimitas haec aduersatur Christianismo, vid. c. 4. §. 5. seqq. (l) vid. c. 4. §. 5. & 6. (m) vid. cap. 5. §. 11. (n) vid. c. 7. §. 25.

tur, scilicet, infame esse & crudele famam suam negligere, cum vita & fama pari passu ambulent. (o) Quid autem est fama secundum profanam philosophiam? Est opinio hominum de virtutibus seu de studio inclarescendi apud alios. Ergo patientia & humilitas ad classem infamiae erit reiicienda. Nam secundum principia Gentilismi, qui ubiuis fere dominatur, infamia est opinio hominum de vitio & contemptu inclarescendi. At humiles contemptu inclarescendi notabiles sunt. Tales vero apud graues & honestos viros, h. e. ambitiosos in excellenti gradu, *die eine Figur in der Welt machen*, a quorum iudicio secundum principia nostri iuris dependet infamia facti, l. 2. de Obseq. parent. & patr. praeft. l. 13. C. ex quib. caus. infam. irrog. despectui sunt.

§. XXI. Inde porro conceptus falsus de honore ortus videtur. Distinguunt alias inter *internum* & *externum* seu *exhibitivum*: Internum auferri non posse asserentes tanquam virtutis fructum: sed externum laedi, si non auferri posset: laedi autem honorem per contumeliam. Nam in eo putant honorem externum consistere, vt, sic vti ob virtutem digni honoresimus, ita etiam ille nobis ab aliis exhibeatur. (p) Qui autem nos contemnit, privat nos bono aliquo externo, hinc iniuste agit, non tribuendo nobis, quod tribuere debebat, quo casu remedia iuris omnino laeso succurrere debent. Prouocant hic rursus ad Aristotelis dogmata, quae honoribus externis iam dudum inter *bona* locum dederunt. (q)

§. XXII. Quin sicuti malum semel fixum quotidie altiores radices agit, & latius serpit, ita apud plerosque haec plus quam Ethnica opinio nata est, iniuria affectum tamdiu pro infamia facti notato & turpi persona reputandum

(o) vid. c. 3. §. 39. seqq. (p) Responsum ad hoc praeiudicium c. 7. §. 22. seqq. (q) vid. c. 7. §. 14.

dum esse, donec iniuriam illatam modis receptis & visitatis vel per actionem iniuriarum vel per retorlionem aliquam impiam, vel, quod horrendum dictu, per Duellum vindicauerit. Hinc & inter ipsos Dd. ad tit. ff. de his qui not. infam. quaestionem formatam videmus: *Vtrum iniuriam non vindicans infamis fiat*: Et quamvis plerique saniorum hoc negent, non tamen dubito, quin quidam vulgi sententiam & opinionem defensori sint, praesertim cum & Duella suos defensores inuenerint, ut docet THOMASIVS disp. de felic. subd. Brandenb. §. 11. Et cum haec persuasio altissimas radices egerit, homines malunt potius iniuriam vindicare, quam patienter & humiliter secundum regulas Christi vivere: Nam, inquit, nisi vindicaremus iniurias, damno fortunarum afficeremur, saltem per consequentiam, si non directo. (r)

§. XXIII. Deinde, sicuti plerumque fieri solet, dicta scripturae S. vindictae aduersantia secundum carnalem suum affectum explicant, non diiudicantes πνευματικὰ πνευματικῶς. Totam enim sacram scripturam patientiam quidem inculcare concedunt, imo vindictam improbare, sed non prohibere defensionem famae. (s)

§. XXIV. Inde distinguunt inter ius suum persequi & rancorem animi exercere: Hunc peccaminosum dicunt & ab actione iniuriarum remouendum esse; ius autem suum quemlibet persequi posse absque rancore animi, adeoque vitium huic solummodo accedere per accidens, non per se. (t) Inde vulgatum illud: *der Person Freund; der Sache Feind*: Sic minus accurate naturam hominis contemplantes, existimant, actionem iniuriarum saluo amore, & hostibus debito, posse exerceri. Deinde rursus hic ad ARISTOTELEM suum prouocant iniquientem §. Ethic.

Q<sub>2</sub>

XI.

(r) vid. c. 9. §. 6. (s) vid. c. 6. §. 18. (t) vid. cap. 4. §. 8. seqq. & c. 6. §. 8. seqq.

*XI. qui quod passus est, idem vicissim facit, non videtur iniuriam facere.*

§. XXV. Quin quod soleant non raro hic argumentum ducere a bellis. Sicuti vero Grotii sententiae de belli iustitia etiam inter ipsos Christianos canonisatae sunt, & saepe absque iudicio applicantur: ita & actio iniuriarum iusta esse censetur: merito enim viciscinur coram iudice iniuriam, sicuti Principes independentes per bellum. Bello- rum enim & iudiciorum eadem vulgo putatur ratio. (u)

§. XXVI. Hinc ulterius inferunt, vindictam quidem priuatam esse per se illicitam, cum ita quis sibi ius dicat: ast aliam rationem esse *vindictae publicae*, qua scil. iniuriae, Reipubl. vitae alicuius, corpori, famae, aut iuribus officientes, in iudicio vindicantur. STRVV. de *Vindict. priu. aph. 7. cap. 1.* Hinc etiam de hac legitima vindicta putat intelligi debere verba: *Ich will es eyfern, ich will mich an dir rächen, ich will dirs gedencken.* Cur vero publica vindicta conscientiam tranquillat? quia omne, aiunt, quod legis positivae auctoritate fit, tranquillat conscientiam. (x)

§. XXVII. Imo per actionem iniuriarum non tam vindicari iniurias illatas dicunt, quam *defendi famam*: iam autem a defensione rerum famae defensionem recte inferri. (y) Ita ergo sibi aliisque fucum reuera faciunt, & animum vindictam spirantem nobilissimo *defensionis* praetextu incrustant.

§. XXVIII. Et quis fere dubitaret de iustitia huius remedii? Cum enim retorsionem iniuriarum tanquam vindictam priuatam admittant, nec eo ipso conscientiam laedi credant, qui aliter fieri potuit, quam ut etiam hoc remedium iudiciale defenderent? Maior sane est ratio pro *actione iniuriarum*, quam pro pessima illa *retorsione*. Et tamen

(u) *cap. 4. §. 43.* (x) *vid. c. 3. §. 36.* (y) *vid. c. 3. §. 39. seqq.*



tamen hanc & Theologi defendunt, & Theologi ipsimet abhibent. Exempla sunt odiosa. (2.)

§. XXIX. Sunt & rationes privatae, quae plerosque inducunt, ut hoc remedium defendant. Personant iudicia hisce iniuriarum actionibus. Et puto nullos frequentiores dari processus quam hos. Ratio manifesta est, quam eleganter circumscribit B. BRUNNEM. lib. I. cap. I. §. 7. inquit: *Videmus in communi vita refrixisse charitatem, & exstinctam esse fidem, amissum omnem pietatis sensum; & paucis interiectis: Quid est hodie Christianus populus, si vitam plerorumque attendas, nisi coetus eorum, qui sunt oppleti omni iniustitia, malitia, scortatione, improbitate, avaritia, pleni invidia, caede, contentione, dolo, malignitate, susurriones, oblocutores, Dei osiores, iniuriosi, superbi, gloriosi, inventores malorum, parentibus non obedientes, desipientes, foedifragi, charitatis expertes, implacabiles, immisericordes &c.* Rebus ergo sic stantibus plurimorum interest, ne e medio tollatur hoc remedium. Iudicis, si malus est, interest ob sportulas inde manantes, quae valde minuerentur, ubi tanta farrago processuum minueretur. Consulentium interest: nam & hi semper partem de tunica capiunt. Et imprimis hic res Aduocatorum ageretur, si hoc remedium damnaretur publice. Hinc tam pauci hoc remedium impugnant.

§. XXX. Tandem occoecarunt plerosque Brocardica vulgata: Christianismum non tollere ius quaesitum. (a) Interesse reipubl. ne delicta maneant impunita. (b) In statu florentissimo Ecclesiae sub Constantino magno remedia haec approbata & publice proposita fuisse; primum principium iuris esse, (c) neminem esse laedendum & suum cuique tribuendum. Iudicia esse ordinationem Dei. (d) Neminem

Q 3

(2) vid. c. 3. §. 36. (a) vid. c. 4 §. 24. (b) vid. cap. 4. §. 14.  
(c) vid. c. 5. (d) vid. c. 4 §. 33.

minem securum esse posse in Republ., si haec facultas se vindicandi auferretur. (e) Et quis omnia Brocardica hic recenseret, quae suae causae dissidentes plerumque solent conglomerare?

§. XXXI. Sed hae laruae non nisi coecis obsunt. Prudentiores & pietatis studium strenue vrgentes ICI & Theologi in alia omnia hic eunt, & hoc remedium iniustitiae penitus inculcant, quos, antequam ulterius pergant, & ita Lectoris animum ad minus gratas conclusiones quodammodo praeparem, statim hic adducere placet. B. HYBERVS in praelect. ad ff. tit. de iniur. notanter ait: *Nunquam Iurisprudencia magis a philosophia, loquor etiam maxime de Christiana, quam in vindicandis iniuriis discrepat. Quae enim haec alto animo sperni iubet, illa serio persequitur, & custodiendae paci in populo, qui non capit philosophiam, persequi debet.*

§. XXXII. Si audiamus BACHOVIVM ad §. f. 7. de iniur. non adeo alienus a nostra videtur esse sententia. *Nihil absurdi foret, inquit, si quis affirmet peccare hominem Christianum, qui ex ira & vindictae cupidine peruicaciter & acerbè iniurias exsequitur, & imò vix ullam satis iustam causam esse Christiano agendi iniuriarum, nisi ubi hoc fieri publice quodammodo interest, vel in exemplum, ut alii ab eiusmodi petulantia absterreantur, vel ob personam eius, qui iniuria est affectus: veluti si publicum officium administret, quem ab iniuriis immunem ac integrae famae haberi publice interest: ne contemptui exponatur, & administrando muneri suo minus idoneus reddatur. Quod & latius porrigi potest, si forte ex consuetudine indignus officiis publicis habetur, qui iniurias non vindicat. Caeterum quid de his limitationibus statuendum sit, postea exponam cap. 9.*

§. XXXIII.

(e) vid. cap. ult.

§. XXXIII. Praeterea hanc opinionem non esse nouam aut heri aut nudius tertius natam, apparet ex eo, quod STRYKIVS iam ante 30. annos eam fouerit & publicis scriptis celebrauerit. Ita enim ille in *tr. de iure Senf. diff. 9. c. 4. n. 33.* inquit: *Vbi ad aestimationem iniuriae deuenitur, ubi tot mille thaleris unicum verbum aestimatur, imo quod maius, iuramento id confirmatur, id an Christiano conueniat, subdubito. Quid hic nisi vindicta? quid hic nisi summus animi rancor, dum eo usque exaestuatur ultor animus, ut tantam pecuniae summam, (si iuramento ipsius credendum,) in profundum maris abiicere vellet lubentius, quam unicum verbum in se & ratione effectus non iniuriosum, arg. l. vn. C. de famos. lib. aequo ac Christiano animo perferre. Habes hic in complexu & quasi in compendio omnia illa argumenta, quae infra fusi pro iniquitate actionum iniuriarum deducenda erunt. Confirmat eandem sententiam passim inprimis in Disput. de Foro Conscientiae c. 6. §. 42. sq. & de Falsitate precum Principi obl. cap. 4. n. 5.*

§. XXXIV. Damnat itidem hanc actionem THOMASIVS in *disert. de usu act. poenal. iur. Rom. in for. German. c. III. §. 56.* ubi ostendit nullam actionem poenalem siue in simplum siue in quadruplum hodie in Germania usu receptam esse, excepta sola actione iniuriarum. Sed utinam, ait, & haec Germanis mansisset incognita. Utinam Germani hac in parte non superarent bestialitatem Ethnicorum. Romani contenti erant actione aestimatoria. Nos & aestimatoriam & ad Palinodiam habemus. Nos remedio criminali quotidie abutimur, ut ob rem leuissimam petamus, alterum fustigari &c. & ex remedio aduersus iniurias faciamus modum legitime iniuriandi. Nota est controuersia, quae exercuit duos Ictos celeberrimos de licentia retorsionum. Ego saluo aliorum iudi-

iudicio, nec actionem iniuriarum, quia ad vindictam tendit, & in eo aperte in iure a reliquis actionibus, reparationem damni intendentibus, secernitur, Christiano homine licitam esse arbitror, sed nihil amplius licere eidem puto, quam denunciationem, Magistratui competenti faciendam, ad praestandam securitatem, & praecauendas iniurias futuras. Praevidetur facile, quod plerique ICororum nostratum hanc sententiam absurdam, ne quid grauius dicam, iudicaturi sint, sed expecto eorum rationes, & probe trutinanda commendo ea, quae collegit B. ZIEGLERVS differt. de Rabulistica Cap. 10. §. 8. p. 64. seq. Si quid olim Christiani inter se dissidebant, omnem mouebant lapidem reliqui, & Ministri ecclesiae potissimum, ut eos reconciliarent. Inde in atriis & porticibus Ecclesiarum dissidiorum causae examinari solebant, ut & loci sanctitate, & ministerio Clericorum praesentium percussi, eo facilius in gratiam redirent. Quanti enim nunc in plateis, vel in atriis Basilicarum aut litibus aut negotiis vacant? inquit Caesarius Arelatensis homil. 8. Qui vero fratribus suis reconciliari recusabant, illis Ecclesiae introitus interdicebatur, donec ad pacem & concordiam redirent. Sic enim legitur in Capitulis HERARDI Archiepiscopi Turonensis cap. 120. Discordes pellantur ab ecclesia, donec ad pacem redeant, Tom. 3. Concil. Gallic. p. 116. Quo eodem pertinet Capitulare 171. lib. 7. Sancitum est, ut Personarum discordantium nemo, antequam reconcilietur, ad altare Domini accedere audeat, vel gratiam communionis sanctae percipere, sed geminato tempore, ut pacificus in Ecclesiam recipiatur, ex quo ad concordiam festinasse conuincitur. Eodem modo decretum fuit in Concilio Nemetensi c. 1. Similiter interrogent, (Presbyteri) si aliqui discordantes sint, qui inter se litem inplacabilem habeant. Et si inuenti fuerint, statim reconciliantur. Quod

*Quod si renuerint pacem suscipere, ab Ecclesia eiiciantur, usque quo ad charitatem redeant. Item in Concilio Agathensi c. 31. Placuit etiam, sicut plerumque fit, ut, quicumque odio aut longinqua inter se lite discesserunt, & ad pacem reuocari diuturna intentione nequiuert, de Ecclesiae coetu iustissima excommunicatione pellantur. Similia alia congeffit Regino Abbas Prumiensis lib. 2. de Eccles. discipl. num. 375. seqq. Nec minus BODINVS in Disput. de Abusu aestim. & moderat. iniur. §. 6. 7. & 8. valde restringit actionem iniuriarum & fusius abusus inde emanantes per totam dissertationem excutit. Confirmat eandem nobiscum sententiam IO. SAM. STRYK. Diff. de Reiect. ab actis cap. 1. n. 49. & seqq. ubi n. 54. de officio iudicis superioris, iniurias vindicantem a limine iudicii repellentis, agit. Valde imbecillum, sunt verba alleg. l. hic puto objectionem, iniuriatum iure suo uti, & sic iudicem eum impedire in iure suo non posse. Nam quodnam demum ius praetendere potest, quod Deo ipsi abominationi est, quo laedit conscientiam, violat praecepta prudentiae & morum, turbat ipsam tranquillitatem publicam, sequere aeternae damnationis constituit? an in tali iure praetenso ipsius cupiditati vlciscendi deferendum? minime gentium. Quod enim sub praetextu iuris intentatur, non statim iustum & pium est, imo aliquando malitiosum & perniciosum.*

§. XXXV. Videtur huc quoque inclinare FABER in C. lib. 9. t. 20. def. 2. inquiens: Remissam esse iniuriam, de Christiano homine credibile est. Interim probari ab eo, qui allegat, oportet, quoniam hic non QUID FIERI DEBERET, quam quid factum sit, inspiciendum. Si ergo fieri debet remissio iniuriarum, & imprimis a Christiano homine, qua tali, iniuriarum actiones secundum ipsum erunt illicitae. Prouocat ibidem ad l. 6. §. 1. ff. de serv.

Tom. VI.

R

export.

export. de qua infra cap. X. §. 8. Ipse B. SCHILT. Manud. Philos. mor. ad veram Iurispr. c. 8. §. 11. inquit: *Actio ad Palmodiam & aestimatoria minus honestatis habent & plus vindictae priuatae, quam regulariter prohibet Apostolus.* conf. COTHMAN. Vol. V. R. 47. n. 1. 12. 74. MEV. consil. 93. n. 83.

§. XXXVI. Nec cordatiores Theologi aliter sentiunt, quod vel B. SPENERI consilia Theologica german. vol. ult. P. II. p. 85. 87. & 100. docent. Speciatim vero p. 142. vir beatus ita censuit: *Was aber die eigentliche iniurien proceß belanget, da man die iniurien vindiciret, und dem Nächsten wiederumb weh zu thun trachtet, und sich nicht mit nachdrücklichen Schutz vergnügen lasset, halte ich nicht allein unsern Antheil, sondern insgesamt allen Christen unanständig, und zu streiten wieder die uns gebotene Verleugnung unser selbst, Vertrauen auf Gott, Liebe der Feinde, Sanftmuth und Gedult, also wieder so viel geistliche Pflichten.* Daher wir uns selbst vor Gott und in Verstorung der innerlichen Ruhe durch einen solchen Proceß mehr Schaden thun, als die Feinde mit ihren iniurien nicht haben thun können, zu geschweigen des Aergernisses, das wahre Christen alsdenn an uns fassen und der Gefahr, dero man sich unterwirfft, in der Verfolgung der Sache sich oftmahls von denen affecten übernehmen zu lassen, und selbst zu sündigen, so damm, daß man niemahl des Abgangs ganz nach Verlangen versichert ist. Addi etiam meretur Icti anonymi Bedencken von iniurien Processen anno 1701 edita.

§. XXXVII. In eandem sententiam iuit illustris Facultas iuridica huius loci Mens. Aug. 1712. in casu, quo minister ecclesiae candidatum iuris actione iniuriarum conuenerat, hic vero scripto quodam demonstrare conatus fuerat, actiones iniuriarum salua conscientia & pietate mo-

♦ veri

veri non posse. Cum vero gravius minister ecclesiae hoc scripto se laesum esse arbitraretur, de his duabus quaestionibus: (1) Ob in denen beygefügten Bedencken wohl ein spöttisch und unanständiger Mißbrauch des Worts Gottes straffbarlich enthalten sey? (2) Ob solches Bedencken denselbigen Prediger nebst andern nicht vielmehr hätte bewegen mögen, von fürhabender Iniurien-Klage abzustehen, als denselben zu irritiren, daß er mit der schriftl. Erklärung nun nicht zufrieden seyn wolte? consulti, ita respondimus: Anlangend die erste Frage, ist zwar nicht ohne, daß einige der Meynung sind, als ob die Iniurien-Klage der H. Schrift nicht zuwider wäre, vielleicht also auch der gedachte Prediger solches glauben und davor halten mag, als ob die H. Schrift von dem Candidato iuris in dem sub lit. B. befindlichen Bedencken peruerse appliciret sey, und daher er zu solchem Mißbrauch der Heil. Schrift Amtsbalber nicht stille schweigen könne, nechst dem es auch das Ansehen gewinnet, als ob durch solches Bedencken der Candidatus iuris den gedachten Prediger traduciren wollen, daß er nicht christlich und löblich bandele, wann er die empfangene Iniurien vindiciren würde. Weil aber democh wir in dem Bedencken nichts anders als ein bloßes raisonnement über die Anständig- und Zulässigkeit der Iniurien-Klage befinden, welches theils aus vernünftigen Schlüssen, theils aus der Lehre unsers Heylandes bergenommen, solches auch schlechter dings nur in thesi abgehandelt, und keine application gemachet ist, nechst dem alle moderation darbey in Acht genommen, und was von dem Mißbrauch der H. Schrift angeführt worden, gar keinen Grund hat, da nicht allein die Patres, sondern viel von unsern Lehrern, auch Iuristen, davor halten, und mit unwiedertreiblichen Gründen aus der H. Schrift behaupten, daß die Iniurien-Klage

der Lehre Christi zuwider, und also einem Christen unzulässig sey.

vid. KORTHOLD, obrectator paganus.

SACHOV. ad §. f. I. de iniur.

B. STRYK. de iure sens. diff. 9. c. 4. n. 33.

COTHMAN. §. resp. 47. n. 1. 12. 14.

SCHILTER. manud. philos. mor. ad ver. iurispr. c. 8. §. 11.

So halten wir davor, daß in beygefügtten Bedencken kein Mißbrauch der H. Schrift noch etwas spöttisches enthalten sey. Bey der 2ten Frage möchte zwar eingewendet werden, daß die in dem angeführten Bedencken angeführte Gründe nicht zulänglich wären, den gedachten Prediger zu überzeugen, daß die Iniurien - Klage nicht zulässig. Dieweil aber dennoch diese Wahrheit keines großen Beweißthumes bedarff, auch in dem gedachten Bedencken deutlich genug ausgeführet ist, wir auch nicht zweiffeln, daß der gedachte Prediger die Gründe davon genugsam verstehen, und darbey beherzigen wird, daß die Iniurien - Klage bloß einzig und allein ad vindictam exercendam ihre Absicht habe.

RITTERSHVS. ad §. 12. D. de iniur.

MEV. conf. 93. n. 84. Et p. 5. dec. 371. n. 6.

Und dabero mit denen in dem Bedencken angeführten Regeln Christi nicht bestehen könne, auch absonderlich die Alten dieses an denen Predigern getadelt haben, si iniuriarum suarum ultores fuerint.

c. 8. D. 46.

So vermeynen wir, daß solches Bedencken den Prediger nebst andern billig abhalten sollen, die Iniurien - Klage anzustellen, und solches alles V. R. W.

C A.



## CAPVT II.

## DE CONCEPTV AEQVITATIS ET IVSTITIAE GENVINO.

## CONSPECTVS.

**C**onceptus generalis iustitiae. §. I. Iustitia est vel attributum actionis vel personae. §. II. Vtrobique habetur respectus ad Legem. §. III. De pluribus iustitiae speciebus secundum conceptum vulgarem. §. IV. Vna datur tantum vera iustitia. §. V. Divisio legum ex duplici consideratione legislatoris. §. VI. Differentia legum diuinarum & humanarum quoad obedientiam externam & internam. §. VII. Ratio huius differentiae. §. VIII. Quatenus leges civiles & iustitia inde resultans subordinari debeant Legi naturali & morali. §. IX. Media ad solidiorem iustitiam perueniendi. §. X. Quid de iustitia externa non subordinata solidiori sit sentiendum. §. XI. An ita iustitia vniuersalis Aristotelica describatur? §. XII. Obiectio: confundi ita iustitiam forensam cum Theologica. §. XIII. Respondetur. §. XIV. An hic committatur *μίσθωσις εἰς ἄλλο γένος*. §. XV. Quid ex instantia de altissimo gradu patientiae a Christo inculcatae sequatur. §. XVI. Obiectio: hominem in naturalibus non esse corruptum. §. XVII. Negatur hoc ipsum. §. XVIII. Refellitur explicatio loci Lucae 10. §. XIX. Quid de Ethnicorum, Socratis, Senecae &c. virtutibus iudicandum. ibid. Non omne, quod lege civili permittitur, tranquillat conscientiam. §. XX. Quatenus leges obligent in conscientia. §. XXI. Quatenam iustitia in Rubrica intelligatur. §. XXII. Verus status controuersiae formatur. §. XXIII.

## §. I.

Cum itaque in eo simus, ut iniquitatem horum remedium, quibus laesi iniurias sibi illatas vindicant, enucleemus, breuiter inquirendum, quid per *iustitiam* acquitatemque hic intelligamus, ut status controuersiae eo accuratius formari possit, cum *iustitiae* conceptus saepe adeo perueriti soleat, ut grauiora scelera nomine *iustitiae* defendantur. In *Institutionibus* pr. de J. & J. *IUSTITIA* definitur, quod sit *constans & perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi*. Sicuti ergo secundum hanc definitionem requisitum primarium iustitiae consistit in augusto illo lemmate: *Suum cuique*; ita iniustitia ex opposito eius diiudicanda erit, quando scilicet *suum cuique non tribuitur contra ius*.

§. II. Apparet autem, Ictum in definitione illa simul sollicitum esse de iustitia *personae*, imo magis de hac loqui quam de iustitia *actionis*. Iustitia enim, quatenus *attributum actionis* est, solummodo tendit ad *conuenientiam actionis cum lege*, non habito respectu *intentionis agentis*, ex qua primario iustitia, quatenus *attributum personae* constituit, diiudicanda. vid. BEIER in *posit. ad ff. tit. de J. & J.*

§. III. Vtramque tamen acceptionem respectum ad *conuenientiam cum legibus* inuoluere, liquidum est. Vnde & de *iniustitia* dici debet, quod respectum ad *disconuenientiam cum legibus* supponat. At hoc modo actiones iniuriarum ab iniquitate absoluendae erunt, quia actor utique ex *permissione & dispositione legum civilium* agit, & ita iniquitatem committere nequit, cum eius actio hoc modo conformis sit legibus. Quomodo ergo iniusta erit haec actio? quaerunt hilari animo dissentientes.

§. IV. Ast, compescite gaudium, amici. Inciuile enim est velle iudicare, nisi tota mente alicuius perspecta & cogni-

cognita. Vos ipsimet plerumque plures species *iustitiae* tradere & sudore multo enucleare soletis. Quid enim notius, quam distingui vulgo inter *iustitiam uniuersalem* & *particularem*, & hanc in *commutatiuam*, *distributiua* & (vti nonnulli addunt) *vindicatiua* distribui. Sed hic quidem nolo recoquere ineptias, quae circa hanc doctrinam mouentur. Qui subtilitates circa has distinctiones amat, adeat commentarios latissimos in Aristotelis *Ethica*, ex quibus fere pleraque *ad tit. ff. de J. & J.* oborto collo rapiuntur. Vid. interim THOMAS. in *Iurispr. Div. L. I. cap. i. n. 106.* Id vero ex vestra propria confessione apparet, non statim *iustitiam plene* & quoad omnimodam suam *perfectionem* ex conuenientia cum *legibus ciuilibus* diiudicari posse, cum *iustitiam particularem* sub *generali* comprehendendi asseratis.

§. V. Plures sunt *legum* species, prout legislatorum diuersa est ratio & subordinatio. Et secundum hanc diuersam rationem & proportionem de *subordinatione* horum iurium & *vera perfecta*que *iustitia*, quae *una* tantum est, iudicandum. Quamuis enim *iustitia* alia sit *interna*, alia *externa*, ita vt illa longe perfectior hac sit, haec tamen illi *subordinata* est, ita vt, si ab ea recedat, vmbra *iustitiae* & schema externum, imo inane simulacrum virtutis habere videatur. Proinde quando Stoici *Iustitiam* definiebant, more consueto, quo quaeuis in *perfectiori gradu* definire solebant, in *externae iustitiae* conceptu haud subsistebant, sed *internam*, eamque perfectiorem *iustitiae* speciem, definiebant, vt in foro externo iudex *externa iustitia* contentus esse debeat. Sed paulo altius *vera iustitiae* ratio repetenda est.

§. VI. Legislator scilicet alius est *diuinus*; alius *humani*. Respectu illius sunt, leges *diuinae*, quae cognoscuntur vel ex *lumine naturae* vel ex *reuelatione*. Vtrinque

que Deus salutem & felicitatem hominis, quae itidem una est, intendit, sed non aequali gradu. Leges naturae non plene assequuntur finem, ob luminis naturalis imperfectionem, & virium naturalium destructionem: hinc dicuntur in Ethnicis fuisse paedagogus ad veram salutem, Christum scilicet, & illis imputatur, quod duce hoc tanquam paedagogo usi haud fuerint, sed potius viribus naturae consilii ordinem & modum adspirandi ad veram illam felicitatem peruerterint. Nec in veteri foedere leges forenses & ceremoniales plenarie finem assequi, nec per observantiam externam legum homines salui fieri poterant, ceu Paulus docet *Rom. II. seqq.*

§. VII. In eo tamen videtur esse discrepantia legum humanarum & diuinarum, quod *Rom. VII. 14.* dicatur lex diuina *spiritualis*, & simul requirat *internam iustitiam cordis*, ceu Christus ipse quoque *Matth. V.* docet, legem ab interpretationibus falsis, externam solum convenientiam cum legibus docentibus, & per harum observantiam homines ad salutem ducentibus, vindicans. At legislator humanus *magis* de iustitia actionis, quam personae sollicitus est. Deus cor intuetur & id scrutatur. Homo legislator ulterius progredi nequit, quam ut actiones externae sint legibus conformes, salutis publicae causa.

§. VIII. Ratio huius discrepantiae in ipsa natura diversa legislatorum quaerenda. Cum enim Legislator Deus, requirens *internam obedientiam*, simul cor hominis per gratiam suam flectere, innouare & ad hanc obedientiam habile efformare possit, modo homo diuinae gratiae peccatis suis non resistat, hinc efficacius & plenius *obedientiam internam* requirit. Ast homo legislator nullam efficaciam in cor & animam habet, sed eius dispositioni actiones externae relictae sunt. Inde cogitationes in iure *impunitae*, & solus furandi animus non sufficit, nisi ipsa actualis ablatio accesserit.

§. IX.

§. IX. Cum itaque leges *naturae & morales positivae* sint *universales*, (nam ceremoniales & forenses Remp. Iudaicam respicientes, hic sequelstramus) imo *divinae & cordis* quoque *iustitiam* intendant *Matth. V. 21.* respectu Dei, ad quæ omnes nostræ actiones dirigendæ, quique hunc in finem vires spirituales suppeditat, apparet, leges humanas utrique iuri subordinari debere. Hinc & iustitia, quæ non simul huic subordinationi innexa, sed nude saltem se refert ad leges civiles, habet quidem in *foro exteriori* effectum quandam iustitiæ, dum saltem externe suum cuique tribuit, sed plenariam *iustitiæ* rationem non intrat, quia ulterius non evahitur ad convenientiam illam cum lege Dei *moralis & naturalis* aliisque præceptis divinis, quibus leges subordinari debebant, & hoc respectu *peccatum* dicitur *erga Deum*, h. e. quod contra *leges* in genere est.

§. X. Cum vero nemo internam cordis iustitiam assequi possit propriis viribus, sed solius Dei sit, dare & velle & perficere, *Rom. VII. VIII.* & sic, ut cor nostrum ad hanc iustitiam assuefiat, præparatione divina & totali mutatione opus sit, *Ezech. XXXVI. 26. 27.* hinc spiritualia illa media quoque hic supponenda, per quæ ad diviniorem, solidiorem & finem magis spiritualem intendentem hanc iustitiam animus evahi queat.

§. XI. Apparet itaque, *iustitiam veram* & in perfectiori gradu consideratam involvere convenientiam actionum humanarum cum legibus non tantum humanis sed etiam divinis, præceptisque sanctioribus, quæ internam mentis obedientiam exigunt. Proinde quando de actionum humanarum iustitia & æquitate extra fori pæmoeria iudicandum est, eæ non tantum secundum iura humana, sed etiam secundum præcepta divina sanctioris iurisprudentiæ examinanda sunt, cui examini etiam ipsæ *leges* humanæ subiacent, si de earum æquitate & iustitia quaeritur.

Tom. VI.

S

§. XII.

§. XII. Ita vero hætenus descripsisti, instas, iusticiam *uniuersalem*, quæ *complexus omnium virtutum* dicitur, & tamen distinctionem hanc §. 4. reiecasti. Sed regeo: si recte perpendes, quæ ibi dicta, animaduertes, me reiecisse hanc distinctionem, quatenus a Doctoribus ex mente ARISTOTELIS explicatur & tricus infinitis est inuoluta. Deinde quid aliud est illa *iustitia uniuersalis* Aristotelica, quam complexus omnium vitiorum, cum reuera *virtutes* eius *morales* sint vitia splendida. vid. tractatum egregium viri eruditissimi ESPRIT. *de la fausseté des vertus humaines*.

§. XIII. Nouam vero audio dissentientium obiectionem: Atque hoc modo confundis *iustitiam* cum *virtute Theologica*, quæ toto coelo differunt & committit *μετάβασις εἰς ἄλλο γένος*. Inde sequeretur, in infidelibus nullam perfectam veram & plenam virtutem repertam fuisse, & ita misceas omnia sursum & deorsum, coelestia & mundana &c. Sic patientiam talem, qualem Christus a nobis exigit, nec Philosophi docent, nec docere tenentur, quia non *humana* sed *diuina* est, & Christi quaedam imitatio, sine qua *virtutes humanæ* plene etiam ab Ethicis cognitæ & pertractatæ sunt.

§. XIV. Sed plura hic monenda sunt. Admitto, differre iusticiam forensem a vera illa §. 11. definitam, sicuti differunt *verum & apparenter tale*. Sed quaestio superest, an iustitia illa forensis, toto coelo a Theologica diuersa, *iustitiae verae* nomen mereatur. Vna est veritas. Vna sapientia. Et sic vna quoque *vera iustitia*, cum vnum quoque tantum verum bonum sit. Et subordinata sibi inuicem non sunt oppopenda, quod tamen faciunt, qui forensem a Theologica secernunt, dum diserte asserunt, quod toto coelo differant. Quoties ergo iustitia illa externa seu *forensis*, in convenientia tantum cum *legibus humanis* consistens, opponitur *verae & internæ*, toties est potius

potius vitium, imo ἀνομία, quia a praeceptis divinis recedit, & in foro humano tantum inane simulacrum iustitiae habet. Sed quoties in ordine suo naturali h. e. subordinatione consideratur, toties verae virtutis nomen meretur.

§. XV. Vnde & imputationem μεταβάσιως εἰς ἄλλο γένος facile effugiemus, quia vna tantum sapientia est, & omnia ad vnam illam sapientiam dirigenda & inde deducenda. Et sicuti illud, quod alteri subordinatur, ex eo omnino interpretandum, & explicandum, cui subordinatur; ita hoc iudicium finium regundorum ad eos spectat, qui ordinem rerum pervertunt, & disciplinas disciplinis connexis opponunt, totque in effectu faciunt sapientias, quot sunt disciplinae. In subordinatis principia illa nequitiam dici possunt peregrina, quae deducuntur ex genuino fonte, cui omnia sunt subordinanda. Vnde μεταβάσις εἰς ἄλλο γένος imposturam gentilem esse credo. Deinde iurisprudentia vera solidiorque leges quoque divinas agnoscit pro fundamento, & omnis iurisprudentia a ratione & praeceptis divinis aliena, est impia & irrationalis. THOMAS. Diff. an Haeres. sit crimen. th. 2. in f.

§. XVI. Instantia de patientia Christiana magis confirmat meam sententiam. Primo enim falsum est, patientiam a Philosophis cognosci & tractari non debere, ceu infra cap. VII. §. 13. liquidum fiet. Deinde si speciatim altissimum illum gradum in patientia Christiana, qualem supponere solent ex Christi doctrina, supponimus, humana quidem ratio eo usque non pertingit. Cur? quia obscurata & tenebris inuoluta & a cordis inclinatione, ab omni patientia aliena, depravata est. Inde tamen non sequitur: ergo virtutes Ethnicae fuere verae virtutes & perfectae. Quin potius inde inferre licet, 1) quod Ethnici virtutes ex lumine solo corruptae rationis non potuerint perfecte cognitae habere, 2) multo minus eas exercere,

cere, 3) quod haftenus recte se habeat regula: *vbi desinit Philosophus, ibi incipit Christianus*, i. e. quia Philosophus qua talis non potest ulterius venire, quam ut miseriam suam agnoscat, ab illa autem per virtutes illas apparenter tales se eripere nequit, hinc proxima via ad Christum, qui supernas vires suppeditat & miseriam nostram suo merito inestabili, vera fide apprehenso, aufert. vid. cap. VII. §. 8. & THOMAS. in *Ethica* cap. ult.

§. XVII. Sed noua obiectio hic sese mihi offert, scilicet haec: Si virtutes morales ab Ethnicis naturae lumine non potuerint recte & plenè cognosci & excoli, sequeretur, ut etiam in naturalibus homo per lapsum corruptus, quod tamen videtur esse contra mentem & sententiam Saluatoris *Luce* X. in parabola illa, vbi vox *in iustam semimortuus* explicari commode potest, ita ut indicet, mortuum in *spiritualibus*, viuum in *naturalibus*.

§. XVIII. Facilis tamen responsio est ad hanc obiectionem. Quis vnquam dubitat, hominem in *naturalibus* etiam per lapsum esse corruptum? quam multa ignoramus in physicis, imo fere hic cespitamus. Pleraque in probabilitate fundantur. Magnetis attractionem nouimus. Causam attractionis ignoramus. Quis hodie nostrum ex signatura rerum penetrare potest in intimam rerum naturam? Plura se a bestiis quoad virtutes herbarum didicisse non disitentur Medici. Pleraque adhuc ignorantur.

§. XIX. Deinde explicatio vocis *in iustam* plane est contra mentem Saluatoris. Parabolam attulit de amoris praestatione, & sic in eo videtur tantum neruum rei posuisse. Applicant quidem hanc parabolam Theologi nostri etiam ad amorem Christi redemptoris nostri. Et haftenus non male. At nec sic sequitur ex voce illa, hominem dici *semimortuum*, scilicet quoad *spiritualia*.

Vocem



Vocem *seminortui* etiam praedicamus de illò, qui adhuc aliqua particula vitae fruitur, proximus tamen morti est. Exempla Socratis, Senecae aliorumque id quidem cuiusdam, quod Christianis ipsis palmam dubiam in ciuilibus hisce virtutibus reddiderint, quia hodie Ethnicum in morem viuunt: ast inde non sequitur, eos verae virtutis limites attingisse, quia fundamento vero virtutis destituti fuere.

§. XX. Quae cum ita sint, corrumpit commune illud praecudicium, quod omne illud, quod lege ciuili permittitur, tranquillet conscientiam. Conscientia forum & tribunal internum repraesentat, & sic iustitia forensi non est contenta, sed ad diuiniorum & solidiorem illam tendit, & illa demum tranquillat conscientiam. conf. Disp. STRYKII de *Foro Conscientiae* fusius hoc de themate disserentis. Plura permittuntur in iure ciuili ex ratione Reipubl. & salutis communis, quae tamen nunquam approbantur. BRUNN. ad l. 16. ff. de *minorib.* Multa pudori hominum relinquuntur, multa impune fiunt, non tamen iusta interne sunt, conscientiam tranquillanti. Ius aliquod ex re iudicata nasci vulgati iuris est. Sed recte B. BRUNNEMANN. in *Iure Eccles.* multas res iudicatas aliquando reformatum iri die nouissimo dicit. Vnde & hic piissimus Ictus in commentariis suis tam saepissime a foro interno separat illa, quae in foro externo iusta dicuntur. Prolixius hoc argumentum deduxit IACOB. BRUNNEMANN. in *Diff. de Furtis non agnitis.*

§. XXI. Sed tamen vrgent dissentientes Pauli dictum, quod leges obligent in conscientia. Totum concedo argumentum. Sed quatenam sunt leges, quae obligant? an etiam huc referendae leges permissivae? certe si id verum esset, quilibet in conscientia peccaret, qui suo iuri renunciaret. Deinde an hoc de omnibus legibus dispositiuus verum est? Num peccat testator in conscientia, qui

solennia testamenti non adhibet? Et tamen lex praecipit, ut adhibeantur illa solennia. Porro quaerō, an leges directo Scripturae S. repugnantes obligant in conscientia? Nemo tam absurdus erit, qui hoc asserere audeat. Sed forsitan tales leges in nostro iure Romano non dari autimas. At in eo ex amore in ius Romanum fallis. Notarunt iam cordati Icti plures errores in iure Romano directo cum S. Scriptura pugnantes. Annotauit plures ANTONIVS MATTHAEI in disput. *de fundam. quibusc. iur. aliter iac.* quamvis non negandum, hunc pro veris saepius apparentes subiecisse. Collegit quoque quosdam errores B. VNGEPAVR in speciali diss. *de errorib. Iustin. opposita Dd. qui in iure Romano nihil quicquam, quod cum lege Dei & honestate pugnat, contineri existimant.* Notam proinde utique meretur ALBER. GENTIL. lib. 1. *de Nupt. c. 6. circ. fin.* qui adeo ius nostrum extollit, ut asserat, non rectius, non honestius, non sanctius vniuersani Theologorum omnium scholam rogare atque sancire valuisse, quod Icti naturae vocem secuti & legis eius, quam inculpfit Deus animis nostris, sua sic conscripserint, ut nec vnguiculum a recto tramite iustae omnis legislationis aberrarint. Multis ergo sub limitationibus haec regula est intelligenda.

§. XXII. Postulauit hanc digressionem necessitas, ne status controuersiae minus recte formetur. Quando ergo, ut in viam redeamus, quaerimus de iniustitia & iniquitate actionum iniuriarum, I.) non asserimus, illas pugnare cum iure ciuili; satis enim liquet, eas in iure Romano esse fundatas, determinatas & tot. tit. ff. & C. de iniur. explicatas. Nec II.) illud etiam disquiritur: vtrum recte iura Romana, remedia iniuriarum indulgentia, in foris retineamus, & ad casus emergentes applicemus? Proh dolor! enim non in republica PLATONIS, sed in fece ROMVLI

viuimus, vt minora mala permittere debeamus, ne grauiora inde sequantur, quod infra plenius excutiendum est. Nec III.) hic quaestio est: *an ei, qui iniuria aliquem affecit, iniuria fiat, si laessitus ad satisfactionem agat?* Laedens utique de iniuria conqueri nequit, quippe qui alteri, secundum rigorem procedenti, tenetur ad satisfactionem, & ita, qui remediis his vitur, haecenus non peccat contra *ius naturae, stricte dictum*, quatenus stricte tantum considerat, *quid alteri in alterum liceat, ne ei iniuria illata dici queat?* licet sibi ipsi iniuriam faciat, dum suae salutis immemor, *quid liceat?* tantum intuetur, non quid honestum, pium & aequum sit?

§. XXIII. Potius itaque IV.) in hoc neruus controversiae versatur: *utrum ita remedia iniuriarum a quocunque institui possint, ut salua conscientia exerceri, & salua vera & solida perfectaque iustitia aequitateque intentari queant, ut nec contra praecipua diuina, nec regulas Christianissimi actor agat?* Huc enim tendunt, quae antea latius de conceptu verae & perfectioris iustitiae aequitatisque asserui, ostendique, in solis legibus humanis non esse subsistendum, quia alias summum ius summa saepe est iniuria seu iniquitas, & sub praetextu iuris iniquissima perpetrari possunt. Monuerunt id quoque gentiles, in actionibus non tantum quid liceat? sed etiam quid honestum sit? attendendum esse; quidni ergo Christiani id agere debent, vt ante omnia, quid honestum sit, considerent & inspiciant? Proinde etiam quando in praxi collegia iuridica consuluntur, *utrum ob iniuriam illatam laeso agendi ius sit?* recte respondent: *So seyð ihr bewandten Umständen nach* Titium actione aestimatoria iniuriarum zu belangen wohl befugt: nam de iure tantum externo quaeritur. Sed si ulterius quaeritur: *utrum salua conscientia eam mouere queat?* non obitante priori decisione recte

Et respondetur: So erhellet hieraus allenthalben so viel, daß ihr mit unverletzten Gewissen die Injurien - Klage nicht anstellen müget; quae duae decisiones sibi met haud contradicunt, cum ad diuersas quaestiones sint adornatae, & prior quaestionem, quid liceat? posterior articulum, quid honestum sit? attingat.

## CAPVT III.

## DE INDOLE REMEDIORVM VINDICANTIVM INIURIAS.

## CONSPECTVS.

**A**ctio aestimatoria poenalis est & ad vindictam meram tendit. §. I. Cur non sit rei persecutoria. §. II. Respondetur ad obiectionem, per hanc actionem aestimari iniuriam. §. III. Probatur ex qualitatibus huic actioni propriis, eam vindictam spirare. (1) Quia requirit, ut iniuria fuerit reuocata ad animum. §. IV. Cur hoc requiratur. §. V. (2) Ex formulis consuetis aestimationem determinantibus. §. VI. (3) Quod odiosa sit in iure haec actio. §. VII. Differentia a caeteris actionibus poenalibus, quod haec non detur hereditibus. §. VIII. Explicatur L. 10. §. 2. ff. si quis cauit. in iud. §. IX. Et quod minores non restituantur contra omissam actionem iniuriarum. §. X. In bonis nostris non computatur haec actio. §. XI. XII. Etiam tunc vindicta exercetur, ubi criminaliter agitur. §. XIII. Vel ex Lege Cornelia. §. XIV. Vel ubi famosus libellus vindicatur. §. XV. Moribus inter Christianos iniuria magis vindicatur quam apud Ethnicos. §. XVI. Moribus introducta actio ad palinodiam.

diam. §. XVII. An coniungi possit cum aestimatoria & num sit rei persecutoria. §. XVIII. Cur plerique illam referant ad rei persecutorias. §. XIX. Fundamenta ita sentientium. §. XX. Sententia HAHNII recensetur ibid. Contraria eiusdem adducitur. §. XXI. BACHOVII sententia. §. XXII. Iudicium de hisce sententiis. §. XXIII. XXIV. Refutatur HAHNII sententia. §. XXV. Nec ex vulgi opinione sequi, hanc actionem esse rei persecutoriam. §. XXVI. Aliud argumentum HAHNII & STRUVII recensetur. §. XXVII. Responsio adiungitur. §. XXVIII. Ostenditur actionem hanc revera esse poenalem. §. XXIX. Inprimis ubi recantatio publice & solenniter imponitur. §. XXX. Qua ratione haec actio sit deterior ipsa civili. §. XXXI. Quomodo differant declaratio & deprecatio. §. XXXII. Deprecatio Christiana revera talis non est. §. XXXIII. Quid sit retorsio iniuriarum. §. XXXIV. Auctoritas ARISTOTELIS in hac materia. §. XXXV. Num praetextu vindictae publicae licita dici possit? §. XXXVI. An ob defensionis praetextum licita dici possit? §. XXXVII. Num hic argumentum valeat abinculpatae tutelae moderamine & defensionis verum? §. XXXVIII. XXXIX. Vel a defensione rerum. §. XL. Reicitur argumentum, quod leges vindictam publicam loco magistratus iniuriato commiserint. §. XLI. Protestatio hic omnis factio contraria. §. XLII. Conclusio: omnia illa remedia vindictam spirare. §. XLIII. Status controuersiae formatur. §. XLIV.

## §. I.

**C**um plura dentur remedia, iniuriis vindicandis infer-  
vientia, excutiendum, an omnis actio iniuriarum  
Tom. VI. T da-

damnanda & iniqua dicenda sit. Hoc ipsum autem rectius diiudicare non possumus, quam natura horum remedium inspecta. Occurrit autem primo loco *actio Praetoria aestimatoria*, quae poenalis est, fatente ipso VLPIANO in *l. praetor edixit. 7. §. 1. ff. de iniur.* ubi differentiam inter actionem Legis Aquiliae & iniuriarum ostendit, in *actione iniuriarum*, inquit, *de ipsa caede vel veneno ut vindicetur, non ut damnum sarciat, agitur.* Idem in *§. 10. l. de iniur.* confirmatur. Clarius id ipsum asseritur in *l. cum emancipati. 2. §. 4. ff. de Collat.* ubi notanter dicitur, quod magis vindictae, quam pecuniae habeat persecutionem, adeoque filius eo nomine nihil conferre teneatur. In *l. 15. §. 46. de iniur.* diuersum esse dicitur, an agam ad damnum, an ad contumeliam (scil. vindicandam.)

§. II. Certe rei persecutoria esse non potest, si vel maxime ex vulgi opinione supponimus, laedi per iniurias famam & existimationem. *Fama enim*, inquit THOMASIVS in *Philos. iur. de obl. & act. §. 167. mea per iniuriam ad delinquentem non transit.* (Ergo nihil restitui eius nomine potest, cum restitutio praesupponat, rem meam apud alterum esse) *nec in aequiualete, quia bona fama non est bonum aestimabile.* Conf. Idem *de usu act. poenal. iur. Rom. in for. german. c. II §. 6.*

§. III. Sed tamen vrgent dissentientes, in hac actione aestimari iniuriam, seu famam per illam ablaram. Sed ubi hoc? aestimatio haec substituta veteri poenae ex LL. XII. Tabb. descendenti, ceu *cap. seq.* in historia huius actionis ostendam, §. 37. Reliquerunt ergo potius determinationem huius poenae Praetores arbitrio laesi, salua tamen moderatione iudicis, ne in infinitum quis aestimationem illam extenderet, quae alias per LL. XII. tabb. determinata erat.

§. IV.

§. IV. Caeterum hanc poenae aestimationem *veram vindictam* inuoluere, ostendunt omnes huius actionis qualitates, quam nec iurisprudentia Romana dissimulare voluit. Primo enim, vt haec institui possit, requirunt, vt passus iniuriam statim eam ad animum reuocauerit, §. 12. *I. de iniur.* Inde practici in libellis hac clausula vti solent, *daß er solche Iniurie zu beschwertem Gemüthe gezogen.* Quid autem est *reuocare iniuriam ad animum*? Scilicet declarare, se hac iniuria moueri, seque, illam vindicandi, propositum habere. Dissimulare contra est, *contemnere iniuriam*, nec de vindicanda ea cogitare.

§. V. Hinc tam variae Dd. sententiae de tacita remissione, v. c. quatenus remissa censi possit ex conuersatione familiari, scil. quando non est ex necessitate suscepta, nec cum protestatione coniuncta. v. HOPPE *ad §. cit.* 12. Inde concludo, iniuriarum actiones tollere familiarem conuersationem, tollere vinculum amicitiae, & amorem spontaneum, quia alias exinde colligitur remissio; sunt enim opposita, amor & odium, vindicta & amicitia.

§. VI. Deinde hoc indicant ipsae formulae vulgares, qua vti solent in aestimandis iniuriis, v. c. *Er wolte lieber 1000. Thaler von den Seinigen verliehren, als diese Schmach auf sich sitzen und dieselbe ungeabndet lassen;* vel vt alii malunt: *er wolte nicht 1000. Thaler darum nehmen, und eine solche Schmach leiden.* Quid vero actores seu libellantes aliud eo ipso indicant, quam se tanto dolore intime esse affectos, vt damnum mille thalerorum ipsis tantum infligere dolorem non possit? Et vt de hoc sensibili dolore euidenter constet, iuramentum desuper praestant. Dolor ergo hic coniunctus cum ira quaerit satisfactionem, & hanc in ipsa aestimatione exprimit.

§. VII. Porro id euincitur ex eo, quod odiosa haec actio in ipsa iurisprudentia habeatur, & sic valde restringatur.

gatur. MEV. *conf.* 93. n. 84. & P. 5. Dec. 371. n. 6. Cum meram vindictam, inquit RITTERSHVSIVS ad §. 12. l. de iniur. hac actio contineat, non autem rei familiaris aut pecuniae persecutionem, ideoque odiosa sit, facile restringitur & aboletur. Paria tradit HOPPIVS ad cit. §. in-  
 quiens: Nihil rei persequimur iniuriarum actione, sed nude vindictam petimus. MEV. cit. l. n. 84. KLOCK. 4. *Conf.* 187. n. 267.

§. VIII. Hinc oritur illa differentia, quod actiones quidem poenales ex maleficiis, licet non dentur contra heredes, tamen heredibus competant, nec iis denegentur: At actio iniuriarum, & si qua similis alia inueniatur, (h. e. quae itidem vindictam spirat) liquido excipiuntur ab hac regula in §. 1. l. de perpet. & temp. act. Rationem unanimiter Dd. collocant in eo, quod meram contineat vindictam. vid. RITTERSHVS. & HOPP. ad cit. §.

§. IX. Fluit inde etiam, ni fallor, decisio l. si eum iudicio. 10. §. 2. ff. si quis caut. in iud. vbi Paulus hunc proponit casum: qui iniuriarum acturus est, stipularus erat ante litem contestatam, vt aduersarius suus iudicio sitat: commissa stipulatione mortuus est: vbi quaestio oriebatur: an competat heredi eius ex stipulatu actio? quod negat Ictus hanc subiungens rationem: quia tales stipulationes propter rem ipsam dantur. Iniuriarum autem actio heredi non competit. Opponebatur: atqui stipulatio iudicio sistendi causa facta ad heredem transit, licet delictum versetur. l. 49. de obl. & act. Respondet: tamen in hac causa danda non est: nam & defunctus si vellet omissa actione iniuriarum ex stipulatu agere, non permitteretur ei.

§. X. Adeo vero odiosa in iure habetur, vt, quamvis alias magnus fauor minorum, & restitutio ipsis in legibus indulta sit, tamen ipsi non restituantur contra omif-  
 sam



sam actionem iniuriarum. *Auxilium*, inquit TRYPHONIVS in l. 37. pr. de minor. in integrum restitutionis executionibus poenarum (i. e. vindictae & ultionis, vti bene annotat Dn. GOTHOFR. ad cit. l. 4.) paratum non est: Ideoque iniuriarum iudicium semel omissum repeti non potest.

§. XI. Porro inde haec nova qualitas peculiaris huius actionis est, quod in bonis nostris non computetur, antequam litem contestemur. l. 28. de iniur. cum tamen ex l. 49. ff. de V. S. alias constet, bonis annumerari, si quid est in actionibus, petitionibus, persecutionibus, quod etiam extenditur ad actiones poenales in l. poenales. 32. pr. ff. ad L. Falcid. vbi tamen excipitur iniuriarum actio. Et hic nouum discrimen oritur inter hanc & reliquas poenales, quod iudicium praebet, in reliquis poenam non continere vindictam. conf. CHRISTINAEVUS Vol. 2. lib. IV. tit. 39. dec. 62. n. 6. vbi exinde quaestionem resolvit, an actio iniuriarum possit vendi, & alteri cedi? quod omnino negandum, quia ante L. C. non est in bonis, post L. C. autem litigiosa est, & ita cedi amplius nequit.

§. XII. Exinde Paulus in l. 2. §. 4. de collat. nouam format conclusionem, quod, cum vindictae habeat persecutionem, emancipatus filius nihil conferre eo nomine teneatur. Sic cum scandalum publ. saepius praebere possit; non promiscue concedenda, ceu in capite 10. vidimus. vid. l. 7. §. 2. & 3. de iniur. Et infinitum foret, si omnes huius odiosae actionis qualitates singulares coaceruare vellem. Sufficit, vel ex his constare, illam ad meram tendere vindictam.

§. XIII. Secundum Imperatorem vero in §. 10. l. cit. de omni iniuria possum agere vel ciuilititer vel criminaliter. Ciuilititer agitur, quando actor poenam sibi applicari petit. Criminaliter, quando actor poenam fisco applicari vel a magistratu corporalem infligi petit. Vt inque

id quidem intenditur, ut vindicetur iniuria, sed tamen cum hoc discrimine, ut, quando *criminaliter* agitur, simul coercitio publica concurrat, licet per illam coercionem publicam vindictam, & ultionem suam quaerat, ceu cap. seq. fufius docebitur.

§. XIV. Caeterum & Lex Cornelia actionem iniuriarum introduxit in certis casibus comprehensis in §. 8. *Inst. de iniur.* ubi itidem ad poenam seu vindicandam iniuriam agitur vel ciuilitur, *l. constitutionibus. 37. §. 1. ff. de iniur.* vel criminaliter, *l. hos accusare. 12. in f. de accusat.* Vnde ratione finis a priori non differt, sed tantum in duratione discrepantia occurrit. Cum enim prior aestimatoria sit Praetoria poenalis, hinc anno inclusa est: alit haec ex lege descendens ciuilis est, & hinc inter perpetuas optimo iure refertur, vid. LAUTERB. *ad tit. de iniur.* praefertim cum haec actio priuata sit, non publica, *l. 42. §. 1. ff. de procur.*

§. XV. Caeterum & de vindicandis famosis libellis *criminaliter* agi permissum, & poena quidem pro diuersitate temporum variauit. Quin cum hodie in criminibus iudex ex officio procedere & inquirere possit, alicubi receptum est, ut ad denunciationem iniuriantis magistratus inquirere & iniuriantem legitimis poenis coercere possit, quod potentissimus Rex Borussiae gloriosae memoriae constitutione prouinciali fanciuit, de qua infra.

§. XVI. Moribus varia accessere remedia ad vindicandas iniurias introducta. Scilicet maluerunt Christiani vindictae cupidum animum hic efficacius ostendere, quam ipsi Ethnici, qui, licet remedia quaedam concesserint, ita tamen eadem restrinxerunt, ut omnibus appareret, maxime haec odiosa fuisse, ut Christiani reuera deteriores ipsis Ethnicis videantur, dum plura remedia vindictam spirantia introduxerunt, & usu approbarunt, cum tamen merito

rito etiam illa, quae ab Ethnicis ad nos cum corpore iuris sunt translata, restringi vel plane eliminari debuissent.

§ XVII. Hodie scilicet vindicantur etiam iniuriae, quae famosis verbis illatae, per *actionem ad Palinodiam* seu recantationem iniuriarum, *auf den Wiederruff*, hoc sub praetextu, vt iniurians verba famosa reclamet, & iniuste eadem a se prolata fateatur, laesamque ita quodammodo exultimationem secundum vulgi opinionem aperte restituat iniuriato. HOPPVS ad §. 7. I. de iniur. Approbata haec actio est in R. I. de An. 1530. §. item als itz etzliche Zeit her, & in ordin. Camer. Imper. p. 2. tit. 28. *vers. und sonderlich setzen.*

§ XVIII. Sed hoc remedium multis subiectum est dubiis. Tot enim fluctus haecenus peperit, vt reuera tantum de illa certatum fuerit inter cruditos, quantum de magna prouincia inter Principes solet. Mouit scilicet vindictae cupidus animus hanc quaestionem in foro: an non hoc-remedium iungi possit cum remediis civilibus poenalibus, vt scilicet vindicta habeat amplissimum campum, quo suum furorem & virus euomere & disseminare possit? item an infamet? &c. Putarunt vero, has quaestiones dependere a praedudiciali alia: num hoc remedium tendat ad *poenam*, an vero ad *rei persecutionem*?

§ XIX. Pauci certe hanc actionem *poenalem* esse contendunt; plerique *rei persecutoriam*: suspicor ex eo fundamento, vt ipsa eo citius ab omni iniustitia liberetur, quasi non tenderet ad vindictam, & sub praetextu persecutionis eius, quod debetur, salua (scilicet) conscientia a quolibet Christiano possit institui. Imo accedit & illa ratio, quod ita cumulari cum aestimatoria possit, nec infamet, cum sic haec actiones ad diuersa tendant, & ita vltor animus eo rectius finem suum consequi possit.

§. XX.

§. XX. Audiamus fundamenta utriusque sententiae. Nam de eius iniustitia cognoscere non possumus, nisi naturam eius optime cognitam habeamus. Qui illam annumerant actionibus rei *persecutoriis*, mirifice produnt, quem conceptum vulgo de honore habeant. Dicunt enim, recantationem esse restitutionem famae ablatæ propter læsionem, factam in bono externo illo fortunæ maximo, restitutionem autem rei poenam non esse. HAHN. ad *W. tit. de iniur. n. 18.* ubi inter alia ita philosophatur: *Paliuodia non solum concernit merum priuatum interesse seu ius partis, h. e. restitutionem famæ & honoris, adeoque nec publicum interesse magistratus, sed nec vindictam ullam habet in actore, qui saltem petit sibi restitui honorem, (perinde ut ob furtum petitur rei ablatæ restitutio) quod poena non est, siue magistratum respicias, siue actorem, sed damni per iniuriam verbalem illati verbis facta compensatio.* Addit porro, restitutionem in materia delictorum stricte denotare redditionem illius, quod per iniustam læsionem, saltem *materialiter*, ablatum est.

§. XXI. Non obstantibus tamen hisce rationibus ipse summus Ictus ab initio fatetur, in rei veritate honorem non esse ablatum, vel læsum per iniuriam, ideoque nihil vere restitui. Imo petitionem illam iniuriati, pro restitutione sui honoris, in rei veritate tendere saltem ad declarationem famæ illaese potius, quam ad *redintegrationem offensæ existimationis*. Quomodo vero hæc cohaerent? Scilicet ut quæ in hoc §. adducta, ex rei veritate dixerit: quæ vero in §. *antec.* adduximus, maluerit explicare secundum commune praeiudicium & errorem vulgi.

§. XXII. Incedit eadem via ipsa BACHOVIVS ad *Treatl. vol. 2. d. 30. th. ult. lit. a* iniquens: *Licet fama vere non laedatur, neque adeo restitutioni locus, & reuera actio*

*actio ad vindictam esse videatur, ideoque nulla hoc respectu cumulatio: attamen vulgi opinione perinde habetur, atque si fama laesa per recantationem restitueretur.*

§. XXIII. Concedunt ergo Doctores, 1.) famam & honorem per alterius iniuriam nec laedi nec auferri, 2.) restitui hic nihil posse, cum nihil ablatum sit, 3.) in rei veritate ad vindictam hanc esse comparatam. Interim iudicandum esse censent *ex vulgi opinione*, & rem bellissimo praetextu incrustant. Ita reuera factum, vt in hoc passu iurisprudencia nostra ab omni ratione aliena fuerit, praefereus opiniones insulsissimas vulgi ipsi rei veritati. Si dicendum, quod res est, sub hoc nobilissimo *restitutionis* nomine & inuolucro latitat vindictae venenum, quam exercent, qui inepte famam sibi per palinodiam restitui petunt. Qui saltem hominis naturam interius considerat, deprehendet, ambitioso nihil magis aduersari, quam si fateri cogitur se iniuste fecisse, sibi que ipsi publice coram iudice mendacium imputare, veniam ab eo petere, quem haecenus hostem habuerit, & quidem coacte se illi submittere compellitur. Et quia vindicta eo maxime tendit, vt aegre faciamus ei, quem hostem habemus, hinc, meo quidem iudicio, grauior haec vindicta plerisque hominibus videtur, quam si pecunia in actione aestimatoria loco poenae soluitur, nisi forsitan hominem initime avarum supposueris, qui ab ambitione non adeo ducatur. Hinc tam aegre homines ad palinodiam progredi, experientia teste comprobatur.

§. XXIV. Sed dicis: non debemus supponere praecise homines pessimos, sed probos, qui facile ad recantationem moueri poterunt. Sed quinam sunt illi probi, qui iniurias in alios euomunt, qui rigide vindictam exercent, qui absque coactione iudiciali satisfacere vel deprecari iniurias nolunt? Certe quamdiu in hac materia cum

hominibus, vindictam spirantibus. & alios iniuriantibus, nobis res est, non pios, non probos sed tales supponere debemus, qui vera pietate & sapientia destituti sunt.

§. XXV. Vnde non satis mirari possum, quod summus ille Ictus HAHNIVS tam laboriose opinionem illam vulgi rationibus conquisitis magis stabilire, quam enervare voluerit. Sane quam facit comparisonem inter restitutionem rei furto ablatae & famae, nulla est. Ibi reuera aliquid ablatum; hic nihil. Sed vrges: habetur tamen ex *opinionem vulgi*, ac si ablatum esset. Num vero fanatico cuidam, asserenti sibi caput & brachia esse amputata, credendum, eo ipso, quod per morbum animi ita ipsi videatur? Num insanire licet cum insanis? Imo quod magis est, num febricitanti, cui omnia amara videntur, sanus, cui dulcia illa sunt, recte rationibus multis persuadebit, esse omnino amara vel posse admitti, ut sint amara.

§. XXVI. Deinde posito, quod ex opinione vulgi honor ablati videatur vel saltem supponatur, quomodo inde evinci potest, hanc actionem esse mere rei persecutoriam? Ictus in l. 35. pr. ff. de O. & A. dicit: *illae actiones rei persecutionem continent, quibus persequimur, quod ex patrimonio nobis abest*. An ergo honor in commercio tuo & patrimonio est?

§. XXVII. Sed instat postea alio argumento: *Redditionem*, inquit, illam honoris fieri per palinodiam indubium est, quia, qui recantat iniuriam, scitetur se iniuste conuicium dixisse & verbis contrariis honorem retribuit. Gemina hisce fere tradit B. STRUVIVS de Vind. priuata c. 10. apb. 6. n. 8. in f. inquit: *Eodem principio imitatur actio ad palinodiam, ut nimirum is honorem externum debitum, quem alter denegauit, rursus exhibeat*.

§. XXVIII. Verum rursus petitio principii est, an is, qui denegat honorem externum, honorem ei auferat?

Si

Si hoc, leuissimus quilibet nebulo mei honoris, externi erit dominus & arbiter, vt ita loquar. Deinde qui coacte, imo saepe per os carnificis mihi honorem exhibet, num is dici potest, me honore aiecisse? Cur vero non? inquis, cum & *coacta restitutio* rei ablatae sit restitutio. At ingens discrimen inter restitutionem rei ablatae, & exhibitionem honoris. Qui me honorat coacte, is sane reuera indicat, se male, imo pessime de me sentire, & reuera in animo conuictiandi subsistere. At tamen, instas, ita inter homines receptum est, vt & sic honor videatur restitutus, moribus autem aliquid indulgendum. Haud quidem id diffiteor, sed eo ipso tamen agnoscis stultitiam hominum, & reuera nihil hic agi. Mores inepti & qui nullo modo cohaerent, sunt irrationabiles.

§. XXIX. Quid ergo denique de hoc infausto partu morum Christianorum fiet? Si enim non est *rei persecutoria*, erit sine dubio poenalis. Noui hanc sententiam esse CARPZOVII p. 4. *Const.* 46. *def.* 16. & *ult.* & in Saxonia illam esse approbatam, & quidem si rem ex vero aestimare volo, hanc ipsam magis puto cohaerere. Dixi iam in §. 23. reuera per actionem ad palinodiam quaeri vindictam, & simulate saltem peti restitutionem famae. Iam actio ad vindictam vnice tendens poenae quoddam genus intulit. Opponi quidem solet, quod actio poenalis sit, qua agitur ad poenam corporis afflictiuam vel multam filco vel parti inferendam, quae definitio tamen non videtur hic posse applicari. HAHN. *ad W. c. l.* Sed dubito, vtrum definitio haec totam exhaustiat naturam actionum poenaliu. Sicuti enim illae actiones sunt *rei persecutoriae*, quibus persequimur, quod ex patrimonio nobis abest, l. 35. *pr. ff. de obl. & act.* ita *poenales* erunt, quibus non persequimur, quod nobis ex patrimonio abest, sed quod aliunde per legum auctoritatem, rei coercendi

ergo, nobis debetur. B. HOPP. ad §. 18. I. de Act. Iam infero: per hanc actionem non quaeritur id quod nobis ex patrimonio nostro abest, nihil enim abest, sed nuda coercitio seu vindicta. Nec obstat, quod haec poena in iure non reperiatur, debetur enim moribus, qui legis vim habent, quibus plures novae species poenarum invaluerunt. Interim quamvis ad poenam tendat, haec tamen tantum priuatam vindictam sapit, & sic regulariter ad remedia criminalia referri nequit. Proinde etiam in summis imperii tribunalibus institui potest, quae alias regulariter iurisdictionem criminalem non exercent. Ita censuit Ill. facultas iuridica huius loci Mens. Ian. anno 1696. his verbis: *Ob wohl die actio ad palinodiam der gemeinen Meynung nach pro criminali geachtet wird, und in criminalibus die iurisdictione Camerae nicht fundiret ist,*

GAIL. Lib. 1. obs. 1. n. 27.

*Weil aber dieses eigentlich von solchen criminibus nur zu verstehen, in welchen ad poenam corporalem geklagt wird, die actio ad palinodiam aber nur ad reparationem famae & honoris zielt, und daher ex communi Cameralistarum sententia solche in Camera wohl angestellet werden kan,*

GAIL. L. 1. obs. 65.

MYNSING. Cent. 2. obs. 78.

BLVM. Proc. Camer. Tit. 43. n. 7.

*welches mit einem praeiudicio Camerae bestärcket*

BECKHER. rer. in Camer. Iudic. n. 154.

*hiernächst auch N. N. als eine Persona immediata sonder Zweifel ihr forum in Camera hat, so ist daher der Herr S. T. wohl befugt, dieselbe actione iniuriarum ad palinodiam vor dem Kays. Cammer - Gerichte zu belangen. Und weil das Iudicium aulicum cum Camera concurrentem iurisdictionem hat,*

• SCHWE



SCHWEDER. de I. Publ. Sect. I. c. 11. §. 7.

steht demselben die Wahl offen, ob er sie vor dem Reichs-Hoff-Rathe oder Käyserl. Cammer belangen wolle. Weil aber hiebey zu besorgen, es möchte die N. N. exceptionem primae instantiae seu fori austregarum opponiren, inmassen ihr zu solchem Ende die opinio LIMNAEI

de Iure. Publ. Lib. 9. c. 5. n. 63.

zustatten kommen würde, als welcher der Meynung ist, quod etiam Princeps delinquens coram aulicis sit conveniendus, wiewol wir unsers Orts solcher Meynung nicht bepflichten, sondern vielmehr das contrarium begründeter zu seyn erachten,

per trad. REINKING. de Reg. Sec. & Eccl. Lib. 2. Class.

2. c. 16. n. 29.

so möchte dem Herrn S. T. hierdurch nur Weitläufigkeit verursachet werden, dahero weil bekannt, quod ob iniurias illatas etiam agi possit ex practica L. diffamari,

CARPL. Proc. Tit. 20. Art. 2. n. 16.

solcher gestalt, daß der Diffamans ad ludicem ordinarium ipsius diffamati ad docendam veritatem diffamationis citiret, und, wann er nicht erscheinet, ihm ein ewiges Stillschweigen auferleget werden kan,

ELVM. in Proc. Camer. Tit. 36. n. 3.

also daß hie kein Unterscheid ist, ob die persona diffamans immediata sey oder nicht,

GAIL. L. 1. O. 9. n. 2. & seqq.

wie denn auch contra practicam L. diffamari kein lus de non evocando mit Bestande opponiret werden kan,

CARPL. Proc. Tit. 20. art. 2. n. 7. & seqq.

So kan der Herr S. T. die N. N. wegen dieser famosen Beschuldigung und Diffamation bey der Churfürstl. Sächsl. Regierung zu Dresden wohl belangen, daß sie daselbst

erscheine und auf seine Diffamation-Klage sich einlasse, oder der Auflegung eines ewigen Stillschweigens gewürdig sey. V. R. W. Inde quoque fuit, in actione ad palinodiam iuramentum deferri posse, quod alias fieri non posset, si ad remedia criminalia referenda esset, vti ill. Facultas iurid. huius loci Mens. Ian. 1699. censuit.

§. XXX. Porro si supponimus, hanc recantationem fieri in loco publico, & plerumque cum ignominia quadam coniunctam esse, dum verberare palma os, actoremque deprecari reus cogitur, saepius interuenire carnificem, qui, reo recantationem recusante, hunc actum loco eius quasi peragere debet, quid aliud dicendum, quam hunc actum satis acerbum poenae sensum habere? Solet enim hoc in casu non raro ita pronuciari: *Daß Bechl. für gebegten hochnothpeinlichen Hals - Gerichte, in des Volckes Versammlung, daß er an Klägern bößlich und unrecht gethan habe, benebest Wiederruffung aller solcher eingeklagten Lüsterung zu bekennen, und öffentlich abzubitten, auch sein falsches bößhaftiges Lügenmaul mit einem starcken Streiche selbst abzustraffen schuldig &c. Im Fall er sich dessen weigerte, wird ihm der Scharfrichter, welcher in seinem Nahmen den gefasseten Wiederruff öffentlich verlese, und ihm hernach einen barten Maulstreich gebe, an die Seite gestellet. Du. BODIN. disp. de abus. aestimiat. & moder. iniur. §. 15.*

§. XXXI. Deterior ergo haec actio videtur ipsa ciuili aestimatoria, qua aperte consentitur partes, vti post videbimus, se agere ad vindictam, hic vero illam variis praetextibus incurrunt, sibi & alijs imponunt & sub hac larua aequitatem aliquam singularem venantur, quam, dum iniustitiam eius excutimus, ipsi detrahare necesse fuit. Sine dubio autem ad rei persecutorias vulgo relata est, vt eo magis vindictam suam actores exercere, & praeter palinodi-

nodiam ad aestimationem iniuriae seu *poenam pecuniariam* agere possint, id quod tamen fieri nequit, si ex veris principiis supponimus, illam esse poenalem.

§. XXXII. Praeter hanc palinodiam aliquando decernitur Declaratio, *eine Ehren - Erklärung*, vel deprecatio, *eine Christliche Abbitte*. Illa quidem, si verba iniuriosa dubia sunt, nec satis constet de animo iniuriandi; vel etiam si iniuria sit leuior, sed actor ante L. C. declaraverit, quod verba ex iracundia mentis prolata fuerint, sequae de cetero poenitentia duci, & actorem pro bono viro habere. Haec, si verba quidem certa, iniuria tamen leuior.

§. XXXIII. Habet quidem etiam haec nomen satis speciosum, sed naturam verae deprecationis Christianae non habet, cum illa ex sincera cordis poenitentia deducenda sit, haec vero plerumque fiat dicis gratia, vt ita loquar, *daß der Beleidigte nur Satisfaction bekomme*. Adeoque rursus sub nomine hoc, nisi me omnia fallunt, vltor animus latitat. Non enim iniuriatus ideo vrget deprecationem, vt eo ipso emendationem & poenitentiam iniuriantis promoueat, sed vt sibi satisfactionem quaerat. Vnde nec admittere solent deprecationem in scriptis factam, quia haec facilius impetrari posset a reo; sed ore tenus est facienda, quae confessio ordinarie magis rancorem & odium confirmat, quam tollit. Adeo omnia deprauata, contorta & infrunita sunt, licet exterius speciem quandam pietatis habere videantur. Equidem Deprecationem poenam non esse vulgo asserunt, sc. ex iisdem fundamentis, ex quibus alias recantationem poenam esse negant, vid. MEV. 6. decis. 88. & hic vulgo poenam pecuniariam cum deprecatione coniungi posse concedunt. Verum vindicta huius sub praetextibus non purgatur, & quod ad hanc honorabilem emendam tendat, magis opinionem quam veritatem habet.

§. XXXIV.

§. XXXIV. Denique agmen claudit *remedium* aliquod extraiudiciale, scilicet *retorsio iniuriarum*, quae definiente STRUVIO de *Vind. priv. c. 10. apb. §. est vindicatio, qua iniuria verbali affectus regeendo verbis iniuriam in afficientem honorem defendit.* Iure Iustiniano certe hoc monstrum nefandum incognitum, & credo ipsos Ethnicos abhorruisse ab hac prophana philosophia, qualis postea inter Christianos tenuit primum locum, & haecenus non tantum tolerata, quin approbata & defensa est. Quamvis vero a RENNEMANNO recte oppugnata sit, defensorum tamen seculo praeterlapso accepit B. STRUVIUM in *tr. de vind. priuat.* cui quidem FRANKVCHIVS sese opposuit, sed bonam causam magis consule quam solide defendit, quod forsitan crederet, non rationibus, sed coactione allegatorum, & auctoritate Dd. pugnandum esse. Quod vero legibus publicis approbata fuerit, ipsam haud legitimat, ut salva conscientia usurpari queat. Eadem ratio, quae a legislatoribus extorsit alia remedia iniuriarum; & hoc quoque commendavit, ut maiora euitentur mala in republ. aegra, & tot sumtus, qui processus iniuriarum postulant, euitentur.

§. XXXV. Non verò adeo mirum, quod tot defensores acceperit, cum tam egregie praeceptis Philosophi καὶ ἰσχυρὴν talis conveniat. Ille autem 2. *Rhet. 2. ἀντιποιεῖντες ἢ ὑβρίζουσιν, ἀλλὰ τιμωρῶνται, i. e. referentes iniuriam non afficiunt iniuria, sed eandem vindicant; & lib. 3. Eth. cap. 11. τὸ αὐτὸ ἀντιποιεῖν, ἢ δοκεῖ ἀδικεῖν, qui quod passus est, idem vicissim facit, non videtur iniuriam facere.* Habemus ergo hic propriam confessionem Philosophi sacri, quod, licet alter, contra quem retorsio facta est, non possit queri de iniuria sibi illata, retorquens tamen vindictam exerceat.

§. XXXVI.

§. XXXVI. Sed statim responsio parata, quod quidem regulariter vindicta sit illicita, sed haec licita, cum *sub auctoritate publicae approbationis* fiat. Semper tamen nova dubia hic sese exerunt: quaero enim, num clypeus auctoritatis publicae conscientias a morsibus & ictibus illibatas conservare possit, cum sciant, vindictam tam severe esse Christianis prohibitam, imprimis vero conuitium conuitio reponere Christiano indignum reputetur? 1. *Petr. III. 9.*

§. XXXVII. Vt huic dubio satisfaciant, distinguunt inter vindictam, quae in alterius dolore acquiescit: & inter talem, quae *defensionem* continet. Illam esse illicitam concedunt: hanc vero iuri omni conformem, cum non nocendi, sed defendendi animo fiat; tam enim fauorabilem defensionem reddunt, ut eam nec Diabolo dicant denegari posse: Vnde & sine dubio retorsionem tanquam defensionem necessariam ipsi concedi debere, tacite videntur innuere.

§. XXXVIII. Vt vero hanc celebrem distinctionem illustrent, refugium quaerunt in *moderamine inculpatae tutelae*, quod vim vi repellere liceat, imo hoc praeceptum sit l. 3. ff. de J. & J. ergo etiam verba verbis: inde notum celebre illud Brocardicum: fama & vita pari passu ambulant. Imo si ita defensio rerum nostrarum licita est, cur non etiam famae? STRVV. de Vind. priv. c. 10. aph. 6. n. 19. Et haec distinctio STRVVIO cit. l. n. 24. tam altas radices omni iure egisse dicitur, ut frustra sit, quicunque eam nitatur euellere.

§. XXXIX. Sed haecenus fundamentum certum in hac distinctione inuenire non potui. Noui defensionem in casu necessitatis, adhibito moderamine inculpatae tutelae, esse licitam, & hanc vindictam eatenus aliquando appellari, quatenus *absque iudice* offensionem iniustam a se repellit. Sed in applicatione aqua haeret. Ideo enim

Tom. VI.

X

inuaso

inuaso haec defensio licita est, quod in tali necessitate constitutus sit, ubi copia iudicis haberi nequit, nec aliter periculum effugere potest, quam hac violenta defensione. At in iniuriis longe diuersa rerum facies. Ibi 1.) cessat necessitas talis, 2.) copia iudicis haberi potest, 3.) reuera periculum tale non imminet, ob quod defensio permixta est. Imo defensio fit pro auertenda iniuria, quae imminet: retorsio vindictam continet eius, quae iam illata est. Incongruum est nomen defensionis, ubi termini defensionis cessant, & res non amplius est integra.

§. XL. Nec magis concludit argumentum a defensione rerum petitum. Equidem ibi adesse dicitur defensio, si in continenti spoliante res iterum aufertur. At hic sunt termini habiles: nam 1.) reuera quid ablatum est; 2.) id quod ablatum est, per hanc quasi defensionem, recuperatur; 3.) sola intentio in recuperando dominio consistit absque vindicta. In retorsione plane diuersa ratio. Sicuti enim ibi nihil aufertur nec auferri potest, ita nihil recuperatur, sed ista retorsio vnice ex odio profecta ad ultionem vergit, ne videatur iniuriam contempsisse dissimulando. Vnde valde dubito, an hac distinctione satisfecerit RENNEMANNO aliisque B. STRYVVS. Conf. VNGEPAVR. exerc. iust. 13. qu. 10.

§. XLI. Equidem alii pro defensione retorsionis afferunt, potuisse magistratum demandare partes suas in vindicandis iniuriis priuatis, ut hinc retorquens vindictam non tam *suo nomine* exerceat, quam potius *publico*, & sic ad *vindictam publicam* haec species referenda videatur. Sed reuera tantum videtur. Elegans certe praetextus, quo vitorem animum eiusque furorem ita emollire possumus, ut larua verae vindictae vix in oculos incurrat. Nam alia est ratio vindictae publicae, quae proprie poena est, & hanc magistratus *vi officii* imponit, absque animo nocen-

nocendi, absque cupiditate vlciscendi, quod quidem regulariter fieri debet, licet non semper fiat. At quis talem animum & mentem in priuato, qui sibi honorem a temerario iniuriante ablatum existimat, & sic fremit iracundia & dolore nimio fere trepidat, concipere potest? Num putandum est, leges magistratus vices demandare voluisse furioso, qualis plerumque iracundus, & qui iacturam se honoris fecisse vane arbitratur? Num praesumendae sunt leges aliquem voluisse constituere iudicem in propria causa, ubi inprimis affectibus indulget, nec iustum & aequum obseruare potest? Spectra haec sunt & laruae, quibus deterrentur, infirmas mentis qui sunt.

§. XLII. Reuera ergo, vt dicam, quod sentiam, retorsio vnice vindictam intendit, non defensionem, quae nullo modo hic concipi potest. Quamuis itaque vulgo protestentur aliqui, vt ait RENNEM. *de iur. Retort. p. 2. th. 6. lit. a.* quod hanc retorsionem cum vindictae studio coniunctam nolint, protestatio tamen illa facto contraria est, quod nulla retorsio, prout illa vulgo recepta, sine vindicta neque fingi neque pingi possit. Illustrationis gratia adferam formulam retorsionis, in actis ante aliquot annos obuiam, qua vsus est minister quidam scholae, quae satis ostendit, illam vnice vindictae priuatae studio fieri. Formula ita ipsa erat concepta:

*Wobl-Ehrwürdiger und Wohlgelahrter, wie auch Wohl-Ehrenvester, und Wohl-Ehrsamer und Vorachtbare.*

*Insonders HochgeEhrte Herren und werthe Freunde.*

**D**ieselben wollen nicht übel nehmen, daß ich sie hiemit incommodire und vorstelle, ob es wohl ein commune tritum, wenn ein Schelm einen ehrlichen Mann schelte, oder eine Hure denselben lobe & vice versa, so sey es gleich so viel, als ob ein böser Ketten-Hund hinter einen ehrlichen Menschen her belle; so ist doch solches allemahl nicht

nicht tauglich oder zulänglich, cum fama & vita pari passu ambulens, & melius sit alicui oculus quam famam bonam perdere. Da ich nun glaubwürdig berichtet bin, daß der dortige Küster Johann Christian Schröder vor wenig Wochen nicht nur öffentlich mich für einen Lügner, Betrieger und Schelmen ausgescholten, daß er an ihren Ort auch gegen zwey geschworne Kirch-Vorsteher gestanden, sondern auch im Krüge daselbst gegen drey Personen aus Oschersleben eben oberwehnten Injurien gebraucht, und dazu sich gerühmet, wenn ich dort an ihren Ort käme, wolte er mich Handfeste machen lassen, und was dergleichen Laster-Worte mehr gewesen sind, die dieser ertz Calumniante ausgespiet, und aus seinen unflätigen Hertzen euomitet: So bin ich dieselben auf mich sitzen zu lassen nicht schuldig und gehalten. Wann dann wieder solche Verläumder und falsche Laster-Zungen das ius rectorionis in Rechten gegründet, und denen Injurianten heilsamlich verordnet, und eingeführet; Solchem nach will ich mich auch dessen gegen diesen bösen und ruchlosen Menschen bedienen und gebrauchen, und ihn hiemit so lange für einen Lügner, Betrieger und Schelmen halten, der so lange von seinem Amte auszuschließen, und Kirchen und Schulen zu dienen nicht tüchtig sey, biß er mich dessen zu Rechte überführe, wie ich denn diesem Schröder, diese und alle andere Injurien, wie er sie aus seinem Laster-Maul heraus gebölcket, in seinen garstigen Busen und Rachen hinwegwiederumb zurücke und zu verschlucken schiebe. Also ersuche meine Hochg. Hn. Pastorem, respectiue Herrn Richter und dortige Geschworne, zu Liebe der Gerechtigkeit und Steur solcher Laster-Zungen, für mich die grosse Gutheit zu haben, den Calumnianten in Gegenwart einiger Geschwornen und etlichen aus der Gemeinde zu sich fordern, und ihm



*ihm diese in Rechten gegründete Retorsions - Schrift von einem Geschwornen vorlesen und anhören zu lassen. Solte er etwan hierauf wieder schelten wollen, so nehme solches nicht an von ihm, denn die retorsio in retorsionem hat nicht statt, weil dieser Iniuriante so lange infam bleibt, biß er sich der unverantwortlichen Iniurien überführet. Ich versehe mich geneigter Willfabrung, die ich nach Möglichkeit zu erwiedern erbötig, und verbarre &c.*

§. XLIII. Si iam illa, quae haecenus fufius declaravimus, conferimus, apparet, in omnibus remediis ad vindicandas iniurias comparatis concurrere vindictae studium, imo omnes tendere ad vindictam, quibuscunque demum palliantur praetextibus. Nec excipio criminalem, seu vbi criminaliter agitur: licet enim ibi poena non applicetur auctori, sed fisco; reuera tamen per hoc ipsum vindico iniurias, nec id principaliter vt plurimum intendo, vt ipse tanquam delinquens puniatur. Nam hic vel sola denunciatio sufficeret, de qua postea pluribus.

§. XLIV. Hisce praelibatis iam status controuersiae erit hic: an actiones iniuriarum haecenus recensitae conformes sint verae & solidae iustitiae, vt salua pietate & regulis Christianismi a quouis Christiano, qua tali, institui possint, vt conscientia tranquilla maneat, adeoque hic nulla differentia supersit a cacteris actionibus, quae salua conscientia institui possunt? Et hoc quidem **intrepide** nego cum summis illis Ictis §. 31. *segg.* allegatis. Imo puto actiones iniuriarum, indoli Christianismi, legibus diuinis, regulis Philosophiae, praeceptis prudentiae, rectae rationi, ipsis Philosophorum Ethnicorum sententiis, praxi primitivae Ecclesiae & denique toti sacrae Scripturae aduersari, omniaque argumenta, quae pro illis excusandis adduci solent, esse petita ex pseudo - sapientia & funesta persuasionem vulgi, id quod in sequentibus capitibus distinkte demonstrandum erit.

## CAPVT IV.

DE ACTIONIBVS INIURIARVM INDOLI  
CHRISTIANISMI ADVERSANTIBVS.

## CONSPECTVS.

**T**ransitus ad probationem iniustitiae. §. I. *Indoles Christianismi in amore ponitur.* §. II. *Qualitates amoris variae.* §. III. *seq. Maxime in diligendis hostibus.* §. V. *Repugnant illis proprietatibus actiones iniuriarum.* §. VI. *Reiicitur vulgatum illud: der Person Freund, der Sache Feind.* §. VII. *Distinctio inter vindictam materiale[m] & formalem, reiicitur.* §. VIII. *seq. Non posse separari rancorem animi ab hac actione sicut in caeteris processibus.* §. XI. *seq. Christi doctrinae repugnat haec distinctio.* §. XIII. *Obstat, Christum voluisse, ut delicta punirentur.* §. XIV. *Impie facit, qui in actione iniuriarum petit poenam piae causae applicari.* §. XV. *Nihilominus vindicta superest, ubi agitur criminaliter.* §. XVI. *Obiicitur: absque his actionibus magistratus non vindicat iniurias.* §. XVII. *seq. An denuntiatio etiam ad vindictam tendat?* §. XIX. *Respondetur ad argumentum, delicta ita manere impunita.* §. XX. *Obiectio, quod de delicto privato non possit inquirere magistratus.* §. XXI. *seq. Ordinatio Saxonica inquisitiones in iniuriis prohibet.* §. XXIII. *Contrarium de aliis prouinciis extra Saxoniam asseritur.* §. XXIV. *Limitatio ordinationis Saxonicae.* §. XXV. BRVN-  
NEMANNI *sententia de inquisitione in quaeuis delicta.* §. XXVI. *Probatur, magistratum teneri ex officio inquirere in delicta.* §. XXVII. *Obiectio: quod Chris-  
stia-*

*stianismus nontollat ius quaesitum &c. §. XXVIII. seqq. Actiones iniuriarum fini Reip. repugnant quodammodo. §. XXXI. Argumentum a publica receptione & approbatione est nullum. §. XXXII. Respondetur ad illud dubium, quod iudicia sint ordinatio Dei. §. XXXIII. Distinctio inter publicam approbationem, & praeceptum. §. XXXIV. seqq. Pruritus vindicandi iniurias extorsit actiones iniuriarum, quod probatur ex historia harum actionum. §. XXXVII. Respondetur ad obiectionem, ius civile Romanum hac in parte non debuisse recipi. §. XXXVIII. Obiectio, quod ita omnes actiones poenales esse debeant iniustae, resolvitur. §. XXXIX. seqq. Argumentum a licentia bellandi resolvitur. §. XLIII. seqq. GROTII argumenta de belli licentia pleraque hic non obstant. §. XLVI. Argumentum aliud GROTII relictur. §. XLVII. seq. Reiiicitur GROTII interpretatio de alapa. §. XLIX. Christum non loqui hic comparative, ostenditur. §. L. Ostenditur eo ipso non negari iura Maiestatica. §. LI.*

## §. I.

**V**t itaque id ipsum, quod *capite antec. §. ult.* dictum, ex legitimis demonstrum fundamentis, singula membra haecenus recensita sigillatim enucleabo, simulque communia illa praecudicia, *capite I.* enarrata & notata, removebo, quatenus obstatere visa fuerint.

§. II. Repugnat ergo 1.) *INDOLI CHRISTIANISMI.* Indolem Christianismi tota Scriptura sacra collocat in *vinculo amoris*, fundati in amore ipsius Dei, qui ipse amor est, 1. *Iob. IV: 7.* adeo ut, qui in hoc vinculo non subsistit, sed illud perrumpit, non dicatur manere in Deo,

Deo, *vers.* 16. Qui enim fratrem suum odit, nec Deum amat, *vers.* 20. & 21. Hinc Christi praeceptum, amor. *Iob.* XIII. 34. XV. 12. & veri Christiani sunt a Deo *διδάκτοι εις τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους.* 1. *Thess.* IV. 9. Sicuti vero amor *opus voluntatis & cordis* est, sequitur, vt vera vnio Christianorum non in conceptum, sed voluntatum convenientia & vnione quaerenda sit.

§. III. Qualitates & attributa huius amoris passim quoque inculcantur. Summatim & neruose Gentium Doctor 1. *ad Timoth.* I. 5. hisce ea includit membris, vt amor debeat esse *ἐκ καθαρᾶς καρδίας*, (ex puro corde, quod impura vindicta, impuro odio & impuro amore huius mundi 1. *Iob.* II. 15. non scatet) *καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς*, (ex bona conscientia, non simulata, aut tali, qualem etiam peccatores se habere putant, & sui ipsorum impostores sunt) *καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου*, (ex fide sincera, infucataque, quatenus scilicet opus cordis est, non quatenus cerebrina.) Amorem erga Deum ipse Saluator delineat secundum vestigia veteris testamenti, *Matth.* XXII. 37. Conf. inprimis B. ARNDIVS *de Vero Christianismo lib. I. cap.* 24. 25. 26.

§. IV. Sed sigillatim qualitates specialius paulo consideremus, praeunte eodem Paulo 1. *ad Cor.* XIII. 4. *seq.* 1.) Praedicatur de amore *μακροθυμία* & mansuetudo, quae nos reddit idoneos, vt aequo animo alterius defectus & iniurias ferre possimus, 2.) *ἡ ζῆλος*, Sie *eyfert nicht*. Hinc vltionem omnem a se alienam putat. 3.) Non agit perperam, falsos praetextus quaerendo, vt modo libidini suae satisfiat, sed vnice amori Dei innititur. 4.) *ἡ φυσικὴται*, non inflat. Humilitatem sequitur, *φιλαυτίαν* deserit, nihil sibi attribuit. Inde nec causam se vltiscendi vel vindictam quaerendi in se habet, cum vindicta ob honoris contemptum partus ambitionis funestus sit. 5.) Inde iam porro sequitur alia affectio, quod non sit ambi-

ambitiosa, *ἐκ ἀσχημονῶν*. Sie stellet sich nicht ungeberdig, wie die zornigen störrigen ungedultigen Köpfe thun, vt addit B. Lutherus in Glossa. Hisce ergo hominibus vnice propria est vindicta. 6.) Non respicit proprium commodum. In eo amor falsus & irrationalis agnoscitur, quando amorem aliis exhibemus propter proprium commodum. Talis est amor hominis naturalis, seu qui adhuc tribus illis furis, ambitione, auaritia & voluptate, ducitur captiuus. Sic ambitiosus vel auarus, vbi iniuria afflictitur, ex qua vel in honore vel in bonis suis damnum metuit, amorem deserit, imo odium grauissimum gerere incipit, vnde tandem studium vindictae oritur. 7.) *ὁ παροξύνεται*, non irritatur, nec in paroxysmum, vt ita loquar, incidit. Hinc iniuriis non commouetur, sed omnia aequo animo fert. 8.) Non cogitat malum, nec dicit cum vulgo: *Ich will es ihm zwar vergeben, doch nicht vergeffen*. 9.) Non gaudet *ἐν τῇ ἀδουλᾷ*, sed misericordia potius intima tangitur, si videt, hominem ira aestuantem, vindictam quaerentem. Vnde nec consilia pro vindicandis iniuriis suppeditat, nec auxilio vindicanti est. 10.) Congaudet veritati, non theoreticae, sed practicae. Nouit non sufficere, scire plures veritates, sed demum facere veritates. 11.) *πάντα στέγει, πάντα ὑπομένει*, omnia suffert, omnia sustinet. Hinc patientia inprimis sese exserit in amore, qui in eo maxime cognoscitur, quod offensiones aequo animo ferat, reconciliationem quaerat, remittat iniurias, nec praetextu iuris vindictam spiret. Sed de hac virtute speciatim postea. 12.) Denique omnia credit, omnia sperat, h. e. credit illa, quae in meliorem trahi partem possunt, hinc & sperat meliora. Conf. B. ARNDIVS *de Vero Christianismo lib. 1. c. 30.* Conspirat Paulo TERTULLIANVS, & in eius doctrina Christianismi veram indolem sitam esse docet *tr. de patient. c. 12.* Nam dile-

Tom. VI. Y Etio,

etio, ait, *summum fidei sacramentum, Christiani nominis thesaurus, quam apostolus totis viribus sancti Spiritus commendat, cuius nisi patientiae disciplinis eruditus?* post haec verba adducta Pauli recitat, & succincte illustrat.

§. V. Consistit ergo, vt contraham haecenus dicta, Christianismus in ferendo, patiando, remittendo, misericordia, humilitate & puro corde. Et hic amor infusus non tantum debetur ei, qui nos mutuo amore prosequitur, sed etiam hostibus. Christus inquit Matth. V. 44. *Diligite inimicos vestros, benedicite maledicentibus; benefacite odio prosequantibus vos, orate pro illis, qui vos offendant & persequantur.* Hic ascendit amor, & rationis dictamen fere transcendit. Diligere eum, qui me non offendit, virtus laudanda: sed in eo virtus Christianorum elucet, quod hostes, inimicos, offensores diligere, imo iis benefacere debeamus.

§. VI. Qui iam sincere secum agere cupit, nec sui ipsius impostor fieri, examinet quaeſo remedia illa iniuriarum, & cum haecenus dictis conferat, & deprehendet, omnino illa indoli Christianismi repugnare. Vindicans certe iniurias magis suam satisfactionem, quam alterius coercionem quaerit, imo si alterius coercionem quaerit, magis tamen hoc facit, vt cupiditatem vindicandi expleat, alterique dolorem inferat, non eum emendat. Certe in hisce remediis prosequendis nulla mansuetudo, nulla ἀσφροδία, quin potius contrarium deprehenditur; dicit enim, *er habe die Injurie zu beschwerten Gemüthe gezogen, non se dissimulasse eam, i. e. er habe es ihm nicht vergeben können, er wolte lieber so viel aus seinem patrimonio verliehren, als diesen Schimpf auf sich sitzen lassen.* Hinc exulat omnis humilitas, patientia, quin inflatum ambiciosum se ostendit, cogitat malum, παροξύνται, & pertinaci mente satisfactionem, vel vt stylo vulgari, quam-

quāvis hypocritis proprio, utar, ius suum persequitur.

§. VII. Vbi vero est benedictio? vbi beneficiorum exhibitio & realis amoris praestatio inimicis debita? Imo dicunt, *der Person Freund, der Sachen Feind*. Vulgatum, sed ineptum dictum! Permittas, amice, ut explanationem huius proverbi tibi sistam. Scilicet is quidem sanus & verus sensus admittendus esset, quo indicamus, *amandum esse inimicum, non vero amanda vitia eius*: ast hunc non fert communis interpretatio: illa enim facit abstractiones insulissimas, abstrahens vindictam a vindicta, odium ab odio. Quid vero ineptius? Putat, se posse amore eum persequi, aduersus quem remediis iniuriarum utitur. Et tamen *amar & vindicta* sunt opposita. Optime respondet ad hoc vulgatum B. HOPPIVS ad §. 12. ff. de iniur. *Nihil rei persequimur iniuriarum actione, sed nuda vindictam petimus: atqui vero haec non nisi in personam poterit esse directa*. At vero instat dissentiens, ego non vindictam quaero, sed causam iudici committo. Quid vero est illud, *die Sache dem Rechte übergeben*? Scilicet illa desiderare & appetere, quae ius civile simili in casu adiudicare solet. Quid autem adiudicat? Vindictam. Si enim hanc non appeteret, cur continuat processum? cur non remittit iniurias?

§. VIII. Sed noua distinctione paratus est aduersarius, iniquiens: distingue ergo inter vindictam *formalem & materialem*. *Formalis* est amoris aduersa, quia rancore & odio animi repleta est, & vnice exinde fluit & in eo acquiescit. Contra hanc pugnant praedicata supra amoris attributa. Ast *materialis* vindicta nihil iniusti habet. Libera est ab omni rancore animi, odium deponit, nec alterius conuersationem, quatenus iuri suo non praediuicat, respuit, sed tantum ius suum legibus quaesitum persequitur. Vt ecce! positum ius iniuriato dat ius & facultatem

tatem persequendi iniurias, idque vel *agendo ad aestimationem* aut mihi applicandam aut fisco aut etiam piac causae: vel *agendo ad palmodiam*, & haec vindicta est materialis, si rancore & odio destituitur.

§. IX. Recte: scilicet, si asinus volat, habet alas. Ergo etiam hic distingue inter asinum volentem materialiter & formaliter. Formaliter volat, si habet alas, materialiter vero, si alas separas ab eo. Quas nugas committis, amice? forsan ex vngue leonem? sed audio te provocare ad auctoritatem quorundam Theologorum, quod hi in suis systematibus, casibus conscientiae, consiliis Theologicis, decisionibus, &c. semper eadem distinctione utantur, & Christi dicta de amore, patientia & odio ita explicant. Sicuti autem cuilibet in sua arte credendum est: ita & Theologis in explicatione S. Scripturae, peritioribus quippe. Ego vero non credulus illis. Quid enim ad me glossae horum Theologorum? Sectariorum ista vox est, non verorum Christianorum. Novi scripturam dixisse: probate Spiritus; non: sequimini incaute tradita hominum. Et valde infulse allegatur communis ille canon, quod cuilibet in sua arte credendum. Scilicet id vnice, qui fidem carbonariam introducere cupiunt, agunt, ut talibus ineptis & papizantibus armis pugnent. S. Scripturas scrutemur non ex glossis Doctorum, sed illo modo, quem Deus praescripsit. Abusum huius Regulae absurdae luculenter demonstravit Dn. THOMAS. de fide iuridica c. 2. §. 55. Deo vero sit gratia, quod haec propositio non sit vniuersalis, sed adhuc inveniuntur Theologi pii, sinceri, & vnice vnicum illud necessarium intendentes, qui aperte hanc distinctionem iniustam reiiciunt.

§. X. Scilicet qui hanc distinctionem adhibent, fictione logica utuntur, cuius haec natura est, ut nec primam partem propositionis hypotheticae nec secundam seorsim

con-



consideratam affirmet. THOMAS. in *Iurispr. div. lib. 1. c. 4. n. 38. lit. b. in not.* Idem enim est ac si dicerent: Si ab iniuriarum actione vindictam separare potes & rancorem animi, Christianismo non est adversa.

§. XI. Imo vero, inquiunt, nos asserimus posse rancorem animi separari ab actione iniuriarum, sicuti a caeteris processibus, nec hypothetice tantum illud indulgemus: verum hoc oppido falsum est. Nec iuvat instantia ab aliis processibus. Ibi enim non agitur de vindicandis iniuriis, sed ibi rancor animi ex *accidenti* supervenit. Possum petere a Titio debitum meum, salvo de caetero amore ipsi debito, quamvis magna perscrutatione cordis hic opus sit. vid. BALDVIN. in *Cas. conscient. lib. 2. c. 12. cas. 4.* Sed in actionibus iniuriarum vnice quaeritur *vindicta*, ceu in superioribus demonstratum est, non aliae res, vti in reliquis actionibus. Hinc cum iura quoque nostra in eo consentiant, remitti iniurias, per amoris concordiaeque praestationes mutuas, non ex necessitate & officii ratione profectas, sed ex intimo affectu, quia norunt ibi cessare animum vindictae cupidum, hinc cauent maxime iniuriati, ne se eiusmodi familiaribus committant cum aduersario conuersationibus. Sed ibi liquido peccatur contra Christi praeceptum §. 5. expositum ex *Matth. V. 44.* Vbi enim illa benedictio? vbi beneficiorum hostibus exhibitio? vbi amor ex fide infusata? conf. STRYK. de *Iure Sens. diff. 9. c. 4. n. 24.*

§. XII. Scilicet si fides in cerebro consisteret & nudis speculationibus; si remissio offensionum posset erui ex nudis cogitationibus & operatione intellectus, si rancor animi & odium cessaret, cogitando: *Ego hunc non amplius odio habeo: Ego depono rancorem, Ich will es ihm vergeben*, res salua foret. Ita scilicet philosophia pro-

fana instruxit homines, vt intellectu credant, ament, & remittant, quicquid interim voluntas seu cor aestuet.

§. XIII. Christus, summa sapientia, amorem ex puro corde, bona conscientia & insucata fide requirit. Fidem amore viuendam, ipso actu sese exferentem iniungit, non amoris conceptum, sed ipsum in actum deductum, remissionem offensionum ipso actu sese exferentem, quin quod magis est, talem patientiam & humilitatem, quae non tantum omnem vindictam excludit, sed simul coniuncta est cum insigni efficacia benefaciendi eis, qui nos iniuria affecerunt. Neque vero eos audiendos esse censeo, qui assereere haud verentur, doctrinam hanc ad facta Christi meritoria, non imitatoria esse referendam. Qui enim ita censent, non interpretes, sed deprauatores scripturae S. sunt, deteriores quibusdam Ethnicis, qui idem inculcarunt, vt infra ostendam. Ceterum vanum esse praetextum de remisso rancore animi, agnouit Facultas inclyta iuridica in responso M. Sept. 1693. concepto, quod hic referre lubet:

*Ob gleich aus denen Rechten bekandt, daß eine Frau wegen der ihrem Ehemann zugefügten Beschimpfung zu klagen nicht befugt,*

*per l. 2. ff. de iniur.*

*und hierauf folget, daß, in wessen Nahmen einer ad actionem iniuriarum nicht zugelassen wird, in dessen Nahmen auch zu retorquiren nicht befugt sey, indem durch die in Deutschland eingeführte Gewohnheit die retorsio an stat ordentlicher Iniurien-Klage gebraucht wird, umb sich von dieser zu entheben, und dergestalt die actio iniuriarum allerdings fundiret zu seyn scheint, zumabn da die retorsio in continenti nicht geschehen, wie doch von den Dd. erfordert wird,*

*GAIL. lib. 2. obs. 101. n. 3.*

*hier-*

hiernächst auch die erfolgte tacita remissio per amicabilem conversationem und des Klägers gegen andere gethane contestation, wie ihm leyd sey, daß er diesen Iniurien-Proceß angestellt, hieselbst unerheblich, weil solches alles nach bereits erhobenen Proceß geschehen, in welchem Fall die meisten Dd. darin einig, quod tantum rancor animi, non vero ipsa actio iniuriarum remissa censetur,

BERLICH. P. 5. Concl. 50. n. 21.

FARINAC. qu. 105. n. 352.

ingleichen das Leydwesen über die angestellte Iniurien-Klage gegen die Bekl. nicht, sondern gegen einen dritten, welchen die Sache nicht angehet, bezeuget worden. Dennoch aber und dieweil die, wieder Bekl. Ehemann ausgestossenen Iniurien nicht dessen Person allein, sondern seine gantze Familie angehet, dabero die Beklagtin, als welche per nuptias in ihres Ehemanns Familie getreten, sich solcher Iniurien billig annehmen können, indem, wann die dem Mann zugefügte Beschimpfung die Frau mitbetrifft, dieser solchen Schimpf zu vindiciren nicht verboten ist,

arg. L. 5. C. qui accusar. non poss.

HARPRECHT. ad §. 1. Inst. de iniur. n. 38.

auch dabero, ob gleich die gewöhnliche requisita retorsionis allhier so eben nicht vorhanden, dennoch eine Iniurie gegen der anderen zu consideriren, und wegen solcher parität die compensation zuzulassen ist, als welche in paribus delictis statt findet,

per L. Viro. 39. ff. solut. matrim.

darwieder dasienige, was von denen Dd. iuris Saxon. behauptet wird, quod iniuriae mutuae non compensandae, sed uterque de iniuria sua agere possit,

CARPZ. Pr. Crim. qu. 97. n. 42.

in diesem Fall nicht angezogen werden können, da die Beklagtin keine andere Worte, als welche Kl. vorher wieder

der ihren Mann ausgeredet, gebrauchet, daher vtrunque idem factum illicitum vorhanden, welches compensando quantum ad interesse civile wohl gehoben werden kan.

CARPZ. d. qu. 97. n. 44.

Und wenn auch gleich dieses nicht wäre, dennoch aus denen Umständen abzunehmen, daß die Beklagtin nicht gesucht den Kl. zu beschimpfen, sondern nur die erlittene Beschimpfung von sich abzuwehren, welches, ob es gleich einigen Umständen nach nicht gänzlich zu entschuldigen, dennoch die intentionem iniuriandi vermindert, und daher zu ihrer exculpation dienen muß, cum ignoscendum sit illi, qui se voluit vlcisci prouocatus.

L. 14. §. 6. ff. de honor. libert.

Hierbey auch billig zu attendiren, daß Kl. selbst erkannte, wie er in Anstellung dieses Iniurien-Processus nicht wohl gehandelt und deshalb sein Leydwesen bezeuget, auch nicht daran gelegen, daß solches gegen einen tertium geschehen, weil dergleichen contestatio poenitentiae pro pacto remissorio vel liberatorio zu achten, welches dergestalt in iure fauorabel ist, daß es auch absente parte adversa & non acceptante bestehen kan.

Dd. in L. tale pactum. 40. ff. de pact. Et L. arrianus. 47. ff. de obl. Et ait. Kläger auch nachhero gegen der Beklin. selbst durch freywillige Darreichung der Hand und freundliches Gespräch solche remissionem iniuriarum satzsam bezeuget, und dasjenige, was von einigen Dd. behauptet werden will, als solte nur der rancor animi, nicht aber ipsa iniuria remittiret seyn, hieher, da aestimatorie ad interesse priuatum geklaget ist, nicht zu ziehen, weil solche actio ad meram vindictam zielt.

L. 15. §. 46. ff. de iniur.

L. 2. §. 4. ff. d. collat. bonor.

wie solches weitläufftig ausführet

Dn. STRYK. Tr. de iur. Sens. Dissert. 9. c. 4. n. 33.

Wo.

*Wobey der Beklagte. im Fall Kläger diese remissionem iniuriarum läugnen sollte, frey stehet, des Klägers Gewissen zu rühren, ob er nicht durch obgedachte contestation und Bezeugung gegen die Beklagte. sich seiner zugezogenen Beschimpfung und deshalb erhobenen Klage zu begeben intendiret, welche Eydes-delation nach gemeinen Rechten in quacunq. parte iudicii statt findet, zu geschweigen, daß in dubio pro remissione iniuriarum, worzu einen jeden die christliche Schuldigkeit verbindet, per tradita*

*BACHOF. Comment. ad §. fin. Inst. de iniur.*

*zu praesumiren sey, odiosa enim haec actio est, & iudex in illa restringenda proclivius esse debet, nec pati, ut quis ad vindictam relabatur.*

*MEY. Part. 5. Decis. 271. n. 5.*

*Letzlich in Rechten nirgends gegründet, quod actione iniuriarum semel in iudicium deducta, illa per poenitentiam tolli nequeat, indem generaliter verordnet, quod actio haec dissimulatione & poenitentia tollatur.*

*L. Non solum. 11. §. 1. ff. de iniur.*

*So erscheinet daraussallenthalben so viel, daß, wenn Beklagte. zum Ueberfluß ihre bereits gethane Ehren-Erklärung wiederholet, sie nunmehr gänzlich zu absolviren, oder zum wenigsten Kläger nach geschbehener Eydes-delation sein Gewissen super remissa iniuria zu reinigen schuldig sey. V. R. W.*

§. XIV. Christus tamen vult, regeris, ut peccata & delicta puniantur. Sed quid hoc? utrum vindictam & poenam pro synonymis habes? Commisit Deus gladium magistratui, non tibi, cui potius commendatum esse debet illud *MEYER P. 1. dec. 222. n. 5. & 6. contemnere iniuriam, viri magnanimi, & non vindicare aequanimi, pii & Christiani est. Euge, inquis, hoc ipsum est, quod volo.*

*Tom. VI.*

*Z*

volo. Nam sic demum aestimatoria illa actio iniuriarum, qua ciuilibiter agitur, vel etiam illa, quae ad palinodiam tendit, Christianismo repugnat, minime gentium autem illa, qua ago *criminaliter* ad poenam fisco vel pie causae applicandam. Sic enim non meum quaero, sed quod debetur Reipubl.

§. XV. Te ipsum decipis, qui talia tibi persuadere conaris. Pertinet hoc merito ad impietatem causarum piarum, quod putes, te pie facere, si petas, vt poena pie causae applicetur. Nam tibi oppono regulam illam vulgatam, non sunt facienda mala, vt inde eueniant bona. Praetextum quaeris, quando putas, te bona intentione & bonum in finem hoc facere, cum finis det mensuram mediis. Nunquam *finis* est vere bonus, vbi *media mala* sunt. Falsum quoque est, quod quis possit corium furari & calceos bona intentione inde dare pauperibus. Vera causa huius non est, velle benefacere pauperibus, sed praetextus. vid. *Observat. select. ad rem liter. spect. t. 2. Obs. 13. §. 35.*

§. XVI. Deinde quaero, quid interest, num poenam seu aestimationem iniuriae secleris, an petas, vt fisco illam sibi applicet vel iniuriam poenis corporalibus coerceat? Tu interim tuam iniuriam vindicas. Ostendis saltem, te ambitiosum esse, nec honorem tuum tibi esse venalem. Turpe ducis instinctu *ambitionis* tuae, lucrum ex iniuria perpeffa quaerere: ast hoc ipso te non purgas a vindicta. Descendas modo in propriam conscientiam ipsamque excutias, & deprehendes, te magis poenam quaerere propterea, vt tibi satisfacias, non vt delictum puniatur. Cur enim magistratui non committis vindictam sola denunciatione facta? Praxis quotidiana sane ostendit, criminali persecutione accusatores vt plurimum magis vindictam suam persequi, quam actione *ciuilibiter* intentata.

Ne-

Neque enim subsistunt in poena pecuniaria a reo postulanda, sed atrocius cum eo agunt, ob leuiiores iniurias perunt aduersarium poena relegationis vel fustigationis affici, vt tali criminali persecutione ei dolorem concilient, & publice prostituunt.

§. XVII. Atq, instas, ni ego persequor iniuriam, magistratus officium suum debite non facit, & sic impunitum manet delictum. Et deinde, si ita rigide omnia trutinare volumus, ipsa denunciatio tendere potest ad vindictam. Et sic quoque illa esset intermittenda.

§. XVIII. Iam demum prodixi mysterium iniquitatis cordis tui. Quid ad te, si magistratus officium suum non debite faciat? Nonne eo ipso indicas, e re tua esse, vt is, qui te iniuria affecit, seuerè puniatur? Atq, quid hoc aliud est, quam vindictam quærere? Si magistratus non punit delicta, ipse peccat, & tibi interim hic praetextus non praebet excusationem, & facultatem, iniuriam processu ordinario vindicandi.

§. XIX. Deinde non nego, posse *denunciationem* quoque tendere ad vindictam, praesertim cum tua causa hic agatur. Sed illud inde saltem sequitur, cautione hic omnino opus esse ei, qui denunciatione uti vult, vt scilicet sincere conscientiam suam excutiat & videat, annon studio se vlciscendi hoc faciat? Id quod ubi deprehendit, abstineat omnino ab illa infausta denunciatione, si regulis Christi satisfacere velit, & conscientiam suam non sauciare.

§. XX. Nec obstat, quod ita delicta manere deberent impunita: nam iniuria aut est notoria & publice perpetrata, aut non est talis. Priori casu vel sola fama sufficiet ad excitandum officium boni magistratus, vt inquirat & delictum hoc puniat, id quod si intermittit, ipsi hoc imputatur, non tibi.

Z 2

bet

bet regula vulgata: de occultis non iudicat Ecclesia nec magistratus, & sic soli Deo committenda vindicta.

§. XXI. Nouus vero te hic torquet scrupulus, dum inquis: At iniuria est delictum priuatum, non publicum, in delictis priuatis interesse priuatum versatur, non publicum. Ergo frustra a magistratu expectamus, vt is ex officio inquirat. Nam hoc demum ei incumbit, vbi ad publicum interesse de crimine publico quaestio versatur, hic enim in locum accusationis successit inquisitio. *CARPZ. Crim. P. 3. qu. 103. n. 20.*

§. XXII. Sic ergo rursus fateris ingenue, in iniuria versari priuatum interesse? scil. vindictam. Ergo ob solam illam confessionem propriam abstinere debebas ab vltiori haesitatione. Concedo vt plurimum esse priuatum delictum; sed hic iam rursus vrgeo: quid ergo praetendis frustra, te non tuum quaerere, sed Reipublicae?

§. XXIII. Deinde quaestio superest, annon etiam in delictis priuatis hodie magistratui sit commissa inquisitio? De rapina, de furto res manifesta est. Sed; inquis, illa delicta hodie non amplius sunt priuata, vti quidem iniuria. Inde in *Ordin. Polit. Saxon. tit. von Iustitiensachen n. 5.* disertè dicitur: *Dagegen wenn ein priuatus wieder den andern in causa iniuriarum, oder wegen anderer geringen Beschuldigungen, so sonderlich noch auf mehrerer Bescheinigung beruben, zu inquiriren gebeten, solches, es wäre denn einer contemplatione & intuitu officii iniuriert, abgeschlagen, und zu ordentl. Ausführung gewiesen werden.*

§. XXIV. Sed hoc quidem in Saxonia iuris est. Interim merito optandum, vt hac in parte maior potestas iudici inquirendi daretur. Ast non idem in aliis terris iuris esse comprobatur vel ipsa lex provincialis Augustissimi Regis Borussiae gloriosae memoriae, magistratui in Ducatu



catu Magdeburgico iniungentis, vt ad nudam denunciationem ex officio causas iniuriarum tractare debeat, quod etiam repetiit Potentissimus Rex Borussiae *FRI-  
DERICVS WILHELMVS* in dem erklärten und erneuerten mandat, wieder die Selbst-Rache, Iniurien, Friedens-störungen und Duelle, vbi art. XI. denuntiatio praescripta est, solennesque actiones iniuriarum abolitae, de quo in fine pluribus. Ipse B. BRUNNEM. in der Anleitung zur vorsichtigen Aufstellung des Inquisitions-Processes, c. 2. §. 5. dicit: So ist es auch billig, daß inquiret werde über diejenigen Iniurien, welche Eltern, Obrigkeiten, Predigern, Praeceptoren zugefüget werden. Item wegen öffentlich angeschlagenen Pasquillen und famos Libellen, vbi B. STRYK. in publicis ad hunc textum praeflectionibus haec addidit, calamoque dictavit: *Vtile hoc foret, vt omnes iniurias vindicaret magistratus & processibus iniuriarum tollerentur.*

§. XXV. Quin quod ipse CARPZOVIVS hanc iuris Saxonici dispositionem ita limitet: *Quodsi, inquit, delictum perpetratum notorium atque persona delinquentis certa & de delicto confessa aut conuicta fuerit, etiamsi illud sit leuiusculum, ulteriori tamen processu opus non est, sed iudex sine magistratus absque longioribus ambagibus & circuitionibus reum punire potest. Id quod tota die practici videmus. Et sic saluari potest Practica Quaestorum & Praefectorum, qui in ditionibus Electoralibus Saxoniae de criminibus leuiusculis a rusticis perpetratis ex officio ad denunciationem partis offensae, auf bestehene Rügen, inquirere eaque punire solent.*

§. XXVI. Tandem si extra terras Saxoniae quaestionem de inquisitione formamus, nescio, annon magistratus ex officio ad illam teneatur. Certe ipse B. BRUNNEM. cit. l. sat late hic extendit magistratus officium, vt

in illa etiam inquirere debeat, quae haecenus impunita relicta sunt, multo magis ergo in iniurias, quae quidem alias frequentissime a priuatis vindicari solent; non quod semper solenni inquisitionis processu opus sit, sed sufficiat summaria quaedam cognitio, vid. BRUNNEM. *loc. cit.* §. 7.

§. XXVII. Nec obstat, quod tamen adhuc hodie sit priuatum delictum: Nam haec ratio de iure civili ne quidem impediuit, quo minus extra ordinem de illo a magistratu statui potuerit, & poena secundum circumstantias infligi, ceu diserte traditur in *l. ult. ff. de iniur. l. f. de priuat. delict.* Idem de furto, quod & tunc temporis priuatum delictum erat, praedicat *Ulp. in l. f. ff. de furt.* Nam generaliter olim permissum erat, in priuatis delictis etiam *extra ordinem* procedere, quo casu liciti in publicis accusationibus in crimen subscribere debebant *l. f. ff. de priv. delict.* Cum itaque etiam olim haec priuata delicta per viam cuiusdam accusationis vindicari potuerint, non video, quare hodie magistratus non teneatur *ex officio* inquirere in iniurias, cum *inquisitio* in locum *accusationis* successerit.

§. XXVIII. Sed ne sic quidem ab omni contradictione me liberatum agnosco. Instat enim nouo argumento contradictor dicens: Christianismus non tollit politias, sunt enim iudicia ordinatio diuina, ergo nec iura ciuilia in Republ. recepta tollit, sed liberum eis usum & cursum relinquit. Iam remedia iniurias vindicantia in Republ. sunt recepta & approbata, imo ad securitatem Reipubl. faciunt.

§. XXIX. Certe haec obiectio & frequens est, & multos obcoecare solet. Sed indicium praebet, plurimos vim & efficaciam Christianismi non intelligere. Verum utique est, Christianam religionem non tollere politiam, quam potius firmat, dum ciues habiles reddit ad reprimen-

mendas illas tres furias, voluptatem, ambitionem & avaritiam, unde omnis origo mali. Quod ipsum eleganter fusius deducit B. Dn. SECKENDORF in *Christenstaat*, ubique ostendens, verum esse illud notabile piissimi Dn. BRVNEMANNI Symbolum: *Pietas optima status Ratio*; quo etiam tendit Dn. BVDDEVS in disput. *de Concordia Religionis statusque Civil. cap. 1. & 2.* Sed applicatio hic infrunita est. Num enim propterea Resp. desinunt esse Respublicae, si dicimus iniuriarum actiones salua conscientia exerceri non posse? Hoc nihil ad Rempubl. Illa enim consistit in nexu illo parentium & imperantium, & hunc non tollit Christianismus. Optime SENECA libr. *in sapient. non cad. iniur. in f. ait: esse aliquem inuictum, esse aliquem, in quem nihil fortuna possit, e republ. humani generis est.*

§. XXX. Deinde Christianismus & politia tum demum subsistere & simul in vna harmonia, vt neuter alteri obsit, constare possunt, quatenus in vsu vero & genuino subsistunt; *wenn sie in ihrem rechten Gebrauch stehen*, vt ait Dn. THOMAS. in *Fürsten-Recht in Theol. Streitfachen in praesat. §. 1.* Ast haec tenus dictum, Christianismo e diametro aduersari actiones iniuriarum, & sic sine dubio praebebit indicium, intime Christianos esse depravatos & corruptos, imo nominatenus tantum tales, quod putent, externam illam fori licentiam excusationem praebere in foris conscientiae.

§. XXXI. Illud vero oppido falsum est, quod haec remedia securitatem Reipubl. fulciant. Imo exacerbant animos ciuium, & diuturnitate sua eos adeo fatigant, vt simul dispendium fortunarum suarum patiantur. Eleganter OLDENDORP. act. for. cl. 7. act. 10. n. 7. ait: *Nunquam feliciter tranquillitas constare potest, dum iudicia sciant iniuriarum litibus.* Patientia melius securitati Rei-

Reipubl. prospicit, quam promiscuae admissiones harum actionum, vnde & in fine videbimus, iudicis officium omnino in restringendis hisce funestis processibus occupatum esse.

§. XXXII. Illud denique argumentum, quod a publica approbatione & receptione deducere solent, non adeo concludit. Non enim sequitur: quodcumque publice receptum & approbatum est, id etiam iustum est nec Christianismo aduersum. Do enim instantiam: Tres illae Religiones in publicis legibus receptae & tamen quaelibet alteri imputat nefarias haereses. Apud Gallos & Hispanos publice recepta & approbata est inquisitio Hispanica, an propterea iusta? apud nos recepta retorsio iniuriarum, an propterea iusta? apud Germanos veteres receptae & approbatae erant diffidationes, probationes per duella, per *αιματόδες* &c. an propterea iustae? Et quam plura sunt, quae hodie pro iustis declarantur, postea tamen, meliori informatione accedente, cohibentur & puniuntur.

§. XXXIII. Idem respondeo ad illud dubium, quando regerunt: atqui tamen *iudicia sunt ordinatio Dei*. Quid vero inde? Sunt etiam saepius latronum receptacula, per a. usum scilicet. Video te horrescere ad haec verba; verum non sunt mea, sed summi Icti OLDEKOP. in *dedicat. ad Observ. Crim. Pract.* adducta in disp. B. Dn. STRYKII de *periculo petentis* c. 3. §. 2. vbi cum Paride de Puteo fatetur, quod maiora committantur crimina & latrocinia in curiis iudicum, quam in sylvis latronum. Addit se credere firmiter, longe plures innocentes quam fontes damnari & suppliciis affici. Quam egregia ergo conclusio! Quicquid est ordinatio diuina, ibi etiam omnia secundum ordinationem diuinam sunt directa, quae in iudiciis fiunt. Debebant utique dirigi, sed non sunt directa.

§. XXXIV.

§. XXXIV. Denique longe diuersa sunt, an legislator civilis aliquid externe permittat, imo ex necessitate, ob metum maioris mali approbet: an vero commendet, publice iniungat, omnibus modis suadeat. Plura conscientiae & pudori subditorum relinquit legislator, nec omnia, quae externe permitta sunt, honesta sunt. l. 42. pr. ff. de Ritu nupt. Nouit, se leges dare non iustis, sed iniustis: illis enim secundum Paulum lex non est posita; iniustis autem saepius quid indulgeri debet, quo sc. non turbetur pax externa, & partes proprio ausu vindicent iniurias, si tollerentur vindictae publicae. Non ergo adeo leges publicas inculpamus, sed hominum malitiam, qui tales leges legislatori extorserunt.

§. XXXV. Illustrari haec possunt ex iis, quae THOMAS. in disp. de Felicit. subdit. Elect. Brandenb. §. 13. eleganter dixerit inquiens: Cum plerique inter bodiernos Christianos affectibus suis abripiantur & vindicta bonum sit vita incundius ipsa, necesse est, ut princeps, dum defectus hos emendare studet, quantum salua iustitia fieri potest, palato subditorum suorum ciuilitate aegrotantium se paulisper accommodet, & ut eo melius obseruantiam legum suarum obtineat, de satisfactione propter iniurias acceptas laesis prospiciat. Haecenus THOMASIVS.

§. XXXVI. Nec possum alium in sensum accipere, quae Christus Phariseis regerit Matth. XIX. 8. ubi controversia erat de iustitia diuortiorum, quatenus essent licita. Christus vero dum iniustitiam horum demonstrabat, eandem obiectionem sustinere debebat. Clamabant enim Pharisei: Cur vero Moses literas diuortii dare iussit? Ita apud nos iuris est, habemus legem a Mose, habemus publicam approbationem: ita quotidie iuxta legem Mo- sis pronuntiatur, iudicia autem sunt ordinatio Dei, eiusmodi ergo tu diuortia iniustitiae accusare potes? Sed Christus  
Tom. VI. A A stus

stus omnia talia inania argumenta conculcabat vno ictu, dicendo, Mosén diuortia concessisse propter eorum *σκληροκαρδίας*, ab initio vero aliter fuisse &c.

§. XXXVII. Et certe malitiam insignem hominum, ingrauescentem nocendi & iniuriandi pruritum, tales leges legislatori extorsisse, docet ipsa historia iuris Romani, quam quoad actionis aestimatoriae introductionem optime depinxit Faurinus Philosophus apud GELL. Noct. Att. lib. 20. c. 1. hisce verbis: *Quod vero dixi videri quaedam esse impendio molliora, (scil. constituta in LL. XII. tabb. nam de his ibi disputatio erat) nonne tibi quoque videtur nimis esse dilutum, quod ita de iniuria puniendi scriptum est? SI INIURIAM FAXIT ALTERI VIGINTI QVINQVE AERIS POENAE SVNTO.* Quis enim erit tam inops, quem ab iniuriæ faciendæ lubricine viginti quinque asses deterreant? itaque cum eam legem & Labeo quoque vester in libris, quos ad XII. Tabb. conscripsit, non probaret, quidam, inquit, Lucius Veratius fuit, egregie homo improbus atque immani vecordia. Is pro delictamento habebat, os hominis liberi manus suae palma verberare. Eum seruus sequebatur, crumenam plenam assium portitans, & quemcunque depalmauerat, numerari statim secundum XII. Tabb. viginti & quinque asses iubebat. Pergit vero & docet, quomodo inde arripuerint Praetores occasionem, aestimatoriam actionem introducendi. Propterea, inquit, Praetores postea hanc abolefscere, & relinqui censuerunt, iniurijsque aestimandis recuperatores se dixerunt daturus. Recenset eandem ex GELLIO ICtissimus SCHILTER. in *Pr. iur. Rom. Ex. 49. §. 26.* vbi non possum facere, quin addam egregium illud *ἐπιφώνημα*, quod in fine huius §. addit: *Sed praeter cogitationem, inquit, antiquae illi ac simplici legislationi inanimur: atque utinam corruptiorum seculorum mores iisdem postea*

posteror inbaerere passi fuissent. Liquido sane eo ipso ostendit, corruptionem morum ansam talibus legibus dedisse.

§. XXXVIII. Respondet simul SCHILTERVS ad objectionem eorum, qui inde colligunt, quod hac ratione ciuile Romanum ius inter Christianos quoad hunc passum non debuerit recipi. Vtique de hoc non dubium est, quamdiu sermo est de veris Christianis, imo plus dico, non tantum non debet recipi inter Christianos, sed ne quidem receptum est, nisi nomine Christianorum velis etiam comprehendere illos, qui minime christiane vivunt, & nomen saltem externum Christianorum gerunt, inter hos enim in viridi est obseruantia. Ast hi Christum non norunt. Si nimis durum hoc tibi videatur, audi, quae B. BRUNNEM. *Iur. Eccles. lib. 1. c. 1. §. 7. in f.* iam de suis temporibus dixerit: *Quaeramus, inquit, Christianos in populo Christiano, adhibita etiam lucerna. Expressius idem docet Dn. THOMAS. disp. de Felicit. Subditor. Elect. Brandenb. §. 13. inquit: Christianus legibus humanis, qui ipsius affectus coerceant, non habet opus, & qui legibus indigent reprimentibus actionum exorbitantiam, a vero Christianismo adhuc procul absunt, etsi medios inter Christianos viuant, & sic sublimem istam sapientiam non ferant.*

§. XXXIX. Superest adhuc scopolus, qui, antequam ad alia progrediar, superandus est. Dixerit quis: concessisti antea, actiones iniuriarum plerasque esse poenales. Si ergo propterea contra indolem Christianismi sunt, sequitur, vt dicamus, omnes actiones poenales iuris Romani repugnare Christianismo, quin ipsam legem Moisaicam ratione furti. Cum vero absurdum sit posterius velle concedere, necessario quoque prius absurdum erit.

§. XL. Verum enim vero ratio connexionis omnino neganda. Nam actio iniuriarum non ideo improbanda

est, quia poenalis est, sed quia sub ipsa poena hoc in casu  
venenum vindictae latitat, & sic hoc casu poena connexa  
necessario est cum vindicta, id quod in capite 3. §. 5. seqq.  
ex natura harum actionum latius demonstraui. Nec dis-  
sentitur ipsae leges Romanae, principaliter tendere hanc  
poenam ad vindicandam iniuriam. Inde tam sollicitè  
hanc actionem poenalem secernunt a reliquis actionibus  
poenalibus, & in pluribus peculiare qualitates, a reliquis  
poenalibus discrepantes, ei attribuerunt, ceu supra cap. 3.  
§. 5. seqq. fusiùs demonstratum. Non ergo ab his argu-  
mentari possumus ad omnes poenales, sed ad illas tantum,  
quae actionibus iniuriarum similes sunt, meramque vin-  
dictam concernunt eisdemque regulis tenentur. In reli-  
quis, quamuis etiam animus ultor, sicuti in omnibus acti-  
onibus, adesse possit, non tamen necessario & per se adest,  
quia non continent tale obiectum, quod irritat, mouet,  
& prouocat vindictam & odium, ac quidem ubi laesa est  
per iniuriam secundum vulgi conceptum fama & honor.  
Assumamus in exemplum furtum. Quamuis negari non  
possit, dolorem quendam & odium erga furem excitari  
in eo, cui res ablata: interim tamen per restitutionem rei  
furto ablatæ facile tale odium cessat & animus vindictæ  
cupidus. Cum vero eo ipso non liberetur a poena le-  
gibus determinata & vero leges hanc ipsam reo adiudi-  
cant, cui res est ablata, potest, saltem debet illam poe-  
nam absque cupiditate vindictæ exigere; cessat enim causa,  
ob quam vindicta per alios exercetur: at in iniuria sem-  
per talis causa superest; quia hic magis laesio famae, quam  
ablatis supponenda, quæ tamdiu superesse censetur, do-  
nec iniuria affectus satisfactionem consecutus fuerit.

§. XLI. Patet hoc vterius exstare, quod quidem  
omnes reliquæ actiones poenales, supposito illo statu ho-  
minum corruptissimo, facilius extra usum fori esse pos-  
sunt,



sint, imo; si verum fateri licet, pleraeque iam extra usum fori sint, ceterum quoque credite docuit THOMAS. in disp. *pecul. de usu action. poenal. in for. German.* (Nam ubi hodie in furto agitur ad duplum aut quadruplum? vid. Dn. THOMAS. *cit. disp. c. 3. §. 42.* reliquas ut non tangam:) non tamen eradicari ita facile potuerit actio iniuriarum, quin, ut dicam quod sentiam, magis hodie videatur in viridi esse observantia quam olim. THOMAS. *cit. l. §. 50.* Cur vero eadem (secus ac pleraeque reliquae,) est recepta? Si eadem omnium poenaliu esset ratio, sine dubio omnes in eadem frequenti essent observantia.

§. XLII. Quin cum tanta corruptio animos hominum intine infecerit, ut, nisi remedia sufficientia vindicandi iniurias ipsis indollegantur, maiora mala & turbae in Republ. ut duella, insidiae, inuasiones, scopelismi, diffidationes & huius generis infinita alia mala, sint metuenda: hinc politici imprimis consulere solent, ut Princeps laesis de satisfactione ob iniuriam illatam exacte & prudenter prospiciat. Diximus enim iam supra, philosophemata illa haecenus recensita ad genium seculi vix esse apta, quanquam esse debebant: ast non eadem sollicitudo Principis est quoad reliquas actiones poenales, quia nec hic victor animus subditorum tam auide & sitienter vindictam spirat, hinc & facilius non recipi poterunt. Unde vel exinde apparet, non dueli argumentum posse a cacteris actionibus poenalibus ad hanc nostram, quam damnamus.

§. XLIII. Denique vrgebit aliquis ex communi illo praecudio, in principio huius disputationis notato: Si bellum inter gentes Christianas salua conscientia tam offensuum quam defensuum geri potest, quidni etiam actio iniuriarum? Vtrobique eadem videtur esse ratio. Vtrobique licite vindicantur iniuriae, & cum iudicia inter Gentes cessent, hinc bellum iudiciorum vicem repraesentat.

§. XLIV. Sed si doctrina de licentia bellandi Christianismo non contraria digne excuti, si argumenta GROTIJ, quibus hic vitur, recte examinari, si denique aliorum Theologorum sententiae in subsidium adduci possent, quod tamen ratio instituti, & aliae causae impediunt, tantus apparatus, tantaque dicendorum copia foret, ut iusto tractatui deesse non posset materia. Interim ne plane hoc argumentum intactum relinquam, quaerere liceat, an non saltem de belli vindictae iustitia dubitari possit eodem modo, quo de actionibus iniuriarum ad vindictam tendentibus?

§. XLV. Ego sane nullum medium terminum invenire possum, qui maiorem summis magistratibus licentiam vindicandi iniurias sibi illatas dare possit, quam quidem privatis. Quamvis ergo ob alias causas bella possint esse licita, nec adversa Christianismo, (quod hic plenius excutere nolo) certe ob vindictam susceptum iustum quidem externe erit, sed in foro poli aliae decisiones formandae sunt. Naque vero obstat, quod alia media intergentes deficiant, cum tamen inter privatos, licet cessent actiones iniuriarum, adhuc inquisitiones magistratus ex officio superesse possint: nam nec hac absolutae sunt necessitatis, & licet vel maxime illae quoque cessarent, tamen nihilominus actiones iniuriarum essent iniustissimae.

§. XLVI. Vnde pleraque argumenta GROTIJ hic mihi non obstant, nec propterea quoque in examen revocanda, cum in genere de bellandi licentia loquantur, & sic, si aliquid valerent, restringi possent ad reliquas causas belli iustificas, ut nominantur. Dixi autem pleraque argumenta mihi non ob stare: nam quaedam utique directo hanc thesin oppugnant, quae excutienda.

§. XLVII. Afferit L. 1. c. 2. §. 8. n. 3: tanquam rationem dubitandi locum illum notabilem ex Matthaeo: *Au-*  
*distis*

distis dictum fuisse: *oculum pro oculo & dentem pro dente*. Ego vero dico vobis, ne obstitatis iniurioso, sed caedenti te in dextram maxillam alteram quoque obuertere. Hinc inferunt, pergit, quidam, nullam iniuriam aut repellendam aut vindicandam siue publice siue priuatim. Respondet vero ad hoc dubium hunc in modum: *Atqui hoc non dicunt verba: Neque enim magistratus hic alloquitur Christus, sed eos, qui impetuntur. Nec de quavis agit iniuria, sed de tali, qualis est alapa: Sequentia enim verba restringunt praecedentium generalitatem.*

§. XLVIII. Sed quamvis GROTIUS utique concedendum sit, eo ipso magistratus officium in puniendis iniuriis non esse sublatum, quia in eo non vindictae, sed poenae ratio locum habet: id tamen utique exinde recte concludimus, non vindicandas esse iniurias. Iam vero cum poena tantum in statu civili locum habeat, & vindicta in primis se exferat inter eos, qui superiorem non agnoscunt, sed in naturali statu viuunt, ceu solide deduxit THOMAS. in *Iurisprud. div. lib. 3. cap. 7. n. 49. seqq.* & hinc doctrina eiusdem GROTII de bello puniituo merito censuram mereatur, adhuc superest utique dubium, qua ratione bello iniuriae vindicari possint? Non enim tantum hoc dictum euidenter repugnat, sed & illa, quae de amore eiusque efficacia praelibata sunt.

§. XLIX. Deinde & ultima GROTII interpretatio de alapa valde ieiuna est: ceu iam alii quoque animaduertunt, uti ZIEGLERVS & OSIANDER ad *cit. l.* Num enim levis est iniuria, quae realis est? Imo sat atrox. Quin quod Christus in atrocibus iniuriis non minus patientiam praecipiat, quam in leuibus, ceu infra docebitur. Magis ad mentem saluatoris adducta verba explicat TERTULLIANVS de *patient. c. 8.* atque: *Si manu quis tentauerit provocare, praesto est dominica medela: verberanti se, inquit,*

quit, in faciem, etiam alteram genam obuerte. *Fatigetur improbitas patientia tua. Quinvis ictus ille sit dolore & contumelia constrictus grauius a domino vapulat, plus improbum illum caedis sustinendo. Ab eo enim vapulabit, cuius gratia sustines. Si linguae amaritudo, maledicto siue conuicio eruperit, respice dictum: cum vos maledixerint, gaudeate. Dominus ipse maledictus in lege est, & tamen solus est benedictus. Igitur dominum serui consequamur & maledicamur patienter, ut benedicti esse possimus.*

§. L. Neque vero, uti volunt OSIANDER & ZIEGLERVS, tantum comparate haec verba intelligenda sunt, scilicet potius perferendam esse alapam & alteram maxillam offerendam, quam alapam regerere & vindictam sibi sumere priuatam. Nam tota doctrina Christi eo tendit, ut quamvis vindictam, etiam quae fit per institutionem actionis iniuriarum, improbet, damnet, cohibeat. Nam ius talionis, quod improbat, non sane erat priuatum, sed exerceri debebat publica auctoritate magistratus. vid. c. 6. §. 3. ibique GROTIUS *all. l.* Vnde secundum statum controversiae a Christo formatum decisio quoque interpretanda. Accedit summus ille gradus patientiae & amoris, Christianis proprius, directo etiam cum omni vindicta publica pugnans.

§. LI. Neque propterea imperia, Politias & iura Maiestatica, inter quae ius bellandi eminet, summo imperanti abiudicamus, sed uti iam supra diximus, si recte & suo ordine debitoque modo exercentur, optime cum Christianismo consistunt: ast hoc assertum de bello vindicationis negamus, quatenus scilicet eadem ratio hic subest, quae in actionibus iniuriarum occurrit. Quin, ut recte GROTIUS *cit. l. n. 1.* asserit, si omnes essent Christiani & christiane viuerent, nulla forent bella, quamvis nihilominus recte dicere possemus, iura maiestatica imperanti tum quoque

que deberi. Caetera argumenta GROTII hic non excus-  
tam, sed referuabo commodiorem in locum infra, ubi  
adhuc ostensurus sum, totam scripturam sacram quoque  
actionibus iniuriarum directo repugnare, quia non tan-  
tum bellum vindicativum, sed quasvis iniurias vindicandas  
respiciunt.

## CAPVT V.

DE ACTIONIBVS INIVRIARVM REPV-  
GNANTIBVS PRAXI PRIMITIVAE ECCLESIAE.

## CONSPECTVS.

**C**ur hic argumenta ex praxi primitivae Ecclesiae de-  
sumantur. §. I. Laudatur ARNOLDI tractatus de  
vita & moribus Christianorum primitivae Ecclesiae.  
§. II. Ignoscendi studium primorum Christianorum.  
§. III. seq. Summa humilitas Christianorum in pri-  
mitiva Ecclesia §. V. seq. Fortitudinem abnegationis  
studium. §. VII. Promovebatur per iniurias perpe-  
sus. §. VIII. De patientia admiranda eorundem. §. IX.  
Doctrina de amandis hostibus studiosè apud eosdem  
exculsa. §. X. Inde Christiani Ethnicis desipere visi.  
§. XI. Verba Christi de insigni patientia apud eos-  
dem non habebantur pro verbis consilii. §. XII. Stu-  
dium vindictae ab eis longe remotum fuit. §. XIII.  
Inprimis abhorruerunt ab actionibus iniuriarum. §.  
XIV. Non improbabant tamen iudicia. §. XV.

## §. I.

**E**t quidem cum his, quae haecenus fusius excussa sunt,  
conspirat praxis tota primaevae Ecclesiae. Cum  
itaque in iis, quae praxin Christianam respiciunt, non  
raro recurri soleat ad exempla primitivae Ecclesiae, ad-  
Tom. VI. B b huc

huc illibatae & purissimae, hinc (II.) iam ostendam, actiones iniuriarum, quatenus hodie se habent, praxi huic primitivae Ecclesiae omnino repugnare. Haec argumenta eo minus dubii habebunt, postquam plerique virgēt, Christianismi ad primitivae ecclesiae exempla esse instituendum, & efformandum. Vnde hic ex concessis argumentari licebit.

§. II. Sed in hac materia mihi fere otium faciunt illi, qui primitivae Ecclesiae faciem exacte exhibuerunt, inter quos laudo Dn. ARNOLD. *Abbildung der ersten Christen, oder die erste Liebe der Gemeinen Iesu Christi*, ubi per integrum volumen, in primis lib. 3. copiosissime summum Christianorum amorem fraternum, concordiam, patientiam, mansuetudinem erga hostes &c. exponit, quae virtutes statim argumentum praebent, longe remorum ab eis fuisse vindicandi iniurias pruritum, siue iudicialiter siue extraiudicialiter exerceretur.

§. III. Breuibz saltim notabilia quaedam excerpere & rem ipsam *ὡς ἐν συνήθει* adducere operae pretium esse duco. Primo summa apud eos inclinatio summumque studium erat *offensiones remittendi*. Damnabant actiones ad vindicandas offensiones tendentes, ceu docet Auctor laudatus p. 1. lib. 3. c. 3. §. 14. ubi meretur legi verba AMBROSII, qui ita argumentatur: Si frater tuus te non offendit, meretur utique tuum amorem. Si te vero offendit, cautione opus est & providentia, ut te & offenderem vincas. Haec enim, inquit, est summa Christianismi, ut amantibus nos aequalia tribuamus, offendentibus patientiam ostendamus. Qui iam patientissimus est, ubi iniuria afficitur, is maximus erit in regno coelorum. Imo eos benefactores nominabant, qui eos offendebant, quod ipsis occasionem ignoscendi praeberent, uti ex MACAR. boni. 37. refert Id. P. 2. lib. 5. c. 1. §. 10.

§. IV.

§. IV. Urgebant hanc remissionem frequentissime, & demonstrabant, hanc demum unicam ad unionem Christianam viam esse. Hinc litium cupiditas a Christianis nimis remota iudicabatur, imo vicio inter mala maxima referebatur. Ait AVGVSTINVS in Ps. 54. *Quid tibi prodest, quia exigis, quas pertulisti iniurias? ultio te reficit? ergo de malo alieno gaudebis? passus es malum; igitur ne duo sitis mali.* Similiter in lo. epist. I. tr. 8. idem confirmat, & odit, ait, te inimicus. Si odisti illum & tu, contra reddis malum pro malo. Quid facis, reddeus malum pro malo? unum aegrotum sedam, qui te ode- rat; iam duo plango, si & tu odisti. Eleganter porro epist. 5. ait: *Paratus igitur debet esse homo iustus, & pius, patienter eorum malitiam sustinere, quos fieri bonos quaerit, ut numerus potius crescat bonorum, non ut pari malitia se quoque numero addat malorum.*

§. V. Porro humilitatis studium nullum locum eis relinquebat, iniurias persequendi vilo modo. Quin habiles eos reddebat, ut contemptus, iniurias & reliqua scom- mata patienter ferre potuerint, ceu docet ARNOLD. cit. tr. c. 4. §. 11. vbi commendo exemplum allegatum viri alicuius Pii, (sine dubio MACARII, vid. vit. patr. ARNOLDI p. I. p. 337.) qui, quoties alii ipsum propter pietatem vene- rantur & honoribus afficiebant, vel parum vel nihil loquebatur, ostendens se tanto honore non commoveri: Qui vero ipsum iniuriose excipiebat, calumnias in eum iactando, cum parrhesia ita loquebatur, ut ubique prae se ferret & ostenderet mansuetudinem & alacritatem mentis, omnia talia perferre iam assuetae.

§. VI. Imo in tantum studium hoc humilitatis exco- luisse leguntur, ut quovis modo quaerent, se ipsos quasi deprimere exemplo Apostolorum, imprimis Pauli, qui

inter Christianos minimus esse volebat. *Id. cit. l. §. 12. seqq.* Et hinc contemptores aequo animo ferebant.

§. VII. Deinde quoque *abnegationem sui ipsius* tam seuerè a Salvatore commendatam in pretio adeo habebant, vt aperte dicerent, se solere omnia illa contemnere, quae alias communiter in pretio habentur, imò nullum damnum ab hostibus intentatum tranquillitatem eorum interturbare, nec ullam iniuriam aut detractiōem famae, vel si quid aliud grauius ipsis immineret, ceu ex Athenagorae testimonio infert *Id. p. 1. lib. 4. c. 1. §. 4.* Aperte contestabantur, illum demum voluntatem propriam vincere, & ad veram peruenisse quietem, qui nec laudibus nec contumeliis commoueretur. *Id. §. 18.*

§. VIII. Nouerant pietatem penes eos, qui sunt de mundo, ludibrio haberi, piosque variis contumeliis & iniuriis esse expositos, cum impij regantur spiritu calumniarum. Nihilominus, vt bene animaduertit laudatus Auct. *lib. 4. c. 7. §. 13.* haec principalis tunc erat Christianorum proprietas, non meditari vindictam, quin agnoscebant, se magis magisque eiusmodi contumeliis humiliari, & ad abnegationem sui ipsius venire, vti LACTANTIUS *lib. 5. c. 11.* loquitur.

§. IX. De patientia admiranda primorum Christianorum multa egregia coacervat *lib. 4. c. 8.* Ostendit imprimis §. 8. quod omnem contumeliam sibi gloriae duxerint, omnem paupertatem habuerint pro diuitiis ingentibus &c. & quod hac ratione insanire mundo visi fuerint. Non enim mundus mysterium crucis intelligit. Sed ipsi fatebantur ingenue, se hisce sub incommodis nullum sentire damnum. Deum vindicare vim & iniurias, si ipsi vindictam committerent &c. §. 16. Praeclare admodum loquitur ISIDORUS PELUSIOTA *lib. II. ep. 296.* *Nihil contumeliosos homines, ait, tam excruciat, quam eorum, quibus*



*bus contumelia infertur, patientia. Nam qui indignatur & excandescit, hoc ipso veras contumelias esse ostendit. Qui autem eos irridet, ac pro nihilo ducit, perspicuum argumentum praebet, se nullius sceleris sibi conscium esse. Eandem sententiam repetit lib. III. ep. 181. scribens: Haec duo contumeliam inferens intelligit: alterum, quod eos, qui contumeliam inferunt, nihil aequae discruciat, ut eorum, qui contumelia afficiuntur, patientia; alterum, quod nulla ratione ipsos aequae vlcisci queamus, quam virtutem colendo.*

§. X. De amandis hostibus doctrinam vrgebant secundum regulas Christi, & docebant, requiri ad perfectionem amoris, ut hostibus studio & ex proposito beneficerent, & in eo Christianos differre ab aliis hominibus. Id. p. 2. lib. 5. c. 1. §. 7. Nam in eo sequebantur non tantum Christi, sed & Apostolorum exemplum, qui, ut dicitur 1. Cor. IV. 13. benedicebant eis, qui eos calumniose & iniuriose habebant. Id. §. 8. 9. Opponebant publice hostibus, se in eo maximum quaerere lucrum, quod hostibus beneficerent, & odium compensarent beneficiis. Id. §. 11. Quin Deo gratias agebant, quando ab hostibus iniuriose & pessime habebantur. Id. §. 12. Egregie rursus loquitur ISIDORUS PELUSIOTA lib. II. epist. 259. *Apud homines, scribit, par culpa esse videtur, iis, a quibus beneficium acceperis, vicem non rependere & hostes minime vlcisci. At apud divinam philosophiam illud quidem, ut bene de nobis meritos remuneremur: at non item illud, & iniurias vlciscamur: verum omnino quidem patientiam adhibeamus: si autem fieri possit, eos etiam beneficiis prosequamur.*

§. XI. Certe haec doctrina & haec praxis adeo absurda Ethnicis videbatur, ut Christianos propterea simplices vel stupidos dicerent, quod omnem sensum, se vlciscendi vel ius suum persequendi, amiserint. Confarci-

nabant enim varios praetextus, quos imputabant Christianis, ut eo magis horrore omnibus essent, quas calumnias detexit & collegit CHRISTIANVS KORTHOLT. in *tr. de pagano obtrektatore*. Sic eis imputabatur odium generis humani. TACIT. *Annal. lib. 15. laud. Auct. cap. 8.* Aegre quippe ferebant Gentiles, per hos eiusmodi disciplinam induci in orbem, quae prauis cupiditatibus plane esset inimica, & ita facile sibi persuadebant, Christianos esse humani generis osores, ut utar verbis Dn. BVDDEI in *disp. de concordia Relig. Christ. Statusque ciuil. c. 2. §. 10.* Comprobat id ipsum LACTANTIUS *lib. 6. cap. 18. num. 13. seqq.* & ita fit, ait, ut homo iustus contentui sit omnibus; & quia putabitur semet ipsum defendere non posse, habebitur pro segni & inert. Qui autem fuerit vitus inimicum, hic fortis, hic strenuus iudicatur; hunc colunt, hunc omnes venerantur. Bonus vero ille tametsi prodesse pluribus possit; illum tamen suspiciunt, qui nocere quam qui prodesse possit, sed iustum prauitas hominum depravare non poterit, quo minus Deo studeat obtemperare, malitque contemni, dummodo semper boni fungatur officio, mali nunquam.

§. XII. Ostendebant porro reapse, verba illa Christi, quae omnem vltionem cohibent, non esse tantum verba consilii, ceu quidam asserunt; sed exprimere genuinam Christianorum indolem. (conf. *Apol. Aug. conf. de ord. polit. p. 215.* vbi ad perniciosas opiniones refertur, scil. non vltisci esse tantum consilium.) Inde LACTANTIUS: Christianus non tantum ab iniuria alienus esse debet, sed ne quidem iniuriam illatam vindicare, ut innocentia in ipso perfecta sit. *Id. §. 4.* Et quamvis propterea scommatibus Ethnicorum expositi essent, necessitatem tamen huius doctrinae & praxeos cum parthelia defendebant, quod ex testimonio ATHENAGORAE in *apol. apparet*, aientis: *traducitur*

tur fama illorum, quibus, cum verberantur, non licet non praeberere se ipsos; & cum maledicuntur, non benedicere non licet. Neque enim illis iustos esse satis est, (cum talionem & par pari referre iustitia postulet) sed bonitatem & patientiam insuper sibi proponunt.

§. XIII. Damnabant proinde diserte vindictam, adeo, ut, licet scirent, impios manere vindictam diuinam, quod & impii agnoscebant, inter eos tamen hanc superfore differentiam aiebant, quod pius mallet emendationem, quam poenam sui hostis, & quando videret vittricem Dei narium, non propterea laetitia afficeretur, quia ipsum non odio haberet, sed Deum eiusque iustitiam adoraret, uti ex verbis AUGUSTINI hoc ipsum declarat cit. *AUG. lib. 5. c. 2. §. 8.* Publice dicebant, ceu ex IUSTINO GROTIUS *lib. 2. c. 20. §. 10. n. 7.* recenset: *Nolumus eos puniri, qui in nos calumniantur; sufficit illis sua prauitas & rerum bonarum ignorantia.* Hinc inter offensorem & vindicantem offensionem non aliam differentiam agnoscebant, quam quod ille prius ad iniquitatem transuolauerit, hic vero illum secutus fuerit. *Quid enim refert, ait TERTULLIANVS de patientia c. 10. inter prouocantem & prouocatum, nisi quod ille prior in maleficio deprehenditur, at ille posterior? Tamen uterque laesi hominis Domino reus est: qui omne nequam & prohibet & damnat. Nulla in maleficio ordinis ratio est, nec locus secernit, quod similitudo coniungit. Absolute itaque praecipitur malum malo non rependendum. Par factum, par habet meritum. Optimum certe in se monitum erat, quamuis sarcastice propositum, quo obiurgabat IULIANVS Imperator quosdam Christianos, se iniuriose haberi querentes, dicens: illos a Christo accepisse praeceptum, de non vindicandis iniuriis, nec debere iniuriis iniurias referre. Id. cap. 2. §. 14.* Inprimis legi merentur piae meditationes, quas ex TERTULL-

TUL-

TVLLIANO & aliis excerptis Dn. ARNOLDI §. 10 & 11. quae egregie illustrant locum *Matth. V. 39. Luc. VI. 29.* & indicant, sensum illorum verborum a Gloſſis & traditis Doctorum adhuc purum & vacuum mirifice & praefice apud primos Christianos excultum fuisse.

§. XIV. Et ne quis obiciat, haec omnia tantum intelligenda esse de priuata vindicta, non de iudiciali, notandum, quod nihil magis fugere & vitare soliti fuerint, quam processus seu certamina iudicialia, ceu deducit laud. Auct. §. 16. *seqq.* Grauius eos obiurgabant, qui totos se litibus eiusmodi dederant, excludentes etiam eos ab usu S. coenae & ecclesiae. Et cum adeo lites etiam de rebus alias licitis fugerint, (quod etiam Ethnicus Ictus laudauit, dicens: verecundam & non improbandam eius esse cogitationem, qui lites execratur) quis crederet, eos actiones iniuriarum tolerasse vel exercuisse?

§. XV. Simul tamen ostendebant, se iudicia non improbare, sed potius venerari, quatenus nihil diuersi a regulis Christi indulgerent. Et sic ab imputationibus Ethnorum, quasi politias tollere allaborarent, publice se purgabant, ceu pluribus idem ostendit *lib. 5. cap. 3. §. 5. seqq.*

## CAPVT VI. DE ACTIONIBVS INIURIARVM ADVERSANTIBVS SCRIPTVRAE SACRAE.

### CONSPECTVS.

**A**rgumentum desumitur ex *Matth. V. 29. §. I. II.* GROTII sententia de hoc textu praefertur. §. III. *seqq.* Argumentum ex oratione dominica desumitur. §. VI. *seqq.* Cur Christus eos vocet debitores, qui in nos peccarunt. §. VIII. *ἡμεῖς* non consistit, in ranco-

rancorem animi. §. IX. Aliud argumentum ex Matth. XVIII. 23. seqq. §. X. Quid sit remissio ex toto corde facta. §. XI. Aliud argumentum ex Matth. V. 23. seq. §. XII. Reconciliatio intima Christianis iniuncta tollit actiones iniuriarum. §. XIII. Aliud argumentum ex Rom. XII. 17. §. XIV. Adducitur locus \*I. ad Cor. IV. 12. §. XV. LUTHERI consensus adducitur. §. XVI. STRUVII sententia de hisce textibus cum epicristi. §. XVII. seq. An iniuriarum agens admitti possit ad S. coenam. §. XX. seq. Affirmatur simpliciter quaestio. §. XXII. Consistorium merito approbat exclusionem a S. coena eiusmodi hominis. §. XXIII. Sequestratur quaestio, utrum priuata auctoritate a sacris arceri queant. §. XXIV. Adducitur responsum Facultatis Ienensis Theologicae annexo iudicio. §. XXV. seq. Sententia SPENERI refertur. §. XXVII.

## §. I.

**E**quidem in cap. 4. iam demonstraui, actiones iniuriarum repugnare indoli genuinae Christianismi, & sic simul iam ostensum videtur, repugnare easdem quoque S. Scripturae. Sed cum demum hoc inde per consequentiam fluat, iam etiam adhuc separatim ostendere, e re esse duxi, has actiones non tantum per consequentiam necessariam, sed etiam directo pugnare cum S. Scriptura, ut ita eo rectius vis argumentorum intelligi, & omnis confusio euitari possit. Et hoc quidem iam faciliore labore fieri potest, postquam ostensum, eas omnino repugnare indoli Christianismi.

§. II. Pro iniustitia belli vindicativi supra c. 4. §. 44. iam adduxi locum notabilem ex Matth. V. 39. simulque ostendi in cap. antec. apud Christianos in primitiua Ecclesia hoc praeceptum optime in praxin fuisse deductum. Ex  
Tom. VI. C c codem

eodem iam inferre licet: si ita iniurioso obfistere prohibitum, ut potius maior iniuria ferenda, quam vindicta mouenda sit, sequitur, ut actiones iniuriarum, quippe vindictam spirantes, sint diserte hic prohibita. Et cum haec conuexio fluat ex patientia, tantopere a Salvatore discipulis inculcata, merito audiendi non sunt, qui veteri suo Adamo, h. e. ambitioni, indulgentes hic tantum agnoscunt consilium Euangelicum.

§. III. GROTIUS lib. 1. cap. 2. §. 8. n. 7. ita iudicat de hoc textu: *Lex Hebraea sicuti diuortiis libertatem indulgebat, ut saeuitiae maritorum in uxores occurreret: ita eum priuatae ultioni, ad quam gens illa valde prona erat, coercendae, ius laeso fecerat, ab eo, qui laeserat, non manu sua, sed apud iudicem exigere talionem. Quod Lex etiam XII. Tab. secuta est: si membrum rupit, talio esto. (vid. cap. 3. §. 34. seqq.)* Christus vero maioris patientiae Magister tantum abest, ut illam in iam laeso probet vindictae flagitationem, iniurias quasdam ne arceri quidem vult, aut vi aut iudicio. *At quales iniurias? Tollerales scilicet, non quod non in atrocioribus quoque laudabile hoc sit, sed quod restrictiore quadam patientia contentus sit &c.*

§. IV. Rectius meo quidem iudicio GROTIUS hac in explicatione mentem Saluatoris tetigit, quam commentatores eiusdem, qui vulgatae fabulae inhaerentes, non omnem persecutionem iudicalem iniuriarum nomine hic prohibitam censent, sed tantum illam, quae sit animo vindictae cupido, virulento, & propter conceptum odium aestuante. Sed cum haec distinctio iam supra reiecta sit, cap. 3. §. 8. seqq. merito simpliciter, iniuriarum vindicationes hic prohibitas censeo. Et ne forsan hoc ad verbales quis restringat, certe exemplum positum de alapa indicat, etiam reales patienter esse perferendas.

§. V.

§. V. Illud quoque GROTIUS indulgeo, non hic exclusam esse defensionem, ubi vitae periculum imminet. Nam omnino diuersa est ratio vindictae iudicialis, & defensionis extraiudicialis. Defensio vnice malum imminens vitae a se repellere studet, suamque conseruare salutem intendit: at actiones iniuriarum iniuriam iam perpeffam supponunt, & nullus alius est horum scopus, quam vindicta.

§. VI. Et huc demum tendere scopum Christi, vt omnem vindictam Christianorum, quocunque praetextu demum fiat, cohibeat, ostendunt tam saepius repetitae doctrinae, de tolerantia & fugienda vindicta, de amandis hostibus iisque benefaciendis &c. in illa celebri concione montana. Sic orationi discipulis *propositae* inserit verba: *Et remitte nobis debita nostra: sicuti & nos remittimus debitoribus nostris.* Vnde supponit, Christianum, qui hac oratione dominica vti vult, debere vtique offensam remittere. Qui autem remittit iniurias, simul remittit actionem iniuriarum, quia illa non habet locum, ubi non est ad animum reuocata, sed remissa. Frustra ergo orationem dominicam recitat, qui iniurias vindicat, imo cum mendacium committat, dicendo, se remisisse iniurias, cum tamen non fecerit, magis contra se, quam pro sua salute orat.

§. VII. Et quia Saluator nouerat, tam frequenter contra hanc doctrinam peccari, statim addit explicationem vltiorem *Matth. VI. 14.* *Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester coelestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Quid vero aliud est remittere peccata hominibus, quam in amicitiam cum ipsis redire, odium omne deponere, & ipso actu amorem erga illos ostendere? Quin cum remissio praesupponat

ius aduersus alterum, quo laesionem vindicare possum, (priuatio enim praesupponit habitum,) hinc remissio inprimis inuoluit iuris ex laesione & iniuria quaesiti renunciationem. Illud enim remitto, illi renuncio, ad quod mihi ius erat. Vbi vero nullum ius, ibi nulla est remissio, nulla plane renunciatio.

§. VIII. Hinc tam notanter illos, qui nos offenderunt, vocat *debitores*, cuius respectu offensi sunt *creditores*, hoc intuitu scilicet, vt, si de iure stricto, & secundum eius rigorem vellent agere cum offendente, ipse tanquam debitor obligatus foret ad soluendum hocce debitum, h. e. ad sustinendam illam poenam & vltionem, quam leges in foro ciuili admittunt. Et hoc est illud ὀφείλημα, cuius ἀφίση tantopere vrget Christus. Sicuti iam τὸ ὀφείλημα reale aliquid est, non nuda cogitatio aut imaginarium quid, ita & *remissio debitorum* non nuda cogitatione, (qualem mundus sibi concipit, dum dicit: rancorem animi abiicio, non vero meum ius remitto,) sed actuali & reali praestatione fieri debet.

§. IX. Quodsi ad remissionem ὀφειλήματος sufficeret rancorem & odium animi abieciisse, sequeretur, vt ipsum ὀφείλημα in hoc rancore & odio ponere deberemus, quod absurdum, quia ibi nullum debitum nec obligatio, quod omni legi aduersum est, vti quidem rancor animi & odium. Inde Christus altius assurgit, & simul omne ius praeteritum ex tali laesione ad remissionem pertinere contendit, id quod indoles vocis ὀφειλήματος indicat.

§. X. Explicuit id ipsum clarius Saluator eleganti parabola *Matth. XVIII. 23. seqq.* de domino rationes exigente a suis seruis, quorum vnum, non soluendo existentem, non tantum dimisit ex carcere, sed simul debitum ei remisit, h. e. non tantum iure, cum vinculis publicis *mit dem Schuldtbarn* constringendi, non est vsus, sed quod magis,



magis, ipsum debitum accepto tulit. Ingratus vero hic debitor plane non eadem methodo, in exigendis debitis a suo debitore, usus, sed in tantum omnem sensum misericordiae abiecerat, ut stricto iure suo utens, debitorem, prope sibi obuium, in carcerem coniiceret & debiti solutionem eo durius vrgeret. Mirum, quod hodierni actionum iniuriarum defensores hunc non eodem modo excusauerint, qua has actiones. Quid enim plausibilius, quam dicere, creditorem iure suo hic fuisse usum, nec debitori, soluere nolenti, iniuriam intulisse, hunc potius sibi imputare debere, quod causam huic violentiae dederit? De iure neminem adstringi ad ius suum remittendum, ideo iudicia esse constituta, ut suum ius quilibet posset persequi, & leges omnino hanc facultatem exigendi approbare &c.

§. XI. Sed vehementer improbabat dominus huius rigidi exactoris processum, dicendo: *Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, cum rogasti me: nonne ergo oportuit & te misereri conferui tui, sicuti & ego tui misertus sum?* Et denique concludit cum hoc epiphonemate: *Sic & pater meus coelestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris* ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν. Talis remissio offensionum, quae fieri debet ex intimo cordis affectu, aliter fieri nequit, quam si id actu etiam ostendam, ius etiam praetensum remittendo. Vbi adhuc vindico & persequor iniuriam, impossibile est, ut possim dicere, me remisisse offensionem. Quamdiu enim vel palinodiam vel poenam praetendo, tamdiu remissio ex toto corde facta non est. Pugnat remissio haec cum iniuriarum actione, quae dissimulatione tollitur. Quid autem est dissimulatio aliud quam remissio, seu renunciatio iuris sui ex offensione quaesiti? Quid vero reuocatio

catio iniuriæ ad animum aliud est, quam declaratio, quod remittere iniuriæ illud ius nolit, sed vindicare iniuriam?

§. XII. Puto ergo exindè evidens esse, Christum non tantum de nudo rancore animi deponendo intelligi debere, sed de omni quouis prætextu quæsitæ vindictæ. *Remittere* enim talem involuit actum, qui omni actioni iniuriarum aduersatur, & plenariam reconciliationem requirit. Hoc ipse Saluator quoque *Matth. V. 23. 24.* inculcat, dum præcipit, ne aliter ad altare munus adferas, quam si reconciliatio inter te & fratrem tuum interuenit. Quæ autem sunt illa munera? inprimis preces. Ergo absque præcedente tali reconciliatione preces sunt abominationi Domino, & consequenter, qui actionem iniuriarum remittere recusat, ad Deum manus extendere absque summa impietate nequit.

§. XIII. Cum vero concedant Dd., tolli actionem iniuriarum, quoties amice cum iniuriante versatur læsus, ut si comedat, ludat & bibat, amice confabuletur, si det osculum, dextram manum, ipsumque amice salutet, aut alio modo eo familiariter utatur, quatenus hæc omnia non necessitatis vel officii ratione sunt, *CARPZ. Crim. p. 2. q. 97. n. 50. seq.* certe mirandum, quod non idem prædicent de Christiana reconciliatione, remissione & amore, qui affectus tamen intensior adhuc esse debet, quam communia illa amicitiae officia & benevolentiae declarationes. Quodsi ergo hæc externæ benevolentiae declarationes tollunt iniuriarum actiones, multo magis reconciliatio intima Christianis iniuncta, coniuncta cum intenso amore, patientia & humilitate.

§. XIV. In subsidium quoque hic adducere liceat locum *PAULI Rom. XII. 7. nemini malum pro malo red-  
dite: procurete honesta in omnium conspectu: si fieri pot-  
est, quantan in vobis est, cum omnibus hominibus in pace  
viven-*

viuentes, non vosmet ipsos ulciscetes, (licet iuris prae-  
textu hoc videatur esse licitum, quia Deus corda respi-  
cit,) dilecti, sed date locum irae. Scriptum est enim:  
Meum est ulcisci, ego rependam, dicit dominus, (ergo nec  
actio iniuriarum hic excepta est, sed in genere sibi domi-  
nus ultionem adscribit.) Itaque si esurit inimicus tuus,  
ciba eum, si sitit, da ei potum, (realiter ergo & ipso actu  
ei amoris & charitatis signa praebere debet, non tantum  
dicere, se rancorem nullum aduersus eum amplius gerere,  
sed ius suum tantum persequi.) Hoc enim si feceris, car-  
bones ignis coaceruabis in caput eius. Ne vincitor a malo,  
sed vince bono malum. Quomodo autem bono malum  
vincitur? scilicet si ex intimo cordis affectu iniuriam re-  
mittas, & benefaciendo malitiam eius quasi mollias. Di-  
ferre ergo hic Paulus prohibet ultionem illam, quae fit  
explendi doloris gratia, fatente ipso GROTIUS de J. B. ac  
P. lib. 1. c. 2. §. 8. n. 13. qualis vindicta etiam est iniuria-  
rum actio: nam secundum Ethnicorum assertum: *Laeso  
doloris remedium imminet dolor.*

§. XV. Expressius hoc comprobat PAUL. 1. Cor. IV.  
12. inquit, conuiciis affecti benedicimus, persecutionem  
patimur & sustinemus, βλασφημούμετοι παρκαλούμεν, blas-  
phemiis afficimur & obsecramus. Heu quam procul ab  
hoc Apostolorum sensu iniuriarum actiones sunt, qui pro  
calumniis, & iniuriis, benedicebant, patientiam ostende-  
bant & precabantur. Quod idem PETRUS Epist. 1. cap.  
5. vers. 8 & 9. valde urget, & Christianos admonet, ne,  
sint ἀποδίδόντες τὸ κακὸν ἀπὸ κακοῦ, ἢ λοιδορίαν ἀπὸ λοιδορίας, non  
retalientes malum pro malo, nec conuicium pro conuicio,  
sed contra benedicentes.

§. XVI. Et hanc IUTHERI quoque fuisse sententiam,  
ostendunt tum passim eius scripta, vid. tom. 2. Icnens.  
Latin. fol. 34. b. tum ipsi aduersarii. Sic P. RICHARD.

in

in Theol. tripart. p. 2. §. 4. p. 258. refert LEONEM X. vna cum concil. Trident. damnasse contra LVTHÆRVN: *non licere Christianis coram iudice postulare reparationem iniuriarum.* Vt adeoque sententia de iustitia vindicandi iniurias ex papizantibus principiis ortum duxisse, vel his confirmata fuisse videatur. Sed forsā veneratio erga ius Romanum impediuit, quo minus tempore reformationis hoc cacoëthes sinuū eiiceretur.

§. XVII. Vidit B. Dn. STRVVIVS tract. de vindict. priuata haec & similia dicta, quae congescit RENNEMANN. de iure retort. p. 2. th. 5. valde obstare retorsioni iniuriarum, hinc vt harmoniam inter hanc & scripturam sacram constitueret, respondit breuibus, haec dicta non esse simpliciter intelligenda. *Et sane, inquit, illa scripturae dicta odium erga inimicos prohibentia, & vt hostibus benedicamus, adhortantia, simpliciter si sint accipienda, illicita quaque erit iniuriarum vindicatio in iudicio.*

XVIII. Tam paradoxa tunc temporis habebatur haec opinio, quam iam defendo, vt etiam restringenda & nimis limitanda viderentur illa Scripturae S. dicta, vt modo actiones iniuriarum in viridi obseruantia inter Christianos retinerentur. Sed ego quidem facile concedo totum hoc argumentum, & puto in consequente nullum adesse absurdum, ceu haecenus demonstratum.

§. XIX. Quomodo ergo secundum B. STRVVIVM sunt intelligenda? *Eiusmodi, inquit, dicta prohibent iram, inculcant patientiam, non vero prohibent famam, si opus est, defendere.* Sed quomodo famam demum defendo? per retorsionem vel actiones iniuriarum. Ad quid vero tendunt? neutiquam ad patientiam ostendendam, sed ad vindictam, ceu ipsae leges fatentur, & haec vindicta est essentialis omni actioni iniuriarum. Ergo illa responsio reuera mentem Christi turbat & evertit. Imo capite sequen-

quente euincam, illam defensionem, quo nomine vindictam iudicalem ornat, reuera omni patientiae repugnare. §. XX. Sicuti itaque euidenter, vt puto, hactenus probatum est, actiones iniuriarum repugnare indoli Christianismi, Praxi primitivae Ecclesiae, & directo toti Sacrae Scripturae, ita iam quaestio, quae saepius moueri solet, facile decidi potest: vtrum consistorium vel pius minister Ecclesiae, auctoritate eiusdem, tales vindictas spirantem tandem a S. coenae usu excludere possit, donec in gratiam cum iniuriante iuerit, & a processu illo odioso desisterit?

§. XXI. Certe id plurimi largiuntur Doctores, ex usu & communione S. coenae remissam censi actionem iniuriarum adhuc intentandam, quoniam; si seria eius poenitentia fuit, vti omnino esse debuit, omnis procul dubio vindicta remissa censetur, adeoque etiam publica. Du. HOPPE ad §. 12. *J. de iniur.*

§. XXII. Sed non puto cessare malitiam & odium in intentata actione, quae aderat in intentanda. Est enim peccatum continuatum, & quamdiu lis pendet, id vnice agit, vt finem suum, vindictam scilicet obtineat, & ab hoc animo, nisi plene ipsi satisfactum, non discedit. Quis vero diceret eiusmodi cor impurum fide viuida in Christum praeditum esse posse? Absque hac vero S. coenae usus est damnabilis.

§. XXIII. Cum itaque pii ministri Ecclesiae peccatorem notorium, quique propositum peccandi deponere recusat, vti iniuriarum agens, ex obligatione conscientiae, officii & constitutionum Ecclesiasticarum ab hac sacra coena arcere nec iis remissionem peccatorum, quae alias elusoria fieret, indulgere debeant, merito hoc in casu consistorium hanc exclusionem approbat, promouet & suis decretis firmat. Optime hac de re *constitutio Eccles. Elect. art. gen. 7. p. 311* das Sacrament. unehren nicht

allein; die es unwürdiglich empfangen, sondern auch die es mit Fleiß Unwürdigen geben.

§. XXIV. Consistorii consensum hic requiro: neque enim me illi immitto controuersiae, vtrum minister ecclesiae talem impenitentem propria auctoritate sacris arceri possit, si ipsemet contradixerit? Quae quaestio alterius loci est.

§. XXV. Quamuis vero haec ita sese habeant, miratus tamen sum, quod viderim in Consiliis Theologicis DEDEKENNI Vol. 1. p. 1. libr. 3. S. 4. n. 14. responsum Theologicae Facultatis Ienensis, quae exclusionem eiusmodi vindictam ratione iniuriarum spirantis a Consistorio decretam iniustam pronunciauit, ex communi illo praedicio, quod rancor animi ab actione iniuriarum separari possit. Verba responsi lubet hic adducere, quae sunt haec: Demnach ihr vor langer Zeit von einer fürnehmen ansehnlichen Person durch Iniurien und Schmähschriften in Glimpff und Ungelegenheit an Ehr und guten Nahmen seyd gesetzt worden, also daß ihr andere Mittel zu Errettung Glimpffs und eures guten Nahmens nicht habet für die Hand nehmen können oder mögen, als eben dieienige, so von Gott und geschriebenen gemeinen Rechten, die Iniurien damit zu propulsiren, männiglich angeordnet seyn, und derowegen an gebührenden Orten und Enden auf vorhergehende gebührliche protestationes und andern rechtlichen Mittel eure hochgeursachte Iniurien-Klage angebracht und anhängig gemacht. Da sich auch zugetragen, daß der Herr M. N. N. seel. ingruente lite, sich aus wohlmeynenden und christlichen Bedencken vor seine Person solche Iniurien beyzulegen und auszubeheben unterstanden, welches doch aus höchbedencklichen Ursachen der vorgeschlagenen Mittel nach sich solober Gestalt keines weges hat wollen thun lassen; als daß ihr unmaß-

läßlich eure hoch verurtheilte Injurien - Klage zu prosequiren gedungen werdet. Und sich demnach ein Hochwürdig Consistorium zu N. ex officio darin schlagen, und euch mit Ban- und Zwang - Mittel dahin treiben wollen, daß ihr eure angestellte Injurien - Klage zu recht nicht vollführen soltet, indem sie euch das Hochwürdige Sacrament zu reichen sich geweigert, und auch noch biß auf diese Stunde von etzlichen Jahren her nicht reichen wollen: Wosern es nun an dem, daß ihr euch nicht allein vor dieser Zeit zu einen und mehr mählen willsfähig erboten, daß ihr sonst extra quæstionem iniuriarum einigen gefassten rancorem auch in geringsten kein personale odium gegen Iniurianten nicht tragen, gleichwol aber ein ehrwürdiges Consistorium auf vorige suspension a sacra coena & piis ritibus berubet, und euch den Gebrauch der Hochwürdigen Sacramenten gänzlich verweigert, es wäre denn daß ihr volgendig mit euren adversario versöhnet, und dessen in einen offenen und sichtbaren Zeichen ihm die Hand bieten thätet, obgeachtet, daß ihr einwendet, daß ihr ohne Verlust eurer rechtlichen Nothdurfft die Hand von euch nicht geben könntet, sondern auch noch anitza erbietig und willig seyd, allen rancorem, wie einen Christen gebühret, und extra huiusmodi institutam actionem iniuriarum ohne Verlust eurer rechtlichen Nothdurfft nicht thun will lassen, gerne hinzulegen. Als sprechen wir vor recht: Daß das Ehrw. Consistorium die vorgedachte Zwang - Mittel fallen, denen Rechten seinen Lauff zu lassen, und euch zum Gebrauch des H. Abendmahls des Herrn zu admittiren schuldig. In Verbleibung dessen, wie auch ein Ehren - Vester Hochweiser Rath hierzu ersuchet, dem Ministerio derentwegen ohne Frucht (wie wir nicht hoffen wollen) zusprechen wird, ihr alsdem euch ferners Rathes erholen möget, ob ihr, euch des

*H. Abendmahls des Herren anderer Orten fähig zu machen, befuget seyd.*

§. XXVI. Si hoc responsum secundum hactenus dicta examinare, & omnes flosculos, qui maiusculis literis exarati sunt, excutere vellem, plura forent, quae huic obici possent: nam communibus illis praeiudiciis, tam saepius profligatis, laborat, & supponit actiones iniuriarum a Deo ipso esse introductas & approbatas, quod a vera doctrina alienum est. Nullam certe habuit causam, Consistorii interdictum iniustum declarandi, & temerarium litigatorem absolventi a studio & pruritu vindicandi. Sed forsitan infelicitati seculi hoc responsum adscribendum, ubi Doctorum tradita coeco amore adorabantur, non excutiebantur.

§. XXVII. Grates proinde Deo agendas, qui ab hac barbarie nos liberavit, & sanio rem sensum pietatis plerisque ingeneravit. Et quia opposita iuxta se posita magis elucescunt, placet responso adducto opponere responsum B. SPENERI, quod in *consil. Theol. germ. vol. 1. c. 2. art. 6. sect. 9.* reperitur. Ita autem ille: *Wo unsere gesamte Verfassungen recht nach denen Regeln Christi eingerichtet wären, wäre der Sache ganz leicht gerathen, denn die Regeln Christi leiden wohl, daß einer seinen guten Nahmen vor der Obrigkeit schütze, nicht aber Injurien-Processen, welche, wie sie auch in denen legibus eingeführet, wahrhaftiger Rache species sind; darinnen man sich nicht nur schützet, sondern eigentlich rächet, und dem andern wehe zu thun begehret, führe. Daber gestehet ich gerne, daß ich einen solchen Menschen ansehe, als einen, der in perpetuo peccato vor Gott stehe, daher weder absolution noch H. Abendmahl derselbe fähig sey. Nachdem aber in unsern verwirrten Christenthum auch dieses Ubel sich findet, daß dergleichen Iniurien-Processen publice auctorisiret sind, welches zwar die Ordnung Gottes*



tes nicht ändert, aber der Prediger, (welche an die eufserliche Ordnungen auch gebunden sind. und in Verwaltung ihres Amts dieienige admittiren müssen, welche die Kirche noch vor Glieder erkennet,) Hände in solchen Sachen bindet, so wird es schwer, wie man sich zu verhalten habe, damit man sein Gewissen nicht verletze. Daher rathe ich, daß der Beicht-Vater Georgio ernstlich zuspreche, und ihm die Gefahr seiner Seelen vor Augen stelle, wie zwar die weltlichen Rechte ihm den processum iniuriarum verstatteten, und man ihn deswegen nicht öffentlich aus der Gemeinde ausschliessen könnte, aber sie setzten deswegen sein Gewissen nicht in Ruhe, sondern so lange er also solche Rache-Processe fortführete, sey er stets als ein Hasser und als ein Todtschläger seines Bruders in Gottes Ungnade und Zorn, wolte er aber seine Gabe auf dem Altar opffern, so vielmehr Gottes Gnade daselbst zu seiner Seelen Trost holen, müsse er sich mit seinem Bruder also versöhnen, daß er alle Rache fahren lasse, (die Behaltung seiner Ehre und daß dero Verletzung abgewendet werde, ist eine andere Sache, und einen Christen nicht verboten, aber die vindicationem iniuriæ nicht) und denselben wiederumb von Grund der Seelen liebe. Daher stehe ihm frey, zu wehlen was er wolle, nemlich ob er lieber seine Seele dahin geben, und verlieren, oder seine Rache fallen lassen wolle. Wird Georgius durch Gottes Krafft gewonnen, so ist der Sache gerathen, bleibt er aber dabey, und will sein Recht ausfuhren, mit Bezeugung, daß er in seinen Herten keinen Groll gegen Carolum haben wolle, so wird ihm vorzustellen seyn, man müsse ihn wohl zwar mit Seuffzen wegen der eufserlichen Verfassung des verwirrten Kirchen-Wesens zu der communion zulassen, man stelle ihm aber nochmahls zweyerley vor, eines theils, das Aergerniß der Gemeinde,

welches auch auf seine Verantwortung fallen werde, andern theils ob er woll sein Hertz vor Feindschafft und Haß frey zu haben bezeuge, so zu glauben schwer werde, daß er dennoch damit Gott, der in dem innersten Grund des Hertzens sehe, was Liebe oder Haß in demselben sey, nicht werde betrügen können. Vielmehr bleibe gewiß, dafern warhafftig die Bitterkeit und Haß in dem Hertzen noch übrig sey, welches der Beicht-Vater aus Beibaltung des Processes altzusehr sorgen müssen, werde ihm die absolution, welche in ihrer Natur, wie sie von Menschen gesprochen wird, allezeit die Bedingung eines bußfertigen Hertzens in sich fasset, und daher, wie oft sie gesprochen wird, an keinen Unbußfertigen kräftig ist, und die Genießung des H. Abendmahls nicht nutzen, vielmehr seine Sünde, (wie dorten, als Iudas auch das Nachtmahl unwürdig empfing,) desto mehr vergrößere. Daher man es endlich seiner Verantwortung überlasse, und wo er solchen Verwarnungen nicht Platz gebe, weil in die Hertzen der Menschen zu sehen, nicht unsers Vermögen sey, ihn, der sich als ein Bußfertiger den Worten nach darstelle; admittiren werde, aber wa sein Hertze also, wie mans aus dem eusserlichen ansehen, bewandt, an einer darin begehenden Sünde nicht Theil haben wolle.

## CAPVT VII.

DE ACTIONIBVS INIVRIARVM SANIORI  
PHILOSOPHIAE ADVERSANTIBVS.

## CONSPECTVS.

**Q**uae Philosophia hic supponatur. §. I. II. Sapientiae finis summum bonum. §. III. Non differunt quoad essentiam felicitas huius seculi & aeterna. *ibid.* §. IV.

§. IV. Sapientia vera deducit homines ad cognitionem propriae miseriae. §. V. Inde oritur desiderium purgandi suum cor. §. VI. Quod tamen viribus naturalibus acquiri nequit. §. VII. Ethnicorum lapsus hic ostenditur. §. VIII. Quid Ethica hic praestet. §. IX. Deducit ad statum humanitatis. §. X. Tranquillitas animi intendit amoris unionem. §. XI. Amoris diuisio. §. XII. Quid sit patientia. §. XIII. Ius strictum & amor differunt. §. XIV. Quare oblige-  
mur ad patientiam. §. XV. Cur absque patientia tranquillitas conseruari non possit. §. XVI. seq. Qui vindicat iniurias, ostendit se longe esse remotum a S. bono. §. XVIII. Obiectio, per patientiam ulteriorem occasionem iniuriandi praeberi, resolvitur. §. XIX. seq. Distinctio pusillanimitatis & patientiae. §. XXI. Distinctio inter honorem externum & internum examinatur. §. XXII. seqq. Patientia vitae ciuili valde conformis. §. XXVI. Ambitiosae actiones iniuriarum propriae. §. XXVII.

## §. I.

Solent plerumque, qui has defendunt actiones, ad Philosophiae praecepta quoque prouocare, inde ostensuri, se contra sapientiae regulas non peccare, vindicando iniurias. Ergo quoque breuibus hoc commune praeiudicium remouendum, ex quo simul apparebit, iniurias vindicantes sapientiam non possidere. Quin eo magis hoc caput visum fuit necessarium, quoniam, vt supra ex ARISTOTELIS philosophandi ratione demonstraui, communis Philosophia eo directa est, vt patientiam virtutem philosophicam esse neget, quod tamen oppido falsum.

§. II. Vnde non praecise hic sequor Peripatericam aut aliam, sed talem, quae sapientiam suam collocat in viuenda & sō-

& *solida cognitione veri boni*, nec nudis & mortuis speculationibus immerfa est.

§. III. Consistit scilicet finis *verae sapientiae* in consequendo *summo bono* seu *felicitate & salute*, quae merito pro synonymis habenda sunt. Sicuti vero una sapientia est, vnumque verum bonum, ita idem una *vera felicitas*, una *beatitudo & salus* esse debet, quae tranquillitatem animi vel animae constituat. Quocirca huius seculi vera felicitas non debet esse quoad essentiam diuersa ab illa, ad quam omnes post fata tendimus, licet imperfectior sit, & gradibus quodammodo diuersa, propter illas relictantes passiones, quae quidem per veram sapientiam supprimuntur, sed non extinguuntur.

§. IV. Finis huius summi boni requirit cognitionem eius viuam. *Cognitio* autem viuida nunquam absque desiderio est, illam beatitudinem sibi acquirendam. Hoc desiderium supponit, hominem adhuc longe ab illa remotum esse, & sic nunquam bonum illud viuide desiderare potest, nisi cognitio miseriae propriae antecesserit. Est enim beatitudo & summum bonum *reductio quaedam ad sanitatem*. Ad hanc nemo adspirare potest, nisi qui prius agnouerit, se esse aegrotantem.

§. V. Hinc vera sapientia hominem deducit ad cognitionem sui ipsius, suae propriae miseriae, ut videat, se esse in statu suo naturali miserrimam omnium creaturam, se esse deprauatum tam ratione *intellectus*, (infinitis praecuriosis obruti & obtenebrati) quam *voluntatis*, (affectibus & passionibus miserrime aetate) & hinc in tanta miseria variis & infinitis impedimentis, viam ad felicitatem summam seu tranquillitatem animi perueniendi obsidentibus, se esse constrictum, dolet & agnoscit.

§. VI. Dum vero emergendi ex his miseriis aditum quaerit, duo animaduertit, 1.) miseriae fontem non tam

in intellectu, quam principaliter in voluntate quaerendum esse, & ita medicinam magis cordi applicandam, quam intellectui, qui interim tamen plane deferendus non est. Via ergo prima emergendi ex tali miseria in solida purgatione cordis consistit.

§. VII. 2.) Animaduertit, quia in statu illo miseriae intime deprauatus est, ut emergere ex eo non possit, vires suas proprias hic non sufficere. Hinc se ad potentiores se conuerrere debere concludit, & inde quaerere auxilium, praefertim cum desiderium ad hoc auxilium in se percipiat.

§. VIII. Et ita hic subsistit Philosophia humana, saltem subsistere debet. Nam non ignoro Ethnicos vltius saepe progressos, & nimis viribus propriis confisos fuisse. Dum enim fontem mali in intellectu quaerebant, & ab huius emendatione cor quoque mutari putabant, viribus naturalibus attribuebant, quod tamen non nisi supernaturalibus effici potuit: hinc per speculationes suas se summum bonum esse consecutos, vane arbitrati sunt.

§. IX. Cum vero doctrinae moralis officium eo respiciat, ut illa summum bonum proponat & demonstret, hominesque quadantenus ad illud ducat, hinc apparet ipsam per se insufficientem esse ad consequendum illud summum bonum, sed ibi succedere debere diuiniorum sapientiam. Deducit ergo tantum Ethica hominem a statu bestialitatis ad humanitatem. Sed qui in statu humanitatis est, adhuc a statu Christianismi remotus est. vid. THOMAS. *Sitten-Lehre* p. 2. c. 15. §. 22.

§. X. Interim licet tranquillitatem animi, quam sub illo summo bono intendit, aliunde plenius petere debeat, id tamen ex cognitione miseriae propriae colligit, se in statu bestialitatis ab amore & vnione reliquorum hominum longe esse remotum, & hinc si ad statum humanitatis

Tom. VI.

E e

tatis

tatis penetrare velit, vnice per viam amoris & vnionis cum reliquis hominibus se huc peruenire posse.

§. XI. Hinc & colligit, tranquillitatem animi simul hanc vnionem intendere, praesertim cum in se ductum ad vnionem illam sentiat, & puri amoris reliquias quasdam non raro perferant. vid. THOMAS. in der Sitten-Lehre p. I. c. 2. §. 70. seqq.

§. XII. Eo ipso cognoscit, hunc amorem ita esse comparatum, vt vel omnes homines, vel vt in specie particulares quasdam personas vniat. Differentias vtriusque amoris vid. cit. l. c. 5. §. 3. Amor, qui omnes homines vnit, sub se comprehendit inprimis humanitatem, veracitatem, modestiam & patientiam.

§. XIII. De caeteris hic quidem non ero sollicitus, sed vnice de patientia, quatenus illa vniuersali amori includitur & homines a statu bestialitatis ad humanitatem deducit. Describitur autem secundum THOMASIVM cit. l. §. 59. quod sit virtus, impellens hominem ad ignoscendum eis, qui officia vniuersalis amoris violauit, siue culpa siue dolo, ita vt sponte & libere vi bonis vi malis renunciet illis medijs, quae ex iure naturae ipsi supererant, ad pacem & vnionem illam vniuersalem conservandam.

§. XIV. Multum hinc interesse apparet inter ius strictum & amorem. Multa ex iure stricto sunt permixta de iure naturae, quae contra amorem sunt, & hinc saepe amor nos obligat ad illud, ad quod de iure stricto non eramus obligati. Qui nos laedit, & officia amoris vniuersalis nobis denegat, nullo iure praetendere potest, vt ei officia amoris exhibeamus. Alias inde sequeretur, vt laesi ex suo delicto ius nanciscerentur, a nobis exigendi, ne paria ipsis retribueremus. Ast leges amoris altius tendunt, & saepe non permittunt, vt quis iure suo stricto uti possit.

§. XV. Cum enim patientia vniuersali amori includatur, & sic illa vniuersum genus humanum respiciat, certe hoc intuitu se ad illam obligatum esse agnoscere debet, ad quam non erat obligatus intuitu *solius laedentis*. Quin cum per *in is stricti* executionem magis impeditur quam promoueri videamus tranquillitatem animi nostri, hinc vel hoc intuitu ad *patientiam* obligamur.

§. XVI. Quod vero sine hac patientia tranquillitatem animi conseruare nequeamus, inde patet. Scilicet patientis conseruat amorem & vnionem, quae tranquillitatis animi fundamentum est. Patientiae vero opponitur vel *bellum* vel alia *vindicta*, qua laesus satisfactionem quaerit. Vbi bellum, vbi vindicta & stricti iuris executio, ibi pax nulla, sed demum recuperanda. Sic ergo reuera defectus patientiae pacem tollit & amorem illum, quem conseruare poterat, reiciit.

§. XVII. Obstare quidem videtur, offensorem eo ipso, quo nos laedit, indicare, sua non referre, vtrum pacem an bellum eligamus. Et recte. Sed tamen tamdiu pax & tranquillitas conseruatur, quamdiu laesus pacem conseruat per patientiam. Qui euomit in te iniurias, se tibi hostem ostendit, & amoris vincula, quantum in se est, dissoluere conatur; sed si tu quoque per vindictam & satisfactionis petitionem illam iniuriam persequaris, quid aliud ostendis, quam te tranquillitatem animi abiicere, & eligere bellum ante pacem?

§. XVIII. Quid? tam stolidus es, vt eo ipso indices, te veram animi quietem non possidere, nec illam desiderare. Ostendis enim, inter summum bonum tuum te etiam referre honorem, quem cum laesum putas, & sic iudicialiter vindicas, verum summum amittis bonum. Nec honor, nec eius laesio putatua summum bonum aufert.

§. XIX. Optime THOMAS. in der Sitten-Lehre, p. I. c. 5. §. 87. hac de re disserit, ostendens; honorem externum non pertinere ad tranquillitatem animi, & sic culpam in eo esse, quando per laesionem honoris externi tranquillitas animi turbatur, quo ipso remouet obiectionem, quod per patientiam alteri occasionem praebeam, me ulterius iniuriis grauioribus afficiendi. Ita autem pergit §. 88. *Wie müstest du thun, wenn dich Gott hätte lassen in einem so geringen Stande gebahren werden, als dich der andere tractiret. Zudem so stehet es nicht in des andern Vermögen, dich zu beschimpfen oder unehrlich zu machen, wenn deine Tugend dich davon frey spricht. Und du hast, wenn du weise bist, seine That nicht anders anzusehen, als das Thun eines Trunckenen, der in die Steine kratzet und dich beraus fordert, wenn du in guter Ruh liegest und schläffest.*

§. XX. Ostendit porro ex natura hominis in sequentibus, patientiam magis ipsum ab ulteriori offensione abducere, quam ut eo ipso ansa illi praebeatur ad maiores iniurias, quae ulterius hic excutere nolo, B. L. ad cit. l. laudati. Autoris ablegans.

§. XXI. Sic ergo sapiens est patiens, non quod formidine alterius potentiae tantum talis sit, & sic vindictam tantum differat, quod illam non possit, quanquam velit, exercere; sed potius solius virtutis amore, quod optime possit persequi iniurias, sed ad pacem & amorem conseruandum nolit. Ita ergo pusillanimum bene distingues a patiente.

§. XXII. Ex his diiudicari potest distinctio vulgaris inter honorem externum & internum. Internus, quia virtutis praemium & summi boni necessarium consecutiuum est, a nemine aufertur potest. Intus epim]dominatur. Intus sibi constat, ab omni ambitione alienus. Externum



si ad summum bonum tuum refers, si in eo tranquillitatem mentis quaeris, non virtutis, sed ambitionis infaustus partus est, & hinc non mirandum, quod adeo Superos Acherontaque mouere satagas, si iniuria afficiaris. Infalibile puto *propterea* ambitionis esse, qui tot lites de perpessa iniuria mouet.

§. XXIII. Imo qui iniurias vindicat, testatur se longe alienum esse a vero conceptu honoris. Declarationem honoris laesi petis. At ille non potest laedi. Aestimamus iniuriam, imo fateris, te adeo illa iniuria motum esse, ut malis iacturam mille thalerorum perpeti, quam hanc iniuriam inultam relinquere. At ita ostendis, tibi honorem illum putatium magis cordi esse, quam verum.

§. XXIV. Caeterum honor ille externus seu bona fama consistit in *bona exstimatione virorum honestorum, grauium & prudentum de nobis ob virtutes*. An vero credibile est, famam meam propterea minui apud prudentiores, quod vilissimus nebulo mihi iniuriam inferat? Ita sane fama mea cuius pessimi iudicio subiecta foret. Prudentius iudicant leges asserentes, per famosum libellum non laedi alicuius honorem, *l. vn. C. in f. de fam. libell. l. 3. C. de iniur.*

§. XXV. Sicuti vero virtus nostra famam illam apud bonos nobis parat, ita tantum delicta, vitia, & crimina infamiae causam constituunt. Caue tamen, ne *studium inclarefcendi* ad virtutem, & *contemptum eius* ad vitia cum Philosophia profana referas, a quo naeuo nec leges Romanae alienae sunt; ceu inspicienti titulum *ff. de his qui not. infam.* patebit. Nam inprimis humilitas & patientia bonam famam pariunt, secus ac philosophia profana inculcat. Conf. THOMAS. *disp. de Philos. lur. §. 105.*

§. XXVI. Sed vrget: Atqui haec tua Philosophia pedantissimum sapit, nec apta ad *vitam ciuilem*, hinc omnino

ex tuo etiam iudicio deferenda. Nimis ridicole vero iudicas, mi amice, qui tam praecipitanter iudicas. Respondet ad ea THOMASIVS cit. l. §. 102. *Meine Philosophie ist dem gemeinen Bürgerl. Leben nicht zuwieder, sondern vielmehr allerdings gemäß. Der das grösste Phlegma hat, kan den galantesten und artigsten Kerl in der Welt abgeben. Je mehr Gedult einer hat, je mehr kommt er bey Hoffe fort. &c.*

§. XXVII. Sed ut denique finem hisce meditationibus addam, contraham hactenus dicta, inde concludens: cum sapiens omnem ambitionem alienam a se nouerit, simulque in se sentiat iniuriis tranquillitatem animi non turbari, & patiundo illam conseruari, certe solis ambitione ductis relinquenda remedia vindicandi iniurias: ast hi sapientiam non possident. *Die verächtliche Hochmuth; inquit rursus THOMAS. cit. l. c. 10. §. 39. gebietet nothwendig die Empfindlichkeit der Beleidigung. Denn wer sich höher hält als andere, muß heftig empfinden, wenn ihn andere beleidigen, weil die Beleidigenden deutlich bezeugen, daß sie ihn geringer als sich halten, oder wenn die Beleidigung aus Versehen geschehen, dennoch so hoch nicht halten, als er durch bedachtsame Hochachtung gehalten zu werden praetendiret. &c.*

## CAPVT VIII.

DE ACTIONIBVS INIURIARVM REPV-  
GNANTIBVS ETHNICORVM TRADITIS ET  
EXEMPLIS.

## CONSPECTVS.

**C**ur hic prouocetur ad exempla & tradita Ethnicorum. §. I. SENECAE & aliorum scripta commendantur. §. II. Duo exempla de Catone. §. III. Iudicium

cium SENECAE de his, qui vulgi opinionem sequuntur.  
 §. IV. In sapientem non cadere iniurias, probatur  
 ex SENECAE dictis. §. V. Insipientes commouentur iniuriis. §. VI. Sapiens patienter fert iniurias. §. VII. Iniuriae apud sapientem non sunt iniuriae. §. VIII. Optima ultio, non reuocare iniuriam ad animum. §. IX. Doctrinae CELSI, PLATONIS, TACITI &c. §. X. seqq. Ethnici iudicarunt, grauius esse ignoscere, quam domare gentes barbaras. §. XV. IVLI CAESARIS exemplum. ibid. Exemplum de SOCRATE colaphis percusso. §. XVI. De eodem in publicis comoediis scommatibus affecto. §. XVII. Tolerantia eiusdem erga uxorem. ibid. & §. XVIII. Cur non vindicauerit iniurias. §. XIX. Exemplum de ATTICO & DIOGENE. §. XX. seq. Epicrisis de hisce exemplis & traditis Ethnicorum. §. XXII. Ad ARISTOTELIS sententiam supra c. I. relata respondetur ex RENNEMANNO. §. XXIII.

## §. I.

Veterum Philosophorum sententiae & exempla etsi per se nihil probent, lucem tamen sententiae bene rationibus stabilitae afferunt, vt ita instar ornamentorum esse soleant. Hic autem seligendas esse duxi Philosophorum Gentilium sententias, quo tandem Christiani Doctores in ruborem coniciantur, quod defendenda susceperint, quae ab ipsis Ethnicis reprehensione digna iudicata.

§. II. Ante alios hic commendo SENECAE, SOCRATIS & MARCI ANTONINI Imperatoris placita, quae, licet diuiniore lucis asecutu destituta sint, ita tamen comparata, vt hodiernam viuendi rationem merito Christianis exprobrent, ostendentia, illam ne quidem secundum lumen rationis & instituta gentilium Philosophorum esse institutam.

§. III.

§. III. Ipse *SENECA*, doctrinam de iniuriis & ultione explicuit singulari libello de *Constantia*: seu in sapientem non cadere iniurias, quo ipso titulo generali indicat, non moueri sapientem iniuriis, hinc nec vindicare aut persequi easdem posse, etiamsi essent atroces. Hinc quaerit c. 14. *Sapiens colaphis percussus quid faciet?* quod *CATO*, cum illi os percussus esset: non excanduit; non vindicauit iniuriam, ne remisit quidem, sed factam negauit. Maiore animo non agnouit, quam ignouisset. De eodem lib. 3. de ira c. 38. haec refert: Cum *CATON* causam agenti in frontem medium, quantum poterat, attracta pingui saliuâ inspississet *Lentulus*, ille patrum nostrorum memoria factiosus & impotens, absterfit faciem, & affirmabo, inquit, omnibus, *Lentule*, falli eos, qui te negant os habere. *MARCUS ANTONINUS* Imper. lib. XI. de rebus suis, §. 13. huc etiam collineat & ait: contemnit me quisquam? ipse viderit. Ego mihi cauebo, ne quid contemtu dignum vel egisse vel dixisse deprehendar. Idem lib. XI. §. 18. sqq. eleganter porro ostendit docetque, quomodo agendum sit cum iis, qui in nos delinquant, & in hunc finem nouem capita recenset, quae ad ignoscendum mouere possunt.

§. IV. Et quamuis propterea variis iudiciis hominum exponatur sapiens non vindicans iniurias, non tamen propterea indulget vanitati humanae. Non respicit sapiens, inquit *SENECA* cit. l. quid homines turpe iudicent, aut miserum: non it, qua populus, sed ut sydera contrarium iter mundo intendunt, ita hic aduersus opinionem omnium vadit. A communi illo praepiudicio sapientem liberatum esse, indicat quoque c. 1. de vita beata inquit: Nihil magis praestandum est, quam ne pecorum ritu sequamur antecedentium gregem, pergentes, non qua eundum est, sed qua itur. Atqui nulla res nos maioribus malis impli-

cat,

cat, quam quod ad rumorem componimur, optima rati ea, quae magno assensu recepta, (vti etiam magno assensu recepta est actio iniuriarum) quorumque exempla sunt, (sicut de actionibus iniuriarum pleni sunt omnes libri) nec ad rationem, sed ad similitudinem viuimus.

§. V. Cur vero sapiens communibus sententiis non insistit in hac doctrina? cur non cum aliis actiones iniuriarum defendit? Respondet variis modis *SENECA de Const. c. 2.* Tutus est, inquit, sapiens, nec ulla affici aut iniuria aut contumelia potest, non quod non tentetur de facto iniuriis, nam inquit, nihil in rerum natura tam sacrum est, quod sacrilegium non inueniat, cap. 3.; sed quod iniuriis non commoueatur, nec laedatur & ita quasi inuulnerabilis sit. Itaque, pergit, non refert, quam multa in illum coniciantur tela, cum sit nulli penetrabilis. Quomodo quorundam lapidum inexpugnabilis ferro duritia est, nec secari adamas, aut caedi vel teri potest, sed incurrentia ultro retundit: quemadmodum quaedam igne non possunt consumi, sed damna circumfusa rigorem suum habitumque conseruant: quemadmodum proiecti in altum scopuli mare frangunt, nec ipsi vlla saeuitiae vestigia tot verberati seculis ostentant: ita sapientis animus solidus est, & id roboris collegit, ut tam tutus sit ab iniuria, quam illa, quae retulit. Sic & c. 4. itidem asserit: quicquid fit in sapientem, proterue, petulanter, superbe, frustra tentatur. *IVLIANVS de Cynism. orat. 2.* huc etiam collineat, & quod si forte, ait, quis aliter in eum sit affectus, quemadmodum credo vel in Deos ipsos affici plerosque, non iste quidem illi sit inimicus. Neque enim nocere potest: sed ipse potius sibi, cum grauissimam poenam sibi infligat, melioris inscitiam, eiusque sit praesidio destitutus. Imaginarium esse censebant, si quis putabat, se laesum esse. Te

Tom. VI. F f enim

enim aliis non laedet, ait **EPICTETVS** enchir. c. 29. nisi ipse velis. Tam autem laesus eris, cum te laedi existimavis. Similiter **MARCVS ANTONINVS** lib. IV. de rebus suis, n. 7. opinionem tolle, ait, tollitur simul & querimonia illa: laesus sum. Hoc sublato, tollitur damnum omne.

§. VI. Reuera ergo a sapientia procul absunt, qui iniuriis hominum ad vindictam commouentur. Reprehendit hanc stultitiam acute cap. 4. inquit: Ad tantas ineptias peruerum est, ut non dolore tantum, sed & doloris opinione vexemur more puerorum, quibus metum incutit umbra, & personarum deformitas & deprauata facies. Et cap. 9. Iniuriam nemo innata mente accipit, sed ad sensus eius perturbatur. Carer autem perturbatione virectus moderatur sui altae quietis & placidae.

§. VII. Sapientes contra omni dolore vacui. Paces & tranquillitate gaudent sincera. Et ad hanc conservandam norunt patientia contra omnes iniurias opus esse, illamque virtutem imprimis a sapientia commendari. Omnia sic patitur, inquit **SENECA** e. 9. ut hiems rigorem, et intemperantiam coeli, ut feroces morbosue & caetera forte accidantia; & paucis interiectis: Sapiens omnes iniurias in altum dimittit, patientiaque ac magnitudine animi se defendit. Sic in certaminibus sacris plerique videre cadentium manus obstinata patientia fatigando. Ex hoc puta genere sapientem eorum, qui exercitatione longa ac fidei robur perpetendi lassandique omnem inhiunt vim consecrati. Quo & **PVBELII** sententia referenda: Ingenuitas non recipit contumeliam.

§. VIII. Optime quoque magnus hic Philosophus indolem iniuriarum inuocat, & illam solummodo ex perturbatione animi eius, qui illam patitur, determinat. Non negamus, inquit, c. 16. rem incommotam esse verberari & impelli & aliquo membro carere, sed omnia ista negamus

*inhoras esse. Non sensum illis doloris detrahimus, sed nomen iniuriae, quod non potest recipi salua virtute.*

§. IX. Sicuti vero cap. seq. demonstrabo, actiones iniuriarum etiam regulis prudentiae aduersari, ita etiam huc tendere videtur SENECA c. 17. *inf.* inquit: *Genus ultionis est, eripere ei, qui fecit, contumeliae voluptatem.* (Quae inde nascitur, quoties iniuriam perpeusus illam ad animum reuocat) *Solent dicere: miserum me, puto non intellexit; adeo fructus contumeliae in sensu & indignatione patientis est.* Huc enim collineasse videtur MARCVS ANTONINVS Imperator lib. IV. *de suis rebus*, §. 11. *Tu ne ea opineris, quae is autumat, qui contumelia te afficit, vel etiam, quae ille autumare te vult; verum res ipsas, quomodo vere se habeant, cogites.*

§. X. Certe plurimi Philosophorum consona Christi praeceptis tradidisse, & ipsi Ethnici falsi sunt, ceu hanc in rem ex KORTHOLTO Dn. BVDDEVS *de Concord. Relig. Christ. statusque ciuil.* c. 2. §. 3. adducit CELSVS hostem Christianorum acerrimum, qui de Christianis ita: *Habent Christiani praecepta huiusmodi, iniuriam ne repetito. Quod si quis etiam in maxillam te percusserit, obuerte ei alteram. Vetus & hoc est longe dictum antea, sed heic commemoratum rusticius: quo ipso osor ille Christiani nominis ostendere voluit, in contemptum religionis Christianae, nihil esse egregium & praeclarum in Christianorum disciplina, quod Gentilium Philosophis iam pridem non fuerit perspectum, vti optime iudicat Dn. BVDDEVS cit. l.* Quin etiam adeo quidam veritati doctrinae christianae accesserunt, vt etiam quodammodo rationes horum dogmatum attigerint. Egrege sane loquitur EPICTETVS *enchir.* c. 42. *Vnaquaeque res duas habet ansas; vnā tolerabilem, alteram intolerabilem. Ergo si frater iniuriam fecerit, non ea prebende, quia facit iniuriam; ea enim eius ansa non est tolerabilis. Sed*

illic potius: *ESSE FRATREM, ESSE VNA EDV-CATVM.* Sic prehendes rem, quia est tolerabilis. *MARCVS ANTONINVS* Imperator lib. VII. de reb. suis, §. 22. etiam diligendos esse inimicos docet, & boninis est, ait, etiam eos, qui offendunt, diligere. Hoc fiet, si una succurrat tibi, tum esse tibi cognatos, tum inscios inuitosque peccare; adhaec paulo post utrosque vestrum morte concessuros: prae omnibus denique, nihil eos te laesisse, neque enim mentem tuam deteriorem facere possunt, quam prius fuerat. Ignoscendum esse hostibus lib. VII. §. 26. docet aiens: cum aduersus te quicquid peccauerit quis, considera statim, quid bonum malumue ratus id egerit. Hoc enim perspecto, misereberis illius, nec aut miraberis aut succensebis. Forsan enim vel idem illud, quod ille vel aliud quidpiam eiusmodi ipse pariter, cum illo bonum esse opinaris. Hoc si fuerit & illi te ignoscere oportet. Sin eiusmodi nec bona nec mala censueris, ex errore animi delinquentem aequanimiter feras.

§. XI. Illud quoque iudicium, quod in hac materia suggerit *TACITVS* lib. 4. *Annal.* non videtur spernendum esse. Ita vero ille: *Comitia, sin irascaris, agnita videntur:* (vti germanice loqui amamus, er ziehet es sich zu Gemütbe, er findet sich betroffen. Ita enim sumus comparati, vt in iis iniuriis, quarum veritas nos tangit, magis ad iram & vindictam procliuus simus, quam vbi plane iniuria nostram conscientiam non afficit) *spreti exolescunt.* Iudicium hoc politicum capite sequenti vltius excutiendum.

§. XII. *PLATO* certe aliter ac hodierni Philosophi suos instruxit inuens: *Comitiis affectus vide, nunquid a te conuictio dignum sit patratum. Si nihil animaduertes, summum illud esse existimato.* Quis vero propter funum actionem moueret, quis propter rem inanem? Egregia quoque sunt, quae *MARCVS ANTONINVS* Imperator lib.



VI. de suis rebus, §. 6. de optimo ulciscendi genere habet. Optimus, ait, ulciscendi iniuriam modus est, inferenti nefis similis. **DIOGENES** interrogatus, qua quis ratione inimicum ulcisci posset, respondisse fertur: si ipse quam optimus fuit, referente **PLUTARCHO** de util. ex inimic.

§. XIII. Non possum facere, quin etiam huc adiciam verba **ANTISTHENIS** Ethnici, maledicta ab aliquo passi, iniquantis apud **VALER. MAXIM.** lib. 1. Non mihi, sed illi, qui in se, quod ille culpat, agnoscit, etiamsi is mihi maledicere curet, ego non curo, quia auditus lingua debet esse robustior, cum singulis hominibus linguae sint singulae, sed aures binae, aliquatenus tamen curo, quia eo me ipso superiorem facio, cum superioris personae usus hoc pati, inferioris vero facere. Gauderem proinde, nisi urgente humanitate compaterer infelici.

§. XIV. Sed reuertor ad **SENECAM**, qui lib. 5. de ira c. 26. de patientia haec affert: Non possum, inquis, pati. Graue est iniuriam sustinere. Mentiris. Quis enim iniuriam non potest ferre, qui potest iram? Adice mihi, quod id agis, ut iram feras & iniuriam. Quare fers aegri rabiem & Phrenetici verba? puerorum proteruos mapus? nempe quia videntur nescire, quid faciant. Quid interest, quo quisque vitio fiat imprudens? imprudentia par in omnibus patrocinium est. Quid ergo, inquis, impune illi erit? Maxima enim est iniuriae poena, nec quisquam grauius afficitur, qui ad supplicium poenitentiae trahitur. Idem **EPICETVS** lib. IV. c. 5. agnouit, & magno malo esse iniuriam ipsam ei, a quo infertur, recte omnino censuit. Huic consensit **CHRYSIPPVS** in demonstr. de iustit. dicens: a se ipso iniuria affici iniustum, nam dum alii iniuriam affert, ipse sibi iniurius est; dum sibi autor est contra leges agendi, seque immerito laedit.

§. XV. Hoc interim etiam Ethnici passi sunt, difficile esse, cohibere vindictam & iram, remittere iniuriam, & obliuisci calumniarum, & sic etiam SENECAE sententiam relata intelligo, qui, ut ex aliis eius traditis patet, omnino hic difficultatem agnoscit ob malitiam ingentiam: unde patientiam hanc Ethnici ad virtutem quandam diuinam retulerunt. CICERO pro M. Marcello longe grauius esse iudicat, vincere animum, iracundiam cohibere, aduersarios tacentes extollere & beneficiis afficere, quam domare bello gentes inhumanitate barbaras. Nam hic tantum vincuntur ea, quae & naturam & conditionem, ut vinci possint, habent. At ut animus ultor vincatur, adeo difficile iudicat, ut hunc etiam simillimum Deo iudicet. Bene MANTUANVS:

*Ardua res vitasse alios, victoria maior.*

*Est, animi fluctus composuisse sui.*

Ostendit id suo exemplo IULIUS CAESAR, qui, dum audiret, CATONEM sibi manus violentas intulisse, respondisse fertur: Iam mihi maxima victoria eripitur, constitueram enim mecum, omnes iniurias, quibus me offenderat, ei remittere. Proinde cum paucissimi ad eum gradum sapientiae perueniant, ut ignoscere hostibus, & remittere iniurias possint, legibus contra eos, qui iniuria alios affecerunt, opus fuit. Quamquam enim Anacharsis apud LAERTIUM lib. I. §. 103: Graecos se mirari dicebat, quinam fieret, ut aduersus eos, qui contumeliis laceffunt, legem ferant, abietas, cum se inuicem feriunt, honorent? euidens tamen ratio est disparitatis, quia mutua illa digladiatio nullam contumeliam in se continet, nec hominum aegrorum mentem irrat & excruciat.

§. XVI. Sed & aliis exemplis Gentilium Christianos in ruborem conficere quid verat? SOCRATES certe singularia patientiae edidit specimina, quae vbiuis praedicantur.

Iuno

Imo in tantum animum victorem vicit, ut pleraque conuitia in lusum iocumque converterit, teste SENECA lib. 2. de ira. cap. 11. vbi ita de hoc sapiente: Socratem aiunt colapso percussum nihil amplius dixisse, quam molestum esse, quod nescirent homines; quando cum galea prodire deberent. Non quemadmodum facta sit iniuria refert, sed quemadmodum lata.

§. XVII. IDEM c. 18. de Constant. de patientia huius sapientis sequentia refert: Socrates Comoediarum publicatos in se & spectatos sales in partem bonam accepit, risitque non minus, quam cum ab uxore Xanthippe immunda aqua perfunderetur. Cum enim SOCRATES Xantippem diucius in aedibus sibi conuitiantem pertulisset, tandemque sessus apertae fores confedisset, illa vii quiete magis irrita de fenestra perfudit eum lotio, ridentibus, qui praetentabant, & ipse adrisit SOCRATES dicens: Facile diuinabam, post tantum tonitru, pluviam profuturam. vid. PFANKVCH de prohib. verbal. iniur. rector. p. 138. n. 652.

§. XVIII. Imo adeo patientiae desiderio ducebatur, ut interrogatus, quare improbissimam foeminam Xantippen uxorem duxisset, responderit: Cum ipse uti hominum consuetudine cupere, haec mihi quaesivi, quod futurum scirem, ut si eam tolerare possem, facile cum uniuersis hominibus caeteris deservam. XENOPHON in Convivio p. m. 876. lit. c. A. GELLIVS N. Attic. lib. 1. cap. 17. Tam admirando conatu animum ad tolerantiam & patientiam indurare voluit.

§. XIX. Sapiens itidem responsio erat, quam dabat ei, qui valde admirabatur, quod plene non commoueretur conuitiis, quibus saepissime lacebatur. Illi inquit, non maledicis, quandoquidem ea, quae dicis, mihi non adfuerunt, nec in me haerent. ERASM. lib. 3. Apophthegm. in Socrate n. 57. Atque hanc fuisse eius doctrinam, docet

PLA-

PLATO in dial. inter Socratem & Critonem. Vbi SOCRATES introducitur interrogans: Nullo modo iniuria facienda est? CR. Nullo quidem. SOCR. Neque si iniuriam passus fueris, ulciscendum, ut vulgus putat: siquidem nullo modo iniuria facienda est? CR. Ita videtur. SOCR. Quid vero? mala alicui facere decet; o Crito, annon? CR. Non certe, o Socrates. SOCR. Quid autem, qui mala patitur, si mala ulcissim referret illi, qui intulit, iustum ne id esset, ut vulgus ait, an iniustum? CR. Iniustum. SOCR. Nempe male inferre hominibus, non discrepat ab iniuria. CR. Vere loqueris. SOCR. Non igitur ulcisci decet, neque mala facere cuiquam hominum, quodcumque ab aliis ipse passus fueris.

§. XX. Quid vero de TITO POMPON. ATTICO dicemus? De hoc CORNEL. NEPOS in vita eius ita: Sic liberalitatem utens nullas inimicitias gessit, quod neque laedebat quenkum, neque si quam iniuriam acceperat, non malebat obliuisci quam ulcisci.

§. XXI. DIOGENIS Philosophi patientiam in ferendis iniuriis publice praedicat SENECA lib. 3. de ira c. 38. his verbis: Cum Diogeni de ira maxime differenti adolescens proterius inspuat, tulit hoc ille leniter ac sapienter. Non quidem, inquit, irascor, sed dubito tamen, an irasci oporteat. De Demoniacte LUCIANVS haec habet: Ipsa quidem peccata incessabat, sed peccantibus ignoscebat, petito a medicis exemplo, qui morbos quidem curant, iram vero in aegrotos non exercent.

§. XXII. Haec exempla non ideo adducta sunt, ut eo ipso declararem, in Ethnicis iniuriarum contemptum & patientiam rationem verae virtutis, quoad totam suam & genuinam essentiam confidratae, habuisse: nam hoc praesudicium iam supra remotum: cum contemptus iniuriarum & patientia ab alio principio in Gentilibus atcessi debeat: sed

ut kar' ἀνθρώπων tantum cum dissentientibus disputarem, qui Gentilibus sententiis assueti, omnia eiusmodi flosculis incrustare solent.

§. XXIII. Quid vero de ARISTOTELE fiet, quem c. 1. §. 17. segg. dissentientes in suam trahunt partem? Permittam dissentientibus, ut sub huius clypeo securitatem quærant. Ego vero non inconvenientia puto esse verba RENEMANNI *tr. de iure retrors. iniur. p. 2. th. 25. lit. 2.* inquit: *Abeat ex Philosophico choro Aristoteles, sanctus ille Philosophus & Theologorum pene Deus, qui læssitas iniuria, si vindictam negligant, serviles homines iudicio fere servili proclamat. Rectius sine duo sapientissimus SALOMO Prov. XIV. 29. qui patiens, ille sapiens: impatiens autem stultitiam suam manifestat. conf. Prov. XIX. 11.*

## CAPUT IX.

## DE ACTIONIBVS INIVRIARVM REGVLIS

## PRVDENTIAE ADVERSANTIBVS.

## CONSPECTVS.

**P**rudentia sæpe postulat, ut aliquid de iure remittatur. §. I. II. III. Prudentia in remittendis iniuriis. §. IV. Nihil perdit, qui iniuriarum agere desistit. §. V. Obiectio de damno pecuniario ex perpeffa iniuria emergente. §. VI. Iniuriarum actio non est medium damnum illud auertendi. §. VII. Ostenduntur alia media. §. VIII. Ostenditur damnum augeri per iniuriarum actiones. §. IX. Qui ignoscit, lucrum sentit. §. X. Imprudens est, qui ostendit, se affici iniuria. §. XI. Imprudens est, qui se per actiones iniuriarum ulteriori hominum diffamationi exponit. §. XII. Imprudentes sequi.

VI Tom. VI.

G 5

*sequitur, qui actiones has instituit. §. XIII. SENECAE monitum. §. XIV. Prudentia est aduersarium beneficii demulcere. §. XV. Imprudentia contra, per actiones has reconciliationem coactam quaerere. §. XVI. Illustratur ex SENECA. §. XVII.*

## §. I.

**P**lurimi sensum pietatis abiecerunt. Pauci regulas amoris in pretio habent. Imo pauci philosophantur & sic verae patientiae praecepta vitia reputant. Plerique tamen prudentiam ambiunt, quia obiectio imprudentiae defectum iudicii indicat, a quo omnes longe remoti esse malunt.

§. II. Quem ergo nec pietatis cultura, nec amoris & patientiae studium a vindicandis iniuriis arcere potest, hunc ut secundum prudentiae regulas, quas tantopere se in pretio habere gloriatur, haec vindicandi iniurias remedia examinet, rogamus, & diligenter inquirat, an prudenter agat, qui se litibus hisce inanibus immiscet?

§. III. Prudenter certe ubique habitum fuit, saepe quid de iure suo remittere, modo a lite quis liberetur, licet talis remissio cum damno quodam haud spernendo sit coniuncta. Norunt enim prudentiores, hodiernam procedendi rationem tot implicatam esse ambiguitatibus & difficultatibus, ne dicam, saepe sordibus & corruptionibus, ut plerumque securius agat, qui transigit, & minimum pro maximo accipit, quam qui incerto euentui causam suam committit. Inde ortum vulgatum illud: *utilius macre concordium, quamvis pingui sententia, cin mager Vertrag ist besser als ein fetter Bescheid*, B. STRYK. introd. ad Pr. for. t. 2. §. 2. quo & spectat prudens ICI VLPIANI assertum in l. 4. §. 1. ff. de alien. iudic. mut. caus. Haec veremenda cogitatio est, qui lites exaceratur, non est vituperanda.

## §. IV.

§. IV. Quodsi eousque prudentiæ regulæ nos ducunt, ut etiam, ubi damnum pecuniarium reale imminet, de nostro iure quid remittere proficuum sit, quanto magis id remediis vindicandi iniurias applicandum, ubi si plane agere desistis, nihil perdis: si ignoscis, lucrum sentis: si vindictam quaeris, immenso mari omnis inquietudinis te committis: si denique alterius iniuria te non vinci ostendis, ab omnibus prudentioribus laudem & gloriam mereris.

§. V. Nihil perdis, dixi, si plane agere iniuriarum desistis. Cum enim nihil tibi ablatum, nihil quoque eius nomine tibi restitui potest. Vbi vero nihil restitui potest, ibi per se nullum damnum. Frement imprudentiores, te iniuria affectum, & famam tuam alterius iniuria esse laesam. Quid vero inde? Num imprudentiorum iudicio te conformare vis, qui prudenter incedere desideras? Num ob imprudentiorum iniquum iudicium tibi ipsi obesse intendis?

§. VI. Imo perdo reuera aliquid, respondes, dum reuera iacturam in patrimonio meo patior, si non vindico iniuriam. Pone enim, me esse artificem, & aliquem me diffamare vel propter artem meam vel alio modo: quid si me multis debitis obnoxium clamitet, & sic fidem meam inter reliquos homines vacillantem faciat, ut non possim ulterius commerciis reliquorum hominum vacare, nonne eo ipso ingens damnum in me redundat?

§. VII. Haec obiectio sat speciosa est. Et certe non diffiteor, saepe iniurias post se trahere per consequentiam damnum aliquod pecuniarium. Ast de hoc non hic quaeritur: Sed inprimis de *actionibus iniuriarum*, an harum omissione detrimentum sentias. Si damnum aliquod ex alterius iniuriis sensisti, certe per actiones iniuriarum id reparare nequis, quia hae ad meram poenam & vindictam tendunt.

dunt. Pone iam, tuam fidem per alterius diffamationem aliquomodo esse labefactatam, certe iniuriarum actione fidem illam (*deh Credit*) rursus tibi reconciliare nequis.

§. VIII. Non defunt vero alia media, quibus huic damno imminenti, quod plerumque in lucro cessante consistit, obuiam iri possit. Ostendas ipsa re, te non esse talem, qualem te alter diffamatione sua depinxit. Imo & vitæ tuæ rationem ita instituas, & munere tuo tibi commissio ita fungaris, ut statim primo intuitu calumniae iniquitas appareat. Plerumque, si ex iniuria damnum pecuniarium imminet, in culpa est iniuriatus, quod vita sua male ante acta occasionem dederit, ut reliqui homines calumniae eiusmodi fidem haberent.

§. IX. Et si denique reuera damnum aliquod incurris, accuratum examen instituas quaeso inter molestias actionis iniuriarum & damnum, quod ex iniuria sentis. Si damnum inde forsan perceptum patienter ferres, tolerabilius foret adhuc, quam ubi incerto & molestissimo processui te committis, & insuper per aliquot annos eo ipso defatigaris. Duplex inde damnum reuera sentis: primum, quod ex alterius iniuria oritur, quod sperni poterat: alterum ex animo vindicandi iniuriam, dum te ipsum quasi consumis, durante tali processu per tempus longissimum, quo nihil hodie facilius est. Et denique si sententia sequitur, illa vel tendit ad palinodiam: aut haec reparationem damni non habet; vel ad aestimationem: aut illa aestimatio iudicis arbitrio subiicitur, & saepe tanta non est, ut iacturam temporis, moeroris angorisque & aliarum molestiarum, pendente processu perpeffarum, compensare queat. conf. THOENNIKERI tract. de inani lucro actionum iniuriarum.

§. X. Si ignoscis, dixi, lucrum sentis. Quale vero hoc? Lucrum certe est, ita agere, ut sanitati tuæ consulas, iram refrenes, vindictæ non indulgeas. Lucrum est, igno-



ignoscendo hostem seu aduersarium in suas partes trahere, patientia eum inducere, vt agnoscat sponte suum calumniandi animum. Lucrum est, ostendere aduersario, tela in nos directa in ipsum retundi; si enim videt, te iniuriam illatam ad animum non reuocare, inde potius ipsi moeror oritur, quod videat, se sine suo excidere. Finis enim omnium iniuriarum est, male alicui facere, qui finis si non obtineatur, sibi ipsi iniuriens male facit. *conf. cap. antec. §. 9.*

§. XI. Imprudentia ergo est, aduersario ostendere, se tangi & affici sensibiliter illa iniuria: at vero hoc fit per actionem iniuriarum, quia haec non aliter instituitur, quam si iniuria ad animum fuit reuocata. Optime sapientissimus SALOMO *Prouerb. XII. 16.* *Stultus iram suam mox ostendit: prudentis vero est, contumeliam non agnoscere.* Inde quoque SCRIBAN. *lib. 1. polit. c. 17.* inquit: *Vis aduersarium in te iniurium moeroribus affici? vide. Vis indignationibus lancinari, ne verbo eum dignare. Vis videre supplicem, beneficiis cumula.* TERTULLIANVS

quoque *lib. de patientia c. 8.* huc collineat aiens: *Nempe idcirco quis te laedit, vt doleas, quia fructus omnis laedentis in dolore laesi est. Ergo cum fructum eius euerteris, non dolendo ipse doleat, necesse est, amissione fructus sui.*

§. XII. Imprudentia est, se per actiones iniuriarum exponere ulteriori hominum iudicio. Iniuria male illata cito perit, si illam ad animum non reuocas. Fumus est, qui mox euanesceat. Ast tu ipse per actiones iniuriarum efficis, vt in hominum memoria & mente haec calumnia altas radices agat. Continuatō enim processu, continuatur memoria iniuriae, & crescente lite crescit & magis divulgatur diffamatio, ita vt inde in grauiorem quandoque suspicionem adduci possis, ceu *cap. antec. §. 11.* ex Pauli dicto illustratum.

§. XIII. Imprudentia est, indulgere libidini imprudentium. Dicis: te contemni ab aliis, si non vindicas iniuriam. Quinam vero sunt illi contemtores? prudentes certe non sunt. Imprudentes ergo, vid. *Prouerb. XI. 12.* At horum iudicio non standum. Prudentiores aliter iudicant, & te bene fecisse vnanimiter sentient, horum autem iudicium praefendum.

§. XIV. Prudens certe monitum est *SENECAE lib. 3. de ira §. 11.* inquietis: *Non expedit omnia videre, omnia audire: multae nos iniuriae transeunt, ex quibus plerasque non accepit, qui nescit. Non vis esse iracundus? ne sis curiosus. Qui inquit, quid in se dictum sit, qui malignos sermones, etiam si secreto habiti sint, eruit, se ipse inquietat. Quaedam interpretatio eo perducit, ut videantur iniuriae. Itaque alia differenda sunt, alia deridenda, alia donanda.*

§. XV. Denique adiicio hic regulam *THOMASII*, quam ponit in den Grund-Lehren P. I. c. 17. n. 83. docentis: *Daß kein politischer und sicherer Mittel sey seine Feinde zu entkräften, als 1.) ihnen Gutes zu thun, 2.) ihre Beschimpfung und zugefügten Schaden nicht zu empfinden.* De ultimo iam dictum. Quod primum concernit, in ruborem certe aduersarium conicio, dum illi, qui me male habuit, benefacio. At sic nihil facilius est, quam demulcere animum eius, ut sponte veniat, & iniuriam agnoscat. Hunc in sensum accipio *SALOMONEM Prouerb. XXV. 21.* seq. inquietem: *Hungert deinen Feind, so speise ihn mit Brodt, dürstet ihn, so träncke ihn mit Wasser, dann wirst du Koblen auf sein Haupt sammeln, und der Herr wird dir vergelten, h. e. si aduersario tuo beneficias, hoc ipsum quasi ignis quidam incendet eum & vrgebit ad reconciliationem.*

§. XVI

§. XVI. Pretiosior & gloriosior haec reconciliatio est, quam si hostem tuum per actionem iniuriarum cogis ad declarationem, ad recantationem, vel deprecationem. Nichil certe absurdius, quam ex *declaratione* alterius coacta vel etiam *deprecatione* velle argumentum reconciliationis ducere. Imo magis exacerbantur animi hominum & extra statum amoris mutui collocantur. Imprudentis autem est, ita vindicare iniurias, ut maioribus & ulterius adhuc exponaris.

§. XVII. Eleganter rursus SENECA *Lib. I. de benefic. c. 3.* inquit: *Officia etiam ferae sentiunt. Nec ullum tam inmansuetum animal est, quod non cura mitiget & in amorem sui vertat.* Mordeat iniurians calumniis. Beneficia prudenter applicata morsum cohibebunt. Neque putes indigno conferri beneficium. Tibi tuaeque saluti eo ipso consulis, & turpis utique foederatio est, beneficium expensum referre. Imo hoc est magni animi & boni proprium, non fructum beneficiorum sequi, sed ipsa & post malos quoque bonum quaerere, ait SENECA *cit. loc. cap. I.*

## CAPUT X.

## DE OFFICIO BONI IUDICIS CIRCA ACTIONES INIURIARVM INSTITVTAS.

## CONSPECTVS.

Ex haecenus dictis non sequitur, iudicem de iniuriis non debere ius dicere. §. I. seq. Iudicis officium quatenus hic consideretur. §. III. An iudex peccet in conscientia iudicando in hisce actionibus. §. IV. Iudicis officium in tentanda reconciliatione. §. V. Quandoque ad transigendum compellere potest litigantes. §. VI. seq.

seq. Ex declaratione rei ab initio litis aliquando iudex inferior actorem a limine iudicii repellit. §. VIII. Quatenam hic potestas iudici superiori sit concessa. §. IX. MEVII sententia de prudentia iudicis circa has actiones. §. X. Retardare aliquando hic iudex potest processum. §. XI. An publica deprecatio aegroti per ministrum Ecclesiae facta tollat hanc actionem? §. XII. seqq. Si non euidenter de animo iniuriandi constat, neganda actio. §. XVI.

## §. I.

Cum itaque haftenus per aliquot capita *iniquitatem*, *impietatem* & *imprudentiam* actionum harum insperimus, cautione summa opus est, ne praecipitemus iudicium, & tales conclusiones inde formemus, quae prudentiae & iustitiae regulis magis repugnant, quam conueniunt. Quid enim facilius est, quam, iudicem non debere ius dicere de iniuriis, inde concludere? Ast haec conclusio quodantenus immatura est.

§. II. Necessarium ergo duxi, ad praecauendam eiusmodi praecipitantis iudicii conclusionem, quaedam subijcere de officio boni iudicis circa has actiones, quod ut recte fiat, repeto ex capite 1. aliter iudicare iudices, aliter Doctores. Quatenus hi iudicent, id haftenus plenius ostendimus. Ast Doctorum *iniquitates* non sunt ipsae leges, secundum quas iudicare debeat iudex, nec sunt praecise in gratiam iudicis, sed praesertim in gratiam eorum, qui vel auctoritate sua defectus emendare, vel etiam, qui inde sibi consulere & suae saluti prospicere possunt.

§. III. Iudicis officium in applicatione legum ad facta singularia consistit, & sic examinat principaliter factum ipsi propositum, inquirens, an lex ipsi praescripta ad hunc casum applicari possit? quod ubi apparet, pronunciat secundum

dum legem praescriptam. Deinde ex supra relatis fundamentis, quare iniuriarum actiones a legislatore permissae sint, apparet, iudicem, qua talem, tantum hic indulgere legis permissioni, non eo ipso approbare factum vindictam spirantis. Hinc non potest dici promouere iniuriarum actiones, si haecenus lege ipsi praescripta vitur, & secundum hanc inter partes iudicat. Et denique ob corruptum statum in Republ. saepe sufficit, si saltem obtinetur iustitia externa, licet interna deficiat. Hinc iustitiae externae fere tantum praepositus est iudex: homines enim pios reddere, ad ipsum, qua talem, non spectat.

§. IV. Vnde admittere nequeo illam obiectionem, quando dicunt: iudicem agere contra propriam conscientiam, si poenam in legibus praescriptam auctori adiudicat, cum ita vindictam alterius magis prouocat, & per sententiam ipsum in malicia confirmet. Nam adiudicat poenam non proprio arbitrio, sed Principis praescripto: non proprio motu, sed instinctu auctoris, & ut homines a vindicta extrajudiciali auocet. Si enim nec Princeps legislator semper peccat, tales actiones indulgendo: nec iudex peccabit in applicando.

§. V. Illud tamen exinde fluit, quod quouis modo tentare debeat, litigantes a limine iudicii ad concordiam deducere. Iniunxit hoc ipsum singulis iudicibus potentissimus Rex Borussiae *FRIDERICVS WILHELMVS* in dem Iustitz-Reglement §. 30. muß in specie in Iniurien-Sachen nicht sofort mit citationen verfahren werden, zumahlen wenn die Iniurien gemeine Leute betreffen, sondern es ist zuzörderst jemanden ex Collegio zu committiren, die Partheyen ohne Aduocaten vor sich zu fordern, und sie in der Güte zu vergleichen, in Entstehung derselben aber dem Collegio zu weiterer Verordnung zu referiren. Optime inquit MEY. I. Dec. 224. n. 12. In actio-

nibus iniuriarum, omni ope laborandum, ut sopiantur, quia pium, humanum & Christianum, iniurias remittere. Cum itaque tam odiosae, imprudentes, imo iniustae sint haec actiones, merito, quantum in se est, id agit, ut non aliter ad pronuntiandum accedat, quam coactus, non aliter processum admittat, quam omni spe reconciliationis amissa, quae tamen media partes reconciliandi raro pro dolor effectum sortiuntur. Hinc MEY. I. DEC. 224. De sopienda odiosa atque acerba super iniuriis lite inter rancoris fervorem atque inimicitiae initia iudex partibus concordiam suadens raro exauditur.

§. VI. Cum tamen ex iniuriis hisce & pruritu vindicandi iniurias saepe tranquillitas publica laedi possit, & ita publice expedire videatur discedi a controuersia super iniuriis quam citissime, omnino iudici incumbit providere, ut non tantum seriis admonitionibus ab hac insania deduci, sed etiam saepe ad pacem concordiamque parum proclives in contrarios sensus permoueri possint, ut non tam velint, quam debeant a vindicanda iniuria recedere. Tranquillitati enim Reip. cetera omnia sunt subordinanda.

§. VII. Alias quidem nemo ad transigendum adigi potest a iudice, cum pax suadenda, non imperanda: Sed ratio utilitatis publicae, cui omnia negotia ciuium sunt subordinanda, maior est, quam priuatorum ius praetensum. Huc refert MEY. cit. loc. num. 6. & 7. si cum scandalo publica actio super iniuriis mouetur, quod tamen iudex ex officio tollere debet, veluti inter ministros ecclesiae, qui tamen debebant esse exemplum eminens, ad quod auditores se componere possent. Hinc non potest non ingens scandalum & damnum ex horum iniuriis & calumniis in ipsam ecclesiam redundare. MEY. 3. D. 217, ubi hoc eleganter deducit. Conf. 10. SAM. STRYK. de reiect. ab act. cap. 1. n. 40. Referunt huc etiam, si inter personas alias publi-

publicas & insignes est contentio, vnde eorum munera, pro Republ. functiones atque dignitas in periculo versatur. MEV. cit. dec. 224.

§. VIII. Exinde porro infert MEV. cit. l. in f. in hoc processu non parum potestatis esse iudicibus, praesertim *superioribus*. Quoad *inferiores* constat, quod eo casu, quando is, qui ob verbalem iniuriam convenitur, declarat coram iudice, prolatam quidem a se iniuriam, sed impetu quodam & calore iracundiae potius, quam certo animi iudicio, cum de aduersarii fama alias bene senserit & sentire velit, iudex non facile indulgere debeat vltiori actoris vindictae, maxime si ad deprecationem agitur, FAB. in C. lib. 9. tit. 20. def. 10. MEV. conf. 93. n. 84. Nam immo- dica vltio & saevitia recte a iudice coercetur: ex eo enim interesse aestimari non debet, quod animo saevientis satisfactum non fuerit, vti eleganter dicit PAPIN. in l. si venditor. 6. §. 1. de serv. export. Refrenanda est vindictae cupiditas, nec admittenda pro illa iniuriarum actio ultra, quam necessaria. MEV. 7. D. 133. n. 6. Hinc KLOCK. 4. conf. 187. n. 275. necessitatem hoc efflagitare ait, ne alioquin in hoc rixoso & litium fertili seculo vel solis iisque vt plurimum ex invidia & liore ad vexandum reum susceptis iniuriarum processibus iudicium obruatur. Ceterum talis *declaratio iudicialis* in praxi non sufficit, si aestimatorio agitur, quippe quae tantum deprecationem tollit, & in hac vnice recepta, vti declarat MARTINI in Proc. Saxon. lib. 1. §. 2. n. 39. seqq. quamvis hoc casu sine vltiori processu iudex poenam pecuniariam dictare, camque admodum moderrare debeat.

§. IX. Maior utique potestas iudici *superiori* relicta videtur, qui non est legum minister, sed arbiter: hinc ipsi liberior potestas ex officio iniuriarum agentes a limine iu-

dicii repellendi, cum is speciali sanctione omnes actiones iniuriarum tollere possit. STRYK. *cit. disp. n. 57.*

§. X. Sed iudex subalternus quoad applicationem legum temperamentum ex prudentia petere debet, vid. STRYK. *de Obed. iud. inf. c. 3.* hinc inprimis in iniuriis prudentia singularis a iudice adhibenda. Depingam hoc potius MEYII verbis quam meis. Hic autem 1. *decis. 225. n. 4.* ait: *Ad iustitiam iudicis pertinet ius dicere cum prudentia; ut sciat religionem iudicationis suae temperare. l. si circumscripta. 7. C. solut. matr. moderamen processus iudicarii relictum est arbitrio & potestati iudicis. l. properandum. 13. §. 1. C. de iudic. ideo ut ex hac pro varietate circumstantiarum ipsi integrum varie statuere, l. in fundo. 35. ff. de R. V. ita etiam pro iis processus dirigere ad finem, qui est non tantum, ius dicere, sed etiam lites dirimere. Quare sic illud dicet, ut etiam controuersias dirimat. l. 1. §. inde. 10. ff. de Nov. oper. nunc. Quare ubi ita tantum de iniuria ius dicitur, ut maneant inimicitiae capitales & aeternum odium, inde & solita talium incommoda, quis dicet, iniuste agere, qui potius ius dicere tardat, quo & cum iure litis odiosae finem assequatur. Haec MEYVS. Conf. omnino eundem P. 7. *decis. 112.* ubi de officio iudicis circa verba iniuriosa interpretanda in optimam partem agit. CARPZ. *d. 319. n. 7. BESOLD. P. 4. conf. 153. n. 97. & 98.**

§. XI. Exinde iam concludit MEYVS in ipsa *decisione cit. 225.* in iniuriarum actionibus saepius rationi & iuri conuenire, seruiorem actionum tarditate reprimere & animorum rancorem lente emollire, quamvis alias iustitia protracta & retardata iustam querelandi causam pariat. *Is, inquit, cit. l. n. 4. ad humaniora atque mitiora adigendi modus optimus est, ut lubet non audiri impie & inique contra officium Christiani hominis agentes.*

§. XII.



§. XII. Illud ultimo annotare convenit, cum actio iniuriarum sit odiosa in iure, iudicis esse magis contra eam in dubio pronunciare, quam pro ea. Hinc etiam KLOCK. 4. Conf. 187. n. 268. ait: *In dubio in tam odiosa & famosa insuperque poenali & ad vindictam tendente actione quilibet cordatus iudex merito in mitiorem partem inclinare promptusque ad absolvendum quam condemnandum reum esse debet.* Conf. MEY. conf. 93. n. 84. & 85. BRUNN. ad l. 11. de iniur. n. 3. Ex quo decisionem suam recipit quaestio valde controversa: si aegrotus per ministrum Ecclesiae publice deprecetur delicta a se in alios admitta, subiecta contestatione: *Er bittet bertzlich, wo er jemand in dieser Gemeine erzürnet oder beleidiget, daß er ihm solches vergeben wolle, wie er auch ihnen alles nuf einander von Herzen vergeben und vergessen haben wolle.* An postea reconvalescens nihilominus saluam habeat actionem iniuriarum?

§. XIII. Qui vulgatis erroribus mordacitus inhaerent, confugiant rursus ad rancorem animi, quod ille tantum censeatur remissus per hanc deprecationem, non vero actio iniuriarum. Verum hic non ulterius in illis praeiudiciis profligandis occupatus ero, quin simpliciter actionem iniuriarum tunc non amplius competere & iudicem actorem a limine iudicii repellere debere, cum B. STRYK. de iure Sens. diss. 9. c. 4. §. 15. existimo.

§. XIV. Fundamenta huius sententiae licet ex hactenus dictis peti possint, non tamen inutile erit, simul hic iudicium STRYKII cit. l. n. 16. adiacere, quia illud ipsum principia hactenus per totam disputationem fufius excussa confirmat. Non aliud, inquit, Christianismi patiuntur praecepta, quam omnem vindictam cordicitus sublatam esse in eo, qui mortis vicinus tanta contestatione conscientiam suam exonerat. Non enim quadiabit huc, sed impium potius dicendum videtur diciturum: *Vergeben habe ich ihm*

wohl, aber nicht vergessen. Hoc enim indignum Christiano assertum esse, nemo integra fronte negabit: Certe omnis remissio a Christiano facta seria esse debet: si seria, vindicta omnis debet exulare: si vindicta exclusa, nec ullus actioni iniuriarum intentandae supererit locus &c.

§. XV. Hisee tamen fundamentis non potuit adduci SCHOEPPFER in *Synops. iur. priv. tit. de iniur. n. 36.* ut in sententiam STRYKII transiret, quin probabiliorem existimat sententiam contrariam, hac ex ratione, quod in precatione dominica quoque remittatur iniuria, quae tamen remissio in foro soli non attenditur. Verum quilibet facile videt, nullam vim huic argumento inesse. Vtique in recitatione dominicae precationis remitti deberet iniuria. Sed quod non remittatur, inde est, quia pauci non serio & cordiciter, sed magis ex consuetudine precationem hanc recitant, nec vim & nervum precationis quintae considerant. Inde supra dixi, tam ingentia mendacia ab eo, qui iniuriarum agit, contra Deum committi, quod dicant se remisisse, nec tamen remittant. Cum ergo plerumque cesset seria deuotio, quis inde concluderet remissionem? At qui in agone mortis constitutus & publicam deprecationem per ministrum ecclesiae facit, illa certe seria dicenda est, non consuetudinaria, uti recitatio precationis dominicae apud plerosque: inde ergo remissio haec in foro soli non attenditur, quia non est remissio, sed mendacium, & quidem infinitis modis reiteratum & continuatum.

§. XVI. Denique nec facile actioni iniuriarum locus dandus est, si ex circumstantiis constat, animum iniuriandi haud adfuisse, sed bona intentione aliquid dictum factumque fuisse, maxime si circa eius culpam hoc propositum fuerit. Declarabo hoc responso Mens. Octobr. 1698. a Facultate nostra concepto huius tenoris: *Hat Meuius Caim zu beyratben gesucht, und zu solchem Ende Titium,*

so in ihrem Hause bekant, gebeten, ihm hierinne beförderlich zu seyn, von welchem er zur Antwort bekommen, es möchte Caia und ihre Freunde zu dieser Heyrath sich wohl resoluiren, allein die Leute trügen Bedencken, weil er in dem Lucretischen Hause so intrant wäre, ia mit der Lucretia eines Kaufmanns Ehefrau gar hublin solte, welches Meuius nachher der Lucretien hinterbracht, welche Titium actione iniuriarum belanget, dabey gefraget wird: Ob solche iniurien-Klage wieder Titium statt habe, oder ob nicht dieser vielmehr den Meuium actione iniuriarum, oder doli mali wegen Schimpfs, Schäden und Kosten zu belangen, befugt sey? Ob nun wohl des Titii geführte Reden an sich iniuriosa seynd, und also daraus der animus iniuriandi von selbst zu fließen scheint,

L. 5. C. de Injur.

solche Iniuria auch um so viel grösser, weil sie eine inculpationem certi criminis, nemlich adulterii, in sich begreiffet, und deshalb eine grosse satisfaction dem Ansehen nach wohl gefordert werden kan. Weil aber dennoch bey allen und jeden dergleichen Sachen auf das principium und dabey stehende Intention zu sehen,

L. Pompeius. 15. ff. de neg. gest.

Gail. l. 2. obs. 110. n. 18.

Principium enim & propositum distinguit facta iusta ab iniuriis,

L. 53. pr. ff. de furt.

und in gegenwärtigen facto unläugbar, daß Titius von dem Meuius ersuchet worden, die Heyrath mit der Caia zu befördern, und er dabey vi commissione verbunden gewesen, ihm dasienige zu entdecken, was der Caiae vor Ertheilung ihres laworts bedencklich gefallen, und da er solches seinem committenti offenbahret, er keinen animum iniuriandi gehabt haben kan, qui enim relata refert illi, qui

qui haec relata cupit, vel cuius scire interest, non habet animum iniuriandi,

*Lessius de Iust. & Iur. Lib. 2. cap. 11. dubit. 5. n. 28.*

*Steph. a St. Paulo Theol. Moral. Tr. 4. disp. 6. dubit. 3. n. 10 segq.*

zumahl er solches dem Mevio im Vertrauen gesagt, und dieser deshalb ad silentium verbunden gewesen: obligatus enim vnusquisque ad silentium ex eo tolo, quod sciat ex reuelatione alteri damnum illatum iri, quod sine iusta causa, aut necessitate licitum non est,

*Laymann. Theol. mor. Tom. I. Tract. 3. p. 2. c. 5. pr.*

*Molina de Iust. & Iur. Tr. 4. disput. 3. n. 2.*

wie denn solche propalatores unvertrauter Heimlichkeiten deshalb de crimine falsi belanget werden können,

*Tiber. Decianus Pract. crim. lib. 7. cap. 17. n. 8.*

& acque perfide agit eiusmodi propalator, quam si depositum nostrum nobis non restitueret,

*Schrad. de feud. P. 9. c. 5. n. 42. in fin.*

& hinc alteri tenetur ad refusionem omnis damni, quod ipse ex hac reuelatione perpeffus,

*arg. L. si quis. 41. pr. vers. Ibidem Marcellus ff. ad L. Aquila*

*Mev. P. 5. Dec. 210.*

imo & actioni iniuriarum contra ipsum locus est,

*d. l. 41. ff. ad L. Aquil.*

*Gail. Lib. 1. obs. 100. n. 6.*

So erscheint hieraus allenthalben so viel, daß Titius mit der iniurien- Klage zu verschonen, hingegen Mevius von demselben actione iniuriarum wegen Schimpffs, Kosten und Schaden belanget werden kann. V. R. W.

## CAPVT XI.

DE TOLLENDIS VEL RESTRINGENDIS  
ACTIONIBVS INIVRIARVM.

## CONSPECTVS.

**O**fficium boni legislatoris in condendis & abrogandis legibus quodnam. §. I. Opiniones Doctorum variae. §. II. seqq. An ex remissa iniuria diffamatio talis, quae ad inquisitionem sufficiens sit, oriri possit. §. V. seqq. Qua ratione aliter haec diffamatio evitari possit. §. VII. Qua ratione Princeps incommodis ex sublata actione iniuriarum emergentibus occurrere possit. §. VIII. Laudatur Constitutio Potentissimi Regis Borussiae in terris Magdeburgicis. §. IX. Laudatur Constitutio Potentissimi Electoris Hanoverani circa opifices. §. X. Conclusio inde deducitur. §. XI.

## §. I.

**B**oni Legislatoris officium in condendis abrogandisque legibus semper subordinatum esse debet verae utilitati reipubl. & sicuti mutatio legum absque graui causa non facile est suscipienda; ita ubi causae necessitas eandem efflagitat, minime recusanda.

§. II. Circa modum tollendi actiones iniuriarum multae multorum sunt opiniones. Nonnulli hic plane in contrarias eunt partes, atque eas e Reipubl. exterminari non posse, quin potius conseruationem horum remediorum simul conseruationem reipubl. inuoluere autumant; ex rationibus supra in historia harum actionum allatis. Ad maiora enim mala euitanda saepius admitti debere aiunt, quae alias, seposito hoc metu, rectius eliminarentur. Nullum enim esse aptius remedium cohibendi hominum mutuas

qui haec relata cupit, vel cuius scire interest, non habet animum iniuriandi,

Lessius *de Iust. & Iur. Lib. 2. cap. 11. dubit. 5. n. 28.*

Steph. a St. Paulo *Theol. Moral. Tr. 4. disp. 6. dubit. 3. n. 10 segg.*

zumahlen er solches dem Meuiio im Vertrauen gesagt, und dieser deshalb ad silentium verbunden gewesen: obligatus enim vnusquisque ad silentium ex eo solo, quod sciat ex reuelatione alteri damnum illatum iri, quod sine iusta causa, aut necessitate licitum non est,

Laymann. *Theol. mor. Tom. I. Tract. 3. p. 2. c. 5. pr.*

Molina *de Iust. & Iur. Tr. 4. disput. 3. n. 2.*

wie denn solche propalatores unvertrauter Heimlichkeiten deshalb de crimine falsi belanget werden können,

Tiber. Decianus *Pract. crim. lib. 7. cap. 17. n. 8.*

& aequè perfide agit eiusmodi propalator, quam si depositum nostrum nobis non restitueret,

Schrad. *de feud. P. 9. c. 5. n. 42. in fin.*

& hinc alteri tenetur ad refusionem omnis damni, quod ipse ex hac reuelatione perpeffus,

arg. *L. si quis. 41. pr. vers. Ibidem Marcellus. ff. ad L. Aquil. Mev. P. 5. Dic. 210.*

imo & actioni iniuriarum contra ipsum locus est,

d. l. 41. ff. ad L. Aquil.

Gail. *Lib. 1. obs. 100. n. 6.*

So erscheint hieraus allenthalben so viel, daß Titius mit der iniurien- Klage zu verschonen, hingegen Meuius von demselben actione iniuriarum wegen Schimpffs, Kosten und Schaden belanget werden kann. V. R. W.

## CAPVT XI.

DE TOLLENDIS VEL RESTRINGENDIS  
ACTIONIBVS INIVRIARVM.

## CONSPECTVS.

**O**fficium boni legislatoris in condendis & abrogandis legibus quodnam. §. I. Opiniones Doctorum variae. §. II. seqq. An ex remissa iniuria diffamatio talis, quae ad inquisitionem sufficiens sit, oriri possit. §. V. seq. Qua ratione aliter haec diffamatio evitari possit. §. VII. Qua ratione Princeps incommodis ex sublata actione iniuriarum emergentibus occurrere possit. §. VIII. Laudatur Constitutio Potentissimi Regis Borussiae in terris Magdeburgicis. §. IX. Laudatur Constitutio Potentissimi Electoris Hanoverani circa opifices. §. X. Conclusio inde deducitur. §. XI.

## §. I.

**B**oni Legislatoris officium in condendis abrogandisque legibus semper subordinatum esse debet verae utilitati Reipubl. & sicuti mutatio legum absque gravi causa non facile est suscipienda; ita ubi causae necessitas eandem efflagitat, minime recusanda.

§. II. Circa modum tollendi actiones iniuriarum multae multorum sunt opiniones. Nonnulli hic plane in contrarias eunt partes, atque eas e Reipubl. exterminari non posse, quin potius conservationem horum remediorum simul conservationem Reipubl. involvere autumant, ex rationibus supra in historia harum actionum allatis. Ad maiora enim mala evitanda saepius admitti debere aiunt, quae alias, seposito hoc metu, rectius eliminarentur. Nullum enim esse aptius remedium cohibendi hominum mutuas

concertationes, quam iudiciali sententia & via iuris eodem ad pacem reducere. Facere huc possent argumenta illa, quibus usus est WILHELMVS RIBERIVS in apologia speciali pro petmissione duellorum. vid. Eiusd. *Lettres & memoires d'etat sous les regnes de François I. Henry I. & François II. tom. 1.* Huc quoque tendit *Morale Pratique des Iesuites vol. 3. p. 343.* quorum sententia tamen recepta in Concil. Trident. Sess. 25. de reform. c. 19.

§. III. Alii rationibus in hac disputatione excussis ducti plane illam eliminandam esse putant, boni Principis esse asserentes, non tantum salutem externam & tranquillitatem promouere, sed & omnia illa e medio tollere & removere, quibus ciues a vero studio pietatis abducuntur, cum elegans harmonia esse debeat & possit inter statum civilem & Christianismum. Quin etiam absque hac consideratione sat graues adesse causas censent, eliminandi has actiones, cum tantopere prudentiae politicae repugnent. Et huc tendunt pia vota Ictorum *cap. I. in fin.* laudatorum.

§. IV. Alii denique hic mediam eligunt viam & totalem quidem abolitionem harum actionum non suadent, sed restringendas tamen eas esse arbitrantur, vt non promiscue processus hi decernantur, sed saltem in certis casibus, vbi scilicet praecudicium ingens iniuriatum sequi potest non vindicantem iniurias.

§. V. Posset pro sustinenda hac sententia prouocari ad *Const. Crim. Car. V. vbi art. 25.* diffamatio seu fama publica indicium ad inquisitionem praebere posse dicitur. Cum vero per huiusmodi patientiam, graui iniuria affectus, facile diffamationi obnoxius esse possit, (quid enim facilius, quam eum, cui grate crimen, v. c. furti, veneficii &c. obiectum, si patienter hanc iniuriam tulerit, ulteriori diffamationi secundum seculi mores exponi?) & ita in inquisitionem adduci, contra propriam salutem laboraret, quoniam



qui hanc vindictam negligeret, ut iam taceam alia incommoda, quae inde oriri possunt.

§. VI. Quae cum ita sint, simplex harum actionum iniuriarum sublatio subsistere non posse videtur, nisi simul alia ratione bonus Princeps eiusmodi incommodis medeatur, quae ex omissa actione iniuriarum resultare possent. Vbi quidem illud, quod §. 5. notatum, non adeo magni puto esse momenti: nam simplex diffamatio neminem inquisitioni subiicit, sed plura alia quoque adesse debent, uti diserte in *art. 25. cit. l. additur. conf. ERN. COTHMANN. V. 1. Conf. 12. n. 167. seq.* ubi plura famae requisita habet, quae quidem talia sunt, ut Doctores fateantur, vix occurrere processum, in quo fama publica legitime esset probata. vid. ZIERITIVM *ad art. cit. 25.*

§. VII. Quid si vel maxime ex tali diffamatione damnum & praeiudicium ipsi imminere posset, non utile forsitan tunc foret, alia ratione hanc diffamationem diluere, veluti per *remedium ex L. diffamari*. Equidem non diffiteor, remedium hoc ob conuitia & iniurias esse incongruum, si ad genuinam suam reuocetur naturam, ceu pluribus rationibus docet MEY. I. *Dec. 144.* Sicuti vero moribus hoc remedium ita extensum, ut etiam iniuriarum causa agi possit ex illo, fatente ipso MEYIO *cit. l. n. 13. seqq.* saltem hunc effectum habebit, ut diffamatio eo ipso diluatur, & praeiudicium inde emanans euitetur. Et hoc remedium honestius & tutius in foro interno iudicat SCHILT. in *Manuduct. Philos. mor. ad Veram Iurispr. c. 8. §. 11.* quod hunc unicum habeat finem, τὸ προνοεῖν κατὰ καὶ ἐνὶ πρὸν αὐθροπῶν, 2. *Cor. VIII. 21. Rom. XII. 17.* quem consequitur, imposito diffamatori silentio, & eodem hac ratione de mendacio conuicto.

§. VIII. Videamus ergo, qua ratione huic incommodis Princeps occurrere possit. Refert hoc in compendio

dió BODIN. de abus. aestim. & moder. iniur. §. 9. vbi infit: E re reipubl. Christianae foret, si contra quosvis iniuriantes & omnes, qui de proximo male loquuntur, ex officio procederetur, & iniuriarum conuicti & condemnati secundum dispositionem iuris Ciuilis in tota Republ. pro infamibus & indignis ad quaeuis efficacia munera & honores haberentur. l. 1. l. 4. ff. de his qui not. infam. l. 2. §. f. de Obseq. par. & patr. praest. l. 18. C. ex quib. caus. inf. irrog. l. 7. de publ. iudic. l. 40. & 42. de iniur. Gail. 1. obs. 65. n. 7. seqq. & l. 2. obs. 102. n. 1. seqq. simulque ex coetu fidelium & ab usu sacramentorum tanquam Pseudo-Christiani excluderentur, donec vitae emendatione, laesorum reconciliatione ac submissa deprecatione sampe restitutionem obtinuerint. &c.

§. IX. Cum vero remedia illa, quae ad vindictam priuatam tendunt, primario iniquitate & impietate laborent, illa ante omnia e republ. eliminanda, & iudici iniungendum, vt ad solam denunciationem ex officio procedat. Haec fuit intentio piissima potentissimi regis nostri gloriose memoriae, qui in emend. ordin. proc. c. 50. §. 10. plane aestimatoriam actionem sustulit, & inquisitionem iudici demandauit, hoc seruato moderamine, vt in causis leuioribus, so unbesonnener Weise ausgestossen, summarie procedere, in grauioribus vero ad iniuriati denunciationem inquisitionem suscipere, & pro grauitate delicti poenam dicere debeat. Ipse Rex Borussorum potentissimus FRIEDERICVS WILHELMVS primariam prouidentiam huc direxit, vt actiones iniuriarum eliminarentur & restringerentur. Nam in mandato anno 1713. edito wieder die Selbst-Rache, Iniurien, Friedens-Störungen und Duellen inter alia §. XI. ita disponit: endlich und weil war genommen worden, daß bey denen in gemeinen Rechten sonst verstateten verschiedenen Arten der Iniurien-Klagen

gen zwischen Leuten, die von duelliren und balgen nicht profession machen, oftmahls recht muthwillige und erzwungene vexae gemacht, von bösen ungewissenhaften und eigenmüthigen Aduocaten dem Parthen viel kostbare und weitleufftige Processse gezogen, die Parthen dabey in unversöhnlichen Haß und grosse Armuth gestürztet, auch sonst allerhand sündlicher Mißbrauch weiter vorgenommen worden; als seynd wir aus gerechten Eiffer zur lustitz und zu Abwendung aller solcher vorsetzlichen und sündlichen Dinge bewogen worden, alle solenne und förmliche in Rechten sonst nachgelassene Klagen in Iniurien-Sachen, sie seyn ad aestimationem, palinodiam, oder sonst wie sie wollen, so wohl auch das sonst in gewisser massen verstattete medium retorsionis, wobey insgemein excediret, und offters mehr dadurch zu neuer Verbitterung und Klagen Anlaß gegeben, als remediret wird, dergleichen auch dem richterlichen Amte und dessen autorität allerdings entgegen ist, und mit den Regeln des Christenthums durchaus nicht bestehen mag, hierdurch gänzlich aufzuheben, dergestalt, daß in Zukunfft auf eine blosser denunciation von Seiten des Iniuriati, welche mit exprimierung nöthiger Umstände und Beyfügung der Beweiß-Gründe oder Benennung der Zeugen, so mit zugegen gewesen, und davon Wissenschaft haben, geschehen muß, der Iudex schuldig seyn solle, wenn der Iniuriante die denuncierte Iniurien bezeugen sollte, mit summarischer eydlicher Examination der Zeugen zu verfahren, auf Befinden auf die lramenta zu reflectiren, und solchergestalt sine omni strepitu auf eine Erklärung und Abbitte, auch nach Gelegenheit der Umstände auf einen öffentlichen Wiederruff zu erkennen, wobey der Iniuriant in die Kosten, welche sofort zu liquidiren und zu moderiren, condemniret, und hierüber noch mit einer Geld-Busse, Gefängniß, zeitlicher und ewi-

ewiger Landes-Verweisung, Staupen-Schlägen und Ver-  
stungs-Bau bestraffet werden soll; der terminus citationis  
muß auch nicht mehr als eine vierzehn tägige Frist in  
sich begreifen, und geschiebet zugleich die erste Ladung  
sub poena confessi & conuicti, so daß auf ungehorames  
Auffenbleiben und docirte insinuation nach Andeutung der  
denunciation, sofort condemnatoria erfolgt, auch dem  
contumact keine weitere deduction gestattet werde. Doch  
bleibet die exceptio impedimenti legitimi dem citato zu  
deduciren vorbehalten. Si prudentissima haec augustissimi  
regis nostri sanctio vbique introduceretur, rei & priuatae  
& publicae optime consuleretur, ne dicam ita scandala  
publica euitari, quae per impia iniuriarum remedia in ipsis  
iudiciis, quae debebant esse palaestra sanctitatis & iustitiae,  
quotidie impune committuntur.

§. X. Hoc quoque, praesertim artificibus, inter quos  
iniuriae illatae pro infamia reputantur, serio esset lege pu-  
blica inculcandum, ne iniuriatum ob remissam iniuriam  
contemnerent, vel durius quid in ipsum statuerent, ceu  
alias vulgo fieri suevit. Et hoc ipsum salutariter in terris  
suis haecenus firmavit potentissimus Elector Hannouera-  
nus, in ordinatione quadam, abusus opificum tollendos  
concernente, quae publicis quoque typis expressa est.

§. XI. Hisce sub circumstantiis facile omnes processus  
iniuriarum aboleri posse arbitror; praesertim si iudex ex of-  
ficio diligenter inquirat, nec hic suam inertiam profiteatur,  
quo ipso argumenta §. 2. allata sua sponte corruent. Deus vero  
regat corda nostra, & ea purget ab omni vindictae studio, ne  
sub falso iustitiae praetextu Christiani nominis indigni red-  
damur, sed sub clypeo patientiae & humilitatis, virtutum  
Christianis vnice propriarum, omnes iniurias in nos retun-  
dentes excipiamus, & ita ostendamus, in Christianum  
h. e. sapientem non cadere iniuriam.

## EXERCITATIO XCVII.

AD LIB. XLVIII. PAND. TIT. II.

D E

OBLIGATIONE AD REVELAN-  
DUM OCCULTA.

## CAPVT I.

SISTENS REGVLAM, QVOD OCCVLTA  
NON SINT NECESSARIO REVELANDA.

## A R G V M E N T V M.

**I.** *Quae sint occulta eorumque reuelatio.* **II.** *Ad delicta occulta reuelanda iure nat. non datur obligatio perfecta nisi ex speciali ratione.* **III.** *Nec ea repeti potest a spe emendationis inde promouendae.* **IV.** *Dubium ab utilitate poenarum.* **V.** *Idem obtinet, siue pactum de seruando intercefferit, nec ne.* **VI.** *Nec haec obligatio iure Romano constituta est;* **VII. VIII.** *Nec iure Canonico.*

## §. I.

**I**n quaestione de obligatione ciuium erga rempublicam *Introduc.*  
merito principii loco ponimus salutem reipublicae.  
Cum enim homines, antea in sola familiari ad aequali so-  
cietate viucentes, iunctis inuicem singularibus familiarum  
manibus, totam aliquam harum societarum exstiterent  
compagem, quae ciuitas dici solet, id maxime pro fine  
habe-

habebant, vt quisque beate in Republica viuere, suisque bonis quiete frui posset. Et cum totius societatis salus hancce metam primario promoueat, tacite quilibet se obstrinxit, vt illa intermitteret, quae *saluti reipublicae* communi obessent; ea vero faceret, quae illam promouerent, ita vt salus reipublicae merito *suprema eiusdem lex* dici possit. STRYK. in diff. de salute publ. cap. II. §. 2. Non igitur sine ratione prouoco ad hoc principium, vbi de *obligatione ciuium reuelandi occulta*, tractandi animus est. Si enim patet, saluti reipublicae nullo alio modo in casu aliquo prospici posse, quam per *reuelationem occulti*, tunc merito *obligationem reuelandi* statuimus; sin minus, liberum manebit cuicumque, (nisi alio obstringatur *vinculo speciali*,) reuelare, si voluerit, nullo vero modo cogi poterit. OCCULTUM vero aut sumitur in sensu philosophico, aut in sensu iuridico: illo casu *occultum* est, quod nemini notum est; hoc vero conceptus *occulti* pro subtrata materia varios habet gradus. Nam 1) idem denotat, quod ignoratur iudici, nec publice notum. Si enim legimus, quod iudici non sit permissum inquirere in *occulta*, tunc id habemus pro occulto, de quo nulla communis fama existat, aut quod denunciatum non est, vel si corpus delicti deficiat, etsi communis adsit fama, vel denunciatio. Quo sensu dicitur: *peccata latentia non habent vindictam*, c. f. C. 32. qu. 5. de occultis non iudicat ecclesia, h. e. iudicium ecclesiasticum, c. 33. in f. de Simon. 2) Idem denotat, quod clam fit, atque opponitur ei, quod palam & publice peragitur, quo sensu pontifex in c. 21. vers. *tertia*, X. de accus. prohibet, ne procedatur ad petitionem illorum, qui libellum infamationis porrigunt in occulto seu sine auctoritate, vt PLINIUS SECVNDVS lib. X. epist. 97. ait. 3) Idem saepissime denotat, quod celatur, res vel personas abscondendo, ne innotescant iis, quorum interest. Sic occultare dicuntur

quid sit occultum?  
cum?

dicuntur, qui celant & abscondunt reos criminum, ne capi queant, l. 1. C. de iis qui latron. & al. crimin. reos occultar. Latitare dicitur turpis sui occultatio in l. 7. §. 4. D. ex quib. caus. in poss. Qui desertores diu apud se delitescere passi sunt, dicuntur occultatores in rubr. C. de desert. & occultatoribus eor. Denique 4) id simpliciter designat, cuius veritas tegitur a sciente, sine concurrente celatione personarum vel rerum, quod minus est, l. 48. §. 1. de furt. Atque hoc sensu primario occulti voce utimur, ut nihil aliud sit, quam qualitas, qua veritas facti tegitur seu absconditur, ne innotescat aliis, maxime iis, quorum interest veritatem scire. Cum vero occulta aut versentur circa facta, aut circa res, ita quoque tractationem pro discrimine harum specierum distinguam. Ad facta occulta praesertim referenda sunt delicta, & cum haec principalem eorum in hoc argumento constituent partem, ideo ab illis incipere haud nefas erit. Quod ad reuelationem attinet, quid reuelatum est, hac appellatione designari manifestationem eorum, quae ab aliis, quorum interest scire, ignorantur, siue iudex siue priuatus fuerit, qui facti ignorantiam habuit. Debet autem manifestatio clara & perspicua & cum omnibus circumstantiis instructa ei, cuius interest, prodi; quia in dolo versatur non tantum, qui fallendi causa obscure loquitur, sed etiam, qui insidiosae obscure dissimulat. l. 49. §. f. de contrab. emt. vend.

§. II. Officia reipublicae circa delicta ciuium consistunt in eo, ut laeso satisfiat, & ut delinquens ita constringatur, ne reliqui ciues a tali concione amplius mali quid sentiant aut metuant, sed quiete, non interrupta, plenae securitate frui possint. Si itaque quaeritur, an delicta a scientibus necessario sint reuelanda? 1) ante omnia sciendum est, hoc intelligi de obligatione perfecta, quae ex lege ciuib. imposita vel omnibus & singulis, vel quibusdam ob-

Statu con-  
trouersae  
formatur.

de obligatio-  
ne perfecta.

Tom. VI.

K k

cer-

certam peculiarem qualitatem. Nam qui factum reticet, quod notum facere debebat ex *caritatis norma* vel legibus virtutis, *peccabit quidem omittendo in conscientia, non tamen ad reparationem tenebitur, cuius origo est ius aliquod proprium, seu perfectum, ex mente H. GROTIJ de I. B. & P. lib. II. c. 17. §. 9.* 2) Quaestio potissimum ad haec capita delabitur: a) utrum quilibet in republica obligetur, ad procurandam laeso satisfactionem? b) utrum absque revelatione reus ita constringi, & per hoc reipublicae de securitate futura prospici queat? Et cum regulariter prius negandum, posterius affirmandum, regulam inde struo: *ius naturale nullam regulariter civi imponere necessitatem revelandi delicta occulta.* Ad prius quod attinet, ne quidem semper *obligatio imperfecta* adest, reuelandi delictum occultum. Etenim plurimorum delictorum ita comparata est natura, quod ut plurimum in illis cesset reparatio. Si enim consideremus omnia crimina carnis, nulla sane hic reparatio laesionis fieri potest, nec homicidia semel commissa farciri queunt. Laesio hic consistit in *amissione vitae*, quomodo vero aequalens dari posset, ad pensandum hoc detrimentum? Romani satisfactionem privatam hic nullam agnoscunt, & *Wergeldum Germanorum* compensatio exigua & vix attendenda est. Crimina, quae circa *bonorem* versantur atque *famam*, eiusdem sunt qualitatis. Aut enim *bonos* amittitur, quo casu nullo modo regulariter a laedente restitui poterit: aut non amittitur, & sic cessat restitutio, ubi cessat damnum. Sola igitur excipienda sunt crimina, per quae laesio contingit in *patrimonio*. Hic adest *laesio*, quae reparanda a delinquente, ergo de his quaestio incidere potest. Enimvero quoad *obligationem imperfectam* considerandum: annon sine revelatione laeso hic satisfieri queat? Quid enim, si conscius alicuius furti furem adeat, illumque ad restitutionem compellat, ami-

regula: ius  
naturale non  
imponere ne-  
cessitatem re-  
velandi deli-  
cta occulta

eum plerum  
que laesio re-  
parari ne-  
queat.



amicabiliter primo, postea sub interminatione reuelationis, denunciationisque magistratui faciendae? Si illi exponat media, quibus facile eum in iudicio de crimine conuincere possit, annon absque reuelatione laesionis procuratio fieri, & fur formidine poenae ad satisfaciendum adstringi poterit? Praeterea vero in hisce criminibus plerumque accidit, quod laedens non sit soluendo, cum furibus ut plurimum sit res angusta domi, & hinc restitutio cesset per accedens. Denique in casu, ubi fur, qui soluendo existit, re-  
stitutionem facere priuatim compellatus, recusat, obligatio cum vel maxi-  
me nulla per- quidem imperfecta ad reuelandum adest, si absque graui fecta obliga-  
tio datur ad periculo id fieri possit, non perfecta simpliciter. cum a) procurandam  
laesionis ab a-  
lio illatae re-  
parationem: nemo teneatur ad procurandam laeso hanc reparationem, nisi specialius vinculum occurrat, veluti ex pacto, vel ex qualitate singulari, quam gerit in republica, qualis est magistratus: l. 17. de offic. praef. b) quod reuelatio talis rariis periculo careat, quod laedentes ordinarie omnem vindictae suae impetum in reuelantem facere soleant, & ex moribus ita comparati sint, ut facile vindictam exequi queant: c) quod damni privati reparatio per non reuelationem impedita, toti reipublicae commune damnum non inferat: d) quod sola manifestatio non possit hunc finem obtinere, si damnum a laedente negatur.

§. III. Quod attinet ad alterum reuelationis finem, & per reuelationem delinquentis non emendatur, emendationem nimirum delinquentis, & praecautioem, ne idem facinus alii faciant, videndum, 1) annon hic finis aliter absque reuelatione obtineri possit? quod si liqueat, non necessario ad illam adstringimur, cum, sine obtento, cessent media. Emendationem praecedat necesse est, delicti commissi agnitio, quam excipit contritio, & huius effectus demum est, quod illud probabiliter posterum intermitteri a delinquente credatur, in hac intermissione vero consistit emendatio. Ad haec vero obtinenda adhi-

bendae sunt ratiocinationes, cum reuelatio ad haec nihil conferre possit, quippe quae ad *poenam* meram tendit, per hanc vero nunquam fere delinquentes in meliorem reducuntur viam. Semper quidem puniendi poenitentiae & contritionis edunt signa; at plerumque sunt simulata, ut scilicet eo facilius impunitatem, vel ad minimum poenae mitigationem consequantur. Vel si haec spes evanuit, apparens haec contritio, propter horrorem a poena imminente, nascitur. Sed quid, si delinquens auerget? non melior, sed deterior plerumque euadit. At regeris, praestat tamen delicta puniri, quam delinquentem priuatim emendari solum; alias enim multi spe impunitatis ad delinquendum incitabuntur. Enimuero sermo mihi est de delictis *occultis*, in quibus cessat scandalum, quia sunt *occulta*, ideo vero vanus est merus, alios spe impunitatis ad delicta similia patranda inuitatum iri. Et quamuis aliquando *corpus delicti*, siue *delicti commissi certitudo* sit notoria, & ita scandalum omnium incurrat oculos, auctor vero incognitus, inde tamen non sequitur, delicta occulta & *neccessario* & *semper* esse reuelanda. Scandali etiam, & exinde oriundi mali metus tantus non est, ut reuelatio sit absolute & semper necessaria. Cum enim hicce casus referendus sit ad rariores, sequitur, ut non magna spes impunitatis ex eo alii hauriant, qui aequalibus se pollueri gestiunt facinoribus. Argumentamur enim de eo, quod sit ut plurimum, non de eo, quod quandoque & per exceptionem factum est. Praeterea humana imbecillitas non permittit, ut ab omnibus scandalis rempublicam liberemus, & si adeo rigidi in illis tollendis essemus; facillime in excessu peccari posset. B. THOMASIVS ad *Lancelot. lib. IV. tit. 1. §. 3. in not. n. 20.* Atque haec quidem monstrant, ad minimum *obligationem perfectam* regulariter ad reuelandum deesse, quibus accedit etiam ratio antea adducta, quod re-

vela-

velatio vtplurimum periculosa sit, vel quod ab eo, qui delictum commisit, illi immineat vindicta: vel quod sua reuelatione illud probare non possit, & ita calumnie reatum incurrere queat. Quod si enim sola denunciatio vel accusatio sufficeret, quis erit innocens?

§. IV. Inde vero poenas per se non improbo. Nec inficias eo, eas salutem reipublicæ admodum promouere. Illi enim, qui amore boni non oderint peccare, oderint tamen formidine poenæ. Sed hoc tantum quaero, vtrum auctor delicti occultus sit a sciente necessario & sub poena reuelandus, si iam sit emendatus, aut emendatio speretur, aut si reuelatio careat effectu, quod probari factum nequeat, aut aliter manifestanti periculum creet? Id quod si nego, nullo modo & vtilitatem & necessitatem poenarum in reipublica destructum eo. Nam si is, qui deliquit in occulto, non sit emendatus, nec spes etiam adsit emendationis futuræ, quæ potissimum consistit in intermissione peccandi, sed aut crimen continuet, vel metus continuandi & repetendi criminis, vnde reipublicæ graue damnum imminet, & quies publica in discrimen vocatur, adsit; tunc omnino agnosco necessitatem denunciandi, & reuelandi tale crimen, quatenus reuelans id probabiliter ad minimum demonstrare potest, vt per poenam respublica a metu inferendi mali a tali homine secura reddatur. Breuiter: Poenarum vtilitas magis se exerit circa delicta futura, quam circa iam patrata, i. e. poenæ vtilis sunt ad id, vt ciues a delinquendo abstineant, quod sit executione poenæ, ne formido hæc in aliis extinguatur.

§. V. Præterea vero distinguendæ probe sunt circumstantiæ, vbi de obligatione perfectâ reuelandi ex iuris naturæ principiis quaeritur. Aut enim 1) expresse, sub fide silentii, aut 2) absque expresso de silentio seruando pacto, me arcani alicuius fecit participem: aut 3) aliunde

*Remouetur  
dubium, ab  
utilitate poe-  
narum.*

*Ultior re-  
gulæ decla-  
ratio, ubi spe-  
ciales refe-  
runtur casus.  
1) si quis no-  
titiâ delicti*

*consecutus sit  
sub expresso  
de silendo pa-  
cto ;  
2) si sub taci-  
to pacto ;  
3) si absque  
pacto.*

notitiam facti alicuius occulti consecutus sum. Priori casu nullam reuelandi necessitatem agnosco, adeo ut potius graui sese polluat perfidia, qui credentiam, uti solet appellari, reuelat. Intercessit enim pactum, & nullo obstat ratio, quominus de re licita conceptum asseratur: fidei vero summa religio esse debet, quippe quae arctissimum ciuium gentiumque est vinculum, praesertim cum tali reuelatione nec crimen probare, nec salutem reipublicae promouere possim. Nec maior altero casu, si nimirum nullum interuenerit pactum expressum, de seruando silentio, reuelandi necessitas adest. Id enim secreti inuoluit natura, quod reuelari nequeat inuito eo, qui illius aliquem participem fecit. *Tacitum* & hic censeo interuenisse *pactum de non reuelando*, quia is, qui aliquid alicui sub formula secreti aperuit, non voluisse praesumitur, ut illud latius diuulgetur, uti probe censet STRYK. *de reuel. credentiae cap. I. n. 16. seqq.* Caue itaque statuas necessitatem reuelandi in eo, qui occulti aliquid sub secreti formula rescituit. Tertio casu, si quis aliunde factum rescituit, nullo modo ex regulis *iusti*, siue *iure naturali*, in sensu stricto tenetur quidem ad seruandum silentium; ast nulla etiam ad reuelandum extorqueri potest *obligatio perfecta*. Dantur quidem exceptiones quaedam a tribus hisce casibus; ast sufficiat hic posuisse regulam, exceptiones in sequentibus capitibus digesturus. Eundem in modum etiam se habent res occultae. Hae enim non sunt necessario reuelandae, nisi in exceptionibus, quas etiam tractationi in capitibus sequentibus reseruatas volo.

*De iure Ro-  
mano non ne-  
cessario reue-  
landa sunt  
crimina com-  
missa.*

§. VI. Cum itaque demonstraui, ex *iure naturali* regulariter nullam occulta reuelandi necessitatem deduci posse, ideo ad *iura positiua* progredior, visurus, utrum haec regulam iuris naturalis confirmant; an vero & quatenus ab ea discrepent? Quod ad delictorum occultorum denun-

denunciationem attinet, in propatulo est, neminem ad eam teneri; in *iure Romano* enim expresse cautum, ne quis inuitus agere vel accusare teneatur. Testatur de hoc *l. fin. C. de vsur. pupill. in primis vero l. vn. C. ut nemo inuitus agere vel accusare teneatur*. Loquitur quidem haec lex de sola *accusatione*, denunciationis nulla facta mentione; at cogitandum est, Romanis *denunciationem iudicalem*, qua hodie vtimur, non fuisse agnitam, quia inquisitorius processus apud eos exulabat, prout eximie contra dissentientes monstrauit DN. PRAESES in *iure eccles. lib. V. tit. l. §. 81. seqq. & diff. VI. ad Plinium secundum*. Non adeo mirandum est, quod denunciationis talis nullam iniecerit mentionem, dum vel maxime ex hoc textu possit deduci, denunciationem simplicem Romanos nullam agnouisse, sed *accusationem* hoc iure necessario inclusisse *denunciationem*, & saepe hac appellatione venisse, cuius faciendae necessitas vnicuique remissa est in adductis textibus, in quo nobiscum faciunt CARPZ. in *pr. crim. P. 3. p. 104. n. 150. seqq. ZOES. ad tit. π. de accusat. n. 17. THEODORIC. coll. crim. diff. 3. th. 15. lit. c. & alii plures*. Idem tenendum est de *rebus occultis reuelandis*, quod absque accusatione reuelatio fieri nequeat, & nemini necessitas imposita sit, occulta indicandi irenarchis, stationariis, curiosis, aliisque publicis accusatoribus, nisi in casibus exceptis, ideo iterum statum dictamini iuris naturae. Exceptiones, quae hic & illic sese exserunt, ad capita sequentia reiicio. Nec iura antiqua Germanorum in hac materia, vti in aliis quam plurimis, a iure naturali secessum fecerunt, & non nisi per exceptionem quandoque, *c. IV. tradendam*, regulam in calibus non exceptis firmarunt.

§. VII. Accedo ad id, quod *ius canonicum* circa ne- Nec de iure canonico.  
cessitatem reuelandi statuit. De hoc iure, vt & in foro con-  
scientiae vnumquemque ad denunciandum crimen obli-  
gari,

remouetur  
dubium a  
Strykio ob-  
motum.

gari, asserit B. STRYKIVS in *diff. de salute publ. c. V. n. 331*, qui tamen contrarium, quoad vltimum, asserit in *diff. de curiositate cap. III. n. 19. seqq.* Adducit pro ratione; quod quilibet obstringatur in *conscientia* ad promouendam salutem reipublicae, per reuelationem criminum vero id quam maxime fieri. Adducit etiam duos textus iuris canonici, nimirum *c. 4. X. de furt. & c. 47. C. 2. qu. 7. ex quibus probare intendit, quaecunque crimina de iure canonico esse reuelanda.* Enimuero, quod ad adductam rationem attinet, quae potissimum necessitatem reuelandi crimina secundum *conscientiam* inducere debet, eam non adeo stringere, iam in antecedentibus praecoccupauit, ubi generaliter demonstraui, *forum conscientiae*, seu *obligationem ex regulis virtutis imperfectam* separandam esse ab *obligatione perfecta*, quam ius naturae singulis non imponit. Textus, quos Ictus magni nominis pro se allegauit, etiam exiguum habent pondus, & non nisi exceptionem constituunt a regula. Ita enim disponit *cit. c. 4. de furt. Qui cum fure partitur, occidit animam suam. Non solum, sed ille reus tenetur, qui furti conscius, quaerente possessore non indicat.* Assertio huius capit. est, quod is non solum pro fure sit habendus, qui ipse rem surripuit, sed & ille, qui furti conscius rem possessori, siue domino requirenti non indicat. Ex hoc vero probari non potest, regulariter delicta quacuis esse denuncianda & indicanda. Adest enim hic peculiaris decidendi ratio, quae probe attendenda. Nimirum ille non solum pro laedente habendus est, qui ipse laesit, sed & qui per *culpam suam* facit, quominus laesio, quae facile reparari potest, reparetur. Haec ratio etiam in hoc textu deprehenditur, prout observauit GONZALEZ. *ad cit. c. 4. n. 2. seqq.* Is enim non solum laedit, qui furatus est, sed & qui furti conscius, quaerente possessore non indicat. Exinde vero generalis nulla reue-

reuelandi deduci potest necessitas absoluta, ita vt non reuelans ad reparationem damni ex regulis *iusti* teneatur, quod etiam agnouit ius Romanum in l. 48. §. 1. *de furt. ex prin-*  
*cipiis naturalibus.* Quin potius adducta ratio ad eos re-  
 stringi potest, qui delicti sunt complices, fraudisque parti-  
 cipes, vt obseruat GONZALEZ. c. l. Alter textus, quem  
 STRYKIUS allegauit, est c. 47. C. 2. qu. 7. sed nihil magis  
 probat, quam praecedens. Conceptus enim est de speciali  
 aliquo casu, & *singulari exceptione*, & hinc pro *regula*  
*venditari* nequit. Nimirum mandatur in *canone cit. clerici*,  
 vt reuelent *excessus episcoporum.* Ex hoc vero argu-  
 mentum deduci nequit, quod *regulariter* quacuis crimina  
 a quouis sint denuncianda necessaria. Dantur plures in  
 iure canonico eiusmodi exceptiones, quae tamen ideo  
 non constituunt regulam in aliis criminibus.

§. VIII. Imò aperte contrarium probari potest ex aliis *ulterior pro-*  
 iuris canonici textibus, ex quibus concludere licet, denun- *basur.*  
 ciationem ac reuelationem delictorum nequitiam neces-  
 sario faciendam. Constat id ex c. 14. C. 22. qu. 2. *Ne*  
*quis arbitretur, perfectum & spiritualem hominem, pro*  
*ista temporali vita, in cuius morte non occiditur siue sua,*  
*siue alterius anima, debere mentiri.* Quoniam aliud est  
 mentiri, aliud est verum occultare: siquidem aliud est fal-  
 sum dicere, aliud verum tacere: vt si quis forte, vel ad  
 istam visibilem mortem non vult hominem proderere, paratus  
 esse debet verum occultare, non falsum dicere, vt neque pro-  
 dat, neque mentiat, ne occidat animam suam pro cor-  
 pore alterius. Textus adeo clarus est, vt paraphrasi nulla  
 indigeat, in quo remissa reuelationis necessitas sole meri-  
 diano clarius elucet. Quid enim aliud est, veritatem oc-  
 cultandam esse, quam nulla necessitate nos adigi ad reue-  
 landum? Imò hic imperatur id aliquo modo, quod alias

merae facultatis erat. Sed forsan, regeis, agi ibi de reuelatione ad *poenam mortis*; & hanc ideo inhiberi, quia ecclesia adeo non sinit sanguinem, vt ab hisce poenis abhorreat; reuelationem vero de iure canonico etiam fieri ad alium finem, vt testatur c. 19. C. 2. qu. 1. quem textum nitide ex antiquitatibus euoluit D<sup>N</sup>. PRAESES in *iure ecclesi. lib. V. tit. 1. §. 91*. Quamuis v<sup>er</sup>o ex hoc canone liqueat, episcopum testari, aliquando criminosos, adulteros, homicidas &c. ad se deferri, & sibi prodi; non tamen euictum erit, necessario fieri denunciationem illam, de qua sermo est in *cit. c. 16.*, quae canonistarum stylo *canonica* vulgariter audit. Haec fiebat soli *iudici ecclesiastico*, vt in secreto compellaret delinquentem, ad confitendum & poenitentiam agendam, non vero haec facienda iniungitur *iudici seculari* ad effectum, vt poenam criminalem imponat. Denique ne quidem hoc ad *obligationem externam* & *perfectam* pertinet, de qua nobis quaestio est, sed ad *forum conscientiae* ad emendationem animae tendens ex Patrum doctrina. Quid? quod ne quidem singulis necessitas imponatur, secreta reuelandi episcopo in foro conscientiae, quia in *cit. c. 19.* dicitur: *aliquando nobis produntur*, quod indigitat, non semper fieri debere hanc proditionem, cum ne quidem AVGVSTINVS notet eos aut culpet, qui non semper produnt occulta delicta, quod admodum probabile facit, reuelationem hanc non absolutae esse necessitatis, ne quidem in *foro conscientiae*. Et cum id, quod de delictis ex iure canonico dictum est, etiam quadret ad alia facta, vt & *res occultas*, ideo concludo, nullo iure regulariter occulta necessario esse reuelanda, exceptis quibusdani casibus, qui iam sub examen reuocandi sunt.



## CAPVT II.

DE OBLIGATIONE AD REVELANDVM  
OCCVLTA EX IVRE CIVILI

## ARGVMENTVM.

**R**euelatio criminis necessaria est, si comparatu est ad auertendum damnum. II. Crimina committenda reuelanda sunt. III. Etiam sine praeuia admonitione. IV. Crimina commissa manifestanda sunt, ex quibus securitas publica in discrimen vocatur. V. An mandato de reuelando crimine teneantur, fide silentii obstricti? VI. Hoc mandato comprehensae esse non praesumuntur personae coniunctae. VII. Iudex cogere potest ad testimonium de occulto crimine ferendum. VIII. Nisi sint personae coniunctae. IX. Vivum delinquens se ipse prodere teneatur? X. An heres reuelare teneatur mortem defuncti violentam? XI. Quinam ex officii necessitate crimina deferre debeant? XII. Iudex ex officio in delicta occulta inquirere non potest.

## §. I.

**P**raelibata regula, quod nec de iure Romano, nec de *Introitus.* iure canonico, nec de iure naturali occulta regulariter sint reuelanda, transeo ad primariam argumenti tractationem, visurus, ex quibus causis haec iura, exceptiones formando, regulam deserant. Praerogatiavam vero iuri Romano merito tribuo: non tamen negligendum censeo ius naturale siue ius publicum uniuersale, cum hoc sit fons omnium in ciuitate iurium, ad quod confugimus, si cetera deficiunt. Et cum primariam regulam ex huius dictamine in cap. I. posuerim, merito etiam in referendis exceptionibus illud ante omnia amplector, cum vel iur-

xime & ius Romanum & Germanicum aliaue iura, conclusiones suas ex illius principiis primario deduxerint, & pleraque exceptiones ex eodem principio, quod regulam constituit, fluunt. Lubet itaque praemittere hanc generalem primam regulam, quod occulta tunc sint reuelanda necessario, quando reipublicae interest illa scire, ut, nisi reuelebantur, damnum incurrat grauissimum, modo etiam per reuelationem demonstrari vel facile illa in lucem protrahi queant.

*Crimina committenda sunt reuelanda.*

§. II. Ex hoc itaque sequitur, quod quaeuis crimina committenda, quae grauem reipublicae iacturam secum ferunt, sint reuelanda. Melius enim est, incolumitati reipublicae per auersionem mali imminuentis prospicere, quam vulnerata causa remedium quaerere. Et cognatio naturalis, quae secundum l. 3. c. de I & I. homines intercedit, nec non conuentio illa tacita, qua ciues, cum respublicas inirent, ad mutuum adiutorium sese adstrinxerunt, non patitur, ut sciens celet mala imminuentia; quin potius iubet, ut vnusquisque declinet mala, reipublicae vel conciuui imminuentia. Nec silentii fides, quam quis dedit crimen patraturum, adeo efficax erit, ut, nullo eius habito respectu, non reuelandum sit malignum illud propositum, quod perniciem conciuui vel reipublicae pro fine habet, quod tamen in herbis adhucdum positum, extingui potest. Nec sanctitas pactorum eo extendi potest, ut, si ad rem illicitam ne adstrinxerint, illud rupi non possit, imo debeat; cum alias causam moralem constituat delicti patrati; qui, cum potuisset, illud non impediret, conf. LAYMANN. theol. moral. lib. 3. T. 3. P. 2. c. §. n. 2. MOLINA de I & I. tract. 4. dec. 5. n. 6. Haec sunt, quae ex dictamine iuris naturalis fluunt; cum his vero suauiter conspirat ius Romanum. Improbatur enim in genere pactum illud, quo remittitur dolus futurus, l. 27. §. 3. de pactis, omnesque conventiones tur-

*est silentium promissum.*

*etiam de iure ciuili.*

turpem causam continentes damnat. l. ead. §. 4. Noli-  
enim, ut ad peccandum quis inuitetur, quod fieret, si pro-  
missa futuris criminibus seruaretur conuiuentia, prout pul-  
chre ratiocinatur STRYK. in diff. de reuel. credent. c. 5. n. 2.  
seqq. Vnde & conficitur tanquam focii criminis puniendi.  
l. 1. §. 24. ad SCR. Silan. si consensum crimini dederunt;  
l. 6. ad L. Pompei. de partic. mitius tamen puniendi, si  
crimen instans detestati sunt, sed non indicarunt. l. 2. ead.

§. III. At quæritur, vtrum admonitio malum inten-  
dentis præuia requiratur, si indicare velim illum, qui de-  
lictum commissurus? In iure ciuili nihil de eo dispositum  
reperitur, hinc inferre licebit, admonitionem ante reuela-  
tionem hoc casu non fieri necessario; cum dampnum ex  
revelatione redundans denunciatus sentire non videatur,  
quippe quod sua sibi contrahit culpa, l. 203. de R. I. quam  
sententiam suo nomine roborauerunt MARANT. & spec. aur.  
p. 246. & DURANDVS spec. iur. lib. III. partit. 1. n. 102  
& 12. Quod ad ius naturale attinet, separandæ sunt  
omnino regulæ iusti & virtutis. Si secundum illas tem-  
perando, nulla sese mihi offert admonitionis ante denun-  
tiationem faciendæ necessitas. Vt iure meo in denun-  
tando, & impuret sibi denuntiatus, quod sua se volun-  
tate in talem derulerit statum; & hinc queri non potest,  
quod ipsius iura læserint. Ad abulum virtutis applicata  
res aliter sese habet; hæc enim dicitur, eo modo proce-  
dendum esse cum aliis, quo necum procedi cupio. Ex  
hoc vero pronò delabitur alio, quod ante manifestatio-  
nem faciendâ sit admonitio; cum hæc via multo mitior sit,  
quàm si, spera admonitione, statim denunciem. Ius fa-  
cta demum admonitione, sed frustra; absolute necessaria  
dici potest manifestatio eius, qui delinquere gestit. Cum  
enim hæc pro fine habeat salutem reipublicæ & incolumi-  
tatem conuictis, sequitur, manifestatæ demum esse necessi-  
nam,

riam, quando nullum aliud ad id obtinendum suppetit remedium, quam denunciatio; quod tamen non est, si per admonitionem priuatam delinquere gestientem a proposito abstinere, ut iam *cap. praeced.* monui.

An crimina  
commissa re-  
uelanda?

§. IV. Crimina *commissa* non necessario ex *obligatione perfecta* esse reuelanda, ex iure naturali & civili in *cap. antec.* iam demonstravi. Equidem quod *damnum patrimoniale* per delictum occultum datum concernit, per reuelationem laesionis reparatio saepe impetrari potest. Si ergo fur illud refarcire recusat, necesse est, ut iudex auxilium suum interponendo suum cuique tribuat; hoc vero aliter fieri nequit, quam si de persona delinquente notitiam accipiat, quod tunc fit, si fur laeso indicatur; ut agere queat. Enimuero *l. 1. §. 2.* demonstravi, *obligationem perfectam* hic cessare, ut, nisi indicauerit sciens, ad refarciendum damnum teneatur, quod & *ius Romanum* agnoscit, *l. 48. §. 1. de furt.* nisi receptio & celatio furis vel rei furtivae concepat; *l. 6. C. de furt.* quod talis occultator de delicto ipso participet, aequè ut *occultator desertorum*, de quo agitur in *tit. C. de desert. & occultat. eor. l. 1. pr. de fugitiv.* Quia vero imprimis de *securitate publica* civibus cogitandum est, tunc potissimum delinquentes necessatio denunciandi sunt, quando respublica propter metum, continuandi vel repetendi delicti aliter quam per manifestationem, quae forsitan ex literis probati potest, secura reddi non potest. Proponas enim tibi latronem, incendiarium, proditorem, veneficum, assassinum, & aliis atrocissimis criminibus inquinatos, quorum audacia praesentissimum reipublicae minatur periculum; hi indicandi sunt a singulis; *Nostr. 18. c. 1.* cum his delicta pro consuetudine habeantur, & admonitiones, exhortationes, per quas a delinquendo alii delinquentes abstrahi possunt, adeo flocci ab huius furtivis hominibus habeantur, ut irrideant illos, qui illo-

illorum emendationem per mitia haec remedia intentant. His itaque arctiora sunt applicanda: hi indicandi illis, qui ad accusandum publice sunt constituti, ut iudex imploratus, gladio ultore, rempublicam ab his nebulonibus purget, quorum respicit *l. 13. de offic. praef.* quam explicuit & illustravit D.N. PRAESES in *diff. VI. ad Plin. secund.* Quod si vero delictum, quo se inquinare siveit, aliquis, non adeo turbat quietem publicam, uti exemplo esse queunt pleraque criminis crimina, revelandi necessitatem ex iure perfecto non agnosco, ut scilicet alioquin non revelans pro socio criminis habeatur, ob causas §. 3. cap. praeced. adductas, nisi aliud vinculum speciale subsit, vel consilio, hope aut approbatione ad crimen concurrat. *l. 7. ad L. Pomp. de patric.*

§. V. Indicaui, quid circa revelationem delictorum & committendorum & commissorum observandum sit; necesse iam quidem esset, specialibus exemplis rem illustrare, ubi se in limine statim offerret crimen *perduellionis, falsae monetae*, & alia: quia vero peculiare caput iuri publico assignavi, ideo tractationem harum materiarum illi reservabo. Pergo potius ad alios casus, ubi de necessitate revelandi disputatur. Dubitant vero moralistae, testes *STRYKIO* de *revel. credent. c. 5. n. 35.* si princeps per programma vel proclama publicum iubeat, ut is, qui certo quodam delicto maculatum noverit, illum indicet, an etiam hoc iussu teneatur is, qui sub *fide silentii* notitiam consecutus est? Res difficilis est & plena sollicitudinis. Obsequium urget principis mandatum, cuius voluptati se obsecundaturos, omnes promiserunt eiues, quae proinde pro lege est, & conscientiam etiam obligat. Ab altera parte vero obstat vinculum illud iuris naturalis rectissimum, quod pacta & conventiones sancte servari vult. Concinne arduum hoc negotium, imo Gordianum nodum explicuit

*Si princeps velit, ut delicta commissa revelentur, an eius mandato teneatur ii, qui sub fide silentii notitiam acquisierunt?*

STRYK. c. l. n. 43. *seqq.* Praesupponendum vero est, principis mandatum non conceptum esse de delictis nondum patrat, vel continuandis; de his enim omnis dubitandi exulat ratio, uti ex antea dictis liquet; sed sermo mihi est de delictis iam patrat, e. gr. homicidio, adulterio &c. Distinguit vero hic laudatus STRYKIVS, utrum alicui sub silentii fide conceditum sit delictum, antequam principis de revelando mandatum promulgaretur; an postea? Priori casu illum, non obstante principis mandato, secretum reticere debere asserit, quoniam nata semel ad tacendum fuit obligatio, nec tempore datae fidei ullum obstat impedimentum, quominus indicanti occultum secure silentium promitterem. Haec obligatio autem, quae semel contracta, & ita iure subsistit, non potuit solo principis mandato ex post facto superveniente impugnari, cum vinculum, ex pacto super re licita incho resultans, sit iuris naturalis, quod princeps dissolvere noluisse praesumitur. Posteriori vero casu censet, secreti vinculum non obstar, quominus revelare debeat, etiam si saltim agatur de puniendo delinquentem. Pactum enim hoc initum esse ait contra legem praeceptuam, ad quam servandam interno conscientiae nexu tenebaris; & hinc nullius esse momenti, cum legitimum deficiat obiectum; quippe quod contra voluntatem principis initum est. c. 19. X. de testib. Probo hoc discrimen, & quidem eo magis, si arctius vinculum inter personas intercedit; veluti coniuges, parentes & liberos, fratres &c. quibus tam dura necessitas in primo casu non imponenda, ut prodant delinquentem fratrem, filium, maritum &c. Deficiente hoc vinculo, idem adserendum arbitror, nisi qualitas criminis ita sit comparata, ut fides silentii promitti nequiverit, sed contra leges publicas data sit.

mandato  
principis non  
tenentur per-

§. VI. Quum itaque integrum sit principi, programme publico omnibus & singulis injungere, sub poena, ut  
is,

is, qui delicti certi habet noticiam, illud reuelet, nisi ante <sup>sonae coniun-</sup> hoc mandatum fides de silendo data sit; sequitur, omnes <sup>dae.</sup>

in republica hoc mandato teneri. Iure *ciuili* tamen certae personae priuilegiatae sunt, ne inuitae testimonium subire teneantur, quales ob *εγγυη Φυσιαν* sunt *liberi*, *parentes*, imo *fratres & coniux*, quibus, vt dictum, tam *dura* conditio imponi non potest, vt prodant delinquentem *maritum*, *patrem* &c. & adeoque hi; si celant delinquentes ipsi coniunctos, a poena receptatorum immunes sunt. DN. PRAESES *in iure dig. de recept. §. 2.*

Si itaque contingat, principem promulgare mandatum, vt omnis, qui certi delinquentis haberet noticiam, illum reuelaret, an hoc mandato personae enumeratae comprehensae erunt? De hoc ego valde dubito; naturalis enim amor, qui inter huius generis personas intercedit, praesumptionem operatur, principem naturae hominum sese accommodasse, nec ei vim intulisse, sed potius has personas excepisse. Praeterea vero *in iure ciuili* hae personae expresse priuilegiatae sunt a testimonio dicendo, quod priuilegium eis antea contraria voluntate adimendum esset, quod tamen clare manifesteque fieri debet, in dubio vero non praesumitur factum. Hae rationes saltim ad id tendunt, vt demonstretur, *in dubio* haece personas non comprehendi. Si vero princeps ex-

pressse pro grauitate criminis & ex singulari reipublicae com- <sup>Nisi princeps</sup> modo statuatur, neminem se, etiam coniunctissimum, prae- <sup>id expresse ve-</sup> cepto suo exceptum velle, tunc magis principi parendum. <sup>lit.</sup>

Obstat quidem huic praecepto amor naturalis, sed hic nihil efficit, nisi *praesumptionem* de eo, quod princeps *in dubio* voluerit, & quod aliquo modo durum sit, personas coniunctas ad prodendum cogere; hoc tamen non probat, principem non potuisse tale praeceptum publice edere, cum etiam in his, quae subditis aspera & dura videntur, parendum. Interim si tam acerbo praecepto morem non

Tom. VI.

M m.

gef-

gesserit vxor, prodendo maritum, a poena publico edicto decreta in tantum excusatur, vt indulgentior ei dictanda sit. Id leges quoque agnoscunt, si tam dura & naturae humanae magnopere aduersa conditio mandato inferatur, l. 20. C. de poenis, quod vltcrius eleganter illustrat ANT. MATTHAEI de iure gladii p. 655.

*Iudex potest  
imperare re-  
uelationem.*

§. VII. Noua ex hisce oritur quaestio, an & quibus medijs coactiuus iudex reuelationem occultorum possit inungere? Ex iure ciuili hic tenendum, quod nemo declinare possit testimonium contra aliquem, nisi speciatim exceptus sit. Quia vero olim nonnunquam quidam, vt necessitati, testimonium de occultis ferendi, se subtraherent, iurabant, se testimonium in hac vel illa causa non dicturos, ius canonicum scita iuris ciuilis approbando, talia iuramenta, quippe quae vinculum iniustitiae continerent, inefficacia declarauit. c. 4. & 11. X. de test. cog.

Pertinet vero ius euocandi testes ad iurisdictionem & mixtum imperium, hinc disquirendum erit, quibus modis leges coerceant testes contumaces ad respondendum, ne veritas occultetur, vt ait pontifex in c. 1. X. de testib. cog. Hos sollicitate exposuit DN. PRAESES in diff. de contumac. non respond. c. 1. §. 31.

*coactiuus v-  
tendo reme-  
diis.*

In iure ciuili nulla certa determinataque poena testibus est posita, sed hi arbitrarie a iudice puniuntur. Plerumque hodie decernuntur mandata poenalia, & captis pignoribus poena exigitur, his vero nihil efficien- tibus, arctiora, v. gr. carcer, decernuntur, vt docet RIVINVS in enunc. iur. tit. 22. enunc. 1. Quibus in cassum adhibitis, ipsa tortura nonnunquam pro re nata dictari potest. l. 6. §. de quaest. l. 21. §. 2. de testib. c. 1. c. 7. C. 2. qu. 1. in f. FABER lib. IV. tit. 15. def. 37. PETRVS MARIA PAS- SERINVS in regul. tribunal. qu. XV. art. 9. SEBAST. GVAZZIN. de defens. reor. def. 19. Hoc remedium tamen non indistincte est apprehendendum; sed singulares adesse debent



debent circumstantiae, quibus deficientibus, exorbitans hoc remedium negligendum est. Circumstantias neecessarias tradit DN. PRAESES in iur. eccles. prot. lib. 2. tit. 21. §. 5. quo refert, 1) vt causa sit ardua, inprimis criminalis: 2) vt aliter quam per productos testes veritas haberi nequeat; alias enim torturae non sunt subdendi contumaces, sed alio modo propter contumaciam puniendi: PASSERINVS c. l. n. 127. 3) vt testes producti praefraete veritatem occultare studeant, vel sint vacillantes & varii: IDEM c. l. n. 116. 4) vt sint vilioris conditionis. Verum circa hoc requisitum obseruat DN. PRAESES c. l. secundum ius civile quandoque testes *indistincte* torturae fuisse subiectos, quandoque vero in casu *contumaciae* tantum. Illud contingebat, si testis erat infimae conditionis homo, vt arena-rius, l. 21. §. 1. D. l. 13. C. de testibus, cui absque *tortura* nulla habebatur fides, PASSERINVS c. l. n. 122. si vel maxime haud esset contumax, quem tamen rigorem mores nostros haud imitari, testatur CARPZOV. pr. crim. qu. 119. n. 50. Hoc vero casu non tam ad personam, quam ad contumaciam testis respiciendum esse, in quo multum iudicis arbitrio relictum, docet CARPZ. c. l. n. 51.

§. VIII. Liquet ex eis, quae tradit MARTINI ad proc. non tamen  
Sax. tit. 22. & RIVINVS in enunc. iur. ad c. tit. quod quae- personis cog-  
dam dentur personae, quae inuitae ad testimonium dicen- iungit.  
dum cogi nequeunt. De his ergo dubitatio incidere pos-  
set, an & quatenus ad testimonium de occultis ferendum  
a iudice compelli possint? De eo enim, quid principi li-  
ceat, supra §. 6. iam egi; a quo tamen ad iudicem inferi-  
orem argumentari non licet, cum hic non sit *arbiter*, sed  
*minister legum*. Stare itaque illum oportet eoque legi,  
eique constanter inhaerere, donec exceptio ex alia lege  
probetur. Ius civile in hac materia iuris canonici indiget  
illustratione & declaratione, quod moribus sequimur. Et  
enim

nisi veritas  
aliter haberi  
queat.

enim in *c. f. X. de testib. cog.* distinxit inter illa negotia, vbi alii quam priuilegiati per se, i. e. secundum naturam negotii, vt rem definit BRUNNEM. *ad l. 29. C. de testib. n. 3.* adesse nequeunt; & inter illa, vbi quidem testes non priuilegiati adesse possunt, *per accidens* tamen nemo nisi priuilegiati adfuerunt. Hoc casu recte vetat *iur. canonicum*, ne priuilegiati cogantur, cum alias priuilegium eorum esset inutile; illo vero contrarium censuit, eos scilicet testimonio ferendo se subducere non posse, quoniam alias veritatis indagatio semper deficeret, quod tamen non vbique consultum. DN. PRAESES in *iur. eccles. lib. 2. tit. 21. §. 6.* Faciunt quidem nonnulli ex *c. 10. X. de test. cog.* discrimen inter causas *ciuiles & criminales*, ita vt non in *his*, bene tamen in *illis* coactio locum habeat. Ast recte monet GONZALEZ *ad c. f. eod. tit. cit. capitulum* conceptum esse de casu speciali, cuius decisio regulam in reliquis constituere non possit.

*Delinquens se  
ipsum non te-  
netur reue-  
lere.*

§. IX. An delinquens seipsum reuelare teneatur, anceps quoque est dubitationisque syrtibus referta quaestio. Id intendebant olim litigantes, testi contra se producto tale interrogatorium proponentes: *Ob Zeuge sich eines Diebstahls, Hurerey oder andern Lasters bewusst sey?* Distinguunt aliqui, an delinquens super delicto in iudicio interrogatus sit, nec ne? Hoc casu ei remittunt necessitatem se indicandi; FAGUNDEZ *ad decal. lib. VIII. c. 49. n. 5. sqq.* illo vero contrarium sentiunt; & sine mendacii scelere delinquentem dissimulare crimen commissum non posse, autumat BESPIVS *de l. & f. lib. 2. c. 31. dub. 3. n. 12.* vbi tamen monet STRYKIVS in *diff. de salute publ.* maiorem hic vitae quam conscientiae haberi solere rationem. Ab his vero secessum fecit B. THOMASIVS in *iurispr. div. & in fund. iur. N. & G. lib. 2. c. 8.* vbi indistincte affirmat, sine mendacio delinquentem negare non posse, & absque inter-

interrogatione etiam ad se reuelandum obstrictum esse. Contrarium nihilominus tuctur PVFENDORF. de I. N. & G. lib. IV. c. 1. §. 20. seqq. qui propter concludentes rationes merito assensum meretur. Ex regulis *bonest*i enim talis obligatio deduci nequit, cum hac solam *internam* concernant *quietem* mentis, quae non per reuelationem ad sustinendam poenam, sed per *seriam poenitentiam* propter delictum commissum acquiritur. Regulae *decori* nihil magis, imo minus adhuc quam *bonest*i regulae praecipunt; Nullum enim *humanitatis* officium praesto aliis, si poenam patienter feram, & illius executionem promoveam, nisi extra ordinem *diuinitus* iam manifestatus fuerit delinquens, ut latere diutius non possit, & negatio, concurrente tam *diuino* tamque singulariter dato indicio atque argumento, grauissimum peccatum inuolueret, quorum collineant exempla ex sacris adferri solita, *Ios. VII. 19. 1. Sam. XIV. 43.* Ex regulis *iusti* itidem quidam ex his rationibus delinquenti necessitatem sese prodendi imponunt: 1) quod delinquens per commissionem delicti se obstringat ad sustinendam poenam: 2) quod principi incumbat punire delinquentes, & cum hoc tendat ad *salutem publicam*, quivis vero ciuis se adstrinxerit ad promouenda illa, quae huic expediunt, sequi, ut absque violatione huius patet negari delictum a delinquente nequeat. Quod ad primum attinet, lubens concedo, delinquentem consentire in poenam; ex hoc vero non sequitur, quod ipse se deferre cogatur, sed quod patienter ferre debeat poenam, si crimen sit probatum. Secundum quidem eatenus verum est, quod quivis in republica ad salutem eius promouendam obligetur; nego vero, per poenam semper obtineri salutem reipublicae, cum ea magis promoueat per *emendationem* delinquentis *internam*. Praeterea notandum, quod regulae *iusti* prohibeant laesionem aliorum, quae

vero si facta sit, nihil nisi *restitutionem damni* dati desiderant, quae absque poena fieri potest. Et cum quilibet de *sui conservatione* cogitare debeat, cum omnis amor incipiat a se ipso; simulationes vero & dissimulationes iure naturali absolute pro *illicitis* haud habeantur: nulla ratio apparet, ex qua delinquens se deferre obstringatur. Qua de causa in *R. I. de anno 1654. §. 53.* interrogatoria, quibus testes ad se prodendum coguntur, reprobata sunt rectissime.

§. X. Explicui subditorum officium generale de *reuelandis criminibus*, quatenus in genere ad illud aliquis obstrictus est ut *subditus*. Sunt praeterea *causae speciales*, quae non omnes in genere, sed quosdam duntaxat tangunt, ob quas propter *speciale officium* ad delictorum reuelationem quis obligatur. Huc referenda necessitas defendendi reum, quae *heredibus* circa mortem, per occultam violentiam defuncto illatam, ex reliquiis *SCri Siliani* incumbit. Ex hoc *SCto* heres defuncti indistincte tenebatur ad accusationem sub poena, qua fiscus indignis hereditatem auferre solet, *l. 15. l. 21. in f. l. 9. l. 22. l. 26. & 27. n. de SCto Silan. & l. 21. de his, quae ut indign.* adeo ut maritus, vxoris mortem non vindicans, tanquam ingratus dotem perderet. *l. 27. de iure fisci & l. 26. de his, quae ut indign.* vid. HERTIVS de *hered. occisi vindice* S. 1. §. 4. segg. & LYNCKER. in *disp. de bonis ereptis*. §. 21. De usu huius *SCti* hodierno discrepant interpretum opiniones. Sunt enim, qui putant, etiam hodie heredem, defuncti necem vindicare negligentem, *indigni poena* plecti; cuius opinionis defensionem in se suscepit LYNCKER. c. 1. §. 22. cum HEIGIO P. 2. qu. 34. His tamen contradicunt HERTIVS c. 1. S. 3. §. 6. CARPZOV. in *pr. crim. qu. 34. n. 74.* ANTON. MATTHAEI ad *tit. de fcar. c. 7. §. 10.* ideo quod 1) nemo hodie, introducta *inquisitione*, inuitus teneatur ad accusandum: per *art. 214. C. C. C.* 2) quod non verendum

heres tenetur  
reuelare mor-  
tem defuncti  
violentam.

dum sit, vt homicidia maneant impunita, quia iudex ex officio hodie inquirere debet. His tamen respondent dissentientes, inter quos etiam deprehendo MEVIUM P. 5. dec. 153. 1) quod SCti abrogatio doceri nequeat: 2) quod ratio eius non sit constituta in eo, ne delicta maneant impunita, sed in *ingrati animi significatione*, secundum l. 22. cit. Prima quidem ratio non adeo stringit, cum iuris Romani auctoritas apud nos dependeat ex *receptione*, & non ex *facta abrogatione*, quapropter & LAVTERB. ad SCt. Silan. §. 9. cum STRVIO exerc. 34. §. 50. eam reiiciunt. Altera vero ratio non sine omni fundamento est, quamobrem DN. PRAESES in *disp. de expens. crim.* cum BERGERO in *oecon. iuris lib. II. tit. 4. §. 56. nota 11. p. 512.* pulchre distinguit, vtrum caedes sit *notoria an occulta?* vt illo casu ad accusandum non teneantur heredes, cum hodie iudex ex officio inquiret, & processus inquisitorius magis sit *via ordinaria*, quam accusatorius, ceu docuit HARPRECHT. vol. nov. *conf. 83. n. 50. seqq.* vt hinc heredes non possint dici *ingrati*, cum hoc officium primario incumbat magistratui, non illis. Posteriori casu aut denunciant necem, aut eam occultare satagunt. Priori casu peregerunt, quod officium eorum requirit; posteriori vero demum ingrati sunt, id agentes, vt *vindicta publica* excludatur. An vero hoc casu poena SCto constituta locum habeat, id negat STRYKIVS in *V. M. ad SCtum Silan. §. 2.* quia dubitat de huius poenae *receptione*: at si principale nos recepisse dicimus, merito etiam accessorium receptum dici debet, quale hic est poena: quamobrem & DN. PRAESES in *iure dig.* cum SCHILTERO exerc. ad *π. 38. §. 180.* huic poenae locum facit. Quamuis vero haec omnia ex analogia iuris Romani ita sese habeant; non tamen possum non, quin inclinem in sententiam B. HERTII, ex hac potissimum ratione, quod non constet de *uniuersali* SCti Silaniani

niani in Germania *receptione*, cum tamen illud ius non nisi ex ea valeat.

Ex officii ne-  
cessitate apud  
Romanos de-  
ferrebant  
1) Curiosi,

§. XI. Progredior ad eos, qui, iubente officio, in Romanorum republica criminosos conquirebant. Horum in censum primo loco referendi sunt *curiosi*, qui, docente IAC. GOTHOFREDO ad l. 4. C. Theod. de curios. etiam dicebantur *exploratores*, *indices*, ἐφδραμοὶ principis, & *delatores*. Horum duae erant species, prima eorum, qui criminosos conquirebant & remittebant, de quibus agitur in l. 1. C. de curios. Secunda species eorum, qui praeerant euectionibus seu curiis imperialibus, de quibus agitur in l. 2. 3. & 4. eod. CHRISTINAEVUS vol. V. dec. 125. n. 2. Stationarii, & 3. Aequalis cum prioribus sortis etiam erant *Stationarii*, qui erant apparitores praesidium, dispersi per *vicos* & *loca*, ut magistratibus crimina deferrent. l. 1. C. de curios. l. 1. §. 12. de off. praef. urbi. l. 31. C. Theod. de episc. & 3) *Irenarchae*. eccles. Et his etiam connumerandi sunt *Irenarchae*, qui iuxta l. fin. §. 7. de muner. & honor. disciplinae publicae & corrigendis moribus praeficiebantur. Horum officium erat, apprehendere latrones, aliosque criminosos, eos de sociis examinare & interrogationes literis inclusas atque obsignatas ad cognitionem magistratus mittere. l. 6. de cust. & exhib. reor. Per hos conquirebantur latrones, sacrilegi, fures, & ceteri criminosi, atque deprehensi accusantur, inscriptione in crimen, seu solennibus accusationis eis remissis, l. 7. C. de accus. cum publicae sollicitudinis cura eos produxisset. l. 1. C. de custod. reor. Necessitas delicti probandi tamen illis incumberebat, & si succumberent in probatione, de calumnia nihilominus contra eos agi poterat; l. 1. C. de curios. quae tamen *evidens* & *dolosa* esse debebat, cum alias ex officii necessitate excusarentur. l. 2. C. de delator. BRUNNEM. ad tit. C. de curios. n. 1. seqq. Contra haec delatorum genera TRAIANVS imperator christia-

stianos insigni muniuit priuilegio, ne eos *conquirendi* licentiam haberent, DN. PRAESES *diff. ad Plin. secund. VI. §. 12.* crimen quippe censebatur christianum esse, *ibidem §. 1.* & hariolor, christianum eum fuisse, quem Ictus in l. 1. §. 9. *de aedilit. edicto* nominat *superstitiosum*. Ex his tamen quam male arguatur vsus *processus inquisitorii* apud Romanos, legere est apud DN. PRAESIDEM c. l. §. 5. *seqq.* & in iure *eccles. lib. V. tit. 1. §. 81. seqq.*

§. XII. Introduceto hodie processu inquisitorio, iudex *Hodie iudex ex officio in-* ex officio in crimina inquit, adeo vt crimine haud spernendo se inquinet, si in hac parte officio suo desit. ZIEGLER. *ad Lancell. lib. IV. tit. I. §. 3.* Litem enim suam facit, & de *syndicatu* contra eum experiri potest, BRVNEM. *in proc. inquis. c. 1. n. 11.* ubi in *seqq.* docet, solere hodie contra iudices inferiores, crimina publica, de quibus fama publica est, inuestigare negligentes, a fisci procuratoribus, de non administrata iustitia, formari processum. Et STRYKIVS *in not. ad eundem* addit, priuatione iurisdictionis talem iudicem puniri posse per *art. 1. C. C. C.* qui etiam in *disp. de curiositate*, pro ea, qua pollebat, pietate, ex c. 46. C. 2. *qu. 7.* monet, iudicem, qui in inquirendo crimine pigrum & negligentem esse praesumerit, criminis apud Deum fieri participem, cuius zelo ad perscrutandas subtiliter nefandi criminis causas non mouetur. Limites tamen etiam suos *non tamen in* habet hoc iudicis officium, quos transgredi nequit. Quem- *occulta.* admodum enim reipublicae interest, ne quisquis ad leuissimas suspiciones in inquisitionem rapiatur; ita provide in iure statutum est, ne inquirat in *occulta*, sed vt fama publica eum ad inquirendum prouocet. INNOCENTIVS III., primus processus inquisitorii fabricator, sano consilio, eo solum retulit, si fama sit de aliquo, quod crimen commiserit, concurrente simul corpore delicti. c. 21. X. *de accus.*

Tom. VI.

N n

Suc-

*venditor tenetur  
revelare  
vitia mercis  
latentia.*

Succellu tamen temporis vſus inquisitionum latius extenſus eſt, vt & alia praeter *diffamationem* fundamenta ad inquirendum admiſſa fuerint; vti plenius & pererudite docuit DN. PRAESES in *iur. eccleſ. lib. V. tit. i. §. 90. ſeqq.* Conf quoque RHETIVS in *diſp. de occultis, c. ult.* Interim tamen iudex de *occultis* nec hodie inquirendi facultatem habet, deficiente certo corpore *delicti* & *denunciatione*. Alioquin iudex, nullo ſuffultus idoneo indicio, pro lubitu quemcunque euocare, & eundem interrogare poſſet, annon hoc vel illo crimine ſe maculaſſet? & hac improuida & inconſulta interrogatione, ad quam faciendam nullum ius habuit, eum terrere, & confeſſionem criminis, ſui lucri cauſa, ab eo extorquere valeret, qualis confeſſio, inique extorta, ipſaque inquitio deſuper inſtituta adeo nulla eſt, vt reus ab inquisitione abſoluendus ſit. Appendicis loco & incidenter hic addo adhuc caſum in ciuilibus peculiarrem, vbi ius ciuile iniungit *manifeſtationem occultorum*. Vult enim *aedilitium edictum*, vt venditor palam bona fide pronunciet, qualia vitia in re vendita deprehendantur, *l. 1. §. 1. l. 38. pr. de aedil. edict.* vbi verba ita concipienda, vt mens venditoris exinde clare eluceſcat, obſcura enim & ambigua affirmatio non ſufficit. *l. 43. §. f. de contr. emt. vend.* Faciendum tamen eſt diſcrimen inter vitia rei *patentia* & *latentia*: Illa ſunt, quae a peritis rerum per ſenſus externos cognosci poſſunt; haec vero, quae minus, ad haec ergo ſolum indicanda tenebitur venditor, non ad *patentia*, per *l. 55. §. de aedil. edicto, l. 15. §. de contr. emt. COLER. P. 2. dec. 228. n. 8. STRYKIVS de caut. contract. S. 2. c. 8. §. 35.* qui eam ob rem conſulit, vt emtor ſibi per ſpecialia cum venditore pacta hic proſpiciat.



## CAPVT III.

DE OBLIGATIONE AD REVELANDVM  
OCCVLTA EX IVRE CANONICO.

## ARGVMENTVM.

**I.** *Confessionarius ad secretum confessionis seruandum obligatur. II. Rationes huius obligationis. III. Non pertinet ad delicta committenda. IV. Nec obtinet, si ex occultatione alter in discrimen vitae vocatur. V. Monitoriis inducitur obligatio ad occulta reuelanda. VI. Quando illis locus sit. VII. Obligant subditos. VIII. Quinam illis non obstringantur. IX. An iis teneatur, qui fidem dedi: silentii. X. De obligatione ad peccata confessionario reuelanda. XI. De denunciatione suspensorum occultae haereseos. XII. Testes synodales olim ad denunciandum obstricti.*

## §. I.

**T**radidi iam cap. I. §. 7. & 8. regulam, quam *iur. canonicum* in reuelandis occultis seruandam docet, quod nimirum nec hoc ius ullam necessitatem reuelandi arcana agnoscat, hancque contra doctrinam aliorum defendi. Cum etiam exceptiones easdem, quas *iur. naturale & civile Romanum* constituit, ab hac regula canones fecerint; eas non repetam, sed potius digrediar ad materias iuri canonico fere priuatiue proprias. Inter has vero amplissimum stadium de *confessionariis* eminet. Hi ex principiis non solum *iuris naturalis*, sed praecipue ex *iure canonico* ad silentium sancte seruandum tenentur. Ideo enim sacerdotes certi sunt constituti, vt quilibet peccata sua eis manifestet, ad satisfactionem sese offerat, & poenitentiam iuxta morem ecclesiae Romanae sibi imponi petat, idque sub

N n 2

sigil-

*sigillo confessionis.* Fluit itaque ex ipsa rei natura, quod *silentium* confessionariis necessario incumbat. Nam 1) *pactum* semper interuenit *tacitum* de non reuelando, quoniam non ad patiendam poenam, sed *absolutionis* causa a peccatis confessio fit. MOLINA de I. & I. disp. V. n. 9. 2) *Secreti* natura in genere postulat, vt, si illud alicui manifestetur, iste ad *silentium* seruandum obligatus sit. CARPZOV. in iur. consist. libr. III. def. 25. n. 14. Quod maxime illos stringit, qui tale profitentur vitae genus, vt taceant, quales sunt *confessionarii*. BEYER. de sigill. confess. S. I. C. 2. §. 13. Non igitur sine ratione patres, teste BASILIO in epist. canon. ad Amphil. c. 34. prohibuerunt, publicare adulterio pollutas mulieres & confitentes, ob pietatem, vel quomodocunque conuictas, ne conuictis mortis praebeatur causa. Quod Papa in c. 12. X. de poenit. sequentibus confirmauit: Caueat autem omnino confessionarius, ne verbo, aut signo, aut alio quouis modo aliquatenus prodatur peccatorem; interminando simul poenam depositionis & detractionis in monasterium illis, qui *sigillum* confessionis frangere praesumserunt. Qua de causa tales personae ad hanc functionem sunt constituendae, quae sinceris & probatis moribus praediti sunt, vel vt dicitur in concil. Mediol. I. apud HARDVIN. tom. X. concil. p. I. tit. 6. p. 653. in probandis confessoribus hanc rationem habeant episcopi, vt pii, bene morati, docti, prudentes, de animarum salute solliciti, & fideles custodes sint eorum, quae in confessione dicuntur. Adeo vero hoc silentium illis incumbit, vt nec in continuandis criminibus ad reuelationem obligentur, si scandalum inde publicum metuendum sit, sed dissimulatio magis confessionario commendata in c. 6. X. de conf. & assic.

§. II. Praeter rationes, quas iam sub n. 1. & 2. adduxi, ius canonicum adhuc peculiarem tradit, in defendenda sigilli confessionis inuiolabilitate, sc. sacerdotem secreta

Rationes huius sigilli sp-  
rios.

creta ipsi aperta, non scire tanquam *hominem*, sed ut *Deum*, c. 2. *X. de officio iudicis ordinarii*, ut hinc reuelare nequeat, etsi velit. Lubens confiteor, me connexionem huius rationis inuenire non posse. Vnde enim probabit pontifex, confessionarium secreta scire tanquam *Deum*, sacerdotem repraesentare duplicem personam, alteram *DEI*, alteram vero *hominis*? Minister Dei est, non *vicarius Dei*, ut exceptio *legitimationis* illi obstat. Ut hinc non dubitem, haud quidem impugnando *sigilli confessionis sanctitatem*, hanc rationem pro spuria habere, & merito mirer, quosdam protestantium etiam hanc rationem, pro defendenda *sigilli confessionis* obligatione, arripere, ut fecerunt *CARPZ. iurisprud. eccles. libr. III. def. 25. n. 8.* *BEYER. de sigillo confess. c. II. §. 19.* *SCHACHER. de iudic. delictor. denunci. c. III. n. 73.* imo *B. LVTHERVS* ipse in colloqu. suis *Germ. c. 14. rubr. ob ein Diener des Worts Zeugniss geben möge &c.* Interim minime nego, etiam apud protestantes obtinere *sanctitatem sigilli confessionis*; rationes enim, quibus eam §. *praeced.* adstruxi, sunt meri iuris naturalis. Et quamuis ex protestantibus *reformati* non habeant ordinariam, necessarioque ante eucharistiae functionem faciendam confessionem; eatenus tamen etiam confessiones sacerdotales illis sanctae sunt, quando quidam peccata sacerdotibus reuelant, ad exonerandam conscientiam, quo facto de sigilli inuiolabilitate non dubitandum. Imo propter rationem, quod *inuiolabilitas sigilli* sit ex iure naturali, nullum discrimen erit constituendum, utrum reuelatio in, an extra confessionem ordinariam facta fuerit? *STRYK. de reuelatione credent. c. II. n. 56. seqq.* nec utrum laicus, qui fuit confessionis interpret, aut is, qui se sacerdotem finxit, an quomodolibet aliter, mediate, aut immediate, (aliter tamen, quam per *schedulam*, peccata in confessione exponenda, in subsidium memoriae poenitentis,

*interim obligatio vinculi huius indubita est.*

continentem) ad confessionis secretum peruenerit. RAYNAVDVS in *tr. de monitoriis* P. I. c. 3. p. 4. Nec ille laicus ab obligatione sigilli eximendus erit, cui in defectu sacerdotis idonei peccata reuelata sunt, ad impertiendum solatium, medelamque conscientiae adhibendam.

*Non obligat, si  
crimen reuelatum adduc  
est in fieri.*

§. 411. Quemadmodum vero *sigillum confessionis*, licet sancte regulariter seruandum, adeo extendi non potest, ut non aliquos admittat casus exceptos; ubi & frangi possit & debeat: ita illos hic referre & explicare animus est. Primo loco huc refero *crimina patrandae*; quamuis circa haec inter catholicos sit discrepans doctrina. Theologi adeo extendunt *confessionis sigillum*, ut, si quis sibi proposuerit, committere atrocissimum delictum, illudque propositum, aduersus omnes *confessionarii*, cui id confessus est, dissuasiones retinet, illud tamen reuelari nequeat, etsi totius reipublicae ruina per sacerdotis reuelationem auerti possit. BEYER. *de sigill. confess. c. IV. §. 6.* Ipse ZIEGLER. *ad Lancell. libr. II. tit. 5. §. 9. in not. n. 162. & 163.* obseruat, comitem Nottinghamiae GARNETTVM, Iesuitam, puluinae coniurationis reum, pro tribunali interrogasse: si quis apud ipsum confiteretur, se die sequenti regem pugione transfixurum, num id occultandum putaret? eumque hoc affirmasse. Limatius vero rationes subducunt canonistae, qui, teste VINC. CAROC. *de reuel. confess. p. 9.* permittunt, imò iubent, ut, si sacerdos notitiam acquirat delicti patrandi, tunc eos, quibus periculum imminet, praemoneat, ut sibi caueant, non tamen *nominando* aut *propalando* personam, sed *impersonaliter* conceptis verbis. Sunt etiam aliqui, qui theologos cum canonistis hoc modo conciliare student, ut docet BEYER. *de sig. confess. c. IV. §. 22.* Reuera tamen cum *canonistis* consentiunt, ita ut non sit necesse, eorum opinionem hic referre. Nos vero, repudiatis cum DN. PRAESIDE in *iur. eccles. libr. II. tit. 21. §. 9.* theo-

theologorum pontificiorum naeniis, merito statuimus, ministerium ecclesiae adstrictum esse ad impedienda delicta futura, cum alias sit causa moralis ipsius delicti, quod cum praecauere potuisset, non retractauit. Et si nullum suppetat remedium ad desistendum delinquentem a proposito malitioso, si omnes exhortationes in casum fiant, omnino reuelandus est peccator. Nec adhibenda est praecautio, quam canonistae suadent, qua periculum imminens auerti non potest, sed maturo consilio per reuelationem illi occurrendum, quod ipsa indicat confessionis, quae fit sacerdoti, ratio. conf. STRYK. de reuel. credent. c. II. n. 56. seqq. & DALLAEVS de confess. auriculari lib. I. c. 22. Pugnat enim theologorum catholicorum thesis e diametro cum primaeuae confessionis ratione: haec enim fiebat, propter peccata commissa, non vero committenda, & propter illa subeunda erat poenitentia ecclesiastica, vti appositè ratiocinatur DN. PRAESES in iur. eccles. lib. II. tit. 21. §. 9. Qua de causa dogma antea enarratum etiam Galli condemnarunt cum aliis, vt DN. PRAESES tom. IV. iur. eccl. tit. de haeret. §. 46. seqq. docuit.

§. IV. Quemadmodum igitur confessionarius tunc obstrictus est ad reuelationem, si per eam delictum futurum praecauere potest; ita nullum erit dubium, quin & tunc obligetur ad reuelandum, si quis ei confiteatur, quod melancholicis intestetur tentationibus, & cum his sufferendis non sit sufficiens, metuere se, ne aliquando sibi, aut alii manus admoueat violentas. Hanc confessionem iniuste tacet confessionarius, cum haud vanus sit metus, ne confitens praedicta moliatur, quae tamen, si status confitentis cognatis, vt illum custodiant, manifestatur, praecaueri queunt. BAYER. de sigill. confess. c. IV. §. 27. Addo adhuc alium casum, vbi confessionario reuelatio incumbit; si nimirum, ea intermissa, vita, aut fortunae innocentis pericli-

quod vltimus  
illustratur.

Alii casus ex-  
cepti.

clitantur. Si enim executio innocentis imminet, propter imputatum aliquod capitale crimen: si confessionario verus delicti auctor in confessione se manifestavit, quid faciet? Si tacet, innocens perit; si reuelat verum auctorem, frangit sigillum confessionis. Quocirca impersonaliter facienda denunciatio, vt indicet, condemnatum esse innocentem, sibi que de vero auctore criminis constare ex eiusdem confessione, simulque rationes & circumstantias adducat, quae iudicis animum mouere queunt ad fidem ei faciendam. Quodsi tamen iudex vrgeat, vt verum auctorem nominet, & praecaueat necem innocentis: quodsi aliter hic seruari nequeat, (neque enim iudex soli impersonali confessioni contra acta fidem habere potest) speciatim verum criminis auctorem indicare debet, ne sanctitas sigilli fiat *vinculum iniquitatis*, id quod etiam in iuramento attenditur. Vltimo confessionarius etiam tunc reuelare tenetur, si confitens eum rogat, vt manifestet. Sunt quidem ex pontificiis nonnulli, qui & tunc sigillum confessionis tenere tradunt; at merito horum sententiam explosit RAYNAVDVS in tract. de monitoriis P. I. c. 3. p. 4. quia tunc ratio sigilli cessat.

*Aliquando hoc iure imperatur reuelatio per monitoria sub poena excommunicationis.*

§. V. Monui cap. anteced. §. 5. seqq. principes & iudices saepiuscule solere imperare reuelationem occultorum per edicta publica. Quemadmodum vero ius canonicum duas agnoscit respublicas, alteram *secularem*, *ecclesiasticam* alteram: ita mirum haud est, quod in hac, peculiari methodo, quandoque reuelatio rerum factorumque occultorum sub excommunicatione imperari queat. Monitoria appellantur apud pontificios haec praecepta, & nihil aliud sunt, quam mandata a iudice ordinario ecclesiastico data, quibus imperatur, vt is, qui vel delinquentis ipsius, vel rei surreptae notitiam habet, illos intra certum spatium, sub poena excommunicationis, manifestet, de quibus scripserunt

SUNT LAZARIVS *pec. tr. de monitoriis in fol. vt & RAYNAVDVS de ead. materia in octauo*, EVEILLON *in tract. gall. des monitoires & excommunications chap. 19. art. 1. & 2.* & ultimo, GIBALLINVS *in tract. de sacra iurisdictione in ferendis censuris*, vbi amplissime materiam hanc exequitur. Deriuatur nomen a *monendo*, quia excommunicatio non statim, sed *eventualiter* interminatur, & ita praecedit *monitoria* *edit iudex ec-*  
*clesiasticus.* Concedi queunt a iudice ordinario ecclesiastico, v. gr. episcopo, vt & a legatis a latere, & nunciis, quia papa praetendit concurrentem potestatem cum omni iudice ecclesiastico. Nec dubium est, quin vicarius episcopi eadem decernere possit, cum monitoriorum concessio dependeat ex iurisdictione ecclesiastica. LEVRENIUS *de vicar. episc. p. 209.* Foro ecclesiastico monitoria ideo sunt reservata, quia fulmina excommunicationis hisce magistratibus propria sunt, & quia non conceduntur nisi propter *finem spiritualem*, i. e. propter euitandum, aut emendandum peccatum, quod etsi plerumque rei temporalis restitutionem post se trahat, eam ob causam tamen episcopos monitoria non concedere, ita vt restitutio rei saltem *per indirectum* fiat, cum peccatum non remittatur, nisi restituatur ablatum, docet GIBALLINVS *de iurisdic. sacra p. 31. n. 8.* & hinc concludit RAYNAVDVS *de monitoriis S. l. c. 1. p. 3.* quod clerus hoc modo secularem potestatem non turbet.

§. VI. Conceduntur monitoria solum propter res ar- *In causis ar-*  
*duas & maiores*; quae vero illae sint, iudicis relictum est *ditae & maior-*  
*ribus.* arbitrio, RAYNAVDVS *cit. tract. S. l. c. 1. p. 4. DN. PRAE-*  
*ses in disp. de causis ar. & maior c. l. §. 9. seqq.* Nec *in subsidium.*  
dantur, nisi *in subsidium*, vt episcopus petenti, iuramento vt firmet, iniungere possit, sibi nullum aliud remedium restare. RAYNAVDVS *S. l. c. 1. p. 5.* An etiam concedantur *in criminalibus*, quibus poena sanguinis imminet, da-  
Tom. VI. O o co

eo dissentiunt interpretes: dissentit & praxis populorum. Negat, vel saltem de eo dubitat RAYNAVDVS S. I. c. 1. p. 6. GIBALLINVS vero p. 32. n. 1. illud asserit, cui consentit EVEILLON c. tract. cap. 19. art. 2. Primarium, quod obmouent, dubium est, quod episcopus, illa concedens in causis, quæ *poenam sanguinis* concernunt, periclitetur de incurrenda irregularitate. Cui tamen dubio alii regerunt, quod praelatus *remote* saltem concurrat ad poenam sanguinis; id quod non operatur irregularitatem exemplo eius, qui degradat clericum, vt caractere indelebili exutus, brachio seculari tradi, & secundum leges ciuiles puniri queat, quales casus plures adfert LANCELLOTVS in *inst. iur. canon. libr. 1. tit. 25. §. 12.* ibique ZIEGLER. Meo iudicio hic magna dubitandi ratio oritur ex eo, quod monitoria non dentur, nisi propter *causam spiritualem*, ad quam delicta patrata, qua talia referri nequeunt; vt hinc distinguendum sit, vtrum reuelatio fieri debeat ad *poenam secularem*, an vero ad *emendationem delinquentis* & restitutionem rei ablatae? i. e. si imperatur, vt is, qui eius notitiam habet, illum sacerdoti indicet, vt hic eum in meliorem reducere viam, & ad res restituendas adigere queat. Hoc casu puto, etiam in causis criminalibus posse concedi monitoria, cum vnice emendationem peccatoris & restitutionem damni pro fine habeant, nec reueletur publice delinquens; illo vero casu ea denegarem.

*Ligant tam-  
en subditos.*

§. VII. Quia monitoria sunt *iurisdictionis*: nec alios ligant, nisi subditos; quis vero pro tali in hac materia habeatur, de eo euolui potest RAYNAVDVS c. tract. S. I. c. 1. p. 9. Nec vllus exceptus erit, etiamsi se obstrinxerit iuramento, quia hoc non debet esse vinculum iniquitatis. cap. 18. X. de iureiur. Neque tunc excusabitur quisquam, si vel maxime crimen aduersus ipsum sit commissum, si modo praeter *restitutionem rei ablatae* aliud quicquam adhuc in-

ten-



tentet iudex. GIBALLINVS p. 96. n. 35. Alias enim non obligatur, quia cuique liberum est, imo christianum decet, peccata remittere. Nec testes iure civili priuilegiatos excipiunt canonistae, ubi tamen GIBALLINVS p. 101. n. 42. distinguit inter illos, qui priuilegiati sunt propter *causam* aliquam *naturalem*, vt sunt personae sanguine iunctae, & illos, de quorum priuilegio nulla ratio praeter voluntatem legis adduci potest. Hos praecepto *monitorii* obligatos vult: illos non aequè, quod leges humanae ab aliis usque contrariis tolli possint, non aequè eae, quae *naturali ratione* fundantur. Si dicendum esset, quid ego hic sentirem, pro fundamento adducerem ea, quae supra c. II. §. 8. ex mente DN. PRAESIDIS de *testibus* attuli. Imo quia eius monitoria non obligent ad se ipsum prodendum, iubent tamen ex mente canonistarum reuelari complicem criminis, si is non desistat a peccando, & per nullas vias abstrahi possit, nisi per *denunciationem*.

§. VIII. Exceptiones tamen patitur haec regula, *generalis* etiamsi sit. Non enim obligat monitorium 1) ad reuelanda *absolute occulta*: 2) quae sub *fide silentii* cognita: 3) si reuelatio nullum haberet effectum: 4) quae in confessione sacerdoti reuelata: 5) si dispendium ingens ex *reuelatione* sit metuendum: 6) nec eum stringit, quem iudex aut pars exceperunt: 7) semetipsum: 8) personam coniunctam: 9) denique si dubitatur iuste de obligatione monitorii &c. Occulta vario in iuridicis sumi sensu, iam cap. I. indigitauimus, ita vt respectu vnus negotii pro *occulto* habeatur, quod in aliis eodem iure non censetur. Quemadmodum igitur monitoria feruntur, aut 1) vt reueletur factum ad *distandam poenam*: 2) vt reueletur ei, qui potest prodesse, non obesse, i. e. ei, qui *pro anima* delinquentis curam gerit, aut 3) vt reueletur *restitutionis* ergo; ita etiam diuersae acceptiones *occulti* hic erunt obseruandae. Si enim

ad poenam ecclesiasticam facienda est reuelatio, tunc oportet, ut eiusmodi indicia in promptu sint, quae ad inquisitionem requiruntur, & corporis delicti certitudo non deficiat; alias enim monitorium ferri non poterit, quia iudici non est permillum inquirere in absolute occulta. DN. PRAESES in iure eccles. libr. V. tit. 1. §. 88. segg. Hinc sequitur, illa non esse reuelanda, quae a leuibus accepimus personis, & quae certo affirmare, & probare non possumus. RAYNAVDVS P. I. c. 3. qu. 3. Excipiunt tamen crimen haereseos, quod a quolibet manifestandum esse, contendunt pontificii, etiam si sit occultum, & a leuissimis traditum personis. RAYNAVDVS P. I. c. 3. q. 3. Quod attinet ad reuelationem, quae facienda patri spirituali, tunc occulti appellatio paulo angustius sumitur. Hic enim sufficit, delicti commissi certitudinem, veluti expositionem infantis, adesse, etsi contra certam personam nulla adhuc militent indicia. conf. GIBALLINVS c. tr. p. 37. n. 8.

Quid si sub fide promissum silentium?

§. IX. Nec obligat monitorium, si sub fide alicui promissum sit silentium. Ius enim naturale adeo stringit, ut nec ad papae praeceptum quis obligetur ad reuelandum. NEVIZAN in sylv. nupt. libr. III n. 45. confer. LAZARIVS de monit. 52. Q. 16. n. 5. Eo minus vero adstringi poterit confessionarius ad reuelanda ea, quae in confessione audiuit. c. 13. X. de excess. praelat. GIBALLINVS p. 89. n. 26. Et p. 90. n. 27. etiam si vel maxime haereseos crimen confessum sit. SIMANCA in cathol. instit. tit. 42. n. 14. Immo nec tunc obligat monitorium, si graue dispendium aut vitae, aut fortunarum ex reuelatione facta metuum, ita ut nec haereseos reuelare obliget. GIBALLINVS p. 100. n. 39.

Quid si graue dispendium aut metuum?

vel nullum effectum bonae?

Porro nec obligat ex mente canonistarum monitorium, si nullum haberet effectum alicuius delicti reuelatio. Ad actus frustraneos enim peragendos obligatur nemo. Hinc fuit, testes inhabiles non obligari monitorio ad reuelandum in

in foro ciuili, quorum depositio reiiicitur; secus ac in foro poenitentiali, i. e. si reuelatio facienda est, non tanquam iudici, sed tanquam patri spiritali: ad hoc forum enim leges ciuiles pertinere non censentur. GIBALLINVS p. 87. n. 21. Nec tenetur quis reuelare id, quod is, a quo accepit, iam reuelauit, IDEM p. 84. n. 14. nec eum, quem scit possidere rem reuelandam iusto titulo: principium enim illud iuris ciuilis, quod pretium in rebus singularibus non transeat in locum rei, in foro hoc non attendi dicitur, quippe quod saltem peccatis impediendis & reparandis inuigilat. IDEM p. 84. n. 10. Extra hos casus etiam non reuelandus esse dicitur, qui iam emendatus est, obtentus enim iam tunc est finis monitorii. Denique in genere tenendum, quod monitoria ad reuelandum non adstringant, quando superior reuelatione uti nequit. Conf. omnia haec latius exequentem GIBALLINVM p. 86. n. 18. seqq. apud quem etiam reliquae exceptiones latius discussae legi possunt. De usu huius remedii in foris nostris vid. DN. PRAES. in vol. II. P. 1. conf. & decis. resp. 48.

§. X. Pertractaui argumentum inter pontificios vnice fere vsitatum; hoc vero me ducit ad aliud, etiam solis sacris ecclesiae Romanae proprium. Constituunt enim, peccata necessario presbyteris reuelanda esse, alioquin absolutionem haud obtineri posse. Quapropter confessio- narii munus introduxerunt, ut his reuelatio fieri, & absolutio simul ab illis imposita poenitentia impertiri queat. Equidem, confessionem hanc iuris esse diuini censent, quod tamen firmis argumentis destruxit DN. PRAES. in disp. III. ad Plin. secundum § 9. seqq. Nimirum in primitiua ecclesia confessio peccatorum illis saltem necessaria erat, qui, propter delictum publice commissum a coetu fidelium eiecti, recipi desiderabant. Hi enim necessario ἡγομάζοντο peccatorum suorum facere tenebantur, quod

Confessio-  
rio quoque oc-  
culsa peccata  
reuelanda.

Non vero in  
primis eccle-  
sia.

ab ecclesia, quam laeferant, veniam peterent & deprecarentur. Ad peccata vero *occulta*, eaque necessario reuelanda, nemo obstringebatur, nec confessio praecise actionem sacrae coenae facienda erat, quod nouum *dogma* INNOCENTIVS III. nouorum ille iurium fabricator, deum introduxit. DN. PRAESES in not. ad *Coruini instit. iur. canon. libr. II. tit. 7. §. 1.* Equidem ex hocce more originem traxit *generalis confessio*, quae ab Aug. confessioni inuariatae addictis ante actionem eucharistiae sigillatim: a reformatis generaliter, sacerdote ex cathedra sacra omnes interrogante, & publice omnibus respondentibus, quod illos peccatorum commissorum poeniteat, fieri solet; quae tamen neminem ad manifestationem singulorum criminum obligat. Quemadmodum enim confessionem hanc occultorum specificam non *iuris diuini*, sed meri *ecclesiastici* esse, euictum est a DN. PRAESIDE cit. loco; ita nullum dubium est, quin princeps, protestantium religioni addictus, ius habeat *confessionem singulorum* ad minimum singulorum arbitrio committendi, prout censet B. THOMASIVS in *disp. de iure princip. circa adaph. c. II. §. 12.* ex principiis, quae capite antecedenti praemisera.

Occultae haereses suspecti  
denunciandi.

§. XI. Pergo in explicandis materiis *iuris pontificii*. Nefandissimum hoc iure crimen est *haeresis*, adeo illi odio sum, ut etiam criminosis accenseantur, in quos nuda eius cadit suspicio, ut probauit DN. PRAESES in *disp. de crimine suspecti cap. II. §. 13. seqq.* Nec mirum est, quod tanto haereticos persequantur rigore, cum nihil magis Hierarchiae quam *haeresis* repugnet. Eo itaque annili sunt semper pontifices, ut hoc crimen in herbis supprimerent, & omnem ei latius serpendi abscinderent occasionem; quapropter *deuocata* etiam admissa cautumque, ut etiam *suspecti de haeresi* denunciarentur. Dantur tamen *gradus suspicionis*, & pro horum differentia etiam variat denunciandi

andi obligatio. Nonnulli enim eis saltim sese inquinauerunt suspicionibus, quae vt plurimum fallere solent: alii talibus, ex quibus ordinarie crimen haereseos argui potest: alii denique eiusmodi iudiciis grauati, quae perraro fallere solent. Primi generis dicuntur *leuiter suspecti*: secundi *vehementer*: tertii vero *vehementissime*, vel *violenter suspecti*, quae omnia latius deducta legi possunt in *cit. disp. c. II. §. 5. seqq.* Leuiter itaque suspecti non necessario sunt reuelandi, quia in tanto crimine non vagandum est cum existimatione alterius. DANDINVS *de suspecti. de haeresi praelim. IV. n. 5.* At *vehementissime suspecti* adeo grauantur, vt habeantur instar eorum, qui praesumptionem iuris & de iure contra se habent, i. e. quibus probatio contrarii non est permessa. *c. 7. de haeresi. in 6. conf. LIMBORCH. in histor. inquisit. libr. III. cap. II. p. 213.* Illi vero, qui *vehementer* saltem sunt suspecti, adeo necessario denunciari debent, vt is valde suspectum de hoc crimine se faciat, qui illum intermittit, ALPHONSVS DE CASTRO *de iusta haeret. punit. libr. II. c. 25.* & personae coniunctissimae ne quidem exceptae sint, a ROYAS *de sing. in fauor. fidei, sing. 42.* episcopis vero & archiepiscopis in *c. 13. X. de haeret. singulartiter*, & sub poena depositionis iniunctum sit, vt haereticae prauitatis suspectos denuncient, ad quod notabilem *infragionem* dedit DN. PRAESES *in iur. eccles. libr. V. tit. 7. §. 124.* Et quia episcopi segnius forsitan curiae Romanae in haereticos impetum sequebantur, hinc ab INNOCENTIO III. in qualibet prouincia constituti sunt *inquisitores*, qui extirpandae haereticae contagioni operam darent, nec non principibus & magistratibus locorum praescripserunt, sub interminatione grauissimarum poenarum, vt haereticos denunciarent, de quibus omnibus consulendus DN. PRAESES *c. l. §. 125. seqq.* Vfus vero an practicus dictorum aliquis sit apud protestantes, id est quod merito negandum, cum non

non agnoscamus crimen suspecti vel haereseos in foro criminali, vel saltem non agnoscere debeamus, quippe quod solum circa intellectum versatur, cui leges dari nequeunt. vid. B. THOMASIVS in disp. an haeresis sit crimen?

*Testes synodales olim indicare debebant aconita,*

*et alii inspectores,*

*Periodentes,*

§. XII. Ex antiquitatibus appendicis loco adhuc subiungendum censui aliquid de *testibus synodalibus*, aliisque necessariis denunciationibus. Episcopi enim si olim visitationes ecclesiarum faciebant, post aduentum septem aut plures ex plebè illius parochiae euocabant, quos iuramento obstringebant, de manifestandis omnibus iis, de quibus interrogandi essent, c. 7. C. 35. 46. qui vocabantur *testes synodales*. Hi reuera erant secretorum indices. quod demonstrauit DN. PRAESES in iur. eccles. libr. III. tit. 39. §. 37. & 63. seqq. Praeter hos visitatores etiam alii erant, ab INNOCENTIO III. instituti, c. 25. X. de accus. qui per totum annum simpliciter & de plano, absque omni iurisdictione inuestigare debebant illa, quae correctionem requirebant, vt ea deferrent ad Metropolitanum & suffraganeos. Ex his sine dubio ortum traxerunt *die Rügemeister*, vt a testibus synodalibus *die Rüge-Gerichte*, quae multis in locis, imo in patria adhuc supersunt. vid. cap. seq. §. 3. conf. DN. PRAESES in iur. eccles. c. l. §. 62. Cum his comparati poterunt *Periodentes*, quibus etiam incumbere inuestigare emendanda. In illo tamen a prioribus differabant, quod etiam pollerent auctoritate reparandi, & in ordinem redigendi illa, quae extrauagantia deprehendebant. ZELTNER in disp. de *Periodentis* illorum restitutionem consulit, quae tamen magis optanda, quam speranda, ex iis, quae produxit DN. PRAESES c. l. §. 65. seqq.

## CAPVT IV.

DE OBLIGATIONE AD REVELANDVM  
OCCVLT. EX IVRE GERMANICO.

## ARGVMENTVM.

**I.** Obligatio scabinorum vehnicorum ad deferenda delicta. II. Iuramento firmata. III. Arcana iudicii vehnici celata; aliis non manifestanda nisi Imperatori. IV. Ad denunciandum obstringuntur magistristrusticorum & sculteti. V. Iudicia denunciationis. VI. Iure particulari obstringuntur subditi deferre crimina.

## §. I.

**H**oc capite inquirendum est, quid in patrio solo circa *Iuris Germanici antiqui placita circa hoc thema.* occultorum reuelationem olim iura domestica dispo- fuerint, ex quibus aliquid delibare non iniucundum erit. Quemadmodum vero c. 1. §. 6. indicaui, regulariter nul- lam de iure patrio ad reuelandum occulta dari necessi- tatem; ita inter exceptiones primo loco haec deprehendi- tur, ubi quis ex necessitate officii ad reuelandum obstrin- gitur. Ab antiquis exordiar, nouiora sequentur. Magnae olim celebritatis fuere iudicia occulta Westphalica, de qui- bus nitidam sub praesidio B. THOMASII dissertationem ha- buit DN. FLEISCHER. Singulare in his iudiciis erat, quod *Reuelandi necessitas ex vir- tute officii.* non solum versarentur circa delicta, de quibus late sparsa *ut in iudiciis occultis.* fama erat, sed inprimis etiam circa occulta. Quapropter *per scabinos Vehnicos.* scabini Vehnici iuramento obstringebantur ad deferendum omnia, quae cognouerint Vehm-Wrogica, i. e. quae in iudiciis huius puniendi erant. Etenim si reus non depre- hendebatur in facinore capitali, scabini eum denunciare debebant. Si autem deprehensus *in auctoritate,* tunc locum

Tom. VI.

P p

habe-

habebat das Besiebnen, seu iuramentum septem testium, praecedente ritu des Benusten, h. e. clamoris solennis. Spec. Suev. c. 162. AVTOR. act. Lindav. p. 653. GOLDAST. Reichs-Satzungen P. II. p. 197. & B. THOMASIVS in diss. de occas. & intent. const. crim. Testatur de his vetus ordinatio iudicii Westphalici, quam exhibet HAHN. in collect. rer. Germ. tom. 2. vbi pag. 608. dicitur: Were auch, das ein Schöpf sollich Bosheit von einem verneme, als vor inbegriffen ist, (i. e. quae ad iudicia Vehmica pertinent) den solt er fürbringn an das Gerichte alß lang, biß das Geriecht wurde nach Genadn, oder nach Recht, und solt seinen Eyde damit entrennen. Id quod etiam apparet ex DATTIO de pac. publ. lib. IV. c. 2. n. 24. vbi ita: Ein Freyschöpffe, der ein Sachen boirt, die sich in der heimlichen Acht gebürt zu richten, und entrumet des sinen Aide, den er dem bailgen Rich getan hat &c. Ab hac tamen necessitate denunciandi liberabantur, si delinquentes cum illis coniuncti essent, id quod indigitat vetus ordinatio Vehmica pag. 622. Auch bedarf er nit für sümig darbringn sein Gesipp, Frund, noch sein Gevattern, noch sein Hauß-Gesinde.

*Delatos libro  
inscripsi per  
Frigarium.*

*modus iuran-  
di scabinorum.*

§. II. Hosce delatos FRIGARIUS libro inscribebat, prout docet eadem ordinatio p. 630. Auch soll ein Frey-Greve ein Register machen, und darin schreiben &c. und auch alle die ibene by iren Nubmen und Zunahmen, und wobere sie findt, die verbott werdt, und auch die Cleger dabey &c. De modo iurandi, qui circa scabinos observabatur, sequentia ex TVRCKIO in fast. Carol. qui extat in collectione LEVCKFELDIANA, p. 25. notari queunt: Scabini creandi, vbi in occultam cameram introducti fuerint, detectis capitibus procumbunt in genua, duosque digitos dextrae, imponentes gladio & laqueo, qui ibi, quoties iudicium peragitur, semper in scanno positi videntur, iurant



*rant fidelitatem iudicio, amatores aequitatem, delatores quacunq; cognouerint &c.* Et hunc iurandi modum etiam refert ordinatio *Vehmica* apud HAHN. p. 651. vbi: *Darnach halte im zwein Finger mit seiner vordern Hand uff das Swert, und strancke, und spreche dir nach alßus, daß er wolle den vehme bewaren belen &c. daß er auch wolle bringen fur den fryen Stule in die heylgn beimliche Acht des Königs, was er fur war wisse, oder was er von warhafftigen Liiden hort, das dan seimbrog sey, daß er werde geriecht nach Recht des Kayfers und der Sachßen, oder nach Gnadn mit Willn des Clegers und Gerichtes &c.* Ex his simul obseruare libet, non solum illa denuncianda fuisse, quae quis ipse certo scit, sed & quae a personis fide dignis audiuit.

§. III. Porro ex adductis notari potest, sacramento *scabinos adstrictos fuisse ad celanda iudicii Vehmici arcana* Arcana huius iudicii celanda sanctissimi. ideo enim appellabatur occultum. Id quod ex DATTIO c. l. lib. IV. c. 2. n. 24. illustrari potest, vbi poena in reuelantes arcana huius tribunalis constituta, refertur: *Derselbe, (revelans sc.) der das täte, ist dem heiligen Riche, und frygen beimlichen Gerichte darumb in die böchste Wedde des Königes verfallen, und dem König und dem hailigen Rich, und der beimlichen Achte truwoß und meincidig worden.* Ab hoc rigore tamen scabini excepti erant, imperatore illos interrogante, vt ipsi sub iuramenti praestiti fide, (bey *Schöpfens Aide*) indicarent, quem seimauerint, i. e. in iudicio detulerint, vti ex DATTIO lib. IV. c. 8. n. 12. & 13. liquet: *Ain ieglicher Schöpf sey dem Kayser schuldig zu sagen, ia oder nein: thut er das nit, so sey er dem Kayser pruchlich.* Idem ex sequentibus elucescit, daß ain ieder Schöpf schuldig seye dem Kayser zu sagen, an wellichem Stul er in verseimbt. Id quod etiam passim probari potest ex ordinatione *Vehmica* HAHNII. Ceterum dudum haec

*Nisi imperator illorum manifestationem imperaret.*

iudicia interierunt, ut omnia, quae in compendio recensui, ad historiam iuris antiqui tantum pertineant, & non nisi rudera eorum in quibusdam iudiciis, quae alicubi *die Land-Gerichte*, uti apparet ex SCHOTTELIO *de antiq. in Germ. iur. c. 39. §. 13.* alibi vero *Rüge-Gerichte* appellantur, de quibus postea quaedam adiciam.

*Deferre quoque ruri tenebatur die Bauermeister.*

§. IV. Porro iis, qui ex officio tenentur ad denunciationem, ex iur. prov. Sax. lib. I. art. 2. in f. accensendi sunt *Die Bauermeister*; de his enim ibidem statutum, daß sie sollen rügen und fragen, um alle die zu Ding nicht kommen. Sine dubio hic intelligitur das Land- siue Rüge-Gericht, ad quod secundum SCHOTTELIUM *supra cit. l.* omnes incolae comparere iubeantur. De his igitur statutum in spec. nostra cit. l. quod inagistri rusticorum, qui alibi dicuntur *Heimberger*, *Heimbürge* &c. in illos inquirere & denunciare teneantur. Cont. lib. III. art. 56.

*Sculteti.*

Secundum hoc ius lib. III. art. 19. etiam Sculteti, *die Schul-tzen*, *Schultbeissen* &c. tenentur praefecto denunciare delicta, quae in pagis committuntur, v. gr. clamores, iniurias, vulnerationes alteri ab altero incussas, comminationes, euagationes gladiatorum, imo omnia tam maiora, quam minora delicta, vid. FINCKELTHAVS *obs. 75. n. 6.* & HARTUNG, in *diff. de Scultetis* c. 1. §. 27. ubi haec ex ordina-

*praxis recon-tior.*

tionibus specialium illustrantur provinciarum. In terris Nassouicis in quocunque pago bini ex eius incolis annuatim eliguntur, quorum alter obseruat ea, quae in arvis ab hominibus & animalibus detrimenta fiunt; alter vero attendit, ne quid damni in sylvis per homines aut animalia detur. Hic appellatur *der Wald-Schütze*; ille vero *der Fluß-Schütze*. Et si aliquem in *ausgesessenen* deprehenderint, tunc captis pignoribus illum registris suis (*die Rüge-Register*) inscribunt; animalia vero includuntur in den *Pfand-Stall*, ut dominus eorum notus fiat, & damnum suum

sue noxam *sine mora* refarciat. Hi *officiales* libros suos producunt *auf dem Rugtag*, (de quo postea,) atque in eis, quae denunciant, plena illis habetur fides, vt vnusquisque teneatur refarcire damna, a se, domesticis vel animalibus suis data. Pari modo chirurgi Halenses *necessarii* *Chirurgi*. dici possunt *denunciatores*. Hi enim secundum *ordinat. medicinal. ducatus Magdeb.* iuramento obstringuntur ad denunciandum vulneratos, qui ipsorum ope vtuntur. Quod ideo constitutum, vt clandestinis duellis via praecludatur.

§. V. Mentionem supra iniici *von denen Rüge-Ge-De iudiciis, richten, Rug-Tag*, atque simul *c. III.* notati, ea descen- *vulgo Rüge-Gerichte.* dere ab antiquo *usu testium synodali*. Nomen trahunt a voce *Rügen*, quae significat *deferre, accusare, denunciare*, item *multare & damnare*, vt docent lexicographi WEHNER, SPEIDELIVS, BESOLD &c. voce *Rügen*. Durant haec iudicia etiam nunc permultis in prouinciis, vt de ducatu Wurtembergico testatur SPIZIVS *de procur. canon. c. 2. §. 6.* vbi subditi annuatim conuocantur, & ex singulis sub iuramenti fide quaeritur, quid intra proximum annum contra leges commissum, vel omissum? Locum ex *iure prouinc. Wurtembergico* huc pertinentem exhibet DN. PRAESES in *iure eccles. lib. III. tit. 39. §. 62.* Cum hoc iure etiam conspirat *ius Nassouicum*: ibidem enim annuatim talia iudicia habentur, & subditi stato anni die, qui plerumque est circa *initium noui anni*, comparere tenentur cum parochis, scultetis, & Heimbergeris. Hoc facto singuli indicare tenentur eos, qui leges officiumque transgressi sunt, qui statim de *simplici & plano* multa coërcentur. In his iudiciis praecipue obueniunt detrimenta syluis & arvis illata, quae ibi a custodibus, *von den Schützen*, indicantur; vid. §. *antec.* vt & causae iniuriarum &c. Ceterum huiusmodi iudicia etiam obtinere in ducatu Saxo-  
P p 3 Gotba-

Gothano, ex ord. prouinc. de anno 1667. P. III. p. 260. ob-  
seruauit D.N. PRAESES in iure eccles. lib. V. tit. 1. §. 100.

*Alibi quilibet  
subditus de-  
ferre iuratur.*

§. VI. Illud tamen non praetermittendum, dari in  
Germania diuersas prouincias, ubi quilibet subditus obli-  
gatus est ad denunciationem delictorum; adeo ut quilibet  
necessarius delictorum denunciator dici possit, quem officii  
necessitas a calumnia excusat, si crimen non probauerit,  
modo probabiles delicti coniecturas afferat, & suspiciones.

ANTON. MATTHAEI de crim. ad lib. XLVIII. D. tit. 20.  
c. 1. n. 5. Affirmat hoc de ducatu. Wurtembergico LAV-

TERBACH. de differ. iur. comm. & Würtenb. in causis  
crim. §. 5. n. 6. seqq. ubi plures testes & varios textus ex iure  
prouinciali citauit. De iure Saxonico de eodem testatur

MATTH. COLERVS P. I. dec. 205. cum quo ius Palatinum  
conspirat, Chur - Pfälzische Landes-Ordnung tit. 12. §.

*ut & duella  
reuelanda in  
Saxonia elec-  
torali.*

damit auch, & ius Gothanum supra cit. loco. Speciatim  
vero in Saxonia electorali quilibet sub poena arbitraria te-  
netur ad reuelanda duella, praemeditata & fortuito con-

tingentia, omnes etiam iniurias, tam reales, quam verbales.  
Et si aliquid ex his probauerit, tunc certum praemium ex

paratissimis delinquentis opibus, his vero deficientibus, ex  
aerario publico ipsi tribuitur, nec nomen eius manifestatur.

vid. Chur - Fürstl. Sächsl. Mandat wider die Selbst-Rache  
de anno 1706 §. 41. quod etiam exhibet D.N. a BERGER

in elect. crimin. pag. 306. seqq. Appendicis loco adhuc  
adnecto, quod secundum ord. cam. p. II. tit. 14. Von aus-

getretenen Unterthanen, quilibet indicare teneatur subdi-  
tos hominesque proprios fugitivos, ita ut pacis publicae  
fractae poena maneat illos, qui id neglexerunt. GAIL. de  
arrest. imp. c. 8. n. 15. conf. MEVIVS von Abforderung der  
Bauers - Leute sect. IV. n. 131. seqq. Atque haec omnia,  
ob ueritatem argumenti, duntaxat binis recensui uerbis, at-  
que tantum tetigi, ne metas iustae dissertationis excederem.

CA.

## CAPVT V.

DE OBLIGATIONE AD REVELANDVM  
OCCVLTA EX IVRE FEVDALI.

## ARGVMENTVM.

- I. *Vasallus reuelare domino tenetur damna & laesiones aliorum; II. Etiam si admonitus non sit in iudicio, vel laesiones immineant a personis coniunctis. III. Domini reciproca obligatio. IV. Vasallus impune reuelat committenda delicta domini.*

## §. I.

**F**idem singularem iurat vasallus domino. *Fides* tanti Vasallus domino obligatur ad reuelanda arcana, unde eius salus dependet. in feudis est momenti, vt essentialiale, imo nota feudi characteristica in iure feudali dicatur, 2. F. 2. 6. 7. & 22. & salua feudi essentia remitti nequeat. *z. as. de feud. p. 3. v. 34. MENOCH. conf. 1. n. 29.* Capita huius fidei recensentur in 2. F. 6. & c. 18. c. 22. *qu. 5.* qui tamen casus omnem rem non exhauriunt. Melius itaque est, generali inhaerere principio, & ex illo quaestiones contingentes decidere, quam ex horum casuum recensione lucem foenerari. Si itaque quaeratur, quando vasallus obligatus sit ad reuelandum arcana domino, merito tunc id faciendum esse, dicimus, quando *salus domini* inde dependet. Non tantum iurat vasallus, se domino nullum damnum illaturum, sed & alios volentes facere, *pro posse* impediturum, & si id impedire non potest, saltem, quam cito poterit, indicaturum. *SCHRADER. de feud. p. 9. c. 4. n. 4.* Hinc si vasallus rescuerit, quenquam mali aliquid contra dominum moliri, v. gr. assaltum, mortem, laesionem corporis, captiuitatem, aut grandem patrimonii iacturam: si sciat, velle aliquem ciuitatem, oppidum vel segetes domini incendere, vel

vel illum hosti tradere, vires vel arbores incidere, vel alia hostilia meditari: tunc pro viribus, & quatenus absque dispendio salutis propriae fieri potest, id auertere teneretur, & de imminente periculo mature domino notitiam facere. Et nisi hoc faciat, *feloniam* committit vasallus, & feudo a domino priuari potest. ROSENTHAL. c. 10. *concl.* 17. n. 40. *seqq.* conf. B. GVNDLING. *ad leg. maiest.* c. 3. §. 29. *seqq.*

*Abique distinctione inter silentium iudiciale & extra iudiciale.*

§. II. Faciunt quidem nonnulli discrimen inter *silentium vasalli iudiciale & extra iudiciale*. Illud dicunt, quando vasallus in iure interrogatus, an scientiam habeat periculi domino feudi imminantis? negauerit, cum id ipsum tamen ei notum sit. Et hoc tantum silentium sufficere credunt ad fundandam *feloniam*, non item *extra iudiciale*. Enimvero hoc discrimen omni destituitur solido fundamento. Nexus enim fidelitatis vasallum tenet semper, &

*Vtrum etiam vasallus coniungem patremque aliosque cognatos indicare debeat?*

distinctio haec ipsi iuri feudali ignota est, maxime cum sanae rationi aduersa sit, vnde & alii hanc distinctionem recte reiecerunt. ZIEGLER. *ad Grot. lib.* 2. c. 17. §. 9. TABOR *racem.* p. 254. An vero personas coniunctas, infamata contra dominum meditantes, vasallus indicare debeat, de eo maior est inter Dd. controuersia. ROSENTHAL. c. 1. n. 47. id affirmat de *patre*, negat vero n. 49. de *coniuge*. Si crimen *perduellionis* concurrit, tunc nullum est dubium, quin & *patrem* & *coniugem*, reliquosque coniunctos domino feudi indicare teneatur vasallus. Ast de hoc casu non est quaestio, sed de eo, ubi solus *nexus vasalliticus* intercedit. Ceterum & hoc casu credo vasallum etiam personas coniunctas teneri domino indicare, quae hostilia contra eum intentant. Quamuis enim naturalis erga hos amor rem admodum difficilem reddat, id tamen non tollit obligationem ad *fidelitatem specialem*, quam vasallus domino iurauit. Quapropter & in ipsis consuetudinibus feudalibus approbatum, ut vasallus dominum contra *patrem*

*trem & filium adiuuare teneatur. 2. F. 28. 2. F. 55. STRAVCHIVS in diff. de hostenditiis §. 37. quae extat inter opuscula hist. iur. pol. p. 374. Prouido tamen hic agere debet consilio vasallus, Ante omnia debet impendere omnem operam, omniaque applicare remedia, vt insidiantes a proposito scelesto abstrahat vasallus: potest etiam impersonaliter conceptis verbis periculum domino aperire, illumque praemonere. Si vero haec non profunt, tunc cessare debet amor erga eos, qui a consiliis praua intentantibus discedere nolunt, & vasallo id faciendum, quod iurata promissio ipsi iniungit. Mitius tamen procedendum esse reor cum eis, qui haec neglexerunt, vt loco priuationis feudi emenda feudali plectantur, cum durum admodum sit, naturae ipsi vim inferre.*

§. III. Ad impossibilia neminem obligari, nota est iuris regula. Tunc itaque vasallus erit excusandus, si infortunia domino contingentia non rescuit, vel si absque sua culpa illa ipsi reuelare non potuit. CVRT. de feud. P. 4. n. 59. *lun instans.* Cum interim fides inter dominum & vasallum debeat esse reciproca, vt indigitat 2. F. 6. in f. & paroemia iuris Germanici: *getreuer Herre, getreuer Knecht*, vt &: *böld-Herr, böld-Knecht*, de qua vid. HERTIVS in paroem. iuris German. Hinc non dubium est, quin dominus etiam vasallo teneatur reuelare ea, quae saluti eius detrimentum illatura sunt. Recidunt quidem haec ad quaestionem de feloniam domini, quae a quibusdam pro ente rationis habetur; quos id saltem perpendere oportet, ius Longobardicum, in quo ex 2. F. 6. §. 26. res clara est, continere multa, imo plurima, quae originis Germanicae sunt, nec feloniam domini iuri Germanico adeo incognitam esse. c. 36. iur. feud. Sax. §. c. 69. §. 89. iur. feud. Alem. ibique SCHILTER. Inprimis vero arident, quae ex historicis attulit B. GVDLING. in den Gedancken von der feloniam domini.

Tom. VI. Qq

domini, quae extant in P. 42. Gundlingianor. Et hinc non dubito, quin vassallus agere possit ad priuationem domini directi. conf. HORN. in iurispr. feud. c. 23. §. 26. BITSCHIVS ad 2. F. 26. p. 495. NIC. EVERHARDVS in locis topic. arg. a correlatiuis, n. 12. SCHWEDER in diff. de felonis domini, aliique.

*Limitatio  
quoad vassal-  
lum,*

*qui a domino  
committenda  
indicare im-  
pune possit.*

§. IV. Quantus quantus vero sit fidelitatis inter dominum vassallumque nexus, eo tamen extendi nequit, vt capropter vassallus teneatur tacere secreta domini turpia & ad grande scelus tendentia. Eo enim promissio taciturnitatis, & quod *credentiam* domini non reuelaturus sit, extendi nequit, vt etiam *delicta committenda* ea comprehendantur. vid. supra c. 2. §. 2. Si itaque vassallus sciat, dominum hoc vel illud crimen patraturum, si ipse id ei sub *fide silentii* crediderit, recte reuelat illud vassallus, nec priuatur feudo. SCHRAEDER. de feud. P. 9. c. 5. n. 55. Suppeditat quidem hic auctor cautelam, vt is, in quem malum propositum dominus concepit, generaliter admoneatur de futuro periculo, vt sibi de eo caueat. Quod concedo, si periculum hocce modo satis auerti queat; sin secus, vassallus reuelabit. Id tamen nexus fidelitatis domino debitae in hoc, contra tradita c. 2. §. 3. adhuc requirit casu, vt dominus praemoneatur, & omnibus modis a concepto consilio abstrahi tentetur: si enim illud vassallus intermittat, cum tamen potuerit, sine dubio in *legem fidei* impingit. Imo periculum subibit de priuatione feudi, quam tunc fieri posse, affirmat TIBER. DECIAN. prax. crim. lib. 7. c. 17. n. 16. vbi ex coniecturis constat, vassallum hoc casu non ad praecauendum delictum, sed ex odio in dominum ad reuelationem processisse. Remenim bonam affectu facere malo, non extra crimen est, vt censet STRICK. de reuel. credent. c. 5. n. 8. sqq. Ea vero, quae hic de vassallo dixi ex fundamentis §. antec. iactis, etiam ad dominum applicari poterunt.

C A 2



## CAPVT VI.

DE OBLIGATIONE AD REVELANDVM  
OCCVLTA EX IVRE PVBLICO.

## ARGVMENTVM.

- I. Subditi reuelare obligantur salutis reipublicae inimicae. II. Silentium in crimine perduellionis in crimen incidit. III. Nec ulla exceptione excusatur; IV. nec necessitudinis vinculo: V. nec illud denunciandi poena calumniae imminet. VI. Commercio litterarum cum hoste interdictum. VII. Monetae adulteratores defendendi sunt. Merces vectigales apud publicanum profitendae. VIII. Poena eos non profitentium. IX. Officium ministrorum principis in reuelandis occultis. X. Officium nuntiatorum in nunciandis bonis vacantibus. XI. Obligatio ad bona censitoribus indicanda.*

## §. I.

**M**erito hic exordior a necessitate reuelandi illa, a quibus *Subditi obligantur ad reuelanda ea, quae salutem reipublicae in graue discrimen deducunt.* *Salus totius reipublicae* dependet, & quae, nisi praecaueantur, exitum infaustum illi procurant. • Ad haec igitur reuelanda, eo magis obligabitur quilibet, quo arctius singulorum salus cum incolumitate reipublicae connexa est. Pertractauit hoc argumentum B. GVNDLINGIVS in *comment. ad legem Maiesl. c. III. & IV.*, vt inde hic nihil nisi synopsis eorum, quae ibidem prolixè exposuit, tradere possim, intermixtis tamen passim propriis meditationibus. Quemadmodum vero *societates ciuiles* initae sunt ea de causa, vt ciues sese defenderent contra hostes, & quieti internae operam darent; ita *tacite* quasi conuentum fuit ab initio, vt quilibet obstrictus censeatur ad praecauenda omnia ea, quae *proditores* contra societatis huius

Qq 2

quis.

*quietem & salutem publicam moliuntur.* Animaduertimus itaque, non solum illum contra *leges societatis civilis* peccare, qui ipse insidias ei struit, sed & qui non satagit e medio tollere eas, quae ab aliis structae, compagi huic ruinae minitantur. Liqueet praeterea exinde, quod is etiam contra societatis civilis impingat leges, qui non *reuelando*, sed *tacendo*, impiis contra rempublicam moliminibus exitum non praeccludit. Omnino enim pro *caussa morali* nefandi talis criminis haberi debet is, qui illud sibi notum non denunciatur, cum is, qui, cum *potest & debet prohibere*, illud negligit, participem facinoris sese faciat. Minime a *conspiratione* cum hostibus reipublicae sese liberare valet silentarius talis, & non potest non videri approbasse consilia hostium praua iubentium, si tacendo illa perimere negligit.

*remouetur  
dubium.*

§. II. Obiicis: atqui Deus permittit, ut fiant peccata, cum tamen *prohibere* posset, ergo nec homo, ergo nec *civis* in republica ea, quae ad destructionem eius constanter, detegere necesse habet. Enimuero regero, Deum etiam iubere, ut delictis, in quantum per humanam imbecillitatem fieri potest, obex a quolibet ponatur. Exinde vero consequitur, ut quilibet obligatus sit ad mala grauiora a ceruicibus conciuum auertenda, ne illud negligendo, de eis participet. Nec sufficit, si is, qui huius criminis notitiam habet, illud commendat Deo, eumque inuocet, ut prouideat, ne exitum, quem maleferti intendunt, fortia-  
tur, sed ut recens conceptum consilium in fumum abeat. Id quidem non improbo, si Deum precer, ut auxilio adsit, sed prorsus suadeo proboque. Ast, quemadmodum D. O. M. plerumque utitur *mediis conuenientibus*, ad exequenda voluntatem suam, ita conscius talis non liberatur, si Deo soli eiusque *providentiae* rem committat, nisi media applicet idonea, ad finem perducentia. Faciat quilibet, quod

quod sui est officii, cetera commendet Deo. Nequaquam ergo iniustitiae inculari possunt leges, si *silentium* in hoc crimine puniendum statuunt. Cum enim iam ipso naturae iure hoc silentium sit prohibitum, nulum est dubium, quin leges civiles & suum valorem, addendo necessitatem hanc denunciandi, stabilire, poenalemque sanctionem illi addere potuerint. Agnouerunt hoc pleraeque gentes, apud quas perduelles & conscii grauissimo plectuntur supplicio. Romani sane aequae supplicia irrogarunt conscis, licet extra societatem criminis constitutis, ac quidem ipsis proditoribus patriae, uti videre est apud *GVNDLINGIVM c. l. c. III.*, qui illud *legibus & exemplis* comprobatum dedit. Nec minus *Germana fides* sustinuit, impunitam manere infidelitatem per *silentium* tale commissam, ita ut & *vasallus*, & *subditus* obstringantur ad denunciationem, uti liquet ex *capitular. reg. Francor. a GVNDLINGIO c. l.* adductis, & contra exceptiones aliorum vindicatis. Conspirant cum Germanis *Dani*, conspirant *Franci & Belgae*, quod probat supplicium *GROENEVELDTII*, contra *MAVRITIVM*, *Araulionensium principem*, a fratre *Stautemburgico* machinatum perduellionem non reuelantis; nec dissentiant *Sueci*. Omnium rigorem in puniendo hoc silentio superant *Poloni*; mitiores vero erga eos se exhibent *Angli*, in coercendo alias crimen *perduellionis* rigidi, qui silentes sola multae dictione plectunt. Testis est *COWELL. in instit. iur. Anglic. libr. IV. tit. 18. sect. 37.* Veteres quoque ex Graecis & aliis gentibus eodem rigore vsi sunt, de quo documentum exhibet satum *Philotae* ab *ALEXANDRO M.* capitis damnati, ob non factam reuelationem conspirationis contra ipsum constatae.

§. III. Si contra iusticiam necessitatis denunciandi perduellionem regeris, quod nemo legem auribus scribere possit, sed vel inuitus audire debeat, quae nescire mavult:

Qq 3

respon-

*et sic recte silentium puni-  
tur in crimine  
perduellionis.*

*iure Romano,*

*Germanico,*

*Danico, Bel-  
gico,*

*Suecico.*

*Anglico.*

*contraria re-  
mouetur.*

*quietem & salutem publicam moliantur.* Animaduertimus itaque, non solum illum contra *leges societatis civilis* peccare, qui ipse *insidias* ei struit, sed & qui non satagit e medio tollere eas, quae ab aliis structae, compagi huic ruinam minitantur. Liquet praeterea exinde, quod is etiam contra societatis civilis impingat leges, qui *non reuelando, sed tacendo*, impiis contra rempublicam moliminibus exitum non praecludit. Omnino enim pro *caussa morali* nefandi talis criminis haberi debet is, qui illud tibi notum non denunciat, cum is, qui, cum *potest & debet prohibere*, illud negligit, participem facinoris sese faciat. Minime a *conspiratione* cum hostibus reipublicae sese liberare valet silentarius talis, & non potest non videri approbasse consilia hostium praua iuventium, si tacendo illa perimere negligit.

*remouetur  
dubium.*

§. II. Obiicis: atqui Deus permittit, vt fiant peccata, cum tamen *prohibere* posset, ergo nec homo, ergo nec *civis* in republica ea, quae ad destructionem eius constantur, detegere necesse habet. Enimuero regeo, Deum etiam iubere, vt delictis, in quantum per humanam imbecillitatem fieri potest, obex a quolibet ponatur. Exinde vero consequitur, vt quilibet obligatus sit ad mala grauiora a ceruicibus conciuuium auertenda, ne illud negligendo, de eis participet. Nec sufficit, si is, qui huius criminis notitiam habet, illud commendet Deo, eumque inuocet, vt provideat, ne exitum, quem malefertiati intendunt, fortia-  
tur, sed vt recens conceptum consilium in fumum abeat. Id quidem non improbo, si Deum precer, vt auxilio adsit, sed prorsus suadeo proboque. Ast, quemadmodum D. O. M. plerumque vitur *mediis conuenientibus*, ad exequenda voluntatem suam, ita conscius talis non liberatur, si Deo soli eiusque providentiae rem committat, nisi media applicet idonea, ad finem perducentia. Faciat quilibet, quod

quod sui est officii, cetera commendet Deo. Nequaquam ergo iniustitiae inculari possunt leges, si *silentium* in hoc crimine puniendum statuunt. Cum enim iam ipso naturae iure hoc silentium sit prohibitum, nullum est dubium, quin leges civiles & suum valorem, addendo necessitatem hanc denunciandi, stabilire, poenalemque sanctionem illi addere potuerint. Agnouerunt hoc pleraeque gentes, apud quas perduelles & conscii grauissimo plectuntur supplicio. Romani sane aequae supplicia irrogarunt conscis, licet extra societatem criminis constitutis, ac quidem ipsis proditoribus patriae, uti videre est apud *GVNDLINGIVM c. l. c. III.*, qui illud *legibus & exemplis* comprobatum dedit. Nec minus *Germana fides* sustinuit, impunitam manere infidelitatem per *silentium* tale commissam, ita ut & *vassallus*, & *subditus* obstringantur ad denunciationem, uti liquet ex *capitular. reg. Francor. a GVNDLINGIO c. l.* adductis, & contra exceptiones aliorum vindicatis. Conspirant cum Germanis *Dani*, conspirant *Franci & Belgae*, *Danico, Belgico*, quod probat supplicium *GROENEVELDTII*, contra *MAVRITIVM*, *Araulionensem principem*, a fratre *Stautemburgico* machinatum perduellionem non reuelantis; nec dissentiunt *Sueci*. Omnium rigorem in puniendo hoc silentio superant *Poloni*; mitiores vero erga eos se exhibent *Polonico, Angli*, in coercendo alias crimen *perduellionis* rigidi, qui *Anglico*. silentes sola mulctae dictione plectunt. Testis est *COWELL. in instit. iur. Anglic. libr. IV. tit. 18. sect. 37.* Veteres quoque ex Graecis & aliis gentibus eodem rigore vsi sunt, de quo documentum exhibet fatum *Philotae* ab *ALEXANDRO M.* capitis damnati, ob non factam reuelationem conspirationis contra ipsam constatae.

§. III. Si contra iusticiam *necessitatis denunciandi* *perduellionem* regeris, quod nemo legem auribus scribere possit, sed vel inuitus audire debeat, quae nescire mauult:

Q 9 3

respon-

respondeo, ex *necessitate audiendi* non inferri, neminem ad reuelationem posse obstringi. Nec iuuat; contra amicitiae leges impingi, si secreto commissa perduellio reueletur: nulla enim hic locum sibi vindicat amicitiae ratio, quae tanta esse non debet, ut reipublicae salus ipsi postponatur. Praesertim cum pessimi sit hominis, cum malis amicitiam fouere. Sit, quandoque rumorem aliquem fundamento carere. Sit etiam, ab irato, ab ebrio, a loquaci, a foemina aliquid effutiri. Hoc non spernendum, sed etiam mature denunciandum. Reipublicae enim salus adeo religioni subditis esse debet, ut etiam minimis intenti, illi prospicere satagant. Credulum esse sane consultum est, si agitur de *incolumitate reipublicae*, maxime cum priuatorum non sit, iudicare de *periculi grauitate*, vel *leuitate*. Nec terrere debet difficultas probationis in talibus casibus, metusque poenae, quae calumniatores manet. Cum enim princeps omnino velit, ut a quocunque hoc crimen denunciatur, ut minima etiam indicia reuelentur, ut nulla personae inhabilitas attendatur, & hinc quilibet *ἀξιωματός*, necessariusque sit denunciator; facile liquet, *calumniae* poenam hic ut plurimum exulare, cum noluisse credi debeat, ut impedimentum obstruatur subdito, quominus officio suo defungi possit, prout etiam Romanorum iure de eis statutum est, qui *uecessarii sunt delatores*. IUL. CLARVS §. *fin. q. 7. n. 10. conf. c. 16. X. de accusat.* Nec eum *auctoritas*, *potentia* & *opes deferendorum* a proposito abducere debent. Salus reipublicae praeualeat, & princeps tueri teneatur deferentem, ne a delatis, si forsan per multifarias emerferint machinas, opprimatur. Et hic maxime locum habebit illud HORATII:

*Iustum, & tenacem propositi, virum  
Non ciuium ardor praua iubentium,*

*Non*

*Non vultus instantis tyranni,  
Mente quatit solida.  
Si fractus illabatur orbis,  
Impavidum serient ruinae.*

§. IV. Non igitur scientem excusabit vlla exceptio, <sup>nullum neces-</sup>  
nec <sup>situdinis vin-</sup> *cognitionis vinculum* obiectum cum a necessitate reue-  
landi liberat. Pater tenetur denunciare filium, filius pa-  
trém, maritum coniux &c. *l. 36. de relig.* Et quamvis <sup>culum hic ex-</sup>  
<sup>cusat.</sup> *εγγρη φουρη*, naturalis amor, intercedat inter hasce perso-  
nas, non tamen tanta haec est necessitudo, vt propterea  
reipublicae & patriae salus ei postponenda sit. Praestat  
perdere patrem & fratres, quam totam civilem societatem  
distumpere. Nihil itaque amplius euincit hic amor, na-  
turae hominum insitus, quam quod admodum *difficile* sit  
hisce personis id praestare, quod leges iubent, & quod ad  
mitigandam poenam principem possit inducere. Ast id,  
quod est *difficile*, quod *durum* videtur, non est impossibile.  
Obiici quidem posset, infamiam in ipsum filium redundare <sup>dubium remo-</sup>  
ex crimine patris, & ita hunc adstringi non posse ad inu-  
ventur.  
rendam sibi ipsi hancce maculam. Ast inuerto argumen-  
tum, asseroque, quod is potius, qui perdit patriam, qui  
omni modo illius interitui non occurrit, qui ob seruatum  
silentium ruinae eius *caussum moralis* dici potest, infamis di-  
cendus sit; is vero nullo modo notandus, qui *conspiratio-*  
*nem* detegendo ipsum patrem denunciat, & patriam ab  
imminente interitu vindicat liberatque, praemio adhuc  
dignus. *cit. l. 36.* Crimen paternum iis obesse nequit, qui  
a praesenti interitu rempublicam liberant. Hos merito  
laudes, hos praemia manent, illudque firmum persistet:  
*Salus reipublicae suprema lex esto.* Opponi mihi posset <sup>Dubium ex l.</sup>  
ex Romanis legibus, quod *l. 5. C. ad leg. Iul. maiest.* in <sup>l. C. ad L. Iul.</sup>  
<sup>mai.</sup> *liberos tam atrocia statuerit, etsi infantes fuerint, adeoque*  
libe-

liberos cogi non posse, vt denunciando patrem, se ipsos in miseriam tantam, *ubi mors solatium, vita vero supplicium est*, praecipites agant. Quemadmodum vero incivile est, de lege iudicare velle, nisi tota ea perspecta; ita idem in ARCADII constitutione servandum venit. Ratio eius in ipso textu est, *quia paterni criminis exempla in illis metuantur*; quae ratio ad filios, qui patrem denunciant, applicari nequit. In his paternum crimen non metendum est, qui fida in rempublicam mente cognationis, ab ipsa natura introductae, disrumpunt vinculum: qui amorem omnibus insitum pro servanda incolumitate reipublicae flocci pendunt, patremque ipsum, ex cuius carne & sanguine prognati sunt, societatis civilis saluti immolandum tradunt. Haec reuera tanti momenti sunt *documenta*, vt apertissime ratio *legis cit.* consequenter etiam ipsa cesset. Non dubitum est, illum ab honoribus in republica non repulsum iri, qui tam insigni zelo de illa bene meruit, & ita iuter omnes ad honores supremos promouendus.

*Novum dubium ex iniuriamen-  
te tortura  
deductum.*

§. V. Ultimo adhuc torquent se quidam dubio novo; ex Romano iure desumpto. Cum enim secundum l. 3. C. ad leg. Iul. torturae aliquando subiiciendus sit is, qui *crimen maiestatis* intenderit, sed non probaverit, quomodo, inquirunt, dici poterit, voluisse imperatores, denunciandum esse crimen perduellionis *semper*; nec spernenda esse *minima* etiam *indicia*, cum supra docuerim, haud excipienda esse ea, quae facile probari nequeunt? Et tamen equuleus imminet eis, qui non probant, qui in accusatione ipsa succumbunt, qui tamen obsecundantes legi fuere. Sed distingue, & res clara erit. Agit l. 3. C. a. l. de eo, qui temere accusat, & nihil probat, sed innocentia accusati evicta, *calumniae* suspicionem gravem contrahit. Enimvero non omnis hodie accusat, qui indicat, qui praemonet. Qui *accusat*, necessario probabit; si minus, tunc merito *poenas calu-*



*calumniatorum* luit. Nemo enim ad accusandum cogitur regulariter. Aliud vero est in simplici manifestatione, ad quam hoc casu, lege iubente, quilibet obstringitur. Quo facto, principis est aestimare, vtrum indicia ita sint comparata, vt per *accusatores publicos* contra eum procedendum sit. Conf. BRUNNEM. ad l. 5. C. ad leg. Iul. maiest. & STRYK. in disp. de curiositate c. V. n. 14. seqq. ibique allegati & alij. Equidem Romanis accusationis processus vnice in criminibus vsitatus erat, prout probauit DN. PRAESES in iur. eccles. libr. V. tit. 1. §. 3. seqq. vt nuda *denunciatio* non sufficere visa fuerit, si non simul exsequeretur. Ast considerandum est, criminis maiestatis cognitionem principi referuatam fuisse, illumque per accusatores publicos procedere potuisse, vt simplex reuelatio fraudi esse haud potuerit reuelanti. Tendeat itaque *denunciatio* haec necessaria vnice in hunc finem, vt praemoneatur princeps de instanti periculo, quo, sibi, reique publicae contra hostilia machinantes praesidium circumponere possit tutissimum. Haec praemonitio non semper requirit, vt *accusatio* cum ea coniuncta sit, etsi *inquisitorius processus* incognitus fuerit illis temporibus. Et de hac praemonitione & manifestatione etiam legislatores sensisse in L. L., vbi conscios, *non reuelantes*, puniendos volunt, & accusantibus non probantibus equuleum dictitant. Tam inique enim, tamque aspere imperatores statuisse, credi nequit, vt in eadem lege, sub poena quid iusserint, quod in illa ipsa, sub *equulei metu*, iterum prohibuerunt.

§. VI. Quemadmodum vero in tanto crimine, vnde *Commercium* totius reipublicae iactura dependet, omnimoda semper *literarum* cautio adhibenda, vt praecaueatur, & mature detegatur; ita non mirandum est, militibus inprimis omne cum hoste *cum hoste interdictum.* *literarum commercium interdictum* esse, quatenus literae quicquam, quod reipublicae & belligeranti nocere possit,

Tom. VI.

R r

con-

continent. Ne tamen sub hoc velamine, quod de *re priuata* literae scriptae fuerint, infausta & clandestina cum hoste, contra patriam communicentur consilia, ideo necesse erit, ut miles vel alius, in causa priuata ad hostem scribens, literas prius ostendat domino, vel supremo belli duci. HYER. GIGAS *tr. de crim. laes. maiest. rubr. qual. &*

*Inde literas  
ab hoste miles  
accipere non  
potest sine du-  
cis praesent.*

*a quib. crim. mai. comm. Q. 21. n. 5.* Et hancce ob causam id ipsum etiam in *Rec. Imp.* iniunctum est militibus, adeo ut literas ab hoste, absque praesentis ducis belli acceptantes, ultimum maneat supplicium. vid. *Fuß-Knechts Bestallung de anno 1570. art. 25. ibi: Es soll keiner einen Brieff in des Feindes Lager schreiben, oder Bottschaft thun, und von den Feinden auch keinen empfangen ohne Befehl und Erlaubniß des Obristen, bey Leibes-Straffe.* conf. STRYK. *de reuel. credent. c. III. n. 39. seqq.*

*Utilitas pro-  
tue monetae.*

§. VII. Transitum facio ad rem monetariam. Quantum reipublicae interfit, *monetam* habere probam, ex eo sine ullo negotio cognosci potest, quod ipsi nihil magis curae esse debeat, quam commercia promouere, eaque, ceu animam reipublicae, sibi habere commendata. Haec tamen nullo consistere possunt modo, si neruus rerum sit languidus, i. e. si *moneta* sit *adulterata*. Prouide igitur statuitur in *l. 1. C. de falsa moneta* in odium eorum, qui nummos illicite constant cuduntque, ut ab omnibus conquirantur, & iudici, etiam cirra eius mandatum, exhibeantur. BRUNNEM. *ad l. 1. C. de fals. mon.* Si seruus detulerat falsum monetarium, libertate donabatur, siueque domino restituebat pretium. *l. 2. C. pro quib. caus. serui libert. pro praem.* Confirmata haec sunt in FRIED-

*adulteratores  
monetarum  
indicandi.*

LANDI *Müntz-Ordnung de anno 1559. §. hierauf setzen, ordnen &c. §. seqq.* LAVTERBACH. *de differ. iur. comm. & Würtenb. in causis crimin. §. V. n. 6. seqq.* Telonia & vectigalia pariter penduntur propter commercia, ideo de his

*Merces publi-  
catis indican-*

his quoque paucis agendi locus erit. Disposuerunt videlicet leges, ut is, qui vehit merces, eas publicano profiteatur. *l. 16. §. 3. Et 12. de public.* Nec requiritur, ut publicanus transgredientem de officio suo moneat; propterea enim eriguntur *statuae mercuriales*, ut inde quilibet cognoscere possit, vectigal hic esse pendendum. Ipse igitur vector sponte venire & profiteri *merces vectigales* debet, etsi non sit interpellatus. *l. 16. §. 3. de publican.* Denique cum vectigalia vbiuis terrarum in vsu sint, ignorantia affectata & crassissima foret, si vector illam praetenderet; inquirere enim viarum publicarum ignarus debuisset, si dubitasset. HENR. A ROSENTHAL *de feud. c. V. concl. 37. n. 1.* IOH. MASCARD. *de probat. concl. 834. n. 8.*

§. VIII. Dantur tamen merces, quae a vectigalibus *nisi sint immunes* immunes sunt, CUIAC. *libr. 14. observ. 3. l. P. Sax. libr. II. art. 27.* circa quas distinguunt, utrum sint res *notorie immunes*, an de earum qualitate ambigatur? illae haud indicandae, bene tamen haec. Eruunt communiter hoc discrimen ex *l. 16. §. 3. π. de publican.* quod tamen inde deriuari non posse, probauit ZIEGLER. *de iur. maiest. libr. II. c. 11. §. 1. Et 2.* Interim discrimen hoc *in praxi* & ratione fundatum receptumque esse, testatur MEYVS *ad ius Lubec. libr. II. tit. 3. art. 6. n. 10.* cui consensum lubens praebeo: frustranea enim esset professio harum mercium, praesertim cum hodie merces vectigales distinctim annotatae sint *in den Zoll-Rollen*; nisi eum in finem confessio fiat, ut publicanus sciat, res esse immunes, quod ibi praecipue locum habet, vbi merces *immunes* vehentibus datur *ein Paß-Brief oder Frey-Zettul*, quod alicubi fieri, testatur KOEPEN *decis. 50. n. 13.* Ea vero, quae hactenus de rebus vectigalibus obnoxiiis attuli, etiam applicari possunt ad *personas* huic oneri subiectas, quales apud nos sunt ludaci. Poena fraudantium vectigal & merces non indicantium *Poenae non in:*

*dicantur  
merces vesti-  
galibus oner-  
atas.*

est, quod merces cadant in commissum. *l. 11. §. 12. D. de publican. l. 16. §. 3. eod. & l. 5. C. de vestigal. & commiss.* i. c. dominium mercium amittitur *ipso iure*, & fideus illas a quocunque potest vindicare possessore. SCHILTER. *exerc. ad π. 42. §. 56.* Quodsi euaserit fraudator cum mercibus, postea deprehensus, arresto detineri potest, vsque dum satisfaciatur. KLOCK. *de contrib. c. 19. n. 589. & 611. seqq.* Propterea vero, quod merces in commissum cadant *ipso iure*, non licebit aurigae, purgare dolum, & postea vestigal offerre. *l. 14. π. de publican. GAILIVS observ. 51. §. 5.* Praesupponitur tamen hic *dolus*, qui formam constituit omnium delictorum, DN. PRAESES *in iure digest. ad tit. de public. §. 20.* cum illi, qui errore probabili ducuntur, liberentur praestatione dupli. *l. 16. §. 10. cit. tit.* Quod non est iniustum, cum talis error plerumque aliquid *rusticitatis* admixtum habeat, quapropter ignorantia iuris in totum non excusat. *l. f. §. 5. eod.* Quatenus vero commissi poena redundet in dominum mercium, de eo euoluatur MYLERVS AB EHRENBACH. *de princ. & statib. imper. P. 2. c. 64. §. 10.*

*Ministri impe-  
ratoribus ne-  
cessarii.*

§. IX. Inprimis vero ad officium *ministorum principis & officialium* pertinet, reuelare imperanti occulta, quae ipsi scitu necessaria sunt. Principem enim solum oneri reipublicae ferendo haud aptum esse, sana dicat ratio; quapropter sibi solent adfiscere cooperatores consiliariosque, quibus partes reipublicae gubernandas tradunt, & quorum ope in regimine vniuersi uti possint, ad expedienda negotia publica. Ex intentione igitur, qua princeps sibi consiliarios constituit, elucescit, quod obligentur ad reuelanda omnia ea principi, quae ipsi reiue publicae salutaria credunt. Hac de causa consiliarii principis etiam ad *fidelitatem* singulari obstringuntur iureiurando, quae ad hanc reuelationem eos obligat; e contrario vero sancto silentio inuolucere debent illa, quae ab aliis nesciri, reipublicae salus

exigit. Quid vero dicendum, si princeps *impia*, si nefaria caedem innocentium moliatur? ut in *nuptiis Parisiensibus* factum est. Putat STRYKIVS *de reuel. credent. c. 5. n. 12.* omnia impendenda esse media, ut princeps a proposito abstrahatur, quibus tamen in casum adhibitis, obsequium Deo debitum a nexu *silentii* releuare, subiectionisque frenum paulisper laxandum esse, ita ut consiliarius possit reuelare propositum principis ei, cui interitus imminet, ad instar vasalli, qui peccata domini futura reuelare debet.

*Quid si princeps impia consilia nudi-  
setur.*

Eatenus quidem beato viro consentio, quod consiliarii officium requirat, omnimodo principi iniunctum molimen dissuadere, illaque, quae iura etiam suppeditant, remedia, ad praecauendam executionem pessimorum consiliorum, adhibere, quorum *l. 20. C. de poenis* spectat, cuius remedio ab infinitorum innocentium ceruicibus caedem nefariam auertit summius CVMACIVS, teste ANTONIO MATTHAEI *de iur. gladii c. 38. p. 655.* furentibus nuptiis Parisiensibus. Ait si haec omnia inefficacia sint, mihi persuadere non possum, quod consiliarius teneatur ad reuelandum. Cui enim reuelaret, fere ignoro. Princeps neminem iudicem habet, nisi Deum. Si dicis: subditis, quibus interitus imminet; rursus quaero: in quem finem? an ut arma contra principem arripiant, & eum vi a proposito detineant? absit vero, ut hoc statuamus. Rectius sane facturus est, si consiliarius taceat, executionem vero, quantum fieri potest, differat, & rem committat Deo, quietenique reipublicae conseruet, quamvis cum plurimorum interitu coniunctam. Satius enim est, vnum alterumque mori, quam totum populum, per collisionem internam cum imperante perire. Et hanc ob causam, si princeps moliatur bellum non adeo iustum, consiliarius non debet propalare eius consilia hostibus, sed priori incedens modo, principem dehortari, submissequae, in quantum potest, ei resistere, IOH. NOLDEN. *de officio*

*boni consilarii* §. 27. n. 8. immo propriam salutem reipublicae incolumitati postponere, & potius vitam perdere, quam omnia ea non tentasse, quae principem a tali proposito abstrahere possunt. EBERH. A WEYHE in *aulic. polit. reg.* 76. Si vero haec nihil proficiant, divinae directioni relinquat exitum rerum, & non audeat reuelare quicquam hostibus, ne res publica maius sentiat damnum, si hostis arcanorum eius particeps factus sit, ne

*quicquid delirant reges, plectantur Achiui.*

Inter officiales quoque primarias partes tenent *legati principum*, qui *custodes secretorum* inter omnes esse debent, adeoque commercium literarum & relationes sancta fide regere & occultare debent. An vero successor in principatu integrum sit, ut secretas relationes ad principem detinendum directas edat, exhibeatque atque ita propalet, legatum eius cogere, de eo speciatim actum est a DN. PRAES. tom. II. P. II. *consil. & decis. iur. resp.* 1118.

§. X. Ad alios nunc iuris articulos propero, in quibus *occulta* reuelanda sunt. Ne fiscus suo iure in *bonis caducis* fraudaretur, in republica Romanorum peculiare constituti erant officiales, qui illa nunciarent, ideo dicti *nunciatores*. l. 1. §. 5. π. de iure fisci. Hi aspiciant praemia, si recte deferrent, l. 15. §. 3. l. 49. π. eod. sin falso, tantundem acriario inferre debebant, quantum praemii loco illis constitutum erat, si recte nunciassent. c. l. 15. §. 1. Postea cum plurima sub colore, quod caduca essent, fisco vel praesidi calumniose nunciarentur, imperatores constituerunt, ne vlla delatio in posterum fieret absque aduocato fisci. BRUNNEM. ad l. 15. C. de delator. n. 1. seqq. Hoc adeo extendebatur, ut, si aliquis ex hisce sycophantis praesumeret sine aduocato denunciare, parti laesae liberum esset, seueritatem iudicium implorare, ut omni modo huiusmodi denunciatores graui afficerent poena. l. 4. §. 5. cit. tit. Conf. LAUTERB. in coll. theor. pract. ad tit. de iure fisci §. 10. §. XI.

§. XI. Collectae & tributa imponuntur vt plurimum <sup>Facultates</sup> cuique pro copia facultatum. Cum vero hae censitoribus <sup>suar quilibet</sup> non possint esse cognitae, hinc necesse est, vt quilibet cas <sup>censitoribus</sup> fideliter indicet. Hinc receptum est, vt vnusquisque medi- <sup>indicare de-</sup> ante iuramento ad manifestandas facultates suas cogatur.

BOCER. de collect. c. 12. n. 15. Quamuis enim durum videatur & inhumanum, publicatione, pompaque rerum familiarium, & paupertatis detegi vilitatem, & inuidiae exponere diuitias, prout ratiocinatur THEODOSIVS in l. 2. C. quando & quib. quart. par. nec interuentu iudicis secreta patrimonii sint scrutanda; l. 2. C. de alim. pupill. praest. bonum tamen publicum, & ne vnus in imponendis censibus prae altero praegrauetur, contrarium suadent. Conf. R. Imp. de anno 1598. & 1603. CARPZ. 4. Resp. 74. An vero bona non professi in commissum cadant? quaestionis est; quod merito negandum de iure constituto. BRVNEM. ad l. 13. C. de omni agro desert. Quin vero status imperii poenam confiscationis in occultantes bona possint statuere, non est dubium, quamuis id neget LYNCKER. in disp. de catastrois c. 4. §. 10. p. 71. Id adhuc coronidis loco notandum, in aliis casibus etiam, qui ad reipublicae commodum tendunt, principem edicto cauere posse, vt facultates subditorum vel omnium vel quorundam manifestentur. Ex diurnis enim publicis percepimus, imperatorem augustissimum praecipisse mercatoribus, vt indicarent negotiationis suae in Galliam facultates, & Gallorum in terras Austriacas, vt inde calculus duci possit, an & quatenus propter bellum a Gallis inceptum detrimentum sentire possent? Ceterum plura adhuc adferri potuissent de necessitate reuelandi occulta argumenta; quia tamen discretio iam praeter opinionem excreuit, non sine ratione hisce acquiesco, persuasus, potiora me non neglexisse, simulque deuota mente agnoscens, quod summum Numen conatibus meis tam

gratiose adesse voluerit.

✠ ✠ ✠

EX:



## EXERCITATIO XCVIII.

AD LIB. XLVIII. PAND. TIT. II.

DE

## EXPENSIS CRIMINALIBVS.

## PRAEFATIO.

**Q**uo magis interest Reipubl. ne delicta maneant impunita, eo cautius prospiciendum quoque est, ne sub specie vindictae publicae & salutis Reipubl. modus excogitetur, quo secure auaritia exerceri queat. Hodie hoc facilius fieri posse a iudicibus, auri fame ductis, experientia docet, utpote in quorum praedam non raro cedunt causae criminales, quorumque interest, propter sportulas, saepe delicta committi. Neque tales duntaxat auide causas criminales suscipiunt, magisque inuoluunt quam euoluunt, sed quidam tam praefractae frontis sunt, ut abiecta omni verecundia causas criminales promoueant, ob leuissimos excessus inquisitiones prolixas, multarum sportularum feraces, instituant, ut saepe expensae, in quas condemnatus est reus, ultra triplum poenam excefferint. Sunt omnino etiam leuiora delicta punienda, ut BRUNNEMANNVS in process. inquis. c. 5. plenius euincit, sed non debebat inde nasci iniuria, unde iura nascuntur; non debebat in his admitti processus inquisitorius prolixior; sufficeret sine dubio talis, quem in disciplinis Academicis adhibemus: sufficeret extraordinarius, summarius, breuissimus, quem etiam causae paruae ciues desiderant. Possent hi abusus facilius tolli & euitari, si sportularum, quibus pascuntur iudices, criminales iurisdictionem habentes, modus refrenaretur, & aliunde labor



labor eorum compensaretur, quod etiam iustitiae ratio postulat, obseruante PETRO HEIGIO lib. II. qu. 23. num. 2. seq. Sed hoc magis optandum quam sperandum. Interim tamen omni ope in id enitendum est, ut expensae criminales, quas plures hodie nimis late extendunt, ampliant, augent, magnopere coangustentur, & iudices sui officii admoneantur. Aiunt alias interpretes, teste HEIGIO cit. l. n. 6. quandocumque quis munere suo fungitur vel aliquid ex officio facere tenetur, id ipsum proprio sumtu & expensis facere teneri. Verum qua ratione id fieri possit & debeat, paulo penitius inuestigandum est, quod praesenti differtatione, quam ex intima praxi deduxi, V. D. expediam!

## CAPVT I.

### DE EXPENSARVM CRIMINALIVM SPECIALI RATIONE.

#### ARGVMENTVM.

- I. *Expensae criminales.* II. *Principia obligationis eadem praestandi:* III. *Quod 1) quis impensarum causam dederit;* IV. *2) Quod ex re commodum percipiat, in quam fiunt;* V. *3) Quod in ipsius commodum directo fiant.* VI. *Quaenam momenta in expensis praestandis attendenda?* VII. *Recensus variarum expensarum criminalium specierum.* VIII. *Quid circa earum determinationem obseruandum.*

#### §. I.

**S**ine *Expensis* criminalia exerceri non posse, adeo clarum manifestumque est, ut nulla probatione indigeat: maioribus inuolutum est dubiis, quis eas ferre, quisque praestare debeat? quod rectius euolui nequit, quam si ex-  
Tom. VI. S s pensa-  
*Expensarum  
uaria diuisione.*

penſarum criminalium ſpecialem rationem & fundamentum enucleauerim. Sunt *expensae criminales* nihil aliud quam *ſumtus erogati vel erogandi in cauſarum criminalium expeditionem & executionem: a ciuilibus obiecto* diſſerunt, quae in cauſarum criminalium euolutionem impendi debent. Vulgo easdem diſtinguunt in *iudiciales & extraiudiciales*: illae ſunt, quae iudici eiusque miniſtris ſoluntur; hae vero, quae aduocatis, procuratoribus, teſtibusque pro vectura & ſumtu praestantur, quaeque pro quavis alia neceſſitate erogari debuere, quae in criminalibus magis ſeſe exſerit, quam ciuilibus. Conf. LAUTERBACH. de *expens. victor.* §. 10. HORN. *claff. XV. reſp.* 100.

*Fundamenta  
iuris naturae:  
quis ad im-  
penſas ſeren-  
das obſtrictus  
ſit.*

§. II. Sed haec notiſſima ſunt. Grauior eſt diſceptatio, quis eas ferre debeat in cauſis criminalibus? id quod ex cauſis, ob quas peti poſſunt, euoluendum. Naturale omnino eſt, & rectae rationi conforme, vt ille ferat ſumtus, qui in cauſa fuit, vt illi fieri debuerint. Neque enim per alterum alterius cauſa debet fieri deterior, neque aequum eſt, vt damnum, cuius cauſa alter exiſtit, gratis alius deuoret. Deinde quoque II) etiam hoc aequum eſt, vt ſumtus illi ſerant, qui commodum, honorem, aliasque vtilitates ex re, quae expenſas deſiderat, percipiunt. Quid enim aequius eſt, quam vt ille ferat incommoda, qui & commoda ſuſtinet percipitque? quam regulam naturalem Icti paſſim in emergentibus quaestionibus laudant probantque. vid. l. 10. *D. de reg. I. l. 49. ad L. Falcid. l. 23. ad Sc. Trebell. l. 22. §. pen. C. de furt.* Denique III) ſumtus quoque illi incumbunt, cuius gratia & intuitu primario facti ſunt, & ad cuius vtilitatem tendunt. l. 2. *D. de negot. geſt.*

*Uſus regulae  
primae in  
cauſis crimi-  
nalibus.*

§. III. Non recedunt iura noſtra criminalia ab his principiis naturalibus, ſed eadem amplectuntur; verum quia *generalia ſunt & indefinita*, vt in caſibus ſpecialioribus non raro dubium oriri queat, ea ſpecialius determinant, ſis-  
que,

que, quod sæpe necesse est, vel aliquid addunt, vel nonnunquam pro re nata detrahunt, iuxta l. 6. *D. de l. & l.* Prima regula in causis civilibus & criminalibus attenditur. Quid enim? qui temere litigauit, nonne in expensas condemnandus? l. 79. *pr. de iudic.* Quid iustius, quam ut is, qui processum temere & pessima intentione retardauit, sumtus, quos caussauit, ferat? l. 4. *C. de fruct. & lit. expens. c. 5. X. de dol. & contum.* FERROSINVS ad cit. c. qu. 6. Quis contumacem excusabit ab expensis, quas contumacia sua caussauit? l. 13. §. 2. *C. de iudic.* Quis iudicem ab iis absolvet, si per iniuriam & de facto processit? art. 20. & 61. in *f. Constit. criminal. Carol.* Vnde fluxit etiam illa regula, quod victus victori in expensas sit condemnandus, quam recipit Pontifex in c. 4. *X. de poen.* eiusque vsum ad causas pecuniarias restringere videtur; verum in criminalibus quoque eius vsum esse, infra expediam, si temeritas, calumnia, aut alia culpa adsit. Denique ex hac ratione quoque æquum est, ut ille ferat sumtus, qui culpa sua inquisitioni causam dedit, siue sit denunciatus siue inquisitus.

§. IV. Alteram regulam quoque iura criminalia ad-<sup>*¶ Jus secundum regulas.*</sup> mittunt, & ex ea interpretes inferunt, quod, cum multas capiant domini iurisdictionales, æquum quoque sit, ut sumtum ferant, pro exercenda iurisdictione. HEIGIVS p. 2. qu. 23. num. 2. Ambiunt ut plurimum nobiles iurisdictionem altam, eam in pretio habent, sibi que honori ducunt, si eam exercere possint. Commoda porro sustinent ex multis, & hac ratione huius iurisdictionis quoque ratio habetur in aestimando prædio, cui illa cohaeret. Cum ergo commodum & honorem inde habeant, quædam quoque incommoda ad minimum ferre, alios vero iis onerare haud debent, quod etiam Sanctio criminalis passim iniungit. vid. art. 204. 205. C. C. C. De quibus autem expensis  
S s 2. hoc

hoc intelligi debeat, & quando potissimum magistratus ad illas ferendas obstrictus sit, infra expediendum erit.

*Vfus tertiae  
regulae in cri-  
minalibus.*

§. V. Denique nec ultima regula in causis criminalibus negligitur. Qui aliquid petit, & fieri desiderat in sui fauorem, ad id sumtus quoque erogare debet. *art. 75. & 215. C. C. C.* Quid aequius est, quam ut is sumtus, in rem factos a iudice, restituat, qui rem suam esse in causa criminali probauerit? *art. 207. 208. 209. 210. 213. C. C. C.* Quod reus impendit pro defensione sua ostendenda, id regulariter repetere nequit, nisi aliunde causam repetendi habeat, & qui transmissionem actorum vrget, ad eam sumtus erogare cogitur. *art. 219. verb. und ist dabey. C. C. C.* E contrario in quibus deficiunt hae causae, expensas repetendi vel faciendi, illi quoque eisdem non onerandi, adeoque subditi haud adstringendi sunt, ut expensas criminales ferant. Ad *minimum regula* pro subditis militat: quod enim in nonnullis locis ad eas ferendas adstringantur, ex *peculiari consuetudine* est, quam infra examinabo. vid. *HEIG. cit. l. n. 9. ADRIAN. BEIERVS de expens. execut. crimin. c. XI. sq. CARPZ. in pr. crim. qu. 1. 8 n. 69. B. LINCKIUS de centena c. III § 2. WEHNER obseruat. pract. voce Zent.* Equidem subditos ad has impensas regulariter ferendas obstrictos esse, vel inde quidam euincunt, quod inde commodum in eos redundet, ut iustitia administretur, & provincia malis hominibus purgetur; sed haec ratio tantum indicat, consuetudinem talem non adeo improbandi aut iniquam esse, necessitatem certe nullam infert, ut domini iurisdictionales subditos ob has impensas collectare queant, si deficit consuetudo. Quod commodum inde sentiunt subditi, etiam alii in vicinis locis commorantes sentiunt, qui tamen minime adstringuntur ad sumtus inde ferendos. Proprior & adstrictior adest causa ferendi sumtus in aliis, infra expedienda.

§. VI.

§. VI. Quoniam vero contingere potest, vt omnes tres causae concurrant, & inde dubitetur, cuiam *primario* & *principaliter* hoc onus incumbat, inde I) ipsius processus criminalis ratio inspicienda est: aliter vtique proceditur in *accusatorio*, aliter in *inquisitorio*; aliter rursus, si ad *denunciationem* iudex processerit. Ordinatio Carolina criminalis vt plurimum tantum loquitur de processu *accusatorio*, adeoque incauti sunt, qui inde statim argumenta trahunt ad processum *inquisitorium*. Proinde C. II. de *expensis criminalibus in processu accusatorio*, & C. III. de iis, quae in *inquisitorio* erogari debent, distincte agam. II) Simul ratio habenda fortunarum & patrimonii eorum, qui merito expensas refundere debent, his quippe deficientibus, ad alios hoc onus in *subsidium* deuoluitur, infra eruendum. Denique III) expensarum quoque non vna eademque ratio est, sed variant, & sic pro harum differentia leges diuersimode distinguunt.

§. VII. Vt ergo secundum haec in sequentibus eo promptius & inoffenso pede procedi queat, varias expensarum criminalium species eruam, easque ordine alphabetico referam, sub illis titulis, prout in actis designari solent: *Variae expensarum criminalium species.*

*Die Ablösung des Leib-Zeichens.* In homicidii casu ab antiquo vltatum fuit, particulam vel frustulam quandam cadaueris, vel vestimentorum sanguine infectorum abscissam referuare ad diem executionis solennem, vt corpus delicti repraesentaret, quem morem plura iudicia adhuc seruant. vid. KAYSER in *prax. crimin.* p. 234. Inde sumtus lictor praetendit *vor abzulösen, zu dörren und zu backen*, v. c. si manus abscissa est. BEIER. de *expens. execut. crimin.* c. 14. n. 694.

*Abfolgung des Todten-Cörpers.* Cadaueris occisi sepultura proximis non est deneganda, sed nec haec permissio gratis concedi solet.

*Abſchrift-Gebühren.* vid. art. 83. C. C. C.

*Aduocaten-Gebühren.* Salarium Aduocatis vel defensoribus, vt vocantur, aequè in criminalibus, ac in civilibus, debetur, si inquisiti tantum in bonis habent, vt illud praestare queant. Alioquin *gratis* operam illis praestare debent, & ad hoc a iudice, si ordinarii sunt, cogi possunt, GAIL. lib. I. obs. 43. n. II. quin in defectu horum iudex ex officio pro defensione reorum sollicitus esse debet. MEY. p. 2. dec. 321. n. 2.

*Angriff*, h. e. apprehensio & ad carcerem deductio. Vocari alias solet *der erste Angriff*, pro quo lictoribus certum praemium solui solet, vid. BEIER. de expens. execut. criminal. c. XIV. n. 701. vocari etiam solet *das Faing- und Schließ-Geld*, quam consuetudinem improbat VENTURA DE VALENTIIS in parthen. litigioso lib. I. c. 13. n. 12.

*Artzt- und Barbier-Gebühren*, veluti pro sectione & inspectione cadaueris.

*Inquisition- Articul zu formiren und die Inquisition-Aussage aufzuschreiben.* Neque enim iudices gratis operam praestant, sed pro quavis opera impensas designant, salua moderatione.

*Atzung*, qua appellatione potissimum alimenta reo praestanda denotantur, vid. art. 153. C. C. C.

*Aufhebung des Todten-Cörpers.* In Saxonia Electorali sumtus hi determinati sunt, daß, wenn es über die Meile laufft, Fuhrlohn und Zehrung mit eingerechnet, dem Richter 8. gr. zween Schöppen 7. gr. dem Land-Knecht 6. gr. und dem Schreiber 3. gr. gegeben werde. vid. Corp. lur. Saxon. p. 600.

*Vor Aufzeichnung der Güter derer Flüchtigen.* vid. art. 206. C. C. C.

*Auslieferung-Gebühren.* Remissiones delinquentium non quidem hodie sunt necessitatis, solent tamen vt pluri-

plurimum sponte ad desiderium iudicis loci, vbi delictum commissum, fieri, sed expensis iudicis petentis, non requisiti. Proinde requirens omnes indifferenter sumtus refundere debet. *CARPZ. pr. crim. qu. 110. n. 67. sq.*

*Ausruffung des Gerichts.* Haec solennitas fit in ipsa die executionis, nec sine expensis expeditur. *vid. CARPZ. iur. Sax. cit. l.*

*Auschießegeld.* *vid. ibid. cit. l.*

*Auschuß,* quales nonnulli sunt, qui ad reos fugitivos persequendos & apprehendendos mittuntur, quibus itidem pro praestita opera aliquid soluitur.

*Bann- und Achts-Gelder.* Processus Banni per fiscalem contra fugitium decernitur, & sumtus haud exiguos desiderat, de quib. *vid. CARPZ. p. III. pr. crim. qu. 138. n. 61. sq.*

*Barbier- Gebühren,* *vid. Arzt- Gebühren.*

*Vor Berichte nach Hoffe.* In praefecturis plerorumque locorum hoc receptum est, vt in causis criminalibus grauioribus relationes de circumstantiis notabilioribus facere, & iussa principis vel regiminis expectare debeant.

*Vor Befetzung des Gerichts.* Harum expensarum fit mentio in *art. 204. C. C. C.*

*Befichtigungs-Kosten.* Inspectio desideratur, tam si vulnera non lethifera inflicta, quam si cadauer occisum reperiatur. Expensae priori casu soluendae hinc inde determinatae sunt. *BEIER. cit. l. c. 4. n. 107.* Posteriori casu saepe maiores desiderantur, quia plus curae & sollicitudinis vt plurimum hic requiritur. *vid. art. 149. C. Crim. KAYSER in praxi crim. p. 141. seqq.*

*Bewachung der Delinquenten.* Hoc onus saepe tenetur subditi ex antiquo more subire *ohne Entgeld*, maxime in pagis, id quod nobiles ab antiquo rusticis imposuere *vi dominicae potestatis*, vnde tot alia onera dependent. Alibi *ingen-*

ingentes sumtus in custodiendis reis desiderantur, qui tamen praecaveri possent, si nobiles idoneos talesque carceres haberent, qui asseruandis reis idonei sunt. Vnde durum est, his expensis grauari vel subditos vel reos, quin potius iudex illas susterre teneretur.

*Blutschreyers - Gebühren*, wo es herkommens ist. vid. *Corp. iur. Sax. p. l. p. 600.* De ritu hoc vid. *art. 87. C. C. C. DN. FRIESE diff. de clamor. violent. KAYSER in pr. crim. p. 2. p. 55. seqq.*

*Boten - Lohn*, vid. *BEIER. de expens. execut. crim. c. 4. n. 103. & art. 17. C. Crim. Car.*

*Citations - Gebühren*, und dieselben anzuschlagen. *BEIER. all. l. p. 34.*

*Confrontations - Gebühren*. De ipsa confrontatione plenius erudite agit *B. TABOR.*

*Commissions - Gebühren*. vid. *art. 70. & 73 C. C. C.*

*Copial - Gebühren*. *BEIER. all. l. n. 105.*

*Défensions - Kosten*. Hae expensae pro diuersitate circumstantiarum reo absoluto saepe tantum adiudicantur hac formula: *er ist auch nicht mehr, als die auf seine defension gewandte Kosten, zu erstatten schuldig.*

*Vor die Durchführung der Mgleficanten*. Quando delinquentes ducuntur per districtus alterius magistratus, hoc illi indicandum, & sportulae quaedam praestandae. vid. *BESOLD. in thes. vor die Durchfuhr. BEIER. cit. l. c. 114. n. 101.*

*Vor Examinirung der Zeugen*. Siue fiat immediate siue mediate per alium iudicem. Ipsi quoque testes indecuncti sunt seruandi per *art. 75. C. C. Crim.*

*Executions - Gebühren zum Tode*. *BEIER. c. 4. n. 100.*

*Fänge - Geld*, *BESOLD. in thes. voc. Fänge - und Schließ - Geld*, estque illud praemium, quod soluitur *vor den ersten Angriff.*

*Fiscals - Gebühren*, tum in processu Banni, tum si accusatoris vices tenet. Föl.



*Folge*, quando manu militari quis apprehenditur, cui aliquid pro praestita opera soluitur. BEIER. cit. l. c. 5. n. 120.

*Frohen-Gebühr*, bey *Hegung des Gerichts*.

*Führung zum Gericht*, wenn die execution nicht geschieht. In Ducatu Vinariensi hoc casu licitori debetur thalerus, notante BEIERO c. IV. n. 101.

*Galgen-Steuer*. Erectio patibuli magnos desiderat sumtus, vt ipse innuit CAROLVS V. art. 215. *Constit. crim.* additque saepe eos, sed inique, ab accusatoribus exigii; saepe etiam eo nomine collectantur subditi, prout ostendit BEIER. cit. l. c. 9. n. 318. *sqq.*

*Vor einen Geleits-Brieff*. Qui saluum conductum desiderat, propriis expensis eum redimere debet.

*Geistliche Gebühr*. vide infra *Prediger-Gebühr*.

*Hafft-Brieff*. vid. infra *Steck-Brieffe*.

*Hebe-Geld*, quod soluitur pro eleuatione cadaueris. vid. BEIER. cit. l. c. 14. n. 687.

*Hegung des peinlichen Gerichts*. vid. *Corp. Iur. Sax.* cit. l.

*Henckergeld*. Generatim hac voce denotantur omnes expensae criminales, a subditis ferendae, si consuetudo adit, de quibus ex professo BEIER. cit. l. c. 9. *sqq.* agit. Non dubium est, ab initio tantum expensas, licitoribus suppeditandas, hac appellatione denotatas fuisse, tractu temporis tamen morem hunc ad quoscunque sumtus tractum fuisse.

*Heerde-Geld*. Collectam focariam hanc vocat BEIER. cit. tr. c. 9. *seqq.* quam propter expensas criminales subditi facere ex more coguntur, qui focum habent, *die ihr beson- der Feuer und Heerd haben*. Ita communiter. Verum constat, priscos germanos voce *Heerd* non *focum*, sed *terram* designasse. Ait TACITVS de morib. Germ. in communi *Hertium i. e. terram, matrem colunt*. Vnde adhuc hodie nobis terra dicitur *Erd*, alibi *Herd*, adeo vt in Saxonia

Tom. VI.

T t

infe-

inferiori praedia rustica saepe etiam *Hert* vocentur. MEIBOM. tom. III. rer. german. in not. ad Irminsalam p. 30. adeoque *Heerde - Geld* dici posset collecta, quae soluitur intuitu terrae, quam possident. Rustici antiquitus omnes suos fundos a dominis accipiebant, & quia praeterea servilis conditionis erant, varia onera iis imperabant, & quamvis deinceps status quorundam liberior factus fuerit, onera tamen plura intuitu terrarum possessorum subire coguntur, quibus expensae criminales quoque annumeratae sunt. Imo non tantum hoc onus hac voce denotatur, sed praeterea etiam quandoque olim, quod praestandum domino post mortem est, Anglis dicitur *Heriotum* vel *Heregeat*, prout ostendit CANGIUS in gloss. voce *Heriotum*, quam vocem quidem derivat a voce *Heer*, exercitu, quali quod pro exercitu solvendum, sed prout existimo, pro diversitate personarum potuit dici *Heer - Geld* *releuium*, vel etiam *Heerd - Geld*, quae duo non raro confusa videntur fuisse. Datur etiam hodie *Heerd - Geld*, seu praemium, quod emptores aedium venditorum vxoribus in superpondium pretii dare solent, si conuentum est, quod itidem intuitu terrae, quam forsan mater familias aegre dimittit, soluitur.

*Vor Introtulation der Acten.* BEIER. cit. l. c. 4. n. 105.

*Kost - Geld vor die Gefangenen.* vid. *Atzung*.

*Land - Knechts - Gebühren bey Hegung des Gerichts.* vid. *Corp. Iur. Sax. cit. l.*

*Leib - Zeichen abzulösen,* vid. *Ablösung des Leib - Zeichens.*

*Lieferungs - Kosten der Maleficanten.* vid. *Auslieferungs - Gebühren*, & BESOLD. voce *Lieferung der Maleficanten.*

*Malefiz - Kosten.* Idem sunt quod *Hencker - und Heerde - Geld*, refertque BESOLD. conf. 3. p. 176. das Recht, die Malefiz - Kosten von denen Untertanen einzufordern, inter iura meri & mixti imperii. Fein-

Peinlich Gericht zu hegen. vid. *Corpus Iur. Saxon. cit. l. Prediger-Gebühren bey Ausführung der Gefangenen, wo es üblich. v. Corp. Iur. Sax. cit. l.*

Publications-Gebühren eines eingeholten Urtheils. v. *Corp. Iur. Sax. cit. p. 601.*

Vor Registraturen, tam in eleuatione cadaueris, quam per totum processum.

Vor einen Revers, wenn ein Gefangener in andere Aemter abgefolget wird. BEIER. cit. l. c. 4. n. 183.

Richter-Gebühr, v. *Ius Saxon. cit. l.*

Scharff-Richter-Gebühren. BEIER. cit. l. n. 100. & 106.

Schließ-Geld. BEIER. cit. l. c. 14. n. 703.

Schöppen-Gebühr bey Aufhebung des Todten-Cörpers, Hegung des Gerichts und sonst. art. 204. C. C. C. BEIER cit. l. c. 4. n. 103. seq.

Schreib-Gebühren in peinlichen Sachen. vid. *Corp. Iur. Saxon. cit. l. & art. 204. C. C. C.*

Vor das Schrecken in der Marter-Cammer. BEIER. c. l. n. 106.

Sections-Gebühren, quae medicis & chirurgis debentur.

Sitz- und Stockgeld. Vt plurimum soluitur vnus grossus Sitz-Geld von ieden Gefangenen Tag und Nacht.

Vor einen Staupenschlag. In Saxonia & Ducatu Magdeburgico soluuntur liëtori 30. grossi.

Steckbriefe sunt literae, quibus iudices cuiuscunque loci implorantur, vt fugitiuum apprehendant.

Tortur-Gelder. vid. *Corp. Iur. Sax. p. 601.*

Versickungs-Kosten, vt plurimum acta criminalia transmitti debent, prout saepe indigitat ordinat. crim. quae transmissio non leues sumtus postulat. vid. art. 219. C. C. C.

Vor eine Verweisung liëtori aliquid itidem soluendum. BEIER. cit. l. c. 4. n. 106.

Vor eine Uhrgeicht. vid. *Corp. Iur. Sax. cit. l.*

*Urbels - Frage: in Saxonia soluntur 5. gr.*

*Urbels - Gebühren, art. 219. cit.*

*Wächtergeld, vid. Bewachung der Maleficanten.*

*Wartegeld, cuius fit mentio in art. 176. & 204. C.C.C.*

*Zebrung und Reisegelder, wenn in peinlichen Fällen der Beamte oder Land - Richter über Land reiset. BEIER. cit. l. c. 4. n. 104.*

*Vor Zeugen - Verbör, vid. Examination der Zeugen.*

*Vor das Zettergeschrey, vid. Blutschreyer.*

*Remedia contra cumulum expensarum criminalium.*

§. VIII. Ex his liquet, quam ingens cumulus expensarum criminalium sit, & quot diueris titulis designari soleant. Forsan alibi noui adhuc tituli sunt, quia pro dolor! ubique fere iustitia *sportularia* est facta. Iam suo tempore CAROLVS V. nidelam huic rei adferre voluit, praecepitque in haec verba in art. 204. *Eine iede Obrigkeit der peinlichen Gerichte soll solcher Gerichts - Kosten und Atzung halben ziemlich und gleichmäßige Ordnung machen, daß dadurch niemand überflüssig beschweret, und die beschuldeten Uebeltäter desto leichter zu gehörlicher Straffe bracht, und aus Furcht umbilliger Unkosten, Recht und Gerechtigkeit nicht verhindert werde.* Satisfactum huic monito in Saxonia, Ducatu Magdeburgico, alibique. Sed in plerisque locis adhuc hae determinationes desiderantur: inde est, quod actis transmissis moderari debebant expensae, exceptis iis, quas iudex praenumerauit. Ipsa moderatio non tam ex iudicis labore, quam ex eo, quod *aequum & iustum* est, facienda. Saepe iudices, reum bene peculatum habentes; plus, quam par erat, operae in inquisitionem impendunt, quo plures sportulas exigere queant. Sic ante aliquot hebdomadas ad Facultatem iuridicam transmissa acta criminalia fuisse mihi retulit DN. PRAESES, in quibus iudex in *caussa leuiori* formauerat ultra 160. articulos, & in examen inquisiti plus chartae & operae impenderat, quam necesse

1) ut per leges determinetur.

2) ut a iudice ex aequo & bono moderentur.

necessarium erat. Quis vero pro hoc inani & superfluo labore iudici expensas *aequivalentes* adiudicaret? Vnde prudentis & discreti iudicis arbitrium necessarium est, qui *medie* haec aestimabit, ne facile *delicatus reus*; nec etiam *onerofus iudex* audiat, vt in simili fere casu ait Ictus in l. 25. in f. D. de actione pignorat.

## CAPVT II.

DE EXPENSIS PRAESTANDIS IN PRO-  
CESSV ACCVSATORIO.

## ARGVMENTVM.

- I. *Regulae de expensis in causis civilibus seruantur in processu accusatorio.* II. *Quis nomine accusatoris intelligatur?* III. *An heres occisi accusare teneatur?* IV. *Vel sumtus inquisitionis suppeditare?* V. *Accusator de impensis cauere obstrictus.* VI. *Quando reus cauere iubeatur?* VII. *An reus ex crimine capitali in expensas condemnari possit?* VIII. *Decisio affirmatiua.* IX. *Accusator temerarius in easdem condemnandus.* X. *Probabilis accusandi causa rationem continet easdem compensandi.* XI. *Veluti si reus iudiciis grauatus.* XII. *Quatenam expensae compensationem admittant?* XIII. *A iudice ferendae impen- sae pro subleuanda imperitia;* XIV. *Pro exercitio vel executione iudicii criminalis;* XV. *Ob inopiam rei;* XVI. *Ob iniuriam in procedendo commissam.*

## §. I.

**N**on adeo mirandum est, diuersam esse expensarum ra-  
tionem in processu accusatorio ac quidem inquisitorio, *ratio expen-*  
cum pterque processus magnopere inter se differat, maxime *sarum in pro-*  
in eo, quod ibi adsit actor, quod ratio processus desiderat, *cessu accusa-*  
torio & in-  
adeo. *quisitorio.*

adeoque ille magis ad *ciuilem* processum, quam *hic* inclinet. Reuera enim regulæ, quæ de expensis in *caussis ciuilibus* tradi solent, accusatorio in plerisque applicari possunt, quod etiam ipsemet CAROLVS V. obseruauit, qui, quando de *expensis* disponit, fere vnice *processum accusatorium* supponit, quod plerique articuli indicant, quales sunt *art. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 20. 47. 61. 72. 73. 75. 83. 90. 99. 153. 154. 157. 166. 176. 201. 204. 205. 207. 209. 210. 213. & 219.* Praeter commentatores ad hos articulos de his *expensis criminalibus* plenius agunt BEIER de *expens. execut. criminal.* CARPZOV. in *prax. crim. qu. 138. & p. 4. C. 12. def. 1. seqq.* Excell. DN. LVDOVICI in *process. crim. c. 12.* TABOR de *confrontat. p. 169. sq.* KAYSER in *prax. crim. p. I. p. 214. seqq. & 919.* HARPRECHT. *vol. nov. conf. 94. n. 46. seqq.* IDEM in *resp. iur. crimin. & civ. resp. 73. n. 520. seqq.* LAVTERBACH. de *expens. victor. §. 18. seq. BERLICH. p. IV. conclus. 19.* ANTONIVS MATTHAEI de *crimin. ad lib. 48. tit. 17. c. 4.* HEIGIVS *p. II. qu. 23.* CRVSIVS de *indic. p. IV. c. 47.* THOENNIKER in *aduoc. prud. in foro crimin. c. 15.* aliique plures.

*Auctores de  
expensis cri-  
minalibus.*

*Accusatoris  
appellatione  
non contine-  
tur fiscalis,*

*nec denun-  
tians.*

§. II. In processu accusatorio expensæ redundant vel in accusatorem pel reum vel iudicem. De accusatore minus dubium occurrit; magis de reo, cum admodum cespitent, an hic indistincte regula locum habeat, victum victori in expensas esse condemnandum? Quod accusatorem concernit, praemitto, I) *fiscalem* sub hoc non comprehendi. Quamuis enim in plurimis locis accusatoris provinciam suscipiat, & per eum processus accusatorius peragi videatur, magis tamen est *inquisitorius*, & iudex ex officio procedit, non ad instantiam accusatoris, quod processum accusatorium constituit, vnde cap. sequenti de expensis, hoc casu faciendis, agam. II) Denuntiantes & delatores itidem non esse accusatores, sed tantum excitare iudicem, vt ex officio inqui-

inquirat, adeoque etiam hunc casum ad *caput sequens* reii-  
cio. Denique III) nec *heredes occisi* accusatorum vices &  
onera sustinere, si iudex *ex officio* procedit & inquit.

§. III. Verum cum hic vltimus casus admodum con-  
trouersus sit, non abs re erit, eum ante omnia excutere. *An heres oc-*  
Cautum est *SCto Silaniano*, vt *heredes* eius, qui per vio-  
lenciam occisus erat, *tenerentur ad accusationem*, adeo vt, si  
hoc officium intermitterent, tanquam *indigni* hereditate  
per fiscum priuarentur. l. 9. l. 15. l. 21. in f. l. 22. l. 26. l. 27.  
*de SCto Silan.* l. 21. D. *de his quae vt indign.* adeo vt ma-  
rito, mortem vxoris non vlscenti, dos auferri deberet.  
l. 20. *de his quae vt indign.* l. 27. *de iur. fisc.* propter ingrati  
animi documentum manifestum, quod haec negligentia  
prodidisse videretur. conf. B. HERTIVS *de herede occisi vin-*  
*dice* sect. I. §. 4. seqq. DN. LYNCKER. *de bon. ereptitiis* §. 21.  
De praxi huius SCti variae adferuntur sententiae, quae po-  
tissimum in duas resolui queunt quaestiones: I) *Virum ho-*  
*die adhuc heres haud vindicans necem defuncti indignus*  
*fiat?* II) *annon ad minimum magistratui ex officio proce-*  
*denti expensas suppeditare teneatur ex hereditate locuplete?*  
Priorem quaestionem affirmant HEIGIVS p. 2. qu. 34. & *Dubia.*  
DN. LYNCKER. cit. l. §. 22. variisque argumentis stabiliunt.  
Contrarium adstruunt CARPZOV. in *pr. crim. qu.* 34. n. 74.  
ANTONIUS MATTHAEI *de crimin. ad tit. de sicar. c.* 7.  
§. 10. HERTIVS cit. l. sect. III. §. 6. ideo quod secundum  
art. 214. nemo ad accusandum hodie inuitus teneatur, &  
quod, introducto processu inquisitorio, hodie ratio huius  
poenae cesset, cum non sit verendum, vt tale delictum ma-  
neat impunitum. His regerunt dissentientes, poenam pri-  
uationis non ideo esse constitutam, ne delicta maneant *Deciso.*  
impunita, sed propter *ingrati animi vitium*, & officii pie-  
tatis neglectum. l. 22. cit. In hac sententiarum discrepan-  
tia distinguendum esse iudico, vtrum caedes sit *notoria an*  
*occul-*

*occulta?* Illo casu ad accusandum non tenentur heredes; quin potius ex praxi vniuersali Germaniae magistratui statim inquisitio *ex officio* incumbit, adeo vt inquisitorius processus hodie sit magis *via ordinaria*, quam accusatorius, vt plenius docet HARPRECHT. *vol. nov. conf.* 83. n. 50. *seqq.* Non ergo dici possunt heredes ingrati, quibus hoc officium non amplius incumbit, sed potius *primario* magistratui. Posteriori casu aut denunciant necem magistratui, aut eam occultare intendunt. Priori casu itidem suo satisfecerunt officio: posteriori vero denuum *ingrati* sunt, id agentes, vt vindicta publica excludatur, adeoque merito hereditate priuandi. DN. BERGER. *in Oeconom. iur. lib. II tit. 4 §. 56. not. 12. p. 512.* DN. PRAES. *in introduct. ad digest. tit. de SC. Silan. in secund. edit.*

An ad minimam heredes sumtus ad processum inquisitorium suppeditare teneantur?

§. IV. Quod vero nihilominus heredes ex hereditate opulenta sumtus ad inquirendum praestare magistratui teneantur, etiam CARPZOVIVS *cit. l. n. 90. fq. aditruit*, & pluribus firmant praecudiciis KAYSER *in pr. crimin. p. l. p. 299. seqq.* & BEIER. *de expens. exsec. criminal. c. VI. n. 168. seqq.* Verum non rationibus pugnant, sed solum obseruantiam Saxonicam & Doctorum opiniones pro se allegant. Mirum est, ICTOS apud BEIERVM vsum SCti Silaniani in Germania negare, & tamen heredes ad ferendos sumtus adstringere, de quibus tamen SC. Silanianum silet. Quin quod, cum necem defuncti amplius vindicare non teneantur heredes, sed magistratus *ex officio* vindictam publicam exercere cogatur, nulla appareat ratio euidens, quae heredes ad sumtus eos ferendos, quos accusator facere debuisset, arctet. Neque enim ipsimet accusant, nec magistratus *negotium heredum*, sed *proprium* gerit, dum id facit, quod ipsius officio inest, & ad quod agendum *proprio*, non *heredum* nomine obstringitur. Is vero denuum sumtus repetere potest, qui alterius nomine egit, qui alterius, non sua

gef-



gessit negotia. Addit praeterea BERGER. *cit. l.* etiam has rationes, quod *a)* eiusmodi sumtus compenſari debeant cum fructibus iurisdictionis criminalis, *b)* quod verendum sit, ne alioquin iudex aut sumtus multiplicet aut protrahat inquisitionem. Nec *c)* praecudicia a BEIERO adducta aliquid roboris habent; contrarium enim in eodem ducatu Altenburgensi olim decifum fuisse, anno 1675. docet *cit. BERGERVS*, vt conſtans obſeruantia etiam illius loci non adſit.

§. V. Quod ergo proprie dictum *accuſatorem*, qui cum reo ſuper commiſſo crimine litigat, concernit, olim quidem inſcribere in crimen tenebatur, quo ipſo pruritus accuſandi admodum reſtringebatur. Iure Carolino ſecundum *art. XII. ſeqq.* vel ipſemet vel procurator eius cautionem praestare debet, daß er, wo er die peinliche Rechtfertigung nicht ausführen oder dem Rechten verſolgen würden, und die geklagte Miſſetbat oder aber redliche und genugsame Anzeige und Vermuthung der ſelben nicht dermaßen bewieſ, daß der Richter oder Gericht oder der mehrertheil aus ihnen für genugsam erkannt, oder ſonſten in Rechten ſällig würde; alsdann den Koſten, ſo darauf gangen iſt, auch den Beklagten um ſeine zugefügte Schmach und Schaden abtragen wolle, alles nach bürgerlicher rechtlicher Erkänntniß. Vno verbo: cauet de *expensis* & *iniuria*. In illas hic aequae vt in cauſis ciuilibus condemnandus eſt, ſi vel *calumnia* detecta vel *temeritas* probata ſuit. Fideiuſſores requiruntur, cum hic cauendum ſuper re incerta: interim qui *bonorum immobilium* poſſeſſor eſt, ſuperuacua cautione non onerandus, quatenus haec ſufficere videatur, id quod nach Gelegenheit der Sachen und Abtug beyder Perſonen eſt aeſtimandum. Etiam in cauſis ciuilibus cautio pro reconuentione, quae ex cauſa principali iuxta *l. 10. C. de iniur.* naſcitur, & *expensis* ab

*Accuſator pro expenſis cautionem praestare debet.*

*Et quidem per fideiuſſores.*

Tam. VI.

V v

eo,

co, qui immobilium possessor non est, desideratur, adeoque hoc ipsum in *caussis criminalibus* non adeo singulare est. Eadem cautio quandoque etiam requiritur, si vel maxime reus delictum fatetur, sed opposita legitima exceptione, quae si probata est, ipsum ab omni poena immunem praestat. *art. 13. C. C. C.* Equidem animus calumniandi abesse, & temeritas processus cessare hoc casu videtur, quia delictum reus fatetur: at vrgentes possunt adesse circumstantiae, quae contrarium suadent, quas praesupponit CAROLVS V. Quid enim si ex probabilibus circumstantiis appareat, accusatorem de innocentia rei satis conuictum esse? si admodum probabile sit, ipsum temere exceptionem rei negare? Nam & hic falsa crimina alicui imputat, qui dolose & contra bonam fidem exceptiones, quae reum a crimine defendunt, negat. In defectu cautionis iuxta *art. 14. C. C. C.* accusator carceri mancipandus, vel quod in Saxonia alibique receptum, ad iuratoriam cautionem admittendus est, teste CARPZOVIO *qu. 106. n. 49.*

*Reus etiam  
quandoque ad  
cautionem  
adstringitur.*

§. VI. Nec tantum *accusator* ad cautionem tenetur, ipse reus etiam quandoque huic oneri subiiciendus secundum *art. 153. constit. Carolin.* Distinguendum enim, utrum reus simpliciter neget delictum, an vero illud fateatur, opposita *exceptione*? Priori casu non cauet. Posteriori vero aut admodum *probabilis* est exceptio, quae se purgat, aut *improbabilis*, & *altioris induginis* est. Ibi adeoque non cauet, ut potius actor, qui temere illam destruere conatur, cauere teneatur secundum *art. 13. cit.* Hic vero reus sit actor, fatetur enim delictum v. c. homicidium, adeoque accusator haud probat; opponit *exceptionem moderaminis inculpatae tutelae*, nulla probabilitate subnixam, quin potius, ut credere par est, in hunc vnice finem excogitari, ut accusator diuturnis fatigaretur molestiis, quo casu nihil aequius est, quam ut accusatori cautio praestetur.

stetur. Hanc in *art. cit. 153.* CAROLVS V. imperat, & imponit rei cognatis his verbis: *so sollen des Beklagten Freund dem Kläger zuvörderst vor den Richter und vier Schöffen nach Ermäßigung derselben nothdürfftige Caution, Sicherung und Bestand thun, ob sich solche fürgegebene Entschuldigung des Beklagten in der Ausführung mit Recht nicht erfinden, daß denn des Beklagten Freunde die Atzung des Beklagten, auch dem Kläger Kost und Schaden, nach Ermäßigung desselben Gerichts ausrichten wollen, darinn derselbe Kläger durch die unterstandene unerfindliche Ausführung der verübten Entschuldigung bracht würde.* Sed quid est, quod rei cognati, & non potius ipse reus cauere iubeantur? Recurrendum hic est ad *art. 47. C. C. C.* vnde liquet, defensionem suscipi vel ab ipso reo, vel ab eius *consanguineis.* Hunc casum, qui forsitan aevo Carolino frequentior erat, supponit *art. 153.* cum vt plurimum parentes, liberi, fratres alique id agere soleant, vt reum poenae publicae subtrahant. Vel etiam Imperator innuere videtur, reum cognatos potissimum fideiussores dare debere, non vt cognati aliis fideiussoribus caueant, sed potius vt hi eius sint fideiussores. Hunc sensum suadere videntur verba *articuli 154.* Wäre aber der Beklagte so gantz arm, auch nicht Freunde hätte, die ietz gemeldte Caution, Sicherung und Bestand zu thun vermöchten &c. h. e. Si quis cognatos haud habeat, quibus idonee cauere possit &c. Quidquid sit, primario meo iudicio reo in casu adducto incumbit cautio, cum hic exceptione vtatur, & sic procrastinatione dolosa vti possit. Imo ad hunc etiam quadrat ratio *art. 153.* Damit gedencken wir fürzukommen, daß der Kläger durch verübte unwahrhafftige und betrügliche Auszüge nicht zu Schaden bracht werde.

*An ergo reus  
accusatori vi-  
dori in ex-  
pensas conde-  
mnari debeat.*

§. VII. Quae cum ita sint, facile liquet, iure Carolino etiam regulam, *viclum victori in expensas condemnandum esse*, a parte rei obtinere. Id ipsum vero est, quod Dd. & imprimis interpretes antiqui in discrimen ambiguum vocarunt. Accusatorem quidem *viclum* in expensas reo condemnandum esse aiunt, non vero reum, in casu poenae capitalis vel corporis afflictivae. Vid. IULIUS CLARVS l. 5. sent. §. fin. qu. 62. n. 4 CARPZOV. in pr. crim. qu. 138. n. 6. sqq. Rationes horum sunt: 1) quod reus nunquam temere litiget, cum vitam & sanguinem suum quocunque modo redimere & tueri liceat, l. 1. D. de bon. cor. qui ant. sentent. 2) quod iniquissimum sit, reum praeter poenam capitalem vel corporis afflictivam (nam de his duobus casibus tantum loquuntur) in expensas condemnare, & sic duplici poena punire. 3) quod mors omnia luat & soluat; 4) quod, reo capitali supplicio subiecto, heredes has expensas exsoluere obstricti sint, id quod tamen acquitati repugnare videatur. 5) quod iure Saxonico p. 4. c. 12. haec sententia sit confirmata. Addi posset 6) etiam auctoritas iuris Canonici, cum Pontifex in c. 4. X. de poen. tantum in causis pecuniariis regulam adductam admittendam esse censeat, interpretum antiquorum sententia sine dubio ductus vel deceptus. Hanc etiam sententiam esse censent l. 4. C. de fructibus & litium expens. in qua itidem Imperatores discrimen videntur fecisse inter causas civiles & criminales.

*deciso offi-  
matina.*

§. VIII. Mirum vero est, Dd. hac in quaestione adhuc cespitare, postquam iure Carolino res decisa est, uti ostendi. Quod iure Saxonico in casu poenae capitalis & corporis afflictivae contrarium statutum fuerit, alios in eandem sententiam vocare, eosque adducere non debuit, ut de iure communi idem statuerent. Vnde etiam alii conformem cum iure Carolino fouent sententiam, quos allegat BER-

LICH.

LICH. p. 4. *concl.* 19. n. 11. cum quibus etiam faciunt ANTONIVS MATTHIAEI *de crimin. ad lib.* 48. tit. 17. c. 4. n. 2. HARTMANN. PISTOR. *obs.* 92. n. 1. *seq.* LVDOVICI *in proc. crim.* c. 12. §. 8. *seqq.* HARPRECHT. *resp.* 78. n. 520. *resolutio rationum dubitandi.* Rationes in contrarium a CARPZOVIO adductae non adeo stringunt. Ad primam CAROLVS V. responderet, daß der Kläger durch unwahrhafte und betrügliche Auszüge nicht zu Schaden gebracht werde. Nemini quidem defensio est auferenda, sed etiam nec per inanem & friuolam defensionem ius protrahendum, nec accusator eo adigendus, vt ingentes sumtus ratione huius protractionis facere cogatur. Iura fauent defensionibus, sed non friuolis exceptionibus. Denique quod beneficium leges transactioni inter accusatorem & reum indulsere, ab hoc casu prorsus alienum est. Altera ratio dubitandi aequitatem cerebrinam continet, illis etiam propria, qui putant, furem laqueo punitum condemnari non posse in aestimationem rerum furtinarum. Tertia inanis est, & quarta nihil iniquitatis continet, cum heredes omnino teneantur soluere aes alienum, in cuius censum etiam hae expensae referri debent. Denique Pontificii iuris auctoritate haud deterremur, quae in *criminalibus* tanti ponderis non est, vt a decisionibus *iuris Carolini* recedendum sit. Iuris civilis decisio in contrarium nulla adest, nec, quod ex *l. 4. cit.* colligitur, consequentia concludente nititur.

§. IX. Quae cum ita sint, relicta praxi Saxonica, quae multos incaute in deuiam duxit, facile liquet, quando accusator in expensas condemnari debeat. Hoc certum est, accusatorem, *frivole & temere* accusantem, in expensas condemnandum esse, id quod etiam reus, qui suae causae confidit, petere solet, iuxta *art. 90. C. C. C.* Neque hoc tantum asserendum est, si per *calumniam & dolum* accusationem mouit, qui praeterea etiam *extra ordinem* coerceri potest,

potest, sed etiam si temere accusationem mouit. *Temeritas potest carere dolo, non tamen culpa, imprudentia & inconsulta facilitate, ut dicitur in l. 41. de recept.* Vnde etiam qui temere procedunt ad accusationem, non excusantur. *l. 1. §. 10. ad SC. Turpill.* Reo ergo pure absoluto, accusator in expensas reo refundendas condemnatur iuxta

*quasi petis vel in iudicio criminali vel in foro accusatoris compente.*

art. 99. C. C. C. Et quidem satisfactionem hanc priuam statim petere coram eodem iudicio, vel eo nomine agere potest ciuilititer coram iudice competente accusatoris. Ait CAROLVS V. in art. 12. *const. crim. es soll zu seinen (des Beklagten) Gefallen und Willen stehen, den peinlichen Ankläger vor desselben Anklägers ordentlichen Richter, oder den peinlichen Gerichten, dafür sich die gerichtliche Übung und Rechtfertigung erhalten hat, um solche Kosten, Schmähe und Schaden rechtlich fürzunehmen. Wie auch summarie und ohne Zierlichkeit des rechtlichen Proceßs, procediret, gehandelt, und die Urtheil ohne weitere appellation und Suchung vollenzogen werden soll.* Id iubet constituitque reconuentionis natura & ratio, intuitu cuius etiam cautionem praestare cogitur. Idem quoque inculcatur in art. 201. C. C. C. adeoque non dubium est, quin etiam accusator clericus, absoluto reo, expensarum nomine, coram iudicio criminali conueniri, & ad eas refundendas compelli possit, cum reconuentionio etiam clericos subiiciat foro seculari. CHRISTINAEVS vol. 2. *decif. 23. PRAES. in iur. eccles. protest. lib. II. tit. 2. §. 57.* Quid vero est, quod CAROLVS V. propter expensas & iniuriam separato iudicio agendum esse, decernere videatur? Respexit sine dubio ad antiquorum litem, disceptantium, vtrum expensae cum satisfactione priuata officio iudicis adiudicari queant, an vero reus actione in factum, & sic separato processu, illas repetere debeat? Plures posterius asseruerunt relati a BERLICHIO p. IV. *conclus. 19. n. 2.* quod causa ciuilis & criminalis

nalis simul intentari non possint, quodque in l. 4. C. de fruct. & litis expens. id ipsum cautum legatur. Verum hic non simul, sed successiue causa civilis cum criminali intentatur, vt illa sit huius accessorium, & sic connexionem cum causa principali habeat, quae omnino fori competentiam fundat. MEY. p. 5. decis. 354. Ad hanc litem veteranorum tollendam, censuit CAROLVS V. electionem dandam esse accusatis, vtrum separato processu in foro accusatoris competente, an vero statim in eodem criminali iudicio de sumtibus & iniuria agere malint, hac tamen cum praecautioe, daß doch dadurch demselben peinlichen Gerichte außserhalb dieser Fälle und weiter, dann es vor gehabt, kein bürgerlicher Gerichts-Zwang und Erkennniß zu wachsen soll, vt dicitur in cit. art. 12.

§. X. Hoc tamen merito ex iure communi limitandum erat, nisi accusator probabilem accusandi habuerit causam, quo casu etiam in causa civili expensae compensantur. <sup>compensantur expensae, si accusator probabilem accusandi causam habuit.</sup> LAUTERBACH. de expens. victor. §. 41. Hanc limitationem etiam admisit CAROLVS V. in art. 201. decernens: es wäre denn Sache, daß der Ankläger rechtmäßige Ursache gehabt, dadurch der Richter bewegt werden möchte, die Kosten und Schaden, aus redlichen gegründeten Ursachen zu compensiren und zu vergleichen. Exemplo rem declarat IDEM in art. 166. C. crim. quando victualia furto ablata sunt durch rechte Hungers-Noth, die er, sein Weib oder Kinder leiden. Quamuis enim hanc ob causam reus quandoque absolui queat a poena, addit tamen recte: soll ihm doch der Kläger um die Klag deshalb gethan nichts schuldig seyn. Habuit enim iustam accusator accusandi causam, quod alter rem abstulerit, licet hic ex accidente absolui queat.

§. XI. Praeterea si indicia legitima aduersus reum fuerunt, eaque ab accusatore probata, vt reus vel <sup>Veluti si accusatus grauius est ad torturam</sup> torturae vel

*iuramentum ter-  
ritorem.*

vel *territioni* subici, vel ad *iuramentum purgatorium* adstringi debuerit, expensae sunt compensandae. Quamvis enim reus hisce mediis sese purget, vt absolui debeat, accusator tamen temerarius dici nequit. Proinde in art. 61. C. C. C. hac de re ita cautum est: Und soll in diesem Fall, der Ankläger alleine seine Kosten, und der Beklagte seine Arzungen, nachdem er seinen Verdacht Ursach gegeben, auch entrichten, und die Obrigkeit, die übrige Gerichts-Kosten, als für den Nachrichten und andere Diener des Gerichts oder Gefängniß halber selbst tragen. Additur elegans ratio in cit. art. 61. denn man soll sich, nach Sage der Rechten nicht allein vor Vollbringung der Ubelthat, sondern auch vor aller Gestaltmiß des Übels, so bösen Leumuth oder Anzeigen der Mißthat machen, büßen, und wer das nicht thut, der wird deshalb gemeldter seiner Beschwerd selbst Ursach seyn. Haec ratio facit, vt idem etiam dicendum sit, si *territio* vel *iuramentum purgatorium* decretum est. Nam qui ita suspectus est, vt purgare se iureiurando teneatur, causam accusationi dedisse intelligitur. Denique hoc quoque obseruandum, non adeo rigide procedi cum accusato, qui ob legitima indicia tortus est, nam iudex impensas pro custodia inquisiti, Sitz- und Wächter-Geld, item Scharfrichter-Gebühren ferre tenetur, quod meo iudicio ideo factum est, quia neuter ex litigantibus nocens dici potest, & sic cum singuli sumtus suos ferant, iudex quoque quosdam ferre tenetur.

*quaenam im-  
pensa com-  
pensandae  
sint.*

§. XII. Ceterum sunt etiam adhuc aliae impensae, de quibus in cit. art. nihil decernitur, maxime quae ex processu ratione fieri debent, sed quia ex cit. art. 201. iam obseruavi, iudicem hoc casu compensare posse impensas, ideo consequens est, reum quoque praeter illas, quae in alimenta factae sunt, alias adhuc ferre debere. Paucis referam, quaenam praeterea expensae vtrique parti incumbant. Accu-



cusator tenetur ad sumtus in sinuationis, es soll der Kläger demienigen, der ihm solche Verkündigung zubringt, vor eine iede Meile, so er vom Gericht aus zu ihm lauffen muß, einen ziemlichen Boten-Lohn nach gemeiner ieder Landes-Art Gewohnheit zu geben schuldig und pflichtig seyn, per art. 17. C.C.C. In art. 83. decernitur partibus dandum esse eine Abschrift derer articul. so sie aus der peinlichen Hals-Gerichts-Ordnung bedürfftig seyn, um leidliche Belohnung, quod hodie quidem, cum in omnium manibus sit ordinatio criminalis, non est necesse, ad alia tamen extendi potest, quorum communicationem partes desiderant, idque expensis eius, qui illam desiderat, siue accusator sit, siue reus. Qui testes producit, illos indemnes praestare debet, iuxta art. 75. Similiter rotulus testium partibus communicandus, es soll beyden Theilen Abschrift auf leidliche Belohnung davon gegeben werden, iuxta art. 73. Hac publicatione facta, disputationes vtrunque iudici exhibendae iuxta cit. art. quod sine expensis fieri nequit, adeoque si reus defensionem hoc casu suscipit, illam iudex omnino admittere tenetur, auf seiner oder seiner Freundschaft Kosten, iuxta art. 47. Si accusator vel reus transmissionem actorum desiderat, iudex illam decernit sumtibus petentis, art. 219. C.C.C. Ex his patet, plures omnino occurrere impensas praeter alimenta, quae, ubi illae compensantur, a reo terendae sunt, quas pendente processu facere debuit. Et cum hodie sportulae in causis civilibus creuerunt, vix dubitandum est, quin etiam in processu accusatorio vtrique & accusatori & reo plures sumtus, quam hic designati, ferendi sint.

§. XIII. Id eo magis constabit, si examinabimus, quosnam iudex sumtus regulariter ferre teneatur, secundum constitutionem criminalem. Ante omnia illos ferre tenetur, quos pro subleuanda sua imperitia facere debuit, quod

*iudex sumtus  
ferre debet,  
quos pro sub-  
leuanda sua  
imperitia de-  
buit facere.*

Tqm. VI.

X x

aequum

aequum est, ne quis aliena imprudentia oneretur. Si iudex criminalis non satis idoneus est ad testes legitime examinandos, per commissarios peritiores hoc examen faciendum, *doch ohne Nachtheil und Kosten der Partbeyen.* In genere in art. 72. C. C. C. decernitur: *Und soll demnach gemeldte Obrigkeit, so viel an ihr ist, allen Fleiß thun, und was sie sich selbst nicht verstünde, bey Rechts-Versündigen Raths pflegen, damit solche Kundschaft dem Rechten gemäß verhöret werde, doch auch ohne der Partbeyen Kosten und Nachtheil.* Multo minus ergo pro opera adhibita secundum *ius Carolinum* honorarium exigere potest, si examen ipsemet perfecit. Similiter si iudex anceps haereat, quid decernendum, quomodo ulterius procedendum sit in processu accusatorio, ad consilia peritorum confugere iubetur, *ausserhalb der Partbeyen Kosten, iuxta art. 219.* quod rursus intelligendum de iudicibus imperitis vel non satis instructis, quales plurimi eo actu erant. Ex quo liquet, quod, ubi transmissio actorum ex alia causa sit a tali collegio, quod peritissimis instructum est Ictis, hanc utriusque sumtibus fieri debere, cum in eorum utilitatem & gratiam fiat. Quid enim, si ex actis liqueat, iudicem alterutri suspectum videri? si uterque vel alteruter conqueratur, iudicem praeconcepis quibusdam opinionibus esse imbutum? si iudex iam definitivam tulit sententiam, & uterque vel alteruter remediis quibusdam eam impugnet? quid si ex lege publica indistincte acta transmitti teneatur, ut uterque satis idoneus sit ad ferendam sententiam? & quae plures aliae occurrere possunt causae.

11) quia pertinent ad executionem iudicii criminalis.

§. XIV. Deinceps sumtus, quos in exercitium & executionem iudicii criminalis magistratus facere debuit, ipse ferre tenetur. Hoc referuntur in art. 204. C. C. C. *die Kosten, so auf Besetzung des Gerichts, der Schöffen und Urtheiler Kostgeld und Gericht-Schreibern, Bütteln, Thür-*

*Thürbitter, Nachrichten, und seinem Knecht aufflauffen würden.* Proinde expensas in executionem *torturae* & *poenae infligendae* faciendas magistratus ferre tenetur. Equidem CARPZOV. *pr. crimin. qu. 138. n. 39. seqq.* etiam generalem regulam struit, magistratum ordinarium *fiuntus criminalium iudiciorum sufferre debere*, eamque variis rationibus exornat, sed *n. 54. cit. l.* addit limitationem: nisi processus criminalis ordinarius seu accusatorius institutus fuerit, additque, eo casu accusatorem ad refundendos sumtus teneri, eamque limitationem ex iure Carolino probat. Verum non concipio, quomodo haec cohaereant, cum etiam CAROLVS V. in *art. cit. 204. de processu accusatorio* loquatur, & in eo accusatorem ab his expensis iudicialibus absoluat. Scilicet separandi sunt sumtus ex mente constitutionis Carolinae. Alii fiunt ad instantiam partium, de quibus §. XI. actum, quos partes, quarum desiderio actus peragitur, sufferre tenentur: alii ad officium iudicis simpliciter, & executionem iudicii criminalis spectant, veluti *die Hegung des Gerichts, die execution der Tortur und Straffe*, qui ad onera iurisdictionis spectant. Neque enim his accusator gravari potest, *welches ganzz wieder das Amt und Würde eines Richters, auch das Recht und alle Billigkeit ist, wenn ein solcher Richter, wo er von ieden Stück seine Belohnung hätte, möchte dem Nachrichten wohl derhalben zu vergleichen seyn*, vt ait CAROLVS in *art. 205.* Nec reus, qui poenae subiectus est, vel eius heredes hos praestare debent, cum iudex fructus iurisdictionis & eius commoda percipiat, & ita quoque hoc onus executionis ferre debeat. Equidem dictum est, reum victum victori in expensas condemnandum esse; sed hoc eo pertinet, vt accusator sumtus, quos in accusationem fecit, a reo repetere possit, non item, vt iudex a reo; ne officium eius reuera videatur merenarium exemplo lictoris, quod CAROLVS prohibuit.

III) in subsidium, si reus sit inops.

§. XV. Porro iudex etiam ad sumtus a partibus alias ferendos extra ordinem & in subsidium tenetur, quoties ob graue inopiae telum partes illos sufferre nequeunt. Alimenta reus incarceratus sibi praestat art. 61. & 153. C. C. C. inopem accusator sustentare tenetur, und soll sonderlich ein Ankläger für eines Beklagten Atzung und Wartgeld, dem Büttel Tag und Nacht über 7. Kreuzer zu geben nicht schuldig seyn, vt dicitur in art. 204. quod etiam confirmatur in art. 176. vbi tamen additur haec limitatio: *wo nun der Ankläger solche Kosten auch nicht vermöchte, soll die Obrigkeit denselben Kosten tragen, & hoc iure Saxo-nico quoque comprobatum esse, testatur CARPZOV. cit. l. n. 58.* Similiter sumtus in defensionem faciendi reo incumbunt; in casu vero inopiae magistratui, per art. 47. C. C. C. quod exemplo homicidii, contra quod reus exceptionem idoneam opponit, illustratur in art. 154. Actorum transmissio decernitur sumtibus petentis: verum si reus, eam desiderans, nec eius consanguinei illos praestare possint, iudex eos sufferre debet iuxta claram decisionem in art. 219. C. C. C. *Wo desselben Gefangenen Freundschaft ietzgemeldte Kosten, aus Armuth nicht vermöcht, so soll er auf der Obrigkeit Kosten solchen Rath zu erlernen schuldig seyn.*

IV) Si de facto & per iniuriam processit.

§. XVI. Denique magistratus innocenti ad sumtus re-stituendos tenetur, si de facto processit, & per iniuriam quid contra reum decernit. Huc refero, si iudex sine legitimis indiciis reum torturae subiecit, si vel maxime id fecit, periculo petentis accusatoris. Neque enim accusatoris iniquissimo desiderio indulgere, sed secundum iura procedere debuit, quod plenius adstruit B. DN. STRYKIVS diff. de periculo petent. Hoc cautum est ab Imperatore art. 20. C. C. C. constitutumque, talem iudicem inique torto teneri *seiner Schmach, Schmerzen, Kosten und Schaden der Gebühr*

*büßr. Exsetzung zu thun, quod etiam repetitum est in art. 61. in f. Neque praestatio vrphedae, qua iurare coguntur, se nullo modo iniuriam perpellam vindicatueros esse, ab his expensis damnisque iudicem liberabit, sed, relaxatione vrphedae impetrata, permissum est, reo inique torto, seiner Schmach, Schmertzen, Kosten und Schaden mit Recht, doch alle thätliche Handlung ausgeschloffen, zu suchen.*

§. XVII. Superfunt adhuc quidam calus, qui etiam ad <sup>Casus communes ad caput sequens referuntur.</sup> processum inquisitorium commode applicari possunt, veluti quando a subditis vel etiam heredibus accusatoris aut rei, vel ob contumaciam expensae repeti possunt &c. quos hic non tangam, sed cap. seq. indicabo, & praecudiciis illustrabo.

## CAPVT III.

## DE EXPENSIS IN PROCESSV INQUISITORIO PRAESTANDIS

## ARGVMENTVM.

- I. Cur in processu inquisitorio expensarum non sit eadem ratio.
- II. Inquisitus victus ferre eas tenetur.
- III. Ratione officii, a iudice praestiti, remuneratio non debetur.
- IV. Heredes rei vel confessi vel iudicati ad eas tenentur.
- V. VI. An etiam reo ante condemnationem mortuo?
- VII. Tenentur hodie ex obligatione defuncti.
- VIII. Praestito iureiurando absolutus ad illas refundendas obstringitur.
- IX. Praeterquam si causam haud dederit inquisitioni;
- X. Vel iusiurandum nulliter exactum sit.
- XI. Ad torturam vocatus illas refundere tenetur;
- XII. Nec non heres illius;
- XIII. Non vero pure absolutus, nisi causam inquisitioni dederit. An denunciator ad illas teneatur?
- XIV. De reo ob inopiam eas non solvente.
- XV. An expensae criminales priuilegio gaudeant?

X x 3

§. I.

## §. I.

*Cur in pro-  
cessu inquisito-  
rio non obti-  
neant regu-  
las, quae ad-  
ducitae sunt.*

**P**rocessus *inquisitorius* ab *accusatorio* in multis differt, proinde non adeo mirandum est, si etiam ratione praestandarum expensarum peculiares quasdam regulas habeat. Equidem in *ordin. Carol. crimin.* iura diuersa processui *inquisitorio* praescripta non sunt in hac materia; sed prout obseruauimus, quando de *expensis criminalibus* loquitur, processum *accusatorium* tantum supponit: de *inquisitorio* nihil addit, unde factum esse reor, ut interpretes crediderint, in hoc ad regulas ibi praescriptas non praecise respiciendum esse. Accessit noua ratio; quod iudex in *processu inquisitorio* accusatoris vices, imo plus laboris & studii suscipere debeat quam in *accusatorio*, & quod accusator quidem sponte accuset, iudex vero ex necessitate officii publici, quod gerit, trahatur ad inquisitionem, adeoque non leuis culpa penes eum resideat, qui inquisitioni causam dedit, quam innocentia vitae euitare potuisset, prout infra plenius euincam.

*Inquisitus vi-  
ctus etiam hic  
in expensas  
condemnatur.*

§. II. Ante omnia vero ostendendum erit, in quonam expensarum in utroque processu sit una eademque ratio. Videlicet in eo conueniunt de *iure communi*, quod si vel maxime reus poena corporis afflictiva vel capitali afficiendus est, in expensas tam *processus* quam *alimentorum* condemnandus sit. Dubia, quae in *processu accusatorio* moventur, etiam in *inquisitorio* moueri solent, quae hic non repetam, cum supra iam sint reiecta. Id etiam ex *art. 204. C.C.C.* retentum est, ut iudex carnifici mercedem debitam soluere teneatur, quamuis reliquas impensas condemnatus ferat. Ita pronunciatum est ab illustri facult. iurid. Halensi *M. Mart. 1716. Wosern sichs nun befindet, daß er insgesamt 5. Ducaten werth des besten Goldes empfangen, so wird er als ein verläumbder Dieb, Inbaltis Kayfers Caroli V. peincl. Hals-Gerichts-Ordnung mit dem Strange vom*

vom Leben zum Tode, woserne aber das empfangene nicht 5. Ducaten austrüget, wird er mit dem Festungs-Bau auf Lebens-Zeit bestraffet, er ist auch auf beyden Fällen die aufgewandte Unkosten auf vorübergehende liquidation und richterliche Mäßigung, ausser so viel davon auf die Peinigung gegangen, als welche die Gerichte tragen müssen, auf seinen Theil abzustatten schuldig. *Simi-* index inquisi-  
*liter vtrique processui hoc quoque commune est, quod* is ad alimen-  
*reus, si per vires patrimonii hoc licet, sibi alimenta prae-* ta in subsidi-  
*stare debeat, & quod iudex etiam inquisitis in subsidium ad* um tenetur  
*alimenta teneatur. Praeterea ob contumaciam quoque in* contumax hic  
*expensas contumax condemnari potest, quod rursus in* quoque in exp-  
*quouis processu etiam aequitas iubet & praxis firmat, teste* ensas conde-  
*CARPZOV. in pr. crim. qu. 138. n. 59. Seriem eorum, quae*  
*in compendio dixi, illustrabo notabili responso Facult. ill.*  
*iurid. huius loci de M. Sept. 1715. in quo omnes fere cir-*  
*cumstantiae antea tactae occurrunt. Verba huc pertinen-*  
*tia haec sunt: Ob wol sonsten der punctus expensarum nicht*  
*eher, als bis die gantz inquisition geendiget, determiniret*  
*und abgethan werden mag, zumahl bey der End- Urthel*  
*sich finden wird, ob, daß inquisit dieselben tragen solle,*  
*erkannt werden möchten, welches daher fast unwahr-*  
*scheinlich seyn will, weil er bereits wenigstens so weit gra-*  
*viret ist, daß er ad perpetuos carceres condemniret wer-*  
*den kan, quando autem poena corporis afflictiva vel capi-*  
*talis dictari potest, expensas ipsemet magistratus subire de-*  
*bet, quia ob redemptionem sanguinis nemo praesumitur te-*  
*mere litigasse, & si bonis quoque eius imminutio immi-*  
*neret, duplici afficeretur poena.*

LYNCKER resp. 79 n. 1. IVLIVS CLARVS l. 5. §. f. qu. 61.

n. 4. CARPZOV. in pr. crimin. qu. 138. n. 7. §. 9. MYN-  
 SINGER resp. 59. n. 56.

Weil aber dennoch anfänglich die gegentheilige Meinung,  
 daß

daß der inquisit, wenn er auch gleich mit einer Leibes- und Lebens-Straffe belegt wird, die auf die inquisition ergangene Kosten, da er das Vermögen hat, zu bezahlen schuldig sey, in den Rechten gegründet ist, per ea, quae docent ANTONIVS MATTHAEI de crimin. lib. 48. tit. 17. c. 4 n. 2. BRUNNEM. in proc. inquis. c. 9. n. 3. D LVDOVICI Einleit. zum peinlichen Proceß, c. 12. n. 16. Hernach auch nach der gegenseitigen Meinung zusehender zwischen den Gerichts- und Alimentations-Kosten ein Unterscheid zu machen, und so viel diese betrifft, ein ieder Inquisit seinen Unterhalt und Atzung sich selber schaffen muß.

art. 106. C.C. Carol. LYNCKER. cit. l. in f.

also auch dieselbe von des D. H. Gütern billich zu nehmen, und so viel die Inquisitionskosten betrifft, zwar bekannt ist, daß die meisten Dd. vor angeregte Meinung führen, und weil poena carceris perpetui der capitali gleich gehalten wird, per art. 10. C.C.C. billich auch hierinn also verfahren werden möchte, dennoch solches, wenn es gleich wahr seyn sollte, cum grano salis verstanden werden muß, da einmahl generaliter ausgemachten Rechtsens ist, quod etiam victus in criminalibus in expensas possit condemnari.

LAVTERBACH. de expens. vict. §. 18. GAIL. l. obs. 152. pr.

absonderlich aber hierbey zu erwegen ist, daß D. H. bey dieser inquisition sich sehr halsstarrig aufgeführt, und noch biß dato in der größesten contumacia verharret, anbey auch die commission mit vielen umschweifenden Worten und langen unnöthigen dictionen fatigiret, und vorsetzlicher Weise Weitläufftigkeit und groffe Unkosten gemacht, da doch, wenn er cathgorisch geantwortet, in kurzen und ohne groffe Unkosten alles geendiget werden mögen, also bey solchen Umständen, da er durch seine beharrliche contumaciam die meisten Unkosten caussiret, die

com-



communis Dd. sententia, daß die Gerichten die Unkosten tragen müssen, allhier nicht statt finden mag, da auch so gar dergleichen harte contumacia selbstn mit confiscation der Güter bestraffet werden mag.

HARPRECHT. vol. nov. cens. 83. n. 133. & 139.

Welches absonderlich alsdann, wenn immediate a summo principe, wie allhier, die Inquisition formiret wird, statt findet, da die contumacia des delinquentis desto härter und straffbarer anzusehen.

IDEM cit. l. n. 140.

auch sonstn die expensae contumaciae, von denen, welche sonstn die victi bezahlen müssen, ganz zu unterscheiden sind, und wann diese gleich aus bewegenden Ursachen nicht statt finden solten, in iene doch der contumax zu condemniren ist, absonderlich wenn eine solche exorbitante contumacia, wie allhier sich findet, den gantzen Inquisition - Process begleitet, quae rebellioni non absimilis & propterea criminaliter puniri potest.

CARPL. pr. crim. qu. 140. n. 40.

So halten wir davor, daß S. Hochfürstl. Durchl. aus B. H. Gütern dessen Verpflegung so wohl, als auch die auf die commission verwandte und zu dessen Bestrafung nöthige Kosten herzunehmen wohl befugt sind. V. R. W.

§. III. Porro dictum est cap. antec. iudicem expensas wegen Besetzung des Gerichts repetere non posse, si vel maxime reus poena capitali affectus est. Quodsi ergo inquisitus in expensas condemnatur; iudex, qui inquisitioni praefuit, extra ordinem pro sua opera, exceptis expensis, quae infra recensendae sunt, remunerationem vel praemium petere nequit, quod etiam in processu accusatorio prouisum per art. 205. C. C. C. Si multum curae, laboris & operae impendit, in eo satis fecit suo officio, quod mercede

Tom. VI.

Y y

nari-

daß der inquisit, wenn er auch gleich mit einer Leibes- und Lebens-Straffe belegt wird; die auf die inquisition ergangene Kosten, da er das Vermögen hat, zu bezahlen schuldig sey, in den Rechten gegründet ist, per ea, quae docent ANTONIVS MATTHAEI de crimin. lib. 48. tit. 17. c. 4 n. 2. BRUNNEM. in proc. inquis. c. 9. n. 3. D LVDOVICI Einleit. zum peinlichen Proceß, c. 12. n. 16. Hernach auch nach der gegenseitigen Meinung zusehender Gerichte- und Alimentations-Kosten ein Unterscheid zu machen, und so viel diese betrifft, ein ieder Inquisit seinen Unterhalt und Atzung sich selber schaffen muß.

art. 206. C. C. Carol. LYNCKER. cit. l. in f.

also auch dieselbe von des D. H. Gütern billich zu nehmen, und so viel die Inquisitionis-Kosten betrifft, zwar bekannt ist, daß die meisten Dd. vor angeregte Meinung führen, und weil poena carceris perpetui der capitali gleich gehalten wird, per art. 10. C. C. C. billich auch hierinn also verfahren werden möchte, dennoch solches, wenn es gleich wahr seyn sollte, cum grano salis verstanden werden muß, da einmahl generaliter ausgemachten Rechts ist, quod etiam victus in criminalibus in expensas possit condemnari.

LAYTERBACH. de expens. viñ. §. 18. GAIL. I. 05f. 152. pr.

absonderlich aber hierbey zu erwegen ist, daß D. H. bey dieser inquisition sich sehr halsstarrig aufgeführt, und noch biß dato in der größesten contumacia verbarret, anbey auch die commission mit vielen unschweiffenden Worten und langen unnöthigen dictionen fatigiret, und vorsetzlicher Weise Weitläufftigkeit und große Unkosten gemacht, da doch, wenn er cathégorisch geantwortet, in kurzen und ohne große Unkosten alles geendiget werden mögen, also bey solchen Umständen, da er durch seine barbarische contumaciam die meisten Unkosten causiret, die

com-

communis Dd. sententia, daß die Gerichten die Unkosten tragen müssen, allhier nicht statt finden mag, da auch so gar dergleichen harte contumacia selbst mit confiscation der Güter bestraft werden mag.

HARPRECHT. vol. nov. cens. 83. n. 133. & 139.

Welches absonderlich alsdann, wenn immediate a summo principe, wie allhier, die Inquisition formiret wird, statt findet, da die contumacia des delinquentis desto härter und straffbarer anzusehen.

IDEM cit. l. n. 140.

auch sonst die expensae contumaciae, von denen, welche sonst die victi bezahlen müssen, gantz zu unterscheiden sind, und wann diese gleich aus bewegenden Ursachen nicht statt finden solten, in iene doch der contumax zu condemniren ist, absonderlich wenn eine solche exorbitante contumacia, wie allhier sich findet, den gantzen Inquisitionis - Process begleitet, quae rebellioni non absimilis & propterea criminaliter puniri potest.

CARPL. pr. crim. qu. 140. n. 40.

So halten wir davor, daß S. Hochfürstl. Durchl. aus B. H. Gütern dessen Verpflegung so wohl, als auch die auf die commission verwandte und zu dessen Bestrafung nöthige Kosten herzunehmen wohl befugt sind. V. R. W.

§. III. Porro dictum est cap. antec. iudicem expensas wegen Besetzung des Gerichts repetere non posse, si vel maxime reus poena capitali affectus est. Quod si ergo inquisitus in expensas condemnatur; iudex, qui inquisitioni praesuit, extra ordinem pro sua opera, exceptis expensis, quae infra recensendae sunt, remunerationem vel praemium petere nequit, quod etiam in processu accusatorio prouisum per art. 205. C. C. C. Si multum curae, laboris & operae impendit, in eo satis fecit suo officio, quod mercede

Tom. VI.

Y y

nari-

*narium esse non debet.* Sic cum ante aliquot annos in Academia quadam homicidium commissum esset, pro cuius inquisitione Senatus Academicus saepius extraordinarios conuentus instituerat, vrgebat quidem, vt pro hac extraordinaria opera, ipsi ad minimum 161. thaleri adiudicaretur, cui petito tamen non esse deferendum ill. Facult. iurid. huius loci censuit adiectis his Mens. Oct. 1713. rationibus: *Was endlich die n. 14. specificirte Unkosten betrifft, so ist zwar wegen der extraordinairnen vielen Zusammenkünfte und Überlauffung des Magnifici 161. Rthlr. angesetzt worden, weil aber dennoch solches in keinen Rechten gegründet, bergegen der magistratus, so die peinliche Gerichte hat, ex officio die Bemühung über sich nehmen muß, und a part vor seine Mühe dabey nichts fordern kan.*  
 art. 204. & 205. C. C. C.

*So haben solche billig aberkannt werden müssen.*

*An heredes  
soluere debe-  
ant impensas,  
quas defun-  
ctus debuit?*

*quod affirma-  
tur, si reus  
iam in ex-  
pensas conde-  
mnatus est.*

§. IV. Denique ratione heredum nulla videtur esse differentia inter vtrumque processum. Sed de ipsa heredum obligatione non satis conueniunt. Status controuersiae huc redit, vtrum iis in casibus, quibus accusatus vel inquisitus in expensas condemnandus fuisset, heredes, eo defuncto, ad expensas teneantur? Varia, sed non adeo concordantia de hac quaestione adfert praecidia BEIERVS de expens. excus. criminal. c. 8. n. 255. segg. ex quibus liquet, collegia ICtorum in diuersas tracta fuisse sententias. Videlicet varii hic possunt accidere casus, quorum alii minus, alii vero plus dubii habent. Primus est si reus iam in poenam & expensas condemnatus est, per sententiam, & paulo post moriatur. Hoc casu heredes ad impensas praestandas obligari, eo minus dubii habet, cum etiam poenam pecuniariam aliamue, quae ex bonis soluenda est, heredes post condemnationem ex iudicato subire cogantur. l. 20.

*de*

de accus. l. pen. C. si reus vel accus. DN. COCCei de oblig. hered. ex delict. def. sect. IV. §. 30. CARPZOV. pr. crim. qu. 138. n. 34. multo magis ergo expensae soluendae sint, quae ne quidem proprie dictae poenae rationem habent. Idem dicendum esse arbitror, si metu poenae subeundae violentas manus sibi intulerit, quamvis id CARPZOVIVS cit. l. n. 36. neget. Notum enim est ex iure, quod eiusmodi <sup>ausere vel mortem</sup> sibi ipsi sententiam ferat, seque ipsum condemnet, adeo <sup>sibi conscivit.</sup> ut olim etiam bona eius aequae ac iam *condemnati* fisco delata fuerint, per tit. D. de bonis eorum, qui mort. sibi consciv. Hoc etiam approbatum est in art. 135. C. C. C. sub distinctione, utrum eiusmodi delicti, *da er sein Leib oder Gut verwiirckt hat*, reus fuerit, an vero illius tantum, *da er seinen Leib allein verwiircket*? Haec tamen distinctio tantum pertinet ad bonorum confiscationem, non ad *expensarum refusionem*, quam reus *indistincte*, tanquam victus, de iure communi subire tenetur, qualiscumque poena de iure dictanda fuerit, & sufficit, *dass er aus Furcht solcher verschuldeten Straffe sich selbst ertödtet*, id quod loco *condemnationis & confessionis* est. Multo magis ergo idem <sup>vel iam condemnatus est.</sup> dicendum erit, si ante sententiam quidem, sed post *confessionem*, siue sponte factam, siue mediante tortura extortam, decesserit, cum etiam haec loco sententiae & condemnationis sit, imo adhuc fortior, quam ipsa autocheiria. Quid si lata sententia condemnatoria appellauerit, vel novam susceperit defensionem, & pendente appellatione decesserit reus? Criminis quidem persecutio contra heredes non transit, non eo minus tamen sententiam ferre necesse est, ut accusatori, si obtineat, sarciantur omnia damna, quae reus ipse, si viueret, sarcire cogeretur, in quo numero etiam litis expensae continebuntur, sunt verba FABRI in C. lib. IV. tit. 12. def. 1. quod etiam ad *processum inquisitorium* trahendum est, si in expensis inquisitus *condemna-*

demnatus est, & contra illam sententiam noua usus est defensione.

*Quid si ante  
omnem sen-  
tentiam mori-  
atur?*

§. V. Alter casus est, si reus ante omnem condemnationem vel veram vel fictam moriatur, quo casu magis dubitatur, an & quatenus tunc expensae refundendae sint? CARPZOVIVS cit. l. n. 36. indistincte heredes a refusione expensarum absoluit, tum quod nec ipsemet reus ante con-

*Ad. varians  
sententia.*

demnationem latamque sententiam ad refusionem expensarum fuerit obstrictus, quare nec eius heredes obligati esse debent: tum quod conditio eius, qui ante condemnationem in reatu moritur, melior & tolerabilior sit, quam eius, qui ad mortem condemnatur. Alii distinguunt, utrum reus ante an vero post litem contestatam seu *responsionem* ad articulos decesserit, ita ut non illo, bene tamen hoc casu ad refusionem teneatur, ut actio sit quasi ex contractu, qua distinctione utitur BEIERVS cit. l. n. 261. sqq. eamque approbasse videtur incluta Facultas Vitebergensis apud DN. HORNIVM class. XV. resp. 92. his verbis: *Ferner aus denen Rechten bekannt, daß ordentlicher Weise dasienige, was jemand wegen eines Verbrechens zu geben schuldig, von dessen Erben nicht gefodert werden könne, und diejenige exception, krafft welcher obgedachte Regul in dem Fall, wenn die litis contestation oder Antwort auf Articul von dem Verstorbenen geschehen, ihren Abfall leidet, auf gegenwärtigen Fall, da euer Vater sich wider die reposition auf Articul noch defendiret und vor selbiger verstorben, nicht zu appliciren &c.*

*Quidem res-  
ponsum expen-  
sarum ad poe-  
nam refe-  
runt.*

§. VI. Antequam hanc litem componam, quaestio pracliminaris decidenda est, an *condemnatio in expensas* genus proprie dictae poenae sit, ut regulae, quae in poenis insigendis attenduntur, hic locum inueniant? Ad poenas refusionem expensarum referendam esse, multa euincunt. Ad temeritatem enim litis plectendam haec disertis verbis intro-

introducenda esse dicitur in *l. 79. pr. de iudic. §. 1. in f. d. de poen. temer. litig.* quos textus repetit Pontifex in *c. 4. X. de poenis. aiens: calumniam & audaciam temere litigantium condemnando in expensas & alio multiplici remedio sanctio imperialis COMPESCIT.* Hoc modo quoque coercetur contumacia & tergiuersatio, *l. 13. §. 2. l. 15. C. de iudic.* vel si retardatus variis modis fuit processus, *c. 2. & c. 5. X. de dolo & contumac. c. 3. & c. 11. X. de rescript.* adeo ut, si condemnatus in expensas soluendo non fuerit, alias secundum arbitrium discreti iudicis puniri debeat, ut addit pontifex in *cit. c. 5. ut hoc saltem timore perterritus non facile quis in grauamen alterius falsas exceptiones apponat.* Iam autem constat, regulam: qui non habet in aere, luat in corpore, tantum locum in poenalibus habere; ad alia debita autem extendi non posse, multo minus vero ad heredes transire. vid. MARCVS RHODEN *de tergo subsidiar. §. 19.* Ab hac sententia alienus esse videtur FABER in *C. cit. l. vbi de refusione expensarum*, qua heredes grauari possunt, agit, additque: *Nihil enim commune habet poena criminis cum rei persecutione*, quam in refusione expensarum latitare credit: meram *damni restitutionem* enim continere videtur, uti colligitur ex *l. 78. §. 2. de leg. 2. l. 6. & 23. C. de admin. tut.* quemadmodum etiam voce *damni dati* expensae non raro veniunt, ut in *c. f. X. de rescript.* & in *l. 15. C. de iudic.* quamuis latiori sensu etiam poena expresse vocetur in *l. 3. §. 2. C. eod.* Hac posita sententia refusio expensarum magis est *rei persecutio quam poena* strictae dicta, quod ex eo quoque colligitur, quod, ut postea euincam, etiam is, qui per iuramentum vel torturam se purgat, ad restitutionem expensarum teneatur, licet absol-  
*magis tamen est rei persecutio.*  
*Remouetur dubia,*  
 dicatur, & quod in ea *tergum subsidiarium* locum habeat.  
 Nam etiam *rei persecutio & reparatio damni dati*, unde

reus nihil lucratus est, poena dici potest respectu ipsius, ut a potiori sit rei persecutio, & quicquid extra eam est, poena proprie appelletur. l. 2. in f. de tut. & rat. distr. l. 1. §. 1. si quis omiff. caus. test. Contra eum, per quem factum est, quod minus in iudicio quis sistatur, datur actio in factum, quanti actoris interfuit, eum fisti, l. 3. pr. de eo per quem factum est, & sic non poena, sed rei persecutio in eam deducitur. Et tamen l. Ctus in l. 1. pr. eod. ait: aequissimum putavit praetor dolum eius coërcere, qui impedit aliquem iudicio fisti, imo adhuc euidenti in l. 1. §. 4. eod. poenam, id quod interest, appellat, quod reuera rei persecutionem continet. Conf. l. 2. §. 1. D. de in lit. inuad. Ad alterum dubium, a tergo subsidario desumptum, etiam facile responderi potest. Quamvis enim ANTONIVS TESSAVERVS decis. 182. n. 4. asserat, illud non obtinere in casu, quando pecunia applicatur auctori, non tanquam poena, sed tanquam interesse, & inde inferat, Pontificem in cit. l. 5. in refusione expensarum proprie dictam poenam constituisse; recte tamen observant CARPZOV. in pr. crim. qu. 39. n. 48. sqq. MARCVS RHODEN cit. l. §. 39. alique, etiam huic regulae usum esse, quoties quis ex facto illicito ad refusionem damni convertitur, quorum etiam collineat l. 49. D. de admin. & peric. tutor. l. 9. D. de incend. ruin.

Inde inferitur,  
hodie indi-  
cuntur here-  
des teneri ad  
refusionem  
expensarum,  
quas defun-  
ctus sustinere  
debuit.

§. VII. Sed ne sic quidem satis lis composita est. Si vel maxime enim admitti debeat, in refusione expensarum magis rei persecutionem quam poenam latitare, obligatio tamen ex facto illicito descendit, quae in heredes non transit, ne quidem quoad rei persecutionem, l. 4. in f. de alien. mut. iudic. caus. quamvis si heres locupletior factus sit, non ex facto illicito defuncti, sed aliunde, ex aequitate naturali, actione in factum, obligetur. l. 1. in f. de eo per quem factum est. l. 28. de dol. mal. l. 1. §. 48. de vi & vi arm. l. 5. pr. D. de calumn. Cum vero talis casus in expensis hifce con-  
cipi



cipi non possit, nec appareat, quo modo reus iniquum lucrum inde perceperit, generatim dicendum videtur, heredes ad *has impensas* condemnari non posse, nisi forte *lite contestata*, quia hoc casu heredes ex quasi contractu obligari videntur. l. 26. l. 38. D. de oblig. & act. l. 87. l. 164. de R. I. Nec dubitandum est, quod si hic subsistendum esset, distinctio §. 4. adducta admitti deberet. Verum ius *saltem ex iuris Canonici sententia.* Canonicum hic non substitit, sed generatim heredes obligavit ad damna a defuncto illicite data resarcienda, pro viribus patrimonii. Vid. c. 10. C. 12. q. 2. c. 3. c. 16. q. 6. c. f. X. de sepult. c. 5. X. de raptor. THOMASIVS de larua L. aquil. detracta act. de dam. dat. §. 131. seqq. non facta distinctione, vtrum lis cum defuncto fuerit contestata nec ne, quam doctrinam etiam recepit praxis Germaniae, testibus THOMASIO cit. l. §. 51. MEVIO p. 5. decif. 39. TITIO in iure Rom. priv. lib. V. c. 5. §. 10. in f. B. STRYKIO in Vsf. mod. tit. ad L. aquil. §. 5. excepta Saxonia, si credendum BERGERO in oeconom. iur. lib. III. tit. 9. §. 12. not. 4. Quaecumque ita sint, extra Saxoniam impensae indistincte ab heredibus defuncti refundi debent, si defunctus illos refundere debuisset, si vel maxime ante litem contestatam mortuus fuerit. Quid enim si admodum contumax fuerit, ad articulos respondere noluerit, si inani defensione pro auertenda inquisitione vsus, interim tamen ita iam grauatus fuerit, vt ad minimum iuramento se purgare debuerit, si vixisset & ad articulos respondisset? Tali casu etiam heredes expensas refundere debere censuit ill. Faculd. iurid. Viteberg. apud DN. BERGER. resp. 120. quod eo magis notabile est, quia circumstantiae illius responsi docent, inquisitionem ante responsionem ad articulos decessisse.

§. VIIII. Pedem promoueo ad differentias processus *Qui iuramento inquisitorii & accusatorii. Et quidem inquisitus vel absolutus, so processio absolutus est, expensas re-* uitorii vel condemnatur. Priori casu vel ideo absoluitur, *quod*

*fundere de-  
bet.*

quod iuramento se purgavit, aut quod *territione* vel *tortura* indicia elisit, aut denique quod aliter indicia prorsus declinavit, & innocentiam suam ostendit. Si, iuramento purgatorio praestito, absolutus est, a refusione expensarum quoque cum absolui debere, putat CARPZOV. in *pr. crim. qu.* 116. n. 77. THOENICKER in *advoc. prud. in for. crim. c.* 16. n. 22. *segg.* TABOR *racem. crim. IV. n.* 32. ideo, quod eadem ratio expensarum habenda sit in criminalibus, ac in civilibus, & dum in civilibus iurans ab expensis immunis est, in criminalibus quoque ab iis tutus est, maxime cum etiam, qui torturam sustinuit, iure Carolino ne quidem in expensas condemnatur. Verum quemadmodum perpetuum argumentum a causis civilibus ad inquisitionem & a processu accusatorio ad inquisitorum trahi nequit, ut infra demonstrabo, ita in praxi ut plurimum, qui, iuramento praestito, absolutus est, in expensas condemnatur, quod etiam rationem habet, quoniam ut plurimum, qui iuramento se purgare debet, suspectis actibus & vita sua causam inquisitioni dedit, effecitque, ut iudex contra eum inquirere debuerit, adeoque aequum est, ut expensas, sua culpa causatas, refundat, cum etiam in civilibus non semper expensae compensentur, ubi iuramentum praestitum est, HARPRECHT. *vol. nov. conf.* 61. n. 212. *segg.* imo etiam is, qui pure absolvitur, non raro expensas ferre debeat. LAVTERBACH. *de expens. victor. th.* 19. HARPRECHT. *cit. l. n.* 57. *conf.* LUDOVICI in *der Einleit. zum peinlichen Process. c.* XII. n. 9. BRUNNEM. in *proc. inquis. c.* IX. n. 6. BERGER. in *oecon. iur. lib. IV. tit.* 25. §. 4. *not.* 16. Multo magis ergo in expensas condemnandus est, qui, iuramento licet praestito, propter culpam interuenientem extra ordinem punitur, prout respondit ill. *Facult. iurid. M. Oct.* 1713. *Daß mannebro nach abgestattetem Reinigungs-Eyd F. A. D. und I. W. M. von der wider sie angestellten Inqui-*

inquisition zu entbinden, es sind aber dennoch dieselbe gestalten Sachen und Umständen nach eine Geld-Straffe, und zwar iener 200. dieser aber 100. Rthlr. zu erlegen, und die auf diese inquisition verwandte und n. 14. specificirte Unkosten, wovon die n. 3. 4. und 9. angesetzt 161. Thlr. billich abgehen, die sub n. 2. aber auf 36. Thlr. 17. gr. sub n. 5. auf 24. sub n. 6. und 7. auf 7. Thlr. moderiret werden, zu erstatten schuldig, B. von P. aber wird mit Erstattung der Unkosten, außer so viel deren auf derselben defension und Verschickung der acten gegangen, billich verschonet. V. R. W.

*Rationes decidendi.*

Nachdem in unserer Urtheil denen beyden inquisiten D. und M. das iuramentum purgatorium deferiret, und sie solches würrcklich abgeschworen, und dadurch sich, daß sie ihre Degens gegen den Entleibten F. nicht gebraucht, noch mit denenselben ihn verwundet, gereinigt, so ist nunmehr nichts mehr übrig, als daß die beyde gleichfalls absoluiret werden. Ob nun zwar dieselbe vermeinen wollen, daß sie dergestalt absoluiret werden müßten, daß ihnen keine poena pecuniaria mehr zuerkannt, noch sie in die Unkosten condemniret werden könnten, cum, qui iuramentum purgatorium praestitit, definitiue absolueendus sit, non tantum quoad ipsam causam, sed etiam quoad expensas.

CARPE. pr. crimin. qu. 116. n. 77.

Zunahl da D. über dem vorgeschützt, daß er ultra debitum in custodia gehalten worden, M. auch vermeinet, daß nunmehr durch den Eyd seine Unschuld völlig an den Tag gekommen sey. Weil aber dennoch, was die absolutionem ab expensis betrifft, solche alsdenn statt finden kan, wenn der inquisit keine Gelegenheit zur inquisition gegeben, gegen wer dergestalt grauiret ist, daß er sich vermittels

Tom. VI

Z z

Eydes

*Eydes reinigen müssen, nothwendig dazu Gelegenheit geben müssen, dannenhero auch des CARPZOVII Meinung in foro nicht angenommen ist.*

BRUNNEM. *proc. inquis. c. 9. n. 6.*

B. STRYK. *introd. ad prax. c. 20. §. 12.*

Diesen zu folge denn auch D. und M. welche nicht wenig grauiret gewesen, sich der Unkosten nicht entbrechen mögen; hergegen es eine ganz andere Beschaffenheit mit dem von P. hat, als welcher seine Unschuld völlig erwiesen; und dabero mit Erstattung der Unkosten billich zu verschonen gewesen, ausgenommen, was seiner defension wegen hat aufgewendet werden müssen, welche er billich tragen muß, nechst dem die beyden inquisiti D. und M. sich nicht weiter purgiret, als daß sie ihre Degens nicht gegen den Entleibten gebrauchet, und ihn damit verwundet, dadurch aber von aller culpa nicht losgezehlet werden mögen, anerkennen die ganze Sache doch anfänglich wegen D. entstanden, derselbe auch übersühret worden, daß er bey dem Anfall seinen Degen mit entblößet, auch nicht wohlgläublich, daß er solchen zu seiner defension gebrauchen wollen, da F. keinen bloßen Degen gehabt, sondern von dem entwichenen B. gleich Anfangs disarmiret worden, also er wenigstens die intention gehabt, ihn feindlich zu tractiren, er auch durch sein gütlich Zureden diesen Todtschlag hätte verhindern können, so er doch nicht gethan, vielmehr sich zu solcher attaque praepariret, indem, daß vor dem alle Degens in den Winkeln gestanden, nachgehends die Studioli solche weggenommen, und wie F. wieder kommen, sich zu dem Überfall bereit gemacht, und die anderen also des D. wegen sich zu solcher Raube-praepariret, so er doch billich verhindern müssen und sollen, welches auch guten theils dem M. beyzumessen, absonderlich da er sich dem L. H. der den Entleibten retten wollen; wie-

wieder setzet, und mit dem blossen Degen auf ihn auanciret, also gleichfalls in aliqua culpa anzu treffen, auch die Vergießung Menschen-Blutes nicht so geringe zu achten, sondern auch quævis culpa dabey geahndet werden muß, so hat billich geschæbener massen ihnen noch eine Geld-Busse dictiret werden müssen.

§. IX. Dixi, ut plurimum inquisitum in expensas condemnari, si causam inquisitioni dedit, id quod etiam ut plurimum dicendum est, quia, qui grauatus est ad purgatorium, a culpa vix immunis est. Interim potest etiam contingere, ut, qui grauatus sit ad purgatorium, non tamen culpa sua, sed mero infortunio, adeo ut mox præstito iuramento purgatorio, innocentia eius manifestissime aliunde appareat, simulque liqueat, eum culpa sua inquisitioni causam non dedisse. Hoc casu cessat omne fundamentum refundendarum expensarum, & sic reus pure absolendus est, de quo iudex ex circumstantiis arbitrabitur. Exemplo rem declarabo. Occisus erat auriga in via publica prope Titii agrum, curru adhuc in loco prædicto reperto, equisque paulisper a via deflectentibus, ut crederetur, voluisse occisum per agrum Titii currum ducere. Occisor prorsus ignorabatur, interim fama publica, cuius occisor auctor erat, spargebatur, forte aurigam a Titio fuisse occisum, ideo quod per ipsius agrum currum agere voluerit. Quia vero hæc fama admodum lubricum indicium erat, iudex caute agebat, & in inquisitione generali plures summarie, & inter hos quoque Titium, examinabat. Forte fortuna in veste Titii iudex deprehendit vestigia sanguinis recentis, adeoque eum interrogabat, vnde hæc vestigia sanguinis? Titius magno ad hanc quæstionem terrore perculsus, toto corpore trepidabat, timens forsitan, ne inde indicium contra se homicidii commissi duceretur; adeoque tremula voce respondebat: *Weiß Gott, ich habe es nicht gethan.* Quis

Z z 2

non

non iusta ratione credidisset, occisorem fuisse repertum? Equidem indicia haftenus adducta, quoad maximam partem, elidebat, sed quia adhuc aliquod dubium supererat, iuramentum purgatorium solenne ei dictabatur. Praeslito iuramento purgatorio, singulari Dei providentia verus homicidii auctor apparebat, fatebaturque, se rumorem in vulgus sparsisse, imo currum ad agrum Titii deflexisse, ut fama publica eo magis robur & maiorem haberet probabilitatem. Hoc casu Titium ab expensis liberandum esse, nemo negabit, qui inquisitioni subiectus fuit, non sua culpa, sed singulari infortunio & malitia pessima occisoris.

*Vel si iuramentum nulliter exactum est.*

§. X. Multo magis ergo ab expensis liberandus erit, a quo iuramentum nulliter exactum est, quod declarabo praediuicio facult. iurid. huius loci de M. lan. 1709.

Ist C. G. wegen vieler imputirter criminum in vielen inquisitionen gestanden, doch dabey iederzeit, mediante tortura oder sonst echappiret, gleichwohl derselbe noch iederzeit durch viele neue indicia verdächtig geblieben, daß er aufs neue zur gefänglichen Haßft gezogen. Hat man hierauf zugleich auf inquisitens Vetter H. G. Verdacht geworffen, darauf denselben bey den Kopff nehmen und in schweres Gefängniß setzen lassen, endlich nach 14. Wochen sub cautione dimittiret, da ihm denn per sententiam auf gewisse Bedingung das iuramentum purgatorium deferiret worden, er auch solches abgeschworen, und dieser wegen die Unkosten a 60. fl. zu erstatten condemniret ist, biebey gleichwohl dieser Zweifel vorgefallen,

Ob H. G. diese 60. fl. Unkosten zu bezahlen schuldig sey?

Wenn nun gleich eingewendet werden möchte, daß H. G. sich verdächtig gemacht, da er nicht ableugnen können, daß er einmahl eine Parthie ausgeschmiedetes Kupfer, so der Inquisit C. G. aus einem Bauche gezogen, und ihm aufgeladen, nach dessen Garten geführt, ferner ein Lager

ihn an einem sicheren Orte im Walde mit der Büchse angetroffen haben will, dadurch er des Wildschießens verdächtig worden, nechst dem ein ander ausgesaget, daß ein solcher Balsam-Krämer, wie H. G. ist, einen Bürger zu Rothenburg an der Tauber mit 30. fl. falschen Batzen betrogen. Wie nicht weniger C. G. Ehe-Weib, welche ebenfalls zur Haßf gebracht ist, wieder H. G. ausgesagt, daß dieser ihren Mann in Francken geführt hätte, und zwar auf Warnung eines vom Adels, bey welchen Umständen H. G. das iuramentum purgatorium wohl mögen zuerkannt werden, und da er solches wirklich abgeschworen, denen Rechten allerdings gemäß zu seyn scheint, daß er auch die Inquisitionskosten erlegen müsse.

Weil aber dennoch aus allen diesen Umständen und indicis sich kein corpus delicti hervor thut, viel weniger ein factum prohibitum zu befinden, indem, als H. G. wegen des Kupfer-Fahrens befraget, er solches sofort gestanden, sich gleichwohl dabey entschuldiget, daß er ex contractu, so der inquisirte zuvor schon mit seinem Vater geschlossen, dazu verbunden gewesen, auch vorhero nicht gewußt, was er hätte fahren sollen, deswegen er auch in pace wieder dimittiret worden, der läger auch nicht sagen können, daß H. G. derselbe gewesen, den er im Walde mit der Büchse angetroffen, derselbe er auch nicht seyn können, da iener mit der Büchse nach ihm geschossen, und ihn ins dicke Bein getroffen, gleichwohl keine Wunde oder Narbe sich bey ihm gefunden, auch zu Rothenburg kein Bürger ausgemacht werden können, der von einem Balsam-Krämer mit falschem Gelde betrogen worden sey: Dabero denn billich H. G. absolviret worden, und ob ihm gleichwegen der Aussage C. G. Ehe-Weibs das iuramentum purgatorium zuerkannt worden, er auch solches wirklich abgeschworen, so ist doch solche iuramenti delatio mit gewissen Bedingun-

gen geschehen, wenn er zuvörderst nochmahls mit C. G. Ehe-Weib würde confrontiret seyn, sie bey ihrer Aussage, er bergegen bey seinem Verneinen verharren würde, welche condition zuvörderst allerdings adimpliret werden müssen, daer ohne deren Erfüllung zum iuramento purgatorio nicht grauiret gewesen, zumahl G. Ehe-Weib bey ihrer ersten Aussage haesitiret, und die bloße Aussage einer gleichfalls in inquisition stehenden Person keinen mit Bestande graviren mag, & praeterea iuramentum purgatorium nisi ex suspicionibus magnis deferri possit.

BRVNEM. in proc. inquis. c. 9. n. 16.

hisce autem deficientibus reus potius absolvendus est, quam iuramento grauandus.

CARPZ. pr. crim. qu. 116. n. 61.

Und da nun des G. Ehe-Weib echappiret, und die confrontation nicht geschehen können, so ist widerrechtlich gehandelt, daß H. G. das iuramentum purgatorium dennoch praestiren müssen, cum tamen sententia sit strictae interpretationis, mithin der effectus praestiti iuramenti purgatorii nicht statt finden mag, quando enim iuramentum purgatorium nulliter praestitum est, in expensas reus condemnari nequit, zu geschweigen, daß dieser H. G. obndem gantzer 14 Wochen in schwerer Gefängniß gehalten worden, auch sonst kein inquisit in expensas condemniret werden mag, als welcher sehr grauiret ist, so doch hier nicht zu befinden.

Als halten wir davor, daß H. G. mit Erlegung der Unkosten billich zu verschonen. V. R. W.

Qui torturam  
sustinuit, in  
expensas con-  
demnatur.

§. XI. Quod si ergo, qui iuramentum purgatorium praestitit, in expensas condemnari potest, multo magis illas sustinere debet, cui territio vel tortura dictata est, licet per illam indicia eliserit. In processu accusatorio aliud obtinere



nere supra dixi, sed iam etiam obseruau diuersam esse processus inquisitorii rationem, quam B. STRYKIVS in *vs. mod. ad tit. de quaestion. §. 15.* variis praedictis illustrauit, adeoque merito reus in expensas, exceptis iis, quas iudex carnisici dare debuit, quasque ipse CAROLVS V. in *art. 61. C. C. C.* exceptit, condemnandus. Rationem diuersitatis plenius explicauit ill. Facult. iurid. hui. loci in sententia *Mens. Mart. 1714* concepta huius tenoris:

*Daß, weil inquisit durch die zuerkannte Peinigung sich purgiret, er zwar nunmehr von dieser inquisition nach geschעהner Urpbede zu absolviren und der Haßft zu erlassen, es ist aber doch derselbe die auf diese inquisition verwandte Unkosten, auf vorbergebende liquidation und erfolgte richterliche Mäßigung zuerstattet schuldig. V. R. IV.*

*Rationes decidendi.*

*Ob wohl des inquisiti defensor vermeinen wollen, daß I. L. keine Ursach zur inquisition gegeben, auch keine sonderliche indicia gegen ihn vorhanden gewesen, vielmehr allerhand defecte so wohl in des zu Fritzlär torquinten ludens P. gethaner Ubriecht, als auch Abbörung der in dieser peinlichen Sache angegebenen Zeugen sich befinden, welche dergestalt beschaffen, daß peinlich Angeklagter mit der tortur billich nicht beleget werden sollen, allenfalls da nun solches geschehen, und derselbe die Marter völlig ausgehalten, nichts gestanden, und dadurch die gegen ihm streitende indicia elidiret, es das Ansehen gewinnt, als wenn derselbe pure absolviret werden müsse.*

*l. ff. de calumniat.*

*Vt non tantum ab instantia, sed etiam definitiue absolvendus sit.*

*CAROLOV. pr. crim. p. 3. qu. 125. n. 6. sqq.*

*Derge-*

*Dergestalt, daßer nicht einsten die Unkosten, außer wekhe auf seine defension gegangen, abzutragen schuldig sey, sondern der Richter selbst die Gerichts-Kosten tragen müsse.*

*art. 61. Const. crim. Carol.*

*Welche dispositio iuris um desto eher allhier zu appliciren, da per modum accusationis, wie der gedachte art. 61. supponiret, allhier procediret worden ist.*

*Weil aber dennoch, was in art. 61. Constit. crimin. Carol. von Tragung der Unkosten disponiret worden, nur eigentlich von dem processu accusatorio proprie dicto, da ein priuatus freywillig und ohne gezwungen peinlich anklaget, zu verstehen, bergegen auf den processum inquisitorium nicht füglich gezogen werden mag, als in welchem die Obrigkeit, vi officii gezwungen wird, gegen verdächtige Leute zu inquiren, dergestalt, daß, wenn sie solches unterlassen sollte, der Verlust der Gerichte darauf stehen würde, also derienige, der die Aufwendung solcher nöthigen Unkosten verurtheilet, und zur inquisition Anlaß giebet, auch sich so verdächtig machet, daß gegen ihm die Tortur erkannt werden kan, dieselbe billich tragen muß, welches auch die quotidiana praxis iudiciorum bestärcket, wie solches aus denen praeiudiciis abzunehmen, so anführet*

*B. STRYKIVS in vf. modern. ad tit. de quaest. §. 15.*

*und ob wohl allhier durch den procuratorem fisci die peinliche Anklage übergeben, und die Sache also abgehandelt zu seyn scheint, daß hier nicht so wohl per viam inquisitionis als vielmehr accusationis verfahren, dennoch der Anfang dieser peinlichen Sache, und die inquisitionis-Protocolle ausweisen, daß allhier mehr inquisitorie verfahren wird, causa iam instructa, dem procuratori fisci erst die Anklage zu thun anbefohlen worden, anerwogen allhier der magistratus ex officio inquiret, und sine vilo accusatore die inquisition angefangen, worinn der processus inquisitorius*

torius von dem accusatorio vornehmlich unterschieden wird, und also daß nachgebends mit dem procuratore fisci über diese peinliche Sache verfahren worden, den Inquisitions-Procels nicht verändern mögen, im übrigen des Inquisiten Vorwenden, als wenn ad torturam sufficientia indicia nicht verbanden gewesen, nicht gegründet ist, vielmehr aus den acten erbellet, daß er sich dergestalt verdächtig gemachet, daß nothwendig gegen ihn inquiriret, und die Tortur erkannt werden müssen, da nicht allein der Jude P. auf ihn bekannt, sondern auch die Umstände seiner Bekänntniß auf inquisiten klüßlich eingetroffen, die beyden beyden Hauffsuchungen vorgefallene Umstände hierzu auch viel beygetragen, und inquisit sonst ein sehr berüchterer Mann ist, zu dem man sich dergleichen Missethat wohl versehen mag, wie solches in actis zur Genüge ausgeführet, so hat, wie geschehen, erkannt werden müssen.

§. XII. Quae cum ita sint, facile liquet, quid dicendum sit, si reus, qui vel ante torturam iam dictatam mortuus est, vel etiam torturam sustinuit, nihilque confessus est, mox decesserit, vtrum heredes ad expensas refundendas teneantur? Ex iis, quae antea fufius de obligatione heredum dixi, facile decisio trahi potest; cum enim hoc casu ipse defunctus in expensas condemnari debuisset, si vixisset, heredes quoque ad earum refusionem tenentur, vt respondit ill. Facultas. iurid. huius loci *Mens. Novembr. 1714.* hunc in modum: *Als derselbe &c. daß des nach der in unserm vortigen Urthel erkannten scharffen Frage, vor der execution derselben verstorbenen Hauffs Wilters Erben gestalten Sachen nach die auf diese inquisition ergangene Unkosten, so viel dessen Person betrifft, nach vorgegangener liquidation und erfolgter Mäßigung zu bezahlen schuldig. V. R. W.*

§. XIII. Superest vicimus casus, si inquisitus pure absoluitur, ideo quod innocentiam suam demonstraerit, quo

Tom. VI.

A a a

casu

*Cui tortura dictata, eius heredes tenentur ad expensas.*

*Quid si inquisitus absolutus sit.*

casu regulariter ab expensis quoque absolvitur, nisi culpa sua rursus inquisitioni causam praeberit, & sit, quod ei imputari possit, prout frequens praxis docet. BRUNNEMANN. *decif.* 38. *cent.* 2. Rursus hic dissentit THOENNIKER *cit. l. n. 20.* quod non adeo mirandum est, quia aduocatum prudentem in foro criminali instruere, adeoque ei media defendendi reum suggerere voluit, aduocati autem id potissimum agere solent, ut reum etiam ab expensis liberent; sed aliter *aduocati*, aliter *iudices* iudicant. Quod si itaque reus absolvitur, etiam ab expensis, siquidem inquisitio ex *praecedente fama publica* suscepta est, iudex expensas susterre debet; si vero ad praecedentem *denunciationem*, facile contingere potest, ut temerarius denunciatus in expensas condemnatur. Parum enim refert, utrum quis temere accusaverit, an calumniose denunciauerit, & sicuti is in expensas condemnari potest, ita hic quoque iniuriae & expensarum nomine tenetur. CARPZOV. *p. II. decif.* 188. *n. 14.* Excipit tamen IDEM *cit. l. n. 15.* casum, si denunciatus indicia contra reum delata iuramento firmaverit, quo omnem a se culpam & suspensionem *temeritatis* declinasse videtur. Hoc vel ideo admitti potest, quia indicia, a denunciante delata, ad inquisitionem sufficere visa fuerunt, & imputet sibi reus, quod denunciationi causam dederit; si temeraria fuerunt indicia, & nihilominus ex iis iudex inquisitionem suscepit, denunciatus quidem iniuriarum nomine conveniri potest, sed iudex expensas nec ab inquisito nec a denunciante repetere potest, quippe qui ipsemet in gravissima haeret culpa, quod ad temeraria indicia inquisitionem instituerit. Excipit quoque MELVIVS *p. I. decif.* 41. delatores publicos, qui ex officio denunciare tenentur, nisi manifesta calumnia detecta fuerit. Liberat sane eos a suspicionem calumniae ratio officii publici, quod gerunt, sub qua praesumptione tamdiu tuti sunt, donec contrarium probatum fuerit. Denique

an denuncia-  
tor hoc casu  
expensas ferre  
debeat.

que addo etiam hoc, fiscalem in hac materia cum *accusatore* absolute conferendum haud esse, nec iura Carolina, de processu accusatorio disponentia, huc applicari posse. Est adhuc processus inquisitorius, si vel maxime aduocatus fisci accusationem, ex more regionis, mouere iubeatur. Iudex enim inquit generaliter, & si indicia ad specialem inquisitionem idonea deprehendit, committit aduocato fisci, vt accusationem instituat, quo ipso tamen forma procedendi duntaxat, non ipsa res mutatur, adeoque etiam regulæ, quæ de processu inquisitorio adductæ sunt, hic locum habebunt, prout supra §. XI. adducto præiudicio declarauit.

§. XIV. Quæ cum ita sint, consequens est, I) inquisito in poenam non capitalem & expensas condemnato, quas tamen propter inopiam soluere non potest, grauiorem dictari posse poenam, cum, prout supra dixi, etiam hic locum habeat regula vulgaris, *qui non habet in aere, luat in corpore*, iuxta c. 5. XI. de dolo & contumacia. II) si vero absolutus est præficto iuramento purgatorio vel etiam, quia per torturam indicia purgauit, ab omni poena quidem ratione delicti imputari regulariter immunis est, interim tamen, si expensas soluere nequit, eo nomine extra ordinem puniri vel adigi potest, vt ad exemplum debitorum sua culpa lapsorum, iudici, qui expensas hoc casu sufferre debet, operas præstet, & his debitum compenset sarcinae: neque enim ad beneficium cessionis admitti potest, qui sua culpa ad incitatus reductus est. Denique III) si ultimo supplicio plectendus est inquisitus, qui bonis destituitur, iudex ipsemet expensas sufferre debet, nisi ex consuetudine loci a subditis per collectam illas repetere possit. Vnde haec manauerit, iam cap. I. demonstraui, & quia hanc materiam B. BEIERVS tr. saepius laudato de *expensis execut. crimin.* ex processu enucleauit, ei aliquid addere haud est necesse.

§. XV. Denique nec privilegia putatiua harum expensarum criminalium negligenda. Non desunt enim, qui eis locum

locum in prima classe constituunt, quamvis distincte hic procedi debeat. Si quaestio est de *collectis*, a subditis hoc nomine faciendis, *wegen Hencker- und Heerde-Geld, Galgen-Steuer &c.* admitti potest CARPZOVII sententia in *proc. crimin. quaest.* 138. in f. eis idem privilegium, quod cetera onera publica & collectae obtinent, concedendum esse, cum ita naturam ceterarum collectionum sortiatur. Si vero de *ipso accusato vel inquisito* quaestio est, qui ad expensas refundendas condemnatus est, maior est dubitandi ratio, quia eo casu expensae collectae rationem haud sortiuntur, sed *simplex debitum* esse videntur. Non loquor de expensis *defensori* praestandis, nec quae accusatori adiudicatae sunt, quibus singulare privilegium primae classis tribui nequit, interim tamen iuxta CARPZOVII sententiam *decis.* 280. n. 22. merito inter *personaliter privilegiatos* collocandae. Quaeritur potissimum de *expensis iudicialibus*. Hae si fisco solvendae sunt, omnibus aliis creditoribus praefendas esse censet B. HARPRECHT. *resp.* 92. n. 403. *seq.* imo eas *generaliter* ad primam classem reuocare videtur *vol. nov. conf.* 73. n. 23. quod debita ad principem pertinentia absoluto praestationis privilegio munita sint. Equidem an HARPRECHTI sententia in Ducatu Württembergensi, de quo potissimum loquitur, obtineat, sub examen haud reuocabo; saltem sub dubito, an *iuri communi* conueniens sit? Habent fiscalia debita suas praerogatiuas, sed non omnia, verum duntaxat quaedam: ad minimum poenae fisco debitae nulla gaudent praerogatiua. *l. 17. l. 37. D. de iure fisci.* Quamvis, vero expensae poenae fisco debitae proprie dictae rationem non habeant, privilegium tamen primae classis quoque illis nulli tributum est, adeoque *ius commune priuatorum* in illis habebit, quod ei haud denegandum secundum *l. 37. cit.* Non inuidemus fisco privilegia, sed sine lege eidem nulla attribuere possumus, quod rationi iuris aduersatur.



## EXERCITATIO XCIX.

AD LIB. XLVIII. PAND. TIT. IX.

D E

## CAEDE INFANTVM IN VTERO. (a)

## ARGVMENTVM.

*I. Variae parricidii poenae. II. Infanticidium Romanis olim impunitum. III. De partus expositione & nece lis inter Noodtium & Bynkershoekium. IV. Media sententia. V. Neces infantum in utero ad crimina olim non relata. VI. VII. VIII. De vita infantum in utero, veterum sententia. IX. Partus nondum editus iure hominum non habebatur. X. Heres inutiliter instituebatur. XI. Alia iura priuata ipsi negata. XII. Mater ob abortum non punita, nisi ex eo aliis illata iniuria. XIII. Mariti ius in custodiendo ventre. XIV. Poena abortus extraordinaria ob iniuriam marito illatam, XV. Abortu etiam post divortium facto. XVI. Sententia Pauli in L. 38. §. 5. de poenis. XVII. Patris ius in liberos recens natos. XVIII. Patris iudicium domesticum, XIX. in abusus subinde vocatum. XX. Eius liberior olim exheredandi liberos facultas. XXI. Ius vitae & necis iam restrictum sub Traiano & Hadriano. XXII. Facultas tantum data liberos magistratui puniendos offendi. XXIII. Christianis improbata abactio foetus viui.*

A a a 3

(a) Rubrica ad mentem IUVENALIS composita, ita canentis Sat. VI.

*Tantum artes huius, tantum medicamina possunt,  
Quae sterilem facit, atque homines in ventre negandos.*

viui. XXIV. Sententia Exod. XXI. 22. XXV. Interpretatio septuaginta interpretum, XXVI. Augustini, XXVII. Tertulliani, XXVIII. Basilii, XXIX. Benedicti Leuitae. XXX. Versio Graeca in Legibus Francorum adoptata. XXXI. Et in Decretalibus. XXXII. Constitutio Sixti V. qua abortus procuratus generatim vindicatur; XXXIII. correctior rursus a Gregorio XIV. XXXIV. Distinctio inter partum animatum & inanimatum iure communi probata. XXXV. Vita infantis aestimatur ex motu. XXXVI. Terminus motus. XXXVII. Eadem distinctio agnita in Constit. Crim. Carol. XXXVIII. Per hanc definitus non est terminus vitalitatis. XXXIX. Ob abortum foetus animati poenae ordinariae tantum locus est. XL. XLI. Habita quoque ratione qualitatis venenorum abortiuorum.

## §. I.

*Atrocitas  
parricidii &  
infanticidii.*

**R**eatus parricidii facile omne superat scelus, imo naturae ipsi manus violentas inferit, adeo ut olim creditum Romanis fuerit, pari vindicta parentum ac Deorum violationem expiandam esse. Caedes infantum ac liberorum quorumcunque aequale nefas continet, aequali proinde supplicio merito vindicandum. Et quia hoc facinus quouis homicidio atrocius est, merito quoque poena exasperanda, & vindicta publica singulari prorsus supplicio exercenda. Sicuti vero in homicidia a quibusdam populis ultimum supplicium, ab aliis vero poena non capitalis, imo pecuniaria constituta fuit; ita non adeo mirandum, infanticidia & parricidia ex quorundam populorum instituto non fuisse capitalia, quod homicidiis tantum poena leuior inflicta fuerit. In *L. L. Wisigoth. lib. VI. tit. 3. leg. 7.*

*variis poenis  
coerciti.* a PETRO PITHAEO editis p. 135. poena vel capitalis vel oculo-



oculorum effossionis imponitur. In legibus Alemannorum *tit. 41.* parricidio maculatorum bona confiscantur, ac delinquentes secundum canones poenitentiam agere iubentur. HENRICVS II. imperator in *legibus Francis & Longobardicis* additis pacto legis Salicae apud ECCARDVM *p. 200.* eandem poenam in eo casu decreuit, si quis parentes necauerit spe hereditatis consequendae. Nec *leges Frisionum tit. XIX.* aliter de parricidio disponunt, neque praecise mortis supplicium decernunt *leges Longobardorum tit. 79.* Athenienses vero poenam parricidii capitalem constituisse, monstrat variis documentis 10. FRANCISCVS RAMOS, Ictus Salmanticensis, *de error. Tribon. de poena parricidii p. 49.* imo Romani, quod intelligerent nihil tam sanctum, quod non aliquando violaret audacia, supplicium in parricidas singulare excogitarunt, ut ait CICERO in *orat. pro Roscio*, intelligens poenam culei atrocissimam. Haec iam ante legem POMPEII Romanis usitata fuit, ut vel VALE- RIVS MAXIMVS *lib. I. c. 9.* testis est, referens, TARQVINIVM SUPERBVM culei poenam infixisse M. Tullio duumviro, quod librum, secreta sacrorum depingentem, corru- perit, atque addens, *non multo post parricidis lege assignatum fuisse, quod pari vindicta parentum ac Deorum violatio expianda videretur.* Ex quo non improbabili- ter coniiicit 10. FRANCISCVS RAMOS *cit. l. p. 51. in f. seq.* iam legibus XII. tabularum hanc poenam fuisse introductam, *lib. III. vero & seqq.* varia singularia notatu digna de more antiquo, exequendi hanc poenam crudelissimam, annexit, quae hic exponere, instituti ratio non permittit.

§. II. Ceterum quod de parricidarum poena apud Romanos iam olim usitata dictum adlatumque est, tantum ad necem parentum referendum est. Maior olim Roma- nis licentia liberos vel natos, vel in utero latentes enecandi, & ita quodammodo ius scelere datum erat. Equidem non dubi-

*Infanticidium olim a Romanis non semper puni-  
batur.*

dubium est, quin mitioris ingenii & sapientiores gentilium haec facta turpia vituperauerint, (b) impunita tamen & extra poenam legis suo modo simul fuisse ad minimum ante TRAIANI & HADRIANI aetum, vulgo creditur, ne dicam, post haec tempora morem inueteratum ne quidem quievisse, quamvis quod, *poena extraordinaria* tantum punita, plerique tradant doceantque. Christiani inprimis hunc improbißimum morem in gentilibus notabant, & facinus in eos retorquebant, per mendacium istis obiicentes, quod sacramento quodam *infanticidii* Deum colerent, observante KORTHOLTO in *pagan. obrect. lib. III. c. 9. §. 43.*

*Quod a Christi-  
anismo genti-  
libus obie-  
ctum.*

*sq. TERTULLIANVS*, qui circa finem seculi II. floruit, adhuc improbi huius moris passim mentionem facit, atque hoc ipso ostendit, eum non tam facile eradicari potuisse. Ait in *apol. c. 9.* *Quoniam de infanticidio nihil interest, sacro an arbitrio* (pro arbitrio fastidioque parentum) *perpetretur, licet de parricidio intersit, conuertar ad populum* (gentiles.) *Quot vultis ex his circumstantibus* (ex infima hominum plebe) *& in Christianorum sanguinem hi-antibus, ex ipsis etiam vobis iustissimis & seuerissimis in nos praesidiis* (& sic ex honestioribus) *apud conscientias pulsam, qui natos sibi liberos enecent? Siquidem & de genere necis differt, utique crudelius in aqua spiritum extorquetis, aut frigori & fami & canibus exponitis.* Ferro enim mori aetas quoque maior optauerit: nobis vero, homicidio semel interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc sanguis in hominem deliberatur, dissoluere non licet; homicidii festinatio est, prohibere nasci: nec refert, natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet: homo est, & qui futurus, etiam fructus omnis iam in semine est.

§. III.

(b) Id etiam obseruat ALPHONSE CARANZA de *partu c. IV. p. 318. n. 17.*

§. III. Triplicem refert SEPTIMIUS impium morem, *Et triplici tam plebeis, quam honestioribus, quos simul obiurgat, vñ. scelere notatum.* a) liberos iam natos enecandi: b) eos exponendi: c) conceptos, antequam edantur, abigendi. Vtrum autem haec tria facinora indistincte eo tempore sine crimine fieri potuerint, an principum constitutionibus, vel alia lege barbaries haec extra ordinem coercita fuerit? in disceptationem ambiguum vocatum est a NOODTIO & BYNCKERSHOEKIO. Ille publicauerat hac de re meditationem sub titulo: *Iulius Paulus sine de partus expositione & nece apud veteres*, qua demum sub VALENTINIANO, VALENTE & GRATIANO per l. 8. C. ad L. Cornel. de sicar. hanc pestem eradicatam fuisse defendit. (c) Longe diuersa stetit sententia BYNCKERSHOEKIO, in opusculo *de iure occidendi liberos*, quo grauissimis argumentis contrarium ostendit monstratque, TRAIANI & HADRIANI temporibus hanc improbitatem crimine haud amplius caruisse, simulque NOODTII momenta resoluit. Huic opposuit hic *amicam responsionem*, quam cum *notis* denuo publicauit BYNCKERSHOEK, & his nouis obiectionibus satisfecit.

§. IV. Liti huic dirimendae vel solum TERTVLLIANVM sufficere, posterior recte credidit, quod iam IAC. GOTHOFREDVS ad l. 1. C. ad L. Cornel. de sicar. subodorauit, & ad eius testimonium lib. 1. ad Nation. c. 15. prouocauit, iam antea notis illustratum. Verba TERTVLLIANI, licet iniuria temporum mutilata, magni tamen ponderis atque momenti sunt: *Nam etsi nos aliter (infanticidae esse dicamur, infantes ad sacrificia nostra, ex vulgi* *opini-*

(c) Parum ab hac sententia recedit ALPHONSVS A CARANZA *de partu c. IV. p. 321.* arbitratus, vsque ad tempora imperatorum Christianorum parentibus licuisse filios & in necem exponere, ad CASAVONI auctoritatem in *not. ad Sueton. in Claudio c. 15.* prouocans.

Tom. VI.

B b b

opinione vel calumnia, caedentes) tamen non aliter vos quoque infanticidae; qui infantes EDITOS enecantes LEGIBVS quidem PROHIBEMINI, sed nullae magis leges tam impune tam secure sub omnium conscientiae vnius Oe --- tabellis eluduntur. Sed nec eo distant, si vos non ritu sacri neque Deo necatis: atquin in hos asperius, quod frigore & fame aut bestiis --- lis, aut longiore in aquis morte demergitis. Post pauca pergit: Quamquam quid minus, imo quid non amplius facitis? parum videlicet humanis visceribus inhiatis, quia viuos & puberes deuoratis? parum humanum sanguinem lambitis, quoniam futurum sanguinem elicitis? parum infante vescimini, quia infantem totum praecogitum perhauritis? Diserte TERTULLIANVS testatur, legibus necem infantum editorum prohibitam iam eo tempore, his tamen parum vel nihil effectum fuisse, quod leges tale impune eluserint. Quaestionem duplicem & iuris, & facti, in scenam producit palamque asserit, sub SEPTIMIO SEVERO, quo vixit & scripsit, iura hoc scelus iam subiecisse debito supplicio, simul tamen haec inania fere & sine effectu fuisse, quod variis artibus eluderentur, vt, si continuatum morem improbum respexeris, NOODTIO; si legum emendationem, & meliorem iuris sententiam, BYNCKERSHOEKIO; si necem infantum siue natorum siue edendorum, neutri accedendum sit. (d) Triplicis huius sceleris eodem fere tempore facit quoque mentionem MINVTIVS FELIX in Octav. c. XXX. p. m. 306. edit. GROVIOV. Putas posse fieri, vt tam molle, tam paruum corpus fata vulnere capiat? vt quisquam illum rudem sanguinem nouelli, & vix dum hominis caedat, fundat,

- (d) Nam de editis tantum liberis loquitur SEPTIMIUS, quorum caedes legibus antiquis etiam prohibita, si citra causam facta, vt infra ostendam. Maior licentia in liberis in ventre necandis, & recens natis abiciendis.

dat, exhauriat? Nemo hoc potest credere; nisi qui possit audere. Vos enim video procreatos filios nunc seris & aui-  
bus exponere, nunc ad strangulatos misero mortis genere  
elidere. Sunt, qui in ipsis visceribus, medicaminibus epo-  
tis, originem futuri hominis extinguant & parricidium  
faciant, antequam pariant.

§. V. Hoc modo ex mente purioris doctrinae Chri-  
stiani rationes subducebant, infanticidii scelus aequè in-  
natos ac nascituros committi existimantes. Romanis di-  
versam stetiſſe sententiam quoad liberos in vtero clausos,  
multis & variis documentis probari potest, quorum expul-  
sionem violentam ne quidem ad infanticidii aut homicidii  
crimen referebant, facilius caedem infantum iam natorum,  
ut distinctè ostendendum sit. De edendis, & in vtero ad-  
huc latentibus hac dissertatione tantum agendum, & quae  
circa eorum necem vindicandam Romanorum sententia  
fuerit, quae fata? quive euentus & progressus? perspicue  
docendum est. Videlicet olim sub republica libera, imò  
adhuc sub imperatoribus, infantum in vtero latentium ex-  
stinctio caedes hominis seu homicidium esse negabatur. Et  
enim (I) ex loco TERTULLIANI notatu digno §. II. al-  
lato, obseruo, expressè cum editorum liberorum mentio-  
nem facere, asserendo, Romanos infantes editos enecantes  
legibus prohiberi: non idem de nece nasciturorum asserit,  
quod sine dubio quoque gentilibus obieciſſet, si par vin-  
dicta vtrumque scelus vindicasset. (II) Evidentiſſime di-  
versitatis rationem inter editos & edendos infantes agnosce-  
bant, & allegabant, in illos duntaxat crimen infanticidii  
cadere, non aequè in hos, & quidem ex principiis Philoso-  
phorum, maxime Stoicorum. Facile animaduertebant,  
in homicidio hominis necem praesupponi, hominem autem  
ex corpore & anima constare, adeoque hominem dici non  
posse foetum, quamdiu anima ei non eſſet ingenerata: &

B b b 2 infi-

infanticidii

Necem tamen  
infantum in  
vtero non in-  
distingue ad  
crimina refe-  
rebant Ro-  
mani.

Quod proba-  
tur ex loco  
Tertulliani.

ex principiis  
Stoicorum.

insinuata. Nemo vero ignorat, quanta fuerit sylva materiae de origine animae, ut verbis TERTULLIANI de anima c. 2. utar, quot varietates sententiarum! quot palaestrae opinionum! (e)

*Aliorumque  
Philosopho-  
rum.*

§. VI. Diuersas Philosophorum sententias collegit, atque reuoluit PLUTARCHVS de placit. philosoph. Lib. V. c. 15. p. 907. Plato, inquit, animal censet, quia & moueatur in utero & alatur. Stoici partem ventris, non animal, utque fructus, qui stirpium partes sunt, ubi maturuere, defluunt, ita rem quoque habere de foetu. Empedocles foetum non esse quidem animal, spiritu tamen praeditum in utero: primam autem animalis respirationem fieri cum partu edito, decedente humore, qui est in foetu & in exhausti locum succedente in vasa referata aëre externo. Diogenes inanimata nasci animalia, sed cum calore atque insitum calorem simul atque natum est animal, animam in pulmones attrahere. Hierophilus naturalem foetui in utero, non animalem motum permittit, motusque causam editi nervos; animalia autem tum demum fieri, cum ex utero effusa aliquid aëris accipiunt.

*Quod ani-  
mam demum  
natiuitate ac-  
cipiat.*

§. VII. Plerique in eo conueniebant, foetum nondum editum animal, quod anima esset praeditum, non censeri, sed animam ei demum accedere ex aëre, quem haurire incipit, post natiuitatem. Ne quidem PLATO ab hac sententia interdum alienus fuit ex mente TERTULLIANI de anima c. 25. qui, ubi Stoicorum dogma recensuit, subiungit: Hoc Stoici cum Aenesidemo, & ipse interdum Plato, dum dicit, perinde animam extraneam alias & extorrem uteri, prima adspiratione nascentis infantis adduci, sicut ex spiratione nouissima educi; quamuis dubius fuerit SEPTIMIUS, utrum ex animi sui sententia, an sub alte-

- (e) Sententias de animatione foetus in utero variantes collegit ALPHONSES ACARANTA de partu c. 1. §. 1. p. 48. & DN. ALBERTI diff. de termino animat. foetus humani.

alterius persona occasione Dialogi hoc dogma retulerit. Stoici vero inter omnes negabant, (f) foetum nondum editum hominem esse, quod SIMPLICIVS in *Epicetum* corroborauit, asserendo, quemadmodum falsum est, aes, quod constatur adhuc, statuum dicere; ita aequè falsum esse, foetum conceptum in utero hominem dicere. Ex hoc principio VARRO definitionem animae trahebat, quam refert EACTANTIVS, de *opific. Dei* c. 17. p. 833. edit. Oxon. Anima, inquit, est aër conceptus ore, tepesfactus in pulmone, seruesfactus in corde, diffusus in corpus. Hac definitione vero efficitur, vt anima demum infanti post editionem insinuari credatur, vt LVCRETIVS etiam lib. III. canit:

*Quod si forte putas, extrinsecus insinuatam*

*Permanere animam nobis per membra solere.*

Redarguit hos Philosophos TERTVLLIANVS cit. l. eosque audaces vocat, qui praesumunt, non in utero concipi animam, nec cum carnis figulatione compingi atque produci; sed effuso iam partu viuo infanti extrinsecus imprimi.

§. VIII. Prolixe hunc errorem conculcat atque refellit TERTVLLIANVS cit. l. & Philosophos ad praegnantès ablegandos esse arbitratur. Respondete matres, ait, vosque praegnantès, vosque puerperae, steriles & masculi taceant; vestrae naturae veritas quaeritur, vestrae passionis fides conuenitur, an aliquam in foetu sentiat viuitatem, alienam de vestro? de quo pulpitent ilia, micent latera, tota ventris ambitio pulsetur, vbique ponderis regio mutetur? An hi motus gaudia vestra sunt, & certa securitas, quod ita infantem & viuere confidatis & ludere? an si desierit inquietus eius illi prius pertimescatis? --- Denique desinit viuere, qui desinitungi. Denique & mortui eduntur, quomodo nisi & viui? Qui autem & mortui,

B b b 3

nisi

(f) Et cum eis ICI Romani, vt CARANZA de partu c. II. p. 69. seqq. pluribus demonstrat, & infra declarabitur.

& La-  
tans.

nisi qui prius viui? Atque in ipso adhuc utero infans trucidatur, necessaria crudelitate, cum in exitu obliquatus; denegat partum; matricida, ni moriturus. Pariter LATANTIVS cit. l. falitatem dogmatis Stoicorum hoc modo demonstrat: Anima ergo non est aër ore conceptus, quia multo prius gignitur anima, quam concipi aër possit. Non enim post partum insinuat in corpus, ut quibusdam Philosophis videtur, sed post conceptum protinus, cum foetum in utero necessitas diuina formauit: quia adeo viuit intra viscera genetricis, ut & incremento augeatur; & crebris pulsibus gestiat emicare. Denique abortum fieri necesse est, si fuerit animal intus extinctum.

Interim ICti  
Romani ex  
Stoica philo-  
sophia colli-  
gebant, aba-  
tionem par-  
tus non esse  
infanticidi-  
um.

§. IX. His verbis simul & occludit & aperit fontes, ex quibus ICti Romani, dogmate hoc Stoicorum imbuti, conclusionem hanc traxerunt, infanticidium ab eo non committi, qui foetum, medicamine adhibito, ex ventre mulieris expulerit corruptumque eiecerit. Etenim eodem modo supponebant, docebantque, foetum nondum editum nec hominem nec in rebus humanis esse, qua locutione frequentissime vtuntur, ut in l. 10. §. 1. D. de vulg. & pupill. substit. l. 7. de ventre in possess. mitt. l. 164. de V. S. l. pen. de his, quae pro non script. Talem foetum tantum hominem speratum dicebant, l. 14. C. de fideic. libert. animal vero esse negabant. l. 1. §. 8. vnde cognat. PAPINIANVS inter omnes apertissime suo tempore docuit, partum nondum editum hominem fuisse, non recte dici, ut censuit in l. 9. in f. ad L. Falcid. sed tantum spem animantis, ut MARCELLVS in l. 2. D. de mort. infer. foetum nondum editum designauit. Eadem haeresi infectus fuit VLPIANVS, Stoicorum discipulus, asseruitque in l. 1. §. 1. de inspic. ventre: partus, antequam edatur, mulieris portio est viscerum, & sic eo ipso negauit, iam hominem aut animatum esse foetum nondum editum. Ex singulari quidem iuris beneficio in

quod infans  
in ventre non  
sic homo.

in



in vtero latentes in multis partibus iuris *comparari* iam natis asseriebant iuxta l. 2. §. 5. *de excus. tut.* simul tamen hoc ipso indicabant, hoc *extra ordinem* & contra *regulam* fieri; l. 7. & l. 26. *de stat. homin.* quod talis foetus nondum homo esset, & ita iure veteri ad iura, ciuibus Romanis hominibusque praescripta, admitti non posset.

§. X. Ex hoc durissimo & ab omni humanitate alieno principio propullularunt acerbissimae conclusiones. (g) <sup>Ex quo principio varias</sup> Etenim 1) *posthumo alieno* inutiliter antea seu iure veteri <sup>ICui traxerunt conclusionem.</sup> legatum fuisse, nec cum heredem institui potuisse, ipse *STINIANVS* refert in §. 26. l. *de legat. & pr. l. de bonorum possess.* Scripta quadam lege hos *exclusos* fuisse, probari nequit. ICtorum interpretationi forensi haec sententia duntaxat debebatur, qua leges XII. tabb. quoque admodum coangustatae sunt. l. 120. *de V. S.* Etenim quia persuasio vniuersalis forum occupauerat, foetum in vtero latentem non esse *in rebus humanis*, in quibus demum infantes post natiuitatem esse credebantur, l. 7. *pr. de ventr. in possess. mitt.* inde colligebant, nec cum eis, qui nondum in rebus humanis essent, esse testamenti factionem. l. 10. *de vulg. & pupill. substit.* Post natiuitatem enim demum in *rebus humanis*, seu in *societate hominum naturali*, infantes esse dicebantur, & ita demum commercio *iurium ciuilium* fruebantur, quae homines *liberos*, *ciuesque Romanos* desiderabant. Humanior tamen iurisprudencia hanc duritiem postea catenus temperauit, vt in plurimis iuris articulis contra rigorem *iuris ciuilis*, quod interpretatio prudentum produxerat, concepti pro *natis* haberentur. l. 24. §. 4. *de fideic. libert.*

## §. XI.

(g) Pro ratione instituti tantum quasdam adduxi conclusiones antiquorum ICtorum. Plenius has aliasque eiusdem farinae latius explicuit ALPHONSVS ACARANZA *de partu p. 81. seqq.*

*Quorum non  
series refer-  
tur.*

§. XI. Vnde infans in utero 2) non dicebatur proximus cognatus ei, *quo vivo nondum animal fuerit*, ut ait ULPIANVS in l. 1. §. 8. *D. unde cognati*. 3) Legatum ei adscriptum, qui eo tempore nondum in *rebus humanis* erat, pro non scripto habebatur. l. 4. *pr. de his, quae pro non script.* 4) Tutor posthumus datus demum tutor fieri incipiebat, ex quo editus erat. l. 19. §. 2. *D. de testam. tut.* 5) Inter veteres dubitatum fuisse, utrum seruo, qui adhuc in ventre portaretur & homo fieri speraretur, fideicommissaria libertas relinqui queat? fatetur IUSTINIANVS in l. 14. *C. de fideic. libert.* quae disputatio vnde ortum traxerit, palam est, demum ab imperatore decisa. 6) Is, qui in ventre erat, antequam nascebatur, non dicebatur in potestate morientis patris fuisse, iuxta sententiam PAULI in l. f. *D. de collat.* licet prouisionaliter ex ratione humanitatis eis quandoque aequae ac liberis iam natis prospectum fuerit. l. f. §. 1. *D. de assign. libert.*

*Iude mater,  
foetum in utero  
necans, in-  
fanticidii  
non erat rea.*

§. XII. Haec erant iuris veteris commenta, ex quibus inferebant, matrem, foetum expellentem, homicidii aut infanticidii supplicio haud esse coercendam. Id quod satis recte quoque obseruauit IO. FRANCISCVS RAMOS de poena parricid. lib. 7. p. 257. ita rationes subducens: poena igitur matris procurato abortu abiicientis partum, iam ex his pendet principiis; dum enim foetus, cum in utero degit, nec homo sit, nec filius, ea propter nec lege Cornelia de sicariis, nec Pompeia de parricidiis eius nex potuit vindicari. Interim tamen non negabant Icti Romani, hac partus abactione aliis iniuriam fieri, eamque extra ordinem vindicari posse, quod quidem lex publica, qua crimina ordinaria vindicabantur, deficeret, non tamen ratio iuris, quae non permittebat, facinus inultum relinquere, quo aliis grauis iniuria inferebatur. Erenim uxorem grauidam, hoc scelus perpetrantem, marito summam infligere iniuriam censebant,

*Punita sa-  
men, si aliis  
iniuriam in-  
ferebat.*

bant, cuius intererat ex lege matrimonii et nexu coniugali, se patrem potius fieri, quam liberis carere. l. 1. §. 3. *de inspic. ventre:*

§. XIII. Hac de causa etiam post diuortium marito integrum erat, vxori, etiam neganti, se gravidam esse, facta inspectione ventris, custodes apponere. Equidem *Mariti cura in custodiendo partu in ventre,* SCta de liberis agnoscendis tantum loquebantur de muliere, post diuortium se gravidam asserente, cuius fauorem vnice intendebant, vt maritus partum natum agnoscere teneretur. Non ergo locum habebat, si mulier se dissimularet praegnantem, vel etiam negaret, l. 1. §. 1. *de inspic. ventre;* id quod ex doctrina forensi tractum erat, secundum quam pater potestatem in eum, qui in ventre erat, non habebat, quin potius partus, antequam ederetur, mulieris portio viscerum censebatur, qua ratione illustrat SCtorum dispositionem VLPIANVS. Post editum plane partum demum in potestate patris esse incipiebat, vt maritus iure suo filium per interdictum desiderare aut exhiberi sibi aut ducere permitti posset. Deficiebat ergo lex, SCtum, aut alia iuris dispositio, qua vxor, diuortio facto, se praegnantem esse negans, cogi a marito posset, vt custodes admitteret. Princeps ergo in hac causa necessaria (quae necessariam principis et extraordinariam opem desiderabat) subueniebat, quod *ordinarium iuris auxilium* deesset. Ideo autem princeps subuenire marito debebat, quod eius interesset, ne vxor, se praegnantem esse negans, partum vel celaret vel abigeret, quem ex eo conceperat. Ideo 1) per obstetrices probatae artis et fidei ante omnia inspicienda: 2) hae si renunciabant, eam praegnantem videri, custodes admittere debebat, non in alium, vt puto, finem, quam ne mulier partum a se expelleret. Metus partum alienum supponendi tunc demum *et praecauenda abactione partus.* aderat, si vxor se praegnantem dicebat, idque marito renuncia-

Tom. VI.

Ccc

nuncia-

nunciabat, qui metus prorsus quidem cessabat, si se praegnantem negabat, non tamen suspicione partum a se expellendi carebat, quod in odium mariti, qui se *patrem* fieri praecoptabat, non raro attentabant mulieres post diuortium. Vnde *custodia ventris* huc potissimum dirigenda erat, ut custodes sedulo obseruarent vxorem praegnantem, ne quid in praecudicium eius, qui in ventre erat, auderet sulciperetque.

*Inde poena  
extraordina-  
ria propter  
maritum  
uxoribus in-  
flicta, potius  
abigendis.*

§ XIV. His positis grauitur vxor, etiam post diuortium et mortem viri, peccabat in maritum, foetum, quem ex eo conceperat, a se expellendo, et hac de causa *extra ordinem* plectebatur. Ex hac ratione vnice poenam derivat MARCIANVS in l. 4. de *extraord. crim.* aitque: *Diuis Severus et Antoninus rescripserunt, eam, quae data opera abegit, a praefide in temporale exilium dandam; indignum enim videri potest, impune eam maritum liberis fraudasse.* Licet enim nondum natus *pars viscerum maternorum* dicebatur, ex lege matrimonii tamen, in quo conceperat, marito et reipubl. obligata erat ad procreationem liberorum, ideo in matrimonium locata, ideo dotata, ut scilicet sobolem procrearet, repletetque liberis civitatem. l. 1. *solut. matrim.* Haec quoque erat sententia HADRIANI imperatoris, dicentis, *se ampliari imperium hominum adiectione, quam pecuniarum copia malle.* Haec ratio aetio imperatorum antiquior est, imo cum ipsa republica, cuius seminarium coniugia sunt, nata et indies propagata, ut vel CICERO in *orat. pro Cluentio*, cuius verba repetit TRYPHONINVS in l. 39. de *poen.* exemplo idoneo illustrat, referens, Milesiam quandam mulierem, quod ab hereditibus secundis accepta pecunia, partum sibi ipsa medicamentis abegisset, rei capitalis esse damnatam. *Neque iniuria, addit CICERO, quae spem parentis, memoriam nominis, subsidium generis, heredem familiae, designatum* res-

*reipublice ciuem sustulisset.* Iniuriam ergo intulerat mulier improba marito iam defuncto, genti, reipublicae; huic quidem, ciuis sperati et iam reipublicae designati natiuitatem impediendo; isti, subsidium, quo gentis gloria continebatur, subtrahendo; illi vero, illud e medio tollendo, quo memoria nominis paterni aeternitati consecrabatur, et in quo pater iam defunctus post obitum rursus reuiuisceret, quique heres familiae esset, qua appellatione continebantur res patris familias et *diuinae et humanae*. Non tantum enim sacra publica erant, sed etiam *priuata*, siue *familiaria*, quorum memoria, ne patrisfamilias morte occideret, iis erant adiuncta, ad quos eiusdem morte pecunia venerit, vt CICERO loquitur *lib. 2. de L.L.* et GALVANVS *de usufr. c. 9. §. 4.* illustrat.

*Etiam post  
diuortium.*

§. XV. Hac de causa extra ordinem coercenda vxor, quae foetum medicamentis abegerat, etiam post *diuortium*, cum, quod conceperat, marito pareret. Id rursus TRYPHONINVS prodit in *l. 39. de poen. sed et si qua visceribus suis post diuortium, quod praegnant fuerit, vim intulerit, ne iam inimico marito filium procrearet, vt temporali exilio coërceatur, ab optimis inperatoribus nostris rescriptum est.* Hac de causa, prout antea dictum, ad vi-ri instantiam ventri custodes apponebantur, quo talis vis imminens ab infante sperato auerteretur. Quis enim inficias iuerit, et maritum vxori, et vxorem marito inimicam fuisse? quorsum collineat ICTUS in *l. 78. §. 2. in f. de iur. dot. et in cit. l. 39.* Pari ratione VLPIANVS in *l. 8. D. ad L. Cornel. de sicar.* generatim quidem asserit: *Si mulierem visceribus suis vim intulisse, quo partum abigeret, constitit, eam in exilium praefes prouinciae exiget; palam tamen est, eum de muliere, quae in matrimonio conceperat, et in praedudicium mariti partum abegerat, locutum fuisse.* Desumpta sunt verba adducta ex commentario VLPIANI ad *lib. 33. ad edictum*, quo, vt textus alii, designati

a LABITTO, in indicib. et WIELINGIO, in iurisprud. reslit. p. 279. docent, de matrimonio et dotibus, ut et de priuatione earum actum est.

Quod ex l. 38.  
§. 5. de poen.  
decernatur.

§. XVI. Denique PAVLVS lib. V. sent. tit. 23. §. 14. vnde desumpta est l. 38. §. 5. de poen. iuxta hypothesein, in foro inter ICTOS visitam receptamque, de poena procurati abortus ita censet: *Qui abortionis aut amatorium poculum dant, et si dolo non faciant, tamen quia res mali exempli est, humiliores in metallum, honestiores in insulam, amissa parte honorum, relegantur. Quod si eo mulier aut homo perierit, summo supplicio adficiuntur. Quomodo vero, qui mulieri poculum abortionis dant, dolo possunt carere? Videlicet dolus PAVLO vocatur directa intentio necandi: hac dicebatur carere, qui illud poculum mulieri dederat, et si inde eiecit, id ipsum homicidio non fuit annumeratum. Vnde poena legis Corneliae de sicariis cessabat, extraordinaria tantum subiecta, quod res mali exempli esset. Si mulier inde perierat, tunc demum locum habebat summum supplicium, quod homo esset necatus: idem dici non posse cenlebant de foetu eieccto et deperdito, quem hominem non esse arbitrabantur. Interim res pessimi exempli erat, venena abortionis aut amatoria dare, quod facile inde mulier perire sibiue mortem accelerare posset. Quae cum ita sint, vix est, ut hoc ad mulierem nuptam restringi queat, prout quidam censent, diuersum constituentes in ea muliere, quae vulgo conceperat. A qua sententia non adeo alienus fuisse videtur BYNCKERSHOEK de iure occid. liber. c. 7. aiens: Ego puto, si mulieri partus in ventre necandi potestatem dederint leges Romanae, non aliter dedisse, quam de partu, quem mulier ex vulgiuaga venere, non ex marito concepit. Verum animaduertendum est, PAVLVM non loqui de poena mulieris, quae foetum studio eiecit, sed de his, qui venena abortionis praeparabant,*

bant, dabantque, quod generatim prohibitum erat, quod mulier inde facile interire posset, et sic res *mali exempli* esset. Hoc enim dicitur res *mali exempli*, ex quo *graviora mala* facile propullulare queunt, licet haec ipsa ab intentione agendus directa abstuerint, quo in sensu haec locutio etiam occurrit in l. 3. §. 2. ad L. Cornel. de sicar. Vtrum autem mulier, quae ex multiuaga venere conceperat, et eiecerat foetum, itidem punita fuerit, non addit Ictus, quod forsitan eius non adeo ratio habita fuerit, quae nec hominem occidisse, nec alteri iniuriam fecisse credebatur.

§. XVII. Maior potestas patri concessa erat in necan-  
dis in ventre infantibus et abigendo ab uxore foetu, cum  
etiam occidendorum liberorum iam natorum suo modo po-  
testatem haberet. Hoc ius patri datum fuisse virtute im-  
perii paterni, docet PAVLVS in l. 11. in f. de liber. et posth.  
hered. instit. Et formula adoptionis consueta tradita a GEL-  
LIO lib. 5. N. A. c. 1. utique et vitae necisque in eum pote-  
stas fiet. Ius vitae necisque etiam exercebant magistratus  
imperio mero instructi, non tamen aliter, quam ex legum  
praescripto, si reus capitalis criminis iudicatus fuisset.  
Quid ergo de patre dicendum, an ei libera et ab omni-  
bus legum vinculis soluta potestas data censetur, pro lubi-  
tu occidendi liberos immerentes? Id quidem indistincte  
quoad liberos iam natos et educatos vix probari potest; fa-  
cilius vero admitti quoad liberos adhuc in ventre existen-  
tes, ex principiis philosophiae gentilis, cum etiam recens  
natos abicere vel vendere liceret, si patrem penuria rei do-  
mesticae premeret. Horridum huiusmodi morem lauda-  
vit, imo lege certo modo legitimandum olim suavit ART-  
STOTELES lib. VII. polit. c. 16. tom. II. edit. Par. p. 447.  
inquiens: Propter multitudinem autem liberorum, ne plu-  
res sint, quam expediat, si gentium instituta et leges ve-  
rent procreata exponi: definitum esse oportet procrean-  
dorum

Patris pote-  
stas in necan-  
dis liberis,  
cum in ven-  
tre;  
cum iam na-  
tis;

tam instrum-  
recens nato-  
rum.

dorum liberorum numerum. Quodsi quibus inter se copulatis et congressis, plures liberi, quam definitum sit, nascuntur, prius quam sensus et vita inseratur, abortus est foetui inferendus. Equidem ex lege ROMULI, teste DIONYSIO HALICARNASSAEO lib. II. p. m. 88. infantes masculini sexus et ex filiabus primogenita educari debebant; mutilum aut monstrosum demum certo modo abiici poterat. Enim vero Romani patres ne quidem intra hos limites substiterunt, sed maiori audacia in quoscunque liberos, oneri sibi futuros, grassati sunt, et eosdem pro lubitu exposuerunt, prout ALPHONSUS a CARANZA c. IV. de partu n. 17. et RAMOS de poena parricid. lib. VII. p. 235. alique plenius exponunt, donec tandem sub humaniori iurisprudentia etiam haec pectus poenis subiecta fuerit, ut indicat PAVLVS l. 4. de agnosc. vel alend. liber. Inde olim patribus arbitrium datum, utrum id, quod natum erat, tollere, (h. e. e terra, in quam more prisco ponebantur, suscipere) an e medio tollere seu abiicere mallent. Si tollere et educare decreuerant, sub potestate quadam absoluta quidem eosdem educabant, sed tamen ius pro lubitu eosdem occidendi exorcere amplius non poterant, quod semel eosdem tollere et educare constituissent.

Patres intuitu liberorum magistratus domestici erant;

§. XVIII. Erant videlicet patres in domo sua magistratus domestici intuitu liberorum et seruorum, adeoque iure magistratus agere debebant. Id intendisse atque egisse Romanos, eo magis credendum est, quod iustum iudicium patres exercituri crederentur. Illustrat hoc exemplum patris HORATHI tergemini apud LIVIUM lib. I. c. 26. Cum enim HORATIUS victor sororem, sponsum occisum desentem, interemisset, dies ei quidem a senatu dictus est; sed pater eius interueniendo allegabat: se filiam iure caesam iudicare: ni ita esset, patris iure in filium animaduersurum fuisse. Duo hic notanda sunt: primum est, quod pater



pater sibi in ea causa iudicium in filium vindicauerit, iure magistratus domestici, quod expressius DIONYSIVS Halicarnass. lib. III. p. 159. declarat aitque, patrem postulasse de suis malis sibi permitti iudicium, ut qui amborum esset pater: alterum, quod iure caesam filiam pronunciauerit, adeoque filium absoluerit iure magistratus non pro lubitu, sed ex iuris sententia, certo sane iudicio, patres ius vitae necisque exercuisse iure magistratus domestici, ut prodit SENECA lib. III. de benefic. c. 31. his verbis: *Quia utile est iuuentuti regi, imposuimus illi quasi domesticos magistratus, sub quorum custodia contineretur.* Quocirca ut omni labe irae et vindictae careret sententia patris in filium, non aliter sententiam in eum dicebat, quam causa cognita, et causa cognita. *ergo iure magistratus agere debebant, ex iuris sententia,*

RAMOS de poena parricid. lib. VIII.

§. XIX. Quodsi pater magis impetu irae, quam amore iustitiae filium occidisset, aequae sine dubio peccabat, ac magistratus immerentem puniendo, et limites imperii publici transiliendo. Pariter nec domini herilem potestatem ex iure vitae et necis aliter exercere poterant, quam secundum tramitem legum, adeo ut, si seruum impetu irae occidisset, improbatum ab aequioribus id fuerit. Non tamen domino seruum sine causa occidenti sub republica libera dies dictus fuit; imo ne quidem patri, patria potestate abutenti. Vtrumque imperium olim absolutum, licet, ubi contra tramitem iuris exercitum, a prudentioribus improbatum fuerit. Exemplo illustri hoc probatum dedit SENECA lib. I. de clement. c. 14. in f. aitque: *Erixonem equitem Romanum, memoria nostra, qui filium suum flagellis occiderat, populus in foro graphiis consodit. Vix illum Augusti Caesaris auctoritas infestis tam patrum, quam filiorum manibus eripuit.* Abusus erat patris potestate Eri-

*Licet impune olim pater potestate sua abuteretur.*  
*Quod tamen improbatum fuit.*

XO:

xo: populi odium in se excitauerat: ex hoc in eum impetus publici facti; nullo tamen indicio conitat, ei diem dictum fuisse, quem potius Caesaris Augusti auctoritas et manibus infestis eripuit, quibus ob odium publicum expositus erat. Hoc praesidium ei denegasset sine dubio Caesar, si *crimen publicum* in filio occidendo commisisset pater.

*Eodem modo  
impune exhe-  
redabant li-  
beros sine  
causa.*

§. XX. Pari libertate liberis saepe immerentes, et *sine causa* exheredabant, quod licet improbarent iudicio meliori instructi, effectum tamen iuris habebat, ut rursus Ictus in *cit. l. 11. de lib. et hered. instit.* ex patrum immensa potestate trahit. Inde saepe iniquum circa sanguinem suum inferebant iudicium, nouercalibus delinquentis instigationibusque corrupti, ut Ictus factus est in *l. 4. de inoff. testam.* Neque enim olim *legitima* certa liberis debita: vnice a parentum nutu successio eorum dependebat in statu populari: hoc potestas patrum in liberos, hoc maiestas domestica iustum esse censuit absolute. Enim vero a tempore CICERONIS humanior iam inualuerat iuris philosophia. Iurisprudentes acriter tam inhumana, impia et furoris plena patrum consilia condemnabant, nec ferenda amplius censuebant, et occasionem *centumuirali iudicio*, quod de hereditatibus ius dixit, suppeditabant, aliquando liberis inique et more impio exheredatis *extra ordinem* succurrendi, ut VALERIUS MAXIMUS *lib. VII. c. 7. et 8.* nonnullis exemplis docet. Inde *usu forensi et interpretatione prudentum* magis quam iure scripto inualuit, ut liberi de iniquitate eiusmodi testamentorum querelas mouerent, eorumque rescissionem vrgerent, quod tandem in ius certum, variis occasionibus determinatum, et ad certas personas restrictum, abiit.

*quod tempore  
Ciceronis pe-  
descentim mu-  
tatum.*

*Inde quoque  
ius vitae et  
necis legibus  
circumscribi  
coepit.*

§. XXI. Hoc modo maiestas patrum domestica, semel legibus humanioribus quoad *exheredationem* subiecta, nouis quoque *limitibus* in exercitio iuris vitae et necis circumscribi

scribi coepit. Equidem lex Pompeia de parricidiis adhuc  
*patrem* immunem praestabat a crimine infanticidii, ex an-  
 tiqua iuris ratione, et *matrem* tantum complectebatur,  
 quae si truncabat liberos, hac lege tenebatur. *l. 1. in f. ad*  
*L. Pompei. de parricid.* Eadem ratio pietatis suadebat,  
 ut etiam *herile imperium* ad iustum reduceretur tramitem,  
 et atrocitati immiani dominorum in seruis occidendis obex  
 poneretur. Hanc TRAIANVS, HADRIANVS et ANTO-  
 NINVS, humanissimi principes, constitutionibus suis coër-  
 cuerunt, optime rati, seruis, ut *hominibus*, utendum, et  
 more magistratus in eos statuendum. Circa liberos idem  
 constituisse TRAIANVM, PAPINIANVS testis est in *l. f.*  
*D. si quis a par. manumiss.* adempta patribus saeuendi in li-  
 beros licentia. Non ferebat humanior iurisprudencia pri-  
 scam patrum crudelitatem, sed potius inculcabat, potesta-  
 tem patriam in pietate, non atrocitate consistere debere,  
 ut censuit HADRIANVS in *l. 5. ad L. Pompei. de parricid.*  
 Ex hoc principio praeaudatus imperator patrem, in vena-  
 tione filium suum necantem, qui nouercam adulterauerat,  
 in insulam deportauit, quod latronis magis quam PATRIS  
 IVRE eum interfecit. Potuisset sine dubio in eum capitale  
 supplicium statuere, si causa cognita, et adhibitis in con-  
 siliis consanguineis vel senatoribus eum condemnasset,  
 quem magis latronum more, odio priuato, interemit. Neque  
 enim inauditum filium pater occidere, *l. 2. D. ad L. Cor-  
 nel. de sicar.* sed iustum in eum statuere iudicium debebat.  
 Interim HADRIANVS non poenam parricidii ei dictauit,  
 sed magis legis *Cornel. de sicariis*, quae in honestioribus  
 erat deportatio. *l. 16. ad L. Cornel. de sicar.* Hac de caus-  
 sa HADRIANVS quoque in *l. 3. §. 5. de bon. eor. qui sibi uelut non*  
*mortem. consciu.* rescripsit, videri patrem, qui sibi manus  
*intulisset*, quod diceretur filium suum occidisse, magis dolo-  
 re filii amissi mortem sibi irrogasse, quam conscientia cri-  
 minis.

Tom. VI

Ddd

minis. Sine dubio delatus erat pater post mortem, *bonorum intuitu*, vt publicarentur. Dicebatur filium dolo malo occidisse; quo probato, ad minimum deportandus fuisset in insulam, nisi in semetipsum supplicium exercuisset. Sed minus probabile erat, patrem dolo filium occidisse, qui potuit per errorem vel casu filium interimere. id quod in dubio potius credendum, atque statuendum, cum ex iusto dolore ob amissum casu fatali filium semet occidisse, more gentilibus admodum vscato, illustrato a IO. FRANCISCO RAMOS de poena parricid. p. 314. sqq.

*In se patres  
offerebant li-  
beros magi-  
stratus.*

§. XXII. Denique hoc aevo adeo patriae potestatis remissus laxatusque videtur neruus, vt potius praefidi provinciae offerre filium, quam priuatum in eum exercere iudicium iustus fuerit pater; l. 2. D. ad L. Cornel. de sicar. vt tamen praefes eam in filium, pietatem patri debitam grauitur violantem, sententiam ferret, quam pater ipse dicturus esset. Hoc constituit ALEXANDER SEVERVS in l. 3. C. de patr. potest. aiens: *filium, si pietatem patri debitam non agnoscit, castigare iure patriae potestatis non prohiberis: acriori remedio usurus, si in pari contumacia perseverauerit; eumque praefidi provinciae oblaturus, dicturo sententiam, quam tu quoque dici volueris.* Concorrebat eo tempore adhuc pater in huiusmodi causis domesticis ad condemnationem filii, praefidique iniunctum erat, vt patris sententiam sequeretur, et publica auctoritate exequeretur; patri autem priuatum et domesticum iudicium adentum, quorum etiam collineat ULPIANVS in l. 9. §. 3. de offic. procurat. et l. 1. pr. et §. 2. de obseq. parent. et patron. praestand.

*A christianis  
haec domesti-  
ca potestas  
non probata.*

§. XXIII. Humanior atque sanctior Saluatoris doctrina tam immanem Romanorum potestatem atque Philosophiam antiquam non tulit, non perdendis, sed conseruandis hominibus vnice occupata. Hanc sedulo sequebantur Chri-

Christiani, atque horrebant potestatis patriae ius antiquum immensum, moresque Romanorum improbos, prout TERTULLIANI ET MINUCII loca euincunt. Omnem sanguinis effusionem adeo eos reformidasse, antiquitates memorant, ut ne quidem *spectaculis*, ad hominum perniciem praeparatis, adesse, fas esse crederetur, ut rursus TERTULLIANVS *de spectac.* probat. Multo minus probare poterant caedes infantum aut partus abactiones. LACTANTIUS, testis gravissimus, ex doctrina christianorum recte tradit in *diuin. instit. epit. c. 4.* nec verbis licere periculum mortis inferre, nec *infantem necare aut exponere*, et prolixius de praeepto, *ne occidas*, agit *lib. VI. diuin. instit. c. 20. et n. 18.* haec subiicit: *Ergo ne illud quidem concedi aliquis existimet, ut recens natos liceat oblidere, quae vel maxima est impietas: ad vitam enim Deus inspirat animas, non ad mortem, verum homines, ne quod sit facinus, quo manus suas non polluant, rudibus adhuc et simplicibus animis abnegant lucem non a se datam.* Exspectet vero aliquis, ut alieno sanguini parcant, qui non parcunt suo, sed hi sine ulla controversia scelerati et iniusti. Idem porro applicat ad eos, qui infantes exponunt, quae duo scelera Romani excusare solebant inopia facultatum. Severe quoque daminabant abactiones partuum, Romanis vitatas, vtut prohibitas, prout innuit AVEGVSTINVS *lib. I. de nupt. et concupisc. c. 17.* (tom X. oper. edit. Paris. p. 289.) relatus etiam a GRATIANO in *c. 7. C. 32. q. 2.* Aliquando eousque pervenit haec libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, ut etiam sterilitatis venena procuret, et si nihil voluerit, conceptos foetus aliquo modo intra viscera exstinguat, ac fundat, volendo suam prolem prius interire, quam vivere, aut si in utero iam vivebat, occidi, antequam nasci. Vtrumque improbat, tum perdere in utero foetum, antequam viuat, tum etiam, postquam iam vivere coepit. Posterius gravius alebat sce-

Ddd 2

lus,

*Abactiones  
quoque par-  
tus damna-  
rae.*

lus, unde quaesitum fuit, a quo tempore *vivere* incipiat partus? quod, utrum ab homine inueniri possit, se ignorare, IDEM dixit in *Enchirid. de fide, spe et carit. c. 86. tom. VI. oper. p. 228.* Nihilominus tamen existimavit, non esse animam in foetu ante corpus formatum in c. 9. C. 32. qu. 2. atque ea de causa ad *legem Moysis* prouocat, nec homicidium committi existimat, si abortiuum non formatum procuratum fuerit.

*Verm legi  
Mosaicæ  
sensu.*

§. XXIV. Quia itaque distinctio inter foetum *animatum* et *non-animatum* inde originem traxit, in foris criminalibus etiam assumpta, iuuabit, ex lege MOYSIS fundamenta eius eruere. Ita autem diuinus legislator *Exod. XXI. 22.* iuxta textum originale disposuit: *Si rixantes viri percusserint mulierem praegnantem, ut foetus eius exierit, nec tamen mors fuerit secuta, mulctentur pro multa, quam eis imponet vir mulieris, eamque dent apud iudices; si vero mors fuerit secuta, animam pro anima dabis.* Mortem matris gravidæ intellexerunt Hebraei interpretes, qua secuta, poena mortis; hac vero non secuta, tantum multa obtinere debebat, quod sensui legis Mosaicæ conueniens esse videtur, ut docet L'EMPEREUR de *LL. Hebraeor. foens. c. VIII. §. 2. p. 200.*

*Erronea in-  
terpretatio  
eorum, qui  
Septuaginta  
fecuti.*

§. XXV. Diverfam interpretationem huic textui dederunt *septuaginta*, et ad foetum distinctionem allatam retulerunt, verteruntque Hebraicam vocem, quam de morte Hebraei accipiunt *ἔμμεναι* *formatum*, ut sensus sit: Si mulier abortum fecerit *non formatum*, multa; si *formatum*, capitale supplicium obtineat, obseruante GROTIUS ad *b. l.* Hunc sentum, docente CLERICO ad *cit. l. et io. FRANCISCO RAMOS, de poena parricid. lib. VII. p. 274.* secutus est PHILO de *LL. special.* aitque: *Si abortiuum rude et informe fuerit, mulctetur cum propter contumeliam, tum quod impedimento fuerit naturæ, formati et effingenti boni-*

*quam Philo  
fecutus.*

hominem, animal pulcherrimum, quod viuum immitteret. Si vero iam formatum erat, omnibus membris suam ordinem suasque qualitates nactis, moriatur. Magna semper fuit auctoritas versionis; quam Septuaginta tradiderunt, in ecclesia, ut patres illi plus iusto inhaerent, et versionem etiam latinam inde efformarent, ut innuit SIMONIVS dans l'histoire critique du vieux testament, tom. 1. lib. 2. c. 1. p. 182. sq.

§. XXVI. AVGVSTINVS in cit. c. 9. C. 32. q. 2. eam <sup>Et Augustinus.</sup> secure apprehendit, et rationes inde hoc modo subduxit: *Moyſes tradidit: Si quis percussit mulierem in utero habentem, et abortierit, si formatum fuerit, det animam pro anima: si autem informatum fuerit, mulctetur pecunia, ut probaret, non esse animam ante formatam. Itaque si iam formato corpore datur, non in conceptu corporis nascitur cum semine deriuata.* IDEM in libro quæst. Exodi qu. 80. repetitus a GRATIANO in c. 8. C. 32. q. 2. eandem sententiam defendit, aitque: *Quod vero non formatum puerperium noluisset ad homicidium pertinere, profecto nec hominem deputauit, quod tale in utero geritur. Illic de anima quæstio solet agitari, utrum, quod formatum non est, nec animatum quidem possit intelligi, et ideo non sit homicidium, quia nec exanimatum dici potest, si adhuc animam non habebat. Si ergo illud informe puerperium ita quidem fuerit, sed adhuc quodammodo informiter animatum (quoniam magna de anima quæstio non est præcipitanda indiscussa temeritate sententiae) ideo noluit ad homicidium pertinere, quia nondum dici potest anima uiua in eo corpore, quod sensu caret.*

§. XXVII. Eodem argumento iam antea vsus erat <sup>Et Tertullianus.</sup> TERTVLLIANVS de anima c. 37. p. m. 292. præmisitque hanc thesin: *Ex eo* <sup>Fœtus in utero homo, a quo forma completa est.</sup> *Rationem subiungit ex lege Moyſis iuxta*

lus, unde quaesitum fuit, a quo tempore *uiuere* incipiat partus? quod, utrum ab homine inueniri possit, se ignorare, IDEM dixit in *Enchirid. de fide, spe et carit. c. 86. tom. VI. oper. p. 228*. Nihilominus tamen existimauit, non esse *animum* in foetu ante corpus formatum in *c. 9. C. 32. qu. 2.* atque ea de causa ad *legem Moysis* prouocat, nec homicidium committi existimat, si abortiuum *non formatum* procuratum fuerit.

*Vernus legis  
Mosaicae  
sensus.*

§. XXIV. Quia itaque distinctio inter foetum *animatum* et *non-animatum* inde originem traxit, in foris criminalibus etiam assumta, iuuabit, ex lege *MOYSIS* fundamenta eius erueri. Ita autem diuinus legislator *Exod. XXI. 22.* iuxta textum originale disposuit: *Si rixantes viri percusserint mulierem praegnantem, ut foetus eius exierit, nec tamen mors fuerit secuta, mulctentur pro mulcta, quam eis imponet vir mulieris, eamque dent apud iudices; si vero mors fuerit secuta, animam pro anima dabis.* Mortem matris grauidae intellexerunt Hebraei interpretes, quia secuta, poena mortis; hac vero non secuta, tantum mulcta obtinere debebat, quod sensui legis Mosaicae conueniens esse videtur, ut docet *L'EMPEREUR de LL. Hebraeor. sorsens. c. VIII. §. 2. p. 200.*

*Erronea interpretatio  
eorum, qui  
Septuaginta  
secuti.*

§. XXV. Diuersam interpretationem huic textui deriderunt *septuaginta*, et ad foetum distinctionem allatam retulerunt, verteruntque Hebraicam vocem, quam de morte Hebraei accipiunt *ἐξελκυσσέναι* *formatum*, ut sensus sit: Si mulier abortum fecerit *non formatum*, mulcta; si *formatum*, capitale supplicium obtineat. obseruante *GROTIUS* ad *b. l.* Hunc sentum, docente *CLERICO* ad *cit. l. et 10. FRANCISCO RAMOS, de poena parricid. lib. VII. p. 274.* secutus est *PHILO* de *LL. special.* atque: *Si abortiuum rude et informe fuerit, mulctetur cum propter contumeliam, tum quod impedimento fuerit naturae, foris et essingenti boni-*

*quam Philo  
secutus.*



hominem, animal pulcherrimum, quod vivum immitteret. Si vero iam formatum erat, omnibus membris suum ordinem suasque qualitates natis, moriatur. Magna semper fuit auctoritas versionis; quam Septuaginta tradiderunt, in ecclesia, ut patres illi plus iusto inhaerent, et versionem etiam latinam inde efformarent, ut innuit SIMONIS dans l'histoire critique du vieux testament, tom. 1. lib. 2. c. 1. p. 182. sq.

§. XXVI. AVGVSTINVS in cit. c. 9. C. 32. q. 2. eam <sup>Et Augustinus.</sup> secure apprehendit, et rationes inde hoc modo subduxit: *Moyſes tradidit: Si quis percusserit mulierem in utero habentem, et abortierit, si formatum fuerit, det animam pro anima: si autem informatum fuerit, mulctetur pecunia, ut probaret, non esse animam ante formatam. Itaque si iam formato corpore datur, non in conceptu corporis nascitur cum semine derivata.* IDEM in libro quæst. Exodi qu. 80. repetitus a GRATIANO in c. 8. C. 32. q. 2. eandem sententiam defendit, aitque: *Quod vero non formatum puerperium noluisset ad homicidium pertinere, profecto nec hominem deputavit, quod tale in utero geritur. Hic de anima quæstio solet agitari, utrum, quod formatum non est, nec animatum quidem possit intelligi, et ideo non sit homicidium, quia nec exanimatum dici potest, si adhuc animam non habebat. Si ergo illud informe puerperium ita quidem fuerit, sed adhuc quodammodo informiter animatum (quoniam magna de anima quæstio non est præcipitanda indiscussa temeritate sententiae) ideo noluisset ad homicidium pertinere, quia nondum dici potest anima viva in eo corpore, quod sensu caret.*

§. XXVII. Eodem argumento iam antea usus erat <sup>Et Tertullianus.</sup> TERTVLLIANVS de anima c. 37. p. m. 292. præmisitque hanc thesin: *Ex eo igitur foetus in utero homo, a quo forma completa est.* Rationem subiungit ex lege Moyſis iuxta

versionem LXX: *Nam et Moysis lex tunc abortus reum talionibus iudicat, cum iam hominis est causa,* (formato iam foetu, ut addit RIGALTIVS) *cum iam illi vitae et mortis status deputatur, cum et fato iam inscribitur, etsi adhuc in matre viuendo cum matre plurimum communicat sortem.* Supra iam SEPTIMI confutationem dogmatis Stoicorum retuli, atque obseruaui, in eo quidem recte illum Stoicos deseruisse atque redarguisse, quod demum vitam infanti a momento, quo haurit aërem, assignauerint, nec in vtero materno clausum viuere crediderint; interim momenta, quae huic sententiae opponit, vnice huc redeunt, vitam ex motu interno, quem foetus in vtero matris edit, cognosci atque intelligi, quo cessante foetum viuere desinere. Haec si cum antea adductis verbis consero, atque coniungo, huc redire videtur TERTULLIANI de animi infantum conceptorum sententia, (a) vitae statum ei assignandum esse, ex quo formatus seu formia completa est: (b) animam ab hoc tempore ei demum accedere, quae vitae causa principalis, imo vnica est: (c) formatum ante partum esse intelligi ex motu interno, quod hoc modo viuacitatem ostendat, alienam de motu materno, et fiduciam certam matri ingereret, infantem viuere h).

## §. XXVIII.

- h) Etiam hanc distinctionem inter foetum *formatum* et *non-formatum* laudat, fouet, et terminum *animationis* inde recipiendum esse, statuit ALPHONSVS ACARANZA *de partu c. l. §. 2. n. 12. sqq.* constituens, animae rationalis *infusionem* demum fieri post corporis efformationem in vtero, adeoque ante illam id, quod conceptum est, hominem non esse. Arcem causae suae collocat 1) in auctoritate AVGVSTINI et HIERONYMI, imo et PHILONIS; qui tamen decepti sunt erronea versione graeca: 2) in ipso textu Mosaisco, quem ex LXX refert, qui tamen non est authenticus: 3) auctoritate D. Thomae, quem veritati praefert:

§. XXVIII. BASILIUS distinctionem hanc non probavit, sed decennali poenitentiae subiiciendam esse censuit mulierem, quae foetum sibi abegerat, eamque homicidii ream esse iudicauit, siue *formatus* fuerit infans, siue *non-formatus*. Ita enim in epistola ad Amphilochoium, quae de cisionibus ecclesiasticis continet, c. 2. Quae de industria foetum corrumpit, caedis poenas luat; formati vel informis subtilitas a nobis non attenditur. Ille enim non solum, quod nasciturum fuit, vindicatur; sed etiam ipsa, quae sibi insidias parauit, quoniam ut plurimum eiusmodi inceptis una quoque mulieres intereunt. Subtilitatem meram in hac distinctione latitare, censet BASILIUS, non rei veritatem, quod facile quilibet concedet, qui, vnde ortum traxerit, attendet perpenderque. Simili ratione quoque homicidii crimen in procuratore sterilitatis contineri, canon Wormatiensis concilii docet, relatus in c. 5. X. de homicid. Si aliquis causa explendae libidinis vel odii meditatione, ut non ex eo soboles nascatur, homini aut mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, ut non posset generare aut concipere, ut homicida teneatur. Multo magis ergo indistincte

fert: 4) Denique vulgata versione, quae itidem LXX. sequitur. Potissimum autem 5) hanc sententiam recipiendam credidit, quod proxime accedere videatur ad mentem Ictorum Romanorum, imprimis PAVLI in l. 38. de poen. et quidem ex verbis: Quod si eo mulier vel homo perierit, summo supplicio punitur: Hominem, ait CARANZA, appellat YAVVS foetum efformatum et animatum, velut eum ab infirmi distinguens et membrorum perfectam conformationem animationemque simultaneas supponens. Sensus itaque eius huc redit, si contingat, ex poculo abortionis perire aut mulierem, quae poculum sumit, aut hominem in utero latentem, seu infantem postquam iam homo est, poena ultimi supplicii coercendum esse criminis auctorem. Ridicula admodum haec interpretatio est, PAVLO potius obtrusa quam propria.

Quis

stinete crimen perpetrare dicendum est, qui foetum iam conceptum abigit, si secundum huius canonis sententiam pronunciandum est.

Et Benedi-  
ctus Levita.

§. XXIX. Quid? quod BENEDICTVS LEVITA in collectione capitularium lib. VI., quo varia ex lege diuina compilauit capitula, etiam textum §. *anteced.* adductum in capitul. 12. et 13. regustauerit, non secundum Septuaginta interpretationem, sed veram textus Hebraici mentem: *Si rixati fuerint homines, et percussit quis mulierem praegnantem, et abortionem fecerit, si IPSA vixerit, subiacebit damno, quantum expetierit maritus mulieris et arbitres iudicauerint. Si autem mors eius fuerit subsequuta, reddet animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, liuorem pro liuore.* Ex versione HIERONYMI haec desumpta sine dubio sunt, quae eo tempore omnium terebatur manibus, quod indicat septimo saeculo ISIDORVS lib. I. offic. diu. c. 12. De Hebraeo autem in latinum eloquium tantummodo Hieronymus presbyter sacras scripturas conuertit, cuius editione generaliter omnes eccle-

ex versione  
Hieronymi.

Quis enim non intelligit ex ipso contextu, per *hominem* non intelligi infantem in ventre clausum, sed *masculum*, cui *porulum* amatorum datum, qui significatus saepe in iure eidem attribuitur, ne dicam, PAVLVM cum Stoicis opinatum fuisse; animatum demum partum fieri natiuitate. Interim tamen incertus et in biuio haeret, a quo tempore terminus *animationis* sit constituendus, quem tandem n. 35. ad arbitrium iudicis desert, eique fundet, vt, adhibitis medicis et peritis obstetricibus, animationis tempora distinguat. Cur vero *obstetricum* iudicium hic desideret, in caussa hac *medica* et *philosophica*, non satis percipio, et denique quid si medici circa *animationem* infantis diuersas inter se foueant sententias? quid si asserant, statim cum ipsa conceptione infanti accedere animam?

ecclesiae usque quoque utuntur, pro eo, quod veracior sit in sententiis, & clarior in verbis. Vfus huius versionis continuauit etiam temporibus sequentibus, & quia textus Hebraici sensum magis tetigit, quam versio LXX. non mirandum est, verba haec magnopere recedere a vulgata, quae LXX. magis adoptauit interpretationem.

§. XXX. Nihilominus tamen distinctio, quae ex LXX. *Versio Graeca in legibus Francorum assumpta.* versione a quibusdam patribus tertio & quarto seculo arrepta est, in legibus regum Francorum reperita & assumpta est. IN DAGOBERTI II. capitulari III. seu lege Baiuvariorum tit. 7. c. 19. apud BALVZ. tom. I. capitul. p. 116. muliere iectu quodam abortum faciente distinguitur, vtrum mulier mortua sit, quo casu tanquam homicida tenetur: an tantum partus extinguatur, & si adhuc partus viuus (seu animatus) non fuerit, viginti solidos componat. Si autem viuus seu animatus fuit, weregeldum persoluat quinquaginta & tribus solidis & tremisse. Pariter de ancillis abortum facientibus ita in c. 21. Si ancilla a quacunque persona debilitata fuerit, ut auorsum (abortum) faceret, si adhuc viuus non fuit, cum quatuor solidis componat. Si autem iam viuus, decem solidos componat. Pariter in DAGOBERTI regis capitulari II. seu lege Alemannorum c. 91. apud BALVZ. cit. l. p. 82. approbatur adducta distinctio: Si quis mulieri praegnantis abortiuum fecerit, ita ut iam cognoscere possit, vtrum vir, an foemina fuerit; si vir debuit esse, cum duodecim solidis componat; si autem foemina, cum XXIV. Si neutrum cognoscere potest, etiam non fuit formatus in lineamenta corporis, cum XII. solidis componat. Hae leges perspicue euincunt, in foro adeo tritam fuisse hanc distinctionem, vt secundum eam leges diuersam poenam statuerint, & ita erroneam patrum interpretationem ex suggestionem clericorum, quorum exiudicio legum vis & potestas dependebat, receperint. Quis enim negauerit, aut in dubium

Tqn. VI.

E e e

bium

bium vocauerit, talia a clericis sapientioribus legibus forensibus adiecta fuisse, cum id saepius ipsae *rationes* cuincant, praesertim in hoc argumento, quod aliquid trahere videbatur ex religionis christianae principiis: quod indicat *cit. capitulare III. DAGOBERTI tit. VII. c. 20. Quod sine sacramento regenerationis anima infantis abortiuo modo tradita sit ad inferos.* Sola itaque a BENEDICTO LEVITA facta repetitio legis Mosaeicae, iuxta interpretationem HIERONYMI veriore, abolere & tollere non potuit dogma commune patrum, legibus forensibus approbatum & propagatum.

*Item in decretalibus pontificum.*

*ut Innocentius III.*

§. XXXI. Denique etiam hoc addo: Pontifices in *decretalibus* in hac subtituisse distinctione, cum a DN. PRAESIDE ad *tit. de constitut. tom. I.* euictum sit, curiam Romanam in decidendo GRATIANI sententiis inhaesisse, ei usque decretum pro *norma* adhibuisse, licet *confirmationem expressam* ei addere noluerit. Etenim INNOCENTIVS III. qui in primis decisiones suas ex *decreto* GRATIANI formavit, interrogatus de presbytero, abortum mulieri praegnantanti per culpam procurante, utrum ministerio altaris abstinere deberet? Seu an *irregularis* factus fuisset? Respondit hoc modo: *Si nondum erat uiuificatus conceptus, ministrare poterit; alioquin debet altaris officio abstinere. c. 20. X. de homicid.* Ratio differentiae non aliunde, quam inde petenda, quod priori casu *verum homicidium* haud perpetraverit presbyter, quod tamen duntaxat operatur *irregularitatem*, sed tantum posteriori.

*In quo recessit Sixtus V.*

§. XXXII. Enimvero SIXTUS V. seuerioris disciplinae pontifex, quod acuo suo, in Italia potissimum, morem scelestissimum, abigendi conceptos foetus, clericis & laicis familiarem esse animaduerneret, nouo edicto, anno 1588. publicato, & *tom. II. bullar. magni p. 648.* relato, huic malo occurrendum censuit, & ut quacvis subterfugia delin-

quentibus subtraheret, distinctionem adductam prorsus sustulit. Praemittit vero concilii *Constantinopolitani VI. & Ilerdensis* sanctiones, quibus abactiones hae generatim homicidiis annumeratae sunt, atque hoc modo edicit: Omnes & quoscunque, tam viros, quam mulieres, cuiuscunque status, gradus, ordinis, & conditionis, etiam clericos seculares, vel cuiusvis ordinis regulares, quavis dignitate & praeeminentia ecclesiastica vel mundana fulgentes, qui de cetero per se aut interpositas personas abortus, seu foetus immaturi, tam *ANIMATI*, quam *INANIMATI*, *FORMATI* vel *INFORMIS* eiectionem procurauerint, percussionibus, oneribus, laboribusque mulieri praegnantis impositis, ac aliis etiam incognitis vel maxime exquisitis rationibus, ita ut re ipsa abortus inde secutus fuerit, ac etiam praegnantem ipsas mulieres, quae scienter praemissa fecerint, poenas tam diuino, quam humano iure, ac tam per canonicas sanctiones & Apostolicas constitutiones, quam civilia iura aduersus *VEROS HOMICIDAS*, qui *HOMICIDIUM VOLUNTARIUM* actu & re ipsa patrauerint, propositas & inflictas eo ipso incurrere, hac nostra *PERPETVO VALITVRA* constitutione statuimus & ordinamus, ipsasque poenas, leges, & constitutiones ad casus praefatos extendimus. Inde vero colligo, 1) clericos, tale quid perpetrantes, indistincte irregulares esse, laicos vero inhabiles ad ordines suscipiendos: 2) foro ecclesiastico subiectos degradandos, & curiae seculari tradendos, ut supplicio capitali adficiantur: 3) easdem poenas exercendas a) contra eos, qui sterilitatis potiones & venena potionibus propinauerint, & quo minus foetum concipiant, impedimentum praestiterint, ac ea facienda & exequenda curauerint: b) contra mulieres ipsas, quae eadem pocula sponte & scienter sumserint: 4) omnes, in hoc reatu deprehensos, ipso facto excommunicatos iudicandos esse:

E c c 2

5) hanc

5) hanc censuram a solo pontifice & quidem speciali dispensatione soluendam esse, nec censeri remissam per quamcunque indulgentiam aut iubilaea &c.

*Secundum Gregorium XIV. Sixtinam rursus expressit,*

§. XXXIII. Plus iusto acerbior haec constitutio visa fuit successori eius GREGORIO XIV. mitioris ingenii pontifici, qui anno 1591. in nonnullis capitibus *Sixtinam* correxerat in Bulla, relata in *bullario magno*, tom. II. p. 709. constituitque: a) quemlibet presbyterum in foro poenitentiali

*et vulgatam distinctionem.*

de hoc peccato absolvari potestatem habere debere: b) distinctionem inter foetum *animatum* & *inanimatum* reducendam esse. Ita enim hac bulla provisum est: Quo vero ad poenas procurantium abortum foetus inanimis, aut exhibentium mulieribus vel sumentium venena sterilitatis, aut quocunque modo auxilium vel consilium eis dantium in praedicta constitutione contentas constitutionem praesatam in ea parte, ubi de his agit, ad terminos iuris communis ac sacrorum canonum & concilii Tridentini dispositionem auctoritate Apostolica tenore praesentium, tam quoad praeterita, quam quoad futura perpetuo reducimus, perinde ac si eadem constitutio in huiusmodi parte nunquam emanasset. Sublata in hac parte est *Sixtina constitutio*, resque redacta quoad foetus in utero clausos 1) ad ius commune, quo tales nondum inter animalia hominesque referuntur: 2) ad ius sacrorum canonum, quod supra ex decreto GRATIANI relatum ostensumque, ratione poenae multum referre, utrum foetus sit *formatus* vel *non-formatus*; *animatus* an *inanimis*: 3) quoad foetus nondum conceptos, sed quorum conceptio sublata & impedita est ob sumptum *sterilitatis* poculum, aequae ius commune hac constitutione reductum, ut mulier non ordinaria, sed arbitraria coerceatur poena. FARINAC. qu. 122. rer. crim. P. 2. n. 99.

*hoc modo ex auctoritate*

§. XXXIV. Haec tenus ostensum est, ex quo fonte profluerit decantata distinctio inter foetum *formatum* &

non-

non-

non-



*non-formatum, animatum & inanimatum, quae quamuis in iuris canonici apertissimo errore fundata sit, vt supra euictum, iuris canonici tamen auctoritate roborata est.* Id recte obseruauit

ANTONIUS THESAURVS in *decis. Pedemont. XII. n. 3.* aitque: *Et quidem non ex suo capite distinctionem hanc animati & inanimati partus doctores nostri sibi finxerunt, sed ex iuris canonici dispositione in medium attulerunt.*

Hunc in finem autem eam in medium attulerunt, vt 1) de genere poenae distinctum iudicium ferre possent, censentes, foetum *animatum* expellentem, grauiori; *non animatum* vero, leuiori poena afficiendum esse: 2) vt de *irregularitate* clericorum constituere possent iuxta decisionem pontificis. Inde verò quaeri coeptum est: a quo tempore foetus censeatur *uiuificatus*, vt pontifex in c. 20. X. de *homic.* loquitur, vel, vt alii loqui amant, *animatus & formatus*? Haec enim pro synonymis vulgo accipiunt, credentes, foetum viuere incipere, quando eidem *anima* infunditur seu foetus *anima* informatur, vt per animam *formam* accipiat hominis. Quamuis vero ex supra dictis liqueat, *formatum* dici foetum, qui iam quodammodo maturus, & *formatum* infantis *externam* accepit, vt etiam in eo *sexus* distinguatur; palam tamen est ex *cit. c. 20.* Pontificem *formatum* dixisse, qui *uiuificatus* est, SIXTVM V. vero utramque distinctionem inter *formatum* & *non-formatum*, *animatum* & *inanimatum* reiecit atque voluisse, vt, si quaedam adhuc inter has species differentia esset, ea penitus tolleretur, quas tamen GREGORIUS XIV. rursus reduxit.

§. XXXV. De termino ergo a quo solliciti fuerunt interpretes, vt constituerent, a quo tempore pro *vitali* habendus sit foetus? Ex *motu* cognosci vitam dixerunt, atque ad ARISTOTELEM prouocarunt, qui *lib. VII. histor. animal. c. 3.* ita censuit: *Mares foetus magna ex parte circa quadragesimum diem dextro potius latere mouentur,*

Ecc 3

foe-

*Vitalitatem ex motu constituerunt interpretes.*

foeminae sinistro, circiter nonagesimum, quamvis ingenue addat, nihil certi in his affirmari posse. Interim tamen PLINIVS lib. VII. *hystor. natur.* c. 6. idem dogma rursus resuscitavit, aiens: *Melior color marem ferenti, & facilior partus: motus in utero quadragesimo die.* Contraria omnia in altero sexu: ingestabile onus, crurum & inguinis levis tumor: primus autem nonagesima die motus, tanquam indicium vitae; quamvis animam nutritivam, quam vegetativam vocant, foetui iam adesse dicant ante hoc tempus, quod crescat in utero matris, prout ex THOMAE doctrina refert MENOCH. de *A. S. Q.* cas. 375. n. 3. Secundum quid hanc approbat doctrinam PAVLVS ZACHIAS in *quaest. medic. legal.* aitque: *Respectu nostri & nostrae cognitionis foetus post LX. dies erit animatus, quia per motum se manifestat; ante vero non animatus, quia nullo motu se prodente, videtur anima non dotari, h. e. ante motum deest certitudo graviditatis, quae demum per motum sese manifestat; adeoque ante illum intelligi nequit, conceptum foetum abactum esse.* Interim recte ZACHIAS addit, foetum non demum animam rationalem recipere, dum movetur: post conceptionem mox eam accipit, a qua corpus efformatur & absolvitur, quamvis praesentia eius ex motu perceptibili in utero sese exerat.

De termino  
motus,

ex lege Mo-  
saica.

§. XXXVI. Vtrum vero iam motus perceptibilis sit post diem XL. a tempore conceptionis, vel inde dubitari potest, quod plerumque grauidae motum hunc demum sentiant post dimidium graviditatis tempus. Qua de causa non omnes in hac demonstratione subsisterunt, sed aliud argumentum ex legis *Mosaicae* scitis traxerunt. Cautum hac lege erat, ut mulier, si masculum pareret, quadraginta diebus a templi cessaret ingressu. *Leuit. XII. 2. seqq.* Hoc discrimen immunditiei vel ideo datum fuit, quod fluxus Lochiorum diuturnior post editam puellam credatur ex opini-

opinione medicorum & philosophorum, cui sese legislator accommodauit. incidenter repetiit hanc legem GRATIA-<sup>Gratiano in-</sup>  
 NVS D. 5. cuius rationem inspidam hanc GLOSSATOR <sup>ad</sup><sup>terprete.]</sup>  
*cit. l. esse voluit, quod XL. diebus mortuus sit infans ante*  
*infusionem animae, sed foetus foemineus LXXX. diebus,*  
 & sic anima puero citius infundatur quam puellae. Com-  
 menta haec sunt, irrisione magis, quam admiratione digna,  
 quae tamen antiquos adeo deceperunt Ictos, vt plerique  
 in eam, ex auctoritate glossatoris barbari, iuerint senten-  
 tiam, post dies designatos demum intrare animam in foe-  
 tum conceptum, eumque ab hoc tempore animationem cen-  
 feri. vid. FARINAC. in oper. crim. qu. 122. p. 6. n. 143. MARTIN. AZPILCVETA ad tit. X. de homicid. conf. 46. n. 2.

§. XXXVII. Immo haec distinctio inter partum vita-<sup>Distinctio</sup>  
 lem & non - vitalem seu non - animatum adeo radices egit, <sup>communis in-</sup>  
 vt CAROLVS V. eam quoque receperit in art. 133. his ver- <sup>re Carolino</sup>  
 bis: *So iemand einem Weibes - Bilde durch Bezwang, Es-* <sup>recepta.</sup>  
*sen oder Trincken ein lebendig Kind abtreibet: Wer auch*  
*einen Mann oder Frau unfruchtbar macht, so solch Uebel*  
*fürsetzlicher und boshafter Weise beschicht, soll der*  
*Mann mit dem Schwerdt, als ein Todtschläger, und die*  
*Frau, so sie es auch an ihr selbst thäte, ertrüncket, oder*  
*sonsten zum Tode gestraft werden. So aber ein Kind,*  
*das noch nicht lebendig wäre, von einem Weibes - Bilde*  
*getrieben würde, sollen die Urtheiler der Straffe halber*  
*bey den Rechtsverständigen, oder sonst, wie zu Ende die-*  
*ser Ordnung gemeldet, Rathspfleger. Quis crederet,*  
 auctoritatem iuris canonici, etiam insipida narrantis & refe-  
 rentis, in materia criminali in tantum valuisse, vt legisla-  
 tores instar piaculi duxerint, eius commenta spuriasque  
 doctrinas deferere?

§. XXXVIII. Parum vero ea distinctione huic causae <sup>Quae tamen</sup>  
 prospectum fuisse, & ad ancipites quaestiones ansam da- <sup>inertitudi-</sup>  
 tam, <sup>nem corporis</sup>

*delicti magis  
auget, quam  
vultis.*

*Saxonica con-  
stitutio hac in  
re cersior.*

tam, ex sequentibus perspicue apparebit. Et enim I) legis-  
lator non determinauit, (quod tamen merito fieri debebat)  
sed intactum reliquit *terminum a quo*, seu tempus, ex quo  
partus *vitalis* censi debeat, quod ancipiti I)ctorum dispu-  
tationi referuatum, cum tamen in eo primarius cardo con-  
trouersiae fuerit, a quo tempore *vitalis, animatus* vel *for-*  
*matus* censi deberet? Longe prudentius hac in causa in-  
cessit AVGVSTVS Elector Saxoniae, P IV. *const.* 4. qui qui-  
dem hoc discrimen approbavit, sed terminos eius accurate  
circumscripsit, constituitque, vt foetus, post dimidium in  
vtero gerentium tempus, *vitalis* atque *animatus* haberi de-  
beat. Id quod hoc consilio factum fuisse credendum,  
quia ab hoc tempore ex *motu* admodum *perceptibili* cog-  
nouit grauida, infantem adhuc vixisse eo tempore, quo  
illum expellere conatur, & ita *corpus delicti* non deficit,  
nec in dubium vocari potest. Ante hoc tempus saepe fal-  
litur puella, quae cum masculo sese commiscuit, vt se gra-  
vidam putet ex tumore ventris, ex alio tamen defectu nato.  
Manus & oculi obstetricum saepe falluntur. Denique ipsa  
graviditas tantum ex *probabilibus signis* constat, quae ta-  
men non raro etiam sagaciores decipiunt. Enim vero si  
*motum* sensit post dimidium temporis spatium, ex quo sese  
gravidam exultimauit: si pro expellendo foetu venena ab-  
ortiuia adhibet: si eiicit infantem immaturum, vt tamen ei  
liqueat id, quod eiectum est, infantis speciem habuisse,  
*corporis delicti* defectus amplius allegari nequit. Et cum  
haec omnia in *occulto* fieri soleant, iudicis prouidi pruden-  
tisque est, idonea eruendi veritatem media adhibere, prout  
infra dicendum.

*Alia monita  
circa confusio-  
nem Caro-  
linam.*

§. XXXIX. Praeterea II) ipsa distinctio inter foetum  
*vitalem & non - vitalem* omni caret fundamento, vt supra  
iam cuiusdam, ostensumque, erroneam interpretationem  
*legis Mosaeicae* a patribus & pontifice pro veritate assum-  
tam

tam & admissam fuisse, quod etiam TESSAVRVS *decif. XII. n. 5.* iam animaduertit. Secundum veram interpretationem discrimen faciendum erat, vtrum ex abortu procurato mulier perierit, nec ne? quod etiam ius civile commendat in l. 28. de poen. III) Si concepit mulier, foetus statim vitalis est, & animatus, nec anima ex post facto demum ei infunditur, vt glossator censet. De eo itaque tantum inquirendum primario videtur, vtrum mulier, quae poculum abortionis hausit, reuera grauida fuerit, nec ne? Equidem IV) ad Ictos Romanos vel ideo hic prouocari aut praesidium in legibus Romanis quaeri non potest cum TESSAVRO *cit. l. & MENOCHIO de arb. iur. quael. cas. 357. n. 7. seqq.* quod hi, distinctione ea omissa, poenam determinauerint; iam supra enim demonstratum, illos hac fuisse captos haerese, quod crediderint, animam foetui deum infundi, dum aërem haurit, antea vero nec animal nec hominem, sed tantum spem hominis esse. V) Denique patres supra adducti magis inter formatum & non-formatum foetum distinxerunt, vt in istum, quia prope ad maturitatem peruenit, verum cadat homicidium, non item in hunc; adeoque illo casu ordinaria, hoc vero arbitraria poena decernenda sit. Etiam haec distinctio ex praeintellecta lege Mosaica desumpta est; magis tamen tolerari potuisset, quam ea, quae animatum secernit ab inanimi, qualis non datur, aut si vitio morboe interno interit foetus, natura eum mox abigit, ne dicam, tempus assignari non posse, quo viuere incipiat partus, qui ex medicorum opinione statim animatur, quo concipitur. Enim vero per nouem menses maturefcit, & quo propius ad maturitatem accedit, eo maiora crimen capit incrementa, ob spem proximam peremptam extinctamque; quo longius adhuc a maturitate abest, eo remotior spes incertiorque foetus status, vt corpus delicti multis dubitationum procellis

Tom. VI.

Fff

expo-

expositum sit. Atque huc sine dubio respexit legislator Saxo, ut post *dimidium tempus*, ex quo concepit, abigens foetum poena mortis; ante hoc tempus vero abortum procurans poena *extraordinaria* adficiatur, quod gravius periculum illo casu immineat matri, non aequè hoc. Vnde factum est, ut in decidendo fere ubique haec tempora obseruentur, quae cum CAROLVS V. non determinauit, interpretatione prudentum determinationem eam acceperunt, quae in ratione antea dicta fundata. Huic accedit, quod, expleto dimidio grauiditatis tempore, grauida *motum sensibilem* percipere, & inde intelligere queat, foetum iam ad eam maturitatis telam peruenisse, ut *motum perceptibilem* edat. Id quod cum dubium ob variam puellae assertionem in tempore concubitus designando, indiciiis grauioribus concurrentibus, torturae subiici solet.

*Examinari  
quoque sedu-  
lo debes qua-  
litas veneno-  
rum aborti-  
uorum.*

§. XL. Ante omnia tamen *propositi mali seu doli* habenda est ratio, & praeterea constare debet, *venena aborti-  
tionis* sumta eius esse efficaciae, ut foetui vim inferre, eumque expellere possint, id quod iudicio & decisioni medicorum committendum, CARPZOVIO obseruante in *praxi  
crim. qu. XL. n. 26.* Hoc ubi exploratum, pari poenae subiiciendi, & qui medicamenta haec dedit, & quae ea hac intentione hausit, ut foetum expelleret, quia par reatus utrumque coinquinat. Sicuti enim qui venena mala necandorum hominum causa scienter vendunt, & qui aliis praebent, eiusdem criminis rei sunt; ita idem quoque dicendum de his, qui medicamina hac intentione, ut abortum procurent, praeparant, & quae eadem intentione eadem bibunt. Neque enim medicamenta nocendorum, sed sanandorum hominum causa inuenta, hominibusque data sunt. Id quod HIPPOCRATES magnopere praecauere voluit, de quo SCRIBONIUS LARGVS, qui sub TIBERIO floruit, haec prodidit: *Hippocrates conditor nostrae pro-*  
fessio-

sessionis initia disciplinae ab iureiurando tradidit; in quo sancitur: est, ne praegnantem quidem medicamentum, quo conceptum excutitur, aut detur, aut demonstretur a quocumque medico, longe praeformans animos discentium ad humanitatem. Qui enim nefas existimauit, spem dubiam hominis laedere, quanto scelestius perfecte iam nato nocere iudicabit? Scientia enim sanandi, non nocendi est medicina.

§. XLI. Ipse CAROLVS V. etiam in verbis ante adductis innuere videtur, qualitatem venenorum abortionis sedulo percontandam esse, mentionem faciendo des *Bezwangs, Essen oder Trincken*, quibus vehiculis venenum hoc alicui propinatur. Vtrum vero eiusmodi pharmaca dentur, absolute foetum immaturum expellentia, etiam in foro medico libris non caret. Etenim FRIDER. HOFFMANNVS in *diff. de laesion. extern. abortiuis venenis ac phibitris, obseru. XII.* graue dubium mouet, & propositionem hanc praemittit: *Non dantur pharmaca simpliciter & absolute natura sua talia, quae abortum procurant, siue foetum immaturum expellunt.* Id quod si verum est, deficit in abortu vt plurimum corpus delicti, & inania videntur commenta, quae a priscis Ictis tradita & relata sunt in nostra iuris Romani compilatione. Qua de caussa in subiecta exegesi Ictos ita alloquitur: *Notent autem haecenus allata Icti & iudices, qui secundum legum criminalium rigorem abactionem partus vitalis studio patratam infanticidium censent, eodemque modo utrumque delictum puniendum esse putant, cum, licet animus malignus non absuerit, ipsa etiam corporis natura & morbosa dispositio ad effectum obtinendum plus contulerit, quam medicamentum ipsum.* Censet vir excellentissimus, voluntatem maleuolam quidem in stupratis non deesse, deficere tamen idonea medicamenta, quibus scelus hoc perpetrari queat, adeo vt, si abortus, hausto veneno, secutus, magis effectus morbosae

*Incertitudo  
circa qualita-  
tem veneni  
abortiu.*

corporis dispositioni & naturae, quam medicamentis adscribendus sit. Passim quidem nota esse pharmaca, quibus haec virtus adscribi solear, neque negari, ab his in copia usurpatis proritatum quandoque abortum fuisse. Sed, addit, quod hoc non semper, sed raro & sub certa tantum corporis dispositione cooperante contingat, asserimus. Quales autem dispositio in utero desideretur, his declarat verbis: Abortus potius per conuulsium uteri motum succedit, nec unquam accidit, nisi haemorrhagia ex ruptis in utero vasis praecedat. Quare nisi talis in utero adsit dispositio, ut fibrae ipsius ad concipiendos conuulsivos motus sit apta & vasa a stagnante & infarcto sanguine facile perumpantur, abortus fit nullus. Si vero vicissim adest haec ad abortum dispositio, is leui ex causa, per impensionem corporis & animi commotionem, per oneris gestationem, lapsum in terram, usum medicamenti spirituosius exaestuantis, per morbum, praesertim febrem, sine causa alia manifesta inducitur, tanto autem facilius, si purgans aut emmenagogum validius fuerit assumptum. Duae itaque in abortu procurato & prouocato causae occurrunt, quarum altera media violenta, altera dispositionem singularem subiecti, in quo prouocata est expulsio infantis imperfecti, tangit, quae si coniunguntur, necem infantis in utero, eiusque eiectionem operantur, adeoque corpus delicti non absolute deficit. Id tantum ex hac doctrina fluit, non absolute & simpliciter ex hausto veneno abortiuo abortum sequi, si dispositio mulieris non inclinaret ad abortum, sicuti venenum quoque non in quouis subiecto eundem producit effectum, sed dispositionem quoque subiecti desiderat. Enimvero si haec adest, si qualitates naturales feminae ita compositae sunt, ut facile abortum prouocatum recipere queant, recte meo iudicio asseritur, talem puellam vel feminam mediis violentis adhibitis procurasse abortum, si  
aliae



aliae caussae externae accidentales defunt. Prudentis omnino iudicis est, sedulo inquirere in omnes circumstantias, quae ante eiectionem foetus emerferunt, eas actis inferere, statum mulieris, adhibitis peritis medicis, examinare, & hausti veneni rationem ad acta referre, atque hoc facto collegia Medicorum consulere, vtrum in hoc subiecto, in quo talis dispositio adfuit, abortus ex hausto tali veneno, an aliunde prouocatus sit? Ad minimum enim ex suspectis medicamentis suspicio grauis emergit, quod his ipsis in hoc subiecto, habili ad concipiendum abortum, procurata sit foetus immaturi expulsio, id quod *crimine* carere nequit, cum experientia testetur, sumto poculo *abortiuo*, mox eiectionem foetus immaturi secutam fuisse. De varia eiusmodi dispositione & procliuitate puellarum ad abortum, vt & signis procurati dolose abortus plenius agit ALBERTI *diff. de abortus violenti modis & signis*, §. IV. ex cuius consideratione Ictus hanc capit vtilitatem, vt non facilis sit in decernenda poena *ordinaria*, sed in dubio *extraordinariam* inquisitis imponat, imo, quantum fieri potest, magis ad hanc, quam illam inclinet. Interim tamen non temere a lege scripta recedat, si ex iudicio Medicorum liquet, abortum ex hausto veneno, per violentam expulsionem, causatum fuisse. Ita enim nemo in dubium vocabit, caedem infantis in ventre a grauida procuratam fuisse.

\*\*\*\*\*

### CLARISSIMO CANDIDATO

S. P. D.

PRAESES.

Plurimorum eruditorum, tam *Ictorum* quam *Medicorum*, scriptis hoc thema, quod euoluendum suscepisti, clarissime Candidate; illustratum quidem & enodatum, ita tamen quoque comparatum est, vt multa adhuc alienae

Fff 3

dili-

diligentiae relicta esse videantur. Ne dicam, *Theologorum* praeterea & *Philosophorum* eruditionis acumen hoc argumentum acuisse, cum, quae ad *animationem foetus* spectant, in omnibus quatuor facultatibus, diuersa licet demonstrandi methodo, sub examen reuocari soleant. Theologorum enim in hoc quoque campo versatur meditatio, quibus studium *animae* primario commendatum esse debet, ut merito quoque de origine eius in homine solliciti esse debeant. Quae Ictorum partes in hoc argumento esse debeant, in hac dissertatione ostensum atque adumbratum est, utpote quorum sollicitudo huc vnice directae esse debet, ut *corpus delicti* in caede infantis in utero necati eruant. Quam insigni cautione Medici, in subsidium a collegiis Ictorum vocati, in his syrtibus versari debeant, optimis monitis docuit, suosque instruxit Excellent. Dn. HOFFMANNVS, collega honoratissimus, quem ducem Tu quoque, clarissime Candidate, secutus es. Denique ipsa tua dissertatio monstrat, Philosophorum quoque ingenia hoc argumentum magnopere torsisse, utpote qui fontes naturae ipsius eruant, & hominis intima perscrutantur penetralia, adeoque in ipsius animae natales etiam inquirere debent. Equidem Tu met ipse §. XXVI. *sqq.* obseruasti, patres & doctores antiquos ecclesiae hanc causam ex sacris exornasse; animaduerti tamen, Te palmarium argumentum, quo AVGVSTINVS *loc. cit.* a Te adductus, & a GRATIANO in c. 9. C. 32. qu. 4. relatus, vsus est, omisisse, quod binis supplebo verbis. Ait: *In Adam exemplum datum est, ut ex eo intelligatur, quia iam formatum corpus accipit animam. Nam potuerat animam limo terrae admiscere & sic formare corpus. Sed ratione infirmabatur: quia primum oportebat domum compaginari, & sic habitato-rem induci.* Anima certe, quia spiritus est, in sicco habitare non potest, ideo in sanguine fertur habitare. Cum  
ergo

*ergo corporis lineamenta compacta non fuerint, ubi erit anima?* Vim argumenti facile percipies, si cogitaueris, Moyſin narraſſe, DEVM de limo terrae primum creafſe hominem, eique conſtructo & figurato ſpiraculum vitae indidiſſe, atque adeo inde colligi hoc principium poſſe: qualis prima formandi hominem ratio fuit; ea, quoque cenſetur conſeruata in propagatione generis humani. Imbecillitatem argumenti facile intelligis, clariffime Candidate, ſimulque animaduertis, vnde tot fluctus eruditorum originem ceperint. Nolo vero vltius his immorari, perſuaſiſſimum habens, ſatiſfeciffe Te officio boni diſputatoris & Candidati, cuius eſt, fontes doctrinarum indagare, & veritatem, poſt habita auctoritate quorumcunque Doctorum, etiamſi lumina eccleſiae fuerint, tueri. Laudo Tuos conatus, & quia noui, Te ad vitam forenſem & applicationem tendere, augurium ex Tuis profeſſibus certiffimum capio, Te eodem ſeruore, quo ſtudio iuris in hac palaeſtra incubuiſti, tramitem iuſtitiae exculturum, & ſacerdotium iuſtitiae, Tibi ab ordine Ictorum, me interprete, conceditum, propugnaturum eſſe, quod & voueo, & fauſta quacuiſ Tibi apprecor. Dab. Halae, ipſa conſuetus die, h. e. d. 29. April 1732.

20 ) 0 ( 20

EXER-

## EXERCITATIO C.

AD LIB. XLVIII. PAND. TIT. XIII.

D 2

VARIIS SACRILEGII SPECIEBUS  
EX MENTE IVRIS CIVILIS.

## ARGUMENTVM.

- I. Vagus sacrilegii conceptus. II. Latior eius significatus. III. Significatus strictior. IV. Determinatur per principia religionis. V. Inde diuersa de eo inter Catholicos & inter Euangelicos sententia. VI. Ratio huius criminis. VII. Supponit violationem sacrorum. VIII. Committitur in rebus sacris. IX. Illustratur 1) ex sacris Aegyptiorum. X. 2) Ex sacris Iudaeorum. XI. XII. Inter quos grauiter punitum est sacrilegium. XIII. Quamquam non semper poena capitali. XIV. 3) Ex sacris Graecorum. XV. 4) Ex sacris Romanorum, inter quos Legge Iulia ad crimen peculatus refertur. XVI. XVII. De sacrilegiis Verris ante Legem Iuliam. XVIII. Cur ad crimen peculatus refertur? XIX. Committitur in pecunia sacra; XX. eaque publica; XXI. non in pecunia sacra priuata. XXII. An in pecunia religiosa? XXIII. Quo nomine non veniunt ornamenta cum cadaverè recondita. XXIV. Non in rebus priuatorum in loco sacro depositis. XXV. Committitur in rebus sanctis. XXVI. Facta sacrorum euocatione, in sacra hostium omnia licere credebantur. XXVII. De sacrilegiis iure victoriae impune commissis; XXVIII. quae iustam causam belli non praebent. XXIX. An committatur re sacra e loco pro-*

profano ablata? XXX. Ab eo, cuius periculo res fuit, non sacrilegium committitur, sed crimen de residuis. XXXI. XXXII. Opinio veterum de vindicta diuina huius criminis. XXXIII. Huius exempla in veteri Testamento. XXXIV. Poena sacrilegii ante Legem Iuliam arbitraria. XXXV. Poena eius ex Lege Iulia. XXXVI. Sacrilegium productum ad alias sacrarum violationes. Sacrilegium religionis Christianis ab Ethnicis, XXXVII. et his ab illis imputatum. XXXVIII. Sacrilegium violatae sanctitatis reum sacrarum. XXXIX. Sacrilegium pudicitiae & nuptiarum. XL. Sacrilegium politicum. XLI. Mos imperatorum honores diuinos sibi arrogandi. XLII. Reliquiae huius sacrilegii in iure Romano.

## §. I.

**S**acrilegio nihil foedius, nihilque tetrius esse, cana vetustas gentium quarumcunque docet, insimul tamen cum hoc crimine adeo vagantur scriptores antiqui, vt plura scelera nefanda ad illud trahere soleant. Latissimam hanc extensionem adpellationis huius adauxit inprimis rerum sacrarum conceptus plus aequo propagatus, quo facto non potuerit non infinitae sacrilegii species enasci atque effingi. Neque vero duntaxat prius populis, qui ante & extra ecclesiam Christianam vixere, crimen hoc ultra limites suos producere in more positum fuit: Christiani ipsi, & maxime ecclesiae Doctores, ex quo tempore supersticio eam corripuit atque deprauauit, pedetentim immensum sacrilegiorum numerum excogitarunt, vt, si in eo substitueris, nihil facilius sit, quam hoc ipso sese maculare. Quoniam vero omnino interest, vera a falsis separare, & impuria a genninis discernere: non inutile me laborem susce-

Tom. VI.

G g g

ptarum

pturum existimaui, si fata huius criminis paullo plenius euoluerem, & ea, quae ex antiquitatibus hausi, atque depromsi, sub examen reuocarem. Expediendum hoc erit duplici dissertatione, vt prima quidem diuersas sacrilegii species secundum ius civile exhibeam; altera vero spurias eius species in ecclesia natas referam examinemque. Faxit DEVS feliciter!

*Prædicatur  
quandoque sa-  
crilegium de  
quouis impie-  
tate.*

§. II. Ante omnia præmitto, non raro *sacrilegium* prædicari de quouis impietate nefandissima, atque scelere notabiliore, non alia de causa, quam quod sacrilegium proprie dictum insignem impietatem alat, insimulque omnem Dei venerationem atque cultum excludat, id quod quoque in omni scelere ad minimum per indirectumprehenditur. Hoc sensu CICERO III. in Verrem bellum sceleratum vocat *sacrilegum* & *impium*. Scelerata & impia manus HORATIO lib. II. carm. ode 13. vocatur *sacrilega*, pari vsu loquendi, quo vitur CICERO in Philipp. XII. caedem Antonii metuens. Ait enim: *nunquam profecto a me sacrilegas manus atque impias abstinebit*. Pari sensu canit IUVENALIS lib. 5. sat. 13. vers. 71.

*Intercepta decem quereris sestertio fraude sacrilega.* Nec minus TERENTIUS Adelpb. act. III. sc. 2. mores perditos depingens, ait: *vis, egestas, iniustitia, solitudo, infamia. Hoccine seculum! o scelera! o genera sacrilega! o hominem impium!* Ad gentiliū vsū scriptores Christiani nonnunquam sese composuerunt, & impietatem: quamvis insignem hac designarunt voce. Dilerte ARNOBIUS adu. gent. lib. IV. *sacrilegae mentis* esse dicit, insignibus maledictis cuiuspiam famam carpere. IDEM cit. loc. de proprio cruentare parricidio, *sacrilegium* esse dicit. Porro IDEM lib. II. p. m. 44. pronunciat, in *sacrilegae crimen impietatis* incurrere, quisquis a Deo conceperit, hominem esse prognatum rem infelicem & miseram. TERTULLIA-

NVS

NVS in apol. c. 13. gentiles impios atque sacrilegos erga Deos adpellat, nec minus MINVCIVS in Octav. p. m. 150. sacrilegii vel maximi (impietatis) instar esse censet, humi quærere, quod in sublimi debes inuenire. Videlicet quemadmodum crimen sacrilegii insignis impietatis & irreligiosae mentis notam prae se fert; ita non adeo inconcinnum atque inusitatum visum fuit, speciem loco generis collocare, & quemuis impietatis singularis furorem sub hac adpellatione adembrare. Id quoque recte observauit BARTHVS in aduers. Lib. XVIII. c. 2. p. m. 896. atque contendit, sacrilegium Christianis scriptoribus significare omne id, quod est Christianae sanctitati contrarium. Denique metaphoricæ & allegorice sensu quandoque vsurpatur pro fornicatione libidinosa. Cum enim Apostolus dicat: templum Dei estis vos, & qui violauerit templum Dei, hunc disperdet Deus; inde HIERONYMVS ad Heliodorum de laude vitae solit. scribens, sic rationes subduxit: neget avaritiam esse idolatriam, qui potest triginta argenteis Dominum venditum adpellare iustitiam; neget sacrilegium in libidine, sed is qui membra Christi & hostiam viuam placentem Deo cum publicarum libidinum victimis collusionem violauit.

§. III. Sed iam propius ad specialem sacrilegii acceptionem pergo, quod, ut vel vocis indoles ostendit, in sacris committitur, & eorum spoliū seu depraedationem denotat. Ineptiunt sine dubio, qui sacrilegium dici censent, quasi sacrae legis laesionem, quod non adeo improbat PASSERINVS de pollut. eccles. disp. 1. c. 13. n. 2. sed vix lusum ingenii lepidum constituit. Magis ieiuna est derivatio INNOCENTII IV. ad c. cum pro caussa. X. de sent. excomm. n. 1. aientis, sacrilegium dici quasi sacrilegium, quo vsus est somnio, ut laesiones quascunque sacrorum vel quasi hac adpellatione insignire posset, vel ut BALDI ineptias regustaret. Magis sobrie versatus est PROSPER FARINACIVS vocis ve-

Strictior significatus  
furtum sacrorum denotat,

ra derivatio  
eruitur

CIVIS in pr. crim. qu. 172. p. 1. n. 3. constituendo, sacrilegium dici quasi sacrae rei legum h. e. furem atque sacrilegum dici eum, qui sacra legit, seu aufert, & furatur, quam etymologiam etiam sistit VOETIVS in polit. eccl. p. 1. lib. 4. tr. 2. p. 765. Etenim legere etiam denotat clam vel furto auferre, quorsum collineat HORATIVS lib. 1. sat. 3.

Et qui nocturnus diuum sacra legerit,  
h. e. qui sacrilegium admiserit, interprete MINELLIO. Pari sensu etiam sublegere praedicatur de furibus, obseruante SERVIO in ecl. 9. Virgil. vbi Poeta ita canit:

Vel quas sublegi tacitus tibi carmina nuper,

Et appellatio  
que graeca illu-  
stratur.

h. e. quae suffuratus sum te nesciente, iuxta interpretatio-  
nem SCRIVERII, aliorumque, quamvis interpres Gallus CATROVIUS alium sensum his verbis attribuat. Eadem quoque derivatione vtuntur graeci, sacrilegium nominantes *ιεροσύλημα* & sacrilegum *ιερόσυλον*, quia *σύλαω* spoliare & depraedari & *σύλη* vel *σύλον* praedam vel spoliū denotat. Cum Demetrii Ephesini insania plebem contra Apostolos & fideles furiis impleuerat, purgabat eos scriba publicus a criminibus sacrilegii & blasphemiae, quibus infimulabantur, dicendo eos esse *ἢτε ιεροσύλους*, ἢτε βλασφημῶντας, & PAVLVS Rom. II. 22. peruersos doctores increpat his verbis: *ὁ βδελυσσόμενος τὰ εἰδωλά, ιεροσυλῆς*, qui abominaris idola, sacrilegium committis. conf. SAMVEL PETITVS comment. in LL. Attic. p. 562. HARMENOPVLVS in prompt. iur. civ. lib. VI. tit. 5.

Sacrilegium  
sumitur vel  
strictius

§ IV. Ex hac sacrilegii derivatione fluit generalis huius criminis notio, quae in violatione rerum sacrarum per impiam depraedationem consistit. Enimvero, quod & aliarum vocum vsus fert, obseruo, sacrilegii acceptionem esse duplicem, strictiorem & latiore: illa designat rerum sacrarum furtum, quod ob qualitatem obiecti grauius furto vel latius pro simplici iudicatum fuit. Haec vero latius patet, & quam-

cun-



cunque violationem sacrorum & quae pro talibus habentur <sup>qualibet sa-</sup> vulgo, comprehendit, quo in significato FARINACIVS <sup>crorum viola-</sup> cit- <sup>tionem.</sup>  
 qu. 172. n. 2. illud dicit esse violationem, usurpationem vel  
 laesionem rei sacrae. Hoc in sensu Alcibiadi sacrilegium  
 obiectum fuit, teste NEPOTE in vita eius c. IV. adeoque  
 absens, quod sacra violasset, capitis damnatus est; quae  
 sacrorum violatio c. 6. n. 4. sacrilegium vocatur. Videli- <sup>Hoc delictum</sup>  
 cet utraque acceptio respectum ad religionem habet, & sic <sup>respectum ad</sup>  
 non mirandum, si quibuscunque religionibus plures vel <sup>religionem</sup>  
 pauciores species huius criminis propriae sunt; dependet <sup>habet,</sup>  
 enim ex principis cuiusque religionis, quid sacrum censum-  
 dum, & quo sensu id considerandum. Unde qui in defi-  
 nitionibus hic discrepant, eos ut plurimum in religione &  
 conceptu rerum sacrarum dissentire deprehendo, cum qui- <sup>Et sic ex prin-</sup>  
 libet secundum principia suae religionis, cui addictus est, <sup>cipiis singulis</sup>  
 de hoc crimine fert iudicium, adeo ut veterum sententias <sup>sectis propriis</sup>  
 adoptare vel intelligere aliter nequeamus, quam si eorum <sup>de eo indicam-</sup>  
 sententias de religione antea indagauerimus sollicite.

§. V. Ut ergo de strictiori acceptione hoc ipsum de- <sup>Inde alii de</sup>  
 monstrem, atrocitatem huius criminis alii admodum au- <sup>boc crimine</sup>  
 gent, alii diminuunt. BARONIVS sacrilegium immanius <sup>gravius iudi-</sup>  
 esse crimen censet, quam maiestatis, in annal. ad ann. 164. <sup>cunt.</sup>  
 n. 6. adeoque a DAMHOVDERO in pr. crim. c. 113. n. 1.  
 vocatur execrandissimum; ab aliis crimen laesae maiestatis  
 diuinae, quod res, ipsi Deo oblatas auferens, ipsum etiam  
 Deum videatur contemnere. HARPRECHT. resp. 45. n. 14.  
 DECIANVS tract. crim. lib. 6. c. 32. n. 1. seqq. BONIFAC.  
 de furt. p. 234. seq. Mitius iudicat KRESSIVS professor <sup>alii mitius.</sup>  
 Helmsladensis celeberrimus in comment. ad const. crim.  
 Carol. art. 174. & seq. n. 34. existimans, potuisse nos su-  
 perfedere disputationi quoad differentiam inter furtum &  
 sacrilegium, immo quoad eiusdem species, & alia singula-  
 ria, quod haec ortum trahant ex consecratione. Quam-

obrem BRUNNEMANNVS in process. inquisit. c. 9. n. 87. sacrilegis non aliam, quam furti poenam infligendam esse censet, quem etiam alii sequuntur. Ita non male censent ex principiis Augustanae confessionis, quibus addicti fuere, cum Catholici consecrationi diuinam attribuentes virtutem, non possint non in alia omnia ire, more gentium, quae ante Christianismi natales florere, quae itidem omne momentum in consecratione & inde fluente interna sanctitate collocarunt. Pari ratione nec in definitionibus con-

*Similiter nec omnes in definitionibus conveniunt ob religionis disparitatem.*

spirant, qui diuersis religionum principiis imbuti sunt. Ex protestantium ordine qui sunt, vnice sacrilegium vt plurimum aestimandum censent ex qualitate rei surreptae, ita vt indistincte, re sacra ablata, sacrilegium statuendum sit. TREVTLER. Vol. 2. disp. 32. ibique BACHOV. lit. f. BOCER. class. 4. disp. 16. n. 52. Inde SCHRÖTERVS diff. de sacrilegio §. 3. sacrilegium esse dicit contrectationem fraudulosa rei sacrae, & Deo dicatae animo lucrificandi facta. Paulo aliter CLASEN. ad C. C. C. art. 171. censet atque illud esse furtum rei sacrae, seu quae diuinis vsibus est consecrata, in loco sacro commissum. Vterque ergo sacrilegium proprie dictum non committi censet in re profana ex loco sacro surrepta. Diuersa vero sententia placuit Pontificibus, ex diuersis religionis principiis, quibus du-

*Limites huius sceleris constituendi ex principiis religioni cuius propriis.*

§. VI. Quae cum ita sint, ambitum limitesque huius sceleris vnice aestimandos esse ex principiis religionis, cuique genti propriis, omnino arbitror. Oleum & operam perdunt, qui aliorum populorum mores, & dogmata de hoc crimine tradita in suas partes sine iudicio trahunt, & vniuersalem regulam inde exstruere conantur. Ne quidem antiquorum Romanorum doctrinam in omnibus & singulis adoptare tuto licet, quorum deliria idololatrica, vnde plures in sacrilegio fluxere conclusiones, nobis abomina-

minationi sunt, vtut ius Romanum vulgo receptum esse asseratur. Quin potius, qui inoffenso pede in hac doctrina incedere & progredi optat, omnis in hoc esse debet, vt leges de *sacrilegio* scriptas cum ipsa *religione*, cui legislator nomen dedit, conferat, & secundum hanc de illis solidum ferat iudicium. Generatim autem pleraeque religiones in eo consentire videntur, quod *violatio sacrorum* piaculare flagitium censei debeat, quae primario quidem *spolio* atque *furto* eorum committitur, sed etiam aliis modis fieri potest, vt proinde generalis conceptus *sacrilegii* constituendus sit in *violatione sacrorum*, *primario quidem per furtum* & *depraedationem*, *secundario vero etiam aliis modis*, *eadem debonestantibus*.

§. VII. Dum *violationem* in *sacrilegio* vulgo concipiunt; (nam ex mente gentium, ad noui foederis iura non pertinentium, iam quidem rationes subduco) factum *ini-*  
*quum*, *crimen*, *flagitiumque publicum* supponendum est. *Violatio sa-*  
*crorum ini-*  
*sta supponi-*  
*tur.*  
 Equidem rapina iniqua & *fraudulosa* subtractio rerum sacrarum manifestum inducit delictum. Sed quia *violatio rerum sacrarum* latius patet, vt pluribus aliis quoque modis committi possit; palam est, eam, quatenus crimen inuoluere debet, ex institutis cuiusuis religionis aestimandam esse. Romani censuere ex dogmatibus suae religionis, *Datur infla,*  
*cum loca capta sunt ab hostibus, omnia desinere religiosa, sine crimine,*  
*vel sacra esse*, l. 36. de relig. PAVLVVS inde collegit in l. 4. *ex mente le-*  
*gum Roma-*  
*norum.*  
*de sepulchr. violat.* sepulchra hostium Romanis non fuisse religiosa, adeoque lapides inde sublatis in quemcunque vfum adplicari potuisse. De templis aliisque sacris hostium fere idem iudicium tulere Romani, nec ea violare, destruere, aut direptionibus subiicere, nefas sacrilegum duxere, vt intra plenius indicabo. Caesar hoc argumento fretus iussit lucum Gallis religiosissime cultam excindere, teste LVCANO lib. III. *pharjal.*

Sed

*Sed fortes tremuere manus; motique verenda  
Maestate loci, si robora sacra ferirent,  
In sua credebant redituros membra secures.  
Implicitas magno Caesar terrore cohortes.  
Vt vidit, primus raptam librare bipennem  
Ausus, & aëriam ferro proscindere quercum,  
Effatur, merso violata in robora ferro:  
Iamne quis vestrum dubitet subuertere syluam?  
Credite me fecisse nefas? Tunc paruit omnis  
Imperiis non sublato securo pauore  
Turba, sed expensa superorum & Caesaris ira.*

*item Mosai-  
carum.*

Quis ignorat, Reges iudaeorum lucos idolis consecratos deiecisse, idola destruxisse, & alia gentilium sacra deuastasse, diripuisse, funditusque perdidisse, sed sine sacrilegii nota? Erant haec gentibus sacra; non aequè regibus Hebraeorum, verum Deum colentibus, qui ex mandato diuino sacra gentilium igne comburere iussi erant. *Deut. VII. 7. 25. XII. 3.* Hoc iure vsus est Iehu comburendo statuas Baali dicatas, & destruendo aedes idololatricas, atque in perpetuum contentus monumentum latrinas ex loco faciundo. 2. Reg. X. 26. Simile quid ausus est IOIADA

*& christiano-  
rum.*

2. Reg. XI. 18. aliiq. Nec Christianis Imperatoribus alius mos fuit, quoad fana gentilium, quae ut his sacra essent, sine sacrilegii macula tamen dirui posse censebant, quod haec sacra potius in opprobrium & contemptum veri numinis ex doctrina noui foederis fierent, quo exemplo securi Christiani passim gentilium templa incenderunt, & deprædarent, stragem hanc admodum dolente LIBANIO oratore antiocheno gentili in *orat. pro templis a IACOBO GOTHOFREDO* primum edita. Pari vero iure gentiles iudaeosque vsos fuisse erga sacra Christianorum sub IVLIANO, antiqui testes memorant, hoc coniuente & Christianos irridente.

§. VIII.

§. VIII. Versatur omne sacrilegium circa *sacram rem* Obiectum sa-  
 h. e. Deo peculiariter attributam & dicatam. Licet enim crilegii sunt  
 omnia generatim Dei sint, creatoris summi, peculiariter rei sacrae.  
 tamen homines quaedam in omni religionis cultu numini  
 consecrare ab antiquo soliti sunt, quae *sacra* vocarunt.  
 In hoc conspirarunt omnes gentes, quae cultus cuiusdam  
 diuini venerationem agnouerunt: qui ab illa alieni fuerunt,  
 & talia. *sacra* repudiarunt, (vt quidam philosophi) sacrile-  
 gio dicam scripserunt. His annumerandus videtur BION, Bionis dogma  
*sophista callidus*, ex mente LAERTII, & religioni gentili- examinatur.  
 tia parum addictus. Hic enim, teste SENECA lib. VII.  
*de benef. c. 7.* modo omnes sacrilegos argumentis esse col-  
 legit, modo neminem. Prius vt demonstraret, hoc modo  
 rationes subduxit: *quisquis id, quod Deorum est, fustulit*  
*& consumpsit atque in usum suum vertit, sacrilegus est.*  
*Omnia autem Deorum sunt. Quod quisque ergo tollit, Deo-*  
*rum tollit, quorum omnia sunt. Ergo quisque, qui aliquid*  
*tollit, sacrilegus est.* Posterius subtili sophismate ita illu-  
 strat: cum effringuntur templa & expilatur capitolium,  
 nullum sacrilegium est, quia, quicquid sublatum est ex eo  
 loco, qui Deorum erat, in eum transfertur locum, qui  
 Deorum est. Ad vtrumque sophisma ita respondet SENE-  
 CA: *Omnia quidem Deorum esse, sed non omnia Diis di-*  
*cata. In his obseruari sacrilegium, quae religio numini*  
*adscripsit. Sic & totum mundum Deorum esse immorta-*  
*lium templum, solum quidem amplitudine illorum ac magni-*  
*ficentia dignum: & tamen a sacris profana discerni, &*  
*non omnia licere in angulo, cui nomen sani impositum est,*  
*quae sub coelo & conspectu siderum licent. Iniuriam sa-*  
*crilegus DEO quidem non potest facere, quem extra ictum*  
*sua diuinitas posuit: Sed tamen punitur, quia tanquam*  
*DEO fecit. Opinio illum nostra ac sua obligat poenae. &c.*  
 Bionem atheum fuisse non credo; quin tamen parum reli-

Tom. VI.

H h h

giosus

*Sed fortes tremuere manus; motique verenda  
Maestate loci, si robora sacra ferirent,  
In sua credebant redituros membra secures.  
Implicitas magno Caesar terrore cohortes  
Vt vidit, primus raptam librare bipennem  
Ausus, & aëriam ferro proscindere quercum,  
Effatur, merso violata in robora ferro:  
¶ Illic quis vestrum dubitet subuertere syluam?  
Credite me fecisse nefas? Tunc paruit omnis  
Imperiis non sublato secura pauore  
Turba, sed expensa superiorum & Caesaris ira.*

*item Mosai-  
carum.*

Quis ignorat, Reges iudaeorum lucos idolis consecratos  
deiecisse, idola destruxisse, & alia gentilium sacra deuastasse,  
diripuisse, funditusque perdidisse, sed sine sacrilegii nota?  
Erant haec gentibus sacra; non aequè regibus Hebraeo-  
rum, verum Deum colentibus, qui ex mandato diuino  
sacra gentilium igne comburere iussi erant. *Deut. VII. 7.*  
*25. XII. 3.* Hoc iure vsus est Iehu comburendo statuas  
Baal dicatas, & destruendo aedes idololatricas, atque in  
perpetuum contentus monumentum latrinas ex loco fa-  
ciendo. *2. Reg. X. 26.* Simile quid ausus est IOIADA

*et christiano-  
rum.*

*2. Reg. XI. 18.* aliiq. Nec Christianis Imperatoribus  
alius mos fuit, quoad fana gentilium, quae ut his sacra  
essent, sine sacrilegii macula tamen dirui posse censebant,  
quod haec sacra potius in opprobrium & contemtum veri  
numinis ex doctrina noui foederis fierent, quo exemplo  
securi Christiani passim gentilium templa incenderunt, &  
depraedarunt, stragem hanc admodum dolente LIBANIO  
oratore antiocheno gentili in *orat. pro templis* a IACOBO  
GOTHOFREDO primum edita. Pari vero iure gentiles  
iudaeosque vsos fuisse erga sacra Christianorum sub IVLI-  
ANO, antiqui testes memorant, hoc coniuente & Chri-  
stianos irridente.

§. VIII.

§. VIII. Versatur omne sacrilegium circa *sacram rem* Obiectum sa-  
crilegii sunt  
res sacrae. h. e. Deo peculiariter attributam & dicatam. Licet enim omnia generatim Dei sint, creatoris summi, peculiariter tamen homines quaedam in omni religionis cultu numini consecrare ab antiquo soliti sunt, quae *sacra* vocarunt. In hoc conspirarunt omnes gentes, quae cultus cuiusdam diuini venerationem agnouerunt: qui ab illa alieni fuerunt, & talia. *sacra* repudiarunt, (vt quidam philosophi) sacrilegio dicam scripserunt. His annumerandus videtur BION, Bionis dogma  
examinatur. *sophista callidus*, ex mente LAERTII, & religioni gentilitiae parum addictus. Hic enim, teste SENECA lib. VII. de benef. c. 7. modo omnes sacrilegos argumentis esse collegit, modo neminem. Prius vt demonstraret, hoc modo rationes subduxit: *quisquis id, quod Deorum est, sustulit & consumpsit atque in usum suum vertit, sacrilegus est. Omnia autem Deorum sunt. Quod quisque ergo tollit, Deorum tollit, quorum omnia sunt. Ergo quisque, qui aliquid tollit, sacrilegus est.* Posterius subtili sophismate ita illustrat: cum effringuntur templa & expilatur capitolium, nullum sacrilegium est, quia, quicquid sublatum est ex eo loco, qui Deorum erat, in eum transfertur locus, qui Deorum est. Ad vtrumque sophisma ita respondet SENECA: Omnia quidem Deorum esse, sed non omnia Diis dicata. In his obseruari sacrilegium, quae religio numini adscripsit. Sic & totum mundum Deorum esse immortaliu templum, solum quidem amplitudine illorum ac magnificentia dignum: & tamen a sacris profana discerni, & non omnia licere in angulo, cui nomen fani impositum est, quae sub coelo & conspectu siderum licent. Iniuriam sacrilegus DEO quidem non potest facere, quem extra ictum sua diuinitas posuit: Sed tamen punitur, quia tanquam DEO fecit. Opinio illum nostra ac sua obligat poenae. &c. Bionem atheum fuisse non credo; quin tamen parum religiosus

Tom. VI.

H h h

giouus

giosus in Deos gentilium fuerit, non adeo dubito, cum hoc sophismate sacra gentilium publica, tot Dii, nihil divinitatis habentibus, dicata magis explodere, quam Deum eiusque cultum negare voluisse videatur. Interim id palam est, posito sacrilegio, poni etiam necessario *sacra*, h. e. res peculiariter numini cuidam ita dicatas atque appropriatas, ut ad eius patrimonium & iura referantur, divini iuris sint, & respectu hominum prorsus nullius esse credantur.

*Illustratur  
hoc 2) ex sa-  
cris Aegyptio-  
rum,*

§. IX. Illustranda iam est haec meditatio ex variis gentilium, populorumque sacris. Aegyptios superstitioni ultra modum deditos fuisse, notissimum est. Adeo enim a vero desciverant cultu, ut turpissimas bestiarum ac pecudum figuras colerent, teste LACTANTIO l. V. c. 20. Haec sacra sacrilegiis omnibus tetriora erant, ut loquar cum MINVTIO FELICE in Octau. p. m. 98. Horum nefandorum sacrorum etiam mentionem facit CICERO lib. III. de nat. Deor. dicens: *omne fere genus bestiarum Aegyptii consecrauerunt*, proinde earum violatio & occisio nefas execrabile, vel si dicere mauis, sacrilegium visum fuit. Testis est IDEM lib. V. quaest. Tuscul. Aegyptiorum morem quis ignorat? quorum imbutae mentes prauitatis erroribus quamuis carnificinam prius subierint quam ibin aut aspidem, aut felem, aut crocodillum violent: quorum etiam si imprudentes quippiam fecerint, poenam nullam recusent. Idem testatur IUVENALIS l. V. sat. 15. atque haec praeterea addit:

*qui violatio-  
nem sacrum  
morte expia-  
runt.*

Porrum & cepe nefas violare & frangere morsu. Pariter POMPONIVS MELA L. 1. de sit. orb. c. 9. n. 45. p. 75. colunt effigies multorum animalium, atque ipsa magis animalia: sed alia alia: adeo ut quaedam eorum etiam per imprudentiam interemisse capitale sit, & ubi morbo aut forte extincta sint, sepelire ac lugere solenne sit. Denique etiam testimonio suo idem firmat MINVCIVS FELIX in Octau.



Octau. p. 292. edit. Gronou. aiens: *Nome Apim & Bouem cum Aegyptiis adoratis & pascitis? nec eorum sacra damnatis instituta. serpentibus, crocodillis, belluis ceteris & auibus & piscibus, quorum aliquem Deum si quis occiderit, etiam capite punitur.* Huius seuerissimae poenae & legis non ignarum MOISES Pharaoni, iubenti, vt populus Israëliticus in Aegypto sacrificaret, contradicebat. & non potest ita fieri, aiebat, *Abominationes enim Aegyptiorum immolabimus domino Deo nostro: quod si mactauerimus ea, quae colunt Aegyptii, eorum eis lapidibus nos obruent.* Abominationes Aegyptiorum erant illae bestiae, quarum occisio iis abominationi erat, atque sacrilega. conf. GROTIUS in comment. ad h. text. Non ergo adeo dubitandum est, quin deprædatio sacrorum pari ratione poena capitali ab Aegyptiis coercita fuerit, id quod non poterat non quoque illis abominabile & sacrilegum censer. Imo quo magis superstitio, & numerus rerum sacrarum crescebat, eo plures sacrilegiorum species, & laesarum religionum facinora emergebant.

§. X. Quanta in veneratione sacra apud Iudaeos fuerint, adeo manifestum est, vt de eo dubitare nefas sit. In iudaeorum, primis templi permagnus erat cultus, vt nihil ferrent indignius, quam si minus honorifice de eo sentirent, loquerenturque de eo destruendo, quo crimine onerabant Stephanum delatores, Act. VI. 13. 14. & Blasphemiae sacrilegiique attentati eum reum faciebant. conf. ANTONIVS BYNÆVS de morte Iesu Christi lib. II. c. 5. §. 11. Cum iudaei multas & graues criminationes contra Paulum, iudice Festo, mouissent, contradixit iisdem dicendo, neque in legem Iudaeorum, neque in templum, neque in Caesarem quippiam peccau. Act. XXV. 8. Capita criminationum habentur Act. XXI. 28. quae ostendunt, Iudaeos non tantum idem crimen, quo insinulauerant Stephanum, Paulum

non Pompeius, qui iure  
victoriae tem-  
plum ingres-  
sus est,

non citra vi-  
sionem diui-  
nam.

Paulo obieisse, sed praeterea etiam violati templi eum re-  
um fecisse, quod alienigenas intra septum templi secum  
duxisset, quod adeo illicitum & sacrilegum iudicabatur, ut,  
si quis alienigena, etiam Romanus, id septum transgrede-  
retur, occidi potuerit, teste IOSEPHO lib. VI. belli Iudaici.  
Hac de causa PAVLVS negabat, se in templum deli-  
quisse, nec id facinore sibi obiecto polluisse. Neque id  
ignorabant Gentiles, qui ab ingressu eius sese temperabant,  
nisi iure belli id impune fieri posse censerent secundum ea,  
quae §. 7. dicta sunt. Expugnatum templum Hierosoly-  
mitanum sine sacrilegii formidine ingressus est Pompeius  
cum multis aliis comitibus, idque iure victoriae, ut ait TA-  
CITVS lib. 5. histor. c. 9. eaque vidit, quae excepto ponti-  
fice maximo intueri, aliis nefas ac sacrilegum erat. FLORVS  
lib. III. c. 5. n. 30. more gentili ait, eum vidisse illud gran-  
de impiae gentis arcanum patens sub auro vitem coelo. conf.  
IOSEPH. lib. XIV. hist. c. 8. Ea tamen modestia, diuina  
concurrente providentia, adhuc vsus, ut sacra nec tange-  
ret, nec iure belli quicquam, quod citra sacrilegium ex LL.  
Romanis licuerat, inde auferret. Prudentiae ac sapientiae  
POMPEII hoc attribuit CICERO orat. pro L. Flacco, quod  
suo iure vsus haud fuerit. Ait: At Cn. Pompeius, captis  
Hierosolymis victor ex illo fano nihil attigit. Inprimis hoc,  
ut multa alia sapienter, quod in tam suspiciosa ac maledica  
ciuitate locum sermoni obrectatorum non reliquit. Non  
enim credo religionem & iudaeorum & hostium impedi-  
mento praestantissimo imperatori, sed pudorem fuisse.  
Hanc cladem tamen, Sanctissimo per temerarium illatam  
introitum, admodum aegre tulerunt Iudaei, vrpote quo  
grauiter laesa erat loci augustissimi sanctitas, IOSEPHVS lib. I.  
de bell. Iudaic. c. 5. licet iure externo impune. Ultimam  
hanc victoriam Pompeii fuisse, obseruat doctissimus An-  
gus HUMPREY PRIDEAUX in nexu veteris & noui testa-  
menti

menti P. II. c. 6. adeo, ut iustissimo DEI, laesam maiestatem vindicantis, iudicio, post haec tempora aduersa fortuna in plerisque vsus tandem clade pharſalica decantatiſſima fuccubuerit.

§. XI. Deum videlicet ſacrorum ſuorum laeſorum *Dens enim ſacrorum ſuorum violatorum inter Iudaeos videtur* vindicem grauiffimum fuiſſe, atque ſacrilegis non vna vice poenas inflixiffe. interitumque attuliſſe, hiſtoria ſacra docet, illuſtratque ſed admodum ſuccincte LEIDEKKERVS *de datis videtur* *Republ. Iudaeor. Lib. XI. c. 8. §. 7.* Iam ante Deus Num. ſuit. *IV. 16. 20.* lege ſeueriſſima ſub comminatione interitus prohibuerat, ne quis, etiamſi ex Leuitis eſſet, arcam, foederis, arcanum illud ſanctiſſimum, tangeret inſpiceretque, quippe quo crimen laeſae religionis & violatorum ſacrorum incurrebat, quod ſacrilegii ſpecies erat. *Vſa vel Hurza, exemplo Vſar,* quem ex Leuitis fuiſſe credunt eruditi, praefentes Deo poenas ſuae temeritatis dedit, quod arcam tangeret, & ita venerationem ei debitam grauiter violaret, vtut bona intentione, ne boum ſubſultatione caderet, id feciſſe videtur. *2. Reg. VI. 7.* Similiter VSIAS rex poenam diuinitus ſibi illatam ſenſit, quod contra legem Dei temerario aulæ ſacra ſibi interdicta inuadere tentaret. Eam enim templi partem, quae ſanctuarium dicebatur, ingreſſus eſt, vt ſuſcitum offerret ſuper aram thymiamatum. *2. Paral. XXVI. 16. ſeqq.* Forte, ut ait CLERICVS vir doctiſſimus in comment. ad c. I. verſ. imitari voluit gentes, apud quas reges ſacerdotio etiam fungebantur, ut augeret ſui reuerentiam, quam coniecturam etiam repetit Dn. BVDDEVS in hiſtor. vet. teſtam. tom. II. p. 513. Hoc facto mox lepra percuffus eſt, quo morbo non tantum ingreſſu templi, ſed conſortio hominum excidit. Ita honor ſacrorum cultusque Deo debitus contra violatores diuinitus vindicatus fuit, id quod vterius exornat illuſtratque SPENCER de L.L. Hebr. ritual. lib. I. c. 7. ſect. 1.

Hhh 3

§. XII.

*Achani, ali-  
quid ex rebus  
deuotis aufe-  
rentis,*

*Ex ultimo sup-  
plicio affecti,*

*quod proprie  
dictum sacri-  
legium com-  
miserat.*

§. XII. Stricte dicti sacrilegii exemplum triste simul & nefandum praebuit ACHANVS ludaeus in expeditione Ierichuntana, qui aliquid ex *rebus deuotis* interuerterat, atque surripuerat. Praeceperat diuinum numen *Ios. VI. 18.* ne rem deuotam & anathemati subiectam interuerterent; voluit enim Deus, metalla huius vrbs sibi, quasi primitias praedae de hostibus ad occasum Iordanis victis, consecrari, cetera autem comburi, vt verba CLERICI *ad hunc locum* mea faciam. Huius diuini praecepti immemor non tantum aurum argentumque Deo consecratum, sed & pallium Babylonicum, quod comburendum erat, clam subtraxit, conscia sine dubio ipsius familia, quae simul factum celauit. Re tandem diuinitus detecta, populus Iſraëliticus cum lapidibus trucidauit, combussitque cadauera igne. Nec filiis filiabusque parcendum erat, *qui conscii fuerant sacrilegii, vt cum eo pares poenas darent, vt ait CLERICVS ad cit. text. vers. 24.* Hoc modo seuerissime vindicauit Deus *sacrilegium* in populo Iſraëlitico, vt hoc exemplo edocti manus intactas a sacris sibiue deuotis temperarent, eoque magis praeceptis suis obedirent. Ceterum *proprie dictum sacrilegium* ab Achano admissum fuisse plenius demonstrat atque euincit VOETIVS *de Polit. eccl. P. 1. lib. 4. tr. 2. c. 20. p. 764.* quod *furtum anathematis* nihil aliud sic denoterque, quam rei alicuius sacrae ac deuotae ad destructionem oblatio. Etenim significatio *in Cherem*, quae *cit. l.* occurrit, in sacris denotat sacrorum donatorum deuotionem, *Ex XXI. 20.* vel etiam rerum in vsus sacros confiscationem, seu destinationem rerum internecioni atque destructioni, vt plenius docet SELDENVS *de synedr. lib. 1. c. 7.* Vterque significatus in *cit. c. 6. Ios.* deprehenditur, vt rursus IDEM *cit. l.* notat. Nam ipsa vrbs cum omnibus personis & rebus (exceptis metallis) destructioni & internecioni erat destinata ex Dei iussu. Praeterea vero ab interne-

ternectione excepta erant *vers.* 19. omne argentum, & aurum, vasa aenea atque ferrea, Deo consecrata & ad vsus sacros applicanda, vnde tamen simul Achanus quid abstulerat, & ita reuera sacrilegium commiserat. Id quoque agnoscit ANTON. MATTHAEI *de crimin.* l. 47. tit. 1. c. 2. n. 6. p. 79. aitque: *non commisit Achan simplex furtum, sed sacrilegium.* Prouocat praeterea ad definitionem sacrorum Trebatii: *sacrum est, quidquid est, quod Deorum habetur, indeque infert: sacra igitur sunt, non tantum quae consecrata sunt, cultus diuini causa, sed & omnia, quae quis Deo vouit. Vota autem erat praeda omnis oppidi leuicuntis Deo: non potuit igitur non committere Achan sacrilegium.* Quae ab aliis contra hoc sacrilegium mota sunt dubia, prolixè examinata, atque resoluit VOETIVS *cit. l.*

§. XIII. Inde tamen minime colligendum, omne sacrilegium stricte acceptum poena capitali punitum fuisse. Multum utique referre videbatur, vtrum res quaedam ex *Non tamen quatenus sacrilegia capitaliter apud Iudaeos sunt puniuntur.* iussu Dei praeciso sacra facta erat atque deuota, an vero ex spontanea voluntate sanctificata, vel ad sacrificium destinata, quamuis etiam hoc modo sacra fieret. In scelere Achanis haec peculiaris occurrebat circumstantia, quod rem abstulerat, quae ex peculiari Dei mandato erat sacra & deuota facta: hinc capitis supplicium subire cogeatur. At, qui rem Deo spontanea voluntate consecratam dicatamue auferebat, huic poenae haud subiectus erat. Distinguendum autem erat, vtrum sponte sacram rem restitueret, peccatumque agnosceret, quo casu procedebatur secundum legem, *Leuit. V. 15. 16.* allatam, vt in rebus consecratis solummodo quintam superadderet partem, easque cum hac quinta parte restitueret eis, quibus Deus res consecratas cedere voluit: an vero non sponte restitueret, qui pro ratione circumstantiarum poena dupli, quadrupli vel quintupli tenebatur, vt plenius docet CONSTANTINVS

NVS

NVS L'EMPEREUR de LL. Hebr. forens. c. 7. §. 2. p. 144. seq. additque non consentaneum fuisse, cum minori periculo & damno sacra, quam priuata bona furto auferri.

III) Exemplo  
græcorum  
sacrilegium  
morte plene-  
tum.

§. XIV. Ad græcos progredior, qui, sicut idolorum suorum atque sacrorum insignem curam habuerunt etiam vsque ad extremam superstitionem, *Act. XVII. 16. 22. XIX. 27. seqq.* SAMVEL PETITVS in *comment. ad LL. attic. lib. I. c. 1.* ita sacrorum læsorum vindices erant acerrimi. Obseruat ALEXANDER ab ALEXANDRO *lib. III. c. 5. in med.* poenam in sacrilegos statutam fuisse seuerissimam, vt *praecipitati*, vel *immerfi* vel *combusti* poenas darent. Demetrii aurifabri insidiis atque machinationibus effectum erat, vt Paulus *sacrilegii & blasphemiae*, contra Dianae templum commissae, inlimumaretur. Plebs idololatrica hoc rumore in furorem coniecta ad supplicium rapiebat Alexandrum deprehensum, a quo cum tamen liberabat magistratus Ephesini aequitas, ceterosque ab his criminibus purgabat allegans, eos neque *sacrilegos* neque *blasphemos* esse; *Act. XIX. 37.* idque ex rei veritate, neque enim templum Dianae intrauerant, idque raptu sacrorum vel alio ausu violauerant, imo nequidem Dianae mentionem fecerant, vt GROTIUS recte iudicat in *comment. ad cit. text.* Proprie eos sacrilegos dixisse τὸς ἐξ ἱερῶν κλέπτοντας, liquet ex sententia AGESILAI asserentis, absurdum esse eos, qui e fanis aliquid furto auferrent, sacrilegos appellare, qui autem supplices ab aris auellant, si vel maxime hostes essent, pro religiosis habere, teste XENOPHONTE in *orat. de reg. agesil. p. m. 672.* Lex attica de sacrilegis haec lata erat teste EODEM *lib. I. hist. graec. p. 450.* vt, si quis vel urbem proderet vel res sacras furto subtraheret, causa pro tribunali cognita damnaretur, in attica non sepeliretur, & fisco bona ipsius addicerentur. Eadem ergo poena in proditores patriae & sacrilegos constituta est, quod

per 1. gem at-  
ticam.

quod utrumque delictum aequalem turpitudinem continere credebatur, quod eo minus mirandum, quoniam sacrorum suorum cultores essent supersticiosissimi. IDEM porro lib. I. memorabil. p. 721. hoc confirmat &, secundum leges, ait, si quis sacrilegium committere deprehendatur, supplicio capitis adficitur.

§. XV. Apud Romanos, quorum instituta praecipue ponderanda, severissima etiam sacrilegii vindicta obtinuit. *Exemplo Romanorum, ad crimen peculatus sacrilegium referentium,* Lege Iulia ad crimen *peculatus* id relatum fuit. Ante Servium Tullium Romani precium rerum in pecudibus, quod veterum opes continebantur, teste FESTO voce *peculatus*, constituisse, observat GRAVINA in orig. iur. civ. tit. de legib. §. 95. ut iis pro crimine multarentur. Nam, ut ait FESTVS, ante aes aut argentum signatum ob delicta poena gravissima erat duarum ovium & triginta boum. Sic itaque *peculatus* erat furtum pecuniae publicae, & *peculator* dictus, qui furtum pecuniae publicae fecit. ASCONIVS in II. orat. contra Verrem. Furti huius insignis licentia in statu populari fuit, ut M. Cato auctor est apud GELLIVM lib. II. c. 18. fures priuatorum furtorum in neruo atque in compedibus aetatem agunt; fures publici in auro atque in purpura. Ante Iulium Caesarem criminis huius quaestio certa & perpetua certo praetori iam fuit mandata, ut docet SIGONIVS de iudic. lib. 2. c. 28. forsan post SYLLAE tempora; utrum vero iam pecuniae sacrae furtum sub eo comprehensum fuerit, non constat, quin potius credibile est, IULIVM primum hanc speciem huic crimini adiecisse, *ex l. Iulia,* & ante hanc legem non quidem hoc facinus inultum, sed poenam, prout usus tulit, statutam fuisse sine certa lege publica.

§. XVI. Gravissima fuit accusatio CICERONIS in Verrem de sacrilegiis ab eo in praetura Sicula commissis lib. *legem, quod ex sacrilegiis Verri de-* IV. in Verrem, ubi generaliter praemittit, nihil eum neque *pri-* Tom. VI. l i i monstratur.

*priuati, neque publici, neque profani, neque SACRI tota in Sicilia reliquissē. Idem lib. 5. in Verr. ab initio repetit, & nemini dubium esse, ait, quin apertissime C. Verres in Sicilia sacra profanaque omnia & priuatim & publice spoliari, versatusque sit sine ulla non modo religione, verum etiam dissimulatione in omni genere furandi atque praedandi. Multis verborum lenociniis ipsius nefanda scelera, rapinas, & depraedationes exaggerat, non tamen ad certam quandam legem prouocat, nisi quod ubi, de furto pecuniae publicae agit, peculatus criminis eum reum facias. Ait quidem lib. I. in Verr. eum delubra sanctissimis religionibus consecrata depeculatum esse; enim vero plus quam notum est, CICERONEM hoc vocabulo saepius in genere vti pro quauis depraedatione turpissima, adeo, vt sacrilegii adpellationem mitiorem esse censeat, si eius sceleribus in sacra commissis adplicetur. Ait enim lib. I. in Verr. eum non sacrilegum, sed hostem sacrorum religionumque fuisse, quod ad augendam malitiam in spoliandis fanis commissam attulisse videtur. Variis enim modis impietatem Verris extollit, contenditque, ipsum religiones ceremoniasque omnium sacrorum sanorumque violasse: lib. I. in Verr. templis tam antiquis, tam sanctis, tam religiosis manus impias ac sacrilegas attulisse, ibid. Diis immortalibus bellum indixisse, sacrorum omnium hostem, religionum praedonem fuisse: religiones maximas violasse: expugnauisse Deos patrios; lib. IV. in Verr. denique cum Deorum templis & religionibus nefario quodam furore & audacia instinctum. bellum sacrilegum semper impiumque habuisse indictum. Hoc modo extollit atque amplificat sceleris huius atrocitatem, sed legem speciatim non determinat, qua hoc crimen vindicandum esset, quin quod lib. IV. in Verr. hoc scelus, quo religiones maximas violauit, a peculatu adhuc distinguat, certo indicio, ante legem Iulian sacrilegium sub peculatu comprehensum non fuisse.*



§. XVII. Interim non videtur negare, grauissimo sup-<sup>Quas Cicero</sup>  
 plicio in eum animaduertendum esse, quod tot templa <sup>grauissime</sup>  
 spoliauerit & Diis ipsis bellum indixerit. Ait enim lib. IV. <sup>exercenda esse</sup>  
*in Verr. Audite singularem eius cupiditatem, audaciam,  
*amentiam in his praesertim sacris polluentis, quae non*  
*modo manibus attingi, sed ne cogitatione quidem violari*  
*fas est. Et paulo post: eo tu seruos ad spoliandum fanum*  
*immittere ausus es, quo liberos adire ne orandi quidem*  
*caussa fas erat? hisne rebus manus afferre non dubitasti,*  
*a quibus etiam oculos cohibere religionum iura cogebant?*  
 Loquitur de fano Cereris, cuius religio etiam Romae ma-  
 xima erat, ad quod viris non erat aditus, sed sacra per mu-  
 lieres ac virgines confici solebant. *Hoc Cereris numen, sa-*  
*crorum vestutatem, sani religionem istius sceleratissimi at-*  
*que audacissimi supplicio expiandum sacerdotes eius vo-*  
*lebant, quorum iudicium Cicero probat. Plura praeter-*  
*ea speciatim recenset sacrilegia ab ea commissa, ostenden-*  
*tia, in Deos immortales quam impius, quam sceleratus, quam*  
*nefarius fuerit, ut loquitur lib. I. in Verr.* Nam 1) Apol-<sup>quas specia-</sup>  
 lonem Delium spoliasse, eiusque templo manus impias at-<sup>tim referun-</sup>  
 que sacrilegas attulisse dicitur. 2) Tenem, qui apud Te-<sup>tur.</sup>  
 nidos sanctissimus Deus habebatur, magno cum gemitu  
 ciuitatis eum abstulisse refert lib. I. in Verr. Addit 3) can-  
 delabrum Ioui capitolino destinatum, Antiocho regi inter-  
 vertisse, & per nefarium scelus de manibus regis extor-  
 sisse: 4) Simulacrum Dianae Segestanis sacrum fustulisse:  
 5) Mercurii simulacrum, quod apud Tynderitanos anni-  
 uersariis sacris & summa religione colebatur, adhibita vi  
 illis extorsisse: 6) signum Apollinis Agrigento rapuisse:  
 & 7) simile quid in templum Herculis ausum fuisse: 8) si-  
 gnum Cereris ex sacrario apud Latines fustulisse: 9) fa-  
 num Iunonis in insula Melita, itemque 10) aedes Mineruae  
 spoliasse: 11) signum Paeonis ex aede Aesculapia sacrum*

& religiosum, & 12) ex aede Liberi simulacrum Aristei, praeterea 13) ex aede Iouis religiosissimum simulacrum Iouis aliaque sacra abstulisse, quae facinora eo grauiora erant, quo magis constabat magna cum veneratione a gentilibus haec simulacra culta fuisse, ut violationem eorum non possent non capitali supplicio vindicare.

*Rationes, cur  
sacrilegium  
ad crimen pec-  
culatus rela-  
tum fuerit.*

*Sententia le-  
gis Iuliae.*

§. XVIII. Forſan huiusmodi avarissimorum magistratum, in provincias missorum, nimia cupiditas, pecunias publicas ac sacras intercipiendi, in suamque rem vertendi, fecit, ut eadem lege Iulia de utroque crimine ageretur, quod non raro in huiusmodi praedonibus coniuncta esse solerent, prout impurissimi Verris facinora produnt atque declarant, quamvis adhuc alia ratio huius coniunctionis tradi possit, de qua §. XX. agam. Hac de causa lege Iulia peculatus cautum esse dicitur, ne quis ex pecunia sacra, religiosa, publicave auferat, neque in rem suam vertat, neque faciat, quo quis auferat, intercipiat, vel in rem suam vertat, ULPIANO teste in l. 4. D. ad L. Iul. pecul. Idem confirmat MARCIANVS in l. 4. pr. eod. lege Iulia peculatus tenetur, qui pecuniam sacram religiosam abstulerit, interceptit. Porro in l. 9. §. 1. eod. definiuntur hoc modo sacrilegi: sunt autem sacrilegi, qui publica sacra compilaauerunt, h. e. publica auctoritate consecrata & religione acque publica venerata, utpote qui manu facta templum effregerunt & dona Dei noctu tulerunt, ut ait ULPIANVS in l. 6. pr. eod. Tale quid ausus erat apud Agrigentinos Verris per seruos referente CICERONE lib. IV. in Verr. his verbis: ad templum Herculis cum esset Verres Agrigenti duce Timarchide (homine ad istius libidines flagitiosas singularemque nequitiam nato atque apto, ut lib. II. in Verrem ait) repente nocte intempestiua seruorum armatorum fit concursus, atque impetus, clamor a vigilibus fanique custodibus tollitur. Qui primo, cum obistere ac defendere conarentur,

tur, male multati clavis ac fustibus repelluntur. Postea conuulsis repagulis effractisque valuis demoliri signum ac vectibus labefactare conantur. Paulo subtilius fuit sacrilegium clarissimi cuiusdam iuuenis, cuius sit mentio in l. 10. §. 1. eod. cum inuentus esset arculam in templum ponere, ibique hominem includere, qui post clausum templum de arca exiret, & de templo multa subtraheret, & se in arculam referret.

§. XIX. Ante omnia ergo desideratur pecuniae sacrae *In sacrilegio desideratur i)* depredatio fraudulosa. *pecuniae sacrae depredatio fraudulosa,* Pecuniae appellatio, more legum Romanarum, est paulo latius accipienda, vt omnia corpora sacra seu res corporales complectatur, iuxta l. 178. pr. de V. S. l. 222. eod. Ergo huc non tantum pertinebant simulacra & signa, quae publica religione colebantur, *quorum etiam dona Deo dicata pertinebant.* quorum praedo Verres fuit, sed etiam dona alia, Diis dicata. l. 6. pr. ad leg. Iul. pecul. Ait MARCIANVS in l. 4. §. 1. eod. sed et si donatum Deo immortalis abstulerit, peculatus poena tenetur. Moris fuisse gentilibus, Diis varia pretiosissima dona offerre, & in fanis eorum ponere, noto notius est. Memorat CICERO lib. 4. in Verr. Regis Antiochi filios candelabrum e gemmis clarissimis opere mirabili perfectum Romam attulisse, vt in capitolio in sella Iovis ponerent; sed, quod nondum templum perfectum offenderant, neque ponere, neque vulgo ostendere ac proferre voluerunt. Statuerant ergo id secum Syriam reportare, vt, cum audissent simulacrum Iovis O. M. dedicatum, legatos mitterent, qui cum ceteris rebus illud quoque eximium atque pulcherrimum in capitolium afferrent. Cum vero alter eorum per Siciliam iter faceret, &, Verre praetore, Siracusas veniret, illudque donum, Iovi destinatum, Verri ostenderet, primum hic altu egit, vt eius candelabri composfieret, deinde repetentem Antiochum minis atque vi deterruit, atque praecipitem e provincia exturbavit.

Admodum hoc facinus exaggerat CICERO, & lib. V. in Verr. in f. Iouem ita inuocat: *Nunc te, Iupiter O. M. cuius iste donum regale, dignum tuo pulcherrimo templo, dignum capitolio atque ista arce omnium nationum, dignum regio munere, tibi factum ab Regibus, tibi dicatum, atque promissum, per nefarium scelus de regis manibus extorsit -- imploro atque obtestor, &c.* In §. 8. l. de R. D. haec dona vocantur *donaria*, quae rite ad ministeria Dei dedicata sunt, vel ex voti religione vel ex liberalitate oblata. THOMASSINVS de donar. c. 1. Materia horum donorum variavit, prout templi leges vel mores postulabant, ceu colligo ex l. 38. §. 1. de legat. 1. ibi: *cum in eo templo non nisi aurea* (ita sine dubio pro aerea legendum, ut contextus docet) *aut argentea tantum sunt dona.* Privilegiata haec olim fuisse censuit IULIUS PAULVS lib. IV. sent. c. 4. §. 4. ut Falcidia demum locum haberet, *deductis Deorum donis*, quae verba ANIANI, utpote Christiani, esse non possunt, ut quidam ex eruditis censuere; quamvis enim PAULVS in l. 1. §. 5. ad l. Falcid. etiam de legatis Deo relictis Falcidiam detrahi posse censeat; id tamen commode accipi potest de illis legatis, quae non ad certum ministerium divinum erant destinata, sed ut ornatui templi tantum inferrentur vel aerario eius inferrentur.

*Sacra publica sunt tantum sacrilegii obiectum.*

*Vnde pecunia sacra poterat dici publica.*

§. XX. Non quaelibet *sacra* vero obiectum sacrilegii sunt, sed tantum *publica*, ut indicat l. 9. §. 1. de sacril. qua de causa furtum pecuniae publicae & sacrae sub eodem crimine peculatus comprehensum est. Nam etiam *pecunia sacra* poterat dici publica, sicut ULPIANVS in l. 1. §. 2. de l. & l. ius publicum quoque ad sacra trahit, atque: *ius publicum in sacris, in sacerdotibus, in magistratibus consistit.* Quid enim proprie Romanis erant sacra? Illa, ait MARCIANVS in l. 6. §. 3. de R. D. *quae publice consecrata sunt.* Fiebat a tribuno plebis consecratio iussu plebis, teste

CICE-

CICERONE in orat. pro dom. sua, aiente: video esse legem veterem tribunitiam, quae vetat, iniussu plebis aedes, terram, aram consecrare. Hac de causa quoque cura aedium sacrarum magistratibus maioribus erat commissa, quod prodit ULPIANVS in l. 7. de offic. procons. aedes sacras & opera publica circumire inspiciendi gratia, an facta tectaue sint, vel an aliqua refectione indigeant, & si quae coepta sunt, ut consummentur, prout vires eius reipublicae permittunt, curare debet proconsul. In vrbe cura templorum pars erat officii cenforum, quod CICERO lib. III. de L.L. c. 3. declarat his verbis, legem cenforiam referens: *Vrbis templa, vias, aquas, aerarium, vestigalia tuentor.* Immo ante eos aediles huic officio incumbabant, docente DIONYS. HALICARNASSAEVS lib. VI. c. 90. ac ostendente, aediles fuisse sacrarum aedium curatores, & hoc intuitu templa operibus publicis annumerata fuisse, euidentibus argumentis probavi in iur. eccles. tom. III. tit. de eccles. aedif. vel repar. §. 26. Nec diuersum statuendum est in templis & sacris aliarum ciuitatum, quae aequae publicae censebantur, & ita crimen *peculatus* in haec quoque committebatur. l. 4. in f. ad L. iul. pecul. PAPINIANVS quidem hoc in dubium vocasse & censuisse, ob pecuniam ciuitati subtraham actione *furti*, non crimine *peculatus* agendum esse, constat ex l. 81. de furt. Verum ab aliis reprobata est haec sententia, & rescriptis TRAIANI & HADRIANI confirmata, teste MARCIANO in l. 4. in f. ad L. iul. pecul. ad quae prouocabant ICTI, quoties in diuersas ibant sententias: qua de causa etiam IDEM addit, & hoc iure utimur, ut ostendat, hanc sententiam in praxi praeualere, vtut alii ex quadam subtili ratione dissentirent. Proinde oleum & operam perdunt, qui PAPINIANI sententiam cum MARCIANI doctrina conciliare conantur, quum potius aperte liqueat, hanc in praxi praeualuisse.

Admodum hoc facinus exaggerat CICERO, & lib. V. in Verr. in f. Iouem ita inuocat: *Nunc te, Iupiter O. M. cuius iste donum regale, dignum tuo pulcherrimo templo, dignum capitolio atque ista arce omnium nationum, dignum regio munere, tibi factum ab Regibus, tibi dicatum, atque promissum, per nefarium scelus de regis manibus extorsit -- imploro atque obtestor, &c.* In §. 8. l. de R. D. haec dona vocantur donaria, quae rite ad ministeria Dei dedicata sunt, vel ex voti religione vel ex liberalitate oblata. THOMASSINVS de donar. c. 1. Materia horum donorum variavit, prout templi leges vel mores postulabant, ceu colligo ex l. 38. §. 1. de legat. 1. ibi: *cum in eo templo non nisi aurea* (ita sine dubio pro aerea legendum, uti contextus docet) *aut argentea tantum sunt dona.* Privilegiata haec olim fuisse censuit IULIVS PAVLVS lib. IV. sent. c. 4. §. 4. ut Falcidia demum locum haberet, deductis Deorum donis, quae verba ANIANI, utpote Christiani, esse non possunt, ut quidam ex eruditis censuerunt; quamvis enim PAVLVS in l. 1. §. 5. ad l. Falcid. etiam de legatis Deo relictis Falcidiam detrahi posse censeat; id tamen commode accipi potest de illis legatis, quae non ad certum ministerium divinum erant destinata, sed ut ornatui templi tantum inferrentur vel aerario eius inferrentur.

*Sacra publica sunt tantum sacrilegii obiectum.*

*Vnde pecunia sacra poterat dici publica.*

§. XX. Non quaelibet sacra vero obiectum sacrilegii sunt, sed tantum publica, ut indicat l. 9. §. 1. de sacril. qua de causa furtum pecuniae publicae & sacrae sub eodem crimine peculatus comprehensum est. Nam etiam pecunia sacra poterat dici publica, sicut VLPIANVS in l. 1. §. 2. de l. & l. ius publicum quoque ad sacra trahit, atque: *ius publicum in sacris, in sacerdotibus, in magistratibus consistit.* Quid enim proprie Romanis erant sacra? Illa, ait MARCIANVS in l. 6. §. 3. de R. D. *quae publice consecrata sunt.* Fiebat a tribuno plebis consecratio iussu plebis, teste

CICE.

CICERONE in orat. pro dom. sua, aiente: video esse legem veterem tribunitiam, quae vetat, iniussu plebis aedes, terram, aram consecrare. Hac de causa quoque cura aedium sacrarum magistratibus maioribus erat commissa, quod prodit *Ulpianus* in l. 7. de offic. procons. aedes sacras & opera publica circumire inspiciendi gratia, an facta tectaue sint, vel an aliqua refectione indigeant, & si quae coepta sunt, ut consummentur, prout vires eius reipublicae permittunt, curare debet proconsul. In vrbe cura templorum pars erat officii censorum, quod *Cicero* lib. III. de L.L. c. 3. declarat his verbis, legem censoriam referens: *Vrbis templa, vias, aquas, aerarium, vectigalia tuentor.* Immo ante eos aediles huic officio incumbabant, docente *Dionys. Halicarnassaeo* lib. VI. c. 90. ac ostendente, aediles fuisse sacrarum aedium curatores, & hoc intuitu templa operibus publicis annumerata fuisse, euidentibus argumentis probavi in iur. eccles. tom. III. tit. de eccles. aedif. vel repar. §. 26. Nec diuersum statuendum est in templis & sacris aliarum ciuitatum, quae aequae publica censebantur, & ita crimen *peculatus* in haec quoque committebatur. l. 4. in f. ad L. iul. pecul. *Papinianus* quidem hoc in dubium vocasse & censuisse, ob pecuniam ciuitati substractam actione *furti*, non crimine *peculatus* agendum esse, constat ex l. 81. de furt. Verum ab aliis reprobata est haec sententia, & rescriptis *Traiani* & *Hadriani* confirmata, teste *Marciano* in l. 4. in f. ad L. iul. pecul. ad quae prouocabant *Icti*, quoties in diuersas ibant sententias: qua de causa etiam *idem* addit, & hoc iure utimur, ut ostendat, hanc sententiam in praxi praeualere, vtut alii ex quadam subtili ratione dissentirent. Proinde oleum & operam perdunt, qui *Papiniani* sententiam cum *Marciani* doctrina conciliare conantur, quum potius aperte liqueat, hanc in praxi praeualuisse.

*Sacrorum  
priuatorum  
furtum pro-  
prie non erat  
sacriilegium.*

§. XXI. Erant etiam Romanis *sacra priuata*; quae patres familias. pro arbitratu suo, priuata religione sibi conſtituebant, quaeque ad heredes transferebantur. Ait CICERO lib. II. de LL. Haec iura pontificum auctoritate conſecuta ſunt, ut ne morte patris familias ſacrorum memoria occideret, & iis eſſent ea adiuncta, ad quos eiusdem morte pecunia peruenerat. Vnde multae quaestiones naſcebantur, quis inter plures ſacris adſtringeretur, aut al- ligaretur, de quibus TVLLIVS ſtrictum agit. Horum ſa- crorum liberi, adhuc in poteſtate & familia patris exiſten- tes, participes erant, & ita a ſacris paternis abſolui dice- bantur, qui a patria poteſtate liberabantur, ſicut in ſacris paternis conſtitui & manere idem erat, ac in patria pote- ſtate eſſe. l. 31. C. de fideicom. l. 12. C. de collat. l. 3. §. 6. C. de bon. matern. Horum ſacrorum diuerſa erat condi- tio a publicis; quod enim priuatim ſibi ſacrum quis conſti- tuebat, id ſacrum non erat, ſed proſanum. l. 6. §. 3. de R. D. Inde inferit VLPIANVS in l. 9. §. 1. ad L. iul. pe- cul. qui priuata ſacra vel aediculas incuſtoditas tentaue- runt, amplius quam fures, mitius quam ſacriilegi meren- tur. Raptores ergo ſacrorum priuatorum non erant ſacri- legi, quamuis furtum grauius committerent, & poena gra- viori adſicerentur. Tale facinus CICERO obiicit Verr. lib. IV. in Verr. inquiens: Erat apud Heium ſacrarium (lo- cus, in quo ſacra reponebantur, l. 9. §. 2. de R. D.) magna cum dignitate in aedibus a maioribus traditum peranti- quam, in quo ſigna pulcherrima quatuor - haec omnia ſigna ab Heio de ſacrario Verres abſtulit. Qua religione priuata autem haec ſacra Heius coluerit, paulo poſt his exponit verbis: *Ecquis pudor eſt? Ecqua religio, Verres? Ecquis metus? Habitasti apud Heium Meſſanae: res illum diuinas apud eos Deos in ſuo ſacrario prope quotidie ſacere vidisti.* Hiſce tamen non obſtantibus factum Verri ad ſacri-



*sacrilegium* referri non poterat, quod sacra publica haud compilaauerat, sed tantum priuata.

§. XXII. Quae cum ita sint, demirandum utique est, *Quatenus sa-*  
 qua ratione sacrilegium committi potuerit in *pecunia re-*  
*ligiosa?* Id tamen traditur in §. 9. *l. de publ. iudic. l. 1. & 4. pecunia reli-*  
*pr. §. 6. ad L. lul. pecul.* quamuis locus religiosus *priuatus* *giosa?*  
*tam tantum, non publicam religionem habuerit.* Dicitur  
 enim locus religiosus, quem unusquisque sua voluntate fa-  
 cit, dum mortuum insert in locum suum. *l. 6. §. 4. de R. D.*  
 Ideo autem religio quaedam & sanctitas loco adesse dice-  
 batur, quod manibus defuncti dicatus esset, vel quod vul-  
 gus existimaret, mortuorum animas circa tumulos & cor-  
 porum suorum reliquias oberrare, ut ait LACTANTIUS *lib.*  
*II. c. 2. n. 6.* vel sepulchra esse manium aedificia; ut vocan-  
 tur in *l. 4. C. Theod. de sep. viol.* Animae autem a corpo-  
 ribus separatae in Deorum censum referebantur, ut prodit  
 CICERO *lib. II. de LL. aiens, maiores eos, qui ex hac vita*  
*migrarunt, in Deorum numero esse voluisse.* Haec sine  
 dubio est ratio, quod tanta religio sepulchris fere fuerit  
 adscripta, ac quidem locis sacris, adeo, ut etiam pecuniae  
 religiosae sacrilegium fieret. Ceterum quid proprie pecu-  
 nia religiosa fuerit, ante omnia exequendum. Admo-  
 dum probabilis est sententia GUTHRII *de iure man. lib. II. c. 32.* eam esse religiosam, quae ex agris aedificiisque, quae  
*in tutelam monumenti cedunt, cogitur; atque in locis cum*  
*sepulchro consecratis, quae religiosa sunt, asseruantur in*  
*eos usus, quibus est destinata.* Docet IDEM *lib. II. c. 31.*  
 plura tutelae monumentorum fuisse, ut tabernae, diaetae,  
 coenacula, aedificia, hortos, areasque. In tutelam monu-  
 mentorum autem cedere dicebantur, quae ad securitatem  
 & impensas, quibus facta testa integraque monumenta prae-  
 stabantur, faciebant, & ex quibus secundum voluntatem  
 testatoris erogationes in conseruationem eorum fiebant.

Tom. VI.

K k k

Inpri-

Inprimis vero ex hortis & praediis, quae in tutelam monumenti ex dispositione testatoris cedebant, sumtus sumebantur, ex quibus erogationes legatae fierent, adeo, ut agros ipsos cum monumento consecrarent, ut GUTHRIUS cit. l. plenius docet. Illustrat hoc ipsum sepulchralis lapis apud HOMAM REINESIVM in synt. inscript. antiq. class. VI. n. 112.

MEMORIAE.

AETERNAE.

RVFIVS. CATVLVS.

CVRATOR. NRVII. VIVVS.

SIBI. ET. RVFFIANO. E. RVE. PVPAE.

ET. RVFIAE. SAGIRIATAE. FIL. DEFUNCTAE. ANNO. XXII.

AEDICIAM. CVM. VINEA. ET. MVVIS. AD. OPVS.

CONSVMMANDVM. ET. AD. TVTELAM. EIVS. ET. AD.  
CENAM.

OMNIBVS. RICONTIS. PONENDAM. XI. FIN. PERPET.

SICVTI. ET. RVDECAM. I. O. CONSVMMATVM. HOC.  
OPVS.

SVB. ASCIA. EST.

HAEC. O. S. E. H. N. S.

Pro illustratione huius lapidis haec subiicit REINESIVS p. 451. solebant testatores aliquando diem quoque statum, nimirum vel natalem suum, vel alium cuiuscunque mensis, quo epulari beredes, & anniuersaria sibi erogationesque fieri vellent, & missilium sparsiones, ac spectacula exhiberi, exprimere. Aliquando in rem eandem praedia, agri, areae, horti voluntate testatorum cedebant in tutelam culturamque sepulcrorum, aliquando certa sestertiorum summa, e quorum usuris tutela praestari monumento posset, legabatur.

tur. Haec igitur pecunia, quae in vsum & conservatio-  
nem locorum religiosorum destinata, & eroganda erat, re-  
ligiosa recte dici poterat, quod vsum haberet religiosum.

§. XXIII. Alium pecuniae religiosae significatum sup-  
peditat 10. KIRCHMAN. de funer. Rom. lib. III. c. 14. at-  
que sub ea intelligi debere censet pecuniam, aurum, atque  
ornamenta, cum quibus condi solebant cadauera, quem  
morem ibidem prolixius illustrat, & GUTHERIVS de iure  
man. lib. II. c. 32. variis exornat testimoniis. Mandatis  
principum tamen postea cautum est, pecuniam haud esse  
sepeliendam, teste MARCIANO in l. 4. §. 6. ad L. Iul. pe-  
cul. adeoque tale quid improbat Ictus in l. 14. §. 5. de re-  
lig. & legatum ea de re factum reprobat in l. fin. de aur.  
& argent. legat. Quia vero hic mos olim admodum vfi-  
tatus, & tandem propter ingentem abusum abolitus est,  
plures inde peperit thesauros, qui casu fortuito inveni-  
inuentori cedebant. §. 39. I. de R. D. Nam etsi thesau-  
rus in monumento inuentus fuerit, non quasi religiosus tol-  
lebatur, quod enim sepelire quis prohibetur, id religiosum  
facere non potest. Ita vero nec ornamenta, nec aurum, &  
argentum simul cum cadaueribus condita, religiosa fie-  
bant, adeoque nomine pecuniae religiosae nec veniebant,  
nec sacrilegium stricte dictum in ea cadebat. Nihilominus  
in eos, qui cadauera spoliabant, seuerissime animaduerte-  
bant praesides iuxta l. 3. §. 7. de sepulchr. violat. quia, licet  
stricte sic dictum sacrilegium haud admitterent, religionem  
tamen admodum violare dicebantur, quale factum etiam  
latiori in sensu sacrilegii nomine venire poterat. Ita enim

PHAEDRVS fab. XXVII.

*Humana effodiens ossa thesaurum canis*

*Inuenit, & violauit, quia manes Deos*

*Iniecta est illi diuitiarum cupiditas,*

*Poenas ut sanctae religioni penderet.*

Kkk 2

Immo

Immo IULIANVS imperator in l. 5. C. de sepulchr. viol. refert, violationem sepulchrorum maiores proximam sacrilegio semper habuisse, quam proinde sub poena sacrilegii prohibet, ideo, quod laesae religionis crimen continere dicatur, teste GORDIANO in l. 1. C. eod. Idem firmat vetus poeta apud KIRCHMAN. c. l. in f.

*Res ea sacra miser noli mea tangere fata*

*Sacrilegae bustis abstinere manus.*

*Res profana  
ex loco sacro  
ablata non  
facibus sa-  
crilegium,*

*salit tutelae  
templorum  
committi so-  
lebat,*

§. XXIII. Non sufficiebat vero aliquid ablatum esse ex loco sacro, nisi etiam id, quod compilaretur, sacrum esset. Neque enim omne, quod in templis reconditum, sacrum erat, cum Romani res pretiosas tutelae templorum committere, & ipsas testamenti tabulas in eis deponere solerent. Templum pacis Romae in magno habitum fuit pretio, ad quod vniuersi ferme suas diuitias quasi in thesauro congrebant, vt ait HERODIANVS lib. I. c. 14. n. 4. Templo Saturni itidem pretiosa concredita fuisse docet AVRELIVS VICTOR de orig. gent. Rom. c. 3. §. 6. aedes quoque sub cliuo capitolino, in qua pecuniam conditam habebat, aerarium Saturni bodieque dicitur. Aerarium in Saturni Opisque templo fuisse, atque ex eo ingentem summam, quam Caesar ante ibidem deposuerat, ab Antonio fuisse ablatam, docet PAVLVS MANVTIVS de LL. p. m. 159. & plenius illustrat PITISCVS in lex. antiq. Rom. voc. aerarium. Credebant enim gentiles, thesauros suos a Deis melius custodiri, templa esse loca sancta, violationi non facile subiecta, munita praeterea, & custodibus cincta; vt non facile inde aliquid auferri possët, si vis maior abesset, quorsum collineat IUVENALIS lib. 5. Sat. 14. n. 260.

- - Et ad vigilem ponendi Castora nummi,

h. e. ad templum Castoris, vbi excubiae pervigiles erant pro custodiendis nummis ibidem repositis. Tales depositiones multis fieri in fanis, memorat CICERO lib. 11. de LL.

addit-

additque duo exempla: *Alexander in Cilicia deposuisse apud Solem in delubro pecuniam dicitur, & Atheniensis Clistenes Iunoni Samiae, cuius egregius cum timeret rebus suis, filiarum dotes credidit.* Talia quidem non sacra, bene tamen sacro commendata dicebantur, adeoque dubitabatur, utrum etiam horum compilatio sacrilegium esset? CICERO sine ulla haesitatione id affirmat, aiens c. l. sacrilego poena est, neque ei soli, qui sacrum abstulerit, sed etiam ei, qui sacro commendatum. Ciceronem secutus est QUINTILI-  
ANVS declam. 252. inquit: eadem pecunia sublata ex privato furtum erit: ex sacratio, temploque, sacrilegium. Plures magnae auctoritatis Ictos idem censuisse docet CUIACIUS lib. XIII. obs. 19. quod hoc facinore iniuria & privati, & Diis custodibus pecuniae fieret; quod ita ipsa religio loci violaretur; quod denique fur ingrediens templum, sacrilegium facere intendat, h. e. pecuniam quamcunque sine delectu, utrum sacra an profana esset, auferre. Nime omnia fallunt, sententiae huic adhaesisse videtur CLAUDIUS SATURNINVS in l. 16. §. 4. de poen. dicens: locus facit, ut idem vel furtum, vel sacrilegium sit, & capite lendum, vel minori supplicio. Si ergo locus facit sacrilegium: non adeo ad qualitatem rerum ablatarum respiciendum. Plures tamen ab hac sententia discessum fecisse, docent definitiones Ictorum, qui in sacrilegio pecuniam sacram desiderarunt, ut textus supra allegati docent, pro quo dissidio tollendo decisio imperialis necessaria fuit, quam adducit MARCIANVS in l. 5. ad L. lul. pecul. Diui Severus & Antoninus Cassio Festo rescripserunt, res privatorum, si in aedem sacram depositae, subreptae fuerint, furti actionem, non sacrilegii esse. CONF. ANTON. MATTHAEI de crimin. lib. 48. tit. 10. c. 3. n. 1.

§. XXV. Superest, ut de rebus sanctis disquiram, quatenus earum violatio in hoc crimen cadere queat? Palam

quamvis quidam etiam in hanc sacrilegium commissi conserant,

quae controversia tandem composita.

Quatenus res sanctae ad

*boc crimen  
pertineant?*

est, eas res sanctas fuisse dictas, quae sanctione singulari aduersus omnem violationem sunt immunes. l. 8. pr. de R. D. Causa huius immunitatis singularis non est eadem, sed partim ex speciali Deorum tutela, cui res tales fuisse credebantur, olim desumpta, partim aliunde petita. Quae ob specialem Deorum tutelam sanctae res erant, praeterea iuris diuini censebantur, nec religione carebant, quamuis non essent Deo consecratae. l. 9. §. 3. D. de R. D. Quod sacrum erat, etiam sanctum dici poterat, ut violari id sine poena non potuerit. Similiter quae sancta speciatim dicebantur, etiam suo modo sacra dici poterant, quoniam esset aliquid, quod ibi homini facere non liceret, quodsi faceret, aduersus Deorum voluntatem facere videretur, ut philosophatur FESTVS voce sacrum. Speciatim muri rebus sanctis annumerabantur, constat enim, ait MACROBIUS lib. III. c. 9. omnes vrbes in alicuius Dei esse tutela, moremque Romanorum arcanum & multis ignotum fuisse, ut, cum obsiderent urbem hostium, eamque iam capi posse confiderent, certo carnine euocarent Deos tutelares, quod aut aliter urbem capi posse non crederent, aut si posset, nefas aestimarent, Deos habere captiuos. Ipsa Euocatio sacrorum, cuius fit mentio in l. 9. §. 2. de rer. diuis. solenni carmine, quod MACROBIUS c. l. refert, fiebat, credebaturque, Deos tutelares a muris atque oppidis discessuros, remque antea sacram vel sanctam fieri profanam, ut tuto violari possit religione iam liberata. cit. l. 9. Hac opinione imbutus VIRGILIUS, ita cecinit:

*Va muri intr-  
loe certi Dei  
dicati,*

*a quibus sem-  
pore belli sa-  
era euoca-  
bantur.*

*Excessere omnes adytis arisque relictis*

*Dii, quibus imperium hoc steterat.*

*alias violatio  
eorum sacri-  
legium erat.*

conf. PETRVS FABER lib. II. semestr. c. 4. B. COCCIVS diff. de euocat. sacror. c. 1. Nondum ergo euocatis sacris, violatae religionis reus erat, qui aliquid in muros deliquerat, adeo, ut capitis poenam subire cogereetur. §. 10. l. de

R. D.

*R. D.* quod ex ratione adducta, quae generalis est, non tantum ad muros urbis Romae pertinebat, sed etiam ad alia quaecunque oppida referendum, *l. 8. in f. l. 9. §. 4. de R. Diuis.* adeoque *sacrilegii* generaliter sumti crimen committebat, qui muros transcendebat, capitaliter puniendus. *l. f. de R. D.* Lapidēs terminales adhuc maiorem sanctitatem habere credebantur, ut *rebus sacris* fere accensendi essent. *Terminus* enim Deus fuit antiquissimus, cui *sacrificabant*, quod in eius tutela fines agrorum esse putabant, ut *FESTVS* voce *Terminus* ait, adeo ut, qui terminum exarasset, & ipsum & boues sacros esse *Numa* statueret. Inde *OVIDIVS lib. II. fast. V. 641.*

*Idem quoque de terminorum violatio-  
ne dicendum.*

*Termine, siue lapis, siue es defessus in agro  
Stipes, ab antiquis sic quoque nomen habes.*  
conf. celeberr. *OTTO de diis vial. c. II. p. 22. seq.* Erat itaque *sacrilegium*, lapides hosce auellere, vel furari, adeo, ut qui per ignorantiam, aut fortuito lapides furati fuerint, verberibus coercerentur, *l. 2. in f. de term. mot.* quod ex more gentili facile conicere potuerint, hos esse sacros, adeoque in dubio intactos relinquendos.

§. XXVI Inde vero simul liquet, cur, expugnatis urbibus, hostes iure victoriae se sacra licite, & sine macula *sacrilegii* compilare posse crederent, quod sacra scilicet ante expugnationem inde essent euocata. Hac ratione usus *Annibal*, quum *Selinuntem* in Sicilia expugnasset, & *Syracusani* missis legatis eum monerent, ut fanis Deorum parceret, respondit: *Deos incolis insensos Selinunte iam excessisse.* *DIODORVS SICVLVS lib. XIII. c. 59.* Hoc quoque sensu asserit *POMPONIVS* in *l. 36. de relig. cum loca capta sunt ab hostibus*, (quod post euocationem sacrorum fiebat) omnia desinunt sacra, vel religiosa esse, adeoque ex hoc principio victores sine *sacrilegio* se sacra quacuis rapere posse, credebant, ut tamen honestius & religiosius esse censerent,

*Post euocationem sacrorum iure victoriae sacra expilari poterant sine crimine sacrilegii,*

*ut honesti-  
us facerent, si  
ab his absti-  
nerent.* ferent, si ab his abstinerent. Laudat M. Marcellum ci-  
*vel in patri-  
am translata  
colerent.* CERO lib. IV. in Verr. p. m. 251. quod, cum omnia syracu-  
sana victoria sua profana fecisset: tamen religione impe-  
ditus non attigerit, quae tamen iure victoriae attingere,  
& auferre potuisset. Nam IDEM lib. III. in Verr. belli le-  
gem id vocans, ait: *signa & ornamenta ex urbe hostium  
vi & virtute capta belli lege atque imperatorio iure sustulit*  
P. Seruilius. Pompeium iure victoriae templum iudaeo-  
rum intrasse supra obseruavi. conf. GROTIUS de iure B.  
& P. lib. III. c. 5. §. 2. B. COCCIVS de euocat. sacror.  
c. III. §. 5. seq. Solebant tamen nonnunquam sacra ex-  
pilata in patriam suam transferre victores, eaque solenni  
cultui exponere. Poeni quum Segestam in Sicilia expug-  
nassent, simulacrum Dianae Carthaginem transtulerunt, vt  
locum tantum hominesque mutarent. religionem tamen  
pristinam conseruarent. CICERO lib. IV. in Verrem.

*Quandoque  
tamen victo-  
res sacrilegi-  
um, vtut im-  
pune, commi-  
ssisse diceban-  
tur. qui a sa-  
cris non absti-  
nebant,* §. XXVII. Facilius vero abstinerere solebant a viola-  
tione & direptione sacrorum, tum si eosdem Deos victo-  
res cum victis colerent, tum si venerationem sacrorum iuri  
victoriae anteferrent. Pompeium captis Hierosolymis ex  
illius fano nihil attigisse, ait CICERO pro L. Flacco, quod  
venerationi sacrorum attribuit IOSEPHVS, Cicero autem  
regulis prudentiae, quamuis constaret, Pompeium a sacris  
Iudaeorum alienissimum fuisse. Vnde sine dubio factum,  
vt victores, iure victoriae nimis rigorose vtentes, & sacra  
violantes, sacrilegio sese, vtut impune, obstrinxisse legani-  
tur. Id Romanis, iure victoriae, saepe iusto acerbius vltis,  
obiicit MINVCIVS FELIX in Octau. p. m. 252. Ita quid-  
quid Romani tenent, colunt, possident, audaciae praeda  
est: templa omnia de manubiis i. e. de ruinis urbium, de  
spoliis Deorum, de caedibus sacerdotum. Hoc insultare &  
illudere est victis religionibus seruire, captiuas eas post vi-  
ctorias adorare. Num adorare, quae manu ceperis, sacri-  
legium

*quod Minu-  
cius obiicit  
Romanis,*



legium est consecrare non numina. Toties ergo Romanis impiatum est, quoties triumphatum. Tot de Diis spolia, quot de gentibus & tropaea. Igitur Romani non ideo tanti, quod religiosi, sed quod impune sacrilegi. Haec quoque TERTULLIANO in apol. c. 25. Iteit sententia: tot igitur sacrilegia Romanorum, quot tropaea: tot de Diis, quot de gentibus triumphi: tot manubiae, quot manent adhuc simulacra captiuorum Deorum. Neque enim tantum Christiani ita rationes subducebant, sed ipsimet gentiles idem agnouerunt. Seneca epist. 87. aperte fatetur, magna sacrilegia in triumphis ferri. Inprimis vero ita censebant, quoties de extraneorum atque hostium depraedatione templorum iudicium interponebant. Dionysius Tyrannus Siciliae post victoriam Graecia potitus, Deos contempsit, spoliauit, illudit. Ita enim CICERO de nat. Deor. lib. III. circa fin. Dionysius cum sanum Proserpinae Locris expulauisset, nauigabat Syracusas: isque quum secundissime cursum teneret, videtisne, inquit, amici, quam bona a Diis immortalibus nauigatio sacrilegis detur? Atque homo acutus, quum bene planeque percepisset, in eadem sententia perseuerabat. Qui cum ad Peloponnesum classem appulisset, & in sanum venisset Iouis Olympii, aureum ei detraxit amiculum grandi pondere, quo Iouem ornat ex manubiis Carthaginensium tyrannus Gelo, atque in eo etiam cauillatum est, aestate graue esse aureum amiculum, hieme frigidum: eique lanceum pallium iniecit, quum id esse aptum ad omne anni tempus diceret. Idemque Aesculapii Epidauri barbam auream denari iussit. Neque enim conuenire, barbarum esse filium, quum in omnibus fanis pater imberbis esset. Iam mensas argenteas de omnibus delubris iussit auferri, in quibus quod more veteris Graeciae inscriptum esset, BONORVM DEORVM, uti se eorum bonitate velle dicebat. Idem victorias aureas, & pateras, coronasque,

Et Cicero Di.  
onysio Regi  
Siciliae,

Tom. VI.

LII

quae

quae simulacrorum porrectis manibus sustinebantur, sine dubitatione tollebat: eoque se accipere, non auferre dicebat. Esse enim stultitiam, a quibus bona precaremur, ab iis porrigentibus & dantibus nolle sumere. Eundemque ferunt haec, quae dixi, sublata de fanis in forum protulisse, & per praeconem vendidisse: exactaque pecunia edixisse, ut, quod quisque a sacris haberet, id ante diem certam in suum quisque fanum referret, ita ad impietatem in Deos in homines adiunxit iniuriam. Idem repetit LACTANTIUS lib. II. c. 4. additque: Haec ille fecit impune; quia rex & victor fuit. Immo cum etiam gentiles censerent, eum a sacrilegio non immunem fuisse, utut ab hominibus vindicari non posset, sed Deorum ultioni relinqui deberet, κατ' ἀνθρώπων contra eos argumentatur LACTANTIUS, aitque: Nunc interim quaero, cur illi (Dei) tot & tanta sacrilegia in Dionysio non vindicauerunt, qui non furtum, sed palam Deos ludibrio habuit? cur hunc potentem sacrilegum a templis, a ceremoniis, ab imaginibus suis non arcuerunt? Simili argumento iam ante eum usus fuerat contra Gentiles ARNOBIUS lib. VI. aduers. gent. p. m. 243. quae cum omnia fierent, & cum sacrilegis praedo irrisionibus iocaretur, si suberat numen in statua, nomini eius maiestatique sacrata: cur aris contumeliam leuigati & de honestati vultus non iusta & merita persecutus est ultione; demonstrauitque, hoc facto & se esse praesentem, & custodia pertinaci suas sedes simulacraque tutari? Pari ratione sacrilegium imputat Cambysi IUSTINVS lib. I. c. 9. qui imperio patris Aegyptum adiecit, sed offensus superstitionibus Aegyptiorum Opis ceterorumque Deorum aedes dirui iubet. - - Post haec per quietem vidit fratrem suum Mergridem regnaturum, quo somnio exterritus, non dubitauit post SACRILEGIA etiam parricidium facere. Erat enim difficile, ut parceret suis, qui contemptum religionis etiam

& Iustinus  
Cambys.

contra

contra Deos grassatus fuerat; addit tamen paulo post, eum gladio sua sponte euaginato in femore grauitur vulneratum occubuisse, poenasque luisse, seu imperati parricidii seu sacrilegii perpetrati.

§. XXVIII. Quodsi ergo talia sacrilegia iure belli, & victoriae impune fieri possunt; iustam aliis gentibus praebere haud possunt causam, bellum fanorum spoliatoribus ob sacrilegium, & impietatem in sacra commissam inferendi. Praetextu pietatis hoc qui vsi sunt reges, fallere incautos, & stratagemate vti voluere, vt suis animum adderent, hostique terrorem iniicerent, quod illi Deos vicerentur, hi vero iram numinum laeforum extimescerent. Hoc hypocritico colore Macedonum Rex Philippus & suos animauit, & Phocenses hostes terrore percussos, facili negotio fudit. Seriem rei gestae commemorat IUSTINVS lib. VIII. c. 1. seqq. Thebanorum fraude Phocenses ad desperationem adaecti, arma capefferant, sed manibus sacrilegio antea maculatis. Ita enim IUSTINVS: Igitur Phocenses, cum agris, liberis, coniugibusque priuarentur, desperatis rebus, Philomene quodam duce, velut Deo irascentes, templum ipsum Apollinis Delphis occupauere. Inde auro & pecunia diuites, conducto mercenario milite bellum Thebanis intulerunt: factumque Phocensium, tametsi omnes execrarentur, propter sacrilegium, plus tamen inuidiae Thebanis, a quibus ad hanc necessitatem compulsi fuerant, quam ipsis intulit: itaque auxilia, his, & ab Atheniensibus, & Lacedaemoniis missa. Thebani Thessalique in his angustiiis Philippum Macedoniae regem ducem elegerunt, quem pia fraude vsu fuisse, refert his verbis IUSTINVS: Igitur Philippus quasi sacrilegii, non Thebanorum ultor esset, omnes milites coronas laureas sumere iubet, atque ita, veluti Deo duce, in praelium pergit. Phocenses insignibus Dei conspectis, conscientia delictorum terri-

Ob hanc sacrilegia iura victoriae commissum bellum inferri non poterat,

abiectis armis, fugam capeſſunt, poenasque violatae religionis ſanguine, & caedibus ſuis pendunt. Incredibile, quantam ea res apud omnes nationes Philippo gloriam dedit. Illum vindicem ſacrilegii, illum ultorem religionum, quod orbis viribus expiari debuit, ſolum, qui piacula exigeret, extitiſſe dignum. Itaque diis proximus habetur, per quem Deorum maiestas vindicata ſit. Patuit mox huic ſimulationis, qua obnubilati erant Phocenſes, vanitas irreligioſa, quod Philippus eodem belli more vteretur, nec tam ſacrilegii ultor, quam ſacrorum euerſor eſſet. Audiamus IUSTINVM c. III. ita edifferentem: Sed nec Philippus melioris fidei aduerſus ſocios fuit: quippe veluti timens, ne ab hoſtibus ſacrilegii ſcelere vinceretur, ciuitates, quarum paulo ante dux fuerat, quae ſub auſpiciis eius militauerant, quae gratulatae illi, ſibiſque victoriam fuerant, hoſtiliter occupatas diripuit. Coniuges, liberosque omnium ſub corona vendidit, non Deorum immortalium templis, non aedibus ſacris, non diis penetibus publicis, priuatisque, ad quos paulo ante ingreſſus hoſpitaliter fuerat, pepercit; prorſus, vt non tam ſacrilegii ultor extitiſſe, quam ſacrilegiorum licentiam quaefiſſe videtur.

non tamen luſus a ſacrilegio abſtinuit.

Quid ſi res ſacrae loco profano auferantur?

§. XXIX. Ad alterum progredior requiſitum, id quod in eo quidam collocant, vt res ſacra e loco ſacro auferatur. Quid ergo ſi res ſacra e loco profano? Illud ſacrilegium vix audent dicere ex mente iuris ciuilis, cum locus, cuius religio violatur, turpitudinem huius facinoris admodum augeat. Idque SATVRNINVM olim ſenſiſſe, ſupra iam obſeruauimus ex l. 16. §. 4. de poen. Aſt poſt SEVERI & ANTONINI reſcriptum, cuius ſit mentio in l. 6. ad L. Iul. pecul. ſcrupulus inſignis naſcitur, vtrum huius requiſiti amplius habenda ſit ratio? Distinguit ANTON. MATHAEI lib. 40. de crimin. tit. 10. n. 3. vtrum ſciens rem ſacram abſtulerit, an ignorans? illo caſu ſacrilegium committi cenſet,

vt pote

utpote si aedituo, cui *res sacra* tradita est, ea scienter auferatur ex priuatis aedibus, quamuis forsan rarius contigerit, ut intra priuatos parietes eam habuerit; hoc casu *simplex furtum* committitur, quod dubium non habet. Merito probanda est haec distinctio, cum res non desinat *sacra* esse, ubicunque demum reperiatur, & sic eius spoliū in sacrilegium incidat. Nonnunquam signa de gente in gentem sunt translata, maxime si ab hoste recuperata fuerint, cum antiqua religione. Scipio Africanus, capta Carthagine, simulacrum Dianae, olim Segestanis ablatum, Segestam maxima cum cura reportari, & in suis antiquis sedibus reponi, summa cum gratulatione ciuium, curauit, teste CICERONE lib. IV. in Verrem. Quid ergo, si in itinere furto esset scienter ablatum, annon sacrilegium commissum credidissent Romani? Locum enim tantum mutabat, ut TULLIUS ait, non religionem simulacrum. De aliis casibus idem esto iudicium.

§. XXX. Nouum suppeditat LABEO in l. 9. §. 2. ad L. *Non erat sacrilegium, si is, cuius periculo erat, rem sacrā intercipiebat.* *Iul. pecul. requisitum, ut pecuniae sacrae furtum non sit ab eo factum, cuius periculo fuit.* Ii ergo, quorum periculo haec ipsa est, crimen hoc non committebant, quales erant aeditui, h. e. *sacrae rei tutores*, seu curam agentes, ut ait FESTVS hac voce. *Peculatus* crimē vero tantum ICTUS ab hoc facinore excludit; an vero *sacrilegii* quoque? Id in sensu iuridico dicendum prorsus arbitror, cum hoc ad *peculatus* relatum, eique quali incorporatum sit, vtut alias in sensu latiori aedituus, rerum sacrarum fur, *sacrilegus* quoque dici possit. Ceterum in sensu iuridico hic magis committebat *crimen de residuis*, cum pecunia sacra quoque *publica*, & ita ex lege Iulia de residuis plectendus erat. Ceterum cum hodie sacrilegium magis aestimetur ex sanctione Carolina, quae iuris Canonici principia adoptauit, vix est, ut huic requisito amplius in praxi insulatur.

non tamen lu-  
stinus a sacri-  
legio absti-  
nuit.

abieciis armis, fugam capeſſunt, poenasque violatae reli-  
gionis ſanguine, & caedibus ſuis pendunt. Incredible,  
quantam ea res apud omnes nationes Philippo gloriam de-  
dit. Illum vindicem ſacrilegii, illum ultorem religionum,  
quod orbis viribus expiari debuit, ſolum, qui piacula exi-  
geret, extitiſſe dignum. Itaque diis proximus habetur,  
per quem Deorum maiestas vindicata ſit. Patuit mox hu-  
ius ſimulationis, qua obnubilati erant Phocenſes, vanitas  
irreligioſa, quod Philippus eodem belli more vteretur, nec  
tam ſacrilegii ultor, quam ſacrorum euerſor eſſet. Audia-  
mus IUSTINVM c. III. ita ediſſerentem: Sed nec Philippus  
melioris fidei aduerſus ſocios fuit: quippe veluti timens, ne  
ab hoſtibus ſacrilegii ſcelere vinceretur, ciuitates, quarum  
paulo ante dux fuerat, quae ſub auſpiciis eius militauerant,  
quae gratulatae illi, ſibiſque victoriam fuerant, hoſtiliter  
occupatas diripuit. Coniuges, liberosque omnium ſub co-  
rona vendidit, non Deorum immortalium templis, non  
aedibus ſacris, non diis penatibus publicis, priuatisque, ad  
quos paulo ante ingreſſus hoſpitaliter fuerat, pepercit;  
prorſus, vt non tam ſacrilegii ultor extitiſſe, quam ſacri-  
legiorum licentiam quaefiſſe videtur.

Quid ſi res ſa-  
cræ loco pro-  
fano auferan-  
tur?

§. XXIX. Ad alterum progredior requiſitum, id quod  
in eo quidam collocant, vt res ſacra e loco ſacro auferatur.  
Quid ergo ſi res ſacra e loco profano? Illud ſacrilegium  
vix audent dicere ex mente iuris ciuilis, cum locus, cuius  
religio violatur, turpitudinem huius facinoris admodum  
augeat. Idque SATURNINVM olim ſenſiſſe, ſupra iam  
obſeruauimus ex l. 16. §. 4. de poen. Aſt poſt SEVERI & AN-  
TONINI reſcriptum, cuius ſit mentio in l. 6. ad L. Iul. pe-  
cul. ſcrupulus inſignis naſcitur, vtrum huius requiſiti am-  
plius habenda ſit ratio? Diſtinguit ANTON. MATHAEI lib.  
40. de crimin. tit. 10. n. 3. vtrum ſciens rem ſacram abſu-  
lerit, an ignorans? illo caſu ſacrilegium committi cenſet,  
vtpote

utpote si aedituo, cui *res sacra* tradita est, ea scienter auferatur ex priuatis aedibus, quamuis forsan rarius contigerit, ut intra priuatos parietes eam habuerit; hoc casu *simplex furtum* committitur, quod dubium non habet. Merito probanda est haec distinctio, cum *res* non definat *sacra* esse, ubicunque demum reperiatur, & sic eius spoliū in sacrilegium incidat. Nonnunquam signa de gente in gentem sunt translata, maxime si ab hoste recuperata fuerint, cum antiqua religione. Scipio Africanus, capta Karthagine, simulacrum Dianae, olim Segestanis ablatum, Segestam maxima cum cura reportari, & in suis antiquis sedibus reponi, summa cum gratulatione ciuium, curauit, teste CICERONE lib. IV. in Verrem. Quid ergo, si in itinere furto esset scienter ablatum, annon *sacrilegium* commissum credidissent Romani? Locum enim tantum mutabat, ut TULLIUS ait, non religionem simulacrum. De aliis casibus idem esto iudicium.

§. XXX. Nouum suppeditat LABEO in l. 9. §. 2. ad L. *Non erat sacrilegium, si Iul. pecul. requisitam, ut pecuniae sacrae furtum non sit ab eo factum, cuius periculo fuit.* si ergo, quorum periculo haec ipsa est, crimen hoc non committant, quales erant aeditui, h. e. *sacrae rei tutores*, seu *curam agentes*, ut ait FESTVS hac voce. *Peculatus* crimen vero tantum ICRUS ab hoc facinore excludit; an vero *sacrilegii* quoque? Id in sensu iuridico dicendum prorsus arbitror, cum hoc ad *peculatus* relatum, eique quali incorporatum sit, utut alias in sensu latiori aedituus, rerum sacrarum fur, *sacrilegus* quoque dici possit. Ceterum in sensu iuridico hic magis committebat *crimen de residuis*, cum pecunia sacra quoque publica, & ita ex lege Iulia de residuis plectendus erat. Ceterum cum hodie sacrilegium magis aestimetur ex sanctione Carolina, quae iuris Canonici principia adoptauit, vix est, ut huic requisito amplius in praxi insulatur.

LII 3

§. XXXI.

Poenam huius  
criminis col-  
locarunt gen-  
tiles in vin-  
dicta divina.

quod scripto  
Eckhardi il-  
lustratur.

Non tamen  
semper exem-  
plis a genti-  
bus allatis fi-  
des habenda.

§. XXXI. Antequam ad alias sacrilegii species pro-  
grediar, paucis de poenis sacrilegii, Itriste dicti, agam. De  
poenis apud Hebraeos Graecosque vlitatis strictim supra  
iam quaedam attuli. Iam poenas *Romani iuris*, & senten-  
tiam gentilium de *vindicta divina* in medium proferam.  
Huius criminis enim tantam esse atrocitatem crediderunt  
gentiles, ut sacrorum suorum hostes, religionumque prae-  
dones ipsimet Dei punirent, maxime in quos poenis hu-  
manis haud saeviri poterat. Dum haec scribo, offertur  
mihi libellus, cuius contenta ex actis eruditorum de Anno  
1710. *Mens. Octobr. p. 445.* iam acceperam, quem M. TO-  
BIAS ECKHARDVS Quedlinburgi dicto anno edidit, prae-  
misso titulo: *Deus sacrilegii vindex ex historia sacra &*  
*profana demonstratus*, in quo, postquam c. II. de poenis  
variis gentibus vlitatis egit, capite sequenti, ut & VIII. osten-  
dit, *sacrilegia ab hominibus non punita vindicari a Deo,*  
*& capite ultimo* disquirat, quid de exemplis diuinitus pu-  
niti sacrilegii habendum sit. Plura omnino recensent  
exempla sacrilegiorum diuinitus punitorum gentiles scri-  
ptores, quos magna cura collegit prae laudatus ECKHAR-  
DVS, iisque fidem non detrahit. Ego vero ante omnia  
hic animaduerto, sacerdotes gentiles infinita somnia pro-  
digiorum, & poenarum diuinarum credulis proposuisse, ut  
superstitione deceptos fallerent, & auctoritatem suorum  
sacrorum tuerentur. Tectosagi cum in antiquam patriam  
Tholosam venissent, comprehensique pestifera lue essent,  
non prius sanitatem recuperasse dicuntur, teste IUSTINO  
lib. XXXII. c. 30. quam *aruspicum responsis moniti* (en-  
gentilium aristitutum astutiam!) *aurum, argentumque bello*  
*sacrilegiisque quaesitum in Tholosensem lacum mergerent.*  
Quis vero dubitaret, quoscunque alios sinistros euentus  
sacrorum idololatricorum raptui attributos fuisse? Ful-  
vium Flacium foeda morte periisse, refert LIVIVS lib. 421



c. 28. nam mane ingreſſi cubiculum ſervi, laqueo dependen-  
tem inuenere. Erat opinio, addit LIVIUS, (ex ſacerdotum  
ſomniis ſine dubio orta) poſt cenſuram minus compotem  
fuiſſe ſui: vulgo Iunonis Laciniae iam ob ſpoliatum tem-  
plum alienaſſe mentem ferebant. Facit etiam huius rumo-  
ris mentionem LACTANTIVS lib. II. c. 7. n. 14. ſeq. alia-  
que ex ſententia gentilium exempla diuinitus punitorum  
ſacrilegorum adfert. Sacrilegi quoque, ait, numerari poſ-  
ſunt, quorum praefentibus poena iniuriam ſuam Dii vin-  
dicare creduntur. Appius Claudius cenſor, cum aduerſus  
reſponſum ad ſervos publicos ſacra Herculis tranſtuliffet;  
lunibus orbatus eſt: & Potitiorum gens, quae prodidit,  
intra vnus anni tempus extincta eſt. Item cenſor Fulvius,  
cum ex Iunonis Laciniae templo marmoreas tegulas abſtu-  
liſſet, quibus aedem fortunae equeſtris, quam Romae fece-  
rat, tegeret; & mente captus eſt, & amiſſis duobus filiis,  
in Illyrico militantibus, ſummo animi moerore conſumtus  
eſt. Praefectus etiam M. Antonii Turullius, cum apud  
Coos, euerſo Aeſculapii luo, claſſem feciſſet, eodem poſtea  
loco a militibus Caſaris interfectus eſt. His exemplis ad-  
iungitur Pyrrhus; qui ſublata ex theſauro Proſerpinæ  
Locrenſis pecunia, naufragium fecit, a vicinis Deae litto-  
ribus illuſus eſt, vt nihil, praeter eam pecuniam incolume  
reperiretur. Ceres quoque Mileſia mutuum ſibi apud ho-  
mines venerationis adiecit. Nam quum ab Alexandro ca-  
pta ciuitas eſſet, ac milites ad eam ſpoliandam irrupiſſent;  
omnium oculis repente obiectus fulgor ignis extinxit. Omittit  
LACTANTIVS PLEMINII legati crudelitatem in Locren-  
ſes, cum tamen Pyrrhi depredationem ſani Proſerpinæ  
attulerit. Vtriusque ſacrilegia diuinitus punita coniungit  
LIVIUS lib. XXIX. c. 8. his verbis: Iam auaritia ſacro-  
rum quidem ſpoliationem abſtinuit: nec alio modo templa  
violata, ſed Proſerpinæ etiam intacti omni aetate theſauri,  
prae-

praeterquam quod a Pyrrho, qui cum magno piaculo sacri-  
legii sui manubias retulit, spoliati dicebantur. Ergo sic-  
ut ante regiae naues laceratae naufragiis nihil in terram  
integri, praeter sacram pecuniam Deae, quam asportau-  
rant, extulerunt: tum quoque alio genere cladis eadem illa  
pecunia omnibus contactis ea violatione templi furorem ob-  
iecit, atque inter se ducem in ducem, militem in militem  
rabie hostili vertit. Diuinam vindictam mox secutam re-  
censent Locrenses apud LIVIVM C. l. c. 18.

*Christiani ob-* §. XXXII. Haec somnia a gentilibus mystis sine dubio  
*iocervunt gen-* excogitata sunt, ut Diis suis diuinitatem eo certius asserere-  
*tilibus con-* rent. Christiani hoc argumentum, quo ut plurimum gen-  
*traria exem-* tiles utebantur, in eos detorserunt, & docuerunt, longe  
*pla, sacrile-* plura extare exempla sacrilegiorum a Diis haud punitorum.  
*giornum non* Ad exempla adducta paucis respondet LACTANTIUS L. 2.  
*punitorum.* c. 4. n. 24. potest id vel casu accidisse, quod aliquando, non

*Vt Dionysii,* semper. In contrarium prouocat ad DIONYSII Siciliae  
Tyranni facinus, quod supra retuli, aitque; eum post tot  
sacrilegia securum esse solitam felicitatem; vixisse enim  
vsque ad senectutem, regnumque per manus filio tradidisse.  
In eo igitur, pergit, n. 20. quia homines sacrilegia vindi-  
care non poterant, oportuit Deos ipsos sui vindices esse.  
Hic vero nihil tale metuens, sacris rebus ablatis, prospere  
nauigauit, ioco hoc vsus: videtisne; quam prospera sacri-  
*& Verris.* legis navigatio ab ipsis Diis immortalibus tribuatur. In  
medium quoque adfert VERRIS sacrilegia, nulla diuina vin-  
dicta notata. Ad obiectionem, quod tamen damnatus sit  
ob haec facinora, n. 34. ita respondet. Non ergo Di  
vindicauerunt, sed Ciceronis industria, qua vel defensores  
eius oppressit, vel gratiae restituit. Eodem argumento AR-  
NOSTIVS aduersus gent. lib. VI. p. m. 242. seq. errorem gen-  
tilium, quem de numinis praesentia in simulacris prae se  
ferebant, conculcare studuit. Si apertum vobis, ait, &  
liqu-

liquidum est, in signorum visceribus Deos vivere, atque habitare coelites, cur eos sub validissimis clauibus, ingentibusque sub claustris, sub repagulis, pessilis, aliisque huiusmodi rebus custoditis, conseruatis, atque habetis inclusos, ac ne forte fur aliquis, aut nocturnus irrepat latro, aedituis mille protegitis, atque excubitoribus mille? cur canes in capitoliis pascitis? cur anseribus victum alimoniamque praebeatis? Quinimo, si fideitis Deos istuc esse, nec ab ignis uspiam, simulacrisque discedere: permittite illis curam sui, reuerata sint semper, atque aperta delubra: ac si quid a quopiam temeraria fuerit fraude surreptum, vim numinis monstrant, & sub ipso furti atque operis nomine sacrilegos poemis convenientibus figant. Indigna enim res est, & potentiam destruens, auctoritatemque summorum; custodiam numinum eorum sollicitudinibus credere: & quum aliquam quaeras prohibendis formidinem furibus, non ab ipsis petere, sed in anserum ponere, & collocare gingritibus. His praemissis, ad exempla progreditur, prouocatque ad Antiochi Cyzinini, vt & Dionysii sacrilegia, aliasque iniurias simulacris Veneris illatas, cum incendiis, & depraedationibus templis adplicatis, recenset sine vlla Deorum vltione. Hisce armis contra gentiles vsi sunt Christiani scriptores, vt eosdem proprio iugularent gladio, quippe diuinitatem suorum idolorum ab exemplis vltionis diuinæ miraculosae, erga praedones rerum sacrarum exercitae, petere solebant. Detegendae ergo hae fabulae, & in contrarium ostendendum erat, genuina diuinæ vltionis deficere argumenta, totque sacrilegia impunita, & inulta relicta fuisse, quod hisce numinibus nulla vis diuina, nulla vlciscendi potentia inesset.

§. XXXIII. Interim negari nequit, Deum summum & Interim Deus  
verum in foedere vetere, sacrorum verorum sibi dicato- vera sacra  
rum a gentilibusque violatorum scelus diuina vltione per- sibi dicato &  
petu- violata, vltus  
Tom. VI. M m m secu- est.

secutum fuisse. Philistaei, quod *arcam foederis* abstulissent, variis malis affecti sunt. 1. *Sam. V. VI.* Vindictam diuinam contra Reges Babyloniae, sacrilega manu templum Hierosolymitanum depraedantes, IEREMIAS annuntiat c. *L. 28. 29. L. 11.* & euentus comprobatur. *Dan. V.*

*An etiam idololatrica?*

2. §. 23. 30. Quis vero haec & similia indicia diuina ad idololatrica sacra per sacrilegium dehonestata adplicaret, quae Deus abolenda esse iussit? *Deut. VII. 5. XII. 2. 3.* Equidem facile nostrates admittunt, sine sacrilegii reatu a fidelibus talia nefanda sacra funditus extirpari potuisse, quemadmodum Reges Israelitarum pii suo docent exemplo. Enimuero aliter iudicandum esse censent de sacrilegiis, a gentilibus inter se commissis, qui sacrorum horum cultores erant, & licet in numine, quod adorabant, errarent, illud tamen, vt numen, venerabantur, & ita *sacrilegium* committebant, quod intentionem nefandam haberent, sacra exspoliandi, quae vere sacra esse credebant. Hac de causa Deum mala plurima hisce sacrorum falsorum praedonibus ex merito immisisse, iudicant, & variis illustrant exemplis, id quod admitti potest, quatenus aliorum quorumcumque scelerum quoque ultor esse solet. Enimuero quando prodigia v. c. terrae motus, aliaque ultionis diuinae indicia in ipso perpetrato sacrilegio euenisse dicuntur, magis fabulam narrare videntur scriptores, & somnia recitare quam veram rei seriem. Admodum hic credulus fuit LACTANTIUS *lib. II. c. 16. n. 10.* haec prodigia spirituum malorum operationi attribuens. *Inde est, ait, quod in sacrilego & luno nudata, & Locrensis Proserpina, & Ceres Milesia vindicauit &c.* Parum recessit a LACTANTIO EKHARDVS *cit. l. c. C. ult.* acriter contra ANTONIVM VAN DALE *de orig. idololatr.* talia somnia repudiantem, nec impuris spiritibus eam vim tribuentem disputando, quam litem iam meam non facio, sed ad poenas humanas progredior.

§. XXXIV.

§. XXXIV. Poenae criminales ante legem Iuliam pe- <sup>Poenae ante</sup>  
 culatus <sup>legem Iuliam</sup> arbitrarie fuisse videntur, vt tamen pecuniae sa- <sup>peculatus ar-</sup>  
 crae ablatae ratio habita fuerit. Verres repetundarum <sup>bitariae.</sup>  
 reus inprimis postulatus est, quin etiam crimina peculatus  
 & sacrilegiorum ei obiecta, vnde a IUVENALI *Satyr. VIII.*  
*lib. 3. vers. 106.* vocatur *sacrilegus*. Conuictum ante sen- <sup>De Verri</sup>  
 tentiam sua sponte in exilium discessisse, memorat ASCO- <sup>poena.</sup>  
 NIVS lite aestimata tricies HS. teste PLVTARCHO in Ci-  
 ceron: p. 864. quo ipso atrocior sine dubio poenam,  
 quae ipsum manebat, euitauit. Erat videlicet voluntarii  
 exilii hic effectus, vt grauiora a se declinaret supplicia reus,  
 quod CICERO pro Caecin. c. 34. prodit his verbis: *Exilium*  
*non supplicium est, sed perfugium portusque supplicii; nam*  
*qui volunt poenam aliquam subterfugere, aut calamitatem,*  
*eo solum verdunt b. e. sedem ac locum mutant.* Itaque nulla  
 in lege nostra reperitur, vt apud ceteras ciuitates, male-  
 ficiu vllum exilio fuisse multatum; sed cum homines vin-  
 cula, neces, ignominiasque vitant, quae sunt legibus con-  
 stituta, confugiunt quasi ad aram, in exilium conf. PAV-  
 LVS MANVTIVS de LL. c. 19. Fructum huius volun-  
 tarii exilii a Verre suscepti optime exponit LACTANTIUS  
 lib. II. c. 4. n. 35. his verbis, *Quid? quod apud ipsum Ver-*  
*rem non fuit illa damnatio, sed vacatio, vt, quemadmodum*  
*Dionysio, Deorum spolia gestanti, Dii immortales bonam*  
*dederant nauigationem: sic enim Verri bonam quietem tri-*  
*buisse videantur; in qua sacrilegiis suis tranquille frui*  
*posset. Nam frementibus postea ciuilibus bellis, sub ob-*  
*tentu damnationis ab omni periculo, & metu remotus, alio-*  
*rum graues casus, & miserabiles exitus audiebat: & qui*  
*cecidisse solus omnibus stantibus videbatur; is vero vniuer-*  
*sis cadentibus solus stetit: donec illum & opibus sacrilegio*  
*partis, & vita satiatum; ac senectute confectum proscri-*  
*ptio triumviris auferret, eadem scilicet, quae Tullium*

*violatae Deorum maiestatis ultorem. Quin etiam felix in eo ipso fuit, quod ante suam mortem crudelissimum exitum sui accusatoris audiuit, diis videlicet providentibus, ut sacrilegus ac praedo ille regionum suarum non ante moreretur, quam solatium de ultione cepisset. Sicuti vero hoc voluntario exilio condemnatio non fitebatur, sed sententia nihilominus legibus conformis ferebatur; ita Verrem quoque condemnatum esse PEDIANVS significat, graviora sine dubio ob tot criminum cumulum expertum, nisi ad aram hanc voluntarii exilii confugisset.*

*Poenae sacrilegii ex lege Julia.*

§. XXXV. Ceterum licet peculatus poena aquae & ignis interdictionem continebat, l. 3. ad L. lul. pecul. peculiariter tamen mandatis principum de sacrilegiis cautum fuit, ut, prout quisque deliquerit, in reos huius criminis animaduerterent Praesides. Et sic, addit ICtus, constitutionibus cauetur, ut sacrilegia extra ordinem digna poena puniantur. Circumstantiae enim mirum in modum variare poterant, ut non idem poenae genus in omni obtineret casu. Licet enim regulariter sacrilegi capite punirentur iuxta PAVLUM in l. 9. pr. ad L. lul. pecul. ad exemplum aliarum gentium; monet tamen VLPIANVS in l. 6. pr. cod. sacrilegii poenam debere proconsulem pro qualitate personae proque rei conditione & temporis & aetatis, & sexus, vel severius vel clementius statuere. Et scio, ait, multos & ad bestias damnasse sacrilegos, nonnullos etiam vivos exussisse, alios veneno in furca suspendisse. SALVIANVS de provid. lib. VII. usum poenae ignis quoque refert: Latro aut sacrilegus cum flammis exurit, suis criminibus concrematur. Multum quoque referebat, utrum noctu vi armata, an interdiu sacrilegium esset factum? denique etiam quantitatis habita fuit ratio, ut, si quis interdiu modicum aliquid de templo tulit, poena metalli coerendus esset, aut honestiore loco natus deportandus in insulam.

sulam. l. 6. pr. l. 10. eod. Etiam LACTANTIVS lib. II. c. 4. varia poenarum genera, quibus sacrilegi adficiuntur, memorat, aicens: *si humilis quispiam tale quid commiserit, huic praesto sunt flagella, ignes, eculei, cruces, & quidquid excogitare iratis & furentibus licet.* Parum apte autem <sup>recte puniuntur</sup> addit: *sed cum puniunt deprebentos in sacrilegio: ipsi de sacrilegium.* Deorum suorum potestate disfidant. Cur enim illis potissimum non relinquunt ulciscendi sui locum, si eos posse aliquid arbitratur? Quin etiam putant, eorum numine accidisse, ut praedones rerum sacrarum deprebensi tenerentur: & saeniunt non tam ira, quam metu, ne, si deorum iniuriam non vindicauerint, ipsos expetant poenae, incredibili scilicet vanitate, qui nocituros sibi Deos putent ob aliena scelera, qui ipsis, a quibus violati spoliatique sunt, per se ipsos nihil nocere potuerunt. Parum apte LACTANTIVM, imo sine iudicio haec addidisse dixi, quia, si hoc modo rationes subducendae forent, idem gentiles iudaeis, stante templo Hierosolymitano, obicere potuissent; idem quoque hodie ad sacrilegos, blasphemantes, & periuros applicari posset, & ira haec delicta ad reservata diuinae Maiestatis referenda, & in foro humano relinquenda essent impunita. Neque adeo infolitum & a ratione alienum est, Deum rempublicam aut gentem puniuisse, quae crimina inulta reliquit, quin potius Deus minatus in verbo suo est, se, si crimina manerent impunita, vindictam a tota republica sumpturum esse.

§. XXXVI. Quia vero in sacrilegio *violatio Deorum* <sup>Extensum hoc</sup> *maiestatis*, ut LACTANTIVS cit. l. n. 36. in f. loquitur, vel <sup>crimen ad alias</sup> *ut CICERO lib. V. in Verrem ait, bellum religionibus & ipsis* <sup>as sacrarum</sup> *diis indictum, & iniuria iis facta, contineri credebatur,* <sup>violaciones.</sup> inde pedetentim hoc crimen etiam ad alias *violaciones sacrorum & religionum* tractum, in primis postquam *sacrorum* <sup>Inde notum 1)</sup> *adpellatio* extendi coepit. Huc pertinet 1) *sacrilegium*

*sacrilegium  
religionis,*

*agnitum ab  
stribuicis,*

*Christianis  
ab iis impu-  
tatum.*

*giam religionis, quod gentiles Christianis, hi gentilibus iure  
retorsionis, imputabant. Dominatum tempore nascentis  
christianae religionis in orbe Romano gentilium sacra ido-  
lolatrica habebant: alia sacra iis inuisa, odiosa nec ferenda  
videbantur. POSTUMIVS apud LIVIVM lib. 29. c. 16. hoc  
in memoriam populo Romano pro rostris reuocat, aiens:  
Quoties hoc patrum auorumque aetate negotium est magi-  
stratibus datum, ut sacra externa fieri vetarent? - - omnem  
disciplinam sacrificandi, praeterquam more Romano, abo-  
lerent? Iudicabant enim prudentissimi viri omnis diuini  
humanique iuris, nihil aeque dissoluendae religionis esse,  
quam ubi non patrio, sed externo ritu sacrificaretur. Inde  
primo natum odium sacrorum Christianorum: ex hoc cri-  
minationes nefandissimae, collectae a KORTHOLTO in  
pagan. obrectat. & denique ex his sacrilegii noua species,  
quae in compendio omne impietatis genus contineret.  
Postquam CAECILIUS apud MINVCIUM FELICEM in Octau.  
p. m. 98. obrectationes gentilium retulit, mox addit: haec  
sacra sacrilegiis omnibus tetrora sunt. Vulgaris impu-  
tatio haec: Deos non colitis, & pro imperatoribus sacrificia  
non penditis. Inde TERTVLLIANVS in apolog. c. 9. in f.  
gentilium illationem refert: itaque sacrilegii & maiestatis  
rei conuenimur. IDEM c. 35. cit. l. eos in secundum sacrile-  
gium conueniri, ait, non celebrando cum gentilibus solen-  
nia caesarum. IDEM ad Scapul. c. 3. haec ad gentiles: nos,  
quos sacrilegos existimatis, nec in furto unquam deprehen-  
distis, nec in sacrilegio. Pariter ARNOBIUS lib. I. adu.  
gent. p. 23. in f. religioni christianorum obiectum a gen-  
tilibus fuisse contendit, quod execrabilis & infausta, impie-  
tatis & sacrilegii plena fuerit. Etenim EODEM teste lib. 5.  
p. 211. atheum irreligiosum, & sacrilegum dicebant, qui  
Deos esse omnino aut negabant, aut dubitabant, aut qui  
eos homines fuisse contendebant, & potestatis alicuius, &*  
*meri-*



meriti caussa Deorum in numerum relatos. Inde non mirandum, gentiles ex hoc principio quoque sacrilegii poenis eos subiecisse, id quod Caecilius gentilis apud MINVCIVM FELICEM p. m. 119. non obscure his innuit verbis: ecce vobis (Christianis) minae, supplicia, tormenta, & iam non adorandae, sed subeundae crucis: ignes etiam, quos & praedicitis, & timetis. Ignis supplicium illis credo dictatum fuisse ob imputatum sacrilegii facinus, seu quod fuerint genus hominum superstitionis nouae, & maleficae, vt SVETON. in Neron. ore maledico scribit. Paria enarrat ARNOBIUS lib. I. adu. gent. p. m. 24. & vbi praemisera, Christianorum religionem gentilibus sacrilegii plenam videri, haec subiicit: propter quod vos ipsi, cum libido incessest saeva, exiitis nos bonis, exterminatis patriis sedibus, irrogatis supplicia capitalia, torquetis, dilaceratis, exuritis, & ad extremum nos seritis & belluarum laniatibus obiectatis. Hanc nouam sacrilegii speciem vel ideo excogitarunt gentiles, quod animaduenterent, Christianos Deos, quos colebant, contemnere, floccique habere: templorum nullam habere rationem, quae diuinitatis plena censebantur: denique sacrificiis nullis placare numen, in quibus tamen religionis substantiam quaerebant, adeoque Christianos sacrilegae mentis homines vocabant, vt acta pass. Cypriani docent.

§. XXXVII. Enim vero Christiani, se gentilium criminationibus non rectius occurrere posse censebant, quam ostendendo, religionem gentilium esse sacrilegiorum plenam, & tum eius principium, tum praxin esse nihil aliud, quam infinitorum sacrilegiorum cumulum. TERTVLLIANVS in apol. c. 12. generaliter vanitatem simulacrorum exponit, & mox exclamat: o impiae voces! o sacrilega conuicia! Paulo post cap. seq. haec addit: Et quomodo vos e contrario impii & sacrilegi & religiosi erga Deos vestros depre-

poena quoque  
sacrilegii iis  
applicata,

Iure rectoris  
nis Christianis  
hoc religionis  
sacrilegium  
gentilibus ob  
iiciant.

deprehendimini? qui quos praesumitis esse, negligitis, quos timetis, destruitis, quos etiam vindicatis, illuditis. Hoc in sequentibus ad domesticos adplicat Deos, & rursus lib. 1. ad nation c. 10. id repetit aien: sacrilegium est. lares, & penates domestica licentia inculcare, venditare, pignerare. IDEM ad Scap. c. 2. eadem de causa de cultu Deorum ita loquitur, per Deos iurare, & eos colere, sacrilegium est. Et de corona: sacrilegium in Deum facit, qui id agit, quod contra naturam est. Pari philosophandi libertate usus est MINUCIUS FELIX in Octau. p. 253. adorare, quae manu ceperis, sacrilegium est consecrare, non numina. Quibus verbis morem gentilium increpat, quod Deos captiuos in triumphum ducant, simulque adorent. Pariter FIRMICVS de error. profan. relig. p. 430. edit. Gronou. imperium Tyrannorum vocat sacrilegum, quo sanctos & deuota mente Deum colentes ad falsorum Deorum cultum trahere conati sunt, & p. 450. religionem gentilium appellat sacrilegam persuasionem; immo p. 454. sacrilegia errantibus tradidisse dicuntur, qui profanos errores gentilium tradiderunt. Denique p. 466. eos, qui alienis Diis seruiunt, ad sacrilegium pronos adpellat. LACTANTIUS hoc religionis sacrilegium lib. I. c. 21. n. 4. obiicit Romanis, eorumque sacra vocat sacrilega, & n. 31. de Herculis factis ait: haec iam non sacra sunt, sed sacrilegia, atque denique lib. 1. c. 11. n. 18. constitutiones contra Christianos factas appellat sacrilegas. Pergo ad ARNOBIUM, qui passim hoc crimen retorquet in gentiles, & in primis lib. V. adu. gent. p. m. 211. gentiles magis quam Christianos appellationibus sacrilegorum & atheorum nuncupari, par esse contendit, utpote qui sub specie cultionis plus in Deos ingerant maledictionum, & criminum, quam si aperte hoc facere confessis maledictionibus combibissent. Nec CYPRIANVS aliter sensit, sed epist. 65. edit. Brem. ait: Idolis sacrificans sacrilegium

legium committit, & epist. 73. negans Deum creatorem sacrilegus est. Sicuti vero gentiles ob religionis sacrilegium factum admodum saevierunt in Christianos, ita hi, pace ecclesiae reddita, sacrilega ethnicorum sacra destruere, & prorsus eliminare studuerunt, pro quibus conferuandis LIBANIVS orator admodum sollicitus fuit.

§. XXXVIII. Quoniam vero ex consecrationis principio internam quandam sanctitatem templis, aliisque locis attribuere; inde quoque 1) sacrilegium in genere adplicatum est ad profanationem, violationemque quaecunque huius sanctitatis, prout iam passim indicaui. Haec sacrilegii species supra observata est in sepulchrorum, murorum & terminorum violatione. Hoc sacrilegium Christianis imputatum, quod templa ut busta despicerent, Deos despuerent, & sacra riderent, prout CAECILIUS apud MINVCIVM FELICEM p. 83. conqueritur. Solebant enim Christiani despuere, & exfuffleare ad visa idola, quo contentu externo non poterat non ex mente gentilium grande sacrilegium committi, & gentilis in extremam rabiem incitari. Similiter iura asylorum apud Romanos sanctissima & aequae, ut apud Graecos fuere, ut inter sacrilegos relatus fuerit, qui ab aris supplices, & ad tutelam Dei confugientes dimoueret. Illustrat hoc exemplo Atheniensium PETRVS AERODIVS lib. I. rer. iudic. tit. 9. c. 1. qui, cum arcem a Cylone occupatam post diuturnam obsidionem recuperassent, inuenere conscios, qui ad aram prostrati, supplices veniam implorabant. Verum is militum furor, ea indignatio fuit, ut quosdam quasi ipso Deorum conspectu: alios ab aris vi extractos interfecerint. Nonnullos certe adduxere in iudicium. Sed populus utrumque iniquissimo animo tulit: fuisse Athenis, qui de tyrannide cogitarent, & hoc amplius, quibus patria ipsa religione carior, & antiquior esset. Violatos supplices in ea ciuitate esse, in

Tom. VI. N n n qua

qua ara misericordiae primum erecta sit, inter homines, itemque apud eos, qui primi de supplicibus leges inuenere. Quomodo non absurdum esset, qui quicquam auferunt e templis, sacrilegos: qui supplices ab aris, hos non execrabiles, non abominandos, & esse, & ab omnibus adpellari? Quam ob rem milites istos inter sacrilegos habuit, & Epimenides urbem expiauit. Quid igitur? abiire impune, qui exenti in iudicium adducti sunt. Immo quia semel violata religio, satis superque militibus de sacrilegio iudicandis expiata videretur, capite damnati sunt. Adhuc HONORIVS & THEODOSIVS in l. 5. C. de SS. eccles. censuere, eos, qui immunitatem ecclesiasticam violant, ultioni eidem subiiciendos, quae erga sacrilegos iure promenda est. Multo magis ergo eandem subire debuere poenam, qui sanctitatem earum violarunt, ut supra exemplo AGESILAI EX XENOPHONTE illustratum. NEPOS quoque in Ages. c. IV. id repetit, aitque, cum plerique se ex fuga in templum Mineruae coniecissent, eum irae antetulisse religionem. Neque vero hoc solum in Graecia fecit, ut templa Deorum sancta haberet: sed etiam apud barbaros summa religione omnia simulachra, arasque conseruauit. Itaque praedicabat, mirari se, non sacrilegorum numero haberi, qui supplicibus eorum uocuissent, aut non grauioribus poenis adfici, qui religionem minuerent, quam qui sana spoliarent.

III) Sacrilegium pudicitiae & nuptiarum.

§. XXXIX. TERTVLLIANVS de pudic. c. 20. etiam III) in scenam producit sacrilegium pudicitiae, ubique de ecclesia eradicandum, quodque nihil aliud primario est, quam adulterium. Vnde adulteri in Codice utroque vocantur sacrilegi nuptiarum, ut in l. 4. C. Theod. quor. appell. non recip. & l. 30. C. ad L. lul. de adult. de qua locutione edisserunt NICOLAUS HENELIVS in otio Wratislavi c. 13. & HENRICVS GYNTHERVVS THVLEMARIVS diff. de

de nuptiarum sacrilegio. Habetur etiam foedus nuptiarum sanctissimum, cuius violatio aequae, ut alterius generis sanctitatis violatio, sacrilegium dici potest. Apud TERTENT. in adelph. act. 5. sc. 5. notanter dicitur:

*Occidunt me equidem, dum nimis sanctas nuptias student facere,*

h. e. cum auspiciis consuetis, & ceremoniis, quae efficiebant, ut foedus coniugale esset *sacro sanctum*, praesertim a parte uxoris. Hinc apud PHAEDR. III. fab. 10. uxor dicitur *sancta*, quemadmodum VIRGILIUS lib. XI. *aeneid. vers. 158.*

*tuque, o sanctissima coniux,*

h. e. quae est incorruptae, & inuiolatae castitatis. His de causis factum esse reor, ut *adulterium* appellatum sit *nuptiarum sacrilegium*. Nimis remotae sunt rationes, quae ab HENELIO & THVLEMARIO inde arcessuntur, quod illiciti amores vocentur *furta clandestina*, quod praeter necessitatem multis veterum exornant locis. Etenim ita etiam *stupra* quaeuis *sacrilegia* dici possent, nec omne furtum est, & dici potest *sacrilegium*, quod potius *violationem sanctitatis cuiusdam in sensu secundo denotet*, & hoc sensu ad foedus nuptiale tractum est. Inprimis vero haec locutio nata inter Christianos, ut TERTULLIANVS & CAESARES in *cit. text.* docent, quibus *fides coniugalis* longe sanctior erat, ac quidem inter gentiles, praesertim cum *violatam pudicitiam* generatim Christiani exhorrescerent, & in ea *violationem templi Dei* iuxta PAULI doctrinam quaererent, ceu docet TERTULLIANVS de *pudic. & supra §. 2.* ex HIERONYMO illustratum est. conf. PETRVS FABER lib. III. *semestr. c. 21.* Ceterum ut de *adulterio* eiusque poenis hic speciatim agam, haud est necesse, quippe quae doctrina prolixioris ambitum habet, ut hic examinari nequeat.

Non 2

§. XL.

IV) *Sacrilegium politicum,*

*quod Cæsares sibi diuinitatem ad se ipsos referunt,*

*Et Statuas suas consecraverint,*

*cum templi honore.*

*quod illustra-*

§. XL. Denique IV) datur etiam *sacrilegium politicum*, de quo edisserunt KESTNER *de sacrileg. polit.* SELEDENVS *de iur. nat. & gent. iuxta disc. Hebr. lib. II. c. 8.* alique. Illud consistit in violatione maiestatis, & sanctitatis summo Imperanti debitae. Notum enim est, quod gentiles ex nimia vel veneratione, vel adulatione diuinitatem quandam, in nio *numen* attribuerint imperatoribus, a quibus appellationibus postea nec Christiani imperatores abstinere. *Numen* sibi disertis verbis attribuunt imperatores in l. 11. C. de SS eccles. immo & adpellationem diuini numinis in l. 2. C. de offic. magistr. off. l. 34. C. de appellat. l. 2. C. de tempor. reparat. appellat. l. fin. pr. C. de bon. quae lib. Rescriptum principis eo sensu adpellabatur diuinum verbum, l. 2. C. de mand. princip. diuinum oraculum, l. fin. C. de iur. dom. diuini apices, l. 43. pr. C. de episc. & cleric. diuina adnotatio, l. 2. C. de quib. mun. & praestat. &c. SACRI quoque praedicatum passim rebus ad imperatores pertinentibus in iure eodem sensu tributum legimus, vt variis exemplis docet BRISSEONVS *de verb. signif. voce sacer.*

§. XLI. Hae adulatoriae locutiones nouam *sacrilegii* speciem produxere, eoque deteriore, quod ex diuinis honoribus, quos gentiles imperatoribus faciebant, originem prorsus trahat. Quis enim est, qui nesciat, imperatores gentiles semet ipsos, vel alios per statuas consecrasse, & templorum sibi aedificatorum honorem admisisse? Caligulae stultitiam refert DIO lib. 59. qui se *Deum* fingeat, templumque Romae exstruebat adeo, vt ei supplicationes, & vota, & sacrificia passim fierent. De aliorum veneratione, atque cultu plus quam absurdo plenius agit ANTON. VON DALE *tr. de consecrat. ethnic.* Hoc supposito principio variis poterat modis *sacrilegii* crimen committi, prout imperatores venerationis diuini erant cupidi, nec quod illa fr-

quidem

quidem diuini honores ei sufficerent. Audiamus CAPITULUM Aurelii TOLINVM de M. Aurelio sic loquentem: *Et parum sane* exemplo. fuit, quod illi honores diuinos omnis aetas, omnis sexus, omnis conditio & dignitas dedit, nisi quod & sacrilegus iudicatus est, qui eius imaginem in domo sua non habuit, qui per fortunam vel potuit habere, vel debuit. Haec species in omittendo consistebat, & ne quidem vmbra sacrilegii habuisset, nisi ineptia Aurelii praetualisset. Ceterum qui aliis modis honori & venerationi principi debitae cladem inferebant, maiestatis laesae quidem crimen committebant, sed praeterea etiam sacrilegii rei erant. Id quod non obscure innuit TACITVS lib. III. *annal. c. 24.* ut valida *Diuis Augusto* in rem publicam fortuna; ita domi impropera fuit ob impudicitiam filiae ac neptis, quas vrbe depulit, adulterosque eorum morte ac fuga punit. Nam culpam inter viros ac foeminas vulgatam graui nomine LAESARVM RELIGIONVM, ac violatae maiestatis adpellando clementiam maiorum, suasque ipse leges egrediebatur. Crimen violatarum religionum nihil aliud erat, quam sacrilegium, ut optime AMELOTTVS textum adductum in linguam gallicam transtulerit: *Car il appelloit du nom de sacrilege &c.* Statuarum & imaginum consecratio, Romanis frequentissima, variis occasionibus hoc quoque crimen peperit, quamuis magis maiestatis laesae adpellationem praetulisse videantur, *l. 5. & 6. ad L. lul. Maest.* quod hoc crimen omnium accusationum complementum esset, ut rursus TACITVS lib. III. *cit. l. ait.*

§. XLII. Sed dum ad finem properandum, paucis duntaxat adhuc obseruo, vestigia quaedam huius sacrilegii remanisse in Codice nostro. Etenim 1) in *l. 1. C. ut dignit. ord. seruet.* plane sacrilegii reus iudicatur, qui diuina praecepta neglexerit: 2) in *l. 13. C. de erog. milit. annon.* poena sacrilegii diualium scitorum violatores palam inf-

N n n 3

qui

*Declaratur  
hoc ex legibus  
codicis.*

qui dicitur, ut quarumcunque legum transgressio in *sacrilegium* incidat, adeoque 3) existimo in l. 1. C. de *petit. bon. sublat.* *sacrilegium* denotari, dum *violatae legis reus* haberi is dicitur, qui contra legem aliquid sperare audet. Simili ratione 4) in l. 3. C. de *crim. sacrileg.* dicitur: *disputare de principali iudicio non oportet; sacrilegii enim instar est dubitare, an is dignus sit, quem imperator elegerit.* En quam facile *sacrilegium* metuendum iis est, qui tantum principum voluntatem, quae diuina est, in dubium vocant. Id 5) ulterius illustrat l. 5. C. de *diuers. rescript.* *sacrilegii instar est, super quibuscunque administrationibus vel dignitatibus promulgandis diuinis obuiare beneficiis.* Denique 6) huc etiam referri debet l. 4. C. de *crim. sacril.* ubi prohibitum, ne quis in ea prouincia, in qua prouincialis & ciuis habetur, desideret officium aliquod, alioquin *crimen sacrilegii* se commisisse arbitretur, quod contra legem, seu iussum diuinum agere intenderit. Qui enim contra *legis diuinae sanctionem* agunt, committunt *sacrilegium*. l. 1. C. de *crim. sacril.* Quidni ergo etiam, qui legem principum sanctissimam violant, atque conculcant? Atque haec sufficiant de *sacrilegio ex mente iuris Romani.*





## EXERCITATIO CL

AD LIB. XLVIII. PAND. TIT. XIX.

D I

## POENA SINE CRIMINE.

## CAPVT I.

[DE POENA CRIMINIS COMMISSI  
SEQVELA.

## ARGVMENTVM.

*I. Tristes delictorum euentus. II. Quid intersit de delicto certo constare. III. Probatio eius per instrumenta, IV. per testes, V. per propriam confessionem, VI. VII. quae in conuicto non necessaria est, VIII. per euidentiam criminis. IX. Quid circa punienda crimina obseruandum.*

## §. I.

**I**gnotum nemini est, per turpe istud factum, quo dolo <sup>Ob crimen commissum status mutatur.</sup> ciuitas, vel priuatus laeditur, & *crimen* seu *delictum* audit, delinquentem non tantum apud quoslibet cordatos, foedioris notae maculam incurrere, sed & sibi ipsi periculosum, ac saepe funestum accerfere exitium. Qui enim ante hac sua gaudebat immaculae exitimationis integritate, quem ad fasces magistratus aliaque administranda ciuitatis mtnia, omnium cum applausu, merita sua euexerant, qui aequae ac alii ciues iure communi fruebatur, per patratum facinus grauissimam horum omnium iacturam, statusque sui fatalem patitur non raro imminutionem.

Maxi-

Maxime enim hoc ipso fama eius contaminatur, l. 2. ff. de obsequ. patr. & parent. praeft. l. 13. C. ex quib. caus. inf. irrog. e tabulis honestorum virorum nomen ipsius expungitur, l. 7. pr. l. 8. C. ad L. Iul. Maiest. ciuitatis iura quandoque amittit, vt olim contingebat mediam capitis diminutionem passis, §. 2. I. l. ult. ff. de capit. diminut. hodierno tempore ex quorundam sententia proscriptis, aut praeuia fustigatione relegatis. Nec hic finis, sed si atrox fuerit crimen, pro qualitate illius infami afficitur supplicio, §. 5. 6. l. de publ. iudiciis. l. 5. C. ad L. Iul. Mai. exasperatis interdum corporis cruciatibus, quo ipsi supplicium terribilius, aliis vero horrendum aspectu reddatur. d. §. 6. l. un. C. de his qui parent. CARPZ. in pr. crim. qu. 8. n. 7. qu. 23. n. 12. seqq. Est enim poena moderanda aut exasperanda secundum qualitatem criminis commissi, cuius sequela necessaria est in republica, cum absque ea non possit tranquillitas & salus publica obtineri, licet vel maxime princeps optimus vel magistratus non nisi refugiens & faldiosus ad haec extrema remedia deuenire debeat.

Vi de eo certo  
constet, mul-  
torum inter-  
est.

§. II. Cum igitur tam magna status ciuilis mutatio commissum crimen non raro concomitetur, multorum quoque intererit, vt de eo omnino constet, nec, antequam crimen exploratum certumque sit, (quod corpus delicti Icti vocant) poena aliqua statuatur, quippe quae tantum contra mala publica medicina esse debet. Ciuitatis itaque, cuius membrum haecenus delinquens fuit, intererit, vt putidum hocce subiectum ex hac ratione resecet, ne sana pars eo inficiatur. Vnius enim alteriusue delictum alios in parem corruptionem atque ruinam facile trahit, in quorum gratiam officio superioris congruit, prouinciam annalis hominibus purgare. l. congruit. 13. ff. de offic. praeft. Imo, cum etiam ipsa ciuitas ex patientia vel receptione delinquentis criminis aliquando particeps fieri possit, obser-  
vante

vante GROTIUS *de I. B. & P. Lib. 2. c. 2. §. 4. seqq.* vel ex hoc fonte necessum erit, ut de *criminis veritate* accurate constet, ut vel laeso eum dedat, vel vi suae iurisdictionis ex aequo eundem puniat. Collegii quoque illius, cui speciatim associatus, intererit, ut, an sit tam putidum membrum, quod exterminandum sit, indubitatum habeat fidem. Gloria enim, honor auctoritasque, quae sibi eiusmodi corpora conservare cupiunt, graviter adhaesione vituperanda & turpia facientis membri obfuscantur. Illustratur hoc sat dilucide exemplo collegii opificum, confodalem in crimina delapsum, irregularem, seu iurium & actuum opificalium incapacem pronunciantis. videtis ADRIAN. BEYER. *tr. de colleg. opif.* Familiae quoque delinquentis intererit scire, utrum insimulatus criminis reuera noxam commiserit, an vero innocens sit? ut hoc casu de eius & propria defensione sollicita esse possit, illo, merita poena dignum iudicet. Hinc marito indulgent iura obiectam vxori suae iniuriam legitimis mediis; & vice versa vxori, illatam marito contumeliam, si illa ipsam quoque concernat, vindicare. §. 2. *I. de iniur.* IOAN. VOET. *comment. pand. tit. de iniur. §. 6.* Quodsi autem vxor marito super adulterio suspecta reddatur, necessaria erit criminis certitudo, quo ita, ob rupta matrimonii essentialia, fidemque violatam, diuortium flagitare, ipsi sit integrum. *Matth. XIX. c. 9.* STRUV. *in Syntagm. iur. ciu. ex. 30. th. 41.* BACHOV. *ad Treutl. Vol. 2. Disp. 6. thes. 8. lit. B.*

§. III. Hac de causa, ut nemini poena sine crimine *Per instrumenta reddi- tur crimen certum.* infligatur, necesse omnino & e re reipublicae fuit ad certitudinem delicti inducendam, varios excogitare modos, eosdemque lege publica approbare. Instrumentis non denegatam esse fidem, ex *l. 15. C. de fide Instrum.* euincitur, ubi CONSTANTINVS Imperator constituit: *in exercendis litibus eandem vim obtinere tam fidem instrumento-*

Tom. VI.

Ooo

rion,

*rum, quam depositiones testium.* Neque vero distinctionem adhibet inter causas civiles & criminales, litis verbo utens, utrisque causis communi. l. 3. C. de his qui accus. n. poss. l. 20. ff. de accusat. Porro idem Imperator in probando falsi crimine statuit, adhiberi posse testes, scripturarum collationes, aliaque veritatis vestigia. l. 22. C. ad l. Corn. de fals. confer. ANTON. MATTH. de crimine lib. 48. tit. 15. c. 5. Equidem ob stare videtur HADRIANI rescriptum, in quo asserit, se testibus, non testimoniis crediturum. l. 3. §. 3. ff. de testibus. Probe vero hic notandum, hoc non ita intelligendum esse, ac si per instrumenta fides prorsus fieri nequeat, sed 1) testimonia hic primario denotant testium, ad fidem faciendam inducta scripta attestata, quae non sufficiunt; proinde 2) in casu, si testes adfuerint, hi super crimine interrogandi sunt, ut eo melius ex eorum responsione criminis veritas diiudicetur. Sensus hic 3) INSTRUMENTORVM fidei nihil detrahens, ex seq. §. 4. sat abunde liquet, ubi Imperator ait: aliam esse auctoritatem testium praesentium, aliam TESTIMONIORVM, quae recitari solent. Probari hinc posse per instrumenta, crimina perduellionis, falsi, (si per scripturam commissa) stupri & adulterii, etiam ex litteris amatoriiis, concludendum, vid. hanc in rem BRUNNEM. process. inquisit. c. 8. m. 2. n. 3. vt & PETR. MÜLLER. dissert. de litteris amator. th. 31. Denique quod si non semper instrumenta plenam fidem faciant, ob occultas quasdam circumstantias, ad minimum tamen indicia gravissima operantur, ut alia media eruendi veritatem decerni queant, nec statim ad poenam dictandam impetu quodam ruatur.

Et per se-  
son

§. IV. Testes vero primario patratum facinus probatum reddere posse, CAROLVS V. in const. crim. art. 67. his verbis innuit: So eine Missethat zu wenigsten mit zweyen oder dreyen glaubhafften guten Zeugen, die von einem wab-

wahren Wissen sagen, bewiesen würde, da soll nach gestalter Verhandlung mit peinlichen Rechten verfahren und geurtheilet werden.

Ante omnia tamen ad testium propriam scientiam, tempore, loco, aliisque circumstantiis in criminalibus necessariis, determinatam, respicitur: hinc si asserant, se credere tantum hoc vel illud factum fuisse, credulitati eorum non dabitur fides, nec poena dictari potest, cum *criminis certitudo* desit. Requiritur vero, ut testimonium vim suam obtineat, ne vitio aliquo testis laboret, ob quod omni exceptione maior censi nequeat. Solent plerumque inter vitia referri, lubricitas mentis, coniunctio personarum, ut & reuerentia, infamis vita, inimicitia &c. de quibus vid. FARINAC. l. 2. *oper. crim. qu. 62. n. 22. seq.* MEY. P. 4. Dec. 313. SANDE lib. 1. *Decis. Frisic. tit. 10. def. 3.* & in genere DD. ad tit. D. *de testibus*. Cum igitur inquisiti mors & vita inde dependeat, iudicis erit, qualitatem testium, eorumque dicta quam diligentissime indagare. Hinc optime AMBROSIVS in *process. informat. lib. 1. c. 2. n. 23.* monet, ut videant iudices vel notarii, testium examen dirigentes, ne in strictissimo Dei iudicio, si negligentes se gesserint in hoc officio, sanguinem humanum concernente, condemnentur. Caeterum negari minime potest, iudici testes instrumentis esse expeditiores, quum ab iis de veritate commissi facinoris informari, & de circumstantiis certior fieri possit; *partibus* contra expeditiora esse instrumenta, in quorum productionem non tot impensae faciendae. BRYNN. ad l. 15. C. *de fide instrum. n. 3.*

§. V. Inter alios probandi modos efficacissimus quoque est propria criminis confessio, si reus ipse liquidis verbis asserat, se esse delicti auctorem, se perpetrasse id, de quo est inquisitio. Ita enim eo evidentior facti illucescit veritas, onus probandi eo ipso quiescit, nec facile contin-

*Per propriam confessionem.*

git, vt poena non sit criminum comes. Vt vero confessio suam nanciscatur efficaciam, probe est respiciendum, vtrum ea in iudicio, an extra iudicium, ad comparandam sibi inde gloriam, iactantiae studio forte facta fuerit. Illo casu iterum attendatur necesse erit, vtrum appareat corpus delicti, quod inquisitus perpetrasse fatetur, nec ne? Confessio enim iudicialis, apparente corpore delicti, crimen certum reddit, numeroque reorum confitentem alias suspectum adscribit, quem nil nisi condemnatio iudicis sequi potest. Neque enim veritas criminis admissi in foro euidentior haberi potest, quam ex confessione, vt vulgo haec probatio probatissima dici solet. *conf. l. 5. ff. de confess. l. 5. ff. de custod. & exhib. reor. l. 25. §. vi. ff. ad l. Aquilianam. l. ult. C. de execut. rei iudic. vid. WILLENBERG in differt. de ineffic. crim. confess. §. 1. & seqq.* E contrario non apparente corpore delicti neque per sensus externos, neque per indicia probabilia, confessio facta nunquam criminis certitudinem inuoluit, adeo vt ne quidem confitens ad torturam, nedum vltimum supplicium condemnari possit; sola enim confessio non efficit delictum, vbi reuera nullum est, ergo nec poenam operatur. Nonnulli enim ad perniciem suam ruentes, fingunt crimen ex melancholia, desperatione, aliaue causa, nunquam ab ipsis commissum. *l. 1. §. 24. ff. de SCTo Syllan. l. 1. §. 24. ff. de quaest.* Multorum etiam indoles ita comparata, vt triginta Sardos, sexaginta Macedones, centum Cilices vno die se occidisse gloriantur, atque etiam elephantum in India pugno femur perfregisse asserant, quos vero commiseratione potius quam poena dignos esse nemo non iudicabit. *art. 32. const. crim. ANT. MATTH. de crim. lib. 48. tit. 16. c. 1. CARPZ. qu. 121. n. 41. seqq.*

An confessio  
& conuictio

§. VI. Suboritur vero quaestio, an ad crimen euincendum coniunctim requiratur, vt quis confessus, & conuictus

victus sit, an alterutrum sufficiat? Vtrumque ex consue-  
 tudine desiderari ad plenissimam delicti probationem, &  
 exclusionem a remedio appellationis, statuunt ANTON.  
 PEREZ *ad c. tit. de quaest. n. 3.* ZOES. *ad ff. d. t. n. 5.*  
 Sententiam eorum stabilire videtur ratio, quod, vt sola con-  
 fessio, non existente corpore delicti, nullam criminis veri-  
 tatem producit, §. *praeced.* ita pari modo nec sufficiens  
 certitudo adesse videatur, si quis solum conuictus fuerit,  
 crimen autem confiteri recuset. Verum enim vero, quam-  
 vis improbari nequeat, si reus, crimine luce meridiana cla-  
 rioribus probationibus demonstrato, *admoneatur*, vt con-  
 fessione sua illud confirmet, quo in re tam ardui momenti  
 singula legitime videantur peracta, ne reus ob omissionem  
 huius vel illius conquerendi nanciscatur occasionem, haec  
 tamen cautela non aliter quam ad spontaneam confessio-  
 nem faciendam est adhibenda. Cum vero cardo rei in eo  
 versetur, vt constet, an crimen reuera commissum sit, cri-  
 minis vero veritas per duos vel tres testes omni exceptione  
 maiores aut indubitata instrumenta sufficienter doceri pos-  
 sit: hoc facto, ad poenam dictandam nihil amplius desi-  
 derari poterit. Luculenter satis hoc confirmatum legitur  
 in l. 16. C. de poen. in qua alterutrum tantum, vel vt reus  
 confessus sit crimen, vel de eo legitime conuictus, deside-  
 ratur. Ita etiam CAROLVS V. in *const. crim. art. 69.* dilu-  
 cite disponit: *So er aber dennoeh darüber nicht bekennen  
 wolte, da er doch als obsteht, gnugsam bewiesen wäre,  
 so soll er nichts desto weniger, der bewußten Missethat  
 nach, ohne einige peinliche Frage verurtheilet werden.*  
 Vnde vt in aliis casibus, vbi *alternatiuum* leges desiderant,  
 ita & hic alterutrum adesse sufficiet. Consentientes habe-  
 mus Dd. probantes, reum per *plenas probationes* conui-  
 ctum ac nihilominus negantem, minime torquendum, sed  
 condemnandum esse. vid. CARPZ. *Pr. crim. qu. 116. n. 36.*

Ooo 3

segg.

*seqq. STR'VV. syntagm. l. ciu. ex. 49. th. 97. in f. CLASEN. ad d. art. 69.*

*Resoluantur  
dubia.*

§. VII. Quodsi ex contraria sententia ad condemnationem, praeter plenam probationem, adhuc inquisiti confessio requireretur, necessario, eam a pertinaciter negante per torturam exprimendam esse, statuendum foret. Cum vero ea tantum *in subsidium* adhibeatur, deficiente alia probatione, l. 8. & 9. ff. de quaest. perperam & sine omni effectu profecto in plene conuictum dictaretur; imo ea ipsa iudex, neglecta plenae probationis vi, innueret, non plene nec legitime eum conuictum fuisse. Adhaec enasceretur periculum, reum, sub tormentorum cruciatibus constanter in negatione permanentem, vel plane absoluendum, vel mitiori tantum afficiendum esse poena. Deinde inter delictum confitentem, ubi nullum adest, & negantem illud, quod tamen per testes omni exceptione maiores, aut indubitata instrumenta probatum, manifesta apparet differentia. Priori enim casu, qualiscunque etiam sit confessio, vel per torturam elicitam vel spontanea, ea tamen crimen non constituit: posteriori vero de eius *existentia* nullus dubitat, & iudex de eo tam firmiter certus redditur, quam plene inquisitus negans de eo conuictus est. Quam ob rem nil est, quod hoc casu retardet poenam, criminis sociam; illo vero causa vera deficit, ob quam eadem statui posset. ZOES. d. l. CLASEN. c. l.

*Evidentia  
criminis euin-  
citur.*

§. VIII. Datur denique adhuc alius probandi modus, qui est *evidentia criminis*. Quodsi enim delinquens in eo deprehensus fuerit, satis illud euincitur. Hinc furis facinus ex eius *deprehensione*, vel in ipso furto, vel loco, in quo furtum fecit, vel una cum re furtiua facta, manifestum dicebatur. Porro in §. 3. l. de obligat. quae ex delict. nasc. & l. 3. 4. 5. D. de furt. idem statuitur, si fur conspiciatur saltem cum re furtiua, antequam ad eum locum perue-



perdenerit, cui furto ablata demandare decreuerat. Perinde quoque est, siue a domino, siue vicino aut alio quocunque etiam casu transeunte deprehensio facta fuerit, *d. l. 3. §. 1. l. 7. §. fin. ff. eod.* In vidente autem requiritur, ne metu occupetur, adeo vt acclamare furem vix ac ne vix quidem audeat, *l. 7. §. 1. ff. h. t.* sed animum conatumque eum apprehendendi satis aperte ostendat, licet forte abiecta re euaserit, *d. l. 7. §. 2.* HVBERTVS in *praelect. instit. tit. de oblig. quae ex del. nasc.* §. 6. HARPRECHT. *ad §. 3. l. d. t. n. §. 6.* Tale furtum dicitur manifestum; vtut enim negauerit se in furto fuisse deprehensum, eo tamen per testes probato, de furto non amplius dubitandum, non obstante eius pernegatione. Euidens quoque adulterium fieri, si ipsi adulterantes in flagranti crimine deprehendantur, nemo non asseret. Indulget ea propter ius Romanum marito impune vna cum vxore adulterum, si saltem sit vilioris conditionis, vt leno, mimus, histrio aut alius similis, *l. 24. ff. ad l. Iul. de adult. l. 4. d. t.* vt & patri cum filia sua, matrimonio alii iuncta, in actu venereo deprehensum occidere, cuiuscunque sit conditionis, *l. 20. 22. §. 3. l. 23. D. h. t.* hoc tamen seruato discrimine, vt pater vna cum adultero quoque filiam interficiat, ne ex paterno affectu sanguini suo parcere, adulterum vero ex odio interimere videatur; maritus vero solum adulterum interimat, vxorem illaesa dimittat, ne maritali zelo correptus, acerbiori mortis genere eam afficiat, ob ruptum coniugii vinculum, in quo calorem eius refracnare legislatori placuit. *l. 22. §. fin. 23. §. 2. D. eod.* Est haec dispositio legum humanarum. Si nudam rationem naturalem sequeremur, parum interesset, vtrum occidendus foret vilioris conditionis an melioris? vtrum vxor vna cum adultero occidatur, an illaesa dimittatur. Cum vero legislatori liberum fuerit, vindictam sibi referuare, vel alii concedere, libe-

liberum quoque ipsi fuisse in aliquibus voluntatem subditorum restringere, nullus dubitabit. Quod verò adulterii caedes in foro externo impune concedatur, ideo factum est, ut eo magis incutiat terror, quo tanto vehementius facinorosi ab hoc scelere sibi caueant, probe conscii non tantum publicam sed & priuatam vindictam in se paratam esse. confer. LEDERER. *de iure bell. priu.* l. 2. c. 9. §. 8. *seqq.*

*Considera.*

§. IX. Ex his breuiter pro instituti ratione praemissis, per se manifestum est, 1) omnem poenam praesupponere crimen, adeoque 2) eam haud infligendam esse, nisi aperte satis de corpore delicti constet, h. e. quod crimen aliquod reuera commissum, & praeterea inquisitus auctor eius fuerit, ut ei in poenam imputari possit: 3) desiderare iustitiam, salutis publicae in Republica vindicem & assertricem, ne delicta maneant impunita, & in hunc finem gladium demandasse magistratui, ut malum e medio tolleret, & Rempublicam a malis hominibus purgaret. l. 3. *D. de iurisd.* 4) Poenas ita esse moderandas, ne in crudelitatem degenerent, & a vero fine desceant; qualia genera poenarum recenset & examinat ANTON. MATTHAEI *de iure gladii* c. 2. 5) lento gradu ad executionem poenarum deveniendum esse, ne iusta & necessaria defensio reo aufertur, de qua etiam iudex ex officio laborare debet. l. 6. *de appell. art. 47. const. crim. car.* Valeat hic in primis, quod Seneca in Agamemnon. urget:

*Da spatium & tempus tibi  
quod ratio nequit, forte sanabit mora.*

Denique 6) regulariter poenam non amplius locum habere posse, si reus in ipsa inquisitione decesserit, l. 20. *in f. de poen.* cum poenae ita legitimum amittant finem, & crimen ipsum morte extinctum sit. l. 5. *pr. de calumn.* Haec generaliter tantum indiguisse, sufficiat, ut aditum ad ipsum thema praecipue praeparemus, de quo *cap. seq.* dicturi sumus.

CAP.

## CAPVT II.

## DE POENIS SINE CRIMINE.

## ARGVMENTVM.

**I.** Poena ex accedente est sine crimine. **II.** Ratio dicendorum. **III.** An ex poena inflicta inferri possit crimen. **IV.** Indoles criminis & poenae. **V. VI.** Ex poena inflicta euincitur criminis veritas. **VII.** Exceptio est, si 1) acta iudicialia sint falsa. **VIII. 2)** Si poena decreta est ex iracundiae affectu. Constitutio Theodosii, **IX.** eiusque applicatio in laniena Parisiensi. **X. 3)** Si lata est ex odio; **XI. vel 4)** sine debita causssae cognitione; **XII. XIII. vel 5)** ex abusu iurisdictionis; **XIV. vel 6)** ex imperitia iudicis. **XV.** Vis praesumptionis pro iudice. **XVI. XVII.** Exempla innocentium punitorum. **XVIII.** Inprimis ex imputata magia; **XIX. XX. vel haeresi.** **XXI.** Exempla martyrum. **XXII.** Exasperata poena non semper est argumentum criminis. **XXIII.** Opinionis vulgi nulla vis est. **XXIV.** Probatio innocentiae; **XXV.** omni tempore permissa. **XXVI.** Innocentis in integrum restitutio, **XXVII.** ratione famae, **XXVIII.** ratione bonorum, **XXIX.** omniumque iurium. **XXX.** Restitutus antiquis cneribus redditur obnoxius. **XXXI.** An innocens pro martyre politico habendus. **XXXII.** De poena iudicis iniuste iudicantis. **XXXIII.** Principis iniustitia Deum solum ultorem habet. **XXXIV.** Poena ad personam adstricta est. **XXXV.** Ad alios tamen transit 1) ex nascendi conditione; **XXXVI. 2)** ex ratione societatis ciuilis; **XXXVII. 3)** ex speciali ratione ciuili vel canonica. **XXXVIII.** An poena criminalis

Tom. VI.

P p p

minalis

*minalis ad heredes transeat? XXXIX. 4.) ob criminis atrocitatem. XL. Vera poena adficitur nonnunquam, qui crimine carere videtur.*

## §. I.

*Poena ex acci-  
dente sine  
crimine.*

**P**oenas sine crimine secundum regulas iustitiae ordinarie dari posse, nemo sanus facile asseret; eas tamen quandoque *de facto* & *extra ordinem* existere, & extitisse, quis vnquam dubitavit? Nihil enim tam sanctum & religiosum, quod non flagitiosa hominum cupiditas aut perversa iuris applicatio inquinare & corrumpere possit, adeo ut PARIS de FVTEO haud inique in haec verba eruperit, maiora fere latrocinia in iudiciis, quam a latronibus in sylvis committi, praesertim si antiqua tempora, quibus fora criminalia foedissimis repleta erant naevis, intueamur. Equidem postquam hodie per Dei gratiam res criminalis in meliorem restituta est statum, tanta iniquitatum moles non adeo est metuenda; nihilominus tamen & illud Taciti verum manet: *vitia, donec homines*; vel ut clarius dicamus: praecipitantia, passiones, odia, vindictae studium & plura alia huius generis monstra, donec homines.

*Ratio dicen-  
dorum.*

§. II. Ut vero huius thematis ratio eo evidentior euadat, ad haec capita omnis edisserendi ratio erit reducenda: 1) Nonnunquam contingere, ut poena vera sine crimine vero alicui infligatur: 2) nonnunquam *apparenter* poenam in eum statui, qui crimen nullum commisit: 3) veram poenam quandoque ei infligi, qui *apparenter* crimine carere videtur. Primum caput potissimum ad praesens schema spectat, circa quod tamen variae iuris consideraciones occurrunt, quatenus contra regulas iustitiae actum fuerit. Reliqua duo capita *incidenter* tantum hic adiunguntur, ut eo rectius veram thematis rationem intelligamus.

## §. III.

§. III. Circa primum igitur membrum ante omnia praemittenda erit generalis haec quaestio: Vtrum inde criminis certitudo in statu ciuili euidenter & absque vlla haesitatione colligi possit, si poenam alicui inflictam esse intelligamus? Posset autem prima fronte haec quaestio incongrua ac plane inutilis videri: poena enim est id, quod crimen iam euictum sequitur, nec ignoramus, eandem non prius statui, aut in actum deduci posse, quam quis luce meridiana clarioribus probationibus de eo conuictus sit. Accedit eam non ab alio quam iurisperitiam & in exercenda iurisdictione candorem & religionem proficiente dictari: praecessisse eandem accuratam rei cognitionem: habitam fuisse vtrinque argumentorum cum inculpantium, tum defensionem & liberationem inquisiti promouentium rationem: decretam demum eam fuisse, inexpugnata manente accusatione & rei qualicunque excusatione longe fortioribus documentis reiecta. Deinde non minoris quoque momenti erit concepta de iudice praesumptio, illum legitime officii sui partibus functum esse; accedit denique his omnibus magna rei iudicatae auctoritas, & confirmata iam ante poenam criminis commissi veritas, adeo vt rectissime concludere liceat, omnem certitudinem criminis ex praecedentibus poenam actibus colligendam esse, ipsam poenam nihil ad eam conferre, atque ita per consequens perperam in tractando hocce argumento tempus & operam impendi. Commode vero menti succurrit *l. inciuile. 24. ff. de L. L.* in qua recte dicitur: *inciuile esse ferre sententiam re ante penitus non inspecta.* Hinc vt B. quoque *L.* iudicium suum paulisper suspendat, est, quod rogatum velimus. Constat vero de eo ex sequentibus.

§. IV. Praemittendum autem esse ducimus, 1) per *Quid per crimen hic in lato sensu delictum quoque intelligi.* Vfurpationem hanc nec in iure nostro adeo infrequentem esse *sur.*

constat ex l. 1. §. 3. ff. de poenis. l. 7. ff. de publ. iudic. l. 13. §. fin. de V. S. Stricteriori in sensu crimen turpe aliquod factum denotat in Rempublicam commissum & publica coercitione vindicandum, l. 17. §. 18. ff. de Aedil. edict. l. 18. C. de transact. l. 1. D. de publ. iudic. l. 3. §. fin. ff. de stellion. delictum vero turpe factum in priuatum commissum, & ab hoc priuata & ciuili actione vindicandum. l. 3. §. ult. D. de praeuaric. II) praesupponi crimen, quod poena secuta. Haec enim definiente GROTIUS de I. B. & P. lib. 2. c. 20. §. 1. est malum passionis ob malum actionis inflictum: vel ut accuratius THOMAS. in iurispr. diu. III. 7. 28. seqq. definit, poena est positio mali seu dolor, quem propter delictum infert superior inferiori inuito in emendationem ciuium. Generaliter quoque hanc exprimit SYRACID. VII. 1. Ne facias mala, & mala non deprehendent te. III) tam poenam capitalem, ut gladii, suspendii, rotae, &c. quam non capitalem, ut remotionis ab officio, relegationis, fustigationis, carceris &c. subintelligi.

quid per poenam.

Regulariter delicti veritas ex poena probatur.

§. V. His iam praemissis, tantum abest, ut asseramus poenam non esse argumentum criminis a punito commissi, ut potius sustineamus, eam reliquis se bene habentibus prae ceteris modis supra c. 1. §. 3. & seqq. enarratis, fortissimum praebere argumentum. Finis enim, ob quem infligitur, ille est, ut punitum crimen aliis horrendum reddatur, & delinquentis passioe eiusque summotione, bonis & innocentibus securitas procuretur. Necessum igitur omnino est, poena inflicta doceatur, crimen a punito reuera commissum fuisse. Nec effectu hic finis destituitur. Est enim pluribus persuasum, a nullo infonte sumi poenam, nocentem illum & criminis conuictum esse, cui ea infligitur. Quod reliquum, iudex ita nouo argumento docet, illud satis euictum esse, ob quod reum puniendum sua sententia declarauit. Et hoc quoque est, quod tot articulis

ticulis in constitutione sua CAROLVS V. expressit, poena statuta crimen commissum indicari, vbi blasphemiae *art.* 106. periurii *art.* 107. magiae & veneficii *art.* 109. famoli libelli *art.* 110. aliorumque criminum poenas praefcribere ipsi placuit.

§. VI. Iam igitur nihil contra hanc sententiam c. 2. §. 3. *Responsio ad contraria.* prolatae nos morantur rationes. Licet enim I) poena tum demum sequatur, crimine, testibus, propria confessione aut aliis modis iam euicto, minime tamen inde negari potest, praeter hosce modos, etiam per executionem poenae illud probari, & eandem esse vltimum & maxime indubitatum modum, hoc, quod antehac intra iudicii cancellos sub contradictione tractatum fuit, vt liquidum & planum in publicum producentem. II) Ponamus crimen ad hanc normam tractatum fuisse, puta, quod a iudice iuris perito, & religioso super causa cognitum fuerit, & perpenis hinc inde prolatis argumentis, ipse obseruauerit, omnem inquisiti defensionem falso niti fundamento, nec fide dignam esse; probationes vero in contrarium factas sua gaudere veritate, easque immotas esse, & hac ratione certitudinem criminis sua sententia publicauerit, an non propterea secuta poena erit argumentum euincens? imo, quoniam eadem *sententiae complementum* est, quo constet, non recessisse iudicem a iudicato suo, eo magis confirmabit, omnino id verum esse, quod iudex per sententiam suam tale declarauerat. Postremo, quoniam nullo remedio suspensa fuerat, sed vi rei iudicatae obtenta, executioni data, nouum quoddam argumentum indubitatae criminis commissi certitudinis erit. Ac ita quoque facili negotio diluetur argumentum III) a militante pro iudice praesumptione & auctoritate rei iudicatae desumptum. Caue vero putes, nos negare, ex his veritatem criminis colligi posse; minime tamen concedimus, folis his inesse certitudinem,

Ppp 3

sed

sed potius ab ipsa poenae applicatione veritatem quoque aestimandam esse asserimus.

*Non semper  
tamen poena  
euincitur cri-  
men,*

*I) si acta iu-  
dicialia fue-  
runt falsa.*

§. VII. Quamuis vero haec ita comparata sint, nihilo-  
minus tamen ea, quae diximus, fallere, omnemque poe-  
nam & praecedentem sententiam euertere posse, & si hoc  
factum fuerit, effectum §. 3. c. 1. enarratum annullandum  
esse, iam demonstrare conabimur. *Primo* enim, licet iu-  
dex, certa facti vna cum circumstantiis notitia aliunde in-  
structus, non debeat contra conscientiam iudicare, ne  
alias, acta & probata secutus, contra eam innocenter effusi  
sanguinis particeps fiat: ZIEGL. *dicast. concl.* 3. FRANZK.  
*lib. 2. resol.* 22. regulariter tamen in aliis casibus actis &  
probatjs adstrictus, vt secundum ea pronunciet. Quoniam  
enim iudex iudicans publicam personam sustinet, publica  
etiam vt debet scientia, non nisi ex actibus iudicialibus  
comparanda. Collineant huc l. 6. §. 1. D. de offic. praef.  
l. fin. §. 2. C. de appell. l. 14. C. de iud. & DD. SCACCIA de  
sententia & re iud. gloss. 14. qu. 8. ALVAREZ de VELASCO  
de iud. perf. rubr. 14. Annot. 3. §. CHRISTINAEVS qu.  
pract. Vol. 2. decis. 148. n. 21. NEBELER sent. & praeiud.  
for. decis. 3. At quid si ea falsa fuerint, demumque post  
infectam poenam verioribus superuenientibus argumentis  
falsitas appareat, eritne poena dictata adeo euincens cri-  
minis commissi argumentum? contrarium profecto magis  
euiectum atque in aprico erit, innocenti eam contigisse.

*II) si senten-  
tia ex praeci-  
pitante affe-  
ctu vel odio  
lata.*

§. VIII. Praeterea quoque II) poena sine crimine in-  
fligi potest, si constat ex praecipitantis animi affectu & fer-  
vore mentis eam dictatam, & sine vlla dilatione executioni  
datam fuisse. Talis sententia ex iracundiae feruore lata  
erat THEODOSII imperatoris, cuius occasionem & causam  
SOZOMENVS *Lib. VII. hist. eccl. c. 25.* his verbis re-  
fert: cum nobile equorum certamen in circo edendum esset,  
populus Tessalonicensis postulauit, vt is tanquam ad illud  
necef-



*necessarius dimitteretur. Sed cum nihil proficeret, gravissimam seditionem commovit, ac postremo Buthericum ipsum interfecit. Ea re nunciata, Imperator incredibili ira accensus, certum numerum eorum, qui obuii fierent, obtruncari praecepit. Hac occasione ciuitas multorum INNOCENTVM sanguine completa est. Etenim peregrini, qui recens eo appulerant, vel terrestri itinere aduenierant, praeter expectationem statim comprehensi sunt, multaque tum acciderunt miseratione digna, quod in sequentibus declarat. Commovit ea res AMBROSIVM, vt Caesarem aditu ecclesiae excluderet, eumque non tantum poenitentiae subiiceret, sed etiam suasor auctorque nouae legis condendae fieret. Est haec illa ipsa, quae in l. 20. C. de poenis refertur, vbi cautum dispositumque, ne, si princeps seuerius duriusque contra consuetudinem pro causae intuitu iusserit vindicari in aliquos, statim sententia executioni detur, sed per 30. dies haec suspendatur, cum dilatione illa adhibita saepe contingere possit, vt princeps flectatur & iustitiae locum concedat. Equidem in l. 5. C. de exhib. reor. constitutum est, vt conuictos poena velox subducat, id tamen tum de aperte conuictis intelligendum, & ita huc non pertinet; tum etiam cum grano salis accipiendum, ne diutius scilicet, quam par est, supplicii executio differatur.*

§. IX. Optima certe huius legis Theodosianae applicatio fuisse in laniena Parisiensi decantatissima, imo ad magni CUIACII consilium optime cessit, vt obseruat ANTON. MATTHAEI *de iure glad. c. XXXVIII. p. 655. his verbis: Nec haec lex paucis olim profuit. Vt de aliis non dicam, seruauit Bituricenses ab immani laniena illa, quam succisuri a stirpe Reformatam religionem Parisiis & tota Gallia patrabant homines sanguinarii anno 1572. Editum enim regium, quod non aliud spirabat, nisi caedem & san-*

*L. 20. C. de poen. elegans applicatio in laniena Parisiensi.*

*sanguinem, cum allatum Biturigas, stupens magistratus ad rei atrocitatem & consilii prorsus inops cum CUIACIO rem communicauit, qui ius Biturigis profitebatur, tum ingenti cum gloria. Quid facio opus interrogatus, censuit statim differendam rem. Suasit L. si vindicari. Et nec consilium laudabilius, nec opportunior unquam lex, ut euentus mox docuit. Eadem die enim fere allatae aliae regis litterae, quibus poenitentiam, cum feruor paulum deseruisset, iussum reuocans, declarabat. Retulerunt hoc mihi, ait MERULA in praxi Lib. I. tit. 4. c. 2. n. 37. decennio post non solum ipse CUIACIVS, verum etiam viri honorati, qui tum rebus gerundis interfuerant.*

III) quando  
potentioris  
odium praes-  
tales.

§. X. Fidem veritatis a poena petitam III) irritam facit potentis alicuius odium, quo tam diu inuisum sibi prosequitur, donec eundem ad Elysios transmiserit campos. Fuisse viros, capitalis criminis nunquam conuictos, in numerum tamen reorum relatos & ad mortem condemnatos, infinita exempla antiqui & recentioris aevi demonstrant, quos vnice confecit oppressitque odium potentioris alicuius Syllae, Marii, Caesaris, Pompeii, Antonii, Sciani aliorumque, qui iustissimorum etiam sanguinem effuderunt, quod eorum impiis conatibus resisterent. Adhaec qui pares ferre nesciunt, liuidis oculis eorum virtutem & gratiam, in qua collocati, intuentur, existimantes obfuturam sibi horum prudentiam, quo minus suo arbitratu omnia agant, & soli principis gratiae participes viuant. Annuntuntur hinc, ut primum eiusmodi viros virtute praeditos, suspectos reddant, deinde criminis insimulatos modis iniquis conuincant, denique conuictos supplicio dignos iudicent, & sub specie promouendae iustitiae, hos e medio tollant, quos omne ius innocentes pronuntiare non erubescit. conf. LASSEN. in arcan. atheist. politic. iam igitur

co

eo casu iterum poena sufficiens argumentum commissi criminis esse nequit.

§. XI. Neque defunt IV) artes, sine processu & causae cognitione aliquem opprimendi. Ius canonicum ipsa suppeditat arma, quibus innocentes ad supplicia rapi & ad imitationem iudaeorum, crucifige clamantium, inauditi condemnari possint. Omne enim suum praesidium ab antiquo haereticorum martyres in eo posuerunt, ut eos, quos sibi suspectos vel odio haberent, sub praetextu *notorii* mox sine ullis ambagibus poenae subiicerent. Aiunt, ius canonicum expresse tradere, notoria non esse probanda; in notoriis non desiderari testes, accusatorem, citationem, sententiam, c. 8. X. de cohab. cleric. c. 21. X. de iureiur. c. 3. de testib. cog. sed mox ad poenam properandum esse. Hic, hic fuit ille processus clericalis, qui tot innocentissimos ubique terrarum igni tradidit & optimos saepe viros, veritatis assertores strenuos, confecit sub hoc praetextu, quod notoria non indigerent probatione, & qui sunt alii huius pessimae doctrinae flosculi. Ethnici nunquam in huiusmodi causis, quas *notorias* accusatores dixere, inquisitionem solertem abiiciendam esse censuerunt, rari, plurima dici publice nota, manifesta, notoria, quae effecta vel calumniantium imputationes sunt. ANTON. MATTHAEI in tr. de crimin. in proleg. c. IV. p. 57. seqq. Si, quae in conciliis acta sunt, intuemur, in quibus clamoribus, non legitimo processu, contra eos, quos haereticos atheosque dixere, actum, nemo amplius dubitabit, nihil facilius fuisse, quam sub hac doctrina de *notorio*, ipso iure canonico praecunte, ad ignem eos poscere, qui crimine omni carent, vel ad minimum nec confessi nec convicti sunt. Hanc methodum satis inueteratam, sed infelicissimo conatu, HOGSTRATVS magnopere commendabat pontifici, quo in herba opprimeret LUTHERVM, veritatis vindicem. Ipse

Tom. VI.

Qq q

MAIM-

IV) quando  
per viam pro-  
cessus clerica-  
lis procedi-  
tur.

MAIMBURGIUS in *hiflor. Lutheran. ad ann. 1518. feft. 14.* fatetur, non parum plaufibilem eius caufam feciffe, quod Iacobus Hogostratus inquisitor Dominicanus, contra Lutherum fcribens, papam exhortatus fuerit, *ut non alio remedio, quam ferro & igne aduerfus illum vteretur, mundumque ab homine hoc peffimo liberaret.* Quis denique ignorat proceffum inquisitionis Hispanicae, ita comparatum compositumque, vt facillimo negotio poenis & cruciatibus fubiici pollint, qui nullius criminis commiffi fibi confcii sunt, vt vel LIMBORCH. in *hiflor. inquisit.* & Auctor de *l' inquisition de Goa* oftendunt.

V) Ex intentione iurisdictionem in actum deducendi.

§. XII. Potentibus his non abfimiles sunt V) illi iudices, qui ex infipida aliqua ambitione fibi imaginantur fe nullo modo iurisdictionem fuam rectius tueri poffe, quam fi impetratam a principe in actum deducant qualitercunque fufpectos ad immeritam mortem condemnando. Verum enim vero, ab his inflictam poenam, minime crimen euincere facile patet. Cum enim ea, non ex titulo laefae focietatis aut Reipublicae, fed *proprii commodi & honoris* cauffa dictata, a iudice fanguinem humanum fitiente, ad ftabiliendum concessae iurisdictionis honorem, vel ad eandem refufcitandam, omnino concludendum erit iniuftiffimam eam fuiife. Quo ipfo grauiffimus iurisdictionis abufus manifefturnque committitur peccatum. Si enim ex fententia GROTIJ de *I. B. & P. l. 2. c. 20. §. 16.* homini vere Chriftiano minime confultum fit, ac ne ipfum quidem deceat, vt ad obeunda numera publica, fanguinem humanum concernentia fua fponte fe ingerat, iusque vitae ac necis in ciues fibi tanquam omnium excellentiffimo & Deo cuidam, inter homines deferri aequum exiftimet ac profiteatur, quoniam, vt addit HENNIGES in *not.* facile reo innocentium damnum irreparabile potest inferri & idcirco illa ftudiofe non affectanda; peffime profecto confultum erit homini

homini Christiano, si sine causa ius sibi arroget, immolandi hominem, ad iura praetensa inde confirmanda. Quis quaeso, in tam iniusto iudicio iuste actum fuisse assereret, aut ab iniusta ibidem poena criminis veritatem colligeret?

§. XIII. Quod iam dictum de ultimo supplicio, statuen-  
 dum quoque erit de mulctis aliisque poenis non capitalibus. Hoc non tam-  
sum in suppli-  
ciis, sed & in  
mulctis obri-  
net.  
 Habent equidem mulctae finem aliquem per se bonum, qui est, ut leges eo melius obseruentur, & delinquentes ad frugem reducantur, exactaeque in pios usus quandoque erogentur. Ast quam raro satisfiat pia huic intentioni, non est quod prolixius edisseramus, cum liqueat iurisdictione praeditos Dominos saepissime sceleribus subditorum lactari, hac spe, fore, ut eo vberiores ex poenis sint habitui prouentus. CASP. TILLESIVS de mulcta & iure mulct. c. 10. n. 80. seqq. Postea, satis pasti sudore & sanguine miserorum subditorum, nefas hocce extollunt, gloriantes: *Es hätte dieses Jahr über die Geld-Busse Gott sey Lob und Danck ein ehrliches getragen:* ut legitur apud CARPZ. quaest. 109. n. 42. Cum itaque certum sit ex tam improbo iudicis affectu posse mulctam dictari, hinc quoque nec ex tali poena crimen mulctatum doceri posse, asserimus.

§. XIV. Sed quid? num semper in omni iudice ea  
 qualitas, qua merito instructus esse debeat, deprehenditur? VI) ob impe-  
ritiam iudicis  
in criminali-  
bus.  
 Requiritur enim, ut sint viri Dei timentes, 2. Paralip. X. IX. 6. 7. Iustitiae veritatisque amantes, Exod. XVIII. 21. docti & prudentes, art. 1. const. crim. CAMILL. BORELL. de magistrat. edictis c. 4. n. 13. seqq. BRUNNEM. in processu inquisit. c. 3. n. 41. seqq. non ob solam scientiam ex libris collectam ad causas criminales se satis idoneos existimantes, aut ficta aliqua seu cerebrina iustitia, qua iudices merito abhorrere debent nitentes, vid. WILLENBERG. in dissert. de insultan. magistr. fiduc. §. XIX. sed ut longa causarum

farum negotiorumque praxi alios antecellant, & cauere norint, vili innocenti, ne quidem ex sancta imprudentia, periculo esse. Non vbiuis vero locorum reperiri huiusmodi, tristitia vulneratae iustitiae & inde excitatae querelae testantur exempla. vid. NATHEN. *de iustitia vulnerata* P. 1. tit. 1. c. 3. Saepissime enim criminalia per homines litterarum atque negotiorum capitalium expertes expediri non ignoramus; assident ad haec iudiciis frequenter viri severitatis gloriam affectantes, & quemlibet inquisitum nouercali animo prosequentes. Ab his itaque, quod secundum veritatis legem processerint, & acta eorum iudicialia vim iusti habeant, vix ac ne vix quidem praesumi posse, nemo non affirmabit. Optime illud ipsum obseruauit THOMASIVS in *dissert. de fide iurid.* c. 2. §. 49. inquires: Fere quotidie collegia iuridica deprehendunt, non solum quod partes conquerantur de iniquitate iudicum tam extra acta quam in actis commissis, sed & quod saepissime acta ipsa potissimum in criminalibus de animositate, odio & aliis iudicum affectibus loquantur. Et fere quouis pignore certare ausim, in processu inquisitorio contra delicta occulta quaeuis, ex centum casibus vix vnum reperiri, ubi fundamentum inquisitionis non nitatur vel inimici denunciatione, vel inimicitia iudicis, sine omni causa inquirentis. Ac ita huiusmodi iudicum dolus suppeditat nouam concludendi rationem, poenam ab illis decretam, non statim esse argumentum aliquod euictae veritatis.

*Praesumptio  
poenae iusse  
dictatae nihil  
onincit.*

§. XV. Hae sunt rationes potiores, quibus thema nostrum probatum iuimus, quod haecenus profecuti sumus & pluribus adhuc prosequemur. Certum quidem est, poenam praesumptionem aliquam generare posse, quod ob crimen vere patratum inflicta fuerit. At, cum haec praesumptio circa rem dubiam versetur, & qualiscunque etiam praesumptionis vis per contrariam probationem elidi possit, colle-

collecta illa ex circumstantiis rei similitudo, fidem inducere non poterit, praesertim cum nec rei iudicatae vigor executionem muniat, atque tales sententiae criminales nunquam in rem iudicatam transeant. Falsitatem enim criminis ex multis iisque plane singularibus exemplis, post inflictam poenam euentam fuisse, illucescit. Quibus ne plane destituamur, lubet hoc loco vnum alterumue recensere.

§. XVI. Commemorat ex PARIDE DE PVTEO NI- *Exemplum in-*  
COLAUS BOERIVS *Decif. Burdegal. 166. n. 3. casum de nocentis ex*  
muliere quadam, minas praetereunti, quem odio profe- *Boerio.*  
quebatur, e fenestra inferente; quas comminationes aulicus quidam, minati inimicus audiens, arripiendam esse hanc occasionem putat, eundemque interimit, hac spe, fore, vt suspicio in mulierem illam sit casura. Ex voto ipsi succedit institutum, rapitur ad carceres suspecta mulier, torquetur, & inter tormentorum cruciatus affirmans, se percussisse occisum, ad vltimum trahitur supplicium. Ex postfacto vero mulieris illius innotuit innocentia. *Aliud ex Godelmanno.*  
Apud GODELMANNVM *lib. 3. de magis c. 10.* aliud huc faciens legitur exemplum de viro quodam, in Archiepiscopatu Bremensi seruum habente, cum quo mater eius consuecebat, & saepe carnaliter cohabitabat. Incautum omnibus erga matrem adhibitis admonitionibus, vt turpi vita desisteret, filius extemplo aliquando domum rediens, illico e cubiculo matris aufugientem conspicit seruum, flagello eundem insequitur, & vi inflicti ictus pileum capite deiicit. Seruus 12. milliaribus a pago elapsus, alteri domino famulatur. Serui parentes de filio suo solliciti causam absentiae scrutantes, alloquuntur dominum, rem omnibus cum circumstantiis narrantem, addentemque se quidem pileum illius possidere, vbi locorum vero viuat, ignorare. Non contenti hac responsione parentes, homicidii reum domi-

• Graenio.

num accusant; inquitur a iudice, & torturae subiectus prae nimio dolore fatetur, se occidisse seruum, & cadauer in praeterfluentem Visurgin abieciſſe. Deducitur hinc ad locum ſupplicii, admonitusque a paſtore, ad libere proſitendam veritatem, reſpondit: *Seruum non interfeci, at quid iuuat dicere, interfeci eum.* Affectus deinde vltimo ſupplicio & paulo poſt ſeruus, ob quem innocens punitus, incolumis repertus. De fure, ſacrilegium perpetrare volente, canemque alterius in templo includente, vt eo difficilius ſacrilegium propalaretur, haec tradit GRAEVIUS *de tortura c. 6. p. 132.* quod ob nimium canis latratum aperierint templum & pretioſa quaeque ablata eſſe animaduertent. Hinc cum non apparuerit, cui imputandum ſit, cani libertas data, illiusque meatus obſeruati, ex quibus Dominus eius recognitus & ſacrilegii reus declaratus eſt. Cum autem is fretus ſua conſcientia, accuſantium nugas rideret, tractus demum ad torturam, ſub qua crimen ſaluſ, ſuſpendio punitus eſt. Poſt aliquod temporis interuallum ſacrilegus deprehenſus ſponte ſua conſeſſus, ante aliquot annos punitum innocentem fuiſſe, & ſe ſacrilegium illud perpetrariſſe.

Pura hanc in rem exempla.

§. XVII. De Ferdinando Albano traditum eſt, illum etiam, cum A. 1569. nullo conſuetudinum reſpectu, nullo priuilegiorum, in quosque captiuos graſſaretur, quendam Bruxellae in vincula coniectum propter commune temporis crimen, indicta cauſa, nec ſententia iudicis damnatum, cum caeteris etiam ad ſupplicium protraxiſſe. Cum vero aliquanto poſt in crimen inquireretur, ac reus ſiſtendus eſſet, non ſolum interfectus, ſed nullius culpa quoque particeps deprehenſus fuit. Vt vero animum perculſis ob hanc rem iudicibus firmaret, *vix eſſe, inquit, cur tantopere angerentur, viri enim innocentiam animae eius proſuturam.* 10. MEVRSIUS in *Ferdin. Alb. l. 2. p. 22. a in f.*

De



De Venetis legitur, quod circa A. 1619. seqq. Antonium Toscarinum, equitem & senatorem, inquilitores Reipublicae communicati cum Hispanis consilii accusauerint, & publico suspendio affecerint, cum tamen insons postea repertus, publicoque iudicio non sine graui grauissimae Reipublicae nota proclamatus fuerit. HYBERVS *rer. in orb. gest. tom. 2. lib. 2. sect. 3. c. 6. §. 4. in fin.* Cum Ioanni Tassio Rigenisium Secretario multis meritis insigni, ab infestis ipsi, perfidiae & seditionis crimina obiicerentur, nullis vero documentis conuinci posset, post longam processus procrastinationem ipse vna cum Gotthardo Wellingio syndico, acerbissima tortura fuere vexati, vt nunquam patrata confiterentur, quo ex hac confessione supplicio affici possent. Nam immanitate tormentorum saepius repetitorum, se fuisse coactos, ad affirmandum id, de quo ne cogitarunt quidem, in confessione conscientiae facta, & scriptis ante mortem, ad regem ipsum, senatum, heredes suos litteris, id contestati sunt. Triennio post commissarii etiam regii in urbem venientes, causa cognita, iniuste caesos pronunciarunt, ac mortuos pristino honori ac famae restituerunt. SALOMO NEVGEB. *hist. pol. lib. 10. p. 763. seqq.*

§. XVIII. Nec parum horum numerum augere videtur innocenter illa ex imputato crimine *magiae* combusta hominum multitudo. Percurramus vel fugitiuo saltem oculo scriptores processuum de *sagis* conscriptorum, non sine animi horrore mirabimur ex leuiusculis indicii executionem factam fuisse. Sufficiat ex innumeris vnum istud exemplum Eleonorae Galligagae Antraei in Gallia vxoris, ob hoc crimen, per senatus sententiam condemnatae, capite truncatae, & igne combustae, gaza eius & omni pretiosa supellestile regi addictis. GRAMOND. *lib. 2. hist. Gall. p. 162. PIASEC. c. l. ad A. 1617. p. 306. de qua tamen*

HYBERVS

*Innocentia ex imputato magiae combusta.*

BERVS c. l. sect. 2. c. 9. §. 5. in fin. scribit: *pro imperio magis quam iuris merito non sine ipsius plebis miseratione, ipsam publice punitam fuisse, bonis in fiscum, i. e. nouorum regis amicorum crumenam, redactis.* Scimus enim, antiquis temporibus vt & hodiernis in quibusdam locis, stupendo zelo in sagas grassatum fuisse, adeo, vt, quaecunque saltem vel artibus superstitiosis vel etiam naturalibus vicino aut alii nocuerit, illico magiae rea iudicata & inde torture subiecta, solitam, si confessa fuerit, magiae sustinuerit poenam. Praeterea veritas delicti non ex his caussis tantum, sed innumeris aliis concludebatur. Ita si magici criminis rea confiteretur, se adhuc aliam vidisse in monte Bructerorum tripudiantem, commessantem cum caeteris conuentus sodalibus ipso diabolo praesente; si insensibili stigmate suspectae corpus-notatum fuerit; si in aquam frigidam proiecta non submerferit, sed supernatauerit, & quae similia, de quibus plena manu agitur in diss. B. BODINI de fallacib. magiae indiciis, illico ad inquisitionem processere, vnde factum, vt innumerae innocentes perpetiendis cruciatibus inidoneae, crudelitatem, aut potius imprudentiam iudicum, sua cum strage, expertae fuerint. Hinc ex huiusmodi indiciis condemnatas, innocentem mortem pertulisse, hodie fucio & fraude illorum a viris doctis detecta, iam satis constat, adeo vt in aprico sit, poenam sagarum insufficiens esse argumentum ad euincendum imputatum crimen. Conf. hanc in rem THOMAS. diss. de magia & orig. ac progr. process. inquis. contra sagas §. 5. seqq. GOTTFRIED. WAHLRIE in der deutlichen Vorstellung der Nichtigkeit der vermeyneten Hexereyen und des ungegründeten Hexen- Processes. Excell. DN. WILLENB. exerc. fabb. XXVII.

*Pœna hæreticorum. Ne-*

§. XIX. Ne vero metas nobis praescriptas excedamus, lubet exemplis his acquiescere, plura qui auct, legere adeat

OLDE-

OLDEKOP. in app. obseru. crim. ERASM. FRANCIS. *im gatur haere-*  
*hoben Trauer-Saal*, & alios. Ceterum si poena in prae-<sup>sin esse cri-</sup>  
 supposito tali facto, quod ob turpitudinem criminis no-<sup>men.</sup>  
 mine venit, vt vere commissum euincere nequit, quid poena  
 poterit in crimen vertere, quod natura sua tale non est,  
 nec consultata ratione tale haberi potest? De *haeresi* loquor,  
 quae nihil aliud est, quam opinio, qua quis ab alterius opi-  
 nione dominante & publice approbata circa fidem & eius  
 fundamentum differat. Cum vero huiusmodi dissensus  
 absque malitia, imo ex bona intentione fieri possit, dum  
 quis persuasum habet, se ita credere & agere oportere, cri-  
 men vero sine dolo ~~velo~~ non committatur, apertum erit,  
 haeresis crimen haberi non posse. THOMAS. *probl. an*  
*haeresis sit crimen.* COCCEL. *diff. de iure circa haeret. §. 20.*  
*seqq.* Nihilominus ~~tamen~~ constat, illam poenis & quan-  
 doque capitalibus vindictam fuisse. A coetu iure Ro-  
 mano haereticus, & si sit clericus, ab officio ecclesiastico  
 excluditur. *L. 2. §. fin. l. 3. §. 2. C. de summ. trinit.* Si con-  
 tumaciter resistat, priuilegia intuitu religionis indulta eam-  
 que concernentia amittit, *l. 1. C. de haeret. testamenti fa-*  
*ctionem*, tam actiuam quam passiuam, perdit, *l. 4. §. C.*  
*de haereticis. Authen. credent. C. eod. sepultura ecclesiastica*  
*ipsi denegatur, c. 8. X. de haeret. c. 2. eod. c. 12. X. de*  
*sepultur.* & qui a catholicae ecclesiae & IV. conciliorum  
 formulis Romanaeque ecclesiae traditionibus recedit, se-  
 culari traditur potestati, vt igne concremetur. *c. pen. X. de*  
*haeret. c. 1. eod.* Nolle si velis exempla haereticorum,  
 ad has poenas damnatorum, leges talia de STANISLAO  
 STADNITZIO, MARTINO KRONITZIO, STANISLAO  
 ORICHONIO, apud NEUGE. *c. l. lib. 8. p. 579. seqq.* &  
 alia apud ARNOID. *in der Kirchen- und Ketzer-Historie*  
*lib. 16. c. 18. §. 29. & c. 21. §. 3. & 28.*

Tom. VI.

Rrr

§. XX.

*Ratio iniqui-  
tatis ibi re-  
solvitur.*

§. XX. Praecipua ratio poenarum in haereticos statu-  
tarum ea esse perhibetur, quod nolint ab imputato reli-  
gionis errore recedere & puriorem doctrinam amplecti.  
Quale vero delictum est, alterius religionem amplecti  
nolle? quale facinus hominibus in album diuorum relatis  
adorationis cultum denegare? In omni societate ad id re-  
spicitur, vt homines communioni sese ita accommodent,  
quo eidem bene sit, bene vero esse potest societati, etsi  
vnus alterue diuersas ab aliis amplectatur opiniones, modo  
non discordias & sectas societati noxias erigere studeat. Ad  
hanc perpendas quaeso, num tali dissensu committatur ali-  
quid, quo Reipublicae vel priuato noceretur, vel ex quo  
haeresis crimen aestimanda esset? Nihil vero huiusmodi  
esse cuius sana ratio dictitat. Opinio enim de Dei cultu,  
mentis opus est, quo nihil ad ciuitatis salutem confertur,  
nec tranquillitati quidquam detrahitur, sed quod propriam  
alicuius respicit salutem, liberumque est, nec vllius nisi  
soli Dei iudicio submissum. Quid enim est, ad credenda  
aliquem vi compellere, quatenam barbaries, suam opinio-  
nem, de qua tamen aliud alteri persuasum est, commina-  
tionibus, & si hac non suffecerint, cruciatibus obtrudere?  
ea certe conscientiarum libertas esse debet, vt non igne,  
neque ferro aliisque suppliciis ipsi imperare sit integrum;  
quippe nihil crudelius esse potest, quam aliquem, ad am-  
plectenda conscientiae suae & sanae rationi impossibilia,  
doloribus adigere. Clarius id ipsum demonstrari poterit  
exemplo & doctrina Christi, verae religionis auctoris, apo-  
stolos suos inermes in orbem mittentis, vt docendo, hor-  
tando, rogando homines ad sui cultum commouerent,  
nulla vero externa imperii vi ad hunc eos cogerent, quod  
hi quoque in plantanda ecclesia strictè obseruauerunt. vid. Dn.  
*PRÆSES in dissert. praelim. iur. eccles. protest. Vol. 2. de  
iure circa libert. conscient. Dn. RECHENB. P. 2. dissert.  
bist.*

*hifl. polit. diff. de religione armis defend.* §. 9. Quae cum ita fe habeant, & tamen faepiffime acerbius in difsentientes procedatur, innotefcit, proueniffe hoc ab his, qui fine cauffa faeui funt, quorum faeuitia tamen nequicquam argumentum criminis alicuius commiffi erit.

§. XXI. Quae cum ita fint, euident est & plus quam manifestum, martyres, qui in perfecutionibus vitam fuam pro fide faluifica depofuerunt, extrema paffos fuiffe nullo praecedente delicto; neque enim in crimen vocari poteft, magis Deo quam hominibus obedire. DN. BVDD. in *inftit. theol. moral.* P. 2. c. 3. Sect. 2. §. 6. KORTHOLT. *hiflor. ecclef. Sec. I. & II.* ARNOLD. in *der Abbildung der erften Chriſten* L. 1. c. 17. §. 5. & lib. 4. c. 9. feqq. Tale martyrium, & fic fupplicium fine crimine fubierunt Iudaei ob recufatum gentilifmum & efum carnis fuillae ab Antiocho trucidati 2. *Maccab. VI. & VII.* Ioannes *Matth. XIV. 10.* feq. de quo AVGVST. *Enarrat. in Pfalm CXL. pro lege veritatis, pro aequalitate, pro iuftitia ab Herode occifus, ideo fanctus, ideo martyr.* Stephanus *Act. VI. 8. feq. VII. 57. feq.* omnesque illi, qui in duriffimis iſtis gentilium perfecutionibus mortem paſſi, vid. BARON. *epit. annal. ad annos 92. 93. & feq.* CROCIVS in *groffen Märter-Buch* p. 4. feqq. nec non plures perempti in inquisitione Hispanica contra omnes a Pontificia religione alienos inſtituta & in hodiernum adhuc diem durante, ac adeo crudeli, vt liberi pro parentibus puniantur, nec copia contra delatores feſe defendendi concedatur. CROCIVS c. l. p. 961. feqq. GIBELLINVS in *Caefareo - Papia* P. 3. c. 7. §. 21. Noui quidem, quod perfecutores crimen in religionis diuerſitate finxerint conſtituerintque; aſt religionem, quae cogi nescia eſt, eiusque profeſſionem in claſſem criminum reſerri non poſſe, ſaniores mecum facile proſitebuntur, & antea demonſtratum eſt.

Rrr 2

§. XXII.

Non exasperata poena criminis atrocitatem cuiuscit.

§. XXII. Considerandum adhuc venit, vtrum exasperata poena argumentum criminis maiori cum atrocitate commissi esse possit, cum, si vere eadem adfuerit, auctae poenae causa esse soleat? Quoniam vero omnium natura ita comparata non est, vt ad mansuetudinem & iustitiam inclinet, sed nonnulli hominum ita animati sint, vt ab altero vel ex humani generis imbecillitate vel ex accidenti aliquo illatam iniuriam, etiam quoquo modo vindicare non reformident, tuto colligere licet, potuisse quoque iudicem priuato affectu impulsu ad duriores poenam accendi. Animaduertit vitium hoc Syracid. X. v. 6. monens, non succensendum esse proximo ob quamvis iniuriam ac cum petulantia iniuriola nihil agendum esse. Quae in vernacula lingua sic reddita: *Räche nicht zu genau alle Missethat, und küble dein Mütblein nicht, wenn du strafen solt.* Ita quoque TESMARVS ad Grotium de I. B. & Pac. lib. 2. c. 20. §. 5. lit. 5. de abusu in exercenda vindicta conqueritur, dum inquit: *Dolendum, quod tam frequenter accidat, vt vindictam petamus non tam ob id, quod nobis abest, quam ob poenam ipsam.* Scire autem debemus, 1) hoc esse contra naturam humanam, quae poenam non expetit, nisi ob bonum aliquem finem, 2) cadere maxime in illos, qui parum rationis habent. Ac ita minime sequitur: Cuius duriori poena affectus, ergo atrocioris criminis reus erit.

Vulgus credit punitum semper esse nocentem.

§. XXIII. Quod igitur, cum exemplis, tum rationibus haftenus euictum, id ipsum ad eam nos deducit sententiam, vt statuamus, opinioni vulgi, qui causas veras ab apparentibus non facile discernit, omnes illos clamores attribuendos esse: numerari quemcunque punitum inter sceleratissimos, famam eius apud posteros infamiae nota aspersam, publicum supplicium ad terrorem aliis incutiendum, vt a pari perpetrando delicto sibi caueant, ipsi inflictu esse.

Recti-

Rectius subducto calculo concludimus; grauiſſima poena affectum, nec tamen legitime conuiſtum, innocentem eſſe, ex ea ratione, quod condemnatio facta fuerit, vel ab inſultante in gratiam alterius iudice, inaudita cauſa, *l. 32. ff. de iniur.* vel per imprudentiam aut errorem eius, vel ad falſa teſtimonia, vel aliis de cauſis, quae ab omni ratione abhorrent, omnique iure, moribusque ſaniorum populorum improbatæ ſunt. conf. DN. RECHENB. *diff. hiſt. pol. Part. 2. diff. 22. de innocent. inaudit.*

§. XXIV. Variis vero modis, licet non ſtatim, ſuo tamen tempore, innocentia hæc probari poterit. Vel enim ſingulari aut miraculoſo Dei auxilio hæc manifeſtatur, vt factum hoc fuiſſe in caſu pudiciſſimæ cuiusdam Comitiffæ in Gallia, marito ob adulterium ſuſpectæ, ac id eo leonibus obiectæ, absque vlla tamen læſione ab iisdem relictæ conſtat, vbi conſperta fraude, qua aulae magiſter contra eam uſus fuerat, ipſe leonibus obiectus, ac illico dilaniatus. HARSDÖRFER *im Schauplatz iünmerlicher Mord-Geſchichten* P. 6. hiſt. 139. Vel ſi puniendus conſtanti imperterritoque animo innocentiam ſuam defendat, aſſertamque morte obſignet, adeo vt per vim magis obtritus, quam legitime criminis conuiſtus ſit, atque nemo eandem in dubium vocet, ſed videat iuſtitiam potentiae ſuccumbere debuiſſe. Confirmatur hoc exemplo CONRADINI regis Siciliae & Neapolis, qui damnatus capite a Carolo Andegauenſe, innocentiffime ſe mori, ad vltimum vſque vitae halitum teſtabatur. Vid. SCHVRTZFL. *in op. hiſt. pol. c. 13. §. 3.* LANSIVS *in orat. contr. Gallos* p. 282. ſeqq. ZIEGL. *in theatr. temp. p. 1410. ſeqq.* Innocentiam quoque detegere poteſt captus poſt aliquod temporis ſpatium verus criminis auctor, aſſerens innocentem loco ſui fuiſſe puniſtum, vt huius exemplum legitur apud SIMON. van LEVWEN *in cenſ. forenſ. P. 2. l. 2. c. 7. n. 20.* & aliud pro-

positum in §. 17. cap. 2. Innotescet porro innocentia, si saluus & incolumis ille, in quem crimen commissum dicebatur, reperiatur. ANNAEVS ROBERT. *rer. iudicat. l. 1. c. 4. supra §. 17.* Postremo si moribus conscientiae impulsus iudex, contestando innocentiam a se puniti, iniquam condemnationem confiteatur; vel denique aliis modis, quos enarrare nimis longum foret.

*Deductio innocentiae  
semper con-  
cedenda.*

§. XXV. Cum vero innocentia innocenter puniti non aliter *legitime* demonstrari queat, quam legitima eiusdem deductione, sequitur, ut semper audiendi sint, qui innocentiam eius, qui ultimum supplicium iam passus est, vel ad perpetuos carceres condemnatus vel alio suppliciorum genere adfectus demonstrare intendunt, atque hunc in finem postulant, ut ad eam admittantur, & denuo pronuncietur. Neque enim sententia condemnatoria in criminalibus vnquam in rem iudicatam transit, neque ipsa defensio vlli subiecta est praescriptioni, *l. 4. de requir. vel absent. damn.* adeo ut, si vel maxime absens ut contumax condemnatus & dignus iudicatus sit, qui ultimo afficeretur supplicio, postea deprehensus tamen a defensione non sit praeccludendus. Ita vero simul necesse est, ut, deductione innocentiae oblata, denuo causa reuoluenda & acta vel transmittenda, vel quod tutius, a commissariis ad hoc specialiter deputatis, acta reuolunda, & sententia secundum ea ferenda sit. Hoc enim non facto, publice de innocentia puniti constare & plenaria restitutio fieri, multo minus iudex, qui sententiam condemnatoriam inique tulit, puniri potest. Parem itaque effectum non habet priuata innocentiae deductio publice typis edita & diuulgata, ut saepe contingit, quae tantum priuata sententia est, quae saepe nomine fisci, alio edito scripto, refellitur, ut vnice iudicium priuatum penes lectorem manere debeat.

§. XXVI.



§. XXVI. Quemadmodum itaque ob crimen vere <sup>Innocenter</sup> commissum poenamque secutam, puniti status prior dete- <sup>punito succur-</sup>riori conditione grauius mutatus; ita probata dicto modo <sup>ritur restitu-</sup>innocentia, restitutione in integrum, pristinum famae suae <sup>tione iustitiae.</sup>splendorem omniaque iura adempta ipsi iterum, si adhuc in viuis est, attribuenda esse, iustitia desiderat. Est haec restitutio *iustitiae l. 1. §. fin. ff. de quaest.* qua omnia iura & bona, (quoniam sententia ex falsa causa lata retractanda) quae restitutionem patiuntur & ante condemnationem possedit, innocenter punito restituntur. *L. ult. §. fin. C. de sentent. pass.* Hanc vero restitutionem etiam iudicem inferiorem facere posse ob *l. 1. §. 10. ff. de postul. verbis: quam princeps vel senatus indulget*, putat MEVIUS P. 8. D. 172. A quo tamen merito recedit, soli principi hanc restitutionem attribuens IOAN. VOET. *comment. ad ff. tit. de sentent. pass. & rest. §. 1.* ad minimum ut sententia inferioris iudicis a principe confirmari debeat, *l. 1. §. f. de quaest.* Licet enim reuera insons condemnatus, nocens tamen sententia iudicis pronuntiatus, & praecauendum, ne sub praetextu restitutionis iudex inferior actum gratiae exerceat. Necesse hinc erit, quia sententiam semel a se latam reuocare non facile potest, ut vinculum legis, poenas damnato irrogantis, laxetur ab eo, qui legis condendae ac iustis ex causis tollendae & abolendae potestatem habet. *l. 27. ff. de poenis. ANT. MATTH. de crim. lib. 48. tit. 19. c. 5. n. 7.*

§. XXVII. Ut autem scias, quid sit in integrum restituere, honoribus & ordini tuo & omnibus ceteris Te re- <sup>Restituitur</sup>stituere, inquit ANTONIVS IMP. in *l. 1. C. de sentent. pass.* & restit. *l. 1. c.* per plenissimam restitutionem, de qua hic agimus, omnia ipsi per sententiam amissa adiudicantur. Hinc existimatio eius & fama restituenda. HVB. *prael. ff. d. t.* Verissime enim dixit ICtus in *l. 22. ff. de his qui not. inf. ictum fustium alicui famam non adimere, sed causam,* adeo

adeo vt, si causam infamiae iniquam fuisse demonstret, integram eandem vi legis recuperet. Paulus se aliquoties a iudacis inique flagellatum esse fatetur; sed *caussa* deerat: qua de causa fama eius illaesa mansit. Idem quoque de capitaliter puniro, & per iniustam poenam famam amisso asserendum. Factum illud quoque fuisse, probatur exemplis Tassii & Wellingü, quibus, cum inique trucidati intelligerentur, pristini honoris & famae restitutio contigit.

*Bona restituenda.*

§. XXVIII. At, cum plerumque illis non tantum fama, sed & bona auferri soleant, iustum quoque erit, vt bona adempta & in fiscum redacta ipsis, vel eius haeredibus restituantur. *l. 1. ff. l. 4. 11. 12. l. ult. pr. §. penult. & ult. C. de sent. pass. & rest.* Adhaec, si interea temporis ex bonis innocenter damnati fructus percepti, aut ipsa bona alienata ac ad tertium translata fuerint, singula haec ipsi reddenda, cum ita restituendus sit, ac si nunquam condemnatoria sententia interuenisset, ne alias reliquae poenae ibi remaneant, vbi nullum delictum fuit. Concessa vero infanti restitutione, minime affirmari poterit, possessoribus rerum harum iniuriam fieri, aut ius aliquod quaesitum adimi, cum ii *sine causa* eadem detineant, nec aliter considerandi, ac sub conditione aliqua possidentes, qualis hic fuit, si condemnatus nocens fuerit; vt ita declarata eius innocentia, illico possessio eorum finiatur. 10. VOET. c. l. §. 4. Loquimur vero hic de damnato, cuius innocentia ex post facto omni ex parte in lucem protrahatur. Aliud igitur de nocente condemnato, & ex gratia principis plenissime restituto, dicendum erit, de quo, quid quoad fructus & bonorum alienatorum restitutionem obtineat, vid. VOET. d. l. §. 3. BACHOV. ad Treutl. Vol. 2. disp. 31. th. 7. lit. c. LAVTERB. coll. pract. d. 1. §. 6. & 7.

*Recipit iura commercio.*

§. XXIX. Cum vero innocens ille plenissime restitutus sit, omnia quoque iura, quae ante sententiam habuit, recu-

recuperabit. Ad commercia itaque tractanda admittendum, testam-  
 dus erit, quae cum sint de genere permissorum, *arg. l. 1. mensurum & contractuum.*  
*§. 3. ff. de pact. l. 6. C. de reuocat. donat.* haec ea liber-  
 tate exercebit, ac si nunquam ab iis exclusus fuerit. Nec  
 est, quod de restitutione iurium testamentorum dubitemus.  
 Poterit testamentum condere, instituere vel exheredare  
 liberos, ac inter extraneos pro arbitrio suo disponere. Nec  
 ab adeunda hereditate institutus vel ab intestato ad here-  
 ditatem vocatus cognatus, actionibusque pro consequenda  
 in iure competentibus instituendis arcendus erit. Deni-  
 que si restitutus ob poenam inflictam ab alio iniuriis lace-  
 feretur, minime actio iniuriarum ipsi deneganda. *arg. l. 15. §. 34. & 41 l. 32. ff. de iniur.*

*§. XXX.* Verum enim vero in commoda habentem *Salus tamen*  
 onus quoque redundare, sana ratio dicitur. In restitutum *oneribus.*  
 itaque quoad commoda onera quoque redundabunt. Quam  
 ob rem, si antea tutelae officio functus fuerit, ad eandem  
 gerendam iterum adstringi poterit. *arg. l. & §. ult. ff. de*  
*sent. pass. l. 8. ff. de tut. & rat. distr.* Pariter quoque a  
 solutione aeris alieni, ante poenam contracti, non libera-  
 bitur. *arg. l. pen. ff. & pen. C. de sent. pass.* Nec denique  
 est, quod credamus, illum a ciuitatis oneribus, cum reali-  
 bus, tum personalibus, exemptum iri, cum restitutione illa  
 plus iuris acquirere non potuit, quam ante condemnatio-  
 nem habuit, nisi talis sit persona, cui ex speciali causa im-  
 munitas concessa sit, *conf. tit. ff. de mun. & vacat. & tit.*  
*de vacat. & excus. numer.*

*§. XXXI.* Omnia haec, de quibus diximus, in prio-  
 rem reduci possunt statum; vita autem, innocenti adempta *Ad pro mar-*  
 irrecuperabilis est, hinc impossibile, vt per restitutionem, *tyre politico*  
 quantumvis plenissimam, reducat. *habendus?*  
 Disquiritur itaque, *Neg.*  
 num huiusmodi innocenter punito honor martyrii attribui  
 queat? Sacrorum quidem martyrum numero, Dei intuitu  
*Tom. VI.* *Sss* *extre-*

extrema patientium, annumerari minime poterit, cum poena ipsi ex imputato crimine, in rempublicam commissio, inflicta fuerit. Videtur tamen, probata summa eius innocentia, passio illa analogiam quandam martyrii politici & iuridici habere, quod describunt, quod sit: *passio innocentium ob honestum finem*. Enim vero vix est, ut hoc praedicatum ei attribuere queamus, quod inde probamus, quoniam honestus ille finis, vel in boni maioris procuratione, vel maioris mali evitatione, si ista alia ratione obtineri non potuerint, consistere debet, SALMAS. in *defens. reg. seqq.* BECMAN. in *hist. orb. c. 4. §. 11. p. 574.* conser. 10. SCHULTZ *dissert. de martyr. iurid. & polit.* Cum itaque ob huiusmodi finem innocens poenam perpeffus non sit, sed ut criminosus trucidatus, firma manebit ista conclusio, illum post fata minime honore *martyrii* condecorandum esse.

*Qua poena  
iudex puni-  
endus.*

§. XXXII. Sufficiant haec de innocenter punito: videamus etiam, quid de iudice, sententia sua infontem condemnante, sentiendum sit. Communem doctrinam amplectentibus distinguere placet; aut eundem ex *imperitia*, seu *culpa*, aut vero ex *dolo* & proposito, sciens innocentem esse, condemnauit, ex odio, arrogantia, vel etiam auiditate concessam iurisdictionem stabiliendi ad capitalem sententiam procedens. Priori casu laesae parti & reipublicae ex quasi delicto obligatus erit, in tantum, in quantum aequum videbitur iudici, errorem eius imperitiamque consideranti. pr. *l. de oblig. quae ex quas. delict. l. 5. §. 4. ff. de O. & A. l. fin. ff. de variis & extraord. cognit. BACHOV. ad Treutl. Vol. 1. disp. 18. th. 10. lit. g. verb. Et libero. PVFF. de I. N. & G. lib. 3. c. 1. §. 7. Tesm. ad Grot. l. 2. c. 17. §. 13.* Dum enim officium acceptat, eo ipso asserere videtur, se sufficientem, se peritum esse; hinc, si ex post facto se talem non gesserit, iustissime ad satisfactionem

nem laeso & reipublicae faciendam adigendus erit. SCHNEID-  
DEW. *ad pr. l. d. t. n. 5.* B. DN. HOPP. *ad d. pr.* Posteriori  
autem casu ex vero delicto conveniri poterit, *l. 15. §. 1.*  
*ff. de iud. l. ult. C. de poena iud. qui mal. iud.* adeo, vt, quem-  
admodum L. XII. Tab. pretio corruptum iudicem, & con-  
tra omnia iura sententias pecunia vendentem, ac hinc male  
iudicantem, capitali poena plectendum asserit, ita pari  
modo etiam hic iudex insontem non de iure, sed facto vita  
priuans, ad capitale supplicium condemnandus erit. vid.  
SPEKH. *quaest. iur. cent. 1. qu. 24.*

§. XXXIII. De iudice inferiori hic agi, qui ob factum hoc a superiore condemnari potest, haud difficile intelli-  
gitur. Iam vero suboritur quaestio, an princeps, in his  
terris superiorem non agnoscens, & a vinculo legum quoad  
poenam liber, animaduersione aliqua poenali affici possit?  
ad quam negatiue respondemus. Cum enim par in parem  
non habeat imperium, princeps vero superiorem non  
agnoscat, soli Deo vindicta committenda erit, non impu-  
nitum huiusmodi delinquentem, legumque diuinarum  
transgressorem relicturo; & ita nec princeps, licet in his  
terris legibus fuerit solutus, diuinam effugiet nemesein. Im-  
perantium enim peccata peculiari curae sibi esse testatur,  
vindicans eadem, aut ademptione vitae, aut incusso animi  
stupore, aut alio modo, adeo, vt omnipotentem eius ma-  
num sentiant, agnoscantque, Deum esse regum arbitrum,  
MEYRSIVS *lib. 3. rer. Danic. cr. fin.* COMINAEVS *lib. 8.*  
*commemor. rer. gest. c. 17. in fin.* aut ea ipsa in poenam aut  
explorationem populi tolerando. GROTIUS *de I. B. & P.*  
*l. 1. c. 3. n. 14.*

§. XXXIV. Pergo iam ad alterum membrum, quod  
eos concernit casus, quando *apparenter* poena illis infligi  
videtur, qui nullo inquinati sunt crimine. Notum est,  
ex delicto fluere obligationem ad poenam subeundam;

S s s 2

haec

*poenalis obli-  
gatio morte  
expirans.*

haec autem est personalissima, adeoque morte expirat nec ad heredes transit, l. 20. de poen. Id rectè docet ratio, id iustitia diuina commendat, docetque, *filium onerandum baud esse ex delicto patris*. Optime id euincit AVCTOR dans l' *essais de iurisprudence* p. 316. seqq. qui Parisiis anno 1694. prodiit. *Quel desordre, inquit, quelle desolation dans la société? Si la plus pure innocence est une sauvegarde mal seure contre les emportemens de la iustice irritée; si les crimes, que nous n' auons point commis, nous sont criminels; si pour le crime d' un autre la loi, & ses ministres nous condamnent à vivre & quelque fois à naître misérable; si les peines vont ainsi nous chercher dans l' avenir, ou du moins nous attendent au premier moment de nôtre naissance. Optime itidem CICERO lib. III. de nat. deor. ferreine vlla ciuitas latorem legis, vt condemnetur filius aut nepos, si pater aut auus deliquisset?*

*Per accidens  
poena ad ali-  
os quoque  
transire vi-  
detur.*

*1.) ex nascen-  
di conditione.*

§. XXXV. Haec vtut vera sint, nihilominus tamen contingit, vt per accidens poena eos quoque afficiat, qui nihil criminis commiserunt, non ex quadam *via facti*, aut *iniustitiae* pruritu, vnde, quae in priori membro dicta sunt, processere, sed ex ratione quadam iuris non adeo iniusta. Sic namque 1) haec contingere potest ex *nascendi conditione*. Quae ob delictum in seruitutem est deducta, eandem etiam *poenam* deriuat in liberos postea conceptos & natos, ex ea ratione, quod partus matrem sequatur quoad statum *libertatis & seruitutis*. Enim vero, quod liberi in statu serui nascantur, illis non *poenae* nomine obuenerit, sed vt *infortunium* quoddam, quod patienti animo tolerare debent. Nasci ex adulterio non est delictum eius, qui generat, sed qui generat; nihilo minus tamen ita nati *macula* quadam adpersi sunt, quae eos a variis iuribus excludit & magis *infelices* ex nascendi conditione facit, quam poenae obnoxios. Apparens haec poena, non vera est, aequo

aequo animo toleranda infanti, aequae ac is, qui seruus nascitur, sua debet sorte contentus esse.

§. XXXVI. Idem II) contingit ex ratione *ciuilis societatis*, quae multa commoda, sed etiam *incommoda* secum ferre solet. Inter haec referri debet vulgatum illud: 3) ex ratione societatis ciuili,

*Quicquid delirant reges, plectuntur Achiui:*

Quis enim est, qui nesciat, ob imperantium crimina & inultissimas inuasiones populi, a regis atrocitate abhorrentis, secutam stragem, & cum rege impio vniuersam rem publicam in eandem tractam fuisse ruinam? Verum haec mala magis *calamitates publicae*, quam *poenae* sunt dicendae, quae euitari non possunt, interim compensantur infinitis commodis, quae ex hisce societatibus in genus humanum redundant. Si pontifex Romanus ob delicta regum *interdicto* vniuersum ferit regnum, magis affliguntur subditi quam reges. Enimvero arcanis aulae R. consiliis hoc annumerandum, quae id vnice intendit, vt incendat subditos ad *seditionem*, & ita simul reges cogat.

§. XXXVII. Praeterea etiam III) ex ratione *quadam ciuili*, 3) ex ratione ciuili, *ciuili vel canonica* contingit, vt quaedam poena per *indirectum* heredes grauet, quae tamen non tam poena intuitu eorum dicenda, quam *detrimentum patrimonii casuale*. Etenim notum est actiones poenales, *ciuilitate* intentatas de iure *ciuili* dari contra heredes post *litis contestationem*. l. 139. pr. l. 164. de R. I. §. 1. in f. l. de perpet. & tempor. act. Per hanc enim quasi contrahitur cum actore, de soluendo iudicato, vnde noua obligatio nascitur, heredes etiam ligans. CARPZ. lib. III. resp. 38. in f. Quando ergo condemnantur heredes ad poenam pecuniariam soluendam, eam non soluunt, vt *poenam*, sed vt *debitum ex quasi contractu*, vt aes quoddam alienum. Canonica ratio quoque facit, vel canonica. vt heredes grauentur ex furtis, rapinis aliisque delictis defuncti, si vel maxime nihil ad eos peruenierit. c. f. de sepult.

*c. 5. de raptor. c. 3. de pign.* Volunt ecclesiae Romanae addicti heredes obligari, vt defunctum, restaurando damnum pro viribus hereditariis, ex purgatorio liberent, & animae eius consulant. Haec pietas imaginaria onus heredum aggrauat. De praxi huius sententiae vid. THOMAS. *de larua detr. act. l. aquil. & B. COCCIVS diff. de oblig. hered. ex del. defuncti sect. III. in f.*

*Criminales  
poenae quae-  
nus heredes  
affligere pos-  
sunt.*

§. XXXVIII. Quod criminalem concernit poenam, temperamento vsi sunt legislatores, ne facile eadem heredes affligeret. Neque enim per litis contestationem *criminales causae* ita in heredes deuolui possunt, vti *priuatæ*, cum de his quidem, non idem de illis pacisci permissum sit. *l. 27. §. 4. d. pact. l. 6. de publ. iudic. l. f. C. si reus vel accus.* Excipiunt tamen poenas ex bonis praestandas, quae ipso iure effectum habent; quamuis enim *sententia declaratoria* in iis necessaria sit, non tamen demum poena sese exserit, vbi condemnatio sequitur, sed statim eo momento, quo delictum commissum, vt ita per indirectum bona ad heredes transire non amplius potuerint. TIRAQUELLVS *ad l. si unquam. C. de reuoc. donat. v. reuertatur. n. 296. seqq.* Praeterea post *condemnationem* si delinquens mortuus fuerit, cum poena ex bonis soluenda dictata, v. c. multa fiscalis, confiscatio bonorum &c. haec per indirectum heredes tangit, sed quoad eos *apparens*, non *vera* poena est, cum post *condemnationem* id, quod poenam continet, non amplius ad hereditatem pertinuerit, cum haec ad heredem delata. B. COCCIVS *cit. l. sect. IV. §. 30. seqq.* quo hanc doctrinam egregie illustrat & a variis nodis liberat.

*4) ob criminis  
atrocitatem.*

§. XXXIX. Denique IV) *atrocitas paterni criminis* extra ordinem induxit imperantes, vt poena quodammodo liberos simul tangat, & parentes ita excrucietur & in ipsis liberis, quibus exitium pepererunt, eo magis plectantur. *Crimen* quidem, vt ait CALLISTRATVS in *l. 26. de poenis*,  
vel



*vel poena paterna nullum maculam filio infligere potest. Namque unusquisque ex suo admissio sorti subicitur, nec alieni criminis successor constituitur; nihilominus tamen in crimine perduellionis exorbitante contrarium constitutum est, ut exorbitans delictum exorbitante poena plecteretur, de qua in l. 5. C. ad L. Iul. Mai. plenius agitur. Non hic inquiram in poenae antiquae iustitiam, qua perire liberi debebant supplicio paterno; sed tamen paucis, quod humanius in l. 5. cit. surrogatum est, examinabo. Scilicet id, quod in liberos perduellium statuitur quoad bona, ignominiam, cetera, patri poena est, liberis infortunium. Audiamus CICERONEM lib. V. de nat. Deor. inf. parentum scelera filiorum poenis lui acerbum quidem; at id praeclare legibus comparatum esse, ut caritas liberorum amiciores parentes reipublicae redderet. Sic etiam olim patres Tole-  
tani, pro temperamento suo seueriori, constituere, ut liberi ex impudicis clericis nati, seruituti illius ecclesiae ad-  
dicerentur, cui patres praeescent, c. 3. C. 15. q. 8. quod rur-  
sus magis in poenam patris quam filii constitutum.*

§. XL. Properabo paucis ad vltimum membrum, *Vltimum*  
ostensurus, veram poenam quandoque ei infligi, qui cri-  
mine carere apparenter videtur. Id vero nullam iniustitiae  
labem habet, cum defectus criminis apparens, crimen non  
excludat, sed incautos tantum fallat, ut externo colore  
saepe decipiantur, quo iudex cautus decipi non debet.  
Non multus ero in enarrandis illis casibus, quibus quis ex  
delicto alieno puniri potest, idem, quod suo modo concur-  
rat ad delictum, quia tunc punitur ob delictum proprium  
magis, quam alienum, de quibus agit B. STRYK. de imput.  
facti alieni. Nec me diffundam in eam quaestionem, qua  
ratione illi, qui criminis perduellionis scientiam habent,  
ob silentium plecti possint iuxta l. 5. C. ad L. Iul. Mai.  
cum hanc prouinciam satis erudite iam occupauerit & ex-  
orna-

*In seditione  
praerupta  
saepe mox  
quis plectitur  
sine processum  
ambagibus.*

ornauerit GUNDLING. *in diff. de silentio in crim. laes. Mai.* Id vnicum vero tantum tango, quod, praerupta seditione erumpente, saepe accidat, vt forte fortuna deprehensi mox vltimo adficiantur supplicio, si forsan aliter motus publici sedari non possint. Id igitur fit *non poenae festinatione*, quae nouerca iustitiae est, *sed praeueniendi periculi causa*, vt loquitur VLPIANVS in l. 6. §. 9. *de ini. rupt. irrit. fact. testam.* Equidem ita contingere potest, vt, qui innocentes sunt, plectantur, cum mox, causa non sufficienter cognita, puniantur. Enimuero si vel maxime deprehensi, auctores seditionis & motuum publicorum non sint, ad minimum tamen in culpa, imo delicto versantur, quod turbatoribus publicis sese adiunxerint, & periculo, in quo se perire posse sciuerant, sese exposuerint. Quod si ergo ita pereant, sua culpa, pereunt, neque inique puniuntur, si publicae quietis restaurandae ratio talem publicam vindictam in continenti desideret. Quod enim morari non recipit, regulis iurium ordinariis haud est subiectum.

CLARISSIMO  
DN. RESPONDENTI,  
CAROLO FRIDERICO STEINHARTO,

GEDANENSI,  
S. P. D.

PRAESES.

Quaquam auctor tibi non fuerim in eligendo hoc the-  
mate, sed proprio, vt adferis, Marte illud elegeris,  
& pro viribus tuis satis optime enucleaueris, enucleatam-  
que dissertationem mihi obtuleris, ingenue tamen fateor,  
eam

eam materiam mihi non ingratam fuisse, sed admodum placuisse, praesertim cum animaduverterim, Te satis probe vires animi Tui in hoc labore exercuisse & eruditionis partae documentum egregium statuisse. Sollicitus fuisti de *iusto & iniusto*: optime conscius, iurisprudentiam *iusti & iniusti* scientiam complecti. Disputasti de *poena sine crimine*, quod quidem *συνεχόμενον* iuridicum recte dixeris; sed paradoxum frequentius forsitan deprehendes in *crimine sine poena*, si ad trituram forensis te contuleris. ludicum, qui noxios dimittunt, prohi dolor! maior est copia, quam qui *poenam sine crimine* infligunt. Si Deus vitam & vires Tibi concesserit, nouum campum in themate *de crimine sine poena* enucleando, habebis, in quo exsultare seseque dilatare possit oratio & meditatio. Ego interim de hoc specimine Tibi publice gratulor, conatibusque Tuis egregiis applaudo atque quaeuis prospera & secunda rebus Tuis apprecor. Vale. Dab. d. 16. Dec. 1721.





EXERCITATIO CIL

AD LIB. XLIX. PAND. TIT. VII.

D E

EXECVTIONE PENDENTE APPELLATIONE VALIDE FACIENDA.

CAPVT I.

DE EXECVTIONE PER APPELLATIONEM REGVLARITER SVSPENDENDA.

ARGVMENTVM.

- I. Appellationum vsus & abusus. II. Quatenus suspendant executionem? III. Executio, rei iudicatae ultimus finis. IV. Sanctiones de ea promouenda. V. VI. Vis appellationis in suspendenda sententiae executione. VII. Explicatur L. i. ad SC. Turpill. VIII. Attentatum iudicis pendente appellatione exequentis. IX. X. Appellatio a definitiva ipso iure ligat iudicis manus, nec non ab interlocutoria mixta, non vero a simplici interlocutione. XI. Vis appellationis extra-iudicialis. XII. Iudex, notitia interpositae appellationis destitutus, attentatum non committit.*

§. I.

*Visitum, periculum & abusus appellationum.* **A**ppellandi vsus, quam sit frequens, quamque necessarius, nemo est, qui nesciat, ait VLP IANVS in l. i. de appell. & relat. simulque ostendit, vsum quidem eius insignem, sed tamen aliquando periculosum esse: utilitatem quidem inde deducit, quod iniquitatem iudicantium vel imperi-

*peritiam corrigat, vt oppressorum asylum vel praesidium recte dici possit hoc remedium: periculum vero ex appellatione imminens in eo demonstrat, quod nonnunquam bene latis sententias in peius reformet; neque enim, pergit, utique melius pronunciat, qui nouissimus sententiam laturus est.* Addi vero his inprimis debet insignis abusus, qui ex frequentia appellationum, quam ius canonicum peperit, promouit, commendauit, natus est, & adeo dilatat, vt multitudo & immortalitas litium aliunde deriuari nequeat, quam ex nimia appellandi licentia. *Longe enim contentiosius est iudicium appellationis, quam primae instantiae, vt recte ait LVDOLPH HUGO de abusu appellat. tollendo, in praefat. imo longe frequentior est vsus hodiernus appellationum, quam olim apud Romanos fuit, quod e re curiae Romanae visum fuerit, vsu earum admodum extendere, sub praetextu defensionis necessariae ad quaecunque decreta, mandata, interlocutoria, imo etiam ad grauamina extraiudicialia, quo eo frequentior aditus esset ad curiam Romanam, ex hoc vero insigne ad auctoritatem papalem incrementum accederet.* Neque vero hic abusus in iudiciis ecclesiasticis tantum substitit, vnde appellationes ad curiam Romanam porrigebantur: mox etiam ad subsellia iudicum secularium pertransiit, qui ex praesidio auctoritatis papalis litium antractus, vsu, & modum ex iure Canonico petierunt, & in rem suam verterunt, vt omnium iudiciorum docet status praesens. Inde vero executio sententiarum sistitur, cursus litium admodum tardatur, & suum cuique in effectu sub colore appellationis nondum sopitae denegatur.

*Ex iuris canonici decretis.*

*Vnde executiones impediuntur.*

§. II. Quamuis vero per appellationis interpositionem regulariter iudici ligentur manus, eique obstaculum iniiciatur, quo minus ad executionem procedere queat; in tam insigni mole tamen appellationum e re iudiciorum, imo

*Ex suspens.*

*Quandoque  
tamen eae li-  
cite fieri pos-  
sunt.*

*Progressus ad  
propositum  
thema.*

*Ordo dicendo-  
rum.*

*Prompta iudi-  
catorum exe-  
cutio saluta-  
ris.*

communis & publici boni fuit, de rigore hoc aliquid remittere, & non obstante appellatione ad quaecunque iudicia etiam suprema Imperii, executionem vel etiam ulteriorem progressum in causis quandoque permittere, ne alioquin lites fierent immortales, quod optimè observavit inuictissimus Imperator CAROLVS VI. in Capitul. art. 17. censuitque: *Dass dadurch die abgeurtheilte Rechtfertigung wieder zur Bahn gebracht, und die erhobenen Streitigkeiten an dem Käyserlichen Cammer-Gericht oder Reichs-Hof-Rath gar unsterblich und die lutz. kraftloß gemachet werde.* Non quidem nego, id extra ordinem fieri; salutare tamen multis in casibus est, vt e re mea visum fuerit, in huius argumenti explicatione, vires ingenii periclitari, & simul appellationum ad suprema Imperii tribus interpositarum rationem habere atque inquirere, in quibus causis casibusque executionem sententiae vel ulteriorem litis progressum haud sistant? Id vero commode hoc expediri potest modo, vt hoc capite regulam, de executione per appellationem regulariter suspendenda, breuibus praemittam atque illustrem; capite sequente vero licentiam exequendi ob denegatum appellationi effectum suspensuum demonstrem, & tandem capite vltimo eandem rursus defendam propugnemque ex causis, quae aperte appellationi temere susceptae locum non faciunt, eamque etiam a iudice inferiori licite reici docent.

§. III. Recte censet MATTHIAS COLERVS de processu executiuo P. II. cap. 1. n. 62. executionem sententiarum esse partem principaliorem iudicii, quippe ad quam vniuersus strepitus & apparatus tendit, & sicuti neruus iurisdictionis in imperio consistit, ex hoc vero exequendi facultas dependet, ita auctoritatem magistratus nihil magis conseruat, atque tuetur, quam prompta iudiciorum mandatorumque executio. lus enim redditur inter inuitos & relu-

reluctantes, manu militari coercendos, iuxta l. 68. de R. V. l. 38. §. 1. de verb. oblig. & tamen omnino necesse est, atque iustitiae rationibus conueniens, vt post sententiam audita omni & discussa lite prolatam rei iudicatae vigor ad effectum deducatur, vt sanciunt Imperatores in l. 8. C. de executione rei iudicatae, pariterque l. 2. §. 3. C. eodem. l. 32. Cod. de transact. repetunt. Est ergo EXECVTIO <sup>Cuius definitio</sup> nihil aliud quam actus iudicialis, quo ad id, quod vel per sententiam pronunciatum, vel reo absolute iniunctum est, auctoritate iudiciali inuitus adigitur. Vnde extremum in iurisdictione recte dicitur in l. 1. §. 1. D. si quis ius dic. non obtemperauerit; quia ad eam non aliter deuenitur, quam si sententia vel iussui magistratus condemnatus obtemperare prorsus recusat, & ita executio extremus seu ultimus est actus iurisdictionis, in quo reus recte dicitur extrema experiri. Cui enim executio imminet, extrema metuit, <sup>Vinque desiderat, atque necessaria est.</sup> qua locutione utitur SYETONIVS in Calig. cap. 54. n. 6. & in Vespas. c. 4. n. 7. vel etiam extrema sustinet, vt cum APVLEIO lib. 1. de Asin. loquar, quia non aliter contra inuitum vigor iudicati ad effectum deduci potest, quam per remedia coactiua, quibus respublica nulla carere potest. In hoc differunt praecepta morum seu doctorum & iudicum. Illa coactionem talem non admittunt, si animo spontaneo non suscipiuntur, nec hoc ipso doctrinae aut auctoritati eorum aliquid detrahitur. Enimvero haec coactionem omnino desiderant, sine qua iudicis auctoritas, ac salus reipublicae & iustitiae effectus esse nequeunt. Conf. CARPZOV. in proc. crim. qu. 106. n. 95.

§. IV. Haec in iure naturae & communi fundata doctrina etiam in legibus Imperii cognita & confirmata est <sup>Quod illustratur ex legibus imperii.</sup> Admodum seite in Handbab. des Land-Friedens zu Worms de a. 1495. eiusque praefatione dicitur: Alle Ordnung, Gebot, und Rechtfertigung sind unversänglich,

wo sie mit standhaftiger Handhabung nicht bekräftiget und vollführet werden. Nihil verius hoc asserto, cum, sicut campana sine pistillo inutilis prorsus est, ita leges & iudicata, quae ius inter partes faciunt, sine prompta executione frigeant. Verus querela imperii fuit, *Spirae spirant, lites non expirant*, quam abolere quovis modo laborarunt Caesar, Statusque Imperii, adeoque in *Ordin. Cam. de a. 1517. zu Worms §. 18. de mediis fuere solliciti*: Damit die höchste Klag und Nachrede im Reich und Cammer-Gericht erwachsen, indem gesagt, daß niemand zu gebührlichen Vollziehung seiner gehalten Urtheil kommen möge, abgestellt und gemildert werde. Denuo in hoc argumento perficiendo desudavit *Ord. Cam. Wormatiens. de a. 1521. tit. Execution der Urtheil belangend 31. §. 1.* Dieweil biß anber zu Zeiten der Execution der gesprochenen Urtheil am Cammer-Gerichte etwas Mangel erschienen, und dann ein jedes Urtheil, so dem nicht gebührlich Vollstreckung geschiebet, wenig Frucht bringet, damit nun binstürter männiglich seines erlangten Rechts an unsern Cammer-Gericht desto sorderlicher Vollenziehung und Execution bekommen möge, so haben wir mit Recht und Verwilligung der Stände geordnet und gesetzt, ordnen und setzen hiemit, daß einem ieden auf sein Anrufen, der Urtheil und Recht daselbst erlangt und erhalten, an der Partbey, so der Urtheil verlustig ist worden, ein Gebots-Brief und executorial bey einer namlichen poen nach Gestalt der Sachen, durch unser Cammer-Gericht und Bessitzer erkaunt werden soll, halb dem Fisco und halb dem gewinnenden Theil zu bezahlen, nach Ueberantwortung des Gebots-Briefes in N. Zeit, solchen erlangten Urtheil zum allerförderlichsten Folge zu thun. Quae vterius adducuntur remedia coactionum, hic omitto, id vnice duntaxat inde colligens, repetitis vicibus ab Imperio paratissimam



nam iudicatorum executionem adornatam praescriptamque fuisse. Rursus in *R. I. Noriberg. de a. 1524. §. 24.* de nouo imperium curam suam huc direxit: *Damit an gebührlicher Execution gesprochener Urthel im heiligen Reich kein Mangel sey, und sich deshalb niemand beklagen möge.* Eaque de causa in casu contumaciae sedulo voluit: *Ernstliche Vollenziehung zu thun, und darüber strenglich zu halten.* In *R. Imp. Aug. de a. 1530. §. 86.* commissariis iniunctum: *Ob deshalben (sc. wegen der Execution) ein Mangel wäre, dermassen Einsebens zu thun, daß die gesprochene Urthel forderliche Execution erlangen möge.* Speciatim vero in *Ordin. Cam. de a. 1555. P. III. tit. 49.* accuratior modus exequendi oder weiterer Fürsorgung der Execution des *Kaiserlichen Land-Friedens* und gesprochener Urthel determinatus, pluraque huic nouiter addita sunt in *R. I. de a. 1654. §. 86. sqq. 159. sqq.* Et quia in primis executio eorum; quae in *Instrumento Pacis* constituta & consensu belligerantium communi conuenta erant, necessaria fuit, anno 1650. peculiaris *Recessus der Friedens-Executions-Haupt-Recess*; anno praecedente vero arctior exequendi modus, & a. 1648 *Caesareum executionis Edictum* publicata fuerunt. Quae rursus causam huius argumenti serio agunt, & necessitatem eius summam agnoscunt. Denique etiam ipsis in *capitulationibus* fidem suam adstrinxerunt Imperatores, de executione nullo modo impedienda, sed prouocanda. Nouissime *CAROLI VI. capitulationi art. 17.* hoc sponsonis caput adiectum: *Wann in Reichs-Hof-Rath oder Cammer-Gericht ein End-Urthel gestellet, und dasselbe kraft Rechts ergriffen, so sollen und wollen Wir dessen Execution in keinerley Weise und Wege hemmen oder bindern, vielweniger dasselbe verschieben, sondern damit nach der Reichs-Hof-Raths-und Cammer-Gerichts-Ordnung schlechterdings ohne einige Ver-*

*Verzögerung und Betrachtung einiger dem Rechten nach wider die Execution nicht zulässige Exception verfahren, und vollziehen, und dergestalt einem jedweden ohne Ansehung der Person schleunig zu seinem erstrittenen Recht beistehen. Quia vero verendum erat, ne quandoque condemnati ad auxilia extraneorum Principum confugerent, & hoc modo vigorem rerum iudicarum impedirent, inde in art. cit. huic publico malo medicina quaerenda fuit, quod indigitant haec sponsonis verba: Wir sollen auch res iudicatas Imperii gegen alle auswärtige Gewalt kräftiglich schützen, und maintainiren, auch auf begebenden Fall einige Potentaten oder Republicken die ordentliche Execution des Reichs verhindern, sich derselben einmischen oder widersetzen würden, solches nach Anleitung des Instrumenti Pacis oder Executions-Ordnung und der Reichs-Constitution abkehren, und alle behörige Mittel dagegen vorwenden.*

*Inde 1) iudex imploratus executionem denegare nequit.*

§. V. Quemadmodum vero maiestas imperii summorum tribunalium in exacta executione iudicatorum & mandatorum continetur, ita pariter inferiora iudicia atque Statuum Imperii tribunalia eandem adhibere debent sollicitudinem, ne vigor iudicatorum, infidiis condemnatorum eludatur. Inde 1) iudex legitime imploratus eam denegare aut retardare nequit, sicut ubi a Camera denen Cräyß-ausschreibenden Fürsten eines oder benachbarten Cräyßes executio demandata est, illam declinare nullo modo possunt, vel ut dicitur in Rec. Imp. de a. 1654. §. 160. welche dunn auf solchen des Cammer-Gerichts Befehl und des obliegenden Theils gebührlich Ansuchen ihm fürderlichste Hülffe, und Vollenziehung mitzutheilen schuldig seyn sollen.

2) Ad executionem constitutus commissarius de iu-

len. 2) Quodsi mediate sit executio, per demandatum alteri executionem, qui sententiam iniustam esse cognovit, nihilominus eam exequi tenetur, quia non cognitio, sed executio

executio ei iniuncta est, vt censuit Pontifex in c. 28. *vers. si iudicatus*  
quia vero. X. de officio & potestate iud. deleg. Hoc vero *cognoscere*  
a) de meris executoribus intelligendum, quibus nudum *nequit.*

executionis factum sine vlla causae cognitione iniunctum:

b) qui ex priuata scientia, & sic extra acta cognitionem  
iniunctae sententiae habent; graue enim & periculosum ad-  
modum foret, si, vbi notorie ex actis de nullitate & iniu-  
sitate sententiae constat, executioni eandem mandare. c. 2.  
de crim. falsi. Ad minimum integrum est executori de-  
ferre quaestiones, quae inciderunt, ad superiorem. cap. 5.  
X. de sentent. & re iud. GAIL. l. 1. obs. 113. n. 8.

3) Si iudex in se, *Iudex infe-*  
index in exequendo deest officio suo, a superiori per man- *rior a superi-*  
data sine clausula executoria compellendus est, veluti si *ori per com-*  
in Camera Imperii, ad quam appellatum, reiecta est pro- *pelli ad exe-*  
vocatio, vel prior confirmata sententia, & iudex a quo le- *quendum cogi-*  
gitime interpellatus, differat aut. denegat executionem, Ca- *potest.*  
mera legitime implorata parti victrici, mandatum execu-  
toriale contra iudicem a quo, vt sententiam suam execu-  
tioni mandet, concedit, vt plenius declarat GAIL. l. obs.

113. n. 15. 4) Si vel maxime exceptiones nullitatis, simi- *4) Reiectis ex-*  
lesue, de quibus agit BERLICH. P. I. concl. 84. executioni *ceptionibus*  
opponantur, nihilominus tamen, si altioris indaginis sunt, *altioris inda-*  
eam non retardant, cum pro iudicato praesumptio militet, *ginis.*  
& hoc in effectum deducendum. GAIL. cit. l. n. 11. & l.

obs. 127. in fine. Denique 5) si iudex in exequendo mo- *5) Alioquin in-*  
ram facit, tenetur, actione in factum ad interesse, si per *dux ad inter-*  
moram eius factum est, vt postea executio inanis fieri co- *esse teneatur.*  
perit, de quo plenius actum in diss. B. I. S. STRYKII de

mora iudicis.

§. VI. Praesupposui vero sententiam in rem iudicatam *Appellatio sa-*  
transisse; etenim si intra decendium ab ea appellatum est, *men suspendit*  
executio sistitur, & iudici inferiori ligantur manus, vt *executionem.*  
omnia in statu quo relinquere teneatur. Habet enim ap-

Tom. VI.

V v v

pella-

pellatio duplicem effectum, a) *deuolutium*, ratione *causae*, quae ad iudicem superiorem per prouocationem deuoluitur: b) *suspensiuum*, ratione *executionis*, cum appellatione interposita nihil nouari oporteat, sed *integer status causae* relinqui debeat, qui eidem non seruaretur, si contra condemnatum ea executioni daretur. *l. vnic. princ. §. 1. & 3. D. nihil nouari interposita appellat. TEXTOR ad R. Imp. de a. 1654. disp. XI. §. 25. LANCELOTTVS de attent. P. 2.*

*Si vel maxime  
iudex infe-  
rior eam non  
recipiendam  
cridat.*

*c. 12. in praef. n. 86. & 93.* Neque aliud dicendum, si vel maxime iudex a quo appellationi haud deferendum credit, vt perspicue docet Ictus in *l. 6. D. de appell. recip. & sciendum est*, ait, cum appellatio non recipitur, praecepti iuris constitutionibus, omnia in eodem statu esse, nec quicquam nouari, etiamsi contra fiscum appellatum sit, eumque, qui appellationem non receperit, opinionem suam confestim per relationem manifestare, & causam, pro qua non recipit, appellationem. Prouocat Ictus ad constitutiones Imperatorum, quarum etiam, repetita eadem sententia, fit mentio in *l. 2. C. de appell.* Quo circa Episcopus presbyterue per sententiam depositus, appellatione interposita, officio interim fungitur, omnemque exercet iurisdictionem, vt recte LANCELOT. *cit. l. n. 94.* obseruat; quia effectus sententiae, appellatione pendente, quiescit, sistiturque, atque incertum est, vtrum effectum sit habitura sententia.

*Appellatio  
non exstinguit  
sententiam.*

*De sensu l. 1.  
in f. ad Sc.  
Turpill.*

§. VII. Improperie, vel plane *abusive* loquuntur, qui sententiam per appellationem exstingui cum LANCELOT. *cit. loco n. 126.* asserunt, prouocantes ad *l. 1. in fine D. ad SCtum Turpilianum.* Quamuis enim Ictus hanc prode sententiam videatur, prouocationis remedio condemnationis exstinguitur pronuntiatio; contextus tamen docet negative haec legenda esse verba. Nam condemnatus erat accusatus, sed prouocauerat, & accusator postea desisterat, quae-

quaerebatur: an in SCtum Turpilianum inciderit accusator? Ait ICtus: *prope est, vt incidisse videatur*, cum nondum accusatio finita sit, & prouocationis remedio condemnationis non extinguatur pronuntiatio, vt legendum prorsus exillimo. Affirmatiua enim lectio errorem manifestum continet, cum sententia tantum appellatione suspendatur, vt dicitur in l. 32. §. 3. C. de appell. & l. 11. C. de reb. creditis, non extinguatur. Quid enim si iudex appellationis eam confirmet? quid si appellans deserat appellationem, fatalia negligat, vel eidem renunciet? Hoc casu prior sententia statim in rem iudicatam transit; illo vero vires accipit ex confirmatione, vt ad iudicem primae instantiae pertineat executio. Neutrum fieri posset, si per appellationem interpositam sententia prior exstincta foret, quod posteriori casu nec reuiuiscere, nec prior confirmari posset, sed noua sententia esset ferenda. Quocirca si quis iudicio infamante condemnatus appellauit, pendente iudicio inter famulos non habetur. l. 6. §. 1. de his qui not. infamia. quia, an sententia sit effectum habitura? nondum constat, sed ex euentu appellationis demum dependet. Nec obstat, quod lectio affirmatiua quadrare magis videtur ad decisionem ICti, cuius intentio huc redire videtur, nondum finitam esse per hanc sententiam accusationem, quae finita videatur, si negatiue legenda foret ratio ICti. Etenim huc potius ratio ICti redire videtur, appellatione interposita continuari adhuc accusationem, nec condemnationis sententiam extinguere, sed tantum suspendi, donec appellationis instantia fuerit finita. Nec asseri potest, ICtrum de effectu condemnatoriae sententiae intelligendum esse, quia etiam hic tantum suspenditur, non extinguitur.

§. VIII. Quocirca si iudex non obitante appellatione executionem suscipit, attentatum committere dicitur, quod in continenti reuocandum, l. 12. & 13. C. de appell. imo

*Alioquin iudex exequens attentatum committit.*  
ipso

ipso iure nullum est, vt plenius euincit LANCELOT. *de attent. P. II. c. 12. concl. 17.* & illustrat *c. 34. X. de appell.* Etenim inde liquet, quod post prouocationem interpositam lata ab inferiore iudice sententia sit ipso iure nulla, adeoque excommunicatio post appellationem decreta prorsus viribus careat, vt Pontifex in *c. 52. X. de appell.* recte censet. Quocirca etiam executio omni carere debet effectu, quae appellatione interposita, imo etiam intra decem dies appellationi dictos suscepta, quod *praepostera* talis executio eo tempore facta, quo nondum sententia vires rei iudicatae acceperit, quamuis postea haud fuerit appellatum, quia nihilominus iure prohibente facta, LANCELOT. *cit. loco n. 15.* atque ea de causa iudici illicite & de facto exequenti nulla infertur iniuria, si hoc casu reus restitisset executioni. Iudex enim attentans committit *spolium*, instar priuati habetur, & de *spolio* ad plenariam restitutionem conueniri potest. CARPZ. *l. III. resp. 108. BLVM. in proc. camerali, tit. 53.* Confirmatum hoc est in *R. I. de a. 1654. §. 59.* atque de attentatis hoc modo cautum: *Und wenn gegen die ausgelassenen inhibitionen gehandelt, oder attentiret worden, solches auch notorie und, incontinenti zu erweisen wäre, sollen hinfübro auf Begehren des Appellanten alle mandata de reuocandis attentatis auch extrajudicialiter erkannt, und solcher Punct förderst zur execution gebracht, keinesweges aber der Supplicant mit seinem Begehren erst zum gerichtlichen Proceß verwiesen werden.* Conf. ord. cam. de a. 1555. tit. 13. §. 14. vbi dicitur: *es wäre dann, daß die attentata offenbahr oder sonst in continenti möchten dargethan und bewiesen werden, in welchen Fall dann dieselbige vor allen Dingen renouirt und abgethan, oder aber, da auf die poen der inhibition geklaget, gehandelt, und erkannt werden soll, was Recht ist.*

*Et spoliū.*

*Quod reuocandum statim.*

§. IX. Sciendum tamen est, vt appellatio hunc effectum *suspensiuum* consequatur, & iudex ab ulteriori progressu impediatur, 1) distinguendum esse iuxta c. 2. de appell. in 6. (vnde processus iuris communis originem traxit:) inter definitiuam & interlocutoriam sententiam. De appellatione ab illa haec Pontificis sententia est: *in nouata post appellationem a DEFINITIVA SENTENTIA interiectam, ante omnia per appellationis iudicem penitus reuocari semper debent; licet nondum inhibitiō a iudice superiori fuerit decreta. Quod ipso iure iudici manus ligentur, vt ad executionem progredi nequeat. Atque huc ea, quae §. praecedenti allata sunt, spectant. Quoad appellationem ab interlocutoria generatim decernit BONIFACIUS VIII. cit. l. illa vero, quae post appellationem interpositam ante definitiuam sententiam in nouantur, donec appellationis caussum veram esse constiterit, reuocari non debent. Valide itaque interin in causa ulterius progreditur, quod talis appellatio tantum punctum incidentem concernat, & plerumque interponi solet temerarie litis protrahendae causa, quod quacunque ratione praecauendum est. Ad id tamen limitatio, nisi iudex appellationis inhibeat canonice (vel legaliter) iudici a quo appellatum extitit, ne procedat, quod facere de iure & sic legaliter potest, postquam ei constitit per appellationem emissam, ex probabili causa fore ad se negotium deuolutum. Regulariter ergo iudex superior appellatione hac coram se introducta non statim decernit inhibitionem, sed in veritatem grauaminum ante omnia inquit, & ita decernit, vtrum sit appellatio recipienda nec ne? GAIL l. obs. 130. n. 7. & obs. 144. n. 4. Interim vero, omisso articulo appellationis, ad appellati instantiam, inuito etiam appellante in causa progreditur iudex, cuius rei multa exempla in camera extare testis est Dn. DE LVDOLF. de iure camer. sect. I. §. XIII.*

*Praeterea si a definitiua appellatum.*

*Secus si ab interlocutoria.*

*Nisi inhibitiō decreta.*

*Quod illustratur ex iure canonico, quo praecautur, ne temere fiat inhibitio.* n. 24. p. 192. in fine. INNOCENTIVS IV. in c. 3. de appellation. in 6. item, ne statim iudex superior inhibeat, decernit, quod si obiciatur (ab appellato coram iudice ad quem) ex iniusta causa seu minus legitima ante sententiam appellationem interpositam extitisse, & ex eo non esse appellationem huiusmodi admittendum, nequeunt praedicti Archiepiscopus vel eius officialis (ad quem appellatum) prohibere, ne procedatur in causa, nisi prius appellatione recepta, velut emissa ex causa probabili cognoscere incipiant, de causa huiusmodi, an sit vera.

*Es ex R. I. de an. 1594. §. 3.* §. X. Nova declaratione hoc illustratum in Rec. imp. de an. 1594. §. 93. Wenn aber von gemeiner interlocutoria, so doch appellabilis ist, appelliret wird, soll alsdenn nach gemeinen beschriebenen Rechten (quibus verbis ius canonicum indubie designatur) nicht inhibiret werden, es sey denn evidens periculum in mora, oder daß daraus ein

*Appellatio statim ligat iudici manus in sententia vim definitivae habente.*

*Non in simpliciter interlocutione.*

damnum irreparabile erfolgen müsse. Equidem de iure canonico a quavis interlocutione appellari posse, certum est, & quamvis concilium Tridentinum hoc ad interlocutorias vim definitivae habentes, & quae damnum irreparabile, seu quod per definitivam reparari nequeat, restringat; in protestantium iudiciis tamen haec coarctatio assumpta & probata non est nisi per speciales constitutiones iudiciarias. Id tamen nihilominus observandum, appellationes a tali interlocutoria, quam mixtam vocant, eundem effectum suspensivum ante omnem inhibitionem habere, quod vim definitivae dicatur habere, & secundum naturam definitivae reguletur, ut recte tradit LANCELLOTTVS de attent. P. II. c. 12. limit. 1. n. 57. sqq. Dicitur autem interlocutoria vim definitivae habens, quae super puncto incidente, utroque audito, rationibusque utrinque productis, in forma sententiae definitivae lata: e contrario quod ad unius instantiam duntaxat decernitur, simplicis decreti vel resolu-



*resolutionis tantum habet rationem, in rem iudicatam non transit, sed semper reuocari potest, l. 14. D. de re iudic. atque licet a tali decreto quoque secundum ius canonicum appellari queat, haec tamen prouocatio ante inhibitionem non impedit, quo minus iudex possit ad vltiora pergere; c. 2. de dolo & contumac. in 6. nisi 1) forsan appellationi interpositae derulisset, quia iudex, quantum in se fuit, a se iurisdictionem abdicauit eandem. c. 5. de appellat. in 6. 2) interlocutio vel decretum ad vnus instantiam impetratum, negotio principali praeiudicaret, veluti exceptioe peremptoria repulsa; vel 3) negotium nullum redderet, vtpote si legitimatio ad causam a reo desiderata, a iudice esset neglecta. c. vlt. de appell. in 6. BLVM. in proc. cam. tit. 54. n. 22. LYNCKER. de extraiud. grauamine c. VIII. §. 8.*

§. XI. Praeterea ius canonicum adeo late produxit <sup>In extrajudiciali appellatione pariter inhibito non statim decernitur.</sup> appellationes, vt etiam a grauamine extrajudiciali, quod a parte infertur, appellari queat, quae prouocatio itidem habet effectum <sup>suspensiuum</sup>, sed tamen <sup>inhibitio</sup> non statim <sup>statim decernitur.</sup> decernenda. Id aperte prouisum in *Rec. imperii de an. 1594 §. 93.* *Also soll auch in extrajudicialibus appellationibus, ehe und zuvor die iurisdiction und appellation gnugsam fundiret und iustificiret, vor der Kriegeres-Befestigung, oder zum wenigsten ehe der Gegenheil darüber gehöret, durchaus keine inhibition darüber erkannt werden.* Sunt enim tales appellationes, a grauamine per partem illato, magis *simplex querela*, seu prouocatio ad causam, c. 5. X. de appell. adeoque prius alter audiendus est, antequam decernatur <sup>Suspenditur tamen, quod gerendum est.</sup> *inhibitio*. Interim operatur, vt quod gerendum est, prouocatione facta, suspendi debeat, ne fiat; alioquin attentatum committitur: quae autem aliter sunt postea, grauamen non attinentia, haud recte ad attentata referri queunt. Declarat hoc exemplo idoneo L. B. de LYNCKER de grauam. extraiud. cap. VIII. §. 18. n. 4. si appellatum fuit.

fuiſſet, ne electio inſtans per *compromiſſum* fieret, eo tamen non obſtante maior pars *compromiſiſſet*, electio foret nulla & ad *attentata* referenda. Quid vero ſi electus electioni ſibi factae non conſentiret, & capitulum ad aliam electionem per *ſcrutinium* accederet, vocatis, ſed comparere nolentibus, appellantiſ: electio hoc modo facta, non repugnat appellationi, & valide reputanda. Quocirca appellatio talis non impedit, quo minus ad alia, quae appellationi non repugnant, progreſſus fieri poſſit.

Appellatio  
on ſuſpēdit  
ntentiam,  
niſi inferior  
ſciverit ap-  
pellatum  
fuiſſe.

§. XII. Praeterea neceſſe quoque eſt, ut iudex a quo *notitiam* factae appellationis habuerit, qua deſtitutus eſſe poteſt, ſi coram Notario & teſtibus ad cameram imperii, prout plurimum contingit, appellatio interpoſita, quo caſu iudex a quo *attentatum* haud committit MEV. P. III. dec. 121. MYNS. Cent. IV. obſ. 45. Id etiam prouiſum in Ord. Camer. P. II. Tit. 29. §. 5. So aber ſolche Appellation (vorm Notario und Zeugen) dem Unter-Richter nicht inſinuiren, ſoll dieſelbe nichts deſto weniger von dem Cammer-Richter angenommen. Doch ſo der Unter-Richter in dieſem Fall auf Anruffen der Partbey mit der Execution oder ſonſten im Rechten verfahren würde, ſoll daſſelbige, daß alſo durch ihn, ehe und zuvor ihm durch das Käyſerlich Cammer-Gerichte inhibiret, gehandelt, nicht für attentat geachtet, auch der Appellant derhalben ſuper attentatis nicht gehöret, ſondern in puncto appellationis, wie ſich gebühret, zu procediren, und zu handeln, angehalten werden. Habet ergo talis appellatio effectum quidem *deuolutiui*, ſed *ſuſpenſiui* demum conſequitur, accedente inhibitione Camerae, obſervante TEXTORE ad Rec. Imp. de a. 1654. diſp. XIX. th. 47. Hoc etiam IDEM cit. loc. diſp. XII. th. 7. ad eum extendit caſum, ſi poſt decendium ulterius progreditur, ut a tempore ſcientiae a grauato interpoſita fuerit appellatio, iure permit-  
tente,

• Nec attentatum operatur.

tente, cum iudex in *probabili* versari possit *ignorantia*,  
 vtrum pars victa tenorem sententiae rescuerit nec ne? vel-  
 utri, si sententia *in vim publicati*, ad domum victo insinuata,  
 vt in quibusdam iudiciis moris est. Hoc casu demum  
 fatale decendii currit a *tempore scientiae*, adeoque contin-  
 gere potest, vt iudex elapso decendio ad executionem pro-  
 cedat, iuste existimans tenorem sententiae victo innotuisse.  
 Pariter cum de *iure communi* terminus introducendae ap-  
 pellationis sit arbitrarius, & iudicis a quo sit, in *apostolis*  
 hunc appellanti praefigere, l. 5. C. de appell. c. 4. X. eodem,  
 appellans hunc exacte obseruare, & non tantum appellatio-  
 nem intra illum introducere, sed etiam praeterea docu-  
 menta *factae introductionis & receptionis* a iudice superiori  
 petere, illudque iudici inferiori insinuare debet. Hoc *Quod etiam*  
 non facto iudex inferior in iusta existens ignorantia, ter- *dicendum, si*  
 mino dudum elapso, ad executionem *non possit de-*  
 rum procedit, licet appellans iusto impedimento, quo mi- *cere appel-*  
 nus iudicem de recepta appellatione certiorare potuerit, *lans, introdu-*  
 detentus fuerit, quod quidem eum a poena *desertionis* ex- *am esse debi-*  
 cusat, non tamen operatur, vt iudex in poenam *attenta-*  
 torum incidisse dicatur. LANCELOTT. de attent. P. II.  
 c. 12. Limit. 14. n. 6.

## CAPVT II.

DE EXECVTIONE PENDENTE APPELLA-  
TIONE VALIDE SVSCEPTA OB SVBTRACTVM  
APPELLATIONI EFFECTVM SVSPENSIVVM.

## ARGVMENTVM.

I. *Remediis contra sententias, veluti restitutioni in inte-*  
*grum, reuisioni, supplicationi, ex iusta causa ne-*  
*gatur effectus suspensiuus.* II. *Idem obtinet in appel-*  
*latione ob facultatem appellandi iusto latius productam.*

Tom. VI.

XXX

III. An

III. An ideo suspendatur executio? IV. Executio pendente appellatione facta, retractatur ob sententiae reformationem. V. De cautione in hunc euentum praestanda. VI. VII. Appellatio effectum suspensiuum non habet 1) in decretis prouisionalibus ratione sumtuum litis, VIII. 2) in causis alimentorum futurorum, IX. siue officio iudicis siue iure actionis exigantur. X. XI. Ex quibus causis in alimentis locus esse possit effectui suspensiuo. XII. 3) In causa mercedis famulorum. XIII. An idem obtineat in mercede ex locatione praediorum? XIV. 4) in causa dotis, XV. 5) in causa subsidii charitatiui, XVI. 6) in causa decimarum, XVII. 7) in causis moram non ferentibus, XVIII. 8) in executiis, XIX. 9) in cambialibus. XX. 10) an in causa depositi? XXI. 11) an in causa sequestri? XXII. 12) in sententiis, quae secum trahunt executionem, XXIII. 13) in remediis possessoriiis, in quibus iure Rom. exulat appellatio. XXIV. In remedio summario retinendae possessionis cessat effectus suspensiuus. XXV. Admittitur ex speciali iusta causa. XXVI. An in remedio ordinario vel in remedio adipiscendae & recuperandae possessionis obtineat?

## §. I.

*Appellatio  
quandoque  
caret effectu  
suspensiuo.*

**R**egulam per compendium hoc in argumento praemittere, & paucis explicare, necessum fuit, ut eo felicius & facilius illud, quod ab ea recedit, & executionem, pendente appellatione, admittit, illustrare, atque debita diligentia ex iurisprudentiae penetralibus eruere possim. Hoc ipsum vero tunc potissimum contingit, quando appellationi, quae iuxta regulam executionem quiescere facit, extra ordinem subtractus est effectus suspensiuus, quippe quod ideo

ideo factum est, vt iudex a quo valide ad instantiam victoris, ad executionem progredi queat. Neque vero hoc duntaxat *appellationi* accidit, vt quandoque effectus hic ei denegetur: nonnunquam etiam idem fatum alia *remedia iuris*, vt reuisionis, supplicationis, restitutionis in integrum sortiuntur, vt non impediunt executionem. Etenim

1) *restitutioni in integrum* petitio praecipue contra rem iudicatam hic tribuitur effectus, vt omnia in pristino statu relinqui debeant, donec causa finita fuerit, vt traditur in *l. vn. C. in integrum restitut. postulata, ne quid noui fiat*, qua de causa etiam impeditur executio rei iudicatae, aequae ac si appellatio interposita esset. *l. 47. de Min.* Aliquando tamen effectus hic eidem subtrahitur, & executio iudicati non suspenditur, vbi non tantum eius causa est *altioris indaginis*, sed praeterea ex coniecturis probabile iudici videtur, per *calumniam meram & excogitatam* malitiam hoc remedio reum executionem impedire, de quo iudex ex circumstantiis arbitrabitur, praestita etiam a victore cautione idonea de re restituenda cum omni causa, si victor reformatoriam obtinuerit. Quocirca executio non differtur, nec exequendo *attentatum* committitur, per *c. 6. X. de in integr. restitut.* Etiam contra *sententias camerales* ex nouis causis concessa est restitutio cum effectus suspensiuo per *ord. cam. P. III. tit. 51.* non aliter tamen, quam si iudici camerae liqueat, eam non peti calumniose, oder *gefährlicher Weise, oder aus Ursachen, so vormahls in Gerichts-Hindeln angerogen, und deduciret worden* &c. vt dicitur *cit. l. alioquin executio* haud impeditur. Conf. Dn. de LVDOLFF *de iure Camerali* p. 317. n. 63. Praeterea 2) *reuisionis* Camerali ademptus est effectus suspensiuus, exceptis causis religionem concernentibus, per *R. l. de a. 1654. §. 124.* Setzen, ordnen, und wollen auch, daß gleichwohl der Effectus suspensiuus bey den gesuchten reuisionibus

nibus wider die Cammer-Gerichts-Urthel ins künftige aufgehoben, und nur allein deuolutius statt finden soll, iedoch mit der Condition, daß die Parthey, vor welche die Sententia gesprochen, und von denen die Execution begehret wird, genugsame Caution de restituendo auf dem Fall der Verluſtigung der Sachen in dero Reuision-Gerichte, leisten soll. Causis religionum effectus suspensius tamdiu relictus est, biß auf den Reichs-Conuent man sich hierüber ebenmäßig vergleichen möchte. Qua de causa augustissimus Imperator CAROLVS VI. in capit. art. 17. promisit, daß er sothane reuisiones nicht allein nach aller Möglichkeit beschleunigen, sondern auch die reuisiones durch gebührende mandata, so oft es vonnöthen, dazu anmahnen, und denselben keinen effectum suspensium zuge-

3) Supplicatio-  
tionum, non  
sine benefi-  
tione tamen.

stehen, noch gestatten wolle. Denique 3) supplicationum in aula Caesarea receptarum effectus suspensius adhuc litigiosus est: a) quod intuitu huius remedii correctio deficiat: b) in capitul. CAROLI VI. art. 17. diserte constitutum sit, daß mit der in Reichs-Hof-Rath gebräuchlichen supplication nach Inhalt des instrum. pac. art. 5. §. quoad processum iudiciarium. und nach der Reichs-Hof-Raths-Ordnung allerdings verfahren werden solle. Nec tamen in his sanctionibus quidquam de adempto effectu suspensio cautum videtur. Nihilominus tamen, quia iuxta art. 5. I. P. §. 55. loco reuisionis in camera vilitatae partibus grauatis a sententia in iudicio aulico lata ad Caesarem Maiestatem supplicare licet, & ita vtriusque remedii eadem iura esse videntur, vt; quod in illo nouiter constitutum, etiam ad hoc remedium applicandum esse videatur, testis est VFFENBACH. de senatu aulico cap. 23. p. 207. etiam effectum suspensium supplicationibus denegari; de quo tamen dubitat Dn. DE LVDOLEFF de iure camerali p. 338. in fine.

§. II. Etiam in appellationibus hoc ipsum contingere potest, vt, quamuis non absolute reiectae sint, sed effectum deuolutiui meruerint. *Generatim appellationi deest effectus suspensiuum tamen amiserint ex-legum dispositione.* Neceesse id potissimum fuit in causis *deest effectus suspensiuus in causis moram non ferentibus & appellationibus a decretis interimis ac prouisionibus,* vt docet IO. PONTAS in *causis moram non ferentibus & appellationibus a decretis interimis ac prouisionibus* dictionar. cas. conscient. voce appellatio, tom. I. p. 68. in quibus veritati nullum sit praecudicium, nec definitiue causa deciditur, sed interim pendente lite ex iusta causa aliquid decernitur in fauorem actoris, vel rei, cuius plenior effectus tamen a decisione causae principalis, & sic a futuro euentu dependet, quo intuitu cum interlocutoriis sententiis equiparari solent ex opinione B. STRYKII de remedio interim. c. III. n. 72. sq. prout in sequentibus sigillatim expendendum est. Equidem in causis *moram non ferentibus omnem exulare appellationem,* nec eam recipiendam esse, ius ciuile constituit, quod tales celerem expeditionem, non dilationem admittant. Ait PAVLVS in l. fin. de appell. recip. vel non: *De iure ciu. omnis exulabat appellatio.* Si res dilationem non recipiat, non permittitur appellare, ne vel testamentum aperiatur, ne frumentum in usum militum in annonae subsidia contrahatur, neue scriptus beres in possessionem inducatur. Inde vero colligi posset his casibus omnem sublatam appellandi facultatem, non vero appellationibus tantum ademptum effectum suspensiuum. Quod etiam in quibusdam ordinat. prouincialibus, v. c. Magdeburgensi c. 47. §. 7. repetitum; in ordin. vero iudic. cameralis Berolin. tit. XII. §. 25. salua appellatione processus summarius surrogatus. Enimvero hoc modo rationes subducendae forent, si ex iuris Romani doctrina appellationes vnice aestimandae essent. Constat vero, & vsus *Non de iure canonico.* fori frequentior plerorumque locorum docet, processum magis ad iuris canonici, quod multa innouauit, principia accommodari, & ita, quod supra monui, processum iuris

*Quo latius  
patet appel-  
landi facultas.*

communis inde *primario* hauriendum esse. Iam vero con-  
clamatum est, ius canonicum appellandi facultatem in in-  
finitum dilatasse ex causis *hierarchiae* propriis, & appella-  
tionibus adeo sub colore defensionis fauisse, vt a quouis  
grauamine etiam *extraiudiciali* appellare liceat. Obseruat  
id ipsum B. de LYNCKER de *grauam. extraiud. c. II. §. 2.*  
& 3 praemittitque, iura communia in iure romano & ca-  
nonico quaerenda esse: ad haec tanquam anchoram sacram  
post DEI verbum confugiendum: sine canonum ac canoni-  
starum doctrina magnum neminem euasisse, aut euadere.  
Deinde subiicit, in eo ius canonicum benignius esse, quod  
(secus atque ius ciuile) a qualibet interlocutoria appellari  
concedat: hanc indulgentiam tamen lites immortales red-  
didisse, & enormem Papae dictaturam fulcire, subditos vero  
cum magno reipublicae damno facultatibus exhaurire &  
emergere. Haec si vera sunt, opinio de praestantia iuris  
canonici, & eorum, qui studio eius incubuerunt, merito  
ad antiqui aevi commenta referri debent, quo vnicum iu-  
risperitorum praesidium in iuris communis studio quaere-  
batur: subsidia vero rei litterariae & antiquitatum penitus  
ignorabantur. Ceterum ipsa infinita appellandi licentia  
iure pontificio indulta ansam dedit, vt appellationes in illis  
iuris articulis, in quibus ius ciuile illis aditum praecluserat,  
simplicem causae deuolutionem ad suprema tribunalia ad-  
mitterent; suspensionem vero executionis negarent, id  
quod in antea adlatis capitibus factum est. Admitti enim  
appellationem etiam in causis moram non ferentibus doc-  
cet LANCELLOTTVS de *attent. P. II. c. 12. limit. 43.* vt  
tamen attentatum per executionem non committatur.  
Illustrat hoc idoneo exemplo MEVIVS P. III. *decif. 163.*  
de causae reparationis aggerum, quae appellationem ad-  
mittit, quoad effectum deuolutiuum, non suspensiuum. Sic  
enim, ait, n. 14. in not. intelligendum est, quod de appella-  
tionis

*Quodque su-  
spensiuum ef-  
fectum qui-  
busdam cons-  
titu ademit.  
Quae moram  
non habent.*



tionis exclusione dicimus, ita enim etiam accipitur, in quo illud fundatur, quod in his, quae cum morae periculo coniuncta sunt, appellatio non habet locum, nempe quoad effectum suspensiuum, seu ad executionem retardandam; non vero ut appellans plane non audiatur. Hanc diuersitatem postquam ius canonicum introduxit, approbavitque, infirmitis litigiis ansam dedit, quod appellantes grauiter resistere executionibus, pendente appellatione suscepris; lites de attentatis nouas mouere, & inhibitiones iudicis superioris requirere soleant. Etenim ab eo decreto, quo iudex a quo executionem decernit, rursus interponi solet appellatio, tanquam a nouo grauamine etiam ad cameram Imperii, de quo DN. DE LUDOLF de iure camerali p. 214. sq. efficiturque, ut ita iudicat: Sane si id fiat cum appellantis praeiudicio, (ut ab executionibus appellari solent.) iudici a quo a iudice intermedio permittatur interim executio) is utique a tali decreto appellare poterit, quia iniuriam parti iudex facere non debet. Iniuria fit, si appellationis effectus restringitur. Ergo si a tali decreto ad cameram appellatur, causae principalis discussio relinquetur iudici priori. In camera nulla alia fiet cognitio, quam super ea quaestione; an causa sit eius naturae, ut appellatio debeat habere effectum suspensiuum? Hoc rursus repetit p. 378. vnde liquet, nil tam certum liquidumque esse, quod non recipiat nouum ex appellatione obstaculum, praesertim cum articuli illi, in quibus appellationi ademptus esse dicitur effectus suspensiuus, ab interpretibus tot limitationibus subiici soleant, ut fere ipsae regulae hic tradendae officium suum penitus perdant, semperque iniquis litigantibus aditus ad impediendam executionem pateat.

§. III. Praeliminariter itaque duae quaestiones sunt executiendae, quarum prima est, utrum appellatio a tali decreto, quo pendente appellatione ob ademptum effectum suspensiuum executio decreta est, eam siliat, habeatque

effic. cum suspen-

Quod ad multa litigia ansam dedit,

ut ab executionibus appellari solent.

An ergo appellatio contra executionem seu obligatum effectum.

*finem suspen-*  
*dit executio-*  
*nem?*

effectum suspensium? Equidem palam est atque conclamatum, ab executione non admitti appellationem, l. 4. D. de appellat. l. 5. C. quas appell. non recip. c. 15. X. de sentent. adeoque, quia appellatio, si interponitur, contra iura interponitur, ea non recipienda, ut plenius euincit LANCELLOTT. P. II. c. 12. limit. 53. n. 15. sqq. nisi forsan ante pronunciationem & commissionem de exequendo oppositae, sed reiectae exceptiones forent, a quo decreto reiectionis appellatio interposita. IDEM cit. l. n. 38. Verum hoc sine dubio accipiendum est de casu, quo sententia condemnatoria in rem iudicatam transiit, quo facto ad instantiam victoris terminus solet condemnato praefigi, inter quem satisfacere debeat iudicato sub poena executionis, alio termino indubie faciendae. Talem casum vero quaestio adducta non tangit, quin potius praesupponit, sententiam non transiisse in rem iudicatam, interim tamen eidem sub poena executionis satisfaciendum, appellatione licet interposita, id quod cum per decretum appellandi necessario iniungendum, solent ab eo ut plurimum appellare, quo retardent executionem. Equidem dubium non est, quin inhibitione a iudice superiori decreta ante executionem, haec regulariter suspendi debeat; vid. LANCELLOTT. cit. l. limit. 6. n. 20. sqq. SCACCIA de appellat. c. XVII. limit. 4. n. 26. ante eam vero iudicem non attentare crediderim, si non obstante etiam hac appellatione executionem fecerit, quatenus causa in se & sua natura ita comparata fuerit, ut suspensius effectus appellationi non cohaereat, quod tunc appellationis processus denegandi a iudice superiori, & ipsa appellatio talis friuola reiicienda sit. De hoc casu ut plurimum valet assertum BERNHARDI Lib. III. de confid. c. 3. (ad quod prouocat IOH. PONTAS in diction. cas. conscient. voce appellatio, cas. 6.) non est appellatio suffugium, sed refugium, sed antidotum versus est in venenum, qui enim non vere

vere grauatus appellat, vt frequenter accidit, aut grauare intendit, aut tempus remittere. Hac de causa CLEMENS VIII. in c. 5. de appell. in 6. in haec rescripsit verba: cum appellationibus friuolis nec iustitia deferat, nec sit a iudice deferendum, si iudex inferior appellationem minus legitimam non admittat, etiam appellatore nihilominus prosequente superior de ipsa cognoscens causam ad priorem iudicem sine difficultate remittat. Verba vltima manifeste produnt, friuolam & irrationabilem a iudice inferiori neglige & reici posse, nec eam suspendere executionem & progressum causae, licet appellans constanter appellationi suae inhaereat, eamque coram superiori introducere conetur. Hunc in finem iudex superior non adeo facilem se praebere, in inhibitione decernenda, sed ante omnia ab inferiori relationem requirere debet; quo facto, ut plurimum reiciet appellationem. Cum autem, quae dici debeat friuola & irrationabilis, arbitrio prudentis iudicis relinquendum sit ex iudicio MENOCHII de arbit. iud. quaest. l. II. cas. 197. consequens est, ab eo qualitatis causae praecipue rationem habendam, & ad fundamenta iam tradenda respiciendum, quae si palam denegant effectum suspensum appellationi, etiam non habita ratione appellationis a tali decreto, quo executio iniuncta, hanc peragere potest, sine formidine committendi attentatum. Recte in thesi ait LANCELLOTTVS de attent. p. II. c. 12. limit. 6. n. 18. quod si iudex videt, quod reus malitiose proponat appellationem (vt plerumque in casu adducto fieri solet) & executionem differat, potest tunc appellantem repellere. Si vero causa dubiam habet qualitatem, & hoc intuitu contra executionem decretam appellatio interposita fuerit, merito interim desistendum, & superioris decisio in hoc puncto, super quo appellatum, expectanda, vtrum haec causa ita comparata sit, vt effectui careat suspensiuo.

Tom. VI.

Yyy

Conf.

Conf. SCACC. de appell. c. XVII. limit. 10. n. 9. sqq. n. 14. ubi recte monet, leges fore latas verbis, non rebus, si a tali mandato, quo ex qualitate causae, pendente appellatione executio decreta, cum pleno effectu appellare liceret.

Executio in  
his causis re-  
tractanda, si  
prior senten-  
tia reforma-  
tur.

§. IV. Altera observatio praeliminaris huc redit: quo effectu talis executio pendente appellatione fiat, & quid dicendum, si in iudicio appellationis prior sententia reformata fuerit? Quod si prior sententia simpliciter confirmatur, plenum executio habebit effectum, cuius vigor interim ab euentu futurae sententiae pendit. Ast si praeter spem & cogitationem reformata fuerit prior sententia, executio facta quoque retractanda, non ex causa attentati, quod hoc deest casu, sed ex prioris sententiae reformatione, quae omnem vigorem iam amittit. Recte hoc observavit LANCELLOTTVS de attentatis P. III. c. 24. n. 51. atque hoc modo rationes subduxit: quod si lata sententia pro dote (a qua quoad effectum suspensivum non licet appellare) si quoad devolutivum causa appellationis sit commissa, & interim sit facta executio, licet dicta executio non reuocetur, tunc per viam attentati, si tamen in secunda instantia feratur sententia contra dotem infirmatoria primae, tunc etiam ista executio reuocatur. Quod ex eo provenire dicendum, quia lata secunda sententia, (quae facit notorium) incipit constare de non-iure illius, qui obtinuerat executionem pendente appellatione. Et hoc referri possunt omnes alii casus, in quibus executio fieri potest etiam pendente appellatione ex eo, quia illa licet devoluat, tamen non suspendat, & in quibus lata postmodum sententia in favorem appellantis, executio reuocatur beneficio iniustitiae, & consequenter in omnibus casibus, in quibus attentata revocantur per sententiam latam in causa appellationis, & sic beneficio iniustitiae.

§. V.

§. V. Cum itaque executio talis lata demum sententia confirmatoria plenum consequatur effectum, pendente appellatione vero incertum adhuc atque dubium fit, an non postea reuocanda, & omnia in priorem statum restituenda sint, non inique appellans ab appellato cautionem exigit, de re cum omnibus fructibus in casum retractandae sententiae restituenda. MEY. P. I. decis. 23. n. 7. LYNCKER, de grauam. extraiud. c. VIII. §. 13. n. 5. Etenim 1) haec cautio etiam desideratur, quoties petita restitutione interim fit executio, prout §. 2. dictum. Pariter 2) si petitur executio pendente supplicatione de iure communi, cautio quoque praestanda per *authent. quae supplicatio. C. de prelib. imper. offer.* BLAS. ALTIMAR. de nullitate sentent. P. I. rubr. 1. p. 5. n. 69. MYNSING. 6. obs. 47. n. 9. Denique 3) etiam in Rec. imp. de a. 1654. §. 107. in causis cambialibus appellatione interposita fieri potest executio, sed sub hac limitatione, *mit oder ohne caution*, id quod ad similes casus, in quibus appellationi denegatus est effectus *suspensius*, etiam trahendum, cum disparitatis ratio doceri non possit, & sicuti victori hoc casu per promptam executionem succurrendum esse constituerunt, ita appellanti quoque prospiciendum, ne obtenta postea reformatoria inanis ei retractatio executionis fiat. Quia tamen clausula adducta, *mit oder ohne caution*, non absolutam necessitatem praestandi cautionem victori executionem vrgenti iniungit, arbitrio iudicis prudentis relinquendum, an & quatenus cautio necessaria videatur. Etenim 1) merita causae inuenti facile apparebit, vtrum appellatio ex calumnia vel grauaminibus non adeo probabilibus, an vero ex causa probabili suscipiatur, adeoque ex *grauaminum qualitate* super cautionis necessitate statuendum. Quamvis enim priori casu appellatio simpliciter vt friuola reici posse videatur, vt plurimum tamen iudex a quo consultius agit, si

• Aliquando  
et. am iurato-  
ria.

super receptione eius superiori iudicium relinquat, interim vero ex *qualitate causae* executionem faciat. 2) Saepe etiam contingere potest, ut idoneam cautionem per *fideiussores* victor, qui executionem anxie vrget, praestare non possit, quo casu, pro re nata, cautionem etiam *iuratoriam* admittere potest iudex prouidus, ut pluribus exornat GABRIEL ALVAREZ DE VALASCO *de priuileg. pauperum & miserab. personar. P. I. qu. 53. n. 25. & 26.* quod aliquotin fruita appellationi *effectus suspensiuus* est subtractus; veluti si pauperi alimenta vel salaria adiudicata, ut observat LYNCKER. *cit. l.* Imo ius canonicum in causis, quae *iure ciuili* nullam admittunt appellationem, non absolute, sed *secundum quid* duntaxat admisit appellationem, ut interim nihilominus executio fieret; aut ergo ab appellatione desistere, aut si eius beneficio frui vult, talem, qualis haberi potest, cautionem iuxta arbitrium iudicis tenetur admistere. Interim rarius actorem, qui executioni grauiter insistit, sine *cautione* esse dimittendum existimo, quod rationes iuris antea adductae reo faueant prospiciantque, & nisi praestetur, reo noua occasio executionem remorandi suppeditatur, adeoque consultius agit victor, si sponte statim eo in casu cautionem offert, ubi eam praestandam esse iudicat. Equidem 3) tunc cautionis petitio merito reiicienda videtur, si appareat ex *causae qualitate*, ne quidem ab actore restituendum aliquid esse, si vel maxime in lite succumbat. Sic quandoque, lite pendente, *provisionaliter alimenta & expensae litis* decernuntur, a quo decreto cum appellatur, appellatio talis, ceu mox indicandum est, *effectus suspensiuo* destituitur, & sic nec cautio necessaria esse videtur. Quamuis enim a) praeiudicialis quaestio extra litem non sit posita, utrum decretis *provisionaliter alimentis* cautio necessaria sit nec ne? adeo

Imo cessat, si  
nihil resti-  
tuendum est  
quicunque  
exitum causae  
habens.

Vel in decre-  
tis alimentis  
provisionali-  
ter.

UT COVARR. *practic. resol. c. 6. n. 7.* MOLINA *de Hispanor.*

nor. primogenit. L. II. c. 16. n. 41. *sqq.* BARBOSA ad l. I. P. I. D. *solut. matrimon.* n. 60. cum aliis arbitrati sint, etiam hoc casu *cautionem* esse necessariam, quod reus sit servandus indemnis, & tum alimenta tum expensae litis restitui debeant, reo postea absoluto; merito tamen accedendum SVRDO lib. I. qu. 125. & CASTILLO A SOTO MAIOR lib. III. c. 27. n. 71. expensis & alimentis *prouisionaliter* decretis non esse locum restitutioni, si vel maxime in causa postea succumbat actor. Videlicet non aliter tale *prouisionale decretum* interponitur, quam si vrgens praesumptio pro actore militat, utpote si de *filiatione* agitur eius, qui constante matrimonio natus, vel qui in possessione vel quasi filiationis haecenus fuit, quem tamen pater de domo de facto eiecit: si de *matrimonii validitate & dissolutione* agitur, & vxor pendente lite *prouisionale decretum* petat. Sicut enim ventris nomine immissa nihil restituit, si in *bona fide* fuit, seque credidit esse praegnantem; l. 1. §. 7. D. si *mulier ventr. nom.* ita pariter, cui alimenta expensaeque litis per *prouisionem* interim assignantur, grauissimam pro se habere debet praesumptionem, ob quam, si vel maxime succumbat in lite principali, nihil restituit, ut *cautio* superflua esse videatur. Ceterum si *b*) ab hoc ipso decreto appellatur, ne sic quidem cautio est necessaria, quia si vel maxime decretum hoc in appellationis instantia reuocatur, nihil tamen appellatus restituit, cum *prouisionalis decreti* ea vis sit, ut interim sine mora executioni dari debeat. Conf. TRENTACINQ. lib. I. *variar. resol. tit. de aliment. ref. 1. n. 17. 18.*

§. VI. Propius nunc accedo ad ipsum rei caput, & *Causae moram non ferenti carens effectu suspensio.* hanc regulam constituo: quae causae moram non admittunt, illae licet vel maxime de iure canonico appellabiles sunt, effectu tamen carent suspensiuo; nec executionem suspendunt. Huc primo loco refero decreta *prouisionalia* & inter-

Yyy 3

interi-

*interinistica*, ut vocantur, quae nihil aliud sunt, quam *sententiae interlocutoriae*, pendente lite principali vel impedimento aliquo obstante, in gratiam alterutrius ex litigantibus latae, super negotio moram non ferente, ut id interim, donec causa plene decisa fuerit, vel impedimentum remotum, obseruetur. Vid. STRYK. de decreto in-

*Uti si promissionaliter a-  
clori inopi  
reus expensas  
litis praestare  
iubeatur.*

terinist. c. 1. n. 46. Etenim 1) aequum est, ut reus auctori egeno quandoque lite pendente *suntus litis* suppeditet, de quo argumento plenius agunt B. LUDOVICI de expensis litis auctori a reo subministrandis. CASTELLO A SOTO

MAIOR lib. III. cap. 27. COVARR. cit. l. SVRDVS cit. l. qu. 110. TRENTACINQ. cit. l. Fundamentum totius causae defumitur ex l. 27. §. 3. de inoffic. testam. De inofficioso testamento nepos contra patruum suum, vel alium scriptum heredem pro portione egerat & obtinuerat: sed scriptus heres appellauerat, placuit interim propter inopiam pupilli alimenta pro modo facultatum, quae per inofficiosi testamenti accusationem pro parte ei vindicabantur, decerni, eaque aduersarium ei subministrare necesse habere, usque ad finem litis.

*Rationes  
huius argu-  
menti,*

Peculiares singularesque hic occurrunt circumstantiae, quae Ictum mouebant, ut crederet, pendente appellatione, de causa principali auctori egeno a reo, integram hereditatem possidente, interim subministrandas esse expensas litis: tum quod ex prima sententia pro se haberet iustissimae causae praesumptionem, & sinister euentus in causa principali ab eo non adeo esset metuendus: tum quod egenus bonisque omnibus destitutus esset; reus vero fructibus redditibusque hereditatis pascereetur, litis expensas inde praestare, litemque protrahere posset; quae rationes ita sunt comparatae, ut ad casus alios similes ab interpretibus tracta haec sit dispositio. Ante omnia ergo requiritur: 1) ut auctor laboret inopia tali, ut expensas litis adhuc durantis, & a reo protractae soluere non possit; id quod

iura-

*& requisita.*



iuramento eius, seruatō arbitrio iudicis, committitur, vt alia probatione, quam interpretes ex mente 10. DE CASTILLO *cit. l. n. 5. sqq.* hic desiderant, non sit opus. Quae de causa hoc decretum *provisionale* definit ex post facto ob superuenientem bonorum abundantiam, vnde expensas litis praestare queat; e contrario hoc beneficio dicitur indignus, qui propria sua culpa & dilapidatione ad incitas redactus est, vt ei sint res angustae domi, ceu contra COVARR. euincit B. LVDOVICI *cit. l. §. 12.* De hac limitatione tamen vel ideo dubito, quod, cum actor iam in statu summae inopiae semel constitutus sit, vt vel gratis ei a iudice & aduocato officia quaeuis praestanda, vel aliunde ei expensae subministrandae sint, ne sub duro paupertatis telo causa cadat. At vero aequius est, vt hoc casu potius ei subministret expensas litis *reus*, qui bonis, de quibus litigatur, incumbit, quam iudex & aduocatus, qui extra partes hic positi sunt, ei gratis seruiant. 2) *vt actor de bonis a reo possessis litem mouerit*, quod vel ea vindicet in totum, vel pro parte, adeo vt, si interim ob defectum cautionis sequestro subiecta fuerint, inopi lites sumtus a sequestre praestari debeant. *L. 7. vers. quod si. C. de ordin. cognitionib.* 3) *vt actor pro se habeat urgentem praesumptionem iustae causae*, veluti si iam in prima instantia sententiam pro se obtinuerit, vel alias grauis praesumptio pro eo militet, vt ex *cit. l. 7.* liquet, adeo, vt quandoque statim in prima instantia tale decretum *provisionale* peti, & discerni queat. Quid enim, si de *filiatione* eius agitur, qui constante matrimonio editus, vel qui in possessione vel quasi huius status haecenus fuit? grauis admodum pro eo militat praesumptio, quod legitime natus sit, licet pater eundem agnoscere amplius nolit, adeoque acquum est, vt eidem interim sumtus litis praestet, ceu recte censet CASTILLO *cit. l. n. 39. & n. 68.* Imo in adducto casu ex *cit.*

Quandoque  
in prima in-  
stantia huic  
decreto locus.

*l. 27.* ne quidem hodie necessarium esse iudico, vt sententia pro *exheredato* lata sit; quod *iure veteri* quidem difficilius exheredato succurreretur ex rigore patriae potestatis; iure *recentiori* vero, quo exheredandi potestas magis coangustata, facilius, adeo vt pro exheredato semper praesumptio militet, quod nullam exheredatione dignam commiserit causam, (vid. CASTILLO *cit. l. n. 69.*) & heredi incumbit probatio contrarii, in qua si deficit, ad restituendam hereditatem condemnatur; interim tamen expensas litis cum alimentis exheredato praestare tenetur. ANDREAS FA-  
CHIN. *lib. XII. c. 62.*

*Appellatione  
ab hoc decreto  
interpuesta  
nihilominus  
praestandi  
sunt litis sum-  
mae.*

§. VII. Neque vero ab hoc decreto *prouisional* appellatio quoad effectum *suspensiuum* locum habet, sed tantum quoad *deuolutiuum*, & executio huius decreti facienda, vt recte censet CASTILLO A SOTO MAIOR *cit. l. n. ult.* Imo cum plures causae sint, in quibus *prouisio* interimistica locum habet, tum in *ecclesiasticis* tum *saecularibus*, vt sigillatim per varia causarum genera monstratum iuit STRYK. *de decreto interim. c. 2.* ad varia quoque argumenta doctrina haec de *executione* pendente appellatione facienda applicari potest. Recte enim B. STRYK. *cit. l. c. 5. n. 2. sqq.* appellationem a *decreto interimistico* non suspendere executionem ait, non tam quod hoc decretum vim *interlocutoriae* habeat, sed quod dilationem non recipiat. De *iure ciuili* appellatio ex hac causa exulabat etiam quoad effectum *deuolutiuum*, quem iure canonico demum accepit per *cap. 12. X. de appellat.* quo etiam appellatio ab *interlocutoriis* admissa quoad vtrumque effectum. Hoc licet admittat STRYKIVS in sententia *interlocutoria*, admittere tamen renuit in hoc decreto, quod tamen vim *interlocutionis* habere credit, vt vno posito, alterum quoque ponatur. Licet enim per Tridentinum concilium appellandi licentia a *simplici interlocutione* sit abo-  
lita

*Quod de quo-  
vis remedio  
interimistico  
dicendum.*

lita sublataque, hoc tamen decretum plus quam *simplex interlocutio* grauat; & insigne causae principali momentum adfert, vt fere in causa principali spem victoriae certam habeat, qui tale decretum obtinuit; ne dicam in foris protestantium, Tridentinorum exulare correptiones, & appellationes secundum ius canonicum recipi, quatenus per ordinationes provinciales nulla emendatio facta. Denique qui omnem appellationem hic abesse iubent, eam tamen a tali *fiduciaria adiudicatione* concedunt, si non fiat ex causa necessaria, insigne incommodum contineat, aut si quid ex causa principali tangat, vt euentus litis intactus & illaesus esse nequeat, iuxta REB VFF. *de sentent. prouision.* art. 1. gl. 6. & in *praef. n.* 87. & 135. LYNCKERVM *de grauam. extraiud. cap. 3. P. 2. sect. 1. in f. §. 17.* quarum vna alteraue ratio ab appellante semper fere allegari potest.

§. VIII. Alimentorum quoque causa II) ita comparata est, vt dilationem nullam ferat, adeoque vt plurimum denegari solet *effectus suspensiuus* appellationi in ea interpositae, de quo argumento plenius consulendi IO. DEL CASTILLO SOTO MAIOR *tom. VIII. c. 8.* CAROLVS DE MEAN *P. III. obs. 361.* SCACCIA *de appellat. qu. 17. lim. 7.* LANCELLOTTVS *de attent. c. 12. p. 2. limit. 24.* TRENTACINO *cit. ref. 1.* SVRD. *de alim. tit. 8. priuileg. 60.* COLER. *de alim. lib. 3. c. 25.* DN. DE LVDOLF de *iure camer. p. 209. & 391.* BLAS. ALTIMARVS *de militate sentent. P. I. qu. 4. n. 9. sqq.* & alii plures a IO. DEL CASTILLO *cit. l. adducti.* Circa hunc articulum tamen varie distinguunt, quae distinctiones ante omnia ponderandae. Vi *Quod de futuris intelligendum.* delictet 1) distinguunt, inter alimenta *praeterita* & *futura*; in illis appellationi, quoad vtrumque effectum, recte locum concedunt, quod haec non tam alimenta, quam *debitum simplex residuum* censerī debeat, & dilationem eo

Tom. VI.

Z z z

faci-

facilius amittant, quod de *futuris* magis, quam de *praeteritis* viuatur. Saepe contingit, vt, qui *residua* petit alimenta, ea non petat *suo iure*, sed *iure defuncti*, cui praestanda erant, per plures annos tamen haud soluta, veluti filia ad alimenta matri defunctae debita agente: respectu cuius non amplius sunt alimenta, sed magis *simplex debitum* hereditarium, & ita nil obstat, quo minus appellatio cum pleno effectu condemnato indulgenda sit. Diuersa est ratio *futurorum*, quae moram non habent, cum praesenti sustentationi destinata sint, adeo, vt condemnatus appellans non audiatur, nisi prius soluerit alimenta, ex quibus, pendente appellatione, alendus, & appellationi debito modo se opponere potest. Dicit autem *futura* censet SVRDVS *cit. l. n. 15.* quae a tempore litis contestatae debentur, & ita ab hoc tempore, appellatione interposita, faciendam executionem. Rectius me iudice a tempore *motae litis*, vt CAROLVS DE MEAN *cit. l. §. 20.* opinatur, quod, qui agit de alimentis praestandis, ea petere censeatur statim ab hoc tempore *in futurum*, vt executio ad hunc terminum dirigenda sit. *Litis contestatae* terminum qui constituunt, erronee supponunt, litis verum initium ab eo derinandum, quod ipsi *litis pendentiae* repugnat, quam ius canonicum recentius *citationi* attribuit, quae initio litis motae interponitur. per *clement. ult. vt lit. pend.*

h. e. quae a tempore motae litis debentur.

An distinguatur  
debeat inter  
alimenta offi-  
cio iudicis &  
iure actionis  
debita?

§. IX. Praeterea 2) distinguunt inter alimenta, quae debentur *officio iudicis*, & quae *iure actionis* praestanda, vt in illis quidem, non aequae in his effectus *suspensius* deficiat ex doctrina LANCELLOTTI *cit. lim. 24. n. 7.* Dicuntur autem deberi alimenta *officio iudicis*, quae ex *charitate sanguinis, pietatis*, aut *caussa miserationis*, vel ex *iure prouisionis* praestanda. Talia debentur vltro genitis a primogenitis: filiabus & sororibus ex feudo in defectu aliorum bonorum: sorori egenae, quae aliter se tueri nequit,

quit, ex bonis fratris locupletis: domino ad incitas redacto, ex feudo: patrono ecclesiastico, ex redditibus ecclesiae: debitori. incarcerato, ex facultatibus creditorum, cct. Per *prouisionale* decretum alimenta principali causa pendente decernuntur vxori ex bonis mariti, ad diuortium agentis, vel matrimonium negantis, si pro contracto matrimonio militat grauissima praesumptio, adeo vt iudex saecularis, qui de causa matrimonii ipsius principaliter non cognoscit, in illis decernendis competens sit, vt recte statuit 10. DEL CASTILLO *lib. VIII. c. 7. n. 20.* & sic in summis Imperii tribunalibus de iis decerni queat. Sicuti enim causa horum alimentorum *summarie* peragenda est, remotis quibuscunque ambagibus; ita *officio iudicis* deberi dicuntur, quod huiusmodi remedia simplices *implorationes officii iudicis* dici soleant. Iure *actionis* autem deberi dicuntur *Quae dicantur deberi in re actionis* ex sententia CAROLI DE MEAN *cit. obs. 361. §. 23.* cum surrogantur in locum legitimae, quae liberis praestanda, si vel maxime aliunde se exhiberi queant. Id quod sine dubio intelligit de his, quae a successione bonorum paternorum, vel spontanea renunciatione, vel statuto exclusae, quae *prouisione alimentaria*, quam *dotem* vulgo vocant, contentae esse iubentur. Quo respectu autem haec alimenta iure *actionis* debita dicantur, obscurum est, nec praeclaudatus auctor explicat. Alii rectius censent, ex iure actionis debita esse alimenta, quae ex *contractu, trans-actione*, vel *legato* debentur, quod eo casu, ex ipsa causa, vnde praestanda sunt, *actio ordinaria* formetur, principaliter, & processu ordinario peragenda. Quod si is, cui ex *lege* debentur alimenta h. e. *officio iudicis*, eadem in contractum deduxerit, videndum esse censet 10. DEL CASTILLO *L. VIII. c. 8. n. 18.* vtrum contractus celebratus fuerit, animo nouandi priorem obligationem expresse declarato, *l. f. C. de nouat. nec ne?* Illo casu *officium iudicis*

penitus evanescere, & superesse tantum *ius actionis* ex contractu, & ita privilegia omnia extingui prorsus arbitratur, addendo, sententiam super his alimentis latam, per appellationem adeo suspendi, vt iudex executionem decernens & suscipiens *vim & attentatum* facere dicatur. Hoc vero casu causa alimentorum primordialis salua & intacta manet, eique nouum tantum accedit fulcrum corroborationis causa, adeoque, pergit *IDEM cit. l. officium iudicis ad alimenta integraliter, & in suo esse remanet, retinetque suam propriam naturam, quae praeualet & attenditur, tanquam causa originalis, primordialis & qualitas naturalis.* Me iudice, solido videtur destitui fundamento haec ab initio huius §. adlata distinctio, vt iam obseruatum a COLERO lib. III. c. 15. n. 2. & CAROLO DE MEAN cit. l. n. 23. cum causa alimentorum sua natura ita comparata sit, vt eius praestatio suspendi, & per circuitus spinosos & luctuosos tardari non debeat, adeo, vt eius causa *summaria* maneant, si vel maxime ex legato vel contractu indigentibus praesertim debeantur. Hanc obseruationem quoque suam fecit BRVNN. in proc. civ. c. 28. n. 17. & ex eo repetiit Dn. de LVDOLFF in iur. Camer. p. 209. n. 16. Vterque vero distinguendum potius esse affirmat inter effectum *deuolutiui* & *suspensiuui*, vt quoad illum quidem vtroque casu, non vero quoad hunc appellatio locum habere debeat. Eandem quoque distinctionem reicit LYNCKER. de grauam. extraiud. p. 496. addit tamen, *modo aliqua sit probabilitas, quod ea auctori debeantur.* Haec tamen semper adest, si reus ad ea soluenda condemnatus est causa cognita. Quare si vel maxime a sententia tali ad *suprema tribunalia imperii* appellatio interposita esset, executio a iudice a quo haud differenda foret, cum *inhibitio* haud niuetuenda, vel si per sub- & obreptionem impetrata fuerit; iudex inferior iustissimas adferre possit causas, quibus modum

Reiicitur distinctio ad-  
ducta.

Etiā appellatione ad  
suprema tribu-  
nalia penden-  
te potest  
vtriusque casu  
ferri executio.

modum procedendi ab omni *attentato* sufficienter purgare poterit. Neque forsan hic obiectio metuenda, quod in honorem supremi huius tribunalis, quod *maiestate imperii* praefulget, desistendum sit ab *executione*, nec cum aliis iudiciis, ad quae appellatur, ob singularem, quae ei debetur, venerationem, conferri debeat. Conclamatum enim est, etiam haec tribunalia ad tramitem *iuris ordinarii* esse alligata, nec in eo eius *maiestatem imperii* laedi, quod, iustitia iussufragante, & aequitate suadente, factum susceptumque est a iudice a quo; adeoque Dn. de LVDOLFF cit. l. intuitu Camerae in hoc iuris articulo, idem ius, non diuersum agnoscit, & rursus p. 391. fatetur, processus appellationem decerni, sed *inhibitionem* denegari, quod effectus *suspensius* exulet.

§. X. Denique 3) multum refert, vtrum alimenta ad- *Suspenditur*  
iudicata *pauperi* an *diuiti*? Equidem si iure *prouisionis* *tamen executio, si diuiti*  
alimenta decernuntur, regulariter ob *indigentiam* implo- *alimenta ad-*  
ranti adiudicantur, vt obseruat de VALASCO de iure & *iudicata.*  
*priuil. pauper. P. l. qu. 39: n. 63. sqq.* vel ad minimum *prouisionaliter* is ad ea soluenda condemnatur, qui ex iure *sanguinis* vel lege *charitatis* ad ea obstrictus est, adeo vt non modo non *assignata* *prouisionaliter* obstante, quod petens alimenta, v. c. vxor, marito ad diuortium agente, aliunde se exhibere queat, maritus ei pendente lite alimenta praestare debeat, si vel maxime a *decreto interimistico* appellauerit, quod generatim his decretis sit effectus *suspensius* denegatus. REBVFF. de sentent. prouif. art. 1. gl. I. n. 23. Enimvero si ex contractu, pacto renunciatiuo, vel *dotali* aut *legato* alimenta petantur, & ita *principaliter* de iis contendatur, appellationi tantum denegandus effectus *suspensius* intuitu indigentium, quia in diuite cessat ratio *principalis*, propter quam alimenta celeritatem requirunt, vt ait recte DEL CASTILLO cit. c. 8. lib. 8. n. 15. consen-

riciente COLERO *lib. III. c. 15. n. 1. & 3.* Neque enim abundans facultatibus allegare potest, sustentatione vitae se hoc modo priuari, debitumque alimentorum nullam admittere moram, quod omnino moram respectu eius admittit, qui eis non indiget. Ergo hoc intuitu aliquid refert, vtrum officio iudicis an iure actionis alimenta petantur?

Quid si iudex modum in alimentis excessit?

Extra ordinem quoque a) contingere potest, vt alimenta iure fiduciario decreta secundum quid admittant effectum suspensiuum, si iudex modum alimentorum excessit, quo casu iudex superior recipere quidem potest appellationem, moderatis tamen statim alimentis ad quantitatem intra terminos aequitatis stantem, vsque ad quam tantum interim fieri debeat executio, & ita quoque inhibitio vltra illam quantitatem decernitur, vt erudite obseruat CAROL. DE MEAN *tom. III. obs. 361. n. 18. & 19.* veluti si iudex inferior alimenta iure prouisionis, vltra quantitatem pacto familiae determinatam, quam augere in dubio non potuit, adiudicasset, vel stupratae vltra modum statuto determinatum. Quod enim modum excedit; in eo interim executio suspendenda, & inhibitio decernenda.

Quid si postea agatur de augendis vel minuendis alimentis?

Pariter b) alimentis semel decretis per decretum, quod in rem iudicatam transiit, si postea agatur de augendis vel minuendis alimentis ex superueniente iusta causa, appellatio a decreto, quo diminuta sunt alimenta, interposita, vtrumque admittit effectum, quod appellans in possessione alimentorum sit constitutus, cuius fructu pendente appellatione haud priuandus est. Enimuero si de augmento alimentorum ab indigente actum, illudque per sententiam adiudicatum, idem hic quoque dicendum de augmento alimentorum, quod in genere de ipsis alimentis antea obseruatum est, consentiente DEL CASTILLO *cit. l. n. 19.*

Observandum quoque, vtrum

§. XI. Praeterea c) tum circa alimenta, tum circa ea, quae alias prouisionaliter decerni dicuntur, animaduertendum,



dum, vtrum *decretum* re vera *prouifionale*; an vero magis *definitiuum* fuerit, quod in effectu ipsam terminet, & definiat litem, licet sub colore *prouifionis* tantum latum videatur. Non fufficit, sub hoc colore aliquid decernere, quod ipsam cauffam principalem fimul decidat: vtpote fi fuper reffiffione contractus agitur, veluti locationis, nondum finita locatione; contra contractum *prouifionaliter* nihil decerni potest, quia fic contractus rescinderetur cum fummo alterius praeciuicio, pro quo interim in dubio pronuntiandum, vt recte ait MEY. *P. I. decif. n. 12.* docetque, sub quibus cautionibus interim fiduciarium decretum ferri queat. Alio exemplo idem illuftrat CAROL. DE MEAN *tom. 1. obf. 22.* additque *n. 1.* fatif acute, iudicem facere non poffe, vt fententia fit *prouifionalis*, quae magis definit cauffam, nec ad *fiduciarium decretum* interpofita eft. Secus fi factum, iudex fuperior recte inhibitionem decernit contra imminentem executionem, vel eam factam reffitui mandat ex cauffa *attentatorum*.

§. XII. Similem quoque cum alimentis fauorem habent aliae cauffae, in quibus etiam appellationi interpofitae effectus fufpenfiuus denegatus eft ex interpretum fententia, quae examinari merentur. Huc fine dubio III) recte referuntur *mercedes famulorum*, vel aliis pro opera praestita debitaе, quorufum etiam *honoraria* praeceptoribus, aduocatis, aliisque debita & *salaria* pertinent. Sunt enim *salaria*, *honoraria*, & *mercedes alimentorum* inftar, vnde, aequae ac de alimentis, viuunt adeoque moram nullam admittunt. Vid. VALASC. *de iure & priuileg. pauper. P. I. qu. 50. n. 22. fqq.* Pari ratione *salariorum* cauffae inhibitionem refpuunt, quae, vt loquitur LYNCKER *de grauam. extraiudic. c. VIII. §. 13.* virtualiter & confecutiue cauffis alimentorum accedunt, vt, pendente appellatione, executio valide & fine formidine *attentati* fieri poffit. Optime

IACOB.

IACOB. GOTHOFREDVS *de salar. c. XIII. §. 3.* hoc dogma calculo suo approbat, &, executio, ait, *ob eundem fauorem in causa salarii & mercedis retardari non debet, & regulariter ad exemplum alimentorum non obstante appellatione, facienda est executio sententiae, qua quis ad solvendum salarium condemnatur.* Duas vero annectit conditiones: a) *si salarium est modicum, quod ex ratione personae & conditionis eius, qui salarium petit, aestimandum.*

*Si iudex in salario determinando modum non excessit.*

Hoc sine dubio huc tendit, ut interim ad minimum executio secundum quid facienda sit, aequè ut in alimentis, si salarium modum excedat, l. 1. §. 10. *D. de extraord. cognit.* & ita inhibito duntaxat ratione excessus fiat, veluti si salarium haud fuit conuentum, & iudex in eius determinatione modum excessit; tunc enim in aliqua parte executio

*Nec diu eius dies cessit.*

tantum permittitur, salva appellatione. LANFRANC. ZACHIAS *de salar. qu. 107. n. 13. b)* *Si salarii solvendi dies vel dum cessit, vel non diu cessit.* Salarii praeteriti non idem fauor esse videtur, nisi forsitan sit paucorum annorum proximorum tempore motae litis, quod ut plurimum, ubi de salario & mercede agitur, dies eius iam cesserit, & de mercede futura commode tantum agi nequeat. ZACHIAS

*Ex salariatus indigeat.*

*cit. l. n. 14. c)* *Si propter inopiam eius, qui inde alendus, petitur.* Mercenarii & famuli praesumuntur pauperes, quod ex sudore vultus sui vivere debeant, & in genere, qui pro mercede seruiunt, ut ait MEY. *P. VIII. dec. 408. n. 2.* De salariis pastoribus ecclesiae debitis idem asserit MEY. *P. IV. dec. 134.* si inter ipsos & patronos aut parochianos desuper controuersia mora. *Sunt eiusmodi salaria, ait, alimenta ministrantium, super quibus appellatio executionem non suspendit.* Conf. DEL CASTILLO *cit. l. n. 22.* De causa salarii, aduocatis, procuratoribus aliisque debiti,

*Posteriori tamen reuocatur.*

idem sine dubio dicendum ex sententia LANFRANCI ZACHIAE *de salar. qu. 107. n. §.* qui tamen addit *n. 7. sq. in curia*

curia Romana ex constitutione LEONIS X. non distingui, vtrum salarium *pauperi* an diuiti debeatur, sed simpliciter hoc priuilegium *salaris* datum esse, vt non admittat effectum suspensiuum. Nec ab hac sententia recedendum esse arbitror. In hoc enim maiorem adhuc fauorem merentur *mercedes* & *salaria* prae alimentis, quod haec *simpliciter*, non intuitu *laborum* praestentur; haec vero pro officio & labore peracto debeantur, & adhuc magis debita sint, fauoremque ex ipsius verbi diuini praescripto habeant, adeoque etiam de his *extra ordinem* apud Romanos actum sit. l. i. D. de *extraord. cognit.* Praeterea supra dictis conditionibus addi potest, d) *si agens de salario in prima instantia obtinuit.* Qui in prima instantia succubuit, in secunda vero reformatoriam meruit, a qua rursus appellatio a reo interponitur, hac pendente, *executionem fiduciariam* petere nequit, quod aequalitas in iudiciis sit seruanda, & ex prima sententia praesumptio contra actorem militet. e) *Si omnia legitime in lite peracta.* Vbi sententia in causa salarii manifestis ex argumentis nulla est, vel *notorie iniusta*, mox *inhibitio*, qua cursus *executionis* silti potest, decernitur, obseruante ZACHIA cit. l. n. 18. quod tamen non facile praesumendum.

§. XIII. Si merces debeat ex *locatione* praediorum, *Quomodo illa quidem aequalem fauorem cum mercede famulorum & mercenariorum non meretur, adeoque condemnatio plerumque appellatio patet, quoad vtrumque effectum.* Nonnunquam tamen etiam in hac causa iuste denegari potest effectus suspensiuus. Si enim merces est ex contractu *liquida*, animaduertendum, vtrum exceptio legitima obiecta reiecta, an admissa fuerit? Priori casu videndum, vtrum *altioris indaginis* sit nec ne? Si *plana* est, & ex actis *liquida*, inhibitioni mox locus est ad retardandam executionem. Vbi vero, ait MEY. P. IV. dec. 144. n. 4. *altioris*

Tom. VI.

Aaaa

tioris

tioris indiginis est, tunc quidem admittatur appellatio, sed non aliter, quam quoad effectum deuolutiui, minime vero quoad suspensiuum. Rationes eius sunt: 1) quod liquidum per obiectionem illiquidum differri non debeat: 2) quod mercedis pro rebus locatis solutio valde fauorabilis, e contra retentio odiosa sit: 3) quod celeriolem expeditionem hoc genus causarum mereatur: 4) quod ob mercedem processui executiuo locus sit: 5) quod per alium modum, satisfactione scilicet, in casum victoriae appellanti cautum esse possit, & sicuti hoc modo illi consulitur; ita interim debita merces non deneganda. Huic sententiae eo magis calculum meum adicio, quod vtr plurimum conductores iniquissimi de mercede inanem mouere soleant litem, vt, illa pendente, a solutione eius sese liberent, reditus tamen percipiant; & quia malitiis haud indulgendum, l. 38. D. de rei vindic. aequissimum est, vt tali casu nec executio differatur, nec a iudice superiori *inhibitio* decernatur. Hanc vnice conductores iniquissimi sollicitare solent, vt interim ex re conducta fructus suos facere, & locatorem tandem spe mercedem percipiendi defraudare queant. Denique si non est reiecta exceptio, sed interim per sententiam solutio mercedis iniuncta, ea *provisionalis* censenda potius, quam *definitiu*a, nec rursus retardanda executio, interposita licet appellatione, prout ex antecedentibus liquet. Hoc casu enim rursus recurrunt ea principia, quae decreto huic *provisionali* locum facere queunt, iuxta MEY. P. I. decis. 23. scilicet si a) causa mercedis est liquida, & paratam executionem meretur: b) tales exceptiones hic non proferuntur, (quod suppono) quae ipsi executioni opponi queunt, & eam suspendunt: c) satisfactio offertur: d) sic prouidere necesse est ex aequitate concurrente, ne malitia conductorem succurratur.

§. XIV. In hunc censum IV) etiam communiter referunt causam *dotis*, quae ut plurimum a lictis censetur *pia*, & ideo omnia priuilegia, quae *piis causis* tribuuntur, ad eam extendunt, ex sententia MEY. P. VIII. dec. 73. n. 2. & LYNCKERI de grauam. extraiud. c. VIII. §. 13. Inde vero concludunt, sententiam, quae pro dote lata est, admittere quidem appellatione interposita effectum deuolutiuum, sed non suspensiuum, utpote si pater denegauerit dotem haud promissam, eam tamen iudex determinauerit, ex qualitate & facultatibus patris, patremque ad eam soluendam condemnauerit. Equidem SEACCIA de appell. qu. 17. limit. g. n. 3. omnem plane appellationem in causa *dotis* excludit, sub praetextu *qualitatis piae*, quae ei inhaerere creditur, quod pugnat aperte cum l. f. C. de sentent. quae sine cert. quant. Pugnat etiam cum ratione iuris, quae causam *dotis* fauorabilem quidem constituit, sed non aequè *piam*, ut ad iura *causarum piarum* simpliciter debeat componi. Quae in vno vel altero conueniunt, haud sunt eadem, adeoque interposita appellatio habebit indubie effectum deuolutiuum, ut recte SVRDVS de alim. tit. 8. priuil. 60. n. 67. An etiam suspensiuum? Negant hoc ut plurimum interpretes exemplo SVRDI cit. l. GRATIANI c. 665. n. 1. 10. DEL CASTILLO cit. l. n. 21. aliorumque, quod potissimum inde originem traxit: a) quod *dos* etiam debeatur *puellis professis*, & filiabus iudaeorum conuersis, quae pietatem habere creduntur, quod generatim, sine iudicio tamen, applicuerunt ad quamcunque dotem: b) quod ab alimentis ad dotem trahunt argumentum, inani tamen prorsus conatu, quod vtriusque sit diuersa ratio causa finalis & indoles: c) quod causae *dotis* in iure Romano fauorem habere dicantur; quod tamen rursus minime eo trahendum, ut noua iura singularia doti tribuantur, praeter ea, quae ius commune ei assignauit. Vnde DE VALASCO

de priuileg. pauper. P. I. qu. 50. n. 10. constituit, appellationem etiam in causa dotis non excludi quoad utrumque effectum, si nulla adsit ratio celeritatis. Quodsi enim haec adsit & femina praesumptione iuris munita, per decretum fiduciarium interim loco dotis, saluo rei iure, aëtrici quid adiudicari posse non dubitatur. Extra hunc casum executio sententiae differenda, quod causa haec de iure communi appellabilis sit, & nullibi ei subtractus effectus suspensus, nisi per inania Ictorum commenta.

5) Causa charitativum subsidii iudicij,

§. XV. In parem censum V) cum alimentis referunt charitativum subsidium & pensiones indigentibus clericis assignatas pro alimentis. Illud quandoque debetur Episcopis aliisque praelatis indigentibus, & in necessitate constitutis, c. 16. X de offic. iud. ordin. in f. c. 6. & 7. de censib. Clement. unic. de excess. prael. ad quam tributi speciem clerici & monachi inuiti cogi possunt per censuras ecclesiasticas. VALASCO de iur. & priuileg. pauperum P. I. qu. 38. n. 27. sqq. Si contra eius executionem, quod fieri potest, appellatum, appellationi huic itidem effectum suspensuum subtrahunt interpretes, quod pro sustentatione necessaria & alimentis debeatur episcopo, ut IDEM cit. l. n. 30. obseruat. Sed eadem sine dubio prae cautiones, quae in alimentis, hic obseruandae, cum plerumque ab excessu nimio appellari soleat, pensiones quoque soluantur ad sustentationem vitae necessariam ei, cui assignatae. Sunt enim annua quantitas ex beneficii pinguioris redditibus a beneficiato alteri debita, auctoritate pontificis vel alterius superioris, id quod sit tum per reservationem in ipsa forsitan resignatione, tum per impositionem. Generatim vero certum est, pensiones pro alimentis suppeditandis imponi vel referuari, adeoque alimentorum rationem habent, eorumque iure aestimantur. CARD. DE LVCA de pension. disc. 9. n. II. PETRVS LEVREN in foro benef. P. III. qu. 438.

Es pensionum indigentibus clericis solvendarum.

n. 2.

n. 2. Vt vero eo promptius soluantur, executor, qui vrgeat beneficiatum ad eas soluendas, constituitur, qui *executiuæ* statim per mandata procedit, a quo non admittunt appellationem suspensiuam. LEVREN. *cit. l. qu. 589. n. 5.* VALASCO *cit. l. n. 31. & qu. 50. n. 23.* PETRVS SVRDVS *tit. 8. qu. 60. n. 9.* GARCIA *de beneficiis p. l. c. 5. n. 570.* Vnde, si vel maxime commissio appellationis interpolitæ nomine decernatur, non aliter tamen decernitur, quam sub clausula: *sine praeiudicio legitimæ executionis*, teste GARCIA *cit. l. n. 570.* quæ operatur, vt commissio appellationis minime impediatur, quo minus executor datus ad executionem procedere queat, IDEM *n. 537.*

§. XVI. Sunt etiam VI) *decimæ ex mente & iuris* <sup>o) *Causa decimarum ecclesiasticarum.*</sup> canonici scitis, ad sustentationem clericorum destinatae, adeo vt PASCHALIS II. in contentione cum HENRICO V. de inuestitura per annulum & baculum constituerit, episcopos, dimittis feudis regalibus, de oblationibus fidelium & decimis in posterum viuere debere, teste BODECHINO in *append. ad MARIAN. SCOTVM ad an. 1110. apud Piistorium tom. I. p. 668. sq. edit. nouiss.* Acgre itaque in causa decimarum appellatio recipitur, c. 26. X. de decimis. vel si admittitur, ad effectum duntaxat deuolutiuum, non suspensiuum eam admitti censuerunt, obseruantibus CAROLO DE MEAN in *iure ciu. Leod. obs. 716 n. 5.* SCACCIA de *appellat. qu. 17. limit. 28. n. 5.* Non aliter igitur appellans ad appellationem admittitur, quam si intetim decimas soluerit, MEVIVS P. 6. dec. 394. n. 5. MEAN *cit. l.* Id quod tamen duntaxat ad eas pertinet decimas, quæ a) a parochis fundatam intentionem habentibus petuntur: b) quatenus de modo decimas exigendi agitur, ipsum ius decimarum autem in dubium non vocatur. c. 26. *cit.* Etenim id accipi nequit de decimis secularibus vel secularisatis, quæ præsum finem & vsum amiserunt, nec amplius

sustentationi clericorum inferuiunt, obseruante MEVIO cit. l. 1. §. P. 9. decis. 67. sed ad patrimonium priuatum pertinent, & ita quoad vtrumque effectum appellabiles sunt. Hoc etiam dicendum, si de ipso iure decimandi disceptatur, quod contra parochum obiecta sit exceptio immunitatis, quia talis causa ipsum ius decimandi tangit, quod ante omnia plene excutiendum. LYNCKER de grauamine extraiud. c. 8. §. 3. n. 3.

7) *Alias causas, moram non ferentes.*

§. XVII. Transito facio VII) ad alias varii generis causas, in quibus mora plerumque cum summo alterius praeiudicio coniuncta est, quaeque ex natura sua de iure civili appellationem respuunt penitus, de iure canonico autem admittunt secundum quid h. e. duntaxat quoad effectum deuolutiuum. Huc referuntur a) causae aggerum

reparandorum; quod MEV. p. 3. decis. 163. ex principiis iuris canonici deduxit, ut iam supra §. II. declaratum est. b) Causae aedificiorum, maxime si de iis reficiendis conseruandisque agitur, quippe quod celerem executionem desiderat, decus urbium concernit, & ita cum commodo publico coniunctum est. De iure communi his causis non simpliciter appellandi licentia adempta, sed modus ei duntaxat impositus in l. 12. §. 7. C. de aedif. priuatis, quod,

*Quid de iure civili in iure nouatum aedidum?*

qui victricem meruit sententiam, appellationis praetextu fatalas dies expectare non cogatur, & ex hac frustratione & aedificationis interruptione voluptatem capiat aduersarius, victor autem in ligne damnum. Cautum itaque, ut non obseruato legitimo introducendae appellationis tempore, victor statim possit adire iudicem appellationis; hic vero aduocato ex more aduersario terminum rei controuersae facere, & ita leuato velo causam definire, ut omni mora abscissa legitimus liti finis imponatur. Hoc modo sanctio haec praecauere voluit, ne hyeme, si ita acciderit, praesente vel imminente, dum longos appellationum die



*dies statos expectare cogitur is, qui iniuste ab incepto aedificio prohibitus est, damna intolerabilia sustineat, quod ferendum non est. Inde vero rursus planum manifestumque est. ius civile, etiam in causis aedificiorum, quandoque admisisse appellationem ex causa probabili, nec tali appellationi vnquam subtraxisse effectum suspensiuum, quin potius, illa recepta, hunc quoque admissum fuisse. Ast vero id magis pertinuisse videtur ad exstruktionem nouarum aedium, quae citius adhuc moram ferunt, quam reparatio & conseruatio illarum; quae ruinam minantur, vt obseruat MEV. P. III. dec. 378. Si de hac agitur, ne necessariae refectiones impediuntur, non admittenda appellatio, vel ad minimum denegandus ei effectus suspensiuus, vt IDEM P. I. dec. 169. ab init. & LYNCKER de grauam. extraiud. c. 6. §. 9. n. 3. & resp. XIX. n. 25. obseruant, quod MEVIVS etiam de iure patrio testatur ad ius Lub. P. 3. tit. 12. art. 15. n. 26. sicuti etiam per priuilegium CAROLI V. Hamburgi in causis, die Gebäude der Stadt belangen, appellandi licentia praecclusa. vid. Stat. Hamburg. p. 402. in f. Si ergo in causa nunciationis noui operis appellatio est interposita, non absolute ea reiicitur teste FRIDERO lib. II. de mand. c. 31. n. 7. sed videndum, vtrum is, cui nunciatur, ideo, quod reiecta cautione nunciationis vigor confirmatus, appellauerit, an vero nuncians? Illo calu, pendente appellatione, desistendum ab aedificatione, cum iudex iustam reiiciendi causam habuisse censeatur. Nunciante autem appellante, quod nunciatio temere facta remissa, oblata idonea cautione, aedificandi licentia alteri, non obstante appellatione, est concedenda, adeoque effectum suspensiuum amittit, quod sententia lata pro aedificante operetur pro eo praesumptionem, nunciationem vero friuolam minusque fundatam ostendat, ob quam non suspendenda aedificatio, obseruante MEV. P. II. dec. 179.*

*Quid in nunciatione noui operis?*

*Causae pro-  
cessionum.*

n. 2. *sqq.* Quae autem desiderentur, ut iudex cautionem post nunciationem a nunciato oblatam, admittere possit, IDEM plena manu tradit *cit. l. dec. 180.* simulque addit, *iure patrio ultra spatium 14 dierum haud expectandum, ceu ex articulo 15. cit. constat.* c) *Causae processionum*, si in ipso procinctu facta personarum locatio, non admittunt effectum suspensuum, si vel maxime alter prouocasset a tali locatione, quod ob instantem processionem, quae nullam admittit moram, executio suspendi nequeat, observante LYNCKERO *de grauam. extraiud. c. VIII. §. 4. n. 3.* Ceterum inter ecclesiasticas personas, lite de *proedria* mota, ne quidem appellatio a sententia episcopi admissa est ex decreto *Concil. Trid. sess. 25. de regul. & mon. c. 13.* huius tenoris: *controuersias omnes de praecedentia, quae persaepe maximo cum scandalo oriuntur inter ecclesiasticas personas tam saeculares, quam regulares, cum in processionibus publicis, tum in iis, quae fiunt in tumultandis defunctorum corporibus, & in deferenda umbella, & aliis similibus, episcopus omni amota appellatione, & non obstantibus quibuscunque componit, quod illustrat 10. PONTAS in dict. cas. consc. tom. I p. 75. c. 15.* d) Sententiae latae pro expellendis lenonibus & meretricibus, quae in vicinia haud tolerandae. Atque haec etiam executioni mandandae, nulla obstante appellatione, si modo de turpissimo hoc vitae genere publice constat, cui sententiae calculum addit MEVIUS *ad ius Lub. P. III. tit. 8. art. 3. n. 44. sq.*

*Causae exe-  
cutivae.*

§. XVIII. His quoque accenseri solent VIII) *causae executivae*, quando scilicet ex instrumentis liquidis executione proceditur. Etenim prohibita censetur appellatio ex mente SCACCIAE *de app. qu. 17. lim. 10. n. 22.* solum quoad effectum *suspensuum*, sed non quoad effectum *devolutuum*, ut interim tantum facienda executio, quod haec causa promissime sit expedienda. Conf. IOAN. DEL

CASTIL-

CASULLO *tom. VIII. c. 8. n. 7.* COVARRVV. *resol. pract. c. 23. n. 7. & 8.* Equidem si actor appellat, non dubium est, quin appellatio cum pleno effectu admitti debeat: de reo condemnato ad soluendum maior dubitatio est, quod, sicuti ab executione appellari nequeat, ita sententia condemnatoria in processu executiuo parem sortiri effectum censetur, ad minimum, vt executio differri non possit. *l. 5. C. rit. Reo condemnato maior ratio dubitandi occurrit.*

quorum appell. non recip. Accedit, quod hae causae cambialibus aequiparentur, quae itidem pendente appellatione executionem non sistant. Nihilominus tamen non absolute hanc sententiam admittendam esse censet MEY. *P. I. Quae admittitur effectum suspensiuum.* dec. 259. tum quod non simpliciter a processu cambiali, in quo intuitu mercaturae negotiationisque plura irregularia sunt admissa, ad executiuum liceat trahere argumentum; tum, quod non omnimoda processus executionis & executiui adit identitas, & facta recognitione adhuc admittantur exceptiones in continenti liquidae vel mox liquidandae; quae vbi reiiciuntur, aequè admittitur appellatio, ac si ab excessu executionis fuerit adpellatum. BRVNN. in proc. ciu. c. 28. n. 15. Addit MEYVS cit. l. n. 13. sqq. hanc rationem, quod, ubi iniuriae locus esse potest, multo magis ibi facile locus quoque debeat appellationi. At nulli magis patet ista occasio, quam in executiui processibus. Denique in dubio appellationi aditus haud pracludendus videtur, nisi lex eam admittendam esse non censuit. Lubecae vero, his non obstantibus, per privilegium RVDOLPHI II. de a. 1588. appellatio, ne quidem ad suprema tribunalia, fieri potest a sententiis definitiuis latis in causis executiuis, wenn die Appellation wider ihre eigene Handschrift oder Bekänntniß, für dem Stadt-Buch oder Meckler-Buch geschreiben, interponiret werden solte, qua non obstante, utpote reprobata, executio recte & valide expeditur. Tale documentum, quod publicam fidem

Tom. VI. Bbbb habet,

Non tamen  
Lubecae.

*Quae senten-  
tia rationem  
habet.*

habet, adhuc magis ipsi rei iudicatae accedit, quae respuit appellationem, per cit. l. 5. Imo vix ratio diuersitatis assignari potest inter processum executiuum & executionis, cum exceptiones aut liquidae, aut altioris indaginis sint: illae a nullo prudenti iudice reiiciantur; hae vero saluo hoc processu admitti nequeant. Expediret ergo, vbi ius prouinciale in hoc argumento deficit, vel plane appellationi aditum praecludere, vel, ea admissa, ad minimum effectum suspensiuum aequae ut in cambiis ei subducere, quod alioquin finis huius processus, qui in paratissima executioneprehenditur, obtineri nequeat. Interim in plerisque iudiciis appellationi cum pleno effectu relictum esse locum dufferi non possum, ut quotidiana experientia loquitur.

*8) Causae  
cambiales in  
emporio.*

*Iuxta R. I. de  
anno 1654.*

§. XIX. Certius ius datum est VIII) *caussis cambialibus*, in quibus appellationes non sunt facile recipiendae, nec receptae alium, quam *deuolutiuum*, in primis in *emporio*, habent, ut executioni paratissimae nulla iniiciatur mora, obseruante MEY. P. IX. dec. 133. Publica lege Imperii dogma hoc approbatum in *Rec. imp. de an. 1654. §. 107.* hoc disponente modo: *Als auch bey Handels-Städten zu Messzeiten und sonst casus vorkommen, da nicht allein nach Kaufmanns-Gebrauch, sondern nach aller Rechtsgelehrten Meynung die parata executio stracks statt haben soll, und innerhalb 24. Stunden oder etlichen wenigen Tagen zu geschehen pfleget, so lassen wir es auch, damit die Creditores nicht öfters aus bloßer Widerseztlichkeit der Schuldiger, nicht allein um die Schuld selbst, sondern auch um allen Credit, Ehr und Nahrung gebracht werden, darbey dergestalt verbleiben, daß in solchen Wechsel-Fällen den Richtern erster Instanz unbenommen seyn soll, obngehindert einiger appellation oder prouocation nach der Sachen befindlichen Ermäßigung entweder*  
mit

mit oder ohne caution der Gläubiger die execution zu vollziehen, und die Debitores zur Schuldigkeit anzuhalten. Renouauit hanc imperii sanctionem Senatus Lubecensis *Et editum Lubecense.* in edito de an. 1662. d. 26. April. in haec verba constituens: Als thut ein ehrbarer Rath dieser Stadt Lübeck hie-

mit verordnen, daß hinführo in solchen Wechsel-Sachen keine ordentliche gerichtliche Proceße verstattet, sondern vermöge jüngsten Reichs-Abschiedes obgehindert einiger appellation oder prouocation, nach der Sachen Befind- und Ermäßigung, wenn in acceptirten Wechseln nach dem Verfall-Tage die gewöhnlichen 10. Tage, darunter einfallende Feier- und Sonntage mit verstanden seyn sollen, verlossen, entweder mit oder ohne caution der Gläubiger, innerhalb 3 Tagen die execution von dem Gericht wirklich vollzogen, und die debitores nach Wechselbrauch dergestalt zur Schuldigkeit angehalten werden sollen, daß sie entweder zahlen vder selbst Bürge werden müssen, darwider dann keine andere exceptiones als doli mali & solutionis, wenn diese alsobald erwiesen werden können, zugelassen werden soll. Eo magis sanctio imperii publica in vsum deducenda fuit, quod ad promouenda in emporiis commercia inter mercatores praecipue tendat. Quid? quod Dn. DE LVDOLPH *de iure camb. p. 209. n. 17.* textum ex R. I. adductum accipiendum esse velit non de quibuscumque cambiis, sed de talibus, quae in emporiis & iudiciis cambialibus tractantur, adiiciens, multos esse casus, vbi in negotiis cambii extra nundinas solennes & locum commerciorum celebratis, appellationi locus sit futurus. Equidem non nego primario in fauorem emporiorum & mercaturae cambiis tributam esse paratam executionem, vt non obstante appellatione executio fieri possit; constat tamen, a) in multis Germaniae prouinciis ius cambiale esse generatim receptum, & quibuscunque locis & causis applicatum,

*Item etiam in aliis ciuitatibus, quae iure cambiali specialiter instruitae.*

*Nisi super debito repro-  
bato cambium  
datum.*

adeo vt non tantum in cambiis *proprie dictis*, acceptis *Wechsel-Briefen*, sed etiam *palliatis*, *eigenen Wechsel-Briefen*, illud vsum habeat, adeoque ad ea loca tantum obseruationem Dn. de LVDOLPH applicandam esse arbitror, quae *speciali in re cambiiali* non gaudent, in quibus cambia non alium, quam *instrumenti guarentigiati* vigorem habere solent. b) Non nego, quandoque iustam esse appellandi causam, si iusta dubitatio iuboritur, vtrum cambialis *processus* actori aperiendus sit, nec ne? vtpote si inter aleatores litterae cambiales, prout fieri solet, datae fuerint, qui merito a limine iudicii repellendi, si de hac debiti qualitate *statim* constaret, vt optime monet Dn. de LVDOLPH cit. l. Idem etiam Lubecae constitutum in *mandat. de anno 1720. wider das Wüffel- und Charten-Spielen*, cautumque, *wie denn auch ein Hochweiser Rath in Kraft dieses, und in vim legis pragmaticae constitueret, und verordnet haben will, daß hinfüro alle und iede, aus solchen gewinnsüchtigen Spielen herrührende Verschreibungen, es seyn Obligationes, Assignmentes, Wechsel oder andere dergleichen, sie haben Nahmen wie sie wollen, als obnedem in Rechten ungültige, von keiner Kraft und Würde seyn, auch in hiesigen Gerichten also angesehen und zu keiner execution gebracht werden, sondern vermöge dieser constitution, ipso facto cassiret und gehoben seyn sollen.* Verum vtplurimum difficilis huius sanctionis est executio, quod in fraudem legis tales litterae cambiales aliis, per *indossamentum*, vt loquuntur, cedi soleant, quibus haec exceptio, quae ex ipsis litteris non liquet, non facile opponi potest. quod in iusta ignorantia sint constituti; ne dicam, hanc exceptionem vtplurimum esse *altioris indaginis*, vt ea pro ratione huius processus admitti nequeat. Vt hoc aleatorum asyllum penitus eradicari possit, vix aliud securius remedium superesse arbitror, quam vt *cessionibus* horum

rum cambiorum tale frenum iniiciatur, quod nec aleatores, nec cessionarii, merum captantes lucrum, facile mordere queant. Sine dubio c) huc tendit plurimorum locorum prouisio, vt quidem appellatio in huiusmodi ambiguo casu admittatur, sed soluta prius & iudicialiter deposita pecunia, ita vt hoc modo illa effectum suspensuum amittat, id quod ex variorum locorum ordinationibus cambialibus illustrat B. LVDOVICI in *proc. camb. c. 13.* In potentiss. Regis Boruss. iure cambiali de an. 1724. art. 59. saluberrime haec promulgata est prouisio: *auf daß auch in Wechsel-Rechten die iustitz um so viel schleuniger administriret werden möge; so soll in denen Fällen, welche durch diese unsere Wechsel-Ordnung reguliret seyn, keine Leuterung, appellatio, reuissio, oder einiges remedium suspensuum statt haben: falls aber Sachen vorkommen, so hierdurch nicht decidirt seyn möchten, wollen wir zwar die appellationes an die gewöhnlichen böbern Gerichte allergnädigst verstat-ten, iedoch dergestalt, daß der Appellant die in dem Wechsel-Briefe enthaltene Summe gerichtlich deponiren, und nebst dem in casu succumbentiae unter Erstattung Kosten und Schaden bey den böbern iudiciis 50. Rthlr. bey den Unter-Gerichten 30. Rthlr. zu erlegen angehalten werden sollen.* Hoc modo & temerariis appellationibus & paratae executioni cambiali, & denique ipsis debitoribus prospectum, vt, si in instantia appellationis absolutariam meruerint sententiam, solutum mox sine vlla executione recuperare queant.

§. XX. Causis parata executione munitis accensent d) Causae de-  
IX) etiam debitum ex deposito, cuius causa summaria possit.  
censetur ex mente MEVII P. I. dec. 200. ex GRATIANI  
vero cap. 665. n. 21. executiua, vt omnis plane exulare  
debeat appellatio. Ratione hac vtuntur plerique, quod  
in causis celeritatem desiderantibus appellatio cesset, qua-

An recte?

lem naturam etiam caussa *depositi* habet per l. *pen. C. de pos. Media* incedit via IO. BAPTISTA COSTA *de remed sub- fid. remed.* 103. n. 11. vt appellationi quidem deferri possit, sed executio differri non debeat, quod careat *effectu sus- pensiuo*. Ego vero in alia omnia eo, sed non aliter *pro- cessum executiuum* cum MEVIO P. II. dec. 37. admitto, quam si deponens iustrumento, paratam executionem ha- bente, instructus est, vel reus depositum eiusque existen- tiam negare nequeat, quod ita debitum hoc sit *liquidum*. Neque tamen hoc casu appellandi facultas aliter ademta censi debet, quam quatenus in *processu executiuo*, vel in *totum* vel in *tantum* exulat. Quid ergo si debitor excep- tionem *amissi* vel *deperditi depositi* opponat, vt in natura restitui nequeat? *Altiores* indaginem sine vlla hacitatione habere caussa incipit, quod tum de *amissione ipsius*, tum de *casu*, aut *culpa* gradu solers indagatio institui, vel depo- sitarii *negligentia* latiori probata, aestimatio iusta iniri de- beat, quae cognitio scrupulis haud caret. Secundum *Stat. Lubec. lib. III. tit. 3. cit.* res iuramento depositarii committitur, *daß er das vertraute Gut so treulich als das seine verwahret habe, oder daß er das seine mit verlustig worden.*

10) Caussa se- questri.

§. XXI. Forfan X) *sequestri* caussa, periculo dissip- ationis, vitae, vel armorum instante, rectius huc refertur, a cuius *decreto* si appellatur, non indistincte decernitur *inhibitio*, nisi cum *summa* appellantis iniuria coniuncta ap- pareat sequestratio. Licet enim vel maxime *extraiudicia- liter* seu, non citato aduersario, facta, (quo casu regula- riter non solet decerni *inhibitio*, v. c. 1. §. 11.) nihilominus tamen *prouocatio a decreto extraiudiciali*, indistincte fa- cultatem inhibendi iudici inferiori non adimit, vt docet Dn. DE LVDOLPH *de iure Cam. p. 419.* Quia tamen appellantes, in hoc frangenti, eo praetextu regulariter vtun-



vtuntur, quod sequestratio cum *euidenti iniuria*, quam ex quouis incommodo colligunt, coniuncta sit, superioris est, non faciles praebere aures his allegationibus, tum quod pro *inferiori iudice* praesumptio militet, quod ab iniuria, litiganti inferenda, alienus fuerit; tum quod *periculi instantis*, quod *sequestrationem* postulauit, inter omnes optimam habere notitiam credatur. Antequam igitur *inhibitionem* decernat, tutius agit, si *litteras informatorias* ab eo requirat, praesertim, si narrata appellationis magis *dubia*, quam *verosimilia* videantur, & iudex *ex officio* quietis publicae, vel alius periculi auertendi causa, sequestrationem decreuerit. Tunc vero potissimum cum *iniuria appellantis* coniuncta esse potest, si contra *possessorem* decreta, quae non potest carere grauissimo praecedendo, quod *possessione* priuetur, quamuis nihil impediatur, quo minus *fructus* fundi, probato dissipationis periculo, apud sequestratos deponi queant. l. 21. §. *fin. de appell. & relat.* Facilius autem decernitur in casu *litigiosae possessionis*, ita vt uterque se possidere contendat, & alter alteri imputet turbationem, denique res ad arma & turbationem quietis publicae euidenter spectare videatur, quem casum *ord. Cam. P. II. tit. 21.* tangit, & illustrat egregie Dn. DE LVDOLPH *sect. I. §. 7. p. 64.* Si probabiliter constat de praesenti alterutrius possessione, alterius actus magis *turbatiui* censentur, adeoque ille statim potius tuendus, quae non posset non cum praesentis possessoris turbatione esse coniuncta. v. GAIL. 1. *obs. V. n. 6.* de quo plenius mox agendum.

§. XXII. Sunt etiam XI) sententiae, quae secum mox trahunt *executionem*, vt appellatio ab iis interposita non possit non destitui *effectu suspensiuo*, quia, ex quo fertur, simul executioni datur. Huc referri debet sententia, a) in qua alicui *correctio* vel *obiurgatio* facta est ob admissum excessum; non si demum iudici *facienda* iniuncta, quae ad-

*Nisi cum iniuria appellantis euidentis coniuncta sit.*

*1) Sententiae, quae secum trahunt executionem. Vt in casu correctionis,*

huc

excommunic-  
cationis,

huc dilationem habet. Simili ratione episcopis visitantibus *morum correctio* permilla est, ita ut ab ea interposita appellatio executionem eorum, quae ab iis mandata, decreta, aut iudicata fuerint, nullo modo impediatur, aut suspendatur, ex sententia *patrum Tridentinorum sess. XIV. de reform. c. 10.* quam illustrat AVGVSTINVS BARBOSA in not. b) *Excommunicationis* sententia ipso iure trahit secum executionem, & ideo per appellationem haud suspenditur. Haec fuit sententia INNOCENTII III, quaesiti de eo, qui *sententia excommunicationis* condemnatus appellauerat, vtrum nihilominus denunciare eundem, & ad tempus beneficiis spoliare posset iudex? Respondet in c. 53. *vers. verum. X. de appell. quod cum executionem excommunicatio secum trahat, & excommunicatus per denunciationem amplius non ligetur, ipsum excommunicatum denunciare possit iudex, ut ab aliis euitetur, eique prouentus ecclesiasticos subtrahere, cui ecclesiae communio denegata.* Operatur talis appellatio tantum effectum deuolutiuum, non *suspensiuum*, quod IDEM in c. 8. *X. de offic. iud. ordin.* arguit, aitque: *excommunicationis sententia per appellationis non suspenditur obiectum.* Idem etiam c) tractum ad *interdicti* sententiam in c. 37. *X. de appell. quod iudex, qui interdictum locale decernit, statim sacra listat, & ita suspendi amplius nequeat.* Hunc in finem receptae sunt *absolutiones ad cautelam*, quam ligatus a superiori, pendente appellatione, petere debet, quo eam prosequi queat; id quod haud foret necesse, si effectus excommunicationis haud sisteretur. c. 2. *de sent. excomm. in 6.* Aliud itaque dicendum, si appellatio praecessit excommunicationem, quae vtrumque effectum habet, & sic executio pro *attentato* accipienda. c. 55. *de appell. c. 14. de sentent. excomm. in 6.* Imo si excommunicatio sub *conditione* facta, & ante eam impletam appellatum fuerit, ab illa omnino appellatio debet

debet effectum eius sistere. SCACC. *de app. qu. 17. limit. 22. n. 13.* TONDVTI *de pension. c. 48. §. 23.* PETRVS LEVREN in *foro benef. tom. III. qu. 207. n. 9.* Idem vltcrius d) ad *suspensionem* applicatur, quod, licet quis a tali sententia appellauerit, suspensus tamen maneat. Vtut enim *depositus* appellans interim fruatur suo beneficio officioque; quod sententia *depositionis* poenam contineat, & ab hac interposita appellatio executionem suspendat; ab hac tamen distinguunt *suspensionis decretum*, quod nude ad *correctionem inobedientis* tendit, & *cenſurae medicinalis* speciem continere dicitur, aequē vt *excommunicatio* & *interdictum*, quae executionem statim secum ferunt. 10. PONTAS in *dition. cas. consc. voce appellatio, casu 13.* Si tamen ob imputatum excessum ad instar proprie dictae poenae dictata foret, tunc idem, quod praestat appellatio in ea, quae a sententia depositionis interponitur, praestare deberet ex mento SCACCIAE *de appell. qu. 3. n. 77. & 78.* Haec *arrogata* esse arbitror, cum DN. PRAESES in *diff. de indole poenarum eccles.* ostenderit, has fictas *cenſuras* *medicinales*, esse proprie dictas *poenas*, & earum rigorem, quod executionem statim secum ferant, vnice excogitatum ad auctoritatem eo maiorem iis conciliandam, deterrendosque omnes, qui his ligantur.

§. XXIII. Superfunt XII) *remedia possessoria* sua quibus etiam de iure canonico admittitur appellatio, sed sine effectus *suspensiuo*, quod tamen in infinitum limitant, declarant, restringunt exemplo SCACCIAE *de appell. qu. XVII. lim. 6.* taediose infinitas obseruationes contradictorias corradentis, in quarum examine haud commorabor. Fundamentum huius doctrinae de iure ciuili adfertur in l. vi. C. si de *moment. possess.* fuerit app. in qua imperatores ita constituerunt: cum de possessione & eius momento *caussa* dicitur, etsi appellatio interposita fuerit, tamen lata sententia *fortitur*.

Tom. VI.

Cccc

titur effectum. Ita tamen possessionis reformationem fieri oportet, ut integra omnis proprietatis causa seruetur. Quia causa possessionis celeritinae executionis erat, omni excluso circuitu, momenti appellatione designabatur, quod ad breue temporis spatium status eius duraret in petitorio, reformatione eius speranda. Atque huc a) pertinebat interdictum adipiscendae possessionis, in quo cessabat licentia prouocandi, ne, quod beneficio celeritatis inuentum est, subdatur iniuriis tarditatis, ut loquitur l. 22. C. Theod. quorum appell. non recip. b) recuperandae remedium, de quo accipienda cit. l. vn. ut obseruat IACOB. GOTHOFRED. ad l. vn. C. Theod. si de moment. poss. & verba vltima cit. l. quae reformationem possessionis faciendam indicant, confirmant; possessionis enim causa reformatur, cum electus restituitur. c) Retinendae possessionis causa, in qua de turbata possessione contenditur, & repetendo momento, ut aiunt Imperat. in l. 4. C. Theod. unde vi, simulque designant, celeri rehibitione, causae consulendum, nec iudicium dilatione suspendendum, si perturbatus possessionis status est, vel aliquid direptum. In his remediis celeri reformatione possessionis succurrendum iuxta l. 14. C. de agric. & cens. & tunc demum causa proprietatis peragenda, quo inturu illa momentaneae possessionis actiones vocantur in l. ult. C. qui legit. pers. stand. in iudic. hab. Quae cum ita sunt. 1) erroneum est, cit. l. vn. duntaxat ad remedium retinendae possessionis, in quo de turbata possessione quaeritur, pertinere, quae magis interdictum unde vi, in quo de reformandae possessione proprie contenditur, designat, vel ad minimum illud simul comprehendit, imo omnem possessionis momentaneae actionem denotat. 2) Crassior adhuc error est, appellatione momenti adumbratum fuisse possessionem summarissimum retinendae, oppositum ordinario, quae usus fori nostri admodum distinguit. Recentioris

Non uice re-  
tinendae re-  
medium.

Multo minus  
summariss-  
imum iure ci-  
uili ignora-  
tum.

tioris aevi haec sunt instituta ex *iuris canonici* processuum anfractibus nata, quibus adeo haec remedia impediuntur, vt celeri cognitione absolui nequeant, nec *momentum* amplius habeant. Etenim quando de *turbata possessione* inter duos litigatur, seu *possessionis litigiosae* causa peragitur, facile euenire potest, vt inter moras, quas hodiernus processus serpere sinit, litigantes ad arma veniant, & vim vi repellere intendant; id quod aliter praecaueri non posse censuerunt, quam *remedio interimifico*, quo alter ex litigantibus *prouisionaliter* in possessione defenditur, donec plenior causae possessionis cognitio institui, & citra periculum armorum iudicari possit, quis inter litigantes meliorem, vitioque omni destitutam, possessionem habeat. Tracta haec praxis quidem ex principiis de *prouisionalibus remediis*, etiam iure ciuili agnitis; at minime inde constat, etiam hoc iure in possessoriis opus fuisse remedio quodam *prouisional*i, quod omne remedium possessorium *sua natura* tantum *prouisionale*, celerissimae cognitionis, & momentanea eius utilitas, per *petitorium* vero causa principalis decidenda esset: hoc finito demum constabat, verum possessori possessio, interim adiudicata, fructum allatura esset nec ne?

§. XXIV. Hic diuersus fori nostri & Romani vsus *Inde lites in variis ansam dedit disputationibus, an & quatenus in possessoriiis locus esset appellationibus? tum quod ius canonicum iis nimium faueret, & vbique eas admittendas censeret; tum quod causa possessionis apud nos non amplius possit dici momentanea. Olim vulgatus sermo: breue gaudium ex possessione; hodie vero, grauissimum momentum & saepe perpetuum in possessione, vt plerumque de hac, cum aequali pondere, ac quidem de ipso petitorio litigetur. Hic vsus diuersus sine dubio quoque noua postulauit iura, remedia, praecautiones, ne victus in possessorio nimium* *furo de appellandi facultate,*

Cccc 2. prae-

prae-grauetur, & ingenti priuetur commodo, quod possessioni inest. Inter antiquas imperii leges *Ordin. Camer. P. II. tit. 21.* eminent, quae malo ex litigiosa possessione imminenti obicem ponere voluit hoc modo: *Ob auch in obberührten Fall zwischen den Partbeyen, die ohne Mittel dem Reich unterworfen, die Gewebre possession vel quasi aus redlicher Anzeigung, zweifliche, und sorgliche Empörungen, Weiterung oder Aufschub daraus zu besorgen, sollen Cammer- Richter und Beysitzer Gewalt und Macht haben, auf Anruffen der Partbeyen oder für sich selbst ex officio, die possession zu sequestriren, oder aber der quasi possession haben an statt der sequestration beyden Theilen zu gebieten, sich derselben zu enthalten, und alsbald summarie ohne einigen gerichtlichen Proceß oder anderen weitläufftigen Ausführung der Sachen zu erkennen, welchem Theil die possession oder quasi inzugeben, und zu inhibiren sey; sich desselben zu endlichen Austrag des Rechts in possessorio oder petitorio zu enthalten. Und so das geschehen, soll alsdenn solches keinem Theil an seinem Inhaben oder Besitz im Rechten nachtheilig seyn. Palam est, hic de remedis retinendae possessionis, tam ordinario, quam summario agi, & inter duos litigantes provisionaliter decerni, quis lite super possessione pendente interim possidere debeat, adeoque has duas species ad adipiscendae & recuperandae remedia non pertinere. in quibus earum ratio exulat, vt recte statuunt MEY. P. II. dec. 236. n. 1 Dn. DE LVDOLPH de iure cam. p. 67. in f. Cum vero in summarissimo tunc demum provisionaliter decernatur, quis interim in possessione esse debeat, metu armorum instante, abusus sane ingens est, in quacunque possessionis quaestione. processum admittere momentaneum, quod a potentiss. Rege Boruss in der Verbesserung des Justiz-Wesens de a. 1713. §. 39. sapienter prohibitum, obseruante Dn.*

PRAE-

*Quae summarium admittit in casu armorum.*

PRAESIDE *diff. de vero usu remed. possēss. ordin. & summ. c. III. §. 6.* Praeterea quoque ille inualuit abusus, quod in *suminario* in quo cognoscendum erat *ohne einigen gerichtlichen Proceß*, iuxta *ord. Cam. cit. l.* hinc inde processuum ambages quoque tolerentur, vt etiam a *decreto puouisional* plenius enarrat *CLVDIVS c. VII. rer. quotid. n. 77. sqq.* tan demque *n. 84. sqq.* concludit, eam vnice prohibitam quoad effectum *suspensiuum*, nec executionem in hoc iudicio impediendam, licet recipiatur appellatio. Probanda, me iudice, haec est sententia, tum quod *iure canonico* a quocunque gravamine appellare liceat, etiam in causa moram non ferente; tum quod hoc iure etiam appellationi locus esse possit, vnice quoad effectum *deuolutiuum*. *Suspensiuum* vel ideo effectum habere nequit, quod generatim hic exulet in remediis *prouisionalibus*, nec finis summarissimi obrineri possit, si suspensioni locus relinquendus. In *ord. appell. Cellensi de a. 1713. P. II. tit. 1. §. 5.* haec obseruatio calculum meruit his verbis: *Nachdem einige Sachen sind, darin dem gemeinen Rechten und praxi nach entweder gar keine appellationes statt finden, oder dieselben nur effectum deuolutiuum haben, als die caussa momentanei possessorii, dabey metus armorum & violentiae von beyden Seiten vorhanden, alimentorum praesentium & futurorum &c. Hat unser Appellation Gericht, wenn solche Sachen, per appellationem an selbiges gebracht werden wollen, nach der disposition gedachter gemeiner Rechten, und Reichs-Constitution sich zu richten, und nach Befinden entweder den appellierenden Theil mit der Appellation sofort abzuweisen, oder solche, wiewohl nur quoad effectum deuolutiuum, sonderlich wo ein gar grosses praecudicium desselben darunter versiret, auch in diesen Sachen anzunehmen. Pariter in der Lübeckischen reuidirten Ober-Gerichts-Ordnung*

*Cum facultate appellandi sine effectu suspensiuo.*

c. II. §. 10. cautum similiter: *daß in Sachen, da in possessorio momentaneo gesprochen, appelliret werden solte, sollen die Herren den appellationibus nicht deferiren, adcoque ea non obstante fieri potest executio.* Vnde MEV. P. I. dec. 46. hic *appellationi* quidem locum relinquit, sed *inhibitioni* denegat, quod executio haud sistenda sit, eoque iure hodie utimur in dubio, teste LYNCK. de *grauam. extraiud.* c. 3. §. 6. n. 13. ita vt nec camera inhibitiones decernere soleat iuxta R. I. de a. 1594. §. *die inhibitiones.* vbi hae haud decerni dicuntur in *possessorio retinendae, da der appellant in Besitz ist*, id quod de casu intelligendum, si per sententiam in possessione defensus.

Quod tamen  
variis in casibus  
limitant.

§. XXV. Enimvero, hisce non obstantibus, plures casus conglomerare solent, in quibus appellationi deferendum esse censent etiam quoad effectum *suspensuum*, & plerique quidem ita comparati sunt, vt appellans sub eorum tegmine tutus facile inhibitionem impetrare queat, quos SCACCIA de *appell. cit.* l. CONTARDVS ad l. *vn. si de moment. poss.* CLVDIVS de *rebus quotid.* c. VII. n. 89. sqq. aliqui collegerunt. Etenim si executionem existimant, 1) si sententia in hoc iudicio lata *damnum* continet, quod in ordinario *possessorio* vel *petitorio* reparari nequit: 2) difficulter reparari potest, cum illud non posse fieri dicatur, quod sine magna difficultate fieri nequit. Id vero, quomodo asseri possit, vix concipi potest. Probata *antiquiori* possessione, *damnum* hoc, quod in *summarissimo* alter obtinuerit, reparari, & quidem semper potest, c. 9. X. de *probat.* et si admittitur appellatio, in hac ipsa instantia retractari potest prior sententia, & simul executio iam facta. De hac tantum quaeritur, quae tale *damnum* non continet, quia, si in appellatorio iudicio decretum iudicis a quo confirmatur, omnino executio, haecenus forsitan intermissa, adhuc facienda, licet in ordinario *possessorio*



torio vel petitorio iacturam hanc ex defectu probationis reparare nequeat. Quocirca facta executio pendente appellatione *damnum irreparabile* haud continet, sed potius eius intermissio cum turbis coniuncta est publicis alioque periculo maiori. Aut ergo pro hoc auertendo *interim* facienda executio aut *sequestratio*. Vtrumque forsan aequale praeiudicium habet, nisi executionis restitutio per appellationem a *sententia prouisional* vix obtineri possit, priori decreto vel maxime reformata. Quid enim, ait CLVDIVS *cit. l. n. 120.* si de possessorio castri vel fortalitii muniti agitur, quod de facili recuperari nequit? Concedo executionem interim factam esse magni praeiudicii; sed grauius malum adhuc habent instans violentia, armorum strepitus, & mutua per vim renitentia, quibus mediis quilibet possessionem praesentem defendere! arguit. Quid? quod vt plurimum de *recuperanda possessione amissa* hoc casu contendatur, sub *summarissim*i autem *possessorii* colore deiectus repetere possessionem nitatur. Obseruat hoc MEV. P. IX. dec. 14 num. 1. *in not.* aitque: *aduocati inter artificia sua magni faciunt, vt sciant eligere actionis genus, citius & expeditius peragendum, ideo ad id, quod conducere videtur, facti circumstantias detorquere sategunt.* Id maxime ratione *possessorii summarissim*i contendunt, ideo saepe illo abutuntur, vt iudices & aduersarios seducant, pro dicente *facilius obtineant*; id quod per casum adductum illustrat. Qui enim alterum possessione priuauit, solet sollicitus esse, vt pro *praesente possessore* habeatur, id quod si obtinuerit, alteri grauiissimum infligitur vulnus per appellationem reparandum. Hoc facile 3) concedo, nisi executionem, si decreto in *summarissimo* aliquid annexum est, quod appellationem admittit cum pleno effectui, veluti in puncto *expensarum & fructuum*, cuius executio interim suspendenda, obseruante MEVIO *cit. l.*

*cit. l. n. 3.* Addit CLVDIVS *n. 99. 4)* si reum in possessione, & quidem legitima esse apparet, iudex vero eam parti aduersae relinquendam pronunciat. Admitto hoc, si grauamen tale statim notorium ex actis sit, vt iudex superior *inhibitionem* decernere possit, & si executionem fecit, vt ex capite *attentati* illam retractare teneatur, quod ita peruersè iudicauerit, & egerit iudex. Imo 5) etiam hoc admitto, iuste appellari & inhiberi, si altero tantum audito pronunciauit, alterius autem partis probationem reiecit, vt ait CLVDIVS *cit. l. n. 108.* Quamuis enim, ait MEVIUS *cit. l. n. 5. momentanei possessorii celer processus sit, non tamen praeceps esse debet, vt omittat ea, quae iure naturali, ad quoduis iudicium sunt necessaria.* Deinde talis esse debet, vt iudex de possessione informari, & quidem non ab una, sed etiam ab altera parte. Non admitti enim appellationem suspensiuam a summariissimo, de sententia valida tantum verum est, vt recte obseruat LYNCKER de grav. extraiud.

In ordinario  
possessorio sus-  
pendis appel-  
lationem.

§. XXVI. In ordinario processu, quoad vtrumque effectum admitti appellationem constat, & quidem de iure canonico per clement. vn. de sequest. poss. & fruct. quod eius causa hodie per ambages traducatur, nec metus armorum amplius subsistit, sedatus per executionem in summariissimo. De iure civili tantum negatam suspensiuam appellationem, non deuolutiuam, censet CLVDIVS *cit. l. n. 68.*; imo, B. IOAN. SAM. STRYK de appell. non suspens. in poss. summariissimo, idem etiam perhibet de summariissimo. Vtrumque recipiendum non est, cum iure civili ignoretur appellatio non suspensiuam pariter ac remedium summariissimum. Quamuis enim in l. vn. C. si de moment. poss. omissa verba fuerint, quae codex Theodos. habet: atque ita denuo ad nostram scientiam referatur; duae tamen propositiones in cit. tx. continentur, quarum prima

prima est, etiam appellatione interposita faciendam executionem; altera vero: ad principem, ad quem appellatum, relationem faciendam, vt hic de statu causae informatus, appellantem statim repellere, non vero eum admittere, salua executione facta, possit. Vtriusque ergo interpretatio recipi nequit, licet forsan pontifices, ex erroribus glossatorum circa hanc l. receptis, plura innouauerint, credentes id iuri ciuili conforme esse. Pariter in remediis

An in reme-  
dio adipiscen-  
dae?

adipiscendae & recuperandae ius ciuile omnem aditum appellandi praeclusit, vt iam supra obseruauimus, & sic quoque in remedio l. f. C. de edicto D. Hadr. tollendo, quod rursus tantum prouisionale est, obseruante CAROLO DE MEAN tom. III. de iure ciuili Leod. obs. 361 n. 33. Agitur enim in hoc remedio de herede scripto, in possessionem mittendo in testamento, quod nullo visibili laborat vitio, quod decretum omnem respuit appellationem. l. 6. C. quorum app. non recip. CAROL. DE MEAN cit. l. obs. 97. n. 6. In alia omnia abijt LYNCKER de grauam. extraiud. c. III. §. 6. n. 16. sq. quod haec possessoria sint plenaria seu ordinaria, quae aliud extra se non habent possessorium, id quod soli proprium possessorio retinendae. Verum cogitandum est, 1) nihilominus remedium adipiscendae esse mere prouisionale, quod tantum de iure canonico recepit effectum deuolutiuum, suspensiuo negato, adeoque possessionem in vim eius captam pendente appellatione, excusare a violentia seu attentato, vt DE MEAN cit. l. n. 7. iudicat. Nec attendendum, quod in ordinario retinendae possessorio appellatio sitat executionem, quippe cui ex hodierni iuris disciplina praemittitur prouisionale summarissimum; vt eius intuitu ordinarium non amplius videatur prouisionale esse. Et quod 2) attinet ad recuperandae remedium, illud adeo sua natura celerrimae expeditionis est, vt nullo obstaculo eius executio impedi-  
An in recuperandae?

Tom. VI

Dddd

beat,

beat, adeoque si hodie appellationem recipit, id tamen cum effectu *suspensum* accipi nequit. Conf. *scacc. de app. q. 17. lim. 6. m. 6. n. 1. sqq.* Equidem *MEVIVS P. IX. dec. 9.* non excusari iudicem ab *attemptato* arbitratur, si, appellatione interposita non observata, pro restitutione spoliati processit, quod multi sint casus, in quibus spoliatori appellatio permessa sit; semper tamen quaestio superest, ad quem *effectum* permessa sit? cum re vera omnem virtutem amittat remedium recuperandae possessionis, si executio pendente appellatione quiescit. Praesuppono tamen casus, in quibus secundum regulam facienda ante omnia restitutio; in quibus enim restitutio non facienda, de quibus *MEV. cit. l. dec. sqq.* agit, in his demum suspendi executionem arbitror, quamvis hi casus ad *exceptionem* pertineant, & paucissimi sint, haud multiplicandi.

## CAPVT III.

DE EXECVTIONE FACIENDA OB ADEM.  
TVM APPELLATIONI EFFECTVM DEVO-  
LVTIVVM.

## ARGVMENTVM.

- I. Appellationem, in causa non appellabili interpositam, iudex inferior reuicere potest. II. Appellationes extra prouinciam in Germania olim non vsitatae. Ab his tamen differunt appellationes ad ciuitates. III. Causae non appellabiles ratione Tribunalium Imperii sunt causae politicae, IV. ecclesiasticae, V. criminales, VI. ex accidente causa non appellabilis fit ex contumacia vera, ob tres conformes sententias, ob defectum*

*fectum summae appellabills. VII. De priuilegio de non appellando. VIII. De pacto de non appellando; de rescripto, quo appellatio remouetur.*

## §. I.

**V**tut ius canonicum admodum appellationibus faueat, & in immensum facultatem eius extendat; supersunt tamen adhuc plures iuris articuli, qui vel omnem respuunt appellationem, vel ad minimum ei praecluserunt recursum ad *suprema tribunalia imperii*. Atque hoc intuitu etiam appellationes destitui dicuntur effectu *deuolutiuo*, vt, si vel maxime *de facto* interponantur, nihilominus tamen iudex eas reiicere, & non considerata tenacissima eiusdem inhaesione, qua quodlibet iudicatum suspendere conantur iniqui causarum patroni, ad *executionem* progredi queat. Equidem iudicis inferioris non est, iudicare, vtrum appellatio sit recipienda, nec ne? quin potius hoc cognitioni superioris iudicis reseruatum, adeo vt inferior, qui prouocationes respuendas existimat, mulctandus sit per *l. 21. C. de appell. & relat.* Multo minus ergo inferiori integrum est, reiecta appellatione, ad *executionem* progredi, quod adhuc necesse sit expectare superioris iudicis arbitrium, vtrum appellatio recipienda sit, nec ne? adeoque *attentati* nomine sine dubio tenetur, qui praeceptis ad *executionem* ruit. Optime MACER (qui de appellationibus ex professo scripsit) in *l. 6. D. de appell. recip. vel non instruit iudicem* inferiorem, qui appellationem reiiciendam esse, firmiter persuasum habet: *Sciendum est, ait, cum appellatio non recipitur, praecipi sacris constitutionibus, omnia in eodem statu esse, nec quicquam nouari, etiam si contra fiscum appellatum sit, eumque, qui appellationem non receperit, opinionem suam confestim per relationem manifestare, &*

Dddd 2

caus-

*Dantur ad  
huc causae  
appellationem  
vel absolute  
vel secundum  
quid respu-  
entes.*

*In quibus et-  
iam index in-  
ferior appella-  
tionem rei-  
iicit.*

*Ratio dubi-  
tandi.*

*Responsio.*

causam, pro qua non recepit appellationem, eiusque exemplum edere debere litigatori, mandatis cauetur. Enimvero haec praecautio sine dubio obseruanda, si causae sua natura quidem appellabilis est, sed grauiusmodi firmitas defectu laborare videtur, de quo vnice iudicat superior, non iudex a quo; qui, licet apostolos refutatorios dederit, impedire tamen nequit, quo minus superior eam recipiat. Ceterum si causa sua natura non est appellabilis vel absolute, vel secundum quid: si hoc manifesti, non ambigui iuris, nihil adest, quod iudicis inferioris executionem retardare queat. Id aperte consentitur imperatores in l. unic. C. si de moment. fuerit appellat. maxime si Codicis Theodosiani textum haud mutilatum attuleris. Aiunt Caesares: cum de possessione aut momento causa dicitur, etsi appellatio interposita fuerit, tamen lata sententia sortitur effectum, atque ita demum ad nostram scientiam re-

*Quod illustratur ex l. vn C. si de moment.*

*In quafacultas exequendi concessa, non obstante appellatione.*

feratur. Notandum est ex verbis adductis, a) agi in iis de causa sua natura non appellabili: b) iudici inferiori iungi, vt, non obstante appellatione, ad executionem procedat, c) tunc vero demum referat. In eo modus hic procedendi recedit ab illo, quem MACER antea praefigurauerat; intelligendus tamen sine dubio non de causis omnem appellationem respuentibus, sed de grauiusmodi infirmitate, ob quam appellationem reiiciendam credit. Perperam TRIBONIANVS omisit verba: & ita demum ad nostram scientiam referatur, quae verum demum effectum harum appellationum non deuolubiliū ostendunt, easque ab aliis deuolutiuo effectū praeditis distinguunt.

*Olim in Germania appellandi usus ignoratus.*

§. II. Equidem olim apud Germanos appellandi ad superiora tribunalia vsus ignorabatur, nisi, ob denegatam iustitiam nullitatemque commissam, prouocatio & recursus necessarius videretur. In quo aliquid appellationibus simile occurrebat, vnde adhuc hodie tot statuum privilegia de

de non euocando superfluit, vt plenius monstratum iure  
 Dn. de LVDEWIG, Acad. Cancellarius, in *Comment. ad A. B.*  
*tit. VIII §. 1. & tit. XI §. 3.* Deerant praeterea iudicia  
 prouincialia, ad quae patuisset alias prouocatio, si uisitata  
 fuisset, quae in Prouinciis territoriisque paulo serius insti-  
 tuta. Locò earum recepti erant recursus ad alias ciuitates Loco eius re-  
 ceptae trans-  
 missiones ad  
 ciuitates cele-  
 briores.  
 celebriores, quarum iurium vsum habebant ex spontanea  
 submissione, vt pluribus docet ERNEST. IOACH. WEST-  
 PHALIVS in *specimin. Docum. Mecklenburg.* pag. 224. *seq.*  
 & *dissert. de fontib. iur. Lubec. §. 8. seq.* Etenim ius Lu- Vt Lubecam,  
 becense adoptarunt Holsatiae & Porussiae, nec non Pome-  
 raniae, ducatusque Mecklenburgici plures ciuitates relatae  
 a WESTPHALIO de *fontibus iur. Lubec. cit. l.* Pariter  
 Poloni, Bohemi, Silesii alique demum Magdebur- Magdebur-  
 gum, Halam-  
 que,  
 genenses Hallensesque Scabini habere credebantur, ad quos,  
 actis transmissis, in causis arduis recurrebatur teste MEVIO  
 ad *iur. Lubec. qu. 2. n. 7.* Ex eodem principio appella-  
 tiones hae analogicae frequentes fuerunt ad senatum Lube-  
 censsem ab his ciuitatibus, quae illius iure utebantur. *Iuris*  
*Spirensis* fama induxit quoque ciuitates vicinas, vt in caus- Spiram,  
 sis dubiis ad hanc ciuitatem prouocarent, teste LEHMAN-  
 NO in *Chron. Spir.* • Passim etiam prouocatum ad *Aquis-*  
*granenses, Colonienses, Brunsvicensis, Luneburgenses,* Aquisgra-  
 num, Coloni-  
 am, Brunsvi-  
 cum, Lune-  
 burgum.  
 aliasque ciuitates celebriores, quamuis hae appellationes  
 magis similes videantur *transmissionibus & consultationibus,*  
 pro vero iuris sensu eruendo, adeo vt ex hisce recursibus  
 nulla imperii superioritas deduci queat. *vid. diurni Hal-*  
*lenses ad ann. 1731. n. 28.* Postquam vero Principes im-  
 perii sequiori aeuo iudicia prouincialia in territoriis insti-  
 tuerunt, & eodem fere tempore *usus iuris Romani & Ca-*  
*nonici* prorupit. desierunt hi recursus antiqui ad alias ciui-  
 tates, & proprie dictae introductae sunt appellationes ad Abolita hae  
 prouocationes  
 per iudicia  
 prouincialia  
 & iuris Rom.  
 vsum.

*Curias prouinciales*, quod *WESTPHALIVS de font. iur. Lubec. §. 9.* luculenter ostendit, atque hae ad principia vtriusque iuris facile accommodatae, & admodum propagatae sunt, vt etiam per *euocationes* ad suprema tribunalia Caesarum fieret prouocatio. Motus hae appellationes passim excitarunt insignes, teste *LEHMANNO in Chron. Spir. lib. VII. c. 102.* adeo vt adhuc anno 1459. Spirae ad res inauditas & insolitas relatae fuerint, quamuis *iudicii Cameralis* introductio has magis magisque corroborauerit. Cum vero antiquis institutis moribusque contra-

*Ius antiquum  
de non eno-  
condo hinc  
inde conser-  
uatum.*

riae *euocationes* inde sequerentur, vnicum praesidium Principum, qui salua testaque antiqua iura conseruare laborarunt, pro his auertendis positum fuit in confirmando antiquo iuris vsu, quod partim propria cura potentiaque efficiebant, partim priuilegiis Caesareis corroborabant, quibus magis *ius antiquum* conseruatum, quam *nouum* introductum. Quibus hae occasiones subtractae vel denegatae, appellandi libertatem ad suprema tribunalia extra prouincias subditis indulserunt, per iuris *Pontificii & Romani* vsu quotidie ingrauescentem magis magisque promotum praesertim in dioecesibus, ciuitatibus imperii, & territoriis minoribus. Atque hoc modo ex vsu vtriusque iuris de causis disceptari coepit, quacnam *deuolutio* effectu destitutae essent, id quod tandem variis priuilegiis publicisque legibus determinari coepit.

*Diuisio cons-  
suum non de-  
volubiliu.*

§. III. Videlicet sunt secundum ius, quo vtimur, plures causae, quae *inappellabiles* censentur, & effectu *deuolutiuo* ita destituuntur, idque vel *iure imperii communi*, vel *iure statuum particulari*, vel speciali *rescripto Principum*, de quibus paucis videndum. Ad primam classem pertinent 1) *causae politicae* iuxta *R. I. de anno 1654. §. 106.* in quibus appellandi ad suprema imperii tribunalia vsus non quidem penitus interdictus, ita tamen restrictus est,

*1) Causae po-  
liticae.*

vt,



vt, antequam appellatio recipiatur, prius a magistratu loci literae informatoriae requiri, & his receptis, non facile recipi debeant. Id verba sequentia produnt: Wenn Sa-<sup>Appellationes.</sup> chen, die denen bey einen Stand insgemein eingeführten guten Policy, Zunft und Handwercks-Ordnungen anhangen, durch appellation in unser Kayserl. und des Heil. Reichs Cammer Gericht gezogen werden wollen, daß der Richter, ehe er die Processse erkennet, in des Orts Obrigkeit und der Status publici mit einlauffender interesse mit seinen Umständen wohl erwegen, fürnehmlich aber in dergleichen Sachen keine inhibition leichtlich erkennen, sondern daserne solche Sache wider selbigen Orts hergebrachte vernünftige, und denen Reichs-Constitutionen nicht ungemässe Handwercks- und andern hergebrachte rechtmäßige Ordnung lauffet, zu Abschneidung des in denen Reichs-Constitutionen so hoch verbotenen Auftreibens, und Scheltung der Meister und Gefellen, und anderer Angelegenheiten ab, und an des Orts Obrigkeit, als die obne das die Gewalt haben, dergleichen Statuta nach Gelegenheit der Läufe- und Zeiten zu widerrufen und zu ändern, verweisen. In §. praeced. prohibitum erat, ne ad querelas subditorum, wenn Bürger und Untertanen directo gegen seine Obrigkeit klagen, statim processus decernantur a Camera, sed prius literae informatoriae requirantur. Deinceps in §. 106. vnde verba adducta tracta sunt, hoc quoque extensum ad appellationes subditorum in causis politicis, quod indignant verba initialia: Also soll es darneben auch gehalten werden, wenn Sachen &c. certo indicio, etiam in his causis antea requirendas esse a Magistratu literas informatorias. Praesupponitur vero, <sup>In quibus prius literae informatoriae requirendae.</sup> a) causas politicas concernentes certo iure esse definitas: <sup>Proetereaque certa observanda requirantur.</sup> b) rationabiles: c) & quidem in communi, insgemein, ali- quid constitutum esse, causamque ipsam ciuitatem eiusque poli-

politiā, non iura mera priuata concernere, quae omnia distincte explicat MEVIVS P. III. *decif.* 154. simulque docet in plurimis casibus adhuc appellandi superesse facultatem.

2) *Causae ecclesiasticae intuitu summorum tribunalium imperii.*

*Dubia remouentur.*

*Limitatio.*

§. IV. Equidem II) *causae ecclesiasticae* in foris protestantium appellationem non respuunt ad tribunalia suprema domini territorii; ast *deuolutio* effectu destituntur, quoad *suprema tribunalia imperii*, quae in *caussis* hisce iurisdictionem non exercent. In hoc superioritas statuum Evangelicorum *suca* praerogatiua gaudet, distinguenda iuxta antiquum morem imperii a superioritate, quae in *secularibus* exercetur. Fundamenta huius argumenti in compendio recenset Dn. de LVDOLPH *de iure Camer.* p. 219. a Dn. PRAESIDE etiam *tom. I. P. I. consult. & decif. Resp.* 27. exculta. Duo interim adfert momenta Dn. de LVDOLPH *cit. l.* quae causam dubiam facere videntur: 1) quod *iurisdicctio Cameralis* sit *uniuersalis*, nec qualitas harum causarum *per se* impediat iurisdictionem summorum tribunalium, sed *ex accidenti*: 2) quod plerisque causae huc pertinentes pro *ciuilibus* habeantur. Enim vero *primum* admitti non potest in republica, quatenus iam *constituta* est, & iuxta principia sacra, ante *reformationem* in genere recepta, composita: iuxta haec fieri non potuit, vt appellatio ab his causis ad *suprema tribunalia* deuolueretur, quae *iurisdictionis ecclesiasticae* ex principiis tunc dominantibus, a prima fundatione sua incapax habita, nec post *reformationem* eam obtinuit. Nec *secundum* ratione exercitii praesentis tolerari potest, quod hae causae non vt *ciuiles*, sed sub *qualitate ecclesiastica* etiam in terris protestantium exercentur, & de iis ius dicatur. Nam & *matrimonialia*, iura *patronatus*, *decimas* & similia consistoriis vindicamus, a iudiciis secularibus distinctis. Interim patet a) recursus ad suprema imperii tribu-

tribunalia, si de solo *possessorio* agitur. Vid Dn. PRAES. tom. I. P. I. consult. resp. 19. & 77. item tom. I. iur. ecclef. p. 993. b) Si ex capite *nullitatis*, vel *denegatae iustitiae* querela mouetur, vt resp. 29. cit. l. euictum a Dn. PRAESIDE; imo etiam c) si non de ipso *matrimonii vinculo*, sed de *incidentibus quaestionibus*, veluti decreto prouisional, quoad alimenta, agitur, vt recte quoque Dn. de LVDOLPH p. 224. sq. obseruat. Si ergo in *caussa ipsa principali* de facto appellatio suscepta foret, haec executionem siltere non posset, quod indubie *deuolutio* ei deesset.

§. V. Sed etiam III) *criminales* caussae proprie dictam non admittunt appellationem ad suprema imperii tribu-<sup>1) Caussae criminales.</sup> nalia iuxta *ord. camer. P. 2. tit. 28. §. penult.* quamuis rursus ex capite *nullitatis* & *denegatae iustitiae* recursus super sit, quod exemplis illustrent LYNCKER de *grauam. extrajudicial. c. VI. §. 23. n. 5.* & AVCTOR collect. *conclus. Senatus Aulici tom. III. p. 645.* Illibata adhuc in his caussis permansit antiqua Germaniae praxis caussas non euocandi extra territoria statuum, quam §. 2. tetigi, quamvis haec iurisdiclio longe nobilior *ciuili* sit, magis ad iuris Romani & Canonici principia traductae & sic facilius appellationibus ad suprema tribunalia imperii subiectae. Fa-<sup>Limisatio.</sup> cilius tamen appellationi locus relinquitur, a) si a *multa* dictata tantum prouocatur, modo non sit surrogata in locum poenae corporalis. BLVM. in *processu camer. tit. 43. n. 11.* Etenim iuxta cit. *ordin. camer. cit. l. ad criminalia inappellabilia* referuntur, *die Leibes - Strafen belangen*, certo argumento, iurisdictionem *superiorem* ab *inferiori* in eo, iure antiquo, distinctam fuisse, quod *capitalia* & *corporis afflictiua supplicia* vnice pro scopo habuerit; ceteras leuiiores poenas *inferiori* iurisdictioni, appellationi subiectae, tribuerit. b) *Accusatorio processu* feruente, ad *suprema territorii iudicia* hac de causa haud denegatur  
Tom. VI. Eccc appel-

appellatio, quam criminalia sua natura primario postulant, non respuunt. TABOR. *decis. & consult.* 204. n. 8. sq. Hac pendente executio fieri nequit, bene tamen si ad cameram interposita, adeo ut, si accusatus absolutus accusatorem ob iniuriam & expensas reconuenerit, ne quidem condemnatus appellare queat, sed executio, non obstante appellatione, valide fiat. BLVM. *cit. l. n. 12.*

4) Causae  
quaedam ac-  
cidentaliter  
sunt inap-  
pellabiles.  
Ob contuma-  
ciam veram.

Ob tres con-  
formes.

§. VI. Ex *accidente* quoque IV) contingit, ut, quamvis causa in se appellabilis sit, prouocatio tamen aliunde impediatur. Etenim 1) etiam *contumacia vera*, si de dolo constat, appellationem condemnato adimit, quod ex iure Romano plenius euicit DN. PRAES. ex professo in *dissert. de contumacia non respondentis*, adeoque in hoc argumento specialius non occupabor, sed paucis tantum urgeo; appellatione non obstante recte contra condemnatum fieri executionem. 2) Tres conformes sententiae ulteriorem appellationem, *tertiam* videlicet, non admittunt per *l. unie. Cod. ne lic. in vna eademque causa tertio prouoc.* quod argumentum plenius executi sunt B. WILDOGEL & B. LUDOVICI in *dissert. de trib. conform. sentent.* Ceterum a) non sufficiunt de iure civili tres conformes, nisi *appellatio tertia* interponatur; quae in vna instantia feruntur, pro vna habentur, ex mente MEVII P. I. *decis.* 63. de quo paulo post. b) Idem quoque *obiectum litis* in tertia prouocatione adesse debet, non diuersum. MEV. P. I. *decis.* 18. De primo membro admodum dubitat B. LUDOVICI *cit. l. §. 25. sq.* censetque, in foro Romano non potuisse tres conformes adesse, nisi *tres instantiae* praecesserint, ut tertia iam prouocatio suscepta. Ast hodie tres omnino conformes adesse possunt, etiam in duabus instantiis, id quod sufficere videtur, quia praesumptio vrgens iniustitiae contra eum militat, qui tribus sententiis victus, ut ulterior prouocatio friuola haberi debeat. Interim hanc doctrinam de

de tribus conformibus sententiis in camera non esse receptam, obseruat Dn. de LVDOLPH de iur. camer. p. 331. vt executio, hac stante hypothesi, fieri non debeat, appellatione interposita: quamuis iudex a quo cante agat, si ad instantiam victoris per literas informatorias argumentum hoc vrgeat, doceatque, appellationem friuolam & ita compatatam esse, vt merito recipi ea non debeat, quod in Germania, prout §. 2. huius cap. dictum, prouocationes extra prouinciam magis sint restringendae quam ampliandae. 3) Si summa non est appellabilis, seu condemnatio non excedit quantitatem 400 thalerorum exclusis vfuris, causa in supremis imperii iudiciis non recipienda; ergo recte quoque executio decernitur sine formidine attentati, iuxta R. I. de anno 1654. §. 112. vt tamen secundum §. 113. reuifio actorum simileue remedium cum transmissione actorum loco appellationis a iudice a quo grauato denegari haud debeat. 4) Denique decretum de exequendo etiam respuit appellationem in causa alias appellabili, vtpote quod iuris necessitas postulat, vt litium finis sit. l. 5. Cod. quor. appell. non recip. Modo a) modus in exequendo non excedatur, nec inuerso ordine fiat: b) contra condemnatum suscipiatur: si contra tertium non citatum, non auditum, (quod aliquando permissum) appellationi locus est ex sententia LYNCKERI de grauam. extraiud. l. 3. P. 2. §. 30.

§. VII. Transeo ad alteram classem, quae ob ius statutum singulare seu priuilegium non admittunt appellationem ad tribunalia suprema extra territorium, idque vel absolute vel secundum quid, adeoque, appellatione tali non obstante, qua laeduntur aperte statuum iura, promissima sit executio. Constat enim 1) status eminentiores adhuc iure prisco, per priuilegia caesarea confirmato, de quo §. II. actum, vt, & appellationes atque euocationes

Eccc 2

non

Ob summan  
ordinationis  
deficientem.

Ob decretum  
executionis.

Sunt etiam  
causae, quae  
deuoluntio ef-  
ficia destitu-  
untur ad su-  
prema imperii  
tribunalia, ob  
priuilegia  
statuum.

De privilegio  
Lubecae ciui-  
tati dato.

non admittere, vt sunt Electores, Archiduces Austriae, Duces Burgundiae, Rex Sueciae quoad territoria Germanica, Duces Württembergiae, Saxoniae cet. Plures etiam 2) privilegia obtinuerunt ad *certam summam*, quorum catalogum pleniorē offendens in append. V. ad ius cameral. Dn. de LVDOLPH. Etiam ciuitas Lubecensis privilegio ad summam certam gaudet, so die Klage und Anforderung anfänglich nicht über 500. Gold - Gulden Schuld, Geld, oder Werth berubet und antrifft. Crederem tamen a) hic non praecise ad summam petitionis, sed grauaminis esse respiciendum, quod citra dubium adducta verba casum concernunt, quo reus in summam petitionis, der Klage und Anforderung, condemnatus est, quod calculo suo confirmat Dn. de LVDOLPH de iur. camer. p. 171. in f. aiens: illud iure camerali & praxi confirmatum est, quod summa non petitionis, sed grauaminis sit attendenda. b) Quia in dicto privilegio non praecise causa pecuniaria hoc gaudet privilegio, sed etiam aliarum rerum, quae aestimationem 500. Florenorum Aureorum non excedunt, non existimarem, iura generatim a summa hac appellabili excepta esse, quae a plerisque excipi solent, vt docet B. LVDOVICI in diss. de summa non appellabili; nihil enim impedit, quo minus etiam haec certam recipiant aestimationem per peritos facile determinandam. Denique cum c) pauperibus, qui iuramento firmare possunt, daß ihr Vermögen sich nicht über 2000. Gulden erstrecket, ius singulare in R. I. de anno 1654 §. 114. datum sit quoad summam ordinationis, arbitratus est Dn. de LVDOLPH. p. 172. etiam hoc ius singulare pertinere ad summam privilegiorum, quod nulla appareat ratio diuersitatis. Ast, quod pace illustri viri dixerim, ratio diuersitatis euidens est, quod summa appellabilis iure vniuersali constituta restringi in eodem recessu facilius potuit, quam illa, quae contra

contra ius vniuersale per certum priuilegium concessa, cuius exceptio reseruata vbique subintelligitur, vt in §. 112. & 113. cit. R. perspicue etiam declaratum: *ledoch denen Ständen des Reichs an ihren erlangten und hergebrachten Priuilegien, Freyheiten, Landes - Ordnungen, Statuten und sonstigen ohne Nachtheil*, quae verba licet non sint repetita in §. 114. ex natura priuilegiarum tamen subintelliguntur. Ius enim correctorium corrigit quidem ea, quae ante generatim & pro regula constituta sunt, non item, quae iure speciali & singulari sancita.

§. VIII. Denique ad vltimam classem pertinet 1) *re-* Denique  
motio *appellationis per praecedens pactum*, tum si litigantes appellabilis  
ante litem susceptam compromisso sese ad processum sum- causa esse de-  
marium, remota omni appellatione, adstrinxerint, ad finit ob pa-  
quod pactum sese componere debet iudex: BRVNNE-  
MANN. de proc. ciu. c. 1. n. 18. seq. tum etiam si in prae-  
cedente chirographo similiue instrumento renunciatum  
fuerit a debitore omnibus remediis suspensiuis, speciatim  
vero appellationi. Parum roboris huic *renunciationi* attri-  
buere & nihilominus appellationi locum relinquere solent  
iudices superiores, quod a regulis iuris & iustitiae abit,  
cum cuilibet appellationi renunciare integrum sit, l. f. §. f.  
C. de temp. appell. 2) *Remotio appellationis per rescripta* Vel rescri-  
gravius momentum habet, si, quod in iure canonico fre- ptum princi-  
quentissimum est, delegati iudices dati sunt cum clausula: piz.  
*remota appellatione*. Neque dubium est, quin principes  
imperii, legislatoria potestate gaudentes, commissiones  
hoc modo restrictas ad certam causam dare possint, cuius  
exitum hoc modo, iustis concurrentibus circumstantiis,  
promouere student. Non sufficere autem putat MEVIUS  
P. II. decis. 193. delegationem sub hac clausula: *vt sen-*  
*tentia lata statim executioni mandetur*, quod his verbis  
non praecise exclusum videatur *appellationis beneficium*, in

Ecce 3

dubio

dubio grauato haud ademptum. Grauius pondus habet clausula: *remota appellatione sententia lata executioni* *Effectus huius mandetur. l. 1. §. pen. a quib. app. non licet.* Triplicem effectum huic tribuit praelaudatus MEYIVS *P. II. decis. 194. n. 3.* a) vt iudex datus non teneatur deferre appellationi, sed statim sententiam exequi queat: b) vt non puniatur non deferens: c) vt factum post appellationem non reuocetur tanquam *attentatum*, sed aliis remediis veluti querela nullitatis hoc corrigatur. Praeterea rescribenti integrum est, nihilominus ad se factae appellationi deferre, eamque ex qualitate grauaminum recipere, cum semet ligare princeps haud voluerit, sed iudicem datum tantum adstringere, ne quauicunque recipiat appellationem, c. 53. X. de appell. nili tertius forsan appellauerit, qui ex sententia lata grauatus est. c. 15. X. de offic. & potest. iud. del. Sed cum de hoc argumento ex professo Dn. IAC. BRVN- NEMANN. de appellatione rescripto principis remota egerit, ei immorari prolixius nolo.



EXER-



## EXERCITATIO CIII.

AD LIB. XLIX. PAND. TIT. VIII.

D E

ORIGINE, PROGRESSV ATQVE IN-  
DOLE QVERELAE DENEGATAE VEL  
PROTRACTAE IVSTITIAE.

## ARGVMENTVM.

**I**nstituti ratio. II. Querela denegatae iustitiae quid? quatenus tanquam separatum ab appellatione remedium consideretur? III. Ita ignota Graecis; IV. nec non veteribus Germanis. V. Vestigia eius in scriptis Germanorum legibus. VI. Vt separatum remedium iure Romano antiquo ignoratur. VII. Vestigia eius sub Valentiniano Iunior, VIII. & sub Iustiniano. IX. Colore huius querelae causae seculares ad forum ecclesiasticum translatae. X. Eius rei exempla, XI. XII. & constitutiones pontificum. XIII. Opinio de supplenda negligentia iudicis secularis. XIV. De appellatione qd abusu. XV. Post sec. XIII. haec querela in usum in Germania deducta. XVI. Cura Imp. Statutum in tuenda iurisdictione seculari aduersus haec attentata. XVII. Graua mina nationis Germanicae aduersus huius querelae abusus. XVIII. De abusu iuramenti perhorrescentiae in recusando iudicio seculari. XIX. Legitimus usus querelae denegatae iustitiae in foris secularibus. XX. XXI. In priuilegiis de non appellando & de non euocando excipitur casus negatae iustitiae. XXII. In hoc fundata est iurisdic-  
dictio

*dictio tribunalium imp. XXIII. XXIV. Huius querelae indoles. XXV. Fundamentum eius consistit in euidente iustitiae denegatione, vel eius dolosa protractione; XXVI. ideoque desiderat causam iam in iudicium deductam. XXVII. De eius probatione. XXVIII. Qua peracta, quid a iudice decernendum? XXIX. Ad iudicem immediate superiorem dirigenda est querela. XXX. ideoque gradatim ad superiores iudices. XXXI. Vtrum in causis ad superioris iurisdictionem non pertinentibus, huic querelae locus sit quoad promotoriales decernendas? XXXII. XXXIII. Modus procedendi in decernendis promotorialibus in iudiciis Imp. XXXIV. Eadem praxis in iudiciis provincialibus. XXXV. De cauto huius querelae usu.*

## §. I.

*Ingressus.*

**Q**uerela denegatae vel protractae iustitiae, de qua in praesenti disserere constitui, cum iis, qui iurisprudentiam colunt, cum etiam foris ipsis fatis nota est. In quo vero vera eius origo & ratio sit quaerenda, non ita plene a plerisque excussum est, ut nihil addendum super sit, adeoque operae pretium eos facturos arbitror, qui ortum, progressum & usum huius remedii paullo curatius inuestigare, & pro rei dignitate exponere, in animum suum induxerunt. Quod si enim cuncta privilegia, quibus Principes Electores & permulti alii imperii status aduersus euocationes & adpellationes muniti sunt, intuemur, deprehendimus quidem, in eis omnes euocationes & adpellationes e statuum prouinciis seuerissime prohibitas, vel ad certam summam adpellabilem, quam vocant, restrictas; attamen simul etiam ex istis intelligimus, semper casus *denegatae* vel *protractae iustitiae* ab imperatoribus exceptos, & ideo subditis, de notorie negata vel malitiose protracta iustitia con-

conquerentibus, recursum ad Caesaream Maiestatem, vel hodie ad iudicium imperii aulicum, vel cameram imperialem in tuto esse collocatum. Qui vero factum sit, vt in istis priuilegiis, quin etiam in CAROLINA BVLLA, casus *denegatae* vel *protractae iustitiae* reseruatus sit, penitentiorem omnino desiderat inuestigationem. Sane WOLFGANGVS TEXTOR, celebrioris famae iurisconsultus, qui peculiarem dissertationem *ad recess. imp. nouiss. de querela denegatae vel protractae iustitiae* conscripsit, & omnes cameralis iuris consulti, causam atque originem huius remedii alto tegunt silentio, & tantummodo potiora modi procedendi capita attingunt. Mihi in enodando hoc argumento viam monstrarunt DN. PRAESES in *iure ecclesiastico protestantium*, & in *institutionibus iuris canonici*, haut ita pridem in lucem euulgatis, nec non eius filius, DN. D. GEORGIVS LVDOVICVS BOEHMERVS, in dissertatione, *de prouocationibus iuris Germanici*; quamobrem operae pretium me facturum existimo, si in originem atque progressum huius remedii inquiram, genuinum legitimumque eius usum demonstrarem, & materiam hanc momentosam paullo plenius exponam. Adsit Deus conatibus!

§. II. Ante omnia vero necesse est, vt status controversiae recte formetur, & quid sit *querela denegatae vel protractae iustitiae*, declaretur. Videlicet haec querela nihil aliud est, quam remedium extraordinarium ab adpellatione plane diuersum; quo ii, quibus implorantibus iustitia non administratur in foro inferiori, vel ob expressam denegationem, vel ob temporis iniuniam protelationem, subsidiarie deferunt causam ad iudicem alium superiorem decisionis gratia. Ex hac descriptione, quam nobis TEXTOR *ad Rec. imp. nouiss. dissert. VI. th. 3.* suppeditat, facile intelligimus, hoc remedium ab adpellatione

Tom. VI.

F f f f

esse

Formatur  
status contro-  
versiae.

esse separatam, quippe quae de iure civili a grauamine per sententiam illato interponitur. Quod adeo verum est, vt etiam in causis, quae adpellationem omnem omnino vel ex priuilegio, vel ex qualitate ipsarum causarum respuunt, istud remedium locum habere possit, prout ex priuilegiis *de non adpellando & non euocando*, quin etiam ex CAROLINA AVREA BVLLA clarissime patet. Etenim sciendum est, querelam hanc moueri posse vel in casu, quo omnis adpellandi via praecclusa ob priuilegium, aut ob qualitatem ipsius causae, quae non admittit adpellationem ad suprema imperii tribunalia: vel in casu, in quo adpellatio, vel alia remedia suspensiuua salua sunt. Posteriori casu fontem eius facili negotio aperire licet, quum *ordinarius* ad superiorem pateat *recursus*, & ita quoque in casu *denegetae* & *protractae iustitiae* adiri queat, de quo casu agit MEVIUS P. II. *decis.* III. & 139. Prioris casus fundamentum non ita expeditum est, quod *recursus* omnis ad superiorem prorsus deficiat, adpellatio & euocatio cesset, & tamen huius querelae obtentu causa ad *superiorem* deuolui queat. Hoc vero ad eludendum ius de non adpellando suscipi posse, palam est, adeoque praecipue inquirendum, qui factum fuerit, quod, non obstante priuilegio de non adpellando, & non euocando, vel non obstante qualitate causae, quae omnem respuat adpellationem, huic tamen querelae locus non denegetur.

*Querela denegatae vel protractae iustitiae Graecis, vt separatim ab adpellatione remedium, ignota.*

§. III. Paucis tamen ante omnia disquirendum: vtrum etiam apud alias gentes, quarum leges ad nos peruenerunt, vestigia quaedam huius remedii extraordinarii occurrant? In Graecorum legibus ac antiquitatum monumentis nihil se nobis offert, quod *denegetae* vel *protractae iustitiae querelam*, quatenus est remedium ab adpellatione separatum, redoleat. Id duntaxat constat & variis scriptorum testimoniis confirmatur, eis contra sententiam, a iudice, inique

inique latam nullum aliud remedium, quam adpellationem ad superiorem iudicem competiisse. Testis grauis est IULIUS POLLUX lib. VIII. Onomast. cap. VI. p. 390. Cuius verba latine translata referam. *Translatio vero, ait, est, cum quis ab arbitris, praetoribus, tribunis ad iudicium causam transfert: vel a senatu ad populum, aut a populo ad forum, aut a iudicibus ad forum peregrinum: & translatus dicitur iudicium, quae & ipsae adpellationes dicuntur.* Huic merito iungimus SVIDAM tom. I. p. 1106. v. ΕΦΕΣΙΣ, ibi: ΕΦΕΣΙΣ etiam, inquit, est alius iudicii electio, & causae ad aliud iudicium transductio vel translatio, \* ΕΦΕΣΙΣ i. causae translatio a foro ad forum, & de iudicio ad alterum iudicium prouocatio. Dicitur etiam ΕΚΚΛΗΤΟΣ, quod causa ex aliquo iudicio ad aliud euocetur, & prius hac minus iudicium ab altera litigantium parte recusetur ac vitetur. Qui plura hac de re scire cupit, illum remitto ad PFEIFFER lib. II. Antiq. Graecar. cap. XXVIII. p. 267. Quamuis vero Graeci habuerint adpellationes, non tamen constar, quod eis denegatae vel protractae iustitiae querela, vt diuersum ab adpellationibus remedium, fuerit nota, maxime quum apud Graecos scriptores de ista neque vola, neque vestigium vllum extet. Interim non negamus, fieri potuisse, vt iudices nonnunquam litigantibus iustitiam denegauerint, vel distulerint; vtrum vero hoc casu partibus grauatis competierit peculiare remedium, h. e. querela denegatae iustitiae, an vero adpellatione sibi consuluerint, alia est quaestio? Vltimum vltro largior, non aequè prius. Quum enim Graeci scriptores de eiusmodi diuerso remedio plane sileant, probabile est, in solo adpellationis remedio eos acquieuisse.

§. IV. Graecis Germanos iungere non dubito. Equidem si Germaniam antiquam, & inprimis tempora, quibus IULIUS CAESAR & CORNELIUS TACITVS vixerunt, Neque nota Germanis veteribus.

& Germanorum veterum mores, ritus ac leges litteris consignari ut, inueniuntur, liquet, ne adpellationes quidem eis cognitae fuisse, tantum abest, ut huius querelae usum habuerint. Maiores enim nostri, cordatissimi mortalium, odio habuerunt litium ambages, & lites sine ullo forensi strepitu ex aequo & bono diiudicarunt. Et quoniam TACITVS eos tanquam gentem sine omni furo agentem mirifice extollit, vero simile non est, iudices eo audaciae processisse, ut ulli litiganti parti iustitiam denegauerint; multo minus opinabile est, eos lites malitiose ac fraudulenter protraxisse, quoniam lites valde detestabantur. Et enim Romani, qui, AVGVSTO habenas imperii Romani tenente, fixam veluti sedem ac stabile domicilium, ut sibi blandiebantur, in Germaniae regionibus constituerant, lites Germanorum more Romano decidere conabantur. Haec tamen innovatio Cheruscos sic irritabat, ut coniunctis viribus Romanos, nil tale metuentes, adorirentur, & ad incitas redigerent. Istam cladem valde deplorat FLO-RVS lib. IV. cap. XVII. additque, praecipue Germanos immanissime in causarum patronos saevuisse. Si causam huius immanitatis requisieris, nulla alia fuisse videtur, quam quod Romani Germanis ordinem sui processus, a moribus simplicibus Germanorum plane abhorrentem, obtrudere omni studio adnitebantur, qui populo *libertatis* & *simplicitatis* studiosissimo, & a diuturnis litibus alienissimo stomachum movebat.

*Nonnulla in antiquis LL. de iudiciis, qui iustitiam negant, vel protrahunt, occurrunt.*

§. V. Multo certiora vestigia sequiori aevo, quo Germanicae originis gentes *iure scripto* uti coeperunt, de negata vel protracta iustitia, in antiquis legibus occurrunt, quae modo expendenda sunt. Videlicet extra omnem controuersiae aleam positum est; Germanos, postquam *leges scriptas* acceperunt, sententias mediante adpellatione impugnare potuisse, id quod DN. PRAESIDIS filius tertio geni-

genitus DN. DR. BOEHMERVS, amicus meus honoratissimus praeclare docuit in dissertatione, de *prouocationibus iuris Germanici*, per tot. cap. I. Hoc euicto & praesupposito, quaestio est: utrum etiam Germanis *querela denegatae* vel *protractae* iustitiae, quatenus est remedium ab *adpellatione* diuersum, fuerit cognita, & an rem ad iudicem superiorem per modum *simplicis querelae* citra *appellationem* detulerint? id quod vix dixerim. Etenim antiquae Germanorum leges euincunt, partem, per denegationem vel dilationem iustitiae grauata, adire superiorem iudicem, eique desiderium suum per modum *alicuius querelae* proponere potuisse. Sunt leges hac in re clarissimae, non aequae interpretum commentarii; interim salubrosam hanc viam mihi strauit praedictus D. BOEHMERVS c. l. p. 9. lit. e. & p. 36. lit. u. ubi simul obseruat, olim etiam *prouocationes* apud Germanos fuisse *simplices iustitiae*, non ex lege administratae, *querelas*. vid. LL. VISIGOTHOR. lib. II. tit. I. §. 13. & CAPITVLAR. lib. II. cap. XXVI. Sed ante omnia potiora legum antiquarum momenta, quae de iudice iustitiam negante vel procrastinante, concepta sunt, hic adponere iuuabit. Et primum quidem locum iure meritoque hic sibi vindicat LEX VISIGOTHORVM, in qua de iudice negligente sequentem sanctionem deprehendimus: Si quis iudici pro aduersario suo querelam intulerit; & ipse eum audire noluerit, aut sigillum negauerit, aut per diuersas occasiones causam eius protraxerit, pro patrocinio aut amicitia nolens legibus obtemperare, & ipse, qui petit hoc, testibus potuerit approbare, det ille index ei pro fatigatione eius tantum, quantum ipse ab aduersario suo secundum legale iudicium fuerat accepturus: & ipsam causam ille, qui petit, usque ad tempus legibus constitutum, ita habeat reseruata, ut, cum eam proponere voluerit, debitam sibi percipiat veritatem. Certe si fraudem

Ffff 3

aut

aut dilationem iudicis non potuerit petitor approbare, sacramento suam conscientiam iudex expiet, quod cum nullo malignitatis obtentu, vel quolibet favore, vel amicitia audire distulerit, & propter hoc culpabilis idem iudex nullatenus habeatur. Vid. LL. VISIGOTHOR. lib. II. tit. I. §. 19. Vltorius §. 21. ita cauetur: Quodsi dolo vel calliditate aliqua ad hoc videatur iudex differre negotium, & una pars aut ambae naufragium perferant, quicquid dispendii super octo dies a die coeptae actionis causantes petulerint, reddito sacramento totum eis iudex reddere compellatur. Similiter LEX LONGOBARD. lib. II. tit. XLI. §. 1. apud LINDENBROG. p. 638. hunc in modum decernit: Si quis causam habuerit, & sculdasio suo eam adduxerit, & ipse sculdasio iustitiam ei inter quatuor dies facere neglexerit, si ambo causatores eius de sub. vno sculdasio sunt, tunc componat ei, qui pro causa sua reclamauit, ipse sculdasio sol. VI. & iudici suo similiter sol. VI. In Boioaria CAROLVS M. in addit. ad L. BAIVVAR. apud LINDENBROG. p. 444. constituit: Si aliquis voluerit dicere, quod ei iuste non iudicetur, tunc in praesentiam nostram veniat. Item in PROLOGO LEGIS BVRGYNDIONVM p. 267. haec sanctio habetur: Si iudices tertio interpellati non iudicauerint, & causam habens interpellationem nostram crediderit expetendam, & iudices suos ter se interpellasse, & non se auditum fuisse probauerit, XII. solidorum iudex in latione multabitur. In regum Francorum CAPITVLARIBVS praecipue saepius iudicibus celerior iustitiae iniungitur administratio. vid. CAPITVLAR. lib. III. §. 53. apud LINDENBROG. p. 882. & lib. IV. §. 66. p. 903. vbi haec notatu digna constitutio extat: vt, ubicunque ipsi missi aut Episcopum, aut Abbatem, aut alium quemlibet quocunque honore praeditum inuenerint, qui iustitiam facere vel noluit, vel prohibuit, de ipsius rebus viuant, quamdiu



diu in eo loco iustitias facere debent. Et §. 67. *Vt in illius Comitum ministerio, qui bene iustitias factas habet, iidem missi diutius non morentur, neque illic multitudinem convenire faciant: sed ibi moras faciant, ubi iustitia vel minus vel negligenter facta est.* Simile quid dispositum est in LEG. LONGOBARD. lib. II. tit. LIII. §. 21. apud LINDENBROG. p. 666. Hinc olim missi de iustitia negata vel protracta iudicabant, ceu id evidens fit ex lib. II. CAPITULAR. §. XVI. p. 865. ubi: *Ad hoc enim constituti missi, ut, quicumque per negligentiam, vel incuriam, vel impossibilitatem comitis iustitiam suam acquirere non potuerit, ad eos primum querelas possit deferre, & per eorum auxilium iustitiam acquirere, & quando aliquis ad nos necessitatis causa reclamaverit, ad eos possimus relatorum querelas ad definiendum remittere.* Ex his apertum & manifestum fit, Germanos quidem in suis legibus de iudice iustitiam negante vel protrahente passim quaedam constituisse, minime vero demonstrant, recursum hunc ad superiorem factum fuisse per speciale remedium. Qui prouocabat a sententia iudicis inferioris, non poterat non allegare sibi ius negatum & iustitiam non recte administratam esse.

§. VI. Ad Romanos progredior, inquirendo, an eis *Nec Romanis* denegatae vel protractae iustitiae querela, ut diuersum ab *tempore liberae reipublicae.* appellacione remedium, fuerit cognita. Quamdiu in hac gente summa rerum penes reges erat, procul dubio ad eos prouocatum fuit a partibus sententia iudicis grauatis. Sub libera republica itidem querelam istam exulasse, verisimile videtur; siquidem Romani scriptores hac de re plane sileant. Ad appellaciones autem quod adinet, compertum habemus, eas in Romana republica omnino fuisse notas, testibus LIVIO lib. II. hist. Rom. cap. VIII. PLUTARCHO in Poplicola p. 140. ex edit. GVILIELM. XILANDR. FRANCISCO

Nec sub imperatoribus ethnicis,

CISCO POLLETO in *historia fori Romani lib. V. cap. XVI. p. 536.* referentibus Valerium Poplicolam cos. adpellationes ad populum permisisse. Tempore Imperatorum Ethnicorum, nihil quidem occurrit, ex quo ista querela tuto colligi possit, adpellatio vero est multo frequentissima. Maecenas, referente DIONE CASSIO *lib. LII. p. 487.* auctor & suator Augusto erat, ut ipse de adpellationibus cognosceret a magistratibus maioribus & a procuratoribus suis praefectisque ad se delatis. vid. HEINECCIUS in *elem. iur. Germ. T. II. lib. III. Tit. VIII. p. 635. 36.* Inde liquet, quare PAULVS Apostolus Caesarem adpellauerit, FESTVS autem dixerit: *Caesurem adpellasti, ad Caesarem ibis. Act. XXV. 10. 12.* vid. DN. PRAESIDIS epistola adiecta dissertationi, *de executione pendente adpellatione valide facienda.* Plura de adpellationibus habent POLLETVS, C. I. TORRENTIVS AD SVETON. AVG. cap. XXXIII. & cl. FRANC. CAROLVS CONRAD, *de iure prouocationum.* Quamvis vero in legibus Romanis, ut & in antiquorum scriptorum libris de querela denegatae vel protractae iustitiae, ut diuerso ab adpellatione remedio, nullum occurrat vestigium, certo ac manifesto indicio, illam Romanis haut cognitam fuisse, hoc effectu, ut caussa a iudice inferiore ad superiorem in prima instantia auocari potuerit; haut tamen negauerim, litigantes, quibus iustitia ab inferiore iudice vel negata vel protracta, querelam ad iudicem superiorem cum in finem deferre potuissent, ut iudici inferiori citiorem iustitiae administrationem iniungeret; idque eo magis opinabile est, quo certius constat, apud Romanos tantummodo a *sententia definitiua* adpellationem licitam fuisse, non vero regulariter ab *interlocutoria*, quippe quae lite finita & adpellatione interposita demum poterat reuolui, l. 36. *Cod. de appellat.* quae omnia prolixius discussit DN. PRAESES in dissertatione, *de sententiis*  
in

*in rem iudicatam hanc transeuntibus*, §. VIII. cuius scrinia expilare nobis religioni ducimus. Si itaque, lite nondum in prima instantia finita, non patuit recursus per *adpellationem* ad superiora iudicia: si demum per hanc ad ea trahi potuit, consequens est, citra adpellationem causas ad superiora iudicia trahi non potuisse ob negatam vel protractam iustitiam, quamvis iudex inferior per poenam adigi potuerit ad iustitiam administrandam.

§. VII. Quoniam tamen fundamentum huius querelae, quatenus ad superius tribunal citra adpellationem causam trahit nondum finita instantia, adesse debet, ex quo manaverit; ulterius semina eius ex constitutionibus imperatorum recentioribus, qui huius argumenti mentionem faciunt, eruenda sunt. Primus imperatorum, qui de iudiciis iustitiam denegantibus vel protrahentibus aliquid sanxit, est procul dubio VALENTINIANVS iunior. Ita enim in *L. 6. Cod. Theodos. de iurisdic.* & ubi quis conven. deb. disponit imperator: *exceptis his, quibus extra ordinem subuenitur, omnes iacturam litis incurrant, qui non ante in proprio foro iurgauerint: si quidem possint venire ad altioris iudicis notionem, cum iudicatum, quod displicet, adpellatio excluderet: ita ut, si quis litigator se vel fastidio vel gratia cognitoris, aut non auditum, aut dilatum docuerit, aut eius litis, quae protracta est, aestimationem fisco nostro iudex praestet, & in primores officii poena deportationis illico depromatur.* Hoc modo poena in iudicem inique iustitiam denegantem vel protrahentem decernitur, recursus autem ad superiorem citra adpellationem in ipsa causa hanc permittitur, de quo potissimum quaeritur. Interpres, quem ANIANVM esse perhibent, legem hanc sic vertit: *quicumque apud alium, & non apud suum iudicem negotium, quod habuerit, in initio litis crediderit proponendum, exceptis aetate minoribus, quibus*

Tom. VI.

Gggg

lege

lege consultum est, litis ipsius, de qua agitur, actione damnetur: nisi forsitan contra sententiam, quae aduersus eum dicta fuerit, crediderit adpellandum, ut apud maioris dignitatis iudices audiat. Sane si quis causam habens, a iudice suo se vel per superbiam, vel propter amicitiam aduersarii sui probauerit non auditum, iudicem tantum, quantum res, de qua agitur, valuerit, fisco nostro iubemus exsoluere: & qui consiliis suis adhaerent, exilii poenam pro districtione sustineant. Multa in hac interpretatione carpit IACOBVS GOTHOFREDVS in comment. ad h. l. cui liti nos non immiscebimus, miramur interim doctissimum codicis Theodosiani interpretem legem hanc, quatenus de denegata vel protracta iustitia loquitur, sicco pede praeteriisse, quum tamen eruditorum gratiam iniisset, si huius querelae veram indolem fusiori sermone exposuisset: siquidem inde concludi forsan poterit, legem istam VALENTINIANAM tractu temporis nostro remedio ansam praebuisse. Verum, uti dixi, vix est, ut auocatio causae ipsius ad iudicis superioris tribunal inde colligiqueat, quum constitutio ipsa tantum iudicem coerceat, simul tamen inculcet, nondum finita instantia inferiori causam ad superiorem iudicem deuolui non posse.

*Quod alterius illustratur.*

§. VIII. IVSTINIANVS imperator, cuius sub auspiciis iurisprudentia nouum splendorem ac maiorem veluti ambitum nacta est, nonnulla quoque de iudicibus, qui iustitiam denegant vel protrahunt, disposuit, eisque multam decem aut trium librarum auri pro conditione personae imposuit. Clara sunt in L. 13. §. 8. Cod. de iudic. verba: *Sin autem, inquit imperator, utraque imminente, & litem peragere cupiente, iudex eum accipere noluerit: vel propter amicitias, vel inimicitias, vel turpissimi lucri gratia, vel propter aliud quodpiam vitium, quod miserimis animis huiusmodi iudicum innasce potest, litem ipse ausus*

ausus fuerit protelare: & propter hoc triennium fuerit transactum; iudex, si quidem in magistratu positus est, vel in maiori dignitate usque ad illustratus gradum, decem libris auri priuatis nostris largitionibus inferre per scholam Palatinam compelletur. Sin autem iudex minor fuerit, trium librarum auri mulcta plectetur per eandem scholam exigenda, & nostro aerario adplicanda: & eo remouendo, alter iudex in locum eius subrogabitur sub similis poenae formidine. In hac lege imperator iudici iustitiam deneganti vel protrahenti poenam certam infligendam esse constituit, imo eum remouendum esse decernit, alio in eius locum substituto, quo ipso causa in inferiori iudicio adhuc agitata, non vero a superiori auocanda est. Idem in nov. XVII. cap. 3. tali iudici grauissimam indignationem minatur, aiens: *sit tibi quoque tertium studium, lites cum omni aequitate audire, & omnes quidem breuiores & quaecunque maxime vilius sunt, ex non scripto decidere & iudicare & liberare omnes alterutra contentione.* Et, paucis interiectis: *scito namque, quia, si quis veniat, & aditionem nobis faciat, & a nobis interrogatus, si prius te adiit, deinde te dicat adiisse, & quod iustum est non impetrasse, & hoc verum inueniamus, in te indignationem conuertemus.* Verum enimvero IUSTINIANVS in Nov. LXXXVI. *Edictum Iustiniani.* postea aliam plane viam elegit constituitque, ut ille, cui iustitia negata vel protracta sit, adeat Episcopum, & ab eo requirat, ut iudicem ad cognoscendam causam & dirimendam adigat. Quodsi vero iudex episcopi monitum spreuerit, imperator iussit hoc sibi ab episcopo per litteras denunciari, eum in finem, ut, ceu verba Nouellae sonant, *huc cognoscentes nos supplicia inferamus iudici prouinciae, qui interpellatus ab eo, qui iniustitiam passus est, & coactus a sanctissimo Archiepiscopo, non iudicauerit, quae in dubitationem venerunt.* Tanta enim erat fiducia de sanctitate

aitate & auctoritate episcopi, ut IUSTINIANVS alique imperatores crediderint, quod ipsius praesentia & auctoritate facillime & acquisissime iudices adigi & compelli possent, ad ius ex aequo reddendum, quo non facto, poenam rursus iudici, non auocationem causae minatur. vid. RITTERSHVS. *ad Nouell. P. I. & P. VIII. cap. VII. p. 474.* Eo minus mirandum est imperatorem IUSTINIANVM cognitionem quandam in casu iustitiae a iudicibus negatae vel protractae commisisse episcopis, quo certius constat; eos iam ab antiquissimis temporibus quaedam tribunalia in causis litigiosis habuisse, quae *audientias episcopales* vocare solebant. Haec audientia in eo consistebat, ut partes litigantes volentes episcopos adire potuerint, ibique causas ventilare, ceterum patet ex *tit. Cod. de episc. aud.* AVGVSTINVS ecclesiae Hipponensis praeful in *Psalm. CXVIII.* profitetur, se laicorum lites ad fastidium usque iudicasse. Plura patrum loca huc pertinentia congescit doctus IACOBUS GOTHOFREDVS in *Comment. ad l. I. Cod. Theodof. de episcopali iudicio, l. VI. p. 305.* & SAMUEL BASNAGE, *de tribunal. ecclesiastic.*

*Episcopi iurisdictionem  
acceperunt.*

§. IX. Tractu tamen temporis episcopi altiores sibi sumserunt spiritus, & eam potestatem sibi adrogarunt, ut suo iure in causis ecclesiasticis & peccatorum seu conscientiae propriam iurisdictionem sibi vindicauerint. Multis verbis hoc exornare atque exponere possem, qui factum sit, ut episcopi paulatim tantam potestatem adquisuerint; sed quum hanc provinciam iam gesserit DN. PRAESES I. I. *iur. eccles. protest. lib. II. tit. II.* eo lectorem ablego. Neque enim tantum substituerunt in causis ecclesiasticis & clericorum decidendis, sed pedetentim etiam manus extenderunt ad causas laicorum seculares, ipsis alias, sublati audientiis episcopalibus, interdictas, quatenus hi reorum vices sustinent. Inter pias cautelas, quibus clerici ad limites

mites ecclesiasticae iurisdictionis ampliandos vsi sunt, nescio, annon primum sibi locum vindicet decantata famosaeque *denegatae* vel *protractae iustitiae* querela, sub cuius praetextu laici ad iudicia ecclesiastica causas saeculares detulerunt. Hic enim praetextus, a negata in foro saeculari vel protracta iustitia mutuatus, eis securum refugium & sacrum veluti palladium, ad quod pleno gradu contendebant, videbatur. Nam ex supra adducta *IUSTINIANI Nouella* intelligimus, imperatorem episcopos iudicum, qui vel iustitiam denegant, vel protrahunt, admonitores tantum constituisse, & si iudices eorum monita spernerent, voluisse, vt hoc ipsi imperatori denunciarent; non autem vt ipsi ea de re iudicarent. Sed hoc, postquam episcopi suo iure contentiosam iurisdictionem exercere coeperunt, penitus immutatum, ac in alium plane usum transformatum esse, quiuis harum rerum gnarus mecum sine dubio aestimabit. Quamuis enim cognitum perspectumque haberent, se tantummodo esse constitutos admonitores iudicum iustitiam denegantium vel protrahentium, nihilominus tamen sequiori aevo id praecipui iuris sibi vindicarent, vt non amplius iudices admonerent, sed potius totam causam, sub colore, iustitiam in foro saeculari esse denegatam vel protractam, ab hoc foro auocarent, & ad fora ecclesiastica traherent, quo ipso tandem factum, vt huius querelae effectus primarius in *auocatione* causae consisteret. Accedebat enim, quod episcopi negationem vel <sup>sub colore peccati.</sup> protractionem iustitiae ad peccata grauiora referrent, ad quae emendanda se constitutos esse, adfirmabant, vt *speculatores*, vt *animarum curatores*, quorum officio congrueret, peccata omnibus modis praecauere, & desidia magistratum saecularium in reddenda iustitia supplere. Clara <sup>quod illustratur ex inre can.</sup> ac perspicua sunt verba pontificis INNOCENTII III. ita comparata, vt non soli pontifici tribuenda, sed cuiunque

Gggg 3

episco-

episcopo applicari queant. Ait enim in c. 13. *X. de iudiciis: non intendimus iudicare de feudo, cuius ad ipsum (regem) spectat iudicium, sed decernere de peccato, cuius ad nos (ob episcopatum) pertinet sine dubitatione censura, quam in quemlibet (etiam reges & supremos quosunque imperantes) exercere possumus & debemus.* Quam crassa autem sit ista pontificis philosophia, egregie docuit DN. PRAESES in dissertatione, de poena ius sibi dicentis sine iudice, cap. 1. §. 2. Merentur eius verba hic adponi: *quis vero est, inquit, qui non animaduertat, sub colore iudicii de peccato, pontificem ad suum tribunal omnes gentium controuersias trahere potuisse, quia is demum in alterum peccat, qui alteri iniuriam infert, & ius denegat.* Dum ergo de peccato decernere intendit pontifex, necessario quoque de iure, quod controuersum est inter litigantes, iudicare & constituere potest, quis in alterum peccauerit, seu alteri iniuriam intulerit. Inde fuit decantata illa decertatio inter pontificios, an & quatenus pontifici quoad temporalia, ut loquuntur, in reges summos supremum competat imperium, peculiari tractatu a BARCLAIO, MOLINAEI aliisque examinata & negata contra BELLARMINUM, BZOVIVM aliosque, quorum naenias enarrare nolo, quas in compendio sistit VASQVIVS lib. 1. controu. ill. cap. 21. Id tantum vel paucis moneo, admodum inimicam esse summorum principum iuribus philosophiam curiae Romanae, eamque ipsi iuri gentium perpetuum nefandumque indicere bellum, quamdiu his principiis pascitur, a quibus se nullo modo deflecti patitur. Iidem in querela denegatae vel protractae iustitiae episcopi dicebant latere peccatum, & de eo sibi solis cognitionem competere. Et licet non negauerim, querelam denegatae iustitiae in sana ratione omnino fundatam esse, quoniam iudex, ad cuius officium iustitiae administratio in prima instantia pertinet, si illam plane



plane denegat, vel protrahit, grauatis via patere debet ad superiorem, cuius est, iniuste grauatis auxilium praestare, quorsum etiam collineat magni nominis iurisconsultus & adfessor camerae imperialis GEORGIVS MELCHIOR DE LVDOLPH in doctissimo commentario, *de iure camerali*, p. 189. tantum tamen abest, vt episcopi istam querelam ad aequitatis regulas exegerint, vt potius constet, eos hoc praetextu vfos fuisse, ad causas a *foro seculari* ad se auocandas, quod hoc illis semper suspectum visum fuerit. Quodsi enim a iudice inferiore seculari iustitia vel protrahitur dolose, vel denegatur notorie, superior secularis adest: hic adeundus est, vt vel iudicem inferiorem, ad ius strenue grauatis reddendum, & maturandam iustitiam adigat, vel id, quod deest, suppleat; non autem *ecclesiasticus iudex*, quippe cui in rebus secularibus, quatenus contra laicos de iis contenditur, nulla competit cognitio, adeoque intra limites *ecclesiasticae iurisdictionis* sese continere debet. Equidem Romani pontifices iam olim in suis constitutionibus cauerunt, ne res seculares a secularibus iudiciis ad *fora ecclesiastica* traherentur, sed potius etiam ipsi clerici, si forte vt actoribus eis lis cum laicis in causis civilibus esset, causam coram seculari iudice ventilent, ex *iuris civilis* regula: *actor sequitur forum rei*, quam non euerendam, sed sequendam esse duxit pontifex in c. 5. *de for. comp.* Vt vero ista regula facta rectaque seruaretur, & tamen ecclesiastici iudicis iurisdictione in causis secularibus fundaretur, praetextum hunc callide excogitarunt, allegantes, iudicem secularem pronum admodum & procliuem esse in deneganda vel protrahenda iustitia, adeoque admodum suspectum esse: satius esse, causam ad iudices ecclesiasticos mox deferre, ad maturandam iustitiam proniores, & verae iustitiae in canonibus excultae & declaratae additiores: leges seculares saepe a *legibus poli* recedere, qua-

*Sed contra iuris regulas.*

quarum tamen vnice ratio haberi deberet: has in iure canonico, etiam in argumentis secularibus esse proditas, se vero earum legitimum vsum docere posse. Quicquid igitur ab episcopis allegabatur, hoc laicos facile inducebat, vt in eorum sententiis adquiescerent. Egregie ad rem faciunt verba PHILONIS, de creatione principis, p. 562. vbi scribit: *illud enim est veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum, quod a sacro sancto homine conscientiae mentio illibatae protulerit.* Similibus ratiociniis pontifices & episcopi facile efficere poterant, vt laici eo lubentius ecclesiasticum iudicem adirent, ibique de causis secularibus disceptarent, quum eis persuaderent, in foris ecclesiasticis lites longe facilius & expeditius terminari, quam in saecularibus. Nemini iniuriam vel iniustitiam se facere; dicebant, & ideo se iustitiae debitores vocabant. c. 10. & 11. X. de for. compet. Romanam ecclesiam iustitiae sedem appellabant, teste PETR. CLUNIAC. lib. V. ep. 4. *ad quam, tamquam ad almae matris sinum, mamillam iustitiae sitientes confugere dicebantur* apud GODFRID. ABBAT. lib. I. ep. 4. Et in c. 8. X. de maior. & obed. pontifex se cum fonte comparat, a quo iura ad ceteros deriuauerunt. Verum his fallaciis cum Romanus pontifex, tum episcopi sibi tantam potestatem adrogarunt, vt secularibus iudicibus exiguum, imo pene nullam auctoritatem in iure dicundo relinquerent, id quod de Gallia ex GERARDI DV BOIS hist. eccles. Paris. t. II. P. II. lib. XVIII. c. 3. testatur DN. PRAESES t. I. iur. eccles. protest lib. II. tit. II. §. V. p. 981. Quum vero principes animaduertenter, hoc modo sibi ab episcopis omnem potestatem e manibus extortum iri, ista attentata sub grauissimarum poenarum comminatione prohibuerunt, ceu luculentissimum exemplum praebent LL. NORMANNICAE apud DN. DE LVDEWIG t. VII. reliquiar. Msc. lib. II. c. VIII. §. VI. p. 160. ibi: *ille,*

*Sub praetextu denegatae iustitiae clerici saecularibus iudicibus fere omnem eripuerunt potestatem.*

ille, qui iurisdictionem principis ad alium deuoluit, ut querelas, quae pertinent ad curiam laicalem, deducat vel transferat ad curiam ecclesiae, pro contentore iustitiae principis habeatur.

§. X. Ne vero gratis haec dixisse videar, ex ipsis fontibus iuris canonici haec illustrabo, simulque ostendam, qui factum fuerit, ut etiam in casibus, in quibus omnis appellatio & euocatio sublata, querela tamen *denegatae & protractae iustitiae* in legibus reservata & ad superiorem permissa fuerit. Etenim ex principiis iuris canonici liquet, pontifices quascunque respublicas seculares suo pedo subiecisse, easque ecclesiasticae reipublicae subordinatas esse constituisse, ut plenius docet INNOCENTIVS III. in c. 6. X. de maior. & obed. Inde collegerunt, negata adpellatione a iudice seculari, ad ecclesiasticum tamen non negari recursum per modum querelae de *negata iustitia*. Sic in Flandria sibi a laicis actiones cedi faciebant clerici, eum in finem, ut aduersarium ad forum ecclesiasticum sub hoc colore traherent. Id ipsum testatur pontifex GREGORIUS IX. in c. 2. X. de alienat. iudic. mut. caus. facti. quod, quoniam rem egregie illustrat, hic adponere non pigrabor. Ita vero pontifex Decano Morinensis dioecesis scribit: ex parte Scabinorum Hipretis fuit propositum, quod inter laicos eiusdem loci quaestionibus emergentibus dirimendis per iudiciumulare, quidam clerici sibi dono, vel pretio ab aliquibus laicorum ipsorum cedi faciunt actiones, ut aduersarios ad ecclesiasticum forum trahant, & praedam ex huiusmodi commercio adsequantur. Cum igitur cessiones & emptiones litium legitima prohibeant sanctiones, ita quod iactura causae adfician illos, qui sibi potentiorum patrocinium taliter aduocare praesumunt. & ex eo sint etiam odiosae, quod ex fonte cupiditatis videntur procedere: mandamus, quatenus clericos memoratos a praesumptione huiusmodi per censuram ecclesiasticam compeascatis.

Quod prophatur exemplis ex iur. Can. desumitur.

Refertur Iani-  
a. *offa iudi-  
cium.*

IANVS A COSTA, magni nominis iurisconsultus, fontem aperit, ex quo caussa sub denegatae vel protractae iustitiae querela ad iudices ecclesiasticos delata fuerit. Ait in *comment. ad Decretal. b. t. p. 264.* qua autem ratione clerici actores laicos trahere possint ad forum ecclesiasticum, cum regulariter actor forum rei sequatur, si forte quaeras; praeter id, quod GLOSSA respondet, id fuisse usurpatum ex consuetudine loci: dicam, id plerumque fieri praetextu desidia iudicis secularis, qui detrectat, vel cunctatur ius dicere; hoc enim colore permittitur passim in titulis de iudiciis, & de foro competenti, etiam laicis ad iudicem ecclesiasticum transire. conf. DN. PRAESIDIS *instit. iur. can. lib. I. tit. XLII. §. II. p. 186.* Allegabant videlicet clerici, in iudiciis secularibus protrahi iustitiam: iudices ipsos corruptionibus facile induci, ut iustitiam peruerterent vel negarent: laicos esse carnales, sed ecclesiasticos iudices integros, religiosos & pietati deditos, ut verum & sincerum ius duntaxat ab eis impetrari possit: hinc eiuranda esse iudicia secularia ob metum protrahendi vel negandi iustitiam, qui colores efficiebant, ut relictis iudiciis secularibus ad ecclesiastica fora recurrerent, & aduersarios suos huc traherent, unde tandem vniuersalis consuetudo orta est. Etenim GLOSSA ad *cit. cap.* obseruante IANO A COSTA *c. l.* cuius verba paullo antea recitavi, adferit, morem laicos ad ecclesiastica iudicia trahendi, consuetudine inualluisse, quae non aliunde, quam ex adducto colore nata est. Nec eam improbat pontifex, sed tantum cessiones clericis prohibet, quod laicis potentiores esse videantur. Haec sententia maius robur accipit ex dispositione CONCILII apud castrum Gomerii celebrati, quam GONZALEZ TELLEZ in *comment. ad c. 2. X. de alien. iudic. mut. caus. fact.* adducit, ibi: quia per excogitatum malitiam laici interdum cedunt actiones suas clericis, ut iurisdicchio secularis ad iuris-

*iurisdictionem ecclesiasticam transferatur, hoc fieri prohibemus, nisi in casibus a iure permisis & concessis.* Interim hoc non impedit, quo minus dicamus, clericos *sub praetextu denegatae vel dilatae iustitiae* eiusmodi perverſae conſuetudini anſam praebuiſſe. Quodſi enim conſuetudo adeſt, fundamentum habere debet, cū adſit. Iam vero admodum veriſimile ſit, quod clerici. ideo actiones ſibi mediante ceſſione acquiſuerint, ut aduerſarios ſub praetextu *denegatae vel protractae iustitiae*, ad forum eccleſiaſticum eo facilius traherent, quoniam vix alia idonea ratio reddi poteſt, quare contra iuriſ ciuiliſ regulam, quam quoque ius canonicum adprobat, quod ſcilicet *actor forum rei ſequi teneatur*, ſeculares cauſae iudicibus eccleſiaſticis vindicari potuerint. Neque enim eadem audacia laici actores cauſas ad haec iudicia deferre potuerunt, ac quidem *clerici*, adeoque hi illis auctores fuerunt, ut ſibi actiones ſuas cederent. Equidem pontifex hunc colorem a clericis adhibitum data opera ſilentio premit, & in principio ſuae conſtitutionis tantum mentionem iniicit clericorum, qui ſibi ideo actiones cedi facerent, ut aduerſarios ad forum eccleſiaſticum traherent; ſed, quod ipſemet callide occultat, aliunde neceſſario ſupplendum eſt, quod alioquin fruſtraneus fuerit horum ceſſionariorum conatus, laicos in cauſis ſecularibus ad iudicia eccleſiaſtica trahendi. Deinde Papa tantummodo ad legitimas ſanctiones prouocat, quae *eiusmodi ceſſiones in potentiores* prohibent, & cauſae iactura adſciunt illos, qui ſibi actiones hoc modo cedi faciunt, tunc in transgreſſores cenſura eccleſiaſtica animaduerrere iubet: non vero prohibet, quo minus clerici in poſterum laicos ad forum eccleſiaſticum trahant. Denique ex loco, quem ex TELLEZIO iam adpoſui, intelligimus, patres CONCILII apud caſtrum Gomerii celebrati, certis in caſibus cauſisque permiiſiſſe, ut

Hhhh 2

cauſ-

causae seculares ad forum ecclesiasticum traherentur, his verbis: *ut iurisdictio secularis ad iurisdictionem ecclesiasticam transferatur, hoc fieri prohibemus, nisi in casibus a iure permissis & concessis.* Per istos autem casus negatam vel protractam a seculari iudice iustitiam hic intelligi, quibus mecum constituit. Ceterum antequam huic §. collophonem imponam, adhuc obseruo, in KETNERI *Antiqu. Quedlinb.* p. 336. diplom a pontificis Clementis V. extare, in quo similem casum, qualem pontifex Gregorius IX. in c. 2. X. de alien. iud. mut. caus. fact. commemorat, relatum legimus. Estque vel ideo notatu dignum diploma, quoniam multo recentius est capitulo in iure canonico adlato, ut usus cessionum continuatarum inde liqueat. Facit etiam pontifex in c. 5. X. de for. compet. mentionem consuetudinis fere vniuersalis ubique introductae in casu, si ecclesia vel corpus quodcumque pium, rem vel ius a laico sub *qualitate seculari* possessum, vindicat sibi que adserit. Recte enim pontifex iudicat, hoc casu forumulare tantum competens esse, quod actor forum rei sequi teneatur, & rei qualitas ex *persona reorum* aestimari debeat. Mox tamen subiungit haec notabilia verba: *licet in plerisque partibus aliter de consuetudine babeatur.* Consuetudo contraria vix aliunde arcessenda, quam quod ecclesiarum praepositi, causas earum agentes, quouis modo declinauerint iudicia secularia, scopumque suum sub praetextu adducto facili negotio obtinere potuerint, maxime inde roborato, quod de qualitate ecclesiastica contenderent, de qua sincerius iudicium fora ecclesiastica quam secularia redditura essent.

*Uterius ex pontificum constitutionibus probatur, clericos in casu negotiae iu-*

§. XI. Sed ad alias pontificum constitutiones propero in iure canonico proditas, quae argumentum hoc evidenter declarabunt. Ita enim pontifex LVCIVS III. in c. 8. X. de for. compet. constituit: *quum sit generale, ut actor forum rei sequatur, conuenientius est, ut apud iudices saeculares*

lares raptores prius conueniantur: sed si iustitiam exhibere contempserint, aut iudices ex quacunque causa fuerint negligentes, quia iudicandi sunt sacrilegi ab ecclesia de crimine illo, censuram poteris in eos ecclesiasticam exercere. Verum quoniam saeculares iudices in exhibenda iustitia personis ecclesiasticis saepe in iudicio sunt remissi, in fauorem ecclesiae est *INTRODVCTVM* (consuetudine forsan), ut malefactores, qui sacrilegi sunt censendi, venerabilium locorum rectores possint, sub quo maluerint, iudice conuenire. Capitulum hoc rursus euincit, clericos vbique adseruisse, iustitiam sinceram integramque tantum in foro ecclesiastico obtineri posse. Atque hoc ipsum etiam in causa fuit, ut actores libentius coram foro ecclesiastico litigarent, existimantes, iudices ecclesiasticos, utpote sanctitate ac integritate conspicuos, aequissimos fore iudices & arbitros, adeoque ab eis multo facilius iustitiam administrari, quam a laicis: hos perpetua hac suspitione laborare, quod in administranda iustitia essent negligentes delinquentesque, ceu id ex relati capituli verbis: *verum quoniam saepe in iudicio sunt remissi*, haut obscure euincitur. Equidem in excipulo c. 8. Papa tantum loquitur de raptoribus & detentoribus rerum ecclesiasticarum, qui *sacrilegium* committunt, quod *furtum qualificatum* & sic crimen seculare continet, adeoque cognitio eius ad iudicia secularia referenda est. Hoc etiam agnoscit pontifex, & constituit, ut prius ad iudices seculares haec quaestio deferatur. Mox vero scenam mutat. cauertque, ut, si iudex secularis in hoc crimine puniendo sese negligentem exhibeat, ecclesiasticus iudex potestatem animaduertendi habeat. Sub hoc fuso negligentiae, quam in iudice seculari praesumunt pontifices, secularium iudicum cognitio in *sacrilegii* crimine fere infracta est, ansamque dedit interpretibus, ut hoc cri-

Hhhh 3

men

men inter *nixtas* species referrent, de quibus etiam iudex ecclesiasticus cognoscere posset, addita hac ficulnea ratione: *quod seculares iudices in exhibenda iustitia personis ecclesiasticis saepe essent remissi*. Edictum profecto, cui non adscribi potest *BONVM FACTVM*! Hoc modo clericis non defuisse rationes sibi cognitionem in crimine sacrilegii aliisque, in quibus ecclesiarum & piarum causarum versabatur commodum vindicandi, quis est, qui dubitat?

*Aliae pontificum constitutiones adducuntur & illustrantur.*

§. XII. Aliarum quoque constitutionum largam messem nobis suppeditat ius canonicum, quae eo tendunt collineantque, ut quidem causae seculares contra laicos coram seculari iudice ventilandae ac diiudicandae sint, si vero iudex in iustitiae administratione negligens sit, partibus vel ad tribunal episcopi, vel etiam ad sedem Romanam liber aditus patere debeat. Clara ac perspicua sunt verba c. 10. X. de for. compet. ubi pontifex INNOCENTIUS III. episcopo Vercellensi hunc in modum scribit: *Volentes igitur sic eorum (consulum scilicet & communi Vercellensis) utilitati consulere, ne patiamur eorum iustitiam deperire - - quatenus, si quando a laicis tales litteras, super rebus praecipue, quae forumulare requirunt, a sede apostolica contigerit impetrari, sublato cuiuscunque appellacionis obstaculo, decernas auctoritate inutiles, & inanes, dummodo dicti consules, & commune de se conquerentibus in iudicio seculari exhibeant iustitiae complementum*. Idem pontifex in c. 11. X. de for. compet. idem principium urget sancitque: *mandamus, quatenus, nisi sit talis causa, quae ad ecclesiasticum iudicem pertinere noscatur, ei super sedere curetis, dummodo per iudicem secularem (vidua) suam iustitiam possit obtinere, alioquin non obstante ipsius contradictione causam ipsa ratione praeuia terminetis*. Casus, cui pontifex decisionem adductam subiungit, sequens est. Nobis



Nobilis vidua in Britannia minori cum nobili quodam de hereditate disceptabat. Vidua, licet comes ei de administratione iustitiae fidem fecerat, nihilominus causam ad Turonensis ecclesiae Archiepiscopum deferbat. Id aegre ferens Comes, ea de re apud pontificem INNOCENTIVM III. querebatur, qui ei etiam faciles aures praebebat, & causam, utpote mere secularem a comite diiudicandam esse pronunciauit, hac addita ramen clausula: *dummodo per iudicem secularem suam iustitiam possit obtinere, alioquin non obstante ipsius (comitis) contradictione, causam ipsam praeuia ratione a Turonensi archiepiscopo esse dirimendam.* Ex quibus luculenter patet, pontificem voluisse, ut tum demum causa coram iudice ecclesiastico ventilaretur, si forte iudex secularis in exhibenda iustitia sese negligentem desidemque praeberit. Sed repeto hic ea, quae iam supra dixi, iudicibus ecclesiasticis fere nunquam defuisse rationes, ob quas causas seculares a iudice seculari ad se trahere potuerint, & facile actoribus aurem praebuisset, allegantibus, sibi in iudicio seculari iustitiam denegatum iri.

§. XIII. Inter pias fraudes adhuc a me relatas, quibus clericici potentiam suam augere omni studio adnitebantur aliam quoque, qua causas seculares ad forum ecclesiasticum trahi posse existimabant, quae tamen cum recensitis pari passu ambulat, excogitarunt. Noto notius est, in iure canonico peculiarem titulum *de supplenda negligentia praelatorum* deprehendi, quem obtorto collo ad materiam de negata vel protracta iustitia imprudenter traxerunt, dicentes: uti pontifex supplet negligentiam praelatorum circa officium eorum commissam, ita etiam iudex ecclesiasticus, utpote superior iudice seculari quouis, debet supplere negligentiam secularis iudicis, si forte in iustitiae administratione sese negligentem desidemue exhibuerit.

Equi,

*Iudex ecclesiasticus negligentiam iudicis secularis supplere dicitur.*

contra men-  
sem pontificis.

Canonistae  
huius doctri-  
nae fauere.

quam acutius  
resiliunt.

Equidem pontifex in iure canonico, ubi materiam de *supplenda negligentia praelatorum* pertractat, nil minus, quam *denegatae vel protractae iustitiae* causam in foro seculari, in mente habuit, quippe qui duntaxat de *praetorum inferiorum* delidia in officio commissa, per superiorem supplenda sollicitus fuit; hoc tamen non obstante, factum est, ut iuris canonici interpretes titulum hunc ad doctrinam de *negata* a iudice seculari vel *dilata iustitia* traxerint, indeque constituerint, iudicem ecclesiasticum supplere debere negligentiam secularis iudicis. Nec ius canonicum huic interpretationi reclamatur, sed maxime fauet. Ita enim pontifex in c. 6. X. de for. compet. per dominum feudi, inquit, causam iubeas terminari, & si ipse malitiose distulerit, tu ei debitum finem imponas. Denique hanc sententiam iuris canonici interpretes pleno ore ebuccinant, inter quos familiam ducunt TELLEZ in comment. ad c. 1. X. de supplend. negl. praelat. n. 3. p. m. 423. & ad c. 6. X. de for. compet. lit. f. p. 71. WUESTNER ad tit. de supplend. negl. praelat. n. 41. sqq. L. B. de LYNCKER in analect. ad Dessel. erotem. iur. can. cod. tit. ENGEL in colleg. iur. can. ad b. t. n. 6. quos iam excitauit DN. PRAESES in iur. eccles. protest. t. I. lib. I. tit. X. §. XIV. p. 418. Hanc vero erroneam & absurdam opinionem esse, non minus eleganter quam docte demonstrauit DN. PRAESES c. l. Interim admodum verisimile videtur, imperatores in suos usus hanc sententiam traxisse, & ut pontifex negligentiam praelatorum supplet, ita quoque ipsosmet negligentiam principum etiani, a quibus negata est adpellatio vel euocatio, supplere voluisse, atque ita praecauere, ne pontifex aut alii maiores praelati, iuxta philosophiam illius temporis causas, nulli adpellationi subiectas, hoc praetextu ad se traherent.

§. XIV. Ecquis vero supplebit negligentiam praelatorum, si forsan in aliquo regno iustae causae non permittant, quascunque causas ab eorum tribunalibus Romam deferri, & extra regni limites aliunde euocari, ut in Gallia? Nonnulli ex pontificiis adferunt, iudicem etiam secularem supremam causas in foro ecclesiastico defectu iustitiae laborantes auocare posse, quod tamen alii plane negant. vid. GONZALEZ TELLEZ *in comment. ad c. 17. X. de iudic.* Prior sententia in Gallia principatum retinuit, ex libertate ecclesiarum Gallicanarum, atque inde adpellationem ab abusu ab antiquissimis temporibus introduxit, cuius iustitiam propugnauit Parisiensis Archiepiscopus, PETRUS DE MARCA, *de concord. sacerdot. & imp. lib. IV. c. 19. seq. cum DN. PRAESIDE in iur. eccles. protest. t. 1. lib. 1. tit. XXVIII. p. 4+ & lib. II. tit. II. §. XIII.* ex luculentissimis testimoniis ostendendo, olim ex iustis causis omnino licitum fuisse principibus, causam clericorum ad se auocare. Sane ex grauaminibus nationis Germanicae apud GEORGIVM *lib. II. P. II. f. II. c. LIV. §. 72. p. 463. 64.* haut obscure colligi posse existimo, etiam olim in Germania adpellationes ab abusu obtinuisse; licet non negandum sit, clericos de illis eliminandis serio cogitasse. Digna sunt verba imperii principum, quae adponantur: *Aiunt praeterea iudices ecclesiastici, in talibus casibus, prophanas ad se causas pertrahere sibi licere, si magistratus civilis in administranda iustitiae executione negligens inueniatur: e regione tamen ferre minime possunt, ut in pari casu idem iuris cum eis seruetur: nimirum ut in causis ecclesiasticis, apud laicos aut civiles magistratus conqueri, ac iustitiam sibi per civiles magistratus administrari, postulare possit: quamquam iura communia in genere definiant, statuantque, quo pacto canonica civilibus, & e regione canonicis civilia iura opem suppetiasque ferre debeant.*

*Doctores  
sententiae de  
adpellatione  
ab abusu re-  
censentur.  
In Gallia ob-  
tinet.*

*Olim etiam in  
Germania  
fuit licita.*

Tom. VI.

liiii

§. XV.

contra men-  
sam pontificii.

Canonistae  
huic doctri-  
nae fauere.

quam acutio-  
res reiciunt.

Equidem pontifex in iure canonico, ubi materiam de *supplenda negligentia praelatorum* pertractat, nil minus, quam *denegatae vel protractae iustitiae* causam in foro seculari, in mente habuit, quippe qui duntaxat de *praetorum inferiorum* defidia in officio commissa, per superiorem supplenda sollicitus fuit; hoc tamen non obstante, factum est, ut iuris canonici interpretes titulum hunc ad doctrinam de *negata* a iudice seculari vel *dilata iustitia* traxerint, indeque constituerint, iudicem ecclesiasticum supplere debere negligentiam secularis iudicis. Nec ius canonicum huic interpretationi reclamatur, sed maxime fauet. Ita enim pontifex in c. 6. X. de *for. compet. per donium feudi*, inquit, *causam iubeas terminari, & si ipse malitiose distulerit, tu ei debitum finem imponas*. Denique hanc sententiam iuris canonici interpretes pleno ore ebuccinant, inter quos familiam ducunt TELLEZ in *comment. ad c. 1. X. de supplend. negl. praelat. n. 3. p. m. 423.* & ad c. 6. X. de *for. compet. lit. f. p. 71.* WUESTNER ad *tit. de supplend. negl. praelat. n. 41. sqq.* L. B. de LYNCKER in *analect. ad Dessel. erotem. iur. can. cod. tit. ENGEL in colleg. iur. can. ad b. t. n. 6.* quos iam excitauit DN. PRAESES in *iur. eccles. protest. t. I. lib. I. tit. X. §. XIV. p. 418.* Hanc vero erroneam & absurdam opinionem esse, non minus eleganter quam docte demonstrauit DN. PRAESES c. l. Interim admodum verisimile videtur, imperatores in suos usus hanc sententiam traxisse, & ut pontifex negligentiam praelatorum suppleret, ita quoque ipsosmet negligentiam principum etiam, a quibus negata est adpellatio vel euocatio, supplere voluisse, atque ita praecavere, ne pontifex aut alii maiores praelati, iuxta philosophiam illius temporis causas, nulli adpellationi subiectas, hoc praetextu ad se traherent.

§. XIV. Equis vero supplebit negligentiam praclatorum, si forsan in aliquo regno iustae causae non permittant, quascunque causas ab eorum tribunalibus Romam deferri, & extra regni limites aliunde euocari, ut in Gallia? Nonnulli ex pontificiis adserunt, iudicem etiam secularem supremum causas in foro ecclesiastico defectu iustitiae laborantes auocare posse, quod tamen alii plane negant. vid. GONZALEZ TELLEZ in comment. ad c. 17. X. de iudic. Prior sententia in Gallia principatum retinuit, ex libertate ecclesiarum Gallicanarum, atque inde adpellationem ab abusu ab antiquissimis temporibus introduxit, cuius iustitiam propugnauit Parisiensis Archi-episcopus, PETRVS DE MARCA, de concord. sacerdot. & imp. lib. IV. c. 19. seq. cum DN. PRAESIDE in iur. eccles. protest. t. I. lib. I. tit. XXVIII. p. 44. & lib. II. tit. II. §. XIII. ex luculentissimis testimoniis ostendendo, olim ex iustis causis omnino licitum fuisse principibus, causam clericorum ad se auocare. Sane ex grauaminibus nationis Germanicae apud GEORGIUM lib. II. P. II. s. II. c. LIV. §. 72. p. 463. 64. haut obscure colligi posse existimo, etiam olim in Germania adpellationes ab abusu obtinuisset; licet non negandum sit, clericos de illis eliminandis serio cogitasse. Digna sunt verba imperii principum, quae adponantur: *Aiunt praeterea iudices ecclesiastici, in talibus casibus, prophanas ad se causas pertrahere sibi licere, si magistratus civilis in administranda iustitiae executione negligens inueniatur: e regione tamen ferre minime possunt, ut in pari casu idem iuris cum eis seruetur: nimirum ut in causis ecclesiasticis, apud laicos aut civiles magistratus conqueri, ac iustitiam sibi per civiles magistratus administrari, postulare possint: quamquam iura communia in genere definiant, statuantque, quo pacto canonica civilibus, & e regione canonicis civilia iura opem suppetiasque ferre debeant.*

*Doctorem  
sententiae de  
adpellatione  
ab abusu re-  
censentur.  
In Gallia ob-  
siner.*

*Olim etiam in  
Germania  
fuit licita.*

Tom. VI.

liiii

§. XV.

*Ius canonicum querelam denegatae iustitiae Germanis intulit.*

*Quod illustratus rex historiae Friderici II. imp.*

§. XV. Iure canonico in Germaniae foris ecclesiasticis & secularibus introducto, mirandum non est, etiam clericos de introducenda denegatae vel protractae iustitiae querela sollicitos fuisse; sed dici vix potest, quam grave vulnus, quam insanabile Germanicae libertati adtulcrint nouae istae in hoc argumento regulae, quas orbi christiano obtruserant pontifices. Tempore Friderici II. imp. hoc malum vniuersam Germaniam peragrassae videtur, ceu colligere licet ex relatione cordatissimi CONRADI, Abbatis Vrspergensis, p. 307. ita conquerentis: *Vix enim remansit aliquis episcopatus, siue dignitas ecclesiastica, vel etiam parochialis ecclesia, quae non fieret litigiosa; & Romam deduceretur ipsa causa, sed non manu vacua. Gaudet mater nostra Roma, quoniam aperiuntur catastrae thesaurorum, in terra, ut ad te confluant riui & aggeres nummorum in magna copia. Laetare super iniquitate filiorum hominum, quoniam in recompensationem tantorum malorum datur tibi pretium. Iocundare super adiutrice tua discordia, quia erupit de puteo infernalis abyssi, ut accumularentur tibi multa pecuniarum praemia. Habes, quod semper sitisti, decanta canticum, quia per malitiam hominum, non per tuam religionem orbem vicisti. Ad te trahit homines, non ipsorum deuotio, aut pura conscientia, sed scelerum multiplicium perpetratio, & litium decisio, pretio comparata. Et tamen in tanta vitiis & litium voragine secularibus iudiciis hanc adpersisse leguntur maculam, quod iustitia in his quasi emortua, lento gradu iret, & in iniquissimas coniecta esset vias, ut hoc colore causae seculares ad se raperent. In nostra ciuitate malum illud sic inualuerat, ut Archidiaconus banni Halensis ciuium seculares causas ad suum iudicium vocaret, & si litigantes sententiae eius stare detrectarent, loco executionis excommunicationis fulmine in contumaces animaduerneret aliaque*

*Obdenegatam iustitiam Archidiaconus banni Halensis seculares causas ad se vocauit.*

que

que dira in eos vibraret. Quam aegre autem Senatus Ha- <sup>Quod aegre</sup>  
 lensis hoc tulerit, patet ex B. GVEINZII, viri, dum vi- <sup>sulis Senatus.</sup>  
 veret, rerum Magdeburgensium, & inprimis Halensium,  
 citra controversiani peritissimi, elegantissima observatione:  
*Derer geistlichen Gerichte zu Halle Eingriffe in weltli-*  
*chen Sachen, vor der Reformation, und dem darnach ver-*  
*anlaßten Vierherrn - Amt*, inserta DIVVNIS HALENSI-  
 BVS de a. 1737. p. 359. sqq. n. 2. Hanc ob causam Se- <sup>Qui ideo iudi-</sup>  
 natus huius loci instituit peculiare iudicium quatuor viro- <sup>cium quatuor-</sup>  
 rum, *derer Vierherren*, quo lites quam citissime finiuntur, <sup>virorum,</sup>  
 ad evitandam Archidiaconi audientiam, quod etiam nunc <sup>das Vierher-</sup>  
 in nostra ciuitate viget, cognoscitque de debitis pecuniariis, <sup>ren-Amt, con-</sup>  
 aliisque leuioribus causis, ceu iam laudatus vir B. GVEIN- <sup>stituit.</sup>  
 ZIVS; cuius praematuram mortem luget litteratus or-  
 bis, erudite observauit l. c. Postea ERNESTVS Archi- <sup>quod confir-</sup>  
 episcopus in STATVTIS a. 1482. confectis, hoc quatuor- <sup>mauit Erne-</sup>  
 virorum iudicium, a magistratu institutum, confirmauit. <sup>stus Archie-</sup>  
 Et in Regiment im Stift Magdeburg über die Landsassen, <sup>pisc. Magdeb.</sup>  
 a. 1484. Archiepiscopus generatim constituit, nemini li-  
 cere in causis secularibus coram ecclesiastico iudice liti-  
 gare, nisi in casu denegatae iustitiae. *Es soll, inquit, auch* <sup>sed casum de-</sup>  
<sup>negatae iusti-</sup>  
*binfürter niemand den andern um weltliche Schuld vor* <sup>tiae excepis.</sup>  
*das geistliche Gericht fodern oder laden lassen oder rech-*  
*ten: Er soll ihn vor, vor seinem ordentlichen Richter oder*  
*Herrn suchen, unter den er besessen ist, also beklagen, die*  
*Hülffe suchen: Es soll auch der Herr oder Richter dem*  
*Kleger nach Schuld und Antwort helfen und richten:*  
*würde aber daran Gebruch, denn und nicht eber macht*  
*der Kleger dem Antwortter vor das geistliche Gericht fo-*  
*dern, wer das anders halten würde, der soll ein Magde-*  
*burgisch Marck, wie vorgeschrieben, zur Pön verfallen*  
*seyn.*

*Status impe-  
rii exemptionis  
Bullis a ponti-  
ficibus aduer-  
sus iudices ec-  
clesiasticos  
sunt muniti.*

§. XVI. Quae quum ita essent, nonnulli imperii status a pontificibus exemptionis bullas impetrarunt aduersus clericorum attentata. Tres eiusmodi bullas MARTINI V. de a 1421. in lucem protraxit MULLERVS in *dem Reichs-Tags. Theatro unter Maximiliano I. P. II. dritte Vorstellung cap. XX. p. 67. sqq.* In prima bulla FRIDERICO SENIORI, Misnensi Marchioni data, pontifex prohibet, ne eius subditi in causis mere prophanis & secularibus ad forum ecclesiasticum traherentur. In altera bulla pontifex dicto Marchioni largitur priuilegium; vi cuius subditi, pro quibuscunque civilibus & criminalibus causis, per quospiam, quauis etiam sedis apostolicae auctoritate fungentes, extra suam dioecesin citari vel conueniri, aut ad externa iudicia euocari possint. Denique tertia bulla continet admonitionem ad vicinarum ecclesiarum praesules, vt praedicta priuilegia rite obseruent. Miserrima tum temporis Germaniae erat facies, vt principes eiusmodi priuilegiis non muniti, nullo alio modo, quam initis cum episcopis transactionibus, sibi consulere possent. In dioecesi Halberstadiensi tale quid deprehendimus; vbi episcopalia iudicia causas laicorum ad sua iudicia dudum traxerant, vt nonnulli imperii principes & proceres transactionem cum episcopo Halberstadiensi inirent, litesque inter se diu agitatae hoc modo sopirent: res seculares a iudice seculari esse diiudicandas, non autem trahendas ad iudicia ecclesiastica, nisi in casu *denegatae iustitiae*. Diploma a. 1409. confectum nobis conseruauit Petillusstris Fridericianae Cancellarius, IOAN. PETR. DE LVDEWIG t. VII. *Reliq. Msc. lib. III. p. 449. sqq. n. XVIII.* Quum vero nimis longum foret integrum documentum hic referre, nec in eo omnia themati nostro inseruiunt, ea tantummodo adscribam, quae ad sententiae meae illustrationem pertinent. Sententia enim Austregalis c. l. p. 450. 51. sic se habet: *Ad*

*cuitan-*

*Quod illustra-  
tur ex concor-  
dia inter e-  
pisc. Halber-  
stad. cum  
principibus  
anno 1409.*



evitandum, ne aliquis vel aliqui super causa quacunque non ecclesiastica, in foro seculari coram competente iudice finita, quovis modo vel pendente, ad iudicium ecclesiasticum trabatur seu trahantur: volumus, quod quicumque aliquis in iudicio ecclesiastico conuentus fuerit, & litis pendentiam vel transactionem aut alium modum, per quem lis finitur, coram ecclesiastico iudice allegauerit vel exceperit, quod de & super huiusmodi allegatione vel exceptione litis duorum vasallorum aut advocatorum seu aliorum officiatorum, pro consulum & consulatus alicuius oppidi vel duorum scabinorum, medio iuramento, suis superioribus aut in assumptione suorum officiorum praestito, hoc testificatum aut compositorum superiorum iuramento, quod per litteram Missuam eorum praestabunt, dicendo, hoc super iuramento nostro, quod per praesentem litteram praestamus, dicimus, credatur; nec iudex ecclesiasticus amplius de tali causa iudicare praesumat litis pendentiam. Interpretamur item in causis profanis inter laicos, ad forum seculare spectantibus, ad suos competentes iudices fiat remissio ad sex septimanas, superiore vel iudice seculari ipsius rei hoc pendente a die citationis ipsius iudicis secularis computandas, infra quas ipsa causa iuxta statum iudicii secularis in iure vel amicitia debeat terminari. Quod si factum non fuerit, actore causam eandem coram iudice ecclesiastico prosequente, dictus iudex ecclesiasticus eandem examinabit, salva tamen exceptione seu allegatione ipsius rei super culpa vel negligentia actoris de NON MINISTRATAE IUSTITIAE in iudicio ecclesiastico proponenda & iuxta modum, in primo conceptu conscriptum, probanda. Ex hac relatione satis superque patet, quam perturbatus tum iudicium secularium in Halberstadiensis dioecesi fuerit status, cum ecclesiastici iudices cunctas seculares causas, etiam coram iudiciis laicorum pendentes, sibi vindicauerint. Et licet principes,

cipes, transactione cum Halberstadiensis ecclesiae praefule inita, litēs has sopirent; nihilominus tamen, quod mireris, ecclesiasticis iudicibus cognitio caussarum secularium in casu denegatae iustitiae relicta, & sic noua litium fomes superflus fuit. Aliam transactionem inter Saxoniae Duces & Halberstadiensem episcopum factam inuenies in *MVL-  
LERI Reichs - Tags - Teatro sub Maximiliano I. P. II.*

*Et ex recessu  
provinciāli  
Wilhelmi III.  
Duc. Sax.*

*dritte Vorstellung p. 29. sqq. His adiungo WILHELMIII.  
Saxoniae Ducis recessum a. 1446. confectum, & a IO-  
ANNE SCHILTERO de libertat. ecclesiar. Germanicar.  
lib. VI. cap. VII. §. 8. p. 808. sqq. publici iuris factum, qui  
nostram sententiam egregie confirmat. En ipsum docu-  
mentum! Wir Wilhelm V. G. G. Hertzog zu S. L. Graff  
in Döring v. MGr. zu Meissen thun kund in diesem Breffe  
allenmüßiglich also, &c. so setzen wir vor das erste und  
wollen, daß in allen unsern Landen, Schlossen, Steten,  
Dörfern, Gerichten v. Gebieten vorder allewege die hey-  
lige fier an den beyligen Sonntag durch alle Menschen,  
welches Wesen sie sint, sol beyliglich gehalten, v. mit key-  
nerleyge erbeit verbrochen werde, dadurch man rechte fier  
vorbrehen halten mag, - - - Item es sint bißher durch  
dy inwohner unser Lande vil außländische Gerichte ge-  
sucht, das den Landen eine Unere, v. auch groß Schaden  
v. mercklich Vorterbis ist, nu dem vorbaß zu bewarne, so  
haben wir gesatz v. bestalt, daß vorder nie kein Inwoh-  
ner unser Landen v. Gebiete niemanden vor kein außlen-  
disch Gericht, es sey Geistlich oder Weltlich, zyben oder  
fordern soll umb keinerley Gesache wy dy seyn mag, - - -  
In transgressores statuit: derselbe sol von Stunt als ein  
Echter des Landes gehalten werden, v. sol vorder nim-  
mermer in unsere Lande kommen, sondern dy ewiglich rü-  
men, - - - Item als wir und die unsern viel Iabr bis her  
durch die geistliche Richter um mancherley Sachen willen,  
dy*

daß sie alle vor sich ziehen, und keine ausschließen sie sind Geistlich oder Weltlich mannigfaltiglich umgezogen und übermässig sehr beschwert sint worden, darinne dieselben Richter Gott noch die Gerechtigkeit zu mermal wenig angesehen han, (ergo iustitiam eueriebant, qui se iustitiae debitores & administratores vocabant) doruß als zu besorgen were uff lengere Tage mercklicher Ungloybe unter dem Fölcke wachsen, und dadurch Gotte und der heil. Kirchen Mißgebitunge und Unern geschehen mögte, driumb Gott zu Lobe und seiner heil. Kirchen zu Eren sollich öbel zu vermeiden, so wollen wir Fleiß thun, uns mit Fürsten und Prälaten in der Iurisdiction wir mit unsern Landen und Herschaften geseßen sint, bytagen, v. sie bitten, ör Geistliche Gerichte zu rechtfertigen, und keine Sache vor sich zu ziehen oder zu richten, denn welche Geistlich sind, und vor Geistlich Gericht gehören, darin wir nicht tragen, welche Sache aber weltlich sind, daß sie sich der gar nichtiß annehmen &c. &c.

§. XVII. Adhuc luculenter probavi, in nonnullis Germaniae provinciis iudices ecclesiasticos omnes fere causas a foris secularibus, sub praetextu denegatae vel protractae iustitiae ad sua tribunalia traxisse, simulque mentionem inieci, quo modo seculares iudices huic inueterato malo medicinam adferre adnisi fuerint. Vix crederes, peruersam istam doctrinam vniuersam Germaniam instar contagiosi morbi peragrassae, nisi hoc manifestum fieret ex celeberrimis nationis Germanicae grauaminibus. Quum enim Germania nostra sub iugo Romani pontificis & cleri diu genuisset, tandem imperii proceres veluti ex compacto querelas, cum contra ipsum pontificem, tum etiam clerum, litteris mandarunt, & iam a. 1510. decem grauamina Maximiliano I. imp. tradiderunt, quae exhibent

Vniuersa Germania hoc morbo laborauit.

quem abusum imperii principes tollere animum induxerunt in X. grauamina. Maxim. I. oblati.

LÜNIGVS in teutschen Reichs - Archiv, Part. general. contin.

contin. p. 299. sqq. & GEORGI, de Grauam. nat. Germ. 279. sqq. Inter haec grauamina decimum huc pertinet, quod ideo notari meretur. Est vero hoc: *Causssae*, quae in Germania, in qua etiam docti & iusti iudices sunt, terminari poterant, ad tribunalia Romana indistincte trabuntur. Quod sanctus Bernhardus ad Eugenium Papam scribens,

*Sed res effectus carnis.*

*Vtserius hoc tentarunt in*

*C. grauamini-*

*bus legato*

*Pontificis No-*

*rib. exhibitis.*

valde reprobare videtur. Sed res indecisa quieuit. Postea a. 1523. Germaniae principes denuo centum grauamina in chartam coniecta legato Romani pontificis, tum temporis Noribergae commoranti, offerebant. vid. STRVV. t. II. corp. Hist. Germ. sect. IV. §. 21. Equidem horum grauaminum §§. IX. XI. XII. LVI. LVII. LVIII. LIX. LXII. LXIII. LXX. hic etiam locum sibi vindicant, siquidem etiam in istis praetextus denegatae vel protractae iustitiae latet; attamen quoniam ibi negatae vel protractae iustitiae disertis verbis mentio non iniicitur, hos articulos hic transcribere nolui. Clarius vero id patet ex centum grauaminum cap. LIV. §. LXXI. ap. GEORG. c. l. p. 463. ubi Germaniae principes sequentes querelas nectunt: *Item, inquit, si quando personae laicae in causis, etiam omnino prophanis, a iudicibus ecclesiasticis citationes impetrare conentur, praetendantque magistratum civilem, debitam sibi iuris executionem facere neglexisse, antequam summarie saltem per euidens aliquod docuerint instrumentum, iustitiam, ut queruntur, sibi denegatam: citationes tamen atque alii iudicarii processus, a iudicibus ecclesiasticis ad solam petentium querelam bis decernuntur. Quodsi deinceps ad petitionem vel civilem iudicis, aut partis in ius vocatae causssae huiusmodi ad ordinarium tribunal remittantur, praefigitur civili iudici per breue quatuor hebdomadarum puta, tempus fatale, intra quod actoris intentioni & querimoniae ex integro atque ex asse executionis ordine satisfaciatur.* Ac si in arctissimo ita praestituto ter-

mino

mino sententia diffinitiva aut non fertur, vel executioni lata non mandatur, libertatem dehinc iudex ecclesiasticus dat acriori laico, coram suo tribunali ulterius procedendi. Fitque non raro, (mirum hoc auditu) ut causa, quae intra mensis spatium coram civili consistorio agitari peragique debebat, quod haec eadem apud ecclesiasticum iudicem, triennio aut eo amplius pendeat hinc indecisa. Vid. §. LXXIX. *Graun. nat. Germ.* vbi similes querelae reperiuntur. Ex his dilucide patet, quam ob causam ecclesiastici iudices ad petitionem partis, quae de negligentia desidiaque secularis iudicis tantummodo quæsta erat, statim causam ad sua tribunalia vocare conati sint. Laicis enim persuadebant, in iudiciis ecclesiasticis breviori termino finiri lites, & iustitiam multo celerius sinceriusque, quam a seculari iudice, administrari. Quomodo vero clerici spem laicorum saepe frustrati fuerint, ex commemoratis evidens fit; siquidem status imperii conqueruntur, quod non raro causa, quae intra mensis spatium coram civili consistorio agitati peragique debuerit, apud ecclesiasticum iudicem, triennio, vel quod excedit, pependit indecisa. Paucis: clerici ad ampliandos ecclesiasticae iurisdictionis limites omnem lapidem movebant, & iudicibus secularibus omnem potestatem eripere conabantur; cui attentato tandem imperii principes in centum his gravaminibus obicem ponere voluerunt. Sed forsitan consilia secularium iudicum evanuiscent, nisi eo tempore reformationis opus in Germania susceptum fuisset, quod huic liti finem imposuit per indirectum, fracta hoc modo ecclesiasticorum potentia.

§. XVIII. Nondum hac in re omnes clericorum artes, <sup>Natales iura-</sup> quibus iudicum secularium auctoritatem labefactare, eis <sup>menti perbor-</sup> omnem plane potestatem eripere, sibi que solis sub negatae <sup>rescentiae.</sup> vel protractae iustitiae colore vindicare conati sunt, de-  
*Tom. VI.* Kkkk *texi;*

texti; adhuc decantatum perhorrescentiae iuramentum, quod itidem in causa fuit, ut clerici sibi in causis secularibus cognitionem adferuerint, superest. Neminem fugit, quod secundum iuris Romani principia exceptio suspecti iudicis locum habeat, dummodo legitimo modo probetur.

*Quod ignorat  
tu. civile.  
a clericis ex-  
cogitatum est.*

Sed pontificibus hoc neutrquam erat ad palatum, quippe qui existimabant, nimis longum esse, si probatio iustius exceptionis esset instituenda; quare expeditiorem tutioremque viam, ut putabant, eligebant, atque iureiurando perhorrescentiae, vi cuius iudex suspectus recusari potest, ex glossatorum commentis excogitato, illud laicis de meliori

nota commendabant. Sed latuit anguis sub herba, quod palam sit, nullam aliam ob causam iusiurandum hoc praestitum fuisse, quam ut causa tunc vel ad ipsum Papam, vel ad aliud tribunal ecclesiasticum deuolueretur. Non hic meis cogitationibus indulgeo, sed pro me denuo loquantur grauamina nationis Germanicae, monumentum sane auro contra carunt, & dominatus ecclesiastici documentum luculentissimum. Ibi enim §. X. legimus sequens

*Eo praestito  
olim causa ad  
Papam vel ad  
alium iudicem  
ecclesiasticum  
deuoluebatur.*

*Quod non to-  
lerandum cen-  
suerunt impe-  
rii principes.*

grauamen: Cum Romae quispiam, etiam laicus, interpositum iuramento, asserit, se non sperare, iustitiam apud iudicem competentem in Germania assequi posse, protinus ad tale iuramentum admittitur, ac citatio ei contra partem aduersam decernitur. Sicque processus a iudice ordinario ex Germania Romam, ne iudice interpellato, nec parte aduersa monita, protrahitur, inde iuramenti praetextu, nec fori declinatio, nec ulla admittitur probatio, etiamsi plane doceri posset, authorem illum peierasse. Quae res si altius radices ageret, nec principiis resisteretur, omnes tandem causae ad Romanae curiae tribunal deuoluerentur, ordinariique vniuersi sua priuarentur iurisdictione. Quod non solum contra omnem iustitiam, sed etiam intolerabile foret. Ea propter sacri Romani imperii status sancti-  
tatem

tatem Apostolicam rogitant, ut praedictum onus in Romana curia posthac non tolerare velit; sed curare, ut debinc nemo, vel ecclesiasticus vel secularis, ob causam prophanam, in prima instantia, Romam in ius vocetur: sed personae & causae hae ordinario iudici, cui immediate subiacent, relinquuntur, utraque hoc amplius contra aequitatem non grauentur. Elegans est observatio, quam Dominus Noster Praeses, itidem haec verba referens in iur. eccles. protest. T. I. lib. II. tit. II. §. 12. p. 986. subiungit, dignaque, quae hic adponantur: His verbis, inquit, status imperii egregie aperiunt fontem iuramenti perborrescentiae, vix ad hoc excogitati, ut hoc nouo, imo nefando medio, causae quaecumque Romam vel ad alia iudicia Ecclesiastica trahi queant. Ex lib. II. tit. II. §. 82. p. 1030. similes fouet cogitationes, aiens: Fuit haec praxis aulae Romanae per plura secula iam usitata, in qua statim recipiuntur causae, etiam ciuiles laicorum, interposito iuramento, adferentium, se non sperare iustitiam apud iudicem competentem adsequi posse. Et paucis interiectis: obseruavi, pontifices sibi adferere iurisdictionem ciuilem in defectu iudicis ordinarii, iustitiam vel protractantis vel denegantis. Qui ergo eligere vult iudicium ecclesiasticum, neglecto seculari, mox se admitti petit ad iuramentum hoc in foro ecclesiastico, & hoc praestito, mox Papa ad se causas laicorum ciuiles trahit. Quocirca acutiores iurisconsulti iurisiurandi perhorrescentiae vsum in foris nostris merito perhorrescendum esse arbitrati sunt, ut adeo hic non opus sit post Homerum Iliada canere.

§. XIX. Quum vero querelae denegatae vel protractae iustitiae vsum, per quam causae a foris secularibus auocatae fuerunt vel iis interceptae, in foris ecclesiasticis admodum frequens fuerit, non mirandum est, quod etiam paulatim in fora secularia ita sese insinuauerit, ut ad ipsam curiam

Kkkk 2

impe-

*Fraus, in hoc iuramento latens, detegitur.*

*Vnus querelae denegatae vel protractae iustitiae scilicet a foris ecclesiasticis in foris secularibus insinuat.*

*Iustitia huius  
querelae de-  
fenditur.*

*Eam legumla-  
tores confir-  
marunt.*

imperialem penetrauerit. Loquor autem potissimum de casu, quo omnis adpellatio & euocatio ad iudicia superiora interclusa est, & tamen recursus ad ea ex capite *denegatae* vel *protractae iustitiae* exceptus, sicuti ad iudicia ecclesiastica non patuit adpellatio a iudice seculari, licet rursus ex capite *denegatae* vel *protractae iustitiae* integer manserit. Illud enim iuri omnino est conueniens, ut in iis casibus, in quibus adpellationis remedia supersunt, merito quoque ob *denegatam* vel *protractam iustitiam* ad superiorem patere debeat recursus, ut vel iudex inferior adigatur ad accelerandam iustitiam, vel ad litem ad superiorem remittendam. Prius iuri civili etiam conuenit: posterius ex praxi curiarum ecclesiasticarum deriuatum. Neque enim ex iure civili ostendi poterit, in casu *denegatae* vel *protractae iustitiae* a foris inferioribus ad superiora causas pendentes citra adpellationem tractas fuisse, id quod demum iuri canonico attribuendum. Neque iniquitate hoc remedium laborasset, si iudices ecclesiastici omnium rerum perturbationem haut induxissent. Absit ergo, ut legitimum ac genuinum huius querelae usum prorsus impugnem vel negem, cognitum habens, eum in *publicis imperii legibus*; tum etiam in *prouincialibus* corroboratum esse; licet haut negauerim, casus, in quibus, *denegata* omni adpellatione vel euocatione, querela cum effectu institui possit, non adeo frequentes esse. Quis enim negauerit, pium admodum ac salutare esse, quod legistatores in casu *denegatae* vel *protractae* ab inferiore iudice iustitiae, recursum ad se permiserint stabiliuerintque, maxime in iudiciis *prouincialibus*, in quibus nonnunquam iudices inferiores adfectibus suis nimium indulgent, ut remedio superioris defectus hic supplendus sit. Nonnunquam munera in causa esse possunt, quo minus iudex iustitiam administret, secundum illud FLACCI *lib. II. ferm. Sat. 2. v. 8.*

*Ma/e*



Male verum examinat omnis

Corruptus iudex:

quandoque alii respectus iudicem impediunt, quo minus ius ex aequo dicat. Ceterum quod imperatores in privilegiis de non adpellando & non euocando electoribus aliisque statibus imperii concessis, casum denegatae vel protractae iustitiae semper exceperint, magis statum redolet rei Germanicae antiquum, nimiusque iuris pontificii applicandi pruritus commendavit; quum tamen, si vel maxime electores aliique status praerogativa praedicta gaudentes, adhuc in munere antiquo magistratuum subsistissent, illis merito applicari debuisset sententia, quam principes Romani de praefectis praetorio, a quibus itidem adpellare non licuit, in l. vii. §. 1. D. de offic. praefecti praetor. tulerunt, quorum intuitu nequidem casum denegatae iustitiae exceperunt, quod persuasissimum habuerint, eos non aliter iudicatos esse pro scientia & iure dignitatis suae, quam ipsimet forent iudicaturi.

§. XX. Quum vero nihilominus casus denegatae & protractae iustitiae semper in his diplomatibus exceptus sit, necesse erit, ante omnia pro maiori rei evidentia illa hic adducere. Habet momentosa diplomata OTTOCARI Regis Bohemiae, scripta ad iudices provinciales Austriae & Styriae, CAROLVS MEICHELBECKIVS T. II. Hist. Frising. P. II. n. 110. & 114. p. 67. & 70. quae etiam adduxit V. C. DN. D. GEORGIUS LUDOVICVS BOEHMERVS in dissertatione, de prouocationibus iuris Germanici, cap. II. p. 74. Suntque huius tenoris: Cum reuerendus Frisingensis Episcopus hanc gratiam & libertatem habuerit ab antiquo, & etiam eandem iam de nouo obtinuerit, & renouari petierit coram nobis, quod nullus provincialis iudex alius, quicumque in bona, possessionem & homines ipsius domini episcopi iudicium aliquod debeat exercere,

Kkkk 3

cere,

Quod illustratur ex diplomate Ottocari.

*cere, sed ab ipso domino Episcopo & suis officialibus, id est, primitus repetendum, vobis vniversis & singulis mandamus ----- quatenus nullus Vestrum, de bonis, possessionibus & hominibus dicti Episcopi, iudicium aliquod sibi debeat assumere, vel usurpare: nisi forte a dicto episcopo, vel suis officialibus querulantibus foret iustitia denegata; tunc primo vobis, si probatum fuerit, licebit vestrum iudicium exercere.* Clarius est diploma RVDOLPHI I. imp. datum Frisingensi episcopo, apud EVND. c. l. n. 137. p. 82. in quo casus denegatae & protractae iustitiae disertis verbis exceptus est: *nisi ipse episcopus vel officiales ipsius super exhibenda iustitia primitus requisitus negligens fuerit, vel remissus.* Aliud diploma nobis consecrauit DN. DE LVDEWIG T. II. Reliq. Mscr. p. 243. n. 28. quod ADOLPHVS imp. Wormatiensibus aduersus euocationes concessit, hac tamen clausula munitum: *quamdiu parati fuerint in ciuitate sua de se querulantibus iustitiam exhibere.* Si vero alicui nobis de ipsorum ciuium aliquo querulanti, misso ipsis de nobis cum nostris literis, vel munciis non fuit de eodem inibi facta iustitia indilata; ex tunc idem reus in facto tantum eodem potest & debet, & non aliter euocari. Eiusdem thematis est priuilegium ALEXANDRI IV. pontificis, Wormatiensibus aduersus euocationes elargitum a. 1255. quod habet IDEM c. l. p. 229. 230. n. 29. Plura diplomata adducere superfedeo, quum hanc prouinciam iam exornauit laudatus DN. D. BÜHMERS I. c. Interim id monere lubet, formulas in excitatis a me documentis easdem esse, quibus vsi sunt pontifices in iure canonico passim, certo indicio, imperatores pontificum constitutiones in exarandis eiusmodi priuilegiis ob oculos habuisse, eorumque aemulos fuisse.

*In Aurea En-  
la Electoribus*

§. XXI. Iam me primario ad AVREAM BULLAM CAROLI IV. conuerto, in qua quidem imperator principibus Ele.

Electo-  
ribus ius de non adpellando & non euocando, quo  
iam ab antiquissimis inde temporibus gaudebant, confir-  
mauit, sed tamen casum denegatae vel protractae iustitiae  
disertis verbis excepit. Verba CAROLINAE BVLLAE  
Tit. XI. §. 3. sunt haec: *Adiicientes expresse, quod nulli  
comiti, baroni, nobili, feudali, vasallo, castrensi, militi,  
clienti, ciui, rustico, nulli demum personae, ecclesiis huius-  
modi subiectae, seu eius incolae, cuiuscunque status, digni-  
tatis vel conditionis existant, a processibus, sententiis inter-  
locutoriis & definitiuis, siue praeceptis archiepiscoporum  
& ecclesiarum huiusmodi vel suorum officiatorum tempo-  
ralium, aut executionibus eorundem contra se, in archie-  
piscopali seu officiatorum praedictorum iudicio, factis, aut  
latis, habitis, aut ferendis, ad quodcunque tribunal aliud  
licet adpellare. Quamdiu in archiepiscoporum praedicto-  
rum & suorum iudicio QVERVLANTIBVS NON  
FVERIT IVSTITIA DENEGATA, adpella-  
tiones contra hos factas, non recipi statuimus, cassasque  
& irritas nunciamus. In DEFECTVM VERO IV-  
STITIAE praedictis omnibus ad imperialem duntaxat  
curiam & tribunal, seu iudicis, immediate in imperiali cu-  
ria pro tempore praesidentis, audientiam, etiam eo casu  
non ad quemvis alium iudicem, siue ordinarium, siue etiam  
delegatum his, QVIBVS DENEGATA FVERIT  
IVSTITIA, liceat adpellare. Quicquid vero contra  
praemissa factum fuerit, sit irritum eo ipso. Eandem  
constitutionem virtute praesentis legis nostrae imperialis ad  
illustres comitem palatinum Rheni, Ducem Saxoniae &  
Murchionem Brandenburgensem, principes electores secu-  
lares, siue laicos, heredes successores, & subditos eorum  
plene extendi volumus, sub omnibus modis & conditionibus,  
ut praefertur. In privilegiis de non adpellando & non  
euocando aliis imperii statibus, AVREA BVLLA iam publi-  
cata,*

*privilegia de  
non adpellan-  
do & euocan-  
do data, sed  
casus negatas  
iustitiae ex-  
ceptus.*

*Idem casus ex-  
ceptus in pri-  
vilegiis de non*

*adpellando &  
euocando sta-  
tibus imperii  
post A. B. con-  
cessis.*

cata, datis, deprehendimus, etiam imperatores sibi in casu denegatae vel protractae iustitiae cognitionem reservasse, seu claret ex privilegio SIGISMUNDI Hildesimensibus dato, & typis exscripto in *adsert. libert. pro ciuit. Hildesh. in adpend. n. 29.* Alia diplomata habent KETTNERVS in *antiqu. Quedlinb. p. 500.* BOECLERVS in *spec. adnotat. ad Aeneae Syluii hist. Friderici III. p. 26. 37. 129. 153. & 315.* Hanc ob causam etiam imperator FRIDERICVS III. in privilegio Reipublicae Argentinenſi aduersus euocationes ad iudicia Westphalica concesso, euocationes ad ista tribunalia admisit, si actores probare possint, coram iudicibus reipublicae Argentinenſis ius sibi vel penitus denegatum, vel nimia mora se elusos esse. vid. BOECLER. l. c. p. 37. n. 43. Quid? quod idem imperator in reformatione Francofurti 1442. concepta apud EVND. l. c. p. 129. & 130. constituit: ut, quicumque aliquas contra se habere putant petitiones, iure experiantur, nec aliter, nisi in casu denegatae iustitiae, (*ob er in solcher Zite in obgeschriebener Mass nicht vnclaghafft gemacht wurde*) ad diffidationes procedant. Ceterum adhuc obseruo, querelam denegatae iustitiae tantum olim fauorem habuisse, vt nonnunquam iudici, ad quem alias nulla adpellatio potest deferri, hoc casu cognitio data sit: Notum est, Sueviae Landvogteiam in adpellationis instantia non posse cognoscere, & tamen, quod mireris, in casu denegatae vel protractae iustitiae eius iurisdictionem fundatam censi in Ordin. iudic. prou. Sueu. P. II. Tit. 5. *Von den Land-Gerichts- chebafftin, ibi: Wann dem Kläger Rechts verholffen, und der Antwort der gefallenen Urthel nicht nachkäme, so wäre ihm von Land - Gericht zur execution zu verholffen.* Et: *Wann einem das Recht kundtlich versaget oder verzogen wird.* Sed facile rationem adsequor, ob quam legislator iudicio prouinciali Sueviae cognitionem in denegatae vel pro-

*Sueviae Land-  
vogteia cognos-  
cit in casu  
denegatae vel  
protractae  
iustitiae.*

pro-

protractae iustitiae casu concesserit. Quum enim hoc tribunal cum aliis Sueviae iudiciis concurrentem habeat iurisdictionem; multi autem Sueviae status exemptionis privilegiis muniti sint; causa in promptu est, quare iudicis provincialis iurisdictione, si vel iustitia denegata vel dilata, privilegiis exemptionum non obstantibus, fundata sit, quippe quae ad casum denegatae & protractae iustitiae non erant extendendae. vid. DN. de LVDEWIG opusc. de Sueviae tribunali S. R. I. Austriaco in quadrurbe §. VI. & XVII.

§. XXII. Postquam iudicium Camerae a MAXIMILI-<sup>Iudicium Ca-</sup>  
ANO I. imp. institutum fuit, in *Ordin. Cam.* cautum est, ne <sup>merae cogno-</sup>  
Camera vel adpellationes a subditis principum, inprimis <sup>scit, si iustitia</sup>  
eorum, qui privilegiis *de non adpellando & non euocando* vel <sup>vel denegata</sup>  
gaudent, recipiat, vel subditos euocet, adiecta tamen limi-<sup>vel protracta</sup>  
tatione, ut in casu denegatae vel protractae iustitiae nihilo-<sup>est.</sup>  
minus recursum admittere queat. Ita enim *ORDIN. CAM.*  
*de a. 1495. Tit. Auf niemands Ladung &c. &c. Item*  
*das Cammer-Gericht soll in der ersten instantz ohne Recht-*  
*fertigung auf niemand Klag oder Ansuchen, Ladung er-*  
*kennen oder geben, gegen dieienigen, die unser Königlich-*  
*en oder Käyserlichen Maiestät und dem Reich nicht ohne*  
*Mittel unterworffen sind, und doch sonst ihren ordentli-*  
*chen Richter haben. Es wäre denn Sach, daß er vor*  
*denselben ordentlichen Unter-Gerichten Recht ersucht und*  
*ihm das kundlich versagt, oder mit Gesebrde verzogen*  
*were.* add. *ORD. CAM. de a. 1521. & ORD. CAM. de a.*  
*1555. P. I. T. I. & XXVI.* Haec sane docent, in iustitiae  
denegatione vel protractione dolosa Camerae iurisdic-  
tionem fundatam esse. Idem iudicium esto de consilio <sup>Annon iudi-</sup>  
imperii aulico. Licet enim olim dubitatum fuerit, num <sup>cium imperii</sup>  
in casu adducto iudicium aulicum cognitionem habeat, <sup>aulicum?</sup>  
ceu id colligere licet ex gravaminibus statuum imperii ad-

Tom. VI.

LIII

versus

*Olsm fuit du-  
bitatum.*

versus iudicium aulicum imperatori a. 1601. oblatis, quae DN. de LVDEWIG in der Rechtl. Erläut. der Reichs-Historie p. 348. §. 16. exhibet, ubi status imperii conqueruntur: Ebenmessig werden Exr. Kaysrerliche Maiestät in des heiligen Reichs Ordnung befinden, wan die Austräglichchen oder Untergerichten das Recht gewirlich verzogen, und versagt würde, wobim alsdenn die Sachen anbracht und anhengig gemacht werden sollen, nemblichen für dem Kaysrer und heiligen Reichs Cammer-Gericht, vndt befindet sich abermal nirgends, seithero, daß jemallß geordnet, oder dafür gehalten worden, daß solche Sachen, auch wan es dem Cleger gefällig, an Eur Kaysrerlichen Maiestät Hoff oder für Dero Hoff-Rath gezogen werden müegen; hoc dubium tamen hodie sublatum est, & nemo dubitabit, quin in casu denegatae vel protractae iustitiae, grauatis etiam aditus ad consilium imperii aulicum confugiendi pateat, arg. INSTR. PAC. OSNABR Art. V. §. 55.

*Quod dubium  
hodie cessat.*

*Descriptio  
denegatae vel  
protractae ius-  
titiae.*

§ XXIII. Iactis his fundamentis, necesse est, vt etiam exactius conceptum querelae denegatae vel protractae iustitiae tradam. Est videlicet QVERELA DENE-GATAE vel PROTRACTAE IUSTITIAE remedium extraordinarium, quo ii, quibus implorantibus iustitia euidenter non administratur in foro inferiori, vel ob expressam denegationem, vel temporis lege definiti pro-telationem, in subsidium deferunt causam ad iudicem im-mediante superiorem vel decisionis vel promouendae iustitiae gratia. Descriptio haec conuenit cum traditis TEXTO-RIS ad Rec. Imp. nouiss. disp. VI. tb. 3. & quoniam natu-ram atque indolem nostri remedii euidenter enucleauit, potiora inde decerpere & in nostrum usum conuertere licebit.

*Requisita  
enarrantur.*

§. XXIV. Vt enim hoc remedium effectum sortiatur, tria potissimum requisita adesse debent: 1) vt iustitia ab-  
infe-

inferiore iudice vel expresse & euidenter denegata, vel dolose protracta sit: II) Vt iudex ad quem immediate sit superior: III) Vt qualitas causae ita comparata sit, vt ad eius iurisdictionem pertineat.

§. XXV. Primum requisitum in eo constitui, vt inferior iudex iustitiam vel expresse & euidenter denegauerit, vel dolose protraxerit. Ex hoc consequitur, vt iudex inferior instantissimè ante omnia implorandus sit, pro iustitia legitime administranda. Nulla facta imploratione, iudex nihil potuit decernere, nec vlla negligentia in eo praesumitur, nisi probata fuerit legitima requisitio. *L. 2. Cod. de offic. ciuil. iudic.* Hoc obseruare debent summa imperii tribunalia, ne facile causas, quae pertinent ad primam instantiam, nisi euidentissimè, vel vt dicitur in *ORDIN. CAMER. c. l. kündlich*, ius denegatum fuerit, recipiant, quoniam hoc modo imperii statibus, priuilegiis de non adpellando & non euocando gaudentibus, iniuria grauis fieret. Quare etiam summa imperii dicasteria in hoc casu supplicationes partium saepius atro carbone notare solent: *Abgeschlagen*. Fuit olim perpetua statum imperii querela, Romanum pontificem & iudicia ecclesiastica ad nuda narrata partium, etiamsi iudex primae instantiae in causa nondum cognouerit, tamen causas, sub furo denegandae vel protrahendae iustitiae ad se traxisse, vt supra iam euictum est. Quodsi vero imploratio debito modo & instantissime facta, & iudex iustitiam nihilominus denegauit, vel malitiose distulit; quaestio oritur: num vna imploratio sufficiat, vt haec querela cum effectu institui possit? *MYN- SINGER Cent. I. obs. 91. GAILIUS lib. I. obs. 28 n. 4. §. NICOLAI ad Process. P. I. cap. 27. p. 226. & P. II. cap. 13. p. 93.* quos sequitur *TEXTOR ad Recess. imp. nouiss. disp. VI. tb. 8* distinge respondent ad hanc quaestionem, existimantes, si iudex post primam requisitionem iustitiam expresse

*Requiritur, vt inferior iudex iustitiam vel expresse denegauerit, vel dolose protraxerit. Iudex est implorandus. Quoniam in eo nulla negligentia praesumitur.*

*An vna imploratio sufficiat?*

*Si iudex expresse iustitiam*

administrati-  
onem negavit,  
quam imple-  
rationem sus-  
ficere statu-  
unt Ipsi Ca-  
merae; in pro-  
tractu vero  
iustitia tri-  
nam requi-  
runt.  
N-stra sen-  
tentia.

preste denegauerit, etiam tunc vnam sufficere ad instituen-  
dam denegatae iustitiae querelam; sin autem iudex non  
expresse iustitiam denegauerit, sed eius administrationem  
subdole variis artibus protraxerit, wenn der Richter das  
Recht gefährlicher Weise verzogen hat, tum demum trina  
interpellatione opus esse. Ad vltimum quod adtinet,  
facile eis adsentior, modo etiam actor, prout actionis na-  
tura postulauerit, libellum rite formaucrit, nihilque inepte  
contra iura petierit: prius non aeque & indistincte probo,  
siquidem is, cui iustitia denegata est, non adeo secure  
agere videtur, si statim causam ad superiorem deferat,  
quum rationes & circumstantiae adesse possint, quae pro-  
hibent, quo minus iudex praesenti tempore iustitiam  
promte administret, id quod tamen forte alio tempore,  
sublatis circumstantiis & causis, fieri potest. Accedit,  
quod denegatae iustitiae querela odiosa sit, & admodum  
infringat statuum iura de non euocando & non adpellando,  
cuius sub praetextu recursum ad superiora tribunalia non  
raro attentare solent subditi, quo ipso sibi attrahunt odia,  
inuidiam, aliaue infinita mala, quibus litis euentus magis  
protrahitur, adeoque quilibet ab eius usu merito sibi tem-  
perare debet, nisi casus *evidentis necessitatis* superioris au-  
xilium paratissimum desideret. Archiprincipes Electores  
iam ante AVREAM BVLLAM & ab antiquissimis inde tem-  
poribus iura de non euocando & adpellando habuisse, antea  
dictum est, postea ab imperatoribus illis confirmata;  
& tamen, quod mirum dictu, in privilegiis de non adpel-  
lando & non euocando casum denegatae iustitiae exce-  
ptum legimus. Si rem, vti est, consideraeris, inuenies,  
querelam istam esse quandam *adpellationem*, quamvis sub  
figura *adpellationis* non proponatur. Vbi enim adest gra-  
vamen, ibi locum habet adpellatio; iam vero quis nega-  
verit, iudicem denegando vel protrahendo iustitiam in-  
signe

Querela ne-  
gatae vel pro-  
tracta iusti-  
tiae est species  
adpellationis.



signe inferre grauamen? vid. LYNCKER de grauam. extraiud. P. II. cap. 3. Sect. I. membr. 1. p. 86. 87. praesertim quum secundum ius canonicum, quod processum iuris communis instruit, ab omni grauamine, etiam extraiudiciali, adpellare liceat, vt, posita hac lata adpellandi licentia, recursus ex capite denegatae iustitiae parum ab adpellatione extraiudiciali differat, imo indirecta sit adpellatio. Vnicuique ergo, qui hoc remedio experiri intendit, suadendum est, vt etiam in expressa iustitiae denegatione non statim ad illud properet, nisi iudicem aliquoties de administranda iustitia implorauerit, eique significauerit, verbis tamen in factum temperatis, se rem ad superiorem iudicem deferre constitutum iri. Et hunc in modum pronunciauit illustris Rotorum ordo huius loci, apud DN. PRAESIDEM, T. II. Consult. & decis. P. I. resp. XVIII. n. 14. sqq. Ob wohl die Sache bereits in den Stand gerathen zu seyn scheinet, daß W. mit der concession ein Wirths-Hausß anzulegen versehen, und dabey keine neue Vorstellungen etwas würcken möchten, zumahl die Sache vielfältig untersucht, und die H. Erben dennoch abgewiesen worden, auch nunmehr alles fernere Suppliciren kein Gehör mehr finden will; Weil aber dennoch die Sache noch nicht per viam iuris ausgemacht, sondern nur extraiudicialiter, per rescripta, tractirt worden, und da denen H. Erben durch des gedachten W. Betrieb am meisten Tort geschehen, und derselbe sie würcklich in ihrem priuilegio turbirt, ihnen denen Rechten nach nicht versaget werden kan, gegen gedachten W. eine Klage anzustellen, und um Vertheilung der Acten an auswärtige Iureconsultos geziemend anzubalten, und so ferne, welches doch nicht zu glauben, ihnen der Weg Rechts abgeschnitten werden solte, solchen nochmals absonderlich durch intercessionales Sr. Hochfürstl. Durchl. zu SS. geziemend zu suchen, und da-

bey vorzustellen, daß sie sich sonst gemüßiget befinden würden, ob denegatam iustitiam ihre allerunterthänigste querelen bey denen höchsten Reichs-Gerichten einzubringen, als welche querela de denegata iustitia durch das privilegium de non appellando keinesweges aufgehoben; CARPZ. de priuil. Elect. & Duc. Sax. de non appell. cap. 6. n. 24. fgg. So halten wir dafür, daß auf vorgedachte Weise die H. Erben ihr privilegium maintainiren können. V. R. W.

*Causa in iudicio non dicitur debet esse deducta.*

*Alioquin ex capite grauaminum appellatio interponenda erit.*

*Querela locum habet, si suspicio adest, iudicem incompescentem aliquid decernere velle in contumaciam. Quod illustratur.*

§. XXVI. Si iudex imploratus est, constare etiam debet, quod iudex iustitiam administrare recusauerit, & ita causa in iudicii statu imperii nec dum iudicialiter coepta sit: si enim iam in litem deducta est, iustitia vero in progressu differatur, vel denegetur, praedicta querela perperam applicatur, nec a superiore iudice citatio decernitur, sed potius appellatio a parte laesa a decretis, quae iustitiae administrationem differunt aut negant, & ita ex capite grauaminum, ad iudicem, ad quem appellare non est prohibitum, interponenda est. Et hoc obseruatur in Camera, si grauamina legitime doceantur, & iudex immediate Camerae subsit; nec ab eo appellatio interdicta sit, seu exemplo probat MYNSINGERVS Cent. V. obs. 82. Ceterum si *electoralis iudex*, a quo appellare non licet, causam iam coeperit, huic querelae adhuc locus esse potest, etiamsi ratione qualitatis causae iudex grauans incompetens est, & tamen suspicio adest, ne in contumaciam contra recusantem iudicium aliquid decreturus sit, hoc casu etiam denegatae iustitiae querelam, non obstante privilegio de non appellando, locum habere, ad requisitionem cuiusdam nobilis respondit ordo iurisconsultorum huius loci a. 1721. apud DN. PRAESIDEM T. II. Consultat. P. I. resp. CCCLIII. p. 495. quod adponam: *Ob wohl, wenn die ertz angeführten fundamenta juris gebührend vorge-*

*vorge-*

vorgestellet werden, nicht zu befürchten, daß die N. Cantzley den Herren von S. ferner nöthigen solte, sich dasselbst einzulassen, diessenmach auch in contumaciam wohl nicht erkandt werden kan; allensfalls, wenn solches geschehen solte, an Ibro Kaysersl. Mai. um deswillen nicht prouociret werden müchte, weil seiner Königl. Mai. von N. als des Heil. Röm. Reichs Churfürst das ius de non appellando zustebet, diessenmach es fast rathsamer seyn müchte, die M. debitores cessis actionibus zu beklagen: Weil aber denmach man vorhero nicht gewiß wissen kan, was die Cantzley hierinn verordnen müchte, angesehen es nicht selten geschiehet, daß auch in iure satis aperto anders, als sichs gebühret, gesprochen und verfahren wird, also es wohl erfolgen kan, daß die Cantzley in contumaciam verfahren müchte, in welchen Fall dennoch der recursus ad imperatorem per viam denegatae iustitiae allerdings statt findet, angesehen das beneficium de non appellando diesen recursum nicht aufhebet; CARPZ. de priv. Elect. & Duc. Saxon. th. 63. n. 24. sqq. Dabey iedoch dem Herrn von S. frey bleibet, an das hohe tribunal in N. zu appelliren, welches ohne Zweifel diese Sache genauer einsehen, und eine reformatio in puncto fori ergeben lassen wird, inzwischen nicht zu raten, daß voritzo die M. debitores belanget werden, als welches ohne effect seyn würde, so lange die veritas cessionis noch in lite verliret; So ist diessenmach, wie erwehnet, hierinn zu verfahren. V R. W. Vnde concludo, in casu, quo appellatio ad superiora iudicia interdicta est, hanc querelam integram esse, etiam, lite iam coepta, & tamen euidenter denegata iustitia, quoniam tunc per modum grauaminis seu ordinariae adpellationis ad superiora tribunalia recursus haut patet, sed extraordinario hoc remedio opus est.

*Qui querelam instituit, in senio: in suam probare debet.*

*Quod illustratur ex LL.*

*Et defenditur.*

§. XXVII. Praeterea vero, ut cum effectu *querela denegatae iustitiae* institui possit, necesse est, ut is, qui queritur, legitime probet, sibi a iudice inferiore iustitiam notorie esse denegatam, vel *dolose* protractam dilatamque; id quod publicis imperii legibus & prouincialibus saluberrime cautum deprehendimus. Huc pertinent verba

ORD. CAM. P. II. Tit. XXVI. *Setzen und ordnen Wir, daß ein ieder, dem also auf sein Ansuchen, nicht wie sich gebühret, verbolffen, sondern das Recht KUNDLICH versagt, oder verzogen, Macht und Gewalt haben soll, das nechst Ober-Gericht, Obrigkeit, &c. &c. Abbatissa Quedlinburgensis, Bertradis in diplomate apud KETTNERVM in Antiqu. Quedlinb. p. 314. itidem in hac querela probationem denegatae vel protractae iustitiae iniungit partibus. In LL. WISIGOTHORVM lib. II. tit. XVIII. locus, quem iam supra adduxi, occurrit, ex quo clarissime elucet: iam olim Wisigothos hac in re probationem ante omnia exegisse. Nuperrime Augustissimus Porusorum Rex, in Rescripto de dato Berolini d. 10. Febr. 1708. publici iuris facto in DIVRNS HALENSIBVS, sanxit: *In Fall aber iemand vermeynet befugte Ursache zu haben, sich wegen verweigerter oder verzögerter iustitz über eine oder die andere von solchen ordentlichen instantien zu beschweren, muß er zuerst, bey denen höhern prouincial-Collegiis, worunter die Unter-Gerichte stehen, sich melden, und daselbst durch wahre und solide Vorstellung Hülffe suchen.* Atque hanc probationem recta ratio desiderat, ut iam supra contra attentata iudicium ecclesiasticorum obseruatum est, qui sine tali probatione causas seculares quascumque, ex praeconcepitis opinionibus contra iudicia secularia, ad se traxerunt. Praeterea pro quouis magistratu optima militat praesumptio, quod recte suo functus fuerit munere, obseruante B. STRYKIO de praesunt. pro magi-*

*magistr. cap. I.* quae legitima probatione contraria elidenda est, alioquin verendum, ne rixosi ac maleferiati homines suis aduersariis beneficium primae instantiae, ordinario vero iudici cognitionem sub hoc fuce erepturi sint. Egre-  
gie hac in re philosophatur DN. DE LVDOLPH *de iure Camerali* p. 160. n. 5. *Actionis*, inquit, *probatio valde est difficilis*, unde non raro quidem eius institutae exempla, rariores tamen sententiae condemnatoriae ----- Saepis-  
sime obseruatum, eos litigantium, quibus iudex non per omnia, ut ipsi animo conceperunt, velificatur, de denegata vel protracta queri iustitia. Dantur ubique fere locorum istiusmodi flagitatores, qui nihil, nisi quod ipsis placuit, rectum putant. Si sint modestiores, ferendi, si loquaces, importuni compescendi. Sunt in his causis leges claris-  
simae adeoque & interpretum commentarii, ad quos lecto-  
rem remitto.

§. XXVIII. Probatione legitimo modo facta, superior <sup>Superior in-</sup> iudex aestimare debet, an etiam inferior iudex iustitiam <sup>dex debes ac-</sup> vel notorie; *kundlich*, denegauerit, vel *dolose*, *gefährlich*, <sup>stinare, an</sup> *gefährlicher Weise*, ut leges loquuntur, distulerit; in qui- <sup>iustitia sit de-</sup> bus diiudicandis multum iudicis arbitrio relinquendum est, <sup>negata vel</sup> *protracta?*  
ut scilicet disquirat, num probatio legitime facta sit, & an argumenta prolata sint tanti ponderis, ut inferior iudex ad administrandam iustitiam possit compelli, aut tota causa auocari. Quod si enim probatio nullius momenti est, & <sup>Si probatio est</sup> *Si probatio est* <sup>altioris inda-</sup> adlata argumenta vel implorantis turbulentum ingenium <sup>ginis, nec</sup> ostendunt, vel eius imperitiam designant, vel denique al- <sup>causa auoca-</sup> *tur, nec pro-* <sup>notoriales</sup> *tioris adhuc* sunt indaginis, sibi caueant superiores iudices, <sup>decernantur.</sup> praesertim summa imperii dicasteria, ut nec *Cum*, nec *Sine* <sup>clausula mandata</sup>, neque *promotoriales*, ut vocant, decer-  
nant, sed in casu intricato & dubio prius relationem iu-  
dicis inferioris requirant. Sed pone, mandata contra iudi-  
cem inferiorem decreta fuisse, quid tunc huic faciendum <sup>Si tamen fa-</sup> sit? quaeritur. Respondeo: iudicem inferiorem contra <sup>ctum est, in-</sup> *potest oppo-*  
*Tom. VI.* *Mmm* *eius-*

*nere exceptio-* ciusmodi mandata opponere posse exceptionem *sub - &*  
*nisi sub -* obreptionis, quae ei semper salua ac integra esse debet, ceu  
*obreptionis.* acute colligit DN. de LVDOLPH c. 4. p. 120. n. 35. lu-  
*Quia etiam* dex enim etiam audiendus est, quippe qui forte nonnun-  
*audiendus est.* quam ex gravibus ac praegnantibus causis petenti dene-

*Et friuola de* gavit fauorabile decretum, vel in tempus distulit. Addo,  
*negata iusti-* principibus integrum esse mulctam in priuilegiis de non  
*tia conque-* adpellando statutam a friuole querentibus. exigere, vt in-  
*rentibus poe-* fra docebo.  
*na potest in-*

*fligi.* §. XXIX. Progredior nunc ad alterum requisitum,  
*II) Requiri-* quod in eo consistit, *vt iudex ad quem immediate sit su-*  
*tur, vt iudex* perior. Ex quo colligimus, quod, sicuti adpellandum est  
*ad quem sit* gradatim, non per saltum, de quo agit WILDVOGEL. dis-  
*immediate su-* fert. *de adpellatione per saltum;* ita quoque haec querela,  
*perior.* si instituenda, non *per saltum* ad iudices superiores dese-

*Quod obser-* rendā sit. Quae observatio eo magis attendi meretur,  
*uare debent* quo certius est, facile contra hanc regulam peccari posse,  
*superiora iu-* veluti si forte subditus status imperii, priuilegiis de non  
*dicia.* adpellando & non euocando muniti, spretis eius superio-

*Nec non par-* ribus iudiciis, statim in summis imperii tribunalibus quere-  
*tes & causis-* lam mouet, sibi a iudice inferiore iustitiam non esse admi-  
*rum patroni.* nistratam vel protractam malitiose. Denique nec partes,  
 quae se denegatione iustitiae grauatas in iudiciis statuum  
 superioribus dicunt, neque earum aduocati impune statim  
 ad suprema imperii dicasteria prorueri possunt, siquidem  
 hoc facinore legitimis poenis coercendo indignationem  
 principis sui iuste prouocant, qui non patitur, se a suis sub-  
 ditis contemni, eiusque superioritatem territorialem vna  
 cum priuilegiis de non adpellando & non euocando hoc  
 modo labefactari infringique, id quod etiam prohibitum  
 est in ORD. CAM. de a. 1495. Tit: *Auf niemands Ladung*  
*Quod illu-* *zu erkennen, dann die ohne Mittel dem Reich unterworf-*  
*siratur ex le-* *fen.* Et in ORD. CAM. de a. 1555. P. II. Tit. XXIX. sic  
*gibus.* disponitur: *In welchem Fall dann der, dem das Recht also*  
 gewei-

geweigert oder verzogen, desselben Untergerichts nächste Oberkeit und Herrschaft, ihm Rechts zu verbessern ansuchen, und da ihm daselbst auch nicht zum Rechten, wie sich gebühret, verbolffen, solches dem K. C. G. anbringen mag, allda ihm alsdann verbolffen werden soll. add. P. II. eiusd. ORD. Tit. XXVI. Et in CAPITVL. LEO. FOLD. art. III. statuitur, vt, si subditi, neglectis suis ordinariis iudicibus, ad imperii iudicia prosiliant, a limine iudicii repellantur. Imo art. VII. imperator statibus imperii permittit, vt hoc casu seipfos tueantur ope auxilioque vicinorum imperii principum. Et quamuis DN. de LVDOLPH de iur. Cam. p. 257. asserat: *Itaque si supplicans verosimiliter de iudicis protractione, vel denegatione eius, quod iustum est, siue sit coeptum iudicium, siue non, praefigitur in promtorialibus temporis spatium ad officium faciendum, quod si labatur, neque fecerit iudex, quod oportebat, causa deuoluitur ad Cameram per legem imperii.* REC. IMP. de a. 1600. §. 27. tamen hoc velim intelligas de iis imperii statibus, qui priuilegiis praedictis non muniti sunt. Etenim in sanctione imperii, ad quam illustris vir prouocat, sic legitur: *Zu dessen schließlichen Erklärung setzen, ordnen und wollen wir, daß auf den Fall promtoriales ad inferiorem iudicem zu Beförderung des Rechts erkeymet, und darinnen gewisse geraume Zeit, nach Gestalt und Gelegenheit Orts und der Sachen bestimmt, aber den Supplicanten auf fürgebrachten Schein und documenta nach Befehl dessen zu Auszug im Jahr sechzig sechs aufgerichteten Reichs-Abschied, §. Nachdem denen Pärtheyen &c. &c. nicht verbolffen, sondern ihnen das Recht notorie versaget, oder sonst gefährlich verzogen, und keine administratio iustitiae zu spüren, daß alsdenn die Hauptsach, in dem Stand sie befunden, ad Cameram deuoluit und erwachsen, und daselbst gebührender massen verfahren werden soll und möchte.*

Mmm 2

Ex

*Recensentur  
exempla in  
contrarium.*

Ex his quibus colligit, dispositionem hanc nequicquam adplicari posse ad imperii status, quibus privilegia de non appellando & non euocando indulta sunt, quippe qui ideo in suis provinciis suprema habent tribunalia, quibus in casu denegatae vel protractae iustitiae cognitio competit, nisi forte haec quoque iustitiam denegauerint, quod tamen numquam praesumendum. Quodsi enim permetteretur, ut quilibet, spretis superioribus his dicasteriis, in casu negatae vel protractae iustitiae ad Cameram vel iudicium imperii aulicum prouocare posset, omnem valorem amitterent haec privilegia, graueretur territorialis status imperii superioritas? Eiusmodi exemplum olim in Ducatu Magdeburgico obuim mihi notum est, ubi creditor quidam Comitem Mannsfeldensem conuenerat coram imperatore, quum tamen haut constaret, ab Administratore AYGVSTO iustitiam esse denegatam; quam graues vero Administrator ea de re querelas mouet, ex ipsis actis didici. Practerea casum adfert L. B. de LYNCKER *P. II. decis. 893. & P. III. decis. 1476.* ubi ille, qui ex capite nullitatis & denegatae iustitiae a cuiusdam Comitis Landsassii Cancellaria, neglectis Ducum Saxoniae tribunalibus, ad Cameram imperii prouocauerat, in multam centum marcarum auri puri, in privilegio Saxónico de non appellando statutam, condemnatus est. In transitu moneo, L. B. de LYNCKER *c. l. dec. 893.* errore lapsus, credentem, casum in gente Saxonica numquam extitisse, ut querela denegatae iustitiae cum effectu fuerit instituta, quod etiam regustauit DN. de LVDOLPH *in comment. de iur. cameral. p. 258.* Contrarium enim euincit MYNSINGER *cent. II. obs. 74.* aduertitque, supplicanti N. Tolmetzen, contra Duces Saxoniae, decretas esse promotoriales ex officio, vel ideo, quod documentum exhibuerit denegatae vel dilatae iustitiae.



§. XXX. Vti igitur adpellatur gradatim, l. 52. pr. ff. *Gradatim de Adpellat. ORD. CAM. de a. 1495. Tit. von der adpella-* querela ad su-  
*tion*; ita quoque haec querela gradatim ad superiores iu-  
 dices deferenda est. Licet enim hoc remedium, obser-  
 vante LYNCKERO *de grauam. extraiud.* magis sapiat na-  
 turam *simplicis querelae*, in hoc tertio comparationis ta-  
 men aemulatur causas prouocationum; in quibus obtinet  
 regula, quod gradatim sit adpellandum, a iudice scilicet  
 inferiore ad *immediate superiorem*. Et hunc quoque mo-  
 rem obseruari in Augustissimi Porusorum Regis prouin-  
 ciis, iam supra obseruauimus. Quem in finem, & vt eo citius  
 administretur iustitia, in legibus imperii cautum est, vt ab  
 imperii statibus idonei tribunalibus praeficiantur, *clis iniungi-*  
 iurium periti & prudentes. Ita enim in REC. IMP. *de a. sur, vt bene*  
 1573. legitur: *Damit aber die Untertbanen nicht Recht-* meritos &  
*loß gelassen würden, soll ein ieder Unter- oder Hof-Ge-* prudentes iu-  
*richt mit verständigen Urtheilern besetzt halten, auf daß* dices constitu-  
*daselbst den Partheyen zu Recht und Billigkeit verholffen* ant.  
*werden möge.* Porro in REC. IMP. *de a. 1654. §. wie aber*  
*zu verhüten, statuitur: daß sie (status imperii) ihre Ge-*  
*richte mit qualificirten Leuten also bestellen, damit sich*  
*niemand darwieder zu beschweren, oder doch um so viel*  
*weniger zu beklagen, dabero Ursach nehmen, als weren*  
*dieselbige im Reich hin und wieder dermassen übel besetzt,*  
*daß man sich bey ihnen in rechtlichen und andern wichtigen*  
*Sachen einer gleichmäßigen Billigkeit ie zuweilen nicht zu*  
*versehen habe, und dabero ans Cammer-Gericht zu adpel-*  
*liren gezwungen werden.* Huc quoque pertinet dispo-  
 sitio in der Reformation guter Policey zu Augspurg  
 A. 1548. Tit. Von Richtern. vbi: Als auch vielmahls sich  
 begiebet, daß die Partheyen, so an den Gerichten in  
 Rechtfertigung stehen, nicht ohne merckliche und Nach-  
 theil zu Zeiten durch die Richter und dann auch offer-  
 mals durch die Aduocaten und Procuratores gefährlicher

und fürsetzlicher Weise aufgehalten werden; So wollen Wir allen Obrigkeiten hiermit aufgelegt und befohlen haben, in dem gebührliches Einsehen zu thun, und bey ihren Richtern zu verfügen, daß sie den Partheyen auf ihr Aufsuchen, iederzeit schleuniges Rechtens förderlich und unverzüglich verheffen und mittheilen, auch die Advocaten und Procuratores ernstlich anhalten, die Sachen gefährlicher Weise nicht aufzuziehen oder zu verlängern, bey Vermeidung ernstlicher und unmachlässiger Peen Straffe, vermöge der Rechten, und sonst nach Gestalt und Gelegenheit der Person und Sachen.

111) Qualitas  
causae ad su-  
perioris iudi-  
cis decisionem  
pertinere de-  
bet.

Quod illustra-  
tur exemplis.

§. XXXI. Denique §. XXIV. supra dictum, ad denegatae vel protractae iustitiae querelam, vt locum habere possit, requiri, vt etiam qualitas causae ad superioris iudicis cognitionem spectet. Hinc nullum est dubium, quin aliquis hoc remedio vti possit ad conseruationem sui privilegii, si alius eum turbat in eius exercitio, & iudex ei iustitiam denegat. Si huius rei vsum & veritatem requiris, remitto te ad responsum supra a me adlatum, & ad DN. de LVDEWIG T. II. Consil. Halens. ICor. Lib. II. n. 97. p. 1679. vbi similem casum inuenies. Quin etiam in rebus politiam concernentibus, die zur Policey gehören, si iudex iustitiam denegauerit, recursus ad superiorem ex hoc capite nemini debet praeccludi, prout iudicauit ill. ICorum ordo huius loci apud EVND. c. l. Lib. I. conf. 149.

In causis spi-  
ritualibus &  
criminalibus  
imperii iudi-  
cii nulla com-  
petit cog-  
nitio.

Limitatio.

Imperii tribu-

p. 780. Tralatitium est, in causis spiritualibus, vt loqui amant, & criminalibus, omnem adpellationem a iudiciis principum, praesertim eorum, qui Sacris Augustanae Confessionis addicti sunt, prohibitam esse, vt adeo nemo, neque ad iudicium imperii aulicum, neque Cameram provocare possit. Hoc quum ita sit, quaeritur: vtrum in istis causis summa imperii tribunalia ex capite denegatae vel protractae iustitiae adiri possint? quod certo respectu ad firmandum. Quamvis enim tales causae eam qualitatem habe-

habeant, vt *principaliter* coram summis imperii dicasteriis ventilari, & ita ad illa auocari haut possint, vt obseruant  
*alia in cau-  
sa principali  
non possunt  
cognoscere,*  
 B. a COCCII in *iuris publ. prad. c. XXXII. §. 8.* BLUMIUS  
 in *proc. Cam. Tit. XLIII. n. 14. & 20.* SCHWEDER. in  
*iur. publ. part. spec. sect. II. cap. XVII. §. 32.* MAVRITIUS  
 de *Caesareae Maiestatis iudicio aulico, §. XVII.* RODINGIUS  
 in *pandect. cameral. lib. I. p. 304.* alique; quoniam tamen *Fundari ta-  
men potest eo-  
rum iurisdic-  
tio in accessi-  
riis.*  
 circa *accessoria*, immo circa *essentialia* processus etiam  
 peccari potest, v. c. si modus procedendi legitimus non  
 obseruatur, si debita audientia & cognitio denegatur, ne-  
 gari non potest, quod tunc iudicii imperii aulici vel Ca-  
 merae iurisdictio fundari possit, ceu vno ore fatentur iure-  
 consulti celeberrimi, HORNIVS in *iur. publ. cap. XLI. §. 28.*  
 B. a COCCII *c. l. §. 9.* ill. DN. de LVDOLPH in *comment.  
de iur. camer. p. 224. sqq.* BRUNNEM. in *iur. eccles. lib. III.  
cap. I. §. 18.* MEVIVS *P. II. decis. 365.* BLUMIUS *c. l. §. 23.*  
 MAVRITIUS *c. l.* Non hic loquor de imperii statibus,  
 qui privilegia de non - adpellando habent, cum hoc casu  
 quilibet subditus ex capite denegatae & protractae iustitiae  
 superiorem in provincia adire debeat; sed de iis imperii  
 statibus, qui eiusmodi privilegiis non muniti sunt, & ideo  
 immediate Camerae & iudicii imperii aulici iurisdictionem  
 agnoscunt. Probe scio, in causis spiritualibus & crimi-  
 nalibus horum principum, suprema imperii iudicia nul-  
 lam iurisdictionem posse exercere; sed, vti iam obseruavi,  
 in defectu eorum, sine quibus cognitio plena de causa  
 controuersa haberi nequit, nonnunquam illorum iudicio-  
 rum iurisdictione propter negatam vel protractam iustitiam  
 fundatur, quamuis a *meritis ipsius causae* abstinere de-  
 beant. Mecum sentit vir magni nominis, DN. de LVDOLPH  
 in *comment. de iur. camer. p. 189.* & hoc etiam in praxi  
 obseruari, liquet ex momentoso responso, quod extat in  
 DN. PRAESIDIS *T. I. Consultat. & Decis. resp. XXIX.*  
 Quum paullo prolixius sit, potiora tantummodo capita *Exemplum  
adducitur,*  
 inde

ubi in causa  
spirituali ob  
denegatam  
iustitiam ad  
iudicium im-  
perii aulicum  
promocatum.

inde referam. Princeps imperii diaconum quendam ad subeundum officium sacrum aulicum simpliciter & non obstantibus rationibus adductis constringere conabatur. Diaconus adductis causis negabat, se de sua ecclesia in aliam inuitum transferri posse; sed audientia omnis ei denegabatur, illique iniungebatur, ut vocationi nouae morem simpliciter gereret, sub comminatione multae centum imperialium. Prouocabat mediante adpellatione ad iudicium imperii aulicum. Hoc vero petatum eius notabat atro calculo: *abgeschlagen*. Hoc non obstante, denuo instabat, & sibi iustitiam denegari conquerebatur. Decevit tunc illustrissimum iudicium *rescriptum de restituendo* &c. quod etiam illustris Facultas iuridica huius loci, in laudato responso, suo calculo probauit: *Halten wir dafür, daß zwar in dieser Sache keine adpellation an eines der höchsten Reichs-Gerichte statt finde, democh der recursus per querelam nullitatis aut denegatae iustitiae nicht dahin verboten gewesen*. Idem iudicium esto de causis criminalibus, quae, licet eius naturae ac indolis sint, ut in istis omnis adpellatio sit vetita, multo minus Camera vel aulicum imperii iudicium fundatam habeat iurisdictionem, REC. IMP. de ann. 1530. §. 9. ORD. CAM. P. II. Tit. XXVIII. §. 5. ad casum tamen ICTi huius loci in causa criminali responderunt, ex quo evidens fit, in casu *denegatae iustitiae* ad iudicia imperii recursum esse licitum. Magistratus cuiusdam ciuitatis imperialis, puelae, quae propter suspicionem magiae criminis in vincula coniecta fuerat, defensionem plane denegauerat. Quoniam autem ea est admodum fauorabilis, & remedium iuris legitimum, nec iudex illam impedire debet, sed potius adiuuare; BRUNNEM. in proc. inquis. cap. VIII. m. 3. n. 20. GVAZZIN. de defens. reor. def. XXIV. cap. 5. in fin. CARPZ. Pr. Crim. q. 115. n. 26. in praesente autem casu iudex reae illam denegauerat, quis dubitabit, cum denegando defensionem denegatae

Idem dicendum de causis criminalibus.

Illustratur exemplo.

gatae iustitiae reum fuisse factum? vid. L. B. de LYNCKER, *de graui. extraiud. Cap. III. p. 86. n. 4. Cap. VI. §. 32. p. 556.* Quam ob rem non sine causa reae defensor ad tribunal imperiale aulicum prouocabat, quod causa cognita magistratui iniungebat, ut ream ad defensionem admitteret. Et in hunc modum quoque pronunciarunt ICti Halenses apud DN. PRAESIDEM T. II. *Consultat. & Decis. P. II. resp. 1175.* & B. THOMASIVM in *Gedancken und Erinnerungen über allerhand gemischte Philosophische und Iuristische Händel, in 4. p. 606.* Ex quibus satis superque patet, etiam in causis criminalibus, non ratione ipsius *causae principalis*, sed tantum accessoriorum, ut adductum exemplum docet, iurisdictionem imperii aulici fundatam esse, hoc effectu, ut, in quo deficit iudex inferior, iudicis superioris auctoritate suppleatur, non vero, ut tota causa ad suprema tribunaia auocetur, quod ob defectum *iurisdictionis* ei haut est integrum.

§. XXXII. Consideratis requisitis, quae adesse debent, si querela denegatae vel protractae iustitiae locum habere debeat; necesse est, ut etiam nonnulla, quae ad ipsum processum pertinent, delibemus. Alia autem est praxis Camerae, alia tribunalium prouincialium. Praxis Camerae iterum diuersa est. Aut enim iustitia est *denegata*, aut *protracta*. Priori casu citatio ad prosequendam causam principalem in Camera decernitur: ORD. CAM. P. II. Tit. XVI. §. ult. posteriori autem casu *promotoriales* pro administranda iustitia intra certum tempus conceduntur, quibus iudex ad celeriores causae expeditionem inducitur. Rationem ICti Camerales in eo collocant, quod, semel iustitia administratione negata, vix opinabile sit, iudicem vnquam administraturum iustitiam, ideoque non opus sit, ut ad eum *promotoriales* decernantur, sed potius consultius, ut superior iudex statim causam auocet. Contra, si iustitia tantummodo *protracta* est, *promotoriales* esse

Tom. VI.

Nnn

decer-

*Non procedendi in hac querela.*

*Qui est valde diuersus.*

*Non item si iustitia dilata.*

*Rationes adducuntur.*

decernendas censent, ideo, quoniam de iudicis animo non constat, quo consilio ab eo protracta fuerit iustitia, igitur spem de eius correctione non prorsus esse abiiciendam. vid. RODING. *Pand. Cam. Lib. I. Tit. XV. n. 5.* TEXTOR *ad Rec. Imp. nouiss. Diff. VI. tb. 23.* MYNSING. *cent. III. Obs. 2.* GAIL. *Lib. I. obs. 28. n. 7.* Quamuis vero ut plurimum euidenter de animo *protrahendi* litem constet, solent tamen securius *promotoriales* decerni, ut iudex e somno excitetur, nec conquiri possit, temere causam auocatam fuisse, quibus si morem non gesserit, tunc optimo iure & maiori cum fiducia causam auocare potest, & hoc sensu forsan admitti potest sententia eorum, qui in hoc casu quoque viam priorem admittunt. vid. TEXTOR *c. l. tb. 24.* BLVM. *Proc. Camer. Lib. I. Tit. XV. n. 7. & 8.* MINDANVS *de Mandatis cap. LIII. n. 5.*

*Si iustitia pro-*  
*tracta, promo-*  
*toriales de-*  
*cernuntur.*  
*Quem in fi-*  
*nem?*  
*Saepe nullum*  
*documentum*  
*requisitionis*  
*exigitur.*  
*Ratio, cur?*  
*In promoto-*  
*rialibus iudi-*  
*ci terminus*  
*praefigitur*  
*ad iustitiam*  
*administran-*  
*dam.*  
*Dissensus*  
*ICorum de*  
*termino.*

§. XXXIII. Videlicet, si iudex inferior iustitiam malitiose distulerit, & supplicans mediante requisitionis documento hoc docuerit, *promotoriales*; uti iam diximus, ad excitandum iudicis officium decernuntur, quae nullam pecuniariae poenae comminationem insertam habent. Nonnumquam Camera in decernendis *promotorialibus* nullum requisitionis documentum requirit, quoniam saepissime Notarii, ad eiusmodi documenti confectionem requisiti, male a iudicibus inferioribus habiti sunt. vid. ORD. CAM. *P. II. Tit. XXVI. §. und nachdem.* & REC. IMP. *de a. 1566. §. Nachdem.* Sed hoc tantummodo in subsidium esse introductum, cuius notum est, & ex verbis ORD. CAM. & REC. IMP. clarissime liquet. Promotorialibus impetratis, praefigitur iudici inferiori terminus ad iustitiam administrandam, qui si labatur, & iudex adhuc iustitiam protrahit, causa tunc ad Cameram deuoluitur, *sie ist alsdem zu Recht an das Cammer-Gericht erwachsen.* De termino, qui iudici in promotorialibus litteris praefigendus, adhuc monendum est, Doctores inter se valde dissentire, quale spatium

spatium iudici praefigendum? Nonnulli menstruum tempus sufficere statuunt, propter verba ORD. CAM. P. II. Tit. XXVI. §. Und nachdem &c. &c. in Zeit Ordnung. vid. LYNCKER de grauam. extraiudicial. cap. III. p. 88. alii autem hoc arbitrium esse eliciunt ex REC. DEP. IMP. de a. 1600. §. Ob auch promotoriales &c. &c. vbi: darinnen eine gewißte geraume Zeit nach Gestalt und Gelegenheit, Orth und der Sachen bestimpt. vid. TEXTOR ad Rec. imp. nouiss. disp. VI. th. 36. Verior mihi videtur posterior sententia, quippe quae lege imperii nitur; ex ordinationis autem Camerae verbis: in Zeit der Ordnung, nullum certum tempus colligi potest. Nonnumquam contingere potest, ut promotoriales non possint decerni, quo casu ad mandata de administranda iustitia recurritur. Hoc bene obseruat DN. de LVDOLPH de iure camerali p. 259. Frequentiora, inquit, sunt hodie mandata de administranda iustitia. vid. BLVM. n. 35. Cuius exemplum contra die Churf. Regierung zu Drefsden anno 1672. recensetur in supplicationibus a. procuratore Camerae Hofmanno editis Tit. 13. n. 5. 6. Vetustiora exempla vide apud Gylmannum & ex eo Webnerum in Tomo 6. Synphorem. cap. 1. Mandata ista, de administranda iustitia ideo frequentiora sunt, quia etiam in causis, in quibus Camerae iurisdicctio vel ob qualitatem, vel ob quantitatem non est fundata, neque promotoriales decerni possunt, locum inueniunt.

§. XXXIV. In statuum imperii prouinciis, si a iudice inferiore iustitia denegatur, vel protrahitur, praxis a modo procedendi in camera usitato valde discrepat. Non rectius hoc disci potest, quam ex prouinciarum ordinatibus, ex quibus ea, quae usibus nostris inferuire possunt, hic transcribere lubet. In terris Altenburgensibus per ordin. iudic. & process. Altenb. P. I. Cap. XVI. §. 7. ita cautum est: Im Fall auch unsern Unterthanen, wieder Zuversicht, in den Aemtern und Gerichten, nicht wie sich gebüh-

*Nostri opinio de terminis.*

*Mandata de iustitia administranda.*

*Quenam sit praxis in statuum Imp. terris, disquiriur.*

geühret, zu ihren Recht verholffen, sondern ihnen entweder dasselbe versaget, oder zu ihren mercklichen Nachtheil ungebührlicher Weise verzogen, und aufgehalten werden solte; So ordnen wir hiermit, daß, so iemand bey anhängenden Proceß, nach eingegebener seiner Klage, den ordentlichen Beantw. oder Gerichts-Herren, um Ausfertigung einer citation an sein Gegentheil, zum drittenmahl (von acht Tagen zu acht Tagen zu rechnen) oder, nachdem allbereit angefangenen process, umb Beschleunigung Rechtens, bey denenelben zweymahl beweislich angesuchet, und nichts erhalten, der beschwerte Theil sich, deshalb bey Unß oder Unserer Regierung beklagen, und umb Beförderung des Processus ansuchen möge; da wir dann, nach befundener Beschaffenheit der Sachen, ernstes Einsieben haben, und verfügen wollen, daß die lustitz ohne Verzug administriret, auch die Verbrecher exemplarisch gestraffet werden mögen. In ordin. process. Ducat. Magdeb. Cap. I. §. 10. sequens dispositio occurrit: Würde auch iemand glaublich anzeigen, daß der Unterrichter, auf Ersuchen, und anderweites Erinnern und Anhalten, innerhalb Monats-Frist keinen Vorbescheid angesetzt und weder gütliche Vergleichung, welche vor allen Dingen mit Fleiß gesucht werden soll, gepflogen, noch auch in richtig und klar befundenen Sachen verabschiedet, oder in zweifelhaften und der Ausführung bedürffenden Fällen, zu schleuniger Erörterung keine Veranlassung gemacht, und also entweder bald Anfangs, oder hernach im Proceß, die lustitz verzögert oder verweigert haben, soll die Magdeburgische Regierung, auf Anruffen der Partheyen, erstlich Monitoria ertheilen; Fürders aber, da nicht mit Ernst zur Abhellung der Sache gethan wird, solche gar an sich nehmen, den Unterrichter aber, nach Befundung, mit Straffe anseden. Haut ita pridem Augustissimus noster legislator, in rescripto, quod supra iam adduxi, sic statuit: Wür-



Würden aber auch diese böhere Collegia in denen Provinzien solchen querelen nicht abhelffen, oder selbst Ursache und Gelegenheit zu dergleichen Beschwerden über ihr thun und verfahren in Iustitz-Sachen geben; so muß der gravirte Theil solche seine Klage und Beschwerde bey dem Geheimten Etats-Rath übergeben, welcher nach Anleitung des allgemeinen Iustitz-Reglements, zum ersten mahl, Remittatur, zum zweyten mahl, promouetur iustitia, darauf setzen, und der Parthey solches Decret ohne extension, mit Zurückbehaltung einer Copey davon bey der hiesigen Registratur, zurückgeben, zum dritten mahl aber Acta auociren soll. In ordin. iud. Pomeran. Wolgast. & Stetinens. de a. 1566. Tit. XXVIII. §. 1. sic cautur: Doch soll er auf dem Fall denegatae iustitiae nicht ehe an unserm Hoff-Gerichte geböret werden, er habe denn von uns promotoriales ausgebracht, und ungeachtet unserer promotorialien der Unter-Richter ihm fürderliche Rechts-Hülffe geweigert &c. Et in ordin. cur. prov. lenens. Cap. XVII. §. Ob auch wohl: So sollen die Hoffrichter und Bessitzer ad excitandam iurisdictionem an die Befehlshabere und Gerichte desselbigen Orts schreiben und befehlen, ihnen auch nach Gelegenheit der Sachen eine gewisse Zeit bestimmen und ansetzen, in welcher ihm rechtlich verholffen werden soll.

§. XXXV. Ceterum adhuc notari merentur casus, in quibus iuste iustitia denegari potest, vt inde liqueat, iudicem iusticiam denegantem non semper inique agere, adeoque partes litigantes non conqueri posse, sibi iusticiam denegatam esse. Et quidem secundum iuris Canonici principia recte a iudice iustitia denegatur 1) *excommunicatis*, per cap. 7. X. de iudic. in quos tamen ius Canonicum nimio vitur rigore, dum eos fere plane a iudiciis repellit, prohibetque, quo minus vel ipsi vel alii eorum loco que-

*Enarrantur casus, in quibus iuste iustitia denegari potest.*

Nnnn 3

quam

quam conueniant; reis tamen excommunicatis adhuc concessa facultate aliis causas suas defendendas committendi. vid. ZIEGLER. *Dicastic. Concl. XXIII. §. 3. & not. ad LANCELLOT. instit. iur. can. lib. III. tit. II. §. 13. & tit. VIII. §. 8.* II) Iudex etiam ad iustitiam exercendam non est obstrictus, opposita exceptione & probata *spolii*, qua actori tam diu denegatur audientia, donec reo restituerit, quod ablatum. vid. *cap. 2. X. de ordin. cognit. vbi pontifex disertis verbis scribit: spoliatori spoliatus ante restitutionem non cogitur ullatenus respondere.* Hanc denegationem iustitiae in causa principali merito refrenandam, imo eliminandam esse, recte docuit DN. PRAES. in *instit. iur. pontif. lib. II. tit. 13. §. 4. in f.* III) Cum effectu iustitiae denegatio locum habere potest, si actor sit contumax. Contingere enim potest, ut actor in termino, litigantibus praefixo, non compareat, vel, quod ei iniunctum, non praestet; quo facto ei tamdiu ulterior denegatur audientia, nec reus respondere obstringitur, donec persolutis expensis huic satisfecerit. *l. 15. Cod. de iudic. vid. DN. PRAESIDIS ius eccles. protest. T. I. lib. X. tit. XIV. §. 3.* Quod adco verum est, ut ad actoris petitionem ne quidem a iudice noua decernatur citatio, nisi sufficienter cauerit de lite prosequenda, per *cap. 1. in 6to. de dol. & contumac. conf. DN. PRAES. c. l. §. 4.* Neque IV) iudex adfistere tenetur illis, qui actiones famosas pudorem sugillantes contra personas, quibus reuerentia debetur, instituunt. *L. 10. §. 1. de in ius voc.* Quem in finem in supplicatione pro decernenda citatione vinculum inter actorem & reum exprimendum, quo iudex possit statuere, vtrum citatio sit decernenda, an vero litigantes statim a limine iudicii repellendi, id quod ad officium iudicis pertinet. vid. DN. PRAESID. *introduc. ad ius digest. P. I. lib. II. tit. IV. §. 3.* V) Iudex etiam repellere potest eum, qui libello petitem, aperta iniustitia laborans, inseruit. Par est ratio, VI) quan-

quando libellus est ineptus, quo casu iudex actorem non emendato libello admittit. VII) Denegatio iustitiae locum fortitur, si forte moueatur actio in foro notorie incompetente, GAIL. *lib. I. obs. 119. n. 7.* veluti, si actor coram iudicio imperiali aulico actionem in causa matrimoniali instituat, vel causam in prima instantia coram ordinario iudice ventilandam, statim ad cameram deferat. Quum itaque imperii dicaſteria procul dubio incompetente ſint, ideo actori iuſtitiam plane denegare debent. Denique VIII) valide iuſtitia denegari poteſt in caſu vtilitatis publicae. Quum enim ſalus reipublicae ſuprema lex ſit, quam iudex ſemper ob oculos habere debet: exinde ſponte ſua ſequitur, illum etiam obſtrictum eſſe ad eos repellendos, qui actiones inſtituunt, publicam reipublicae tranquillitatem manifeſto laedentes, & ex quibus ſcandalum graue imminet, de quibus fuſiſſime agunt MEVIUS *P. I. dec. 223. n. 1. & 2. dec. 224. P. III. dec. 217. P. VIII. dec. 296. & B. STRYKIVS in diſſert. de reieſt. ab actis cap. I. n. 27. ſeqq.*

§. XXXVI. Et hic ſacra terminalia ſunto. Qui plura *Concluſio:* ſcire cupit, adeat Iſtorum Cameralium Commentarios, in quibus doctrina de *denegata* vel *protracta* iuſtitia *etramque* facit paginam, quare etiam pauca, quae modum procedendi tangunt, hic tantum adtuli, quum omnis in hoc praecipue fuerim, vt natales & fontes praefentis praxeos euoluerim, oſtenderimque, non ex iure Romano, ſed ex iuris Canonici principiis inductum fuiſſe, vt in caſu denegatae vel protractae iuſtitiae cauſae auocari queant, ſimul tamen docuerim, vt ſine offeſſa priuilegiorum de non appellando vel non euocando reſcuſus ex hoc capite ad ſuprema tribunalia inſtitui tuto vix poſſit, quamuis eum caſum leges imperii, ex iure Canonico ſemper exceperint. Interim, quia temporis ſpatium arctis limitibus fuit circum-

cumscriptum, non omnia attingere mihi integrum fuit quae tamen alio forte tempore, si Deus vitae vlturas dabit, copiosius deducere mecum constitui. Quod superest eis, qui hoc remedio experiri constituunt, vehementer etiam atque etiam commendo monita Perillustrium virorum DN. de LYDEWIG Tom. I. comment. ad A. B. p. 787. & DN. de LVDOLPH in Comment. de iure camerali p. 258. quorum etiam verbis opellam hanc obfigno. Ille hunc in modum disserit: Gleichwie zum Beweiß, quod iustitia fuerit denegata, sehr viel geböret, indem ein Landes-Herr, wenn er sonst Lust hätte, allezeit Leute finden würde, welche die Kunst verstehen, eine Rechts-Suche, auch unter den Schein der iustice, herüm zu führen und zu Wasser zu machen: also würde es mit einem einzeln Untertanen gar gefährlich aussehen, wenn er in diesen wieder seinen Landes-Herrn gebrauchten Vorwurff stecken bleiben sollte. Bey welchen Umständen hieselbst gar ein schlechter Trost übrig bleibet; hic vero: Existimo etiam, inquit, institutae querelae casus esse, hodie praesertim, rarissimos ideo, quod vel partes vel aduocati, si in territorio, quod plerumque accidit, habitent, ab offensa sibi metuant. Vindictam autem exercendi, multae sint Principi vel Magistratui occasiones.

CON.

CONSULTISSIMO  
CANDIDATO  
IOANNI FRIDERICO - IOACHIMO

S. P. D.  
PRAESES.

**S**ummum iustitiae abusum committi in eius denegatione vel dilatione, in vulgus notum est, TVQUE IPSMET **CLARISSIME. CANDIDATE**, in dissertatione praesenti inaugurali optime euincis, simul tamen declaras, ex principiis iuris canonici olim graues peperisse abusus ipsum recursum ad iudicia ecclesiastica ex capite denegatae & protractae iustitiae, vt, quod euerriculum abusuum iudicialium esse debebat, in occasionem infinitorum abusuum tractum sit. Haec TV quidem satis probe & scire. Ne vero *ἀσύμφορος* plane hic accedam, moneo paucis, TE causas omisisse *speciales* primarias, ob quas saepe iustitia denegari solet, & tantum *communem* enarrasse, quae potissimum ex *affectibus iudicis* depromi debet. Affectus vero homines ex variis causis inclinant, vt id, quod iustum, pium & probum est, alteri denegent. Inter has principatum gerunt *regio & religio*. Illa saepe commouet iudicem, vt peregrinis ius denegat contra proprios subditos, quod iam DEUS in populo iudaico reprobauit, *Exod. XXII. 21. XXIII. 9. Leuit. XIX. 33. sqq. Deuteron. X. 18. sqq. XXIV. 17. XXVII. 19.* praeuidens, ex innato erga *peregrinos* odio haec mala euentura esse, quae nec hodie cessarent, si in pristinum statum restituti essent iudaei. Nec hodie desunt exempla, peregrinis denegari iustitiam inter gentes, superiorem non recognoscentes, quod vsus represaliarum ostendit, quo iuste subditis iniqui magistratus tamdiu in quibuscunque causis iustitia denegatur, quamdiu ius nostris subditis in eo territorio negatum fuit. *Religionis* pariter causa denegationem iustitiae

Tom. VI.

Oo oo

facile



facile operatur, maxime ex scitis iuris canonici, quae quaevis media pia iustaque esse censent, quae fidei religiosae profunt, vel in fauorem fidei tendunt. Quocirca si dissentientibus in fide denegatur vel ita protrahitur iustitia, ut euentu omni destituatur, haec denegatio iusta & pia esse censetur, quod nequidem haeretico ius dicendum sit, maxime si causa religionem tangat, pro cuius propugnatione quacuis attentata legitima esse iudicantur. Docet hoc ipsum cumulus grauaminum religionis, quae quid aliud sunt, quam grauissima denegatae iustitiae argumenta? Calamitatem hanc publicam facile praeciderunt paciscentes, atque varia remedia pro eliminando hoc malo, *quando nec amicitiae, nec iuris via locum inuenerit*, ut dicitur in pace *Osnabr. art. XVII. §. 6.* praescripserunt, ut etiam post trium annorum spatium omnes & singuli huius transactionis consortes, iunctis cum parte laesa consilii viribusque, arma sumere possint ad repellendam a parte laesa iniuriam, per denegationem iustitiae potissimum sese exerentem. Sed haec vel plura alia, v. g. de feloniam domini in deneganda vasallo iustitia consistente, &c. secundis TVIS relinquo curis; interea vero, quae in hoc TVAE eruditionis documento publico proposuisti, mihiq; obrulisti, summopere probo, atque inde vires TVI ingenii ut & in publicis pariter factis ac omnibus iurium partibus acquisitam a TE scientiam notitiamque colligo, quibus praedidiis munitus ad docendum in hac palaestra eo facilius accedere poteris. Ne vero TVAE eruditioni deesset proemium, & character publicus, quem in docentibus desiderant leges, hunc etiam, consuetis examinibus probatus, decenter amibiisti, quem etiam TIBI ordo noster propediem, me interprete, conferre constituit, quo nomine TIBI in antecessum gratulor. Faxit Deus, ut omnia cedant prospere ac feliciter, atque TV etiam laboribus TVIS, quorum plura iam dudum specimina edidisti, commoda huius Academiae regiae ulterius promoueas. Vale. Dab. e. mus.

d. XXII. Octobr. MDCCXXXVIII.

❁ ❁ ❁

# CONSPECTVS EXERCITATIONVM AD PANDECTAS.

---

## TOMVS I.

### CONTINET HAS EXERCITATIONES.

I. De vestigiis et vsu antiquitatum Dacicarum in iure Romano	p. I
II. De Stoica Iureconsultorum philosophia	15
III. De interpretationis grammaticae satis et vsu vario in iure Romano 1742.	22
IV. De verbis directis et obliquis. Resp. Io. Iac. Grofs. 1717.	94
V. De iure futuro. Resp. Leonh. Reinh. a Dieft. 1740.	143
VI. Specimen anteiustinianae Iurisprudentiae ex Augustino Hipponensi episcopo. R. Georg. Theod. Schinemann. 1742.	210
VII. De iuribus diuersis ex diuersitate climatum natis. Resp. Io. Petr. Willebrandt. 1742.	271
VIII. De varia iurium innouatione per expeditiones cruce signatorum. Resp. Ga. Detlef de Stoll a Wespach. 1740.	299
IX. De media via in studio et adplicatione iuris canonici inter Protéstantes tenenda. 1733.	344
X. De iniuncta theoriae et praxeos oppositione forensi	357
XI. De tritura forensi	390
XII. De sanctionum pragmaticarum indole et auctoritate. Resp. Eb. Frid. Wilh. L. B. ab Ellrichshausen. 1737.	398
XIII. De sublimi Principum ac Statuum euangelicorum dispensandi iure in causis et negotiis tam sacris quam profanis. Resp. Io. Chr. de Komer. 1722.	481
XIV. De finibus priuilegiorum regundis. Resp. Io. Lud. du Puy. 1736.	605
XV. De natura statutorum quae in ciuitatibus provincialibus conduntur eorumque obligandi principio. Resp. Chr. Siegf. Nefenius 1721.	649
XVI. De more Iureconsultorum antiquo et recentiori de iure respondendi et responsorum collectionibus	666
XVII. De collectionibus, vsu et praestantia decisionum, praecipue Rotae Romanae et Meianarum	687
XVIII. De iure et statu hominum propriorum, a seruis Germaniae, non Romanis deriuando, et de vsu huius doctrinae. Resp. Frid. Schroetzer. 1716.	736
XIX. De imperfecta libertate rusticorum in Germania. Resp. Io. Christoph. Hopfenstock. 1733.	810
XX. De legitimatione ex damnato coitu natorum. Resp. Aug. Gotth. Hilliger. 1727.	865
XXI. De statu liberorum sui iuris factorum per separatam oeconomiam. Resp. Reinh. Adams. Hecht. 1721.	913
XXII. De maiestate imperii magistratuum maiorum. Resp. Io. Sam. Frid. Boehmer. 1725.	955-1030

# CONSPECTVS.

## TOMO II.

### CONTINENTVR EXERCITATIONES.

XXIII. De poena ius sibi dicentis sine iudice. Resp. Sig. Wilh. <i>Richier</i> . 1725.	I
XXIV. De contumacia non respondentis. Resp. Wolf. Henr. <i>Murr</i> . 1717.	72
XXV. De eo quod iustum est durante iustitio. Resp. Casp. a <i>Wolde</i> . 1705.	p. 124
XXVI. De libellis alternatiuis. Resp. Io. Frid. <i>Gruener</i> . 1714.	164
XXVII. De suspectis conventionum formulis. Resp. Iust. Goth. <i>Maschlappen</i> . 1737.	223
XXVIII. De iure ex p. sto. tertii. Resp. Franc. Ant. <i>Ludowici</i> . 1735.	256
XXIX. De contractu non praelecto. Resp. Car. Lud. de <i>Hammerstein</i> . 1700.	309
XXX. De interpretatione faciendi aduersus eum, qui clarius loqui debuisset. R. Car. Andr. <i>Kerflau</i> . 1700.	365
XXXI. De fundamento pactorum familiae ad fideicommissa inclinantium. Resp. Franc. Anr. Maxim. <i>Coster</i> . 1730.	403
XXXII. De dominio litis. Resp. Ge. Theoph. <i>Harrer</i> . 1709.	443
XXXIII. De potestate procuratoris in causis criminalibus. Resp. Ant. Christoph. <i>Grüning</i> . 1726.	505
XXXIV. De restitutione in integrum contra sponsalia para minorum. Resp. Car. Frid. <i>Trier</i> . 1722.	561
XXXV. De iudice precedente ex officio in causa ciuili. Resp. Ge. Henr. <i>Wurzaeus</i> . 1712.	599
XXXVI. De causis arduis et maicribus. Resp. Frid. <i>Maas</i> . 1715.	683
XXXVII. De querela inofficiosi fratrum consanguineorum. Resp. Io. Paul. <i>Türk</i> . 1721.	781
XXXVIII. De feudis ecclesiasticis. Resp. Goth. Wilh. L. B. de <i>Scheff</i> . 1717.	817
XXXIX. De iure custodiendi reditus vacantis beneficii. Resp. Ge. Dau. <i>Tauscher</i> . 1712.	922
XL. De vario censuum significatu et iure. Resp. Car. Frid. <i>Junpele</i> . 1722.	964
XLI. De iure erigendi coemeterium. Resp. Io. Ge. <i>Persfch</i> . 1716.	1003
XLII. De iure denegandi communionem coemeteriorum. Resp. Io. Ad. <i>Gregorowius</i> . 1717.	1042
XLIII. De eo quod iustum est circa luctum publicum	1085-1132

## TOMVS III.

### HAS SISTIT EXERCITATIONES.

XLIV. De nominibus ecclesiasticis. Resp. Chr. Nic. <i>Schneller</i> . 1716.	I
XLV. De clerico debitore. Resp. Iac. <i>Eck</i> . 1715.	59
XLVI. De literis respiratoriis earumque validitate et inualiditate. Resp. Sam. Car. <i>Küsemeyer</i> . 1722.	159
XLVII. De probatione per delationem iuramenti. Resp. Nic. Io. <i>Mittag</i> . 1743.	199
XLVIII. De usu iuramenti purgatorii in criminalibus. Resp. Ge. Sam. <i>Ludowici</i> . 1723.	213
XLIX. De discrimine tempestatis marinae. Resp. Henr. <i>Kellinghausen</i> . 1709.	273
L. De efficaci mulierum intercessionem. Resp. Io. Bernh. <i>Rembowiki</i> . 1718.	351
LII. De fundamento retractus duplicis in agris Hamburgensium uilitati. Resp. Chr. <i>Dreiky</i> . 1722.	421

LII. Selecta



## C O N S P E C T V S.

- LII. Selecta capita circa locationem conductionem praediorum rusticorum. Resp.  
Io. Andr. *Elfeld* 1730. 464
- LIII. De commodo seruitutis perpetuae prae temporaria in republica. Resp.  
Balth. Otto *Fleische* 1730. 506
- LIV. De translatione domini in contractu aestimatorio. Resp. Dan. *Rau* 1703. 538
- LV. De anno deferuitio seu de salario promerito. Resp. Io. Adolph. de *Lüdecke*.  
1715. 572
- LVI. De iure primi fori locatoris in conductorem. Resp. Rud. Io. Wilh. *Thym*.  
• 1746. 687
- LVII. De iure Principis circa dimissionem ministrorum. Resp. Phil. Adolph. de  
*Münchhausen* 1716. 730
- LVIII. De diuerso pignoris et hypothecae iure. Resp. Wilh. Phil. a *Flodorf*.  
1713. 802
- LIX. De hypotheca feudali expressa. Resp. Io. Henr. *Goll* 1718. 830
- LX. De praerogatiua hypothecarum publicarum. Resp. Christoph. Wilh. *Pöhlmann*.  
1744. 933 - 975

## T O M V S I V.

### HAS EXERCITATIONES COMPLECTITVR:

- LXI. Vindiciae pacti de non praestanda euictione contra communes errores. Resp.  
Io. Bernh. *Lex* 1735. 1
- LXII. De vsu commodo pacti de praestanda euictione in causis publicis et pridatis.  
Resp. Leonh. a *Cannigisser* 1736. 34
- LXIII. De fundamento vsurarum pecuniae mutuatiae. Resp. Herm. Bernh. *Wolf*.  
*rads* 1728. 87
- LXIV. De probatione in criminalibus sporia. Resp. Arn. Engelbr. *Büschmann*.  
1732. 145
- LXV. De collisione probationum. Resp. Christoph. Frid. *Koch* 1707. 196
- LXVI. De collisione praesumptionum. Resp. Frid. Wilh. *Herold* 1702. 241
- LXVII. De iure et auctoritate sigilli authentici. Resp. Iac. Giesebl. *Nagel* 1742. 291
- LXVIII. De scripturis non legibilibus. Resp. Io. Melch. von dem *Busch* 1700. 344
- LXIX. De diuerso sponsalium et matrimonii iure. Resp. Henr. *Bendeleben*.  
1718. 411
- LXX. De communione aeris alieni inter coniuges Hamburgenses, occasione in  
primis statutorum Hamburgensium, P. II. t. 5. a. 10. II. Resp. Conr. Diet. *Volk-*  
*mann* 1728. 590
- LXXI. De successione hereditaria coniugum ex pactis dotalibus. Resp. Caesar  
*Scheurer* 1734. 667
- LXXII. De statu donationum inter virum et uxorem antiquo et hodierno. Resp.  
Io. Frid. *Stockpatri* 1727. 717
- LXXIII. De priuatione dotis et successionis statutariae ex capite adulterij. Resp. Petr.  
*Theod. Wisse* 1724. 777
- LXXIV. De testamentis mulierum. Resp. Euert. *Schreiber* 1741. 843
- LXXV. De testamento non praestito. Resp. Laur. *Timae* 1699. 899 - 942

## T O M V S V.

### HAS DISSERTATIONES COMPREHENDIT:

- LXXXVI. De successione in bona clericorum singulari. Resp. Io. Gottl. *Kyber* 1716. 1
- LXXXVII. De prudentia legislatoria iuris Lubecensis in materia de successione re-  
stamentaria. Resp. Zach. Ern. *Grobs* 1708.

# CONSPECTVS.

LXXXVIII. De codicillis absque testibus validis. Resp. Georg. Frid. <i>Hulfemann.</i>	p. 107
LXXXIX. De differentia legatorum purorum, praecipue intuitu quartae legis Fal-	157
cidiae. Resp. Iac. <i>Beck.</i> 1747.	Frid.
LXXX. De privilegiis legatorum piorum genuinis et spuris. Resp. Car. <i>Frid.</i>	207
<i>Hopfenstock.</i> 1716.	263
LXXXI. De conferendis bonis secundum ius Saxonicum electorale. Resp. <i>Gothofr.</i>	284
<i>Aug. Hoffmann.</i> 1734.	327
LXXXII. De fignento translato ipso iure dominii ex promissis Principum. Resp. <i>Ge.</i>	373
<i>Arnold. Richert.</i> 1732.	416
LXXXIII. De praescriptione contra leges maxime prohibitiuas. Resp. <i>Frid. Benl.</i>	455
<i>Backmeister.</i> 1740.	513
LXXXIV. De cursu praescriptionis contra minores suspensio. Resp. <i>Ge. Sam. Kru-</i>	560
<i>ger.</i> 1719.	603
LXXXV. De praescriptione annuorum reddituum realium. Resp. <i>Io. Gabr. Haucke.</i>	628
1711.	662
LXXXVI. De praescriptione circa decimas ecclesiasticas et saeculares. Resp. <i>Io.</i>	697
<i>Petr. Ruppel.</i> 1720.	762
LXXXVII. De sententiis in rem iudicatam non transeuntibus. Resp. <i>Ge. Wilh. Schu-</i>	880
<i>der.</i> 1713.	
LXXXVIII. De concursu extra concursum. Resp. <i>Frid. Reinh. Hoffmann.</i> 1744.	
LXXXIX. De pacto remissorio moto concursu. Resp. <i>Io. Frid. Schneidewin.</i> 1735.	
XC. De vero usu remedii possessorii ordinarii et summarii. Resp. <i>Io. Sebast. Ochr.</i>	
1720.	
XCI. De deprauato exceptionis spoliū statu. Resp. <i>Iac. Georg. Wagner.</i> 1744.	
XCII. De exceptione praeiudiciali eiusque usu in causis criminalibus. Resp. <i>Io. Ge.</i>	
<i>Buchholz.</i> 1739.	
XCIII. De exceptione metus iniusti in statu naturali et ciuili. Resp. <i>Ioach. Diet.</i>	
<i>Euers.</i> 1720.	

## TOMVS VI.

### HAS SISTIT EXERCITATIONES:

XCIV. De excessuum poenis. Resp. <i>Wilh. Schneider.</i> 1730.	I
XCV. De crimine suspecti. Resp. <i>Io. Seybert.</i> 1730.	48
XCVI. De iniquitate et iniustitia actionis iniuriarum. Resp. <i>Gillis Rodenbego.</i>	110
1701.	255
XCVII. De obligatione ad reuelandum occulta. Resp. <i>Io. Iac. Reinhard.</i> 1733.	320
XCVIII. De expensis Criminalibus. Resp. <i>Sam. Henr. Vffelman.</i> 1716.	373
XCIX. De tæde infantum in utero. Resp. <i>Thom. Spalding.</i> 1732.	416
C. De variis sacrilegii speciebus ex mente iuris ciuilis. Resp. <i>Io. Sam. Frid. Borbm.</i>	471
1723.	514
CI. De poena sine crimine. Resp. <i>Car. Frid. Steinbart.</i> 1721.	591
CII. De executione pendente appellatione valide facienda. Resp. <i>Ioach. Henr. Dryer.</i>	656
1733.	
CIII. De origine progressu atque indole querelae denegatae vel protractae iustitiae.	
Resp. <i>Io. Friderico Ioachim.</i> 1738.	



## INDEX



# INDEX REALIS

## IN OMNES SEX TOMOS EXERCITATIONVM.

Prior numerus Tomum, posterior paginam indicat. Pr. Praefationem.  
singulis Tomis praenotatam significat.

<i>Abhufferung.</i>		hoc casu quicumque, non tamen tan-
Quid denoret	I, 807	quam procurator, interuenire poterat
		II, 535
<i>Abbat.</i>		ad defendendam absentiam rei procu-
Gallicani iudicant	III, 78	rator admittebatur
fuit iudices ordinarii	III, 79	536
<i>Abbasiffat.</i>		hodie in inquisitione absenti reo saluus
Imperii immediatae, harum validae inter-		conductus conceditur sub cautione de
cessionibus	III, 370. g.	se sistendo, quia plerumque viua voce
		peragitur
<i>Abbreuiatio processus.</i>		554
Officium iudicis generale consistit in cura		si absens reus non compareret, quilibet
pro abbreuiatione processus	II, 639	pro eo defensionem pro auctejda in-
		quisitione offerre potest
<i>Abolitio.</i>		555
Princeps illam indulgere potest vi subli-		non autem procurator admittitur, sed prorsus
mis dispensandi iuris	I, 557	suspensio inquisitio, nisi in deli-
cum aggratiatione fere conuenit	ib.	cto, quo absens condemnari potest
		557
<i>Abolitionsfchein.</i>		<i>Abfolutio.</i>
quid denotet?	I, 558	eventualis a peccatis, quo tempore in-
		valuerit
<i>Absentes.</i>		I, 314
an Jure Rom. in causis criminalibus		<i>Accidentalit.</i>
absentium procuratores admissi sint?		in diuisionem ratione anni deferui non
	II, 508 sqq.	veniant
nulla in causis criminalibus differen-		III, 671
tia inter absentes	518	aliud dicendum de aliis quibuscun-
absentes ante motam accusationem non		que lucris
poterant condemnari, et sic nec de-		671
fendi	527	quae in diuisionem veniunt et ab ac-
Post L. C. demum quilibet absentem de-		cidentalibus distinguuntur
fendere poterat	530	672
defensio quocumque tempore in illis deli-		illustratur hoc ordinationibus ecclesia-
ctis locum habebat, in quibus con-		sticiis
demnari absens poterat	531	673
regulariter tamen absens condemnari		<i>Accusatio.</i>
non poterat	531	accusator suo nomine tantum accusabat,
exceptis quibusdam delictis capitalibus,		si vel maxime accusatio necessitatis
ut in crimine fsciariorum, perduel-		esset
lionis, perfidia adparitorum	532	II, 520
olim absens indistincte condemnari pote-		vel si tutor veller accusare
rat	533	521
interdum in non capitalibus absentes		Pupillus etiam accusare poterat, aucto-
damnabantur, veluti si relegatio absen-		ritate tutoris, nisi tutor pupillum sub-
ti imminere	534	stituerit
		522 sq.
		pro accusato procurator non potest in-
		teruenire, quilibet tamen suo iure ad-
		mittitur
		523
		absentes ante motam accusationem non
		poterant condemnari, et sic nec defen-
		di
		524
		accusata vniuersitate procurator inter-
		venire poterat
		538
		accusator

# INDEX REALIS.

- accusator inscribere debebat II, 542. hinc  
a parte eius procurator non admitte-  
batur 543  
hodie accusator non inscribit in crimen  
rei, sed tantum cauet, et ideo etiam per  
procuratorem accusat 545  
si grauior poena accusatori imminet  
ob calumniam, sine cautione incarcen-  
dus est, vt tamen itidem procurator  
admittendus sit 547  
*proceſſus accusatorius* cum in scriptis pera-  
gatur, procuratorem admittit 559 sq.  
*Accusator.*  
accusatoris appellatione non continetur  
fiscalis VI, 334  
nec denunciatus ibid.  
Accusatoris vices et onera non susti-  
net haeres occisi, si iudex ex officio  
procedit 335  
Accusator pro expensis cautionem prae-  
stare debet 337  
et quidem per fideiussores ibid. 338  
accusator temerarius in expensis merito  
condemnandus. 341  
quas reus petit vel in iudicio crimi-  
nali, vel in foro accusatoris competen-  
te 342  
si accusator probabilem litigandi causam  
habuit, expensae compensan-  
tur 343  
veluti si accusatus grauatus est ad tor-  
turam ibid.  
vel territionem 344  
vel ad iuramentum purgatorium. ibid.  
accusator tenetur ad sumtus insinua-  
tionis 345  
si accusator aut reus transmissionem  
actorum desiderat, iudex illam decer-  
nit sumtibus petentis ibid.  
*Actio:*  
natura actionis succincte delineatur I, 143  
forma edendi actiones apud Romanos  
varia, in primis per formulas in libellis  
adhibitas II, 166 sq.  
differentia libelli articulati et libelli Prin-  
cipi vel magistratus oblatis, II, 167 sq.  
quatenus iudex ex officio actionem re-  
licere possit II, 640 sq. 644 sq.  
*actio aestimatoria*, alternatiue concipitur,  
vt aut res adferatur aut pretium II, 190  
actio aestimatoria est poenalis VI, 146  
rei persecutoria esse non potest ibid.  
aestimatio poenae veram vindictam in-  
uoluit 147  
hanc actionem esse poenalem euincunt  
formulae ipsae vulgares 147  
porro id liquet ex eo, quod haec actio in  
ipsa Iurisprudencia odiosa habeatur, ib.  
quod heredibus non detur, in quo a cae-  
teris actionibus poenalibus differt 148  
quod minores contra omisam iniuriarum  
actionem non restituuntur, ibid.  
ante litem contestationem in bonis non  
est 149  
anno inclusa est 150  
eius introductio 186 sq.  
*actio aquae pluuiarum ascendae*, alternatiua  
esse quando possit II, 199  
*actio conducti*, quid III, 493  
*actiones contrarias*, ex contractu bilate-  
rali interdum alternatiue concipiendae,  
II, 193. in specie commodati, ibid. idem  
de actione locati adfirmatur II, 194  
*actio de eo quod certo loco*, datur in foe-  
nebris, non in omni mutuo IV, 105 sq.  
*actiones directae*. earum indoles, I, 46, n.o.  
actiones directae actiue et passiue sibi  
adquirunt procurator, vt dominus litis,  
II, 481. hodie tamen actio iudicati  
soli principali acquiritur II, 498  
*actio ad dotandum aut subendum*, stupra-  
tae hodie ex praxi Consistoriorum al-  
ternatiue datur II, 195 sq.  
*actio ad exhibendum*, creditor pignus  
possidens tenetur III, 868  
*actio ex L. 2. C. de res. vend. proprie* non  
est alternatiua, II, 205. nam redditio  
rei emtae est in obligatione, est solutio,  
quod deest iusto pretio, in facultate  
emtoris, II, 206. cautela de libello  
caute concipiendo II, 207 sq.  
*actio in factum*, contra eum qui mortuum  
intulit in locum alienum, hodie alter-  
natiue concipitur II, 198  
*actio famosa*, in hac condemnatus procu-  
rator non fit infamia, II, 478. eam  
iudex

# INDEX REALIS:

iudex ex officio reicit, si contra personam venerabilem mota II, 649  
*Actio hypothecaria*, alternativae concipi non debet, ad rem oppignoratam aut solutionem debiti a tertio possessore nanciscendam, II, 182. contra tertium possessorem concepta stricto iure libellum alternativum respicit, II, 212 sq. non tamen reiicienda, nec inde reo praedictum metuendum, 215 sq. an differat ratione pignoris et hypothecae III, 831  
*Actio locari*, cui datur III, 500  
*Actio de moribus*, ab utroque coniugum contra alterum, cuius culpa matrimonium discindebatur, institui poterat, I, 252. sq.  
 ad poenam tamen divorcii determinandam quatuor species sollicite distinguendae I, 253.  
*Actiones recales*, magis propositionem conditionatam quam alternativam continent, II, 182. libellum alternativum non admittunt II, 211 sq.  
*Actiones personales*, ex delicto vel contractu, in foro domicilii vel contractus aut delicti instituendae III, 696  
 actiones personales vero ex lege vel contractu defuncti ortae, in foro domicilii tantum 697  
*Actiones populares*, in his hodie procurator admittitur II, 500  
*Actio praedictualis*, denotat potissimum actionem de statu V, 722  
 non tamen omnes actiones de statu ita nominandae 723  
 sed illae demum quas causae aliqua principalis praecessit, ad quam ut exceptiones pertinent 724  
*Actio realis*, contra colonos in foro rei sitae instituenda III, 695  
 nec non in rem scripta, et remedii possessorii 696  
*Actiones viles*, ortae sunt, postquam interpretatio logica in Iurisprudencia adhiberi coepit I, 42 sq.  
 Imp. obingentes cessionum difficultates in quorum nomine contractus

initus, prospexerunt, hinc D. Pius actionem vilem concessit II, 289 sq.  
*Actiones viles*, ex contractu emti a procuratore inito ob manifestam volunt. Dominus sine cessione, vili actione agebat 291  
 etiam si reclamante procuratore, modo ut mandatarius egerit in re seu causa domini 292 sq.  
 actio viliis nullam cessionem in iure desiderabat et inito contrahente institui poterat 294 sq.  
 Eriam ex contractu extranei qui ex mandato non egit, in suavorem tertii inito actio viliis datur 295 sq.  
 dominus acquirit actionem vilem per procuratorem, tam actiue quam passivae II, 472 sq.

## Actiones legis.

ex stricta interpretatione grammatica derivandae I, 35  
 eae stricte interpretandae, 39 seq.  
 et actus legitimi ob insiminitatem formulatum procuratorem haud admittebant II, 453 sq.

## Adcrefendi ius.

admodum ampliatum constitutione Iustiniani, qua diem legatorum statim a morte testatoris cedere iussit, V, 176.  
 in bonis heredis qb transmissionem cessat II, 441

## Additio debitorum.

a moribus Romanorum non derivanda, I, 784. Germanis debetur I, 785  
 de debitoris additione ad operas, I, 784  
 Romanis post XII. tabb. in vso fuit, III, 164

## Adfinitas.

contrahitur matrimonio, non item per sponsalia IV, 447

## Adiectus.

adiecto ex stipulatione a stipulante I. R. ius non acquirebatur II, 280

## Administratores aerarii eccles.

pecuniam ecclesiae foenori exponere iubentur III, 12  
 quatenus ipsis periculum nominum ecclesiae incumbat 13  
 culpam leuem praestare iubentur, 14

PPP

Admi.

Tom. VI.

# INDEX REALIS.

*Administratores aerarii eccles.*  
ecclesiae in bonis administratori hypo-  
theca tacita non competit, 26. nisi  
ex iuribus quibusdam singularibus et  
tritura forensi 27  
an administrator pecuniam ecclesiae suo  
nomine mutuum dans ecclesiae acqui-  
rat? ib.  
probanda est versio, si mutuum per so-  
lum administratorem vel Praelatum est  
contractum 44 sq.  
*Admiral Hamb. iudicium.*  
eiusus nauticas expendit III, 285  
nec facile actorum transmissio ad ICros  
extraneos permittitur, ibid. 286 sq.  
*Admiralibus.*  
Societas marina quid? III, 314  
quae inde obligatio oritur, 315  
*Adnotatio.*  
vnde dicatur III, 469  
*Adnotatus.*  
absentes ante motam accusationem non  
poterant condemnari, et sic nec defendi  
II, 527  
adnotatus tamen requirebatur ib.  
quinam ita dicti 528 sq.  
*Adoptio.*  
inutilis vel illegitime facta dispensando a  
Principe confirmari potest I, 550  
*Adpellare.*  
appellandi usus olim in Germania igno-  
ratus VI, 580  
loco eius receptae erant transmissio-  
nes ad ciuitates celebriores 581  
hae ciuitates recensentur ibid.  
abolitae hae transmissioes per iudicia  
prouincialia et iuris Romani usum, ibid.  
*Adpellatio.*  
appellationis utilitas, periculum et abu-  
sus VI, 514  
ex iuris canonici decretis 515  
appellatio suspendit executionem, 521  
si vel maxime iudex inferior eam non  
recipiendam credat 522  
appellatio non exstinguit sententiam, ibid.  
523  
si appellatione non obstante iudex execu-  
tionem suscipit, attentatum committit  
523

et spoliū VI, 524  
quod statim reuocandum ibid.  
praefertim si a definitina appellatum, 525  
secus si ab interlocutoria ibid.  
nisi inhibitiō decreta ibid.  
appellatio iudici statim manus ligat in  
sententia vim definitinae habente, 526  
non in simplici interlocutione, ibid.  
appellatio non suspendit sententiam nisi  
inferior scierit appellatum fuisse, 528  
neque attentatum operatur 528. 529  
appellatio quandoque caret effectu sus-  
pensiōe 530  
ad exemplum restitutionis in integrum  
531  
reuisionis ibid.  
sapplicationum, non tamen siue hae-  
sitatione 532  
appellationi generatim deest effectus sus-  
pensiōis in causis moram non feren-  
tibus et decretis interimis, 533  
de iure ciuili ibid.  
non de iure Canonico 533 sq.  
hoc tamen appellationi in quibusdam causis  
effectum suspensiōis ademit, 534 sq.  
quod ad multa litigia ansam dedit, 535  
efficitque vt ab executionibus soleat  
appellari ibid.  
appellatione a decreto prouisionalī in-  
terposita nihilominus praestandi sunt  
sumus litis 544  
quod de quouis remedio intermisitico dic-  
endum ibid.  
appellationis effectus suspensiōis cessat in  
decreto de alimentis praestandis 545  
et quidem futuris ibid. 546  
appellationi effectus suspensiōis dene-  
gatur in causa mercedis 551  
si iudex in salario determinando modum  
non excoessit 552 sq.  
appellationi effectus suspensiōis de-  
negatur in causa mercedis si diu eius  
des non cessit 552  
et salarius inops est ibid.  
quod tamen aliquando reiciendum 552  
appellationi effectus etiam suspensiōis  
interdum denegatur circa exactionem  
nem

# INDEX REALIS.

nem mercedis ex locutione praediorum debita 553 sq.  
 appellatio in causa dotis non excluditur quoad utrumque effectum si nulla adit ratio celeritatis 556  
 appellatio in causis decimarum aegre recipitur 557  
 appellatio in nunciatione novi operis non absolute reicienda 559  
 appellationis effectum suspensivum non admittunt causae processionum, 560  
 causae executionis ibid.  
 reo tamen condemnato in causis executionis dubitandi ratio occurrit 561  
 quid Lubecae obtineat? ibid.  
 appellatio non facile recipienda in causis cambialibus 562  
 iuxta R. L. de anno 1654. ibid.  
 et edictum Lubecense 563  
 quod etiam obtinet in aliis civitatibus iure cambiali speciali instructis ibid.  
 nisi cambium datum sit super debito reprobato 564  
 alibi appellatio admittitur, sed deposita pecunia 565  
 appellatio non simpliciter deneganda in causis depositi 565 sq.  
 in causa sequestri 566 sq.  
 appellationis effectum suspensivum non admittunt sententiae quae executionem secum trahunt 567  
 ut in casu correctionis ibid.  
 excommunicationis 568  
 suspensionis 569  
 appellationem non admittunt de iure civili remedia possessoria ibid.  
 non autem vice remedium retinendae possessionis 570  
 appellatio executionem suspendit in ordinario possessorio 576  
 in remediis adipiscendae et recuperandae ius civile omnem aditum appellanti praeculit 577  
 victum in interdictis in possessorio, appellare non posse contendunt, V. 634 sed falso ibid.  
 appellatio quoad effectum devolutivum iuri civili incognita 635

appellatio in remedio possessorio summum non conceditur V. 658 sq.  
 iure canonico contra quaelibet gravamina extrajudicialia permittitur, I. 164  
 iure Rom. demum contra sententiam definitum I. 165 sq.  
 quando locum habeat appellatio pro iure futuro conservando I. 172 sq.  
 in adpellatione non distinguendum, an quis in respondendo aut comparando contumax fuerit, sed an dolose sit contumax II. 75 sq.  
 adpellatur ab officiali ad episcopum, III. 85  
 ordo appellationum antiquus ibid.  
 ratio appellationum ad Pontificem 85  
 iure Rom. et Camerae Imperii a definitione tantum permittitur I. 165  
 iure can. ab omni gravamine extrajudiciali et sententia interlocutoria I. 166  
 simplex querela, provocatio vel imploratio ab appellacione distinguenda, I. 166 sq.  
 extrajudicialis quando ob gravamen futurum locum habeat? I. 168  
 a gravamine futuro moraliter certo admittitur I. 169  
 quando contra imminentem alienationem admittitur I. 172. 203.  
 extrajudicialis differt ab actione pro iure futuro declarando I. 174  
 quatenus adversus decretam ad testes examinandos commissionem, locum habeat I. 182  
 contra Praelati electionem aut postulationem admittitur ad Pontificem vel Imperatorem I. 197  
 quatenus electionem suspendat I. 199  
 admittitur contra postulationem I. 200  
 et contra beneficiorum collationem vel investituram ecclesiasticam ibid.  
 non tamen licet episcopo vivente deliberationem super futura electione instituere I. 201  
 I. R. procurator causam in adpellatione prosequi tenetur, II. 488. non tamen hodie, nisi id velit II. 502  
 adpellatio durante iustitio per salum fieri potest II. 162  
 Pp pp 2

612

# INDEX REALIS.

letale interponendae non autem introdu-  
cendae appellatiouis currit si in supre-  
mo iudicio institutum indictum II, 162  
de reiectione leuiterationis vel appella-  
tionis II, 660

officiom iudicis circa appellationem in-  
eptam recipiendam II, 661 f.

*Appellationes ab abusu.*  
vnde natae fuerint? VI, 617

Doctorem de iis sententia recensentur. ib.  
in Germania olim licitae fueront ibid.

*Adquaeftus conjugalis.*  
obtinuit olim inter coniuges commuio  
adquaeftus IV, 765 sq.

adquaeftus donari poterat coniugi, si do-  
nans sanus effer, et iudicis auctoritas  
accederet 768 sq.

valide etiamnum coniux adquaeftum do-  
nat coniugi, 769. praesertim si liberi  
non exstent 770

*Adquisitio Domini.*  
Aueranii distinctio inter obligationis et  
dominii acquisitionem reprobatur, V,  
173

*Adscriptiui homines.*  
ab illis falso hominum propriorum con-  
ditio arcessitur I, 774

erant serui, sine praediis non alienandi  
ibid.

ad adscriptitiorum qualitate constituen-  
dam confessio non sufficit I, 774

ad alia seruitia quam rustica euocari ne-  
queunt ibid.

*Adsecratio.*  
quid? III, 339

diuisiones contractuum ex I. R. ad eam  
ad commodari nequeunt ibid.

quodam detrimentum maritimum obli-  
get adsecratores 340

etiam si culpa nautae damnum datum, re-  
netur 341 sq.

an etiam casus insolitos praestare debeat?  
343. adfirmatur quaestio ex natura  
contractus 344

cur species casuum in hoc contractu re-  
ferantur 345

adsecratores contribuant ad damnum  
ex iactu factum 346

quamdiu duret tempus adsecurationis  
ibid.

si damnum contigit, id adsecratoribus  
indicendum 347

*Adulterium.*  
lege Iulia gladio non cecretur I, 246

quae eius poena I, 248

grauiter apud Romanos vindicatum, IV,  
778

iure canonico vxor adultera successione  
ex statuto priuanda est 801

ex eodem iure ob adulterium priuario  
dotis locum habet, nullo licet sequuto  
diuortio, 802. et heredes exceptionem  
adulterii mulieri dotem repetenti  
opponere queunt, ibid. imo et dotalio  
vxor priuatur ibid.

adulterium est vel verum vel praesum-  
tum, 818. ex praesumpto quoque di-  
uortium fieri poreit; etiam inter Pro-  
testantes, 819. modo sunt indicia vio-  
lenta, 820. hinc etiam operatur pri-  
uationem dotis, si vel maxime vxor ob  
contumaciam condemnata 821

cf. priuatio dotis.

*Advocacia.*  
aduocatis census protectionis causa sol-  
uuntur pro Iurisdictionis exercitio, II,  
987 sq.

non tamen ex census solutione potestius  
aduocatae probari 989

*Advocatus.*  
cur de illorum honorariis sub titulo lo-  
cat. cond. agatur I, 225

an salarium illis debeat durante iusti-  
tio II, 162

inhabiles ex officio reicere potest iudex  
II, 652

calumniantes iudex ex officio puniit, 667

*Advocati fisci.*  
ipforum officium olim annuum III, 616

morientes totius anni salarium ad here-  
des iure singulari transmittabant, ibid.

*Adiecti.*  
his inscribuntur tituli I, 263

Honorius cau., ne priuati aedibus suis  
Imperatoris nomen adscriberent, I,  
264

poena



# INDEX REALIS.

poena eorum, qui alienos titulos aedibus inscriberent 1, 265

*Aer.*

ad eius rationem Itali in agris emendis valde respiciebant 1, 284

*Aequitas.*

quid denotet? 1, 499. saepe utilitatem significat 1, 45

cum interpretatione restrictiva perperam commiscetur 1, 498

*Aes alienum coniugum.*

Sunt, qui statuta aeris alieni communione inter coniuges probantia damnant 14, 592

Romania haec communio aeris alieni incognita 593 sq.

secus in connubiis Germanorum quae a Romanis diuersa 595

apud Germanos ob communionem bonorum etiam debita coniugum confunduntur 596

communio aeris alieni fuit ex communione bonorum coniugali 626

in absoluta communione bonorum vxor simpliciter ex aere alieno mariti obstringitur 627

in temperata tantum aes alienum durante coniugio contractum commune est 628

cf. *Communio bonorum coniugalis.*

*Aestimatio.*

venditionis gratia adiecta alternatiuum debitoris obligationem efficit 11, 202

*Aestimatoria actio, v. Actio aestimatoria.*

*Aestimatorius contractus.*

eius differentia ab aliis contractibus, 11, 191

aliquando simplex mandatum esse potest ibid.

hinc interdum poenitere licet 11, 192

origo contractus aestimatorii 111, 540

formaria eius descriptio 542

differentia propolarum ab arbitratoribus 543

mandatum de vendendo non confundendum cum contractu aestimatorio 543.

communis distinctio reiiicitur, 544 vera eruitur 545

aestimatio fit vel taxationis vel venditionis gratia, ibid. quod legibus declaratur 546

exempla aestimationis taxationis gratia adiectae proponuntur 546 sq.

ex probabilibus coniecturis videndum, quid actum inter partes 548

in dubio aestimatio venditionis gratia adiecta censetur ibid.

aestimatio venditionis causa adiecta non semper facit contractum aestimatorium 549.

sed tum demum, si negotium ad aliud referri nequit 550

in mandato aestimatio, notitiae causa in contractu aestimatorio venditionis gratia adicitur ibid.

ex conditione personae cui res tradita videndum siue mandatum aut contractus aestimatoria 551 sq.

in dubio negotium habetur pro aestimatorio contracto et quare 553

pro separato contractu, peculiarem actionem ei naturam habente habetur 553 sq.

in dubio mandatum praesumi non potest hoc casu, 555. quod pluribus argumentis firmatur 556 sq.

dominium transferri vulgo negatur, 1) quia intentio dantis non esse videtur, vt transferat negotium 558

2) quia euentualia tantum adest voluntas alienandi in suspensio manens, ib.

3) quia periculum rei datae accipiens non omnino sustinet 559

4) quia in hoc negotio non concurrit emptio venditio 560

5) quia aut venditionem res repeti potest ibid.

6) quia magis imitari videtur naturam mandati et locati ibid.

7) quia fides de pretio habita non censetur 561

8) quia contractus aestimatorius non referri debet inter titulos transferendi domini ibid.

contrarium tamen defenditur et dominium transferri deducitur

1) ex alternatiua obligatione, 561. hinc res praecise vindicari nequit 562

Pppp 3 2) quia

# INDEX REALIS.

- 2) quia aestimatio venditionis gratis adiecta 562  
 3) ex origine negotii 563  
 4) quia periculum est accipientis, quod probatur 564  
 5) accipiens effectus domini habet 565  
 6) eventualis emptio in eo latet, quae a conditionata omnino differt ibid.  
 res etiam L.L. testimonio fulcitur 566  
 et rationibus dubitandi respondetur 567  
 actio contra tertium b. f. possessorem cui propola rem acceptam oppignoravit non competit 567  
 quod Responso Facultatis Halensis illustratur 568 seq.  
 in concursu dans vindicare rem potest, si mandatum nudum est 571. Sin contractus aestimatorius tum inter reliquos creditores suo loco referendus 572  
*Aetas.*  
 triplicem impuberum, puberum, et maiorum Germani ignorant L, 283  
 duplicem tantum norunt L, 284  
 veniam aetatis princeps iure maiestatis concedit L, 549  
*Aetatis probatio.*  
 in suscipienda instrumenta testibus praefertur IV, 219  
*Aggravatio.*  
 illa princeps caute utatur L, 563  
*Agnati.*  
 in feudo antiquo ad constitutionem hypothecae consensu agnatorum opus est III, 907  
 si agnati, non item dominus, consenserunt, agnati creditoribus obfistere nequeant ut fructus percipiant 908  
 vid. *Hypotheca feudalis expressa.*  
*Agri.*  
 in horum pretio definiendo magna diversitate climatis differentia L, 284  
 in Italia in quinquennium locabantur L, 285. secus in Germania L, 286  
 agros ecclesiasticos ad 3 annos tantum locari iussit Paulus II, quod ad Germaniam non applicandum L, 287  
 tacite relocati videntur in annum L. R. in 3 ann. in Germania ob diversitatem climatis L, 288  
 ex agri et climatis diversitate orta dispositio I. F. L. de fructibus ultimi anni I, 290  
 Hamb. agrorum indoles III, 457  
*Agricultura.*  
 ei maiores nostri non studebant III, 466  
 nec proprios agros aut fines habebant ibi. bona tamen maioratus ante receptionem I. R. in usu fuerunt ibid.  
*Alciatus (Andr.)*  
 viam ad grammaticam interpretationem L. R. aperuit I, 69  
*Alimenta.*  
 horum causae summariae tractationis sunt II, 629  
 contra alimenta futuri temporis litterae respiratoriae sunt inoolidae III, 191  
 alimenta debentur vel officio iudicis vel iure actionis VI, 546  
 quae dicantur deberi officio iudicis ibid.  
 quae iure actionis 547  
 haec tamen distinctio solido destituta videtur fundamento 548  
 in utroque casu fieri potest executio, licet appellatio ad summa tribumalia pendeat 548  
 si alimenta iudici adjudicata suspenditur tamen executio 549  
 si in alimentis iudex modum excessit, superior appellationem recipere potest 550  
 quod etiam fieri potest, si de minuendis vel augendis alimentis agitur ibid.  
 tum circa alimenta, tum circa ea quae alias provisionaliter decerni dicuntur, animadvertendum, num reuera decretum fuerit provisionale an definitivum 551  
 eum alimentis in parem censum referuntur ab interpretibus subsidium charitativum et pensiones indigentibus clericis pro alimentis assignatae 556  
*Allodium.*  
 eius separatio a feodo vicente possessore peti nequit I, 209  
 olim bona hereditaria dicta et Stammgüter III, 434. item, Eigen et Erbgüter 435  
 prius

# INDEX REALIS.

- pius excutiendum quam feuda, non tamen si specialis hypotheca feudalit constituta III, 936  
*Alternativa iura et obligationes.*  
 vid. *Libellus alternatiuus.*  
*Ambiguum.*  
 plerumque synonymon obscuritatis II, 376  
 ambiguitas est iuris, facti vel personae 377  
*Ammannus.*  
 olim vicarius Comitit erat, et iurisdictionem per integram aliquam regionem exercebat III, 469  
*Anastasia Lex.*  
 iurium et actionum venditio contra L. Anastasianam fieri non debet II, 248  
 hoc factum, si cedens inducitur, ut suo quasi nomine debitorem conueniat, vel cessionarius nomine procuratoris agat 249  
 ei occasionem dedit L. Cincia 250  
*Anchora.*  
 iactus anchorarum in praedictum aliarum nationum inter damna marina culpa referendum III, 295  
 itemque defectus indiculi anchorali. f. des Ankerboyens ibid.  
*Aneville.*  
 ita dicta custodia et tutela fructuaria domini feudi II, 935  
*Anfall.*  
 sensus clausulae, bis auf einen ledigen Anfall, ex I. Germ. II, 440  
*Annuus.*  
 Diversum valde anni initium recensetur I, 294 fqq.  
 illius initium olim duplex I, 294  
 Romulus annum a Martio orsus ibid.  
 Augustus et Caesar a Ianuario I, 295  
 Graeci annum ecclesiasticum a Septembri ducunt ibid.  
 vetus initium anni in computatione fructuum ex praediis rusticis debitorum ab initio Septembris inchoandum, aut simpliciter a tempore suscepti officii III, 593 fqq.  
 ad renouationem feudi ecclesiastici constitutus, incipit a tempore electi noui Praelati II, 904  
 in officio, computatur a die suscepti officii III, 591  
*Annus decretorius.* eius ratio in exclusionem a coemeterio non habetur in iis, qui probatae religioni additi II, 1074  
*Annus deseruius* eius ratio III, 136  
 — I. ex iure civili. quidam totius anni redditus ad heredes deseruii nomine pertinere contendunt 598  
 alii distinguunt varie ibid.  
 quidam annum deseruium ad diem obitus restringunt 599. quod olim in foro Romano in contraditorio adferunt 600. et a nonnullis interpretibus defenditur 601  
 fundamenta eorum, qui salarium anni residui adignant heredibus 1) ex LL. petita recensentur 604 fqq.  
 2) beneficia large esse interpretanda contendunt 605  
 3) annui debiti diem cedere ab initio anni 606  
 4) salarium non proprie solui pro opera mercenaria 607  
 5) quod communis DD. opinio id velit, eaque ius faciat 607  
 contraria tamen videtur opinio verior ibid. cautela circa haec obseruanda 608  
 naturalis ratio repugnat communi opinioni 608  
 argumenta ex LL. petita discutiuntur 609 fqq.  
 quod interdum quibusdam officialibus iure speciali conceditur, non est perpetuum, quod illustratur ex L. 7. fol. matr. 611  
 Salarium soluitur pro officio, quo finito ipsum quoque extinguitur 612. quod praxi etiam conforme ibid. et I. P. S. 613  
 argumentum ex L. 1. §. 15 de extraord. cognit. desumptum refutatur 614. nec ratio h. L. ad salaria annua adplicari potest 615  
 ab aduocatis fisci iure singulari munitionis non ducenda consequentia 616  
 resolutus

# INDEX REALIS.

- resoluitur argum. ex L. 4. de off. assessorum  
616. Legatis plura iura singularia data,  
quae non trahenda ad consequentiam  
619  
in L. 3. C. de agent. in reb. contraria sententia  
non probatur, sed destruitur  
618 sq.  
in L. 1. C. de primip. continetur privilegium  
619 sq.  
idem dicendum de L. 11. C. de proxim.  
sacr. scrip. 620. et L. fin. C. de domest.  
et prot. 621  
nec a legato ad annua salaria argumentandum  
621  
argumentum a beneficiis desumptum refellitur  
622  
salarii dies non credit ab initio anni quoad  
totum salarium, sed iustis pensionibus  
diuidendum pro rata temporis 623  
a pensionibus ad annua salaria argumentum  
duci nequit 624  
nec denique a communi opinione multum  
praesidium 624  
anni initium in salario non computatur  
a tempore vocationis et electionis  
625 sq.  
sed a die emtionis in officiis venditis, in  
aliis a die administrationis 627  
Terminus ad quem anni deferuitur est  
dies depositi officii 628  
— II. *ecclesiasticus*. clericorum annus deferuitur  
pendet a quaestione: an fructuum ex bonis  
eccles. perceptorum domini fiant 111, 630  
Canonistarum hac in re lites 631  
si ecclesia clerico in ecclesiasticis redditibus  
succedit, cessat annus deferuitur 631.  
nisi ex dispensatione vel consuetudine contraria  
632  
quidam putant clericos esse usufructuarios  
adeoque annum deferuitur iure usufructus  
confendum 633  
alii eos usufructuariis comparant 634  
sed utraque comparatio claudicat ibid.  
nec omnes fructus ciuiles successoribus assignari  
possunt 635  
alii annum deferuitur tantum ad beneficia  
simplicia restringunt 636  
quod falsum, cum et in non simplicibus,  
scil. canonicatibus admittendus 637  
multi ad initium anni respiciunt, et totius  
anni redditus in heredes transmitti volunt  
638  
hoc in quibusdam capitulis iure singulari  
statutum ibid.  
hinc dies critici deferuitur salario praestituti  
orti ibid.  
in quibusdam capitulis terminus anni est  
dies Margarethae (Iul. 13) 639. quod  
illustrator Responso 640 sqq.  
alibi dies S. Iacobi ut in capitulis Halberstadensi  
et Hildelensi 642 sq.  
in ecclesia Magdeburgensi dies Matthiae  
(Febr. 25) obseruatur 645  
Milsenses diem Michaelis et Walpurgis  
respiciunt 645 sqq.  
requiritur tamen ut residentia impleta sit  
ante mortem 648 sq. si tamen residentia  
per dispensationem remissa, anno deferuitur  
nihil decedit 650  
deficientibus statutis pro rata temporis  
praebendae heredibus cedunt 651.  
sine distinctione fructuum ibid.  
in determinando anni initio mores ecclesiarum  
variant 652  
hoc casu tamen in capitulis simul ad residentiam  
respiciendum 653  
si heredibus plures anni indulgentur,  
vtrum sint gratiae aut anni deferuitur  
censendi 654. deceditur res Resp. Fac. Hal.  
655 sq. dissentiens I. Cror. Ienens. Resp. adfertur  
659  
vnde iudicari queat, vtrum anni heredibus  
assignati sint deferuitur aut gratiae 660  
an diuersum ius obtineat in resignatione  
beneficiorum 661  
an hic distinctio fructuum habenda ibid.  
an dies critici a capitulis constituti quoque  
attendi debeant in casu resignationis  
662  
in ecclesia parochiali redditus diuiduntur  
pro rata, quod ord. eccl. Rhingr. et March.  
illustratur 663  
in Saxonia initium anni computatur a festo  
Michaelis et in Duc. Magdeb. 664 item

# INDEX REALIS.

item in ducatu Guelpherbyitano quoad  
 salaria pecuniaria et accidentalia 665.  
 et fructus naturales 666  
 in deferuito anno non respicitur ad diem  
 perceptionis fructuum, quod Resp. il-  
 lustratur 667 fqq.  
 accidentalia in diuisionem non veniunt  
 bene tamen quævis lucra 671  
 quæ in diuisionem, veniunt et ab acci-  
 dentalibus distinguuntur 672. quod  
 aliquot Ordd. eccl. illustratur 673  
 quomodo lucra certis anni temporibus  
 debita diuidantur 673  
 Impensæ a fructibus deducendæ 674  
 annus deferuitus ad heredes defuncti spe-  
 ctat 675  
 — III *feudalis*. feuda olim loco salarii mili-  
 tæris data III, 677  
 hinc et in his annus deferuitus datur ibid.  
 ipsa adeo beneficia primam feudorum ra-  
 tionem referunt 678  
 nec aliud dicendum mutata feudorum ra-  
 tione 679  
 si ad dominum deuoluitur feudum mor-  
 te vassalli, diuisio in naturalibus fructibus  
 institui solet sec. I. F. L. 679. cuius  
 ratio redditur 680  
 I. F. L. tamen cum iudicio ad mores Germ.  
 applicandum 681  
 de fructibus ciuilibus diuidendis dissen-  
 tiant DD. 681  
 si ad agnatos feudum deuoluitur, diui-  
 sionem pro rata anni instituendam vo-  
 lunt 682  
 imo regulariter hæc diuisio instituenda  
 esset, si I. F. L. deesset 683  
 videndum hac in re, vtrum statuta locu-  
 rum adiut aut I. F. L. receptum 684  
 sin hoc, ei in naturalibus standum 685  
 ad fructus ciuiles applicari nequit I. F. L.  
 ergo diuisio pro rata anni facienda 685  
 quid obtineat in feudo ob feloniam amif-  
 so 686  
 annus gratiæ heredibus debetur III, 136  
 et ad soluendum aes alienum potissimum  
 spectat 137  
 aliud est, vbi vidua ex iure speciali an-  
 num gratiæ percipit ibid.  
 Tom. VI.

quæ ratio anni gratiæ apud Protestan-  
 tes 138  
 quatenus differt ab anno deferuito  
 III, 584 fq.  
 non ex debito iustitiæ sed mera gratia  
 præstatur 586 fqq.  
 annus gratiæ interdum tantum viduæ  
 et liberis defuncti debetur, 590  
 annus iubilæus apud Hebræos quales ef-  
 fectus ad retrahendum habuerit III, 431  
 annus luctus in matrimonio præscriptus,  
 in sponsalibus cesset IV, 445  
 annus salaria non ab initio sed in fine  
 anni debentur III, 581. interdum ta-  
 men salariorum annuorum dies cedit  
 pro rata 582. inde ratio salarii de-  
 serui i. s. promeriti dependet. vid.  
 annus deferuitus et salarium.  
 anni debiti dies an cedat initio anni  
 III, 606  
 anni reditus sunt vsuræ palliatæ IV,  
 127. in fraudem iuris can. introd. ib.  
 a 1530 ad quinquagesces restricti IV, 139  
*Anstadsbrief*.  
 quid sit? III, 162. cf. *Litteræ respira-*  
*toriæ*.  
*Antichresis*.  
 pactum antichreticum pignori adici pot-  
 est III, 868  
 vi eius debitor dominium directum reti-  
 net, creditori dominium vtile adquiritur  
 869  
 etiam possessor antichreticus habet paria  
 iura cum domino de I. R. 870 fq.  
 in antichresi vel expressa vel tacita de-  
 bentur vsuræ, accedente pacto de fru-  
 ctibus pignoris in vicem vsurarum per-  
 cipiendis IV, 114 fq.  
 sæc. XII a Pontifice improbatæ IV, 121  
 sæc. 13. 14. antichreses maxime frequen-  
 tatæ, et fructus loco vsurarum.  
*Antiquitates*.  
 studii antiquitatis encomium et præstan-  
 tia II, 922  
 eiusque multiplex utilitas 923 fq.  
*Anthonius Corocella*.  
 auctor legis de iudicio de moribus  
 I, 246 fq.  
*Appellatio*.

# INDEX REALIS.

- Appellatio; vide Adpellatio.*  
*Apulum.*  
 vrbs hodie Alba Iulia nominata I, 9  
*Apulensis colonia.* ibid.
- Aqua.*  
 Veteres, animas in aquis mortuorum extingui credebant III, 280  
*Aquae calidae et frigidae iudicium.*  
 olim inter spurios probandi modos referebatur IV, 163 sq.  
 hinc beneficio aquae et aliarum rerum inanimatarum 174 sq.  
 vid. *Ordealia divina et probatio spuria in criminalibus.*
- Aqua pluvia.*  
 eius actio quomodo alternativa esse possit? II, 199
- Aquarii.*  
 sunt qui aqueductus exstruebant I, 262  
 nomine suo, singulis eorum manibus impresso, eos signari iussit Zeno Imp. ibid.
- Arbitratores.*  
 eorum a propolis differentia exponitur III, 543
- Arbitri.*  
 Sententiae arbitratorum interloquutoriae non transeunt in rem iudicatam V, 539  
 de laodo arbitratorum definitio, qualem vim habeat in iure civili 539 sq.  
 Iustinianos ius antiquum correxit, et laudo vim addidit ex silentio decem dierum 540. de coius tamen praxi dubitatur 541. quod etiam dicendum de sententiis interloquutoriis mixtis 541 sq.
- Archiepiscopi.*  
 erant de domo et mensa Regis eiusque ministri III, 743 sq.  
 quod contra dissentientes vindicantur 745
- Archidiaconi.*  
 his episcopi partem officii iure vicario concesserunt II, 959  
 hinc ipsorum cura fiduciaria beneficii vacantis et ius custodiae ibid. et p. 960  
 an excommunicare possent III, 146
- Archiepiscopi.*  
 eorum forum III, 84. in propria ciuitate iudicare debent 85
- Argentarii.*  
 his vlorae ex pacto sine stipulatione debebantur IV, 116
- Arma.*  
 et vexilla in ecclesiis suspendendi mos ex expeditionibus cruciatis originem traxit I, 321 sq.
- Arrestum.*  
 ob inique impositum, iniuriarum contra iudicem et impetrantem agi potest I, 185
- Arrestus processus.*  
 est remedium conferendi ius futurum I, 184. si summariter doceatur periculum amittendi debiti ibid.
- Astyli ius.*  
 coemeteriis ob accedentem Principis confirmationem non competit II, 1038.  
 licet qualitatem bonorum ecclesiasticorum illis tribuat 1038
- Auctoritas usus.*  
 quid sit 35
- Auditores Rosae Rom.*  
 de ipsorum officio I, 699  
 exprimariis Natt. Seliguntur I, 708
- Auditorium.*  
 Principis, idem est quod Consistorium I, 431
- Augustana Confessio.*  
 per hanc principes ipsi episcopale summum acceperunt III, 71
- Aur. Augustinas.*  
 eius opera multum lucis iurisprudentiae inferunt I, 210  
 natus a. 354 Thagastae in Numidia I, 211  
 optimos ICtos coaequos habuit ibid.  
 ante Iust. floruit et sua ex scriptoribus optimae notae hausit I, 213  
 pater eius decurio fuit I, 214  
 studiis iurisprudentiam forensensem adiuvantibus operam dedit I, 215  
 cum Alypio de iore certavit I, 218  
 litterarum commercium cum clarissimis viris habuit I, 219 sq.  
 causas in foro oravit I, 222 sq.
- Augustus.*  
 quibusdam ICtis dedit potestatem ius dubium authentice interpretandi I, 7
- Avocatio*

# INDEX REALIS.

## *Anotatio consensuum.*

index superior hodie non nisi ex iustis  
causis lege determinatis causis a iu-  
dice inferiori auocare potest II, 712.  
idem dicendum de causis arduis 713

## *Aurea bulla.*

est Sanctio Pragmatica licet quaedam in  
ea immutata I, 455. cura Moguntini  
et Francofurtensium de ea consuevan-  
da I, 456

Sanctio pragmatica in rescriptis publicis  
adpellatur I, 457

## *Auspicia.*

maiora vel minora, quid significant I, 903

## *Austragus.*

horum origo ex iustitia publico deriuanda  
II, 138

austragorum ius stibus intuitu vtrius-  
que imperii tribunalis saluum I, 1023

## *Austriaca successio.*

nititur Sanctione pragmatica Caroli VI.  
I, 470

haec ex Sanct. Pragm. Caroli V ratione  
Belgii Austriaci petita I, 471

data ipsi via Sanct. Pragm. ex consensu co-  
munitatis ab Imperatore expetito I, 471.

et impetrato I, 472 sq.

eiusque garantiam Angliet Belgae  
susceperunt I, 474 sq.

## *Austensica si qua mulier.*

eius auctor III, 362 sq.

vix quidquam in iure antiquo mutauit  
402

quando valeant salua auth. intercessionem  
mulierum pro maritis 403 sqq.

vid. *Intercessio mulierum.*

## *Autobiria.*

Stoicis licita, hinc explicata L. 9. §. 7. de  
pecul. I, 20

autochiris sepultura ecclesiastica denega-  
tur II, 1030. non etiam iis qui sua  
culpa perierunt 1031

## *Baculus.*

saepe regia sceptrum a baculis regum di-  
stinguuntur II, 855

a baculo incurno episcoporum, Krum-  
stab, ius episcopale denotante, feuda

ecclesiastica Krumstab-Lehen dicta ib.

olim solum subsidium humani corporis  
erant 856

postea ipsi variae interpretationes mysti-  
cae adfectae et episcopalis potestas

sub eo adumbrata 856

papa autem scipione non incurato ob  
independentiam vti fingitur 857

## *Bannum.*

olim erat vel delicti vel contumaciae,  
hoc sublarum I, 1016. modus in illo

procedendi describitur ibid.

in causa banni Imp. omnium Statuum  
consensus requirendus II, 778

## *Baptismus.*

circa hunc princeps dispensare nequit,  
aliud tamen dicendum de sollennibus

ritibus et exorcismo I, 584

## *Barbarismus.*

quid? I, 55. not. n)

## *Bauer.*

origo vocis deducitur I, 821 sq.

## *Baurenswang.*

quid denotet? I, 795

## *Bedstlab.*

ita dictum pedum pastorale episcoporum  
II, 855

vid. *Krummstab.*

## *Bellum.*

inter gentes inde oritur, quod quaelibet  
in causa sua sit iudex II, 3

cur hodie ob bellum non indicatur iusti-  
tiam? II, 135

saepe tamen belli saeuitia est causa iu-  
stitii summi 136

utrum sola hostilitas ad cursum prae-  
scriptionis sistendum sufficiat, aut iu-  
stitium requiritur II, 154 sqq.

## *Bellum Smalcaldicum.*

ocasio eius enarratur V, 861 sq.

de iustitia eiusdem quidam dubitant, 865  
sed rectius defenditur 865 sq.

## *Benedictio sacerdotalis.*

non est essentiale matrimonii sed ad for-  
mam externam pertinet, I, 593. Prin-  
ceps recte circa illam dispensat, ibid.

olim actus totius ecclesiae communis fuit  
et saeculo IX. demum expresse intro-

ducta I, 592

Qq 11 2

benedictio

# INDEX REALIS.

<i>benedictio cotemteriorum</i> , religionem ad-	officiales ad beneplacitum constituti pro
spertis coemeteriis II, 1023	lubitu dimitti possunt, 767. Ilcet of-
huius benedictionis reliquias pontificias	fictum in perpetuum concessum esse
servauit Saxon. Elect. 1028	videatur 765
<i>Beneficium.</i>	beneplacitum etiam ex aliis verbis colli-
qui per vim occupant beneficia iure suo	gitur 765
priuantur II, 46 sq.	<i>Bigamia.</i>
an in causis beneficiorum, poena con-	poena bigamiae acerbior poena bina
fessis et conuicti contra contumaces lo-	sponsalia contrahentium IV, 567 sq.
cum habeat II, 88 sq.	<i>Blanquet.</i>
ita olim dicta sunt feuda II, 818	charta blanca non obligat, nisi ex prae-
Romani militibus dederunt beneficia ab	lectione adpareat, eam secundum vo-
Alexandri Seu. aetate ibid.	luntatem subscribentis concepitam, II,
quae tamen a feudorum ratione primae-	353
va admodum differunt 819	hinc blanquetum alicui datum non habet
dicuntur feuda propter commoda 820	vim mandati, nisi quatenus ea quae in-
fed cum onere seruitorum coniuncta mi-	serta sunt, mandanti cognita et intel-
nistris et officialibus data loco solaris	lecta sint 354 sq.
et stipendiis pro seruitiis militariibus 821	<i>Bodemeria.</i>
quod etiam ipsa feudi appellatio illustrat	remissio de ea et foenore nautico agi-
822.	tur III, 348
quando redditus beneficiorum debitorum	<i>Bona.</i>
dari coeperint III, 140	olim vel propria vel fiscalina II, 928
<i>beneficium cessionis</i> , quando introductum	fiscalina, quae ibid.
III, 166. an adhuc locum habeat post	<i>Bona caduca.</i>
finitas litteras respiratorias 185 sq.	quae sint et quomodo a bonis vacantibus
de <i>benef. cessionis et competens</i> ecclesiis	differant? V, 172
competente III, 56	Iustinianus bona caducaria penitus sustu-
an clericis beneficium competentiae com-	lit 178 sq.
petat, III, 143 sq. illud negatur, 145.	<i>Bona hereditaria. it. auia.</i>
nec Papae intentio fuit, illud iis dare	Distinctio bonorum in adquisita et here-
147. ex consuetudine tamen eo gau-	ditaria unde orta? IV, 761. eius ori-
dent 149	go et indoles V, 97
<i>beneficium dationis in solutum</i> emtore non	Bona hereditaria semper cum consensu
inuento ecclesiae indultum, III, 54 sq.	heredum alienata IV, 763
<i>beneficia Principum</i> quomodo interpretan-	Vxor ne quidem marito sine consensu
da, II, 391 sq. an large interpretanda	heredum donabat 764
sint III, 605	nec locum habebat donatio rerum here-
<i>beneficium solutionis particularis</i> ecclesiae	ditariarum inter coniuges 767
de iure communi non competit, III, 52	alienari non poterant II, 431
<i>beneficium vsuuarum minusarum</i> nempe	hinc pater adeo filii consensu opus ha-
quadrantium ecclesiae tributum, III, 54	bebat 432
<i>Beneplacitum.</i>	perperam fideicommissaria dicta ibid.
de officiis ad beneplacitum Principis con-	in iis filiae i. Germ. non succedunt nec
cessis III, 752	legitimam inde petere possunt 433
LL. ex quibus beneplacitum reuocari non	olim dicta allodia, Stammgüter, III, 434
posse statuitur, adferuntur 758 sq.	Eigen, Erbgiiter 435
quae curatius examinantur 760	consen-



# INDEX REALIS.

consensu heredum alienantur et fami-  
liae referenda III, 436

adquisita libere alienantur ibid.

Ius Rom. multa hac in re immutavit, ibid.

Iuris Sax. Hamb. et Lubec. dispositio de  
bonis hereditariis non alienandis, 437  
sq.

Hereditaria alienata sine consensu here-  
dum, reuocari poterant a proximis, 439

excepto casu necessitatis, in quo tamen

saluum ius retractus gentilitii 440

quod illustratur iure Hamb. ibid.

inde originem traxit retractus gentilitius  
441

introducitur I. Rom. Icti distinctionem  
inter bona hereditaria et adquisita tol-  
lere studuerunt 442

## Bononia.

frequentes ad hanc academiam iuris stu-  
diosorum peregrinationis Læc. 12-13

I, 62

Bononienses Icti iussu Friderici I. comi-  
tibus in campis Roncallis interfuerunt, I,  
62

## Bonus.

quilibet praefurnitur bonus IV, 269

## Branneweinblasen - Zins.

hunc censum nobiles a rusticis recte exi-  
gunt II, 992

debetur domino iurisdictionis 993

## Briga.

denotat litrem s. iurgium IV, 57

interdum euisionem ibid.

secundum mores Germ. antiquos vendi-  
tor per annum et diem ad interesse bri-  
garum s. euisionis tenebatur 57 sq.

## Brissonus.

de eius opere de formulis iudicium et  
fata exponuntur I, 37. not. g.

fata et merita operis de V. S. reconfen-  
tur I, 82. sq.

emendatio tentata a Tabore et Iterro, I,  
83. Heineccio I, 84. sq.

## Bullae.

quid significant, et quoruplicei? IV, 304

## Buffe und Wette.

quid denotet? M, 48. sq.

## Cambium.

clerici ex cambio conueniri possunt nisi

ubi aliud statutum III, 108

rigor processus cambialis ibid.

in Saxonia ipsis usus cambiorum prohi-  
bitus 109. ibique cambium tantum  
ut chirographum valet 110

quod etiam pertinet ad cambia ante cle-  
ricatum data ibid.

ad mulieres mercatrices in negotiatione

cambiantes SC. Velleianum non perti-  
net III, 378

quid de clausula cambiali contractui loc.  
cond. adiecta sentiendum? III, 481

## Camera imperii.

auspiciis Maximiliani I. condita I, 998

Imperatorem et imperium praesentat, et  
per iustitiae administrationem maiesta-  
tem imperii explicat 999

eius maiestas imperii perpetua Impera-  
toris morte non finitur I, 1000

cum Consilio Aulico concurrentem habet  
iurisdictionem ibid.

caput eius est Camerae index, cuius vires  
gerant IV, praesides I, 1002

assessores vel nobiles vel in iure promoti  
ibid.

quatenus de dubiis circa ius vel processum  
ortis conclusum facere possit? I, 1003

super eius iudiciatis iudicium Aulicum  
non cognoscere potest I, 1004

durante iussu camerae Imperii princeps  
causas subditorum suorum ad illam de-  
volutas ad iudicia sua delegata trahere  
potest H, 163

an ad illam a consistoriis appellari possit  
III, 98

## Canonicus.

illorum residendi necessitas ad certum  
temporis spatium adstricta? I, 318

inter regulares ordines militares relati  
ibid.

capitulo subiacent III, 95

primis annis carere debent III, 586.

quod a iure canonico non abhorrescere  
Resp. Fac. Hal. illustratur 587. sq.

## Census Ingubres.

s. naeniae in luctu ex XII tabb. permit-  
teban-

Q 999 3

# INDEX REALIS.

tebantur, II, 1094. iis praefuerunt  
praeeficae mulieres et psaltiae 1095

## Capellae.

illarum vfus ante expeditiones cruciata  
reftriktus I, 318  
poftea liberior I, 319  
peregrinantes eas fecum habebant, nouas  
sibi in oriente adquirebant; illarum  
gratia oratoria fuptr exftrofta ibid.  
harum et oratoriorum numerus per  
expeditiones cruciatares infigniter auctus  
I, 319.

mutatae poftea in parochiales ecclefias  
rurales et arma ac vexilla ibidem fuf-  
penfa I, 321 fq.

Capellis praeeerant Capellani III, 742

## Capellanus.

erat presbyter capellae praefectus, I, 320  
erat de domo et menfa Principis III, 742  
inde archicapellanus erat miniſter regis  
743 fq.

## Astius Capito.

Interpretationem grammaticam maxime  
excoluit I, 50

## Capitula.

Principi Proteftanti hodie in capitula  
omnia iura competunt, quae olim Papa  
in iisdem exercuit I, 577 fq.

immediati Praelati non fine cauffae co-  
gnitione et confenfu Capituli feuda  
conferunt II, 869

interdum tamen hoc confenfu capituli  
non opus 871 fq.

bona infeudari folita Epifcopus etiam  
fine Capitulo conferre poteft 877

confenfu capituli opus fi collatio feudi fi-  
mul ad capitulum fpediat, cet. 880 fq.

capitulum fede vacante ius reinfeudandi  
non habet, nifi ad menfam capituli  
feudum apertum fpediet vel conian-  
ftim cum epifcopo etc. 885

expeftatiuae cum confenfu capituli dan-  
dae 891

renouatio inueftiturae haud petenda a  
capitulo fede vacante 902 fq.

capitulum de feudis ecclefiafticis non co-  
gnofcit 918

felonia inconſulto capitulo remitti nequit,  
fi collatio fimul ad capitulum fpediet  
921

Si per Praelatum et Capitulum mutuum  
ecclefiae ſumtum, ecclefia inde ſimpli-  
citer obligatur III, 41

inter Proteftantes ſecus, penes quos  
clerus non repraeſentat ecclefiam 42

Capitula et Praelati vbi conueniantur, III,  
95

## Capitulationes.

funt LL. fundamentales Imperii I, 467  
dubium tamen an vim Sanftionis Prag-  
maticae habeant; hinc de capitulatione  
perpetua in vint Sanft. Pragm. fa-  
cienda actum I, 468

quatenus ſtatum publicum concernit, ad  
Sanft. Pragm. pertinet 469

de difficultatibus capitulationis perpe-  
tuae ob dubium ius ad capitulandi, I,  
470

funt remedium I. Publ. permiffum ad con-  
feruandum ius futurum I, 205

## Capitulus.

de pactis captiuorum Principum, cf.  
Mernus iniuſti exceptio.

## Carcer debitorum.

vbi in vfu fit III, 164

## Carmen.

Sacerdotes Rom. per ſollemnia carmina  
Deos euocabant I, 106

## Carmina.

ita dicuntur verba directa, et cur? I, 105

## Cafus.

olim per caſum coniuratum probatio  
ſpuria edita IV, 187

cf. Ordalia diuina et probatio ſpuria.

## Caftraufes.

qui ita difti II, 537  
fi caſtrenſes conuenirentur, procurator  
admittebatur ib.

## Cafus fortuitus.

damna maritima inter caſus fortuitos non  
referri debent III, 278

non tamen omnia damna culpa adſcri-  
benda 281

inter caſus fortuitos eſt tempeſtas ma-  
rina; 288. piratarum depredationes  
289

# INDEX REALIS

289. naufragium, ibid. incendia  
aliquae casus, 290. collisio nauium, 291  
res casa periens perit ei, qui ex contractu  
debetur 307

hoc tamen locum tantum habet in  
contractibus, 308. si extra contractus  
discrimina marina casualia incidunt,  
nauis perit suo domino, ibid. expo-  
nitur dispositio iur Wisbyensis 309  
qualis renunciatio casuum esse debeat in  
locat. P. R. III, 478  
caueat conductor, ne casus fort. solitos  
et insolitos in se suscipiat, qui ad lo-  
catorem spectant. III, 487

## Causae.

Causae moram non ferentes carent ef-  
fectu suspensiuo VI, 541 sq.  
quaedam causae moram non ferentes  
enumerantur 558 sq.

Dantur causae appellationem vel abso-  
lute vel secundum quid respuentes, 579  
in quibus etiam iudex inferior appella-  
tionem reiicit ibid. 580  
causae sunt inuolubiles vel iure  
imperii communi vel iure Statuum  
particulari vel rescripto Principum  
582

In causis politicis literae informatoriae  
requiruntur 583  
praeterea quae certa obseruanda requisita  
ibid.

causae ecclesiasticae appellationem res-  
puunt intuitu summorum tribunalium  
Imperii 584  
causae criminales non admittunt appella-  
tionem ad suprema imperii tribunalia  
585

quod tamen limitandum ibid.  
causae quaedam accidentaliter fiunt in-  
appellabiles 586  
ob contumaciam veram ibid.  
ob tres conformes ibid.  
ob summam ordinationis deficientem  
587

ob decretum executionis ibid.  
causae etiam dantur, quae ob privilegia  
Statuum effectu deuoluto destituuntur  
ad suprema Imperii tribunalia, ibid.

de privilegio Lubecae ciuitati dato, 588  
causa definit esse appellabilis porro ob  
pactum 589  
vel rescriptum Principis ibid.  
effectus huius rescripti 590

## Causae arduae et maiores.

in negotiis videndum, vtrum sint arduae  
mediocria, minima II, 687  
quae non iisdem iuribus fruuntur, nisi  
eadem subsit ratio 688  
in determinandis causis arduis valde ac-  
stuant DD. 694

generatim arduum est, quod graue praed-  
iudicium adfert 695  
oritur hoc ex conditione personae eius-  
que statu, bonorum iactura, loco, ad-  
fectione peculiari, damno irreparabili,  
ratione conscientiae 695 sq.  
multum tamen ab arbitrio iudicis in hac  
re dependet 697

speciatim huc pertinent 1) causae cri-  
minales, quatenus tamen criminaliter  
agitur per viam accusationis vel inqui-  
sitionis et ad poenam criminalem, 698

2) causae matrimoniales ob notam sa-  
cramenti et conscientiam, hinc cri-  
minalibus comparantur 699

3) famosae et honoris ibid.

4) ecclesiasticae, beneficiales et mona-  
chales quae maiores esse dicuntur  
ciuilibus ibid.

5) feudales ibid. quo praesertim refer-  
tur, si de priuatione feudi agitur ibid.

6) status et fiscales, maiores iudices  
requirebant et causis matrimoniali-  
bus ac criminalibus aequalparantur  
701

7) causae de vniuersa substantia, ibid.

8) intricatae et inuolutae 702

regulae generales de causis arduis, 703

causae arduae magnos requirunt iudices  
705

qui hodie dicuntur inferiores et superio-  
res magistratus 712

causae arduae hodie a superiori iudice  
auocari non possunt, 712.

nisi ex iustis causis lege determinatis  
ibid. et p. 713

causis

# INDEX REALIS.

causis arduis, qua talibus hodie speciales iudices non dantur II, 714  
 causae maiores requirunt maiorem probationem, maxime si publici sint praedicti, 714 sq. cuius regulae confectaria adducuntur 716 sq.  
 quid in causis maioribus privati praedicti? 717. in his iuramentum deferri omnino potest 718  
 an suppletorium deferri queat 718 sq. ubi gravissima desideratur probatio, ei locus esse nequit 719  
 in causis arduis circumspecte agendum hinc peritiores in iis consulendi 720  
 in criminali tamen. hoc in dicasteriis bene instructis necesse non est, 721  
 interim tamen magna cum cura agenda et idoneos cautosque iudices possunt 721 sq.  
 in causa ardua censetur personae industria electa, quod exemplo procuratoris et officialis illustratur 723 sq.  
 inde nec commissarii subdelegare queunt regulariter 725  
 causa minor non facit praedictum maiori 725  
 hinc maior causa minorem ad se trahit, et de maiori iudicans minorem etiam decedit 726  
 in causa ardua nemo ad procuratorem constituendum cogi potest 727  
 in arduis maior culpae gradus praestandus 728 sq.  
 in causis civilibus arduis. ad torturam deveniri potest, II, 730. multa tamen concurrere debent, nec ultra primum gradum progrediendum 731  
 sub concessione generali non censentur comprehensa ardua 731  
 ardua requirunt mandatum speciale, 732  
 in arduis causis facilius subueniendum nec apicibus iuris inhaerendum, 733  
 multa contra ordinariam iuris rationem fieri et decerni possunt; ibid. et p. 734  
 an Pontifici olim in causis maioribus, praerogativa competierit 736  
 Papa sibi variis artibus supremam iurisdictionem in causis ecclesiasticis maioribus vindicavit, 738-749. v. *causae eccles.*

## *Causae criminales.*

in causis criminalibus nulla cognitio tribunali Imperii competit VI, 646  
 certe in causa principali cognoscere non possunt 647  
 fundari tamen potest eorum iurisdiclio in accessoriis ibid.  
 exemplum adducitur, ubi in causa spirituali ob denegatam iustitiam ad Iudicium Aulicum Imperii provocatum est 648  
 idem dicendum de causis criminalibus ibid.  
 sententiae in criminalibus latae in rem iudicatam non transeunt V, 558  
*Causae ecclesiasticae.*  
 multae dicuntur, quae mere saeculares I, 565  
 de iis iure pontificio princeps disponere nequit I, 425  
 maior de iis disponendi potestas Regis Galliae I, 426  
 summarie tractandae, II, 623. idem dicendum de matrimonialibus 624  
 ecclesiasticae beneficiales et monachales arduae sunt et maiores dicuntur civilibus II, 700  
 causae quae particularem concernebant ecclesiam iudicio priore singulatum ecclesiarum committebantur II, 717  
 si maiores graviioresque causae incidere per plures ecclesias se distudentes concilium provinciale contrahebatur, quae quoque iudicia maiora ecclesiastica erant ibid.  
 nulla tum Papae tanquam iudicis maioris mentio 738  
 praxis haec ecclesiae concilio Niceno confirmata 738  
 in causis fidei graavioribus a saec. IV. concilia oecumenica convocata ibid.  
 Iulius I saec. IV. causas maiores episcoporum orientalium inconsultis ipsis episcopis occidentalibus vi consuetudinis decidi posse negavit 739  
 hoc ius concilio Sardic. 347. firmatum \* non tamen statim in praxin deductum 741  
 hinc

# INDEX REALIS.

hinc ad colorem consuetudinis probandum fingeant hos canones iam in concilio Nicaeno sancitos 742  
promouit hanc rem, quod saepe Pontifices consulerentur de causis maioribus 743 sq.  
hunc in finem subigendi erant episcopi metropolitani et concilia provincialia tollenda 744  
metropolitanos ergo vicarios S. R. constituit, ut curiae R. obnoxii fierent 744 sq.  
inuit Pontificis consilium collectio Pseudo-Isidori 746  
inde depositiones episcoporum causis maioribus adnumeratae 746 sq.  
denique Legistarum regula: maximas causas maximas requirere iudices, multum profuit Papae 748  
inde plura reseruata sibi adseruit 749  
causae ecclesiasticae maiores et arduae dicuntur a) quia saecularibus antecellunt, 749. b) quia a iudice ecclesiastico discutuntur 750  
hinc Papa ut summus iudex hodie de illis per eminentiam iudicat ibid.  
in causis ecclesiasticis maior probatio desideratur 751  
iudex ecclesiasticus ut maior, de causis saeculari ut minore, in incidente, iudicare potest 753  
in concessione generali causarum ecclesiasticarum non concessa intelligitur ardua 754  
in ecclesiasticis causis multa contra ordinariam iuris rationem admittuntur, 755  
circumspectione tamen opus, 756. illustratur hoc Responso in causa diuortii ob adulterium et desertionem, 756 sq.  
*Causae feudales*  
non omnes feudales causae arduae dicuntur 759  
nec recte causis status aequiparantur 760  
ubi in causis allodiorum quis cogi potest ad *precursatorem* constituendum, ibi hoc etiam in causis feudalibus dicendum 761

Tom. VI.

an feudalia requirant mandatum speciale? 762  
an ad feudalia extendatur mandatum cum libera, et an specialissimum requiratur 763  
an praesumptum in iis mandatum sub cautione rati sufficit? 764  
adfirmatur haec si de priuatione feudi aut de feudis maioribus agatur, ibid.  
an in causis feudalibus examen testium alteri committi possit? 765  
an suppletorium in illis locum habeat 766  
vnde sacramentales in feudis originem traxerint? 767  
quae causae feudales proprie dicantur arduae 767  
in probanda feloniam maior probatio desideratur 768 sq.  
ad causas feudales maiores ex qualitate feudi pertinent feuda regalia maiora 770  
de iure Vicariorum Imperii circa feuda regalia maiora 770  
an Vicarii Imperii feuda Comitum conferre possint? 771  
durante ultra annum interregno vicarii feuda maiora an conferre possint, 772  
an iis competat cognitio de feudis maioribus 773  
in feudis maioribus an Imperator senatum principum adhibere debent 774  
Electorum consensus in causis grauissimis adhibendus 775  
quatenus causae publicae maiores dicenda 776  
quatenus causae grauiiores in iudicio aulico occurrentes Imp. referri debeant 777  
in causa banni omnium statuum consensus requiritur 778  
maioris momenti feuda Imperator pro libitu conferre nequit 779 sq.  
*Causae matrimoniales.*  
sententia pro matrimonio lata in rem iudicatam non transit V, 555  
nec contra matrimonium lata 555  
bene tamen contra sponsalia 557  
Rr rr *Causae*

# INDEX REALIS.

<i>Causae minimae.</i>	
in iis determinandis valde variant DD:	
II, 689. alii eas dicunt, quae 2, 5,	
10 vel 100 aureorum sunt	689 sq.
alii ad impensas litis maiores vel minores respiciunt, quod tamen saepe fallit	691
potius res omnis arbitrio iudicis relinquenda	691
non autem ad litigantium opinionem respiciendum	692.
Iudex ergo constituit an actio concedenda, et qua ratione lis dirimenda	693
causarum minimarum iura valde singularia	II, 693 sq.
<i>Causae publicae.</i>	
quatenus arduae et maiores dicendae?	II, 776
<i>Cautio.</i>	
cautionis variae species	I, 180 sq.
cautio de iudicio soluendo a domino pro procuratore interponi potest	II, 479
<i>Cautio damni infecti.</i>	
a Praetore extra ordinem decernitur ruina imminente	I, 158
interdictum ex L. 7. de damn. inf. alternatum esse potest	II, 200
<i>Cautiois praestatio.</i>	
est remedium conservandi iuris futuri in fideicommissis, maioratibus, legatis conditionalibus vel ad diem	I, 175 sq.
quae cautelae a conductore ad recipiendam in fine contractus cautionem praestitam observandae	III, 483
<i>Cowerrisben.</i>	
sunt creditores usurarii	IV, 134
<i>Censor.</i>	
ei maiestatem tribuunt Romani	I, 962.
qualis eius potestas	ibid.
<i>Censurae morum.</i>	
censoe morum episcopis etiam commendatae	VI, 43
poenitentiae dictae	ibid.
exercitae in delictis	ibid.
in leuioribus excoisibus	ibid.
iure magistratus	ibid.

# INDEX REALIS.

census curiae R. soluti citra Simoniam 986  
 etiam aduocatis protectionis causa soluti pro jurisdictionis exercitio 987 sq.  
 non tamen ex census solutione potest iua aduocatae probari 989  
 extinctio monasterio extinguitur census protectionis vel etiam libertatis causa promissus ibid.  
 Episcopi variis de causis census exege- runt 990  
 Principes eundem multis ex capitibus exegerunt 991  
 nobiles census a rusticis exigunt, Brand- weinblasenzins, Schutz- und Haus- genossen - Geld 992 sq.  
 census vini adusti debetur domino iuri- dictionis 993. census agricolationis f. Leibpfennige, Leibhede, ibid.  
 patroni ecclesiae a se fundatis tales cens. imposuerunt 994  
 praestant etiam census parochi praelato, cuius beneficio ecclesia per vnionem iuncta 995  
 census precariorum 996  
 census reservatus in memoriam pristini domini 997 sq.  
 census in frumento quomodo praestan- dus si mensura incerta 999  
 census in moneta 1000  
 si monetae quantitas, non autem certa numerorum species promissa, mutata moneta etiam deterior hodierna praestari potest 1001. huius opinionis diffi- cultates et obiectiones diluuntur 1002. temperatur sententia 1002 sq.  
*Census probatio.*  
 in ea praeferruntur instrumenta testi- bus IV, 221  
*Ceres sigilla.*  
 quomodo coloribus dilierant et effecta? IV, 306 sq.  
*Cerium.*  
 et incertum quo sensu dicatur? I, 144  
*Certitudo facti.*  
 absoluta, facti vel rei operatur scientiam IV, 147

moralis certitudo operatur fidem et opi- nionem vt adfersioni quis adfentiri co- gatur ibid.  
 gradus certitudinis summus certitudi- nem moralem operatur 148  
 infimus leuem opinionem, quorsum sa- ma pertinet ibid.  
 medius veritati propius accedit, non ta- men dubio caret ibid.  
 hi gradus in recta ratione fundati 148 sq.

## Certioratio.

in omnibus contractibus necessaria II, 337.  
 vulgo in renouaciatione iuriam hoc plerique negant 338. sed falso, cum negotia titulia non nisi vera et certa scientia perfici possint, vt subsistant 339  
 certioratio personis ius ignorantibus sa- da non praesumitur, cum rea facti sit II, 361  
 iurata exceptionum renouaciationi nihil no- cet, si certioratio non antecesserit 345

## Cessio.

nominis a Iudaeo contracti, Christianis facta non valet II, 252  
 aliud dicendum, si primum nomen a Christianis Iudaeo cessum, et ab hoc denuo Christiano cedatur ibid.  
 interdum fingitur, ac si nomina primum a christianis contracta ibid.  
 nemo tertio adquirir I. R. hinc ad iura sti- pulantis in tertium transferenda ces- sione opus II, 280. 283 sq.  
 Imperatores ob ingentes cessionis diffi- cultates iis quorum nomine contractus inuitos plenius prospexerunt 289  
 hinc D. Pius actionem utilem conceffit 290  
 ex contractu emtionis a procuratore ini- to ob manifestam voluntatem dominus sine cessione actione utili agebat 291  
 etiam si reclamaret procurator, modo vt mandatarius egerit in causa domini 292 sq.  
 actio utilis nullam cessionem in iure de- siderabat et iniuto contrabente insti- tuti poterat 294 sq.  
 de interpretanda cessione nominis II, 399

Rr rr 2

Charra

# INDEX REALIS.

## *Charta blanca.*

non obligat, nisi ex praelectione adpareat, eam secundum voluntatem subscribentis conceptam 353  
hinc blanquetum alicui datum non habet vim mandati, nisi quatenus ea quae inserta sunt, mandanti cognita et intellecta sint 354

## *Christiani.*

virtutes primorum Christianorum VI, 194 sq.  
summum eorum studium remittendi offensiones ibid.  
studium humilitatis 195  
abnegatio sui ipsius 196  
patientia ibid.  
Christianis imputatur ab Ethnicis odium generis humani 198  
Christianus alienus esse ab iniuria debet ibid.  
et illatam iniuriam non vindicare ibid. 203  
Christianis non licet coram iudice postulare reparationem iniuriae 208  
a Christianis facta remissio seria semper esse debet, omnemque vindictam excludere 245 sq.  
Christianos contra delatores insigni privilegio munivit Traianus 281  
a Christianis non probata immanis domesticorum Romanorum potestas 394  
Lactantio teste 395  
Christiani severe puniebant abactiones partuum ibid.

## *Cicero.*

eius consilio iurisprudentia adhibita interpretatione logica humanior reddita I, 43  
logicae interpretationis fautor I, 34. not. a)

## *Cincia Lex.*

mancipationem vel traditionem in donatione requirit I, 226  
occasionem dedit legi Anastasianae II, 250

## *Civitas.*

adquisitio iuris civitatis evidens est argumentum quiescentis domicilii III, 710  
illis usurae ex mutuo vi pacis dehebentur IV, 115

## *Clausula.*

sensus clausulae, bis auf einen ledigen Anfall, ex l. G. II, 440

## *Clausula codicillaris.*

olim ex usu verborum directiorum in testamentis non subintelligebatur I, 116

## *Clausulae contrarium.*

non praelectae non obligant II, 352

## *Clausula salutaris.*

eius effectus in eo quoque situs, ut vitium libelli alternatim tollat II, 201  
eius intellectus et vires II, 607. in processu ordinario ibid. et p. 608. in processu summario 609. quando hodie clausula salutaris effectum habere possit? 610. deficiente omni remedio negatur imploratio officii iudicis 611. multi tamen iuris canonici principis decepti eam suadent 611 lqq.  
eius ratio non habetur in reiectione libelli inepti 651

## *Clericus.*

clerici et laici in iure canonico in diversissimo statu constituti sunt V, 2  
hinc diversis etiam iuribus videntur 2  
in primitiva tamen ecclesia haec iurium diversitas ignorata 3. quando ea enata fuerit praesertim circa successionem 4  
quinam clericorum nomine veniant? 4  
monachi inter clericos relati contra rationem primi eorum instituti 5  
olim clerici a testamentatione non exclusi 6  
primus Augustinus privato ausu contra canones illis qui in communi vita cum eo vivebant, testamenta interdixit 6  
crescente clericorum avaritia restricta eorum testamentis factio. 7  
praesertim cum reditus ex bonis ecclesiasticis percepti pauperum esse crederentur ibid.  
clerici monachorum mores assumerunt VI, 38  
ad plures regulas sub poena adstricti sunt ibid.  
clerici olim fiebant irregulares, qui sanguinis poenam decernebant 45  
deposita



# INDEX REALIS.

deposita qualitate clericali matrimonia  
inire possunt 1,893  
ad hos quasi milites iura beneficiorum  
tracta 11,941  
olim ex bonis communibus vivebant 942  
bona clericorum inalienabilia facta tem-  
pore Iustin. 943  
hinc beneficiorum conditio iis fere gene-  
ratim adplicata ibid.  
magna auctoritas sacerdotum apud vete-  
res gentes maximis abutibus ansam de-  
dit 111,61  
magna etiam Pontificum veteris Romae  
auctoritas 62  
inde clericorum veneratio apud Christia-  
nos pietatis praesumptione captos 63  
hinc orta sunt sub Imp. iudicia eccle-  
siastica 64  
clericis plura privilegia concessa, quibus  
deinde abusi 65  
Constantinus M. independentiae cleri-  
calis fundamenta iecit ibid.  
nimia clericorum beneficia hierarchiam  
pepererunt 111,66 sq. auxit Pontifex  
65. et contrarias consuetudines abro-  
ganit 69  
auctoritae hae praerogativae ex iure cano-  
nico 69. et ab ipsis Imp. confirma-  
tae 70  
per reformationem valde imminutae, vt  
tamen plura supersint 71  
de foro clericorum inter Catholicos  
111, 78 sqq. inter Protestantes 83 sq.  
negotiat, clericis interdicta 102  
an clerici negotiantes privilegium fori  
amittant? ibid.  
qua ciues LL. Principum tenentur 111,121  
ad materialia processus in foro civili  
obligantur 123  
superest tamen denunciatio euangelica  
ibid.  
dignitate particulari gaudent 139  
milites sunt caelestis militiae 148. male  
tamen privilegia militum ad eos adpli-  
cantur 111, 149  
*Clericus debitor. cf. forum priuileg. cler.*  
clericorum debitorum multa privilegia  
ex iure can. 111,107

clericus ex cambio conueniri potest, nisi  
vbi aliud statutum 108 sq.  
in Saxonii clericis vsus cambii prohibi-  
tus 109. adeoque ipsorum cambia  
tantum vt chirographa valent 110.  
quod etiam ad cambia ante clericat-  
um data pertinet ibid. clericos ex  
fideiussione teneri vulgo negant, iis-  
que iura seminarum tribuunt 111  
quod tamen in genere statui nequit nec  
de iure canonico 112  
clerici pro aliis clericis fideiubere pos-  
sunt 112. non autem pro rebus sae-  
cularibus 113  
fideiussio clericorum non est ipso iure  
nulla ibid.  
multo minus inter Protestantes 114  
clerici potissimum apud Protestantes non  
sunt liberanda a nexu fideiussionis 114  
sunt tamen fideiussiores inidonei ob pri-  
vilegium fori 115  
clerici ex conductione alienarum posses-  
sionum obligari nequeunt 116. et  
ob conductionem saecularium posses-  
sionum increpati ibid.  
quod tamen hodie secus 117  
mediocres fundos hodie recte condu-  
cunt 118  
an inuentario non confecto vltra vires  
hereditatis teneantur 111,119  
mercatorum libri contra illos semiplene  
probant 120. cur libris mercatorum  
contra clericos nulla fides habenda  
121  
an exceptio N. N. P. illis perpetuo com-  
petat 121. an in illa ius civile muta-  
tum 122  
obstatio se obligare possunt vbi adhuc in  
vsu 125 sq.  
consultum tamen est, clericis ea prohi-  
beri 127  
fundamentum obstagii in iure canonico  
ibid. sq.  
in clericum alienari nequit 129 sq.  
debitor tamen monasterium ingrediens  
ab aere alieno non liberatur 129  
bona propria oppignorare possunt 130  
an de rebus licite disponant 131  
credito-

# INDEX REALIS.

creditorum in fundos immitti possunt, aut illi sequestrantur 132  
 fundus ecclesiasticus in compensationem debiti tradi potest 132  
 executio contra debitorem clericum quomodo facienda 133  
 an successor clerici vniuersa clerici debita soluere debeat 134  
 an ex redditibus anni gratiae 136 sqq.  
 ecclesia succedens soluere debet 138  
 Praelatorum obaeratorum recursus ad Papam 140  
 qui ipsis redditus ex beneficiis vacantibus concedere potest 141  
 etiam in Germania non obstantibus Concordatis 142. idem Principibus protestantibus licet 143  
 an clericis beneficium competentiae tribuendum 143 sq. illud negatur 145.  
 nec Papae intentio fuit, hoc beneficium clericis dare 147  
 ex consuetudine clericis hoc beneficium habent 149. quae ad hanc consuetudinem requiruntur 150 sq.  
 aequitas beneficii competentiae clericis 150  
 non pertinet illud ad clericos minorum ordinum 150  
 an beneficio huic renunciari possit 153.  
 effectus renunciationis 154  
 renunciatio non colligitur ex iuramento 155  
 beneficium cessionis quousque renunciari possit 155  
 quando cesset beneficium competentiae 156  
 est beneficium personalissimum 156  
 quid si clericis nomine ecclesiae se obligauerint 157  
 personis clericorum priuilegiis non gaudentibus non competit beneficium competentiae 157  

*Clima.*

 diuersae regiones ex diuersitate climatum 1, 271 sq.  
 item mores 274  
 inde natae diuersae leges 274  
 clima quid sit? 275

plerumque quaelibet regio ita dicitur 278. not. k)  
 fundamentum diuersitatis iurium ex diuersitate climatum 276  
 pubertas maturior Italiae, serior apud Germanos hinc differentiae aetatis legitima connubialis 278 sq.  
 nulla olim fenum matrimonia Romae, secus in Germania 280 sq.  
 tutela citius finiebatur apud Romanos quam in Germania 282  
 agri comparandi diuersitas ex diuersitate climatis Romae et in Germania 284 sq.  
 — in Italia in quinquennium locabantur. 1, 285. secus in Germ. 286  
 — Paulus II. agros ecclesiasticos ad tres annos tantum locari vult, quod in Germ. vsum habere nequit 287  
 hinc differentia I. R. et G. in remissione mercedis 288 sq.  
 relocatio tacita I. Rom. in annum, I. Germ. in tres annos facta censetur 288  
 ex climatis Italici ratione petita dispositio I. F. L. de fructibus vltimi anni 1, 290 sqq. non ex diuersitate iurium anni 295

## *Olypeis.*

illorum vsus solis militaribus tribuebatur 1, 335. erat nobilitatis signum ibid. not. u)

## *Codicilli.*

codicilli proprie denotant epistolam scriptam V, 110  
 quatenus hac vox ad vltimas voluntates adplicata fuerit 111  
 codicilli origine sua nihil aliud erant, quam epistolae ibid.  
 promiscue in legibus epistolae nominantur 112  
 codicilli et epistola fideicommissaria non differunt 113 sq. nec ratione modi et formae aliqua differentia adest, quod contra Manticiam euincitur 115  
 codicilli ad heredem scribi dicuntur 116.  
 et per modum epistolae scribi solent 116  
 hinc

# INDEX REALIS.

- hinc hereditas fideicommissaria et non directa in codicillis relinquitur 117  
non tamen quaevis litterae sunt codicilli 118  
codicilli possunt dirigi ad ipsum legatarium vel fideicommissarium 119  
ab initio testamento confirmabantur 119  
haec confirmatio non quidem necessaria, sed tamen utilissima 120 sq.  
olim in codicillis ad testamentum factis testes non requirebantur 124  
patet hoc ex origine codicillorum 124.  
et ex legibus 125 sq. nec obstat L. 8. §. 4. de iure codic. 127  
in codicillis ab intestato nulli olim testes necessarii 127  
sensim nova forma codicillis superaddi coepit 128  
testes primum in codicillis ab intestato requisivit Constantius 129  
tempore Theodosii M. testes iam fuisse necessarios non evineitur ex L. 22. C. de fideic. 130. nec tempore Theodosii quid hac in re mutatum 131  
tempore Iustiniani testes generaliter requisitos fuisse statuunt 131  
codicilli non confirmati quinque testes ex lege Iustiniani requirunt 132. non tamen confirmati 133  
confirmati non comprehensi sub L. ult. §. ult. C. de codic. 134. quae sententia et praxi et iuri Iustiniano respondet 134 sq.  
sufficit si confirmati sint codicilli in testamento nuncupatio 139 hinc subfiteri potest dispositio, cui clausula codicillaris adiecta, licet testes quinque deficiant 140  
interdum testes per accidens necessarii sunt, veluti in codicillis coeci, quo casu duo sufficiunt 141  
Interdum nec codicilli ab intestato testes requirunt, veluti in casu L. ult. C. de fideic. 143. quae lex nil nisi meros codicillos nuncupativos continet 144.  
fundamentum huius legis eruitur 145 sq. non praecise requiritur, ut testator sermonem dirigat ad heredem 147. valent omnino hi codicilli absque testibus 147. an iuramentum sit necessarium, si praeter heredem duo vel tres adfuerint testes 148  
codicilli principi oblati valent absque testibus 149  
iudicialiter facti codicilli valent absque testibus 150  
similiter codicilli militares ib. testamentum tamen militis institutionem requirit 151  
testes haud necessarii, si codicilli in castris fiant 152. vel si paganus in hospitio codicillos fecerit 153  
codicilli tempore pestis conditi an testes requirant? 154  
quando pater per codicillos inter liberos disponit, testes non requiruntur 155  
codicilli in favorem patrum causarum facti testes non requirunt 156  
quatuor sunt modi conficiendi codicillos Praef. V, 4  
codicilli fiunt vel ab intestato vel ad testamentum 5  
ad testamentum factorum tres species sunt ibid.  
quid sint codicilli per fideicommissum confirmati? 6. dicuntur etiam epistolae fideicommissariae 7  
effectus codicillorum ab intestato 8  
codicilli ad testamentum facti sunt accessio testamenti 9. hinc sequuntur ius testamenti ibid.  
non confirmati tamen non habentur pro parte testamenti 10. ius tamen testamenti sequuntur, h. e. cum ipso cadunt 11  
quid in codicillis confirmatis relinqui possit et quare? ibid.  
quaedam relicta in codicillis non valebant, nisi virtute confirmationis in testamento factae 12 sq. spectandum ergo tempus confirmationis 13. 14  
codicilli testamento priores quatenus valeant? 15. videndum semper, an testator ab eis recedere noluerit 16  
exaequatio legatorum et fideicommissorum vix concernit legata et fidei-

# INDEX REALIS.

creditors in fundos immitti possunt, aut illi sequestrantur 132  
 fondus ecclesiasticus in compensationem debiti tradi potest ibid.  
 executio contra debitorem clericum quomodo facienda 133  
 an successor clerici vniuersa clerici debita soluere debeat 134  
 an ex redditibus anni gratiae 136 sqq.  
 ecclesia succedens soluere debet 138  
 Praelatorum obaeratorum recursus ad Papam 140  
 qui ipsis redditus ex beneficiis vacantibus concedere potest 141  
 etiam in Germania non obstantibus Concordatis 142. idem Principibus protestantibus licet 143  
 an clericis beneficium competentiae tribuendum 143 sq. illud negatur 145.  
 nec Papae intentio fuit, hoc beneficium clericis dare 147  
 ex consuetudine clerici hoc beneficium habent 149. quae ad hanc consuetudinem requiruntur 150 sq.  
 aequitas beneficii competentiae clerico 150  
 non pertinet illud ad clericos minorum ordinum 150  
 an beneficio huic renunciari possit 153.  
 effectus renunciationis 154  
 renunciatio non colligitur ex iuramento 155  
 beneficio cessionis quousque renunciari possit 155  
 quando cesset beneficium competentiae 156  
 est beneficium personalissimum 156  
 quid si clerici nomine ecclesiae se obligauerint 157  
 personis clericorum privilegiis non gaudentibus non competit beneficium competentiae 157  
*Clima.*  
 diuersae regiones ex diuersitate climatum 1, 271 sq.  
 item mores 274  
 inde natae diuersae leges 274  
 clima quid sit? 175

plerumque quaelibet regio ita dicitur 278. not. k)  
 fundamentum diuersitatis iurium ex diuersitate climatum 276  
 pubertas maturior Italici, ferior apud Germanos hinc differentiae aetatis legitimae connubialis 278 sq.  
 nulla olim senam matrimonia Romae, secus in Germania 280 sq.  
 tutela citius finiebatur apud Romanos quam in Germania 282  
 agri comparandi diuersitas ex diuersitate climatis Romae et in Germania 284 sq.  
 — in Italia in quinquennium locabantur. 1, 285. secus in Germ. 286  
 — Paulus II. agros ecclesiasticos ad tres annos tantum locari vult, quod in Germ. vsus habere nequit 287  
 hinc differentia I. R. et G. in remissione mercedis 288 sq.  
 relocatio tacita I. Rom. in annum, I. Germ. in tres annos facta censetur 288  
 ex climatis Italici ratione petita dispositio I. F. L. de fructibus victimi anni 1, 290 sqq. non ex diuersitate initii anni 295

## *Clypeus.*

illorum vsus solis militariis tribuebatur I, 335. erat nobilitatis signum ibid. not. u)

## *Codicilli.*

codicilli proprie deuotant epistolam scriptam V, 110  
 quatenus hac vox ad victimas voluntates adplicata fuerit 111  
 codicilli origine sua nihil aliud erant, quam epistolae ibid.  
 promiscue in legibus epistolae nominantur 112  
 codicilli et epistola fideicommissaria non differunt 113 sq. nec ratione modi et formae aliqua differentia adest, quod contra Mantiam euincitur 115  
 codicilli ad heredem scribi dicuntur 116.  
 et per modum epistolae scribi solebant 116  
 hinc

# INDEX REALIS.

- hinc hereditas fideicommissaria et non directa in codicillis relinquitur 117  
non tamen quævis litteræ sunt codicilli 118  
codicilli possunt dirigi ad ipsum legatarium vel fideicommissarium 119  
ab initio testamento confirmabantur 119  
hæc confirmatio non quidem necessaria, sed tamen utilissima 120 sq.  
olim in codicillis ad testamentum factis testes non requirebantur 124  
patet hoc ex origine codicillorum 124.  
et ex legibus 125 sq. nec obstat L. 8. §. 4. de iure codic. 127  
in codicillis ab intestato nulli olim testes necessarii 127  
sensim nova forma codicillis superaddita coepit 128  
testes primum in codicillis ab intestato requisivit Constantinus 129  
tempore Theodosii M. testes iam fuisse necessarios non evincitur ex L. 22. C. de fideic. 130. nec tempore Theodosii quid hac in re mutatum 131  
tempore Iustiniani testes generaliter requisitos fuisse statuunt 131  
codicilli non confirmati quinque testes ex lege Iustiniani requirunt 132. non tamen confirmati 133  
confirmati non comprehensi sub L. ult. §. ult. C. de codic. 134. quæ sententia et praxi et iuri Iustiniano respondet 134 sq.  
sufficit si confirmati sint codicilli in testamento nuncupatio 139 hinc subsistere potest dispositio, cui clausula codicillaris adiecta, licet testes quinque deficiant 140  
interdum testes per accidens necessarii sunt, veluti in codicillis coeci, quo casu duo sufficiunt 141  
interdum nec codicilli ab intestato testes requirunt, veluti in casu L. ult. C. de fideic. 143. quæ lex nil nisi meros codicillos nuncupativos continet 144  
fundamentum huius legis eruitur 145 sq. non præcisè requiritur, ut testator sermonem dirigat ad heredem 147. valent omnino hi codicilli absque testibus 147. an iuramentum sit necessarium, si præter heredem duo vel tres adfuerint testes 148  
codicilli principi oblatis valent absque testibus 149  
iudicialiter facti codicilli valent absque testibus 150  
similiter codicilli militares ib. testamentum tamen militis institutionem requirit 151  
testes haud necessarii, si codicilli in castris fiant 152. vel si paganus in hostico codicillos fecerit 153  
codicilli tempore pestis conditi an testes requirant? 154  
quando pater per codicillos inter liberos disponit, testes non requiruntur 155  
codicilli in favorem piarum causarum facti testes non requirunt 156  
quatuor sunt modi conficiendi codicillos  
Præf. V. 4  
codicilli sunt vel ab intestato vel ad testamentum 5  
ad testamentum factorum tres species sunt ibid.  
quid sint codicilli per fideicommissum confirmati? 6. dicantur etiam epistolæ fideicommissariæ 7  
effectus codicillorum ab intestato 8  
codicilli ad testamentum facti sunt accessio testamenti 9. hinc sequuntur ius testamenti ibid.  
non confirmati tamen non habentur pro parte testamenti 10 ius tamen testamenti sequuntur, h. e. cum ipso cadunt 11  
quid in codicillis confirmatis relinquere possit et quare? ibid.  
quædam relicta in codicillis non valebant, nisi virtute confirmationis in testamento factæ 12 sq. spectandum ergo tempus confirmationis 13. 14  
codicilli testamento priores quatenus valeant? 15. videendum semper, an testator ab iis recedere noluerit 16  
exæquatio legatorum et fideicommissorum vpicè concernit legata et fidei-

# INDEX REALIS.

fideicommissa in iisdem relicta, non  
 alia. 17  
 non ergo sublatum discrimen inter codi-  
 cillos confirmatos et reliquos ibid.  
 sollemnitas codicillorum olim nulla 18  
 testes olim haud necessarii, nisi probatio-  
 nis causa 19  
 haec probatio tamen minus necessaria,  
 si de fide codicillorum aliunde consta-  
 ret, veluti per agnitionem 20  
 sollemnitas codicillorum iure nouo data  
 ad non confirmatos vnice restringen-  
 da 21  
 intuitu confirmatorum ius antiquum ser-  
 uatum 22  
 nec constitutio Theodosiana immutauit,  
 quae de ultimis voluntatibus iure spe-  
 ciali sunt constituta 23. praesertim  
 cum codicilli confirmati adhuc pro  
 parte testamenti habeantur 24  
 falsum est, exaequatis legatis et fidei-  
 commissis omne discrimen codicillo-  
 rum confirmatorum et non confirma-  
 torum sublatum esse 25. 26  
*Cocci.*

in testamento coeci praelectio omnino  
 necessaria IV, 904  
 quod sanae rationi omnino conforme, 905  
 vtrum testamenta coeci sint nuncupata? 906  
 Imp. Leo perperam fustulit praelectio-  
 nem in testamentis coeci 907  
 praelectio etiam necessaria est in testa-  
 mento coeci priuilegiato 908  
 quidam interpretes eam necessariam esse  
 negant, sed infirmis rationibus, 909 sq.  
 in codicillis coeci duo testes necessarii  
 V, 141

## Codibans.

eius poena a Iustiniano sublata I, 281  
*Coemeteria.*  
 sunt pars accessoria templorum, I, 575.  
 principis dispositioni subsunt qui circa  
 sepulcrum in iis recte dispensat, 575  
 nulla apud antiquos Christianos loca pu-  
 blica sepulturae destinata II, 1017  
 saec. VI. et VII. frequentiores in templis  
 sepulturae et iuxta muros templorum  
 1018 sq.

saec. IX. X. sepulturae in templis probi-  
 bitae 1020  
 coemeteria tum fuerunt in qualibet pa-  
 rochia circa templa 1021  
 multi etiam circa capellas, extra urbem  
 sepulti ibid.  
 hinc desuit sepultura in propria fun-  
 dis 1022  
 religionem coemeteriis adscripserunt  
 Christiani ob benedictionem episco-  
 pi 1023  
 ritius benedicendi coemeteriis non tam  
 antiquas quam vulgo perhibetur, 1024  
 iure canonico coemeteriorum constructio  
 episcopis adscribenda 1025  
 in sensu iuris canonici apud nos non fuit  
 res religiosae, 1025. sed res vniuer-  
 sitatis, 1026. hinc multis caremus  
 canonistarum tris 1027  
 reliquias benedictionis coemeteriorum  
 pontificias seruauit Saxonia electo-  
 ralis 1028  
 cura coemeteriorum Principibus prote-  
 stantibus non ex iure episcopali sed  
 territoriali competit 1029  
 cura coemeteriorum competit magistra-  
 tui politico et patrono, interdum ad-  
 ministratori ecclesiae, 1030. magi-  
 stratu oppidano, 1031. maxime si  
 coemeteria non sint accessoria templi  
 ib. sed necdum denegandum, si magi-  
 stratus est patronus ecclesiae 1032  
 consistoriis ergo non indistincte haec cu-  
 ra vindicanda 1033  
 patroni ecclesiarum ruralium sibi curam  
 coemeteriorum vindicare ei noua ex-  
 struere possunt, 1033. vt tamen haec  
 erectio in neminis praedictum ver-  
 gat, 1034  
 nonnunquam haec cura per indirectum  
 ad consistorium deferitur 1034  
 nobilibus praesertim si ius patronatus ha-  
 bent, licet priuata erigere sepulcra iux-  
 ta castra sua 1035  
 quid Protestantibus liceat sub Catholicis  
 in erigendis coemeteriis? 1036  
 quid Catholicis sub Protestantibus 1037  
 Principis confirmatio ad coemeterii erec-  
 tionem

# INDEX REALIS.

tionem securius adhibetur, 1037 hæc  
tamen ius asyli non tribuit, 1038. li-  
cer qualitem bonorum ecclesiastico-  
rum coemeteriis det ibid.  
vbi sita esse debeant? intra vrbes sepeli-  
ri non fuadendum 1030  
nec templa instar coemeteriorum habenda  
ibid.  
subditi cogi possunt ad vendendos fun-  
dos, vt ex illis coemeteria fiant, 1040  
ad fontus singuli de vniuersitate contri-  
buunt ibid.  
iurisdictio tribuitur ei qđi habet curam  
coemeterii, si ipse sit iurisdictioe prae-  
ditus 1041  
non ergo indistincte Consistorio ibid.  
denegatio sepulturae est iniuria et poe-  
nam continet II, 1043

## Coemptio.

coemptionis ratio indagatur IV, 727  
vxoꝝ per coemptionem in potestatem ma-  
riti deueniebat, eique adquirebat, 728

## Cognatio.

vel ciuilis est vel naturalis, I, 594 sq. re-  
gula de gradibus iure ciuili prohibitis  
595. an L. Mosaica de hac prohi-  
bitione valeat, 596. vtrum perso-  
nas tantum, an gradus etiam similes  
prohibeat, 597 sq. non gradus sed  
personas respicit 599 sq.

## Cognitiones extraordinariae.

dicebantur, si praetor ipse non dato iu-  
dice pedaneo iudicabat, II, 603. inde  
hodie implorationes officii iudicis  
ortae 604

## Cognitores.

dicebantur qui praesentis litigatoris cau-  
sam vt suam h. e. veluti domini litis  
tuebantur II, 459  
his opponuntur procuratores, qui absen-  
tum causas tueantur, ib, et p. 460. 516

## Collatio bonorum.

collatio bonorum praesertim inter coniu-  
ges nitor communione bonorum in-  
ter coniuges, V, 263. et legibus,  
quae ei ex parte derogarunt, 264.  
qua in re ius ciuile et Saxonicum dif-  
ferunt 265

Tom. VI.

quid sit collatio in genere? 265  
quid denotet in specie et imputatio? ibid.  
interdum conducit imputare, interdum  
conferre 266  
criterium imputationis 267  
quaenam a viduis iure Saxonico sint con-  
ferenda 271  
modis computandi legitimam et portio-  
nem statutariam 272  
quaenam sint contraria collationi? 273

## Collationes.

decisionum commendantur, I, 695. 716  
Collisio.

explicatio vocis collisionis IV, 244  
oritur ex generalitate, 262. ex rationem  
diuersis gradibus, 263. ex varietate  
circumstantiorum 264

## Collisio documentorum.

instrumentis ab eodem prolatis sibi aduer-  
sis omnis fides adimenda IV, 232  
modo repugnantium instrumentorum  
productio ab vno eodemque fiat, 233  
sin ab eo, cui ius ignorare licet, produ-  
ctio fiat, restitutio locum habet, 234  
an idem dicendum, si in vno eodemque  
instrumento repugnantia deprehen-  
dantur? 235  
in collisione instrumentorum publicum  
praefertur priuato 236  
protestatio, se instrumentum tantum in  
capitibus vtilibus produxisse, produ-  
centi non prodest 236  
videndum tamen, an reuera sibi contra-  
dicant, aut tantum derogent 238  
si collisione instrumentorum a diuersis pro-  
ductorum deprehenditur, ad dignita-  
tem notarii non respiciendum 238  
publicum tamen et hic praesferendum pri-  
uato, 239. respiciendum ad causam  
fauorabilem, ibid. et ad verisimili-  
tudinem 240  
pronunciandum semper contra eam, qui  
probare debet 240

## Coloni.

qui ita apud Romanos vocati? Praef. T.  
I, p 19  
fere in omnibus cum hominibus propriis  
conueniunt ibid.  
Ss 11  
suandis

# INDEX REALIS:

fundis in deuictis prouinciis colendis se  
suosque lege perpetua addicebant, 20  
coloni ergo praediis non hominibus ad-  
stricti ibid.  
absque praediis non alienabantur ibid.  
extra obligationem colonariam domino  
haud obnoxii 21  
hinc omnium iurium in republica capa-  
ces, et liberi erant ibid.  
ratione personae erant ingenui 22  
hinc conditio hominum priorum inde  
non deducenda ibid.  
differentia colonorum et hominum pro-  
priorum 23  
iura ergo colonorum Romanorum non  
sunt iura nostrorum hominum proprio-  
rum 24

## Colonia.

a municipio dissent I, 14  
Zernensium in Daciis deducta 6  
Patauicensis 10  
Daciae erant Italici iuris ibid.

## Coloniae Daciae.

verba Vlpiani de iis emendata in L. I. §.  
9. de cens. 1, 5  
1) Zernensium, 6. 2) Zernice-  
gethusa seu Vlpian, 7. 3) Nepo-  
censis, 9. 4) Apulensis, 9.  
5) Patauicensis 10

## Colonus.

seruilis erat conditionis et eum praedio  
vendebarus I, 822  
de foro coloni conductoris, vid. Domici-  
lum et Forum colonor.

## Comes.

an Vicarii Imperii secula equitum con-  
ferre possint? II, 77

## Comitatus.

an de assodialibus in possessione Senatus  
Imp. Aul. exclusa Camera ius dicat, I,  
1024. rationes pro utroque tribuna-  
li adducuntur 1025

## Commissarius.

pro abbreviando processu iudex ex offi-  
cio potest constituere commissarium  
II, 676  
ex regula subdelegare nequit, quatenus  
grauitas causae personae industriam  
requirit II, 725

## Commodatum.

commodant commodato textio non ad-  
quirebat II, 280

## Communio bonorum.

admodum tributa haec doctrina admixtis  
Iur. R. principiis, I, 367  
hinc octa doctrina de usufructu materno  
statutario 368  
inter coniuges nascitur de iure facta con-  
fessionem thalami IV, 572  
Communio bonorum coniugalium cf. aet alie-  
natio coniugum.

communio bonorum coniugalium Roma-  
nis incognita IV, 595  
in Germania varia eius documenta super-  
sunt 596, 828  
communio singulis interdicta vi alie-  
natio 597

cuius iuris antiqui usus amplissimus adhuc  
superest 598 sq.  
fundamentum huius iuris ex Tacito et  
moribus vxorum Germaniae, a mori-  
bus vxorum Rom. diuersis illustratur  
600

Romanorum vxores quidquid habebant,  
a marito accepisse videbantur 601  
nec amplius secundum mores antiquos  
integriores vivebant, 602. hinc nec  
Romanae vxores ad quaelibet coniuga-  
lem sibi adferre poterant, 603. quod  
perperam moribus Germanis applica-  
tor 604.

multae tamen vrbes nuncium miserunt  
iuri patrio 608, 829  
communio bonorum coniugalium est vel ab-  
soluta vel secundum quid talis, 609  
illa omnia bona, haec quaedam tantum  
comprehendit 610, 829 sq.

interdum ad quaelibet coniugalium tantum  
communis, 611. quod iure Mulli-  
ano, Badensi et Leodicensi illustratur  
612 sq.

haec communio non explicanda est ex  
societate quaestuarium vel negotiatoria  
615. quod contra Lauterbachium  
vincitur 616 sq.  
communio non consensu, vt societas, sed  
legis dispositione nascitur 618  
nec



# INDEX REALIS.

neca diuisione ad communionem argu-  
mentandum IV, 619  
singuli non pro parte obligantur, vt in  
societate 620  
hinc a societate quaestuaria ad commu-  
nionem male argumentatur ibid.  
quaenam proprie ad adquisita coniuga-  
lia pertineant 621  
Hamburgi obtinet communio omnimoda  
inter coniuges 622: 831 sq.  
quod perscipi potest ex diuisione cum li-  
beris vel cognatis, 623. et alimen-  
tis tempore luctus percipiendis, 624  
inde fuit communio aeris alieni inter  
coniuges Hamburgenses 626  
in absoluta communione vxor simpliciter  
ex aere alieno mariti obstringitur, 627.  
in temperata tantum aer alienum tempore  
coniugii durantis contractum  
agnoscere debet 628  
extra concursum simpliciter coniux Ham-  
burgensis ex aere alieno alterius obli-  
gatur, 628. quod ex iure veteri il-  
lustratur, 629. itemque ex iure ho-  
dierneo 630  
ad debita liberorum expungenda pater  
tamen non obligatur, etiamsi conscia  
matre contracta sint 631  
Si debitum facta diuisione emergit, mari-  
tus adhuc in solidum tenetur, saluo ta-  
men regressu contra heredes vxoris 632  
vxor etiam facta diuisione adhuc in soli-  
dum tenetur, etiamsi maritus solus con-  
traxerit 633  
nec aliud iure Hamburgensi statutum,  
635. quod contra Menium ex natura  
communione legalis euincitur, 636 sq.  
Coniuges tamen vel heredibus regressus  
non datur, nisi debitum in diuisione  
omissum esse doceatur 639  
olim etiam moto concursu communio ae-  
ris alieni obtinuisse videtur 641  
Recessus a. 1528 primum distinxit inter  
debita matrimonialia et non matrimo-  
nialia 642  
si bona fide contractum matrimonium,  
vxor non tenetur pro debitis ante ma-  
trimonium contractis 644

idem dicendum si vxor a marito obaera-  
to est decepta 645  
verba maxime ambigua: *vor die Schuld  
so verbins gemacht*, explicantur, et  
duo casus fallaciae exponuntur 646 sq.  
de matrimonio tamen, non de sponsali-  
bus quaestio est 648  
nil interest matrimonium an improle  
fuerit vel non 649  
vxoris tamen sortem maritus sine con-  
sensu proximorum agnatorum non alie-  
nat ibid.  
si bona fide initae nuptiae, moto concur-  
su vxoris bona quaecumque subhastan-  
tur pro mariti debitis 650  
nec interest, quomodo adquisita fuerint.  
Cedendo tamen omnia bona credito-  
ribus liberatur 651  
quidquid vxor post mortem mariti adquiret  
ad concursum non trahitur 652  
idem obtinet, si maritus ob aes alienum  
discessit vel si a consanguineis rursus  
dotata fuerit ibid.  
aliud est, si secundo nubens mariti primi  
bonis se immiscuit 653  
vxor moto concursu illata repetere nonquit  
ibid.  
matrimonium tamen debet esse consum-  
matum consensione thalami, 654  
quae non ex iure canonico, sed mo-  
ribus Germanicis deriuanda 655  
aes alienum tempore desponsationis con-  
tractum huc non pertinet 656  
quid in matrimonio nullo ex impotentia,  
et putatio oblineat 657  
aes alienum debet esse constante matri-  
monio contractum ibid.  
maritus etiam multas pro vxore delin-  
quente soluit 658 sq.  
in casu tamen confiscationis vxor ad diui-  
sionem cum fisco prouocare potest  
660  
debita matrimonialia etiam nouata com-  
prehendant, 661. vel si ex nouo cre-  
dito aes alienum antiquum solum  
663  
aliud dicendum, si dies vuerit vel con-  
ditio extiterit nuptiis sequutis ibid.  
S: 11 2 non

# INDEX REALIS.

non distinguitur, vtrum debitum sit sociale, an non sociale 664  
 an etiam debita funebria hoc pertineant? ibid.  
 ob debita ante nuptias contracta vxormoto concursu non tenetur, sed exstantia vindicat 665  
 quoad paraphernalia creditoribus anterioribus non praefertur, nec quoad dotem ibid.  
 pactis tamen dotalibus communio tolli potest, 666. et ius commune tum probatur 832

## Communio ecclesiastica.

consistit potissimum in communicatione orationis et omnis sacri commercii, II, 1046  
 oblationes in sacrificium versae et nomina offerentium inter preces recitata 1047  
 hinc communio precum orta ibid.  
 ab hac excluduntur eieci 1048  
 communione precum ecclesiae priuari iustus videbatur 1050  
 quod accidebat grauius delinquentibus et eieci ibid.  
 quorum oblationes non recipiebantur 1051  
 perfectissima communio ex eucharistia et oblationibus cognoscebatur 1051  
 inde poenitentes ante mortem absolutionem magnopere optabant, 1052. vt in atrio ecclesiae sepeliri possent et precibus ecclesiae frui 1053  
 inde nata regula iuris: quibus non communicamus viuis, iis nec defunctis communicare debemus 1054  
 communicatio cum defunctis iudicata ex loco et precibus s. oblationibus, 1055  
 inde qui in coemeterio sepelitur, communionem ecclesiasticam habet 1056

## Communio sub vna.

eius origo ex expeditionibus cruciatis petenda, I, 322sq. in Palaestina primum orta 324  
 vsque ad has expeditiones communio sub vtraque obtinuit I, 323 not. q.

## Comparatio litterarum.

in grauioribus delictis contra inquisitum litteras suas recognoscere nolentem ad hanc concluditur III, 122

## Compensatio.

ad debitum quod compensari potest litterae respiratoriae non extenduntur III, 188sq.

## Compurgatores.

testes compurgatores adhibiti in iuramento purgatorio, probati tamen et graues, III, 259. singulariter electi, 260  
 numerus variavit, nam 7. 12. 14. 36. manu iuratum 261  
 I. F. L. et I. P. S. hunc vsom adprobauit 261sq.

vsus huius iuramenti purgatorii in R. I. cum compurgatoribus 263sq.

## Concilia.

si maiores causae orirentur, vnde ecclesiae sibi metuerent, ad concilia provincialia trahebantur II, 737  
 haec ergo quasi iudicia maiora erant causarum ecclesiasticarum ibid.  
 in causis fidei grauioribus a saec. IV. concilia oecumenica conuocata 738  
 postea Papa, ad augendam potestatem suam concilia provincialia tollere stauit 744sq.

## Concubinatus.

quomodo olim debilitatus fuerit, I, 872sq.  
 Iustinianos eum promouit magis quam euerit 877  
 hodie reprobatur et peior fornicatione habetur I, 885

## Concurfus creditorum.

concurfus creditorum quid? V, 604  
 moto concurfus oritur iudicium vniuersale 605  
 modis procedendi in concurfu creditorum 606  
 eius motio est remedium ius futurum conseruandi I, 189  
 in illo creditores conditionales quoque audiendi et euentualiter locandi, I, 189  
 de

# INDEX REALIS.

de officio iudicis in concursu creditorum  
11, 634 sq.

*Concurfus extra concursum.*

concurfus est multiplex, V, 560. pertinet ad adiones, personas et res qualescumque  
561 sq.  
In primis pertinet ad plures creditores  
563

quid sit concursus creditorum, et quae eius iudoles?  
ibid.

extra concursum saepe plures creditores de prioritare certant  
565

sive quod alteruter interveniat, sive quod uterque principaliter agat  
ibid.

intervenit est accessio tertii ad litem ab aliis coeptam  
566

est principalis vel accessoria  
567

quid si plures aequae principaliter agant?  
568. hinc tot processus emergunt, quot actores  
569

differentia horum concursuum a concursu creditorum, 570. in hos concursus praesentibus tantum ius redditur,  
571

huc etiam pertinet concursus sponsalium et matrimoniorum  
572

expectatiarum, 575. In his locum habet regula: prior tempore, potior iure  
ibid.

concurfus heredum in eadem hereditate  
576 sq.

legatariorum eiusdem legati  
578

concurfus ob imminentem executionem citra formalem concursum  
579

circa dominium in eadem re a pluribus petitorum  
581

concurfus circa possessionem et remedia possessoria  
582

circa servitutes  
583

concurfus circa depositum ex L. 31 depol.  
585

circa contractus in genere  
586 sq.

circa praxin actionis Publicianae  
588

circa substationem  
589

circa iuramenta  
591

circa hereditatis divisiones  
592

circa electionem  
593

circa plura fora  
595

circa praeferentiam Principum  
597

circa feuda; sive domini concurrant, sive vasalli sive simultanee inaccessi, 600 sq.

*Conditio indebiti.*

an contra ecclesiam cesset, disquiritur, II,  
53

*Conditio.*

heredis institutionis, quid?  
— I, 147

*Conductor.*

per vim non solutus pensionibus expelli nequit  
II, 28

locator ergo eum expellens debitis pensionibus priuatur  
II, 29 sq.

num conductori profint litterae respiratoriae ad differendam solutionem pensionis  
III, 196

emtori cedit  
III, 484

hinc fundenda hypothecae constitutio et pactum de non alienando  
ibid.

conductor an forum domicilii coram locatore sortiatur, vid. *Domicilium et Forum colonorum.*

*Confarreatio.*

usatissimus olim modus in eundem matrimonium  
IV, 725

ritus confarreationis omnibus clauibus communis fuit  
726

eo vxor in manu mariti conveniebat  
ibid. et capite minuebatur  
ibid.

hinc varii iuris effectus  
727

*Confessio priuata.*

Ordd. eccles. introducta multis in locis abrogata  
I, 585

Princeps tamen circa illam omnino dispensare potest  
586

*Confessio propria.*

per instrumenta facta non eliditur nisi contrariis instrumentis  
IV, 220 sq.

*Confessionarii.*

confessionarii ad silentium sancte seruandam tenentur  
VI, 283

rationes sigilli confessionis spaciae, 284 obligatio tamen huius vinculi indubia est  
285

sigillum confessionis non obligat, si crimen reuelatum adhuc est in fieri,  
286 sq.

confel-

# INDEX REALIS.

confessionarius etiam revelatio incumbit si neglecta illa vita aut fortuna inno- centis periclitentur	288	de eius Praefide et Vicepraefide	1000
confessionario quoque occulta peccata re- velanda	293	de eius consiliariis et Vicecancellario	1001
non vero in primitiva ecclesia	294	qui in consilium vocatur, si relatio cum voto ad Caesarem fit	1002
<i>Congressus ins.</i>		saper oia sententiis a nemine cognosci potest	1004
cum retractu vicinitatis plerumque con- funditur	III, 456	actus gratiae exercet	1018 sq.
quomodo ab eo differat	457	de causis Italiae solum iudicat	1020
<i>Conscientia.</i>		commissiones ad cognoscendum decernit	ibid.
si reus sub conscientiae praetextu contu- max sit, quomodo contra illum proce- dantur?	II, 120 sq.	de statu criminebus cognoscit, si sta- tus in alieno territorio delinquit vel si condominus in territorio delinquit, I,	1021 sq.
<i>Consensus.</i>		celerius in eo proceditur	1022
ad paciscendum requiritur	II, 224	austregae in eo observantur	1023
sumitur vel in sensu physico vel morali	225	de feudis regalibus ius dicit	1024
<i>Consilia aristum.</i>		de causis privilegiorum a Caesare indul- torum	1026
artificum consilia in causis quae fallere possunt, vim rei iudicatae non habent	V, 546	de vestigalibus exclusa Camera iudicat, semper tamen ad Caesarem refert ib.	
nec vim iudicati habent artificum consilia in causis quae certitudinem habent	547	quatenus causae grauiiores in illo occur- rentes ad Imperatorem referri debeant	II, 777
<i>Consilium Imperii Aulicum.</i>		<i>Consistoria.</i>	
illius maiestas in quo consistat?	I, 993	exercent ius sacrorum Principi compe- tens, I, 568. delegata potestate, non proprio iure vtuntur in cuius arbitrio est Theologos, an politicos illi prae- ficere velit	569
illi Imperator mox Reg. Franc. praestit ibid. lit. s)		Hamburgi it. Norb. nullum consistorium	569 lit. c)
sacrum appellatur	994	ratio constitutionis consistorii	III, 88
praefens eius forma Ferdinando I. debe- tur	ibid. lit. t)	constituuntur a summa potestate	90
per Cameram hand sublatum	994	etiam a nobilibus immediata	91
natum in Aula Francorum, in qua Comi- tes Palatii erant iudices curiae f. Hof- richter	994	aliquando et ab vrbibus mediatis, ibid.	
causas grauiiores tamen Caesar sibi refer- vabat	995	et nobilibus mediatis	92 sq.
differere olim iudicium aulicum et iudi- cium regni	997	consistoriales causae quae	90
ad illud a Max. I. Principum causae vo- catae idque eiusdem ordinat. proba- tum	998	Princeps rem iurisdictioni Consistorii sub- iectam eius cognitioni subducere pot- est vel alii collegio demandare, I, 573	
in causis grauioribus ad Caesarem refert ibid.		non indistinctae habent curam coenote- riorum, II, 1032. Interdum tamen per indirectum	1034. 1041
interdum Elektorum vel Comitiorum con- sensu opus	999	apud Protestantes ipsa potestas tribui- tur denegandi sepulturam ecclesiasti- cam	
eum Camera concurrentem habet iuris- dictionem	1000		

# INDEX REALIS.

cam quatenus est poena ecclesiastica et species excommunicationis II, 1066  
 ecclesiae in muno contrahendo ad consensum consistorii vel Principis non adstrictae III, 38  
 clerici debitores inter Protestantes in consistorio conveniuntur 98 sq.  
 patroni de litibus clericorum non cognoscunt 93  
 deficiente consistorio clerici in iudicio ordinario conveniuntur 94  
 dependent ab arbitrio constituentis 96  
 hinc causae ab illo advocari possunt, ibid.  
 consistorialia interdum a regimine expediuntur 97  
 a consistorio quando ad principem non appellatur 99  
 consistoria inferiora 98  
*Consistorii Praesides et Assessores*, sunt ministri principes ecclesiastici, III, 737  
*Consistoriales*,  
 a principe dependent III, 739  
*Consistorium Principis*,  
 in hoc publicae causae exponuntur I, 431. privatae causae eo tantum vocatae quoad edicta condita 434  
 an consistorii suffragia ad edicta ex Sancti Pragm. adhibuerint Impm. ibid.  
 sub Hadriano consistorii auctoritas evulsit 435  
*Constitutiones*,  
 ita iura a principibus constituta dicuntur 486  
 generales, speciales, personales 487  
*Consuetudo*,  
 quatenus usus subditorum ad vigorem legis quid conferat? V, 336  
 iudices secundum consuetudinem iudicare iubentur ibid.  
 princeps tamen consuetudinem rursus tollere potest ibid.  
 interim tamen valet consuetudo contra legem prohibitivam 337  
 quo sensu ius canonicum improbet consuetudinem 337 sq.  
 consuetudo differt a tempore immemoriali 345

idem tamen consuetudini saepius tribuitur, quod tempori immemorabili ibid.  
 consuetudo ius publicum constituit 346  
 elocinet tantum in vniuersitate ibid.  
 ex moribus nascitur 347 sq.  
 Gothofredi sententia de differentiis inter praescriptionem et consuetudinem examinatæ 350

## Consul.

maiestas ei tribuitur I, 960  
 regia adeo insignia ei conceduntur 961

## Contractus.

nulliter celebratus a Principe dispensando confirmari potest non tamen in praesudicium tertii I, 553  
 in contractibus veritas potius quam scriptura inspicit debet II, 328  
 clausula contractuum non praeclecta non obligant II, 352. conf. *Praeclectio*.  
 in caso contractus non impleti poena conventionalis promitti potest III, 486  
 discrimen inter contractus b. f. et str. iur. ex verbis directis ortum I, 134 sq.  
 soli contractus per verba directa, initi erant str. iur. 136  
 contractuum ius serui apud Romanos habuerunt 718  
 nemo ex contractu alterius I. R. obligatur II, 282  
 hinc ex contractu nostro nemini ius perfectum nec obligatio ipso iure adquirerebatur, vt contra tertium agere possit 283 sq.  
 contractus ad substantiam suam non requirit scripturam 317. excepto literarum obligatione 320 sq.  
 de interpretatione pastorum obscurorum et ambiguum. vid. *Interpretatio*.  
 ciuiles sunt stricti iuris, quia in stipulationibus obligatio immediate et proxime ex verborum conceptione oriebatur IV, 98 sq.  
*naturales* s. iuris Gentium non sunt stricti iuris 100

## Contrasylla.

de eorum origine quid constet IV, 303  
*Continuatio*.

# INDEX REALIS.

<i>Contumacia.</i>	
committitur, si quis iudici non obtemperavit	II, 73
vel vera vel praesumpta	74
potissimum committitur non comparando vel non respondendo	74
ratione appellationis hae duae species non differunt, sed vnice spectatur, dolose quis contumax fuerit vel non	75 sq.
quando responsio desiderata	76
reus in exordio litis olim ad interrogationes ad fundandum actionem vitatas respondere obligabatur	77
gravis mentienti poena praestituta	78
itemque non respondenti, aut peruersa responsa edenti	79
in primis interrogationes fiebant actionum personalium gratia, interdum tamen etiam in realibus	80
postea ante L. C. faciendae abrogatae sunt	81
non autem post L. C.	82
in praxi in punctis incidentibus vsu adhuc habere possunt	82 sq.
ex his interrogationibus actoris natae positiones quae necdum vbique sublatae	83 sq.
dolose negans peritium committit, non respondens pro confesso et conuicto habetur	85
quae requisita ad hanc poenam infligendam necessaria sint?	86 sq.
haec poena etiam suo modo in matrimonialibus et causis beneficiorum locum habet	88 sq.
peruersa responsio pro simplici confessione habetur	90
contumacia in L. C. fit, si reus non respondet euentialiter	93
quae ad inducendam contumaciae poenam requirantur	94-98
quae a contumaciae poena liberent exceptiones	99
contumax iure communi habetur pro negante	99
iure Sax communi pro confesso et conuicto habetur	100 sq.
quomodo procedatur contra eum qui non legitime respondet	103
an contumax in totum pro confesso habeatur, an tantum quoad capita ad quae non legitime respondit?	104
quod si debito tempore non respondet	105
in processu summario et executio quomodo contra contumacem procedatur	105 sq.
actori responsio imponitur in remediis prouocatoriis	106
contumacia testium non respondentium quomodo puniatur?	107 sq.
cautelae contra contumaciam in criminalibus	109
in leuioribus delictis contumax pro confesso et conuicto haberi potest	109
item in processu inquisitorio	110
pro confesso declaratus fit infamis	111
in delictis grauioribus contumax ad respondendum duriore carcere potest compelli	112 sq.
etiam tortura responsio exprimi potest, modo ad specialem inquisitionem reus grauius sit, nec responsionem aliter declinare queat	115
an idem in processu accusatorio obtineat	115
cautelae contra hanc torturam	117 sq.
an poena confessi et conuicti locum habeat?	118
haec frequentius contra absentes declaratur	119
tortura in subsidium adhibenda	120
contumacia rei a velamine conscientiae desumpta ei non opitulatur	120 sq.
contumacia contra principem commissa magis punitur	122
contumacia in non recognoscendo litteras punitur poena recognitarum litterarum vel confessi et conuicti	122
contumacia in ratificatione respondere recusanti tutius poena extraordinaria dicitur	123 sq.

*Connectores.*

vid. *Damna merissima.*

*Creditor.*

# INDEX REALIS.

<i>Creditor.</i>		num antinomias tollendis criticorum la-
aduersus debitoris debitorem absque		bore inferuiant? 369
cessionem agere non potest	II, 281	an legibus desperatis a critica quid spe-
<i>Crematio.</i>		randum 370 sq.
Romani ad Antoniorum tempora mor-		criticorum studium saepe incertam red-
tuos cremabant	II, 1005	dit iurium decisionem 372
veteres Christiani cremationem impro-		<i>Criticae ars.</i>
habant	1006	inferuit interpretationi gramm. I, 73
<i>Crimen.</i>		de criticis ad ius Rom. 693
eius probatio ex instrumentis omnino		<i>Crucis iudicium.</i>
fieri potest, quod ex Augustino dedu-		in criminalibus olim vt species proba-
citur	I, 239 sqq.	tionis adhibitum IV, 185
concors est iurisprudentiae Anteuinianae		magna eius auctoritas 186
et Iustinianae	240. 241	vid. <i>Ordalia diuina</i> et <i>Probatio spuria.</i>
crimen et poena quid?	VI, 483	<i>Crux.</i>
ob crimen commissum status mutatus		crucis Christi inscriptio titulus erat I, 268
	471	crux ecclesiis inscripta 269 sq.
vt tamen de hac mutatione status ciuili		crucis veneratio 299
certo consistet, multorum interest	472	crucis vestibus adhaesae in expeditionem
hinc certitudinem delicti leges suppo-		sacram ituris 302
nunt 473. quae per instrumenta ob-		crucis signum ab ordinibus militaribus
tineretur	ibid.	sancite retentum 338
itemque per testes	474	praedicationes de cruce 308
et propriam confessionem	475	cruce signatorum priuilegia 308 sq.
an confessio et condictio coniunctim re-		<i>Culpa.</i>
quiratur 476. quod recte negatur 477.		in arduis negotiis maior culpa gradus
et dubia obmora resoluuntur	478	praestandus II, 728. Summa enim so-
euidencia criminis adhuc aliis modis		lertia et diligentia promissa esse cen-
obtineri potest 478. veluti per de-		setur 729 sq.
prehensionem	479	quae et quando in damnis maritinis
hinc omnis poena praesupponit delictum		praestetur, vid. <i>Damna maritima</i> et
480. nec infligenda, nisi aperte de		<i>Tempestatis maximae discrimen.</i>
corpore delicti consistet	ibid.	<i>Curia.</i>
<i>Criminales causae.</i>		idem in municipiis quod Romae sena-
arduae sunt, quatenus criminaliter per		tus I, 214
inquisitionem vel accusationem ad poe-		de Curia Imperiali conf. <i>Consilium aulicum</i>
nam criminalem agitur	II, 698	<i>Imperii.</i>
conf. <i>Causae criminales.</i>		<i>Curmodicum ius.</i>
<i>Crines.</i>		etiam ius optionis dicitur, eiusque origo
rasura crinim species iustus II, 1098.		exponitur I, 805
hac manes defuncti placari credeban-		<i>Custodia feudalis.</i>
tur	1099	vi eius domino olim competebat ius re-
alii capillos crescere sinebant	1100. qui	ditus beneficii vacantis percipien-
sordidari dicti	ibid.	di II, 928
<i>Critica.</i>		feuda olim morte vacabant nec heredi-
studii critici utilitas magna in iure	IV, 347	taria erant ibid.
quod exemplis declaratur	348	tandem variis ex causis in heredes trans-
cauendum tamen, ne quid nimis	350	lata 910 sq.
Tom. VI.		T t t t feudum

# INDEX REALIS.

feudum morte vacans reuertitur ad dominum, qui illud vsque ad inuestituram successoris custodiebat 11, 932  
custodiae vestigia ex LL. antiquis eruta ibid. not. 2.  
praesertim si ad legitimam aetatem haud peruenisset 934  
inde tutelae fructuaria orta 936  
quae tandem euauit in Germania 937 sq.  
in tutelae illustrium tamen ius custodiae adhuc seruatur 939 sq.  
ad clericos quasi milites iura beneficiaria tracta 941  
hinc mutata custodiae beneficiariae ratio 947  
electio episcoporum olim ab adfensu Regum pendebat 947 sq.  
hi eos cum abbatibus libere inuestiebant 949  
hi. c. custodia vacantium praelaturarum penes Reges et Imperatores erat cum perceptione fructuum 950  
inde ius regalarum 951  
variis abutibus obnoxium 952  
hinc controuersiae inter Reges Germ. et Papam 953 sqq.  
episcopi etiam ex privilegio vel consuetudine ius custodiae exercebant 957 sq.  
interdum etiam archidiaconi 959  
etiam duces et comites ius custodiae exercebant, imo et patrones 961 sq.  
quod tandem decretalium iure improbatum 963 sq.

## *Dacia.*

prouincia consularis 1, 4. eius praefides 10, 12 sq. diuidebatur in Alpestrim mediterraneam et Alpensem 1. Sardica metropolis 12. antiqua Traiani Dacia 12. noua s. Gepidia 13  
Daciae s. Gepidici titulum sibi vindicat Iustinianus 15. potiori iure tribuitur Aultriae domui 14

## *Damna maritima.*

inter damna fortuita et casus referri haud debent III, 278  
non omnia damna culpae adscribenda 281

diuersa genera damnorum maritimarum per casum aut culpam 282. per dolum aut iure licito contracta 283  
in damnis d. ris eorumque diiudicatione respiciendum ad consuetudines nauticas 284  
vnicui standum iudicio peritorum 285.  
nec facile transmissio actorum permittenda 285 sq.  
inter casus fortuitos est tempestas marina 288. naufragium 289. piratarum depredatio ibid. incendia alique casus 290. collisio nauium 291

culpa naucleri damnum datur a) si tempore incommodo et vetito nauigat 291. hodie tamen etiam hiberno tempore licite nauigatur 292. modo tempus quodlibet opportunum eligatur 293. b) si idoneis instrumentis nauticis destituatur ibid. c) si naui non fuerit bene religata 294. d) iactus anchorarum in praedicium aliarum nauium 295. e) defectus indiculi anchoral. des Ankerboyens ibid. f) imperitia nauatae s. gubernatoris 296. g) defectus der Garmerung 297. h) corrosio murum culpa naucleri contingens 298. i) si naui plus iusto onerata 299. k) si nauclerus navigationem alii committat ib. l) si merces receptas in aliam transfert nauem ibid. m) si portum illicite ingreditur 300

damna culpa mercatorum conuektorum

contingentia recensentur 300 sq.

damna dolo data 302

ad damna iure data pertinet 1) iactus 303. 2) si funes praecidantur 304

## *Damni maritimi praesortio.*

vel ordinaria vel extraordinaria III, 306

an res pereat suo domino? ibid.

res ordinarie perit ei, cui ex contractu debetur 307

hoc tamen locum tantum habet in contractibus 308

in damnis casualibus marinis extra contractum res perit suo domino ibid.

quod

quod

quod

quod

quod

quod

quod

quod

quod

quod

quod

quod

quod



# INDEX REALIS.

quod illustratur dispositione ioris Wis-  
bygnis III, 309  
hinc damnum datum pro dimidia parte  
tantum refunditur in casu collisio-  
nis 310  
obligatio inter mercatores et nautas 311  
an mercibus perditis nautum debeat-  
ur 312  
conf. omnino *Temporaria maritimae discrimen.*

## *Damni praestatio.*

quotuplex III, 306  
vel ordinaria vel extraordinaria ibid.

## *Damni probatio.*

quomodo facienda in locatione condu-  
ctione III, 494 sqq.

## *Debitores.*

debitoribus expeditionem cruciatam  
suscipientibus moratoria indulgebantur  
I, 310

debitoribus opprēssis LL. subueniunt  
III, 59 sq.

ordinari nequeunt 100  
de facto ordinati an privilegium fori  
amittant? ibid.

eorum obaeratorum misera olim condi-  
tio 163

Atheniens. eos instar serorum habebant  
ibid.

quotenos etiamnum id usu seruatur 164  
de carcere debitorum ibid.

ex XII Tabl. debitor creditoribus addi-  
cebatur 164

sectio debitorum quid? 165

iniusti Romani fuerunt, quod omnes de-  
bitores ita punirent ibid.

postea humanior Rom. ioris prudentia  
cessionis beneficium indulsit 166

quod lege Iulia introductum ibid.

data etiam beneficia competentiae, particu-  
laris solutionis 167

his praeferendae litterae respiratoriae ib.  
*Decimae.*

origo decimarum generatim indagator  
V, 456

ante legem ex voto vel libera voluntate  
Deo offerebantur 457

regibus tributi loco inter gentes solu-  
tas 458

apud Israelitas non sacrificii loco, sed in  
sustentationem Levitarum introdu-  
ctae 459

magis ergo ad statum reipublicae foren-  
sem respexere 460

asserto clericis sacerdotio cum omnibus  
iuribus decimarum praestatio quoque  
exacta est 461

doctrina Theologi cuiusdam Angli pro  
defensione decimarum 462

patres improvide egerunt in redocendis  
decimis ex veteri testamento 463

conciliis haec doctrina non statim adpro-  
bata est 464 sq.

saeculo sexto demum in conciliis decimae  
imperatae sunt 466

saeculo octavo legibus Francorum bra-  
chioque saeculari vsus decimarum ma-  
gis firmatus 467

regna Christianam religionem ample-  
ctentia huic tributo subiecta sunt  
468 sq.

variis tamen modis in manus laicorum  
peruenerunt 471

a quibus tamen decimae proventuum  
dominicae distinguendae ibid.

decimae laicis obnoerunt Regum dispo-  
sitione, praesertim pro defensione ec-  
clesiarum 472 sq.

interdum praelati bona ecclesiastica, velut  
decimas, alienarunt 474

saepe laici capellas exstruxerunt et dota-  
runt ac decimas sibi retinuerunt 475

interdum quoque vi ad se rapuerunt de-  
cimas 476. praesertim titulo prote-  
ctionis et aduocatae 477

unde iore feudi decimae laicis cessae,  
quas postea episcopi reuocare studue-  
runt 478 sq.

in concilio Lateranensi III cautum,  
ne ecclesiae decimas sine consensu  
episcopi de manu laicorum acciperent  
480 sqq. simul seruatae sunt laicis  
decimae in feudum perpetuo conces-  
sae 482

falsum tamen, illas tantum decimas iuste  
possideri quae ante concilium Latera-  
nense iam possessae sunt 483

Tt tt 2 causae

# INDEX REALIS.

causae possessionis laicorum legitimae adseruntur	V, 484 sq.	de editionibus earum et novae editionis praesentia	733
decimae ecclesiis debentur iure mete ecclesiastico, et instar bonorum ecclesiasticorum censendae	486	<i>Decuriones.</i>	
decimae a laicis possessae praescribi non possunt	V, 364	idem in municipiis quod senatores Romae	1, 214
in praescriptione decimarum et ecclesiarum extra dioecesin Pontifex titulum desiderat	365.	<i>Defensio.</i>	
cuius dispositionis ratio indagatur	ibid.	causa defensionis est publica, ut quilibet suo, non alieno nomine reum defendere censeatur	II, 524
infeudari solitae ab episcopis et praefatis recte reinfeudantur	II, 882	hinc etiam reluctante defendere licet	525
decimae aliasque pensiones ecclesiasticae rebus cohaerentes iure communi ius pignoris habent, ius praelationis non item III, 23.	bene tamen iuribus quibusdam particularibus	24	
<i>Decisiones</i>		praesentis et condemnati defensio peragenda post condemnationem	527
iudicium de earum compendiis	I, 689	absentes ante motam accusationem non poterant condemnari, et sic nec defendi	ibid.
quid sint?	693	neque defensio ab aliis fiebat, si tantum in reos receptus erat	529
Romani eas decreta vocabant	694	post L. C. demum quilibet absentem defendere poterat	530
Rotae Rom. decisiones earumque auctoritates	695	defensio quocunque tempore in illis delictis locum habebat, in quibus condemnari absens poterat	531.
de ICtis qui eas scriptis suis adiecerunt	695 sq.	etiam in non capitalibus	534
decretalibus infestae	700	in defendenda rei absentia procurator admitteretur	536
formantur de singulis quaestionibus in Kota Rom.	710	procuratores litem contestabantur, non item qui ex officio defendebant	538
habent vim interpretationis doctrinalis	711	qui ex officio communi defendit, non cauet, quod facere debet procurator	538 sq.
non maiorem tamen quam reliquorum tribunalium decisiones	714	hodie si absens reus non comparet, quilibet pro eo defensionem pro avertenda inquisitione offerre potest	555
decisiones Germanicae Rotae Rom. decisionibus praeferendae	713	reus praesens ad defensionem pro avertenda et in aliis punctis inculpationis procuratorem adhibere potest	558
maior nostrarum auctoritas	714	<i>Deferre.</i>	
de collectoribus decisionum Rotae Rom.	716 sq.	deferrebant apud Romanos ex officii necessitate curiosi	VI, 280
quae methodus in iis digerendis observanda	718	stationarii	ibid.
<i>Decisiones Meuianae.</i>		irenarchae	ibid.
earum nova nunciatur editio	I, 718	deferre olim ruri tenebantur, d'e Bauermeister	300
commendant hanc collectionem Meuii illustria merita	720.	scultei	ibid.
vltus est Ant. Fabri in Cod. Sab. methodo	729	praxis recentior	ibid.
secundum seriem temporis collectae	730	a deferre, (rügen) nomen trahunt iudicia vulgo Rügengerichte	301
de Zaunschliffen in illas conatibus	730 sq.		deferr
notatae earum contradictiones plerumque spuriae	732		

# INDEX REALIS.

deferre tenetur alibi quilibet subditus	302	<i>Dienstzwang.</i>	1,800
<i>Delegati iudices.</i>		<i>Dies critici.</i>	
pontificis in partibus dati quatenus sint iudices privilegii clericorum III, 80		in quibusdam capitulis totius anni reditus in heredes transmittuntur III, 638	
<i>Deletio.</i>		hinc dies critici deferunt salario praestituti orti	ibid.
testamentum quatenus non legibile reddat?	IV, 395 sq.	in quibusdam capitulis terminus anni est dies Margarethae 639. quod Resp.	
utrum ante an post consummatum testamentum facta censetur	397	illustratur	640 sq.
<i>Delicta.</i>		alibi dies Iacobi ut in capitulis Halberstad. et Hildesienfis	642 sq.
apud Romanos sunt publica vel privata	V, 726	in ecclesia Magdeburgensis dies Mathiae observatur	645
publica quomodo a privata diversae ratione iudicarentur, reo tamen in his iudiciis concedebantur exceptiones	727	apud Milenenfes dies Michaelis et Walpurgis respicitur	645 sqq.
delictum carnis committentes Hispani et Carthaginenses perpetuo ab ecclesia excludebant	I, 279	an dies critici a capitulo constituti quoque attendi debeant in casu resignationis	662
delicta durante iustitio commissae non sunt impunia	II, 161	<i>Diffidationes.</i>	
in leuiores contumax pro confesso et convicto habetur	109	olim per omnem Germaniam obtinebant	V, 850. praesertim circa interregni tempora
itemque in processu inquisitorio	110	variae earum denominationes et definitio exhibentur	851
hinc pro confesso declaratus etiam fit infamis	111	formulae litterarum diffidationis	852
in grauioribus contumax ad respondendum duriori carcere vel operis publicis potest compelli	112 sqq.	tempore expeditionum cruciatarum cessarunt	I, 334
<i>Denunciatio evangelica.</i>		Imperatorum constitutiones aduersus diffidationes	V, 853 sq.
in nostris consistoriis haud permittenda	I, 354	haec tamen parum efficaciae habebant, praesertim ob defectum iudiciorum	855
usus eius hodiernus in causis clericorum	III, 123	unde et certo modo tolerabantur bella privata	856
<i>Depositi ius.</i>		Maximilianus I. a. 1495 illa plane prohibuit	856
ita Gallis dictum ius spoliis episcopis custodiae beneficii vacantis consuetudine competens	II, 958 sq.	quod postea saepius repetitum	857
<i>Deposito.</i>		<i>Dimissio.</i>	
quomodo differat a dimissione	III, 748	quid?	III, 746.
quod exemplo militiae declaratur	749	honestae, ignominiosa, causaria	ibid.
<i>Depositi.</i>		est generatim liberatio ab officio	747
deponens tertio non adquirebat	II, 280	non supponit delictum ut depositio	748
depositum sua natura gratuitum	IV, 110	discrimen inter remotionem et dimissionem exemplo militiae illustratur	749
usurae tamen ex pacto ei adiecto promissae debebantur	110 sq.	vid. <i>Ministri principis.</i>	
ad depositum litterae respiratoriae non extenduntur	III, 189	<i>Diratum.</i>	
		quid? in sensu naturali et civili	I, 102
		Tt et 3	<i>Disparat.</i>

# INDEX REALIS

<i>Disparagium.</i>		antiquae dispensationes non tam violandae legis concessionem quam violatae veniam continebant	513. 516
quid?	I, 889 sq.	differebant ab hodierna dispensatione,	513
<i>Dispensatio.</i>		Pontifices hoc ius sibi vindicarunt,	517 sq.
scriptores de dispensationibus praecipui recensentur	I, 481	huius abusus ruina fuit imperii occidentalis	517
vocabulum dispensationis iuri can. debetur	482	fata eius saec. VII. X.	518 sq.
res tamen Romanis non incognita, ibid.		saec. XI. eo valde abusi coeperunt Pontifices praesertim Gregorius VII.	523 sq.
diversa apud Romanos dispensationum ratio pro LL. statu diverso, 483. democratico rarae, 484. nonnunquam obviae aristocratico, monarchico frequentes	485	hi abusus non sublati concilio Constantiensi et Basileensi	527 sq.
dictae ab Imp. constitutiones speciales	485	noviores dispensationes dant ius violandae legis ecclesiasticae	530
causis et rebus interdum indulgentur	486	an Pontifex contra ius Iustinianeam dispensare queat?	531 sq.
variae eius definitiones	489	sententia et praxis concilii Tridentini de hac quaestione	534
vera definitio	490	Protestantes Principi hoc ius tribuunt in ecclesiasticis et civilibus	536 sq.
continet ius personale, a privilegio non diversum	491	hinc et nobilitati immediatae competit	531
Lynkeri dissentientis argumenta explodantur	491 sq.	contra LL. divinas stricte dictas non habet locum	540
legem prohibitivam et praeceptivam praesupponere potest	492	dispensatio contra LL. ecclesiasticas vel civiles fieri potest	541
aliquando ius novum tribuit	492	de dispensatione contra LL. civiles	542
genuina eius a privilegio differentia	493	an in casu homicidii dolosi	561
ius personale circa vnum actum constituit, quid hic significet	493	dispensatio circa vocationem ministrorum ecclesiasticorum	570
ius stabile non tribuit, 495. n. i) falsa eius divisio in realem et personalem	495	ordinationem, 517. diei dominicae celebrationem, 582. sacramenta	584
ad plures actus extensa vocatur privilegium	497	frequentissimae in matrimoniis	589
differt a Legis mutatione	498	contra gradus cognationis et affinitatis	594 sq.
itemque interpretatione restrictiva	498	vel matrimonii nullitates	601
restitutione in integrum	501	an extra territorium valeant	604
non est actus Iurisdictionis	ibid.	Pontificis dispensatio in causis Catholicorum Principi Protestanti subiectorum illicita	604
dispensationum origo	504		
significatus hodiernus petitus ex versione antiquissima Bibliorum	504 not. 2)		
origo negotii vulgo e S.S. petitur	505		
antiquae dispensationes saec. I. V. rarae et ab hodiernis diversae	507		
concedebant olim episcopi et plebs totaque ecclesia	508		
tandem episcopi plebem excluderunt et quando	512		
ab his ad concilia venit	513		

## Dinotium.

frequentissimum fuit apud veteres,	I, 252
quae olim eius poenae fuerint	253
quod apud Iudaeos permixtum fuerit clumati adscribendum	277
	an

# INDEX REALIS.

an maritus durante infirmitate auctoritate facere possit? 11, 161  
diuortia apud veteres Romanos incognita ob conventionem in manum, IV, 737  
cessante conventionem sensim inuenerunt 738  
hinc quaestio de repetitione et priuatione dotis nata, quae olim incognita 747 sq.  
diuortia olim libera praesertim in casu adulteri 778

## Doctores.

Doctores qua talis etiam de legibus iudicat VI, 116  
doctores et iudicis diuersum officium circa leges 117  
de doctorum epicrisi circa leges Ziegleri iudicium ibid.

## Documentum.

probatio aequae per illa ac per testes instruitur I, 240  
idem et in criminibus etiamnum fieri potest 241  
quatenus probent documenta in quibus corpus delicti latet ibid.  
ea, ex quibus appareat, crimen extraliteras commissum esse, torturae locum faciunt 242 sq.  
sententia Augustini de hac quaestione recensetur 244

## Dolus.

Restitutio in integrum ob dolum admissum auctore C. Aqu. Gallo introducta, I, 136

## Domicilium.

domicilium constituitur animo et facto III, 702  
hinc requiritur, ut ad idque quis alicubi versetur ibid.  
et ut animum non discedendi habeat, 703  
utrumque probandum ex verbis serium animum alicubi habitandi, 704  
vel factis concludentibus tacitum consensus continentibus 705  
quo pertinet larium positio, maioris partis bonorum translatio, 706. instructio plenior rei familiaris 707

solus tamen temporis decursus semper ambiguus, 707. neque etiam solus decennii decursus domicilium definit 708. nisi aliae circumstantiae suffragentur 709  
adquisitio iuris ciuitatis euidentem est argumentum 710  
idem dicendum de homagii praestatione ibid.  
non tamen matrimonii contractio ibid.  
datur etiam domicilium necessarium quod inuitis quis agnoscere debet 711  
quod etiam ad aduenas tanquam subditos temporarios pertinet 712  
et a voluntario valde differt 713  
an conductione praediorum quis domicilium necessarium sortiatur 713 sq.  
ubi domicilium, ibi forum competens et prima instantia quaerenda 715  
eo onus ergo, ubi habitat, necessarium domicilium consequitur, 715 sq. quod consensu Ictorum firmatur 716  
vulgo id negatur, quia omnis conductio ad tempus fieri solet 716  
cui tamen argumento rationem non constare latius euincitur 718 sq.  
nec obstat, quod conductor ad gabellam emigrationis non obligatur 720 sq.  
— quod successio non fiat secundum leges loci ubi conductio suscepta, 721  
nam non semper quod iuris est in successione id quoque in quaestione de fori competentia obtinet 722  
in ducatu Megapolitano vi LL. provincialium coloni nobilibus locatoribus subsunt, 722 sq. quod variis LL. recentioribus vterius illustratur, 723 sq.  
et ex iure nouissimo per resolutionem ad grau. g. probatur 727 sq.

## Domini translatio.

vulgo ex solis promissis Principum ipso iure transferri dominium contendunt V, 289 sq.  
sed falsa est haec doctrina 304 sq.  
cf. *Promissiones Principum.*

## Dominium litis.

solummodo in negotiis iudicialibus locum habet

# INDEX REALIS.

- habet, non item in extrajudicialibus 11, 445  
 procorator non tantum exercitii et instantiae, sed ipsius litis dominus, 446  
 non tamen totius controversiae dominus vi quasi contractus fit 447  
 non pendet hoc dominium ab actione iudicati, 448. nam statim post L. C. incipit 449  
 principali tanquam mandanti dominio litis tribuitur, quod ad eum proprio nomine pertinet actio 450 sq.  
 procuratori tribuitur ita, ut actio eius quasi propria habeatur et suo quasi nomine agere possit 451  
 olim alieno nomine agi non poterat, quod actiones essent solemnes 452 sq.  
 per extraneam personam nihil poterat sollemniter adquiri, neque extrajudicium 454  
 nec iudicariae actiones procuratorem admittere 455 sq.  
 cuius rei ratio in subtilitatibus iuris antiqui quaerenda 457  
 hinc innotum dominium litis, ut procurator suo quasi nomine agere videtur 458  
 primò adhibiti cognitores, qui praesentis litigatoris causam ut suam tuebantur 459  
 procuratores autem absentis litigantis causam tuebantur ibid.  
 procuratores sollemniter apud acta constituendi et iusta de causa 460  
 dominium litis ipsis eodem fere sensu ut mandanti principali tribuitur 460 sq.  
 possunt tamen per substitutionem agere 462  
 modos ordinarios adquirendi dominium litis est L. C. ibid.  
 praesupposito tamen mandato principalis 463  
 mandatum ergo est titulus, L. C. aotem modus adquirendi 464  
 extraordinarius modus est satisfactio cum iudicii susceptione 465  
 procuratoribus extrajudicialibus tale dominium non competit 466  
 bene tamen syndicis, non tamen ante L. C. 467
- tutoris procuratorum vice funguntur abque praecedente mandato 468  
 nuncii et interpretes non sunt domini litis, quia suo nomine non agunt, 468  
 dominium litis subordinatum dominio causae 470  
 Principalis ergo 1) potest procuratori adhibere ibid.  
 2) dominium causae retinet 471  
 3) invito procuratore transigit ibid.  
 4) adquirit actionem utilem per procuratorem tam active quam passive, 472 sq.  
 5) morat procuratorem iusta de causa, 474  
 6) rationes ab ipso exigit 475  
 7) procurator ad actus magni praedicii speciali mandato opus habet 476  
 ratione procuratoris hos effectus operatur  
 1) omnes actus iudiciales in ipsum transiguntur 477  
 2) post L. C. principalis citatus imponere nec cum eo in iudicio agi potest ibid.  
 3) in actione famosa damnatus non fit infamis 478  
 4) dominus pro eo potest cautionem de iudicato solvendo interponere 479  
 5) vnos ex pluribus litem praecoccupans ceteros excludit ibid.  
 6) eius negligentia nocet domino, 480  
 7) sibi adquirit actionem directam active et passive 481  
 8) potest alium substituere 482  
 9) potest substitutionem reoccare 483  
 10) non nisi causa cognita mutari potest. ibid. et p. 484  
 11) non nisi expresse potest constitui, 485  
 12) nec nisi in causa Principalis propria ibid.  
 13) regulariter non datur in causis criminalibus 486  
 14) exceptio deficientis mandati tamen etiam post L. C. ei opponitur 487  
 15) tenetur principalem in reconventionem defendere ibid.  
 16) actoris procurator litem in heredes transmittit, ibid. quod iure novo sublatum 488  
 17) caus-

# INDEX REALIS.

- 17) causam in appellatione prosequi tenetur 11, 488
  - 18) mortuo Principali non expirat mandatum, 488. excepto procuratore Praelati et syndici 489
  - de usu hodierno domini litis disceptatur 490 sq.
  - effectus quoad principalem adhuc sunt in obseruantia 492
  - sed ratione procuratoris effectus hodie parum obseruantur, hinc
  - 1) plerumque in principalem citatio et sententia dirigitur ibid.
  - 2) in iudicio comparens post L. C. principalis hodie nulliter non agit 493
  - 3) in causis iniuriarum procurator condemnatur in Camera sed non in vniuersum 494
  - 4) Principalis pro suo procuratore non cauet 495
  - 5) hodie non semper per L. C. occupatur lis a procuratore exclusis reliquis, ib.
  - 6) hodie procuratoris contumacia domino non nocet 496 sq.
  - 7) actio iudicati soli principali hodie adquiretur 498
  - 8) substituitur procurator si id ei in mandato concessum 498
  - 9) reuocatio substituti hodie a mandato dependet 499
  - 10) libere reuocari potest ibid.
  - 11) ex parte procuratoris tacitus consensus sufficit 500
  - 12) in popularibus actionibus procurator admittitur ib.
  - 13) in criminalibus admittitur procurator ex parte accusatoris, non accusati in causis capitalibus 501
  - 14) exceptio deficientis mandati semper opponi potest ibid.
  - 15) procurator dominum reconuentum defendere debet ex nat. mandati, 502
  - 16) appellationem interponere debet procurator, non item prosequi, nisi velit ibid.
  - 17) morte mandantis expirat potestas procuratoris, nisi in mandato heredum mentio facta 503
- Tom. VI.
- hinc exiguus usus doctrinae de dominio litis 504
- Dominus directus.*
- sine iudice per vim vasallum expellens, dominio suo directo priuandus est, 11, 58
- quod Resp. illustratur 59 sq.
- Donatio.*
- quid sit? I, 226
- donatio omnium bonorum omnino licita, quod ex Augustino probatur, 235 sq.
- donationes inter V. et V. non valent, 11, 245
- suspecta societas Donationis causa contracta ibid.
- nec non quouis donationis color ibid.
- colorata donatio suspicionem arguit, 249
- interdum simulatur, per donationem totum debitum esse translarum ibid.
- in donatione interpretatio facienda contra donatarium qui clarius loqui debuisset 386
- in donatione euiclio ex pacto praestatur 1V, 45 sq.
- Donationes inter virum et uxorem.*
- moribus Romanorum donationes inter coniuges, inu. lidae fuerunt 1V, 719
- quod non sine praegnantibus rationibus introductum 720
- dubium tamen, an haec dispositio moribus Germaniae conueniat? ibid.
- status donationum denotat peculiarem earum conditionem 721
- inter legitimos coniuges generatim illicitae donationes 722
- iam iure Romano antiquo improbatas 723
- quae tamen prohibitio moribus magis quam legi scriptae debebatur ibid.
- ad hos mores ipsi Imperatores prouocant 724
- deriuandi sunt ex statu concubiorum antiquo 725
- olim vxor in manum mariti veniebat, vel minus; hinc magnae iurium diuersitates 734
- ab initio conuentiones in manum vsu admodum frequentatae 735
- Vv vv hinc

# INDEX REALIS.

hinc donationes inter coniuges fieri non poterant, IV, 736. etiam si per vsum contractum esset matrimonium 736 sq. sensim tamen invaluerunt matrimonia sine conventionione, solo consensu inita 738  
in matrimoniis solo consensu initis regula antiqua de donationibus fuit retenta ex novis rationibus 739  
praesertim ex libertate diuertendi et moribus vxorum pessimis 740 sq.  
consulendum etiam vxoribus ob effusam maritorum prodigalitatem 742  
veteres huius antiquae prohibitionis interdictum meminerunt, 743. Plurarchus eius rationem in pristina vxorum coniugalium communione collocat 744  
haec quidem communio a Scipione Gentili negatur, 745. imbecillae tamen eius rationes facile consutantur 746  
ICti nunc novas rationes prohibita donationis, matrimoniis sui temporis conformes, excogitarunt 749  
facile tamen coniunguntur eorum rationes, ibid. generatim enim facilitatem diuortiorum respexerunt, 750. et ne vxor post diuortium sine bonis esset 751  
remissa tamen quaedam ex antiqui iuris rigore 751  
permissa ergo donatio, ex qua donans non fit pauperior, nec donatarius locupletior 751  
reliquae donationes permissae recensentur 752  
status harum donationum hodie diuersus 752  
matrimonia enim nobis sunt sancta et indissolubilia 753  
ius canonicum tamen conspirat cum iure ciuili, 753. ob magnum vsum iuris Romani in Italia 754  
per iuramentum tamen irrenocabilis fit donatio, quo iure hodie vtimur, 754 sq.  
impedita adeo reuocatio donationis iurata ob exclusionem diuortiorum, 755  
nec magnum vsum habet in Germania ius Romanum ob communionem bo-

norum et potestatem maritalem, 756 sq.  
quae instituta renitente licet iure Romano in Germania conseruata sunt, 758  
binc nec maritus aliter quam cum consensu vxoris ecclesiis donabat 759 sq.  
obfuit iuri Romano quoque distinctio in bona hereditaria et adquisita, 761. in alienatione hereditariorum bonorum mentio fit consensus heredum 763  
hereditaria bona vxor nequidem marito donabat sine consensu heredum, 764  
obtinuit etiam inter coniuges communio adhaerens coniugalis 765 sq.  
communia ergo omnia bona erant inter coniuges exceptis hereditariis 767  
rerum hereditariorum donatio non habebat locum inter coniuges 767  
nec vxor geradam donare poterat nisi consensu heredis legitimi 768  
adquisita donari poterunt, si sanus esset donans, et iudicis auctoritas accederet 768 sq.  
valide coniux donat coniugi de adquisitis, 769. praesertim si liberi non essent 770  
multi ergo pro vfu iuris Romani pronuntiant 770  
sed verius est, ius Romanum non obtinere 771  
euincit id licita donatio morgengabae 771 sq.  
superfuit praeterea plura iuris priscae vestigia in prouinciis, quae ius Romanum hac in re non receperunt 773  
probat id potissimum ex iure Saxonicis et Wurtembergico 774-776.  
Donationes mortis causa.  
sunt institutum mere Romanum, IV, 704  
ergo natura pactorum dotialium mixtorum inde nullo modo explicari debet, 705 sq.  
Donationis reuocatio.  
donationes reuocari nun putant iure antiquo ciuili ubi sollempnitates in donationibus obseruandas et quia instar contractuum onerosorum erant, I, 226  
Alexander Seuerus inofficiosam donationem rescindi permisit 228  
Constantian-



# INDEX REALIS.

Constantius ob superuenientiam libero-  
rum donationem liberto factam, 1, 229  
Iustinianus ob ingratitudinem 229  
lex tamen Constantii non est generalis,  
neq. ultra liberos extendi debet, 232 sq.  
quod etiam laec. VI. IX. XII. et XIV. ple-  
rique opinati sunt 234  
quid iure Germ. de renocatione ob su-  
peruenientiam liberorum cautum, 235

## Dor.

dotis magnus olim fauor III, 379  
an valida mulierum fideiussio pro dote  
ibid.  
an res dotales immobiles possint op-  
pignuari III, 814 sq.  
caussa dotis est summariae tractationis, II,  
629  
ecclesiam habere iura dotis gratis con-  
tenditur III, 30  
vtrum dos eximatur a literis respirato-  
rijs III, 894  
interdum in fraudem creditorum aucta  
dicitur II, 243

## Dotis priuatio.

dotis magnus fauor apud Romanos, IV,  
779  
nec nuptiae legitimae sine dote ibid.  
vxores non facile ob crimina dote mul-  
tabantur 780  
in poenam tamen discidii priuatio dotis  
obtinebat 780  
fundata haec priuatio in lege Iulia et  
Papiae Poppaeae 781  
ante tamen iam recepta videtur, hinc ac-  
cusatio de moribus obtinebat. ibid.  
haec accusatio facta cognoscente Praeto-  
re post dinortium, non autem cogno-  
scente censore 782  
in hoc iudicio de culpa et iniuria coni-  
gi facta agebatur 783  
si culpa vxoris dinortium factum, vxor  
dote mulcatur, imprimis ob adulte-  
rium, ibid. non tamen integra dote  
784  
cessabat haec priuatio, si coniuges bona  
cum gratia dinortium facerent, 788.  
vel si absque culpa vxoris dinortium  
sequebatur 786

maritus vero partem dotis retinebat 1)  
propter liberos, vxore absque causa  
marito repudium mittente, 786. 2)  
propter mores vxoris, vbi maritus di-  
uortium ex culpa vxoris faciebat, 787  
semper ergo spectabatur culpa vxoris, 788  
praesertim adulterium aut religio pere-  
grina ibid.  
vestigia iuris antiqui in pandectis re-  
censentur 789 sq.  
mulier contra hanc priuationem in inte-  
grum non restituebatur 791  
cessabat tamen haec poena, si maritus  
criminaliter vxorem accusabat. ib.  
in criminali actione vxor partem dotis  
amittebat in commodum fisci ibid.  
si culpa mariti dinortium factum, vxori  
nulla retentio dotis pro liberis compe-  
tebat 792  
si vtriusque culpa dinortium factum poe-  
na discidii cessabat ibid.  
Constantinus restrinxit repudiorum li-  
bertatem, 793. retenta tamen poena  
discidii 794  
Iulianus ius antiquum redoxit, nec non  
Honorius, cum antiqua immutatione  
et priuatione integrae dotis 794 sq.  
Theodotus et Anastasius rursus quaedam  
innouarunt, retenta integrae dotis pri-  
uatione 796  
Iustinianus iudicium de moribus sustulit  
et quartae partis bonorum priuatio-  
nem concessit in casu indotati matrimo-  
nii 797  
idem Nou. 117. c. 8. priuationem dotis  
decreuit, N. 134. c. 10. denno sustulit  
798  
Iustinianus ergo hac in re sibi non satis  
constat 799 sq.  
iure canonico vxor adultera successione  
ex statuto priuanda est 801  
ex eodem iure ob adulterium priuatio  
dotis locum habet, nullo licet sequato  
duortio, 802. et heredes exceptio-  
nem adulterii mulieri dotem repeten-  
ti opponere queunt, ibid. imo et do-  
talitio vxor priuatur. ibid.  
Vv vv 2 poena

# INDEX REALIS.

**Poena privationis ex capite adulterii** hodie obtinet; IV, 805. sed de fundamentis eius dissentiunt interpretes ibid.  
**Iure civili poena privationis in diuortio** ponebatur 806  
**iure canonico autem ponenda in adulterio** 807  
**iure civili ergo heredes mariti adulterae** exceptionem adulterii opponere non possunt 808  
**Iure canonico aliud dicendum, nisi maritus iniuriam remiserit, etiam praesumptive** 809  
**remissione ergo cessante heredes recte** hanc exceptionem opponunt 810  
**quin etiam mariti heredes dotem petere** possunt ob adulterium commissum, 811 sq.  
**quod ius etiam heredibus legitimis, extraneis** cet. competit, nec ad solos heredes ab intestato restringendum, 813  
**mortua adultera maritus ob dotem habet** actionem et exceptionem, 814. extraneo tamen, cui dos reddenda, non praediudicatur 815  
**utrum id ad viduam intra annum luctus** stupro se maculantem vel ad sponsam stupratam extendendum? 815 sq.  
**mariti adulterium vxori tribuit donationem** propter nuptias, 817. si vel maxime vxor diuortium facere impedita fuerit ibid.  
**adulterium est vel verum vel praesumptum,** 818. ex praesumpto quoque diuortium fieri potest, etiam inter Protestantes, 819. modo sint indicia violenta, 820. hinc etiam operatur privationem dotis, si vel maxime vxor ob contumaciam condemnata 821  
**vxor adultera amittit dotem, tertiam partem** ex reliqua substantia, dotalitium, interdum etiam quartam partem bonorum, non tamen paraphernalia, 822  
**bene vero legata et donationes** 823  
**Lucra haec obveniunt marito a tempore** commissi adulterii, 824. necessaria tamen sententia iudicis, etiam ecclesiastici, declaratoria ibid.

**cessat haec privatio ob remissionem cum** intentione cohabitandi factam 825  
**similiter cessat privatio, si maritus aequae** adulter, 826. si maritus criminaliter agit; quod tamen hodie non attenditur, 827. si consensit in adulterium; si vxor se legitime defendit; si maritus vxorem occidit ibid.  
**Iure Hamburgensi adultera amittit** portionem statutariam, itemque iure canonico 833 sq.  
**idem dicendum secundum ius antiquum** Germanicum 835  
**maritus etiam adulter successionem** statutaria priuatur, 836. modo adulterium viuenti coniuge commissum 837  
**diuortium vero non praecise requiritur** ibid.  
**supponitur tamen, reconciliationem** factam non esse 838 sq.  
**sufficit vero probatio adulterii etiam** praesumptiva, 840. effectus huius privationis 840. 841  
**pactis tamen dotalibus iniris ius** commune simpliciter attenditur 842  
**mulier de dote, quam per leges amittit,** testari nequit 891  
*Dotis promissio.*  
**in dote ab extraneo promissa** evictio ex pacto praestari potest IV, 55  
*Dotalitium.*  
**vxor ob adulterium priuatur dotalitio,** IV, 802. 822  
**de dotalitio foeminae testari liberum** non est 888  
*Duella.*  
**illicita in statu civili, cum priuatus in sua** causa iudex non sit II, 5  
**qui in duellis perierunt a cimiterio** excluduntur II, 1078 sq.  
**olim duello gentes bellicosae sese** purgabant \* III, 243  
**inter Christianos iudicium Dei sub** duellis quaesitum, ibid. imo et sub aliis purgandi modis 244  
**quae opinio non ab omnibus olim** improbatu 244 sq.  
**haec**

# INDEX REALIS.

- haec de iudicio diuino in occulis adhibendo nouos modos se purgandi peperit 246  
iam anteq̃ introductionem religionis Christianae cognitum IV, 155  
probatio olim in criminalibus per duelum facta, IV, 188. peragebatur praemissa eucharistia, ibid. a testibus etiam discrepantibus susceptum, 189  
imo a seruis monasteriorum ex priuilegio, ibid. in comitiis imperii etiam in causis feudalibus inuictum 190
- Dum uiri.*  
eorum officium idem in municipiis atque Consalut Romae I, 6
- Ecclesiae.*  
Ecclesiis nomen Sancti vel crux inscribatur, hinc ecclesiae tituli vocabantur I, 269 sq.  
ecclesia est societas aequalis 353  
per ius pontificium in rempublicam peculiarem conuersa 425  
cum omnibus aliis collegiis Principi subest 567  
per eius bona beneficia intelliguntur, 576  
ecclesiae bona inalienabilia facta a Iustinianno, II, 943. hinc beneficiorum conditio ipsis generatim adplicata, ib.  
ecclesia cathedralis vacans olim regebatur per visitatores 944 sq.  
regibus competeat ius custodiae vacantis praelaturae cum perceptione reddituum 950 sq.  
Episcopi etiam ex priuilegio et consuetudine illud interdum exercuerunt, 957 sq.  
interdum etiam archidiaconi 959  
etiam Duces et Comites ius custodiae exercuerunt imo et patroni 961 sq.  
quod tandem iure decretalium improbatum 963 sq.  
praestant interdum census parochi praelato cuius beneficio per uisionem ecclesiae iunctae 995  
iura dotis ipsi gratis tribuuntur, III, 30  
in mutuo contrahendo ad consensum Principis vel Consistorii non adstrictae III, 38. cf. *Nomen ecclesiae.*
- clerus inter Protestantes ecclesiam non repraesentat III, 42  
ecclesiae venditrices ad euictionem non tenentur, IV, 50. uilissimum ergo pactum de praestatione euictionis, ibid.  
*Ecclesiae ministri.*  
de illorum uocatione I, 570  
ordinatio illorum an iuris diuini et absolute necessaria 571  
commendanda et retinenda ibid.  
an ordinatio a D. Theologiae non ordinato fieri queat 572  
*Ecclesiae res.*  
in his potest constitui pignus, non item hypotheca III, 860
- Edicto.*  
differunt a S. P. I, 408  
proprio Principis moto promulgantur et legis generalis vim habent ibid.  
*Eiserner Brief.*  
et eisen werden quid? III, 162  
cf. *litterae respiratoriae.*
- Electio.*  
contra Praelati electionem ad Papam et interdum ad Imperatorem appellatio locum habet I, 197 sq.  
deliberationes super episcopi electione futura, quatenus sint prohibita I, 201  
*Electores.*  
an cum R. P. Rom. sint comparandi? I, 976  
eorum consensus in causis gravissimis ab Imperatore requirendus II, 776  
*Emancipatio* vid. et *Separatio liberorum.*  
vetus emancipatio, per tres uenditiones imaginarias fiebat I, 915  
interueniebat solennis liberorum emancipatio 916  
an solutio P. P. per nuptias et separatam oeconomiam tacita vel quasi emancipatio recte dicatur 914. 930  
per eam liberi in seruilem statum deducti 917  
a quo per manumissionem demum liberabantur ibid.  
capite minuebantur ib. et 919  
emancipatus intuitu familiae fiebat prorsus extraneus 918  
eman.
- Vv vv 3

# INDEX REALIS.

emancipatos liberos dimittendi simpli- rior modus per Anastasium introdu- ctus	I, 914	nam redditio rei emtae est in obligatio- ne, aut solutio quod deest iusto pretio in facultate emtoris	206
emancipatio singularem statum emanci- patis tribuit	919	cautelae de libello prudenter concipien- do	207 sqq.
eius rationem habent LL. ante Anasta- sium conditae	918	re apud emtorem perempta venditori laeso non competit querela L. 2. C. 210	
per trinam filii mancipationem testamen- tum rumpebatur	919	emros I. R. tertio non acquirebat	281
per vnam emancipationem filia sui iuris fiebat	ibid.	permittebatur tamen duplae stipulatio, et procurator ad cessionem eius cogi poterat	278
antiqua restitutionem in integrum intro- duxit	920	<i>Episcopi.</i>	
ob emancipationis ritum plura iura amit- tebantur	920 sq.	titulares in partibus inbelidum orti per ex- peditones cruce signatorum I, 314 sq.	
instar libertorum emancipati habeban- tur	922	antea papa hoc iure non utebatur, bene tamen imp. graeci	315
emancipatus tamquam extraneus noua in- ra accipiebat	923	cur introducti	ibid.
emancipati non ipso iure sed demum per aditionem fiebant heredes	923	de episcoporum vicariorum origine	316
an hodie aditione indigeant	925	episcopo mortuo ecclesiae cathedrales vacantes regebantur per visitatores,	
illius modum immutauit Anastasius	924 sq.	qui in Germ. a metropolitano conti- nuabantur	II, 9, 5 sq.
modum manumittendi Iustinianus immu- tauit, non statum et iura emancipato- rum	925	hi tam custodiam habebant eccles. 946 electio episcoporum olim ab adfensu Ro- gum pendebat	947 sq.
emancipatorum status Romanis proprius fuit	928	qui eos cum abbatibus inuestiebant	949
inde haud deriuandus quod liberi sui iuris fiant	ibid.	quod liberius post tempora Carolingica factum	950
nop omnes sui iuris facti statum emanci- patorum inducebant	ibid.	hinc custodia vacantium praelaturarum penes R. et Imperat. erat cum perce- ptione fructuum	950
emancipatio ex patris voluntate pende- bat	933	inde ius regaliarum	951
an tacita Romanis in vsu?	944 sqq.	Episcopi etiam exercebant ius custodiae	957
errores ex comparatione solutionis P. P. per separatam oeconomiam et nuptias cum emancipatione	931	idque ex consuetudine v. privilegio, quod Gallis ius deportus dictum	958 sq.
<i>Emendatio.</i>		variis de causis census exegerant	990
regulae et cautela in textibus emen- dandis	I, 74 sq.	iure can. habent ius exstruendi coeme- teria	1025
<i>Emtio venditio.</i>		episcopi imperium saecularis potestatis recusant	III, 66
origo emtio vend.	III, 541	olim cum plebe totaque ecclesia dispen- sationes concedebant	I, 509 sq.
introductae variae emtionis species ex indigentia ortae	ibid.	interdum proprio iure	512
actio ex L. 2. C. de resc. vend. proprio non est alternatiua	II, 205	episcoporum imperium maius 988. not. m. ordinarii iudices et principes ecclesiae vocantur, usque archidiaconi vt mi- niores iudices subiecti	ibid.
			habent

# INDEX REALIS.

habent tribunalia maiora I, 89. vid. *Metropolitani et Causae eccles.*

episcopi et praelati. non sine causae cognitione et consensu capituli feuda conferre possunt II, 869

interdum tamen hoc consensu non opus habent 871 sqq

bona infeodari solita etiam consanguineis et Capit. dare possunt 877 sq.

bona mensalia infeudari solita, si aperta, reinfеodare possunt. cf. *Feuda ecclesiastica.*

feloniam remittere potest inconsulto capitulo nisi collatio simul ad capitulum spectet 921

## *Episcoporum iurisdicio:*

episcopi olim nullam habebant iurisdictionem VI, 604

hanc tamen postea sub colore peccati acceperunt 605 sq.

sed contra ioris regulas 607

sub praetextu denegatae iustitiae clericis saecularibus iudicibus fere omnem potestatem eripuerunt 608

quod probatur exemplis ex iure canonico 609

iudex ecclesiasticos negligentiam iudicis saecularis supplere dicitur 615

hinc natae adpellationis ob abusum 617

## *Erbgüter.*

quaenam ita dicantur III, 435

voc. Erbe latior est, imprimis bona immobilia denotat ibid.

bona hereditaria consensu heredem alienanda et familiae reservanda 436

adquisita libere alienantur ibid.

ius Rom. multa hac in re immutavit 436

I. Saxon. et Hamb. dispositio de bonis hereditariis non alienandis 437 sq.

consensus iuris Lubec. 439

hereditaria bona alienata sine consensu heredum revocari poterant a proximiori 439

excepto caso necessitatis, salvo tamen retractu gentilitio 440

quod illustratur iure Hamb. ibid.

inde originem traxit retractus gentilitius 441

## *Erbe.*

in iure Hamb. saepe denotat adquisita III, 452

## *Erlasbrief.*

quid denotet? I, 809

## *Eruditi.*

male scribentes non excusantur IV, 403

## *Eucharistia.*

ad denotandam communionem cum defunctis oblationes factae, eucharistia celebrata, et nomina eorum inter preces recitatae II, 1048

mox creditum, has oblationes mortuis prodesse 1049

indenoua iora circa hanc communionem cum defunctis orta 1050

perfectissima communio ex eucharistia et oblationibus cognoscebatur 1051

eucharistiae contemptori sepultura denegatur 1083

modus probandi innocentiam per eucharistiam ortus ex opinione de iudicio diuino in occultis adhibendo III, 246.

IV, 187

praemittebatur etiam omnibus probationum sporiarum modis IV, 188

## *Euctio.*

### I. *Pactum de praestanda euctione.*

euctionis praestatio est praestatio securitatis IV, 37

quid sit pactum de praestanda euctione 38

ineondom consensu paciscentium certo et indubio 38

super negotio antecedente ibid.

an usum habeat in negotiis onerosis 39

adfectione pacti de praest. euct. in contractu emtionis varia commoda efficiuntur 41

in venditione hereditatis vniuersitatis et nominom 42

post traditionem rei venditae venditor non praestat, ne de facto aliquid a tertio fiat 43

secus

# INDEX REALIS.

secus si euictionis praestatio contra quam-  
cunque iuris et facti molestiam pro-  
missa IV, 43  
si per vim maiorem v. c. principis res  
euidita, venditor non tenetur 43  
potest tamen euictionis praestatio pro-  
mitti, si via facti s. vis maior tempore  
factae venditionis immincat 44 lq.  
quid si odio venditoris per viam facti quid  
susceptum? 46 lq.  
interdum hoc pactum necessarium 48  
ad euictionem quae a iudice incompe-  
tente facta, venditor non tenetur, nisi  
ad eius praestacionem se obligauerit 48  
in venditione absolute nulla, euictionis  
praestatio locum non habet 49  
secus tamen in ea quae tantum, respecti-  
ue nulla 49  
usus pacti de praest. euid. in pignoris  
venditione ibid.  
idem in alienatione rei a procuratore  
facta ibid.  
emtoribus utilissima euictionis praesta-  
tio si agitur cum personis privilegia-  
tis v. c. ecclesiis 50. Iudaeis 51  
venditor non prius ad euictionem obli-  
gatur quam si lis ipsi denunciata 51.  
multum tamen interest, quid hoc casu  
pactis determinatum 51 lq.  
in locat. conduct. pacto definiri potest,  
in quantum casus aut vis maior prae-  
stari debeat 53  
perfoadens obligatur, si persuasionibus  
promissio de securitate accesserit 54  
in causis lucrationis praestatur euictio ex  
pacto ibid. quo pertinet mera dona-  
tio ibid. dotis ab extraneo facta pro-  
missio, legatorum praestatio, transactio,  
hereditatis disceptio 55  
usus pacti de praest. euid. ex iure Germ.  
56 lq.  
ex moribus antiquis venditor per annum  
et diem ad interesse brigarum, s. euic-  
tionem tenebatur 57 lq.  
hoc pactum interdum execrationibus et  
sanctione poenali munitum 59  
interdum indefinitae promissa euictio 60  
clausula obstagii ei saepius addita 61

adprobatum est pactum de praest. euid.  
fere ab omnibus Germ. nationibus et  
L. L. roboratum 62 lq.  
praestatio euictionis pacto potest minui  
vel generaliter promitti 64 lq.  
frequentior facta eius praxis ex receptiu-  
ne I. R. 66 lq.  
promitti potest in omnibus negotiis, in  
quibus reciproca securitas necessaria  
videtur 67  
pactum de euid. praestat. in causis publi-  
cis vocatur guarantia 69  
accedit praesertim confederationibus et  
pacis compositionibus 70  
ad illud ineundum requiritur vt quis ius  
belli et pacis habeat ibid.  
hinc status Imperii illud valide inequit  
71. quod exemplis illustratur 72 lq.  
guarantiae promissio est vel expressa vel  
tacita 77  
generalis vel specialis 78  
exempla generalis 78  
specialis guarantiae determinationes 79  
guarantia personalis quae fit 80  
specialiores guarantiam praestandi modi  
recensentur 81. iuratae guarantiae  
species 82  
adsecratae guarantiae promissiones 82  
tempore prior etiam potior est in hoc  
promissio 83  
pactum hoc non pro lubitu extenden-  
dum, sed determinationi partium in-  
haereudum 84  
effectus ex hoc pacto deriuandi recen-  
sentur 84 lq.  
an morte guarantatoris et dissensu linia-  
tur pactum 86 lq.  
II. Pactum de non praestanda  
euictione.  
inito p. d. n. p. e. disceptatur, utrum emtor  
a repetitione eius quod interest, et a  
resolucione pretii remoueat 1V, 4 lq.  
decilio causae in L. 11. §. 18. de act. emt.  
vend. fundata 8  
ex A. Fabri sententia nulla conuentio  
effici potest, vt emtor pretium et mercem  
amittat cum quasi hoc pactum sit  
contra b. f. 10  
sed

# INDEX REALIS.

sed lex Iuliani sententia pretium tantum  
restituatur ex pacto generali, in quo  
nil de refusione pretii cautum IV, 10  
nec iniquum censet hoc pactum Iulianus,  
cum in emtione spei pretii repetitio-  
nem excludat 11  
sophismata Fabri indicantur 12 sq.  
tu pacto generali et indefinito plerique  
Interpp. ex sententia Iuliani solam  
petitionem eius quod interest, remitti  
putant 14  
quo refertur Mangilius, varias tamen ex-  
ceptiones addens et circa L. 68. de  
euiet. titubans 14 sq.  
hanc opinionem sequitur Hertius, cum  
emtor non praesumatur donare voluisse  
16  
etiam si pactum sit generalissimum ibid.  
idem sentit Nic. Burgundus 17  
quali b. f. contractus talem interpreta-  
tionem ad amittendam rem cum pre-  
tio non admittat 18  
Noodtius idem putat, cessare praestan-  
tionem utilitatis, pretii non cessare  
18 sq.  
Franzkius exuberantiam b. f. non admit-  
tere putat in hoc contractu, ut vendi-  
tor pretium retineat, et emtor re emta  
careat 20  
Donellus idem sentit, quia in generali  
oratione semper excipitur, quod est  
iniquus, et naturae contractus minus  
conueniat 21  
sed verior videtur contraria sententia,  
quia verba Iuliani tantum relatiua,  
Vlpiani autem decisiva ibid.  
quod testimonio Duareni, Tuldeni, H. a  
Suerin et Titii roboratur 22  
Vlpianus reuera a Iuliano dissensit 23.  
credens, emtionem spei in contractum  
deductam fuisse 24  
Vlpianus in contractu emt. ad naturalia  
respicere iubet 24. ad haec pertinet  
euiet. praestatio, adeoque mutari pot-  
est 25  
ex Vlpiani sententia, si ad certum tempus  
euiet. praestanda, elapso eo nihil de-  
betur 25

Tom. VI.

in L. 11. §. 18. de ad. emt. Vlpiani do-  
ctrina decisiva est 26  
Iuliani autem doctrina ut ratio dubitandi  
adducta 27  
Vlpianus epicrisin fecit in sententiam Iu-  
liani 28. hinc statuit, ne pretium  
quidem deberi, nisi venditor in dolo  
sit 29  
emtio spei in hoc pacto remissorio adest  
etiam ex mente Iuliani timide deci-  
sionem facientis 30  
Iuliani sententia contradictoria est 31  
in pacto etiam remissorio emtor pretium  
repetere nequit 32  
sententia haec ex aliis LL. illustratur 33

## III. Pacti de non praestanda euietione repetitae vindictae.

plerique putant, pacto de non praestan-  
da euietione remitti id quod interest,  
non item pretii petitionem praef. T.  
IV. p. 3.

Boehmerus id negavit, hanc conventio-  
nem emtionem spei esse contentens  
4. quod impugnauit F. Alef. ibid.  
agitur hic de pacto generali: nihil eui-  
etionis nomine praestitum iri 5  
hoc pactum omnem euietionis petiti-  
onem excludit 6

res omnis redit ad L. 11. §. 18 de ad. emt.  
vend. 6. 7  
quid sit: rem habere licere, explicatur 8.  
quae formula falso ad emtionis essen-  
tiam refertur 9

Vlpianus venditorem spei ab omni peti-  
tione liberat 10. contrariam Iulia-  
ni opinionem recenset quidem, sed  
non probat Vlpianus 11

Vlpianus ergo negat, Iulianus adfirmat,  
actionem ex emto competere emto-  
ri 13 sqq.

vno ergo casu actionem ex emto admittit  
Vlpianus, si quis sciens alienum ven-  
didit 18  
regula ergo negativa de actione emti  
accipienda 21

in emtione spei emtor suo periculo rem  
emit 22 sq. alia exempla emtionum  
emtoris

xx xx

# INDEX REALIS.

emtoris periculo initarum recen-  
 tur praef. T. IV, 24 sq.  
 venditor sciens rem alienam esse, pacto  
 a praestatione eius quod interest, li-  
 beratur 25  
 Alef restitutionem pretii in emtione spei  
 negat, in emtione rei cessae non item  
 28. cuius rationes refutantur 29-37  
 ex libris *Pactum*, Boehmeriana interpre-  
 ratio vindiciatur 38 sq.  
 idem Alef actionem actionem ex emto ob-  
 dolum ad petitionem pretii et eius  
 quod interest pertinere ait 43. cuius  
 argumenta denovo discutuntur 44 sqq.  
 distinctio inter largiorem et rigorosam  
 euictionis praestationem exploditur  
 50 sq.  
 falsum est, tolli emtione sublata facul-  
 tate rem habendi 61  
 conuentio: nihil euictionis nomine prae-  
 stitum iri, non tantum id quod inter-  
 est, sed etiam petitionem pretii com-  
 plectitur 66  
 dubia ex L. II. §. 15. de act. emt. vend.  
 mota diluuntur 70 sqq.  
 emtor ergo eiusmodi pacto euictionis  
 periculo se subiecisse videtur 81  
 dubia contra L. 69. de euic. mota re-  
 mouentur 82 sq.  
 vfus pacti de non praestanda euictione  
 non infrequens in foris Germaniae 85  
*Euocationes.*  
 subditorum primae iudicis inferioris in-  
 stantiae magnum praeiudicium infe-  
 runt 111, 690  
 hinc except. primae instantiae LL. in-  
 dulgenter 691  
 quod etiam ad tribunalia Imperii perti-  
 net, excepto casu denegatae iustitiae  
 692  
 f. directe f. per indirectum subditis pri-  
 ma instantia inde interuertatur 693  
*Euocatio sacrorum.*  
 facta tempore belli sacrorum euocatio ex  
 religiosa rem profanam faciebat VI, 446  
 tunc ergo sacra expilari poterant sine  
 crimine sacrilegii 447  
 honestius tamen faciebant, si ab illis ab-

stinerent, vel sacra in patriam trans-  
 lata colerent 448  
 ob haec sacrilegia iure victoriae commif-  
 sa bellum inferri non poterat 451  
*Examey testium.*  
 ad perpetuum rei memoriam, est reme-  
 dium conseruandi ius futurum I, 183 sq.  
 an in causis feudalibus alteri committi  
 possit? 11, 765  
*Exceptiones.*  
 Praetores aequitatis studio ius strictum  
 emollire studebant V, 702  
 ideoque exceptiones inuenerunt 703  
 exceptiones reorum defendendorum gra-  
 tia constitutae 704 sq.  
 exceptiones in iure a Praetore postulan-  
 dae 706  
 sollemnibus verbis concipiebantur ex-  
 ceptiones 707  
 exceptionum diuisio 708  
 differentia inter nondum competentis et  
 plus petitionis exceptionem 1, 153  
 de dilatoriis opus Riuii commendatur  
 397  
*exceptio non impleti contractus* fundata in  
 aequitate naturali et iure III, 500. an  
 a iudice supplenda 501. non gram-  
 maticae sed iuridice intelligenda ibid.  
 quid in Saxonia obtineat ratione huius  
 \* exceptionis ibid. clare et specificè  
 exprimeuda 502  
*exc. excussiois*, quatenus differat ratio-  
 ne pignoris et hypothecae III, 879 sq.  
*exceptiones fori declinatoriae*, an poenam  
 contumacis non respondentis impe-  
 diant 11, 94 sq.  
*exc. legitimisationis ad causam* iudex ad  
 integritatem iudicii supplere potest  
 11, 670 sqq.  
 et alias exceptiones nullitatem praeca-  
 ventas 673 sq.  
*exc. non numeratae pecuniae*, an ecclesiis  
 perpetuo competat? 111, 49  
 an contra lapsum biennii officium iudicis  
 implorari queat? 50  
 argumenta adhaerentium discutuntur 51  
 an clericis perpetuo competat 121. an  
 in illa ius ciuile mutatum 122  
*exceptiones*



# INDEX REALIS.

*exceptiones peremptoriae*, harum adlegatio poenam contumaciae non respondentis tollit II, 97. modo sint in continenti probabiles ibid.  
*exceptio praeiudicialis*, quid denotet? V, 711 sq.  
 connexa est cum causa principali 713  
 a praeiudiciali exceptione dependet totius negotii principalis discussio 713  
 vna causa decisa, altera quoque decisa intelligitur 714. hinc non semper condemnatio requiritur 715  
 de exceptione praeiudiciali prius iudicandum, quam de causa principali 716 sq.  
 causa principalis in suspensio habenda est, donec praeiudicialis exceptio definitionem acceperit 718  
 optimo iore exceptionibus peremptoriis adnumeratur 719  
 expedit, illam ante litem contestationem opponere, et illi L. C. eventualiter subiungere 720 sq.  
*exceptiones praeiudiciales, in causis criminalibus*, delicta publica quamvis a privatis diversâ ratione iudicarentur, reo tamen in his iudiciis concedebantur exceptiones V, 727  
 inter quas et exceptio praeiudicialis locum habebat 728  
 accusatores ergo variis praeiudiciis removeri poterant 729. veluti per antecategoriam 730  
 idem etiam in Germanorum iudiciis publicis obtinebat 731  
 Germani hac in re processum acculatorum Romanorum imitabantur 732  
 postea inquisitorius processus introductus est, qui tamen aequè reis excipiendi facultatem saluam reliquit 733  
 ergo etiamnum exceptio praeiudicialis in criminalibus locum habet 734  
 praecedant cognitiones, sine quibus reliqua intelligi non possunt 735  
 praeponeatur causa, si concurrant, gravior leuiori ibid.  
 de crimine regulariter prius cognoscendum est, quam de civili causa 736

interdum vero ob exceptionem praeiudicalem prius iudicatur de causa civilis quam criminali 737. scilicet si utraque actio ex eadem causa nascatur ib. quod exemplis illustratur 738  
 praeponeatur causa civilis in crimine plagii 738. vis publicae 739. quod responso illustratur 740 sqq. item in crimine turbae publicae 745. quod item responso illustratur 746 sq. item in crimine bigamiae 748  
 idem obtinere potest in iniuriis, si reus optimo iure iniuriam se intulisse contendat 749  
 iudex causae principalis est etiam iudex legitimus exceptionis praeiudicialis 750 sq. siue iudex sit criminalis siue ecclesiasticus 753  
 tempestivus harum exceptionum usus reo ulterioris inquisitionis molestiam auferat 755  
 earum tamen abusus magna reipublicae incommoda adfert 755. quod responso explicatur 755 sqq.  
*exc. non factae personis*. ecclesia debetrix opponere potest exc. n. l. vers. in rem ecclesiasticam III, 36 sq.  
 si tamen personae ecclesiam repraesentantes mutuum contraxerunt, ecclesia simpliciter obligatur 38  
 si pecunia mutuo sumpta in rem ecclesiae versa non est, ecclesia in integrum potest restitui 40. cautela ideo adhibenda 41  
 probanda est versio, si per administratores vel solum praelatum mutuum est acceptum 44 sq.  
 idem dicendum, si patronus vel aliquis ex clero mutuum contraxit 46  
 versionem probare debet creditor, adeoque executivè agi nequit 48  
 haec exceptio est perpetua 49  
*Excessus*.  
 quomodo differat a defectu VI, 2  
 quid sit in sensu nativo 2  
 quid in sensu morali 3  
 praesupponit modum, terminum, qualitatem 3. vel mensuram 4  
 Xx xx 2 intulit

## INDEX. REALIS.

intuitu excessus mandans non obligatur  
mandatario 14, 7  
excessus deficit in absolute prohibitis 9  
excessum definitio 15  
in hac potissimum ad modum respicien-  
dum 16  
inde nascitur conceptus nimii 17  
et vulgatum illud: ne quid nimis ibid.  
inde etiam aequi bonique conceptus 18  
non omnis excessus poenam meretur 19  
omnis excessus vitium quidem habet,  
non tamen semper crimen 21  
excessus contra decorum non indistincte  
poenis subiaceret 21  
nec semper excessus contra luxum 21  
hic magis bono principis exemplo tolli-  
tur 22, maxime si vniuersalis est 23  
non omnes excessus delicti rationem ha-  
bent 24  
vt in aedificando commissi ibid.  
et largiendo 24  
excessus iure ciuili punitur, si in aliquod  
delictum cadit 24. vt in excessu do-  
minicae potestatis 25, item patriae  
potestatis ibid. et praeceptorum 26.  
mariti 27. Dominorum 27. Magi-  
stratus ibid. Praelatorum 28  
excessus in moderamine inculpatae rute-  
lae in delictum cadit 28  
talis excessus committi potest, ratione  
causae, modi et temporis 29  
distinctio inter excessum defensionis et de-  
fensionis inculpatae locum non habet 30  
excessus in contractibus in delictum non  
cadit 31  
excessus privilegiorum aestimatur ex  
modo illia praescripto 33  
potissimum a clericis committitur ibid.  
puniri priuatione ibid.  
in excessibus puniendis ius canonicum  
excesse 35  
disciplinae antiquae ecclesiae certas vi-  
vendi regulas clericis praescriptis, vn-  
de excessus aestimabantur 36. maxi-  
me a monachis ibid.  
hi leuiores contra eas excessus punie-  
bant 37  
querelae de excessibus episcoporum ibid.

Ius canonicum distinguit inter excessus et delicta	VI, 39
excessus transgressionem morum et of- ficii designant	39
committuntur tantum ab iis, quibus re- gulae praescriptae	ibid.
poniuntur imprimis a clericis	ibid.
sine criminali iurisdictione, qua Consisto- ria delictuantur	40
excessus interdum ponuntur sine omni iurisdictione	ibid.
inde poena excessuum dicuntur censu- rae	ibid.
quae sine strepitu forensi exerceri de- bent	41
excessus in moribus iure civili ad curam censuram relati	ibid.
quorum nomine ius agendi deficiebat	42
ignominia notabantur	ibid.
sed sine effectu rei iudicatae	ibid.
excessus in foris secularibus delictis an- numerati	ibid.
modus castigandi excessus in consistoriis vitiatus	46

### Excommunication.

maior et minor hodie naturam verse	
poenae induit, adeoque recte a princi-	
perelaxatur	I, 587
olim cum plebis consensu fiebat	509
ob deficientes facultates nemo excom-	
municatur	III, 145
an archidiaconus excommunicare queat	146
ab illa ad incarcerationem non valet con-	
sequencia	ibid.
<i>moribundum</i> , der Todtenbann, vocatur	II, 1045
exclusionem etiam a coemeteria conti-	
nebat	1056
inter Protestantes non plane cessat	1062
hinc excommunicatus et inter Protestan-	
tes a coemeterio excluditur	1077

*Excursio.*

executiones impediuntur	appellationi-
bus	VI, 515
et suspenduntur	515
quandoque tamen executiones licite fieri	
possunt	516
	executio

# INDEX REALIS.

- executio iudicatorum promta saluta-  
 ris VI, 516  
 executio quid 517  
 vim desiderat et necessaria est ibid.  
 quod ex legibus Imperii illustratur, 518  
 sq.  
 executionem denegare nequit iudex im-  
 ploratus 520  
 ad executionem constitutus commissarius  
 de iustitia iudicati cognoscere nequit  
 521  
 ad executionem cogi potest iudex infe-  
 rior a superiori ibid.  
 reiectis exceptionibus altioris indaginis  
 ibid.  
 aliquin iudex ad interesse tenetur, ibid.  
 ab executione appellatio non admittitur  
 526  
 nisi sub certis limitationibus, ibid. 537 sq.  
 executio retrahenda, si prior sententia  
 reformatur 538  
 executio non sine cautione facienda, 539  
 aliquando etiam iuratoria 540  
 cessat tamen cautio, si nihil restituendum  
 quemcumque exitum causa habeat, 540  
 vel in decretis alimentis provisionaliter  
 ibid.  
*Executores testamentarii.*  
 episcopis data est executio legatorum ad  
 • pias causas religiosorum V, 233  
 hinc ipsis quoque concessa est inspectio  
 in executores testamentarios 235  
*Exemplificatio.*  
 instrumentorum vetustorum exemplifica-  
 tio quomodo facienda IV, 407  
*Exemptio.*  
 quando exemptiones a Iurisdictione epi-  
 scopi ordinaria coeperint III, 82  
 de conservatoribus exemptorum 83  
 contrahentes in loco exempto coram or-  
 dinariis comparere debent 83  
*Exercitor.*  
 praetores exercitorem ex contractu ma-  
 gistri nanis ex lege praepositionis agen-  
 tis obligari voluerunt II, 285  
 qualis obligatio inter exercitorem et  
 magistrum navis intercedat III, 313  
 quid, si mandatum seu factorem de-  
 lit ibid.  
 an teneatur de culpa magistri sui, III, 321  
*Exheredatio liberorum.*  
 olim verbis directis facienda I, 120  
 an hodie? 121  
 ante Iustinianum licita etiam si causa  
 iusta non suppeteret, modo iudicis  
 cognitio accessisset I, 237 sq.  
 causae exheredationis in arbitrio iudicis  
 olim positae 238  
 ad illam causae ab herede in scriptis sa-  
 cta adlegatio sufficiebat 239  
*Exorcismus.*  
 est ritus baptismi indifferens multis in lo-  
 cis abrogatus et Principis dispensatio-  
 ni subiectus I, 554  
 olim in ordinalis divinis adhibebatur praee-  
 cedente missa, IV, 163. vt in iudicio  
 aquae calidae et frigidae 163 sq.  
 et in aliis ordinalis divinis IV, 172. per  
 exorcismum diabolus ex corpori-  
 bus facta Dei coniuratione evocabant  
 173  
 hinc etiam res inanimatae exorcizaban-  
 tur, vt singulares operationes eiectionis  
 daemonibus ederent 174  
 noniori tempore iudicium aquae frigidae  
 sine exorcismo factum 176  
*Expeditiones cruce signatorum.*  
 Indictae ab Urbano II. I, 299 sq.  
 ingens hominum commotio ad eas susci-  
 piendas, 301. promota per sacerdo-  
 tes et Petrum-Eremitam ibid.  
 causa Dei in lis agi dicebatur 302 sq.  
 privilegia cruce signatorum 308  
 feudi alienatio permessa ibid.  
 in clientelam et Iurisdictionem ecclesiae  
 recepti 308 sq.  
 indulgentiarum moratorium debitoribus, 310  
 multiplex inde iurium innovatio insequen-  
 tia est 310 sq.  
 I) in iure ecclesiastico.  
 status poenitentiae externae tristissimus  
 fuit, 312 sq. nec postea antiquus  
 status reduci potuit, 314. orti inde  
 episcopi titulares in parribus infidelium,  
 314 sq. item vicarios generales  
 et speciales constituendi mos inde de-  
 rivandus 316 sq.  
 X x x 3 laxa-

# INDEX REALIS

laxata residendi necessitas	I, 318	qui commodum percipit	ibid.
urti inde urdines militares,	318. lo-	tandem ille, cuius gratia facti sunt,	ibid.
hanniticus, ibid. not. k)	Templario-	Primæ regula in causis civilibus et crimi-	
rum	ibid. not l)	nalibus attenditur	323
capellæ et oratoria inde multiplicata		secundam regulam iura criminalia quo-	
319. et reliquæ SS. novæ petite		que admittunt	ibid.
mutatæ hæ in parochiales ecclesias ru-	320	neque ultima regula in causis criminali-	
rales et arma ac vexilla ibidem suspen-		bis negligitur	324
sa	321 sq.	quomodo circa expensas procedendum, si	
communio sub vna inde petenda, 322 sq.		omnes tres causæ concurrant	325
quæ in Palestina primum introducta		expensarum criminalium variæ species	
rusticorum status inde mutatus; ex servis	324	enumerantur	ibid. 326 sq.
liberi facti	325	expensis iudicis petentis, non requisiti,	
II) in statu publico.		delinquentium remissio fit	327
innovatio facta in statu nobilitatis	328	expensas, pro asseruendis reis subditis	
imminutus nobilium et ingenuorum nu-		vel reos ferre urum est	328
merus, 331. hinc ignobiles ad cudi-		expensis propriis saluum conductum quis	
cillus nobilitatis adspirant	332	redimere debet	329
orta inde distinctio inter nobiles anti-		expensæ criminales legibus determina-	
quos et novos	333	ri debent	332
Treugæ domini inde obtinuerunt	333	vel a iudice ex æquo et bono moderari	
interna bella quieverunt,			332
P. 333 sq.		expensarum diuersa ratio in processu ac-	
Torneamenta prohibita, 334. quod ad		cusatorio et inquisitorio	333
tempus successit	ibid. not. s)	expensæ in processu accusatorio redun-	
insignia gentilitia inde orta, 335. non		dant vel in accusatorem vel reum vel	
tamen arbitraria insignia, quibus iam		iudicem	334
olim vsi Germani, ibid. not. t) genti-		expensas ad processum inquisitorium he-	
lilitia expeditionibus cruciatis debentur,	335. nun autem torneamentis	redes suppeditare non tenentur, 336 sq.	
337. ab hoc tamen tempore constanter		ad expensas etiam processu inquisitorio	
in ludis equestribus usurpata ib. not.	2)	contumax condemnatur	351
		expensarum refusio magis rei persecutio,	
data etiam novis hominibus, 338. fe-		quam poena est	357 sq.
rius tamen leges acceperunt, ib. not. 2)		ad expensarum refusionem, quas defun-	
depicta insignia gentilitia in vexillis, hinc		ctus fuisse debuisset, heredes indi-	
orta feuda vexilli, 339 sq. investitura		stinete tenentur	358 sq.
per vexilla prouinciarum facta	340	expensas refundere debet qui iuramento	
mos ignobilibus feuda conferendi inde		praestito absolutus est	360
urtus	341	nisi culpa sua inquisitioni causam haud	
feuda pignuratio inde orta	343	dedit	363
Expensæ.		ab expensis liberandus, a quo iuramen-	
expensarum varia diuisio	VI, 321	tum nulliter exactum est	364
expensæ criminales quid	322	in expensas condemnatur qui torturam	
ad impensas ferendas iure naturali ob-		sustinuit	366
strictus est, qui in causa fuit vt feri		ad expensas tenentur heredes eius, cui	
debuerint	ibid.	tortura dictata est	369
			ab

# INDEX REALIS.

ab expensis absolvitur pure absolutus, nisi inquisitioni causam praeberit, VI,

370

in expensas facile condemnari potest temerarius denunciatus ibid.

quid si expensas soluere non possit inquisitus 371

de privilegio expensarum criminalium, 371 sq.

## *Exsecratio.*

paetum de praestanda euictione apud Germanos olim exsecrationibus et sanctionibus poenalibus saepe monitum, IV,

59

## *Expectatio.*

expectatio ab imperatore collata non transfertur dominium utile V, 309

expectatio sua natura reuocabilis esse censetur 323 sq.

Praelati expectatio in feuda ecclesiastica libere dant II, 887 sq.

nuda expectatio successorem non obligat, 889 sq. eius tamen rei multae exceptiones adferuntur 891 sq.

vel simplex est vel qualificata, 894. utriusque effectus in feudis ecclesiasticis 895 sq.

cf. *Feuda ecclesiastica.*

## *Fabricatus.*

sunt, qui arma conficiunt I, 261

iis stigmata insigebantur ut latitantes agnoscereuntur 261

## *Facta antiqua.*

magis probantur instrumentis quam testibus IV, 215

## *Falsarey.*

quid sit? III, 313

## *Factum.*

an idem quod rescriptum denotet, I, 401 sq.

circa factum emergens alternatio libellum vitiat II, 171 f

factum cum suis circumstantiis in libello diserte enarrandum 175 sq.

quid iudex ex officio circa facta supplere possit 681 sq.

facta quibus probatione indigent, non iura III, 200

## *Fabnenleben.*

unde ortum I, 339. II, 845

## *Falcidia.*

eius detractionem in pactis dotibus mixtis concedunt interpretes, IV, 699

sed verius est, eam ab heredibus ab intestato detrahi non posse 712

## *Fama.*

an eius rustitutio inter Caesaris referuata sit collocanda? I, 551

## *Fomes.*

virginitissima saepe est casta sumti iustitii II, 139

## *Familia.*

triplex familiae significatus recensetur praef. T. I. p. 36

familiae fauor non est fundamentum retractus gentilitii III, 429

familiae fauor aut adfessio per se non vincit ius constitutum ibid.

## *Famosum.*

causa famosa et honoris sunt arduae, II, 699

## *Fasale.*

interponendae adpellationis currit durante iustitio, non autem introducendae II, 163

## *Fauorabilis causa.*

testibus pro fauorabili causa testantibus magis credendum IV, 211

## *Felicitas.*

aliorum est finis promissionum II, 225

et finis pactorum ibid.

## *Feloniam.*

ad probandam feloniam maior probatio delideratur II, 768 sq.

eam remittere potest praelatus inconsulto Capitulo, nisi collatio simul ad capitulum spectat 921

quid circa annum deferuitur obtineat feudo ob feloniam amisso III, 686

feloniam committit vassallus feuda oppignorans, non item si hypothecam constituit 862

## *Femina.*

ab ea Romani olim maiorem quam a viris castitatem exigebant I, 248

cleri-

# INDEX REALIS.

clericis seminarum iura tribuuntur, III,	dominus directus sine iudice per vim va-
111	salutem feudo expellens dominio directo
multa feminis ipsis privilegia concessa	priandus II, 58
351	quod Resp. illustratur 59 sq.
quae non extendenda sed coarctanda, 351	feudi concessio sine mentione pretii facta
quod exemplo fideiussionis illustratur	gratuita censetur 401
352	<i>Feudi ab allodio separatio.</i>
olim perpetuae tutela subiectae 357	quomodo vivo possessore fiat? I, 20 ;
quod tamen sensim mutatum, ex hinc no-	Longobardi in feudis quoad distribut-
ua iura introducta 358	onem fructuum ultimi aui ad e'ma
feudi domina quatenus in hypothecam	Italiae respexerunt 290
consentire possit 893	Martius et Augustus ad fructuum divisi-
<i>Feriae.</i>	onem praestituti ad omnes fructus haud
quomodo feriae a iustitio differant? II,	quadrant I, 293 not. a)
128	decisionis huius fundamentum non est in
feriae quid? 129	diverso anni initio quaerendum, I, 294
diuinae quomodo ab humanis distinguan-	sq.
tur ibid.	ex principiis Iur. G. potius discutandum
iustitium distinguitur a feriis diuinis et	296
humanis 130	decisio illa apud nos ad industriales tan-
differentia iustitii sumti a feriis 133	tum, non ad naturales adplicanda, 297 sq.
in feriis diuinis litigantes ex officio re-	<i>vid. dies critici et annus desertus feudis.</i>
pellendi 654	
<i>Aem. Ferretus.</i>	<i>Feuda ecclesiastica.</i>
inter restauratores Iurisprudentiae col-	difficilis indagatio originis feudorum ec-
locandus I, 69	cles. II, 823
<i>Ferrum candens.</i>	monasteria et ecclesiae erant in potesta-
olim probatio spuria per ferrum candens	te Regum, iisque libera de iis dispo-
peragebatur IV, 185	nendi facultas competebat 823
<i>vid. ordalia diuina et probatio spuria.</i>	hinc bona ecclesiastica praesertim militi-
<i>Festuca.</i>	bis propter belli necessitates in bene-
festucae iactu in sinum alicuius res tra-	ficia concessa 824
debantur, et ius succedendi transfere-	quod tamen aegre tulerunt clerici, 825
batur II, 429	qui fabulam de Caroli Martelli aeterna
<i>S. P. Festus.</i>	damnatione ex hac causa insequuta
de V. S. a Paulo Diacono mutilatus, I,	fuixerunt 825 sq.
53	morae etiam hac de re querelae clerico-
<i>Festum.</i>	rum in synodo Vernensi a. 844. p.
ab institutione humana nuda pendet, I,	827 sq.
584	ab hoc tempore multis laicis ecclesiae in
<i>Feudum.</i>	beneficium concessae ablatas et cler-
mos feuda ignobilibus conferendi ortus	cis eodem titulo datae 830
in expeditionibus cruciatis I, 341	hinc ipsi clerici monasteria aliaque bona
feuda pignoratitia originem etiam inde	ecclesiastica iure beneficiario possidere
trahunt 343	coeperunt quasi militiae sacrae additi
feudi alienatio cruce signatis permessa, 308	ibid.
Ordini teutonico feuda sine consensu do-	ipsi etiam episcopi multis laicis bona ec-
mini collata 342	clesiastica in feuda dederunt 831 sq.
	postea

# INDEX REALIS:

postea tamen laicis eadem auferre et clericis restituere laborarunt, II, 833. maxime Urban. II. cuius tamen decretum nondum editum 834  
 episcopi etiam milite opus habebant, cui bona ecclesiastica in feudum data, 835  
 quae non temere filio ad militiam apto auferrebantur 836  
 multi porro ex deuota superstitione bona ecclesiae obtulerunt, ut rursus ab ecclesia in feudum darentur offerentibus 837 sq.  
 quae oblatio ob insignem episcoporum potentiam saepe etiam a Comitibus et nobilibus inuitis facta, 839. quod exemplis illustratur 840  
 hinc pleraque feuda eccles. sunt ex his oblationibus orta, 841. quod inde maxime concluditur, quia Pontifices illorum demum honorum eccles. inuestiturae permiserunt, quae ab antiquo in feudari solita essent 842  
 primam feudi eccles. speciem definiunt illud quod ecclesia accipit, idque regale vel non regale 843  
 alii feuda eccles. definienda putant ab obiecto 845 sq.  
 ecclesiasticum ergo quod in re ecclesiastica, saeculare quod in re profana constituitur 846  
 feuda sceptri praelatorum sunt magis saecularia ibid.  
 altera species feudorum eccles. inde sumitur, si Praelatus tanquam priuatus feudum accipit, 847. quod tamen reicitur, licet episcopus etc. interdum dicantur bona ecclesiastica 848  
 clerici tanquam priuati hodie feudorum sunt capaces, 849. exceptis tamen clericis irregularibus et monachis, qui omni proprietati ex voto renunciarunt 850  
 feudum eccles. in re ecclesiastica clericis quae talibus assignata constitutum manet ecclesiasticum a quocunque etiam constituitur, 851. differt a praebendis 852

Tom. VI.

subfeuda ex bonis territorialibus data non sunt feuda eccles. cum haec episcopus quia Princeps saecularis conferat 852  
 nec ius patronatus s. Pfarrlehen, ad feuda eccles. nec Iurisdictio eccles. in feudum concessa 853 sq.  
 vocantur Krumstabische Lehen, quia adpellatio des Krumstabes ius episcopale denotat 855  
 saepe regia sceptrum a baculis regum distinguuntur ibid.  
 olim solum subsidium humani corporis erant 856  
 postea ipsi variae interpretationes mysticae adiectae et episcoporum potestas sub iis adumbrata ibid.  
 Papa autem scipione non incurato ob independentiam uti fingitur 857  
 feuda eccles. magis impropria quam propria esse praesumuntur, quod pleraque sunt oblata 859  
 hinc a successione non excluduntur, quos alias domini feudi excludere possunt ibid.  
 Praelatorum regimen lenius fuit, et in quascunque conditiones consenserunt 860  
 armis ecclesia non indigebat adeoque seruitia militaria in plurimis defuncta, 861  
 dubia remouentur 1) quod fauore ecclesiae feuda praesumantur propria 2) quod in genere quaeuis feuda propria praesumantur, 362. 3) quod improprietas in quibusdam feudis eccles. vnicuique debeat conformari particulari, 863. 4) quod non omnia feuda eccles. sint oblata ibid.  
 I. F. L. ad haec feuda in subsidium adplicatur, si mores feudorum Germanici desint 11, 864 sq.  
 in feudum nemo rem dare potest, nisi liberam rem administrationem habeat 867  
 an Papa S. R. I. in feudum conferat eiusque dominium directum sibi tribuere possit? ibid. quod negatur 868

Yyy

nec

# INDEX REALIS.

nec beneficiorum eccl'es. Germaniae domini-  
um ob Concordata N. G. sibi tri-  
buere potest 11, 868  
immediati Praelati non sine causae co-  
gnitione consensu capituli feuda con-  
ferunt 869  
Pontificis tamen consensus in Germania  
non requiritur, ibid. bene tamen ad-  
vocatorum et patroni 870  
hoc consensu tamen episcopus opus non  
habet 1) si ex consuetudine liberam  
infeudandi potestatem habet, ibid. 2)  
si feuda ex oblationibus laicorum orta  
871. 3) si ex statuto capituli ad in-  
feudandum obligatur, 872. 4) si ne-  
cessitas vel utilitas manifesta infeuda-  
tionem desiderat, 873. 5) si feudum  
tantum redintegrandum, ibid. 6) si  
res in feudum dari solita, 874. quae  
opinio aduersus dissent. vindicatur 875  
quae res dicantur in feudum dari solitae  
876. lapsus annorum rem non con-  
ficit 877  
haec feuda praelatus etiam consanguineis  
conferre vel capitulo, 877. formam  
prioris inuestiturae recte mutat, 878  
et nouo feudo qualitatem veteris addit  
879  
consensus capituli necessarius. si collatio  
simul ad capitulum spectat 880  
vel mensae episcopi res iam incorporata  
est ibid.  
vel statutum consensum requirit ib.  
vel indigentia ecclesiae reinfederationem  
impedit 881  
bona mensalia ad ecclesiam reuersa rein-  
feudari possunt, si infeudari solita, 881  
idem dicendum de decimis 882  
capitulum sedē vacante ius reinfedandi  
non habet, 883 sq. nisi ad mensam  
capituli feudum apertum spectet, vel  
coniunctum cum episcopo 885  
mediari praelati ius conferendi feuda non  
habent sine consensu episcoporum, 885  
Urbanus VIII. concessionem feudorum ec-  
cl'es. sine effectu prohibuit 886  
Praelati etiam expectatiui in feuda ec-  
cl'es. libere dant 887 sq.

nuda expectatiua successorem non obli-  
gat, 889 sq. nisi a) praelato viuen-  
te feudum apertum sit, vel b) cum  
consensu capituli concessa, 891. c)  
vel consentiente possessore expectati-  
uius in possessionem missis, 892  
quaeritur tamen an ita vltimus posses-  
sor feudum admittat? ibid. Ro-  
senthalii sententia quae difficultatibus  
non caret exponitur, 893. distinguen-  
dum inter expectatiuam simplicem et  
qualificatam, 894. simplex reproba-  
ta in praebendis, non in feudis, ibid.  
per qualificatam transfertur ius in re et  
successor obligatur ex lege ad praeben-  
dam conferendam, 895. in feudis etiam  
recepta haec distinctio, ibid. qua-  
lificatam expressit Feudista in excep-  
tione: quae per inuestituram abusuam  
confirmata, 896. cur consensus pos-  
sessoris hoc casu necessarius? 897. in-  
de quoque simultaneae inuestiturae ho-  
dierna facies illustrari potest 898  
d) si expectatiua ipsam Praelati digni-  
tatem addicit 898 sq.  
ecclesia vt alia collegia in feudis suis pro-  
domino eget 11, 900  
prodominii ius cohaeret officio praelati  
901  
renouatio inuestiturae haud petenda a  
capitulo sede vacante 902 sq.  
annus ad renouationem feudi constitutus  
incipit currere a tempore electionis  
noui Praelati 904  
feuda ecclesiastica in dubio censentur esse  
promiscua, 905. nec hac in re ad I.  
F. L. prouocandum, ibid. quia de  
feudis datis agit, non de oblatiis, qua-  
lia in dubio censentur ecclesiastica  
906 sq.  
quod exemplis Fuldens. ostenditur, 912 sq.  
appellatio des Mannrechts non excludit  
feminas, nec des rechten Lehens, 915  
non tamen quaeuis feuda ecclesiastica  
sunt hereditaria 916  
feuda Fuldensia non sunt hereditaria, 917  
filiae admittuntur in defectu filiorum  
917. non succedunt ad cendentibus et  
colla-



# INDEX REALIS.

collateralibus a primo acquirente non  
descendentes 11, 918  
de feudis eccles. agit iudicium feudale  
ecclesiasticum ibid.  
capitalum de illis non cognoscit ibid.  
a iudiciis feudalibus eccles. appellatur ad  
summa Imperii tribunalia 919  
Pares curiae iudicant, si inter dominum  
vasalli et vasallum lis sit 920  
Praelatus non adeo rigide procedere potest,  
si per culpam quid commissum, ibid.  
feloniam remittere potest inconsulto capitulo,  
nisi collatio simul ad capitulum  
spectet 921  
*Feuda oblata.*  
in dubio F. eccles. praesumuntur esse  
oblata 11, 907  
a feudis datis ad oblata non valet  
consequentia 908 sq. quod contra  
oblationes defenditur 910 sq.  
*Feudum proprium.*  
quomodo differat ab improprio 11, 858  
*Feuda regalia.*  
de iis ius dicit consilium Imperii  
anticum 1, 1024  
an etiam Camera in possessorio ibid.  
feuda regalia maiora ad causas feudales  
maiores pertinent 11, 770  
de iure Vicariorum Imperii circa feuda  
regalia maiora ibid.  
an Vicarii Imp. feuda Comitum conferre  
queant 771  
durante ultra annum interregno an  
Vicarii Imp. feuda maiora conferre possint?  
772  
an iis competat cognitio de feudis  
maioribus 773  
in feudis maioribus an Imperator  
senatum Principum adhibere debeat? 774  
electorum consensus in causis gravissimis  
adhibendus 775  
maioris momenti feuda Imperii sine  
Senatum consensu conferre nequit, 11, 779  
sq.  
*Feuda sceptri.*  
quae sint? 1, 341  
feudis vexilli opponuntur ibid.  
Praelatorum feuda cur ita dicta? ibid.

mos scepro inuestiendi in Italia ortus et  
hinc Imp. Henrico V. praescriptus, 11,  
845  
sunt magis saecularia quam ecclesiastica  
feuda 846 sq.  
*Feuda vexilli.*  
orta in expeditionibus cruciatis  
339. inuestitura facta per vexilla  
provinciarum 340  
praelatorum feuda per sceptrum collata  
1, 341. not. g) interdum tamen per  
vexilla quoque ibid. not. h)  
*Feudales causae.*  
an arduae 11, 699  
non omnes feudales causae arduae  
dicuntur 11, 759  
ubi in allodialibus causis quis ad  
processum constituendum cogi potest, ibi  
hoc etiam in causis feudal. dicendum, 761  
an feudalia requirant mandatum  
speciale 762  
an ad feudalia extendatur mandatum  
cum libera et an specialissim. requiratur? 763  
an praesumptum in iis mandatum  
sub cautione rati sufficiat 764  
adfirmantur haec, si de privatione  
feudi aut de feudis maioribus agatur  
ibid.  
an in causis feudalibus examen  
testium alteri committi possit? 765  
an suppletorium in illis locum  
habeat 11, 766  
unde sacramentales in feudis  
originem traxerint? 767  
quae causae feudales proprie arduae  
sint? ibi.  
in probanda feloniam maior probatio  
consideratur 768 sq.  
ad causas feudales maiores  
pertinent causae de feudis  
regalibus, 11, 770.  
vid. *Feuda regalia.*  
*Feudalis successio.*  
feuda olim morte vasalli vacabant,  
nec in heredem transibant 11, 928  
tandem variis de causis in  
heredes translata 930  
filii tamen non iure hereditario  
sed quasi nova collatione  
succedebant 931  
hinc introducta inuestitura,  
ib. renovatio haec semper petita, 932. 933  
not. a) feudum

# INDEX REALIS.

- secundum morte vacans reuertebatur ad dominum, qui illud ad inuestituram successoris custodiebat II, 932  
huius custodiae vestigia ex L. L. antiquis eruta ibid. not. a)
- Fideicommissa.*  
ad conseruandum ius futurum in fideicommissis cautionis praestatio quando adhiberi possit? I, 176  
natura fideicommissorum generalis, II, 408  
fideic. tacitum, occulte et clandestine inter testatorem et heredem constituebatur in fraudem legis II, 416 sq.  
fideicommissa successiua pactis expressa I. R. non valebat II, 421  
cautio fideicommissaria non operatur pactum successorum licet formulam testator conceperit 423  
in his magis ad voluntatem quam ad syllabas respicitur I, 110  
hinc vsurae ex mora in fideicommissis debetur 111  
de fideicommissariis bonis: viuo possessore agi nequit 151  
quod quodammodo limitatur 156  
de iis transigi potest 190 sq.  
an transactio de illis valida, si in testamento sit prohibita 193  
doctrina de fideicommissis male ad illustrium pacta adplicatur 369  
haec dicuntur conuentiones ibid.  
fideicommissaria heredis institutio, I. R. suspecta, II, 245. quod tamen hodie raro occurrit 246
- Fideicommissa familiae.*  
hodie non alienanda II, 246  
interdum tamen per simulationem alienatio suscipitur II, 247  
natura pactorum fideicommissi, II, 408  
sunt particularia vel vniuersalia, ibid.  
deuolutiua vel reuerliua 409  
praesertim huc pertinent pacta nobilium de conseruandis bonis autis in familia 409 sq.  
vnice ex I. G. explicanda 410  
eorum origo ex L. 3. C. de donatione quae sub modo, non petenda, 411 sq.
- nec ex antiquis fideicommissis tacitis, 416 sq.  
fed ex moribus L. I. G. antiquo 426 sq.  
bona hereditaria fideicommissa familiae dicta alienari non poterant 431  
nec pater sine consensu filii eadem alienat 430  
filiae in illis non succedunt, nec legitima ipsis inde debetur II, 433 sq.  
Ius R. haec doctrinam valde turbauit, 434  
nobiles quibus iuris antiqui conseruatio cordi fuit, per varia media, praesertim per pacta id tueri studuerunt 435  
hinc orta pacta de successione filiarum deneganda et de bonis non alienandis 436 sq.  
haec pacta, separata notione fideicommissi, ex solo I. G. explicanda, 437 sq.  
tale pactum tertio praebet ius succedendi 439  
non desiderat Principis consensum, ibid.  
sensus clausulae: bis auf einen ledigen Anfall, ex I. G. 440  
valet pactum de bonis immobilibus non alienandis ibid.  
in eo non est fideicommissum ibid.  
mulier in tali pacto consensu curatoris opus habet 441  
ius ad crescendi in eo cessat ob transmissionem 441  
cessat detractio quartae ibid.  
quoad interpretationem hoc pactum non differt a testamento ib.  
ad heredes transit 442  
irreuocabile est ibid.  
omnem impedit alienationem 443  
L. R. in illis valet pignus et hypotheca III, 837. an etiam I. G. 840
- Fideiussor.*  
non debet plus a debitore petere, quam ipsi creditori soluit II, 250  
an fideiussori debitoris profint litterae respiratoriae III, 180
- Fideiussio clericorum.*  
clericos ex fideiussione teneri vulgo negant, iisque iura seminarum tribuunt III, 111  
quod

# INDEX REALIS.

quod tamen in genere statui nequit nec  
de iure canonico III, 112

clerici pro aliis clericis fideiubere possunt  
112. non autem pro rebus saeculari-  
bus 113

fideiussio clericorum non est ipso iure  
nulla ibid.

multo minus apud Protestantes 114  
clerici praesertim apud Protestantes non  
liberandi a nexu fideiussionis 114

sant tamen fideiussiores inidonei ob pri-  
uilegium fori 115

## Filiae.

in bonis autis s. hereditariis non succed-  
dunt, nec legitima ipsis inde debe-  
tur II, 433 sq.

introducito I. R. ad conservandum ius an-  
tiquum facta sunt pacta de filiabus a  
successione excludendis 436 sq.

## Filius.

de illorum apud Rom. venditione per  
mancipationem I, 916  
post tres venditiones sui iuris fiebant ib.

## Finis.

quid sit in genere? I, 614  
sine pro limitibus dicantur ibid.

quid sit regere fines? ibid.  
sine saepe pro meta sumitur 615

## Fiscus.

an fisco res adquiratur, qua priuatur sibi  
ipsi ius dicens? II, 33

in fraudem fisci sit alienatio bonorum rei  
laesae maiestatis 248

eius causae et publicae summariae 627  
privilegium fisci nominibus eccles. falso  
tribuitur III, 17 sq.

ecclesia non gaudet privilegio fisci 120  
contra fisci debita iualidae sunt litterae  
respiratoriae 191. huic aequiparatur  
debitum principis patrimoniale 171

Fisci s. fsculina bona.

quae? II, 929

M. V. Flaccus.

de V. S. I, 53

Florentina editio Pandectarum.

num pro euoluenda veriori lectione le-  
gis recurrendum sit ad Florentinam le-  
ctionem IV, 373

## Foenus nausicum.

remissio de bodemeria et foenore nau-  
tico agitur III, 348

in hoc viusae pecuniae traiectionis ex  
pacto debentur IV, 116

saec. 13 prohibitum 123

## Foetus.

distinctio inter foetum animatum et non-  
animatum originem traxit ex lege

Moylis VI, 396

erronea interpretatio eorum qui septua-  
ginta secuti 396

quam Philo secutus 396

et Augustinus 397

et Tertullianus 398 sq.

hanc distinctionem Basilus insuper ha-  
bit in poenitentia ecclesiastica 399

item concilium Wormatiense ibid.

et Benedictus Leuita 400

ex versione Hieronymi ibid.

versio septuaginta interpretum in legibus  
Francorum assumpta 401

item in decretalibus pontificum 402

et Innocentii III. ibid.

in quo recessit Sixtus V. ibid. 403

Gregorius XIV vulgatam distinctionem  
reduxit 404

hoc modo ex auctoritate iuris canonici  
error in ius commune transit 405

distinctio etiam recepta est iure Carruli-  
no 407

haec distinctio incertitudinem corporis  
delicti magis augeat quam tollit 408

huius distinctionis vltioris disquisitio  
ibid. 409 sq.

## Formulae sollemnes.

ex stricta interpretatione grammatica  
deriuandae I, 35

in omnibus publicis et priuatis negotiis  
adhibitae 37. eae stricte interpretan-  
dae 39 sq.

effectus ciuiles inde ducti 99

de Germanicarum formularum variis inda-  
gatoribus 691 sq.

formulae alternatiuae a Romanis non  
improbatae II, 170

Yy yy 3

Formulae

# INDEX REALIS.

## Formulae iurisprudentis.

humanior redditus ex adhibita interpretatione logica 1, 47  
abolita a Iustin. et Constant. M. 48. 99.  
II, 172  
conclusiones tamen inde supersunt, quae sine illa intelligi nequeant 1, 100. 101  
utile est, formulas actionum et exceptionum nosse, licet praecipuum sint argumentum seruitutis tritum forensis 1, 396 sq.  
Germ. praxis circa eas scrupulosior Romana fuit II, 173

## Forenses.

an possint pignus et hypothecam acquirere III, 853 sq.

## Fori competentia.

ad exercendam contumaciae poenam in non respondentem necessaria II, 94  
index de ea ipse cognoscere potest 95

## Forum. cf. Instantia.

### Forum Colonorum et conductorum.

actio realis contra colonum in foro rei sitae instituenda III, 695  
nec non in rem scripta et remedia possessoria 696  
actiones personales vero ex delicto vel contractu in foro domicilii vel contractus aut delicti 696  
actiones personales vero ex lege vel contractu defuncti ortae in foro domicilii tantum 697  
hoc praesertim obtinet, si colonus per pactum locationi adiectum iurisdictioni locatoris nobilis se subiecit 698.  
quod tamen eo tantum pertinet, si conductor in regione locatoris habitationem elegerit 699  
differt hoc pactum a prorogatione iurisdictionis 700  
idem quoque deficiente pacto obtinet 701. quod ex natura domicilii illustratur 702. vid. Domicilium.

### Forum privilegiorum.

forum speciale quid sit III, 75.  
quibus competat fori privilegium ibid.

## Forum privilegiorum clericorum.

eius origo a iudicis ecclesiasticis et nata inde audientia episcoporum derivanda III, 76  
origo iurisdictionis ecclesiasticae ibid.  
Iustinianus monachorum causas episcoporum decisioni commisit 77  
Friedericus I. hoc ad quaestiones civiles extendit 78  
multa tamen mutata per reformationem ibid.  
inter Catholicos forum primae instantiae habent Clerici apud episcopos, praetores inferiores et Pontificem 78 sq.  
apud delegatos Pontificis 80  
Papa iudex vniuersalis ibid. d.  
apud legatos 81  
forum ex emtorum 81 sqq.  
in secunda instantia habent forum 1) apud metropolitanos 85  
2) apud Pontificem 86. ratio et origo huius appellationis ibid. ab illo appellari nequit 87. appellatio ad Papam melius informandum ibid.  
3) apud iudices saeculares 87  
inter Protestantes in causis debitorum coram Consistorio 88 sq.  
deficiente Consistorio clerici in iudicio ordinario conveniuntur 94  
quidam tamen clerici alibi conveniuntur 95  
cur alibi contra clerici debitores in iudicio civili et militari conveniantur II, 97  
forum clericorum in secunda instantia 98  
an ad Cameram adpellari possit? ibid.  
quid iuris in terris Catholicorum 99  
in quibus debitis fori privilegium clericis competat? 100  
debitorum ordinari nequeunt ibid.  
de facto ordinati an privilegium fori amittant ibid.  
in specie administratores 101  
extra domicilium contrahentes? 101  
vel si post ordinationem administrationem rerum suscipiant ibid.  
an clerici negotiantes privilegium fori amittant 102  
aut

# INDEX REALIS.

- aut si communem cum ciuibus negotia-  
tionem exercent 11, 103  
alia exempla amittendi fori privilegiati  
recententur 103 sq.
- Fraus.*  
quinam germani dicantur et consanguini-  
nei? 11, 804 sq.  
de ipsorum legitima vid. *querela inoffi-*  
*ciosæ testamenti.*
- Fraus.*  
quid sit: in fraudem legum fieri 11, 228  
quid in fraudem patroni 230  
in multis pactis dissimulata fraus latet 232  
*Frustr.* vid. *annus deseruius et*  
*dies critici.*  
dispositio I. F. L. de fructibus vitimi anni  
ex ratione climatis Italici petita 1, 290.  
111, 681 sqq.  
fructuum diuersa ratio 1, 292 sqq.  
fructus laboranti pro cultura debentur  
I. G. 296  
cur percepti post Augustum domino ad-  
iudicentur 298  
vtrum initium anni in computatione fru-  
ctuum ex praediis rusticis debitorum  
ab initio Septembris inchoandum aut  
simpliciter a tempore suscepti of-  
ficii 111, 593 sqq.  
fructuum in herbis venditio suspecta est  
conuentio 11, 242
- Frustrum.*  
frumenti creditoribus vsurae pecuniae  
mutuatitiae ex pacto debentur IV, 115
- Fuga.*  
quomodo actor sibi prospicere possit si  
reus durante iustitio suspectus reddat-  
ur de dilapidatione vel fuga 11, 151 sq.
- Fuldensia fenda.*  
promiscua sunt 11, 912. illustratur id  
artestato curiae feudalis Fuld. 912 sqq.  
non tamen sunt hereditaria 917  
filiae admittuntur in defectu filiorum ib.  
non succedunt adscendentes et collate-  
rales a primo acquirente non descen-  
dentes 918
- Fundus dotalis.*  
eius alienatio prohibita 11, 235  
adiectio iuramenti alienationem fundi  
dotalis suspectam reddit 235
- repudiata iuris canon. sententia ibid.  
res dotales immobiles oppignorari ne-  
queunt 111, 814 sq.
- Fururum.*  
quid sit 1, 144  
quando actio ob futurum competat?  
154 sqq.  
an contra eum qui futurum ios alicuius  
in dubium vocat, ex L. diff. prouo-  
catio iutentari possit? 159  
adfirmatiua reiicitur 161  
pro futuro iure conseruando quae com-  
petant remedia 169
- Gabella.*  
conductor ad gabellam emigrationis non  
tenetur 111, 720  
an idem dicendum de rebus quas in lo-  
co conductionis adquisiuit 721
- Garnierung.*  
quid? 111, 297. eius defectus damnum  
marinum culposum efficit ibid.
- Gellius.*  
iudicium de eius Noët. Attici 1, 54
- Gepidia.*  
ita dicta noëa Dacia I, 13. inde Iusti-  
nianus Gepidicus 13
- Gerada.*  
vix geradam donare non poterat mari-  
to nisi consensu heredis legitimi  
IV, 768  
de gerada vxor testari nequit 882  
quatenus gerada legitime imputetur?  
V, 275. interdum in legitimam im-  
putatur 280
- Germani.*  
ad bella nati 1, 328. n. c.  
diciois hominum apud eos ibid. not. q.  
ipsorum vita militaris 819  
eorum agricultura olim valde informis  
et instabilis 819  
magna iis seruorum copia 820
- Gesinde.*  
quid sibi velit haec vox et vnde deriuan-  
da 1, 747
- Gespilde.*  
vid. *Congruus ius.*  
*Glossaria namica.*  
commendantur 1, 58  
teutonice

# INDEX REALIS.

reutonica, Schilteri et Wachteri com-  
mendantur 691

*Glossae.*

explicatio I. R. per glossas 1, 62

eius naevi 63

Glossatorum auctoritas 63 sq.

*Gofiani.*

ita adfclae ICTi Martini dicti 1, 66

*Gradus.*

in matrim. omnes iure tantum humano

prohibiti sunt dispensabiles 1, 595

non item gradus iure diuino diserte

prohibiti 596

an prohibitio Legis Mosaeicae Leu. 18.

gradus respiciat aut tantum personas

nominatas complectatur 597

*Graeca lingua*

est vtilissima Iureconsulto IV, 345. mul-

ti tamen eius imperiti et quare 346

Glossatorum imperitia, graece nescien-

tium 347

*Gracismi.*

his ICTi vsu saepius 1, 22. 23

*Grammatica.*

eius studium maxime floruit apud vete-

res ICTos 1, 49

*Grammatici.*

qui vocentur 1, 49. not. t.

eorum arrogantia 50

Capito et Labeo eximii grammatici 51

*Grammatica interpretatio.*

quid sit? 1, 72

eam iuuat ars critica 73

occupatur in constituenda textus integri-

tate 72

et genuino verborum sensu eruendo

49. 80

*Gratia.*

actus gratiae an magistratus expedire

queat? 1, 1018

*Gravamen.*

a gravamine futuro moraliter certo ap-

pellatio admittitur 1, 169

*Gregorius.*

ICTus quo tempore vixerit 1, 212

an compilationem Constitutionum Impe-

rialium collegerit 211

*Guarantia.*

est cautionis praestandae promissio in-

causis publicis facta IV, 69

accedit praesertim confederationibus et

pacis compositionibus 70

ad illud ineundum requiritur, vt quis ius

belli et pacis habeat ibid.

hinc Status Imp. illud valide ineunt 71.

quod exemplis illustratur 72 sqq.

guarantiae promissio est vel expressa vel

tactia 77

generalis vel specialis 78. exempla ge-

neralis ibid.

specialis guarantiae determinationes 79

guarantia personalis quae? 80

specialiores guarantiam praestandi modi

recensentur 81. iuratae guarantiae

species 82

adsecratae guarantiae promissio 82

tempore prior etiam potior est in hoc

promissio 83

paetum hoc non pro lubito extenden-

dum, sed determinationibus partium

inhaerendum 84

effectus ex hoc pacto deriuandi recen-

sentur 84 sq.

an morte guarantatoris et dissensu finia-

tur paetum 86 sq.

est remedium iur. publ. conseruandi ius

futurum 1, 208 sq. idem est ac praes-

tatio euictionis in causis priuatis. ibid.

*Haeresis.*

in haeresi fides formularia supponitur

VI, 69

a papa praescripta 70

haeresis quid sit ibid.

haeresis est vel vera vel praesentia 71

praesumptae haereseos fundamenta ex

iure canonico ibid.

ex infordefcentia 72

ex relapsu ficto 73

ex sepultura haereticorum ibid.

ex poena extraordinaria ibid.

in haeresi triplex suspitionis gradus 74

haereseos applicatio terribilis 92

multis referta malis ibid.

impedit omnem aedificationem eccle-

siae 93

opinio

# INDEX REALIS.

suspicio enim orthodoxiae vitam tranquil-  
lam et honorificam praestat VI, 93  
haereseos ipsa suspicio non omni poena  
caret 94  
post aburationem extra ordinem puni-  
tur ibid.  
saepe etiam sine abiuratione ibid.  
ipsae suspicionis causae poenam ha-  
bent 95  
adeoque purificatione facta semper soper-  
est crimen ibid.  
quod illustratur ex c. 10. de purg. Can.  
95  
haereseos suspicio in se scandalum habe-  
re dicitur 96  
suspicio haereseos ex blasphemia ibid.  
et iconomachia ibid.  
modo blasphemia sit haereticalis 97  
quae imputata Frider. II. ibid.  
Erasmo ibid.  
poenam habet gravioiorem 98  
et duplicem inquisitionem ibid.  
suspicio haereseos ex idololatria ibid.  
et magia ibid.  
distinguenda ab exorcismis 99  
unde tamen incantationes ortae ibid.  
alia haereseos indicia 100  
si non- sacerdos missam celebrat ibid.  
si laici vestibus sacris abutuntur ibid.  
si non-sacerdos audit confessiones ibid.  
si sacerdos in confessione mulieres ad li-  
bidinem provocat ibid.  
si bigamia committitur ibid.  
si sacerdos uxorem ducit 101  
si post prandium missam celebrat ibid.  
si in missa sacras vestes respicit ibid.  
si in vernacula missam celebrat ibid.  
de haeresi imprimis suspecti sunt fauto-  
res haeticorum ibid.  
illorum receptores 102  
qui saluom conductum ipsis concedunt 102  
qui tolerantiam indulgent ibid.  
qui haeticos ad honores promouent 103  
haeticorum defensores ibid.  
qui sub haetico principe militant ibid.  
qui impedit ne contra haeticos inqui-  
ratur 104

Tom. VI.

qui iurare recusat, se constitutiones con-  
tra haeticos obseruaturum ibid.  
de haeresi etiam suspecti sunt, qui legunt  
libros haeticorum ibid.  
si suspicio haereseos est violenta, poena  
ordinaria locum habet 108  
haeresis simpliciter reuelanda 292  
haereseos occultae suspecti denunciandi  
sunt 294

## Haeticus.

haeticis vulgo fidem haud seruandam  
esse contendunt V, 824  
quorum tamen argumenta ex ratione  
naturali 825. ex sacro Codice, ipsis  
Pontificiorum testimoniis 826. et  
ex Protestantium principiis refutan-  
tur 827  
haetici apud Protestantes a coemeteriis  
excluduntur II, 1068  
quidam tamen contrarium defendunt  
1069  
Carpzouii et Theologorum Protestantium  
sententiae adponuntur 1070 sqq.  
hoc tamen ob I. P. O. non pertinet  
ad eos, qui probatae religioni ad-  
dicti 1073  
non habito etiam respectu anni decre-  
torii 1074

## Haeticifict.

haeticifictum scutum in doctrina de cri-  
mine suspecti fundatum VI, 89  
iuri canonico debetur ibid.  
et imputum est ibid.  
ob studium bene merendi de ecclesiago  
haeticifictum nequitia detorquendi ver-  
ba ibid.  
praetextus nouus, quod fidei fauor quae-  
vis permittat 91

## Hamburgense ius.

duplex est, das Stadt- und Landrecht  
III, 425  
an ius agreste obliget incolas, in der  
Ham und Hornerländer ibid.  
non semper concordant haec iura licet  
ambo ex iure Saxonico antiquo mana-  
uerint ibid.  
ex iure Saxonico vtrumque ius Hambur-  
gense illustrandum 426  
Zz zz Haffa.

# INDEX REALIS.

<i>Hasta.</i>		<i>rusticorum, quod nobilibus praestant unde</i>	
olim pro sceptro vsurpata	I, 339	deriuandum	I, 796
<i>Hauria.</i>		homines proprii illud semper praestant	796
quid sit?	III, 339	<i>Homicidii poena.</i>	
quae damna in contributionem veniant?	331.	princeps ab ea omnino dispensare potest	I, 561 sq.
quid si merces iactae non fuerint indicatae?	333	doctrina de poena eius indispensabili non	
quibus extra iactum conferendum sit?	334 sq.	est ex doctrina primitivae ecclesiae	
illis conferendum, qui impensas in utilitatem communem fecerunt	336	saepe patrum, sed post reformationem	
<i>Heinecius.</i>		demum inuoluit	563
eius merita in opus Brissonii de V. S.	I, 84 - 90	<i>Homines proprii.</i>	
eius mora et epitaphium	90-93	vnde dicantur	I, 738
<i>Henricus Leo.</i>		eorum appellatio saepe, 12 orta	762
de illius in curia regni facta condemnatione	I, 995	vltus iuris Rom. in causis eorum sporius	
liem cum Henrico Austriaco de Bavariae		et genuinus	767 sq.
docatu habuit	996	status eorum non ex servorum Rom. conditione explicandos	770 sqq.
<i>Heredis institutio.</i>		non dericiandi a glebae adscriptis et colonis	774
et substitutio olim verbis directis facienda	I, 117	ad rustica et alia servitia adhibentur	775
tacita non sufficebat	ibid.	a libertis Rom. haud dericiandi	775
bene tamen hodie	119	nec pro manumissis habendi	776
in codicillo facta pro fideicommissaria		nec in sensu I. R. liberi	ibid.
habetur	126	illorum operae secundum praediorum	
<i>Hereditas.</i>		rationem debentur	ibid.
futura an vendi possit?	I, 182	conditio valde mutata	787
<i>Hereditatis divisio.</i>		de illorum manumissione pactis et l.l. publicis	ibid.
quatenus in ea praestatio euictionis locum habeat	IV, 55	vnde ipsorum et aliorum rusticorum hodierna differentia repetenda	ibid.
<i>Hereditatis venditio.</i>		vbi durius habentur	783
venditor in hac nihil praestat, quam se heredem esse	IV, 42	de paroemia, die Lust macht eigen	785
hinc magna utilitas pacti de praestanda euictione	42	ius in illos non ex sola superioritate nec iurisdictione fuit	786
<i>Hermogenianus.</i>		diuersa est proprietas et iurisdiclio	ibid.
quo tempore vixerit	I, 212	separata hodie iurisdiclio a potestate dominica	787
Augustini amicus a. C. 378. Conf. 220 sq.		ius coercendi domino competit	791
constitutionum Imperialis Codicem compilavit	211	poena abusus huius ioris est amissio iuris domini	792 sq.
<i>Hosprediger.</i>		nobilibus homagium praestant	795
vid. <i>Sacerdotes milici.</i>		consensus domini in eorum nuptias necessarius	796
<i>Homagium.</i>		de vindicatione eorum	797
praestatione homagii an quis domicilium necessarium sortitur?	III, 710	domini de iis et praediis libere disponant	797
		illorum	



# INDEX REALIS.

filiorum liberi operas prae aliis domino  
 locant 1, 800  
 quamvis fundo frui nequeant ad operas  
 tamen tenentur 801  
 de variorum censuum praestatione 802  
 in ipsorum praediis nobiles venantur 806  
 de iure ipsos expellendi 807  
 dignitatum incapaces et opificiorum 809  
 iuris civitatis expertes ibid.  
 per epistolam manumittuntur 809  
 dignitas eos a proprietate haud liberat  
 809  
 de eorum in Westphalia a Rege Borussiae  
 facta manumissione 834  
*Honor.*  
 de honore falsi conceptos VI, 122  
 honor externus ad tranquillitatem animi  
 non pertinet 220  
 distinctio inter honorem externum et  
 internum ibid.  
 a vero honoris conceptu alienus est, qui  
 iniurias vindicat 221  
 honor externus in quo consistat ibid.  
*Hypotheca feudalis expressa.*  
 vassalla de feudo libera dispositio non  
 competit III, 882  
 hinc nec libera ipsis constitutio pignoris  
 et hypothecae 883  
 quod intelligendum tantum de feudis  
 privatis et propriis 884 sq.  
 constituenda est hypoth. feudalis consen-  
 su domini 885 sq.  
 consensus domini specificiter interponen-  
 dus ex certa eius scientia 886. hinc  
 nec solus consensus cancellariae feuda-  
 lis sufficit, sed ipsius domini scientia  
 desideratur 887  
 dominus expressè consentire debet 888  
 sufficit tamen ratihabitio ibid.  
 sola scientia non sufficit ibid.  
 an tacitus consensus sufficiat valde du-  
 bium ob magnum domini praepiudici-  
 um 889  
 consensus domini speciatim ad hypoth.  
 constituendam interponi debet 890  
 liber esse debet consensus 891  
 dominus habere debet liberam de rebus  
 suis disponendi facultatem 891. quas

stiones de domino minore, praelato,  
 femina feudi domina moventur 892 sq.  
 procurator et vicarius generalis, Vicarii  
 Imperii, prodomini, praepositi, ptae-  
 feci provinciarum quatenus consen-  
 tire possint 894 sq.  
 si plures sunt domini, immediati consen-  
 sus requiritur 896  
 vulgo contendunt, consensum a vassallo  
 debitore requirendum 896 sq.  
 alii solo I. P. S. non item iure communi  
 hoc necessarium dicunt 898  
 varii casus distinguuntur 899  
 de casu, si debitor simpliciter creditori  
 hyp. in feudo constituit 899 sq.  
 quid si debitor hyp. in feudo haud con-  
 stituit, creditor tamen hypoth. a do-  
 mino impetrauit 901  
 falsum est, consensum domini a vassallo  
 necessario et sub poena nullitatis im-  
 petrandum esse 902  
 obiectiones diluantur 902 sqq.  
 dominus vel simpliciter vel ad certum  
 tempus consentit 905  
 creditor etiam prorogationem consensum  
 impetrato potest 906. quid sentien-  
 dum de tacita prorogatione 906 sq.  
 in feudo antiquo agnatorum consensus  
 necessarius est 907. quid si soli agnati  
 consenserunt sine domini consensu? 908  
 liberorum consensus I. F. L. non deside-  
 rat 908 sq. secus de I. G. antiquo 910.  
 tutius est hodie liberorum con-  
 sensum requirere 911  
*Hypothecae feudalis expressae effectus.*  
 hyp. feud. si dominus et agnati consen-  
 tiant, actionem realem contra illos  
 producit III, 913 sq.  
 dominus tamen proprie non obligatur ad  
 solvendum debitum 915. consensus  
 enim dirigitur tantum in constitutio-  
 nem hyp. non in ipsum debitum 916  
 non potest alternative contra dominum  
 et agnatos agi, vt. aut solvant, aut hyp.  
 tradant 917  
 executivae contra illos tanquam ex in-  
 strumento garentigato agi potest 918  
 22 22 2 agnati

# INDEX REALIS.

- agnati ultra feudi quantitatē non tenentur, bene tamen vassalli III, 919 sqq.  
 quidā consenserit dominus salvo iure suo? 922. aut ad certum vel incertum tempus 923 sq.  
 an hyp. etiā vsurarum nomine competat 925 sq.  
 creditor hyp. feud. contra quemvis possessorē vindicare potest 927 sq.  
 executio in ipsum feudum cum subhastatione fit sine nouo domini consensu 929  
 faciēda ordinariē a iudice, salua tamen qualitate feudali 930  
 creditor hyp. feudali. cedere potest, sine nouo domini consensu, non tamen in Saxonia 931  
 si plures consensum domini impetrarunt, ex prioritāte temporis collocandi 932 sq.  
 hi effectus locum habent excusso alodio, non tamen si hyp. specialis constituta 934  
 quidā soli agnati consenserunt in hyp. 935  
 solus dominus 936. aut vassallus tantum in hyp. feudali. consenserit 937  
*Hypothecae publicae.*  
 hyp. publ. vel priuatae III, 943  
 publicae sunt ratione causae efficientis quae a iudice vel lege constitutae ibid.  
 ratione modi constituendi, quae publica auctoritate constituuntur 943  
 vtriusque differentia ibid.  
 omnis praerogatiua hyp. pendet ex prioritāte temporis 944  
 modus hyp. publ. constituendi varius ib.  
 definitur vel statuto vel iure communi ib.  
 hyp. quasi publica coram tribus testibus constituitur 945. nec praeferenda hyp. quae a testibus iuratis probari potest 946  
 aliquando maioris cautelaē gratia plurimum quam 3 testium praesentia opus 947  
 hyp. legales, pignora praetoria et iudicialia iure antiquo ad classem hypoth. publ. referebantur 948. non item pignora 949  
 in pignore iudicali ex causa indicati capto idem olim obtinuit, quod in hypotheca priuatim constituta 950  
 mutatum hoc ab Imp. Leone 951  
 ex praesumpta legislatoris voluntate idem obtinet in pignoribus iudicialibus et legalibus ac publicis hyp. 951  
 alii hypothecas legales aequae publicae esse statuunt 952 sq.  
 distinguuntur inter legalem hypothecam publicam vel priuato instrumento constitutam 954  
 priori casu praelatione aequae gaudet ac publica ibid.  
 non item posteriori 955  
*Hypothecae publicae germanicae.*  
 hyp. publ. Germ. in bonis immobilibus mediante resignatione iudiciali fiunt III, 959  
 distinguitur inter bona immobilia et mobilia 959  
 immobilium auctorum difficilior alienatio 960  
 immobilia sine consensu et auctoritate iudicis alienari nequeunt 960. quod LL. Rip. I.P.S. Weichb. illustratur 961  
 hyp. constitutio desiderat auctoritatem iudicis vt alienatio 962  
 I.R. hac in distinctione multa immutauit, non tamen quoad hypothecae constitutionem 963  
 interest reipublicae dominia esse certa, quod aliter quam per iudicem fieri nequit ibid.  
 hyp. publ. descriptio ex lege Borussiae et Saxon. datur 964  
 coram notario et tribus testibus constituta non est publica, sed priuata 964  
 hyp. tacitae aequali iure cum publicis plerumque fruuntur 965  
 sublata tamen in Saxon. ibid.  
 hyp. iudicialium vnice ratio habetur in concursu 966  
 constituitur 1) apud acta iniudicio 966  
 2) auctoritate iudicis competentis accedente ibid. 3) libris iudicialibus inferenda ibid.  
 hyp. insinuatio et confirmatio est mixtae iurisdictionis III, 967  
 debi-

# INDEX REALIS.

debitor iurisdictione instructus in bonis suis creditori hypothecam constituere nequit ih. nec eam infirmare potest 967  
nuda confirmatio iudicis vel principis sine consensu debitoris facta non constituit hyp. publ. 968  
hyp. ante investituram iudicalem ubi haec recepti non valet 968  
iure Magdebr. consensus principis vt in Saxonia non sufficit ad obtinendam prioritatem 969  
secundum I. R. in mobilibus et immobilibus confirmatio iudic. ad ius reale obtinendum non requiritur 969. post-ponitur tamen publicae ibid.  
I. R. non praefice iudicem competentem desiderat, bene tamen iura prouincialia 970  
sub omnium bonorum oppignoratione feuda non intelliguntur 970  
consensus iudicis non nuda confirmationis causa adhibetur 971  
sed magros effectus producit ibid.  
hyp. publ. rite constituta vnicui attenditur moto concursu non extrajudicialis vel priuata 972  
tacitae non eodem iure vtuntur, quod constit. Siles illustratur 972 sqq.  
*Hypotheca tacita.*  
eam lex constituit, non pignus III, 866  
sponsu dotem ante matrimonium contractum solutus hyp. tac. in bonis sponsi non habet IV, 558  
non fundata eorum opinio, qui ecclesiae ad similitudinem fisci hypoth. tacitam tribuunt III, 19 sq.  
nec illi competit in bonis eius qui ipsam violauit 21 sq.  
nec in bonis beneficiariorum pro eius reparatione 22 sq.  
decimae aliaeque pensiones ecclesiasticae rebus conuerentes iure communi ius pignoris habent, ius praelationis non item, nisi ex quibusdam statutis particularibus 23 sq.  
nomen ecclesiae ex mutuo contractum iure communi hyp. tacita aliisque priuilegiis destitutum 24

secus est iure particulari quarundam prouinciarum 25  
in bonis administratorum hyp. tac. non habent 26  
bene tamen iuribus quibusdam particularibus et tritura forensi 27  
in Saxonia omnes hypothecae tacitae abrogatae III, 477

## Iactus.

ad damna marina iure data pertinet III, 303  
quid sit 329  
quae damna in contributionem veniant 331  
quibus conferendum ibid.  
quid si merces iactae non fuerint indicatae? 333  
quibus extra iactum conferendum sit? 334 sq.  
illis conferendum, qui impensas in utilitatem communem fecerunt 336  
adsecutores contribuant ad damnum ex iactu factum 346

## Ianuarius.

ab illo anni computatio a Caesare et Augusto instituta I, 295

## Immobilia.

in immobilibus Germani primum patrimonium constituerunt III, 433  
sunt vel adquisita vel hereditaria quod ex stat. Hamb. antiquis formulis et Capitul. illustratur ibid.

## Immunitas.

a collectis nulli praescriptioni obnoxia V, 358  
Harpprechtii dubia resoluntur ibid.  
a muneribus ciuilibus praestandis in L. i. C. qui etat. quomodo intelligenda I, 535

## Impensae.

quid de impensis a conductore factis sentiendum? III, 489  
vtilis et necessariae colono indistincte reddendae 490  
in diuisione fructuum anni deseruiui impensae deducuntur 674

## Impensae studiorum.

non sunt exemptae a beneficio litterarum respiratoriarum III, 194

# INDEX REALIS.

## Imperator.

etiam nulla capitulatione existente, ad iura Statuum seruanda obligatur I, 205  
in feudis maioribus an Senatum Principum adhibere debeat? II, 774  
Electorum consensum in negotiis grauissimis adhibere tenetur 775  
quatenus causae grauiiores in iudicio aulico ad Imp. referendae? 777  
Imp. in causa banni consensum omnium Statuum adhibeat 778  
maioris momenti feuda sine consensu Statuum conferre nequit 779 sq.  
luctum publicum per totam Germaniam per modum impetii indicere nequit 1121 sqq.  
solum vi reservati litteras respiratorias non dare potest sed preces subditi communicandae domino III, 173 sq.  
Imp. Christ. multa clericis concesserunt privilegia quibus deinde in praedictum Imp. abusi 65  
*Imperium merum.*  
concessa iurisdictione non concessum esse praesumitur II, 402  
*Imperium summum.*  
in republica est unicum et LL. ferendi potestas ab eo pendet I, 651  
primario reip. debetur et per magistratus explicatur 968  
apud Romanos erat merum et mixtum, cuius natura indicatur 968 sq.  
quo sensu quaedam imperii, quaedam iurisdictionis dicantur 970  
discrimen imperii et maiestatis de maiori Papae imperio 986  
de synodis provincialibus 988  
de episcopis ibid.  
*Imperii tribunalia.*  
suprema sunt inappellabilia I, 1007  
an ab illis ad comitia recursus pateat? 1007  
*Impotentia.*  
superueniens soluit sponsalia, non item matrimonium IV, 519  
*Incola.*  
incolarum vniuersi pagi diuersitas vnde promanauerit I, 782

## Indictio.

illius computatio a Septembri incipit I, 294  
festum indict. Graeca ecclesia sancte celebravit 295  
*Infamia.*  
infamia quid secundum profanam philosophiam? VI, 122  
infamiae causam delicta, vitia et crimina tantum constituunt 221  
*Infamis.*  
An contumax qui in processu inquisitorio pro confesso declaratus II, 111  
nec ratio suppetit, cur mitius puniendus sit ibid.  
infamis non sit procurator in actione famosa damnatus 478  
*Infantes.*  
non baptizati a communione coemeteriorum excluduntur II, 1074  
non tamen inter Protestantes 1075  
etiā si hi coemeterium cum Catholicis commune habeat 1075 sq.  
*Infanticidium.*  
eius atrocitas VI, 374  
infanticidia olim apud Romanos non semper puuta 375 sq.  
quod a Christianis gentilibus obiectum 376  
et triplici scelere notatum est 377  
quod Tertulliani iam tempore prohiberetur ibid. 378  
ad infanticidii crimen caedes infantum in vtero olim a Romanis. non referebatur 379 sq. 382 sq.  
quod probatur ex loco Tertulliani, ibid.  
ex principiis Stoicorum ibid.  
et aliorum philosophorum 380  
quod animam demum natiuitate accipiunt ibid.  
hoc a Tertulliano refutatur 381  
et Lactantio 382  
ex derisimo illo principio I Cti varias conclusiones traxerunt 383 sq.  
infanticidii rea non erat mater foetum in vtero necans 384  
punita tamen si aliis iniuriam inferebat ibid.  
Ingeni.

# INDEX REALIS.

*Ingeni.*  
qui olim fuerint? I, 329. libertate auita  
gaudebant, ib. ad militiam et feuda  
admissi 330 not. i)  
ad conuentus publicos confluerebant 331  
venationibus dediti 331  
praedia libera possidebant, et rusticis vt  
seruis imperabant ibid.

*Inhibitio.*  
inhibitio temere fieri non debet, VI, 526  
inhibitio non statim decernitur in appel-  
latione extraiudiciali 527  
suspenditur tamen quod gerendum est  
ibid.

*Iniuria.*  
in causis iniuriarum procurator condem-  
natur in Camera, sed non in vniuer-  
sum II, 494  
vindictantes iniurias a S. Synaxi repellun-  
tur VI, 118  
iniuriae honorem alterius laedunt 121  
qui iniurias non vindicat, ex communi  
vulgi persuasione infamis fit 123  
iniurias ad animum reuocare quid? 147.  
206  
iniurias contemnere ibid.  
de iniuriis vel ciuilitur vel criminaliter  
agi potest 149  
ad vindicandas iniurias varia remedia mo-  
ribus introducta sunt 150  
iniuria, quae famosis verbis illatae, ho-  
die vindicantur, per actionem ad Pali-  
nodiam 151  
haec multis dubiis subiecta est ibid.  
disputant poenalis sit an persecutoria, ibid.  
fundamenta vtrosque sententiae 152  
sententia Hahn. ibid. Bachouii ibid.  
actio ad Palinodiam omnino est poenalis  
153 sq.  
priuatam tamen vindictam sapit et ad re-  
media criminalia referri nequit 156  
proinde etiam in summis imperii tribu-  
nalibus iustitiae potest ib.  
in actione ad Palinodiam iuramentum de-  
ferri potest 158  
plerumque cum ignominia quadam haec  
actio coniuncta est, praesertim si in loco  
publico fit ibid.

deterior ergo videtur ciuili aestimatoria  
158  
vulgo ad rei persecutorias relata est, ibid.  
ideoque etiam ad aestimationem iniuriae  
seu poenam pecuniariam tendit, 159  
ob iniuriam leuiorem vel verba famola  
adhuc dubia interdum decernitur de-  
claratio seu deprecatio ibid.  
oretenus plerumque fieri debet ibid.  
deprecationem poenam non esse vulgo  
asserunt ibid.  
iniuriae porro vindicantur remedio extra-  
iudiciali scilicet iniuriarum retorsio-  
ne 160  
quid sit retorsio iniuriarum ibid.  
a legibus publicis approbata est ibid.  
auctoritas Aristotelis de hac materia, ib.  
illicita videtur iniuriarum retorsio, 161 sq.  
argumenta in contrarium refutantur, ib.  
in omnibus remediis ad vindicandas in-  
iurias concurret vindictae studium, 165  
iniuria aut est notoria et publice perpessa  
aut non 179  
inquisitiones in iniuriis prohibet ordina-  
tio Saxonica 180  
limitatio ordinationis Saxonicae 181  
sententia Brunnemanni ibid.  
iniuria est delictum priuatum ibid. sq.  
refutatur argumentum inde desumptum  
182 sq.  
iniuriae vindicandae non sunt 191 sq.  
in atrocibus iniuriis Christus non minus  
patientiam praecipit, quam in leuibus  
ibid.  
qui iniurias remittit, remittit etiam actio-  
nem iniuriarum VI, 203  
iniuriarum remissio actu ostendi debet  
205  
iniuriarum agens a sacra coena arceri pot-  
est 209 sq.  
iniurias vindicans sapientiam non possi-  
det 215  
iniuriae saepe post se trahunt per conse-  
quentiam damnum aliquod pecunia-  
rium 235  
si ex iniuria hoc damnum immnet ple-  
rumque in culpa est iniuriatus 236

*Iniu-*

# INDEX REALIS.

<i>Iniuriarum actio.</i>	
actiones iniuriarum strenue defensae praesertim a casuistis	VI, 118
ob persuasionem de singulari aequitate iuris Romani	ibid.
incommodam applicationem dicti apostolici. Rom. XIII, 1.	119
et neglectam sui ipsius cognitionem, ibid.	120
testimonia Petri Poirati	120
accedit approbatio summorum virorum	ibid.
praxis frequentissima et inueterata, ibid.	121
doctrina casuistarum	ibid.
Aristoteles summus huius sententiae patronus	ibid. 121
distingunt inter ius suum persequi et rancorem animi exercere, 123. 204.	207
argumentum actionis iniuriarum deductum a licentia bellandi, 124. 189 sq.	
quod vindicta publica in actione iniuriarum contineatur	ibid.
quod per actiones iniuriarum defendatur fama, non vindicetur	ibid.
quod retorsio iniuriarum sit licita multo magis actio iniuriarum	125
quod plurimorum interfit, ne hoc remedium e medio tollatur	126
quod Christianismus non tollat ius quaesitum	ibid.
Huberi sententia de iniuriarum actione	126
sententia Bachouii	ibid.
sententiam de iniuria iniuriarum actionis non esse novam, probatur testimonio Stryckii	127
sententia Thomae, ibid. Ziegleri, 128	
Bodini, 129. Ioan. Sam. Stryckii, ib.	
sententia Faltri	ibid.
Theologorum sententiae de iniuriarum actione	130
additur responsum Facult. Iurid. Hallensis	130 sq.
actio iniuriarum veram et solidiorem iustitiam laedit	143
tollit amorem spontaneum, vinculum amicitiae et familiarem conversationem	147
actio iniuriarum ex L. Cornelia inter perpetuos numerari debet	150
est actio priuata	ibid.
actiones iniuriarum repugnant indoli Christianismi, 167 sq. 170 sq. 182 sq.	192. 194. 198
qui in ferendo, patiendo, remittendo, misericordia, humilitate et puro corde consistit	170
reiiicitur vulgatum illud: der Person Freund, der Sache Feind	171
distinctio inter vindictam materialem et formalem reiiicitur	171 sq.
ab iniuriarum actione rancor animi separari non potest	173 sq.
qui in actione iniuriarum petit poenam piae causae applicari, impie facit, VI.	178
denunciatio etiam ad vindictam tendere potest	179
actiones iniuriarum fini reipublicae repugnant	183 sq.
actio iniuriarum non ideo improbanda quia est poenalis, sed quia vindictam spirat	187 sq.
non facile eradicari potest	189
actiones iniuriarum praxi primitivae ecclesiae omnino repugnant	194 sq.
adversantur Scripturae sacrae	200 sq.
simpliciter prohibentur	202 sq. 207
tolluntur externa benevolentiae declaratione	206
adversantur seniori philosophiae, 215 sq.	
repugnant ethicorum traditis et exemplis	222 sq.
commendantur Senecae, Socratis et Marci Antonini Imperatoris placita, 223 sq.	
aliorumque ethicorum	230 sq.
actiones iniuriarum regulis prudentiae adversantur	234 sq.
per actiones iniuriarum se vltiori hominum iudicio exponere imprudentia est	237
actio super iniuriis saepe ex officio tollenda	242
illi locus dandus non est, si constat animi iniuriandi haud adfuisse	246

simplex

# INDEX REALIS.

simplex actionum iniuriarum satisfactio sub-  
sistere non posse videtur IV, 251

*Inimicitia capitalis.*

dissoluit sponsalia, non tamen matrimo-  
nium IV, 516

*Innocentia.*

variis modis probari potest VI, 501  
semper permittenda innocentiae dedu-  
ctio 502

quo casu innocenti restitutione in inte-  
grum succurritur 503

cf. *Poenae sine crimine.*

*Innouatio.*

iusurium quid? I, 311. notat expressam  
vel tacitam iurium mutationem ibid.

*Inquisitio.*

vid. *Procurator.*

*Insignia.*

gentilitia ab expeditionibus cruciatis de-  
rivanur I, 335

non tamen arbitraria, quibus iam olim  
vsi Germani ibid. not. 1)

gentilitia expeditionibus cruciatis debentur 336

non autem torneamentis, 337. ab hoc  
tamen tempore constanter in ludis

equestribus vsurpata ibid. not. 2)

data etiam nouis hominibus, 338. ius  
ea conferendi ad reseruata imp. per-  
tinet, 338. sed serius LL. accipere, ib.

in vexillis depicta, 339. hinc orta ve-  
xilli feuda ibid.

*Inspectores.*

a Principe dependent III, 739

*Instantia.*

quid denotet II, 445

raro hoc nomine res in litem deducta in-  
telligitur ibid.

procurator non exercitii tantum et in-  
stantiae, sed ipsius actionis dominus  
est ibid.

*Instantia prima.*

primam instantiam conseruari iudicis in-  
terioris interest III, 688

reo quoque eadem magna commoda ad-  
fert ibid.

hinc beneficium primae instantiae adpel-  
lari coepit 689

*Tom. VI.*

recte ergo iudex et reus pro ea confer-  
uanda laborant, et euocationes decli-  
nant 690

quae res iuri R. et canonico moribusque  
conformis 691

hinc nec tribunalibus Imperii euocatio  
permittitur, nisi in casu denegatae iusti-  
tiae 692

sive directe sive per indirectum prima in-  
stantia subditis interuertatur 693

*Inflitor.*

praetores mercatorem ex contractu inflit-  
oris obligari voluerunt II, 285

quidam putarunt, ex iure praetorio do-  
mino ex contractu inflitoris actionem  
dandam esse 287

quod alii ad euidentem necessitatem ad-  
strinxerunt 288

*Inflitio.*

verbis directis olim facienda I, 117

tacita non sufficebat 117

hodie facilius admittitur 119

*Inflitio ferui.*

sine mentioe libertatis non valebat, ex  
vsu verborum directorum I, 109

*Instrumenta.*

probatio criminis inde omnino fieri po-  
test I, 239 sq.

quatenus probent instrumenta in quibus  
corpus delicti latet 241

quatenus torturae locum faciant, 242 sq.

pro instrumenti veritate militat praesum-  
ptio, II, 359. hinc qui in scriptura

paetis probationis gratia accedente se  
fundat, fundatam habet intentionem  
359

*guarentigiarum* an eximatur a litteris  
respiratoriis III, 795

*Instrumenta nautica.*

seu Gerethschaft. his instructus esse de-  
bet naucerus III, 293

*Instrumenta non legibilia, cf. scriptura.*

notarii instrumenta litteris legibilibus  
scribere debent IV, 403

eruditi, praesertim medici, male scriben-  
tes non excusandi 403 sq.

notarii in charta pura, non rasa aut lace-  
ra, scribere debent 405

*Aaa aa*

proto-

# INDEX REALIS.

protocolum notarii ita scribere debent,  
ne impedimentum lectioni creetur, 406  
quid operetur instrumentum vetustate  
ita corruptum ut legi non possit? 408  
quid si mures illud corruerint? 409  
quid si rasura lectionem impeditam  
reddat? 410

## *Instrumenta rustica.*

in his constitui potest hypotheca, pignus  
non item 111, 860  
*Instrumentorum collisio, vid. sectum collisio.*

## *Intercessiones mulierum.*

I. N. omnino validae, et perfecta iude  
obligatione nascitur 111, 353  
quatenus hoc I. N. LL. civilibus muta-  
bile, 354. b) non I. R. aequi-  
tati tamen conforme 355 I. R. antiquo,  
foeminae ob perpetuam tutelam inter-  
cedere non poterant 356  
hinc exulabat beneficium, 357. quod  
mox mutatum 358  
Augustus et Tiberius ne pro maritis in-  
tercederent cauerunt 359  
SC. Velleianum hoc etiam ad interces-  
siones pro extraneis extendit 360  
quo ipso tamen hae intercessiones non  
prohibitae et nullae factae ibid.  
sed feminis tantum inde beneficium da-  
tum et exceptio 361  
Iustinianus tamen quaedam in iure an-  
tiquo mutavit 362 sq.  
olim ergo mulieres stricto iure teneban-  
tur 364  
post. auth. si qua mulier autem pro  
marito fideiubentes ipso iure tutae  
factae ibid.  
utrum haec auth. sit lex prohibitiva 365  
iure canonico iuratae pro marito inter-  
cessionis validae 366  
iure German. validae olim mulierum in-  
tercessionis ibid.  
quod mutatum introducto I. R. 367  
*pro extraneis.*  
cessante ratione SC. Vellei. valida muli-  
erum intercessio 368  
veluti si calliditate creditorem depe-  
rint 369

vel si feminae sint illustres regalia exer-  
centes, 370. velut Abbatissae Imp.  
ib. g)

si nullum sentiant damnum; 371. an si  
aliquid praemii loco accipit? 372  
si creditore ignorante intercessionem in-  
terposuit 373  
si imaginaria est intercessio 374  
vel si privilegiatum est creditum, veluti  
libertas aut dos 374 sq.  
intercessio post biennium iterata valet, 376  
quod cessat in locis ubi SC. non receptum  
aut abrogatum 377  
cessat etiam SC. in mulieribus mercatri-  
cibus, 377. aut cambiantibus 378  
valida est intercessio iurata 379  
iuramenti honos et religio 379  
nec in iurata intercessione opus est alia  
sollemnitate, 382. an certioratione  
opus? 383. 11).  
renunciatio SC. validam reddit interces-  
sionem, 383. dissentientium argu-  
menta recensentur, 385. et refutan-  
tur 387 sq.  
validitas renunciationis probatur 390  
exempla renunciationum in ipsa LL. pro  
validis agnitarum, 391. n. mm m).  
renunciatio praeterea certioratione facien-  
da 394  
iureiurando, renunciatione iudiciali et  
instrumento publico non opus, 394 sq.  
999)  
nullum tamen iusiurandum ob defectum  
consensus eundem 397  
quatenus intercessionis mulierum iure  
Saxonico et Silesiaco valeant, 398 sq.  
*pro maritis.*  
exigua differentia intercessionis pro ma-  
rito et extraneo 402  
cum auth. si qua mulier vix quidquam  
ibid.  
valet intercessio vxoris eodem cum mari-  
to instrumento se obligantis 403 sq.  
an vxor ex suo chirographo, licet eodem  
maritus tanquam fideiussor subscripse-  
rit, condemnanda 405. k)  
auth. non prodest intercedenti pro ma-  
riti cognatis et amicis 406  
nec



# INDEX REALIS.

- nec pertinet ad viduas III, 407  
intercessio pro marito repetita numquam  
valet, ceterae aequae atque pro extra-  
neo 409  
variae species intercessionum efficacium  
pro marito recensentur 410 sq.  
valet in iurata intercessio et renunciatio-  
ne munita, 413. ut tamen satis edo-  
cta fuerit 414  
dispositio iuris Sax. Elest. 415  
Silesiacae et Vratislaviensis 417 sq.  
*Interdicta.*  
remedia possessoria iure Romano inter-  
dicta vocantur, V, 629. horum for-  
ma vetus indicatur ibid.  
interdictorum divisio 630  
modus probandi interdicta differt a pro-  
bationibus ordinariis 632  
victum in interdictis, in possessorio ad-  
pellare non posse contendunt, 634. sed  
perperam ibid.  
interdicta, retinendae possessionis duo  
apud Romanos, 639. quid sit retine-  
re possessionem? 640  
cui competat interdictum uti possidetis?  
641. quid in eo probandum? 642  
quatenus hoc interdictum heredi detur  
et contra heredes? 643  
interdicta interdum sunt alternatua, quod  
ex L. 7. de damno infecto illu-  
stratur II, 200  
*Inscruffe.*  
promissio eius quod interest, in fraudem  
iuris canonici vfuras prohibentis facta  
IV, 129  
*Inserloguatoria sententia.*  
cf. Sententia in rem iudicatam transiens.  
*Interpellatio.*  
extra iudiciali interpellatione praescriptio  
non interrumpitur V, 453  
*Interpretatio.*  
omnis interpretatio olim ex LL. petita  
II, 366  
labor veterum ICtor. in regulis interpre-  
tandi formandis 367  
emendato I. N. emendata doctrina de  
interpretatione 368  
vnde principia petenda sunt interpretatio-  
nis 369  
vulgo interpretationem contra vendito-  
rem faciendam volunt II, 369  
quae tamen sententia ex glossis orta in-  
epta est 370 sq.  
idem dicendum de interpretatione contra  
stipulantem faciendam, 372. vniuersa-  
lis haec regula non est, et interpre-  
tatio interdum etiam contra promif-  
sorem faciendam 373 sq.  
facienda semper contra eum ex pactione  
ambigua et obscura, qui clarius loqui  
debuisset 374  
haec regula supponit verba obscura quae  
intelligi nequeunt, 375. tum demum  
obtinere si regulae communes interpre-  
tandi deficiunt, nec adpareat, quid in-  
ter contrahentes actum 377 sq.  
tantum obtinet in conuentionibus, 379 sq.  
non in iudicio 381  
nec in vltimis voluntatibus ibid.  
clarius loqui debet, qui singularem ex  
contractu vilitatem quaerit 382 sq.  
facienda ergo contra donatarium 386  
in contractu bilaterali faciendam contra  
eum qui extraordinariam vilitatem ex  
contractu quaerit 387. 389  
in vero dissensu contrahentium cessat re-  
gula 388  
caussa cur LL. de venditore et locatore  
vix plurimum loquantur 390  
beneficia Principum quomodo interpre-  
tanda II, 391 sq.  
quomodo suscipienda I. R. interpretatio  
398  
regula illustratur exemplis nominis cessi  
399. venditionis pertinentiarum, pri-  
uilegii, 400. contractus feudalis, lo-  
cationis, 401. Iurisdictionis concessae  
402 sq.  
*Interpretatio doctrinalis.*  
cessat in lege plane non legibili, IV,  
375 sq.  
*Interpretatio grammatica.*  
eius fata et vfus varius in I. R. I, 22-91.  
in LL. interpretandis vis verborum eru-  
enda 22  
est grammatica vel logica 23  
grammaticae indoles 24, 25  
Aaa aa 2 logi.

# INDEX REALIS.

logica quid sit I, 26. 27  
vtriusque exempla a Ictis et Imperato-  
ribus visitata proponuntur 28. 29  
grammaticae usus in XII Tabulis asperum  
et iniquum ius produxit 31. 32  
Praefores id logica interpretatione emol-  
liuerunt 33. 34  
ex stricta interpretatione grammatica  
actiones legis et formulae sollemnes  
derivandae 35 sq.  
hae strictae interpretationis fuerunt, 36 sq.  
tandem medicina Iurisprudentiae adlata,  
adhibita interpretatione logica 42  
quod factum ope Ciceronis et Sero. Sul-  
picii 43  
hinc ortae actiones vitales 44 sq.  
promota haec interpretatio rescriptis Prin-  
cipum 47  
grammatica tamen interpretatio maxime  
excolta a Ictis 44  
maxime ab Ateio Capitone et Antistio  
Labeone 50. 51  
inde multa scripta de V. S. 52. M. V.  
Flacci S. P. Festi 53  
facta interpretationis grammaticae usque  
ad Constantinum 55. 60  
post Iustiniani tempora 61 sq.  
humanior facta Iurisprudentia reducta in-  
terpretatione grammatica et logica a  
saeculo XVI. 68 sq.  
occupator circa integritatem textus 72  
in genuino V. S. eruendo 80 sq.  
eius subsidia ex Briffonio de V. S. capien-  
da 82 sq.

## Interpretatio restrictiva.

differt a dispensatione I, 498. non enim  
continet mutationem legislativam ut  
dispensatio 499  
in omni interpretatione potius mens quam  
verba spectanda 630

## Interpreter.

et nunti dominium litis haud nanciscun-  
tar, quia suo nomine non agunt, II,  
468 sq.

## Interregnum.

durante ultra annum interregno Vicarii  
Imperii an feuda maiora conferre que-  
ant II, 772

## Interrogationes.

olim in exordio litis ad fundandam actio-  
nem vitatae, ad easque reus respon-  
dere obligator II, 77  
quae poena mentientibus praestitura, 78  
itemque non respondentem aut perne se  
respondenti 79 sq.  
in primis interrogationes fiebant in actio-  
nibus personal. suo modo tamen etiam  
in realibus 80  
postea aut L. C. faciendae abrogatae  
sunt 81  
non autem post L. C. 82  
in praxi in punctis incidentibus usum ad-  
huc habere possunt 82. 83

## Inventio.

est remedium ius futurum conservandi, I,  
187 sq.  
extra concursum saepe plures creditores  
de prioritatem certant V, 565  
sive quod alteruter interueniat, sive quod  
utrumque principaliter agat. ibid.  
interuentio est accessio tertii ad litem  
ab aliis coeptam 566  
est principalis vel accessoria 567  
quid si plures aequae principaliter agant?  
568. tum tot processus emergunt,  
quot actores 569  
differentia horum concursuum a concur-  
su creditorum 570

## Inuocatores.

rei alienae ius sibi dicunt II, 25 sq.

## Inuentarium.

eius confectio est remedium futurae suc-  
cessionis conservandae I, 177  
ecclesia heres neglecto inventario etiam  
ultra vires hereditatis tenetur III, 58  
ipsi tamen per iuratum specificationem et  
restitut. in integrum subuenitur 58. 59  
an clericus inventario non confecto ultra  
vires hereditatis teneatur 119  
ab actuario iniuratio confectum publicum  
non habetur 504. forma per aequi-  
pollens non suppletur ibid.

## Inuestitura.

eius origines et ratio II, 932. 933. not a)  
feudi per hastam et baculum facta  
I, 339.

# INDEX REALIS.

I, 339. n. b). per gladium et vexillum  
 340. n. d)  
 inuestitura per vexillum expeditionibus  
 cruciatis debetur ibid. n. c)  
 praelati ordinarie per scepra, interdum  
 etiam per vexilla inuestiti 341. n. h.  
 abolita quae? 11, 896  
 simultaneae hodiernae facies ex natura  
 expectatiarum eccles. illustratur 898  
 renouatio inuestiturae a Capitulo sede va-  
 cante haud petenda. 902 sq.  
 annus renouationis petendae incipit ab  
 elect. noui Praelati 904  
*Inuestiturae instrumenta.*  
 praefertur testibus. IV, 223  
*Iudaei.*  
 receptio Iudaeorum regalibus adscribi-  
 tur 1, 551  
 olim solius Caesaris, hodie omnium Sta-  
 tum commune ius 551 sq.  
 ipsa receptio potius inter privilegia quam  
 dispensationes rasenda 552. lit. h.  
 pacto retrouenditionis in fraudem LL.  
 viuunt 11, 242  
 pactum quo Iudaei bona sub Christia-  
 norum nomine emunt, est suspen-  
 sum 243  
 cessio nominis a Iudaeis contracti Chri-  
 stianis non valet 252  
 aliud dicendum si primorum nomina a  
 Christianis Iudaeis cessa, et postmodum  
 iterum Christiano cedantur ibid.  
 interdum fingitur ac si nomina primorum  
 a Christianis contracta ibid.  
 I. P. S. Iudaei ad euersionem non tenen-  
 tur IV, 51. villissima ergo pacto de  
 praestanda euita. 51  
 Iudaeis viurae nec 13 prohibita IV, 123  
 ipsorum syndrium maius et minus erat  
 1, 979  
 iuris Iudaici antiqui ratio intractu ex  
 capite consanguinitatis 111, 430  
*Iudex.*  
 iudicis officium in quo consistat VI, 240  
 iustitiae externae fere tantum propositus  
 est 241  
 ad iudicat poenam non proprio arbitrio  
 sed principis praescripto ibid.

quouis modo tentare debet, litigantes a li-  
 mine iudicii ad concordiam deducere ib.  
 providere debet, vt a vindicanda iniuria  
 recedant partes. 242  
 a iudice nemo ad transigendum adigi  
 potest ibid.  
 immodica ultio et, saeculitiam tamen recte  
 coereetur 243  
 iudex superior non est legum minister  
 sed arbiter ibid.  
 speculati functione omnes iniuriarum  
 actiones tollere potest 244  
 iudicis magis est in dubio contra odio-  
 sam iniuriarum actionem pronunciare,  
 quam pro illa 245  
 iudex hodie ex officio inquirere debet  
 in crimina 281  
 non tamen in occulta 281  
 iudex in processu criminali accusatorio  
 ferre debet sumtus, quos pro subleuan-  
 da sua imperitia debuit facere 345  
 quos in exercitum et executionem iu-  
 dicii criminis facere debuit 346  
 in subsidium porro tenetur si reos lit  
 inops 348  
 sumtus ferre debet iudex, si de facto et  
 per iniuriam processit ibid.  
 iudex in processu inquisitionis accusatoris  
 vices soluit 350  
 iudex inquisitor ad alimenta in subsidium  
 tenetur 351  
 iudex ne quidem in processu inquisito-  
 rio remunerationem extra ordinem  
 petere potest 353  
 iudex sibi ipsi ius dicere potest, sed ordi-  
 ne iudiciario et vt iudex. 11, 29  
 alias viem priuam committit 23 sq.  
 an Glarium ipsi debeatur durante iusti-  
 tio 162  
*Iudex pedaneus.*  
 eorum officium in quibus caussis se ex-  
 seruent 11, 602. non aliter iudicabat  
 nisi rogatus 603  
 de maioribus. causis magistratus ipsi, de  
 leuioribus. iudices pedanei iudica-  
 bant 707 sq.  
 iud. ped. leuiiores iudicabant causas, 300.  
 sol. non excedentes 710  
 Aaa 22 3 morata

# INDEX REALIS.

mutata hodie Iurisdictionis forma haec regula vsum non amplius habet	711	plicatione et peruersa domestici emen- datio	I, 364
<i>Iudicare.</i>		ostum hoc ex nimio I. R. tamen Iuris communis fauore	365 sqq.
indicandi adulteratores monetarum	VI, 314	inde nata incertitudo iurium	370. hinc
indicandae merces publicis	ibid.	orta differentia inter theoriam et praxin	371
a vectore licet non interpellato	315	pragmatici iuris incerti auctores	380
nisi merces sint immunes	ibid.	<i>Iuramentum.</i>	
iudicare censitoribus facultates suas qui- libet tenetur	319	quid sit? III, 204. quotuplex	205
<i>Iudicia.</i>		potestas principis circa iuramenta a sub- ditis praestanda I, 558. praesertim de nova formula iisdem praescriben- da	559
maiora et minora Germanis cognita	I, 930	an quis ad praestacionem iuramenti co- gi possit	559
maiora in regni conuentu et in aula exer- cebantur	ibid.	relaxare iuramentum quid sit?	1013
ius dicebat vel Comes Palatinus vel in ecclesiasticis Archicapellanus	981	relaxatio iuramenti in Germania rega- libus adnumeratur	ibid.
de iudicio Graecorum maiori Areopagi- tarum	982	iuramentum pacto inualido adiectum sus- picionis indicium	II, 233
de iudiciorum sanctitate et auctoritate aduersus contumaces	II, 73	iure canon. tamen seruandum ibid. et	345
eorum necessitas et utilitas in statu ciui- li	125	iuramentum conuentionem cum prodigo- initam suspectam reddit	234
miserrimus status reipublicae si iudicia fri- geant	126	adiectio iuramenti alienationi fundi do- talis suspensionem arguit	235
<i>Iudicia ecclesiastica.</i>		repudiatur iuris canon. sententia	235
eorum origo	III, 64 g.	iuramentum in causa maiori priuati praeiudicii omnino deferri potest	718
vid. <i>Causae ecclesiasticae et Consistoria.</i>		iuramenti honos et religio III, 379 sqq.	
<i>Iudicia extraordinaria.</i>		ei omnem iudicii diuini auctoritatem tribuebant Pontifices IV. 173. vid. <i>Probatio spuria.</i>	
quo sensu olim hodieque dicantur? I, 57. not. o.		an iuramentum habeat vim certioratio- nis	II, 342
<i>Iudicia feudalia.</i>		quid efficiat iuramentum de contractu seruando	343. iurans indobiam rei notitiam habere debet
de feudis eccles. agit solum index feuda- lis eccles.	II, 918	iure canon. omnia iuramenta seruanda, quod tamen ad incognita trahi ne- quit	345
Capitulum de illis non cognoscit ibid. ab illis adpellatur ad suprema Imp. tri- bunalia.	919	iurata exceptionum renunciatio nihil no- cet, si certioratio non antecesserit	345
Pares curiae iudicant, si inter dominum feudi et vasallum lis sit	920	nec iure canon. iuramentum ignorantia nocet	346
<i>Iudicis officium.</i>		ignorantia contentorum instrumenti iura- mento probanda	362
vid. <i>Officium per tot.</i>			nam
<i>Iudicis susp. recusatio.</i>			
est remedium ius fut. seruandi I, 187			
<i>Iudicium Dei.</i>			
vid. <i>Ordalia diuina.</i>			
<i>Iura.</i>			
ex conflictu iurium peregrinorum ac do- mestici orta insulsa commixtio in ad-			

# INDEX REALIS.

num contra iuramentum opponi valide  
possunt litterae respiratoriae III, 197  
*iuram. calumnias*, ad conservandam iudi-  
cii auctoritatem introductum II, 665.  
ex officio iniungi et remitti potest  
666  
*iuram. credulitatis*, quando heredibus de-  
ferri queat III, 231 sq.  
*iuram. in litem*, an locum habeat in ac-  
tione conduci III, 494  
*iuram. minoracionis*, iure Saxon. spoliato-  
ri defectu II, 34  
*iuram. perhorrescentiae*, quid sit I, 187  
vsum quoque contra integra collegia ha-  
bet 187  
clerici hoc iuramentum ad fundandam  
iurisdictionem suam, in casu denega-  
tae iustitiae, excogitarunt. VI, 625  
incognitum illud est iuri civili 626  
eo praestito olim causis ad papam vel  
alium iudicem ecclesiasticum devolve-  
batur 626  
fractus in hoc iuramento latens detegi-  
tur 627  
*iuram. purgatorium*, indoles iuram. pur-  
gatorii III, 234  
iam olim de vso iuram. purgatorii in cri-  
minalibus dubitatum 235 sq.  
argumenta eorum, qui pro ipsius vso  
pugnant, recensentur 237 sq.  
deficit fundamentum eius in iure civi-  
li 240  
vni ex iure canon. fundamenta huius  
sententiae repetenda 241  
iam Pelagius Papa eo vsum, adeoque  
falso Gregorius M. huius iuramenti au-  
thor adlegatur 241  
saec. V iam LL. Salicae eius mentionem  
fecerunt 242  
vsum huius iuramenti apud gentes pluri-  
mas 242. ex iure ecclesiastico ibid.  
opinio de iudicio diuino in occultis ad-  
hibendo novos modos se purgandi pe-  
perit 246  
hinc ortum iuram. ad SS. reliquias prae-  
standum propter miracula reliquiis SS.  
adscripta, quibus Dei iudicium mani-  
festaretur 247

sub iuramento iudicium Dei latitare cre-  
debant et purgationem miraculorum  
teste Augustino ibid.  
inde vocatur iustum, verum et iudi-  
cium 248  
id quoque demonstrat antiquus iurandi  
modus ad reliquias SS. 249  
quod vindices essent miraculis editis  
250 sq.  
tandem clerici quoque ad hanc purga-  
tionem admissi propter religionem  
martyrum 252 sq.  
Augustinus omnem eius efficaciam ex  
miraculosa martyrum virtute petir  
etiam circa iuramentum 254  
Gregorius in primis hanc purgationem  
clericis imposuit ibid.  
Gregorii successores vsum huius iura-  
menti promouerunt proprio suo exem-  
plo 255  
Leonis III. solum in legem perpetuam  
transiit 256  
et praxi sequenti vsum eius firmatus 258  
in primis doctrina Innocentii III. ib.  
adhibiti porro sunt compurgatores testes,  
probat tamen et graues 259. singu-  
lariter electi 260  
numerus variavit, et-7, 12, 14, 36 manu  
iuratum 261  
I. F. L. hunc vsum adprobanit ibid. et  
J. P. S. 262  
vsum huius iuram. purgat. in R. I. cum  
compurgatoribus 263 sq. item in Or-  
dinatt. prouincialibus adhibito pastore  
ecclesiae 265  
iudicium de eius vso in criminalibus prae-  
sertim inter Protestantes 266  
an per plura sollempnia metus periculi  
euitetur 267  
iudex non debet esse facilis in distando  
hoc iuramento 268  
interdum hoc iuramentum vel poena ex-  
traordinaria statim distatur, antequam  
reus ad articulos responderit, quod  
sententia IC. Vireb. illustratur 269 sq.  
*iuram. religionis*, non inspectis libris sym-  
bolicis non valet II, 347. hinc iurans  
absque crimine periculi ab articulis  
de

# INDEX REALIS.

de quorum veritate conscientia non  
conuictus est, recedit II, 348 fqq.  
*iuram. suppletorium.* an in re magni prae-  
iudicii admittendum II, 719. in pos-  
fessorio non semper, cum saepe sit  
magni periculi 720  
an in feudalibus locum habeat II, 766  
*iuram. xenonionum.* an locum habeat  
in probandis damnis conductoris  
III, 494. eius decernendi formula et  
vltus 495 sq.

## *Iuramenti delatio.*

an sit species probationis, controverti-  
tor III, 204  
est species probationis, quod ex natura  
probationis deducitur 205 sq. ex  
natura delationis 207. et testimonio  
LL. ib. fqq. ex ipsa natura relatio-  
nis 210  
non tamen est medium releuandi ab onere  
probationis 210  
omnibus probationibus deficientibus ius-  
iurandum deferens audiendus 271  
a probatione ad iuramenti delationem  
valide argumentamur 212  
ante sententiam interlocutoriam iura-  
mentum non est deferendum 213  
neque ante L. C. ibid. in Saxonia tamen  
delatio iuram. facienda ante praesta-  
tionem guarandae et poram L. C.  
214 sq.  
qui vltro probationem adit, vsque ad  
conclusionem in causa iuram. deferre  
potest 216  
suscepta probatione per testes, iuram.  
delatio adhuc integra 216  
probationi per testes potest renunciari et  
iuram. deferri 217  
cui melior probatio iniuncta, iuram. de-  
ferre potest 218  
cui in genere iniuncta est probatio, iu-  
ram. deferre potest 218 sq.  
et si LL. probationem desiderant, iuram.  
deferri potest 220  
in appellationis instantia deferri potest  
ibid.  
praeclusa probationis via praeclosa etiam  
iuram. delatio 221

terminus probatorius iuramenti delationi  
quoque est praefixus 222 sq.  
volente aduersario iuram. post terminum  
deferri potest 225  
contra lapsum terminum restituti, iuram.  
deferre possunt 226  
ex qualitate casuum post terminum  
probatorium iuram. admittitur 226  
relatio iuram. post terminum probatorium  
ferri potest 227  
reos in delatione iuram. eodem vitur  
iure quo actor 228  
super vno eodemque articulo et proba-  
tio ordinaria suscipi et iuram. deferri  
potest 228 sq.  
probato metu periculi iuram. non est  
admittendum 229  
pacto probationem recipiens iuram. pot-  
est deferre 230  
iuram. delatum re integra potest reuo-  
cari 231. reuocatum tamen deferri  
nequit 231  
quando heredibus iuram. credulitatis de-  
ferri queat ibid.

## *Iuriconsultus.*

ICti Rom. Stoicorum aemuli \* I, 20  
qui dici possint ICti 364. 670  
triplex illorum secta recensetur 377  
veri ICti nomen theoretico-practico tan-  
tum conuenit ibid.  
illorum magna sub libera republica au-  
thoritas 668  
singuli libere de iure respondebant ib.  
dicebantur militia urbana 667  
in foro ac domi consulentibus responde-  
bant 667 fqq.  
olim iuris peritiam occultabant 668 sq.  
eorum auctoritas sub Augusto creuit, qui  
ius respondendi per beneficium de-  
dit 671  
ad illorum responsa principes in re-  
scriptis prouocarunt 672  
dabant responsa signata 673  
illorum responsa collecta 675 fqq.

## *Iurisditio.*

eius prorogatio clericis Protestantibus  
est permessa \* I, 354  
quo

# INDEX REALIS.

quo sensu quaedam Imperil et quaedam  
iurisdictionis dicantur 1, 970  
iurisdiclio ex Iur. publ. principiis in Ger-  
mania explicanda 975  
quis vñs Iur. R. et abusus 975 sq.  
ex indole reip. varios habet limites 978  
iurisdictione concessa merum imperium  
non concessum esse intelligitur II, 402  
quid in locatione Iuris. praesertim cri-  
minalis observandum III, 484  
iurisdic. domini quantenus luctum publi-  
cum indicere queant? II, 1124 sq.  
de parochorum in servos dotales Iuris-  
dictione. 789  
*iurisd. ecclesiastica.* eius origo III, 76 f.  
in hanc recepti sunt cruce signati I, 308 sq.  
f. geistliche Gerichte pro re ecclesiastica  
habetur a Pontificiis II, 854  
idem tenent Protestantes, qui inde ne-  
gant nobiles his iudiciis inuestiri posse,  
et hoc nomine ius patronatus sed per-  
peram intelligunt ibid.  
immunis est a praescriptione V, 360  
item procuraciones ibid.  
diuersa est ratio quartae decimarum ib.  
limites dioecesiani impraescriptibiles ib.  
visitatio itidem impraescriptibilis 361  
*iurisd. patrimonialis.* ex potestate Domi-  
nica orta I, 787. 856 sq.  
hodie a potest. Domin. separata 856  
Romanis incognita ibid.  
feudo cohaeret 788  
alibi solis vasallis competit 789  
in rusticos et Hom. proprios exercetur ib.  
subditos coram propriis iudiciis convenit  
dominus ibid.  
locatoris, conductor non subest III, 480  
pacto tamen effici potest, ut eidem se sub-  
iciat ibid.  
an nobilis iurisdictione in colonum con-  
ductorem consequatur vid. *Domicilium*  
et *forum colonorum.*  
*Iurisprudencia.*  
eius vis posita est in sensu et vsu legum  
genuino eruendo I, 344-357  
eius subsidia ex philosophia Stoica, I, 15  
vera Iurisprudentiae notio a multis igno-  
ratur II, 366

Tom. VI.

*Iurisprudencia Anteiustiniana.* optime  
illustratur ex fragmentis scriptorum  
iuris ante Iustinianum I, 225  
*Iurisprudencia caeter.* in prudenti et cau-  
ta iurium applicatione ad singularia  
facta versatur II, 310 sq.  
*Iurisprud. Romana.* eius ambitus et am-  
biguitas, 1. r. ex sectarum multitu-  
dine. 2. quibus nec rescriptis medi-  
cina adlata, 2. id praestitit Iustinia-  
nus per novam compilationem, 3. va-  
riis interpretationibus subiectam, illu-  
stratam tandem ex antiquitate, 3.  
maxime in iis quae ad ius publicum  
antiquum spectant 3. 4  
eius subsidia ex philosophia stoica 15  
eius vñs iam aliquis saec. XIII. in Ger-  
mania fuit 847  
eius nexus cum Iure Nat. ante Cicero-  
nem non adeo magnus II, 257  
eius misera facies sub Glossatoribus I, 66  
humanior facta, adhibita a saec. XVI. in-  
terpretatione grammatica et logica, 68  
sq.

## Ius canonicum.

de eius vsu variae DD. sententiae, I, 348  
optima est media via ibid.  
reiiicitur plerumque ob dogmata S.S. cor-  
rupta, 346. et errores quibus ius ec-  
clesiasticum inuoluit 347 sq.  
inde tamen non conficitur, illud inter  
Protestantes non receptum esse, 348  
differentias eius a iure ciuili nosse non  
sufficit 349  
nec tanquam ius peregrinum reiiicien-  
dum 350  
non prorsus otiosa continet ibid.  
cauendum tamen a nimio eius fauore, 351  
magni eius naeui indicantur 352  
de cauto eius vsu differitur et regulae  
de eius adplicatione exponuntur, 353  
sq.  
iudicium de Schilteri institutionibus iu-  
ris canonici 354 sq.  
eius vsus valde desideratur I, 360.  
Sanctiones pragmaticas ferri prohibet  
425 sq.  
an

Bbb bb

# INDEX REALIS:

an abolendum? Lutheri iudicium recen-		mandata S. C.	178
setur	III, 72	adplicatio horum remedium ad casus	
<i>Ius civile.</i>		speciales per varias cautionum species	180 sq.
in specie sic dictum, quod ex disputatio-		examen testium ad perpetuam rei me-	
nibus forensibus natum	I, 33	moriam	183
iuris civilis stricte dicti auctores per Prae-		processus arresti	184
tores et Imperatores emendati	II, 258	novi operis nunciatio	185
<i>Ius feudale Longobardicum.</i>		exceptio suspecti iudicis	186
natales eius in Germania collocandae, I,		interuentio	187 sq.
296		concurfus motio	189
per Francos ad Longobardos translatum		transactio	190
ibid.		pacta successoria	195
an I. F. L. cum constitutionibus Impera-		in feudis ius futurum tribuit expectati-	
torum ad feuda ecclesiastica applicari		ua	202
queat, dubitatur	II, 864	contra eorum alienationem dantur man-	
deficientibus moribus feudalibus Germa-		data de non alienando	203
niciis omnino in subsidium adhibendum		separatio tamen aliodii a feudo viuo pos-	
869 sq. 906 sq.		sessore peti nequit	203 sq.
<i>Ius futurum.</i>		Ius publicum iuri futuro prospicit per	
eius gradus	I, 144 sq.	capitulationes.	205
vel certum vel incertum	146	protestationes	206 sq.
pro iure futuro declarando actio non na-		guarantiam	208
scitur	149	<i>Ius germanicum.</i>	
futurus successor ad declarandum ius fu-		eius instituta vnice ex I. Germ. interpre-	
turum agere nequit	151	tanda, non ex I. Rom.	II, 427
locum ergo habet exceptio non competen-		duplex in Germania ius commune, do-	
tentis actionis et pluris petitionis,	153	mesticum et peregrinum	III, 421
interdum tamen ius futurum tanquam ac-		utrumque diuersas habet rationes	422
cessorium iuris praesentis actualis in		non semper a Ictis obseruatas	ibid.
iudicio incidit	155 sq.	vnde confusio insignis orta, quod exem-	
ex L. dissimari possessor prouocari ne-		plo retractus illustratur	425
quit, vt de iure futuro agat	159 sq.	<i>Ius manuarium.</i>	
nec ex L. si contendat	163	pacta publica reprobatum	II, 43
facilius tamen a debitore, qui in certum		ius canonicum idem improbat, et priua-	
debet diem	163	tionem iuris etiam decernit Praelatis	44 sq.
remedia pro conservando iure futuro ex			
iure canonico	164	<i>Ius naturae.</i>	
praefertim appellatio	ib.	ICti Romani illud cum I. R. coniunxerunt	
haec iure Rom. demum a sententia defi-		II, 257. non tamen qui ante Cicero-	
nitua permittebatur	165	nem vixerunt	ibid.
adit tamen graoamen moraliter certum		I. N. omnino alteri ius personale ex con-	
169 sq.		tractu tertii adquiri potest quod ex na-	
appellatio quando locum habeat pro iore		tura cognationis naturalis s. socialita-	
futuro conservando	172 sq.	tis indole deriuatur	261
locum habet etiam iure Canonico in		Grotii, Pufendorffii et Thomasi discre-	
causis beneficiariis	174 sq.	pantes sententiae hac de re percon-	
cautionis praestatio	175	sentur	263 sq.
inventarii confectio	177	olim	



# INDEX REALIS.

- olim ex I. Rom. explicatum I, 367  
*Ius praetorium.*  
 eius a iure civili differentia I, 35  
*Ius publicum.*  
 ius publicum in L. 4. C. de praescriptione 30. vel 40. annorum denotat statum personarum V, 356 sq.  
*Ius quæsitum.*  
 denotat ius perfectum, ex quo facultas agendi efficax nascitur II, 260  
*Ius sacrorum.*  
 Principi ut episcopo inepte adscribitur, I, 569. tutius ex maiestate et superioritate territoriali demuatur 567 sq.  
*Ius sibi dicere.*  
 in statu civili summus imperans iudicat, non quilibet in sua causa, hinc illicita duella II, 4. 5.  
 consecrant principia I. Rom. 5 sq.  
 I. Rom. poenam priuationis ius sibi dicentibus dicit 6 sq.  
 fundamentum huius poenae est vis vera non simulata II  
 simulata civilis et festuaria appellatur in iudiciis occurrent 12 sq.  
 vis debet esse dolose, non per errorem commissa 15  
 sine iudice illata 16  
 cessat ergo poena priuationis tempore iustitiae ibid.  
 aut si extremum in mora periculum est, ut in noui operis nunciatione 17  
 quot modis quis sibi ius sine iudice dicat 18 sq.  
 qui sub obtentu rescripti impetrati alienam peruadit possessionem ius sibi dicit 18. 19  
 si vel maxime iudicis auxilio usus esse videatur 20 sq.  
 iudex quatenus sibi ipsi ius dicere possit 22 sq.  
 requiritur vis illata more reprobato 27  
 hinc excusatur, qui vim infert ex legis concessione 28  
 locator conductorem per vim expellens pensionibus debitis priuatur 28 sq.  
 possessione rei legatæ non vacua nec ex relictoris concessione legatarius legatum per vim occupat 31 sq.  
 ex conuentione debitoris fieri potest, si debitor non resistit 32 sq.  
 poena sibi ius dicentis est priuatio iuris 33  
 quod tamen sisco non tribuendum ibid.  
 an haec poena priuationis in usu sit? 35  
 multi eum negant 36 sq.  
 alii autem adfirmant 39 sq.  
 verior adfirmantium opinio, quae non abhorret a recta ratione 42 sq.  
 nec contraria iuri canon. 44 sq.  
 qui beneficium per vim occupant, iure suo priuantur 46 sq.  
 nec aduersatur I. Germ. cum I. Rom. optime conspirans 48 sq.  
 quod Resp. illustratur 49-55  
 nec LL. Prouinciales, quod iure Borussico, Saxonico, Bavarico et Dithmarico probatur 61-71  
 qui durante iustitia ius sibi dicit, impunitatem quidem sperat, actus tamen effectum iuris non habet 145 sq.  
 dubia remouentur 146 sq.  
 an quis sibi ipsi possit ius dicere si de administratione iustitiae desperet? 149 sq.  
*Ius speciale.*  
 tribuitur causis et rebus, certo personarum ordini, vel certae personae, I, 486 sq. certae personae datum priuilegium vocatur 488  
*Ius strictum.*  
 ex usu verborum directorum stricte retinendorum ortum I, 106 sq.  
*Ius strictum et asperum.*  
 productum ex nimio usu interpretationis grammaticae I, 32. 33  
*Ius summum.*  
 eius fontes ex usu verborum directorum I, 108  
*Iustitia.*  
 eius definitio ex stoica philosophia petitur I, 19  
 iustitiae conceptus generalis VI, 134  
 iustitia est attributum vel actionis vel personae ibid.  
 utrobique habetur respectus ad legem ibid.  
 plures iustitiae species 135  
 una tantum datur vera iustitia, ibid. 138  
 Bbb bb 2 media

# INDEX REALIS.

media ad solidiorem iustitiam peruenien-  
di IV, 137  
iustitia vera inuoluit conuenientiam actio-  
num humanarum, cum legibus non  
tantum humanis sed etiam diuinis, ibid.  
138. 139 sq.  
a publica receptione et approbatione ad  
iustitiam concludi non potest 184 sq.  
distinguendum porro inter approbatio-  
nem et praeceptum 185  
iustitiae externae fere tantum praeposi-  
tus est iudex 241

## Iustitium.

quid sit? II, 127  
est vel indictum seu voluntarium vel sum-  
tum, seu necessarium ibid.  
indicebatur olim ob luctum publicum, ib.  
item ob laetitia publicam 128  
quomodo hoc iustitium a feriis differat?  
125 sq. 130  
in casu necessitatis publicae indictum, 131  
a magistratu et Patribus 132  
iustitium sumtum quid? ibid. differen-  
tia sumti a feriis 133  
in vniuersale et particulare diuiditur, 133  
indicti causa aliquando est status pertur-  
batus iudicii 134  
cur hodie cesset ob luctum publicum, 135  
cur ob bellum non indicatur ibid.  
causae iustitii sumti generales sunt bel-  
lum, 136. publica seditio, 137. tem-  
pus pestis, 138. fames vrgentissima  
139  
iustitio vniuersali status naturalis redit  
142 sq.  
non tamen ob defectum solius iudicis in-  
ferioris ibid.  
differencia iustitii a statu naturali. 144  
in multis tamen conuenit cum statu natu-  
rali 144  
qui tempore iustitii ius sibi dixit, impu-  
nitatem quidem meretur, actus tamen  
effectus iuris non habet, 145. remo-  
uentur dubia 146 sq.  
an valeat transactio tempore iustitii facta  
148  
quomodo actor sibi prospicere possit, si  
reus suspectus reddatur de dilapidatio-  
ne vel fuga? 151

praescriptio non currit durante iustitia,  
152 sq.  
an sola hostilitas sistat praescriptionem,  
an vero requiratur iustitium 155 sq.  
LL. iudicialiter aliquid peragi iubentes  
tempore iustitii cessant 159 sq.  
an etiam cessent hae LL. in extra iudici-  
alibus negotiis 160  
delicta tamen non sunt imponita 161  
an maritus diuortium propria auctoritate  
facere possit 161  
an salarium iudici debeat et aduocatis  
162

appellatio per saltum fieri potest ibid.  
fatale interponendae non autem introdu-  
cendae appellationis currit, si in supre-  
mo iudicio iustitium indictum 163  
durante iustitia camerali Princeps caus-  
as subditorum ad illud deuolutas ad  
forum suum delegatum trahere potest  
ibid.

## Krummstab und Krummstab-Leben.

feuda ecclesiastica vocantur Krummstab-  
leben, quia adpellatio des Krummstabs  
ius episcopale denotat II, 855  
saepae regia sceptrum a baculis regum di-  
stincta ibid.  
olim baculos solum subsidium corporis hu-  
mani erat 856  
postea ipsi variae interpretationes my-  
sticae adhaesae, et episcopalis potestas  
sub illo adumbrata ibid.  
Papa autem scipione incuruato ob inde-  
pendentiam vti fingitur 857

## Anrißius Labo.

interpretationem grammaticam maxime  
excoluit I, 51

## Laetitia publica.

ob hanc olim apud Romanos iustitium in-  
dicebatur II, 128

## Lenßen.

qui sint in Holsatia I, 824

## Laffi.

quinam apud Saxones vocati  
veri serui fuerunt ibid.

## Latina Lingua.

corruptior facta vsu fori I, 55  
praefer-

# INDEX REALIS

praesertim translata sede Rom. Constan-  
tinopolin I, 59  
renuicere coepit a saec. XII. studio  
ICTor. Bononienfium 61. 62  
scripta de Latinitate veterum ICTor. re-  
censentur 55. n. 1.  
Hungaris, Transylvanis et Walachis ad-  
modum familiaris 9

## Lectiones variantes.

subsidia vulgata ad variantes lectiones  
enucleandas IV, 372  
num pro euoluenda veriori lectione re-  
currendum sit ad Florentinam editio-  
nem 373  
necius iurisprudentiae nostrae ex tot va-  
riis et difficilibus lectionibus 375  
num in praxi recurrendum ad verio-  
rem lectionem, an vero vulgatae erroneae  
insistendum 378

## Legata.

legata quid sint ex mente Romanorum?  
V, 159  
effectus variis legatorum morte confir-  
matorum 164  
in his verba directa olim necessaria  
I, 127  
differentia antiqua in re duobus legata  
distinguitur per damnationem et vindic-  
ationem 130sq.  
hodie haec differentia sublata ibid. 131.  
quoad effectum tamen electionis ad-  
huc hodie multum refert, quibus ver-  
bis legatum conceptum II, 203. hinc  
saepae etiam contra heredem alterna-  
tine agendum ibid.  
de re duobus coniunctim legata discrim-  
men antiquum I, 132. novum 133  
ratio quod obligatio legatorum nomine  
tempore haud finiatur, fluxit ex ver-  
bis directis I, 134  
in his magis ad syllabas quam volunta-  
tem respicitur 110  
legatum nec ex testatoris concessione sine  
vi privata occupari potest, si posses-  
sio haud vacua II, 31sq.  
in legatorum praestatione evictio pacto  
promitti potest IV, 55

legatarii cautionem exigere possunt ab  
herede simplici libello non alterna-  
tuo II, 220

## Legata annua.

in annuis legatus plura sunt legata; locus  
est in annuis praestationibus V, 433  
quo sensu annua legata plura dicantur?  
436  
non sunt plura, si in perpetuum collata  
sint 437  
cur olim legata annua plura diceban-  
tur 439

## Legatum libertatis.

ad pias causas refertur, quia plerumque  
pro redemptione animae libertas dari  
solebat V, 211

## Legata pia.

sons privilegiorum piarum causarum  
V, 214  
multa privilegia piarum causarum sunt  
erronea ibid.  
quatenus vera sit regula: legata pia esse  
favorabilia? 215  
valent testamenta ad pias causas sine  
testibus 215  
sunt tamen, qui duos testes requirunt 216  
Pontificem nullos requirere testes, ex  
ipsis rationibus evincitur 217  
concilia quoque haec testamenta ab ob-  
servatione legum saecularium libera-  
runt 218  
contraria Harpprechi opinio refutatur  
219. et sententia responsu illustra-  
tur 220sq.  
ex testamento imperfecto debentur le-  
gata pia 223. si clausula codicillaris  
testamento adiecta 224  
valent quoque legata ex testamento pa-  
rentum inter liberos 225  
filiusfamilias quoque ad piam causam  
disponere potest ibid.  
legata pia detractioni Falcidiae haud ob-  
noxia 226sq. interdum tamen huic  
detractioni locus est 228  
vtrum vero Trebellianicae detractioni  
locus sit, dubium est 229  
posse illam detrahi, contra Carpovium  
evincitur 230sq.  
Bbb bb 3 in

# INDEX REALIS.

in casu morae duplum soluendam V, 232  
 executio legatorum piorum data est  
 episcopis 233. hinc concessa ipsi in-  
 spectio in executores testamenta-  
 riorum 234  
 magistratus ecclesiasticus et saecularis ex  
 officio sollicitus esse debet pro conser-  
 vando hoc legato 235sq.  
 quilibet ex populo ius deferendi haec  
 legata habet 237. et nomine ipsorum  
 agendi 237  
 inspectio in administratores episcopo de-  
 mandata 238  
 heredes ipso iure moram in his legatis  
 contrahunt 238  
 legata pia annalia sunt perpetua 239.  
 et inalienabilia 240. praescriptioni  
 tamen omnino obnoxia 241  
 in dubio pro illis respondendum, si de  
 voluntate testatoris quaestio oritur 242  
 quod exemplis illustratur 243  
 valet legatum pium incertum, modo non  
 sit absolute incertum 244  
 testamento destituto tamen non debentur  
 246sq.  
 legatum pium substituto iniunctum non  
 debetur ab instituto 248  
 heres intra tempus inuentarii conficien-  
 di ad soluendum pium legatum non  
 tenetur 249  
 in legatis piis obcuris non debetur id  
 quod maius est 249  
 liberis ab hereditate abstinentibus pia  
 legata non debentur 250/  
 si duo testamenta ad sint, legata pia non  
 praefomuntur in posteriori relicta  
 esse 251  
 pia legata ab herede relicta, non statim  
 a substituto relicta esse censentur 252  
 res ad piam causam legata et postea  
 alienata, adempta esse censetur 253  
 adempti legatis in genere, pia quoque  
 legata adempta censentur 254  
 ecclesia pia legata propria auctoritate  
 occupare nequit 255  
 in legato pio sub conditione negatiua  
 relicto cautio Mutiana omnino praestan-  
 da 256

legata pia ex certo fundo relicta tacita  
 hypotheca non gaudent 257  
 legatum pium in alicuius arbitrium sim-  
 pliciter conferri nequit 258sq.  
 parte legata pia causa locum ad rem  
 communem vendendam cogere ne-  
 quit 260  
 sub generali prohibitione continetur  
 etiam legatum pium 261  
 si pendente conditione pia causa destruc-  
 ta, cessat legatum 261  
 legitima liberorum per pia legata onera-  
 ri nequit 263  
 legata ad piam causam summariae sunt  
 tractationis II, 625. quod Sent. ICtor.  
 Halens. illustratur 626sq.

## *Legata pura et non pura.*

legata pura sunt, quae abaque ulla limi-  
 tatione vel restrictione relicta V, 162  
 legata non pura, quorum praestatio res-  
 tricta et limitata 162  
 non pura secundum quid talia certo tan-  
 tum respectu limitata 163. secus in  
 absolute talibus ibid.  
 effectus varii legatorum morte confirma-  
 torum 164  
 primus effectus acquisitionis per formu-  
 lam cessionis diei designatus 165  
 secundus effectus est transmissio legati  
 ad heredes 166  
 tempus cessionis legatorum ante legem  
 Papiam Poppaeam ibid. illustratur  
 exemplo legati per vindicationem 167  
 lege Papia Poppaea alios terminus ces-  
 sionis legatorum praescriptus est 169.  
 quod ius obtinuit adhuc tempore Pau-  
 li et Vlpiani 171. quaedam tamen le-  
 gata a tempore apertarum tabularum,  
 quaedam a tempore aditae hereditariae  
 cedebant 172  
 Iustinianus legata a die mortis testatoris  
 cedere iussit 175. hinc ius adcrescen-  
 di admodum ampliarum 176  
 dies tamen legatorum sub conditione re-  
 lictorum a tempore existentis condi-  
 tionis cedit 177. ius caducorum an-  
 tiquum vero penitus sublatum 178  
 iure

# INDEX REALIS.

iure nouo ergo dies legati puri cedit a tempore mortis V, 131  
 fructus ergo solo, tempore mortis, cohaerentes, ad legatarium pertinent 182 sq.  
 dies annui legati a tempore mortis cedit 184  
 dies legati in certum diem relicti a tempore mortis cedit, fructus vero ante istum diem percepti regulariter non sunt legatarii 184  
 fructus legatorum conditionalium ad heredem pertinent 185  
 petitio legati puri adita hereditate procedit 186. legati conditionalis post existentem conditionem 187  
 quod in diem certum relictum, die veniente praestatur sine interuallio 198  
 si quarta non falsa, ei imputantur ea, quae ex legatis in diem relictis percipiunt 199  
 in legato conditionali fructus interim percipit heres, imputandos eidem in quartam existente conditione 200.  
 quod nouo exemplo roboratur 201  
 haec autem legata iudicialiter imputanda 202  
 quis interitum legati ferre debeat? 203 sq.  
*Legatum rei alienae.*  
 persequi possumus vel simpliciter vel alternatiue II, 221  
*Legatum vindicationis.*  
 quid V, 165  
 res aliena per vindicationem legari non poterat I, 129  
*Legati Pontificis.*  
 eorum iurisdictio missi clericos in prima instantia iudicabant III, 81  
 Concilio Trident. tamen eorum potestas maxime restricta ibid.  
*Legati Proconsulum.*  
 horum annuum erat munus III, 617. ipsis ob expensas prosecutionis quaedam singularia iura indulta ibid.  
*Legatium.*  
 erat viaticum legato datum III, 621. hoc ad heredes legati perueniebat ob sumptus a defuncto in iter factos ibid.

*Leges.*  
 diuisio legum ex duplici consideratione legislatoris VI, 135  
 differentia legum diuinarum et humanarum 136  
 hominis differentiae ratio ibid.  
 leges naturae et morales positioe sunt universales 137  
 illis subordinatae sunt leges humanae ibid.  
 leges diuinas iurisprudentia vera et solidior etiam pro fundamento agnoscit 139  
 quidquid lege ciuili permittitur, non semper tranquillat conscientiam 141  
 leges non semper in conscientia obligant ibid. 142  
 leges dantur non iustis sed iniustis 185  
 in legibus condendis et abrogandis boni legislatoris officium semper subordinatum esse debet verae utilitati reipublicae 249  
 diuersae sunt ex diuersitate climatis 274  
 legis mutatio a dispensatione differt 498  
 LL. ciuilium ratio in imperio continetur 649  
 a summo imperante vel immediate vel mediate pendent 650  
 mediate LL. a summo imperante procedunt vel per consuetudinem vel statutum 652 sq.  
 quid sit in fraudem LL. aliquid facere II, 228  
 harum sensus recte efformandus I, 357.  
 et vsos recte constituendus 358  
 vnio inter sensum et vsam LL. declaratur 358  
 necessaria est cognitio LL. Rom. 359  
 et Germ. 360  
 antiquarum ibid. R. I. 361  
 et statutorum et iurium provincialium praesertim Saxonici Sueuici, Salsatenfis et Lubecensis 362  
 sanctio legis extrema pars 399. ipsa lex sanctio vocatur 400  
 LL. sese accommodant ad negotia hominum quae cum varia sunt, varia inde nata sunt iura II, 684 sq.  
 non

# INDEX REALIS.

non omnia tamen determinari potuerunt,  
sed plura iudiciis arbitrio relicta II, 686  
*prohibitivae*, quatenam dicendae et quae  
earum virtutes III, 361

## *Leges non legibiles.*

leges non verbis, sed rebus positae IV, 366  
in iis magis respiciendum ad mentem  
quam ad verba 367  
antinomiis tollendis criticorum studia  
non sufficiunt 369  
nec legibus desperatis semper quid a  
critica sperandum 370 sq.  
criticorum studium saepe incertam red-  
dit iurium decisionem 372  
subsidia vulgata ad variantes lectiones  
emendandas 372  
num pro evoluenda veriori lectione re-  
currendum sit ad Florentinam editionem  
373  
nexus Iurisprudentiae nostrae ex tot  
variis et difficilibus lectionibus 375  
in lege plane non legibili cessat inter-  
pretatio doctrinalis 375 sq.  
in legibus difficulter legibilibus quae-  
nam subsidia adhiberi possint 377  
emendatio verborum in legibus admit-  
tenda, ubi absque corruptione sensus  
fieri potest 378  
num in praxi recurrendum ad verio-  
rem lectionem, aut sequenda vulgata er-  
rosia 378 sq.  
leges ita scribendae, ut quilibet eas lege-  
re possit 381  
utrum observantia iudicialis interpreta-  
tionem efficiat 382  
an Ictus callere debeat priscam legem  
linguam 384 sq.

## *Legitima.*

an debeatur parentibus ex liberorum  
successione coniugali pactitia? IV, 712.  
semper consultum est, parentes legiti-  
mae renunciare 713  
filii ex bonis hereditariis s. auctis non  
debetur, nec ius succedendi compe-  
tit II, 433 sq.

## *Imputatio in legitimam.*

in legitimam liberorum imputantur  
omnia bona a parentibus profecta  
V, 274

quatenus gerada legitimae imputetur  
V, 275  
imputatio tacita 276 sq.  
quod actu non est anticipatum, nec legiti-  
mae imputatur 278 sq.  
interdum gerada legitimae imputatur  
280  
modus computandi legitimam 281  
quatenus materna dispositio de imputa-  
tione in legitimam valeat? 281  
de imputatione in legitimam adscenden-  
tium 282

## *Legitimatio.*

legitimatio hodie est regale omnis impe-  
rantis I, 542  
locum habet in omnibus liberis extra  
matrimonium procreatis 543  
reges ipsi et principes filios suos natu-  
rales legitimare possunt 544  
dubia de successione legitimatorum in  
feoda 543 sq.  
superiorum illustrium legitimatio Papae in-  
iuste vindicatur 547 sq.  
scriptores de legitimatione 866  
ante Constantinum ignorata 870  
potius parentum quam liberorum gratia  
introducitur 871  
ad concubinatum abrogandum Constant.  
illam introduxit 872  
legitimationis beneficio Zeno, Anastasius  
et Iustinus illos parentes indignos  
iudicarunt, qui post L. latam adhuc  
liberos ex concubinis procreabant 873  
legitimandi perpetuum modum introdu-  
xit Iustinianus ambigue ab initio, sed  
postea disertius I, 875 sq.  
ex damnato coitu procreati legitimatio-  
nis olim incapaces 877  
silio retrahenda in legitimatione per  
confusionem com iuris praesumptione  
erronee introducta 878 sq.  
intermedium matrimonium legitimationis  
haud nocet 885  
legitimationem ex damnato coitu nato-  
rum introduxit ius canon. 886  
an legitimatio in natis ex eis, qui nati-  
vitatistempore matrimonium inire non  
potuerunt, hodie procedat 887 sqq.  
non

# INDEX REALIS.

non fictionibus; sed constitutionibus Imperatorum originem debet, Praef. T.I, p. 27	libertas naturalis lege civili interdum extenditur	74 sq.
nouiore iure magis facta in fauorem liberorum; quum parentum	ius naturae lege civili restringitur	76
Pontifices iam saec. 13. legitimare coeperunt	an leges civiles necessariae?	ibid.
idem Caesares imitari	leges recte et restringunt et laxant ius naturae	77
hinc liberis etiam ex damnato coitu natis indulta legitimitas	leges sint sufficientes, nec tamen multae	78. 79
iura liberis legitimis intauro reipublicae competentia libere tribuit imperans	exemplum statuti breuis et sufficientis	80
31	leges rite sunt promulgandae	81
iura autem familiae non nisi consensu eorum, quorum interest	leges bene cohaereant	83
ibid.	prudencia legislatoria in iure subsidiario	83 sq.
<i>Legitimatio per subsequens matrimonium.</i>	an ius naturae sit subsidiarium	85
rationem eius Pontifex in vi sacramenti quaerit	an receptio legis ex iure Iustiniano probanda?	86
1, 899	an leges Romanae Germanos per se obligent?	88
illius praxis hodie ex iure canonico nata	emendandi mores Germanici	89 sq.
903	leges in ciuitatibus necessariae	327
I. R. consensum naturalium desiderat, qui hodie non requiritur	legibus coactio inest, et permissio	328
904	leges aliquid prohibent vel sub poena vel restitutione in pristinum statum	329
matrimonio subsequenti ipso iure inest, modo validum sit, etiam in ipso mortis articulo contractum	quaedam prohibentur primario in fauorem eorum, quorum interest	330
905 sq.	vel prohibitio legis fit sub nullitate tantum licet non expressa	330
<i>Legitimatio per rescriptum.</i>	quod prohibitum in fauorem agentium, valet his volentibus	331.
a Iustiniano introducta	et sic quoque renunciatio huius iuris valet, cuius vim iuramentum habet	332
1, 906	quaedam prohibentur ob rationem salutis publicae	332
olim subsidiaria	leges absolute prohibitive non subsunt arbitrio priuatorum	332
907	leges iubentes et simpliciter prohibentes absolute obligant	333
de eius limitatione	nec ad earum vigorem subditorum consensus requiritur	333
908	nihil faciendum in fraudem legis	334
solut pater eam olim impetrabat	leges tamen sensim vim suam amittunt per contrarium usum	335
908	praeueneri quidem potest desuetudo, non tamen semper leges malos mores eradicare possunt	ibid.
iure canonico Papa ex plenitudine potestatis eam dat	Princeps consuetudinem legi contrariam rursus tollere potest	336
909		
Imperator illam indistincte concedit, 901 sq.		
patris consensus hodie non requiritur, nec ius contradicendi habet		
912		
<i>Leibbede.</i>		
f. Leibgrofschen census agricolationis cur praestetur		
11, 993		
<i>Lessus.</i>		
est lugubris euulatio, II, 1088.		
1093.		
in XII. Tab. tamen prohibitus, 1094		
<i>Leute.</i>		
discrimen vocis Leute et Männer		
1, 827		
<i>Lxx.</i>		
diuisio legis	V, 73	
quid lex ciuiliis	ibid.	
Tom. VI.		

Ccc cc

inte-

# INDEX REALIS.

interim tamen valet consuetudo contra  
legem prohibitivam 337

*Lex commissoria.*

in pignore a LL. reprobatur III, 828

*Lex Falcidia.*

eius argumentum recensetur V, 188

favor eius heredes respexit 189 sq.

in aestimatione hereditatis spectandum

est tempus mortis 191

pretium ex rei veritate h. e. secundum

pretium commune est constituendum

192 sq.

pretium adfectionis in Falcidia non atten-

ditur, 193. nec aestimatio singularis

ibid.

legata quoque ex hereditate praestanda

aestimanda 194

heres ante legatorum praestationem et

definiendam quartam omne aes alien-

um deducit 196

heredi imputantur in quartam ea solum

quae iure hereditario accepit 197

fructus quartae heredi ex die mortis salvi

manent 197

quod in diem certum relictum, die vo-

niente praestatur sine interfusorio, 198

si quarta non salva, ei imputantur ea, quae

ex legatis in diem relictis percepit, 199

in legato condicionali fructus interim per-

cipit heres imputandos eidem in quar-

tam existente conditione, 200. quod

nunc exemplo roboratur 201

haec autem legata iudicialiter computan-

da 202

quis interitum legatae rei ferre debeat?

203 sq.

legata pia detractiōni Falcidiae haud ob-

noxia, 226 sq. interdum tamen de-

tractioni locus est 228 sq.

*Lex Papia et Popsa.*

eius argumentum I, 280

*Lex Voconia.*

quid in illa dispositum I, 224

*Levtratio.*

de officio iudicis in reiectione levtra-

tionis II, 660

*Libellus. Libellus alternatiuus.*

nimiae subtilitates circa libellum enidan-

dae II, 165

nec statim reiiciendus alternatiuus

166

forma edendi actiones apud Romanos va-

ria inprimis per formulas in libellis ad-

hibendas ibid.

differentia libelli actionis et libelli Prin-

cipi vel magistrarui oblato 168

hinc natae disputationes de libelli aptitu-

dine 169

formulae alternatiuae a Romanis non re-

probatae 170

interdum etiam libellus alternatiuus ad-

mittebatur, v. c. factum emergens

171

iure nouo formularum vsus sublatus, II,

172

German. tamen praxis eas mordicus re-

net, hinc regula de libellis alternatiuis

non admittendis 173

quae tamen omnino falsa cum alternatio

in se libellum non vitiet, libellus al-

ternatiuus plerumque necessarius sit

aut ferri debeat, interdum tamen tan-

quam ineptus aut incertus reiici debet

174

nec communis opinio contraria in LL. et

iusta praxi fundata 174 sq.

auctoris autem sententia fundata est in

natura obligationis alternatiuae, in

qua vtraque obligatio est, aequae prin-

cipalis, secus ut in subsidiariis 177

quod exemplo obligationis ex Lege ad

poenam 178. ad poenam conventio-

nalem, ibid. obligationis facienda, 179

illustratur, et quaestione de traditione

rei venditae 181

differt etiam ab obligatione simplici, si

aliud tamen ex lege solui potest 182. e.

g. actione hypothecaria et a remedii al-

ternatiuis 183

alternatiua et disiunctiua non differunt 184

non omnes dispositiones alternatiuae fa-

ciunt libellum alternatiuum 185

libellus tamen sit conformis iuri et na-

turae rei 186

iud.



# INDEX REALIS.

- iudicis est, libellum sustinere potius quam  
relicere 11, 137  
interdum libellus alternatiuus necessario  
formandus 138  
1) si lex debitorem disiunctiue obligat  
et electionem ei relinquit 189. ta-  
lis obligatio disiunctiua occurrit a) in  
actione aestimatoria, 190. differentia  
contr. aestimatorii ab aliis contractibus  
191. in eo poenitere licet danti, 192  
b) in actionibus contrariis ex contractu bi-  
lateralib. ut commodati. 193. et loca-  
ti 194  
c) in actione ad dotandum aut nuben-  
dum, 195. non tamen stuprator sim-  
pliciter ad ducendum condemnari pot-  
est 197  
d) in actione in factum contra eum, qui  
mortuum intulit in locum alienum 198  
e) in actione aquae pluuiarum arcendae 199  
f) in interdicto alternatiue ex L. 7. de  
damno infecto 200  
g) in processu executiuo obligatio ad  
chirographum vel recognoscendum vel  
iurato diffidendum 201. clausula sa-  
lutari adiecta etiam petitio simplex  
toleranda 201  
2) ex dispositione hominis inter vivos, in  
aestimatione venditionis gratia adiecta  
et promissione alternatiua, 202. mor-  
tis causa, in debito alternatiuo ex vl-  
tima voluntate quatenus reo competit  
electio 203  
his casibus etiam contra heredes alterna-  
tiue agendum 203  
dubii sunt libelli alternatiui, a) si obliga-  
tio ad vnum tantum est principalis,  
207. ut in actione ex L. 2. C. de  
rescindenda venditione, ibid. in  
qua redditio rei emrae est in obligati-  
one, solutio autem eius quod deest in-  
stituto pretio in facultate emptoris 206  
hinc libellus alternatiue formandus non  
est, non tamen tanquam ineptus rei-  
ciendus, 207. condemnatio ergo sim-  
pliciter ad restitutionem rei emrae di-  
rigenda 208. posthabita auctoritate iu-  
ris canonici, 209. re autem apud  
emptorem perempta venditor laesus ex  
L. 2. C. agere nequit 210  
actiones noxales libellum alternatiuum  
non admittunt 211. legitime tamen  
explicari poterant 212  
actio hypothecaria contra tertium pos-  
sessorem alternatiue institui nequit  
212 sq. non tamen omnino reiiciendus  
libellus alternatiuus aut reo inde prae-  
iudicium metuendum 215 sq.  
confusio obligationis alternatiuae et sub-  
sidiariae 217  
libellus alternatiuus non reiiciendus, nec  
stipulationes poenales pro alternatiuis  
habendae 218  
libellus admittitur tam simplex ad rem  
principaliter debitam vel ad poenam  
directam quam alternatiuus 218  
in obligationibus faciendi libellus potest  
esse simplex et alternatiuus 219  
ex pactis resolutiuis contractibus adiectis  
agi potest simpliciter 220  
cautionem ab herede legatarii exigere  
possunt simplici libello non alternatiuo  
220  
rei alienae legatum persequi possumus vel  
simpliciter vel alternatiue 221  
libellus per accidens potest fieri alter-  
natiuus ex cumulatione remedium  
221  
toleratur tamen in causis mercatorum,  
spolii et adiecta clausula salutari 222  
*Libellus articulatorius.*  
de eo abrogando actum in comitiis anni  
1654. praef. T. II. p. 4  
libellus articulatorius causam iustitiae pro-  
tractae continere dicebatur 5  
deputatio Statuum Imperii ad punctum  
iustitiae id in comitiis exponere iussit  
ibid.  
quod factum praesertim consilio Ioannis  
Schwarzkopffii, legati Guelpherbitani  
6.  
sequutum 1653 conclusum commune Sta-  
uum de proscribendo libello articula-  
to 7  
quae sententia vidente praesertim  
Schwarzkopffio vici 8  
Ccc cc 2

# INDEX REALIS.

nihil ergo hac in re deberi Augustino  
Strauchio, contra Leyserum evincitur  
praef. T. II, 8  
nec facta est haec abrogatio sine gravi  
caussa 9. cum insignem litium protra-  
hendariam materiam contineret, 10.  
11  
via etiam ad probandum inde impedita  
reddebatur 12  
necessarium ergo, omnem eorum usum  
improbare 13 sq.

## *Liberales.*

dicuntur bonae artes et quare, I, 390 sq.  
earum servitus 392

## *Liberi.*

ante Iustinianum etiam sine iusta causa  
exheredari poterant, accedente tamen  
iudicis cognitione I, 239 sq.  
legitimi vel illegitimi. horum species, 867  
sq.  
natorum ex damnato coitu variae species  
869  
naturalium conditio melior erat legitimo-  
rum, cum sui essent iuris, nec patri ad-  
quirent 869 sq.  
de tempore liberorum post iustum matri-  
monium natorum valde olim discepta-  
tur 879 sq.  
sompus natiuitatis praetulit Iustinianus  
887  
naturales a spurcis an differant? 886  
de liberis adulterinis, ex gradu prohibito,  
ex Christiano et Iudaea, ex servilis coi-  
tu domino dissidente, ex inaequali  
matrimonio, coitu cum monachis vel  
ex concubitu cum clerico natis, 889 sq.  
liberi per subsequens matrimonium legiti-  
matim Mantelkinder dicuntur 905  
I. G. sui iuris sunt per separatam oeco-  
nomiam et nuptias 929  
an huiusmodi emancipatorum induant, 931  
matri ut patri I. G. in liheros competit  
potestas 937  
liberorum consensus ad hypothecam feo-  
dalem I. F. L. non desideratur, 111,  
908 sq. secp. de I. G. antiquo, 910  
totus est, cum requirere 911

## *Liberi separati.*

multum differt exitus ex familia ab exitu  
ex potestate praef. T. I. p. 35.  
familia quid denotet? 36  
emancipati iura domus, familiae et gen-  
tis amittebant 37  
hinc emancipati patris familiae exemit  
dicebantur ibid.  
haec vero cessant in solutione potestatis  
extra emancipationem, 38. quo per-  
tinent virgines vestales, filii patris  
exulis vel incestas nuptias contrahen-  
tis, interdum liberi. Aulastianam eman-  
cipationem impetrantes, ibid. item  
que qui ob dignitatem exeant ex pa-  
tris potestate 39  
non ergo omnis exitus ex potestate est  
exitus ex familia ibid.  
nec effectus emancipationis ad separati-  
onem Germanicam transferri possunt  
ibid.  
ipsa emancipationis sollempnitas capitis  
deminutionem efficiebat 42  
negatur a quibusdam, posse quem exire  
ex potestate, et manere in familia, 43  
quod tamen omnino fieri potest, cum  
sola emancipatio iura familiae tollat ob  
capitis deminutionem, 44. non su-  
tem exitus ex potestate sine emancipa-  
tione, ibid. quae capitis deminutio  
in separatione Germanica penitus in-  
cognita 45  
liberi ob dignitatem sui iuris facti fami-  
liae iura integra servabant ibid.  
dignitas tollebat potestatem quoad one-  
rosa, h. e. directionem actionum, 47  
non item quoad probanda, 47. quod  
necessario statuendum, cum effectus  
emancipationis huc non quadrent, 48  
omnia ergo legitima iura liberis ita se-  
paratis in salvo sunt, 49. quo per-  
tinent etiam ius suorum heredum, ius  
agnatorum, cet. ibid.  
hinc ita separati ius sui heredis habent  
50. familiam non mutant, nec capite  
minuantur 51  
*Liber.*

# INDEX REALIS.

*Liberias.*  
eius varii gradus, publica, priuata; media,  
infima 1, 370 sq.  
— magnus fauor III, 374 n.  
an valida molieris intercessio pro liber-  
rate 375  
libertatis mentio in seruo herede insti-  
tuendo necessaria I, 109

*Liberzi.*  
multa faec. IV. in odium libertorum ab  
Imp. statuta I, 230 sq.  
ob ingratitudinem in seruitutem reuoca-  
bantur 230  
donatio eis facta ob superuenientiam li-  
berorum reuocatur 231  
illorum apud veteres Germanos conditio  
329. not. f.)  
eorum operae erant absolutae I, 776

*Libri improbatæ lectionis.*  
eorum praelectio damnabilis est, II, 316

*Libri Symbolici.*  
iuramentum religionis non inspectis libris  
symbolicis non valet, II, 347. hinc  
iorana absque crimine periorii ab arti-  
culis, de quorum veritate conscientia  
non conuictus est, recedit 348 sq.

*Lis.*  
lis denotat rem in litem deductam, et  
interdum ipsam actionem, raro autem  
ipsam instantiam II, 446. 449 sq.  
procurator non solius instantiae et exer-  
citii, sed actionis in litem deductae  
dominus est 446

*Litis contestatio.*  
in L. C. responso desideratur II, 91  
quae in plurimis locis distincte et specifi-  
ce facienda 92  
euentualis L. C. iore eioli ignoratur, iu-  
re nouo introducta 93  
contumacia in L. C. fit, si non respon-  
det euentualiter, ibid. vt tamen de  
fori competentia constet, 94. de qua  
ipse iudex cognoscit, 95. nec reus  
interim ad euentualiam L. C. tenetur ib.  
necesse est, reum nullas habere exceptio-  
nes declinatorias 96  
aut peremptorias in conuienti probabiles  
97

nec in citatione vitium occurrit 98  
aut alias exceptiones habeat a contuma-  
cia liberantes II, 99

*Litterae.*  
quid sint, et variae earum significationes  
III, 160  
rogatoriae f. requisitoriales 161  
arrestatoriae ibid.  
reversales ibid.  
compulsoriae, refotatoriae, dimissoriae ib.  
litterarum commercium cum hoste inter-  
dictum VI, 313  
litteras ab hoste miles accipere non pot-  
est sine docis praescitu 314  
litterae quibus iudices cuiuscunque loci  
implorentur, vt fugitiuum apprehen-  
dant, vocantur Steckbriefe 331  
*Litterae respiratoriae f. moratorium.*

his Princeps debitoribus ex gratia subue-  
nit, I, 554. continent dispensationem  
a lege, non tamen commode inter re-  
seruata Caesaris referuntur I, 555  
vnde ita dicuntur III, 162  
vocantur etiam litterae induciales, quin-  
quennales, saluus conductus, lettres de  
respit, Quinquennell, Anstandsbriefe,  
eiserne Briefe ibid.

origo litterarum respiratoriarum ad tem-  
pora Iustiniani referenda 167  
post bellum tricennale magis inuoluerunt  
168  
de aequitate earum et Iustitia discepta-  
tur, 169. rationes dobitandi et de-  
cidendi adferuntur ibid.  
quid sint? 172  
magistratos sobalternum eas dare nequit  
ibid.

Imperator solus vi reseruatorum eas dare  
non potest, 173. hinc preces subditi  
communicandae domino 174  
creditores eas vi pacti dare possunt, 174  
quotenus a maiori parte in praediciom  
ceterorum creditorum possint dari in-  
duciae 175  
quotuplices sint, 176. vltra quinquen-  
nium non facile dantur ibid.  
nulla differentia inter annales et quin-  
quennales ibid.  
Ccc cc 3 an

# INDEX REALIS.

an saepius concedi queant III, 177  
ratio compulsiua est miseratio 177. qui-  
bus debitoribus concedantur 178  
num praeter debitorem principalem aliis  
profuit? 179. an heredibus ibid.  
an ipsius fideiussoribus 180  
an debitori debitoris iure retorsionis 181  
an cautio praestanda de debitis finito  
moratorio soluendis 181 sq. an iura-  
toria in subsidium sufficiat et quando  
praestanda 182. an princeps, si cautio  
a creditoribus non petita, eam exige-  
re debeat 182  
vsurae in dubio non sistuntur, nisi quae  
ex mora debentur 183 sq.  
finit et effectus Litt. Respir. 185  
quando opponenda exceptio Litt. Respir.  
ibid.  
an finitis Litt. Respir. annis adhuc locus  
sit cessione bonorum 185 sq.  
quotupliciter Litt. Respir. inualidae esse  
possunt 187  
ad creditores iure communi exemptos  
non extenduntur 188  
nec ad debitum quod compensari por-  
est ibid.  
nec ad depositum 189  
nec ad pignus 190  
paupertas an eximat creditorem a Litt.  
Respir. ibid.  
contra alimenta futuri temporis inualidae  
sunt Litt. Respir. 191  
contra fisci debitum sunt inualidae ibid.  
huic aequiparatur debitum principis  
patrimoniale ibid.  
an pia corpora a Litt. Respir. eximenda 192  
miserabiles personae et pupilli an exi-  
mantur 193  
vtrum dos eximatur 194  
impensae studiorum hic non sunt priui-  
legiatae ib.  
num debita ex delicto prouenientia, f.  
quae debitor dolose iniunctus est, ex-  
cipiantur 194  
num res iudicata eximatur vel instru-  
mentum guaranteegium 195  
num Litt. Respir. valide opponantur fu-  
turis creditoribus 196

num conductori profuit ad diffesendam  
solutionem pensionis III, 196  
num mercenariis opponi possunt 197  
num contra iuramentum valide opponan-  
tur 197  
contra renunciationem indulti non va-  
lent 198

## Litterarum recognitio.

inquisitis litteras suas recognoscere de-  
trechans in leuioribus delictis poena re-  
cognitarum litterarum addicitur II, 122  
in grauioribus proceditur ad compara-  
tionem litterarum 122

## Locatio.

in genere quid? III, 467  
substantialia loc. et cond. 469. natura-  
lia et accid. 470  
quare feminis, decurionibus, militibus,  
clericis conductio negata apud Rom.  
470 sq.  
ad locandos agros parochiales clerici in-  
terdum compelluntur 471. I. S. E. vero  
cum consensu principis locant ibid.  
locatio scripturam ad essentiam suam non  
requirit III, 496. quid instrumentum  
efficiat 496 sq.  
quid praestet promissa euictionis prae-  
statio in locat. conduct. IV, 53  
agrorum, in 5 annos Romae fieri solebat,  
seus in Germania I, 285 sq.  
hinc differentia L. R. et G. in remissione  
mercedis 288 sq.  
cur bona eccles. ad triennium tantum loca-  
ri voluerit Paulus II, 287. quod ad  
Germ. adplicari nequit ib.  
renouatio locationis iure Roman. ad an-  
num, in Germ. ad 3 ann. facta censetur  
ob diuersitatem climatis 288  
praediorum locationes mense Martio fie-  
bant 294  
clerici ex conductione alienarum posses-  
sionum obligari nequeunt III, 116.  
et ob conduct. secularium possessio-  
num increpati ibid.  
quod tamen bodie secus 117  
mediocres fundos hodie recte condu-  
cunt 118  
locator

# INDEX REALIS.

locator an iurisdicit. in colonum condu-  
ctorem canticatur. vid. *Domicilium*  
et *Forum colonorum*.

## *Locatio conductio P. R.*

iure antiquo R. magnum discrimen inter  
Prædia Rustica et Urbana III, 464  
illa mancipi, hæc nec mancipi res erant  
465  
iure nouiori sublata hæc differentia eius  
tamén reliquæ in locatione et pigmo-  
re soperfunt. ibid.  
Germani multum a Romanis in locatio-  
ne didicerunt 466  
P. R. locatio quid? 467

## *Cautelæ locatoris.*

remed. ex L. 2. C. de resc. vend. etiam in  
loc. cond. locum habet III, 475  
conductor locarium non soluens vi  
pacti priuata auctoritate expelli pot-  
est 476  
plerumque tamen auctoritate magistra-  
tus opus est 477  
constituenda est hypotheca, cum in præ-  
dio rustico iure ciuili in illatis non  
competat 477  
in bonis etiam subconductoris consti-  
tuenda ibid.  
commendandum, vt adigatur conductor  
ad casus etiam insolitos et insolitissi-  
mos præstandos 478  
efficiendum, vt colonus omnibus aliis  
exceptionibus renunciet 479  
cauendum, vt vxor conductoris pro ma-  
riro caueat 479. et auth. si qua mu-  
lier renunciet 480  
videndum, vt conductor locatoris iuris-  
dictioni patrimoniali se subiiciat 480  
quid cauendum in relocatione ibid.  
clausula cambialis contractui locationis  
inferi omnino potest 481

## *Cautelæ conductoris.*

opera danda, vt cautio præstita in fine  
contractos recipi possit III, 483. filios  
nobilis debita paterna soluere debet  
484  
cum debitore ebaerato non contrahen-  
dum 484

ad declinandam prædicti venditionem hy-  
pothecam sibi constitui curet, et pactum de non alienando ineat ibid.  
confignationem sibi edi curet 485  
pactum commissorium adiciat contra-  
ctui ibid.  
in casu contractus non adimpleti poenam  
conventionalem sibi stipuletur 486  
quid cauendum in locatione iurisdic-  
tionis præsertim criminalis ibid.  
caueat, ne casus fortuitos solitos et in-  
solitos in se suscipiat, qui ad locatorem  
spectant 487  
Colono ob ingens damnum pensio rem-  
ittenda ibid. licet fructus iam sint  
percepti 488  
stipulanda annalis pensionis remissio ob  
sterilitatem 488  
beneficiis et exceptionibus haud renun-  
ciandum 489  
cum locatore faciendum pactum de em-  
grando ibid.  
quid de impensis notandum ibid. vtilis  
et necessariae colono indistincte red-  
dendæ 490

## *Processus ex locat. P. R.*

actio conducti quid? 492  
si damnum a tertio datum, quid tunc iu-  
ris 493  
damna quomodo probanda? 493  
iuramentum in litem an locum habeat  
494  
iuramentum Zenonianum an locum ha-  
beat? ibid. in Sax. Elect. obtinet 495  
de probatione damnorum per testes 495  
vel per iuramenti delationem ibid. quæ  
colono commendanda 496  
locatio scripturam ad essentiam non re-  
quirit ibid.  
sæpe tamen instrumentum conficitur ibi  
quid iuris circa clausulas instrumento lo-  
cat. insertas 497  
exceptio non factæ declarationis locum  
habet ibid.  
conductor quando ex clausula generali  
Prætoria restituendus 498  
ius retentionis competit conductori ib.  
creditoribus locatoris solui potest 499  
actio

# INDEX REALIS.

actio locati cui detur III, 500  
ius promissiles non competit coconducto-  
ribus ibid.  
exceptio non impleri contractus fundata  
in aequitate naturali et iure 500  
an a iudice ex officio supplenda 501  
non grammaticae sed iudice intelligen-  
da ibid.  
quid in Sax. obtineat ratione huius ex-  
ceptionis ibid.  
clare et specificè exprimenda 502  
generales exceptiones non admittun-  
tur ibid.  
remouetur replica actoris 503. contra  
quem in dubio faciendi interpretatio ib.  
de inuentario ab actuario iniurato con-  
fecto 504  
pro documento publico non habetur ib.  
forma per aequipollens non suppletur ib.  
*Lubeca.*  
ejus origo V, 92  
*Lubecense ius.*  
ejus origo V, 93  
cf. *Successio testamentaria Lubecensis.*  
*Lucrativae causae.*  
in causis lucrativis existit ex pacto de-  
num praestatur IV, 54. quo pertinet  
mera donatio ibid. dotis promissio ab  
extraneo facta, legatorum praelatio,  
transactio, hereditatis diuisio 55  
*Lusus.*  
lusus I.R. prohibiti I, 252. non item I.G. ib.  
hodie tamen passim prohibentur ibid.  
simulatur ac si pecunia lusu perditam  
mutuo data sit, vel etiam dantur litterae  
cambiales 253  
transactio super pecunia lusu perditam  
suspecta 253  
*Luctus publicus.*  
ob hunc apud Romanos iustitiam indi-  
cebatur II, 127. 1110 sq.  
exemplis hoc illustratur II, 130 sq.  
hodie ob luctum publ. non indicitur iu-  
stitium et quare 135  
quid luctus et lessus 1088. origo lu-  
gendi ibid.  
apud quosdam populos luctus prohibi-  
tus 1089 sq.  
aequitas LL. circa luctum 1090 sq.

deficiens spes vitae aeternae ratio luctus  
apud veteres 1092  
genera lugendi varia 1) lessus 2) lugubris  
eiulatio 1093. in XII. tabb. prohibitus  
1094. 2) cantus lugubres 3) naeniae  
in XII. Tabb. probatae 1094. ei prae-  
fuerunt mulieres praeficae et psal-  
triae 1095  
3) laceratio genarum 1096. hae pro-  
hibitae LL. diuinis 1097  
4) rasura criniorum 1098. quomodo manes de-  
sancti placari dicebantur 1099  
5) alii capillos crescere timebant 1100.  
qui vocabantur sordidati ibid.  
6) cinerum sparsio in caput 1101  
7) scissura vestium 1102  
8) abstinentia ab omni hilaritate ibid.  
9) vestes lugubres sanctae 1103  
durationis luctus saepe tempus praefin-  
itum 1104  
luctus publ. vel indictus vel sumtus 1105  
luctus publ. signa 1) mutatio vestis 1106.  
redire ad vestitum, quid? 1107  
2) cetera communia indicia com luctu  
prinato ibid. luctus publ. in morte  
Germanici adhibitos describitur 1108  
3) iustitiam-indictum 1109  
ratio luctus publ. apud Germ. 1112  
ejus iustitia deducitur 1112 sq.  
eum indicit summus imperans 1114. mo-  
dus indicendi illustratur formula in-  
dictionis luctus publ. ob mortem Frid.  
Wilh. Elect. Brand. 1115 sq. et Regi-  
nae Boruss. 1116 sq.  
quois indicat luctum, si lis de principatu  
sit 1118. an sequester eom indicare  
possit 1119  
an tutor Principis 1120  
an Imperator per totum Imperium, quod  
negator, si per modum imperii factum  
1121 sq.  
an patroni luctum indicant ob funus do-  
mesticum 1123  
an domini iurisdictionales? 1124  
tempore luctus publ. illicitae sunt choreae  
et omnis musica instrumentalis 1126.  
haec lex tantum subditos intra territo-  
rium obligat 1127  
vltus

# INDEX REALIS.

vfus moficae instrumentalis in templis  
recte intermittitur II, 1123. quod con-  
tra Schiliterum euincitur 1129 sq.  
reliqua luctus publ. indicia dependent ex  
determinatione imperantis 1131

*Lupanaria.*

cur Romanis tolerata? 1,277

*Sc. Macedonianum.*

quid eo caueatur 11,236

renunciatio eius iurata fit ad defraudan-  
das LL. ibid.

foeneratores. aliud medium in fraudem  
LL. excogitarunt 237

*Macula.*

leois notae macula laborantes ad officia  
publica inhabiles 1,550

ea adfperfi dicuntur, quibus cohaeret  
dedecus, infamia vel turpido 800

*Mäuner.*

quale difcrimen inter Männer et Leute  
intercefferit 1,827

*Magia.*

Innocentes ex imputata magia combu-  
fti VI, 495

in crimine magiae probando adhibita  
probatio per pondus f. lancem et fla-  
teram explorandi fasces VI, 177 sq. cf.  
*Probatio spuria et Ordalia diuina.*

*Magifter nauis.*

vid. *Exercitor et difcrimen tempeftatis  
marinorum.*

*Magiftratus.*

maioribus apud Rom. maiestas ex com-  
municatione imperii data 1, 962 sq.

quod nec fub Imp. mutatum 972

minores exercebant iudicia minora 962  
vt quaeftor 963

difcrimen inter maiores et minores  
963 sq.

maiorum infignia tribunalia et falces, mi-  
norum fubfella 964 sq. differentia in  
imperio 965 sq.

maiores habebant imperium, minores iu-  
rifdictionem 970

maiorem occidens vel laedens maiestatis  
reus 971

an a magiftratus R. ad principes argu-  
mentandum 976. quod negatur ibid.

*Tom. VI.*

conditio magiftratum in Germ. 977

maiores et minores 979 sq.

non aestimanda ex I. R. 982

(apud Iudaeos fynedrium magnum et  
minus 979)

maiores et minores reipublicae eccl. 985

illis imperium et vi huius excommunica-  
tio competit 986

de magiftratibus Camerae imperialis ib.

an magiftratu actus gratiae competant  
1018

in rep. Rom. erant maiores f. comitiis  
centuriatis creati, et minores, f. comitiis  
tributis constituti 11, 705

fub Imp. maiores vel minores diceban-  
tur, prout maius vel minus habebant  
imperium 706 sq.

de maioribus cauffis magiftratus ipfi, de  
humilioribus iudices pedanei iudica-  
bant 707 sqq.

cauffae ergo maioris momenti non ma-  
giftratus municipales, fed maiores vt  
Praefides prouinciarum iudicabant

710. iudices pedanei leuiores iudi-  
cabant, quae 300 folidorum quantita-  
tem non excedebant ibid.

mutata hodie iurisdictionis forma haec  
regula vfum non amplius habet 711.

qui hodie dicantur superiores et infe-  
riores magiftr. 712

an cauffae arduae hodie a iudice superio-  
re auocari queant 712 sq.

*Maeftas.*

excellfum nomen Deo et fummis impe-  
rantibus tributum 1, 955 sq.

improprie rebus ecclefiae tribuitur 957

olim Populo R. datum 538. et magiftrati-  
bus maioribus, et fub Imp. nominatim

Patribus, Confolibus, Senatui, Censo-  
ribus, Praetoribus et magiftratibus ma-  
ioribus 959 sqq. an et quaeftori? 966

pater filii maiestatem agnofcit 966 sq.

maiestas publica et priuata 967

maiestatis reus qui magiftratum occidit  
971

maiestas Stauum Imp. ex propriis LL.  
Germ. aestimanda 977 sq.

D d d d d faecularis

# INDEX REALIS.

saecularis vel ecclesiastica I, 983 sqq. vtramque sibi Papa tribuit	ibid.
facerdotalis maiestas in excommunicatione conspicua	986
maiestas Papae se exserit in reservatis in causis maioribus et constitutis Nunciorum tribunalibus	986 sq.
maiestas saecularis supremorum Imperii tribunalium et dicasteriorum provincialium Statuum Imp.	990 sqq. 1026
<i>Maioratus.</i>	
ad conservandum ius futurum in maioratu quando cautionis praestatio locum habeat?	I, 177
de futura successione in bonis maioratus actio non datur	151
<i>Maiores causae.</i>	
sunt quae magistratibus maioribus, minores quae minoribus committuntur	II, 726
qui maiorem causam decidit, minorem etiam ei cohaerentem et incidentem decidit	726
causa maior minore ad se trahit	ibid.
<i>Malus.</i>	
qui semel malus, semper praesumitur talis	IV, 273
<i>Mandata.</i>	
remedium ad praecavenda futura damna adhibentur si periculum in mora	I, 180 sq.
quando mandata C. C. decernantur	181
S. C. non dantur sine causae cognitione et exceptionem sub - et obreptionis admittunt	II, 21
mandata de non amplius turbando quid?	I, 119
de non offendendo	ibid.
summorum Imp. tribunalium obligant totum imperium	1011
<i>Mandatum.</i>	
mandatarius mandanti I. R. non acquirebat	II, 278
mandata procuratoria, quatenus partibus incognita continent, praelegenda sunt	333.
alias consensus generalis ad incognita et non cogitata non trahitur	334
hinc ex mandato non praefecto obligatio non oritur	335 sqq.
in causis arduis mandata specialia requiruntur	732
an feudalia requirant mandatum speciale	762
an ad ea extendatur mandatum cum libera et an specialissimum requiratur	763
an praesumptum in iis mandatum sit insufficiente et cautio rati praeccludatur	764
adfirmantur haec, si de privatione feudi aut de feudo maiore agatur	ibid.
<i>Manurechts.</i>	
appellatio des Mannrechts non excludit feminas	II, 915
<i>Manumissio.</i>	
per denarium s. per L. Salic. sec. L. Romanam, vel per epistolam peragebatur sub Merovingis	I, 753 sq.
plena vel minus plena	754
rarius in Germ.	828
liberabat ab oneribus servilibus et servus rus deferere cogebatur	829 sq.
domini tamen liberales operas sibi reservabant	831
erant particulares, raro vniuersales	832
an vniuersam generalisq. manumissio faceret	833
de Borussia manumissione	834
inter rusticus libertatem imperfectam tribuit, vt in Gallia	835 sq.
quoad rusticos nobilium generalis manumissio imperari nequit	838
<i>Manus.</i>	
manus denominatio cur testibus tribuatur	III, 260
quid sit	7. 12. 14. 36.
manu iurare	261
<i>Manus plicata.</i>	
quid ius manus plicatae apud Leodienses significet?	IV, 614 sq.
<i>Maritus.</i>	
olim verus vxoris dominus fuit	I, 249
solus ius thori habebat, neque adeo adulterium, nisi femina, committebat	249 sq.
maritus autem non nisi cum vxore	ibid.
olim legitimus vxoris tutor	III, 357
haec tamen potestas maritalis postea valde laxata	358.
iura noua inde orta ib.	
Augustus	



# INDEX REALIS.

- Augustus et Tiberius ne pro marito intercederet vxor, cauerunt III, 359  
olim tamen mulier stricto iure inde tenebatur 364  
post auli. si qua mulier, autem pro marito fideiubentes ipso iure ratæ factæ vid. *Intercessio mulierum*.  
mariti cura in custodiendo partu in ventre VI, 385  
et præcauenda abactione partus ibid.  
propter maritum poena extraordinaria vxoribus inflicta partus abigentibus 386. etiam post disortium 387. 388 sq.  
*Marschländer*.  
quæ ipsorum conditio III, 458  
vnde in ipsis retractus vicinitatis introductus 459  
*Martius*.  
olim primos mensis anni fuit I, 294  
Romani in eo prædia locabant ibid. n. c.  
*Martyres*.  
studium Christian. in consequendis Martyrum corporibus et reliquiis II, 1014  
pace ecclesiæ redditus occasionem præbuit ritui corpora eorum in vrbes et templa infarendi ibid.  
inde sepelera intra ciuitates nonnumquam constituta 1015  
priuari etiam penes martyres sepeliri volebant ibid.  
quod abrogauit Theodosius M. sed sine effectu 1016  
*Matrimonium*.  
princeps circa sollempnitates matrimonium contrahendi, præsertim contra proclamationem publicam et benedictionem sacerdotalem, quatenus dispensare queat I, 591 sq.  
item circa ætatem vel idoneitatem matrimonium contrahendi 593 sq.  
circa nullitatem matrimonii an princeps recte dispense? 601 sq. non licita hæc dispensatio, si matrimonium expresse iure Mosico prohibetur 603 sq.  
quatenus in matrimoniis monachorum dispensatio locum habeat 891  
matrimonii contractione quis domicilium in aliquo loca non sortitur III, 710  
Romanis societas est inæqualis I, 249  
prius apud Romanos quam apud Germanos ob diuersitatem climatis permittebantur matrimonia 278 sq.  
senum, fata apud Romanos et Germ. 280 sq.  
*Matrimonium ad morgonaticam*.  
an nobiles sine principis dispensatione inire possint? I, 594  
*Matrimonialer causæ*.  
non ad iura sacrorum, sed ad iura maiestatis summa in genere pertinent I, 566  
fuit mere ciuiles 588. Consiliorum tamen cognitioni hodie ex delegatione principis subfunt ibid. not. f.  
an in caus. matr. poena confesti et convicti contra contumacem locum habeat? II, 88 sq.  
ardue sunt et maiori deliberatione egent 562. ob rationem sacramenti et conscientiae 699  
multi errores in iis ex incauta iur. canon. obseruantia orti 567. not. g.  
summariæ tractandæ 624  
*Malici*.  
male scribentes non excusantur IV, 403 sq.  
*Mendacium*.  
mendacio in iudicio facto qualis poena præstituta fuerit II, 78  
ex officio coercent iudex 668  
*Mensalia bona*.  
non sine consensu capituli in seipsum conferri possunt II, 880  
B. M. infeudari solita et ad ecclesiasticos reuera reinfendari possunt 880  
quæ ad mensam capituli pertinent, a capitulo sede vacante reinfendari possunt 885  
*Mensura rerum*.  
mensura rerum est duplex, vel: naturalis vel moralis VI, 4  
hæc docet quatenus actio fieri debeat 4  
et modum designat 5  
*Mercatorer*.  
causæ mercatorum sunt summarie tractandæ II, 636  
eorum

# INDEX REALIS.

eorum libri contra clericos semiplene  
probant III, 120. cur pleiisque fidem  
illis contra clericos denegent 121

## Merces.

varia remittendae mercedis ratio ex I. R.  
et G. 1, 288 sq.  
colono ob ingens damnum remittenda  
III, 487. licet fructus iam percepti  
sint 488  
stipulanda annalis merced. remissio ibid.  
merces differt a salario, cum hoc pro  
opera non vulgari, nec locari solita  
praestetur 577

## Merx.

an mercibus perditis nautum debeatur  
III, 312

## Metropolitani.

horum olim magna auctoritas in conci-  
liis ad iudicandas causas arduas ec-  
cles. II, 744  
haec consilii Pontificum contraria erat  
ibid.  
hinc, ut eorum auctoritatem infringere-  
ret, eosque sibi obnoxios redderet,  
concilia provincialia sustulit Papa, et  
Metropolitanos vicarios sedis R. consti-  
tuit 744 sq.

## Metus iniustus.

*Lex iure naturali*, legislatores in feren-  
dis legibus honorum spem, praetorum  
metum excitant V, 763  
idem etiam in pactis priuatorum obtinet  
764. hinc conuentionales poenae leg-  
ibus adprobatae 765  
spei et metus excitatio est actio indis-  
ferens 765. secundum rerum circum-  
stantiam mox bona, mox mala 766  
semper habenda ratio finis eius, qui spem  
vel metum excitat, et quodnam ad  
illa ius habeat 767  
persecutiones propter religionem sunt  
illicitae 767 sq.  
ius spem metumque excitandi competit  
superiori, qui est vel Princeps 771. vel  
parens aut dominus 772  
quatenus illud ius competat aequali aut  
inferiori 773

in statu naturali, non autem in ciuili ex  
pactio metum excitare licet 774

poenae ius sibi dicentium non ubique ab-  
rogatae 775

quinam metus iniustus dici possit? 776

pacta metu extorta exceptione metus  
eliduntur 777. contrariae opiniones  
recensentur et refutantur 778 sq.

*II. ex iure ciuili*, exceptio metus in iure  
naturali nititur deficiente consensu vi-  
tioneo, vero ac mutuo 782

quam rationem leges ciuiles adproba-  
runt 782

hinc natum editum praetorium: quod  
metus causa 783

quid metus et vis iure ciuili? 784

requiritur metus iniustus ratione eum in-  
ferentis, et iustus, s. non vanus ratione  
merentis 784 sq.

huc pertinet metus seruitutis, stupri 785.

cruciarum, minarum capitalium, mor-  
tis aut verberum, carceris aliaque  
786 sq.

excluditur metus vanus, qualis est quem  
sua culpa quis patitur 787. item me-  
tus infamiae, vexationis, ciuilium mu-  
nerum, periculi nondum praesentis  
788

nec sufficit metus potentiae ac dignitatis  
789. nec metus reuerentialis 789 sq.

iure veteri coacta voluntas pro voluntate  
habeatur 791. iure nouo Praetor re-  
stitutionem in integrum dedit ibid.

tantisper ergo sustinetur pactum, donec  
a iudice super metu cognitum 792

impetratur restitutio vel actione quod me-  
tus causa, vel exceptione 792

num hic differentia statuenda sit inter  
contractus b. fidei et stricti iuris? 793

impetrata a Praetore, dein a magistrati-  
bus maioribus, postea ab omnibus ma-  
gistratibus 794

actio quod metus causa datur ad sim-  
plum 795. propter contumaciam ad  
quadruplum intra annum 795. qui an-  
nus in quadriennium non mutatus 796

num quadruplum hodiernum petatur?  
796. vulgo id negant, quia actiones  
poenales

# INDEX REALIS:

poenales in Germania haud receptae dicuntur V. 797. quod tamen in vniuersum probari nequit 798 sq.  
 verius ergo est, dari in quadruplum 800  
 quomodo vitium metus purgetur? 801  
 III. ex iure canonico. cauesiones etiam  
 sequitatem exceptionis metus agno-  
 verunt 802  
 diuersa tamen ibi proponitur atque in iu-  
 re Romano ibid.  
 ius canonicum metu gesta ipso iure nulla  
 declarat ibid.  
 si promissio iuramentum accessisset, iu-  
 re civili nihilominus erat nulla 803  
 iure canonico vero eiusmodi iuramenta  
 absolute indigent 804 sq.  
 relaxatio iuramenti quidem superuacu-  
 a, sed tamen in foris Protestantium  
 agnita 806  
 iure etiam canonico metus atrox suppo-  
 nitur 807. non ergo metus levis suf-  
 ficit ad hanc exceptionem aut imple-  
 rationem officii iudicis 808  
 probatur tamen iure canonico metus po-  
 tentiae, laicorum et anathematis 809  
 excluditur pariter metus vanus, qualis est  
 reuerentialis, nisi accesserint minae 810  
 poena metum incutientis ib.  
 IV. ex iure publico vniuersali. in statu  
 naturali exceptioni metus post pactum  
 extortum locus videtur 813. si vis  
 adhibita ad praeiudiciu eliciendam vel  
 imperandam actionem ibid. si quis  
 bono licet animo alteri actionem vitalem  
 vi suadere conetur ib. si vis adhibea-  
 tur, ubi mitiora remedia adplicari de-  
 buissent 814. si ius, cuius exigendi  
 nullum ius competeat, extorqueatur  
 815 sq.  
 idem tamen in hypothesi statui nequit  
 817  
 cessat haec exceptio inter liberas gentes  
 ob incertitudinem, vter belligerantium  
 iustam vel iniustam habeat causam? 818  
 dantur plures eiusmodi veritates, in the-  
 si recte se habentes, in hypothesi vero

visui minus inferuentes 819. quod  
 illustratur exemplo de vnione religio-  
 num, quae in abstracto possibilis vide-  
 tur in praxi vero non item 820  
 exceptio metus inter gentes non admitti  
 potest, quia bella sic numquam cessa-  
 rent 821. quae tamen cessare generi  
 humano expedit 822  
 gentibus ergo in decisione Martis est ad-  
 quiescendum 823  
 negant id alii, quasi haereticis fides ser-  
 uanda non sit 824. quorum tamen  
 argumenta ex ratione naturali 825.  
 ex sacro Codice, ipsis Pontificiorum  
 testimoniis 826. et ex Protestantium  
 disciplinis refutantur 827  
 alii fidem rebellibus civibus datam ex-  
 ceptione metus elidi posse aiunt 828.  
 quod tamen perperam statui, exemplis  
 docetur 831 sq.  
 tyranni iugum, pacto agnitum, exceptio-  
 ne metus opposita, excuti posse con-  
 tendunt 832 sq. quod tamen falsum  
 esse euincitur 833  
 contra pacta in carcere extorta exceptio  
 metus in statu naturali iniuste opponi-  
 tur 834. quod exemplo francisci I.  
 835 sqq. Iohannis regis Cypri 841.  
 Palchalis II. 842. Stephani VII. Ioh-  
 annis IX. 844. Innocentii III. 845.  
 Clementis VII. et Pauli IV. euinci-  
 tur 846  
 pontifices quidem se aliosque dispensa-  
 tione ab obseruatione horum pasto-  
 rum liberarunt 847  
 haec tamen doctrina ab ipsis Pontificibus  
 fuit reiecta 847. nec apud ethnicos  
 locum habebat 848  
 V. ex iure publico germanico. status im-  
 perii interdum sibi ipsis sine iudicio ius  
 dixerunt 849  
 interdum iudicio destituti id facere coa-  
 cti sunt; quo caso an exceptio metus  
 locum habeat, disquirunt 850  
 hoc pertinent praesertim tempora diffi-  
 dationum 850 sq. cf. Diffidationes.  
 prohibitis diffidationibus iniuriis re-  
 ctis opponitur exceptio metus 857.  
 Ddd d d d 3 quod

# INDEX REALIS.

quod exemplo Sickingii V. 858. et Grumbachii 859 sq. illustratur.

alter casus, ubi exceptio metus locum nou inuenit existit, deficiente iusto et idoneo superiori 861

contigit is post reformationis tempora; hinc occasio belli Smalcaldici 861 sqq. de iustitia huius belli Smalcaldici a quibusdam dubitatur 865. sed rectius defenditur 866 sq.

contra pacem religiosam inepte exceptio metus iniusti opponitur 868. falsum est, quod metu iniusto sit extorta 869 sq. absurdum est, eam inde impugnare, quod Protestantibus tanquam haereticis fides non habenda sit 872

inanis Pontificis protestatio ob non adhibitum eius consensum 873 catholici tamen variis occasionibus pacem religiosam violarunt 875

hinc foedus defensuum Halae Sueuorun initum 876. quod post edictum Ferdinandi II. restitutorium sequebatur bellum germanicum ibid.

hoc ipso Protestantium status naturalis incipiebat, finitus per Pacem Westphalicam 877

inanes protestationes Pontificis et priuatorum contra pacem Westphalicam 878 sq. vnde concluditur, firmam esse huius pacis formulam, nec exceptione metus iniusti elidendam 880

*Deu. Meius.*  
eius natales, educatio, studia et munerata 1, 721 sqq.

eius scripta 727  
praesertim decisiones. vid. *Decisiones.*

*Meyer.*  
eorum conditio non est seruilis 1, 735  
quid denotet III, 466

Meyerzins quo sensu dicatur 467  
*Militares ordines.*

per sacras expeditiones introducti 318  
*Militres.*

signabantur, ita vt in manibus vel brachio Principis nomen exciperetur 1, 260  
eorum missio honesta, ignominiosa et causaria III, 746 sq.

discrimen inter remotionem et dimissionem exemplo militiae illustratur III, 749

*Militia.*  
togata et forensis III, 750  
nobiles et ingenui in militia omne momentum ponebant ap. Rom. 1, 329

privilegia militum male ad clericos applicantur III, 149  
Christi vocabantur qui expeditiones cruciatas suscipiebant 1, 303

hinc et illustres et nobiles nomen dederunt 327

*Minima.*  
in iis definiendis valde variant DD. II, 689

alii ex quantitate dicunt, quod 2. s. 10 vel 100 aureos non excedit 689 sq. alii ex impensis litis maioribus vel minoribus rem definiunt, quod tamen fallit 691

potius res omnis arbitrio iudicis relinquenda 691  
non autem ad litigantium opinionem respiciendum 692

index ergo constituit, an actio concedenda, et qua ratione lis dirimenda 693  
causarum minimarum iura valde singularia 693 sq.

*Ministeria.*  
sunt vel saecularia vel ecclesiastica III, 736 sq.

ad ministeria eccles. pertineant praesidium et assessoria Consistorii ac Professiones Theologicae 737

etiam consistoriales a Principe dependent 738. vt et superintendentes, praepositi, inspectores 739

an et ceteri clerici? 739  
pastores rurales et ciuitatensium ecclesiarum non sunt ministri principis in sensu stricto, sed ecclesiae 740

bene tamen aucti sacerdotes 741  
*Ministeriales.*

erant seruilis conditionis I, 330  
controversiae de eorum statu antiquo motae II, 925 not. f.

*Ministri*

# INDEX REALIS.

## *Ministri Principis.*

quinam proprie ita dicantur III, 733  
dependent a principe praesertim in ne-  
gotiis quae liberae Principis disposi-  
tioni subfont 733 sq.  
sublata dependentia officiales esse deli-  
nunt, quod exemplo Docum et Comi-  
tum Germ. illustratur 735  
ipsorum actiones subiiciendae directioni  
Principis 736  
pastores rurales et urbani proprie non  
sunt ministri Principis in sensu stri-  
cto 740  
bene tamen sacerdot. aulici, quod ex anti-  
quitate illustratur 741  
archiepiscopus quoque minister Princi-  
pis erat 743 sq. quod contra dissen-  
sientes probatur 745  
ministri saeculares varie diuiduntur 746

## *Ministrorum Principis dimissio.*

quidam distinguunt officia ad benepla-  
citum Principis concessa ab aliis  
III, 752  
statuitur, Principem beneplacitum non  
nisi ex iusta causa reuocare posse 753.  
DD. opiniones recensentur 754  
an officia indefinite concessa sine iusta  
causa reuocari possint? 755 sq.  
quidam hac in re Principi liberum ar-  
bitrium concedunt 756 sq.  
plerique tamen dimissionem et remo-  
tionem inepte confundunt 757  
sententia anceps DD. de dimissione mi-  
nistrorum eccles. 761  
distinguenda officia hereditaria, perso-  
nalia, transiuntia, perpetua 762  
officiales qui officio perpetuo com clau-  
sula ad beneplacitum constituti pro-  
hibiti dimitti possunt 763 sq. licet  
officium in perpetuum concessum esse  
videatur 765  
hiuc eiusmodi officiales etiam sine iusta  
causa dimitti possunt iuste, non ta-  
men honeste prudenterque 765 sq.  
de officio simpliciter collato sine expres-  
sione beneplaciti 767.

ministri sunt quasi procuratores et insti-  
tores Principis, nec proprii quid ha-  
bent in officiis ibid.  
inter principem et ministrum in colla-  
tione officii conuentio intercedit 768  
inter Principem tamen et subditum non  
contrahitur mandatum, nec locatio,  
nec contractus innominatus, sed pre-  
carium 768. 769  
hinc clausula ad beneplacitum concessi  
muneris collationi semper inesse vide-  
tur 770 sq. quod ex praxi antiqua et  
recentiori illustratur 772 sq.  
extraneus ad officium vocatus simplici-  
ter dimitti potest 773. nisi pactis  
et capitulationibus aliud prouisum  
774 sq.  
ex utilitate reipublicae etiam talis offi-  
cialis dimitti potest 776  
si interueniente pretio officia publica  
redempta, sine iniustitiae nota reuoca-  
tio sine iusta causa fieri nequit ibid.  
per pacta restringi potest libertas dimit-  
tendi 777  
de obligatione successoris vniuersalis vel  
particularis 777 sq.  
quid de dimiss. sacerdotum aulic. dicen-  
dum 778 sq. vid. *Sacerdotes aulici.*  
de salario dimissi ministri 800  
officia hereditaria reuocari nequeunt 801

## *Ministeriani.*

qui ita dicti II, 537  
castrenses et ministeriani si conueniren-  
tur, procurator admittebatur ibid.

## *Minores.*

de eorum restitutione in integrum contra  
sponsalia pura. vid. *Restitutio in inte-  
grum et Sponsalia.*  
minores feudi domini quatenus in hy-  
pothecam feudalem consentire possint  
III, 892

## *Miserabiles personae.*

earum causarum summariae sunt tractatio-  
nis II, 630 sq. quomodo iudex illis ac  
pupillis ex officio prospiciat 632 sq.  
an contra has et pupillos litterae respira-  
toriae valeant III, 193

## *Missio.*

# INDEX REALIS.

*Missio.*  
vid. *Dimissio.*  
*Modus.*  
modum non habent actiones prohibita  
VI, 5. 8. bene tamen praecepta et  
permissa, 5. quae legibus civilibus  
modum accipiunt 6.  
hi modi primaria pars iurisprudentiae  
nostrae sunt, 6. exemplo seruitutum  
ibid.  
qui modum vel conuentum vel solitum  
tenet, seruitute civiliter uti dicitur, 6.  
qui secus, in modo peccat ibid.  
modi rebus praescripti fines et limites  
dicuntur, 7. et forma 7  
ex modis actionibus moralibus praescri-  
ptis oritur officii notio, 7. quod deter-  
minatur ex modo agendi, 7. in quo  
peccatur vel in defectu vel in excessu, 7  
secundum quid prohibita modum habent  
9. exemplo Xeniorum ibid. Vena-  
tionis clericis prohibita 9  
modus aliquando licite exceditur 20  
modum dominicae potestati posuit Il-  
drianus 25  
modus in contractibus determinatur ex  
officio patrisfamilias 32  
et regulis prudentiae oeconomicae ibid.  
inde culpa levis in quouis contractu prae-  
standa 33  
modum habent privilegia ibid.  
*Molendinum.*  
an conductor molendini aut locator sere  
debeat impensas pro lapidibus molari-  
bus II, 401  
*Monachi.*  
monachi inter clericos contra rationem  
primi eorum instituti relati sunt, V, 5  
ante tempora Iustiniani testamentifac-  
tiorem habebant, 22. quod ex ipsis Iu-  
stiniani verbis illustratur 23  
quare Iustinianus illis ius testandi ad-  
merit? 24  
iure canonico monachi a testamentifac-  
tione exclusi 24  
nouitius tamen testari potest ibid.  
testamentum ante professionem factum  
non statim praebet successionem post

professionem, sed demum post mor-  
tem 25 sq.  
testamentum per ingressum in monaste-  
rium, non rumpitur 27  
monachi adquirent bona sua monasterio  
inter viuos, non iure hereditario, 69  
salua tamen liberorum legitima 70  
fratres mendicantes hodie saepius vi  
privilegii succedunt monacho defuncto  
71

*Monasterium.*  
ingressu in monasterium soluuntur spon-  
salia, non tamen matrimonium, IV, 507  
*Moneta.*  
census in moneta praestandus quomodo?  
II, 1000

si monetae quantitas, non autem certa  
nummorum species promissa, mutata  
moneta etiam deterior, hodierna prae-  
stat 1001  
dubia, obiectiones et difficultates remo-  
uentur 1001 sq.  
mitigatur sententia 1002

*Monitoria.*  
monitoria quid? VI, 288  
monitoria edit iudex ecclesiasticus 289  
conceduntur tantum in causis arduis et  
maioribus ibid.  
nec dantur nisi in subsidium ibid.  
etiam in causis criminalibus monitoria  
concedi possunt, cum vnice emenda-  
tionem peccatoris pro fine habeant  
290

monitoria tantum ligant subditos ibid.  
quando non obligent monitoria 291 sq.  
monitoria non obligant, si sub fide ali-  
cui promissum sit silentium 292  
licet graue dispendium metuendum sit  
ibid.  
monitoria non obligant si nullum esse-  
ctum haberet delicti reuelatio, ibid.  
monitoria in genere ad reuelandum non  
abstringunt, quando superior reuelatio-  
ne uti nequit 293

*monomachias iudicium.*  
iam ante ortam religionem christianam  
cognitum IV, 155  
vid.

# INDEX REALIS.

vid. *Ducllum, Ordala diuina et Probatio spuria in criminalibus.*

*Mones pietatis.*

in fraudem iuris canon. vsuras prohibentis introducti IV, 129

*Mora.*

ex mora vsurae in mutuo non debebatur, IV, 113. quia mutuam sua natura erat gratuitum ibid.

in antichresi tamen expressa vel tacita ob moram vsurae debebantur accedente pacto de fructibus ex pignore in vicem vsurarum percipiendis 114 sq.

fundamentum vsurarum in L.L. Imperii in mora et conuentione positum, 141. quod ex R. I. N. illustratur, ibid. an K. I. N. restringendus sit ad vsuras ex mora debitas 142

ius Lubecense tantum vsuras ex mora debitas agnoscit, 143. non tamen probabile, praxin Lubec. vsuras conuentionales reprobare 144

*Mortuorum.*

indulgebat debitoribus cruce signatis I, 310

Princeps concedit, nec hoc ius inter Imperatoris referuata referendum 554 sq. vid. *Litterae respiratorias.*

*Morbis contagiosis.*

dissoluit sponsalia, non tamen matrimonium IV, 517

*Mores.*

diuersi sunt ex ratione climatis I, 273

*Mortuarium.*

iam saec. XII. cognitum I, 764 non est patroni successio in bona liberi 776

eius variae denominationes 803 quo iure dominus id exigat. ibid. sq.

*Mortuus.*

contra eum qui mortuum intulit in locum alienum alternatiue agit, vt aut tollat aut loci pretium praestet II, 198

*Municipium.*

illorum iura deducuntur et differentiae in Rep. Rom. et hodierna I, 656 sq.

*Mures.*

Murum corrosio culpa naucleri continet. Tom. VI.

gens non referenda inter damna fortuita III, 298

*Muri.*

Violatione murorum certi Dei tutelae commissorum sacrilegium committebatur VI, 446

facta tamen tempore belli sacrorum euocatione ex sancta res profana fiebat, ib.

*Musica.*

instrumentalis tempore luctus publici illicita, II, 1126. an hoc subditos tantum in territorio obliget 1127 vsus musicae instrumentalis in templis recte intermititur, 1128. quod contra Schilterum vindicatur 1129 sq.

*Mutatio.*

non praesumitur IV, 272

*Mutatio pecuniae.*

quid sit - IV, 90

*Mutuum.*

in se stricti iuris non est, I, 137. IV, 96 sq.

in mutuo ob publicam commercii utilitatem contra regulam I. R. antiqui tertio adquiri poterat II, 275 sq.

vsurae in mutuo non debentur, IV, 95. quia est negotium gratuitum 107

mutuum ad contractus naturales s. iuris gentium referendum IV, 101

compensationem admittit ipso iure, secus quam in stricti iuris negotiis, 102. nec Neratius in L. 4. de compensation. dissentit 103 sq.

actio de eo quod certo loco datur in foenebri, non in omni mutuo 105 sq.

*Mutuum ecclesiasticum.*

vide *Nomen ecclesiasticum.* an ecclesiae sortem vna cum vsuris in Saxonia percipiant IV, 129 et ultra alterum tantum 130

*Nachjobre.*

utrum pro annis gratiae aut deferuitis habendi, III, 654. illustratur quaestio Resp. ICtor. Halens. 655 sq. et ICtor. Ienens. 659

*Naenias.*

seu cantus lugubres in XII tabulis permittebantur, II, 1094. his praefuerunt mulie.

E e e e

# INDEX REALIS.

- mulieres praeficae et psaltriae . II, 1095
- Naeui.*  
naeui Iurisprudentiae dissimulandi, VI, 115  
qui naeuos indicat, non recte dicitur olor  
artis 116
- Napoca.*  
vrbs vbi sita? I, 9  
Napocensis colonia ibid.
- Natura.*  
Stoicis dicitur Deus I, 17  
*Naturalia.*  
inesse praesumuntur IV, 270  
*Nonclerus.*  
damna naucleri culpa contingentia recen-  
sentur III, 291 sq.
- Naufragium.*  
inter casus fort. referendum III, 289  
*Nauigatio.*  
qui primus fuerit nauigationis auctor  
constitui sequit III, 277  
audax primus nauita ibid.  
an nauigare licitum sit, 279. Spartanis  
prohibita nauigatio ibid.  
veteres animam in aquis exstinctorum  
perire putabant 280 sq.  
hodie etiam hiberno tempore licite nauig-  
atur quodlibet tamen oportunum  
tempus attendendum 292 sq.
- Nauis.*  
nauium collisio referenda ad casus for-  
tuitos III, 291
- Nautum.*  
an inercibus perditis debeatur III, 312
- Nautia.*  
obligatio inter mercatores et nautam, III,  
311  
quomodo caute contra nautam agendum  
320 sq.
- Nauticae conssae.*  
summariae sunt translationis II, 636  
*Nauticum foenus.*  
in hoc vsurae pecuniae traiectionis ex pa-  
tis debentur IV, 116  
saec. XIII. prohibitum 123  
*Negotia bonae fidei et stricti iuris.*  
quid sint negotia bonae fidei IV, 97
- quid stricti iuris 98  
civiles contractus sunt stricti iuris, quia  
in stipulationibus obligatio immediate  
et proxime ex verborum conceptione  
oriebatur ibid. 99  
contractus naturales siue iuris gentium  
non sunt stricti iuris 100  
hinc mutuum non referendum ad nego-  
tia stricti iuris 101  
compensationem admittit ipso iure, ibid.  
secus ac in stricti iuris negotiis 102  
nec Neratius in L. 4. de compens. dif-  
ferent 103 sq.  
actio de eo quod certo loco datur in foe-  
nebris non in omni mutuo 105 sq.
- Negotiano.*  
clericis interdicta III, 102  
an clerici negotiantes privilegium fori  
amittant ibid.  
aut si communem cum civibus negotia-  
tionem exerceant 103
- Nobiles.*  
qui olim dicti? I, 329. ex expeditioni-  
bus cruciatis orta diuisio in nobilita-  
tem summam et inferiorem ibid.  
ad militiam et feuda admissi. 330 not. i)  
ad conuentus publicos confluabant, 331  
venationibus dediti 331  
nobilibus praefertim si ius patronatus ha-  
bent, licet priuata erigere dormitoria  
iuxta castra sua II, 1035  
mediatorum iura circa iurisdictionem ec-  
clesiasticam III, 92  
an iurisdictionem in conductores colonos  
nanciscantur vid. *Domicilium et forum  
colonorum.*
- Nobilitas.*  
imminuta per expeditiones cruciatas, I,  
331  
hinc ignobiles nobilitati 332  
et ad bona nobilia aspirarunt, ibid. not.  
n)  
orta inde distinctio inter nobilitatem an-  
tiquam et nouam 333
- Nomen.*  
nominis adpellatio debitoribus adplica-  
ta, quia eorum nomina in tabulis sol-  
lemniter inscripta III, 3.  
deno-



# INDEX REALIS.

denotat partim ius creditoris, partim obligationem debitoris III, 4

## Nomen ecclesiasticum.

miscentur plerumque nomen eccles. et nomen clericorum III, 4. 5

ecclesiastica nomina inter Protestantibus potius sunt nomina vniuersitatum, hac tamen adpellatione etiam nomina piorum corporum comprehenduntur, quae pari cum ecclesia iure fruuntur ibid.

fundamenta spuria, ex quibus nominibus eccles. iura singularia tribuuntur indagantur 7

sola fundamenta genuina obseruanda 8 hinc eiusmodi iura specialium LL. auctoritate inniti debent 9

contrahitur vel ab ipsa ecclesia vel ab administratoribus 10. 11

administratores aerarii eccles. pecunias ecclesiae foenori exponere iubentur 12

periculum nominum qua ratione incumbat curatorii aerarii eccles. 13. culpam leuem praestare debet 14

debitor non tuto soluit nomen eccles. nisi praecedat iudicis eccles. mandatum desoluedo 14 sq.

inter Protestantibus contrahenda sunt secundum statuta loci 16

nominibus eccles. vulgo tribuitur privilegium fisci, sed falso 17 sq.

hinc nec fundata opinio, quae N. E. tacitam hypothecam adscribit 19 sq.

nec ecclesiae competit hypotheca tacita in bonis eius, qui ipsam violauit 21 sq.

neque etiam LL. ecclesiae hypothecam tac. tribuunt in bonis beneficiatorum pro eius reparatione 22 sq.

decimae aliaeque pensiones eccles. rebus cohaerentes iure communi ius pignoris habent, ius praelationis non item, nisi ex quibusdam statutis particularibus 23. 24

N. E. ex mutuo contracta iure communi hypotheca tac. alioque priuilegio desistuntur 24

secus est iure particulari quarundam provinciarum III, 25

in bonis administratorum hypothecam tac. non habet ecclesia 26. nisi ex iuribus quibusdam singularibus et tritura foreusi 27

administrator pecuniam ecclesiae suo nomine mutuum datus sibi actionem adquiret non ecclesiae 27

plura priuilegia spuria ecclesiae tribuuntur 28. quorum tamen falsitas euincitur 29 sq.

vsurae ultra alterum tantum non debentur in nominibus eccles. 31

nec mora in his nominibus ex re contrahitur ibid.

in Saxonia vsurae ecclesiae vna cum sorte in concursu debentur 32. quod ius ecclesiae etiam in Sax. contra alia pia corpora exercent 33 sq.

ecclesiae etiam debitrices iura singularia tribuuntur 36

ecclesia debitrice opponere potest exceptionem non factae versionis in rem eccles. 36 sq.

si personae ecclesiam repraesentantes mutuum contrahunt, ecclesia simpliciter obligatur 38

neque enim ecclesia in mutuo contrahendo ad consensum Principis vel Consistorii adstricta 38

mutuum tamen cum constitutione pignoris specialis, non nisi adhibitis solemnibus legitimis validum 39

si pecunia mutuo sumpta in rem ecclesiae versa non est, ecclesia in integrum potest restitui 40. cautela ideo adhibenda 41

si per Praelatum et Capitulum mutuum sumtum, ecclesia item simpliciter obligatur 41

inter Protestantibus tamen non item, penes quos, clerus non repraesentat ecclesiam 42

si mutuum valide contractum, etiam ad ipsam alienationem deduceri potest 43

probanda est versio, si per administratorem

Ecc es a rem

# INDEX REALIS.

rem vel solum Praelatum mutuum ac-  
ceptum III, 44 sq.  
idem dicendum, si patronus vel aliquis  
ex clero mutuum contraxit 46  
in aliis contractibus a repraesentantibus  
factis ecclesia similiter, salva resti-  
tutione, obligatur 47  
versionem probare debet creditor, adeo-  
que executivae procedi nequit 48  
haec exceptio est perpetua 49  
an exceptio N.N.P. ecclesiis perpetuo com-  
petat 49  
an contra lapsum biennii officium iudi-  
cis implorari queat? 50  
argumenta adfirmantium discutuntur 51  
an ecclesia habeat beneficium particularis  
solutionis. Negatur 52  
an contra ecclesiam cesset conditio inde-  
biti? 53  
ecclesia habet beneficium vsurarum mi-  
nutarum, nempe quadrantium 54  
item beneficium donationis in solutum em-  
tore non inuento 54 sq.  
cessionis et competentiae 56. de vsu  
tamen benef. competentiae limitatio-  
nes ibid.  
pactum de ingrediendo contra ecclesiam  
non valet, quatenus pignus speciale  
continet 57  
ecclesia heres neglecto inventario etiam  
ultra vires hereditatis tenetur 58  
ipsi tamen per specificationem iuratum  
et restitutionem in integrum subveniri  
potest 58-59  
*Nominis venditio.*  
venditor nominis tantum obligatur, ut  
sit nomen IV, 42  
hinc ad utilitatem nominis praestat pa-  
ctum de praestanda evictione ibid.  
*Nora.*  
censores infamibus et dedecore publico  
adpersis notam in tabb. censorii ad-  
ponebant II, 801  
inde nota turpitudinis, nota levis, vel levis  
notae macula olim ignominiam et in-  
famiam denotabat 802  
*Notae.*  
non legibiles in testamentis prohibita  
IV, 387

quatenus testamentum militis valeat no-  
tis conscriptum IV, 388 sq.  
an in testamento parentum inter liberos  
notas adhibere liceat 390 sq.  
*Notarii.*  
instrumenta litteris legibilibus scribere  
debent IV, 403  
in charta pura, non rasa aut lacera scri-  
bere debent 405  
protocollum notarii ita scribere debent,  
ne impedimentum lectioni creetur 406  
*Notorium.*  
nemo sub praetextu notorii ad suppli-  
cium rapiendus VI, 489  
*Novi Operis Nunciatio.*  
est remedium iuris futuri conservandi  
I, 185 sq.  
per hanc quis sibi ius dicere potest ubi  
periculum in mora est II, 17  
*Nuncii.*  
et interpretes dominium litis haud nan-  
ciscuntur, cum suo nomine non agant  
II, 468 sq.  
*Nuncii Pontificis.*  
eorum tribunalia maiestate Imperii muni-  
ta I, 987. nati vel missi ib.  
maiorem iurisdictionem quam iudices  
ordinarii habebant 987  
de eorum imperio eiusque abusu ibid.  
*Nundinae.*  
earum ius quo tempore finitur I, 646  
*Nuptiae.*  
legitimarum tempus in I. R. praescri-  
ptum climati Germaniae non conue-  
nit I, 279  
iniustae quae dicantur 280  
cur a Pontifice ad 4 gradum prohibita  
528 sq.  
circa earum sollemnia princeps dispen-  
sare potest 591  
*Obedientia.*  
quo tempore episcopi iuramentum obe-  
dientiae Sedi R. praestare coeperint  
I, 524  
*Oblationes.*  
in sacrificium verba et nomina offeren-  
tium inter preces recitata II, 1047 sq.  
mox

# INDEX REALIS.

- mox creditum, has oblationes mortuis  
 prodesse II, 1049  
 inde noua iura circa hanc communionem  
 cum defunctis orta 1050  
 perfectissima communio ex eucharistia  
 et oblationibus cognoscebatur 1051  
 electorum oblationes non recipiebantur  
 ibid.  
 communicatio cum defunctis iudicata ex  
 loco et precibus s. oblationibus 1055  
*Obligationes.*  
 earum natura exponitur et differentia ab  
 obligatione subsidiaria II, 177. alter-  
 natiuarum et subsidiariorum confu-  
 sio 217 sq.  
*obligatio ad faciendum.* non est alterna-  
 tiua, cum obligatio ad interesse tantum  
 sit subsidiaria 179  
*obligatio ex lege ad poenam.* non est alter-  
 nativa 178  
*obligatio ad poenam conuentionalem.* non  
 est alternatiua, cum poena tantum in  
 subsidium adiciatur 178  
*Obscurum.*  
 pactum obscurum supponit obscuritatem  
 explicabilem vel inexplicabilem II, 375  
 an ambigua ab obscuris fecernenda 376  
 ambiguitas est iuris, facti vel personae  
 377  
*Obscurum iudicialis.*  
 vtrum interpretationem efficiat IV, 382  
*Obstagium.*  
 eius definitio III, 125  
 quomodo differat a datione obfidis ibid.  
 cur per R. I. sublarum 126  
 ei adinis est obligatio ad carceres ibid.  
 consultum est, clericis obstagium prohi-  
 bere 127  
 fundamentum obstagii in iure canon.  
 127 sq.  
 clausula obstagii saepe addita pacto de  
 praestanda euictione IV, 61  
*Occultum.*  
 occultum sumitur vel in sensu philoso-  
 phico vel iuridico VI, 256  
 occultum quid sit in utroque sensu ib. sq.  
 occultum versatur aut circa facta aut cir-  
 ca res 257  
 ad facta occulta referenda sunt delicta  
 VI, 257  
 in occultis cessat scandalum 260  
 occulta necessario reuelanda, quando rei-  
 publicae interest illa scire, vt nili re-  
 velentur damnum incurrat grauissi-  
 mum 268  
 occulta olim indicare debebant testes  
 synciales 296  
 alii inspectores ibid.  
 Periodeutae ibid.  
*Officia.*  
 incerta pactis determinantur III, 509  
 inde nascitur status aduentitius ibid.  
 officia, quae praecepta sunt, sunt vel pu-  
 blica vel priuata, vel diuina vel huma-  
 na VI, 10  
 officia praecepta modum habent tum pu-  
 blica, tum diuina 10  
 in officiis diuinis modum aliter ecclesia  
 Romana, aliter Protestantes determi-  
 nant 11  
 de modo horum officiorum magnopere  
 contenditur 12  
 officia permixta imprimis per modum de-  
 terminantur 12  
 ratione facultatum animi ibid.  
 bonorum 13. ratione aliorum ibid.  
 in officiis modus determinatur legibus  
 aut regulis honesti 14  
 regulis decori 15. regalis prudentiae 15  
 officium iudicis in quo consistat 240  
*Officia publica.*  
 princeps personam inhabilem dispensan-  
 de ad officia publica admittere potest  
 I, 550 sq.  
 hereditaria renouari nequeunt III, 801.  
 vid. *Ministri Principis.*  
*Officiales.*  
 in his specialis personae industria electa  
 censetur II, 723 sq.  
 eorum necessitas in republica III, 733  
 quinam proprie ita dicantur ibid.  
 dependentia sublata desinunt esse officia-  
 les, quod exemplo Ducum et Comitum  
 Germ. illustratur 735  
*Officium iudicis.*  
 quid denoter in genere II, 600 sq.  
 Eee ee 3 officium

# INDEX REALIS.

- officium iudicis pedanei qua ratione olim  
sele exseruerit II, 602. ab instantia  
partium pendebat 603  
quaedam ab officio Praetoris depende-  
bant, vt cognitiones extraordinariae  
603. inde hodie proficiscitur implora-  
tio officii iudicis 604  
officium iudicis nobile et mercenarium  
605  
iudex officium imperitur si imploratur,  
etiam in criminalibus 614. et in pro-  
cessu ciuili lite pendente, quod exemplis  
illustratur 615  
in praxi iudex ex officio procedere dicitur,  
si nemine instante aliquid agit 615  
quatenus iudex non imploratus officium  
imperitur 617  
lite mota iudex pleraque ex officio age-  
re potest ibid. et p. 618  
quaedam ex officio facere potest, quae-  
dam etiam debet 619  
in causis summaris ex officio proce-  
dit 620  
hinc duplicis generis a) per commissio-  
nem Principis sub clausula: sola veri-  
tate facti inspecta, vbi iudex ex officio  
in plerisque procedit 621 sq. b)  
ex LL. dispositione 622  
ex legis dispositione summarie et ex of-  
ficio procedit iudex 1) in causis resti-  
tutorum ibid.  
2) in causis eccles. ibid. et matrimo-  
nialibus 624  
3) in legatis ad pias causas 625. quod  
sententia Ictor. Halens. illustratur  
626 sqq.  
4) in causis alimentorum 629  
5) doris ibid.  
6) in causis tutelarum et miserabilium  
personarum 630 sq. quomodo iudex  
pupillis ex officio prospiciat 632 sq.  
7) in concursu creditorum 634 sq.  
8) in causis mercatorum et nauticarum 636  
9) in causis fisci et publicis 637  
necessitas iudicis officii in processu ordi-  
nario eiusque causae 638 sq.  
officium iudicis generale consistit in cura  
pro abbreviando processu 639.  
vnde inutilia reuocare debet 640  
reiciit ex officio actiones famosas contra  
eos quibus reuerentia debetur II, 640.  
et actiones non fundatas 641. res  
minimi pretii aut iacturam reipublicae  
inferentes 642  
vel ob qualitatem personarum contra  
quas actio mouetur, vel iniuriam in-  
signem continentes 643  
nec periculo petentis in huiusmodi cali-  
bus actiones concedendae 643  
reiciit actionem, quam inanem esse vi-  
det 1) ob exceptionem fori incompe-  
tentis 644. ob manifestam iniquita-  
tem actoris, inhabilitatem et ineptitu-  
dinem libelli 645. et quidem statim  
ab initio ibid. si ineptitudo sit noto-  
ria 646. si dubia, ab initio quidem  
reici debet ibid. non facile ex post  
facto 647. quod sententia illustra-  
tur 648 sqq.  
iudex tamen rationes reiectionis subici-  
at nulla habita ratione clausulae fa-  
lutaris 651  
aduocati inhabiles ex officio reiciit pos-  
sunt 652  
an etiam procuratores inhabiles reii-  
ciendi 653. ratione illegitimatorum ad-  
firmatur 654  
io seriis diuinis litigantes ex officio re-  
pellendi 654  
reorum quisquiliis iudex ex officio reii-  
cit 654. vt exceptiones friuolas 655.  
L. C. ineptam 656. positiones ineptas  
vel otiosas ibid.  
circa probationem iudex ex officio reiciit  
irrelevantia, testium numerum super-  
fluum, testes inhabiles, probationem  
informem, dilationes nimias, interro-  
gatoria friuola, rixosas disputationes  
657 sqq.  
de reiectione leutationis vel appella-  
tionis 660  
de officio iudicis superioris circa appel-  
lationem ineptam recipiendam 661 sq.  
fundamentum officii iudicis suppletorii  
663. 4 regulis illustratur 664  
ratione conseruandae auctoritatis intro-  
ducta iuramenta calumniae 665. quae  
ex

# INDEX REALIS.

- ex officio iniungi et remitti possunt II, 666  
 advocatos calumniantes ex officio puni- 667  
 mendacia ex officio coercent 668  
 contemptum et contumaciam reprimunt 609  
 integritas iudicii conservatur dum sup-  
 plet exceptionem legitimatōis ad  
 causam 670 sqq. et alias exceptt. nol-  
 litatem praecautentes 673 sq.  
 ob quietem publicam sequestrum ex of-  
 ficio decernitur 675  
 pro abbreviando processu iudex tentare  
 debet transactionem 675. processu-  
 bus dilatoriis modum ponere 676.  
 commissarios constituere ib. causam  
 pro conclusa habere 677  
 illa ex iure communi iudex non sup-  
 plet, quorum omisso tacitam renun-  
 ciationem in se continet 678  
 si nulla renunciatio adlegari potest tunc  
 iudex quae iuris communis sunt ex of-  
 ficio supplet 678 sqq.  
 quid iudex ex officio circa facta supplere  
 possit? 681 sq.  
*Operae.*  
 indeterminatae cur praesumendae? I,  
 327. 799. 857  
 unde distinctio in determinatas et inde-  
 terminatas 327  
 varii errores circa operas 849  
 determinatae probandae 859  
 earum origo 860  
 exactio operarum merae facultatis 857.  
 861  
 precariae et vi extortae esse non praesu-  
 muntur 862  
 debitorum ad operas addictio 784  
*Opificum collegia.*  
 decreta collegiorum opificum vim iudi-  
 cati non habent V, 543 sq.  
*Opiniones communes.*  
 an opinio communis vim specialis con-  
 fuerodinis habeat? V, 374  
 opinioniones communes saepius erroneae  
 375. quod exemplis illustratur 376  
*Oppignoratio.*  
 quae differentia inter I. R. et G. ratione  
 oppignoratōis intercedat III, 850  
 I. G. creditor sit dominus vilis III, 850  
 omnes fructus percipit 851  
 an dicendum sit pactum emtionis cum  
 pacto de retrouendendo ib. 852 sq.  
*Opus.*  
 novi operis nunciatio est remedium prae-  
 iudicium futurum avertendi I, 185  
 quando verbalis et realis sit adhiben-  
 da 186  
*Oratoria.*  
 horum usus laxior et numerus multipli-  
 carus est per expeditiones cruciatae  
 I, 319  
 motata saepius in parochiales ecclesias  
 rurales et arma ac vexilla ibidem  
 suspensa 321 sq.  
*Ordalia divina cf. Probatio spuria*  
*in criminalibus.*  
 olim duello gentes bellicose sese pur-  
 gabant III, 243  
 inter Christianos iudicium Dei sub duel-  
 lis quaesitum ibid. et sub aliis se pur-  
 gandi modis 244  
 quae opinio non ab omnibus olim im-  
 probata 244 sq.  
 haec opinio de iudicio divino in occultis  
 adhibendo novos modos se porgandi  
 peperit 246  
 veluti per eucharistiam ibid.  
 iusiorandum ad SS. reliquias praestan-  
 dom ibid.  
 propter miracula reliquiis adscripta, qui-  
 bus Dei iudicium manifestaretur 247  
 sub iuramento iudicium Dei latitare cre-  
 debant et purgationem miraculosam  
 teste Augustino ibid.  
 inde vocatur iustum, verum et iudicium  
 248  
 id quoque demonstrat antiquus iurandi  
 modus ad reliquias martyrum 249  
 quod vindices peritiorum essent mira-  
 culis editis 250  
 id vltorios illostratur ex doctrina Augu-  
 stini 251  
 tandem clerici quoque ad hanc purgatio-  
 nem admissi propter religionem mar-  
 tyrum 252 sq.  
 Augustinus

# INDEX REALIS.

Augustinus omnem eius efficaciam ex miraculosa martyrum virtute petit etiam citra iuramentum III, 254  
 Gregorius inprimis hanc purgationem clericis imposuit ibid.  
 Gregorii successores vsu huius iuramenti promouerunt proprio suo exemplo 255  
 Leonis III. suasu in legem perpetuam transit 256  
 et praxi sequenti vsus eius firmatus 258.  
 inprimis doctrina Innocentii III. ibid.  
 adhibiti porro sunt testes compurgatores, probati tamen et graues 259. singulariter electi 260  
 numerus variatur, 7. 14. 12. 36. manu iuratum 231  
 I. F. L. hunc vsu adprobauit ibid. et I. S. P. 262  
 vsus iuramenti purgatorii in R. I. cum compurgatoribus 263 sq.  
 item in ordinationibus provincialibus adhibito pastore ecclesiae 265  
 iudicium de eius vsu in criminalibus praefertim inter Protestantes 266  
 an per plura sollemnia metus periurii euitetur 267  
 iudex non debet esse facilis in distando hoc iuramento 268  
 interdum hoc iuramentum vel poena extraordinaria statim distatur, antequam reus ad articulos responderit, quod sententia ICtor. Viteberg. illustratur 269 sqq.  
*Ordinatio.*  
 ministrorum non est actus necessarius et ad constitutionem ministri essentialis, adeoque magistratus directioni et dispensationi obnoxius I, 571 sq.  
 ordinatio ministris eccles. characterem indelebilem tribuit III, 789. et matrimonium cum ecclesia contrahi dicitur 790. quae sententia examinatur 791 sqq.

*Ordines militares.*  
 orti sunt per expeditiones cruciatae I, 318. Iohannicus ibid. not. k)  
 Templariorum ibid. not. l. ordines mi-

litares praesertim Templariorum inter canonicos regulares relati ibid.  
 ob votum paupertatis testamentificationem non habent V, 27 sq.  
 possunt tamen indultum testandi impetrare a magistro ordinis 29  
 apud Protestantes libere testantur ob cessans votum paupertatis 30  
 in Hispania ordines militares certo modo testari possunt ibid.

## Pacta.

pactum quid? II, 224  
 consensum requirit spontaneum ibid.  
 nec non voluntatem et intellectum 225  
 qui non consentire, ille nec pacisci potest 225  
 simulatio, dissimulatio, dolus, vis iniusta, metus, error abesse debent 226 sq.  
 de rebus priuati arbitrii tantum pacisci licet 228  
 nec pactum ius tertii laedat ibid.  
 simulatus actus nequidem utroque consentiente valet 229  
 suspecta conuentio quid 230  
 in multis pactis dissimulata fraus latet 232  
 suspicionis indicium, si pacto inualido addatur iuramentum 233  
 dissentit tamen ius canon. quod hoc iuramentum seruari vult ibid.  
 iuramentum conuentionem cum prodigo initam reddit suspectam 234  
 adiectio iuramenti alienationi fundi dotalis suspicionem arguit 235  
 suspectum est pactum de SC. Maced. renunciatione iurato facienda 236 sq.  
 it. quo maiores vsurae promittuntur 238.  
 variae fraudes hac in re recensentur 238 sq.  
 si creditor debitori merces carius vendit 240  
 pactum de retrouendendo iure canon. suspectum 241. et suo modo etiam num ibid.  
 suspecta venditio fructuum in herbis 292  
 non tamen I. R. ibid.  
 pactum quo Iudaei bona sub Christianorum nomine emunt est suspectum 243  
 dos

# INDEX REALIS.

dos interdu in fraudem creditorum au-  
cta dicitur 11, 243  
donationes inter V. et V. non valent 245.  
suspectum pactum venditionis pro vi-  
liori pretio ibid. remissio pretii ib.  
societas donationis causa contracta ib.  
donationis color ibid. et 249  
I. R. fideicommissaria heredis institutio  
suspecta 245  
quod tamen hodie rarius occurrit 246  
interdu per simulationem fideicommissa  
familiae alienantur 247  
remissio pignoris aniam praebet suspi-  
cioni 247  
alienatio bonorum rei laesae maiestatis  
in fraudem fisci fit 248  
venditio iurium et actionum non facien-  
da contra L. Anast. 248 sq.  
fingitur datio in solutum 250  
fideiussor non debet plus a debitore pe-  
tere quam ipse creditor soluit 250  
suspectum pactum de non praestanda  
evictione 251  
cessio nominis a Iudaeis contracta in  
Christianum illicita 252. secus est,  
si illud a Christianis Iudaeo cessum ibid.  
hoc interdum factum esse fingitur ib.  
Ius I. R. non I. G. prohibiti 252  
simulatur, ac si pecunia lusu perditam  
tuo data, vel litterae cambiales etiam  
dantur 253  
transactio super pecunia lusu perditam  
suspecta est ibid.  
venditiones et alia quaedam negotia pro-  
hibita 253 sq.  
de interpretatione pactorum ambiguo-  
rum et obcurorum. vid. *Interpretatio.*  
*Pactum commissorium.*  
prudenter a conductore adiicitur contra-  
ctui locat. conduct. 111, 485  
*Pacta dotalia.*  
quatenus de successione coniugum dispo-  
nunt, vnice ex iure Germanico inter-  
pretanda IV, 668 sq.  
differunt pacta dotalia Romanorum et  
Germanorum 670  
germanica etiam successionem coniugum  
disponunt 671  
Tom. VI.

quae dispositio iure Romano reprobata  
672 sq.  
praesertim quod lege publica deferre-  
batur successio, non nisi publica auctori-  
te immutanda 674. non pactis, quod  
ne quidem fiebat in testamento per  
aes et libram 671  
speciatim id cautum de pactis coniugum  
successoris 676. quod ex variis legi-  
bus evincitur 677  
Germani tamen eiusmodi pacta admi-  
rant 678  
quod ex singulari fide Germanis culta de-  
riandum 679  
rationes diversae Germanorum in pactis  
successoris servandis 679 sq.  
dicta sunt haec pacta traditiones, datio-  
nes, donationes 680  
valida ergo pacta successoria coniugum  
681  
licet pacta dotalia dicantur, admodum ta-  
men differunt a pactis dotalibus Ro-  
manorum 682  
probata sunt legibus antiquis Germano-  
rum 682 sq.  
consentiant quoque plurimi interpretes  
684 sq. dissidentes vero frustra ad  
usum iuris Romani subsidiarium proco-  
cant 687 sq.  
exempla pactorum illustrium 688  
vniuersa successio feudalis pactitia 690  
quod etiam de simultanea inueltura di-  
cendum 691  
pacta ergo successoria omnia sunt regu-  
lariter valida, non tantum quaedam  
eorum species 692  
diuiduntur in pacta dotalia simplicia et  
mixta 693  
principium cognoscendi utramque spe-  
ciem 694. vera ratio ea indagan-  
di 697  
simplicia interpretibus dicuntur irrevoca-  
bilia 698  
mixta vero consentur reuocabilia ibid.  
hinc quinque testes requirunt, eadem-  
que Falcidia subiciunt 699  
mixta plerumque ex mortis causa dona-  
tione explicari solent 700  
Fff ff sed

# INDEX REALIS.

sed rectius principia iuris Romani in his  
 pactis prorsus reiciuntur IV, 701 nec  
 ex mortis causa donatione explican-  
 da ibid.  
 vnice ergo ex iure germanico interpreta-  
 tanda 702. reiectis erroneis decisio-  
 nibus ex iure Romano petitis 703  
 mixta ergo ex natura pactorum sunt  
 distincte irrevocabilia 703  
 donationes mortis causa vero sunt me-  
 rum infortiorum Romanum, Germanis  
 incognitum 704. quod sententiis opti-  
 morum Ictorum firmatur 705 sqq. et  
 ex legibus provincialibus illustratur  
 708 sq.  
 ergo renuotio horum pactorum fieri ne-  
 quit, neque inter vivos, neque vltima  
 voluntate 710  
 neque etiam quinque testes necessarij  
 sunt ad pacti validitatem 711  
 successor pactitius non est singularis sed  
 vniuersalis 712  
 detractio Falcidia heredibus ab interesto  
 non competit ibid.  
 nec legitima debetor parentibus, licet  
 consultius sit, eos renunciare legiti-  
 mae 713  
 distinctio in pacta dotalia simplicia et  
 mixta non magnam habet vsum 714.  
 quatenus vtilitatem aliquam praestare  
 possit? ibid.  
 exempla horum pactorum adiiciuntur  
 715 sq.  
*Pactum de ingrediendo.*  
 contra ecclesiam debitoricem locum non  
 habet, quatenus pignus speciale con-  
 tiner 111, 57  
*Pactum remissorium.*  
 in tacito pacto remissorio nequidem ad  
 repetendum pretium emtori vlla com-  
 petit actio IV, 32  
*Pactum remissorium moro concursu.*  
 est conuentio, qua creditores se quota  
 debiti parte contentos fore declarant  
 V, 606  
 sit vel ab omnibus vel a maiore parte  
 creditorum 607  
 moralitas huius pacti ex officio pietatis  
 defumenda 608

definitur hoc pactum ex ordinatione  
 mercatoria Lipsienli V, 609  
 dolo decolori non datur beneficium  
 pacti remissorii ibid.  
 supponuntur casus fortuiti ibid.  
 qua ratione casus fortuiti probentur?  
 610  
 debitor tempore pacti remissorii solu-  
 do non existeret debet 611  
 quomodo probandum, bona debitoris  
 non sufficere 611  
 supponitur porro, creditores paciscentes  
 vel aequales vel potiores illis, qui pa-  
 ctum iniire recusant 612 sq.  
 an creditores, qui per aestum ius reale  
 nacti sunt, ad pactum remissorium co-  
 gi possint? 614. quod negatur 615  
 ineundum est a maiore parte creditorum  
 pactum de quota remittenda 615  
 maior pars creditorum pro modo debito-  
 rum, non praecise pro numero perso-  
 narum consideranda 616  
 faciendum est pactum coniunctim et in-  
 dicialiter ibid.  
 pactum remissorium cuique, etiam fide-  
 iussori, prodest. 617  
 recensentur casus, in quibus creditores  
 pacto remissorio plurimum eximantur 618  
 pactum effectum haud sortitur, si vnum  
 ex his requisitis deficiat 619  
 an creditor in concorso creditorum per  
 rem iudicatam classificatus ad ineun-  
 dum pactum remissorium cogi possit?  
 616. quod negatur 620  
 pactum remissorium consensu omnium  
 creditorum etiam post rem iudicatam  
 confici potest 621  
 creditores tamen hoc caso ad illud in-  
 eundum cogi non possunt ibid. quod  
 illustri quodam casu explicatur 622  
 debitor tempore inseruire et remisso-  
 rium pactum a creditoribus petere de-  
 bet 623. quod commodissime fit an-  
 te terminum ad liquidandum ibid.  
*Pacta resolutiva.*  
 vltus verborum directorum in iisdem  
 1, 138. non satis constat, quatenam  
 verba in iisdem adhibita 138 sq.  
 an



# INDEX REALIS.

- an ex pactis resolutiuis interdum domi-  
nion ipso iure reuertatur, vt Rei Vind.  
agl queat I, 140 sq.  
ex pacto resolutiuo contractui adiecto agi  
potest simpliciter II, 220  
*Pactum de retrouendendo.*  
colorem quemdam vsu arum habet iore-  
que canon. suspectum II, 24 t  
certis sub circumst. etiamnom suspect. ib.  
Iudaei eo vtuntur in fraudem legis 242  
*Pacta successoria.*  
sunt remedium conseruandi ius futurum  
I, 195  
antiquitas in Germ. valida I, 365. II, 423.  
valde turbata ex admixtione doctrina-  
rum I. R. I, 366  
vocata sunt fideicommissa conuentiona-  
lia 368. doctrina I. R. de fideicommissis  
inepte ad pacta successoria I. G. ad-  
plicata II, 407  
I. R. successorem pactitiam prohibet  
424. et tantum pacta inter viuos de  
rebus singulis admittit 419  
successiones pactis determinatae nollis  
momenti erant 420. nec fideicommissa  
successoria pactis expressa 421  
pacta successoria ex I. G. euicuntur, ex  
traditionibus antiquis 429. et LL.  
420 sq.  
iure Romano nulla declarantur IV, 672.  
quibus ex rationibus? 673 sq.  
improbata inde praesertim, quod lege  
publica deferebatur successio, adeo-  
que publica auctoritate immutanda  
674  
non ergo pactis immutabatur, quod ne  
quidem fiebat in testamento per aes  
et libram 675  
speciatim id cautum de pactis successoriis  
coniugum 676  
Germani tamen eiusmodi pacta admi-  
sunt 678  
good ex singulari fide Germanis culta de-  
riuum 679  
rationes diuersae Germanorum in pactis  
successoris seroandis 679 sq.  
pacta ergo successoria omnia regulariter  
valida sunt, non tantum quaedam eo-  
rum species 692  
coniugum ex vsu iuris testamentarii  
Rom. ex donat. mort. causa expli-  
cata II, 406  
*Ius ex pacto serui quaesitum.*  
I. N. omnia alteri ius perfectum ex con-  
tractu tertii adquiri potest II, 261  
quod ex natura cognationis naturalis f.  
socialitatis probatur ibid.  
de acceptato promisso, vt alteri detur  
vel fiat 264  
de promissione in nomen tertii collata  
deficiente mandato 265  
Pufendorfii et Thomassii discrepantes  
sententiae hac de re percerentur  
267 sq.  
I. R. antiquo nemo tertio stipulari pote-  
rat 271 sq.  
quod ad omnia pacta extendebatur 272  
rationem in eo collocabatur, quod per  
extraneam personam nihil acquirere-  
tor 273 sq.  
hinc nec pignoris obligatio tertio acqui-  
rebat 274  
in mutuo tamen ob vtilitatem commercio-  
rum exceptio facta 275 sq.  
pupillo per totorem obligatio adquiri  
non poterat 277  
hinc pupillos tutore auctore sibi directo  
ex suo contractu acquirebat ibid.  
nec mandanti per mandatarium 278  
nec socios per socium obligationem ad-  
quirebat 279  
hinc iura stipulantis in tertium transfe-  
renda 280  
nec deponens aut commodans nec ad-  
iectus, emtor aut creditor 280 sq.  
nemo etiam ex contractu alterius obli-  
gatur 282  
hinc ex contractu nostro nemo ius perfe-  
ctum, nec obligationem ipso iure ad-  
quirebat vt contra tertium agere pos-  
set 283  
Praetores tamen exercitorem ex contra-  
ctu magistri nauis, mercatorem ex  
contractu insitoris, dominum ex con-  
tracto serui in peculio obligari volue-  
runt 285  
F f f f f 2 regulam

# INDEX REALIS.

regulam tamen quod nemo alteri pacisci  
 queat, intactam reliquerunt 11, 286  
 quidam tamen putarunt, ex iure prae-  
 torio domino ex contractu institutoris  
 dandam actionem 287. quod alii  
 ad evidentem necessitatem adstrinxerunt  
 288  
 Imp. ob ingentes cessionum difficultates  
 iis quorum nomine contractus ini-  
 tus plenius prospexerunt 289  
 hinc D. Pius actionem vtilem concessit  
 290  
 hinc ex contractu emtionis a procuratore  
 inito ob manifestam voluntatem do-  
 minus sine cessione vtili actione age-  
 bat 291  
 etiam si reclamante procuratore, modo ut  
 mandatarius egerit in re l. causa do-  
 mini 292 sq.  
 actio vtilis nullam cessionem in iure de-  
 siderabat et inito contrahente institui  
 poterat 293 sq.  
 etiam ex contractu extranei s. qui ex  
 mandato non egit, in fauorem tertii,  
 inito vtilis actio datur 295 sqq.  
 hinc iure nouo efficaciter quis tertio pa-  
 cisci potest, nisi stipulator ob deficiens  
 interesse ius agendi sibi adquirere non  
 poterit 298  
 iure canon. haud dispositum adquisitio-  
 nem tertio faciendam interuentu pu-  
 blicae personae fieri oportere 299 sq.  
 porius rem omnem in medio relin-  
 quit, et tantum cautionis gratia per-  
 sonae publicae interuentum requirit  
 302 sq.  
 dubia ergo iuris canon. sententia 303  
 certiores tamen Germaniae mores, ib.  
 Germani enim fidem sancte colentes non  
 distinguunt, sibi quis an alii stipulatus  
 fuerit 304  
 eaque in re fere omnes Icti conveniunt  
 304 sqq.  
 vsus huius doctrinae in feudalibus doce-  
 tur 307 sq.  
*Pactorum obligatio.*  
 Rom. pactis nudis obligationem non tri-  
 buebant 11, 35

secus ex German. iurisprudentia anti-  
 qua 11, 35  
 fundamentum pactorum iuris Nat. est  
 consensus 36  
 nec ius praeforum extirpauit diuisionem  
 in pacta et contractus ib.  
 etiamnum iure hodierno solo consensu  
 nituntur pacta 37  
*Pagani.*  
 a coemeteriorum communione excludun-  
 tur 11, 1068. Praxis Protestantium ib.  
*Panis coniuratus.*  
 probatio spuria olim per panem coniu-  
 ratum edita 11, 187. vid. *Ordasia di-  
 vina et Probationes spuriae.*  
*Papa.*  
 de eius imperio maiori 1, 986. vniuer-  
 sali et eminenti 11, 67. not. f.  
 nullum. habet arbitrium in causis gen-  
 tium litigiosis 11, 3  
 sub colore tamen peccati illud adfecta-  
 vit, et in temporalia sibi iudicium ad-  
 seruit 4  
 Papa dominium directum S. R. I. sibi falso  
 tribuit 868  
 nec beneficiorum eccles. Germ. domi-  
 nium ob Concordata N. G. sibi vindica-  
 re potest ibid.  
 Papae consensus ad collationem feudo-  
 rum ab episcopis faciendam non ne-  
 cessarius 869  
 Urbanus VIII. concessionem feudorum  
 eccles. a. 1625 sine effectu prohibuit  
 886  
 Gregorius VII. omnia regna sibi subie-  
 cta fuisse mentiebatur 977  
 hinc in signum subiectionis censum a sin-  
 gulis exegit 978 sqq.  
 similiter ecclesiae et monasteria censum  
 subiectionis praestiterunt ob liberta-  
 tem ab episcoporum iurisdic. et sin-  
 gularem protectionem 984  
 hic census solutus Papae sine Simonia  
 986  
 lites de exercitio iurisdictionis papalis et  
 iuris appellandi ad Pontificem 735 sq.  
 priuilegiis ab Imp. Christianis datis valde  
 abusus 11, 66  
 origo

# INDEX REALIS.

origo et arcana primatus Rom. III, 67  
beneficia clericorum auxit, eademque in  
iure canon. expressit 68  
et contrarias consuetudines annollauit 69  
apud Papam clerici habent forum priuilegiatum 79  
delatio causarum ad sedem Rom. notatur ibid. pro iudice vniuersali habetur 80  
origo adpellationem ad Papam 86  
ab illo adpellari nequit 87  
adpellatio ad Papam melius informandum ibid.  
Praelatis obaeratis redditus ex beneficiis vacantibus concedere potest 140sq.  
redditus vacantes sibi ipsi reſeruat 141.  
an etiam in Germania post Concordata 142

## *Parei curiae.*

iudicant in feudis eccles. si inter dominum vassalli et vassallum lis oriatur II, 920

## *Paroemiae.*

de earum variis compilatoribus praesertim Hettio et Pistorio I, 691

## *Parricidium.*

atrocitas parricidii VI, 374  
variis poenis coercetur ibid. 375

## *Parui.*

antequam edatur, portio viscerum mulierum I, 18  
de tempore partus legitimi, praesertim septimestri 880

## *Pastores.*

ecclesiarum ruralium et vrbanaŕum proprie non sunt ministri Principis, in sensu stricto III, 740  
bene tamen sacerdotes aulici, quod ex antiquitate illuſtratur 741

## *Pater.*

patris potestas in necandis liberis tum in ventre tum iam natis VI, 389  
tum intuitu recens natorum ibid.  
patres intuitu liberorum magistratus domestici erant 390  
iure magistratus agere debebant ex iuris sententia 391  
cauſa cognita 391

pater potestate sua impune abuti poterat VI, 391  
quod tamen improbatum ibid.  
pater liberos sine cauſa impune exheredabat 392  
quod tempore Ciceronis pedetentim mutatum ibid.  
inde quoque ius vitae et necis legibus circumſcribi coepit ibid.  
tempore Traiani, Hadriani et Antonini 393

pater temere occidens filium ex lege Cornelia non Pompeia tenebatur ibid.  
patres liberos magistratui oſſerebant 394

## *Patres.*

qui vocentur apud Rom. I, 960  
eorum officium et maiestas ibid.

## *Patria poſſeſſas.*

ex XII Tabb. ius liberos occidendi et exheredandi compleſtebatur I, 238  
eius rigor antiquus ter vendendi filium 915  
per totam vitam durabat ibid.  
I Germ. etiam matri competit 937  
plerique tamen effectus P. P. ciuilibus recepti ibid.

## *Patrini.*

circa horum numerum licita omnino est Principis diſpenſatio I, 584sq.

## *Patronatus ius.*

ſi Pfarrlehen, quatenus ad feuda eccles. reſerri queat II, 853  
ius canon. illud rebus ſpiritualibus accenſet 854  
nomine der geiſtlichen Gerichte ius patronatus deuotari, vulgo, ſed perperam, contenditur ibid.

## *Patroni eccleſiarum.*

pro futuro praeiudicio auertendo appellare poſſunt I, 201  
habent ius arma et inſignia in patronata eccleſia ſuſpendendi 322  
ſi patronus mutuum pro eccleſia contraxit, verſio probanda III, 46  
olim exercebant ius cuſtodiae vacantis beneficii II, 961  
quod tandem iure decretalium improbatum 963sq.  
ſaepe

# INDEX REALIS.

saepe census ecclesiarum a se fundatis im-  
posuerunt II, 994

apud Protestantos habent curam coeme-  
teriorum 1030

patroni ecclesiarum ruralis sibi curam coeme-  
teriorum vindicant et noua exstruere  
possunt 1033. ut tamen haec erectio  
in nemini praesudicium vergat 1034

quatenus laicum publicum indicere pos-  
sint ob sanus domesticum 1123

de litibus clericorum non cognoscunt  
III, 93

## Pauperes.

quinam reuera pauperes dicendi debi-  
tores III, 178

paupertas an eximat creditorem a litte-  
ris respiratoriis 190

## Pax Osuabrug.

Sanctio pragmatica appellatur I, 462. prae-  
sertim cum salutis et tranquillitatis  
caussa lata sit et perpetuo seruanda 463

functione poenali munita et R. I. infer-  
ta 464 sq.

eius interpretatio soli Imperatori non  
competit 465

## Pax publica.

de crimine fractae P. P. vtrumque supre-  
mum tribunal statuit I, 1021

## Pax religiosa.

huic vim Sancti Pragm. frustra denega-  
runt Icti Dillingenses I, 458. quo-  
rum argumenta refelluntur 459 sq.

non meram continet gratiosam toleran-  
tiam 460

in I. P. O. sancte et iniuriabiliter seruari  
iubetur 461

contra pacem religiosam exceptio merus  
iniustus inepte mouetur V, 868

falsum est, quod metu iniusto sit extor-  
ta 869 sq.

absurdum est, eam impugnare, quia Pro-  
testantibus, tamquam haereticis fides  
non sit habenda 872

inanis Pontificis protestatio ob non adhi-  
bitum eius consensum 873

Catholici tamen variis occasionibus pa-  
cem religiosam violarunt 875

hinc foedus defensuum Halae Sueuorum  
initum et bellum germanicum 876

hoc ipso Protestantium status naturalis  
incipiebat, finitus per Pacem West-  
phalicam V, 877

inanes protestationes Pontificis et priua-  
torum contra Pacem Westphalicam  
878 sq.

firma est pacis formula, nec exceptio  
metus eliditur 880

## Peculium quasi castrense.

ad illud refertur, quidquid officio sacro  
adquisitum est V, 32

non ergo aliunde adquisita ibid.

nec contrarium a Iustiniano N. 123. c. 9.  
dispositum 33

## Pecunia religiosa.

quatenus in pecunia religiosa sacrile-  
gium committi poterit VI, 441

ita dicebatur, quidquid in tutelam monu-  
menti cedebat ibid.

non tamen ornamenta cum cadaueribus  
sepulta, quod prohibetur 443

nec haec ornamenta cadauerum simul  
condita religiosa fiebant, quamuis eo-  
rum spoliis grauissime coereretur ib.

res profana ex loco sacro ablata non fa-  
cit sacrilegium, licet hae res tutelae  
templorum commissae essent 444

cf. *Sacrilegium*.

## Pedules.

indumenti genus, monachis olim vsta-  
tum II, 991

## Pensio.

pensiones annuae ex mera gratia con-  
stituuntur, salarium pro compensatio-  
ne officii III, 577

ab his ad salaria consequentia non da-  
cenda 624

## Persuasio.

nuda atque inductio ad contractum in-  
eundum nihil periculi in persuaden-  
tem transfert IV, 54

obligatur tamen persuadens, si promissio  
de securitate accesserit ibid. v

## Pertinentia.

regula interpretationis [de pertinentiis  
venditis II, 400

ius reuniendi pertinentias an praescri-  
ptioni obnoxium sit? V, 362

Pestis.

# INDEX REALIS.

*Pestis.*  
huius tempus est causa iustitii sumti II, 138

*Pfundschilling.*  
quid? III, 851

*Philosophia ICror. Stoica.*  
I, 15. eius usus in definitionibus iuris 16. in doctrina de partu nondum edito 18. in definitione iustitiae 18. 19. in definitione iurisprudentiali 19. 20. in autochiria 20

*Piae causae.*  
piae causae nomine quid comprehendatur? V, 208  
ad eas praecipue referuntur ecclesiae, quarum bona olim bona pauperum dicebantur 209  
huc etiam pertinent hospitalia 210. lytra captiuorum ibid.  
legata pro redemptione animae huc etiam relata 211  
itemque legatum libertatis, quia datio libertatis plerumque pro anima fiebat 211  
stipendia, scholae, academiae 212  
itemque monasteria ibid.  
similiter quae conversioni infidelium destinantur 213  
huc etiam pertinent legata ob publicam utilitatem relicta 213  
fons privilegiorum piarum causarum 214. multa earum privilegia sunt erronea ibid.  
quatenus vera sit regula: legata ad pias causas esse favorabilia 215

*Pia corpora.*  
pari cum ecclesia iure fruuntur III, 6  
hinc ipsorum nomina etiam eodem cum ecclesiis iure censentur ibid.  
in Saxonia vrsae ecclesiae vna cum sorte in concursu debentur 32. quod etiam circa pia corpora locum habet 33 sq.  
an litteris respiratoriis eximenda 192

*Pignoratitio Imperii.*  
in I. P. O. relictio pignorationum Imperii prohibita III, 873  
quod ad hypothecas non pertinet 874

*Pignus.*  
eius remissio ansam praebet suspicioni II, 247  
eius obligatio tertio ex I. R. sententia non acquirebatur 274  
ad pignus litterae respiratoriae extendi nequeunt III, 190

*Pignoris et hypothecae ius idem.*  
non recte, quae in quibusdam conveniunt, pro iisdem habentur III, 803  
diversa pignoris et hypothecae acceptio 804. 940 sq. pignus traditur creditori, hypotheca non item ibid.  
pignus et hypotheca manet in bonis debitoris, in utroque tamen casu quaedam alienatio fit 805  
utrumque ius tertio cedi potest ib.  
in neutro ius retractus locum habet 806  
cum in securitatem debiti dentur, eius existentia utrobique requiritur ib.  
consensus in utroque recessarius 807 sq.  
qui pignus contrahere nequit, nec hypothecam constituere potest 809  
pignus et hypotheca ab iisdem personis acquiri potest 810  
in obiecto conveniunt 811. hinc pignus et hypotheca debet esse in commercio et potestate debitoris ibid.  
an Servitutes P. V. possint in pignus dari et hypothecam 812 sq. an res dotales immobiles 814 sq.  
in modo constituendi conveniunt, utrumque enim per actum inter vivos vel per ultimam voluntatem constituitur III, 815 sqq. Indeterminate promissa magis pactum de constituendo pignore vel hypotheca quam ipsum pignus est 817 sq.  
conveniunt in modis tollendi 818  
hi modi reconferuntur 819 sq.  
an rei mutatio utrumque aequaliter perimat 821  
an praescriptio in utroque iure aequaliter locum habeat 821 sq.  
conveniunt ratione distractionis 823 sq.  
nec alienationi per pactum renunciari potest 824  
in

# INDEX REALIS.

in modo distrahendi quoque conueniunt

III, 824 sqq.

natura pignoris et hypothecae per varia

pacla mutari potest 827. exponitur

a) de pacto, vt pignoris interitus de-

bitorem liberet 827. b) vt creditor

ex pensionibus pignoris creditum reci-

piat ibid. c) vt creditor debitum

soluens pignus habeat emtum 828.

d) vt liceat debitori reddere pecuniam

et pignus recipere ibid. e) ne liceat

debitori pignus vel hypoth. vendere

ibid. f) lex commissoria illicita ibid.

g) pactum de cedendo pignore vel hypo-

th. l. cessione hypothecae 829 sq.

in effectibus quoque per plurima conue-

niant 830 sq.

pleraque hae conuenientiae etiam ad

materias feudales adplicari possunt

833

quoad feuda Imperii idem obtinet 835.

liberior tamen hac in re Statutum

potestas quam vassallorum 836

conueniunt etiam in fideicommissis fa-

miliae 837. vtrumque in his valet

ex l. R. 837 sqq. an etiam moribus

Germ. 840

*Pignoris et hypothecae differentiae.*

pignus olim tantum in re mobili consti-

taebatur 843 (941)

res immobiles pignori commode tradi

posse non credebatur ibid.

hinc fiducia adhibetur in rebus immo-

bilibus obligandis 844

hypotheca in rebus immobilibus consti-

tuta ibid.

hypotheca non in ratione naturali fuit

data et ex iuris ciuilibus dispositione or-

ta 845

pignoris autem constitutio ex ratione na-

turali deriuanda 846

pignus princeps tollere nequit, bene ta-

men hypothecam 847

pignus sua natura est contractus realis;

hypotheca autem pactum praetorium

848 sq.

in pignore vera possessio in creditorem

transfertur 849. non item in hypotheca,

vbi debitor possessionem retinet ib.

in Germania creditor pignoris habet ius

quoddam domini vtilis III, 850. hinc

1 Cui illud magis emtionem cum pacto

de retrohendendo quam pignus dixe-

runt 851 sq.

sunt qui hypothecam acquirere possunt,

pignus non item 853 sq.

hypotheca solo consensu, pignus rei tra-

ditione constituitur 855 sq.

hypotheca etiam ex tacita voluntate con-

stituitur, pignus non item 857

ratione obiecti differunt 858. pignori

dari possunt praesentia, minime futura

et ne praesentia quidem omnia ibid.

in hypotheca fecus 859

in re eccl. hypotheca constitui potest

pignus non item 860. idem obtinet

in instrumentis rusticis ibid.

in feudalibus bonis etiam discrimen est

inter pignus et hypothecam 861. nam

sine consensu domini feudum oppigno-

rans feloniam committit 862. non

item qui hypothecam constituit ibid.

inde illustrantur textus obscuri 863 sq.

creditor pignus reddens debitum remi-

sisse censetur 864. quod ex restitui-

one rei per hypothecam obligatae ar-

gui nequit 865

lex constituit hypothecam tacitam non

pignus 866

effectus primarii possessionis pignoris in

hypotheca cessant 866. cretor est

verus possessor et habet effectus ciuilibus

possessionis 867

pignori adicitur pactum antichreticum

868. vi huius debitor dominium di-

rectum, creditor vtile uancificitur 869

etiam possessor antichreticus habet paria

cum domino iura de l. R. 870

hypotheca incipit a tempore, quo con-

tracta obligatio 871. pignus a tra-

ditione 872

non semper a pignore ad hypothecam

valet consequentia 873

dantur pignora quae reui non possunt,

quod hypothecis adplicari nequit 873.

illustratur hoc pignorationibus impe-

rii 873 sq.

ius

# INDEX REALIS:

- ius retinendi pignori cohaeret, non hypothecae III, 875  
 pignus et hypotheca differunt ratione distractionis 875 sq.  
 alios effectus producit pignus, alios hypotheca 877 sq.  
 differunt denique ratione exceptionis excussionis 879 sq.  
*Pignoris venditio.*  
 usus pacti de praestanda euictione in venditione pignoris IV, 49  
*Pignus speciale.*  
 mutuum ecclesiae cum constitutione pignoris specialis non est validum, nisi obseruatis legitimis sollempnibus III, 39  
 hinc pactum de ingrediendo contra ecclesiam non valet, quatenus pignus speciale continet 57  
*Piratae.*  
 piratarum depredatio ad casus fortuitos referri debet III, 289  
*Plebii.*  
 eorum ordo quando ortus in Germ. II, 338  
 unde ad nobilitatem et praedia nobilia peruenerint 332  
*Poenae.*  
 poenarum utilitas magis se exserit circa delicta futura quam iam perpetrata VI, 261  
 poenas calumniatorum luit, qui temere accusat 312  
 poenae non indicantium mercés vestigalibus obnoxias 316  
*Poenae sine crimine.*  
 poena ex accidente sine crimine infligi potest VI, 482  
 an ex poenae inflictione criminis existens necessario probetur? 483.  
 quod limitatur ibid.  
 regulariter delicti veritas ex poena probatur 484. contraria argumenta confutantur 485  
 non semper tamen poena euincitur crimen 486. veluti 1) si acta iudicialia fuerint falsa ibid.  
 vel 2) si sententia ex praecipitante adfectu vel odio facta ibid. sententia dubia  
 Tom. VI.  
 rior non statim exsequutioni danda VI, 487. quod ad lanienam Parisinam applicatur 487  
 3) quando potentioris odium praeuuleret 488  
 4) quando per viam processus clericalis proceditur 489 h. e. si sub praetextu notorii quis ad supplicium rapiatur 489  
 5) ex intentione iurisdictionem concessam in usum deducendi 490. quod non in suppliciis tantum, sed et in multis obtinet 491  
 6) ob imperitiam iudicis in criminalibus ibid. praesumptio poenae iusti nihil efficit 462. quod exemplis illustratur 493  
 innocentes saepe ex imputata magia combustii 495  
 idem adparet ex poena haereticorum 496. haereticis crimen esse negatur 497. iniquitas poenarum in haereticos ostenditur 498. huc referri possunt martyres innocenter occisi 499  
 vulgus semper credit, punitum esse nocentem 500  
 variis tamen modis innocentia probari potest 501. semper ergo permittenda innocentiae deductio 502. quo casu ipsi restitutione in integrum succurritur 503. et restitutione samae 503  
 bona quoque innocentia probata restituenda sunt 504  
 innocens etiam recipit iura commerciorum, testamentorum et contractuum, saluis tamen oneribus 505  
 non tamen pro martyre politico habendus est innocens etiam plenissime restitutus ibid.  
 iudicia poena pro diversitate doli vel culpae differunt 506. quae tamen poenae ad principem non sunt adplicandae 507  
 poenalis obligatio morte puniti expirat 508  
 per accidens tamen ad alios quoque transire videtur, veluti nascendi conditione 508. ex ratione societatis civilis 509  
 Ggg 88

# INDEX REALIS.

civilis VI, 509. vel ex ratione civili  
 aut canonica ibid.  
 criminales poenae, quoad bona, heredes  
 adfigere possunt 510  
 ob criminis atrocitatem interdum liberi  
 licet innocentes puniuntur 510. quod  
 in laesa maiestate obtinet 511  
 in seditione exorta saepe quis sine am-  
 bagibus processuum punitur 512  
*Poenae delictorum cf. Homicidium.*  
 LL. humanis praescriptae a principibus  
 temperari possunt 1, 560  
*Poenitentia.*  
 nondum restituti olim carebant ecclesia-  
 stica sepultura ex decreto Rom. eccle-  
 siae 11, 1057  
 aliae ecclesiae tamen mitiores erant,  
 quam sententiam Innocentius III. re-  
 cepit 1058  
*Poenitentia.*  
 status tristissimus poenitentiae externae  
 macatus est, cum in locum eius expe-  
 ditiones cruciatorum sufficerentur  
 1, 312sq. nec postea antiquus status  
 reduci potuit 314  
*Poenitentia ecclesiastica.*  
 praecipue consistit in deprecatione publi-  
 ca scortatorum et adulterorum 1, 1587  
 ut poena publica arbitrio Principum  
 subest ibid.  
*Polygamia.*  
 cur olim Iudaeis et in Oriente licita?  
 1, 277  
*Pontifices.*  
 magna sacerdotum apud veteres gentes  
 auctoritas 111, 61  
 insignis haec fuit apud Romanos 62  
 hinc Pontifices fere omnibus negotiis ci-  
 vilibus intererant ibid.  
*Populus.*  
 haec appellatio olim ingenuos comple-  
 ctabatur 1, 331  
*Possiones.*  
 ortae ex interrogatoriis actionum anti-  
 quis 11, 83  
 etiamnum servantur in Saxonia, ducatu  
 Magdeb. et alibi 84sq.  
 reorum ineptas vel otiosas iudex ex offi-  
 cio rescit 656

*Possessio.*  
 in pignore vera possessio in creditorem  
 transfertur 111, 849  
 non item in hypotheca, ubi debitor posses-  
 sionem retinet ibid.  
 effectus primarii possessionis pignoris in  
 hypotheca cessant 866  
 creditor pignoris est verus possessor et  
 habet effectus civilis possessionis 867  
 possessor antichreticus habet paria cum  
 domino iura de 1. R. 870sq.  
*Possessorium.*  
 eius cumulationem cum petitorio Marti-  
 nus glossator introduxit 1, 704  
 in eo iuramento suppletorio locum relin-  
 quunt in causa etiam ardua et magni  
 praedicii 11, 719  
 quod tamen arbitrio iudicis relinquen-  
 dum, tum possessorium pro re parvi  
 praedicii non semper habendum 720  
*Possessorium ordinarium.*  
 origo possessorii ordinarii et summarii ex  
 iure Romano haud deriuanda V, 637  
 an ex iure canonico petenda? 638  
 differentia ordinarii a summario 639  
 interdicta retinendae possessionis duo  
 apud Romanos: uti possidetis et utrobi  
 ibid. quid sit retinere possessionem?  
 640  
 cui competat interdictum uti possidetis  
 641. quid in eo probandum? 642  
 quatenus hoc interdictum heredi detur  
 et contra heredem? 643  
 exceptio domini opponi nequit 644  
 actor petere potest cautionem de non  
 amplius turbando 645  
*Possessorium summarissimum.*  
 norma et fundamentum possessorii sum-  
 marissimi V, 647  
 origo eius in Germania, in primis in  
 Camera ibid.  
 definitio huius remedii 648  
 quid in Camera institutum requirat? 649  
 recte quoque a Statibus Imperii introda-  
 ctum 649  
 termini constitutionis cameralis in quo-  
 nam consistant 650  
 quando possessio dubia? ibid.  
 periculum



# INDEX REALIS.

periculum armorum non vanum esse debet V, 651

libellus in hoc iudicio non requiritur 652

hoc possessorium cuiuslibet datur detentori, etiamsi possessionem vnus tantum hebdomadis habuerit 653

supplicationem sequitur mandatum 654

exceptio sub-et obreptionis hic obici potest ibid.

testes iurati debent esse 655

non tamen valet exceptio contra illos, nec interrogatoria locum habent ibid.

instrumenta in possessorio omnino admittere 655

reprobato tamen reo in primo termino indulgenda 656

quomodo sententia concipienda 657

quid dicendum, si tertius interueniat? 658

a remedio possessorio summarissimo non appellatur 658 sq.

## Practici. Praxis.

bellum inter theoreticos et practicos I, 372

practici regnum in foro sibi vindicant ib. pragmatici iuris incerti auctores 380

eorum iurisprudentia spectrum et monstrum dici potest 382

ipsorum praesidia ex I. R. processu et sententia in praxi receptis penita enervantur 383 sqq.

vera ratio unionem theoriae cum praxi reducendi 388 sq.

## Praeceptum.

in medio aevo, praesertim in Capitulis idem quod Sanctio Pragmatica I, 447 sq.

eadem ipsorum quae S. P. sanctitas 448. interdum hoc nomine constitutiones Principum vel Capitularia denotantur 449

conuenientia eorum cum S. P. 450 sq.

## Practia.

praedium quid VI, 468

quid sub se comprehendat ibid.

Praedium Rusticum quid, eiusque partes vnde cognoscantur ibid.

iure R. antiquo magnum discrimen inter P. R. et Vrb. III, 464

rustica erant res mancipi, urbanae res nec mancipi III, 465

iure R. recentiori sublata haec differentia, in locatione tamen et pignore quoddam discrimen mansit ibid.

## Prædium.

rusticum seruitutis obnoxium praesumitur I, 797 sq.

## Præfatus.

mulieres, quae? II, 1094. cantui lugubri praerant 1095

## Præiudicium.

quid II, 725 sq.

apud Romanos vel ad praeteritum vel futurum tempus referebatur V, 709

hinc praediudicatum vel praediudicandum significabat ibid.

alia praediudiciorum significatio 710

causa quae ingens praediudicium adlatum censetur, ardua dicitur II, 695

praediudicium graue oritur 1) ex conditione personae eiusque statu ibid.

2) ex bonorum iactura, loco, adfectione peculiari, damno irreparabili, et ratione conscientiae 696 sq.

multum tamen hac in re arbitrio iudicis committi oportet 697 sq.

## Prælati.

eorum vicarii vnde orti I, 317

ad generales vicarios constituendos ab Innocentio III. inducti ibid.

olim per sceptrum, interdum tamen etiam per vexilla inuestiebantur 341

## Prælectio.

prælectio introducta ad cauendum II, 312

continet recitationem actus, et explanationem eorum quae ex simplici relatione non a quouis intelligi possunt 312

supponit instrumentum ab alio scriptum 313

facienda iis, quos negotium concernit 314

quando necessaria? 315

damnanda, quoties praediudicium alteri inde inferitur 316. hinc libri improbatæ et prohibita electionis non praelegendi 317

si scriptura probationis gratia contractui ad-

Ggg gg 2

# INDEX REALIS.

adfecta, ab aliis confecta, praelectio de-  
sideratur, siue contrahentes sint periti  
f. imperiti litterarum 11, 322 sq.  
cautelae loco hinc subscriptioni praemi-  
tenda confessio subscribentis, factam  
esse praelectionem 324  
quod etiam ex l. R. probatur 325 lqq.  
de praelectione scripturae declarationis  
vim habentis 328 sq.  
si scriptura substantiale requisitum con-  
tractus est, praelectionem eo magis  
exigit 330. quod exemplo Litt. Oblig.  
illustratur 331  
explicanda scriptura, quae partibus in-  
cognita continet 333  
notatur huius requisiti defectus in man-  
datis procuratorum 333 lqq.  
hinc ex mandato non explicato obliga-  
tio non oritur 335 lqq.  
certioratio in omnibus contractibus ne-  
cessaria 337. in renunciatione iurium  
hoc plerique negant ibid. sed falso,  
cum negotia civilia non nisi vera et  
certa scientia perfici possint, vt sub-  
sistant 339  
penes imperitos latinae exceptionum  
renunciationes omittendae et ger-  
manicae substituendae 340  
Sct. Vellei, renunciatio desiderat certio-  
rationem 341 sq.  
an iuramentum habeat vim certioratio-  
nis 342  
quid efficiat iuramentum de contractu  
seruando? 343. iuramento indubiam rei  
notitiam habere debet 344  
iure canon. omnia iuramenta seruanda,  
quod tamen ad incognita trahi non  
potest 345  
iurata exceptionem renunciatio nihil no-  
cet, si certioratio non antecesserit 345  
nec iure canon. iuramentum ignorant  
nocet 346  
iuramentum religionis non inspectis li-  
bris symbolicis non valet 347  
hoc iurans absque crimine perituri ab  
articulis de quorum veritate conscien-  
tia non conuictus est recedit 348 lqq.  
clausulae contractuum non praelectae  
non obligant 352

charta blanca non obligat, nisi ex prae-  
lectione adpareat, eam secundum  
voluntatem subscribentis conceptam  
11, 333  
hinc blanquetum alicui datum non habet  
vim mandati, nisi quatenus ea quae  
inserta sunt, mandanti cognita et  
intellecta sunt 354 sq.  
ex scriptura non praelecta exsequotius  
agi nequit, cum instrumentum liqui-  
dum non sit 355  
omnis recognitio ad manum et contenta  
pertinet 356  
quatenus hoc ab imperito litterarum ob-  
tineri queat 356 sq.  
semper ab abstrusis iuris terminis absti-  
nendum 357 lqq.  
pro instrumenti veritate militat prae-  
sumptio 359. hinc qui in scriptura pa-  
ctis probationis gratia adueniente se  
fundat, fundatam habet intentionem  
359  
omissam ergo esse praelectionem, ab ad-  
legante probandum 360  
certioratio autem personis ios ignorantibus  
facta non praesumitur, cum res  
facti sit 361  
nec impossibilis est haec negatinae pro-  
batio 362  
ignorantia contentorum iuramento pro-  
banda ibid.  
defectus praelectionis probandus in scri-  
pturis ad essentiam contractuum non  
pertinentibus 363  
nec non in scripturis ad eius essentiam  
pertinentibus 364

## Præpositi.

a Principe dependet III, 739

## Præscriptio.

magna olim differentia inter prae-  
scriptionem et vsucapionem V, 339  
vsucapio olim annalis et biennis ibid.  
obiectum vsucapionis restrictum 340.  
differentia eius a praecriptione ibid.  
vsucapio tantum ius priuatum tangebatur  
ibid.  
præscriptio postea latius extensa et cum  
vsucapione confusa 341  
immo-

# INDEX REALIS.

immemorale tempus non facit praescrip-  
tionem V, 342  
vis temporis immemoralis illustratur 343  
praesumitur titulus ex vetustate 344  
quod tamen differt a praescriptione 345  
consuetudo differt ab hac praescrip-  
tione ibid.  
saepius tamen consuetudini idem tri-  
buitur, quod. temporis immemoria-  
li ibid.  
vniuersitates etiam immemoralis tempo-  
ris praesidio vtuntur 349  
Gothofredi sententia de differentiis inter  
consuetudinem et praescriptionem 350  
praescriptionum finis 351  
propter iura priuata introducta praescrip-  
tio, licet iubeant vel prohibeant 351 sqq.  
potest etiam renunciari praescriptioni 354  
praescriptio longi temporis editis Prae-  
torum et constitutionibus Principum  
inualuit 378 sq.  
discrimen inter vscapionem et longi tem-  
poris praescriptionem 380  
praescriptionum temporalium ratio 381  
varia praescriptionum species 382  
interpellatione extrajudiciali praescriptio  
non interrumpitur 453  
non currit durante iustitio II, 152 sq.  
an ad fillendum praescriptionis cursum  
sola hostilitas aut iustitium sufficiat  
154 sqq.  
nonagenariae falsae origines reiciun-  
tur I, 379 sq.  
*Praescriptio annuorum reddituum.*  
dubium est, virum immunitas ab annuis  
reditiibus realibus ordinario tempore  
praescribi possit? V, 422  
proximi id negant, et tot requiri prae-  
scriptiones volunt, quot sunt annuae  
praestationes 423  
alii vnam praescriptionem pro omnibus  
sufficere statuunt 424  
quam sententiam ius Saxonicum electo-

rale adprobat V, 425. ius Colonien-  
se electorale 426. Borussiae 427. et  
Marchicum ibid.  
fundamenta quinque sententiae negati-  
vae eruantur 428 sq.  
fundamenta sententiae affirmatiuae ad-  
ducuntur et probantur 439  
omnia iura non nominatim excepta prae-  
scriptioni obnoxia 430  
cum actionem realem producant annui  
reditus, iisdem quoque terminis prae-  
scribuntur 431  
nec contrarium eincitor ex iure ciuili,  
secundum quod nequidem ius in re  
producent 432  
seruitutes alternis annis constitutae prae-  
scribuntur, quidni ergo annui quoque  
reditus? 433  
ab annuis legatis ad contractus non valet  
consequentia; in illis enim plura sunt  
legata, secus in annuis praestationi-  
bus 433  
immunitas ab aliis annuis praestationi-  
bus praescriptione adquiri potest 434  
nec obstat, quod annuae praestationes  
singulis annis de nouo cedant 434  
quae ritio confutatur 435  
quo sensu legata annua plura dicantur?  
436. non sunt plura, si in perpetuum  
relicta sint 437  
in annuo reditu reali nulla est conditio  
quoad futuras praestationes 438. imo  
nec dies qui differat praestationem 439  
debitum annuum ex promissione depen-  
dens vnum est, quia vna promissio 440  
ius purum est et simplex, licet effectus in  
singulis annis sese exerat 441  
argumentum a praescriptione seruitutem  
defunctum diluitur 442  
praescriptio ordinaria actionum realium  
locum habet 443. statutis tamen con-  
trarium definiri potest ibid. quod an  
iure Magdeburgico factum fuerit, dis-  
quiritur 444 sq.  
praescriptio haec ad praeteritos etiam  
reditus pertinet, qui enim a futuri  
liberatur, immunitas quoque est a prae-  
teritis 446  
an

# INDEX REALIS.

an praescriptio immemorialis locum habeat, si statuto exclusa sit praescriptio; disquiritur 447  
 omnino admittenda esse videtur praescriptio immemorialis 451. cum prohibita omni praescriptione admittatur tamen immemorialis 452  
 interpellatione extrajudiciali praescriptio non interruptitur 453  
 ipsius redditus quantitas omnino mutari potest praescriptione 454  
*Praescriptio decimarum.*  
 plerique negant, laicos posse praescribere decimas contra ecclesias V. 487.  
 praesertim quia decimas iure diuino debitas a laicis possideri posse negant 488. quod tamen argumentum falsum esse probatur 489  
 apud Catholicos requiritur praescriptio immemorialis 490  
 Protestantes tui sunt praescriptione quadragenaria 491  
 A. C. Status qui anno 1624 decimas possederunt, pace Westphalica tui sunt, nec praescriptione opus habent 492  
 si parochialis ecclesia ultra parochiales limites decimas praescribit, quadraginta anni sufficient 493  
 decimae laicorum instar seruitutum sunt 495. hinc si possessor in bona fide est, et iustum titulum habet, longum tempus sufficit 496  
 praescriptio decimarum extinctioa lege proiuncta potest prohiberi 497  
 iure ciuili instar seruitutum non usu amitti possunt decimae 498  
 iure canonico decimae saeculares vt seruitutes non quotidianae duplicato tempore amitti videntur 498  
 circa amissionem decimarum ecclesiasticarum maius dubium subnascitur 499  
 plerique Catholicorum, illas praescriptione amitti posse, negant 500. quorum difficultates resoluntur 501.  
 praesertim cum parochis alionde satisfactum sit 502. Deo tamen inde satisfactum esse negant Catholici 503  
 inter Protestantes haec praescriptio

omnino admittenda V. 504. amittuntur non usu quadraginta annorum ibid.  
 quod tamen non extendendum ad eas decimas, quarum usus rarior 505 sqq.  
 quae desiderantur circa amissionem iuris decimarum 508  
 in decimis specialis ratio, quae ius in faciendo consistens opponunt 509  
 an tale ius solo non usu amitti queat? 509  
 negatur id plerumque ob defectum bonae fidei, sed perperam 510  
 an in hac praescriptione requiratur expressio decimarum et subsequuta contradictio? 511 sq.  
*Praescriptio contra leges.*  
 dubium quatenus praescriptio contra leges prohibitiuas obtineat V. 338  
 praescriptio effectus habet contra leges in fauorem priuatorum quid prohibentes V. 351  
 quod illustratur ex fine praescriptionum 351 sqq.  
 praescriptio adferitur in casu alienati feudi 353  
 in matrimonio illegitime contracto attenditur praescriptio 354  
 iura publica a subditis contra principem praescribi nequeunt 355  
 dispositio L. 4. C. de praescr. 30. vel 40. ann. restricta est L. 6. C. eod. ibid.  
 immuotas a collectis nulli praescriptioni obnoxia 358  
 contraria Harpprechti opinio refellitur ibid.  
 iura reipublicae non sunt subiecta praescriptioni 359  
 lis tamen inter priuatos praescriptionem admittit ibid.  
 idem dicendum de iunbos ecclesiastica 360  
 iurisdictio ecclesiastica immunis est a praescriptione ibid.  
 causae priuatorum ad politiam pertinentes eximuntur ab omni praescriptione 361  
 hinc visitatio impraescriptibilis, quod illustratur ex iure braxandi ibid. ex iure

# INDEX REALIS.

- iure opificum V, 362. et iure reuniendi pertinentias ibid.  
 contra leges provinciales non habet locum praescriptio 363  
 quaedam ex ratione speciali ecclesiastica praescriptionem non admittunt 364. quae pertinent decimae a laicis possessione ibid. in praescriptione decimarum et ecclesiarum extra diocesis Pontifex titulum desiderat 365. cuius dispositionis ratio indagatur ib. sq.  
 tempus immemorabile a praescriptione differt 367  
 praescriptione omni exclusi, non reiecta censetur possessio temporis immemoralis ibid.  
 tempus immemorabile in iure civili non dicitur praescriptio 368. praesumitur in eo, non fingitur titulus 368  
 tempus immemorabile etiam in regalibus prodest possessori 369  
 prodest possessori tempus immemorabile contra legem prohibitivam 370  
 nec interrumpitur haec possessio per legem latam 371  
 tempus litis mutae intelligitur, si de immemoriali praescriptione quaeritur ibid. quod distinctius illustratur 372  
*Praescriptio contra minores.*  
 quaedam praescriptiones olim currebant contra minores sine spe restitutionis V, 381  
 quaedam cum spe restitutionis ibid.  
 num temporalis praescriptio nouo iure contra minores suspendatur, dubium 383  
 multi praescriptionem suspendi negant, restitutionem tantum minoribus indulgentes 384  
 leges pro suspensione praescriptionis contra minores 385. praesertim L. 5. C. in quib. causis restit. in int. 386  
 leges dissentientes ius antiquum continent 387. quod Iustinianus abrogauit et pupillis minores exaequauit 388  
 quo ergo iure praescriptio contra minores plane quiescit 389  
 nec distinguendum, utrum contra minores demum incipiat, an continuanda sit? V, 390  
 de praescriptione conuentionali res magis dubia ibid.  
 olim minores contra praescriptionem conuentionalem in integrum restituti 391. quo ipso tamen minor contractum impugnabat 393. haec ipsa vero restitutio magis iuris rationibus quam gratiae debebatur 394  
 hodie minores contra conuentionalem praescriptionem ipso iure tuti sunt 395  
 nec testamentaria praescriptio minoribus currit 396. nec statutoria et consuetudinaria 397  
 contra utramque tuti sunt, siue de damno euitando, siue de lucro captando agant 398  
 generatim non attenditur discrimen damni vitandi vel loci captandi 399  
 tempus bonorum possessionis, quod minor praeterlabi passus est, ipsi non currit 400  
 querelae inofficiosi testamenti quinquennium ipsi non currit 401  
 nec biennium exceptionis non numeratae pecuniae 402  
 actiones praetoriae vindictam spirantes et populares contra minorem currunt 403  
 post annum 25 currit praescriptio 404  
 praescriptiones iudiciales item currunt contra minores 405  
 contra neglectam inuestiturae renouationem minores restitutione in integrum opus habent 406. dissentientium argumenta confutantur 407 sq.  
 contra veniam aetatis impetratam praescriptio non currit 409  
 ecclesia aduersus praescriptionem ipso iure tuta non est 410. data ipsi quidem quaedam minorum iura, non tamen omnia 411  
 multum interest, utrum minor ipso iure, an demum ope restitutionis tutus sit? 412  
 lon.

# INDEX REALIS.

longissimi temporis praescriptio currit contra minores	V, 413	<i>Praesumptionum collisio.</i>	
<i>Praescriptio immemorialis.</i> cf. <i>Praescriptio contra leges.</i>		a) <i>Regulae verae.</i>	
praescriptionis immemorialis natura et ratio	V, 448	collisio praesumptionum quid?	IV, 259
non nouum ius tribuit, sed praesumptionem iuris olim legitime adquisiti efficit	449	in collisione praesumptionum lex imbecillior cedit fortiori	265
habet ergo vim tituli legitime adquisiti	450	generalis praesumptio iuris cedere debet specialiori	267
prohibita omni praescriptione admittitur tamen immemorialis	452	quae facti sunt, non praesumuntur	268
<i>Praescriptio pignoris.</i>		quilibet praesumitur bonus	269
an inter praescriptionem pignoris et hypothecae differentia intercedat	III, 821 sq.	naturalia inesse praesumuntur	270
		mutatio non praesumitur	272
		qui semel malus, semper praesumitur talis	273
		praesumptio iuris generalis non semper cedit praesumptioni simplici	274
		violenta praesumptio praefertur imbecilliori	276
		in quacunque praesumptione grauior est ratio, illa praevalet	279
		praesumptioni legis determinatae statat, non attentis aliis praesumptionibus in contrarium	280
		concurfus praesumptionum simplicium rem in arbitrium iudicis confert	281
		b) <i>Falsae regulae</i>	
		in collisione praesumptionum	282
		falsum est, quod praesumptio sit fortior, vi cuius actus subsistit	283
		falsum est, quod praevalet, quae ex substantia negotii, quam quae ex eius sollemnitate ducitur	283
		falsum est, quod praevalet, quae benignior est	284
		non semper fortior est, quae iure communi nititur	ibid.
		nec semper praeferenda specialis generalis, magis specialis speciali	285.
		semper naturalis accidentali	286
		falsum, quod fortior sit pro auctore, quam pro reo	286
		falsum, quod fortior sit pro quasi possessione seruutis quam pro libertate praedii	287.
		quod negatiua praesumptio vincat affirmatiua	ibid.
		naturali ratione repetita non vincit alteram a ratione ciuili desumptam	287.
		nec a facto desumpta alteram a non facto deductam	288
			acc
quid sint? I, 400.			
cur rescripta			
ta praescribuntur	401 sq.		
<i>Pragmaticarii.</i>			
dicti sunt magistri epistolarum	I, 417.		
ab his differunt pragmatici	ibid.		
<i>Praesides.</i>			
nomen generale	I, 10		
discrimen praesidium prouinciarum consularium et popularium	II		
<i>Praesumptiones.</i>			
praesumptio quid et unde oriatur?	IV, 245		
unde in iure cognoscatur?	246		
quid praesumptio iuris et de iure	246		
reiiicitur praesumptio iuris et de iure	247		
quid sit violenta praesumptio	248-278		
quaenam requirantur ad praesumptionem iuris	249		
ex sola legis praesumptione non oritur iuris praesumptio	250 sq.		
differunt praesumptio simplex et qualificata et quomodo	252		
male confunditur interpretatio cum praesumptione	153		
quatenus interpretatio conueniat cum praesumptione?	ibid.		
differentiae interpretationis et praesumptionis	254 sqq.		
praesumptio simplex magis conuenit cum interpretatione	258		

# INDEX REALIS.

nec praeuaret, quae animae et saluti  
aeternae fuerit IV, 239

## Praetor.

Praetorii muneris origo V, 699  
Praetorum in iure dicundo potestas 700  
quid sit: Praetorem extra ordinem cog-  
noscere? 701  
Praetores aequitatis studio ius strictum  
emolire studebant 702  
ideoque exceptiones inuenerunt 703  
unde ipsorum edita orta I, 34  
illis maiestas tribuitur 962  
ita et Consules dicti ibid.  
magistratus maiores 966

## Pretium.

in aestimatione hereditatis pretium ex  
rei veritate constituendum V, 192  
hinc sequendum pretium commune 193  
pretium, adfectionis in quarta Falcidia  
determinanda non attenditur 193. nec  
aestimatio singularis ibid.

## Primipilatus.

eius comoda post administrationem non  
inchoatam sed peractam incipiunt  
III, 619 sq.

## Primogenitura.

quomodo introducitur I, 206 sq.

## Princeps.

ius circa sacra ut summus imperans ha-  
bet I, 567  
ius sublime dispensandi exercet 533  
non tamen contra LL. diuinas strictae di-  
ctas 540  
natales restituit 542  
veniam aetatis dat 549  
matri ad secundae vota transeunti tute-  
lam permittere potest 544  
inutilem confirmat adoptionem 550  
ad officia publica inhabilem adhibet 551  
contractum nullum validum declarat 553  
homicidii dolosi poenam remittit 561  
alienae religioni addictis subditis templa  
et oratoria aedificare permittit 574 sq.  
quid possit circa capitola et canonicorum  
personas 577  
ius circa cultum et dispensationem ri-  
tuorum ecclesiae 584

Tom. VI.

habet ius tolerandi dissentientes in reli-  
gione I, 580  
circa diei dominici celebrationem dispen-  
sat 582  
circa confessionem priuatam 586  
LL. contra ius commune fert 624  
suis et humanis non autem LL. I. N. et G.  
solutus 631  
contumacia contra principem commissa  
gravius punitur II, 122  
durante iustitio Camerae Imp. causas  
subditorum ad illam deuolutas ad so-  
rum suum delegatum rite trahit 163  
principis consensum non requirit fidei-  
commissum familiae nobilis 439  
an in Principe sit duplex iurisdictio lae-  
cularis et ecclesiastica III, 72  
de iure Principis circa dimissionem mi-  
nistrorum. vid. *Ministri Principis*.

## Principum promissiones.

promissionibus Principum maior vis in-  
esse creditur quam pactis priuatorum  
V, 284  
excepto casu, si cum haereticis agen-  
dum 285  
conclusiones singulares ex sanctitate fi-  
dei principalis communiter deductae  
287  
speciatim donationes Principum inui-  
olabiliter custodiendas volunt 288  
plerumque ex nudis promissis Princi-  
pum ipso iure dominium sine traditio-  
ne transire statuunt 289  
quod in successione Iuliacensi quoque  
Saxones contendebant 290  
ius commune peregrinum, re duobus  
tradita, priorem praefert 291  
ab hac doctrina recedunt interpretes, si  
duobus res a Principe promissa fue-  
rit 292  
tunc enim non ei cui res tradita, sed cui  
primum promissa, dominium tribuunt  
293  
fundamentum primum in c. 17 de praeb.  
in 6. ponitur 293  
quod praefertim ad feudorum concessio-  
nem applicant 294  
quidam H h h h h

# INDEX REALIS.

- quidam in omnibus contrahibus priorem praefertunt volunt V. 295. cuius rei fundamentum praefertunt ex L. 5. C. de locat. praed. ciuil. deductur 296 sq. quod tamen si verum esset, non in gratiosis tantum, sed omnibus promissionibus Principum obtinere debebat 298
- nouum argumentum petitur ex L. 19. C. de SS. ecclef. et L. 34. C. de donat. 298
- alii id inde deriuant, quod traditio ad transferendum dominium iure naturali non requiratur 299 sq.
- alii denique ad voluntatem principis recurrendum esse volunt 301. vtrum voluerit dominium ipso iure in promissarium transferre 302
- sed falsa est haec doctrina, quod ex promissis Principum ipso iure transeat dominium 304
- iure naturali aequè ut iure ciuili traditio ad translationem domini requiritur 305 sq.
- iure Romano, ubi de voluntate promittentis euidenter constat, sola voluntate potest transferri dominium 307 sq.
- sola expectatiua, etiam ab Imperatore data, non transfertur dominium utile 309
- nec dissentit ius canonicum 310. quod in concessione expectatiuarum id tantum actum censet, quod communiter per ipsas intenditur 311 sq.
- nulla distinctio hac in re inter Imperatorem et Status Imperii facienda, licet Status Imperii eodem iure legibus Romanis derogare queant 313
- alii confugiunt ad plenitudinem potestatis 314. quae tamen ad translationem domini ipso iure faciendam per se adplicatur 315
- distinctio in donationem et contractus Principum nullo fundamento legali nititur 315
- quod in collatione beneficiorum sancitum est, generalem regulam omnibus promissis inferuentem, haud constituit 316 sq.
- hinc a collatione beneficiorum nequidem ad alia episcoporum promissa gratiosa concludi potest V. 318
- quod consensu interpretum euincitur 319
- nec obstat L. 19. C. de SS. ecclef. 320. ex qua tantum constat, Principum promissa illis haud subiecta esse, quae ex mera ratione ciuili illis superaddita ibid.
- in L. 5. C. de locat. praed. ciu. ne agitur quidem de contractu dominium translatiuo 321
- nec obest, quod communis haec sit DD. opinio, ipso iure transferri dominium 322
- expectatiua sua natura reuocabilis censetur 323 sq.
- Privilegium.*
- eius a dispensatione differentiae spuriae I. 491 sq. genuinae 493 sq.
- dicuntur constitutiones speciales 485. 612
- non tamen omne ius speciale est privilegium 486
- varia eius acceptio 611. 613 sq.
- privilegium certo personarum ordini datum an a iure singulari differat 489.
- intuitu privilegiati ius stabile et generale constituit 491
- Romani liberi oderunt privilegia 607 sq.
- sub Imp. increuit doctrina de privilegiis 608
- eorum usus in ecclesia R. 608 sq.
- privilegiarum effectus 616 sq.
- eorum diuisiones: reale, personale, generale, speciale, conuentionale, praecarium 619 sq.
- conuentionale in emtionis contractum incidere videtur ibid.
- onerose quaesita an reuocari queant 620
- remuneratoria referuntur ad conuentionalia ibid.
- privilegiarum fines regere quid? 621 sq.
- eius finium regnandorum iudicium Principi competit 621 sq.
- Imperatoris hac in re potestas 622 sq.
- Statuum Imp. 624
- inferioris magistratus 625
- iudic



# INDEX REALIS.

iudicis potestas circa privilegia I, 626  
 regulae de interpretatione privilegio-  
 rum 627 sq.  
 mens potius quam verba sunt confide-  
 randa 630  
 non ultra auctoris potestatem et volun-  
 tatem interpretanda 631  
 contra I. N. et diuinum data nulla ibid.  
 contra bonos mores ne pugnent 632  
 ius et utilitas publica inde lauden-  
 da 632  
 nec tertius 633. nisi de graui caus-  
 sa 634  
 ita vt effectum habeat interpretatio 634  
 Regulae de finibus istorum regundis 635  
 quo casu ad alias personas sit extenden-  
 dum 638 sq.  
 lis de finibus privilegii potest trans-  
 actione componi 641  
 an socius sine socio non privilegiato, cui  
 tamen privilegium prodest, transigit  
 644  
 fines eius etiam consuetudine et prae-  
 scriptione diriguntur 644 sq.  
 quo tempore praescribantur 645  
 directa privilegiorum contrauentio indu-  
 cit renunciationem 647 sq.  
 non tamen omnimodo 648  
*Privilegia de non adpellando.*  
 in aurea bulla indulta Electoribus, ex-  
 cepto tamen casu denegatae vel pro-  
 tractae iustitiae VI, 630 sq.  
 idem casus excipitur in privilegiis de non  
 adpellando post A. B. indultis 632  
 Suaeiae Landvogtei cognoscit in casibus  
 denegatae iustitiae ibid.  
*Privilegia spuria.*  
 quid denotent? V, 245 sq.  
*Probabilitas.*  
 varii sunt gradus probabilitatis iuridi-  
 cae IV, 264  
*Probabile.*  
 quid sit? I, 144  
*Probatio.*  
 quid sit III, 201  
 quae sunt species probationum 203  
 an iuramenti delatio inter species proba-  
 tionum referenda 204. vid. *Iuramen-*  
*ti delusio.*

circa probationem index ex officio rei-  
 cit irrelevantia, testium numerum su-  
 perfluum, testes inlabiles probatio-  
 nem informem dilationes nimias, in-  
 terrogatoria friuola, rixosas disputatio-  
 nes III, 657 sqq.  
*Probatio Criminis.*  
 non tantum per testes, sed etiam per in-  
 strumenta fieri potest I, 239 sq.  
*Probatio spuria in criminalibus.*  
 probatio legitima ita peragitur, vt certi-  
 tudo facti inde elucescat IV, 146  
 spurii probandi modi sunt, qui rectae  
 rationi aduersantur et ex superstitione  
 orti 150  
 origo earum in reliquiis paganismi, do-  
 minatu monasticae superstitionis et  
 nimio miracula expetendi studio col-  
 locanda 151  
 a ritibus paganis eos omnes deriuan-  
 dos esse probatur contra Hoffmannum  
 152 sq.  
 gentiles miraculosam et diuinam his mo-  
 dis virtutem adscribant 154  
 monomachiae iudicium iam ante ortam  
 religionem Christianam cognitum 155  
 Monachi hos ritus non improbarunt 156  
 sed diuinum iudicium in rebus occultis  
 per eiusmodi signa edi statuerunt ib.  
 hinc miraculi quid iis inesse putarunt  
 ibid. quod exemplis illustratur 157 sq.  
 inde ordalia dicta haec iudicia 159  
 iuuat hanc superstitionem quod clericis  
 extraordinaria haec prodigia Deo ex-  
 torqueri posse opinarentur 159. quod  
 exemplis roboratur 159 sqq.  
 hinc reliquiae igne probabantur, adhi-  
 bitis sollemnibus precibus 162 sq.  
 adhibebantur in his probandi modis sacri  
 ritus, et exorcismus praecedente mis-  
 sa 163  
 vt in iudicio aquae calidae et frigidae  
 163 sq.  
 iudicio aquae frigidae ritus ab Eugenio II  
 praescripti 165  
 recensentur hi ritus ibid. et formula con-  
 iurationis qua miraculum prouocatur  
 166 sq.  
 formula

# INDEX REALIS.

formula orationis ad aquam IV, 168.  
magis tamen monacho cuidam in Gallia  
quam Eugenio II hi ritus adscribendi  
168. eum ignoravit Hincmarus qui  
saec. IX. de iudicio aquae frigidae  
scripsit 169. ipse tamen insulfum hunc  
ritum adprobans 170  
Pontifices hos ritus numquam proba-  
rant 171. sed potius iurjurando  
omnem iudicii divini auctoritatem tri-  
buerant 171 sq.  
exorcismus etiam his probationibus ac-  
cedebat, quo diabolum ex corporibus  
facta Dei coniuratione evocabant 173  
hinc etiam res innuatas exorcizabant,  
vt singulares operationes eieclis dæ-  
monibus ederent 174  
hinc benedictio aquae, salis, olei, aquae  
frigidae, calidae, ferri, rogi, panis  
174 sq.  
etiamnum superest iudicium aquae frigi-  
dae sine exorcismo 176  
quod praesertim contra sagas in crimine  
magiae exercetur ibid.  
sagas a diabolo possessae pondus natu-  
rale amittere dicuntur 177  
hinc orta probatio per pondus s. lancem  
et stateram explorandi sagas 177 sq.  
probatio per aquam ferventem s. calidam  
quomodo peracta fuerit 179 sqq.  
illustratur res ex charta d. 1208. 180 sqq.  
probatio per ferrum candens et vomeres  
ignitos et rogam 185  
crucis iudicium quid 185. magna eius  
olim auctoritas 186  
probatio per panem et caseum coniu-  
ratur, per eucharistiam, per sortes 187  
per duellum 188. peragebatur eucha-  
ristia praemissa a testibus discrepanti-  
bus quoque susceptum 189. imo a  
servis monasteriorum per privilegium  
ibid. in comitiis Imperii iniunctum  
in causis feudilibus 190  
huc referendum etiam iuramentum pur-  
gatorium ibid. in quo iudicium divi-  
num quaesitum ibid.  
LL. olim hae spuriae probationum spe-  
cies munitae 129. per duellum, fer-

rum candens, L. aquam ferventem et  
frigidam, eucharistiam, crucem, sortem  
et panem coniuratum IV, 193  
tandem vt fallentia et luctuosa damnata  
sunt 194

## *Processus.*

an liceat Principi processum immutare  
I, 555. ordinarium mutare in sum-  
marium 556. vel eundem plane abo-  
lere? 557 sq.

officium iudicis generale consistit in cura  
pro abbreviando processo II, 639

## *Processus accusatorius.*

cum in scriptis peragatur, procuratorem  
admittit II, 559 sq.

## *Processus executivus.*

instrumenta guaranteegiata supponit, alias  
actor ad ordinarium confugere debet  
IV, 217

quomodo in eo contra contumaces pro-  
cedatur? II, 105 sq.

in hoc peticio alternativa occurrit, vt reus  
aut recognoscat aut diffineatur iura-  
to 201

## *Processus inquisitorius.*

in proc. inquisitorio contumax pro con-  
fesso et convicto habetur II, 110  
hinc pro confesso declaratus etiam si in-  
famis 111

## *Processus summarius.*

quomodo in eo contra contumaces non  
respondentes procedatur II, 105 sq.

## *Proclamatio.*

desponsatorum a Principe remitti potest  
I, 592

## *Procurator. vid. Dominum litis.*

quare dominus litis dictus I, 36  
Procuratorum hodie maior usus quam  
olim II, 506

dubitatur, an in criminalibus admittendus  
507

I. R. procuratores in causis criminalibus  
absentem admissi videntur 508 sqq.

ex regula I. R. in causa criminalis procu-  
ratorem non admittit 511

ratio exclusionis intuitu reorum in eo po-  
nitur, quod in caput solius rei accusati  
si damnatur sententia a iudice concipi-  
enda

# INDEX REALIS.

pienda II, §12. haec tamen et aliae non sunt rationes principales §13  
vera est, quod nemo nomine alieno olim agere possit §14 lq.  
praesertim quod causae criminales publici iuris essent §17  
nulla differentia inter criminales capitales et non-capitales, absentes et praesentes, iurcarceratos et non iurcarceratos §18. nec inter coniectas et extraneas personas, nisi coniunctae personae ob interesse proprium, non iure procuratoris agant, sicuti domini interest, ne serous condemnetur §19  
accusator tantum suo nomine accusat, si vel maxime accusatoris necessitatis erat §20  
vel tutor vellet accusare §21  
potest etiam populus accusare cum auctoritate tutoria, nisi tutor pupillum substituerit §22 lq.  
procuratoria mandata quatenus partibus incognita continentur, praelegenda §23.  
alias consensus generalis ad incognita et non cogitata non trahitur §24  
hinc ex mandato non explicato obligatio non oritur §25 lq.  
pro accusato procurator non potest intervenire, quilibet tamen suo iure admittitur §26  
nam causa defensionis est publica, ut quilibet suo, non alieno nomine defendere liceat §27  
hinc etiam reluctatem defendere licet §28  
in L. 3. C. de accus. procuratoris mentio improprie facta §29  
praesentes et condemnati defensio peragenda post condemnationem §30  
absentes ante motam accusationem non poterant condemnari et sic nec defendi ibid.  
adnotatus quatinus requirebatur ibid.  
adnotati quatinus dicti §31  
neque defensio ab aliis fiebat si tantum in reos receptus erat §32. receptio in reos quomodo facta ibid.  
postquam relatus in reos, certo die reponderet cogebatur ibid.

post L. C. demum quilibet absentem defendere poterat II, §30  
defensio quoconque tempore in illis delictis locum habebat, in quibus condemnari absens poterat §31  
regulariter tamen absens damnari non poterat §32  
exceptis quibusdam delictis capitalibus, ut in crimine sicariorum, perduellionis, perfidia adparitorum §33  
olim absens indistincte damnari poterat §34  
interdum in non capitalibus veluti si relegatio absenti imminerebat §35  
hoc casu a quocunque non tamen tamquam procuratore defendebatur ibid.  
1) in causis pecuniariis procurator intervenire poterat §36. licet in defectu pecuniae corpore loquendo ibid.  
non autem, si incertum, an poena pecuniaria locum habitura sit §37  
2) si patronos contra libertum ut ingratum agit ibid.  
3) si tantum absentia rei defenditur ibid.  
4) si inter illustres criminaliter iniuriarum agitur §38  
5) si contra clericos agitur ibid.  
6) si castrenses et ministeriani conueniebantur ibid.  
7) si vniuersitates accusentur §39. Procuratores etiam litem contestantur, non qui ex officio defendebant ibid.  
qui ex officio communi defendit non curret, quod facere debet procurator §40 lq.  
repetitio dictorum §41  
ius canon. cum I. R. conspirat §42  
adeoque etiam accusator inscribere debet §43  
vnde nec procurator a parte accusatoris admittitur §44  
nec a parte rei §45  
usus iuris hodierni §46  
hodie accusator non inscribit in crimen, sed tantum cauet ibid.  
et ideo per procuratorem accusat ibid.  
hic procurator non sit dominus litis §47  
§48  
§49  
§50  
§51  
§52  
§53  
§54  
§55  
§56  
§57  
§58  
§59  
§60  
§61  
§62  
§63  
§64  
§65  
§66  
§67  
§68  
§69  
§70  
§71  
§72  
§73  
§74  
§75  
§76  
§77  
§78  
§79  
§80  
§81  
§82  
§83  
§84  
§85  
§86  
§87  
§88  
§89  
§90  
§91  
§92  
§93  
§94  
§95  
§96  
§97  
§98  
§99  
§100

# INDEX REALIS.

- si grauior poena accusatori imminet ob calumniam, sine cautione incarcerationis est, vt tamen itidem admittendus sit procurator 11, 547
- a parte rei ius ciuile pro regula constituitur 548
- I. G. antiquo criminalia viua voce et sic a praesente peragebantur 549
- adlocatis tantum adhibitis ibid.
- quod ex C. C. illustratur ibid.
- unde cautionem de se sistendo praestare debebant, qui ex carcere dimittebantur 550
- in iudicio Westphalico procuratores admissi 551
- quomodo procuratoria olim confecta et in iudiciis exhibita 552
- si viua voce procedebatur, procuratori non erat locus, bene tamen si in scriptis, cuius moris ratio diuersitatis traditur 553
- recepto I. R. mores patrii fere neglecti 554
- hodie in inquisitione absenti reo saluus conductus conceditur sub cautione de se sistendo, quia pleraque viua voce peraguntur ibid.
- admittitur procurator a) in poena pecuniaria 556. b) si coram Principe agitur, ex eius voluntate c) in punctis incidentibus d) in nullitatibus in summis tribunalibus deducendis 556. defensores quoque non arcentur ibid.
- si absens reus non comparet, quilibet pro eo defensionem pro auertenda inquisitione offerre potest ibid.
- non autem procurator admittitur, sed suspenditur inquisitio, nisi iu delicto, quo absens condemnari potest 557
- reus praesens ad defens. pro auertenda et in aliis punctis incidentibus procuratorem adhibere potest 558
- processus accusatorius cum in scriptis peragatur, procuratorem admittit 559 sq.
- an index ex officio possit reicere procuratorem inhabilem? 652. ratione illegitimarum adfirmatur 654
- in procuratore specialis personae industria censetur electa 11, 723
- in causa ardua nemo ad Procuratorem constituendum cogi potest 727
- ubi in allodialibus causis quis ad procuratorem constituendum cogi potest, ibi hoc etiam in causis feudalibus dicendum 731
- Prodigus.*
- iuramentum conventionem cum prodigo initam reddit suspectam 11, 234
- prodigus h. l. consideratur non vt minor vel pubes, sed vt prodigus ibid.
- Prodominus.*
- ecclesia et alia quaeque collegia in feudis suis prodomino egent 11, 900
- prodominii ius colueret officio praclati 901
- quatenus in hypothecam feudalem consentire possit 111, 894
- Promissio.*
- quid sit promittere 11, 223
- finis promissionis aliorum felicitas 225
- Propolae.*
- eorum ab arbitratoribus differentia, 111, 543
- Protectionis census.*
- saepe a monasteriis praestatur, vt contra vim aliorum defendantur 11, 971 sq.
- extinctio monasterio extinguitur census protectionis vel etiam libertatis causa promissus 989
- Proreftatio.*
- locum habet pro conseruando iure futuro 1, 174 sq.
- sed sine effectu suspensiuo, licet appellatio extraiudicialis accedat 175
- eius vsus in actis publicis amplissimos 208
- Proreftationes.*
- sunt remedium L. P. conseruandi iuris futuri 1, 206
- Proximos ius.*
- non competit conductoribus 111, 500
- Proscollum.*
- a notariis ita scribendum est, ne impedimentum lectioni creetur 11, 406

*Prouocatio.*

# INDEX REALIS.

## Pronocatio.

ex L. diffamari contra possessorem, ut de iure futuro agat, institui nequit  
I, 569 sqq.

nec ex L. si contendat 163  
*Pronocatio quoad locum habeat.*

liberorum pro statu suo conferendo  
I, 182

contra impositionem silentii ibid.  
contra decretam commissionem ibid. 183

## Prudentia.

cur plerique prudentiam ambiant?  
VI, 234

prudentia singularis a iudice adhibenda  
in iniuriis 244

## Prudentia legislatoria.

leges sunt sufficientes, nec tamen multae  
V, 78 sq.

exemplum statuti brevis et sufficientis 80

leges rite sunt promulgandae 81

leges bene cohaerent 83

prudentia legislatoria in iure subsidiario  
83 sq.

an ius naturae sit ius subsidiarium 85

an receptio legis ex iure Iustiniano sit  
probanda? 86

an leges Romanae Germanos per se obli-  
gent? 88

emendandi sunt mores Germanorum  
89 sq.

## Psalteriae.

mulieres quae? II, 1094. cantui lugu-  
bri praeerant 1095

## Pubertas.

eius initium olim incertum I, 282. in  
sumenda tutela Rom. eo respexerunt ib.

## Pudicitia.

maior a feminis quam a maritis olim exi-  
gebatur I, 248

Pudicitiae et nuptiarum violatio pro sa-  
crilegio religionis habebatur VI, 466 sq.

## Pupilli.

causae pupillorum et miserabilium per-  
sonarum sunt summariae tractationis  
II, 630 sq. quomodo iudex illis ex offi-  
cio prospiciat 632 sqq.

an contra hos valeant litterae respirato-  
riae III, 193

## Purgatio.

vid. *Inamentum purgatorium* et *Duel-  
lum*.

## Quaestor.

in Principis consultorio vniuersitatum pre-  
ces proponebat I, 433

cura rerum publicarum ad eum pertine-  
bat ibid.

## Querela denegatae vel protractae iustitiae.

quid sit? VI, 593

est remedium extraordinarium ab adpel-  
latione diuersum ibid.

graecis, quatenus remedium ab adpella-  
tione diuersum continet, incognita 594

neque etiam veteri Germaniae cognita  
fuit 595

quaedam tamen legibus antiquis germa-  
nicis cauta sunt, de iudiciis iustitiam

negantibus vel protractantibus 596 sqq.

Romanis tempore liberae reipublicae  
haud cognita fuit 599

nec sub Imperatoribus ethnica 600

primus eius meminit Valentinianus io-  
nior 601. simul tamen nondum fini-  
ta instantia causam ad superiorem de-  
volui posse negat 602

Iustinianus iudicibus iustitiam denegan-  
tibus multam primo dixit 602

postea N. 86. permisiit adire Episcopum,  
ut iudicem ad cognoscendam causam  
et dirimendam dirigat 603

episcopi olim nullam habebant iurisdic-  
tionem 604. hanc tamen postea sub  
colore peccati acceperunt 604 sq. sed  
contra iuris regulas 607

sub praetextu denegatae iustitiae clerici  
saecularibus iudicibus fere omnem eri-  
puerunt potestatem 608

quod probatur exemplis ex iure canonico  
desumptis 609. et refertur Iani a  
Costa iudicium 610 sq.

hinc clerici in casu denegatae iustitiae  
sibi causarum cognitionem adserue-  
runt 612 sq. quod Pontifices pluribus  
constitutionibus roborarunt 614

iudex ecclesiasticus negligentiam iudicis  
saecularis supplere dicitur 615. Cano-  
nista

# INDEX REALIS.

nistae contra mentem Pontificis huic doctrinae fauent, quam acutiores reuiciunt VI, 616  
hinc natae adpellationes ab abusu 617.  
Doctorem de hac sententiae recensentur ibid. in Germania olim fuit licita ibid.  
Ius canonicum querelam denegatae iustitiae in Germaniam introduxit, quod exemplo Friderici II illustratur ibid.  
hinc ob denegatam iustitiam archidiaconos banni Halensis scolares causas ad se vocabit ibid. quod tamen aegre tulit Senatus, et iudicium quatuor visorum s. das Vierherrenamt constituit, ab archiepiscopo Magdeburgensi confirmatum 619. sed exceptus est casus denegatae iustitiae ibid.  
Status Imperii a Pontificibus bullis muniti sunt aduersos iudices ecclesiasticos 620. quod illustratur ex formula concordiae episcopi Halberstadiensis a. 1409 cum vicinis Principibus inita 621. et ex recessu Wilhelmi III. D. Saxoniae a. 1446 condito 622  
vniuersa Germania hoc morbo laborauit 623. quem abusum Principes in grauaminibus Maximiliano I. oblatis tollere cogitarunt 623  
res tamen sub Maximiliano I. effectus caruit 624  
hinc Principes id vltius in C. grauaminibus nationis Germanicae tentarunt ibid.  
clerici ad fundandam iurisdictionem suam iuramentum perhorrescentiae excogitarunt 625  
quod ius civile ignorat 626  
eo praestito olim causa ad Papam vel alium iudicem ecclesiasticum deuoluebatur 626  
fraus in hoc iuramento latens detegitur 627  
usus querelae denegatae vel protractae iustitiae a foris ecclesiasticis ad saecularia peruenit 627  
iustitia eius defenditur 628  
legislatores eam confirmant ibid.  
quod illustratur ex variis diplomatis bus VI, 629 sq.  
aurea bulla electoribus privilegia de non adpellando tribuit, excepto tamen casu denegatae iustitiae 630  
idem casus excipitur in privilegiis de non adpellando post A B iudicibus 632  
Sueciae Landvogtei cognoscit in calibus denegatae vel protractae iustitiae ibid.  
iudicium Camerae cognoscit, si iustitia vel denegata vel protracta est 633.  
quod etiam dicendum de iudicio Imperii antico ibid. certe dubia olim mota hodie omnino cessant 634  
quid hodie denotet iustitia denegata vel protracta 634  
requiritur, vt inferior iudex iustitiam expresse denegauerit vel dolose denegauerit 635  
iudex ergo est implorandus, quia in ea nulla negligentia praelumitur ibid.  
an vna imploratio sufficiat? ibid.  
in denegata iustitia vnam, in protracta trinam implorationem requirunt DD. 636  
querela est species adpellationis ibid.  
causa iam in litem deducta querela perperam adplicator; alioquin ex capite grauaminum adpellatio interponenda 638  
querela locum habet, si suspicio adest, iudicem incompetentem aliquid decernere velle in contumaciam ibid.  
qui querelam instruit, querelam suam probare debet 640  
superior debet aestimare, an iustitia sit denegata vel protracta? 641. hinc si probatio est altioris indignitatis, nec causa auocatur, nec promotoriales decernuntur ibid. alias exceptionem subi. et obreptionis iudex opponere potest ibid. frivole querentibus poena potest infligi 642  
requiritur etiam vt iudex ad quem sit immediate superior 642. quod a superioribus iudicibus et partibus observandum; et ex legibus illustratur 643. quaedam

# INDEX REALIS.

quaedam exempla in contrarium re-  
 censeantur VI, 644  
 gradatim suscipienda est querela, cum  
 adpellationem aemuletur 645  
 hinc principibus iniungitur, vt bene me-  
 ritos et prudentes iudices consti-  
 tuant ibid.  
 qualitas caossae etiam ad superioris iudi-  
 cis decisionem pertinere debet 646  
 in causis criminalibus et spiritualibus  
 nulla cognitio tribunalibus Imperii  
 competit ibid.  
 in his negotiis ergo tribunalia Imperii in  
 causa principali cognoscere non pos-  
 sunt 647  
 fundari tamen potest eorum iurisdic-  
 tio in accessoriis ibid.  
 exemplum addocitur, vbi in causa spi-  
 rituali ob denegatam iustitiam ad iu-  
 dicium aulicum prouocatum est 648  
 idem de causis criminalibus dicendum  
 ibid.  
 modos procedendi in hac querela 649  
 Camera in denegata iustitia caossam aoc-  
 cat ibid.  
 si iustitia protrahatur, promotoriales de-  
 cernuntur 650  
 in his promotorialibus iudici terminos  
 iniungitur ad iustitiam administran-  
 dam ibid.  
 interdum dantur mandata de iustitia  
 administranda 651  
 quaenam sit praxis in territorii Statuum  
 Imperii? ibid.  
 enarrantur casus vbi iustitia denegari pot-  
 est 653 luc pertinent: excommuni-  
 caris ibid. spoliatori 654. contuma-  
 ci ibid. ei qui actionem famosam  
 podorem fugillantem contra personas  
 honoratas iustituit ibid. qui iniusta  
 perit libello ibid. qui libellum in-  
 eptum exhibuit 655. qui actionem  
 moeet in foro incompetente ib. ob  
 rationes salutis publicae ibid.  
*Querela inofficiosi testamenti.*  
 eius origo magis interpretatione pruden-  
 tem et moribus quam L. scripta iu-  
 ualeat 11,784

Tom. VI.

liberrima ciuium R. potestas in testamen-  
 to condendo 11,783  
 inde tamen magni abusus orti, cum pa-  
 rentes liberos saepe sine causa exlie-  
 redarent 784  
 hinc de remedio testamenti iniqua sob  
 colore furoris mralis rescindendi co-  
 gitatum 785. quod exemplis illustra-  
 tur 786  
 inde orta querela inoffic. testam. 787  
 hanc tamen Centumviri saepe ex puta-  
 titia aequitate ad remotiores agnatos  
 nimis extenderunt 787  
 tempore Vlpiani raro ultra fratres et pa-  
 rentes extensa 788  
 tempore Diocletiani et Maximiani ultra  
 fratres nemo ad eam admissus ibid.  
 dabatur olim contra quoscunque heredes  
 scriptos, etiam quoad fratres exclu-  
 sos 789  
 competeat secundum ordinem et ius  
 succedendi ab iustitiae primo li-  
 beris, deinde fratribus et parenti-  
 bus 790, admissio edicto successorio 791  
 per querelam intendebatur successio ab  
 iustit. et ipsa querela erat hereditatis  
 petitio 792. argumenta contraria re-  
 furantur 793 sq.  
 fratres veterini a querela a Constantino  
 exclusi, quod successio legitima ipsis  
 esset denegata 797  
 quid Iustinianus in constitutione Const.  
 mutauerit 798  
 fratrum querela non contra quoscunque,  
 sed tantum turpes heredes scriptos da-  
 tur 799  
 quoniam leuis notae macula adpersi di-  
 cantur, quibus cohaeret dedecus in-  
 famiae l turpidinis? 800  
 notare quid? ibid.  
 hac dispositione de leuis notae macula  
 notatis non respicitur ad L. Pap. Popp.  
 801  
 quidam adhuc germanos aduersus quos-  
 cunque admittunt hodie 802 sq. quod  
 falsum 804  
 quoniam germani dicantur et consanguin-  
 ei 804 sq.  
 in

III II

# INDEX REALIS.

in primo Codice Iustinianus vterinos, cum  
ut cognati nondum succederent, exclu-  
dere debuit 11, 806  
postea Tribonianus vterinos etiam cum  
germanis admisit 807  
nec tamen expresse querelam fratrum ad  
hoc nouum ius accommodauit 808  
bene tamen tacite et per consequentiam  
809

in Nov. 118. ordinem successionis ab  
intest. mutauit Iustinianus inprimis  
quoad fratres 810  
ordo in fratrum consanguineorum que-  
relasimul quoque mutatus est 811  
hinc 1) hodie cum parentibus germani,  
non consanguinei, querelam mouent  
812. 2) germani hodie excludunt  
consanguineos 3) fratrum germano-  
rum liberi excludunt consanguineos 813  
an consanguinei adhuc hodie querelam  
habeant 814  
vtrum vterini adhuc ad eam cum con-  
sanguineis admitti possint? 815 sq.

## Rafura.

testamentum non legibile facit IV, 398  
quid operetur testamentum si rafura le-  
gationem impedit 410

## Ratificatio.

contra inquisitionem, qui confessionem tor-  
tura expressam ratificare detrectat,  
tutius poena extraordinaria procedit-  
tur 11, 123 sq.

## Rationes decidendi.

per se non transeunt in rem iudicam  
V, 534 sq.

## Rebelle.

Eidem rebellibus ciuibus datam excep-  
tione merus elidi posse contendunt  
V, 828  
quae tamen sententia falsitatis conuinci-  
tur 831 sq.

## Recessus Imperii.

sunt et dicuntur sanctiones Pragmaticae  
quatenus causas publicas concernunt  
I, 466 sq.

## Recht Leben.

appellatio des rechten Lehens in feudis  
ecclae. non excludit feminas 11, 915

## Recognitio litterarum.

inquisitas litteras suas recognoscere de-  
trectans in leuioribus delictis poe-  
na recognitarum litterarum addicitur  
11, 123  
in grauioribus proceditur ad comparatio-  
nem litterarum ibid.

## Recurfus ad Comitum.

an, quando et quomodo permittatur  
1, 1007 sq.  
ad Papam aut Electorem Moguntinum  
non permittitur 1009  
differentia inter recursum ex capite nul-  
litate et denegatae iustitiae 1012

## Recusatio.

suspecti iudicis est remedium ius futurum  
conferuandi 1, 186

## Reditus annui.

census s annuus reditus quid sit? V, 417  
 quomodo differat ab vfuris? ibid.  
 reditus annuus est vel realis, qui seruanti  
 equiparatur, vel personalis 418  
 modi constituendi annuus reditus non  
 petiti ex iure ciuili 419  
 origo eorum deriuanda ex prohibitione  
 vsurarum 420. sunt ergo mutuum  
 palliatum 421  
 dubium est, vtrum immunitas ab annuis  
 redditibus realibus ordinario tempore  
 praescribi possit? 422  
 conf. *Proscriptio annuorum reddituum.*

## Regaliarum ius.

est ius regis percipiendi reditus potiores  
vacantis beneficii 11, 951  
ortum ex custodia Regali vacantium be-  
neficiorum ibid.  
 variis abusus obnoxium 952 sq.  
 hinc controuerfiae inter Reges Germa-  
 niae et Papam 953 sqq.

## Reinfudatio.

si bona infeudari solita sunt, et eccle-  
siae aperiuntur, reinfudatio valida  
11, 881 sq.  
 Capitulum sede vacante ius reinfendan-  
 di non habet ex regula 883 sq.

## Relationes ad Principem.

Magistratus inferiores causam dubiam  
et arduam non decidebant sed ad  
Princi-



# INDEX REALIS.

Principem deferebant, ut ipse pronunciarer **L. 256**  
 hae relationes omnem causae seriem complecti debeant **257**  
 exempla ex Plinio exhibentur **ibid.**  
 hunc referendi morem non Arcadius aut Theodosius, sed Iustinianus abrogavit, quod contra Gutherium euincitur **258 sq.**  
 de relationibus ad sedem Rom. **679**

## Relaxatio.

iuramenti quid? **L. 1013.** est dispensationis species **497**  
 adferitur tribunalibus Imperii **1012**  
 Principi competit **1013**  
 reiecta iuris canon. de hac relaxatione principia **ibid.**  
 Imperatori et Statibus tribuitur, non tamen Nunciis Papae in Germ. **1014**  
 an tribui possit regali iure carentibus **ib.**  
 quando summa tribunalia illud exercent **ibid.**

quatenus ad effectum agendi ordinario magistratui competat **1015**

## Religio.

persecutiones ob religionem sunt illicitae **V. 767 sq.**  
 Augustinus quidem illud adfirmat **769**  
 sed rectius eius sententia ab aliis explosa **770**  
 pactum de vnione religionum in abstracto possibile; in praxi vero non item **819 sq.**

## Religionis exercitium.

princeps in exercenda religione recte suo modo dispensat **L. 578**  
 cum ratione Reformationum tum Romano-Catholicorum **579.** nisi obstant pacta Principis cum statibus **ib. et p. 580 sq.**  
 priuatum a domesticis sacris distinguendum **581**

## Religionis mutatio.

ob eam sponsalia dissoluantur, non autem matrimonium **IV, 593 sqq.**

## Reliquiae SS.

a cruce signatis multae ex Palaestina adlatae **L. 319**  
 praefectum ab Henrico Leone **320**

iusiurandum ad SS. reliquias praestitum **III, 246.** ratio posita in miraculis reliquiis adscriptis, quibus Dei iudicium manifestaretur **247**  
 hinc in antiquo iurandi modo ad reliquias SS. miraculosi quid ponebant **249.**  
 quod martyres peritiorum essent miraculis editis vindices **250 sqq.**  
 hinc clerici quoque ad hanc purgationem admissi propter religionem martyrum **252 sq.**

olim igne probabantur adhibitis sollemnibus precibus **IV, 162 sq.**

## Relocatio.

tacita praediorum rusticorum I. R. ad annum facta censetur, in Germ. plerumque ad triennium **L. 288**  
 quid in ea in praediis rusticis cauendum **III, 480**

## Remedium possessionum.

iudicium vel petitorum vel possessorum **V, 628**  
 remedia possessoria iure Romano interdicta vocantur **629.** horum forma vetus delineatur **ibid.**  
 interdictorum diuiso exhibetur **630**  
 remedia possessoria instituenda coram iudice competente **631**  
 modus probandi interdicta differt a probationibus ordinariis **632**  
 possessionis maxima sunt commoda **ibid.**  
 probatio ordinaria non requiritur **633**  
 victum in interdictis in possessorio appellare non posse contendunt **634** sed falso **ibid.**  
 appellatio quoad effectum desolutorium iuri ciuili incognita **635**  
 cumlatio petitori cum possessorio quomodo fiat iure ciuili et canonico **636**  
 remedia possessoria de iure ciuili appellationem non admittunt. **VI, 569**  
 non vnice retinendae possessionis remedium **570**  
 multo minus summarissimum iure ciuili ignoratum **ibid. sq.**  
 diuersus fori nostri et Romani usus in materia appellationum in possessoris: in denata

# INDEX REALIS.

- enatae disputationes VI, 571 sq. 573 sq.  
574 sq.  
hæc quodammodo sopitæ in Ord. Ca-  
mer. 572. cf. *Poffessorum*.  
*Remiffio*.  
mercedis remiffio differt in I. Rom. et  
Germ. ob diuerfitatem climatis 1, 288 sq.  
colono ob ingens damnum penfio remit-  
tenda licet fructus iam percepti fint  
III, 487  
ftipulanda annalis penfionis remiffio ob  
fterilitatem 488  
*Renunciatio*.  
quod prohibitum eft in fuorem agen-  
tium, valet his volentibus V, 331  
et fic quoque renunciatio huius iuris  
permiffa eft 332. cuius vim iura-  
mentum habet ibid.  
in iuribus prohibitivis locum non habet  
III, 385  
an valeat renunciatio SC. Vellei 383 sq.  
in renunciatione iurium certioratio omni-  
no neceffaria II, 338 sq.  
SC. Vellei. præcedentem beneficii di-  
mittendi certiorationem fupponit  
341  
contra renunciationem indulti non valent  
litteræ refpiratoriae III, 198  
*Renunciatio filiorum*.  
ratae hodie: ius canon. iuramentum de-  
fiderat I, 196  
iuri fuo quilibet, quatenus fuum, renun-  
ciat 642  
*Rerum fauor*.  
rei teftibus in dubio magis credendum  
quam teftibus aitoris IV, 210 sq.  
*Repetuer*.  
qui olim ita dicti I, 693  
*Rprobatio*.  
reo refervata iuramenti delationem non  
excludit I, 396  
*Res*.  
res mali exempli quid? VI, 389  
aliena per vindicationem legari poterat  
129  
de re duobus legata quid olim obtine-  
rit 130 sq.  
rei alienae iouatores ius fibi dicunt  
II, 25  
rei alienae legatum perfequi poffumus  
vel fimpliciter vel alternatiue II, 221  
*Res diuinae*.  
cur fint obiectum iuriſprudætiæ 1, 20  
*Res expeditoriae*.  
clerici res expeditorias non relinquunt,  
nec accipiunt V, 62  
aliud tamen dicendum de canonicis Pro-  
feftantium 64  
*Res indicata*.  
auctoritas rei iudicatae introducta, ne li-  
tes immortales fiant V, 514  
iure canonico facit ius inter partes, etiam  
fi iniqua fit ibid.  
res iudicata regulariter retrahari ne-  
quit 515  
quædam tamen cauffae non tranfeunt in  
rem iudicatam ib. cf. *Senzensia*.  
*Res religioſae*.  
religio adſcribebatur locis ſepulchrae,  
quod etiam iure ciuili deprehenditur  
II, 1010  
Chriftiani coemeterii religionem ad-  
ſcripferunt ob benedictionem ſacer-  
dotalet 1023  
in ſenſu iuris canon. apud Proteftantes  
coemeteria non ſunt res religioſae  
1025. ſed res vniuerſitatis 1026  
hinc multis caremus canoniftarum tri-  
cis 1027  
*Res ſanctae*.  
rerum ſanctarum violatione ſacrilegium  
committebatur VI, 446  
veluti violatione murorum certi Dei tu-  
telae commiſſorum ibid.  
ſancta tamen tempore belli ſacrorum euo-  
catione ex ſancta res profana fiebat  
ibid.  
idem dicendum de violatione termino-  
rum 447  
poſt euocationem tamen ſacrorum iure  
victoriae ſacra expilari poterant ſine cri-  
mine ſacrilegii ibid.  
*Reſcripta*.  
eorum a Sanctionibus Pragmaticis diffe-  
rentia proponitur I, 407 sq. et con-  
uenientia 418  
vnde adnotationes. dicta 430  
quando

# INDEX REALIS.

quando in Principis auditorio facta **1, 431**  
post Hadrianum liberius et frequentius  
data **435**  
qui sub obtentu rescripti impetrati alienam  
peruadit possessionem, vtut auxilio  
iudicis peruerse procedentis vtrator,  
in poenas ius sibi dicentium incidit  
**11, 18** sq.

## *Reservata.*

papalia quid **1, 525**

## *Residendi necessitas.*

haec admodum laxata per clericorum et  
canonicorum susceptum iter transmarinum  
**1, 318**

## *Responsa.*

Augustus beneficium respondentis dedit  
**1, 672**

signata data responsa **673**

brevissima olim nec adiectae rationes  
**674**

disputari non poterat de eorum veritate  
et iustitia **675**

de collectionibus veterum responsorum  
**675** sq.

inde ius incertum **678**

responsa ecclesiastica ab episcopis data,  
praesertim ab eccles. Rom. **679**

per haec ius novum introductum  
**680**

collectio responsorum eccl. Rom. **ibid.**

Pseudo-Hidori spuria est **ibid.**

Dionysii Exigui collectio laudatur **681**

haec responsa verbosissima **682**

quando rationes dubitandi et decidendi  
adiunguntur **683**

collectiones responsorum hodiernorum  
**ibid.**

naevi eorum et praestantia prae decisionibus  
**684** sq.

## *Responsio.*

desideratur vel a reo vel a testibus et quot  
casibus **11, 76**

responsio rei ad interrogationes in exordio  
litis factas qualis fuerit? **77** sq.

poena mentientibus quae praestituta fuerit  
**78**

itemque non respondentis aut peruerse  
respondenti **79** sq.

in primis interrogationes faciebant in

actionibus personalibus, interdum et  
in realibus **11, 80**

postea ante L. C. faciendae abrogatae **81**

non autem post L. C. **82**

in praxi in puerilis incidentibus usum adhuc  
habere possunt **82** sq.

perversa responsio pro simplici confessione  
habetur **90**

in L. C. responsio desideratur **91** sq.

quomodo procedatur contra eum, qui non  
legitime respondit **103**

an contumax in totum pro confesso habetur,  
an tantum quoad capita ad quae non legitime  
respondit? **104**

quid si debito tempore non respondit  
**105**

## *Respublica.*

duplex in Germ. saecularis et ecclesiastica  
concordia et contentio **1, 984**

de magistratibus maioribus et minoribus  
republicae eccles. **985**

*Restitutio in integrum.*

dissert a dispensatione **1, 501** sq.

quantum ex dispensatione et interpretatione  
restrictiua participet **503**

hodie competit omni magistratui **977**

*Restitutio in integrum contra sponsalia.*

ex praedictio auctoritatis communiter  
denegatur minoribus **11, 565** sq.

in maioribus vix restitutione opus videtur  
contra sponsalia **567**

vt locum habeat restitutio contra sponsalia,  
valida nec repudio obnoxia sponsalia  
supponuntur **568** sq.

L. R. opus non erat restitutione ob licentiam  
repudiorum **569** sq. bene tamen iure canon.  
quod sponsalibus eandem vim cum aliis contractibus tribuit **571**

differencia huius restitutionis a rescissione  
sponsalium ex capite contumaciae **572**

locum habet restitutio in sponsalibus **573**

nihil refert, vtum ipse minor sponsalia  
immediate contrahat aut pater eius nomine **574**

contra matrimonium non datur restitutio  
in integrum **575**

**iii ii 3** vulgo

# INDEX REALIS.

- vulgo restitutionem denegant contra  
 sponsalia 1) quod ipsi inlit obligatio  
 iuris divini II, 576
- 2) quod contra matrimonium eadem  
 denegetur ib. sponsalia autem sunt ma-  
 trimonium initiatum 577
- 3) quod sponsalia pura sint de prae-  
 senti 577
- 4) quod sint negotium spirituale 578
- 5) quod aequitas hic deficiat 579
- 6) quod causae matrimoniales sint fa-  
 vorabiles auxilium aetatis non admit-  
 tentes 580
- 7) quod laesio in patrimonio hic defi-  
 cere videatur 580
- verior contraria sententia pro restituti-  
 one, quae testimoniis ICtor. firmatur  
 581 sq.
- magnis rationibus haec nititur 1) quod  
 gravissimum minoribus imminere pot-  
 est praedictum ex matrimonio, con-  
 tra quod Praetor ipsis succurrit, et  
 quod facile in sponsalibus capi queat  
 583 sq. et Praetor etiam in leuiori-  
 bus succurrit 585
- 2) quia sponsalia a ceteris conventio-  
 nibus non differunt 585
- 3) sponsalia non sunt spirituale nego-  
 tium nec indissolubilia 586 sq.
- 4) nec ipsum sunt matrimonium 587 sq.
- 5) falso supponitur, sponsalia pura esse  
 de praesenti et irrevocabilia 589. cum  
 tamen haec sponsalia iure canon. sint  
 de futuro 590. et longe aliter hoc  
 ius definit sponsalia de praesenti 597.  
 quod exemplis illustratur ibid. et le-  
 cundum ius canon. sponsalia pura pos-  
 sunt dissolui 592
- 6) quod restituantur minores aduersus  
 negotia difficillimae rescissionis 593
- aequitas non deficit 595. nec metu-  
 dom scandalum aut conscientiae vio-  
 latio ibid.
- res pessimi exempli hic non statuitur  
 596
- nec fauor sponsalium restitutioni restitit  
 596
- nec laesio deest ibid.
- minor in hac causa non habetur pro ma-  
 iorenni II, 597
- restitui potest minor, si vel maxime cum  
 curatore et testibus adhibitis spon-  
 salia contraxit 598
- Rescissionis ius.*
- competit conductori III, 498
- ius retinendi pignori cohaeret, non hy-  
 pothecae 875
- viduae in Germania competit IV, 624
- quod ius frustra ex iure Romano repeti-  
 tur 625
- Reverso.*
- an in litteris respiratoriis locum habeat  
 contra debitorum debitorem III, 178 I
- Retraclus.*
- quid sit? III, 426
- differentia a iure promissae 427
- vel legalis est vel conventionalis ibid.
- inter legales eminet retractus ex capite  
 consanguinitatis 427
- iam apud Rom. proximi et consortes ex-  
 traneis in emptione praefati ibid.
- quod saec. 10. a Constantino Porphyro-  
 geneta in usum redactum 428
- retractus fundamentum falso in iure  
 canon. ponitur 428
- nec ex fauore familiae derinendus 429
- fauor familiae aut adfectio per se non vin-  
 cit ius constitutum ibid.
- nec mores gentium aut posita Iudaica  
 430
- nec peti potest ex constitutione Friderici  
 solis Italici lata 431
- nec denique eius origo solis ordi. prin-  
 cipum, sed consuetudini et statuti vni-  
 ce ascribenda 432
- originem traxit ex necessitate consensu  
 heredum in alienationem bonorum he-  
 reditatorum 440 sq.
- Germanis proprius, non Romanis distin-  
 ctionem bonorum adquisitorum et he-  
 reditatorum ignorantibus 441
- introducito I. R. ICti et glossatores dis-  
 tinctionem inter bona hereditaria et  
 adquisita tollere studebant 442
- remanit tamen ius retractus in bonis he-  
 reditariis 443
- con-

# INDEX REALIS.

- conclusiones inde deducantur III, 444 sq.  
 ius antiquum Hamburg. iuri veteri Germ.  
 conforme fuit, extenso tamen retractu  
 etiam ad adquisita 447  
 ius Hsmb. nouum limitauit alienationes  
 mortis causa 448  
 liberiores reddidit alienationem inter  
 viuos 449  
 et quidem per venditionem, quae etiam  
 sine heredum consensu fieri potest 450.  
 an etiam in agris 451. quod nega-  
 tur sine consensu heredum 453  
 Angularis est quod ius retractus in ad-  
 quisitis obtineat 453  
 verus hic obtinet retractus, non ius sim-  
 plices protimiseos 453  
 successorum edictum in agris locum ha-  
 bet 454  
 retractus in pignore et hypotheca locum  
 non habet 806  
*Retrahtus vicinitatis.*  
 tantum in agris Hamburg. non in vrbe  
 obtinet III, 496  
 non dependet ex constitutione Frideri-  
 ci ibid.  
 differt a iure congrui 456 sq.  
 agrorum Hamburg. conditio 457 sq.  
 ex hac ortus retractus vicinitatis, qui  
 tantum praediis inferioribus datus  
 459  
 an via publica intercedens impediatur ius  
 retractus 460  
 domino agri tantum comperit, non ta-  
 men dominium probare debet 460 sq.  
 an etiam ad alia loca lege non expressa  
 pertineat 461 sq.  
 an consanguineus vicino praefertur 462.  
 post elapsos 2 menses excluditur con-  
 sanguineus, vicinus tamen adhuc ad-  
 mittitur 463  
*Retrouenditio.*  
 an dominium pignoris Germ. magis ad  
 emtionem cum pacto de retrouenden-  
 da quam pignus accedat III, 851 sq.  
*Reuelare.*  
 reuelandi delicta occulta necessitatem  
 nullam regulariter cini imponere pot-  
 est ius naturale VI, 258  
 cum plerumque laesio reparari nequeat  
 VI, 258  
 et vel maxime nulla perfecta obligatio  
 detur ad procurandam laesionis ab  
 alio illatae reparationem 259  
 qui credentiam reuelat, graui se perfidia  
 polluit 262  
 nulla reuelandi necessitas illi incumbit,  
 qui occultis aliquid sub secreti formula  
 rescuit ibid.  
 reuelanda non sunt necessario de iure  
 Romano crimina commissa ibid.  
 nec de iure Canonico 264 265 sq.  
 remouetur dubium a Strykio obmotum  
 ibid.  
 reuelanda sunt crimina committenda 268  
 etsi silentium promissum, etiam de iure  
 ciuili ibid.  
 ante reuelationem admonitio necessario  
 de iure ciuili fieri non debet 269  
 nec de iure naturali, nisi secundum regu-  
 las virtutis ibid.  
 quando reuelanda crimina commissa?  
 270  
 si princeps velit, vt delicta commissa re-  
 uelentur, eius mandato tenentur ii, qui  
 post illud notitiam acquisierunt 271  
 non qui ante huius mandati promulga-  
 tionem 272  
 mandato Principis de reuelando non te-  
 nentur personae coniunctae 273  
 nisi princeps id expresse velit ibid.  
 reuelare seipsum non tenetur delinquens  
 276 sq.  
 reuelare mortem defuncti violentam te-  
 netur heres 278  
 ex reliquiis Scti Silaniani ibid. 335 sq.  
 doctorum sententiae de vsu huius Scti  
 278 sq.  
 reuelare tenetur venditor vitia mercis  
 latentia 282  
 reuelanda non sunt quae a leuibus perso-  
 nis acceperimus 292  
 reuelandi necessitas ex iure Germanico  
 antiquo virtute officij 297  
 vt in iudiciis occultis .ibid.  
 per Scabinos Vehmicos ibid.  
 qui

## INDEX REALIS.

qui tamen a denunciandi necessitate li-	reuelationem iudex Imperare potest	VI, 274
berabantur, si delinquentes cum illis	et coactionis remediis vti	ibid.
coniancti essent	interdum ipsa tortura diciari potest	ib.
huius iudicii Velmici arcana sanctissime	sub quibus circumstantiis?	275
celanda	personae coniunctae tamen cogi nequeunt	ibid.
nisi Imperator illorum manifestationem	nisi veritas aliter haberi nequeat	ibid.
imperaret	reuelatio interdum iure Canonico imper-	
reuelanda duella in Saxonia Electorali	ratur per monitoria sub poena excom-	
ad reuelanda arcana vasallus domino obli-	municationis	283
gatur, quoad domini salus inde de-	monitoria quid?	ibid.
pendet		
absque distinctione inter silentium iudi-	<i>Reus.</i>	
cialie et extraiudiciale	receptio in reos quomodo olim facta	II, 329
etiam personas coniunctas vasallus indi-	in reos receptus certo die respondere	ibid.
care debet, qui hostilia contra domi-	cogebatur	ibid.
nium intentant	reorum quinquiliis index ex officio reit-	
reuelare etiam vasallo tenetur dominus,	cit II, 654. vt exceptiones friuolas	
quae illius saluti detrimentum illatura	655. L. C. inepiam 656. positiones	
sunt	ineptas vel otiosas	ibid.
reuelare potest vasallus delicta a domino	reus quandoque ad cautionem adstrin-	
committenda	gitur	VI, 338
dominus tamen praemoneatur	vel eius consanguinei	339
ad reuelanda ea subditi obligantur, quae	reus auctori victori in expensas condemna-	
salutem reipublicae in graue discrimen	ri debet	340
deducunt	resolutio rationum dubitandi	341
silentium ergo recte panitur in crimine	reus etiam in processu inquisitorio in ex-	
perduellionis	pensas condemnandus est, si victus fue-	
iure Romano	rit	350
Germanico	si reus in expensas condemnatus est, lie-	
Danico, Belgico, Suecico, Polonico, An-	redes illas soluere debent	354
glico	vel si reus mortem sibi consciscit	355
dubia remouentur	vel iam confessus est	ibid.
nullum necessitudinis vinculum hic excu-	vel appellatione interposita decesserit ib.	
sat	reus auctori inopi expensas litis prouiso-	
reuelare principi occulta scitu necessaria	naliter praestare tenetur	540
pertinet ad officium ministrorum et	requisita	542 sq.
officialium		
reuelare potest consiliarius prepositum	<i>Regatio.</i>	
Principis ei, cui interitus imminet	quid apud Romanos?	I, 483
	LL. dictae rogationes	484
	<i>Romanum ius.</i>	
<i>Reuelatio.</i>	eius auctoritas in Germ. contra mores	
VI, 257	tiquos extendenda	I, 736
eius requisita		
reuelatio rarius periculo caret	<i>Rosa Romana.</i>	
per reuelationem delinquens non emen-	scriptores de illustri hoc iudicio	I, 697
datur	magui inde ICI prodierunt	698
reuelatio ad meram poenam tendit 260	eius decisiones magnae auctoritatis 699	
	litteris	

# INDEX REALIS

litteris commissionis in illa tenor suppli-  
cae inferitur. 1, 695  
de supplicationibus in ista 701  
caussa cognita sunt decisiones 703  
vera Rotae origo a Germ. Rath 706  
auditores R. R. ex nationibus primariis  
708  
bis habetur per hebdomadam ibid.  
de formulis eius: ad Calendas, ad reges,  
ad ciuies, ad pisces, ad agnus ibid.  
modus procedendi et causas referen-  
di ibid.  
eius auditoribus singulae causae com-  
mittuntur 699  
ponentes l. referentes votum non habent  
709, 714  
decisiones de singulis quaestionibus ef-  
formantur 710  
— partibus ante sententiam communi-  
cantur, nec iudicata sunt ib.  
— non maiorem auctoritatem habent  
quam reliquarum tribunalium deci-  
siones 711  
de collectionibus rotalium decisionum et  
methodo eas colligendi 1, 716 sq.  
*Rustici.*  
hi olim seruilis conditionis. 1, 325, 822  
mutatus ipsorum status expeditionibus  
crociatis et ex seruis liberi facti 326  
eorum iura diuersa vnde orta 327  
— seruitus adhuc saec. 16. durauit 766  
conueniunt fere cum libertis 787  
praedia seruitutis obnoxia praesumuntur  
797  
de operis 798  
liberi rusticorum domino operas locare  
tenentur 800  
serui vel liberi 810  
quomodo liberi facti 812. saepe per  
totam provinciam liberi sunt 833  
an cum seruis R. conferendi? ipsorum  
causae non ex I. R. sed Germ. iudican-  
dae 803 sq.  
de auctoribus rei rusticae in Germ. 814  
de manumissione rusticorum et an gene-  
ralis facta 833 sq. haec quoad nobiles  
mediatus fieri nequit 838  
libertas imperfecta 835  
Tom. VI

status mutatio tacite facta 1, 841. quo  
tempore 845  
praescriptione quidam liberi facti 842  
causae mutationis: 1) expeditiones cru-  
ciatae 346 sq. 2) I. R. recepti liber-  
tati fauorabilis 847 sq. serui manse-  
runt ubi I. G. praeualuit 849. 3) aca-  
demiae 850. 4) indulgentia ac ne-  
gligentia quorundam dominorum 851  
5) publicae Germ. calamitates 852  
mutato statu operae haud mutatae 855  
domini ius in illos retinuerunt 856. quod  
in iurisdictionem abiit 856  
operae praesumuntur indeterminatae  
856 sq.  
determinatae probandae 859  
violentiae et precarii in operis probatio  
facienda 862  
ius proprietatis praediorum haud nacti  
863  
cum emphyteicariis haud conferendi 854  
rusticorum causae summarie tractandae  
II, 623

## Sacerdotes.

magna auctoritas sacerdotum apud gen-  
tes maximis abutibus ansam dedit  
III, 61  
inignis fuit haec auctoritas apud Aegy-  
ptios, Vandalos et Romanos, Gallos ib.  
62  
Pontificum magna auctoritas apud Roma-  
nos 62  
idem in republica Iudaica, sed alia ex ra-  
tione obtinuit 63  
exempla sacerdotum Regum. Verus sacer-  
dotium Christianis haud conuenit ibid.  
*aulici.* sunt ministri Principis ecclesiasti-  
ci, quod ex antiquitate illustr. III, 791  
dubia circa ius illos dimittendi mouen-  
tur 778  
multi hoc ius Principi citra iustam causam  
denegant 779. quorum argu-  
menta examinantur 780  
primum argumentum inde petitur, quod  
immediate a Deo vocati censentur  
781. quod princeps clericis sit sub-  
iectus, et clerici sint capita ecclesiae  
782. quod refutatur 782 sq.  
Kkk kk potto

# INDEX REALIS.

porro magistratum vt nudum instrumen-  
tum vocare pastores contendant III,  
784. quod examinatur 785 sq.  
deinde remotionem quod sine causae  
cognitione et sententia iudicis sit, in-  
iustam esse aiunt, quod examinatur  
787 sq.  
ab ordinatione ministrorum eccles. ipsis  
character indelebilis tribuitur 789. et  
matrimonium cum ecclesia contrahi  
dicitur 790 sqq. quod refellitur 794  
dimissio haec periculosa esse dicitur sed  
falso 794 sqq.  
illicitum dicant esse quod honestati re-  
pugnat 797 sq.  
nec denique officio eccles. precarii no-  
tionem conuenire volunt 799 sq.  
*domestici.* eorum origo III, 741  
oratoris priuatorum praesciebantur, et-  
iam in aulis Regum Principumque 742  
Capellani quoque erant de domo et  
mensa domini ibid.  
inde archicapellanus quoque minister re-  
gis erat 743 sq. quod contra dissen-  
tientes vindicator 745

## Sacerdosium.

vetus, Christianis haud conuenit III, 63.  
not. I.

## Sacra prima.

in locis, vbi sacra publica vigent, con-  
stanter prohibita I, 581  
Principi tamen ius dispensandi omnino  
competit, vt tamen eo prudenter vta-  
tur 583

## Sacramenta.

horum administratio sub dispensationem  
non cadit I, 584

## Sacramentalia.

vnde in feudis originem traxerint?  
II, 767. *vid. Compurgatores.*

## Sacrilegium.

Vagus sacrilegii conceptus ex abusu ap-  
pellationis sacrorum natus VI, 417  
sacrilegium inierdum denotat quamuis  
impietatem nefandam 418  
strictum denotat furtum sacrorum 419  
vox denotat sacrae rei legum h. e. abla-  
tionem 420. cui etiam graeca vox  
*ἱερόσυλος* respondet ibid.

strictius ergo denotat furtum rerum sa-  
crarum VI, 420

latus quamlibet rerum sacrarum viola-  
tionem 421

hoc delictum spectat religionem, et. ex  
principiis singularum sectarum de eo  
iudicandum 421

hinc alii mitius, alii grauius de eo iudi-  
cant ibid.

non omnes in desuitione conueniunt ob  
religionis disparitatem 422

limites huius sceleris constituendi ex  
principiis cuiuslibet religioni propriis  
ibid.

violatio sacrorum iniusta supponit 423  
datur enim iusta, sine crimine, ex mente  
legum Romanarum ibid. itemque

Mosaicarum et christianarum 424

obiectum sacrilegii sunt res sacrae 425

Aegyptii sacrilegium morte expiatur 426

apud Iudaeos profanatio templi sacrile-  
gium erat, cuius criminis Paulus  
reus factus 427. non item Pompeius,  
qui iure victoriae templum ingressus  
est, non tamen citra vitionem diui-  
nam 428

Deus sacrorum suorum violatorum inter  
Iudaeos vindex fuit, quod exemplo  
Vfæ et Vfiæ illustratur 429. item-  
que Achani aliquid ex rebus deuotis  
auferentis et ultimo supplicio adse-  
cti 430

non tamen quæuis sacrilegia capitalia  
fuerunt apud Iudaeos 431

apud Graecos sacrilegia lege Attica mor-  
te expiata 432

Romani sacrilegium ex lege Iulia ad pe-  
culatum referebant 433

ante legem Iuliam non item, quod ex sa-  
crilegiis Verris demonstratur. 434

quæ Cicero grauiissime coercenda esse,  
iudicat 435

Ratio cur sacrilegium ad peculatum re-  
tulerint Romani 436

in sacrilegio desideratur pecuniae sacrae  
depraedatio fraudulosa, quorum etiam  
dona Deo dicata pertinebant 437

sacra



# INDEX REALIS.

sacra publica sunt tantum obiectum fa-  
 crilegii VI, 438. hinc pecunia sacra pu-  
 blica dici poterat 439  
 factorum ptiuatorum furtum proprie non  
 erat sacrilegium 440  
 quatenus sacrilegium committatur in pe-  
 cunia religiosa 441. pecunia reli-  
 giofa dicebatur, quod in tutelam mo-  
 numentorum cedebat ibid. non or-  
 namenta cum cadauere sepulta, quod  
 prohibitum 443. nec haec ornamenta  
 cadauerum simul condita religiosa fie-  
 bant, quamuis spoliū eorum graui-  
 sime coerceretur ibid.  
 res profana ex loco sacro ablata non facit  
 sacrilegium, licet hae res tutela tem-  
 porum commissae essent 444  
 quidam tamen in eiusmodi re sacrile-  
 gium committi credebant, quae tamen  
 controuersia tandem sopita 445  
 rerum sacratarum violatio erat sacrile-  
 gium, v. c. murorum tutelae certi Dei  
 commissorum 446  
 facta tamen tempore belli sacrorum euo-  
 catione ex sancta res profana fiebat ib.  
 idem dicendum de violatione termino-  
 rum 447  
 post euocationem tamen sacrorum iure  
 victoriae sacra expilari poterat sine  
 crimine sacrilegii ibid.  
 honestius tamen faciebant, si ab his absti-  
 nerent vel in patriam translata cole-  
 rent 448  
 interdum tamen victores sacrilegium,  
 vtut impune, committebant, qui a sacris  
 non abstinebant ibid. quod Minucius  
 Romanis, Cicero Dionysio Regi Sici-  
 liae 449. et Iulianus Cambyfi obicie-  
 bat 450  
 ob haec sacrilegia iure victoriae commif-  
 sa bellum inferri non poterat 451  
 vtrum rei sacrae ex loco profano ablatio  
 sacrilegium fuerit? 452  
 non erat sacrilegium, si is, cuius peri-  
 culo erat, rem sacram interciperet 453  
 poenam sacrilegii gentiles collocabant in  
 vindicta diuina 454. non tamen sem-

per exemplis a gentilibus adlati fides  
 habenda VI, 455  
 Christiani gentilibus contraria exempla  
 sacrilegiorum non punitorum obiece-  
 runt 456. vt Dionysii et Verris ibid.  
 interim Deus vera sacra sibi dicata et  
 violata vltus est 457. quod tamen ad  
 sacra idololatrica non adplicandum  
 458  
 poenae criminales sacrilegii ante legem  
 Iuliam peculatus arbitrarie 459. quod  
 exemplo Verris illustratur ibid.  
 ex lege Iulia sacrilegi puniebantur prout  
 quisque deliquisset 460. res tamen  
 punitum esse sacrilegium contra La-  
 tiantium euincitur 461  
 extensum hoc crimen ad alias sacrorum  
 violationes ibid.  
 inde natum sacrilegium religionis, agni-  
 tom ab ethnicis et Christianis ab his  
 imputatum 462  
 poena quoque sacrilegii Christianis in-  
 flicta 463  
 Christiani iure retorsionis hoc religio-  
 nis sacrilegium gentilibus obieciebant  
 463 sq.  
 inde etiam sacrilegium violatae sanctita-  
 tis rerum sacratarum et asyli 465. pu-  
 dicitiae et noptiarum 466 sq. item-  
 que sacrilegium politicum 468. Cae-  
 sares enim diuinitatem, statuas, tem-  
 pla sibi tribuebant ibid. quod illu-  
 stratur exemplo Aurelii et legibus Co-  
 dicis 469 sq.

## Sacrorum ins.

apud Protestantes vi summi Imperii exer-  
 cetur I, 536. 567.  
 Principi vt episcopo inepte tribuitur 567  
 princeps illud Theologis vel IGtis de-  
 mandare potest 568  
 principia legislatoria in sacris 569

## Sagae,

a diabolo possessae pondus naturale amit-  
 tere dicuntur IV, 177  
 hinc orta probatio per pondus f. lancem  
 et stateram 178 sq. cf. Probationes  
 spuriae et Ordalia diuina.

Kkk kk 2

Salarium

# INDEX REALIS.

## *Salarium.*

an iudici et aduocatis durante iustitio de-  
beatur? 11, 162  
Salarium olim denotabat tribunorum mi-  
litarum et ducum annonam 111, 574  
postea etiam stipendia et comoda mili-  
taria. ibid.  
salarium vel publicum vel priuatum 575  
triplex eius significatio eruitur ibid.  
plerumque denotat annuam praestatio-  
nem in compensationem officii non  
mercenarii praestiti vel praestandi 576  
differt 1) a pensionibus annuis, quae ex  
mera gratia constituuntur ibid. 2) a  
mercede, cum pro opera non vulgari  
nec locari solita praestetur 577  
consistit in variis emolumentis pro mu-  
nere promissis percipiendis 578  
miniſtrorum V. D. salaria contra rigido-  
res patres eccles. defenduntur 579  
improbatur tamen abusus, qui circa sa-  
laria a ministris eccles. committitur 580  
regulariter non debetur ante seruitium  
praestitum 581  
non debetur ab initio anni ibid.  
quaedam tamen emolumenta percipiun-  
tur singulis momentis, quaedam certo  
tempore ibid. quaedam finito demum  
anno 582  
interdum salariorum annuorum dies cedit  
pro rata 582  
inde ratio deseruiti anni f. salarii prome-  
riti dependet 583  
salaria soluuntur pro officio, quo finito  
et ipsa finiuntur 612. quod praxi et  
I. P. S. conforme 613 sq.  
Salarii dies non cedit ab initio anni quoad  
totum salarium, sed iustis pensionibus  
diuidendum pro rata temporis 623  
anni initium in salario non computatur a  
tempore vocationis et electionis 625 sq.  
sed a die emtionis vel coepti officii  
627 sq.  
executio in salarium fieri potest in subli-  
dium 111, 134  
de salario ministri Principis dimissi 800

## *Salarium promeritum I. deseruitum.*

dicatur quatenus dies eius cessit 111, 583  
interdum dicitur annus deseruitus 584  
differencia anni deseruiti et anni gra-  
tiae 584 sq.  
annus gratiae ex mera gratia, annus de-  
seruitus ex debito iustitiae derivatur 586  
terminus ad quem anni deseruiti est de-  
positio officii 591  
anni initium computandum a die suscepti  
officii ibid.  
et sic pro rata anni ultimi debetur sala-  
rium ibid.  
quomodo fructus ultimi anni diuidantur,  
qui certo anni tempore percipiuntur 592  
utrum initium anni in computatione fru-  
ctuum ex praediis rusticis debitorum  
ab initio Septembris inchoandam 593.  
an simpliciter a tempore suscepti offi-  
cii 593 sqq.

## *Sanctiones pragmatice.*

origo nominis graeca et latina 1, 399  
sanctio extrema legis pars 399  
S. P. est species rescripti 404. quid requi-  
rat 405  
quomodo a rescriptis differant 407. ad  
vniuersitates dantur ibid. preces sup-  
plicae ipsis non inferuntur 409. ex  
scrinio dispositionum emittuntur 412 sq.  
a magistro epistolarum dictatae 417  
ampliores sunt ceteris rescriptis 418  
inferenda clausula: si preces veritate ni-  
tantur 418  
de causis publicis feruntur 419  
supremis magistratibus insinuandae et  
probandae et in precum veritatem a  
iurato inquirendum 420 sq.  
de causis ecclesiasticis S. P. ferri cano-  
nes prohibent 421 sqq. idem cauet  
ius canon. 425 sq.  
maior ramen hac in re R. Galliae libertas,  
quod exemplis illustratur 426 sq.  
idem tentatum frustra in Germania sub  
Maximiliano I. 428  
Principibus Protestantibus hoc ius vindi-  
candum 429  
S. P.

# INDEX REALIS.

S. P. maiori cum deliberatione condun-  
tur I, 429. in Consistorio Principis  
430. f. auditorio 431  
preces vniuersitatum proponit quaestor  
vel magister epistolarum 433  
non semper ad Consistorii suffragia factae  
434  
S. P. inuoluerunt sub Imp. ibid.  
praefertim post Hadrianum sub Imp.  
C. Polirani 435  
non tamen neglecta sanctioris consilii  
suffragia in iis ferendis 437  
magna ipsarum auctoritas 438  
quando legis generalis vim habeant  
439 sq.  
sanctissimae dicuntur 440. et sanctione  
poenali interdum muniuntur 441 sq.  
recentiori aeuo S. P. praecepta quibus  
Reges bona ecclesiastica concessa con-  
firmarunt 444 sq. quod more Imp.  
in Italia factum 446  
frequentior tamen praecepti mentio 447  
haec tamen cum S. P. conueniunt 450 sq.  
interdum ius priuatum vel edictum de-  
notat 452  
quid nostra aetate denotent 453. sunt  
I. L. fundamentales de statu publico la-  
tae 454  
huc refertur A. B. 455 sq.  
pax religiosa 458 sq. I. P. O. 461. R. L.  
466. de Capitulationibus id dubium  
467 sq.  
S. P. Caroli VI de successionem lineali in  
gente Austriaca 470 sqq.  
interdum etiam constitutiones de priua-  
torum causis ita dicuntur 480

## Sapientia.

verae sapientiae finis VI, 216  
vera sapientia hominem ad cognitionem  
sui ipsius deducit ibid.  
sapientia diuinior succedere debet ad  
consequendum summum bonum 217  
a sapientia procul absunt, qui iniuriis  
hominum ad vindictam commouen-  
tur 226

## Sardica.

metropolis Daciae I, 12

## Satisfactio.

satisfactionis loco olim expeditio in ter-  
ram S. suscipiebatur I, 313

## Scriptum.

pro sceptro olim lista usurpata I, 339  
sceptri feuda quae sint, et cur praelato-  
rum feuda ita dicantur 341

## Schiff, redere f. Freunde.

quinam nexus inter hos et exercitorem  
f. Schiffer III, 313

## Schiltnerus.

iudicium de eius institutionibus iur. canon.  
fertur I, 354 sqq.

## Scrini.

quid sint? I, 410. ibi acta publice cu-  
stodiuntur ibid.

memoriae 411. libellorum, epistolarum  
412. dispositionum 411 sq. ex scri-  
nio memoriae adnotationes profectae

411  
an in dispositionum scrinio S. P. expe-  
diantur 413 sq.  
nulla rescripta in dispositionum scrinio  
expedita 415

## Scriniarum magistri et proximi.

quid sint I, 410 sq. dignitate maiores  
sunt dispositionum comitibus I, 413

## Scriptura vid. Instrumentum.

plerique contractus scripturam ad sui  
substantiam non requirunt II, 318  
ea plerumque accedit probationis caus-  
sa ibid.

aut ad significandam et declarandam vo-  
luntatem 319

ad essentiam contractus necessaria in  
Litt. Obl. 320 sq.

si probationis gratia scriptura contractus  
adiecta ab aliis confecta, praelectio  
necessaria, f. periti litterarum sint con-  
trahentes f. imperiti 322 sq.  
cautelae loco ergo subscriptioni prae-  
mittenda confessio subscribentis, prae-  
lectionem factam esse 324

quod etiam ex I. R. probatur 325 sqq.  
de praelectione scripturae declarationis  
vim habentis 328 sq.

si scriptura essentiale requisitum contra-  
ctus constituit, praelectio necessa-  
ria

Kkk kk 3

# INDEX REALIS:

- ria II, 330. quod exemplo L. O. illu-  
stratur 331  
explicanda scriptura quae partibus in-  
cognita constet 333  
notatur huius requisiti defectus in man-  
dato procuratorum 333 sq.  
hinc ex mandato non explicato obliga-  
tio non oritur 335 sq.  
certioratio in omnibus contractibus ne-  
cessaria 337  
in renunciatione iurium hoc plerique ne-  
gant 338  
sed falso, cum negotia iudicia non nisi  
vera et certa perfici possint, ut subsi-  
stant 339  
penes imperitos, latinae exceptionum  
renunciationes omittendae et germa-  
nicae substituendae 340  
SC. Vellei. renuntiatio desiderat certio-  
rationem 341 sq.  
ex scriptura non praelecta exsequitiue  
agi nequit, cum instrumentum liqui-  
dum non sit 355  
omnis recognitio scripturae ad manum et  
contenta pertinet 356  
quatenus hoc ab imperito litterarum ob-  
tineri queat? 356 sq.  
semper ab abstrusis iuris terminis absti-  
nendum 357 sq.  
pro scripturae veritate militat praesum-  
tio 359. hinc qui in scriptura pactis  
probationis gratia adueniente se fun-  
dat, habet fundatam intentionem 359  
omissam ergo esse praelectionem, ab ad-  
legante probandum 360  
certioratio autem personis ius ignorau-  
itibus facta non praesumitur 361  
ignorantia contentorum iuramento pro-  
banda ib. defectus praelectionis pro-  
bandus in scripturis ad essentiali con-  
tractus non pertinentibus 363  
nec non in scripturis ad eius essentiali  
pertinentibus 364  
*Scriptura non legibilis. cf.*  
*Instrumenta.*  
quid sit? IV, 351  
causae scripturae non legibilis  
vitio eius qui litteras pinxit 353  
in variis et non cognoscibilibus signis  
IV, 354. praesertim sigillis 355  
oriatur etiam ex descriptione, vide incer-  
tae dubiae et variae lectiones 358 sq.  
huc etiam referenda omisso signorum di-  
stinctionum 360  
verba obsoleta et modus scribendi obso-  
letus scripturam non legibilem red-  
dunt 360. itemque chartae et atra-  
menti vitium 362. inductio, delerio,  
interlinearis scriptura, et ars stegano-  
graphica 363  
vetustas etiam huc referri debet 364  
*Señio debitorum.*  
an corpus debitoris secatum? III, 165  
señio erat auctio et subbatio ibid.  
*Seditio.*  
in seditione exorta saepe quis sine pro-  
cessu ambagibus punitur praeuenien-  
ti periculi causa VI, 512  
publica hodie saepe est causa iustitiae sum-  
mi II, 137  
*Seefchaden.*  
quid? III, 276. vid. *Tempestas maritima*  
et *Damnum maritimum.*  
*Sec. Consumen.*  
unica norma sunt diiudicandi damna ma-  
ritima III, 286. hinc standum iudicio  
peritorum e. g. iudicii admiralitatis  
Hamburg. 287. nec facile actorum  
transmissio ad lictos extraneos permit-  
titur; quod resp. illustr. 287 sq.  
*Seuerus R.*  
maiestate pollebat I, 961  
*Seuer.*  
fata matrimonii senum apud Romanos ac  
Germanos I, 280 sqq.  
*Sententia.*  
illius declaratio quo tempore petenda  
I, 171  
*Sententia in rem iudicatam*  
*transfus.*  
quaedam sententiae non transeunt in  
rem iudicatam V, 515  
huc pertinent sententiae interlocuto-  
riae 516  
iure enim civili definitiva tantum, et de-  
creta Praetorum, causa satis cognita,  
inter-

# INDEX REALIS.

inteposita, vim iudicati habebant  
V, 517. quod ex L. 14 de re iudic.  
aliisque textibus illustratur 518  
inde nec ab interlocutionibus adpella-  
tur 518. sed in appellatione a tota  
caussa articuli incidentes reformari  
poterant 519  
excipiuntur communiter sententiae inter-  
loquutoriae vim definitivae habentes  
519. quod illustratur ex Codice  
Theodosiano 520. a Iustiniano tamen  
rursus correctum est 521  
Ius canonicum admittit adpellationes a  
quavis interlocutoria 522. cuius ra-  
tiones evolvuntur ibid.  
interim tamen vim rei iudicatae haud  
adsciperunt interlocutoriis 523  
iudex interlocutoriam revocare potuit  
iure civili 524. idem sancitum iure  
canonico 525  
an interlocutoria quoad partem transeat  
in rem iudicatam de iure canonico?  
525  
decreta simplicia, et quae obiter facta  
non transeunt in rem iudicatam 526  
si super punctis incidentibus plene cogni-  
tum, sententia hodie transit in rem  
iudicatam 527. quod illustratur re-  
sponso 528 sqq.  
interloquutoriae merae, quae ex mixta  
dependent, hodie vim rei iudicatae ha-  
bent 533  
rationes decidendi per se non transeunt  
in rem iudicatam 534 sq.  
sententiae interimisticae non transeunt  
in rem iudicatam 537. sed meram  
interloquutionem continent 538  
sententiae arbitratorum interlocutoriae  
non transeunt in rem iudicatam 539  
de laudo arbitratorum definitivo, qualem  
vim habeat iure civili 539  
Iustinianus ius antiquum correxit, et lau-  
do vim addidit ex silentio decem die-  
rum 540  
de praxi tamen huius iuris dubitatur  
541. quod etiam dicendum de sen-  
tentiae arbitratorum interlocutoriis mix-  
tis ibid.

decisiones superintendentium vim iudicati  
non habent V, 543  
nec collegiorum opificum 543  
sententia ad consilium ICtorum lata et  
publicata vim rei iudicatae habet, li-  
cet nomine iudicis non fuerit con-  
cepta 545  
artificum consilia, in causis, quae falle-  
re possunt, vim rei iudicatae non ha-  
bent 546  
nec vim iudicati habent artificum consi-  
lia in causis, quae certitudinem ha-  
bent 547  
sententiae nullae in rem iudicatam non  
transeunt, nisi nullitas sit sanabilis  
548 sq.  
nec sententia in rem iudicatam transit,  
quae contra rem iudicatam est lata  
549  
non transit in rem iudicatam sententia  
ex iuramento necessario lata 550 sq.  
nec sententia ex falsa causa lata 552 sq.  
sententia absolutoria, qua probatum est,  
actorem non probasse, omnino transit  
in rem iudicatam 554  
causae beneficiales non transeunt in rem  
iudicatam 555  
sententia pro matrimonio lata in iudica-  
tum non transit 555 nec contra ma-  
trimonium lata 556. bene tamen con-  
tra sponsalia 557  
sententiae in criminalibus latae in rem  
iudicatam non transeunt 558  
*Sententiae imperiales.*  
universalem legem non efficiunt licet  
magnae sint auctoritatis I, 1003  
Imperator se eas tuiurum promisit 1004  
simpliciter exsequendae 1005  
revisiones contra illas effectu suspensio  
carent excepta causa religionis 1006  
an de supplicationibus idem dicendum  
ibid.  
remedium nullitatis contra eas directio  
non intentatur 1010  
*Separatio feudi ab allodio.*  
peti nequit vivente possessore I, 2013 sq.  
*Separatio liberorum.*  
per eam I. G. liberi sui iuris sunt I, 929-936  
in-

# INDEX REALIS.

- incongrue emancipatio vocatur 930. 932.  
 939. 950  
**Capitis Diminutionem non inuoluit** 932. 934  
 non pendet ex patris voluntate 933  
 I. N. conuenit 936  
 I. Germ. introducta 936 sq.  
 Statum liberorum non minuit sed auget 938  
 separati qualia iura retineant 940  
 quae commoda nanciscantur 941  
 iura proficua non amittunt 941. 953  
 vsusfructus patris tollitur 941  
 non est merum institutum Sax. 941  
 a Roman. non deriuandum 946  
 qualificata vel simplex 946. vtriusque effectus 947  
 separati vocantur extranei secundum quid 950  
 an pater separatis liberis pupillariter substituere possit 951 sq.  
 separati familiam haud mutant ibid.  
*September.*  
 ab eo indictio incipit I, 294  
 Graeci ab eo annum ecclesiasticum orifi 295  
 vtrum initium anni in computatione fructuum ex praediis rusticis debitorum ab initio Septembris aut tempore suscepti officii inchoandum III, 593 sqq.  
*Sepulcra.*  
 tituli sepulcrorum in laudes defuncti excurrant I, 266  
*Sepultura.*  
 princeps circa modum sepulturae recte dispensat I, 575  
 idem dicendum de sollempnibus sepulturae 576  
 sepulturae necessitas monstratur II, 1004  
 modus arbitrariorum 1005  
 Romani saepius cremarunt mortuos ibid.  
 non-damnanda sepultura 1006  
 veteres Christiani cremationem improbabant ibid.  
 sepeliebant itaque suos, vbi id licitum 1007. quoad locum tamen sepulturae non diuerso a paganis iure utebantur ibid.  
 haec loca extra ciuitatem II, 1008. quod etiam Principes rescriptis confirmarunt 1009  
 hinc in propriis fundis sepeliebant ibid.  
 habuerunt etiam sepulcra publica 1010  
 religionem cadaueribus adscribebant, quae etiam iure ciuili deprehenditur 1010  
 Romani etiam interdum per modum privilegii sepulcra intra urbem habebant 1011  
 non tamen Christianis hoc priuilegium concessum 1012  
 sed extra ciuitatem suos sepeliebant 1013  
 studium Christian. consequendi martyrum reliquias occasionem praebuit, eorum corpora in vrbes et templa transferendi 1014  
 inde sepulcra intra ciuitates nonnumquam constituta 1015  
 priuati etiam penes martyres sepeliri voluerunt ibid.  
 quod abrogauit sed sine effectu Theodosius M. 1016  
 nulla tamen tum loca publica sepultaris destinata aderant 1017  
 saec. 6. frequentiores in templis sepulturae vel etiam iuxta muros templorum 1018. quod et saec. 7. permansit 1019  
 saec. 9. 10. sepulturae in ecclesiis prohibita 1020  
 coemeteria tunc fuerunt in qualibet parochia circa templa 1021  
 multi etiam circa capellas extra urbem sepulti ibid.  
 hinc desit sepultura in propriis fundis 1022  
*Sepulturae denegatio.*  
 poenam et iniuriam continet II, 1043  
 totalis priuatio sepulturae differt a denegatione sepulturae ecclesiasticae, quae item titulum poenae et iniuriae habet 1044  
 communicatio cum defunctis indicatur ex loco et precibus solationibus 1055  
 quae sepulturam eccles. constituit 1056. et excommunicatio defunctorum,

# INDEX REALIS.

rum, quae in exclusione a coemeterio quoque consistit II, 1056  
hinc qui in coemeterio sepelitor, communionem eccles. habet ibid.  
poenitentes nondum restituti olim carebant ecclesiastica sepultura ex decreto ecclesiae R. 1057  
mitiorem tamen sententiam postea probavit Innocentius III. 1058 sq.  
an Protestantes haec principia probaverint 1060 sq.  
excommunicatio inter Protestantes non plane cessat 1062  
cognitio de totali priuatione sepulturae ad magistratum secularem spectat 1062 sq.  
quis excludere possit a coemeterio, non discrete definitum inter Protestantes 1063 sq.  
plerumque tamen hoc Consistorio tribuitur 1065. praesertim cum sit poena eccles. et species excommunicationis 1066  
hinc nec cadavera punitorum indistincte a coemeteriis excludantur 1067  
a coemeteriis apud nos excludantur pagani 1068. haeretici, licet quidam contrarium defendant 1069. Carpzovii et Theologorum Protest. sententiae adferuntur 1070 sqq.  
hoc tamen ob I. P. Q. non pertinet ad eos qui probatae religioni addicti 1073. non habito respectu anni decretorii 1074  
excluduntur infantes non baptizati 1074  
non tamen inter Protestantes 1075.  
etiam hi coemeterium cum Catholicis commune habent ib. sq.  
excommunicati etiam inter Protestantes 1077  
qui in tormentis vel duellis perierunt 1078 sq.  
autochiri 1080  
non etiam qui culpa perierunt 1081  
in reatu grauissimo mortui 1082  
publici peccatores et scelerati ibid. quo referantur eucharistiae contemtores, viciarii manifesti 1083. blasphemii, Tom. VI.

decimas non redditentes, monachi proprium quid habentes, clerici concubinarii, interdicti II, 1084 sq.

*Sequester.*

an luctum publicum recte indicat II, 1119

*Sequestium.*

index ob quierem publicam illud constituere potest ex officio II, 675

*Servi in genere.*

serui officia vnde III, 511

ad officia laboresque se obligant 512. vel

in perpetuum vel ad tempus 513

homines magis secundum gratum et ingratum, quam iustum agunt ibid.

inde serui suae rationi non sunt relinquendi, sed domestica potestate opus est 514. quid haec sit? ib.

inde ius cogendi ad quosconque labores et obedientia seruorum 515

seruis licitum est, contra crudeles dominos remedia quaerere 516

seruus non est brutum 517

dominus obligatur ad seruum conseruandum ibid. vel ad tempus vel perpetuo, si seruitus perpetua 518

seruus non domino sed sibi acquirit 519

testari nequit ibid.

temporarii serui conseruationem perpetuam exigere nequeunt ibid.

mercedem sibi stipulari solent 519

casus in sua persona contingentes ferre tenentur 520

inde deterior est conditio seruorum temporarium 520

de mercede accepta se sustentare debent seruitute soluta 521

quam tamen rarius conseruant, sed magis iis noxia est ibid.

vt praestet habere in republica perpetuos ibid.

serui parochiales, dotales 1789

seruis venalibus adfigebantur tituli 267

*Servi Germanorum.*

eorum conditio ap. Germ. I, 742 fiebant

pacto ibid. bello 742-744 818. aleae

iactura 743 878

iurisdictio domestica in seruos quae 744

LII II

Calati

# INDEX REALIS.

Casati, non casati I, 745 sq. 756. 321  
 Geluide 747  
 regii, fiscalini, ecclesiarum, priuato-  
 rum 748. 756. 760  
 ius dominorum complectitur operas 749.  
 756. census 750. alienationem cum  
 et sine praedio 756. vindicationem ib.  
 castigationem et coercionem 756.  
 inspectionem in bona 751. 756  
 iniuriarum in illos leuiter puniuntur 752  
 manumissionis species sub Merovingis et  
 Carolingis 753 199  
 ius vitae et necis in eos 756  
 ius domini circa eorum coniugia 757  
 dignitatis et testimo-ium incapaces ibid.  
 ciuitatis 765. scabinatus et notaria-  
 tus 766  
 torturae et durioribus poenis obnoxii ib.  
 qui Slaui dicantur 827  
 fata ipsorum saec. XI-XV. 761 sq.  
 quis I. R. vsus inter eos 767  
 fines Potestatis Dominicae in eos 791  
 eius abusu iurisdic-ctio non amittitur 792  
*Seruitus.*  
 quid? III, 508  
 constituitur pacto, bello, natiuitate deli-  
 cto I, 738 sq.  
 I. N. aduersatur 739  
 seruitutis Rom. indoles 741 sq.  
 germanicae 742  
 de iudiciis Slaus in Germania aucta 759  
 fata seruorum Germ. a saec. 10-17.  
 760 sq.  
 non omnis abrogata in orbe Christiano  
 778  
 pristinae effectus in hominibus propriis  
 787 sq.  
 de varia eius constitutione 783 sq.  
 pactis seruilibus Status constituitur III, 510  
 pacta haec tamen sunt legitima ibid.  
 officium serui ob conseruationem sui ipsius  
 necessarium 511  
*Modi constituendi.*  
 per pactum et vim belli III, 522  
 per pactum redditur officium certum inter-  
 uenient conoentionis, cuius partes re-  
 feruntur 523  
 pacta voluntaria vel inuoluntaria ibid.  
 pactum de seruitute seruandum ibid.

pactum seruorum perpetuorum obligat li-  
 beros et uxores III, 523  
 an filius liber natus, patre seruo perpe-  
 tuo facto, liber maneat 524  
 seruitus per vim bellicam 524 sq.  
 haec victoria confirmatur 526  
 disponendi ius de seruis 527  
 soluitur seruitus manumissione, eiectione,  
 et legitima fuga 528 sq.  
*Seruitutis perpetuae commoda*  
*prae temporaria.*  
 fundamenta societatis ciuilis III, 530  
 quaecumque media ad finem obtenien-  
 dum in republica patienter ferenda  
 ibid.  
 ut tamen quatenus fieri potest emendei-  
 tor ibid.  
 unde seruitus perpetua prae temporaria  
 commendanda 531  
 incommoda seruitutis temporariae 532  
 inde inordinatos mos mendicandi 533  
 quod calamitosum reipublicae 534  
 non sufficiunt remedia contra seruitutem  
 temporariam introduda ibid.  
 perniciofa etiam seruitus temporaria do-  
 minis ibid.  
 perpetuaria seruitus magis propugnanda  
 535  
 quod in eo finis seruitutis rectius ob-  
 tineatur ibid.  
 respublica vi eius caret facinorosis, furi-  
 bus et latronibus 536  
*Seruitutes discontinuae.*  
 praescriptionem omnino admittunt V,  
 363  
*Seruitutes praediorum.*  
 rusticae nexui pignoratitio subiecti pos-  
 sunt III, 812  
 urbanae non item, et quare 813 sq.  
*Seruitus vritutis forensis.*  
 apud Romanos ex nimio et anxio vsu for-  
 mularum orta I, 393  
 sequenti aetate per glossatores introdu-  
 cta 394  
 etiamnum in foro superest 395. praeser-  
 tim in sti'o coriae 396. vile tamen  
 est formulas actionum et exceptionum  
 nosse 397  
 Sigillnm



# INDEX REALIS.

*Sigillum.*  
origo signorum in scriptis magistratuum IV, 297  
figilli etymologia 293 lqq.  
vſus ſigillorum apud Romanos 297. ſigilla illis publica vel priuata 298  
differentia ſigillorum Romanoſum et noſtrę aeuſi 299  
*Sigillum auſebenſium.*  
quid ſit? et quomodo a priuato differat? IV, 301  
eſt maiſtaticum, ſecretum vel publicum in genere 303  
de bullis 304  
cerea ſigilla quomodo coloribus diſſerant et effectibus 306  
ſigilli authenticici forma et characteres 308 lq.  
modus ſigilla adneſcendi eorumque numerus 310 lq. quomodo differant reſcripta gratiae et iuſtitiae 311  
affinia ſigilli authenticici ſunt monogrammata et cruceſ 313  
quomodo praecauetur, ne decidanſ, aut corrupta vel perſita reſtituanſur? 313  
auctoritas ſigilli authenticici quemadmodum a Carolingicis temporibus ad noſtram vſque aetatem ſeruata fuerit 315  
cui inter clericos et laicos ius ſigilli competat 317  
quinam eo iure careant 319  
officia authenticice ſigillantis in ſigillo inueniendū 321. imprimendū 322. et cuſtodiendū 325  
*Sigilli auſebenſici auctoritas.*  
qualis olim fuerit, et in quasnam claſſes diuidatur IV, 326  
effectus ſigilli maiſtatici et publici 329  
ſigilla authentica abſque inſtrumento vix probant 331  
inſtrumentum priuati, quod Principi non offertur, authentico opus habet 333  
ſigillum iis negotiis inſcribendū, quibus deſtinatum 334  
quando authenticum recognitioni ſubſtit, et quae in ea obſeruanda 334  
quaenam praefumptiones ex vſu ſigilli oriantur 337

ope ſigilli dolus et malus et bonus committi poteſt IV, 338  
vari modi ſigilla adulterandi 340  
quae falſariis imponuntur poena 342  
*Sigla.*  
quid denotent? IV, 355 lqq.  
an heredis inſtitutio per ſigla facta ſit valida? 392  
an in teſtamento parentum inter liberos 393  
an ſubſcriptione teſtium fieri poſſint per ſigla 394  
*Signa.*  
memoria iuris conſtitui per ſigna conſeruatur II, 965  
quod exemplis collati feudi, precariaum et emphyteuſeos illuſtrat 966  
inprimis ad ſignum iuris conceſſi cenſus conſtituti ib. et p. 967  
*Signatura.*  
quid ſit in Curia Romana I, 701  
ſignaturam gratiae Papa, iuſtitiae Cardinalis dirigit ibid.  
ſignatura iuſtitiae voce *placet* abſoluitur, gratiae voce *ſiat* 702  
*Silencium.*  
contra perpetui ſilentii impoſitionem provocare licet I, 182  
*Socida.*  
contractus ſocidae quid? III, 471  
modus aeſtimandi in ſocida 472  
eius effectus et limitatio ibid.  
an omne dominium hic in colorum tranſeat 473  
*Societas marina.*  
ſ. Admiralſchaft quid? III, 314  
quae inde obligatio oriatur 315  
*Socius.*  
ſocio I. R. non adquirebat II, 279  
hinc ad iura in tertium tranſferenda ceſſo deſiderabatur 280  
*Soloeccismus.*  
quid? I, 55  
*Solutio particularis.*  
beneficium ſolutionis particularis eccleſiis falſo tribuitur III, 52  
LII 11 2, in

# INDEX REALIS.

- in Solutum datio.*  
ecclesiis beneficiis dationis in solutum  
emore non inuento indultum III, 54 sq.
- Sordidari.*  
qui olim ita dicti apud Romanos II, 1100
- Sortes.*  
iudiciom per sortes olim erat probatio  
spuria IV, 187. cf. *Oracula diuina* et  
*Probatio spuria.*
- Spolium.*  
materia spoli per Glossatores ad can.  
redintegranda valde depraata I, 705  
in causa spoli quatenus exceptio domi-  
nii admittenda? II, 47
- Spolii exceptio.*  
multae Romanorum sanctiones contra vim  
iniutam V, 662 sqq.  
spolium quid 665  
spolii notio iore nooo ad res mobiles et  
ad quamlibet iniquam priuationem  
producta 666 sq.  
spolium denotat iniquam priuationem  
possessionis vel quasi quomodocumque  
factam 669  
spoliatio ius ciuile interdictum vnde vi  
tribuit 670  
ios canonicum hanc actionem contra ter-  
tium malae fidei possessorem exten-  
dit ibid.  
contra tertium possessorem spoli igna-  
rum remedium ex can. redintegran-  
da datur 671  
exceptio spoli quomodo extensa? 672  
ius ciuile spoliatori restitutionem rerum  
ablatarum abscisse iniungit 673  
hinc spoliatus probata deiectione simpli-  
citer amissam rei possessionem recu-  
perabat 675  
nec spoliator exceptionibus contra hanc  
actionem vti poterat 676 sq.  
causae inter se diuersae in iudicio sepa-  
ratim proponendae 678  
ius canonicum tamen in ea re comuni-  
ter receptum 679  
inde effectum, vt reos opposita exceptio-  
ne spoli litem contestari haud teneat-  
ur 680
- nata haec exceptio ad subruendum opi-  
mum ius actorum V, 681  
exceptio spoli vim exceptionis peremto-  
riae habere dicitur 682 sq.  
nimium quoque amplificata spoli signi-  
ficatio in hac exceptione 684  
ius canonicum reo hanc exceptionem  
adleganti breuem probationis termi-  
num praestituit 685. quem tamen  
praxis non agnouit 686. nec praefici  
agnoscent discrimen inter exceptio-  
nem spoli dilatoriam et peremptoriam 687
- sufficere aiunt praefici, si reus intra 15.  
dies a termino rei iudicatae articulos  
probatoriales offerat 688  
exceptio spoli lites non exstinguit, sed  
cumulat 689 sq.  
restitutio spoliati difficillima 691 sq.  
optandum, hanc spoli exceptionem, quan-  
do causam primariam non contingit,  
publica lege abrogari 695 sq.
- Spolii ius.*  
vnde ortum traxerit III, 631  
spolia clericorum cedunt ecclesiae 632  
clerici olim bona mobilia episcoporum  
ecclesiis vindicabant, quia ex rediti-  
bus ecclesiae percepta essent V, 52.  
quod ius spoli dictum 53  
passim clerici haec bona mobilia quod  
ex bonis ecclesiae essent adquisita, ec-  
clesiae vindicabant 53. cui remedium  
quaesitum in concilio Toletano IX. 54  
sensim iure supremo in ecclesias Reges  
sibi hoc ius vindicarunt 54. postea  
etiam Pontifices et episcopi 55  
inde iura spoli, cuius rationes euoloun-  
tur 56  
consuetudine hoc ius a quibusdam epi-  
scopis conseruatum 57
- Sponsalia.*  
a matrimoniis admodum differunt IV, 412  
falsum, quod consensus sponsalitiuz faciat  
nuptias 413. qui admodum differt  
a consensu matrimoniali 414  
in quibusdam capitibus conueniunt cum  
nuptiis, non tamen sunt eadem 416 sqq.  
nec

# INDEX REALIS.

nec ex distinctione sponsalium de praesenti et de futuro identitas sponsalium et matrimonii probari potest

IV, 420

natura sponsalium de futuro 421. et de praesenti 422 sq.

Protestantes in hac distinctione admodum differunt 424 sq.

princeps circa sponsalia eorumque solemnitatem omnino dispensare potest

l. 589 sq.

parentum consensum supplet 590

intra tempus luctus fieri permittit 591

prohibitio de illis mutuo consensu non dissolvendis etrotonea 591

## Sponsalia minorum.

causae sponsalium praeiudicium non leve habent 11, 564

et tamen communiter contra ea auxilium aetatis denegant ex praeiudicio auctoritatis 565 sq.

plerumque formam lege publica acceperunt 568

I.R. restitutione opus non erat, sed repudium sufficiebat 570. secus ex iure canon. quod sponsalibus vim contractus tribuit 571

ab hac restitutione differt rescissio sponsalium ob contumaciam 572

locum habet restitutio in sponsalibus puris 573

in restitutione in integr. contra sponsalia nihil refert, filius ipse an pater ipsius eadem contraxerit 574 sq.

verior tamen contraria sententia pro restitutione testimoniis IC. firmatur 581 sq. conf. *Restitutio in integrum contra Sponsalia.*

## Sponsalium et matrimonii differentia.

### 1. Ex iure Romano

differant 1) ratione nominis, sponsalia spem matrimonii, nuptiae consummationem notant IV, 429 (sq.)

2) diversis modis a ICtis utrumque negotium definitur 433

3) ratione originis differunt: sponsalia sunt iuris civilis, matrimonia iuris gentium 435

4) ratione finis admodum diversa IV, 437

5) causa efficiens diversa, cum differat consensus sponsalium et matrimonialis 438

6) sponsalia ab impuberibus, non item nuptiae celebrari possunt 439

7) sponsalia inter absentes ineuntur, non item matrimonium 441

8) rector provinciae celebrare potest sponsalia, non item matrimonium, cum femina provinciali 443

9) annus luctus in sponsalibus cessat 445

10) sponsalia poterant esse vitia, licet nuptiae essent inutiles 446

11) per matrimonium contrahitur adinitas, non item per sponsalia 447

12) sponsalia non tribuunt potestatem maritalem, bene tamen matrimonium 448

13) sponsa non obligatur ad operas, bene tamen vxor 450

14) sponsalia non obligant ad copulam carnalem, bene tamen matrimonium 451

15) vxor sequi debet maritum, sponsa non item 452 sq.

16) vxor transit in ius mariti, sponsa non item 454

17) vxor maritum elugere debet, sponsa non item 456 sq.

18) sponso nihil iuris in bonis sponsae competit, bene tamen marito in bonis vxoris 459

19) sponso sponsae alimenta non praestant, bene tamen maritus vxori 460

20) donationes inter desponsatos factae valent, inter coniuges non item 461

21) coniuges sibi succedunt, desponsatorum autem nulla successio 463

22) vxor habet ius praelationis in bonis mariti, sponsa non item 465

23) differunt etiam ratione obligationis 466 sq.

24) sponsalia in diem et sub conditione contrahi possunt, non tamen matrimonium 468

25) ratione solemnitatum admodum differunt 469 sq.

26) poenae binorum sponsalium non sunt eadem

# INDEX REALIS.

- eadem cum poenis duplicis matrimo-  
nii IV, 473
- 27) in sponsalibus secundis cessant poe-  
nae secundarum nuptiarum 475
- 28) in sponsam non eadem vindicta ex-  
erceri potest, quae in adulteram 478
- 29) in sponsa adulterium non commit-  
titur 479
- 30) donationes inter coniuges illicitae,  
non item inter desponsatos 481
- 31) mater tutrix totalem amittit secun-  
dis nuptiis, non item sponsa secundis  
sponsalibus 482

## II. Ex iure canonico.

- iur. canonicum easdem fore differentias  
cum iure civili circa sponsalia de futu-  
ro agnoscit 484
- differunt sponsalia et matrimonium iure  
canonico 1) ratione constitutionis 486.
- 2) contra matrimonium transigere non  
licet, bene tamen contra sponsalia 488
- 3) contra matrimonium iuramentum  
deserri non potest, bene tamen contra  
sponsalia 489
- 4) sponsalia ob neglectum consensum pa-  
rentum nulla sunt, non tamen matri-  
monia ex Concilio Tridentino 490
- 5) impedimentum sponsaliorum proban-  
dum vno teste absoluitur, non item  
in matrimonio 491 sq.
- 6) matrimonio inest vinculum indissolu-  
bile, non item sponsalibus 494
- 7) sponsalia mutuo consensu solvuntur,  
matrimonium non item 495
- 8) sponsalia vnius dissensu solvuntur; in  
matrimonio secus 497
- 9) sponsalia dissolui possunt ob causam  
praecedentem et superuenientem 498.  
veluti ob stuprum sponsae praecedens  
499. non item matrimonium ex causa  
antecedente dissoluitur 500
- 10) facilius dissolvuntur sponsalia in  
gradibus prohibitis contracta, quam  
matrimonialia 501
- 11) facilius dissolvuntur sponsalia ob  
causas superuenientes, quam matri-  
monium 502

- 12) sponsalia dissolvuntur ob mutatio-  
nem religionis, non item matrimo-  
nium IV, 503 sqq.
- 13) sponsalia dissolvuntur ingressu in  
monasterium, non matrimonium 507
- 14) sponsalia priora non solvuntur per  
posteriora, bene tamen per posterius  
matrimonium 507
- 15) sponsalia cessant deficiente condi-  
tione, non item matrimonium 509
- 16) sponsalia extinguuntur ob discessum  
sponsi, non tamen matrimonium 509
- 17) sponsalia ob amissionem bonorum  
dissolvuntur, non item matrimonium

510

- 18) delicta infamiam vel poenam cor-  
poris adstrictam operantia sponsalia  
solvunt, non matrimonium 512
- 19) sponsalia ob superuenientem ad-  
finitatem tolluntur, non autem matri-  
monium 513
- 20) sponsalia dissolvuntur ob stuprum  
violentum, circa matrimonium secus  
515
- 21) inimicitiae capitales dissolvunt  
sponsalia, non tamen matrimonium 516
- 22) ob morbum contagiosum solvuntur  
sponsalia, non tamen matrimonium 517
- 23) impotentia superueniens solvit  
sponsalia, matrimonium non item 519
- 24) furor superueniens tollit sponsalia,  
non matrimonium 520
- 25) notabilis deformitas superueniens  
solvit sponsalia, non matrimonium 521
- 26) clericus in minoribus ordinibus  
constitutus amittit beneficium per ma-  
trimonium, non tamen per sponsalia  
523
- 27) contra sponsalia coacta, quae nulla  
sunt, non datur restitutio in integrum,  
vt contra matrimonium coactum 523
- sponsalia quoque de praesenti adhuc  
a matrimonio, iure canonico, differunt  
524 sq.

## III. Ex iure germanico et bodiense

### Protestantum.

- etiam mores nostri iuri Romano et cano-  
nico respondent 528
- hinc

# INDEX REALIS.

hinc dantur sponsalia impuberum, non  
matrimonium 1V, 529

sponsalia quoque inter absentes con-  
trahuntur 529

qui in provincia aliqua magistratum ge-  
runt, licite matrimonium contrahunt  
531

viduae intra annum luctus sponsalia in-  
eunt, non item matrimonium 532

transactio valida pro dissolvendis spon-  
saliis, non item pro dissolutione ma-  
trimonii 533

sponsalia clandestina sine consensu pa-  
rentum inita nulla sunt 534. rarius  
tamen dissoluitur matrimonium iam  
contractum 536

probatio maior requiritur ad matrimonii,  
quam ad sponsaliorum dissolutionem  
539

sponsalia facilius solvantur quam matri-  
monium 539

vnus etiam dissensu dissolui possunt non-  
numquam sponsalia, non autem ma-  
trimonium 540

solvuntur hodie sponsalia ob stoprum an-  
te commissum, sed ignoratum 541.

idem dicendum quoque de matrimo-  
nio 542 sq.

sponsalia in gradibus prohibitis contracta  
etiannum prohibita; facilius tolera-  
tur matrimonium 545

ob mutationem religionis permittitur  
hodie dissolutio sponsaliorum, non ma-  
trimonii 546

votum castitatis hodie non soluit spon-  
salia 547

hodie quoque priora sponsalia praeferun-  
tur posterioribus 548 sq.

sponsalia, non matrimonia, sub conditione  
contrahi permittuntur 550

iactura bonorum cum iofamia coniuncta  
sponsalia tollit, non matrimonium  
550 sq.

etiannum matrimonio, non sponsaliis,  
adquiritur potestas maritalis 552

patria potestas non sponsaliis, sed ma-  
trimonio, soluitur ibid.

hodie non sponsa sponso, sed vxor ma-  
rito, opens suis acquirit 1V, 553

sponsa sub poenitentia ecclesiastica cum  
marito concombere non debet 554

vxor, non sponsa, hodie maritum sequi de-  
bet 555

fructus dotis in maritum, non item in spon-  
sum transferuntur 556

arhae et sponsalitia largitas repetuntur,  
si matrimonium sequi non potuit 556

successio praetoria coniugum hodie non  
inter desponsatos, sed coniuges vnice  
obtinere 557

sponsa si dotem ante matrimonium soloe-  
rit, hypothecam non habet 558

clericus matrimonium contrahens beue-  
ficii inter Protestantas non amittit  
559

diuersae actiones ex sponsaliis et matri-  
monio oriuntur 560

sponsalia apud nos pure et sub conditio-  
ne contrahuntur 561

sollemnitates hodie diuersissimae in nu-  
ptiis et sponsaliis 562 sq.

poenae bina sponsalia contrahentium dif-  
ferunt a poenis binas nuptias contra-  
hentium 565

vindicta priuata hodie nec sponso nec  
marito permittitur 568

donationes inter desponsatos subsistunt,  
non item inter coniuges 569. conf.

*Tbulami consensio.*

*Sponsalitia lurgias.*

an repeti possit ab heredibus defuncti,  
si matrimonium sequi non potuit?  
1V, 556 sq.

*Sponsalitiu Consensus.*

non facit nuptias et admodum differt a  
consensu matrimoniali 1V, 414

*Sponsores.*

quotenus damna maritalia praestent?  
III, 347

*Status.*

quid sit? 1, 914

pro stato conseruando prooccare liberis  
permittitur 182

naturalis et ciuilis diuersa iura 11, 2  
in

# INDEX REALIS.

in statu naturali quilibet sibi index II, 3.  
inde bellum ibid.  
Pontificis vero nullum arbitrium, licet id  
sub colore peccati adfectauerit 4  
in statu ciuili summus imperans iudex,  
non quilibet in sua causa 4. hinc  
duella illicita 5  
iustitio vniuersali status naturalis ciuium  
redit 142 sq.  
non ob defectum solius iudicis inferior. ib.  
differentia iustitiae a statu naturali 144  
in multis tamen conuenit cum statu na-  
turali 144  
officia incerta pactis determinantur, hinc  
nascitur status aduentitius III, 509  
*Status Imperii.*  
an et quatenus LL. contra ita commune  
et Rec. Imp. ferre possint I, 624  
si in alieno territorio delinquit, quis co-  
gnitionem habeat 1021  
de illorum tribunalium maiestate 1026  
*Status naturalis.*  
quid sit? V, 812  
quinam in eo viuunt? ibid.  
*Status.*  
multum cognitioni I. Germ. inseruiunt  
I, 362  
Luhecae Henricus Leo dedit ibid.  
mediate a summo imperante procedunt  
652  
statuere quid Romanis 654  
statutorum significatio generalis et spe-  
cialis 655  
ex iure municipali Rom. non explican-  
da 658  
ciuitates proprio iure non condunt 659  
pot. statuendi non inest iurisdictioni 659  
consensus Principis necessarius 660  
eadem ac LL. conditio 661. 664  
quibus in casibus extensionem admit-  
tant 662  
obseruantia praesumitur ibid.  
quos obligent 663  
scripta vel non scripta ibid.  
de quibus causis condantur 664  
quaedam ad pactorum indolem accedunt  
665  
an talia pacta indigeant Principis confir-  
matione 665

## *Statutarium ius.*

ulgo illud stricte et ex iure Romano  
interpretandum esse volunt IV, 604 sq.  
interpretationem ita faciendam esse aiunt,  
vt quam minimum a iure communi  
recedatur 606. sed perperam 607

## *Stigma.*

hoc notabantur milites, expresso in ipso-  
rum manu vel brachio nomine Impe-  
ratoris I, 260  
idem factum in fabricensibus et aquariis  
261 sq.

## *Stilus curiae.*

praecipuum seruitutis triturae forensis  
argumentum I, 396

## *Stipulationes poenales.*

falso pro obligationibus alternatiuis a  
Bergero habentur II, 218

## *Stipulator.*

contra stipulatorem interpretationem fa-  
ciendam esse olim statuebant II, 369  
quae tamen sententia ex glossis orta in-  
cepta dicenda est 370 sqq. nec vniuer-  
salis est regula, et aliquando contra  
promissorem faciendi 373 sq.

## *Stoici.*

ex illorum philosophia ICI principia re-  
petebant I, 16  
illorum I. N. definitio ibid.  
an bestiis rationem adscribant 17  
eorum opinio de partu nondum edito 18  
ipsis autochiria licita 20

## *Stuprum.*

ob stuprum sponsae antecedens dissolui  
possunt sponsalia, non item matrimo-  
nium, iure canonico IV, 498 sq.  
ob stuprum violentum dissoluantur spon-  
salia, non tamen matrimonium 515  
stupratae hodie ex praxi Confessoriorum  
actio alternatiua datur, vt aut ducat eam  
aut dotet stuprator II, 195  
an simpliciter ad ducendum condemnari  
possit reus? 197

## *Subconductor.*

in eius illatis dominus praedii rustici hy-  
pothecam tacitam non habet III, 477.  
hinc expressa constituenda ibid.  
sublocationis incommoda 478  
*Subfenda*

# INDEX REALIS.

*Substantia ecclesiastica.*  
ecclesiastica improprie dicuntur, cum  
episcopus ea qua princeps saecularis  
conferat II, 852

*Subscriptio.*  
qui subscripsit s. subsignavit, consensisse  
videtur, si praelesio facta II, 326  
subscribens tamen vt testis non praesumitur  
consensisse, in id quod scriptum  
est 327  
subscriptio et recognitio ad manum et  
contenta pertinet 356 sq. quatenus  
hoc ab imperito litterarum obtineri  
qucat ibid. et p. 357

*Substitutio.*  
verbis directis olim facienda I, 122  
ad casus non expressos non pertinebat  
123  
an vulgaris casus voluntatis contineat  
casum impotentiae et v. v. 125  
ab hac differebat obliqua 125 sq.

*Substitutio Pupillarit.*  
an anus nepotibus ex filio separato sus-  
ceptis, post mortem filii pupillariter  
substituatur, dubitatur? Praef. T. I. p. 52  
nepotes non in aui potestate sunt vivo  
patre ibid.  
patre mortuo in aui potestatem cadunt 53  
quod ius etiam in nepotibus ex filio se-  
parato se exerit ibid.  
hinc etiam nepoti recte substituit 54  
aus an hodie nepotibus pupillariter sub-  
stituere possit I, 951 sq.

*Successio.*  
in immobilibus ex statutis rei sitae, in  
mobilibus ex statutis domicilii adorna-  
tur III, 721  
non semper quod iuris est in successione,  
in quaestione quoque de fori compe-  
tentia iustum ibid.  
successio conductoris an ex statuto domi-  
cilii ineunda 722

*Successio clericorum ab intestato.*  
olim clericis indistincte succedebant he-  
redes ab intestato V, 48. heredes ta-  
men ab intestato bona ecclesiastica  
simul ad se trahere prohibebantur 49

Tam. VI.

episcopi tamen, ex commendatione pa-  
trum, plerumque ecclesiam heredem  
insituebant V, 50  
sensim episcopi et praelati per abusum  
bona praedictorum ad se rapere cona-  
bantur 51

clerici similiter bona mobilia episcopo-  
rum ecclesiis vindicabant, quia ex re-  
ditibus ecclesiae percepta essent 52.  
quod ius spoli dictum 53  
passim clerici haec bona mobilia, quod  
ex bonis ecclesiae essent adquisita, ec-  
clesiae vindicabant 53. cui remedium  
quaesitum in concilio Toletano IX. 54.  
sensim iure supremo in ecclesias Reges  
hoc ius sibi vindicarunt 54

postea etiam pontifices et episcopi 55  
inde iura spoli, cuius rationes evoluuntur  
56

consuetudine a quibusdam episcopis hoc  
ius conservatum est 57  
hinc fata successionis ab intestato in bona  
clericorum evolvuntur 58 sq.

an liberi clericorum, qui matrimonium  
defacto contraxerunt, succedant 60 sq.  
clerici res expeditorias non relinquunt  
62 sq. aliud tamen dicendum de ca-  
nonicis Protestantium 64

an in successione clericorum successio  
statutaria sit iuris communis attendi  
debeat? 65. iuri statutorio clerici  
subiecti non sunt, sed provinciales 66  
clerico sine heredibus decedenti succe-  
dit ecclesia 67 sq. novitiis autem succe-  
dunt heredes ab intestato 69

Monachi adquirent bona sua monasterio  
inter vivos, non iure hereditario 69.  
salva tamen liberorum legitima 70  
fratres mendicantes hodie saepius vi pri-  
vilegii succedunt monacho defuncto 71

*Successio clericorum testamentaria.*  
olim clerici a testamentatione non ex-  
clusi V, 6

primus Augustinus priuato ausu contra  
canones illis, qui in communi vita cum  
eo vivebant, testamenta interdixit ibid.  
crefcentes clericorum avaritia restricta  
eorum testamentatio 7

Mum mm

pae-

# INDEX REALIS.

praesertim cum reditus ex bonis ecclesiasticis percepti pauperum esse crederentur V. 7.  
 haec doctrina pia fraude introducta 8.  
 ut nec de iis disponere possent, quae introitu officii episcopo donata erant 9  
 haec restrictio legibus ciuilibus quoque quoad episcopos confirmata 9 sq.  
 reliquis clericis lex praescripta non est 11.  
 quia non ut episcopi, bona ecclesiae administrabant 12  
 Gregorius M. tacitum de episcopis loquitur, itemque concilia 12. 13  
 hinc circa reliquos tantum cautum, ne bona ecclesiastica supprimerent 13  
 data clericis bonorum ecclesiasticorum frustione haec lex ad ipsos quoque extensa 14.  
 renitentibus licet clericis 15  
 haec tamen restrictio vix in vsum deduci potuit 15  
 praxis ergo inferioribus clericis libertatem testandi permisit 16  
 quae libertas admodum rationalis 16.  
 cum libera bonorum ecclesiasticorum dispensatio dudum cessauerit 16. nec inde damnum ecclesiae et pauperibus inferri possit 17  
 Episcopi et Praelati hodie ex iudicio Papae testamentum condunt 18.  
 clerici tamen Protestantes libere testantur 19.  
 nec ius ciuile ad episcopos Protestantes applicari potest ibid.  
 siue exiguis siue magnis reditus ex bonis ecclesiasticis perceperint 20  
 Canonici regulares inter Pontificios testamentationem non habent 21  
 Monachi ante Iustinianum testamentationem habebant 22.  
 quod ex ipsis Iustiniani verbis illustratur 23  
 quare Iustinianus illis ius testandi ademerit? 24  
 iure canonico monachi a testamentatione exclusi 24.  
 nouitius testamentari possunt ibid.  
 testamentum ante professionem factum non statim praebet successionem post professionem, sed demum post mortem 25 sq.

testamentum per ingressum in monasterium non rampitur V. 27  
 ordines militares ob votum paupertatis non testantur 27 sq.  
 possunt tamen indolrum impetrare a magistro urdinis 29  
 apud Protestantes secus est, ob cessans votum paupertatis 30  
 in Hispania ordines militares certo modo testari possunt 30  
 filiis familias clericis vulgo ius testandi tribuitur, sed falso 31  
 quae officio sacro adqulsita sunt peculia quasi-castrensis adscribuntur, non aliunde adqulsita 32.  
 nec contrarium constituit Iustinianus N. 123. c. 9. 33  
 clerici in modo testandi non gaudent privilegio militari 34.  
 nec monasterium ingressori 35  
 nec clerici castrenses privilegiati modo testantur, nisi in hostico deprehensi 36  
 nec possunt disponere secundum formam c. 10. X. de testam. ibid.  
 multo minus si clerici catholici inter Protestantes viuunt 37 sq.  
 Praelati tamen ex indulgentia Pontificis sine sollempnitatibus disponere possunt 40.  
 saluis tamen iis, quae ad voluntatis certitudinem referenda 41.  
 an episcopi consuetudine possint disponere de bonis clericorum ab intestato decedentium 42  
 heredem instituere debent clerici ibid.  
 filiis familias clerici parentes aut liberis praeterire nequeunt ibid.  
 si vel maxime ecclesiam aut monasterium heredem instituerint 43  
 nouitii tamen monasterium praeterire possunt 44 sq.  
 quid iuris, si heres sub conditione, si sine liberis, institutus clericus vel monachus fiat? 46  
 Successio coniugum ex possit dotatibus et. Paella dotalla.  
 Successio coniugum flammatoria.  
 perfecto demum matrimonio per consensionem thalami incipit 1V, 578.  
 nec debetur desponsalis 579 sqq.  
 mulier



# INDEX REALIS.

mulier de portione statutaria testari nequit IV, 384  
aliud tamen dicendum, si maritus iuri sui renunciauerit 387

*Successio feudal.*  
fere omnis est pactitia IV, 690  
quod etiam de simultanea inuestitura dicendum est 691

*Successio statutoria.*  
cf. *Primatio dotis et Adulterium.*  
successio statutaria Saxonica V, 263 sq.  
*Successio testamentaria Lubecensis.*  
iure Lubecensi tantum testantur compotes mentis V, 94

feminae quatenus testentur? 95. consensu mariti ibid. super adquisitis 96  
de adquisitis libere testari licet 98  
in hereditariis bonis proximi instituendi, in adquisitis non infra 8 solidos et 4 nummos 99  
testamenta nuncupatiua 2 testes senatores requirunt 100  
scripta testamenta olim duobus senatoribus tradita 101  
testamentum quomodo producatur et confirmetur? 102  
quaenam testamenta iure Lubecensi sint inualida? 103  
haec iura proxime cum prudentia legislaturae conueniunt 104

*Successor.*  
futurus ad declarandum ius futurum agere nequit I, 151  
lucum ergo habet exceptio non competentis actionis et plus petitionis 153

*Sern. Sulpicius.*  
primus iurisprudentiam, adhibita interpretatione logica humaniorem reddidit I, 43

*Superintendentes.*  
a Principe dependent III, 739  
decisiones superintendentium vim iudicati non habent V, 542

*Superioritas territorialis.*  
quatenus nobilitati immediatae tribuenda I, 539

*Supplicationes.*  
in curia Rom. ante in signatura proponuntur II, 702  
earum tenorem proponebant referendarii ibid.  
pro gratia impetranda signantur per fias 702  
iustitiae signantur per placet ibid.

*Suspecti crimen.*  
num suspecti crimen concipi possit? VI, 48

argumenta pro crimine suspecti de iure carolino 54. civili ibid. Graeco 55.  
Gentium ibid.  
crimen suspecti de iure civili impugnatur 56

ex adductis momentis crimen suspecti non euincitur 62  
sed probatio criminis ibid.

suspecti crimen in tutore magis designat criminariunem seu accusationem et quidem impropriam 64  
cognitio de suspecto tutore ad iurisdictionem non merum imperium pertinet ibid.

illa mandari poterat 65  
et praetoribus competebat ibid.  
nisi grauius crimen concurreret ibid.

suspecti poena civilis ibid.  
suspecti delictum priuatum datur 66  
de iure canonico datur crimen suspecti in haeresi ob fauorem fidei 69

leuiter suspecti non sunt denunciandi necessario 75  
bone tamen vehementer suspecti 76  
violenter suspecti vt haeretici puniuntur ibid.

in crimine suspecti Machiauellismus latet 76  
quod a Lassenio optime illustratum 77  
exemplo contra eos, qui ab usu viuendi mundano declinant 78

haec per pseudopolitica principia illustrantur 80  
si quis forsan a communi vita dissidet et conuenticula celebrat ex iure canonico ibid.

ex praxi antiqua. ibid.  
Mmm mm 2 exemplo

# INDEX REALIS.

exemplo Simeonis VI, 81.	Arndii	82	triplex suspitionis gradus in haeresi VI, 74	
Speneri ibid.	Gerhardi	ibid.	leuis ib. vehemens 75.	violenta ib.
testimonio Brunnemanni		83	ex suspitione de haeresi pessimorum praesidium persequendi optimos viros 83	
criminis suspecti novum argumentum ex doctrina de relapsis		105	quod pseudo-politici principis adnumerat Lasienius	84
modo suspicio gravis adfuerit		106	in suspitionem haereseos et magiae praestantissima ingenia deducuntur 85.	86
leuior suspicio praecedens, licet purgata, auget poenam haereseos superuenientis		ibid.	ex pseudo-politici principis iuxta Lasienii sententiam	87
quid si post haeresim abutratam superuenierit?		106	quod illustratur ex factis seculi XV.	ibid.
de poenis huius criminis		106	exemplo Reuchlini	88
quid de hereditibus suspectorum dicendum?		108	testimonio Espencae	ibid.
a doctrina de crimine suspecti aliena est doctrina de suspecto iudice		109	et Erasmi	ibid.
<i>Suspicio.</i>			<i>Syndici.</i>	
quid sit	II, 229		domini litis post L. C. omnino dicendi, cum veri sint procuratores vniuersitatum	II, 467
ad eam detegendam requiruntur indicia probabilia		ibid.	quatenus dici possit, mortuo Syndici principali, mandatum eius expirare	489
suspicio criminum saepe vana	VI, 48		<i>Synedrium.</i>	
suspicio sumitur vel ad iure vel passim	49		Iudaeorum magnum et minus	I, 979
suspicio quid?	50		in signi maiestate praeditum	ibid.
quomodo differat a praesumptione?	51		magnum exercebat summam iurisdictionem	980
non semper peccato caret	ibid.		<i>Synodus.</i>	
quod ostenditur exemplo Neronis	ibid.		de synodorum prouincialium imperio	I, 988
iudicium Baylii	52		<i>Taxa.</i>	
suspiciones rationabiles tamen dantur	53		de Pontificum poenitentiarum I, 533 sqq.	
ex malis moribus	ibid.		<i>Tempestatis marinae discrimen.</i>	
ex suspitionibus nemo condemnatur	56		denotat periculum ex maris tempestate ortum	III, 276
quid si grauissima suspitionum argumenta fuerint?	57. 58. 59. 60		interdum omne infortunium maritimum	ibid.
suspiciones leuiiores non sufficiunt ad crimen probandum	60		damna maritima inter casus fortuitos haud referenda	278
facilios grauissimae de iure civili	ibid.		non omnia tamen damna culpa adscribenda	281
quod probatur testimonio oratorum	ibid.		diuersa genera damnoorum maritimorum	1) per casum 2) per culpam 282.
caesarum	61		3) per dolum 4) iure licito	283
suspiciones per se crimen non constituunt	62		in damnis datis eorumque diuinatione respiciendum ad consuetudines nauticas	284
quod per omnes suspitionis gradus demonstratur	63		vnice standum iudicio peritorum in arte	285.
etiam per summum	ibid.		nec facile transmissio actorum permittitur	285 sq.
suspicio. inhabilitatem in tutore inducit	66			inter
haec facit delictum priuatum	ibid.			
quia tantum fideles ad tutelam admittuntur	ibid.			
si fides deficit, inhabilitas oritur	67			
quod illustratur vltius	67. 68			

# INDEX REALIS

inter casus fortuitos est tempestas marina 288. naufragium 289. piratarum depredatio ibid. incendia alique casus 290. collisio nauium 291	quid si mandatum l. Factoreyen desu III, 313
colpa naucleri damnum datur 1) si tempore incommodo et vetito nauigat 291. hodie tamen etiam hiberno tempore licite nauigatur 292. modo idoneum tempus attendatur 293	quae obligatio oriatur ex societate marina l. Admiralschaft 314 sq.
2) si instrumentis nauticis idoneis non instructus sit 293	quid si obligatio commodati concurret 316
3) si nauis non fuerit bene religata 294	de damnis culposi eorumque praestatione inter eos, qui nullo contractu sibi obligantur ibid.
4) iactus ancorarum in praerudicium aliarum nauium 295	leuissima culpa tum venit, exemplo L. Aquil. 317
5) defectus iudicii anchoralis, l. des Ankerboyens 295	culpa a casu discerni debet 318. si plures dederunt damnum ibid.
6) imperitia nautae f. gubernatoris 296	quid si laesa nauis quoque in culpa sit 319
7) defectus der Garnierung 297	de praestatione culpa ex praecedenti contractu quoad nautam 319
8) corrosio murum culpa naucleri contingens 298	quomodo caute agatur contra nautam 320. ex recepto obligatur 321
9) si nauis plus aequo onerata 299	an exercitor teneatur de culpa sui magistri. 321
10) si nauclerus navigationem alii committat ibid.	culpa conoeclorum ex societate 322. exemplo et resp. illustratur 322 sqq.
11) si merces receptas in alienum transfert nauem ibid.	culpa mandatarii ab ipso praestatur 326 sq.
12) si portum illicito ingreditur 300	damna dolo data vindicantur criminaliter 328
damna culpa mercatorum et conoeclorum contingentia recensentur 300 sq.	de iactu et Hauaria 329
damna dolo data 302	quae damna in contributionem veniant 331
damnum iure datum 1) per iactum 303	quibus conferendum 331 sq.
2) si fuses praeciduntur 304	quid si merces iactae non fuerint indicatae 333
damni maritimi praestatio vel ordinaria vel extraordinaria 306	quibus extra iactum conferendum est 334 sq.
an res pereat suo domino ibid.	illis conferendum est, qui impensas in utilitatem communem fecerunt 336
res casu periens ei perit, cui ex contractu debetur 307. huiusmodi in contractibus locum habet 308. si extra contractum damnum casuale marinum accidit, res perit suo domino 308. illustratur hoc dispositione iuris Wisbyensis 309	aestimatio damni 337
hinc damnum pro dimidia parte tantum refunditur in casu collisionis 310	extraordinaria damni praestatio quid? 338
obligatio inter mercatores et nautas 311	adsecuratio quid? 339
an mercibus perditis nauium debeatur? 312	ad eam diuisiones contractuum ex l. R. accommodari nequeunt ibid.
obligatio inter exercitorem et magistrum 313	quodnam detrimentum maritimum obliget adsecutores 340
	etiam si culpa nautae damnum datum reneatur 341 sq.

# INDEX REALIS.

an etiam casus insolitos praestare debeant? III, 343. adfirmatur quaestio ex natura contractus 344  
cor species casuum referantur 345  
adsecutores contribuant ad damnum ex ictu factum 346  
quandiu duret tempus adsecurationis ibi  
si damnum contigit, id indicandum adsecutoribus 347  
quatenus sponsores damnum praestent ibid.  
remissive agitur de bohemeris et nautico foenore 347  
quando nauta extra ordinem damna maritima praestare debeat 348  
concessores damnum pacto suscipientes de eo tenentur 349 sq.

## Templa.

iur. Principis dispensandi circa templa, eorumque aedificationem vel dedicationem vindicatur I, 573 sq.  
sunt in patrimonio universitatis ac potestati ciuili subsumuntur 574  
de sepultura in templis. vid. *Sepultura et Coemeterium.*

## Templarii.

horum ordo ex expeditionibus cruce signatorum originem traxit I, 318. not. I.

## Termini.

violatione terminorum an sacrilegium commissum fuerit? VI, 447

## Testamenta.

in prima hominum simplicitate nulla testamenta IV, 843 sqq.  
natales et progressus testamentorum 847  
testamentum ex XII. tabulis 848. per aes et libram 849. praetorium 851  
qui testamenta olim facere potuerint 852  
testamentificatio quid et quotuplex 854  
feminis testamenta facere olim plene negabatur 855. cf. *Testamenta mulierum.*  
in Germania olim nulla testamenta 876  
postea tamen Germani eadem cum legibus Romanis receperunt 879. hinc magna legum Romanarum et Germanicarum confusio 880

magna olim Romanorum cura pro servandis secretis testamentis 900  
poenas recitantium alienas voluntates 903

non omnia tamen testamenta secreto modo condi poterant ibid.  
testamenta stricte interpretanda I, 114 sq.  
in iis clausula codicillaris olim ex natura verborum directorum non fuit intelligebatur 116  
testamentificationem princeps pupillis indulgere potest 554  
testamenta I. R. debentur II, 404  
Germanis ignota, qui successionem proximis heredibus interuerrere nequebant ibid.  
receptio I. R. exintroduxit, cum magno iuris Germ. incommodo 405  
hinc pacta successoria coniugum ex donationibus m. c. explicata 406.  
et I. R. inepte ad pacta fideicommissaria applicata 406 sqq.  
ibi agitur de vnius testatoris voluntate explicanda 381. ad haec ergo regula de interpretatione contra eum facienda, qui clarius loqui debuisset, non applicanda 382

*Testamenta analphabetorum. cf. Testamenti praefectio.*

## Testamenta mulierum.

feminis testamenta facere olim plane negabatur IV, 855  
primum testamentum Hispana Fecenia fecit 856  
testabantur auctore tutore 857  
mulierum tutela duplex, pupillaris et perpetua 859 sqq.  
libertae in legitima tutela patroni erant 862  
quasnam mulieres olim testari potuerint 864 sq.  
nam in scriptis testari quoque potuerint 867  
nouiori aetate sine tutoris auctoritate testamenta fecerunt 870  
quarta bonorum coniugi inopi relinquenda 872  
de

# INDEX REALIS.

de hac ergo coniux praemortuus testari  
nequit IV, 873  
in Germania feminis etiam permixta est  
testamentifictio 881  
de gerada tamen testari nequeunt 882  
nec de portione statutaria vllum testa-  
mentum valet 884  
aliud tamen dicendum, si maritus iuri suo  
renunciauerit 887  
de dotalitio feminae testari liberum non  
est 888  
de feudo femineo item testari nequit 890  
de dote, quam per leges amittit, testa-  
mentum condere non potest 891  
feminae ruri testantes pari privilegio  
cum masculis vtuntur 893  
singularia iuris statutarii Hamburgensis  
894. Brementis 895. et Oldenburgi-  
ci circa testamenta mulierum 896-898  
*Testamenti praelectio.*  
quid denotet testamenti praelectio  
IV, 903  
in testamento coeci omnino necessaria 904  
quod sanae rationi omnino conforme  
905  
vtuntur testamenta coeci sint nuncupati-  
ua? 906  
Imp. Leo perperam fustulit praelectio-  
nem in testamentis coeci 907  
praelectio etiam necessaria est in testa-  
mento coeci privilegiato 908  
idem dicendum de testamento analpha-  
beti 908  
quidam tamen interpretes praelectionem  
in testamento coeci necessariam esse  
negant 909 sq. sed infirmis rationi-  
bus 912  
iuri naturae conformis est haec prae-  
lectio 913. separanda tamen requisita  
iuris naturae a sollemnibus iuris ciui-  
lis 915  
iuri ciuili etiam et regulis bonae inter-  
pretationis conuenit praelectio 917.  
quae interpretatio iam olim maxime  
probata est | Cui 918. perinde ergo  
est, an per verba legis expressa, an per  
interpretationem sensus legislatoris  
probetur praelectio 919

eadem facilitate decipi potest analphabe-  
tus, qua coecus IV, 920  
ergo in utroque eadem ratio praelectio-  
nis obtinet 921. nec est, quod diuersa  
ratio adesse praesumatur 922  
leges quidem expriment modum testandi  
analphabetorum, praelectionem tamen  
non excludunt 923  
nec obest, quod praelectio nominatim non  
requiratur; saepe enim in iure quid  
exprimitur, in simili autem casu omitti-  
tur 924  
leges generatim prospiciunt imperitis, ne  
decipiantur 925  
sine praelectione non potest finis et in-  
tentio testamentorum obineri 926  
deficiente ergo praelectione certa et in-  
dubia testatio mentis non adest 927.  
quod a DD. quoque agnitum ibid.  
dissent entium vero iuramentum facili ne-  
gotio confutatur 929 sqq.  
in testamento etiam iudiciali praelectio  
necessaria 937 sq. quae in finem quae-  
dam responsa hanc praelectionem re-  
quirentia adducuntur 939 sq.  
necessaria quoque praelectio in testamen-  
tis eorum, qui linguam, in qua testa-  
mentum est conceptum, non intelli-  
gunt 941 sq.  
*Testamentum non legibile.*  
leges integritati testamentorum fauent  
IV, 386  
testamentum scribendum litteris integris  
et legibilibus 387  
non omnes notae prohibita in testamen-  
tis, sed tantum non legibiles 387  
quotenus testamentum mixtis valeat notis  
conscriptum 388 sq.  
an in testamento parentum inter liberos  
notas adhibere liceat 390 sq.  
num heredis institutio per sigla facta sit  
valida 392  
an in testamento parentum inter liberos?  
393  
an subscriptiones testium fieri possint per  
sigla? 394  
testamentum non legibile reddi potest  
per deletionem 395  
vnum

# INDEX REALIS.

utrum haec facta esse praesumatur ante vel  
post testamentum consummatum I V, 397  
ratum testamentum non legibile facit 398  
quid iuris si testamentum non sit legibile  
ob litteras male exaratas 398 sq.  
quid si mores vel glires illud corrupe-  
rint 400. vel si vetustate corruptum 401  
utrum ex testamento non legibili immis-  
sio decernatur 401

## Testandi ius.

in Germania non est effectus civitatis I, 777  
nec adaequatum libertatis germanicae  
criterium 778  
nec servituti Germ. adversatur ibid.  
liberrima olim civium R. potestas in tes-  
tando II, 783

inde tamen magni abusus orti, praeter-  
tim cum parentes liberos saepe nulla  
de causa exheredarent 784  
hinc de remedio testamenti iniqua sub  
colore furoris moralis rescindendi co-  
gitatum 785. quod exemplis illu-  
stratur 786

inde orta querela inoff. testam. 787. vid.  
*Querela inofficiosi testamenti.*

## Testes.

contumacia testium non respondentium  
quomodo puniatur II, 807 sq.  
an examen testium in causis feudalibus  
alteri committi queat 765.  
illorum examen ad perpetuam memo-  
riam pro conservando iure futuro fieri  
potest I, 183 sq. conf. *Compurgato-  
res.*

## Testium collisio.

### 1) Inter se.

an testibus adfirmantibus magis creden-  
dum quam negantibus IV, 206  
quod negatur 207  
semper tamen respiciendum quatenus  
dispositiones sint verosimiliores 208  
principaliter respiciendum ad rationes  
disti testium 209  
et an eorum depositiones adiunctam ha-  
beant praefunctionem iuris 210  
in dubio tamen magis credendum testi-  
bus rei 211. et qui pro causa fau-  
rabili testantur 211

## 2) Testium et documentorum.

212 sq. generatim IV, 213 sq.  
facta antiqua magis probantur instrumen-  
tis quam testibus 215  
in negotiis, quae ad essentiam suam re-  
quirunt scripturam, instrumenta testi-  
bus praeferruntur 216  
in processu executivo instrumenta testi-  
bus praeferruntur 217  
in rebus, quarum fluxa recordatio instru-  
menta praestant testibus 219. contra  
propriam confessionem instrumento fa-  
ctam non admittitur alia probatio, quam  
per contraria instrumenta 220  
in antiquis ergo, si collisio inter testes et  
instrumenta suboritur, instrumenta  
praeferruntur 221  
instrumenta inuoluturae praerogativam  
habent prae testibus 223  
Treutlerus contrarium sentiens confuta-  
tur 223 sq.  
praevalent tamen testes, si instrumen-  
tum falsum esse reprobandum a testibus  
evinctur 225. vel tenor eiusdem a  
testibus impugnetur 226. quo casu  
testibus magis quam instrumentis stan-  
dum 227  
idem dicendum si testes, qui instru-  
mento interfuerunt, eiusdem tenorem im-  
pugnent 228 sq. si vel unus se sub-  
scripsisse negat, suspectum sit docu-  
mentum 230

## Thalami consensio.

hodie plerumque ad perfectionem matri-  
monii requiritur IV, 371  
inde nascitur communio bonorum 372  
et multa diversitas a sponsalibus 373  
post consensionem thalami incipit tute-  
la maritalis 379  
nec vxor absque mariti consensu de bo-  
nis suis disponit 375  
interdum etiam conloges ad aequalium  
obligantur 376  
inde quoque usufructus maritalis in bo-  
nis vxoris incipit 377  
et donatio matrimonialis post consensio-  
nem thalami deinde debetur 377  
hinc

# INDEX REALIS:

hinc etiam successio statutaria incipit, quae non debetur desponsatis IV. 578 sqq.  
nec lucrum dotis sponfalibus, sed confessione acquiritur 585  
post rhalami confessionem nati liberi legitimi reputantur 587

## Theologiae Doctor.

an si non ordinatus, ordinare possit I, 572

## Theoria. Theoretici.

bellum inter theoreticos et practicos I, 372

quid sint mere theoretici 375

quid theoretico-practici 377

vera ratio reducendi vñionem theoriae cum praxi 388 sq.

## Tbori iur.

solus maritus habebat, hinc adulterium, nisi ab vxore, committebatur I, 249 sq.

## Tituli.

aedibus inscribebantur I, 263

Honorius cauit, ne priuati aedibus suis

Imperatoris nomen adscriberent I, 264

poena eorum qui alienos titulos aedibus

inscriberent 265

tituli sepulcrorum in laudes defuncti ex-

currebant 266

seruis venalibus adscribebantur 267

item his qui ad supplicium daceren-

tur 267 sq.

cruci Christi titulus inscriptus 268

ecclesiis nomen Sancti vel crux inscribe-

batur, hinc tituli dictae 269 sq.

## Todenbann.

ita vocatur excommunicatio mortuorum

II, 1045

non plane cessat inter Protestantes 1062

## Torneamenta.

prohibita sunt expeditionibus cruciatis

durantibus I, 334

quod ad tempus successit ibid. not. 1.

qui in torneamentis perierunt, iis sepul-

tura ecclesiastica negatur II, 1078 sq.

## Tortura.

tortura responsio exprimi potest, modo ad

specialem inquisitionem reus grauatus

fit, nec aliter responsonem declinare

queat II, 15

## Tom. VI.

an idem obtineat in processu accusato-

rio II, 15

praxi conformis haec doctrina de confes-

sione per torturam exprimenda 116

cautelae circa illam obseruandae 117

torturae applicatio in arbitrio iudicis po-

sita 119

est tamen remedium extraordinarium in

subsidium tantum adhibendum 120

si inquisitus confessionem tortura expres-

sam ratificare detrectat, tutius poena

extraordinaria contra illum procedi-

tur 123

in causis arduis ciuilibus ad torturam de-

ueneri posse statuitur 730. multa ta-

men concurrere debent, nec ultra

primum gradum progrediendum 731

## Traditio rei venditae.

venditor praecise tenetur ad tradendam

rem venditam II, 181. si res am-

plius tradi nequeat, ad interesse agi-

tur 181. non ergo obligatio al-

ternatiua est 182

## Traditiones.

olim erant pacta inierueniente festucae

iactu ius succedendi transference

II, 429

## Transactio.

remedium conseruandi iuris futuri I, 190

quatenus de fideicommissis iniri possit 191

eius eadem vis ac rei iudicatae 194

in ea minus est quam in renunciatione 641

de iure cum alia persona communi quoad

aliud haud valet 642

de iuribus publicis iniri nequit 643

super pecunia lusu perditam non immunitas

a suspitione II, 253

an valeat tempore iustitiae interposita?

148 sq.

a principali inuito etiam procuratore fieri potest 471

pro abbreviando processu iudex tentare

debet transactionem 675

in transactione quatenus euisionis prae-

statio debeat 14, 55

## Transmissio aliorum.

ad ICTos extraneos in causis nauticis

non facile permittitur III, 285 sq.

## Nan nn

## Trans-

# INDEX REALIS.

*Transsubstantiatio.*  
hoc dogma clericorum excommunicationem  
valde auxit 111, 68. u.

*Trebellianica.*  
eius detractio in bonis hereditariis f. fidei-  
commisſis familiae creſcit 11, 441

*Treuga d. mini.*  
huius origo ex expeditionibus cruc. de-  
rivianda 1, 333  
hinc interna bella quieverunt iis du-  
rantibus ibid. not. q. et p. 333

*Tribonianus.*  
in immutandis iuribus varias induxit dif-  
ficultates, ad quaevis immutanda, cor-  
rigenda et putative emendanda pro-  
nus 11, 806

*Tribunal.*  
quid Romae fuerit 1, 215  
maiora Statuum Imp. tribunalia 989  
quo ſenſu maiestate Imperii gaudeant  
990. 1026  
quinam actus maioris Imperii illis com-  
petant 1027 ſq.  
in cauſis eccleſ. inter Proteſtantes ad ea  
adpellari poteſt 1028  
Imperii Tribunalia olim curia Imp. dice-  
bantur 991 ſq.  
ſupremorum Imperii tribunalium mai-  
estas non ex l. R. ſed ex propriis tribuna-  
lium ordinationibus deriivanda 992 ſq.  
iſporum indicata ſimpliciter exſequen-  
da 1003 ſq.  
ſunt inappellabilia 1007  
recuſari non poſſunt 1009  
cauſae ab illis auocari non poſſunt ibid.  
contra eorum ſententias nullitatis reme-  
dium directe non admittitur 1010  
eorum mandata totum Imperium ſtrin-  
gunt 1010  
imperioſius iubent 1011  
immediate citant ibid.  
in denegatae iuſtitiae cauſa cognoscunt ib.  
in cauſa nullitatis etiam in criminalibus et  
eccleſiaſticis cognoscunt 1011 ſq.  
iuramenta relaxandi poteſtatem exer-  
cent 1012  
de miſerabilium perſonarum cauſis co-  
gnoſcunt 1017

ad illa recurſus ob cauſarum continen-  
tiam fieri poteſt 1017  
eorum laeſa auctoritas vindicanda 1018  
an utrumque Imperii tribunal aq. tantum  
Conſilium aulicum in poſſeſſorio iudi-  
cet 1024 ſq.

*Tribuni plebis.*  
an imperium habuerint? 1, 971. inter  
magiſtratus relati, et inuolabiles ha-  
biti ibid.

*Tributa.*  
vnde cenſus dicantur? 11, 969

*Trisura forcyſis.*  
apud Romanos numio et anxio ruſu for-  
mularum in ſtatum ſeruilem dedu-  
cta 1, 393  
idem poſtea accidit per auctoritatem  
gloſſae et gloſſatorum 394  
etiamnum in foro ſuperſteſt 395. praef-  
ertim in ſtulo curiae 396  
vtile tamen eſt formulae actionum et ex-  
ceptionum noſſe 1, 397

*Tutela.*  
citius Romae ſinebatur quam in Germa-  
nia ob diuerſitatem climatis 1, 282 ſq.  
apud Romanos pubertate ſinebatur 282  
cur in ſeminis 12. in maſculis 14. anno ſi-  
niatur 283  
matri ad ſecundas nuptias tranſeunti prin-  
ceps recte tutelam diſpenſando per-  
mittit 349  
in cauſis tutelae ſummarie proceden-  
dum 11, 630 ſq. quomodo iudex illis  
ex officio proſpiciat 632 ſq.

*Tutela feminae.*  
mulieres olim auctore tutore teſtaban-  
tur 11, 857  
duplex fuit tutela feminarum, pupillar-  
is et perpetua 859 ſq.  
libertae in legitima tutela patroni fue-  
rant 862

*Tutela maritatis.*  
incipit denum poſt conſenſionem thala-  
mi 11, 573  
hinc vxor abſque conſenſu mariti de bonis  
ſuis non diſponit 575  
inde



# INDEX REALIS.

inde quoque usufructus maritimus in bonis uxoris incipit 577

*Passionum susela liberosorum.*

eius origo ex interpretatione extensiva LL. XII. tabb. I, 30

*Tutor.*

tutor pupillo obligationem adquirere I. R. non poterat II, 277

hinc pupillus tutore auctore sibi directo ex suo contractu adquirebat ibid.

tutores procuratorum vice funguntur, hinc ipsis dominium litis absque mandato praecedente tribuendum II, 468

tutor Principis an luctum publicum indicare queat I 1120

*Tyrannus.*

tyranni iugum, pacto licet agnitum, exceptione metus opposita excuti posse contendunt V, 832. quae tamen sententia falsitatis conuincitur 833

*Vniuersitas.*

in venditionis negotio cum vniuersitate inito magna pacti de praestanda eulione uulitas IV, 42

*Vfucapio.*

historia vfucapionis V, 377. conf. Praescriptio.

*Vfucapio vxorum.*

matrimonii per vfum ratio IV, 728 quatenus per trinoctium vfurpari potuerit 729

Status vxorum quae vfum adquirebantur 730

intra annum Statum haud morabant: hinc matronae dicebantur 730

post annum sine vfurpatione finitum habebat materfamilias vfucapione quadam 731

vfus trinoctio interrompebatur 732

hinc solo consensu vxor erat 733

*Vfurae.*

Germani vfuras olim prorsus ignorauerunt IV, 89

ex commercio cum Romanis vfuras tandem receperunt ibid.

easdem tamen clerus mox damnavit IV, 89

praxis vero Germ. in hac prohibitione numquam adqueuit 90

ptimarius earum vfus in pecunia mutuatina ibid.

sunt merces pro vfum pecuniae mutuo datae ex iusta causa debita 91

an cum canonistis dicendae lucrum supra sortem exactum propter officium mutuationis? ibid.

non sunt lucrum, sed aequipollens pro vfum rei acceptum 92

nec pro officio mutuationis, sed in compensationem vfus dantur ibid.

Iure R. sola stipulatione promissae peti poterant 93

ex pacto tamen solutae condici non poterant, ac pignus earum nomine retineri poterat ibid.

conuentio numerationi pecuniae mutuatinae in continenti adiecta inefficax fuit 94

in negotiis b. f. etiam citra stipulationem ex officio iudicis debebantur ob mortem vel vfum 95

in mutuo non debebantur ibid.

rationem in eo ponunt interpretes, quod mutuum sit stricti iuris 96

nulibi tamen I Cti Romani illud str. iur. esse dixerunt 97

potius b. f. dicendum ibid. vid. Negotia b. f.

vfurae in mutuum non veniebant, quod esset negotium gratuitum 107 sq.

pactum numerationi pecuniae adiectum, vt vfurae praestarentur, inefficax erat 109

hoc ex natura pacti nodi, non autem cum Noodtio inde deriuandum, quod sit negotium stricti iuris 109

in deposito vfurae per pactum adiectum promissae debebantur 110 sq.

vfuris non aliter in mutuo locus erat, quam si stipulatio de vfuris soluendis ei adiecta 112

vel si mutuum vfurarum in stipulationem conuinceretur ibid.

• Nnn n n a ex

# INDEX REALIS.

- ex mora vsurae non debebantur IV, 113.  
quia mutuum sua natura gratuitum  
ibid.
- in anticlresis tamen expressa vel tacita  
debeantur vsurae, accedente pacto de  
fructibus ex piguore in vicem vsurarum  
percipiendis 114
- ex pacto in mutuo debentur vsurae ci-  
vitatibus 115. creditoribus frumenti  
vel pecuniae traiectionis, argenta-  
riis 116
- Ius canon. vsuras ad exemplum quorun-  
dam philosophorum praevas damna-  
vit 116
- patres doctrinae de improbandis vsuris  
vim externam in foro addiderunt, pri-  
mo intuitu clericorum, mox etiam lai-  
corum 117
- concilium tamen Nicaenum, Arelaten-  
se et Carthaginense III. in prohibi-  
tione quoad clericos subliterunt 118 sq.
- patres tamen saec. 4. in scriptis suis vsu-  
ras in genere damnavit 119. quod  
etiam saec. 5. salvis tamen LL. civili-  
bus factum 120
- quid actum in conc. saec. 6 — 10. 121
- saec. 12. anticlresis prohibita ibid.
- vsurarii ecclesiastica non sepeliendi  
122. vsurae dispensationem non ad-  
mittebant, sed simpliciter refunden-  
dae ibid.
- diuenditis etiam rebus vsura compara-  
tis ibid.
- heredes quoque obligati, si vel maxime  
sponte solutae ibid.
- ex doctrina saec. 13. nec Iudaeis permit-  
tebantur 123
- nec ex iuramento debebantur ibid.
- instar spoli earum exactio habebatur  
ibid.
- in vsurarios inquirebatur  
ibid.
- nauticum etiam sœnus reiiciendum  
ibid.
- laici vsurarii excommunicandi, clerici  
deponendi 124
- nec ciuitates eas permittere possunt sub  
poena interdicti ibid.
- vsurarii testamenti fâctione destitui  
IV, 124
- vsurae abiurandae ibid.
- saec. 14. cautio ab vsurariis praestanda  
ibid.
- palliatæ vsurae non tolerandae ibid.
- iudices sub excommunicationis metu ad  
vsuras soluendas debitores cogere ne-  
queunt 125
- creditores codices rationum edere de-  
bent debitoribus ibid.
- negans vsuras accipere esse peccatum,  
haereticus dictus ibid.
- idem etiam saec. 15. et 16. statutum  
126
- prohibitiones tamen Pontificis ob funda-  
menti legitimi defectum tollere vsuras  
non potuerunt 126. ob attentata Ponti-  
ficum contra status ciuiles 127. et  
commerciorum necessitatem ibid.
- in fraudem tamen inria can. introductae  
vsurae palliatæ 127
- in annuis redditibus ibid. fîda societa-  
te 128. montibus pietatis; eo quod  
interest 129
- rationes iuris can. vsuras damnantes  
partim politicae sunt partim inanes  
131
- nec eliminare penitus potuerunt vsuras,  
quorum vsus saec. 13. 14. in Germ.  
frequentissimus 132. Capitularia  
Regg. Franc. vsuras tantum clericis  
prohibent 133
- saec. 13. 14. vsurae plerumque nomine  
damnorum designatae et petita 134
- Anticlreses hoc tempore frequentatae  
et fructus loco vsurarum percepti 135.  
imo in casu mortis poenae dupli  
promissae 136. quod exemplis saec. 13.  
14. probatur 136 sqq.
- praxis ergo vsuras conventionione promissas  
probabat 138. lege tamen publi-  
ca ipsarum quantitas non determina-  
ta 139
- reditus annui a. 1530. ad quinquunces re-  
strikti ibid.
- a. 1600. vsurae quinquunces ex capite mo-  
rae permissae 140
- fundamen-

# INDEX REALIS.

- fundamentum ergo vsurarum in LL.  
Imp. in mora et conuentione possum  
IV, 141. quod ex R. I. N. illustratur  
142. qui non restringendus est ad  
mutuum, cuius solutioni certus terminus  
praefixus — ibid.  
ius Lubec. tantum vsuras ex mora probat  
143. non tamen probabile, praxin  
Lubec. vsuras conuentionales reproba-  
re — 144  
in fideicommissis ex mora debentur I,  
III  
ultra alterum tantum ecclesiae deberi con-  
tenditur III, 31. quod tamen falsum  
ibid. nec mora in his nominibus ex  
re contrahitur — ibid.  
in Saxonia vsurae ecclesiis simul cum for-  
te in concursu debentur 32. quod  
ius ecclesiae etiam contra alia pia cor-  
pora ibidem exercent — 33 sqq.  
Ecclesia habet beneficium vsurarum mi-  
nutarum nempe quadrantium — 54  
an cursus vsurarum moratorio sistatur  
— 183 sqq.  
*Vsuraria prauitas.*  
LL. prohibita — II, 238  
interdum interpretatione committitur ib.  
veluti si maior sors mutuo data fingitur  
— ibid.  
suspecta conuentio, si vsurae in anteces-  
sum soluuntur — 239  
si interesse limites vsurarum egreditur ib.  
si creditor aliud quid sibi a debitore sti-  
pulatus — ibid.  
vel debitor creditori pecuniam melioris  
notae soluere tenetur — ibid.  
vel rem pro lenissimo vendit pretio — 240  
vel si illegitimae vsurae singulis nundi-  
nis creditori promittuntur — ibid.  
*Vsurfructus maritus.*  
vnde eius origo deriuari debeat? IV, 621.  
*Vaticinatores.*  
I. R. sunt expellendi vel puniendi, 669.  
S. C. *Vellianum.*  
quando conditum III, 359. quid in iu-  
re antiquo innouauerit — 360  
intercessionem non prohibeant et nullae fa-  
ctae — ibid.  
sed feminis tantum inde beneficium da-  
tum et exceptio — II, 361  
cessante eius ratione valida mulierum in-  
tercessio — 368 sqq.  
renunciatio SCri an validam reddat inter-  
cessionem 382 sqq. vid. *Intercessio*  
*mulierum.*  
eius renunciatio praecedentem certiora-  
tionem requirit II, 341. cautela  
ideo obseruandae — 342  
*Venatio.*  
apud Germ. ingenuis competiit I, 331.  
inter communia praediorum commoda  
relata — ibid.  
*Venditae rei traditio.*  
simpliciter facienda — II, 181  
si res non amplius tradi potest, venditor  
ad interesse tenetur ibid. non ergo  
adeest obligatio alternatiua — 182  
*Venditio.*  
fructuum in herbis suspecta — II, 242  
venditiones et alia quaedam negotia pro-  
hibita — 253 sq.  
*Venditio nulla.*  
in venditione nulla euictionis praestatio  
utilitatem non habet — IV, 49  
secus tamen in ea, quae tantum respectiue  
nulla — ibid.  
*Venditor.*  
contra hunc interpretationem faciendam  
esse olim statuerunt — II, 369  
quae tamen sententia ex glossis orta in-  
epta dicenda est — 370 sqq.  
*Venena.*  
venenorum abortiuorum qualitas sedulo  
examinari debet — IV, 410  
circa qualitatem horum venenorum in-  
certitudo — 411, sq.  
*Venia.*  
inter illam et dispensationem differentia  
— I, 498  
*Venia aetatis.*  
hanc solus Princeps hodie concedit I,  
549. interdum tamen et magistratus  
— ibid.  
*Verba directa.*  
eorum indoles — I, 46 (not. o)  
Nnn nn 3 *Ver.*

# INDEX REALIS.

- Verba directa et obliqua.*  
an dentur iura verborum et an his LL.  
scriptae 1, 94 lqq.  
in LL. magis ad mentem quam verba res-  
piciunt 96. fecus tamen apud Ro-  
manos in Iurisprudencia formularia  
97 lq.  
inde orta distinctio in verba directa et  
obliqua 101  
directa verba imperatoria, civilia, legiti-  
ma, sollemnia vocantur 102 lqq.  
directa vsu forensi determinantur, nec  
alia pro aliis sufficiunt 104  
sermone latino proferenda 105  
vulgaria, obliqua, in se quaeruntur  
directa stricte retinenda, hinc vsus iuris  
stricti 106 lqq.  
qui exemplis illustratur 108 lqq.  
institutio directis verbis facienda olim  
117  
etiam exhereditatio 120  
substitutio 122  
legata 127  
verba directa olim habuere peculiares ef-  
fectus iuris 129  
hinc discrimen inter contractus b. f. et  
str. iuris 134  
vsus eorum in pactis resolutionis 138  
*Verborum significatio.*  
nouae addiscendae, cum latinitas vsu so-  
ri deterior reddita fuerit 1, 57  
*Veritas.*  
an inter veritatem theoreticam et practi-  
cam distinguendum 1, 389  
*Vestes.*  
lugubres olim summae in luctu domestico  
11, 1103  
mutatio vestis est signum luctus publici  
1106. redire ad vestitum quid? 1107.  
*Vexilla.*  
eorum vsus 1, 339  
in his insignia gentilitia depicta ib.  
in rusticorum vexillis in sacra expeditio-  
ne anser depictus ibid.  
vexilli feuda vnde ibid.  
*Via facti.*  
de ea non tenetur venditor, post pera-  
tam rei traditionem IV, 43  
potest tamen euictionis praestatio pro-  
mitti, si via facti tempore factae ven-  
ditionis imminet 44 lq.  
quid si odio venditoris per viam facti quid  
susceptum 46 lqq.  
*Vicarius.*  
Mos, constituendi vicarios generales et  
speciales ex expeditionibus cruce signa-  
torum deriuandus 1, 316  
Gratianus eorum nondum meminit ib.  
originem trahunt ex diuturna absentia  
in itinere cruciatio 317. not. g)  
ratio qua ductus Papa episcopos metro-  
politanos vicarios S. R. constituit illu-  
stratur 11, 744 lqq.  
*Vicarii generales* quatenus in hypothecam  
feudalem consentire possint 111, 894  
*perpetui* quando ori 1, 318  
*Vicarii Imperii.*  
de iure Vicariorum Imperii circa feuda  
regalia maiora 11, 770  
an Vicarii Imp. feuda Comitum conferre  
queant 771  
durante ultra annum interregno Vicarii  
Imp. an feuda maiora conferre que-  
ant? 772  
an iis competat cognitio de feudis maio-  
ribus 773  
quatenus in hypothecam feudalem con-  
sentire possint 111, 894  
*Vicinus. Vicinitas.*  
*vid. Reuerent.*  
*Viduae.*  
ad has auct. si qua mulier non pertinet  
111, 407  
consultum tamen ut mortuo marito de no-  
uo obligationem suscipiant 408 f)  
*Villici.*  
singulis 9 ann. in ducatu Guelpherbyta-  
no contractum renouant 1, 287  
*Vindemia.*  
olim in Augusto facta 1, 297. not. k)  
*Rei vindictio.*  
alternative concipi nequit, licet reus, si  
rem ipsam praestare nequeat, ad aesti-  
mationem teneatur 11, 187  
an ex pacto resolutio institui queat, 1,  
141  
*Vindi-*

# INDEX REALIS.

## Vindictae.

propter possessionem ante omnia expli-  
candam petebantur 11, 12  
vim civilem, simulatam f. festu-  
ciarum continebant ibid.  
quomodo ritus vindictarum expediri de-  
buerit 13 sq.

## Vindicta.

vindictam spirantes actiones iniuriarum  
diserte prohibita 11, 202  
vindictae iudicialis et defensionis extraiu-  
dicialis diuersa ratio 203  
vindicta essentialis est omni iniuriarum  
actioni 208  
vindicta patientiae opponitur 219  
vindictae cupiditas refrænanda 243  
quae ad vindictam priuatam tendunt re-  
media ante omnia e republica elimi-  
nanda 252

## Vis maior.

venditor de vi post peractam traditionem  
non tenetur 11, 42  
secus si euisionis praestatio contra quam-  
cunque iuris et facti molestiam pro-  
missa 43  
si per vim maiorem, v. c. Principis, res  
euidet, venditor non tenetur 43. vid.  
Vis facti

## Vis priuata.

in statu civili illicita, cum nemo in pro-  
pria causa ius sibi dicere possit 11, 4  
concordant I. R. principia 5  
hinc I. R. poena priuationis ius sibi dicen-  
tibus dicitur 6 sqq.  
fundamentum huius poenae est vis vera  
non simulata  
vis simulata etiam civilis et festuca-  
ria vocatur, in vindictis occurrens 12 sq.  
vis debet esse dolose commissa 15  
hinc non incidit in poenam, qui per er-  
rorem rem alienam abstulit ibid.  
via sine iudice illata requiritur 16  
cessat ergo poena priuationis tempore  
iustitiae ibid.

aut si extremum in mora periculum est,  
vt in N. O. N. 11, 17

quot modis quis ius sibi sine iudice di-  
cat 18 sq.  
qui sub obtentu rescripti impetrati  
alienam inuadit possessionem vim  
committit 18 sq.

si vel maxime iudicis auxilio vsus videat-  
ur 20 sq.  
an iudex sibi ipsi ius dicens vim committit  
22 sq.

requiritur vis illata more reprobo. ex-  
cusetur ergo qui vim infert ex L. con-  
cessione 27 sq.

locator conductorem per vim expellens  
pensionibus priuatur 28 sqq.

legatarius ex testatoris concessione rem  
legatam, cuius possessio non vacua, oc-  
cupans vim committit 31 sq.

ex conventionem debitoris creditor sibi ius  
dicit, si hic non resistit 32

poena vis priuatae est priuatio iuris,  
quod sisco tamen non videtur adqui-  
ri 33 sq.

an poena priuationis ex I. R. in vsu  
sit? 35

multi eum negant 36 sq.  
alii autem adfirmant 39 sq.

verior adfirmantium opinio, quae non  
abhorret a I. Nat. 42 sq.

nec iuri canon. contraria 44 sq.  
qui beneficium per vim occupat, iure suo  
priuatur 46 sq.

nec aduersatur I. Germ. cum I. R. optime  
conspicant 48 sq.

quod resp. illustratur 49—55

nec LL. Imp. resistunt, sed potius hanc  
poenam confirmant 56 sq.

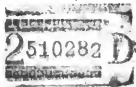
nec I. F. 58 sq.  
nec LL. provinciales, quod iure Borussiae,  
Saxonico, Bauarico et Dithmarsico pro-  
batur 61—71

## Visitatores.

olim regebant ecclesiam cathedrali  
vacantem 11, 944 sq.  
con-

# INDEX REALIS.

constituebantur a propriis metropolita- nis, in Italia vero a Papa II, 945 sq.	habebant custodiam ecclesiae vacan- tis 946	<i>Vniuersitas.</i> illarum preces a Quaestore aut magistro epistolarum proponebantur I, 433 <i>Vocatio.</i> de vocatione ministrorum ecclesiae I, 570
<i>Vitalitas.</i> vitalitatem ex motu constituerunt inter- pretes VI, 405 de termino motus 406 ex lege mosaica ibid. Gratiano interprete 407 vitalitas determinata in constitutione Sa- xonica 408	<i>Voconia lex.</i> eius argumentum I, 224 <i>Vxor.</i> apud Romanos marito subiecta I, 249 <i>Warendare.</i> horat promissionem euictionis praestan- dae IV, 66 warenda dicta est quarentia 69 <i>Werre und Buffe.</i> quid denotet? II, 48	
<i>Vlpia Traiani.</i> ita dicta Zarmizegethusa colonia I, 7-8		











B.5.3.424





B.5.3.424



